اطلاع عام — اس ملک میں جو علوم قرآنی کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار وقت کے لیے الموجود ہیں مکمل فہرست مفصل ہر ایک شائق چھاپہ خانہ سے منگنی ہو جسکے معاینہ و ملاحظہ سے شائقان اصلی حالات کتب کے معلوم فرماسکتے ہیں قیمت بھی ارزان ہو اس کتاب کے ٹیل پیج کے تین صفحہ جو سادے ہیں اُسمین بعض کتب تفسیر فارسی و اُردو و عربی و حدیث وغیرہ کی درج کرتے ہیں تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہو اُس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدر دانون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو۔

کتب تفسیر فارسی

تفسیر حسینی — از ملا حسین واعظ کاشفی دو جلد یکجائی کاغذ سفید و حمائی و رسمی —

تفسیر بحر مواج — اولیں ۷ - پارہ کی تفسیر از قاضی شہاب الدین دولت آبادی علم تفسیر حاصل کرنے کے لیے نہایت عمدہ مرغوب طلبا و متداول علما رہی کاغذ سفید مطبوعہ ۱۸۸۰ء —

تفسیر اُردو

تفسیر زاد الآخرت — نظم کامل چار جلد مین —

تفسیر سورۂ فاتحہ مسمی بہ تحفۃ الاسلام —

تفسیر قادری — کامل دو جلد مین ترجمہ تفسیر حسینی فارسی مطبوعہ ۱۸۸۶ء کاغذ سفید —

ایضاً — کاغذ خاکی —

تفسیر سورۂ یوسف — چار مصرعہ

ایضاً — سہ مصرعہ —

ہفت سورہ مترجم — با ترجمۂ اُردو —

پنج سورہ مترجم — با ترجمہ اُردو —

تفسیر قرآن مجید عربی

دُرر النظیم — در باب آیات سورہائے قرآن شریف —

تفسیر عرائس البیان — فی حقائق القرآن مع تفسیر مکی برحاشیہ — تفسیر عرائس معروف بتفسیر روزبہان از حضرت سلطان الاولیاء ابو محمد رکن الدین شیرازی متوفی سنہ ۶۰۶ھ مدارک تصوف میں عالمون و کاملون کے نزدیک نہایت مرغوب ہی اور تفسیر مکی از محی الدین بن العربی خاتم الاولیاء متوفی سنہ ۶۳۸ ہجری بہت معروف و مقبول ہی — دو جلد مین

۱ - جلد اول الم سے تا سورۂ بنی اسرائیل پندرہ پارے کاغذ سفید مطبوعہ ۱۸۸۳ء —

۲ - جلد دوم سورۂ کہف سے تا تمامی قرآن کاغذ سفید مطبوعہ ۱۸۸۴ء

تفسیر سراج المنیر — مولفہ شیخ محمد بن احمد شربینی خطیب دمشق نقل از چھاپہ مصر نہایت عمدہ و معتبر علما رہی چار جلد مین کاغذ سفید رسمی مطبوعہ ۱۸۶۲ء —

تبیان فی اعراب القرآن معروف بخلاصۃ الکشاف — مولفہ حضرت عبد اللہ بن حسین عکبری محدث مفسر نحوی متوفی سنہ ۶۱۶ ہجری اس فن مین نہایت نایاب ہو ہندوستان مین غالبًا نہین چھپی تھی اِسکے ساتھ رسالہ فتح الخبیر مولانا ولی اللہ دہلوی لگا ہوا ہی — مطبوعہ ۱۸۸۱ء —

ترجمہ توریت شریف — عربی - فارسی - اُردو نقل از عبرانی جو حضرت موسٰی علیہ السلام پر نازل ہوئی تھی اور اُردو بصرف کثیر مطبع اور دہ اخبار کی طرف سے اضافہ جسکا حق ترجمہ بحق مطبع محفوظ ہی کاغذ سفید گندہ مطبوعہ ۱۸۸۱ء —

تفسیر الجلالین — فی شرح الجلالین —

قدس پیراستند حمدی که بدان حمد تقرب جویند آنانکه زهر دو کون برخاستند ✦ بل حمدی که چون مخدرات حجرات عدم ماوارهٔ آوازهٔ کرم
بتفرج عرصهٔ سرای وجود بیرون خرامند و شتابان که چون تا ویده نشینان خفایای خمول باستنارهٔ اشعهٔ شمع وصول قصد حین انجمن شهود
کنند مطرب طرب گیرد و قوال حد آمیز شادی انعامای آن حمد حمد تنا ما ✦ **رباعی** حمدی که بدان بزم قدم آرایند ✦ شکری که بدان گنج نعم بگشایند
نزایند جان رنگ الم بردایند ✦ تقصیر به بینند و کرم بنمایند ✦ نثار بارگاه پادشاهی که پیاه مستجیران درگاه و ملاذ مستعیذان بارگاه
اعتصام بعروهٔ وثقی التجا پسندیده قصوای اوست که أعوذ بالله من الشیطان الرجیم فاتحهٔ فاتحهٔ صحیفهٔ بیان و مفتاح افلاح کنوز
ذکر اسمای حسنی و صفات علیای اوست که بسم الله الرحمن الرحیم دبیران صحائف لطائف معارف و حکم و نقشبندان صفایح
دائح جود و کرم بر الواح ارواح قدس و اوراق اطواق انفس بقلم رشد و رشاد در رقم تمام و حمد و ثنا او بر سکشند که الحمد لله رب العالمین
منشیان دوائر جود بر طغرای منشور وجود توقیع رفیع الشأن و رحمتی وسعت کل شیء بقلم حکم قد تبین الرشد من الغی نایند املاء رحمت او
ست میفرمایند که الرحمن الرحیم عراوه اندازان هیبت قهاری چون این طاق هفت رواق زنگاری و سرسج باعروج این العنان
حصاری بمنجنیق فنا ویران کنند و غارتگران سطوت جباری هرجاه که سطوا این فراش معروش و بساط منقوش بسیط غبرا القبضه قبضه دائما
اقتصا در هم نوردند مهندسان صنائع وجود و موسسان بدائع جود و تشیید قواعد عزت عدل و تمهید معاقد کرامت فضل در فضای صحرای قیامت از برای جزای ارباب سلامت
و سزای اصحاب ملامت لفرمان واجب الاذعان و طرح فرمانداردی که مالک یوم الدین معماران صنعت طاق محراب فیروزه شش روزهٔ
فلک را در جامع مجامع ملک قبله‌گاه ارباب کوع و سجود و قبله‌گاه اصحاب کشف و شهود ساخته تا معتکفان سراپردهٔ عبودیت نوبت پنجگاهٔ
ربوبیت بقوت استکانت و شوکت استعانت در مقام اخلاص خطاب با اختصاص او نواخته که ایاک نعبد و ایاک نستعین
ای کریمی که بلطف بی‌غایت و عنایت بی‌نهایت گم گشتگان تیه غوایت را بطریق قویم هدایت و صراط مستقیم حمایت تو دلالت فرمائی
ما سرگردانان بیابان شهوات نفس اماره را در شب تاریک ظلمات تن ستمکاره طریق مبین نجات و صراط مستقیم ملاذی و نوالعادرجات
کرامت فرمای که اهدنا الصراط المستقیم ای منعمی که در خزائن نعمت وجود در مهمان سرای جود بر وجود ارباب شهود گشاده و اوراق نواله
نوال برمائدهٔ اتصال از برای مشتاقان وصال آماده داری ما را از طریق ضلال رهانیده و بسرا پردهٔ وصال رسانیده بار باب
وصل و کمال و نعیم بی زوال برخوان احسان مشاهدهٔ جمال بنشان صراط الذین انعمت علیهم و لشعاع انوار ساطعهٔ تجلیات
ذاتی و لوامع اقمار لامعهٔ تنزلات صفاتی همه را از ظلمات اتباع اهل بدع و ضلالات اقتدا بجهال غیر متبع ما برهان غیر المغضوب علیهم
ولا الضالین آمین رب العالمین **اما بعد** فان الله تعالی اکرمنا بکریم کتابه و انعم علینا بعظیم خطابه ثم امرنا بتدبر آیاته و تذکر
وتعلم العامه و تفهم معانیه و کان العبد الضعیف المستنشق شمائم الروح و الریحان من حدائق اعنی المعید المد...
صرف کثیرا من اللیالی و الایام و شیرا من الشهور و الاعوام مدارسته کما ... من هذا الباب و ...

ى اللسان عند الخطاب مع الاصحاب فلما سمعوا مقالتى والفتوا حالتى التمسوا منى ان اتبع لهم مجلس التذكير مشتملا على دقائق احاديث
حقائق التفسير مزينا بتزيين العبارات اللطيفة محلى بتبيين الاشارات الشريفة وقد كان والدى واستادى وهو الذى عليه فى جميع العلوم
اعتمادى الحاج محمد الفراهى اسكنه الله فى حدائق جنانه واوصله الى حقائق رضوانه مستندا على درود مساند التذكير مشتهرا بين
محققين بدقائق الفقه وحقائق التفسير وقد ارتكب هذا الامر الخطير قريب الخمسين عاما و دعا الى الله سبحانه وتعالى خاصا وعاما وقد الفق
رحمه الله قومى فى تلك الاوان وصار قلبى لمفارقته هدفا لسهام الهموم والاحزان شعر ما كل ما يتمنى المرء يدركه + تجرى الرياح بما لا تشتهى
[illegible] فلما ارادوا الاحباب متسلا ما فى حاليا + وكان سعيهم فى الارشاد عاليا + التمسوا منى متعاقبا متواليا + انى احيى مراسمهم وانى
[illegible] لذلك اهلا + وقد اتخذوا صعب الامور بين الجمهور سهلا + تعللت اياما كيف التصدى لهذا الامر وخاطرى على ترادف المصائب
[illegible] اعتدى لهذا لا بالقوم ولسانى من تواتر المكائد كليل + فلما رأيت ان التعليل حدهم ولم يقبل حدهم + وابوا من الاجابت + مع عزيمة
[illegible] الثابت + صاحبت ربى وقلت شعر باورت امرا فانى طالب مددا + يا رب هيئ لنا من امرنا رشدا + [illegible] فى حل ذكره لفصل
[illegible] وكرمه العميم حتى رتبت مجلس لطوائف الانام مرجيا لمسائف الخواص والعوام مبينا ظواهر التفسير مع حقائق بطون التاويل مراعيا
اشارات بلطائف العبارات فى دقائق التنزيل حتى قال المستمعون ما احسن هذه الطريقة التعبير بلسان الشريعة عن اسرار الحقيقة [illegible]
[illegible] معا وثلثين سنة بهذا الامر مشغولا حريصا فى جميع العلوم معقولا ومنقولا حتى جمعت كتابا مسمى بحر الدرر فى التفسير وكتاب [illegible]
احاديث سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم فى التذكير ومعارج النبوة فى سير سيد السادات عليه افضل الصلوات واكمل التحيات [illegible]
[illegible] الاوقات الى غير ذلك من الخطب العبارات ولطائف الاشارات والحكايات والمناظرات اكثر من ان يعد ويحصى وكان انى [illegible]
[illegible] الاكثار والاختصار كل بالبحث فى الاطناب والاكثار حتى صار كل واحد منها دار كتنة ومجلدات تفسير تم القصص من اصدقائى ان
انتخب من تفسير بحر الدرر تفسيرا تحفة الكتاب لسفينه كبيرا لكن [illegible]
سبحانه وتعالى فى اسماعهم مرادهم واستعينه على مساعدتهم وشرعت بتوفيق الله سبحانه فى ترك الاطناب بعث الاكثار وشرحت فيه حل المسائل [illegible]
بسطه عن النسيان حتى جمعت فيه حقائق التفسير ولطائف التذكير بالفاظ عبارات فصيحة محلى باشارات مليحة [illegible] للامر [illegible]
هذا القصص الشريف ولم اترك دقيقة [illegible] وترجمت هذا التصنيف المستغنى عن التوصيف والتعريف ولم اتكلف [illegible]
شوق الكلام كيف ما اتفق بلغت العرب والعجم على وفق ما تيسر به على لسان القلم واسأل الله تعالى ان ينفع به من تامل فيه بحرمة [illegible]
[illegible] بيته [illegible] وتعبير [illegible] اطراف [illegible] وار روى [illegible] درين عرائس افكار و نفائس ابكار [illegible] تحقيق [illegible]
سلطان الاولياء ابو محمد [illegible] مطهرات [illegible] گلستانى [illegible] گلهاى رنگين آراسته بوستانى [illegible]

المعارسیش لبستم نسیم فرح و ریحان محبت لغیو توان تمهید و میدهٔ دل از مطالع و مقاطع تقریر تفسیرش و راق آسمان بیان مهر منیر معانی
سمانی توان دید لا عروا من السکت آن یفوح ومن البدر ان یلوح **شعر** فهذا کتاب را مورده قدری * کل جار روح الله فی لیلة القدر *
بجان از تحریر روائع الفاظش قاصر و بیان از تقریر بدائع معانیش فاتر **شعر** عجب الناس من بیان معان قدر ارمن سواد ذاکر المداد *
و مقصود از این ترتیب این کتاب و ترتیب این خطاب آنکه چون ارباب فضل و کمال که مستعلیان ذروه جاه و جلال اند سطر قبول مبین
جواهر زواهر ابکار افکار و معقول و درر غرر نقود و آیات و احادیث و منقول که درین درج جواهر و برج زواهر تعبیه گشته تامل فرمایند و سور سرور
اعجاز از صحائف لطائف اطناب و ایجاز این کتاب حالی خطاب برخوانند معین ممکن باکه ساعی این خیر و بانی این امر است در ادعیه صالحه
فراموش نفرمایند و ابواب مشغول سیاس این سئول بر روی این ساعی داعی بکشایند و سقطات زلات را بپرده اغماض بپوشند و باصلاح
و استحسان کوشند **شعر** و عین الرضا عن کل عیب کلیلة * ولکن عین السخط تبدی المساویا * وبالله الموفق والمعین **اما فهرست این**
کتاب من المجالس و الفصول و الابواب اعلم ان هذا الکتاب مشتمل علی مقدمة و خمسة عشر مجلسا و کل مجلس منها یترتب علی فصول
کثیرة و کل فصل علی لطائف و اسرار کثیرة و قد بیناه مجملا قبل الشروع فی الکتاب لیتسهل به الوصول الی تفصیله للطلاب **اما المقدمة**
ففی بیان فضائل الفاتحة و فیه ثلاثة فصول **الفصل الاول** فی الاحادیث و الاخبار التی وردت فی فضائلها و آثار المرویة عن الصحابة
و التابعین رضی الله عنهم اجمعین اما الاحادیث فاثنان و عشرون و الآثار سبعة **فصل الثانی** فی الاشارات المرموزة فی هذه السورة الکریمة
و هی ثمانیة اشارات و قد ذکرنا فی الاشارة الاولی سبع اشارات اخری و فی الاشارة السابع سبع حکم **الفصل الثالث** فی اسرار
المودعة فیها و قد ذکرنا فیه عشرة اسرار و فیها لطائف خمسة اما المجالس ففی تفسیر آیات الفاتحة و کلماتها **المجلس الاول** فی التعوذ و فیه مقدمة
و خمسة عشر فصلا اما المقدمة ففی التسبیح و التحمید و النعت و المناجات **الفصل الاول** فی بیان الاشتقاق و سائر الکلمات فی قولنا اعوذ
بالله من الشیطان الرجیم **الفصل الثانی** فی ذکر الفوائد المتفرعة علی هذه الکلمة باصطلاح اهل المعانی و البیان قد ذکرنا فیه خمس فواید
الفصل الثالث فی فوائد هذه الکلمة بلسان اهل الاشارة و فیه عشر اشارات **الفصل الرابع** فی نکات التعوذ و فیه عشرون نکتة
الفصل الخامس فی لطائف التعوذ و فیه ست و عشرون لطیفة **الفصل السادس** فی تمثیلات التعوذ و فیه عشرة تمثیلات
فصل السابع فی الحکایات و فیه خمسة اسولة لکل سوال اجوبة **الفصل الثامن** فی ذکر وساوس الشیاطین و تعریفه و الفرق بینه و بین الهام
فیه وسوسة و بیان احوال المومنین و فرقهم فی الوسوسة **الفصل التاسع** فی ذکر شئی من ضلالة و واقعات بعض المتقدمین ذلک متعلقه
بیصیصا و بعض عباد بنی اسرائیل و غیر ذلک من الحکایات الغریبة **الفصل العاشر** فی النصائح المتفرقة [illegible] و قد ذکرت فیه ثلاث
عشرین نصیحة **الفصل الحادی عشر** فی الاخبار و النقول المتفرقة من هذا الباب [illegible] و آخره

فی الحقائق المشتبهة التی لا یحوم العقل حوم درکها من الاسرار [illegible]

القسم الثاني فيما يناسب الرحمة الرحيمية وفيه من الاحاديث ثلثة ومن الاحاديث ثمانية ومن لطائف ثلاث ومن ال[illegible]

ستة وفي النقل الاول ستة احاديث مشهورة بلطائف الاشارات مقرونة بحسنات البشارات **الفصل التاسع** في لطا

ئف الكلمتين وفيه حكايات غريبة ولطائف عجيبة واحاديث شهيرة وبشارات كثيرة **المجلس الرابع** من التسمية وهو المجلس

من نفس الكتاب في جملة هذه الكلمة الشريفة اعني قوله تعالى بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ تماما وفيه اربعة فصول **الفصل الاول**

في بيان ان التسمية من القرآن ام لا **الفصل الثاني** في بيان فضائل التسمية وهي اربعة اقسام **القسم الاول** فيما ورد في ا

لنبوية صلى الله عليه وسلم وقد ذكر منها اربعين احاديثا **القسم الثاني** في الاحاديث الواردة في فضلها مع نكاتها ودقائقها و

عشرون حديثا **القسم الثالث** في الآثار المروية عن الصحابة رضوان الله عليهم اجمعين وهي عشرة آثار **القسم الرابع** في الحكايات

المسلسلة وهي خمس عشرة حكاية وثمانية نقول مع كل نقل لطائف ونكات وحقائق وتمثيلات وهذا القسم ممتاز من الاقسام المتقد

مة بنكات حسنة وعبارات لطيفة **الفصل الثالث** في لطائف البسملة وهي خمس عشرة لطيفة مع كل لطيفة لطائف اخر [illegible]

بعد ما التسمية تم عشر لطائف اخرى فيها من التمثيلات والتحقيقات ما لا يعد ولا يحصى حتى صارت خمسا وعشرين لطيفة واستدرك

فيها ان لا تحمل معين المسكين بالدعاء بعد التسمية **الفصل الرابع** في الحكمات المتفرقة على التسمية وفيه اربع حكم الحكمة الاولى

بيان انها تسعة عشر حرفا وفيه اربع اشارات والحكمة الثانية في انها اربع كلمات وفيها عشرين اشارة والحكمة الثالثة في كيفية

الكلمات الاربع المعاني الاربعة وفيها لطائف غريبة اشارات عجيبة والحكمة الرابعة في ذكر جميع الوجوهات في اعراب هذه الكلمة الشريفة [illegible]

عبارات فصيحة واشارات مليحة وختمتها بخرصة في ذكر صفات جلال الله تعالى وجماله سبحانه والحمد لله رب العالمين **الكلام** في قوله تعالى

الحمد لله رب العالمين رتبته على مقدمة [illegible] مجالس **المقدمة** في التسليم والتحميد والنعت والمناجات **المجلس الاول**

من الكلام السابع من مجالس الكتاب في كلمة الْحَمْدُ لِلَّهِ وفيه سبعة فصول **الفصل الاول** في [illegible] الحمد لغة والفرق بينه وبين ا

الشكر وما يتعلق بذلك **الفصل الثاني** في بيان الاعراب ونكات المعاني والبيان في هذه الكلمة **الفصل الثالث** [illegible]

المفسرين في هذه الكلمة الشريفة **الفصل الرابع** في اقوال العارفين فيها **الفصل الخامس** في [illegible] هذه الكلمة وقد ذكر فيه

الفائدة الاولى انما قال الْحَمْدُ لِلَّهِ ولم يقل احمد الله لست لطائف [illegible] مذكورة فيها [illegible] الفائدة الثانية لما عجز الخلائق عن حمده حمدا

نفسه الى آخرها الفائدة الثالثة لا يقابل النعمة بالشكر لوجوه قد ذكرت باسرها مع لطائف اخرى الفائدة الرابعة لفظ الْحَمْدُ [illegible]

[illegible] حرف التعريف وفيه اقوال الفائدة الخامسة الْحَمْدُ لِلَّهِ تعلق بالماضي او المستقبل [illegible] الى آخرها **الفصل**

في مسائل هذه الكلمة الشريفة وبركتها وقد ذكر في هذا الفصل ترجيح الحمد على النعمة [illegible] والمقابل المذكورة في هذا

في فضائل الشكر المروية عن الانبياء عليهم السلام عشرة وعن المشائخ قدس الله ارواحهم عشرة [illegible] ان الكلام يجب

[illegible] **الفصل السابع** في اللطائف [illegible] الشكر والتحميد وقد ذكرت

[illegible]

المجلس الثانی من الحمد الثامن مجالس من الکتاب فی رب العالمین وفیہ ثلثة فصول الفصل الاول فی بیان لغتہ وکیفیة اشتقاقہ الفصل الثانی فی بیان فضائل ہذہ الکلمة وذکر الداعین بہا وما یتعلق بذلک الفصل الثالث فی ذکر ما یدل فی تربیة اللہ سبحانہ وہی علی قسمین القسم الاول فی بیان تربیة العالم الصغیر الذی ہو الانسان وہی علی ضربین تربیة یتعلق بالایجاد وتربیة یتعلق بالابقاء وقد بینت فی ذلک تحقیقات من ایجاد مادتہ البعیدة التی ہی الماء والتراب والقریبة التی ہی النطفة وکیفیة ورودہا علی الاطوار وترتیب الاعضاء والجوارح والحواس الظاہرة والباطنة والمشاعر الباطنة واختصاص الانسان من سائر الحیوانات بالعقل والقابلیة وکیفیة الطعام والشراب وجعلہا بدل ما یتحلل وکیفیة تصرف القوی الاربع فیہما وتولد الاخلاط منہما ثم بیان امتیاز الانسان عن سائر الحیوانات بالروح الخاص ثم بیان مراتب الروح وترقیہ الیہا بحسب تربیتہ سبحانہ وتعالی والتسمیة فی کل مرتبة یترقی الیہا باسم خاص الی ان یتصاعد من المرتبة المومیة الی المرتبة الخاتمة التی ہی المرتبة المحمدیة صلی اللہ علیہ وسلم قسم دوم از تربیت حضرت رب العالمین جل جلالہ تربیت عالم کبیر ودرین قسم انواع اسرار غریبہ ومعارف عجیبہ بہعت سر مبین گشتہ ودر رعایة لطافہ مشحون بعبارات فصیحہ واشارات ملیحہ بزبان عجم المجلس الثالث من الحمد وہو المجلس التاسع من الکتاب فی بیان العالمین وفیہ فصول سبعة الفصل الاول فی بیان اشتقاقہ وما یتعلق بہ من المعانی والبیان الفصل الثانی فی اقوال المفسرین فیہ تمامہ عشر قولاً ثم فیہ اصل بدو السموات والارض ثم درکات جہنم ثم ذکر جبل قاف ثم ذکر العرش وبیان عظمتہ ثم ذکر اطباق السموات وما فیہا وذکر اسامیہا وجواہرہا واعمال سکانہا وبیان فضائل الخلفاء واستغفار ملائکة السموات لہم ولعن الملائکة لمبغضیہم ثم ذکر سوال موسی علیہ السلام عن ربہ عن ابتداء خلق العالم وفیہ حکایات غریبة ثم تمہید فی خلق نور النبی صلی اللہ علیہ وسلم حتی انتہی الی خلق آدم علیہ السلام والصلوات الفصل الثالث فی بیان تقسیم الموجود وانقسام العقل بالواجب والممکنات وبیان اقسامہا الفصل الرابع فی بیان کیفیة دلالة العالم علی وجود الصانع القدیم جل جلالہ وفیہ تتمة فی بیان کریمة اِنَّ فِیْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّیْلِ وَالنَّہَارِ وَالْفُلْکِ الَّتِیْ تَجْرِیْ فِی الْبَحْرِ الْاٰیَة وقد ذکر فی آیة المذکورة ثمانی آیات دالة علی وجود الصانع الازلی السموات وقد ذکرت دلالتہا علی وجودہ سبحانہ سبعة لائل عقلیة کل دلیل تمامہ فی مزایا الاقسام فی الارض اربعة واختلاف اللیل والنہار ثلاثة اوجہ وکذلک البواقی الفصل الخامس فی الحکایات والمناظرات فی غلالبات من الانبیاء والعلماء والاکابر وقد ذکرت فیہ من مناظرات العلماء مع الخصوم عشرة فصول لطیفة الفصل السادس فی بیان العوالم المختلفة من الملک والملکوت والغیب والشہادة والخلق والامر الی غیر ذلک فیہ اسرار غریبة الفصل السابع فی بیان العالم الکبیر والعالم الصغیر وبیان ذلک فی ستة اوجہ لکل وجہ بیان خاص لا یشارکہ فیہ وجہ آخر ولعمری قد ذکرت فی ہذہ الوجوہ عبارات واشارات لم اذکر مثلہ فی ہذا الکتاب وعلیک بمطالعة ہذا الوجوہ سراً ثم بالتحسین المعین فی لطفہا وشرفہا ثم ذکرت فی آخر الفصل ان العالم الکبیر ہو عبارة عن ذات الانسان والصغیر عن السماء والارض وما بینہما عند المحققین وختمت ہذا الفصل بمعارف اہل التوحید ولطائف ارباب التفرید علی طبائع تتمة المجلس العاشر فی قولہ تعالی الرحمن الرحیم فیہ مقدمة وثلاثة فصول اما المقدمة فہی التسمیة والتحمید والنعت والمناجات الفصل الاول فی تفسیر ہاتین الکلمتین وبیان جہة اعادتہما سبب تاخیرہما عن رب العالمین الفصل الثانی فی بیان الرحمة وشمولہا مستشہداً بآیات القرآن العظیم الفصل الثالث فی النعمات

والاشارات وقد ذکرت فیه اربع اشارات لطیفة لعبارات منیفة یعلم عند المطالعة **المجلس الحادی عشر** وهو اکبر المجالس واطولها
فی قوله تعالی مٰلِكِ يَوْمِ الدِّينِ الی آخره المجلس مرتب علی مقدمة ومقالتین المقدمة فی التسمیة والتحمید والنعت والمناجات المقالة الاولی
فی التفسیر هذه الآیة عبارة واشارة وفیها اربعة فصول **الفصل الاول** فی بیان النحو والقراءة وبیان المختار من القراءة بدلائلها
الفصل الثانی فی لطائف المذکرین ومواعظهم فی هذه الآیة الکریمة **الفصل الثالث** فی الاشارات فی اعداد الحروف
وتعداد الکلمات وهی خمس اشارات **الفصل الرابع** فی الاسرار واللطائف المودعة فی هذه الآیة وهی عشرة **المقالة الثانیة** فی ذکر القیامة مفصلا
وفیه خمسة ابواب **الباب الاول** فی علامات القیامة واین باب مشتمل بر دو قسم است قسم اول در ذکر علاماتی که از قیامت دور تر است اکثر
آن بظهور پیوسته وآن باستقصار احادیث واخبار قریب بصد علامت رسیده اما از جملهٔ آن هشتاد و سه علامت درین قسم مرقوم گشته و
دلیل هر یکی از این علامات بتصحیح با فائده از روایات دینی موشح شده قسم دوم در علاماتی که هنوز بظهور نرسیده و قریب بعهد خواهد بود بقیامت
و آن یازده است با مجموع علامات قسمین صد علامات بکمیل گردد و تفصیل این یازده علامت بر ترتیبی که در کتاب مذکور گشته است علامت اول خروج
مهدی است [illegible] گشته است [illegible] از حدیث لا مهدی الا عیسی بن مریم تعرض بوده بچهار تاویل مأول
گشته است دوم و سوم و چهارم خسوف [illegible] یکی بمشرق دیگری بمغرب و دیگری بجزیرة العرب [illegible] علامت پنجم خروج دجال چون این علامت از
امور کلیه بود [illegible] فصل [illegible] **فصل الاول** در مقدمات خروج دجال **فصل دوم** در ذکر ولادت او
[illegible] صلی الله علیه وسلم [illegible] **فصل سوم** در ذکر خروج او و بیان هیئت و عظمت
[illegible] **فصل چهارم** در ذکر [illegible] **فصل**
[illegible] علامت ششم نزول عیسی علیه السلام و کیفیت فرود آمدن
[illegible] مهدی علیه [illegible] عیسی علیه الصلوة
والسلام [illegible] رسالت [illegible] علامت [illegible]
[illegible] شوکت [illegible] اسکندر [illegible]
[illegible]
[illegible] عیسی علیه السلام هلاکت ایشان [illegible] در یکساعت [illegible] ایشان السبیل [illegible]
پاک کردن [illegible] علامت [illegible] آفتاب است [illegible] مسئلهٔ اعتقاد [illegible]
توبه بعد از طلوع آفتاب از مغرب مقبول هست یا نه و باقی احوال که موقوف علیه است اختلاف ائمه در آن ایراد نموده شده علامت نهم خروج
دابة الارض و تکلم او و محل خروج او و بیان هیئت و قد و قامت او و احوال عجیبه که در وقت خروج او بظهور خواهد آمد و باقی احوال از امت
[illegible] از کافر و مؤمن [illegible] گشته علامت دهم دخان است و آن نیز با اختلاف اقوال در تعیین وقت و کیفیت و حمل بر حقیقت
مجاز مجموع و مرقوم گشته علامت یازدهم بیرون آمدن آتش از قعر عدن و سوق خلائق بمحشر و ظهور آثار قیامت **الباب الثانی**

في نفخ الصور وفيما بعده الى المرور على الصراط وقد ذكرنا في هذا الباب اثني عشر فصلا **الفصل الاول** في صفة الصور **الفصل الثاني** في كيفية نفخ الصور وكيفيته وفيه ذكر فوت الاحياء كلهم من الملائكة والجن والانس وفيه ذكر موت ابليس وصار البحار والجبال وتخريب العمارات وانكساف الشمس وانخساف القمر وفوت ملك الموت وخطاب لمن الملك اليوم وجواب لله الملك القهار وذكرت اللطائف في هذا السوال والجواب **الفصل الثالث** في نفخ البعث والنشور وحشر الخلائق من القبور وفيه احياء الملائكة الاربع ثم احياء النبي عليه الصلوة والسلام ثم الخلائق اجمعين وختم هذا الفصل بعبارات مسجعة واشارات مرصعة **الفصل الرابع** في ذكر المحشر وكيفية اجتماع الخلائق في العرصات وفيه صفة ارض المحشر وعرق اهله وانشقاق السماء وطول المكث فيها وذكر خمسين موقفا كل موقف الف عام وذكر ما يسال عنه في كل موقف ثم ذكر شدائد القيمة واحضار جهنم وبيان الفزع الاكبر وسعل كل احد بنفسه الا رسول الله صلى الله عليه وسلم حيث يقول امتي امتي **الفصل الخامس** في ذكر اسامي القيامة وشرح بعض هذه الاسماء ثم شرح اوصاف القيامة بعبارة مسجعة مرصعة **الفصل السادس** في احوال المتكبرين وارباب التقاعد [illegible] اظهار [illegible] سماه النبي عليه الصلوة والسلام وذلك حديث جامع في هذا الباب **الفصل السابع** في مقدمات ما [illegible] الله تعالى عباده يوم القيمة [illegible] هذا الفصل فوائد كثيرة **الفصل الثامن** في كيفية المسائلة وفيه بيان مدة المسائلة [illegible] الحساب [illegible] يدخل الجنة بلا حساب وتعريف الحساب اليسير وبيان المناقشة في الحساب [illegible] الكفار [illegible] الحساب [illegible] وقد طبع الكلام في بيان هذا المذكورات اعلى الدرجات تعرف هذا الدعوى عند مطالعته من البدايات الى النهايات **الفصل التاسع** في اعطاء صحائف الاعمال باليمين ام الشمال وقد ذكرت فيها ولا ان كانت الصحائف من هو وعلى ما [illegible] موضع المكتوب وكيف يصل الى العبد يوم القيمة وفي اي يد يوضع كيف يقرع السعد والى ما ذا يصير حاله عند الاطلاع على قبائحه وكيفية اظهار لطف الله تعالى [illegible] هذا الفصل احاديث والقول ولطائف تبشيرا وتحذيرا **الفصل العاشر** في ذكر الميزان ووزن الاعمال وفيه بيان الميزان وكيفيته وذكر [illegible] ما هو على اختلاف الاقاويل فيه وبيان ان الميزان خمس ثم القول والحكايات المناسبة لما هي ستة ثم بيان ما يثقل الميزان من الاحوال والاعمال والاقوال **الفصل الحادي عشر** في بيان الصراط وكيفية المرور عليه تفاوت المرور في السرعة والبطوء واختلاف طرائق الخلائق عليه وبيان المواقف في الصراط وتعيين المسائل في كل مواقف ثم ذكر آخر من يمر عليه ودخل الجنة بعد الداخلين [illegible] ذلك حديث [illegible] في غاية البشارة ثم الكلام في تفسير قوله تعالى وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا وبيان الورود على اختلاف الاقاويل ولما تقرر ان المومنين [illegible] ولكن لا يعذبون بها الفائدة في الورود وذكرنا في جوابه عشرين وجها في غاية اللطافة ثم ذكرنا في هذه الآية من اللطائف [illegible] يوجد في كتب المذكرين **الفصل الثاني عشر** في ذكر مرور فرق اهل السعادة على الصراط كل فرقة لها امام ولكل امام لواء الى الجنة وهم اربعون [illegible] وهذا الكلام منتخب من الكتب المعول عليها وقد ختم بشارة العاصين الذين ليس لهم نصيب من لواء هولاء الفرق ثم بيان ان لهم رحمة الله الواسعة **الباب الثالث** في ذكر جهنم وعقوباتها وكيفية احوال الكفار فيها وقد اشتمل هذا الكتاب على فصول ستة **الفصل الاول** في ذكر جهنم وعقوباتها وفيه ذكر حرارة نارها واطباق دركاتها وما في كل دركة من صنوف العذاب **الفصل الثاني** في صفة اهل النار وجثتهم

شدة عذابهم فيها الفصل الثالث في ذكر اودية جهنم وصنوف العذاب فيها الفصل الرابع في صفة اطوار جهنم والصعود عليها
الفصل الخامس في ذكر ابواب جهنم وهي سبعة لكل باب فرقة مخصوصة من فرق الاشقياء وتعيين الفرق السبع الفصل السادس
في ذكر احوال المؤمنين العاصيين في النار من الاحاديث والنقول والروايات اما الاحاديث متفرقة والحكايات ثمانية ثم ختم بابيات
مقبولة مستحسنة الباب الرابع في الشفاعة وفيه اربعة فصول الفصل الاول في ذكر شفاعة نبينا صلى الله عليه وسلم وقد اوردت
في هذا الفصل احاديث لطيفة شريفة عشرة الفصل الثاني في شفاعة الانبياء والملائكة عليهم السلام الفصل الثالث في شفاعة
العلماء والمؤمنين الفصل الرابع في سعة رحمة الله تعالى الباب الخامس في ذكر الجنة وما يستند اليها وفيه ستة فصول الفصل
الاول في ذكر حوض الكوثر وما يناسب له الفصل الثاني في مقدمات دخول الجنة الفصل الثالث في تعداد الجنان وما يناسب
من لطائف والعواطف الفصل الرابع في ذكر ما خلق الله تعالى في الجنة لعباده الصالحين وفيه صفة الرضوان من الجنان ثم صفة قصورهم ثم صفة
بساطين والاشجار ثم صفة الحياض ثم صفة الحور العين ثم صفة المراكب ثم صفة الـ[illegible] والحلل ثم بيان ما يتنعم به المؤمنين في الجنة في اوقات كل يوم
[illegible] له الى الابدين الفصل الخامس في كيفية احوال اهل الجنة في الجنة وفي هذا الفصل لطائف كثيرة الفصل السادس في رؤية الله سبحانه
تعالى والنظر الى وجهه وهذا الفصل مما يحسن مطالعته والتلذذ بما ذكر فيه والرجاء الواثق بالله سبحانه وتعالى الى كرم ساحته والسعادة [illegible] الفصل
[illegible] ختمت هذا المجلس والحمد لله رب العالمين المجلس الثاني عشر في قوله تعالى اياك نعبد واياك نستعين وهذا المجلس يشتمل على مقدمة
ستة فصول المقدمة في التسبيح والتحميد والنعت والمناجات الفصل الاول في بيان اللغة والاعراب والقراءة وهذا الفصل
يشتمل على ثلاث مقالات المقالة الاولى في اللغة والاشتقاق المقالة الثانية في الاعراب المقالة الثالثة في القراءة الفصل
الثاني في اسرار المعاني والبيان وفيه ثمان فوائد الفصل الثالث في تفسير هاتين الكلمتين واقوال المفسرين فيهما وختم هذا الفصل
بمعارف المتصوفين الفصل الرابع في لطائف المذكرين وحقائق العارفين في هذه الآية الكريمة وبيان العبادة والعبودية
والعبدة والفرق بينها وذكر الغاية الكلية والمعارف الحقيقية الفصل الخامس في اشارات اهل الاشارة في هذه الآية وفيها [illegible]
اشارات الفصل السادس في اسرار هذه الآية من لطائف اهل الدراية في غاية المجلس الثالث عشر في قوله تعالى اهدنا
الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم وهذا المجلس يشتمل على مقدمة وستة فصول المقدمة في التسبيح والتحميد والنعت والمناجات
الفصل الاول في اقوال المفسرين في الآية المذكورة وتحقيقات المحققين ومعارف العارفين فيها الفصل الثاني في بسط الكلام
في الآية المذكورة كما هو دأب المذكرين وقد بينا تفسير الآية في هذا الفصل على ثلاثة اطوار الطور الاول ذكرت فيه وجوه الهداية على
سبعة عشر وجها ثم النكتة في ضمير الجمع في اهدنا ثم نكتة في الصراط ثم نكتة في المستقيم ثم بسطت الكلام في قوله انعمت عليهم وذكرت فيه
نعم الله سبحانه الظاهرة والباطنة المذكورة في قوله واسبغ عليكم نعمه ظاهرة وباطنة وواردة في تشرحه سبعين وجها الطور الثاني
على طريق الواعظين مشتملا على التفسير والنصائح واللطائف والنكات وفيه فوائد كثيرة تعرف عند المطالعة الطور الثالث في بيان
الآية بلسان السالكين السائرين الى الله سبحانه تعالى وبيان [illegible] المقامات في السير وهي عشرة وذلك في بيان الصراط المستقيم

ذلک بحث فی ذکر المنعم علیہم النعم العظمی التی ہی الاحوال من المحبة والشوق والانس والقرب والحیاء والاتصال فان بدایتها المحبة ونهایتها
الاتصال ثم علیک یا ایہا الطالب بمطالعة ہذا الفصل من اوله الی آخره حتی تعرف من سوق الکلام فیه علی ای وجه حمل کلک علی الاحسان ام لا
الفصل الثالث فی الاشارات فی ہذه الآیة وہی عشر الفصل الرابع فی اسرار ہذه الآیة وہذه الاسرار تتفوق علی الاسرار المذکورة
فی ہذا الکتاب عبارة واشارة حقیقة فلیطالع بعرف وہی عشرون سرا من الاسرار الغیبیة والحقائق اللاریبیة المجلس الرابع عشر
فی قوله تعالی غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ وفیه مقدمة واربعة فصول المقدمة فی التسمیة والتحمید والصلوة المناجات الفصل
الاول فی اللغة والاعراب والقراءة والمعانی والبیان الفصل الثانی فی اقوال المفسرین فی ہذه الآیة واشارات العارفین فیهما وفی
ہذا الفصل قد ذکرنا المقالتین المقالة الاولی فی ظاہر الآیة والبیان ان المراد من المغضوب علیہم من ہو ومن الضالین کذلک فی بطن الآیة
واقوال العارفین فیهما وفیه نقول وحکایات ومعارف الفصل الثالث فی الاشارة المودعة فی ہذه الآیة الکریمة وہی [illegible] الفصل
الرابع فی الاسرار المستنبطة من ہذه الآیة الشریفة وہی اربع المجلس الخامس عشر فی قولنا آمین وفیه خمسة فصول الفصل الاول فی اللغة
والاعراب الفصل الثانی فی تفسیر اقوال المفسرین فیه وہی خمسة عشر قولا الفصل الثالث فی فضائل ہذه الکلمة الشریفة
الفصل الرابع فی اشارة ہذه الکلمة الفصل الخامس فی اسرار ہذه الکلمة وہی اربعة فهذه ست مائة [illegible]
مفصلا وسمیت ہذا الکتاب اسرار الفاتحة [illegible]
جمیع المؤمنین والمؤمنات والمسلمین والمسلمات [illegible] یوم القیامة برحمتک یا ارحم الراحمین وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله واصحابه
اجمعین الطیبین الطاهرین وسلم بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ وبه نستعین بسم الله افتتح علی الله توکلت وفوضت امری الی الله ان الله بصیر بالعباد
الحمد لله نحمده ونستعینه ونستغفره ونؤمن به ونتوکل علیه [illegible] ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له ونشهد ان محمدا عبده ورسوله [illegible]

مقدمة الکتاب

فی فضائل الفاتحة وقد رتبناها علی ثلاثة فصول

الفصل الاول فی الاحادیث المرویة عن رسول الله صلی الله علیه وسلم والآثار الواردة عن الصحابة رضوان الله تعالی علیهم اجمعین [illegible]
[illegible] الاحادیث فی الکشاف والانوار عن ابی ہریرة رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال لابی [illegible]
[illegible] فی التوریة ولا فی الانجیل ولا فی الزبور مثلها قال بلی یا رسول الله قال فاتحة الکتاب انها السبع المثانی والقرآن العظیم الذی اوتیته الحدیث الآخر
عن ابن عباس رضی الله عنهما قال بینا رسول الله صلی الله علیه وسلم اذ اتاه ملک فقال ابشر بنورین اوتیتهما لم یؤتهما نبی قبلک فاتحة الکتاب وخواتیم سورة البقرة
لن تقرأ بحرف منهما الا اعطیته الحدیث الآخر عن حذیفة بن الیمان رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال ان القوم لیبعث الله تعالی علیهم العذاب
حتما مقضیا فیقرأ صبی من صبیانهم فی المکتب الحمد لله رب العالمین فیسمعه الله تعالی فیرفع عنهم بذلک العذاب اربعین سنة الحدیث الآخر فی التیسیر قال علیه الصلوة
والسلام لو کانت ہذه السورة فی التوریة لما تهود قوم موسی علیه السلام ولو کانت فی الانجیل لما تنصر قوم عیسی علیه الصلوة والسلام ولو کانت فی الزبور لما
مسخ قوم داود علیه الصلوة والسلام وایما مسلم قرأها اعطاه الله تعالی من الاجر کانما قرأ القرآن کله وکانما تصدق علی کل مؤمن ومؤمنة الحدیث الآخر قال

ابو الدرداء رضي الله عنه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم فاتحة الكتاب تجزي ما لا يجزي سورة البقرة وآل عمران الى ان قال لو ان فاتحة الكتاب
وضعت في كفة الميزان ووضع القرآن في كفة لرجحت الفاتحة بالقرآن سبع مرات الحديث الآخر قال عليه الصلوة والسلام من قرأ فاتحة الكتاب فكانما
قرأ التورية والانجيل والزبور والفرقان الحديث الآخر وروي ان عجوزا كانت تصلي عند النبي صلى الله عليه وسلم فقرأ قوله تعالى
إِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ فصاحت وولولت وقالت لي سبعة
من العبيد اعتقتهم لوجه الله تعالى لعل الله يعتقني منها فنزل جبريل عليه السلام وقال يا محمد بشر امتك ان الله حرم جسدها على هذه الابواب
فصحت الصحابة بالبكاء وقالوا انها ملكت سبعة عبيد فاعتقتهم ولا نملك ذلك فنزل جبريل وقرأ عليهم الفاتحة وقال بها سبع
آيات من قرأها حرم الله عليه سبعة ابواب جهنم الحديث الآخر في رياض المذكرين ان جبرئيل عليه الصلوة والسلام قال للنبي
صلى الله عليه وسلم يا محمد كنت اخشى العذاب على امتك فلما نزلت فاتحة الكتاب آمنت قال يا جبرئيل لم قال ان الله تعالى قال وَإِنَّ جَهَنَّمَ
لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ وآياتها سبع فمن قرأها صارت كل آية طبقا على باب من ابواب جهنم فيمر امتك عليها سالما
الحديث الآخر في [illegible] للامام الرشيد الدين اليزدي رحمه الله روي انه صلى الله عليه وسلم قال والذي نفسي بيده ما انزل
في التورية ولا في الانجيل ولا في الزبور ولا في القرآن مثلها وانها السبع المثاني والقرآن العظيم الذي اعطيت الحديث الآخر وقال
عليه الصلوة والسلام ام القرآن عوض من غيرها وليس غيرها منها عوضا ام القرآن خطم عند الله مما دون العرش ايما مسلما قرأ فاتحة الكتاب
[illegible] مرات وكنا انصف [illegible] كل [illegible] مومنة الحديث الآخر ذكر [illegible] الى سعد الحنفي رحمه الله عنه [illegible] عن النبي صلى الله عليه
[illegible] وتحت العرش فخطرت وفي رواية [illegible] معلقين [illegible] احد [illegible] يا محمد [illegible] لا احلى جميع القرآن مقلد
[illegible] للمومنين [illegible] امتك [illegible] وهو قوله تعالى وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ
[illegible] يا محمد هي سبع آيات من قرأها حرمت عليه سبع ابواب [illegible] القرآن قال عطية
[illegible] الحسنة الا عليها فخطرت الى اللوح فرأيت ثلثة ابواب [illegible] ثلثة الحكمة وقال يا رب ما هذه الانوار
[illegible] قال هي [illegible] آية الكرسي ويس وقل هو الله احد فقلت يا رب ما ثواب آية الكرسي قال الله تعالى هو صفتي من قرأها مرة ينظر الى وجهه
يوم القيمة [illegible] فهو عدل القرآن وهي ثمانون آية من قرأها كل يوم مرة فله بكل حرف ثمانون حسنة عشرون في حياته وعشرون في مماته وعشرون في قبره
وعشرون عند [illegible] من قبره طوق [illegible] من نور وتوج تاج الوقار ويمر على الصراط كالبرق اللامع ويكون في الجنة رفيقا لمحمد صلى الله
عليه وسلم واما قل هو الله احد وتسمى وهو اربع آيات من قرأها [illegible] الانهار الاربعة في الجنة الحديث الآخر في رياض المذكرين للعقيد سراج
والدين رحمه الله عن علي رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم كان اذا كسل او اصابته غم او صداع بسط يديه فقرأ فيهما الفاتحة الكتاب والمعوذة
ثم يمسح بهما وجهه فيذهب عنه ما كان يجد الحديث الآخر وعن علي رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان فاتحة الكتاب
وآية الكرسي والآيتين من آل عمران وشهد الله وقل اللهم مالك الملك معلقات بالعرش [illegible] بين الله تعالى حجاب يقول يا رب
[illegible] في دبر كل صلوة مكتوبة الا جعلت الجنة مثواه على ما كان [illegible] خطيرة القدس والا نظرت اليه في كل يوم سبعين مرة والا قضيت له كل يوم

فانجزا لها بالمغفرة الاعذت من كل عدو له ونصرته وفي رواية اخرى وافتحت له دعوته وعلمته الحكمة وبنيت له مائة الف مدينة
في كل مدينة مائة الف بيت من نور في كل بيت مائة الف خيمة من نور في كل خيمة مائة الف سرير من نور على كل سرير امرأة من الحور العين
واعطيته ثواب الشاكرين وثواب النبيين ثم لم اكلها الى نفسه طرفة عين الحديث الآخر ذكر في زهرة الرياض انه جاء في الحديث ان الله
تعالى ملكا تحت العرش قائم رأسه مثل رأس الآدمي من يمينه سبعون الف جناح ومن يساره كذلك على كل جناح اثنى عشر الف من الريش
العظام وعلى كل ريش صف من الملائكة على جبهة ذلك الملك سورة الفاتحة مكتوبة وعلى صدغه الايمن سورة الاخلاص وعلى خده الايسر
شهد الله بين يديه سبعون الف صف من الملائكة ينظرون الى جبهة ذلك الملك فيقرؤن الحمد لله واذا قالوا اياك نعبد واياك
نستعين سجدوا ويوحى اليهم ارفعوا رؤسكم فاني قد رضيت عنكم يا ملائكتي فيقولون الهنا وسيدنا فارض عمن قرأ فاتحة الكتاب
من امة محمد صلعم فيقول الله تعالى اشهدوا انى قد رضيت عنهم الحديث الآخر في زهر الرياض ايضا قال التقى الخضر والياس صلوات الله
وسلامه عليهما على الله سبحانه وتعالى اربعة آلاف [illegible] ان يعلمهما الله تعالى سورة الفاتحة وسألاه فلم يعطيا فلما طال تضرعهما الى الله سبحانه وتعالى
قال تلك خيرة ادخرتها لا. محمد صلى الله عليه وسلم ولكن عليكما ان تعيشا ما الحيوة فانتما تمكثا الى وقت حبيبي محمد صلى الله عليه وسلم ففعلا
ذلك فعاشا فلما بعث الله تعالى محمد صلى الله عليه وسلم اتيا اليه الرسول صلى الله عليه وسلم فقال الآن تمت النعمة لما فلا سر به
الحيوة بعد هذا فقال النبي صلى الله عليه وسلم لا فعلا يا خضر عليك ان تعيش في العمارة والياس ان تعيش امتي في البحر الحديث الآخر في
فضل الفاتحة وسببه لما ذكر في تاج المذكرين للهميه ذلك رحمه الله عن ابن عباس رضي الله عنهما كان النبي عليه الصلوة والسلام جالسا مع اصحابه بمكة
يذكر آلاء الله سبحانه وتعالى ونعماء الدنيا وثواب الآخرة وثواب الله مع [illegible] او سمع جماعة من الناس من بعض اهل
فقال ما هذا السرور في اهل مكة بقيل [illegible] تال [illegible] على كل والقوافل على فيها
انواع امتعة البحر والطيب والجواهر [illegible] قافلة [illegible] فقافلة بني امية حتى دخلت
سبع قوافل فنظر الرسول صلى الله عليه [illegible] كانوا احيا [illegible]
جبرئيل عليه السلام من ساعته وقال ان الله يقرئك السلام [illegible] سبعا من المثاني والقرآن العظيم يعني فاتحة الكتاب [illegible]
من سبع قوافل كل آية [illegible] ثم قال [illegible] الرغبة والشهوة الى قوافلهم [illegible] والقرآن
ولا ملك باقي ودر تفسير بحر العلوم السمرقندي آورده است كه چون حضرت رسالت عليه السلام [illegible]
مبارکش خطور کرد که ابوجهل را که دشمن است [illegible] سیده ارشاد و یاران هرکه دوستند چاشت [illegible] جبرئیل آمد
علیه السلام و پیغام آورد که دوران [illegible] جیبی [illegible] ابوجهل را [illegible] آیت فاتحه [illegible] ترا که [illegible]
نا مرگردانم آن تورات وآن وترا فقال الپارسی قوله تعالى وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ
اِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ هذا الوجه لا ينظر الى ما اعطيناك مع جلالة هذا العطاء فكيف تنظر الى ما اعطيتهم هو متاع الدنيا رجعنا الى
الرواية الاولى ثم قال جبرئيل عليه السلام من عز فاتحة الكتاب [illegible] عليه [illegible] قال يا محمد هذا الذي اعطيت خير من سبع

قوافل فقال بلى هو خير من القوافل فقال جبرئيل عليه السلام اعرف ما اعطاك ربك لو كان هذا القرآن في جراب لما مسته النار فكيف
[illegible] قرآنه وحفاظه ومن قرء فاتحة الكتاب فله بكل حرف مائة حسنة فهذا خير من القوافل فقال بلى القرآن افضل قال جبرئيل اعرف
[illegible] ما اعطاك ثم قال ان الله تعالى اعطاك في كل سبعة ايام يوما وهو يوم الجمعة الليلة منها خير من الدنيا وما فيها العتق في كل
ساعة منها مائة الف عتيق من النار وكل مولود يولد من المشركين في تلك الليلة يكرمه الله تعالى بالاسلام من حرمة تلك الليلة ويرفع عن
[illegible] المفاسد [illegible] تلك الليلة ثم قال أتستبدل الجمعة وتلك الليلة بهذه القوافل قال لا قال فاعرف حرمة ما اعطيت ثم قال جبرئيل
عليه السلام ربك اعطاك الطواف حول البيت سبعة اسبوع خير من سبع قوافل [illegible] كانما طاف حول عرش الرحمن [illegible] حول عرش الرحمن [illegible]
[illegible] ثم [illegible] ان ربك يقول امرت سبع سموات واهلها وسبع ارضين واهلها بالدعاء لك لا مثنك في كل يوم وليلة خمس مرات اوقات الصلوة
هذا خير لك من القوافل ثم قال جبرئيل عليه السلام ان ربك يقول اتيناك السبع الطوال البقرة وآل عمران والخمس التي بعدها هي خير من القوافل
سبع وآتيناك السبع المثاني فاتحة الكتاب من حولها [illegible] سبعة اسباع القرآن فمن قراها بحرمتها اغلقت عليه سبع دركات النار
[illegible] بحرمة هذه السورة واحدة لها سبعة ابواب ثم قال اتيناك سبعا من المثاني **الحديث الآخر** عن ابي بن كعب رضي الله عنه
[illegible] قال قال رسول الله صلى الله [illegible] وآله وسلم من قرء فاتحة الكتاب فكانما قرء التوراة والانجيل والزبور وصحف موسى وابراهيم عليهما السلام [illegible]
[illegible] له بكل حرف من ذلك درجة في الجنة [illegible] كل درجة [illegible] والقصور والمنازل والغرف وما فيها من السرور
[illegible] الانهار [illegible] كل [illegible] في ذلك [illegible] طوبى له [illegible] قراها فكانما احمد الله سبحانه [illegible]
[illegible] الحمد لله رب العالمين [illegible] العالمين [illegible] الف عالم [illegible]
[illegible] قلوبكم [illegible] قراها كان له من الاجر ما ذكرت لكم وكانما تصدق
[illegible] في كل ركعة من صلاتكم [illegible] **الحديث الآخر** عن علي رضي الله
[illegible] رسول الله صلى الله عليه وسلم [illegible] القرآن فاحفظوا [illegible] آيات عليه
[illegible] قرء فاتحة الكتاب [illegible] قرأ التورية والانجيل والزبور والفرقان وكان [illegible] آية [illegible]
[illegible] حرم الله جسده على النار [illegible] عليهم اجمعين [illegible]
[illegible] عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال ان الله تعالى لما [illegible]
[illegible] الفاتحة والميس لعنة الله صاح صيحة حتى اجتمع عليه جميع اولاده واتباعه فقالوا يا مولانا [illegible]
[illegible] الذي [illegible] لنا حتى [illegible] فقال ابليس [illegible] ان الله تعالى انزل على محمد صلى الله عليه وسلم وعلى امته
سورة [illegible] فقالوا [illegible] تحتهد حتى تركوا شكر النعم [illegible] تعالى عليهم حتى يعاقبهم ويهلكهم كسائر الامم الماضية فقال اللعين
[illegible] لا تقدرون لان اول تلك السورة الشكر لله تعالى وهو قوله تعالى الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ فقالوا نجتهد كل الجهد حتى ينكروا [illegible]
[illegible] الله تعالى فقال انكم لا تقدرون لان الله تعالى اعلمهم بقوله مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ فقالوا نجتهد كل الجهد حتى يقصدوا غيره من [illegible]

قال اذا لا تقدرون لانهم یقولون ایاک نعبد فقالوا نجتهد کل الجهد حتی یکا سلوا ویترکوا امر الله تعالی فقال لا یقدرون لانهم
یقولون وایاک نستعین فقالوا نجتهد کل الجهد حتی نضلهم عن الطریق فقال اذا لا تقدرون لان الله تعالی اعلمهم حتی یقولوا اهدنا الصراط
المستقیم فتحیروا وعجزوا فقالوا انهم لا یکونون افضل من آدم ومکانهم لا یکون افضل من الجنة وانت اخرجت آدم وحوا من الجنة فاصل
بیلة فصاح ابلیس صیحة والغمس فی البحر العماسة فمکث اولاده واتباعه سنة ینتظرون فخرج بعد سنة فقال حیث لیت اضلهم
بکلهم قالوا وماذاک قال رأیت العصیان قلوبهم وتمنع الاستغفار عن لسانهم قال النبی صلی الله علیه وسلم قال الله تعالی ان منعتهم عن
الاستغفار فیمنعنی عن الغفران اغفر لهم بقراءة هذه السورة ولا ابالی لیعلم عبادی ان لهم الهاً کریماً غفوراً رحیماً الحدیث الآخر ذکر الامام
م الدین عمر النسفی رحمة الله علیه فی تفسیر بحر العلوم وغیره ایضاً فی کتب التفاسیر والاحادیث مسلسلاً الی انس بن مالک رضی الله عنه
قال بالله العظیم لقد اخبرنی ابوبکر الصدیق رضی الله عنه وقال بالله العظیم لقد اخبرنی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال بالله العظیم
لقد حدثنی جبرئیل سید الملائکة علیه الصلوة والسلام وقال بالله العظیم لقد حدثنی اسرافیل حاجب رب العالمین علیه السلام وقال بالله
العظیم لقد حدثنی رب العزة تبارک وتعالی قال یا اسرافیل بعزتی وجلالی وجودی وکرمی ما من مؤمن قرأ فاتحة الکتاب [illegible] بسم الله
الرحمن الرحیم مرة واحدة [illegible] الا اشهدوا انی قد غفرت له ولو کان کافراً [illegible] وقبلت من الحسنات [illegible] السیئات [illegible]
[illegible] لا احرق لسانه فی النار [illegible] من عذاب القبر وعذاب النار وعذاب یوم القیامة والفزع الاکبر [illegible] تعالی
[illegible] الانبیاء والاولیاء [illegible] الآمین حدیث دیگر در تفسیر [illegible] العلوم امام ابوشجاع سمرقندی رحمة الله آورده [illegible] رسول الله صلی الله
علیه وسلم [illegible] سورة فاتحه [illegible] صلوات الله وسلامه علیه [illegible] جبرئیل علیه السلام [illegible] جبرئیل
علیه الصلوة والسلام [illegible] میکائیل علیه السلام سوال کردم [illegible] علیه السلام سوال کردم [illegible]
گفت [illegible] سورة فاتحه [illegible] اسرار [illegible] قلم
[illegible] امرنی الله تعالی کتابه الحمد لله رب العالمین چون این کلمه [illegible] عرش و کرسی [illegible] انگاه حق تعالی آن نور را دو قسم کرد [illegible] قسم [illegible] آفرید [illegible]
[illegible] امر کرد واز قسم دیگر فرشتگان آفرید تا نواسا [illegible] کلمه [illegible] امرنی الله تعالی بکتابة الرحمن الرحیم چون [illegible] نوری
[illegible] این کلمه ظاهر شد چون نور اول [illegible] عرش و کرسی آسمانها از آن مملو گشتند و از آن نور حق تعالی دریای رحمت پدید آورد
[illegible] فرمان آمد بنوشتن مالک یوم الدین نور دیگر ظاهر شد [illegible] انوار سابقه و از آن نور حق تعالی دریای عدل را آفرید [illegible]
[illegible] ایاک نعبد وایاک نستعین ماموری گشتم نوری ظاهر شد [illegible] نور پدید دیگر این نور را دو قسم کرد [illegible] میکائیل
علیه السلام [illegible] ارزاق خلائق گردانیدم و میکائیل را [illegible] ارزاق مقرر گشت واز قسم دیگر بحر توفیق آفرید
[illegible] آن توفیق طاعات [illegible] فرمان آمد بنوشتن اهدنا الصراط المستقیم نور دیگر ظاهر شد از آن نور دریای [illegible]
[illegible] وجود [illegible] کرامت [illegible] آردیک قطره از آن دریا [illegible] کشاده گردد [illegible]

ایمان و اسلام منشرح و منفتح گردد که أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ باز مر او فرمان آمد سوی شش صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
نوری دیگر از آن ظاهر شد آن نور را در پر جبرئیل ودیعت نهاد فرمان آمد که این نور یقین است محمد است صلی الله علیه وسلم این انگاه از تا سر
ایشان شتافتی تا تمامت ایمان ایشان گردد و از سر دل ایمان مصون و محفوظ ماند باز امر آمد سوی شش غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ نوری از آن ظاهر شد
چنانچه از آن نور هیبتی نظر پیوست حق تعالی صور اسرافیل را علیه السلام از آن نور مخلوق گردانید باز فرمان آمد سوی شش وَلَا الضَّالِّينَ
ظلمتی از آن ظاهر شد حق تعالی از آن ظلمت فرشته آفرید چنان بزرگ که هفت آسمان و زمین در دهان وی لقمه تواند بود آن فرشته را
فرمان آمد که درکات دوزخ را سر در زیر ثری برد هفتاد هزار سال آن فرشته فرو رفت تا تحت الثری رسید و آتش دوزخ آنجا ودیعت نهاد
و باز در تحت آن آتش آتش دیگر آفرید و در تحت آن آتش آتشی دیگر تا هفت طبقه زیر یکدیگر مطبق گردانید باز فرشته آفرید طول وی هفتاد
هزار ساله راه بعد از آن فرشته دیگر آفرید از این فرشته به هفتاد هزار مرتبه بزرگتر انگاه آتشی آفرید و آن آتش سوی این فرشته حمله آورد
آن فرشته سر بسجده نهاد و گفت الامان الامان حق تعالی صخره آفرید بزرگی وی هم چند هفت آسمان زمین و این صخره را بر زبر آن آتش
نهاد تا حرارت وی آسمان و زمین را نسوزد پس چون بنده مومن بگوید الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ درجات حامدان یابد و چون بگوید
الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ رحمت رحمن یابد و چون بگوید مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ از عدل حق تعالی امان یابد إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
برکت [illegible] توفیق طاعت و احسان یابد و چون بگوید اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ هدایت جاودان یابد و چون بگوید صِرَاطَ
الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ از یقین مقامات ایمان یابد و چون بگوید غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ از فزع محشور و هیبت روز نشور
امان یابد و چون بگوید وَلَا الضَّالِّينَ خلاص از عذاب دوزخ و درکات آن یابد وَالْحَمْدُ لِلَّهِ أَوَّلًا وَآخِرًا الحدیث الاخری در روی مثل هذا
فی [illegible] بحر العلوم و تاج المذکرین نقلا عن ابی بکر الواسطی قدس الله روحه قال ان الله تعالی اول شئ خلقه القلم واللوح فقال للقلم
اکتب ما هو کائن الی یوم القیامة فاول ما کتب بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ فحدث منه نور فجعله نصفین خلق من احدهما الدواة ومن
الآخر القرطاس قال العزة [illegible] جعلت لک حظا من ثواب جمیع الکتب علی القرطاس بالدواة ثم کتب الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
فحدث منه نور فجعله نصفین خلق من احدهما بحر النعماء ومن الآخر بحر الآلاء ثم قال بعزتی من قرأک جعلت له حظا من بحر النعماء
و [illegible] الآلاء ثم کتب الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ فحدث منه نور فجعله نصفین خلق من احدهما بحر الرحمة ومن الآخر بحر المغفرة ثم قال وعزتی ان من
[illegible] جعلت له حظا من بحر الرحمة وبحر المغفرة و [illegible] محمد صلعم [illegible] البحرین جمیعا [illegible] قوله تعالی وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ
ثم کتب مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ فحدث منه نور مختلط ظلمة فجعل نصفین خلق من احدهما بحر السعادة مضیا ومن الآخر بحر الشقاوة مظلما ثم قال
بعزتی ان من قرأک جعلت له حظا من بحر السعادة ثم کتب إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ فحدث منه نور فجعله نصفین خلق من احدهما
بحر التوفیق ومن الآخر بحر العصمة وقال بعزتی من قرأک جعلت له حظا من التوفیق والعصمة جمیعا ثم کتب اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
فحدث منه نور فجعله نصفین خلق من احدهما الهدی ومن الثانی الزیادة علی الهدی یعنی الثبات علیه وخص بها امة محمد صلی الله علیه
وسلم بقوله وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى ثم قال بعزتی من قرأک اکرمته الهدی والزیادة علیه ثم کتب غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

وحدث منه حلقة فخلق منها بحر الغضب وبحر اللعنة ثم قال بعزتي من قرأك آمنته من غضبي ولعنتي والحمد لله رب العالمين

ما الآثار التي وردت من الصحابة والتابعين رضي الله عنهم اجمعين في فضلها ذكر في تاج المذكرين ان

عمر بن الخطاب رضي الله عنه سأل كعب الاحبار فقال له انك اسلمت في عهدي لا في عهد النبي فقال كان لابي صندوق فوجدت فيها

قصة مكتوبة الا ان امة محمد عليه السلام يكون يوم القيامة ثلثة اصناف ظالم ومقتصد وسابق كلهم يدخلون الجنة ثم وجدت في القرآن

كذلك وهو قوله تعالى جنت عدن يدخلونها فلم يقل يدخلها السابق خاصة ولا يدخلها الظالم ولا المقتصد بل قال

يدخلونها يعني الظالم والمقتصد والسابق جميعا ثم قال يا امير المؤمنين وجدت في التورية ان الله تعالى اعطاهم فاتحة الكتاب

لم يعطها ابراهيم صلوات الله وسلامه عليه ولو اعطاها لما عبدت قومه النار ولم يعط موسى ولا عيسى عليهما الصلوة والسلام ولو اعطاها

ما تهود ولما تنصر قومهما ثم رأيت في التورية ان للنار سبع دركات وفاتحة الكتاب سبع آيات كل آية تسد دركة على قاريها وللهم

سبع جوارح وفاتحة الكتاب سبع آيات من قرأ منها آية غفر له ذنب جارحة ومن قرأ آيتين فيغفر له ذنب جارحتين كذلك الى

السبع ثم قال وجدت ان للجنة ثمانية ابواب فاتحة الكتاب سبع آيات فاذا قرأها مرة واحدة من امته وقال في آخره آمين وجبت له

ثمانية ابواب الجنة **الاثر الآخر** وروى انه كتب ملك الروم الى ابي بكر الصديق رضي الله عنه انا قد علمنا تفسير فاتحة الكتاب

الى قوله اهدنا الصراط المستقيم فانتم في شك من دينكم بعده واخبروا من المغضوب عليهم ولا الضالين منهم واخبرونا عن الشيء الذي

يتنفس بلا روح ولا هو آدمي ولا جني وعن اربعة حيوان لم يرتكضوا في الرحم وعن شيء لم تطلع فيه الشمس الا مرة واحدة وعن قبر سار بصاحبه

وعن رسول ليس من الجن ولا من الانس وعن شيء اوحى اليه لا من الملائكة ولا من الجن ولا من الانس وعن عصا موسى عليه السلام

ما كانت وما اسمها وما طولها وعن شيء في الدنيا لا شبيه في الآخرة لو اجدوا ان اخبرتمونا بما سألنا فقال ابوبكر لعلي ابن ابي طالب

رضي الله عنهما اجبهم فقال علي اهدنا الصراط المستقيم معناه ثبتنا عليه في الدنيا واهدنا طريق الجنة الى يوم القيامة لقوله تعالى وان

هذا صراطي مستقيما فاتبعوه واما المغضوب عليهم فاليهود والضالين النصارى انت وقومك واما الشيء الذي تنفس بلا روح

فان الله تعالى قال والصبح اذا تنفس والحيوانات الاربع آدم وحوا وكبش ابراهيم وعصا موسى عليهم الصلوة والسلام والموضع الذي

طلعت فيه الشمس مرة بحر قلزم حين عبر عليه موسى عليه السلام والقبر الذي سار بصاحبه سمكة يونس عليه السلام والرسول الذي

ليس من الانس ولا من الجن ولا من الملائكة الغراب الهدهد لقوله تعالى فبعث الله غرابا يبحث في الارض ولقوله سليمان عليه السلام

للهدهد اذهب بكتابي هذا والشيء الذي اوحى اليه ليس من الجن والانس ولا من الملائكة النحل قال الله تعالى واوحى ربك الى النحل

واسم العصا زائدة وطولها عشرة اذرع وكانت من عوسج والشيء الذي يكون في الدنيا لا شبيه في الآخرة بحر يدخلون النعيم [illegible]

للبر والفاجر وفي الآخرة للمؤمنين خاصة لقوله تعالى قل هي للذين آمنوا في الحيوة الدنيا خالصة يوم القيامة وكان في الكتاب [illegible]

خبرونا عن سورة ليس فيها سبحات سبع سموات على ابواب النار معلقات على اقفالها فقال الخليل لم تجدوا في الجحيم [illegible]

سورة ليس فيها سبع سبحات حرم الله جسده على النار فكتبت [illegible] فاتحة الكتاب [illegible]

لا فاقة ولا فاقة فلما قرأ فبصر الكتاب سلم سيرا وبعث الاسارى الى دار الاسلام ببركة هذه السورة ويجي الحكم في اعدام
ره الحاجات فيها التالي سد العزيز الاثر الآخر وحكي عن هشام بن عروة الهمداني كان يقاتل في حرب صفين بين يدي امير المؤمنين
على كرم الله وجهه فقطعت احدى يديه فاخذ علي رضي الله عنه يده وقرأ فاتحة الكتاب فالصقها فصحت باذن الله تعالى فقال
امير المؤمنين ماذا قرأت فقال فاتحة الكتاب كانه استقلها فانفصلت يده من ساعته بنصفين فتركه علي ومر الاثر الآخر
بعث النبي صلى الله عليه وسلم عبد الله بن انيس الى قبيلة في سرية فذهب فقتل رئيسها واقبل منصرفا فوقع من ذروة جبل
فكسرت رجله فقال لاصحابه اذهبوا الى الرسول صلى الله عليه وسلم فان العدو يلحقنا حتى اهلك انا وحدي قالوا والله لا نتركك
بها وقد امرك الرسول صلى الله عليه وسلم علينا فاسمعوا انما اقرؤا على رجل صاحبكم فاتحة الكتاب فقرأ عليها فقام يمشي كانه
لم يكن له كسر الاثر الآخر در رياض القدس آورده است كه عبد الله بن عباس گفت رضي الله عنهما كه يكبر امير المؤمنين علي
رضي الله عنه مرا گفت يا عبد الله چون نماز خفتن بگزاري نزديك من آي فرموده قيام نمودم مرا گفت اي عبد الله معنى الحمد
اني گفت يا امير المؤمنين اگرچه بسيار دانم اما هيچ ندانم آنگاه حضرت امير كرم الله وجهه در معنى الف ولام الحمد سخن آغاز فرمود تا پاسي
از شب گذشت درين حرف سخن مي راند و همه سخناني بود كه بر خاطرم هرگز نگذشته بود آنگاه بتفسير حاء الحمد در آمد پاسي ديگر از شب بگذشت
بعد از آن الحمد معارف فرمود همچنين يك يك حرف مرا حيرت فرو گرفت بعد از آن فرمود آنچه گفتم شنيدي گفتم بلي يا امير المؤمنين ...
ابن عباس گفت كه علم خود در جنب علم آنحضرت چون قطرة يافتم در جنب دريا بعد از آن گفت يا عبد الله لو كتب في معاني الفاتحة لا وقر
سبعين بعيرا يا عبد الله هر كه اين سوره درست بخواند آتش دوزخ ايمن باشد و هر كه معني وي بتحقيق بداند و جنت له الجنة واكرمه الله برؤيته
الاثر الآخر ابن عباس گويد رضي الله عنهما كه ابليس ... يد لي كه آسمانيان و زمينيان ... اگر رحم آمد كيا از وقت
... تعالى ... گردانيد و وحدت ... آسمان و زمين گرد ديگر آن شب كه حضرت رسول صلى الله عليه وسلم متولد شد ...
دوم شريعت خود ... آنوقت كه سورة فاتحه ... گشت اعوان و اشياع ... اين همه ...
... المودي گفت من اندر لوح محفوظ ديده ام كه اگر ... بعد ... فساد و عصيان گذرانيده ... آفتاب فرو شود ...
... اين سوره را و اخلاص بخواند ملك تعالى هر گناه كه آن روز كرده باشد در كار آن ... فاتحة الكتاب ...
... كه ... گفته است ... ديوان ... الاثر الآخر ... رحمة الله ...
... كلمات قرآني آن شب ... السماء ...
... السلام عليك ... علي فاتحة الكلمات ... ام القرآن ... فاتحة الكتاب ...
... گفت ...
...
...

همراه نمودی بایشان آورد و گفت من شما را گفته بودم که بدین جهودی ضلالت کردم که از متابعت سید الانبیا محمد عربی صلعم منع کردم
اکنون از شما بیزارم و از ایشان اعراض نموده از صراط بسلامت گذشت و ایشان یکبار در آتش دوزخ ریختند انگاه عیسی مجرد را
دیدم علیه الصلوة والسلام و گروهی عظیم در قفای وی چون عیسی علیه السلام قدم بر صراط نهاد ایشان نیز بمتابعت وی قدم بر
او نهادند ابلیس کرد و گفت من گفته بودم که دین ترسائی اختیار کنید و مرا فرزند خدای سبحانه وتعالی گوئید اکنون من از شما بیزارم
این بگفت و از صراط بسلامت بگذشت و متابعان همه یکبار در دوزخ افتادند انگاه دیدم که محمد بن عبد الله سید المرسلین و
خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم می آید و امتان او همه در قفای او و روی او بهر ماه از ماه شب چهاردهم نورانی تر تاج کرامت بر سر
و خلعت شفاعت در بر جبرئیل علیه السلام بر دست راست و میکائیل بر دست چپ صد هزاران هزار خلائق از دست عالی همت وی
بادی همراه چون خواجه علیه السلام قدم بر پل صراط نهاد امتان بمتابعت آن حضرت مبادرت نمودند چون بمیان صراط رسید روی مبارک
باز پس کرد و گفت امتان من شما را فرموده بودم که ایمان آرید بخدای تعالی و تصدیق نبوة من کنید و شما بخلوص عقیدت قبول این نصیحت
نموده اکنون طغرای منشور شما موشح بتوقیع لَا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ گشته انگاه منادی ندا کرد تا درهای
بهشت بکشایید رضوان گوید جواب بشنوید که درهای بهشت بکشادند خواجه را علیه الصلوة والسلام با امتان بهشت در آوردند من تنها ماندم
با دوزخ دیگر سر در بهشت رضوان را ندا آمد که آن زنان را بگو تا فاتحة الکتاب برخوانند اگر درست بخوانند ایشان را بیز در بهشت در آرید
اگر ندانند ایشان را بجانب دوزخ باز فرست رضوان از ایشان استفسار نمود که سورة الحمد میدانید گفتند بلی هر دو سورة فاتحه برخواندند رضوان
ایشان را بهشت اندر آورد من از غم واندوه که سورة الحمد نمیدانستم از خواب بیدار شدم ای خواجه مرا الحمد بیاموز که هر کرا این سوره نیک
و درست بخواند جای او در بهشت مقرر است وبالله التوفیق

الفصل الثانی فی بیان الاشارات فی هذه السورة الکریمة وسنذکر فی هذا الفصل اشارات معها بشارات

الاشارة الاولى اعلم ان هذه السورة سبع آيات وتشتمل على سبعة اعداد من الواحد الى السبعة اما الواحد فهما سورة واحدة وانها آية واحدة بل ايه واو
وما خلقنا وما بينهما الا كلمح في واحدة واما الاثنان فلانها نصفان كما قال ابو هريرة رضي الله عنه رواية عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال حكاية عن الله تعالى
قسمت الصلوة بيني وبين عبدي نصفين فاذا قال العبد اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ يقول الله تعالى حمدني عبدي واذا قال اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ يقول الله تعالى
اثنى علي عبدي واذا قال مَالِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ يقول الله تعالى مجدني عبدي واذا قال اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ يقول الله تعالى الآ
بيني وبين عبدي نصفان بيني وبين عبدي اذا قال اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ يقول الله تعالى هذا لعبدي الى آخر السورة ولعبدي ما سأل واما الثالثة
فلان في نزولها ثلثة اقاويل قيل مكية وقيل مدنية وقيل نزل بمكة مرة وبالمدينة مرة اخرى وسيأتي شرح ذلك واما الاربعة فلان السورة
مشتملة على اربعة اقسام ذكر الله تعالى باسماء الحسنى واظهار العبد من نفسه العبادة والاستعانة وطلب المواقفة في دعاء الهداية
واما الخمسة فلان فيها خمسة من اسماء الله تعالى والرب والرحمن الرحيم والمالك واما الستة فلان العبد طلب من نفسه في هذه السورة
ستة اشياء اخلاص العبادة وسؤال المعونة واستدامة الهداية وموافقة اهل الرسالة ومخالفة اهل اليهودية والنصرانية ومفارقة اهل

والضلالة اما السبعة فلانها سبع آيات فى كونها سبع آيات سبع اشارات **الاشارة الاولى** اعلم ان مقاصد العباد فى العبادة
سبعة اما الطلب الزيادة او سؤال المغفرة او خوف العقوبة او رجاء التوفيق والنصرة او ابقاء الاسلام والسنة او موافقة اهل التقوى والولاية
او خوف القطيعة فاشتملت هذه السورة سبع آيات ووجبت قراءتها فى كل ركعة لينال بها العباد مقاصدهم فلما من قال الحمد لله
رب العالمين نال زيادة النعمة واذا قال الرحمن الرحيم جائزة العفو والمغفرة واذا قال مالك يوم الدين نال سعادة القيامة واذا
قال اياك نعبد واياك نستعين نال التوفيق والنصرة واذا قال اهدنا الصراط المستقيم نال الثبات على الايمان والسنة واذا قال صراط
الذين انعمت عليهم اكرم من الانبياء والاولياء بالصحبة واذا قال غير المغضوب عليهم ولا الضالين نال السلامة من القطيعة والفرقة
الاشارة الثانية من بحر العلوم ان خيار المسلمين سبعة اصناف وهم الحامدون والراجون والخائفون والمخلصون والمتوكلون
والمستقيمون والعارفون وفى هذه السورة نصيب كلهم فان قوله الحمد لله رب العالمين نصيب الحامدين والرحمن الرحيم نصيب
الراجين ومالك يوم الدين نصيب الخائفين واياك نعبد نصيب المخلصين واياك نستعين نصيب المتوكلين واهدنا الصراط المستقيم
نصيب المستقيمين وبقية السورة نصيب العارفين **الاشارة الثالثة** اعلم ان المداخل التى ياتى الشيطان من قبلها
فى الاصل ثلاثة الشهوة والغضب والهوى فالشهوة بهيمية والغضب سبعية والهوى شيطانية فالشهوة آفة لكن الغضب اعظم منها
والغضب آفة لكن آفة الهوى اعظم منها فبالشهوة يصير الانسان ظالما لنفسه وبالغضب يصير ظالما لغيره وبالهوى يتعدى ظلمه الى حضرة
جلال الله تعالى ثم لها نتائج فالحرص والبخل نتيجة الشهوة والعجب والكبر نتيجة الغضب والكفر والبدعة نتيجة الهوى فاما اذا اجتمعت هذه الستة
فى بنى آدم تولد منها سابع وهو الحسد وهو نهاية الاخلاق الذميمة كما ان الشيطان هو النهاية فى الاشخاص المذمومة ولهذا السبب ختم الله
تعالى مجامع الشرور الانسانية بالحسد وهو قوله تعالى ومن شر حاسد اذا حسد كما ختم مجامع الخبائث الشيطانية بالوسوسة وهو قوله تعالى
يوسوس فى صدور الناس فليس فى بنى آدم شر من الحسد اذا عرفت هذا فنقول اصول الاخلاق القبيحة هى النتائج السبعة المولدة
من تلك الاصول الثلاثة فانزل الله تعالى سورة الفاتحة لقطع هذه الآفات وايضا اصل سورة الفاتحة هى التسمية وفيها الاسماء
الثلاثة وهى فى المقابلة تلك الاخلاق الاصلية والآيات السبع التى هى الفاتحة فى مقابلة الاخلاق السبعة الفاسدة ثم ان القرآن
كله كالنتائج والشعب من الفاتحة كما ان جميع الاخلاق الذميمة كالنتائج والشعب من السبعة فلا جرم القرآن كله كالعلاج لجميع الاخلاق
الذميمة اما بيان ان الاسماء الثلاثة فى مقابلة الامهات الثلاث فنقول ان من عرف الله عرف انه لا اله الا الله فحينئذ تباعد عنه
الشيطان والهوى لان الهوى اله سوى الله يعبد بدليل قوله تعالى أفرأيت من اتخذ الهه هواه وقال سبحانه وتعالى لموسى
عليه الصلوة والسلام يا موسى خالف هواك فانى ما خلقت خلقا نازعنى فى ملكى الا الهوى ومن عرف انه رحمن لم يغضب لان منشأ
الغضب طلب الولاية والولاية للرحمن لقوله تعالى الملك يومئذ الحق للرحمن ومن عرف انه رحيم وجب ان يتخلق بخلقه فيصير رحيما
فاذا صار رحيما لم يظلم نفسه ولم يلطخها بالافعال البهيمية واما الاخلاق السبع فى مقابلة الآيات السبع وبيان المعارضة ان من قال الحمد لله
فقد شكر الله تعالى واكتفى بالحاصل فزالت شهوته ومن عرف انه رب العالمين زال حرصه فيما لم يجد وبخله فيما وجد فاندفعت عنه آفة

الشهوة ومن عرف انه إِيَّاكَ نَعْبُدُ بعد ان عرف انه الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ زال غضبه ومن قال إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ا[illegible]
كبره بالاول وعجبه بالثاني فاندفعت عنه آفة الغضب واذا قال اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ اندفع عنه شيطان الهوى واذا قال صِرَاطَ
الَّذِيْنَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ زال عنه كفره وشبهته واذا قال غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّيْنَ اندفعت عنه بدعته فثبت ان هذه الآيات
السبع دافعة لتلك الاخلاق القبيحة السبعة **الاشارة الرابعة** ان الاعمال المحسوسة في الصلوة سبعة القيام والركوع والا[illegible]
والسجود الاول والانتصاب منه والسجود الثاني والقعدة فصار عدد الآيات مساويا لعدد هذه الاعمال فصارت هذه الاعمال [illegible]
والفاتحة كالروح فقوله بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ بازاء القيام لان التسمية لبداية الامور لقوله عليه السلام كُلُّ أَمْرٍ ذِيْ بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ فِيْهِ بِبِسْمِ
اللّٰهِ فَهُوَ أَبْتَرُ والقيام ايضا بداية الاعمال وقوله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ بازاء الركوع وسببه ان العبد في مقام التحميد ناظر الى الحق والى [illegible]
[illegible] على الانعام [illegible] والعبد في هذه المقام ناظر الى المنعم والى النعمة فهو حال متوسطة بين الاعراض [illegible]
الاستغراق والركوع [illegible] متوسطة بين القيام [illegible] السجود وايضا الحمد يدل على النعم الكثيرة والنعم الكثيرة ما يثقل ظهره [illegible]
[illegible] الركوع وقوله الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ [illegible] قال عليه السلام اذا قال العبد سمع الله لمن حمده نظر الله اليه [illegible]
يوم الدين [illegible] السجدة الاولى لان قوله [illegible] على كمال القهر والجلال والكبرياء وذلك يوجب الخوف السديد [illegible]
[illegible] الخضوع والخشوع [illegible] السجدة [illegible] إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ مناسب [illegible] الاول [illegible]
[illegible] الاستعانة [illegible] التأييد [illegible] اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ [illegible] زال لاهم الاسباب [illegible]
[illegible] السجدة الثانية [illegible] صِرَاطَ الَّذِيْنَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ الى آخرها [illegible] مناسب للقعدة [illegible]
نهاية التواضع قال الله تعالى [illegible] بالاكرام [illegible] وذلك [illegible] من الله تعالى الى العبد [illegible]
لقوله أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ وايضا ان محمدا صلى الله عليه وسلم لما اكرمه الله تعالى [illegible] قال التحيات لله [illegible]
والطيبات والصلوات [illegible] الى كمال [illegible] ذلك في السجدة كما ورد الحديث [illegible]
مكانا عاليه الاكرام [illegible] يجلس بين يدي الله سبحانه وتعالى [illegible] الكلمات التي ذكرها النبي صلى الله عليه وسلم [illegible]
على ان [illegible] صلى الله عليه وسلم **الاشارة الخامسة** ان ابواب الجنة ثمانية ولكل باب منها مفتاح فالـ[باب]
الاول وهو باب المعرفة بالايمان والباب الثاني وهو باب الذكر لقوله بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ والباب الثالث وهو باب الشكر
لقوله اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ والباب الرابع وهو باب الرجاء لقوله الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ والباب الخامس هو باب الخوف لقوله مٰلِكِ يَوْمِ
الدِّيْنِ والباب السادس وهو باب الاخلاص المتولد من المعرفة العبودية ومعرفة الربوبية لقوله إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ والباب السابع
باب الدعاء والتضرع لقوله اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ والباب الثامن هو باب الاقتداء لقوله صِرَاطَ الَّذِيْنَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ الى آخر السورة
فاذا قرأت هذه السورة وقعت على اسرارها انفتحت لك ثمانية ابواب الجنة وهو المراد بقوله جَنَّاتُ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ الْاَبْوَابُ
فجنان المعارف الربانية انفتحت ابوابها بهذه المقاليد الروحانية وقيل في وجه تسميتها بفاتحة الكتاب هذه الاشارة كما تسمى

في اسامي السورة ونشاء الله تعالى **الاشارة السادسة** ان ابواب جهنم سبعة قال الله تعالى لها سبعة ابواب فاقرأها
لتغلق عليك ابوابها السبعة كما اشرنا الى ذلك مرارا وكذا الاسبوع سبعة ايام فاقرأها ليبارك لك في هذه الايام السبعة وكذا السموات
والارضون سبع فاقرأها ليكتب لك الحسنات ويمحي سيئاتك من الطاعات بلا هذه السبع **الاشارة السابعة** ان الفاتحة
سبع آيات وللمؤمنين سبعة اخطار وتفسير اخطار عاقبت كه بركفر بود يا برمسلماني خطر گور كه نوراني بود يا ظلماني خطر سوال كه جواب صواب
گفتن تواني يا نتواني خطر بعث كه روي سياه بود يا نوراني خطر حساب كه بسلامت بري يا درماني خطر وزن اعمال كه پله طاعت سبكي كند
يا گراني خطر دو راهي كه دوزخي شوي يا جناني چون اين هفت آيه كريمه بر زبان راني خود را از اين هفت خطر برهاني يعني در وقت مرگ بشارت
يابي الا تخافوا ولا تحزنوا در گور روح و رحمت يابي فروح وريحان وجنة نعيم در وقت سوال منكر و نكير ثبت يابي يثبت الله
الذين آمنوا بالقول الثابت [illegible] در صحراي قيامت نداي سعادت يابي يا عبادي لا خوف عليكم در وقت حساب سهولت يابي
فسوف يحاسب حسابا يسيرا در وزن اعمال در پله حسنات ثقلت يابي فاما من ثقلت موازينه [illegible] محاورت يابي ثم ننجي
الذين اتقوا چون از صراط گذري جنت يابي وادخلهم الله [illegible] درجنت راحت و نعمت يابي ولكم فيها ما تشتهي
انفسكم [illegible] مرافقت يابي وحسن اولئك رفيقا [illegible] موافقت يابي [illegible] اولاد علماء
[illegible] يابي ويطوف عليهم ولدان مخلدون [illegible] سلام وتحيت يابي [illegible] رويت
يابي وجوه يومئذ ناضرة الى ربها ناظرة **الاشارة الثامنة** ذكر في تفسير [illegible] ان هذه السورة [illegible] يوم القيمة
[illegible] ويفصل بين الخلائق في نصف يوم [illegible] الف سنة [illegible]
[illegible] من يوم القيمة [illegible] فمائة وثلثة وعشرون صفا وصفوف القيمة [illegible] صفا والملائكة
صفا هذه الامة ثمانون صفا وسائر الامم اربعون صفا وحملة العرش قدام [illegible]
هذه السورة [illegible] على وجه التعظيم فلا يحزنه الله تعالى في تلك الصفوف يوم القيمة **الاشارة التاسعة** [illegible] السورة سبعة احرف
الثاء والجيم والخاء والزاء والشين والظاء والفاء [illegible] في بعض الآثار [illegible] والجيم من الجحيم والخاء
الخوف والزاء من الزقوم والشين من الشقاوة والظاء من الظلمة والفاء من الفراق [illegible] على التعظيم
امن من هذه الاشياء السبعة **الاشارة العاشرة** [illegible] اشارت [illegible] در تعداد حروف [illegible] كلمات اين آيه
كريمه حسين [illegible] الحمد پنج حرف اشارت پنج نماز مي تواند بود [illegible] پنج وقت [illegible]
لله [illegible] حرف است [illegible] پنج صم كي [illegible] شود كلمه الحمد [illegible] هشت هشت گرد [illegible] العالمين [illegible]
[illegible] هژده هزار عالم [illegible] هژده حرف [illegible] اوقات هژده هزار عالم [illegible] شش حرف است
[illegible] صم كي بيست وچهار ميشود و شبانه روزي بيست وچهار ساعت است هر كه اين حروف را باعتقاد تمام گويد كفارت گناهان
بيست وچهار ساعت شبانه روزي وي گردد الرحيم شش حرف ديگر است شش را [illegible] بيست وچهار صم كي سي شود وهر ماهي [illegible]

تکلم باین کلمات سبب مغفرت گناہان سی روزہ او گردد مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ دوازدہ حرفست و سالی دوازدہ ماہ خوانندۂ
این آیت اصلاح دوازدہ ماہ سالی بودہ باشد إِيَّاكَ نَعْبُدُ ہشت حرفست و ماتقدم چہل و دو مجموع پنجاہ شود و مقدار روز قیامت
پنجاہ ہزار سالست حق تعالی خوانندۂ این پنجاہ حرف را از عقبات آن پنجاہ ہزار سال بسلامت بگذراند وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ
ازدہ حرفست با حروف ماتقدم شصت و یکی باشد و شمارہ ریا با شصت و یکی ہست اشارتست بآنکہ خوانندۂ این کلمات بشمار قطرات
سیہ بجار حسنات در نامۂ اعمال او اثبات فرمایند و سیآت عفو نمایند اِهْدِنَا الصِّرَاطَ یازدہ حرفست با شصت و یکی ہفتاد
و دو باشد و تعداد فرق این امت ہفتاد و دوست کہ در کوی بدعت و ضلالت گمراہ گشتہ اند حق تعالی خوانندۂ این حروف را از
آفات و ضلالات این فرقہا نگاہدارد و بجادۂ استقامت فرقۂ اہل سنت و جماعت مشرف کند الْمُسْتَقِيمَ ہشت حرفست ہشت
ہفتاد و دو ہشتاد شود و حد قذف ہشتاد تازیانہ است حق تعالی خوانندۂ این حروف را از جنایت و حد و آن بکمال عنایت معصوم
محفوظ دارد صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ نوزدہ حرفست نوزدہ با ہشتاد نود و نہ باشد و حق تعالی را نود و نہ نامست خوانندۂ
این حروف ثواب این نامہای نود و نہ نام یابد و برکت احصای آن مستوجب دخول جنت گردد غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ پانزدہ حرفست
با نود و نہ صد و چہاردہ میشود ثواب تلاوت صد و چہاردہ سورۂ قرآن یابد وَلَا الضَّالِّينَ دہ حرفست با صد و چہاردہ صد و بیست و چہار
گردد حق تعالی صد و بیست و چہار ہزار پیغامبر بر خلق فرستادہ خوانندۂ این سورۂ ثواب متابعت ہمہ انبیا یابد و بدولت شفاعت
ایشان مشرف گردد آمِينَ چہار حرفست خوانندۂ این چہار حرف بچہار کرامت مخصوص گردد اول در دم آخر از سلب ایمان نجات یابد
دوم از سکرات مرگ محفوظ باشد سوم جواب منکر و نکیر بصواب بگوید چہارم حساب بر وی آسان گردد و از صراط بسلامت بگذراند و در
دار آرد و بلقای حضرت مشرف گرداند الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ **الاشارة الحادی عشر** ذکر الامام الرازی قدس اللہ روحہ فی المصابیح
ان المقامات محصورة فی مقامین معرفة الربوبیة و معرفة العبودیة عند اجتماعہما یحصل العہد المذکور فی قولہ تعالی أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ
بِعَهْدِكُمْ اما معرفة الربوبیة فکاملة مذکور فی قولہ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ فیکون العبد منتقل من العدم
بسابق الی الوجود یدل علی کونہ تعالی الٰہا و حصول الخیرات و السعادات للعبد حال وجوده یدل علی کونہ تعالی رحمانا رحیما و احوال
معاد الحشر یدل علی کونہ تعالی مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ و عند الاحاطة بہذہ الصفات حصلت معرفة الربوبیة علی اقصی الغایات و بعدہا جاءت
معرفة العبودیة و لہا مبدا و کمال و اول و آخر اما مبداہا فہو الاشتغال بالعبودیة و ذلک مستفاد من قولہ إِيَّاكَ نَعْبُدُ و اما کمالہا فہو
یعرف العبد انہ لا حول عن معصیة اللہ الا بعصمة اللہ و لا قوة علی طاعة اللہ الا بتوفیق اللہ فعند ذلک یستعین باللہ فی تحصیل کل المطالب
و ذلک ہو المراد من قولہ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ و لما تم الوفاء بعہد الربوبیة و بعہد العبودیة ترتب علیہ طلب الفائدة و الثمرة و ہو قولہ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
الی آخرہ و ہذا الترتیب بدیع عال ممتنع فی العقول ترتیب شریف **الاشارة الثانی عشر** ذکر امام النسفی فی التیسیر ان سورة الفاتحة
ہی أم القرآن و اصل المذکورات فیہ فانہا مشتملة علی کل ما ذکر فی سائر السور تفصیلا ان جمیع ما ذکر فی القرآن من التحمید و التسبیح و التعظیم
و التہلیل و التکبیر و الذکر و الثناء و الشکر و الدعاء و المنة فہو تحت کلمة الحمد و جمیع ما ذکر فیہ من اسماء اللہ تعالی الحسنی و صفاتہ العلی من الالوہیة

الوحدانية والفردانية والأزلية والأبدية والقيومية والديمومية والكمال والجمال والجلال والرحمة والرأفة والأنفة والشفقة والعلم والقدرة والقوة والعزة والحلم والحكمة والكبرياء والجبروت والحيوة والقدم والإرادة والمشية والكلام والسمع والبصر إلى غير ذلك من الصفات فهو تحت قوله لله وجميع ما في القرآن من التربية والتصوية والتمشية والتخليق والترزيق والإكرام والتكريم والإعلام والتسليم والإنعام والتنعيم والعطاء والإحسان والامتنان والعواطف واللطائف والعسائل والفواضل والإعطاء والإملاء والإفقار والإغناء والإرتقاء والإتقاء والإيجاد والإفناء والتقريب والتبعيد إلى غير ذلك تحت كلمة الرب وجميع ما ذكره فيه من السماء واللوح والقلم والكرسي والعرش والنجوم والبروج والسيارات والثوابت والمنازل والدرجات والدقائق وبيت المعمور والسدرة المنتهى وقاب قوسين والجنة مع الدرجات وما فيها من التحف والتحيات والمدائح والمعارج والحور والقصور والحضور والسرور والفراديس والطواحين والبلابل والعنادل والكافور والمسك والزعفران والعسل واللبن والخمر والماء والحلة والحرير والتاج والوشاح والحلة والتشريف والموائد والفوائد والرحمة والرضوان والولدان والغلمان والجواري والوصائف والأنهار والأشجار والأزهار والأثمار والفرش والمهد والسرر والبرد والرحيق والتسنيم والسلسبيل والزنجبيل والأواني والمباني والحياض والرياض والصوائح والروائح والشهوة واللذة والقباب والخيام والأزواج والحمام والكأس والأردية والجام والأوان والبساطين والرياحين والطعام والشراب والكلام والثواب إلى غير ذلك مما لا يتناهى وما في السماء من الدركات والعقاب والعقوبات والنيران والسلاسل والأغلال والأصد والنكال والوبال والحيات والعقارب والويل والعقوبة والرفد والتعميق والرقوم والحميم والصديد والحسرات والحبال والآلات والحصب والزمهرير والقطران وجهنم والسعير والحطمة ولظى وسقر والجحيم وأهل ذلك من الكفار والفجار والشياطين إلى غير ذلك الملائكة مع أصنافهم من المقربين وكرام الكاتبين والسفرة والبررة ملائكة الرياح وملائكة السماء والملائكة الهواء وملائكة الأمطار والملائكة الليل والنهار والملائكة الشمس والقمر وملائكة الأرض وملائكة السحاب والملائكة المجالس الذكر والملائكة الأرحام والملائكة الحيات وملائكة الموت والحافظين والناظرين والمنكر والنكير والمبشر والمنذر وخزنة الجنة وخدام الجحيم مما لا يدخل تحت العد والإحصاء من طيور الهواء والحيوانات الماء من السمك والحيتان والضفادع والسرطان ووحوش الصحراء وسباع الأجم ودواب الهوام والديدان والسنور والحيات والعقارب والفأر والدواب والنمل والحشرات الجراد والزنابير والذباب والبعوض والقمل وغير ذلك من سائر المخلوقات والموجودات والمكونات والمحدثات من النباتات والجمادات والمعادن والأجسام الكثيفة واللطيفة والجواهر والأعراض والألوان والطباع والخواص والصفات والنتائج والأشكال والهيئة والصور والمعاني والأسرار والحقائق واللطائف والحواس الظاهرة الخمس من السمع والبصر والشم والذوق واللمس والحواس الباطنة الخمس من العقل والقلب والروح والسر والخفي والقوى البشرية جميع من المتخيلة والموهمة والمفكرة والمدركة والحافظة والمدبرة والحس المشترك وغير ذلك من العوالم الثلث مائة وستين ألف هو تحت كلمة العالمين وجميع ما فيه من ذكر الترزيق والإنعام والتربية والإكرام والإعطاء والإمهال والإحسان والإجمال والكفاية والرعاية والنعمة والمنة والعناية وغير ذلك من الصفات الناظرة إلى اللطف والكرم فهو تحت كلمة الرحمن وجميع ما فيه من كرم عفو الإحسان

[illegible] تحت كلمة الرحيم جميع ما فيه [illegible]

قيامت واسمائها وصفاتها ومواقفها ومقاماتها وحجتها ومشاهدها وعقوباتها وصعوباتها وافزاعها واهوالها وحسابها وسؤالها اختلاف احوالها والنار ودركاتها والجنة ودرجاتها والصراط وخطره والكتب ونشره والميزان ولسانه والديوان وبيانه والاخذ وسلطان العفو وغفرانه والفزع والجزع واظهار العدل والفضل وعقوبات الجحيم ومثوبات النعيم الى غير ذلك فهو تحت قوله مٰلِكِ يَوْمِ الدِّينِ جميع ما ذكر فيه من الطاعة والخدمة والعمل والعبادة والخضوع والخشوع والقيام والركوع والسجود والقعود والطهارة والشهادة والزكوة والصيام والقيام والحج والغزاة والايثار والانزجار والرياضة والمجاهدة الى غير ذلك فهو تحت قوله اِيَّاكَ نَعْبُدُ وجميع ما فيه من سؤال المعونة وطلب النصرة والتماس التوفيق والعصمة والارادة واللطف وابتغاء العفو ورجاء الكفاية فهو تحت قوله وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ جميع ما فيه من سؤال الهداية وخوف الخاتمة واغتنام المعرفة ومدح الاسلام والشريعة وبيان السنة والجماعة فهو تحت قوله اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ جميع ما فيه من ذكر الاولياء والاصفياء والانبياء والمرسلين والملائكة والصديقين والشهداء والعباد والزهاد والاتقياء الذاكرين والخاشعين والخاضعين والمتواضعين والتائبين والمتوكلين والصابرين والقانتين والعابدين والمراقبين والمخلصين الشاكرين والعارفين والمحبين والصادقين والمشتاقين والموحدين والكاشفين والمشاهدين والواصلين الى غير ذلك فهو تحت قوله صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ جميع ما فيه من ذكر المشركين والكافرين واليهود والنصارى والصابئين والمجوس والقدرية والضالين والمبتدعين من الشيعة والخوارج والمعتزلة والجبرية والمرجئة والمشبهة وغير ذلك من اثنين وسبعين فرقة فهو تحت قوله غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّيْنَ

الاشارة الثالث في ذكر الحكمة في اختصاص الاسماء الخمسة من اسماء الله سبحانه وتعالى بالذكر في هذه السورة الكريمة الحكمة اما قوله اعلم ان في هذه السورة عشرة اشياء خمسة من صفات الربوبية وهو قوله الله الرب الرحمن الرحيم المالك وخمسة من [illegible] وهي العبودية والاستعانة وطلب الهداية وطلب الاستقامة وطلب [illegible] كما قال [illegible] [illegible] [illegible] الاسماء الخمسة على هذه الاحوال الخمسة فكانك قلت اِيَّاكَ نَعْبُدُ لانك انت الله وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ لانك [illegible] اِهْدِنَا [illegible] وارزقنا الاستقامة لان الرَّحِيْمِ وافض علينا سجال نعمك وكرمك لانك انت مالك [illegible] من خمسة اشياء بدنه والنفس الشهوانية والنفس الغضبية والنفس الانسانية وجوهر [illegible] [illegible] الملكية [illegible] البهيمية خضع واطاع كما قال الا بذكر الله تطمئن القلوب وتجلى [illegible] [illegible] الاحسان [illegible] الطاعة الريان وتجلى اسم الرحمن للنفس [illegible] السبعية [illegible] [illegible] كما قال الملائكة [illegible] ترك الخصومة وتجلى اسم الرحيم للنفس الشهوانية البهيمية [illegible] للمباحات الطيبات [illegible] وترك العصيان وتجلى للاجساد والابدان بقوله مٰلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ [illegible] الشديد الحاصل من خوف يوم القيامة فلما تجلى الحق سبحانه وتعالى باسمائه الخمسة لهذه المراتب [illegible] الابدان وقالت اِيَّاكَ نَعْبُدُ وطاعت النفوس الشهوانية فقالت اِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ [illegible] الغضبية وقالت اهدنا [illegible] [illegible] الانسانية [illegible]

فقالت اهدنا الصراط المستقيم وتوا بعت الارواح القدسية الملكية وطلبت من الله تعالى ان يوصلها بالارواح العالية المطهرة وان يفصلها عن الارواح السافلة الخبيثة فقالت صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين **الحكمة الثالثة** قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بني الاسلام على خمس شهادة ان لا اله الا الله الحديث فاصل شهادة ان لا اله الا الله من تجلي اسم الله واقام الصلوة من تجلي اسم الرب لان الرب مشتق من التربية والعبد يربي ايمانه بمدد الصلوة وايتاء الزكوة من تجلي اسم الرحمن لان الرحمن على مبالغة الرحمة فلان ايتاء الزكوة ايضا يدل على كمال الشفقة على الفقراء ووجوب صوم رمضان من تجلي اسم الرحيم لان الصائم اذا جاع يحصل له فطام عن الالتذاذ بالمحسوسات فعند ذلك يسهل عليه مفارقتها وذلك يستلزم الوصول الى رحمة الله سبحانه ووجوب الحج من تجلي اسم مالك يوم الدين لان في الحج هجرة الوطن ومفارقة الاهل والمال وذلك يشبه الموت وهو بداية احوال القيمة وآخر الطواف والسعي وكثرة الخلائق واصطدامهم وزحمهم في الشمس وذلك فهو يناسب احوال القيمة هذا **الحكمة الرابعة** القبلة خمس بيت المقدس والكعبة وبيت المعمور والعرش وحضرة الجلال جل ذكره فوزعت هذه الاسماء الخمسة على الانواع الخمسة من القبلة فايها الطالب للانواع الخمسة من القبلة فعليك التوجه الى الله تعالى **الحكمة الخامسة** الحواس خمسة البصر والسمع والشم والذوق واللمس فاستعن بانوار هذه الاسماء الخمسة على دفع مضار هذه الاعداء الخمسة لتكمل السعادة ان السطر الاول من الفاتحة مشتمل على الاسماء الخمسة ففيض الانوار على الاسرار والشطر الثاني مشتمل على الصفات الخمسة العبدية فبعد ... الاسرار الى مساعد تلك الانوار وبسبب هاتين الحالتين يحصل للعبد معراج في صلوته فالاول هو النزول والثاني هو الصعود والحد المشترك بين القسمين هو الحد الفاصل بين قوله مالك يوم الدين وبين قوله اياك نعبد وتقرير هذا الكلام ان حاجة العبد اما في طلب الدنيا وهو قسمان اما دفع الضرر واما جلب النفع واما في طلب الآخرة فهو ايضا قسمان دفع الضرر واما جلب النفع واما في الاول هو الهرب من النار وطلب الخير وهو طلب الجنة فالمجموع اربعة والقسم الخامس هو اشرف الاقسام طلب خدمة الله تعالى وطاعته لا لاجل رغبة ولا رهبة فان شاهدت نور اسم الله لم تطلب من الله تعالى غير الله وان طالعت نور الرحمن طلبت منه خيرات الجنة وان طالعت نور الرحمن طلبت منه خيرات هذه الدنيا وان طالعت نور الرحيم طلبت منه ان يعصمك عن آفات هذه الدنيا وان طالعت نور اياك نعبد طلبت منه ان يعصمك عن مضار الآخرة كذا ذكره الامام الرازي في مفاتيح الغيب رحمه الله ... ذكر الشيخ الرازي قدس الله روحه في بحر الرائق انما سميت الفاتحة لمعنيين احدهما ان الله تعالى فاتح ... خزائن الحقائق التي لم يفتح قبلها لاحد من العالمين على حضرة محمد صلعم في هذه الكتاب بعدما اودع فيه حقائق جوامع الكلم التي اسرى ... جميع انبيائه ورسله صلوة الله وسلامه عليهم اجمعين والثاني سميت فاتحة الكتاب لانها فاتحة فتوحات خمسة الكتاب ... الله تعالى ... فيها حقائق مراتب الربوبية ومراتب العبودية ومراتب الامور الدنيوية ومراتب الاخروية التي هذا الكتاب ... عليها فيها دقائق معانيها وحقائق مبانيها مراتب الربوبية عشرة اولها مرتبة الاسم بان له تعالى اسم والثاني الذات والثالث الصفات وهو ... الثلاث حاصلة في بسم الله الرحمن الرحيم والرابع الثناء والخامس الشكر وهما حاصلان في الحمد لله والسادس ... الخامسة وهي حاصلة في رب العالمين والسابع المالكية ... اعناق القياصرة وهي

حاصلة فی مالك یوم الدین والثامن استحقاق العبودیة بالالوهیة والوحدانیة وهی حاصلة فی ایاك نعبد والتاسع الاعانة وطلب الاستعانة وامدادهم بالتوفیق بالطاعة وهی حاصلة فی ایاك نستعین والعاشر الهدایة بالحق والانعام من الازل الی الابد وهی حاصلة فی اهدنا الصراط المستقیم الی آخر السورة وكذلك مراتب العبودیة عشرة اولها معرفة الله تعالی وهذه المرتبة الثانی الاقرار بالربوبیة لله والعبودیة النفس لهم والثالث معرفة النفس وعلوها عن مراتب الربوبیة والرابع العلم باحتیاجه الی الله سبحانه واستغناء الله تعالی عنه والخامس عبادة الله تعالی علی ما یحبه بامره والسادس الاستعانة بالله فی عبودیة للتوفیق والقدرة والتعلیم والاخلاص والسابع الدعاء بالخضوع والخشوع والشوق والمحبة فانه خلق لهذا قال الله تعالی قل ما یعبؤا بکم ربی لولا دعاؤکم وقال الله تعالی یحبهم ویحبونه وان من طلب لوجدان الله تعالی وصفاته ونعمه وهو المقصد الاعلی والمنیة القصوی والتاسع الاستهداء منه لیهتدی به الیه والنعم علیه بارشاده طریق الهدایة والعاشر الاستدعاء منه بان یتم ویدیم نعمته علیه ولا یغضب علیه ولا یرده الی الضلالة والغوایة وهذه المراتب کلها حاصلة فی ایاك نعبد وایاك نستعین الی آخره السورة فافهم جدا ولما کانت السورة مشتملة علی مراتب الربوبیة والعبودیة جمیعا سمیت ام الکتاب لان ام الکتاب فی الحقیقة هو مصدر حقائق کل دین وکتاب ومنشاء دقائق کل حکم وخطاب کقوله تعالی یمحوا الله ما یشاء ویثبت وعنده ام الکتاب ــــــ

الفصل الثالث فی الاسرار المودعة فی هذه السورة الکریمة

بدان ای درویش که مصحف مجید مسجد جامع انس وقرآن اندرین جامع امام اعظم است القرآن امامی وادر آن عالم که امام قرآنست وار قراء تا این امام جواهر ازل وحکم ابدست وعقل اول وآخر ماموم این پیشوایست آواز این امام از ازل ابد میرسد الیه یصعد الکلم الطیب نورحسین این ماموم از صدوث لقد حی یهود فهو علی نور من ربه اول تو جامع آنکه عبارت از مصحف مجید است سه مینا تا در حقیقت این معنی واقف گردی بدانکه جهان هفت روزست از روزهای آخرت عمر الدنیا سبعة ایام من ایام الآخرة وایام آخرت روزی هزار سالست ان یوما عند ربك كالف سنة مما تعدون پس آمد که آدم صفی بود وآمد علیه السلام شنبه جهان بود وآمد که نوح نجی آمد علیه السلام یکشنبه جهان بود ابراهیم خلیل آمد صلوة الله وسلامه علیه دوشنبه جهان بود موسی کلیم الله آمد علیه السلام سه شنبه جهان بود داود پیغامبر آمد صلوة الله علیه چهارشنبه جهان بود عیسی مسیح آمد علیه الصلوة والسلام پنجشنبه جهان بود خواجه کونین صلی الله علیه وسلم آمد آدینه جهان بود در روز آدینه مسجد جامع بیش از یک امام در نگنجد لاجرم خواجه علیه الصلوة والسلام تنها آمد که روز آدینه بود دوم روز آدینه بود و چون این خواجه [illegible] علیه الصلوة والسلام خطیب همین جهان بود وامام بزرگتر عالمیان لاجرم اندرین جهان جمله جهان یک مسجد ساخته سد وجعلت لی الارض مسجدا [illegible] آب فرا دست مقدم و ترا طهارت ای درویش بر در گار امم سابقه وامتان ماضیه [illegible]

که دور زمان بخاتمه برد، جهان رسید از برکت قدم او خاک جهان پاک شد زمین جمله مسجد گشت این خطیب مهین و امام بزرگترین
جهان چون در آمد تا آنگاه که وقت خطبه خواندن آمد بر این منبر پای به پایه ملکوت بر آمد قدم بر قفصه عرش نهاد که چنین خطیبی را
ازین مدارج و معارج اطباق سموات نشاید و اینچنین امامی را مسجد کم ازین هفت اقلیم جهان نباید صد و بیست و چهار هزار
و حضرت طهارت که ائمه دین و پیشوایان راه یقین بودند اندرین روز آدینه جمله ماموم شدند و جمله در پی این امام مهین نماز گزاردند تا
آنکه امه را حدث مرگ پیش آمد طهارت زندگانی این جهان باطل شد صدیق را رضی الله عنه درین نماز بزرگی ولیعهد خویش کرده تا هم
تعیین فرموده مروا ابوبکر فلیصل بالناس تا تا این نماز گسسته نشود ای درویش بعد از آنکه این معنی در امامت رسول ثقلین صلی الله علیه
وسلم شاهد کردی اکنون امامت قرآن بین و پیشوای حق بدان چون دانستی که قرآن امام اعظم است و مصحف مسجد جامع بزرگست و علم و حکمت که پیش از این
صد و بیست هزار سال در پیشها که مسجدهای متفرقه است نماز میکردند چنانکه دور زمان پیش هفته بود و امامان هر یکی مسجدی که بایشان متعین بود در نماز محلت
پراگنده نماز میگزاردند تا اکنون که دور زمان تا آدینه آخر زمان رسید جبرئیل امین علیه السلام که موذن مهین بود در این مدرسه حکمت هست
ساله را آواز داد و دانش آفرینش را بانگ نماز گفت یعنی آدینه است جمله جماعت جامع آئید علم اولین و آخرین از مساجد خلوت و صوامع فلوات
روی بدین جامع اعظم نهادند که ازل و ابد از صوامع ذرات و بطائر معلومات نماز گزاردن بدین مسجد آدینه [illegible]
ولا یابس الا فی کتاب مبین ولهذا قیل من اراد العلم فلیثور القرآن فان فیه علم الاولین والآخرین بعد از آنکه حکمت [illegible]
اندرین مسجد [illegible] پادشاهی صف کشیدند الحمد پیامبر احمد [illegible] آیات بینات ولی عهد انبیا شد و الحمد پیشوای همه آسمان گشت و [illegible]
مرضی انف مصالح خود بود [illegible] در ولایت خویش امامی بزرگ بود [illegible] الحمد رسید همه ماموم شدند [illegible]
احمد امام الائمه گشت اندرین جامع الهی جز از پی این امام نماز روا نیست لا صلوة الا بفاتحة الکتاب [illegible] همه انبیا حق اند [illegible]
حق تعالی می گزاردند اما در صورت ایشان الحمد هست [illegible] قرآن الحمد است که نور جمله قرآن در روی [illegible] انوار جمله انبیا علیهم
الصلوة والسلام در نور سید پرداخته صلی الله علیه وسلم همچنانکه دست صد و بیست و چهار هزار پیغمبر میراث به سید رسید علیه الصلوة
والسلام علم اولین و آخرین [illegible] همچنانکه سید علیه الصلوة والسلام پیش از همه انبیا آمد و بعد از همه پیغامبران علیهم السلام [illegible]
[illegible] اول الانبیاء [illegible] سوره الحمد [illegible] همه قرآن آمد [illegible]
و هم آخر کذلک [illegible]
[illegible]
[illegible]

ذکر در بیان شان و نزول فاتحه

عن علی [illegible] قال نزلت فاتحة الکتاب [illegible]
[illegible] الله تعالی [illegible] سوره الحمد [illegible]
[illegible]

بزیر عرش بود این نقد ازلی هم الا تحا فرستاد اما این نقد را دار الضرب بزیر عرش ست اگرچه خزانه اش بزیر عرش ست و تقریر این
معنی چنانست که پادشاه جل و علا خود بخودی خود گنج بود کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف این سورة الحمد از ان گنج آمد اما طلسم این گنج
خزانهٔ ازلی بنداتی کشادن و گنج نامهٔ این خزانهٔ قدم بر نتوانی خواندن ای درویش هرچه آفریده است طلسم گنج خانهٔ ازلست و جملهٔ آفرینش
نامهٔ حق ست طلسم از بهر آن سازند تا هر کسی پی بسر آن گنج نتواند برد و گنج نامه از برای آن نویسند که چون طالبی بآن واقف گردد از آن گنج
بهره بردارد پس این جهان که ما سوی الله ست بیک مرتبه طلسم گنج خانهٔ حد است و بدیگر مرتبه گنج نامهٔ حق سبحانه و تعالی ست هر که باو در ماند طلسم
گنج خانه است و هر که آیات بینات او بر خواند میداند که این گنج نامه است اما ترا اول در دبیرستان ازل می باید رفت و الف با تا از معلم الرَّحْمٰنُ
عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ در آموخت تا این گنج نامه بر توانی خواندن و آن گنج را بر توانی داشت لیکن ملک بچلو تخانه قربت ترا با مقربان هم سبق میباید
شدن تا مدد نور ازل در فروغ قدم این کتاب مطالعه توانی نمودن كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ يَّشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُوْنَ و این طلسم توانی گشودن سَنُرِيْهِمْ
اٰيٰتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَفِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ حاصل کلام آنکه این سورة از آن گنج ست الْقُرْاٰنُ كَلَامُ اللّٰهِ
این گنج ازلی مختتم شو تا توانگر ابدی گردی و از این نقد قدیم بهره مند گردی تا بپادشاهی بر دوام برسی که در ترازوی بازار این نقد بخرج
می ستانند و در دیوان خدا و بارگاه بارخدا جل و علا جز این کالا را معامله بر نمیدارند که لا صلوة الا بفاتحة الكتاب سرّی دیگر
در حقیقت سخن این سلطان اولیا و برهان اتقیا علی مرتضی کرم الله وجهه شنو نزلت فاتحة الكتاب بمکة من کنز تحت العرش
بدانکه درین کلام چهار چیز مذکور شد اول الحمد است که گنج ازل ست دوم عرش ست که گنج خانهٔ ابد ست سوم کعبه است که نائب عرش ست
چهارم سید ست علیه الصلوة والسلام که خزینه دار خدا ست و این هر چهار سایه پرور یکدیگر ند عرش سایه پرورد الحمد و کعبه سایه پرورد
عرش گشت و سید سایه پرورد جمله شد و همه بیکدیگر مناسب تماثل و تناسب درست کرده بچند وجه اول آنکه الحمد اول همه قرآن ست
اول ما نزل من القرآن الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ و عرش اول جمله جهانست اول ما خلق الله العرش و کعبه اول همه مکانست
ان اول بیت وضع للناس للذی ببکة و سید علیه الصلوة والسلام اول همه عالمیانست اول ما خلق الله تعالی نوری
وجه دوم آنکه علم اولین و آخرین از حیطهٔ الحمد بدر گرفت الحمد لله اصل همه کتابها شد ام الکتابش لقب دادند و از جملهٔ اقالیم جهان از اطوای
عرش بدر گرفت اصل همه جهان شد ام الکتابش نام نهادند و عده ام الکتاب از جملهٔ اقلیم جهان از شکم کعبه بدر گرفت که یا اصل همه دنیا
شد ام القرایش نام کردند لتنذر ام القری از جملهٔ اشیا از حیطهٔ نور سید بدر گرفت سید علیه الصلوة والسلام اصل همه اشیا شد
و امیر اقی خواندند النبی الامی وجه سوم آنکه فاتحه قبلهٔ هفت سبع قرآنی آمد و عرش قبلهٔ هفت طبق آسمانی آمد و کعبه قبلهٔ هفت اقلیم
این جهانی آمد خواجه پیر صلی الله علیه وسلم قبلهٔ هفت قبیله ملک و جن و شیاطین و طیور و وحوش و هوام و اصناف انسانی آمد
ای درویش سورة الحمد اول عرش سید تجلی از العرش ادور قدم در بادبان عرش نهاد عرش ابجد الحمد حرقه پوشیده دهان عرش از حوصلهٔ حرقه پوشید
ما چه دم همچنانکه علم اولین و آخرین بصفات سورة الحمد ثبت است صورت اولین و آخرین بصفات عرش ظاهر و لایح است چنانکه جان عاشق گرد الحمد طواف میکند عالم جسمانی
بر جانی گرد عرش طواف میکنند و از چون الحمد از گنج زیر عرش بمکه رسید مکه پرورده نور الحمد شد کعبه شیر خوارهٔ وحی ازل گشت لاجرم چنانکه

الحمد اول همه قرآن پاک بود که همه جهان خاک افتاده بجهت آنکه اسرار ازل را ابد کرد الحمد طواف میکنند خلق آسمان و زمین گرد کعبه طواف میکنند
چنانکه الحمد اصل همه سوره است کعبه اصل همه مسجدهاست مانند چون الحمد بسید رسید نور عظمت خویش بر سید علیه الصلوة والسلام ریخت و فروغ کبریاء
خود بر نهاد نبوة بخت چنانکه الحمد اول قرآن و آخر او آمد سید پیر اول همه آفرینش و آخر بعث آمد که نحن الآخرون السابقون چنانکه الحمد اصل
همه سورهای قرآنست کذلک احمد صلی الله علیه وسلم اصل همه پیغامبرانست علیهم الصلوة والسلام إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ
عَابِدِينَ بعد از آنکه مناسبت میان این چهار دانستی بدانکه خواجه علیه الصلوة والسلام آنکه فرمود لا صلوة إلا بفاتحة الكتاب
از برای آن فرمود که نماز را سه چهار جای گذر می باید کرد اول در استقبال قبله بر کعبه می باید که فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
و چندین نماز پاشکسته از اطراف عالم بدر کعبه معظم جز این سوره نتواند بردن از برای آنکه محل نزول وی آنجاست نزلت فاتحة
الكتاب بمكة آری نماز ها جا پیاده در تکبیرة الاحرام هر روز چندین بار لبیک زنان بدر کعبه معظم میروند اینچنین حاجیان را
دلیلی جز این پیش آهنگ نتوان کردن و این قافله را باین آباد حق جز این میر حاج نتواند رسانیدن اقیموا الصلوة
نماز را بحج فرستادنست و آتوا الزكوة حاجی را توشه دادست دیگر این نماز را بر سید رسل صلی الله علیه وسلم میباید بردن و
صلوة را متابعت خواجه کونین صلوة الله وسلامه علیه میباید کردن قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله كذلك
نماز را بر جان جهانیان حضرت خواجه دو جهان صلی الله علیه وسلم جز الحمد نتواند بردن چرا که الحمد از بر نمازکنندگان آمده است
راه آموخته شد و جاده کوفته هشتصد اند سالست که الحمد قلاوزی میکند مشعله بر دست نهاده نمازها را در متابعت بر سید میبرد
عرض عمل اعمال امتی یوم الاثنین و یوم الخمیس تا نماز رهبری الحمد ره بر جان سید علیه السلام می برد چرا که الحمد از میان
جان سید علیه السلام بدر آمده است نزل به الروح الامين على قلبك آنگاه از میان جان سید علیه الصلوة والسلام در یچه
در ولایت حق می انقلب الی الرب روزنه از آن دریچه نماز آهنگ ازل میکند منه بَدَأَ وَإِلَيْهِ يَعُودُ و از آن سلک
روی بقدم می آرد انا لله وانا الیه راجعون آنگاه نماز را درین سفر گذر بنده درگاه عرش هست کسی باید که نماز را تا عرش رهبری
کند و جاده عالم پاک بشناسد تا نماز را سالم بآنجا رساند و این راه چنانکه الحمد میداند کس نمیداند چرا که ولایت اوست و از آنجا آمده است
نزلت فاتحة الكتاب بمكة من كنز تحت العرش پس نماز را بعرش جز الحمد نتواند بردن که آن ولایت بحکم اوست و آن بابیست
در فرمان او و بعد از آن نماز را بارگاه حق تعالی می باید شدن از بهر آنکه باین سجود معبود حق هست پس این رهبری از شیب ابد سالک
ازل الحمد میتواند کردن که ازلی نژاد است جاده قدم میداند و شاهراه ازل میشناسد تا نماز بنده را بارگاه خداوند جل و علا رساند
پس الحمد هست که چراغ ازل بدست گرفته تا نماز بنده را از بن خاکدان جهان بمشعله داری بارگاه بار خدا رساند که وی از سر حق
مدد است القرآن کلام الله غیر مخلوق و پیش آهنگ جمله قرآن فاتحه است اسرار ازل [illegible] الیه یصعد الکلم الطیب
الا رفعتنی است والعمل الصالح یرفعه بالاسرار نماز رست لا صلوة الا بفاتحة الکتاب سری دیگر از اسرار [illegible] در حدیث حذیفه
[illegible]
بن الیمان است رضی الله عنه که از حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم نقل فرمود که بر قومی عذاب [illegible]

ایشان در برکت سورة الفاتحه بخواند حق تعالی ببرکت او آن عذاب بقدر یا از آن قوم چهل سال بگرداند چنانچه فاتحه در فصل اول مرقوم
رقم کلک بیان گشت اکنون درین حدیث چند لطیفه مبین میگردد **لطیفهٔ اُولی** ای درویش سورة الحمد سلطان بزرگست و پادشاه
اعظم است بهر ولایت که تشریف آورد مصادره از آن حوالی بردارد و خلعتها بساکنان آن نواحی بخشد طفل که در دبیرستان
بشرف مطالعهٔ این سورهٔ کریمه مشرف گردد و حال آنکه این سوره مصحفی ثنا ست و نصفی دعا و ثنا بدیه است و دعا گدیه چون این کودک
آن هدیه بحاجت خدا برد و آن گدیه بیارگاه خدا جل و علا عرض کند کرم شفاعت برخیزد قدم عنایت درآید چهل ساله عذاب آن
قوم و قبیله آن کودک بردارد و ملکه چهل ساله عقوبت از جهان برگیرد و چون این طفل در مصادره قضا و قدر نیست زیرا که هنوز عمل
بادشاه نگرفته و خدمتی معین قبول نکرده سلطان ازل آن طفل را خلعت عنایت بخشد و بهر تحفه سعادت فرستد اما در و پدر
و اقارب و عشایر او که در مصادره قضا و مطالبهٔ قدر باشند چهل ساله مصادره از ایشان بردارد و عقوبت پیرامن دامن
ایشان نگردد ان الحسنات یذهبن السیئات **لطیفهٔ دیگر** هم از لطائف این حدیث آنکه قرآن در جهان جان همچنانست
که آفتاب در عالم قالب عذاب در جهان همچنانست که تاریکی در ولایت قالب و دل قرآن خوان مشرق آفتاب ازلست
و مطلع خورشید قدم هست آفتاب قرآن از ملکوت قدم میتابد اما از مشرق دل قرآن خوان طلوع میکند درین سوال هرگاه که
گرسنه عذاب تاریکی عقوبت از بارگاه بار خدا جل و علا بجهان کون و فساد پیوندد جمله جهان بتاریکی عذاب مکدر و مظلم گردد و تیره
ظلمت عقوبت فرا گیرد آنگاه آفتاب قرآن در زورق الحمد لله رب العالمین از مشرق دل آن طفل سر بر زند چهل ساله ظلمات عذاب
و تاریکی عقوبت از اهل روزگار بردارد و عالمی را از ظلمات عقوبت بیرون آرد ذلک تقدیر العزیز العلیم **لطیفهٔ دیگر**
قرآن در جهان جان همان حمایت میدارد که خواجه کونین در عالم قالب فرقان در ولایت روح همچنان رحمت حق ست که سید
رسل علیه الصلوة والسلام در اقالیم جسد رحمت حق ست عز و علا همچنانکه خواجه کونین صلوة الله و سلامه علیه بجهان قالب آمد عذاب
از جهانیان برخاست وما کان الله لیعذبهم وانت فیهم چون سلطان قرآن بر تخت زبان آن کودک قرآن خوان نشست
جور و اعتساف عذاب و عقوبت از میان قبایل آن روزگار برخاست یرفع عنهم بذلک العذاب اربعین سنة چون سید علیه الصلوة
والسلام که بسط قرآنست و میزان فرقان بجهان قالب آمد بیست و چهار هزار فرسنگ ربع مسکون در حمایت سید صلی الله علیه وسلم
از عذاب ایمن شد وما کان الله لیعذبهم بار چون قرآن که منبع نور ازل و فوارهٔ فروغ قدم ست بعالم جان آمد بیست و چهار هزار
نفس در حمایت قرآن از عقوبت ایمن شد یرفع عنهم بذلک العذاب **سوال** اندرین عدد چهل ساله چه حکمتست که سورة الحمد چهل ساله
عذاب از خلق برمی دارد **جواب** ما بیان کرده ایم که قرآن آفتاب جانست و خورشید ملکوت روح ست بحقیقت بدانکه گناه سایهٔ آن
ولایت ست و معاصی ظلمت آن ناحیه است همچنانکه در عالم صورت چهل سال عمر رسید سایه بود و هیچ طرفه این آفتاب ازلی بود تا
که این خواجه در وجود آمد صبح رسالتش بدمید سایهٔ موتش بجهان جان بازگشت الم تر الی ربک کیف مد الظل چهل سال این عالم
در جهان جان کشیده بود و این ظل در عالم روح آرمیده بود و اگر سلطان ازلی عز و جل خواستی این سایه موت همچنان بگذاشتی آن

ازل بران سایه نگماشتی ولو شاء الله لجعله ساکنا انگاه آفتاب وحی بران سایه گماشت وخورشید قرآن بر زیر آن ظل
برداشت ثم جعلنا الشمس علیه دلیلا به نور آفتاب وحی وفروغ خورشید قرآن آن سایه چهل ساله عدم رسالت را با حضرت
خویش برد وآن ظل ممدود از بر جان خواجه علیه السلام اندک اندک برداشت ثم قبضناه الینا قبضا یسیرا تا بعد از چهل سال
فروغ آفتاب ازل بر جان رسالت گماشت حاله جان نور ازل بگرفت قد جاءکم من الله نور همه عالم پرتو نور قدم بستد واشرقت
الارض بنور ربها انجا نیز همچنین به نور آفتاب الحمد چهل ساله سایه عذاب از بدگان سر حیز وعقوبت از خلق میبرند ویدفع عنهم
بذلک العذاب اربعین سنة **سری دیگر از اسرار فضائل قرآنی وکمال درجات سبع مثانی بشنو و**
بحقیقت آن بگروای درویش بدانکه قرآن بادشاهی ست وقالب تو گدائی بزبان گدا بادشاهی را حوالی هرگز این پادشاه
آواز آن گدا بر تو بیاید بزبان جان بجوان تا بادشاه قرآن جان ترا لبیک جواب دهد قد جعل الله لکل شیء قدرا ای درویش
قرآن بلند قامت ست قالب تو کوته بالاست هرگز این کوته بالا سالای آن بلند بالا نرسد از بلند بالائی که قرآن راست بالای او از حیز
حدثان گذشته واز کوتاه بالائی که تراست بالای تو در اسفل السافلین طبیعت شکسته است اما ستند این بادشاه البرهان با وجود
این رفعت شان در کنج زاویه بی بضاعتی از رعایت لطافت در گنجد واز کمال کرم با طفلان بی سامان همنشین گردد تا بزبان
حال میگوید **ابیات** چه میدانی که در باطن چه شاهی همنشین دارم + رخ زرین من منگر که پای آهنین دارم + بدان شه کو مرا آورد کلی رو
آوردم + ازو کو آفرید ستم هزاران آفرین دارم + گهی خورشید امام گهی دریای گوهرها + درون عز فلک دارم برون ظل زمین دارم + مرا هر گو
گوید مشو قانع بحسن من که از شمس ضمیر ست این که نوری در جبین دارم + از دیرگاه باز این بادشاه زلف رنگیانه فرو هشته است وهزار
جعد معقول از حروف وکلمات بر رخسار عروس اوراق نگاشته از درازی که زلف رنگیانه این عروس ازلی راست با وجود بلندی بالا
او زلفش بپاشنه پای او رسیده وآن عبارت از سیاهی حبرست که در حلقه حروف بر یکدیگر پیچیده واشارت بجواهر زواهر معارف وحکم ست
در رشته الفاظ وعبارت در کشیده بلسان عربی مبین بان وبال تو بدست جان بلند بالا تاری از زلف قرآن بجنبان تا بوی مشک بشنوی
بارگاه کبریا رسیده الیه یصعد الکلم الطیب به پیچه عقل است قامت گیسوی عنبر بوی این عروس تار بین کش تا ما یحیه آن
سرابوستان حست میبی پیچیده وفوح در بیجان وحت نعیم **ابیات** بوی آن باغ وبهار وگلشن عناست این + بوی آن یار جهان آراست
روح افزاست این + انچنین بوئی کز واجزای عالم زیست شد + از زمین بود مگر از عالم بالاست این + همچو چون پوشی چو بوستان مشهور
مطلق بگو سبحه بصر الله واسما شاه ماست این + **سری دیگر** ای درویش میبین **گهواره قالب** تست وقالب گهواره دل تست یا دل تست
گهواره جانست وجان گهواره عقل ست وعقل گهواره معرفت ومعرفت پرورده نور ازل ست وتربیت یافته روح قدم ست وقرآن
دایه جمله است مغز را از مغز پرورش میدهد وپوست را از پوست تربیت میکند هفت آسمان وهفت زمین بسلسله قرآن بر یکدیگر بسته است با جمیع
ترکیب بدیع وترتیب منیع شد پیوند آفرینش بهم بسته است تا این ترکیب حروف وترتیب کلمات در ترکیب [illegible] ست آسمان
در قرارگاه [illegible] ست آمد که [illegible] حروف از یکدیگر باز گشاید [illegible] کلمات [illegible] حروف [illegible] آسمان [illegible] از یکدیگر

بازدارند هم آسمان ویران شود کما قال اذا السماء انفطرت وهم زمین خراب گردد اذا الارض مدت ای درویش قرآن رسن خدا است
القرآن حبل الله عماد آسمان و زمین بر پشت گاو زمین رسن قرآن بر بسته است آن روز که رسن قرآن از عماری زمین و آسمان
فرو گشایند زمین عماری از پشت آن گاو اندر افتد آن گاه مصحف گردون اعشار و اخماس نجوم از اسباع وی محو گردد و ابریشم
شعاع آفتاب را از چنگ چرخ منحنی قامت بگشایند بار سفید روز چون سیمرغ در پس قاف عدم پنهان شود زاغ سیاه شب
چون مدروس در خاک شد و ماکت فی درش همه خاک ماند و لی خورشید افلاک کو عارف محققی که امروز بدیده تحقیق انتهای
مظاهر مجاری در ظهور نور حقیقی مشاهده ماند اگرچه حقیقت این طلسم مجاز بگشاید تا امروز بچشم جان روز قیامت را العیب العین بیند
و بگوش دل ندای لمن الملک الیوم بشنود و بعین الیقین جمال خدا مشاهده کند عز تعالی **ابیات** کسی که بر تو انوار کبریا بیند طلسم
صورت معنی بهم جدا بیند + اقای صرف و بهدار جهان تکیه بی چو نقد و سینه هستی همه فنا بیند مسک قدم که برآرد سر از دریچه لا
بجاز باش الا همه خدا بیند + دلی که غرقه دریای نفس شد هیهات + حریم کعبه ارواح را کجا بیند + آن گل سوال گهی قصه دل داد
مرده ام که ز ظلمت کسی صفا بیند + مرو بپای مجاری ره حقیقت را + که اگر ز سلطان ره سرا بیند سعد اساس طریقت ببینی آنکس
راست + که محکمی همه از شرع مصطفی بیند + **سری دیگر از اسرار قرآن** ای درویش خزانه ازل ما اندر تحت تصرف تو در آورده اند
و در عالم از تو درویش تر کسی نیست و لقد گنجینه قدم وحدت در ... ای همت تو ریخته اند و در آدمیت ... مگر دست رسی آید معانی
سبع مثانی می خواهی آنجمله جواهر دریای آلهی است و آیه بواسرار آیات قرآنی ... آن همه نقد گنج ... کلمات قرآن همه جمله
این دریا پاره لی را و حکمت حق جمله جواهر است این خانه اندر را ... که یاران ... اعداد کلمات حکیم ... ملک
بار خدا سبحانه و تعالی آفتاب حکمت بر این جواهر زد اهر تا سده ... کلمه در دریا بار قرآن در دهن ... گرگشاده نور حکمت از جواهر
ازلی ... حرف ... هزار هزار جان گم شده پرده ستائی این جواهر ظلمات کفر بنور اسلام آمده ... هدی للناس و بینات
من الهدی والفرقان تو در ظلمت ضلالت از بهر آن مانده که از نور آفتاب قرآن خبر نداری در تاریکی جهل تا تن ... گرفتار ... که
از فروغ خورشید فرقان اثر یافته هر حرفی از مصحف مجید ستاره ایست و هر کلمه از کراسه کبریا دقیقه ... هر لحظه ... درجه ... سوره
برکسی قرآن ... والسماء ذات البروج ... سبع قرآنی و هست طبق آیه ای شرع است ... آفتاب ازل ... ملکوت
مصحف مجید ... دقائق و درجات را نوری می بخشد ... این آفتاب ازل ... درجات آیات ...
ظلمات از این خورشید قدم ... و هم ... این آفتابست که کواکب حروف را ... سعادت و نحوست
... ملک ... در دیده ... عقل که مردمک دیده روح است
راسته و معانی گماشته اند که نور ستاره سبع مثانی ست و این کواکب ... دقائق کلمات و درجات آیات از ملکوت
مصحف مجید تا ... این ستاره ها و عقلها ... این کواکب ... بالنجم هم یهتدون سبحان الله
از جای که گمراه ... قدم ... قرآن که قرآن راه ... ست ... و هر ... سبحات ... در ... ره ...

مثالی بر مثال امیال میانی در جاده‌های وحی ربانی مشاهده کن تا ببینی که هر قافلهٔ روحانی که از بغداد یاد سبحانی کوچ میکند بجور این امیال بدرگاه ذوالجلال جل جلاله میرسند ان للقرآن منارا کمنار الطریق صد هزار جان گم گشته را از ظلمت ضلالت بنور هدایت آورده است الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور سری دیگر ای درویش آنچه ظاهر قرآنست دلیل قالبست در جهان شریعت و آنچه سر قرآنست رهبر جانست در عالم حقیقت بروشنائی سر دار سفر میکند قالب در جهان شریعت بنور ظاهر قرآن میشود تا به بهشت رسد بار جان در عالم حقیقت بروشنائی سر دار قرآن سفر میکند تا بحق رسد تو جمال قرآن از آن نمیتوانی دید که جان محرم داری قرآن روزی کشاده در خانه تو نمی آید و این پرده‌های مشکین که در حجرات کلمات فرو گذاشته است از نامحرمی تست ولا یکشف قناع الانس الا بحو غیره آنچه ظاهر قرآنست مائده شرعست و آنچه اسرار قرآنست کوثر عقل تو از ظاهر نان جان بدست آور تا از گرسنگی بمیری العتر آن مائدة الله و از سر قرآن آب زندگانی حاصل کن تا از تشنگی هلاک نشوی انا اعطیناک الکوثر ابیات

ز لوح حیج اگر خواهی که یابی آب حوض خورشید دق بحبل الله زن دستی برون حرز بیرون چه و زندان + تو کار نقطهٔ حرفی چه دانی سر این صورت +
که حرز تو دی بدیدی از چراغ روشن قرآن + نه حرف و نقطه قرآنست ظلمت نور کی گردد + و لیکن اندر آن ظلمات بستان چشمهٔ حیوان +
چه دانی تا چه باشد قل هو الله لیک بر تخته + چو سیح و زر و بید همی خواند کودک نادان + همان قاری که حتمی میکند هر روز تراز عادت + اگر یک
نقطه در یابد بماند تا ابد حیران + سری دیگر ای درویش ترا از مائدهٔ رضوان عجب آید که چندانکه از آن همی خورند کم نمیشود و چندانکه
بر میدارند نقصان بآن راه نمی یابد تو امروز در جهان بر مائدهٔ پر فائدهٔ قرآن نشان کن آن مائده رضوان ازل از مائده قرآنست که از آسمان
یحیی قشل از جان وحی در سفرهٔ آسمان نهاده اند و یک نواله که از مائده قرآن حواله رضوان کرده اند نعمت ابد و ملک مخلد از آن
یک نواله ترتیب داده اند بیرا که توشهٔ راه ابدی جز از مائدهٔ ازلی نتوان ساختن و ره کے موئدی را عداجرا ز طعام سرمدی نتوان
پرداختن بذات منزه ربانی سوگند که اگر لطف سبحانی مائدهٔ قرآنی نهادی هرگز بر خوان رضوان لقمهٔ نان بدست نیامدی و اگر ساقی
باقی شراب ناب حی در قدح فرح تنزیل آسمانی نریختی قطرهٔ زلال وصال در کام جان عاشقان نچکیدی سرمایهٔ خوانچه رضوان قرص
مائده قرآنست و عمارت ما نجه آن جهان از جویبار چشمه سار فرقانست آن درختهای بهشتی اندر این چشمه سار بالیده اصلش
بر کنار این جویبار است که فرع آن کشیده و ضرب الله مثلا کلمة طیبة کشجرة طیبة اصلها ثابت و فرعها
فی السماء هی هی واقف باش که چه میگویم آن باغ رضوان احد آباد آسمانست که از نور احمد صلی الله علیه وسلم آباده است و مصحف
قرآن احد آباد زمین است که از الالای ازل در سواد [illegible] و این احد آباد ترتیب
آن احد آباد کرده است [illegible] آن بر زمین است بیخ درخت این احد آباد
اول بر زمین دین [illegible] بهشت از آن بیار است فردوس از
[illegible] فضل معانی محرو نعمت ابد شاخ
[illegible] قرآنست +

بہلائد قرآنست گوش قاری دا بجز آری + چه داند گوش ماہی چیست نرخ دُرّ غلطانش + چه سود از حفظ قرآن حواظ چشم شوخ کا
که جرم خوک وسگ جلدست براوراق دیوانش + روانش در تماشاگاه مردان تاز بوبی هی + هزاران جبرئیل مست بینی در گلستانش
لسوی چشمهٔ دحی ای شوق آشنائی شو + درافگن هرچه غیراوست در دریای نسیانش + سری دیگر از اسرار غیبی بشنو
ای درویش تعریف قرآنی برحسب تشریف فرقانی به وجه دیگر مودی میگرد و بسمع قبول اصغا نمائی و در مقابلهٔ آن هدایاے
احسان وعطایای تحسین بعین سکین اعطا فرمائی بدانکه قرآن گنجی ست مخفی که مفتاح فتوحش فاتحة الکتابست و رسیت صبحی
له مصباح صبوحش لمعات بارقات فصل الخطابست نامهٔ ایست که عنوان منشورا و دیباچهٔ حمد وثنا ست که الحمد لله
رب العالمین دیوان دستور او فذلک مسلک جود وعطاست الرحمن الرحیم شفیع جمیع مجرمان در روز رستخیز اوجرات
مالک یوم الدین بادی طریق عبادت عابدان بی محب و ریاست ایاک نعبد بادی توفیق طاعت مطیعان حضرت کبریات
وایاک نستعین دلیل سبیل سالکان سبیل هدایست اهدنا الصراط المستقیم رفیق فریق مهتدیان طریق صدق وصفات
صراط الذین انعمت علیهم صیقل زنگار انکار جحود وعصیان مرایای قلوب پاکیزه مشرب ارباب صدق وفاست غیر المغضوب
علیهم زنگ زدای کدورت زیغ وضلال از مرآت ضمیر منیر ارباب حال تحلیه سوال ومصقلهٔ دعاست ولا الضالین آمین
ر فلک هدی زهره روشن جبین بی عیب ست الم ذلک الکتاب لا ریب هدایت حمایت او مستند منتهیان عالم غیب ست
هدی للمتقین الذین یؤمنون بالغیب راصد مراصد املاک دین ست و قاصد مقاصد سلاک تعیین ست ما ربلند پرواز
شرف ازل و ابد است بلبل بلند آوار سرمد ست نی ارغنون عشق ست که مطربان خوش سرای بجسم در پردهٔ بیچونه می نوازند
شوق ست که عاشقان گلشن سرای الا طال شوق الابرار الی لقائی در گلستان وانا الیهم لاشد شوقا می فزاید صباحت کمالست
که در محافل فصاحت آوازهٔ علیا تو ابسودهٔ من مثله در می اندازد وصاحب جمالیست که در معارض ملاحت ندای لا یمسه الا
المطهرون در مید هد خورشید طلعتی ست که در مطبخ تکرلیش اطباق سموات سبع یک طبق ست عطارد فطنتی که در مکتب تعلیمش اوراق
توریت وانجیل یک ورق است معلم دبیرستان این حطبه خاک مفتون الفاظ موج افزای اوست مقسم دیوان املاک مرهون ای جهان آرای
وست کتاب آن مصوریست که رستم قلم کرم او هیچ آب فع نگرد حطاب آن مقداریست که تیر تقدیر او هیچ بانع مع نگردد وهم لسریت
فهم ملکیت از ادراک معانی سانی او دور ست معجزهٔ آن ممدوح سبک روح قد جاءکم من الله نور ست در بهرالقی ارد می استار نیست
عصات امت را ستار قی هر بای را ترکی ست ودلهای پژمرده را حرکتی هر تای را توفیقی ست وجهره کشای شاهد تحقیقی وهرتای را
دامیست ونمایندهٔ راه صوابیست وهرجیمی را از وجیمی ست وجیمی جنت رامنی وهرحای را حلاوتی ست وگل دل محبان را طراوتی ست
رحای را از وخبر بیست وطیر دل را در لامکان سیری وهر دالی را دالتی ست ودل عاشقانرا در مقام او دال حالتی هر ذالی را دوستی
ست دار باب باطن را ماوی شوقی وهر رای را رایتی ست وسروحدایست حق تعالی آیتی وهرزای را زینتی است وقلوب ست تا قانع
سکینتی با هر سینی سریست وخوان احسان قرآسرا را وبرکتی وهرشینی را شرعیست ودُرر معانی نهانی را صدفی هرصادی از و

صیانتی ست وموجب اظهار دیانتی است هر ضادی را صیغی است واگر قدر آن ندانی حیفی و هر طائی را از وطوریست وموطی دل طالبان نوری هر طای را طهور اسراریست با هر سری عمزهٔ دلداری و هر عینی را عیانیست وار عالم مشاهدت نشانی و هر غینی را غیرتی است و در مطالعهٔ اشراقات حیرتی هر فائی را افراشی است ونقطهٔ جامعهٔ کیاستی هر قافی را توقیست ومتوجهان بارگاه اله را قربتی است هر کافی را کمالیست و منزویان زاویهٔ هجران را وصالی هر لامی را از ولوحی است وجان جویندگان جانان را روحی هر میمی را ملکی است ولوح روح مشتاقان را فلکی و هر نونی را نعیمی است وباغ بلاغ هر حکیمی و هر واوی را وجدیست ورقاصان عالم معنی را محدی هر هائی را هدایتی است وخاک نشینان الفقر فخری را رعایتی و هر لام الفی را از ولائحهٔ لامعه ایست مشتاقان اسرار رائحهٔ نامعه هر یائی را از ویقینی است وسلاک طریق را معینی لمولفه عفی الله عنه بسم الله الرحمن الرحیم + این چه کتابیست کتابی کریم + زنگ زدای دل اصحاب بینش + پرده کشای رخ اسرار عیش + راه نمای همه سالکان + قفل کشای همه درماندگان + هست قلم سیدق فرمان او + لوح یکی مدلک دیوان او + بحر فلک سر در موجهای اوست + نه طبقش یک طبق خوان اوست + ای گل گلزار همه بلبلان + ای بتو آرام دل عاشقان + آینه دار سحر شاهی توئی + مطلع انوار آلهی توئی + مائدهٔ ربع ومعانی توئی + قاعدهٔ سبع مثانی توئی + فاتحهٔ فتح تو ام الکتاب + یک قمر از بخت تو مصل الخطاب + مایهٔ هر مفلس مسکین تو لس + مونس جان من غمگین تو بس + دست مرا گر تو جواهر بدی + با تو بخلوتگه وحدت شدی + در دمرا مائدهٔ درمان تو باش + واسطهٔ وصلت جانان تو باش + زنگ ز مرآت دل من [illegible] بردلم اسرار حقیقت کشای + برفگن آن پرده ز رخسار دوست + زانکه دلم عاشق دیدار اوست + حملهٔ ذرات وجود مرا + آنچه سزاوار منیم خدا + آنچه تو الی بوسانی بکوش + خلعت خاص معنی بپوش + تاج کرامت بسر ما بنه + هر چه ز قدرت [illegible] ما بده + بسم الله الرحمن الرحیم +

المجلس الاوّل

فی التعوذ وقد رتباه علی مقدمة وخمسة عشر فصلاً

اما المقدمة

ففی التسمیه والتحمید والنعت والمناجات

اما التسمیه سبحان من قرعت سفنه الصنائع سامع جامع التکبار رباه خبیر حکیم سبحان من قطب [illegible] المقامع مصاقع الفصحاء علی انه علی عظیم سبحان من زلت اقدام الحائقین فی تیار بحار معرفة ذاته القدیم سبحان من [illegible] عنایة الغوایة حین تالعس انوار ارشاده العمیم سبحان من افلت مقدمات السعادة بوساطة امداد کرمه الحسیم سبحان من اوبرت جیوش الشقاوة بتلقین الاستعاذة من الشیطان الرجیم نحمده حمد تستمت بدیل کتابه الکریم ونشکره شکر تستلس بلما سر النعیم ونشهد ان لا اله الا الله وحده لاشریک له شهادة توصلنا الی دار النعیم وتنقذنا من نار الجحیم ونشهد ان محمداً عبده ورسوله الموصوف بالخلق العظیم صلی الله علیه وسلم وعلی آله واصحابه القائمین علی صراط المستقیم خصوصاً علی امیر المومنین ابی بکر الصدیق مقدم اهل التصدیق والتسلیم وعلی امیر المومنین ابی حفص عمر الفاروق بین الصحیح والسقیم وعلی امیر المومنین عثمان ذی النورین جامع القرآن العظیم وعلی امیر [illegible]

علی المرتضی الوفی الصفی الهادی الی الدین القویم وعلی آل الامیرین الکبیرین السیدین السندین الحسن والحسین الموصوفین بالطبع السلیم وعلی عمیه الشریفین حمزة والعباس المستحقین للتبجیل والتعظیم وعلی سباق المهاجرین والانصار والتابعین الاخیار والعلماء الابرار علی التعمیم واصلی واسلم علیه وعلیهم تسلیما کثیرا کثیرا عمیما فوق التحدید والتتمیم **اما التحمید** حمدی که ماشطهٔ ناشطه مشاطهٔ عرائس ناطقه جواهر زواهر منثوره منظومهٔ فی عیش در عقد لآلی معانی عین الغیب منخرط گردانده وثنائی که واسطه رابطهٔ منزهه عقول دراک خفتگان شبستان انقباض از تحریر تحریک مروحهٔ نشاطش متیقظ و به نسیم رائحهٔ انبساطش منبسط ساز در **رباعی** حمدی که زفیض منبسط گردانند + دلها بوصال مرتبط گرداند + حمدی که لآلی معانی وجود + در عقد شهود منخرط گرداند + نثار بارگاه پادشاهی که امیدگاه بیچارگان و لو به تباه روزگاران ملکه مایهٔ راحت سوختگان و سرمایهٔ استراحت غمزدگان ما شارت بابشارت اوست برات آزادی گرفتاران دست نجات با درجات اسیران از قید شیطان و چنگ تنگ خذلان لمسلک فذلک دیوان رحمت و مغفرت اوست توجهات قلوب مکروب درویشان و متمتعات نفوس مایوس دلریشان در حین تلقین وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ مصروف بجانب حضرت عزت اوست جمال شاهدان حجلهٔ غیب مطرا بزیور وجود و مرئی بزینت شهود و متحلیه حلیهٔ عطیت نامزیت اوست **ابیات**

حسن ساقی بس که در جام وجود + مینماید عکس انوار شهود + کوچه مستان سرخوش از جام می‌اند + حق پرستان بیخود از نام وی اند
چون بساط آب و گل برچیده اند + هم بچشم دل جمالش دیده اند + در ظهور لمعهٔ نور قدم + منجلی گردد کدورات عدم + اندر آن … کو غیب مطلق هست + هرچه طالع میشود نور حق است + چون زدوده گشت جام دل زرنگ + نور حق در وی نماید بیدرنگ +
ظلمت انکار و انوار قدم + مجتمع هرگز نمیگردد بهم + چون تجلی خدا آمد پدید + چهر جدا از چهر جدا انکس ندید +

بعد از ابلاغ حمد و ثنا صدهزار صلوات و دعا بروح پرفتوح و تحیات بر روح سید البشر شفیع محشر قافله سالار قوافل رسل مشعله دار طرائق سبل طبیب علت گناه حبیب حضرت اله نقشبند گلشن طریقت نحل سد گلشن حقیقت ماه خورشید پیکر شاه جمشید چاکر صاحب ارقاب … رسل … الاحمد المصطفین **رباعی** ای … رسل که شاه کونین توئی + سرور دو جهان در بحرین توئی + … ملک بین اوس کس + شاهنشه تخت قاب قوسین توئی + نام سید یکوم … عالم و … الله اصطفی آدم … نور اوست … طیلا طویلا و اشارت بشارت … الله ابراهیم خلیلا … رسالت نوح و … یسالونک عن الروح لمعهٔ از انوار صفات اوست سلیم بالتسلیم صلوا تسلیما وکلیم بالتکریم وکلم الله موسی تکلیما شمهٔ از آثار شمائل او تکلیف تعریف سنن فرض و … یا داود انا جعلناک خلیفة فی الارض … ریاح … در صباح و رواح و لسلیمان … سوخته دل را اسلام و ذکر … انا الله … تلقین … یا یحیی خذ الکتاب ثمرهٔ از شجرهٔ اکرام احترام اوست اظهار … یخرج الحی من المیت ویخرج المیت من الحی واسرار … یا عیسی انی متوفیک ورافعک الی … گلبن بوستان اوست سرور … ابوبکر و عمر و عثمان و علی شعلهٔ از انوار … لمعهٔ از فروغ عرفان اوست **مثنوی**

ای گهرتاج فرستادگان تاج ده گوهر آزادگان + هر چه ز بیگاه و ز گاه آمده + جمله برین خانه طفیل تو آمده گوی قبولی یارش ساختند + در صف میدان دل انداختند + آدم نو صد در آمد به پیش + تا برد آن گوی به چوگان خویش + بازگیش چون پی خوش رفت + گوی فرو ماند و او را گوشه رفت + نوح که لب تشنه به چیحان رسید + چشمه غلط کرده بطوفان رسید + چون سوی او ناهم جو رای او فتاد + نیم ره آمد و سر حا او فتاد + چون قدم داود نفس تنگ داشت + در خور این نغمه کم آهنگ داشت + داشت سلیمان ادب خود نگاه + مملکت آلوده نجست این کلاه + موسی از آن جام تهی دید دست + شیشه بیکبار بپایاز فی شکست + عزم مسیحا چو فلک ساز گشت + بهر قدومت ز فلک باز گشت + هم تو سزاوار طرح ساز احتی + سایه برین کار سرانداختی + مهر شد این نامه بعنوان تو + ختم شد این خطبه بدوران تو + **المناجات** ای احد دانا و ای صمد توانا و ای اسده سرو نخوابی و درد مندان و ای شنونده شکر و شکوای مستمندان ای زبان جان شاکران از احصار نعمای نامتناهی تو حاصر و ای جان زبان ذاکران در ادای ثنای نامتناهی تو مقصر

رباعی آنجا که تو ئی عقل کجا در تو رسد + حکمی چو که عقل با در تو رسد + گویند تمامی هر کسی بر تر از او + تو بر تر از آنی که ثنا در تو رسد + ای خفتگان شبستان بشریت بتحریک مروحه ربوبیت از خواب عدم بیدار و ای محموران خمر بر خمار غفلت بتجرع کاوس مالامال کرت از فرط مستی شراب ز لالت هشیار **رباعی** ما تاره رخان ز آب عشقیم همه + در تابش آفتاب عشقیم همه + مستان شده از شراب عشقیم همه + محو یشتن و خراب عشقیم همه + الهی بحرمت واحدانی که در قعرا ماهیت را در جواهر عرفان از سر مرتبه قوال گمت کرا چاک دارند و نعرت عابدانی که در صوامع نیاز و افتقار با للتزام ورسالارباب در رعایت تصرع و نهایت تذلل روی بر خاک دارند بحرمت مبتدیانی که بمعد قواعد اساس فی اندراس استیناسند نعرت فقیران که جلیسانی خاک نشینان عتبه عبا و شده اند اطلاس اند که لباس تقوی ما را از لبس غفلت و وسخ تمت باک گردان گم شدگان تیه حیرت و سرگشتگان بادیه ضلالت را بر وساده ایمان و بساط امن و امان بر بستان سرای جهان برسان و محموران شراب الست را از رحمت خمس مریٔ الله محروم مگردان عشاق ملی گوی را از تجرع اقداح افراح وصلم بی بهره مگذار الهی تا رند گاهیم مرکب طلب در میدان صفا بجهانید و بار دگاهیم رقعود دیم حرائم معنی بتمامی صفای تو در بار دگاهیم و سطرات عنایت و نفحات رحمت مار دگاهیم آرزو که تحت حیات مسعود عیش مستمر ما هم باز مانی که از لقای حضرت بمانیم وار دولت ابدی سعادت سرمدی محروم گردیم انت المامول فی حاجاتنا والمسئول فی مرادتنا

الفصل الاول فی بیان الاشتقاق و بناء الکلمات فی قولنا اعوذ بالله من الشیطان الرجیم اعلم ان هذه الکلمة اعتصام الخائفین و رجاء الهاربین و مباسطة المحبین و وسیلة المتقربین و امتثال لامر رب العالمین حیث قال فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشیطان الرجیم و قیل لما القی الشیطان فی تلاوة النبی صلی الله علیه وسلم ما القی کما [illegible] بقوله وما ارسلنا من قبلک من رسول ولا نبی الا اذا تمنی القی الشیطان فی امنیته کما [illegible] الله سبحانه امر النبیه صلی الله علیه وسلم و لمن تابعه لکیلا یلقی الشیطان فی تلاوتهم المسموعة فقوله اعوذ قیل [illegible] یقال ما ترک حلا ما الا عوذ [illegible] ای کرامة و قیل مشتق من العوذ بضم العین و تشدید الواو و هو کل نبت فی اصل شجرة [illegible] بسم الله الرحمن الرحیم من کید الشیطان و قیل من العوذ بهذه الصیغة و هو اللحم الذی یلحق العظم [illegible] هو الانقطاع عن غیر الله تعالی و الاتصال به و العوذ الالتجاء الی الشی [illegible]

علی الصبی عوذة و عوذة بفتح العین و ضمها و معناه التجی و قیل اعتصم و قیل استجیر و قیل استعین و قیل استغیث یعنی پناه میخواہم
و چنگ در میزنم و امان میخواہم و یاری میطلبم و فریاد میخواہم و العوذ و العیاذ مصدران بمعنی کاللوذ و اللیاذ و الصوم و الصیام و قولنا
اعوذ اخبار من فعلنا ظاہرا و سوال عن اللہ تعالی من فضلہ تقدیرا ای اعذنی یا رب کقولہ استغفر ای اغفرلی یا رب قولہ باللہ قال
البصریون الباء للالصاق و قاعدة ہذہ الباء انہ لا یمکن الصاق ذلک الفعل بمن یقع الفعل علیہ الا بواسطة الدخول علیہ الباء
قال الکوفیون ہو باء الآلة و ہی داخلة علی الشیء الذی ہو الآلة و یسمیہ قوم باء التضمین واللہ اسم لواجب الوجود فکرہ اما اسم علم او مشتق
کما سنبینہ ان شاء اللہ تعالی فی التسمیة و من اما للابتداء کما فی قولہ تعالی ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ او اما للانتقال مثل
فَمَا لَهُمْ مِنْ حِيلَةٍ او اما للتبعیض فان وقوع ہذا الفعل علی الاسم المذکور بعدہ مختص بہذا الکلمة لغة و تحقیق المعنی الاول و الثانی
ان اعوذ یبدأ بالانفصال من شیطان الرجیم و تم بالاتصال باللہ تعالی و ہو استقلال من غیر اللہ تعالی الی اللہ سبحانہ و تعالی و الشیطان
فہو ابلیس فی اشتقاقہ عشرة اقاویل احدہا من التشطن و ہو البعد ای المبعد عن الرحمة و ثانیہا من شاط یشیط اذا ہلک ای الہالک
فی الدارین و ثالثہا من شیط الشیء ای احرقہ اشتشاط غضبا ای احترق ای المحترق فی الدنیا بنار الحرقة و فی العقبی بنار العقوبة
و رابعہا من قول ہم فرس شطون ای جموح و ہو ای لعصو و خامسہا من الشیاطین اسم للصحة و الطا و ہو الحبل الطویل الشدید
ای المتمادی فی العصیان ... العصیان و سادسہا من قولہم فرس شطن ای ... ای المتکبر المستمع و سابعہا ان الشیطان
ہو العالی ... کل ... و لذلک سمیت الحیة شیطانا قال اللہ تعالی طَلْعُهَا كَاَنَّهٗ رُءُوْسُ الشَّيٰطِيْنِ ای الحیات و ثامنہا
من ... الی ... و ... و تاسعہا من قولہم ... و معناہ ای ... بما ...
... و ... من قولہم ... ای الباطل ... الحائط ... ای انہ فعیل اشتقاقہ من التشطن ... او
فعال مصروف و اذا جعلتہ من ارادة التشیط و المشاط فہو فعلان غیر منصرف لکن الاول ہو الاصح و قولہ الرجیم قال الکسائی ہو المرجوم
کقولہ تعالی وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنٰكَ ای قتلناک و قیل ماخوذ من الرجم بالحجارة و ہو القتل ... ای ہو المہالک بالقتل و قیل
من الرجیم بمعنی الرمی قال اللہ تعالی رَجْمًا بِالْغَيْبِ ای رمیا و قیل اصلہ الرمی بالرجام و ہی الحجارة الصغار و یستعار بالسب
بالظن و التوہم و قد یعبر بہ عن الشتم کما ہو قول الکسائی فہو فعیل بمعنی فاعل ای رامی بنی آدم بالرزایا و البلایا او بمعنی مفعول لانہ
رمی من السموات اما بلعن الملائکة حتی لعن و اما لشہب السماء اذا قصدہا قال اللہ تعالی وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّيٰطِيْنِ و ہذا
صفة ذمیمة للشیطان لہ فی القرآن اسماء منونة و صفات مذمومة و ہی ۱ ابلیس فسجدوا الا ابلیس ۲ و الشیطان الا تعبدوا الشیطان
۳ الغرور و لا یغرنکم باللہ الغرور ۴ الوسواس ۵ الخناس من شر الوسواس الخناس ۶ الکافر و کان من الکافرین ۷ الصاغر
فاخرج انک من الصاغرین ۸ المارد من کل شیطان مارد ۹ المرید الا شیطانا مریدا ۱۰ الملعون ان علیک لعنتی ۱۱ العاتی لا تعبدوا الشیطان
المذءوم ۱۲ المدحور قال اخرج منہا مذءوما مدحورا ۱۳ العدو ویقذفون من کل جانب دحورا ۱۴ الکفور و کان الشیطان لربہ کفورا
۱۵ الخذول و کان الشیطان للانسان خذولا ۱۶ العصی ان الشیطان کان للرحمن عصیا ۱۷ العدو ان الشیطان لکم عدو ۱۸ المضل عدو مضل

مسن ١٩ الطائف طائفة من الشيطان واما صفاته الذميمة وافعاله القبيحة فكثيرة في القرآن ولكن جمع جميع اسمائه المذمومة وصفاته المذمومة

الرجيم لان معنى الرجم كان جامعاً لجميع ما يقع منه من الجنايات والكبائر ومعنى المرجوم كان شاملاً لجميع ما يقع عليه من العقوبات ولذلك اختص في الاستعاذة

فصل الثاني في ذكر الفوائد على اصطلاح اهل المعاني والبيان في هذه الكلمة وقد ذكرنا هنا سبعة فوائد **الفائدة الاولى** اعلم ان عند العلماء قد ثبت الفرق بين ان يقال اعوذ بالله من الشيطان وبين ان يقال بالله اعوذ فان الاول لا يفيد الحصر بخلاف الثاني والعدول منه الى الاول مع ان الثاني اكمل للاهتمام بذكر التعوذ كما ان الاهتمام بذكر القراءة في قوله تعالى اقرأ باسم ربك [illegible] تقديم العامل لو كان تقديم المعمول اهم القدم كما في تقدير متعلق باء بسم الله [illegible] اسم الله [illegible] كما صرح به صاحب الكشاف **الفائدة الثانية** انما عدل ان الفعل الماضي الى المضارع للتجدد والاستمرار **الفائدة الثالثة** [illegible]

[illegible] الرحمة [illegible]

[illegible] الله [illegible] الاسم [illegible]

[illegible] السلطان [illegible]

[illegible] القبائح [illegible] الكامل [illegible]

[illegible] الشيطان [illegible]

[illegible] الرجيم [illegible]

[illegible] الرجيم [illegible] القراءة [illegible]

[illegible] الاشارة [illegible]

[illegible]

فاذا تمسك بالقرآن قلبت القارى فالحاصل ان العمل بالقرآن ولم يرتفع حقه لم يكن سببا لفرار الشيطان فلا يستغنى عن الاستعاذة وثانيها اى
سعى ما يكون الشيطان فى افساد حال الانسان عند قصده مكالمة الرحمن كما فى قصة موسى عليه الصلاة والسلام حين التكلم حيث خرج
من تحت قدميه وشغله ساعة عن مكالمة ربه فلاجرم يجتهد القارى فى دفع شره بالاستعاذة ورابعها قال الامام جعفر صادق رضى الله عنه
التعوذ تطهير الفم عن الكذب والغيبة والبهتان تعظيما لقراءة القرآن وخامسها ان التعوذ هو الاستيذان من الله تعالى للمكالمة بالقرآن
الاشارة الثانية فان قلت الاستعاذة من الشيطان اظهار الخوف من غير الله تعالى وهو يخل بالعبودية قلنا اتخاذ العدو عدوا تحقيق
للمحبة والفرار من غير الله تعالى الى الله تتميم للعبودية والامتثال لامر الله تعالى تقديم للطاعة والخوف ممن لا يخاف الله اظهار للمسكنة والالتجاء بالله
تعالى تأكيد للمباسطة وايضا التعوذ للتعبد والتعبد من العبد لا يكون بحظه بل يكون وفاقا لمن يعبده الا ترى ان الانسان يتباعد عن عدو
السلطان لا خوفا عن ذلك الانسان بل وفاقا للسلطان والجواب الثالث ان الاستعاذة بالله تنبيها من حال ابليس بانه لا عن كيده
ارادة وقيل مثل العبد اذا خطر بباله حال ابليس فعاذ منه بالله كمثل صيد قصده سبع ففر الى الحرم فدخله فامن ومنع السبع خاسرا او كمثل
عبد هارب من [illegible] تلقاه لص فامسك فهرب منه الى مولاه فاراه فعصى اللص قاصرا فالعبد اذا عاذ بالله من الشيطان رجع خاسئا الشيطان
خاسرا ولهذا امر الله تعالى بالاستعاذة حيث قال فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم الاشارة الثالثة فان قلت هذا خطاب للنبى
صلى الله عليه وسلم امر له بالاستعاذة ومع ذلك فر الشيطان من عمر رضى الله عنه فهو احد من يتبعه قال محمد بن واسع رحمه الله عليه
ان لله تعالى عبادا اعيا ابليس ان يقولوا فى جميع عمرهم [illegible] يقولون استغفارا فى وجه ذلك فلما [illegible] ان هذا الخطاب
مع الامة وان اختص النبى صلى الله عليه وسلم وذلك شائع فى القرآن وثانيها للتنبيه على ان مثل النبى صلعم لما يكون مأمورا بالاستعاذة فالامة
بالاولى الاشارة الرابعة فان قلت ما سبب اختصاص الاستعاذة بالقرآن قلنا فيه ثلاثة اوجه احدها كما [illegible] القارى قصة
الشيطان ويتفكر فى امره انه صار شيطانا رجيما بعد ما كان ملكا كريما لانه فسق عن امر ربه فينبه بذلك عند قراءة القرآن ويعمل فيه بالقرآن
على ان يأتمر بما امر الله تعالى فى القرآن وينتهى عما نهاه واحترازا عن المخالفة فان فيها الطرد واللعن والرجم والفسق والكفر وتلك اسباب الخلود
فى النار وثانيها ان العبد لا يخلو عن حدث النفس بهواجسها ومن القاء الشيطان ووساوسه فيجد [illegible] حلاوة كلام الله تعالى
فامر بالاستعاذة تزكية للنفس عن هواجسها وتصفية للقلب عن وساوس الشيطان ليتجلى نور القرآن فان التحلية يكون بعد التزكية
والتصفية وثالثها ان فى كل كلمة من كلمات القرآن لله تعالى اشارات ومعانى حقائق لا يفهمها الا قلب مطهر معطر طيب الانفاس بالحق وذلك
مودع فى الاستعاذة بالله تعالى الاشارة الخامسة وهى اشارة لطيفة جدا قال الله تعالى انه ليس له سلطان على الذين
آمنوا وعلى ربهم يتوكلون فيه اشارة الى ان تصرف الشيطان وقدرته بالاغواء والاضلال على الانسان انما ينقطع بقدر الايمان
وقوة التوكل فمهما يكمل الايمان والتوكل يكون المؤمن مترقيا على درجات الزهد عن الدنيا والرغبة فى الآخرة فلا يبقى للشيطان عليه سبيل
ولكن باول امره من الوسوسة وفيها صلاح المؤمن فان بقوة اخلاص قلبه لا يتخلص الا من وسوسة الشيطان لانه يطلع على بقايا صفات
نفسه مما يكون الوسوسة من جنسه فيزيد فى الرياضة ومجاهدة النفس وملازمة الذكر فبذلك ينقص بقية صفات النفس ويزيد الايمان وقوة التوكل

وقوة الحق وقوله سبحانه **الاشارة السادسة** قال بعض العارفين في ماهية الشيطان انه ملك خلقه الله تعالى لعمارة الدار
الدنيا فهو يصرف وجوه العباد عن الآخرة الى الدنيا عن السعادة الابدية الى اللذات الفانية وهذا معنى اضلالهم والاستعاذة
عبارة عن الالتجاء الى الله سبحانه وتعالى ان يوجه الى ما يصرفه الشيطان عنه ويصرفه عما يوجهه اليه **الاشارة السابعة** قال بعض
هو القوة الوهمية في النشاة الانسانية وليس خارج هذه النشاة شيء يقال له الشيطان والحق ان الشيطان هو المتمرد من الجن مستقل [illegible]
بنفسه خارج هذه النشاة وتلك القوة الوهمية التي بصاحبه ويشاكله هو شيطان النفس كما ان الاول شيطان آفاقي والاستعاذة
متفاوتة بحسب المستعاذ منه ففي التعوذ من الشيطان الآفاقي بالقول اللساني والامساك بالجوارح ومن النفس بالاستعاذة بنور
العقل لتضمحل بها كدورة تستدعيه القوة الوهمية **الاشارة الثامنة بلسان اهل التوحيد** اعلم ان حقيقة الاستعاذة ان كل
اسم من اسماء الله تعالى مظهر تظهر به احكامه وآثاره والاسماء متقابلة يمنع بعضها بعضا ويمنع عن ظهور احكامه وآثاره فربما يستولي
اسم على مظهر يقابله فيمنعه عن ظهور احكامه فيستجير ذلك الاسم المقهور الى اسم آخر يقابل ما سواه ويستعد به ويتقوى به فيتمكن من اظهار احكامه في مظهره وهذا
المعنى هو حقيقة الاستعاذة وان نسبت الاستعاذة الى المظهر فالمظهر يستعيذ الى اسم آخر يقوي الاسم الظاهر فيه ويدفع تاثير
ما يقابله فيظهر فيه احكامه وآثاره بالتمام والكمال وحقيقة المظهر بعين الوجود الحق المطلق في مرتبة العلم فهو ايضا من اسمائه سبحانه و
تعالى فالمستعيذ على كل حال والمستعاذ به والمستعاذ منه متحد بحسب الذات مختلفة بحسب الاسماء [illegible] بنفسه
الى هذه الوحدة ويحكم بالمغايرة بين هذه الامور فهو بعيدة عن شهود الوحدة داخل تحت سلطنة الشيطنة المبعدة عن الله
ومن ما يشهد هذه الوحدة فقد تخلص عن الاندراج تحت سلطنة الشيطنة وتحقق بالاستعاذة المطلقة **الاشارة التاسعة**
بلسان الحقيقة ايضا ان هي كلمة الاستعاذة بالحقيقة هو التعوذ بالله من حيث اسمه الهادي بالتوجه الى هذا الاسم والتضرع لديه
والتلبس بمظاهر من الانبياء والاولياء وهو شان اهل الهداية من الطاعات والعبادات من الاسم المضل ومظهره الذي هو الشيطان
واعوانه وما يدعون اليه من الجهالات والضلالات ولما كانت الشيطنة بحسب اصل الوضع مبنية على معنى البعد والرجيمية بمعنى الطرد واللعن فهذه
الحيثية ملحوظة فلا حاجة ان يقال من شر الشيطان لان الشيطان من هذه الحيثية شر ولكان من جهة اخرى خيرا اذ من جهة الخيرية [illegible]
عالمه على جهة التنزيه والاطلاق **الاشارة العاشرة في ترك العجب** ورؤية النفس جاء في الخبر ان ابليس لما طرق الادم [illegible]
لقولوا اعوذ بالله من الشيطان الرجيم فقال يا رب ومن الشيطان من الرجيم قال الله تعالى اخلق من خلقي وعبد من عبادي وهو اولى
بعصياني قال يا رب كيف يجري الخلق في عصيانك فالقه امري حتى اهلكه قال الله تعالى اصبر فسوف تراه فلما خلق الله تعالى آدم
امر بسجوده فقال انا خير منه فما سجدته كان فيه عزة نفسي ولو سجدته كان فيه ذل نفسي وانا اريد عزة نفسي لا ذلها فقال الله تعالى
انت تريد ان ترى الشيطان الرجيم بانك انت الشيطان الرجيم فللعطن في هذه الاشارة فطوبى لمن له العصمة والتوفيق *
الفصل الرابع في نكات التعوذ وقد ذكرنا فيه نكات **النكتة الاولى** قال بعض ارباب القلوب ان قلب المؤمن اشرف البقاع ولا تحط
الا بطيبه لا فيما بين عامرة ولا خرابة [illegible] قلب المؤمن اشرف منها بل قلب المؤمن كالمرآة في صفائه فوق المرآة لان

للمراة ان اعترض عليها حجاب لم ير فيها شيئا القلب المؤمن لا يحجبه السموات السبع والكرسي والعرش كما جاء في الحديث القدسي
لا يسعني ارضي ولا سمائي ولكن يسعني قلب عبدي المؤمن حتى ان القلب مع جميع هذه الحجب يطالع جلال الربوبية ويحيط علما بالصفات
الصمدية اذا عرفت هذا كانه سبحانه تعالى يقول عبدي اني جعلت جنتي لك وانت جعلت جنتك لي ولكنك ما انصفتني بل اين
جنتي الان وهل دخلتها فيقول العبد لا يا رب فيقول تعالى دخلت جنتك علا عدوان فيقول العبد نعم يا رب فيقول تعالى انك
بعد ما دخلت جنتي ولكنه ما قرب منها لانك اخرجت الشيطان من جنتي لاجل نزولك وقلت له ما خرج عدوك قبل نزولك فيها واما انت
فعدو نزولي في بستانك سجنه كيف يليق بك ان لا تخرج عدوي ولا تطرده فعند هذا يجيب العبد ويقول الهي انت قادر على اخراجه
من جنتك واما انا فعاجز ضعيف لا اقدر على اخراجه فيقول الله تعالى العاجز اذا دخل في حماية ملك القاهر صار قويا فادخل في حمايتي
حتى تقدر على اخراج العدو من جنتك فقل اعوذ بالله من الشيطان الرجيم النكتة الثانية ان قلت اذا كان القلب بستان الله
تعالى فلم لا يخرج الشيطان عن بستانه فلما اراد السلطان ان ينزل في حجرة عبده يامر عبده ان يكنس تلك الحجرة [illegible]
السلطان ان يكنس حجرة عبده بنفسه بل يامره بالتنظيف ولكن اعطاه المكنسة وقواه على ذلك فالمكنسة هذه النكتة والقوة توفيقه للعبد
بقول اعوذ بالله من الشيطان الرجيم فلما كنس العبد حجرة قلبه بهذه المكنسة عن لوث الوسوسة مع لومه وضعف نفسه [illegible] لو نزل به
سلطان المعرفة وشرح صدره [illegible] فلا تكون عريا من كرم سبحانه وكمال شفقته وقدرته النكتة الثالثة كان الله سبحانه وتعالى
يقول عبدي زينت السماء بالكواكب لاجلك وزينتها للناظرين وزينت قلبك لاجلي وزينته في قلبكم [illegible] السماء
[illegible] وحفظناها من كل شيطان مارد فاحفظ سطح اي القلب عن الشيطان الرجيم ان عبادي ليس لك عليهم سلطان
النكتة الرابعة الشيطان اسم والرجيم صفة ثم انه سبحانه وتعالى لم يقتصر على الاسم بل ذكر الصفة عقيبه فكانه تعالى يقول ان هذا
الشيطان خدمني الوف من السنين فهل سمعت [illegible] ففعل ما فعل فيقول العبد لا فيقول تعالى [illegible] ذلك رحمت
وطردته [illegible] تعظيم ابيك آدم عليه الصلوة والسلام والقيت عليه هذا [illegible] معك ساعة
[illegible] فكيف لا تشتغل بطرده ولعنه واظهار العداوة له بقولك اعوذ بالله من الشيطان الرجيم واذا قلته اظهر
العداوة [illegible] من المعلوم ان عدو العدو [illegible] النكتة الخامسة قائل
لا يقال اعوذ بالملائكة من الشيطان الرجيم لان آدم [illegible] ملك من الملائكة قادر على دفعه [illegible] ذكر هذا الكلمة
مقابلة ذكر الله سبحانه وتعالى [illegible] الاول كانه تعالى يقول عبدي [illegible] انت لا تراه [illegible] يراكم هو وقبيله
من حيث لا ترونهم [illegible] الشيطان [illegible] الله تعالى [illegible] اعوذ
بالله من الشيطان الرجيم والثاني [illegible] استعاذ [illegible] مولاه [illegible] الحكمة
[illegible] الا من مولاه ولا يلتفت الى سواه [illegible] بين السائل والمسئول احد كما في قصة الخليل حيث قال [illegible]
[illegible] مثنوي [illegible] مقام لي مع الله [illegible]

نور او ملک ابر بسوزد + حرور اجمله پاک و سر بسوزد + **النكتة السادسة** الشيطان مأخوذ من شطن اذا بعد فحكم بكونه بعيداً واما المطيع قريب قال الله تعالى واذا سألك عبادي عني فاني قريب واما الرجيم فهو بمعنى المطرود والمرمي بسهام اللعن والشقاوة واما انت فموصول من السعادة والزمهم كلمة التقوى وكانوا احق بها واهلها فعلم بهذا انه تعالى جعل الشيطان بعيداً مرجوماً وجعلك قريباً وموصولاً ثم انه تعالى اخبر انه لايجعل الشيطان الذي هو بعيداً قريباً حيث قال ولن تجد لسنة الله تحويلاً فلذلك لا يطرد كـ بفضله ومنه ولايجعلك بعيداً عن ساحة قربه **النكتة السابعة** جعل الله تعالى افتتاح القرآن بالتعوذ حيث قال فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله وختمه بالمعوذتين فصار ما بينهما محفوظاً من تصرف الشيطان انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون نظيره فمعك يوم الميثاق خطابه بقوله الست بربكم ويوم الميعاد ايضاً نداءه بقوله يا ايتها النفس المطمئنة فلو حفظ ما بينهما من تصرف الشيطان فليس ببديع وايضاً قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم في شان هذه الامة كيف تهلك امة انا قايدها وعيسى عليه السلام سائقها والحمد لله رب العالمين **النكتة الثامنة** قال الله تعالى حكاية عن ابليس قال رب فانظرني الى يوم يبعثون قال فانك من المنظرين الى يوم الوقت المعلوم قال قتادة رحمة الله عليه ان آدم عليه السلام وابليس قد عصيا فسال اللعين عمر الطويل وآدم التوبة النصوح اعطاهما الله سبحانه ما سألا وفيه بشارة وهي ان ليس داع شر من ابليس ولا من دعاء العصى عند الله تعالى من طلب العمر الطويل لاجل لغو والاضلال وليس وقت اشام من وقت اللعنة والله سبحانه وتعالى قد اجاب دعوة مبغوضة من داع مبغوض لئلا يقنط الداعون بكرمه لا يقال ان المؤمن قد يدعو ولم ير اثر الاجابة لانه تعالى لا يمكن ان لا يجيب بل يجيب ولكن يحتمل ان لا يرى اثر الاجابة في الدنيا لحكمة بالغة لا يبلغ كنهها العقول البشرية كما ان الأم مثلاً لاتعطي ولدها الحلواء لعلمها بضررها اياه مع ان المنع عند العارفين خير من العدل من الاعطاء دليل الارجاع عن اثبات المنع دليل الانقياد والارام ايش كيف اجابة ابليس بالفور وآدم بالتراخي حتى انكاه مائتي سنة ثم اسمعه خطاب القبول لحاصل ان السعيد لايقول عندي شيء من الشيطان كثيراً ولم يحفظني من شره فان الله تعالى حكما لايدركها احد من العالمين ولكن مثلاً ليسهل عليك هذا وهو ان سنة الله تعالى جرت على ان يغلب جيوش المسلمين على الكافرين تارة والكافرين على المؤمنين اخرى ليصل الى المؤمنين كلتا الفضيلتين اما الغنيمة واما الشهادة فكذلك يغلب المؤمن مرة ليجد منه لذة العصمة والشيطان اخرى لينال عطية الرحمة وتقول فلت الشيطان احياناً ليهال لذة الدنيا وعلى المؤمن ايماناً بالسجدة وله العتبى **النكتة التاسعة** ان [illegible] ان الله تعالى استجاب دعاء ابليس بالنظارة تعليماً للعاصي ان لايقنط بمعصيته من اجابة الدعوة [illegible] قال اجيبت دعوة [illegible] معصيتي اياه افلا يجيب [illegible] **النكتة العاشرة** قال بعضهم باني دعوة ثانية [illegible] بالاسدار وعليه حكاية يحيى بن اكثم رحمه الله حين قال للامير حيث لم [illegible] ايها الامير كان هذا الرجل [illegible] كذلك يستحسن ان لاتعوا عن حماء من طاعتين الله [illegible] **النكتة الحادي** [illegible] الشيطان عليك بالاستعاذة بالرحمن جاز من استعاذته [illegible] سعادة الدارين [illegible] قال اني اعوذ بك ان اسالك ما ليس لي به علم فضل الله تعالى واعطاه بذلك [illegible]

الدركات واما ابراهيم صلوات الله وسلامه عليه لما القي في النار استعاذ بالله سبحانه وقال اعوذ بالذي خلقني فهداني من تمتّع
من عصاه فاذاني فالبسه خلعتين الخلة اتخذ الله ابراهيم خليلا والسلامة يا نار كوني بردا وسلاما على ابراهيم واما يوسف
عليه السلام فاستعاذ به سبحانه وقال معاذ الله انه ربي فاعاذه الله تعالى واعطاه خلعتين العصمة كذلك لنصرف عنه السوء
والفحشاء والملك فكذلك مكنا ليوسف واما موسى عليه الصلوة والسلام قال اني عذت بربي وربكم ان ترجمون فاعاذه
واعطاه خلعتين المكالمة وكلم الله موسى تكليما والقربة وقربناه نجيا وكذلك استعاذة امرأة عمران وقالت اني اعيذها
بك وذريتها من الشيطان الرجيم فاعاذها والبسها خلعتين اعطاها ابنة صالحة وهي مريم رضي الله عنها واني سميتها مريم والثانية
تقبلها بلطفه وربّاها بكمال ربوبيته فتقبلها ربها بقبول حسن وانبتها نباتا حسنا واستعاذة مريم وقالت اني اعوذ بالرحمن
منك ان كنت تقيا فاعاذها الله تعالى واكرمها بخلعتين الاولى بمثل عيسى عليه السلام وناداها من تحتها ورفع التهمة عنها قال اني
عبد الله اتاني الكتاب وجعلني نبيا واما نبينا صلى الله عليه وآله وسلم استعاذ به سبحانه رب اعوذ بك من همزات الشياطين
واعوذ بك رب ان يحضرون واعاذه الله تعالى اعطاه بفضله خلعتين خلعة المحبة في الدنيا قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني
يحببكم الله وخلعة الشفاعة في العقبى ان يبعثك ربك مقاما محمودا كذلك يا مومن استعذ بالله سبحانه وتعالى كل يوم
خمس مرات وقل اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ليعطيك الله تعالى خلعتين الرضاء رضي الله عنهم ورضوا عنه واللقاء
وجوه يومئذ ناضرة الى ربها ناظرة النكتة الثانية عشرة ذكر في الفتاوى الظهيرية مسئلة رجوا ان تكون لنا سيرا الى يوم
يوم القيامة فاحسن فيه رجل له كلب عقور يعض كل من يمر به فلما كان لذلك الموضع ان يقتلوه وان عض انسانا او خرق عليه ثيابه هل يجب
الضمان على صاحبه قالوا ان لم يتقدم على صاحبه لا يضمن وان تقدم عليه ضمن كما في الحائط المائل والنكتة فيه ان الشيطان كلب عقور
ويتقدم على صاحبه بالتعوذ فان عضنا بالوسوسة او خرق لباس تقوانا فعلى كرم صاحبه الضمان بمقتضى شريعة نبيه الصلوة عليه السلام
النكتة الثالثة عشر ايها المومن لك عدوان احدهما ظاهر والآخر باطن وانت مامور بمحاربتهما قال الله تعالى في العدو
الظاهر قاتلوا الذين لا يؤمنون بالله وفي الباطن ان الشيطان لكم عدو فاتخذوه عدوا فكانه تعالى قال اذا حاربت
عدوك الظاهر كان مددك الملك يمددكم ربكم بخمسة آلاف من الملائكة مسومين واذا حاربت عدوك الباطن كان
مددك الملك ان عبادي ليس لك عليهم سلطان وايضا محاربة العدو الباطن اولى من الظاهر لان الظاهر ان وجد فرصة
ففي الدنيا والباطن ففي الدين وايضا ان غلب الظاهر علينا كنا ماجورين وان غلب الباطن علينا والعياذ بالله كنا مغبونين وايضا
من قتله العدو الظاهر كان شهيدا ومن قتله العدو الباطن كان طريدا فالاحتراز عن العدو الباطن اولى من الظاهر وذلك لا يكون الا ان يقول
الرجل بقلبه ولسانه اعوذ بالله من الشيطان الرجيم النكتة الرابعة عشرة عن ابن عباس رضي الله عنهما انه قال لما لعن ابليس
الله تعالى اخرج منها فانك رجيم وان عليك لعنتي الى يوم الدين قال رب فانظرني الى يوم يبعثون قال الله تعالى
فانك من المنظرين فمن ذلك ابليس قال فبعزتك لاغوينهم اجمعين الا عبادك منهم المخلصين قال الله تعالى

ان عبادي ليس لك عليهم سلطان الا من اتبعك من الغاوين فاللعين استخلص المخلصين والرحمن استثنى
الغاوين قال اللعين بين عبادك حتى لا اعوم عومهم كيلا يضيع ايامي قال الله لخواص عبادي خصال ثلث من كانت طينته حبيبي
وخليلي ونوره من نور عرشي ومن كان قلبه خزينة معرفتي قال من الذي طينته حبيبك وخليلك قال الله تعالى الذي يطعم الطعام ويرحم
على العباد وان يكون سخيا جوادا فقال اللعين يا رب من لم يطعم الطعام ولا يرحم على العباد ولا يكون سخيا جوادا فهو لي قال الله تعالى
هو لك ولا ابالي فقال اللعين من الذي نوره من نور عرشك قال الله تعالى الذي يكون نادما على ما سلف من الذنوب وان يكون مستحييا
في الحال وان يكون خائفا وجلا على عاقبته فقال اللعين من لم يكن نادما على ما سلف من الذنوب ولا يكون مستحييا في الحال ولا يكون
خائفا وجلا على عاقبته فهو لي قال الله تعالى فهو لك ولا ابالي فقال اللعين من الذي كان قلبه خزينة معرفتك قال الله تعالى ان يكون
راضيا بقضائي قانعا بقسمتي مطمئنا بذكري مسارعا الى ابتغاء مرضاتي فهو لي فقال له اللعين من لم يكن راضيا بقضائك ولا قانعا
بقسمتك ولا مطمئنا بذكرك ولا يكون مسارعا الى ابتغاء مرضاتك فهو لي قال الله تعالى فهو لك ولا ابالي قال اللعين لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ
أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ فليس لكل احد من اولاد آدم قدرة على ان ياتي بهذه الخصال ولا تجد اكثرهم
شاكرين قال الله تعالى من قال من اولاد آدم اعوذ بالله من الشيطان الرجيم فهو الذي كان طينته طينة حبيبي وخليلي ونوره من نو
رعرشي وقلبه خزينة معرفتي وانا اغفر لهم ليعلم عبادي ان لهم الها كريما غفورا رحيما النكتة الخامسة عشرة وهي ايضا تتعلق بهذه الآية
الكريمة وللمؤمنين فيها رجاء واثق وذكر في التفسير سئل سفيان بن عيينة رحمه الله عن تفسير قوله تعالى ان عبادي ليس لك عليهم
سلطان فقال معناه ليس لك عليهم سلطان تلقيهم في ذنب يضيق عنه عفوي يعني اني احول بينهم وبين الشرك وما دون الشرك لا يضيق
عنه عفوي النكتة السادسة عشرة مما قال بعضهم ليس لك عليهم سلطان اي على قلوبهم ولذا تولى بنفسه سبحانه قلوب عباده كما
قال عليه السلام قلب المؤمن بين اصبعين من اصابع الرحمن يقلبه كيف يشاء وفي الحديث ان ابليس سأل ربه ان يجعل له على قلوب بني آدم
سلطانا قال ذلك محرم عليك يا ابليس ان تدخله او تسلط عليه ولكن لك سبيل ومجرى في النفس والعروق الى حد القلب واصل العروق في
النفوس ورأسها في القلب اذا دخل الشيطان العروق من ضيق المجرى فامتنع عرقه تمام الرحمة التي في مجرى واحد فتنته ويظلمه بسيئه وجرى
الى القلب فلما وصل الى قلبه افسد ذلك الماء فمن اراد الله تعالى خيرا اقلع اصل العروق من باطن القلب ونزعه منه وصار القلب سليما
فاذا جرى الشيطان في العروق وبلغ حد القلب وحد العروق مقطعة من باطن القلب صار بينه وبين القلب حدا فلم يصل اليه الما
فلم يفسد القلب وحبس اللعين ولذا ورد الخبر على ان الشيطان يرد على قلب بني آدم كل يوم ثلثمائة وستين مرة ليذهب بالايمان وهذا
العدد انما حصل لان العروق ثلثمائة وستون ويحفظ الله تعالى ايمان العبد ثلثمائة وستين نظرة كل يوم على قلبه كيلا تسلط عليه الشيطان ليلا
يذهب بالايمان النكتة السابعة عشرة اعلم ان قولنا اعوذ بالله من الشيطان الرجيم اربعة وعشرون حرفا من تكلم بها صباحا ومساء عليه
اربعة وعشرين ساعة وهي تمام يوم وليلة بالسلامة النكتة الثامنة عشرة هي خمس كلمات وعددها يوافق ما بني الاسلام
وهو خمس شهادة ان لا اله الا الله الحديث فبالاستعاذة استحكام قواعد الاسلام وكذلك الصلوة الخمس والاستعاذة تعمان عن الخلل

والقبلة ايضا خمس الكعبة قبلة المصلين والبيت المعمور قبلة الملائكة والكرسي قبلة الكروبين والعرش قبلة المقربين والمحراب قبلة من دان تعالى اليه توجه العارفين والطهارات ايضا خمس الايمان للكفر والتوبة للذنب والاخلاص للنفاق والاغتسال للجنابة والحيض والنفاس والوضوء للحدث واركان الحج ايضا خمس احرام ووقوف وطواف زيارة واجتناب محظورات الاحرام والتحلل والفقهيات خمس عبادات وتمليكات واسقاطات وجنايات ومتفرقات **النكتة التاسعة عشر** تكلم بالاستعاذة خمسة نوح وموسى ويوسف عليهم السلام وامراة عمران وابنته مريم رضي الله عنهما كما مر فقال نوح عليه السلام السلامة ويوسف عليه السلام العصمة وموسى عليه السلام القربة وحنة رضي الله عنها قبول الهدية ومريم رضي الله عنها البشارة كما تبينا واكرم سبحانه وتعالى بهذه الامة بالاستعاذة بهذا الخمس قال في حق الستار وبشر المؤمنين في حق القبول اولئك الذين نتقبل عنهم احسن ما عملوا في حق القربة واذا سألك عبادي عني فاني قريب وفي حق الحفظ يحفظونه من امر الله وفي حق السلام في خمسة احوال في حيات النبي صلعم بسلامته وبقوله فقل سلام عليكم وبعد وفات بسلام جبرئيل عليه السلام ليلة القدر سلام هي حتى مطلع الفجر وعند وفاتهم بسلام الملائكة الذين تتوفاهم الملائكة طيبين يقولون سلام عليكم وعند دخول الجنة يقول الملائكة سلام عليكم طبتم فادخلوها خالدين وبعد دخولهم الجنة بزيارة الملائكة بقوله والملائكة يدخلون عليهم من كل باب سلام عليكم وهذه الخمسة بوسائط ثم يسلم عليهم بنفسه بلا واسطة كما قال سلام قولا من رب رحيم **النكتة العشرون** امر الله سبحانه وتعالى نبينا صلعم بالاستعاذة في القرآن في خمسة مواضع الاول قوله تعالى فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم الثاني واما ينزغنك من الشيطان نزغ فاستعذ بالله والثالث وقل رب اعوذ بك من همزات الشياطين والرابع قل اعوذ برب الفلق والخامس قل اعوذ برب الناس فالنكتة فيه ان قولنا اعوذ بالله من الشيطان الرجيم اشتمل على خمس كلمات ليكون امته مستعيذا بكل ما استعاذ به نبيهم صلى الله عليه وآله وسلم فيما لو ابدلك مما تال بالاستعاذة الخمس ويعاذ به مما يعاذ منه والحمد لله رب العالمين والعياذ به من الشيطان الرجيم

الفصل الخامس في لطائف التعوذ

وفيه ست وعشرون لطيفة **اللطيفة الاولى** اعلم ان الشيطان عدو الانسان كما قال الله تعالى ان الشيطان لكم عدو فاتخذوه عدوا والرحمن جل ذكره مولى الانسان ووليه الله ولي الذين امنوا فالانسان عند شروعه في الطاعات والعبادات خاف العدو فاجتهد في مرضاة مالكه ليخلصه من رحمته ذلك العدو فلما وصل الى الحضرة وشاهد انوار الهيبة والكرامة نسي العدو واقبل بالكلية على خدمة الحبيب فالمقام الاول عند الفرار من العدو المكار وهو قوله اعوذ بالله من الشيطان الرجيم والمقام الثاني الاستقرار في حضرة الملك الجبار وهو قوله بسم الله الرحمن الرحيم **اللطيفة الثانية** قال الله تعالى لا يمسه الا المطهرون فالقلب لما تعلق بغير الله سبحانه وتعالى نجس واللسان لما جرى بذكر غير الله سبحانه وتعالى تلوث بخبث الادنس فاستعمال الطهور تسبب العبد الى التوجه الى الله سبحانه فلما قال العبد اعوذ بالله من الشيطان الرجيم واستجار بقلبه اليه سبحانه حصل الطهور واستعد بذلك للصلوة الحقيقية وهي ذكر الله تعالى فقال بسم الله الرحمن الرحيم **اللطيفة الثالثة** كان الله تعالى يقول عبدي انه شيطان الرجيم وانا رحمن رحيم فابعد عن الشيطان الرجيم وقل اعوذ بالله من الشيطان الرجيم لتصل

الرحمن الرحيم بقراءة بسم الله الرحمن الرحيم **اللطيفة الرابعة** الشيطان عدوك وانت عنه غائب قال الله تعالى
انه يراكم هو وقبيله من حيث لا ترونهم والرحمن وليك وانت عنده حاضر قال الله تعالى انا جليس من ذكرني فالشيطان
عدو غائب والرحمن حبيب حاضر غالب قال الله تعالى والله غالب على امره فاذا قصدك العدو الغائب فافزع الى الحبيب
الغالب وقل اعوذ بالله من الشيطان الرجيم **اللطيفة الخامسة** لما قال العبد اعوذ بالله من الشيطان الرجيم دل ذلك
على انه لا يرضى بان يجاور الشيطان وانما لم يرض بذلك لان الشيطان عاص وعصيانه لا يضر المعوذ في الحقيقة فاذا كان
العبد لا يرضى بجوار العاصي فبان لا يرضى بجوار عين المعصية اولى فعلى الله سبحانه وتعالى ان يفرق بينه وبين العصيان بالتوبة
والغفران كما بعد بين المعوذ والشيطان فيجعله بجوار النيران **اللطيفة السادسة** كأنه تعالى يقول عبدي ما انصفتني اتدري
لاي شيء طردت الشيطان من بابي انه كان يعبدني مثل عبادة الملائكة وكان مقرا بالوهيتي وانما [illegible] لاني امرته بسجود
ابيك آدم فامتنع فلما تكبر بقية عن خدمتي فما عاداني وما جفاني ثم انه يعاديك مستمرا سبعين سنة وانت تحبه وهو يحاربك في كل الخيرات
وانت توافقه في كل المرادات فاترك هذه الطريقة المذمومة واظهر عداوته وقل اعوذ بالله من الشيطان الرجيم **اللطيفة السابعة**
اعلم ان في قوله اعوذ عروجا من الخلق الى الخالق ومن الممكن الى الواجب والعمدة في ايجاد الخلق معرفة الخالق سبحانه وطريقها ان يستدل
باحتياج الخلق على وجود المؤثر الغني القادر فقوله اعوذ اشارة الى الحاجة التامة لان الاستعاذة دليل الاحتياج وقوله بالله اشارة
الى الغنى التام فقول العبد اعوذ اقرار على نفسه بالفقر والحاجة وقوله بالله اقرار على الله سبحانه بالعزة والغنى والقدرة فعند مشاهدة الحالة
الاولى ينفر العبد من نفسه ومن كل شيء دونه فيشاهد في الفرار سر قوله تعالى ففروا الى الله وعند مشاهدة الحالة الثانية وصل الى عتبة الحق سبحانه
وصار مستغرقا في نور جلال الحق ومشاهدة سر قوله قل الله ثم ذرهم وهذه نهاية مراتب العارفين قال من عرف نفسه بالعجز والقصور عرف ربه
بانه هو القادر على كل مقدور ومن عرف نفسه بالعبودية عرف ربه بالربوبية **اللطيفة الثامنة** قيل ان عدو الله ابليس قال يا رب ان امة محمد
يقولون انا نحب الله ونبغض الشيطان ثم انهم يعصونك فيما امرتهم ويطيعوني فيما امرتهم فقال الله تعالى ان هذا العدو يريد ان يشتد غضبي
على عبادي فبحرمة دعائهم محبتي اغفر عنهم ما تصرفوا في حقي وبحرمة ادعائهم لعداوتك يعصونك اغفر لهم ما عملوا بامرك قال العلماء علامة محبة الله
تعالى التشبث بذيل كرمه وهو الاستعاذة به حيث قال اعوذ بالله وعلامة عداوة الشيطان الفرار منه والاستعانة من شره حيث قال من
الشيطان الرجيم **اللطيفة التاسعة** قال عارف من العرفاء يا اخي لك بشارة في التوحيد انك لو عصيت ابليس مائة سنة ثم دا
رجعت الى بابه قبلك فالمولى سبحانه وتعالى احق بالرحمة على العصاة في ذلك وكما ان ابليس مع وجود الطاعات لا ينقطع طمعه عنك
فالله سبحانه اولى ان لا ينقطع رحمته عنك مع وجود المعصية **اللطيفة العاشرة** اراد اخوة يوسف عليهم السلام ان يفرقوا بين يعقوب ويوسف
كيلا يره [illegible] يخلو لهم وجه ابيهم قال الله تعالى اذ قالوا ليوسف واخوه احب الى ابينا منا [illegible] اكرمه [illegible] الله تعالى عليهم
حتى [illegible] بطرحه [illegible] والاسباب ليوسف في [illegible] حتى [illegible] جميع [illegible] يوسف [illegible] لا [illegible]
كذا ابليس [illegible] آدم [illegible] الجنة حتى [illegible] فقال ابليس [illegible] آدم من دار [illegible] في [illegible] حتى [illegible] هواه [illegible]

يلعنوني بالغدو والآصال فقال الله تعالى يا ابليس انك تقول ان بني آدم يعصونني في الدنيا ولا يعرفون سواه فوعزتي وجلالي اني احجب
بينهم وبين ذكرك الا من حجبني شوقي في قلوبهم فيشتغلون بي في جميع حالاتهم وارفع الحجاب عن قلوبهم فانظر اليهم في كل يوم ثلثمائة
وستين مرة حتى يعرفني باسرارهم ولا يلتفتون اليك بل يلعنون عليك ويقولون كل يوم كذا مرة اعوذ بالله من الشيطان الرجيم

اللطيفة الحادي عشرة كان من قضاء الله ان يجعل يوسف عليه السلام ملكا في مصر فجعل حسد اخوته سببا ليوصله الى ما قضى وقدر
كذلك اراد ان يرفع عيسى عم الى السماء فجعل كيد اليهود سببا لذلك كذلك القضاء اراد ان يظهر رحمته في شان امة محمد صلى الله عليه وآله وسلم
فجعل وسوسة ابليس بالعصيان ثم يغفر لهم ويرحمهم كما قيل لولا ثلثة اشياء اي لولا ابليس لضاعت جنة النعيم ولولا الكافر لضاعت نار الجحيم ولولا العاصي
لضاعت رحمة الرحمن الرحيم **اللطيفة الثاني عشر** قيل ان للمؤمن سبعة حصون يحصن فيها من الشيطان الاول من الخزف وهو
حفظ الادب والثاني من الطين المدر وهو حفظ النوافل والثالث من الحجر وهو حفظ السنن والرابع من الحديد وهو حفظ الفرائض
والخامس من الصفر وهو الاخلاص والسادس من الفضة وهو حفظ السنة والجماعة والسابع من الذهب وهو حفظ المعرفة والتوحيد
قال ابراهيم بن ادهم رحمه الله ان الله تعالى حصن المؤمن في هذا الحصون وادخله في الحصن السابع وابليس من وراء الحصون يطوف
كالكلب فلا يقدر الشيطان اذا وسوسه فاذا ترك ادب النفس قال هذا ابليس لو اجب احد منه ابليس الحصن الاول وطمع في الآخر
فاذا ترك النوافل وقال ابليس في حركها ثم اخذ الحصن الثاني وطمع في الثالث وكذلك الى السابع حتى اذا اخذ حصن الذهب
وهو المعرفة والتوحيد عياذا بالله طرح المؤمن في النار ابد الآباد ولذلك قوله تعالى ولا يغرنكم بالله الغرور وقال الله تعالى انما يدعو
حزبه ليكونوا من اصحاب السعير وعلى هذا قصة برصيصا الزاهد وسمد كرها عبرة للمؤمنين الخائفين المستعيذين بالله من الشيطان
الرجيم **اللطيفة الثالثة عشرة** كانه تعالى يقول عبدي لك عدو غيبي انه يريكم هو وقبيله من حيث لا ترونهم ولك حبيب غيبي
الذين يؤمنون بالغيب يعني بالله سبحانه ولك كنز باطن غيبي من خشي الرحمن بالغيب اي بالقلب في ذلك الكنز نقد غيبي الايمان لمار
فقد لا يزيد ولا ينقص فاذا قصد العدو الغيبي الى الكنز الغيبي ليتخلص ذلك النقد الغيبي فاستعذ بالحبيب الغيبي حتى تصرف عنك شره
اللطيفة الرابعة عشر قال العارفون ليست الاستعاذة باللسان وحده بل الاستعاذة الحقيقة ما يواطي فيها القلب اللسان
قال ابو يزيد قدس سره الاستعاذة باللسان مسنونة والاستعاذة بالجنان فريضة فلا ترك الفريضة وتشتغل بالسنة ثم قال مساكين هؤلاء
اهل الحديث اشتغلوا بالسنة وغفلوا عن الفريضة اشتغلوا برفع اليدين في الصلوة وقلوبهم لاهيات عن رفعها الى الرب هو فريضة
مأكدة وقال بعضهم الاستعاذة اللسانية تدفع كيد الشيطان في ابطال اعمال الجوارح والاستعاذة القلبية تدفع وساوس الشيطان
من قلوب اهل العرفان **اللطيفة الخامسة** قال ابو هريرة رضي الله عنه شكى اصحاب رسول صلى الله عليه وسلم الوسوسة في الصلوة فقال
الله اكبر اللهم لك الحمد ليس عدو الله من ان يعبد رضي بالوسوسة وقال ذلك محض الايمان ثلاث مرات حتى سمع السارق في صدره من الاسارة
ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم سمى الوسوسة وردها حقيقة الايمان لان السارق لا يقصد بيتا لا متاع فيه فكذلك الشيطان لا يقصد
ما لا معرفة فيه فوسوسة الشيطان علامة وجود الايمان وردها بالتعوذ دليل الايمان والله سبحانه وتعالى اعطل حكمه على القلب بقوله سبحانه

تعالى ان عبادي ليس لك عليهم سلطان **اللطيفة السادسة عشر** ان الله تعالى ثلثمائة ستين نظرة الى قلوب العارفين في كل يوم وليلة لان لابليس في كل يوم وليلة ثلثمائة وستين قصداً على قلب المؤمن ليسلب عنه الايمان فلكل نظرة جعله الله سبحانه وتعالى مع عسكره خائبا خاسرا فاما حدلك قوله تعالى ليس لك عليهم سلطان قيل معناه ليس لك يد على مواصي ان توقعهم في ذنب لضيق عنه عفوي وهو الكفر يعني الى احول بينهم وبين الكفر وما دون ذلك لا تضيق عنه عفوي قاله سفيان عيينة رحمه الله وهذه لطيفة شريفة جدا كما مرت **اللطيفة السابعة عشر** كان الله تعالى يقول للشيطان اني جعلت نور المعرفة في قلب عبدي ومنعتك عن الدخول فيه وانت قد فرحت بمعصية عبادي وخواصي وقلت بين يدي جنودك اسرت مطيعا اما علمت اني انظر اليه فاستره واعتقه من اسرك ولا تعلم مثاله في الشريعة ان الذمي اذا اشترى عبدا مسلما يفرح بذلك وهو لا يعلم حقيقة الحكم فان الحكم يعتقه عليه لانه لا يجوز ان يكون المسلم في ذل الكافر **اللطيفة الثامنة عشر** لانه تعالى يقول بالملعون انك ادخلت عبدي في كناسة الوسوسة والغيبة وفي نجاسة المعصية ولا تعلم اني جعلت تلك النجاسة سببا للفرقة بينك وبينه ومثاله في الشريعة ان الحربية لو اسلمت في دار الحرب ثبت عليها الفرقة حيث صارت نجاسة الكفر سببا للفرقة بينها وبين زوجها وسببا للوصلة فيما بينها وبين زوج الثاني كذلك نجاسة المعصية جعلتها سببا للفرقة بينك وبين عبدي وسببا للوصلة بينه وبين رحمتي **اللطيفة التاسعة عشر** كانه تعالى يقول اني قضيت في سابق علمي ان فعل المكره ينسب الى المكره مثاله في الفقه لو ان رجلا اكراه آخر على فاحشة فالعقوبة يجب على الآمر المكره كذلك كرهت عبدي على الفاحشة فاني احدك مكانه ليكون تحقيقا لقولي مع الملائكة اني اعلم ما لا تعلمون لا ترى ان آدم عليه السلام لما عصى اسند الله تعالى عصيان على الشيطان وقال فازلهما الشيطان وكذلك اسند معاملة اخوة يوسف عليه السلام مع اخيهم اليه وقال من بعد ان نزغ الشيطان بيني وبين اخوتي وكذا اسند قتل موسى عليه السلام ذلك القبطي الى الشيطان وقال هذا من عمل الشيطان وكذلك لما نسي يوشع بن نون ولم يذكر حيوة الحوت لموسى عليه السلام اسند نسيانه الى الشيطان وقال وما انسانيه الا الشيطان وكذلك ايوب عليه السلام قال اني مسني الشيطان بنصب وعذاب كما ان يوم احد لما ذهب الصحابة حين فروا وتركوا النبي صلى الله عليه وسلم وحده الى ابليس بقوله تعالى ان الذين تولوا منكم يوم التقى الجمعان انما استزلهم الشيطان ببعض ما كسبوا الى غير ذلك مما اسند الله تعالى معاصي العباد اليه في القرآن وهو اكثر من ان يعد ويحصى وجاء في بعض الاخبار ان ابليس اذا امر بحبسهم يوم القيمة يقول يا رب اين العدل الذي لا يجوز ان لي متابعين فاحملهم معي في النار فيقول الله تعالى يا جبرئيل احضر علماء امة محمد صلى الله عليه وسلم لا سال منهم مسئلة فيجاء بالعلماء فيسال عنهم ان ارضا فيها فصول من صاحبها والقى فيها بذرا حصلت منه غلة فالحكم الشريعة فيها فيجيبون ان الغلة للبادر والارض لصاحبها وعلى صاحب الارض تضمين الفصول باجرة مثلها فحينئذ يقول الله تعالى يا معاشر الاولين والآخرين واعلموا ان حكمي بين الشيطان وعبادي ما حكم العلماء في مسئلة الغصب وان نفس العبد مع انه كان ملكي اشتريت عنه بالجنة واثبت ذلك في كلامي بقولي ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم الآية والشيطان غصبها مني في دار الدنيا وبذر فيها بذر الوسوسة وحصل منها المعاصي فحكمي فيه ان للشيطان ما يحصل من بذره وارض نفوس العباد مخلصا الي حتى التصرف فيها كيف اشاء قال ووضع المعاصي على ابليس والقى في النار وحكم العبد بالجنة والحمد لله رب العالمين **اللطيفة العشرون** لوان علماء

اعطى لعبده اشياء كثيرة فاضلها بعض وذهب به مع اموال سيده فاين ما يدور لا يخرج العبد من عبودية المولى وعلى اللص النكال والعقوبة كذلك ابليس غصب المؤمن واحتجبه عن الله سبحانه وتعالى بالمعصية واللهو ولذا سمى بالغرور حيث قال لا يغرنكم بالله الغرور اى الشيطان فاينما يدور العبد فهو عبد الله لا يخرج عن عبودية غيره سبحانه بدامة واحدة ويعاقب الذي غره منه **اللطيفة الحادية والعشرون** لما قال الله تعالى انه لكم عدو مبين خاف المسلمون منه فقال الله لا تخافوا منه فانى وليكم وحافظكم الله ولى الذين امنوا يخرجهم من الظلمات الى النور اى من ظلمات المعاصى الى نور الطاعة والتوبة ومن ظلمات القبر الى نور القيامة ومن ظلمات جهنم الى نور الجنة والرؤية الاترى ان من كان الامير وليه فالسجن لا يضره كما في حق يوسف عليه السلام حيث ادخله في السجن سبحانه ... السجن مقيد وهو مع يوسف في النعيم مكرم فمن كان المولى سبحانه وليه فاولى بان النار لا تضره ... **اللطيفة الثانية والعشرون** وصف الله سبحانه وتعالى ابليس في هذه الآية بانه الطاغوت يفعل ما يليق به وهو قوله يخرجونهم من النور الى الظلمات ووصف نفسه بانه الولى يفعل ما يليق به وهو قوله يخرجهم من الظلمات الى النور فكما لا يمكن من ابليس الاخراج من الظلمات الى النور كذلك لا يليق من فضله سبحانه الاخراج من النور الى الظلمات وهو الكفر والضلالة بعد الايمان والهداية لانه معروف بالفضل مع احبائه والعدل مع اعدائه **اللطيفة الثالثة والعشرون** حكى عن الشبلى رحمة الله عليه ان رجلا قصده من خراسان فساله قال هل يكون بخراسان شيطان قال آنت تفعلون معه قال اذا وسوس ودناه ونوعاده عناه فقال يا مساكين اهل خراسان استعملوا لمحاربة السلطان حتى يتفرغون لعبادة الرحمن قالوا له كيف الحيلة رحمك الله تعالى قال استعن بالله عما سوى الله يعصمك عما دون الله **اللطيفة الرابعة والعشرون** قال الله تعالى وان احد من المشركين استجارك فاجره حتى يسمع كلام الله ثم ابلغه مأمنه هذه اشارة امرنا ان نجير من استجارنا ... بعد اذا امرنا ان نستعيذ من عدوه بقوله فاستعذ بالله تعالى ان نبلغه مأمنه فلذلك يبلغنا مأمننا بفضله **اللطيفة الخامسة والعشرون** قيل لما طرد ابليس واصلى باللعنة لاجل آدم عليه السلام قال اى رب آيستنى من رحمتك لاجله فبعزتك لاغوينهم اجمعين فقال الله تعالى ان الله تعالى لهادى الذين امنوا فقال اللعين لاحتنكن ذريته الا قليلا اى لاستاصلن قال الله تعالى والذين ... كنت فوقهم كنت احتججتهم واستوثقتهم بحبل كلمة التوحيد فقال اللعين لآتينهم من بين ايديهم ومن خلفهم وعن ايمانهم وعن شمائلهم قال ... وفقهم بالاقبال بالآخرة من بين ايديهم وبالادبار عن الدنيا من خلفهم ثم بالطاعة بايمانهم وترك ... بالشمال ... بالعوق واسد بذلك طريق الوصول اليهم عليك فقال ابليس الفيهم في المعاصى ليتوخوا عقوبتك قال الله تعالى ... الى اغفر لهم ولا ابالى عن ذنب فقال اشغلهم عن التوبة حتى يموتوا ولا يتوبوا فقال الله تعالى ان ... يستطيع ان تشغلنى عن المغفرة واغفر لهم ولا ابالى فقال اللعين انهم يدعون انهم يعصونى وهم يطيعونى ويقولون ... فقال الله تعالى للعين بادعائهم عداوتك اغفر لهم متابعتك ومحبتهم اياى اتجاوز عن معصيتهم اياى ولا اسال انهم ... الى لعلى ذكرى يوم القيمة والحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام على سيد المرسلين محمد وآله اجمعين **اللطيفة السادسة والعشرون** قال جعفر بن محمد الصادق رضى الله عنهما لما بعث الله تعالى محمدا صلى الله عليه وآله وسلم

صرخ ابلیس صرخة اجتمع علیه جنده من الآفاق فاخبرهم بذلک فانه شق علیهم فبعث الی ابلیس تکته واراد ان یدخلها فلم یلتفت بغناء من فنائه الا وجد ثم ملکا یحرسه فجعل نفسه کالسائم مرة حلاوة مرة بقرا علی بعض ذلک حتی جعل نفسه بعضا مما نعده ذلک بل کانت الملائکة یزجره فرای جبرئیل علیه السلام اراد ان یزجره فقال یا جبرئیل دعنی اکلمک کلمة واحدة یا جبرئیل اخبرنی بسبیل من الجنة فما تسوق ذلک علی محمد صلی الله علیه وآله وسلم فقد امسه علی حیلتی ومکایدی فاخبرنی هل لی علیه سبیل فقال له جبرئیل علیه السلام لا انه النبی المعصوم فقال فهل لی علی امته من سبیل قال لا فانهم یستغفرون عند ذنوبهم فیغفر لهم ویتوبون عند زلاتهم فیقبل توبتهم ثم یوم القیامة یشفع لهم علیهم صلی الله علیه وسلم فسمع صرخ ابلیس صرخة دوسرے بار کا

الفصل السادس فی تمثیلات التعوذ اوردنا فی هذا الفصل عشرة تمثیلات **التمثیل الاول** اعلم ان مثل الشیطان مع المؤمن کمثل الکلب الراعی مع المسافر فی المفازة فاذ اقصده الکلب ان سکت فرفقه وان حاربه قتل وان استغاث بصاحبه طرده وکذلک الدنیا کالمفازة والمؤمن فیها کالمسافر [illegible] الشیطان کلب من کلاب فاذا وسوسه لیستعیذ بالله حتی یدفع شره عنه **التمثیل الثانی** ان مثل الشیطان کمثل الفراش [illegible] یدان یطفیء السراج فیحرق نفسه کذلک الشیطان یرید ان یوسوسک حتی یطفیء سراج معرفتک فالله سبحانه وتعالی یمدک [illegible] [illegible] الشعاع معرفتک فیصیر ممنوعا عن القلب کما تصیر الشیاطین ممنوعة عن السماء بالشهب **التمثیل الثالث** [illegible] ان الفرس [illegible] الاسکندریة صنع علی اعلی برج الحصار مرآة متوجهة نحو مدینة الکفار حتی قیل ان الکفار لما توجهوا الی الاسکندریة [illegible] الشمس [illegible] المرآة واشعل من ذلک شعاع یحرق به الکفار کذلک الله سبحانه وتعالی لما [illegible] [illegible] فکان قدرته وضع مرآة سرک فی اعلی درجات صدرک وامدها کل یوم ثلثمائة وستین نظرة من نظرات عنایته فان الشیطان لو قصد تحاحیه [illegible] لاحترق من الشعاع انوار التجلی الجلالی والجمالی المتوالی علی قلبک **التمثیل الرابع** قال الشیخ ابو علی الروذباری قدس [illegible] ان مثل الشیطان [illegible] کمثل العنکبوت مع الذباب فان قصد العنکبوت اخذ الذباب [illegible] الا انه لا یقدر علی اخذه ما دام الذباب یطیر [illegible] الذباب طیار والعنکبوت سیار والسیار لا یصل الی الطیار فحیلته ان ینسج علی زاویة ویخفی نفسه علی اهل الدار [illegible] [illegible] جانب الی جانب غافلا [illegible] ثم رای شیئا اسود فیظن انه مطعوم فیقصده فیقع فی شبکة العنکبوت وصار [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] بلا اختیاره [illegible] [illegible] وانه [illegible] حال الشیطان مع بنی آدم یجلس علی طریق المؤمن وینصب شبکة [illegible] [illegible] والله [illegible] علی طریقه [illegible] تلک الشهوات [illegible] للنفس من الحرام والمعاصی [illegible] [illegible] [illegible] المعاصی [illegible] [illegible] [illegible] فاولئک [illegible] [illegible] [illegible] وقد قبل [illegible] [illegible] الایمانی [illegible] [illegible] الشیطان کالبعوض لا یبعد [illegible] [illegible] الملک [illegible] والاستفادة من هذه الحالة واجب علی کل مؤمن ومؤمنة والله العاصم **التمثیل الخامس** [illegible] [illegible] [illegible] رسیده بود که زعیات شده پس گشته وان بر عمات نهاده ار زدگا نے [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ملک الموت نهاده در پیش بود که [illegible]

بای بر[illegible] آورده قصد هلاک او کرده بیچاره گفت اگرچه بردین اسلام جان دادن دولتی است عظیم اما خدا [illegible] از ملازمی ست
القصه قصیة الفرار مما لا یطاق من سنن المرسلین وی نگریزد آورده اند که آن اژدها در عقب وی بسرعت تمام اقدام مینماید اتفاقا پیش قدم
تنگی بود و از روی اضطرار سر در شعب سحاب بار انداخت اژدها از روی گردان شد درویش بدین نظری افگند از زیر آن سنگ چشمهٔ آب
[illegible] از زلال مالامال ایستاده و از پس نگاه میکند اژدها روی نگریز نهاده [illegible] که از دهای صورت قهری بوده است که او را انعام الله
[illegible] اند و ظلماتی بوده که او را آب حیات [illegible] رسانید که در عالم [illegible] موس [illegible] [illegible] چه حاجت حرف است سخ
ان ها تا در سایهٔ حارس عصمت [illegible] آمده است که [illegible] عرفان [illegible] [illegible] ظلمات اجواتر [illegible]
ی با هلاک او داده مسروقت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
سنگ اعوذ بالله [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
نگهبان اشیا [illegible] گم فرد [illegible] [illegible] التمثیل [illegible] [illegible]
مانده و مرصدی که او را المقصدی [illegible] آگاه [illegible] نوح نوح [illegible] [illegible] بیابان سرگردا
مدروی ترحم بوده این رشید [illegible] مثنوی اشتر [illegible] [illegible] که ما ترا التفاتیم [illegible] رسالهٔ
نی هو توصد [illegible] [illegible] پرسید که معارا عزیمت کجا ست گفتند بزیارت بیت الله [illegible] مرادی [illegible]
ست چه تدبیر کنیم گفتند اگر ترا [illegible] بیت الله نیست اینست کفایت تو کنیم [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
اند گفت ای مسافر گوش [illegible] این کاروان [illegible] [illegible] ترا آساقی [illegible] [illegible] ظلمات خواهر بسیار [illegible] [illegible] آه
حرام بیت الله استعداد تمام [illegible] بیچاره حدیث آن [illegible] مواقفت آن پلید را [illegible] متابعت آن قوم [illegible] [illegible]
ل [illegible] سر [illegible] آن [illegible] [illegible] [illegible] تاریک [illegible] [illegible] [illegible] چراغ [illegible] [illegible] گشت [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] چنانکه جان شیرین [illegible] [illegible] درویش [illegible] که میگویم بیت مرد معنی انسان و کرست [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] حیات [illegible] تمات گم کرده [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] شکوه [illegible] [illegible] [illegible] آمده دلالت [illegible] که [illegible] مهلک [illegible] اقطار [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] والله یدعوا الی دار السلام [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] شیطان [illegible]
ال و شوکت [illegible] [illegible] [illegible] گرفتی [illegible] [illegible] که [illegible] حیات [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ایمان [illegible] شیطان [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] حکیم [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] متابعت [illegible] قدم [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] کردا

و بگو اعوذ بالله من الشیطان الرجیم **التمثیل السابع** کاروانی بود شکوه‌مندی در دامن کوهی فرود آمدند و پاسبانی داشتند و ساعات ساعتی برآسودند پاسبان پاسی از شب بیدار بود ناگاه کوفتگی راه در وی اثر کرده او نیز بخواب رفت دزدان که در کمین‌گاه نشسته بودند فرصت مغتنم شمرده متاع کاروان را بتاراج از میان ایشان بیرون بردند چنانکه هیچکس از ایشان واقف نگشت علی الصباح که مشاطه فلک چهرهٔ حجلهٔ کیهان [illegible] خواب آسست کاروانیان از خواب بیدار گشته و از مستی غفلت هشیار شده رخت و متاع و قماش مرجوة الاسعار [illegible] بتاراج رفته دیدند پاسبان زبان ملامت برکشیدند پاسبان از خجالت شرم داشت که گوید در خواب شدم [illegible] بیدار بودم ولیکن ایشان بسیار بودند و من تنها و تنها با ایشان مقاومت نتواند نمود ایشان همه [illegible] بیدار بعضی [illegible] گفتند [illegible] اگر بجنگ با ایشان در مقابله معاتله نتوانستی بر آمدن باری فریاد [illegible] کردن تا ما بیدار شدمی [illegible] ایشان [illegible] پاسبان تیر و تیغ و ضرب [illegible] تحویف [illegible] مجال فریاد و فغان [illegible] الکنون که شما بیدار [illegible] فریاد میکنم و آه و واویلاه آغاز کرد [illegible] که عقل پاسبان کاروان بود تا کاروانیان اعضاء جوارح را با متاعهای اعمال صالحه از دزدان شیاطین [illegible] نگاه میدارد تا آنکه قافلهٔ اعضاء جوارح در دامن کوه اجل بخواب غفلت و عطل معطل و معطل [illegible] و عقل مسکین [illegible] تعیین کرده خاطر جمع کردند عقل بیچاره نیز بواسطه کوفتگی شهوت و حرص و طمع در خواب غفلت رفت دزدان شیاطین بر متاع اعمال دست [illegible] تمام برده تمامی کاروانیان [illegible] گدائی [illegible] روز قیامت شود و آفتاب عدل از مشرق غیب طالع شود [illegible] عالم وجود [illegible] معاملات [illegible] غارت [illegible] فریاد و [illegible] بر آرند اما هیچ سود ندارد **مثنوی للمولوی قدس سره** [illegible] پاشد [illegible] گرچه باشد [illegible] مست غفلت [illegible] بی‌نمک [illegible] ناگاه [illegible] از تو [illegible] قدر [illegible] **التمثیل الثامن** [illegible] کانت [illegible] الحریق [illegible] فی اطفایها لم اقدر علیه [illegible] صعدت السطح [illegible] الحریق [illegible] الملک [illegible] الملک [illegible] الحریق کمثل الشیطان و وسوسته و مثل الدار المرحوة القلب [illegible] بالایمان و مثل الملک مثل رب العزة جل و علا فاستعذ بالله سبحانه و تعالی حتی یکفیک الموسة و هو قوله تعالی ان عبادی لیس لک علیهم سلطان [illegible] فی کل حین [illegible] بالرحمن [illegible] الشیطان [illegible] اعوذ بالله من الشیطان الرجیم **التمثیل التاسع** [illegible] بصورت [illegible] [illegible] عالم [illegible] جهان [illegible] نور [illegible] شعاع [illegible]

[illegible]

اژدهای بر روی نوری آورده وقصد ہلاک او کرده بیچاره گفت اگرچه درین اسلام جان دادن دلیق است عطیه اما صد بلوون ارمار کسی ست قدیم القصه بر قضیة الصراط مالا لطاق من سحر المرسلین روی بگریز آورد و دید که آن اژدها در عقب وی بسرعت تمام اقدام مینماید اتفاقا در پیش قدم وی سنگی بود از روی اضطرار بر پشته سنگ جست مار از مداحت اژدها بر روی گردان شد در دویدن و بیش نظری افگند از زیر آن سنگ چشمهٔ آب ظاهر گشته از زلال مالامال ایستاده از پس نگاه میکند اژدها روی بگریز نهاده داشت کاژدهای صورت قهری بوده است که او را انعام لطف پیدا آمده طلباتی بوده که او را آب حیات رسانید کرد که در عالم معنی مؤمن تشنه [illegible] رحمت [illegible] حضرت عزت است سحاب [illegible] درسایه حارس عصلت حق نزدیک آمده است که [illegible] روی بآن هلاک او داد [illegible] او [illegible] ایستاده [illegible] الی الله [illegible] بگریز آورده تا در اینکه بار سنگ اعوذ بالله تست بوده آن [illegible] و [illegible] اکر جبل ذکر الله الی [illegible] گم فرد [illegible] از مصلحتش [illegible] **التمثیل** [illegible] در بیابان با صدای در مانده و مرصدی که او را المقصدی رسانند [illegible] کاروانی دید انبوه فوج فوج وگروه گروه وچون بر بیچاره راه ان بیابان سرگردان دید بر روی ترحم بوده این است [illegible] **مثنوی** اشتر قطار [illegible] [illegible] الی التسلیم تا [illegible] رسانیم در حق توصد بار مرد [illegible] حال سر [illegible] پرسید که شما را عزیمت کجاست گفتند بزیارت بیت الله میرویم گفت مرا ادب و راحله نیست چه تدبیر کنم گفتند اگر ترا [illegible] اعتقاد بزیارت بیت الله هست کفایت توکیم در پی اینها هیری همدوی بد حوی بار روی [illegible] وقدمی میاید و گفت ای مسافر گوش سخن این کاروان کن بیابان تاس ترا آسانی آب زندگانی رسانم و درین ظلمات جواهر بسیار و نقود بیشمار بدست آورده احرام بیت الله باستعداد تمام بیچاره حدیث آن خبیث بشنیده موافقت آن پلید را بر متابعت این قوم رشید برگزید ودرین بیابان دون بیچاره سرور آن قافله [illegible] چندانکه در تاریک شد وراه تاریک گشت بیر بی چراغ اورا فرو گذاشت وقدم مسافر در راه در چاه [illegible] چنانکه جان شیرین [illegible] مداوای درد پیش هیچ میدانی که چه میگویم **بیت** مرد معنی اشارت دیگرست این حرس کاروان دیگرست در عالم معنی و شرار دنیا یعنی ارجهان [illegible] لقا و حرم لقا مسافری و در بیابان حیات راه تمات گم کرده و صلوا عن سواء السبیل [illegible] و گروه [illegible] شکوه و [illegible] ادسلنا [illegible] السماوات [illegible] دلالت فرمود که [illegible] بسکک [illegible] اتباع [illegible] تا از راه عقبه [illegible] بیت الحرام والله یدعوا الی دار السلام بر سام تو گوش [illegible] البحر [illegible] غول شیطان وادی [illegible] [illegible] ست که در حیات [illegible] راه [illegible] تاریک [illegible] ایمان و سوسه شیطان [illegible] الله [illegible] [illegible] الخصم [illegible] و وسوسه [illegible] [illegible] حکیم [illegible] در چاه [illegible] متابعت شیطان قدم [illegible] متابعت [illegible] متابعت [illegible] گردان

وبگو اعوذ بالله من الشیطان الرجیم **التمثیل السابع** کاروانی بود شکوه شبی در دامن کوهی فرود آمدند و پاسبانی داشتند و استراحت
ساعتی برآسودند پاسبان پاسی از شب بیدار بود ناگاه کوفتگی راه در وی اثر کرده او نیز بخواب رفت دزدان که در کمین گاه نشسته بودند
فرصت مغتنم شمرده متاع کاروان را بتاراج از میان ایشان بیرون بردند چنانکه هیچکس از ایشان واقف نگشت علی الصباح که مشاطهٔ فلک
چهرهٔ حجابگیان حجرهٔ خواب را آب آفتاب آراسته کاروانیان از خواب بیدار گشته و از مستی غفلت هشیار شده رخت و متاع و قماشها
مرحوم الامتعه خود را بسبب تاراج رفته دیدند پاسبان را زبان ملامت برکشیدند پاسبان از خجالت شرم داشت که گوید در خواب شده
بامتاع ... شد گفت ... ولیکن ایشان بسیار بودند من تنها و تنها با ایشان مقاومت نتوانستم نمود ایشان
سلاح ... من ... گفتند ای ... اگر بجنگ با ایشان در مقابله معامله نتوانستی برآمدن باری
کردی تا ما بیدار شدمی ... ایشان ... گفت ... تیر و تیغ و ضرب ... مرا تخویف ...
مجال فریاد و فغان نداشتم اما اکنون که شما بیدارید ... فریاد میکنم وآه واویلاه آغاز کرد ... این عقل ...
کاروانیان ... دست تا کاروانیان اعضا و جوارح را ... متاعهای اعمال صالحه از دزدان شیاطین محافظه نگاه میدارد تا آنکه که قافلهٔ
اعضا و جوارح در دامن کوه ... بخواب غفلت و عطل معطل و ... عقل ... تعیین کرده خاطر جمع کردند
عقل بیچاره نیز بواسطه کوفتگی شهوت و حرص و طمع در خواب غفلت رفت دزدان شیاطین بر متاع اعمال دست انداختند ...
تمام برده تمامی کاروانیان ... گدایی ... چون روز قیامت شود و آفتاب عدل از مشرق غیب طالع شود ...
نور شهود ... گردد ... از خواب غفلت بیدار شوند ... معاملات ... فریاد و
برآرند اما هیچ سود ندارد **مثنوی للمولوی قدس سره** چونکه غرّت برد دیوی ... + ... گرچه ...
... غفلت ... یقین + ... عزیز ... بیگاه ...
از ... **التمثیل الثامن** ...
كانت لها دار مرصعة فوقع الحريق فيها فتفكرت بأي أحدث في إطفائها ... فصعدت السطح ... الحريق ...
ايها الملك ... كمثل الشيطان ووسوسته ومثل الدار المرصعة القلب
الايمان ومثل الملك مثل رب العزة جل وعلا فاستعذ بالله سبحانه وتعالى حتى يكفيك المؤنة وهو قوله تعالى ان عبادي ليس لك
عليهم سلطان ... ومن يستعيذ بالرحمن ... فقل اعوذ بالله من الشيطان الرجيم
التمثیل التاسع ... شکر ...
... که ... را ...
... و عالم ... و جهان ...
ودوان را ... نور و شعاع ...

بعد این نطفه خلیل را از آن حیله اسقاط نموده خواجه پندارد که فرزند دلبندی سعادتمندی در راه دارد که نه ماه دیگر راحت جان آسایم
خواهد آمد ... چون مدت انتظار منقضی گشت خواجه را معلوم شد که گنده پیر جادو پیشه و مکار اندیشه سقاط آن کرده و عالم
روح تو که چون قالب کنی جوهر شود ترکیه آنست به غایت حیله و آنچنانست که دیدن اطراکه رخواب مصر بازو ارجمیست و قوم تحفه
... عتی و نطفه را بقا عتی از ذکر و فکر و نماز و نیاز بر رحم روح ودیعت می نهی را امید آنکه چون مدت حمل امانت و حملها الانسان منقضی شود
هنگام وضع حمل و تضع کل ذات حمل حملها پیش آید که عبارت از قیامتست یکی قرة العین نورانی و محرم راز آن جهانی حاصل آید اما شیطان
بین آن گنده پیر مکاره بیچاره است که آن فرزند جان بستد تراجع وسوسه اسقاط کرده است آن هنگام که معلوم گشت حسرت و افسوس سود
ندارد عاقل آنست که چون تخم طاعت در زمین استطاعت بکارد و آنرا آب دیده صبح و شام و دعا و یارب بر دوام و استعاده و استعانت
حضرت ملک علام حمل ذکر را ترتیب نموده نگاه دارد تا شیطان لعین او را ضایع نگرداند و روز قیامت از وقت کرامت بقره العین
فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من قرة اعین چشم او روشن و باغ جان او گلشن گردد بیت قطره اشک که از مردم چشمت بچکد قرة العین
روضه رضوان گردد دانه اشک بر افشان که ترا در فردوس آن لو لو لوی منثور که ولدان گردد **التمثیل العاشر** مثلا در ساحت
صحن سرای نقش و نگار آراسته و با اشجار و انهار پیراسته تا اینجا که کمال مرتبه جاه و جلال ست دران سرابستان مرغی دانسته اما در این سرابستان
در زرالیست که بسی اقدام را خسته و جاه از دست پای دل بلکه جگرها شکسته و بر کنار این خار زار عاقلی واصلی ایستاده میگوید این خار
ملت نکشید درین باغ لطف در نیاید تا عشرت ابدی و دولت سرمدی نبیند و هر که بسعی بی داعی متشعی در آمد از جمله عالمیان بر سر آمد و بمقصد
مطلوب خویش واصل گشت ... در خارزار گلزاری که هدایت که در او را مقوش رقوم دلفریب نشر ریست داده و صدق تمامی را با اشکال
شمائل اسرو رودیوان بگماشته و در میان رگبدران گلستان کاشته و یک حبشی سیاه روی تر ولیده موی مدبر زشت خوی حبیب بیکری
بر مسطری ایجا ایستاده میگوید که بیائید و قدم درین گلستان نهید تا مقصود حاصل کنید و مراد واصل گردید هر که سخن این حبشی را من...
بزم درین گلستان صوری نهاده بر مدان معنوی گرفته رسید این کیادی داد و دست و پای او بقید و اصلال مقید ساخت و ... بار
بر منشی نهاده در چاه سیاه سقاوتش انداخت در عالم معنی آن گلشن سرای که بلبلان خوش نوای نغمه سرای ناطقه از وصف کمال و لعنت
ادراک او عاجز است جنت ست که صنعت لطائف الوف آراسته و پیراسته است و انهار و اشجار ... فقر ... اعادی ...
... مکاره و آن نداکننده عاقل کامل حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم که امت را به بیناه حق تعالی بجنت ...
... الی دار السلام ... دعوت ... اجابت کرد و دولت بیاست و سعادت فی ساحتش حاصل آمد و ذلک فضل الله یوتیه من
... آن ... که ... گلستانیست ... از دوزخ ست و آن ... کنایت از ... و ... نعمت دنیاو آن حبشی سیاه روی
... نفس ست ... که سخن او شنود و قدم در گلستان شهوات و مرادات ... سعادت ... رسد و او را مقید حرمن و ... سلاسل
... شقاوت و ضلال مقید سازد و در چاه سیاه هاویه اندازد که حفت النار بالشهوات و ... حقیقت این
... تا ظاهره مصرح کرد ... متابعت سید المرسلین صلوة الله و سلامه ... سید ... سید الطبقة

در کشد و محبت آن شیوه ها قدم موافقت تحفهٔ آنحضرت صلوة فرستد که اللهم صل علی محمد و آل محمد و از برای تمهید قواعد مخالفت شما روزگار شیطان

لعین لعن بر وی و لعنت کو که اعوذ بالله من الشیطان الرجیم والحمد لله رب العالمین

الفصل السابع فی الحکمیات وسنذکر فی هذه الفصل خمسة اسولة ولکل سوال اجوبة **السوال الاول** فان قیل ما الحکمة فی خلق ابلیس

ج ا - سبحانه تعالى مصلحتنا الحکمة فی خلقه کثیرة ولنذکر منها ثمانیة حکم الاول اراد سبحانه ان یمیز الحبیب من العدو فخلق الانبیاء علیهم السلام

لیقتدی بهم الاخیار وخلق ابلیس لیقتدی به الاشرار ویتمیز بذلک من یعبد الرحمن ممن یعبد الشیطان والثانی خلق دار الاخیار وخلق محمدا

صلی الله علیه وآله وسلم داعیا الی الجنة فعرض الشیطان الدنیا علی الکافرین فقیل له ما ثمنها قال الدین فاشتروها وترکوا الدین واعرضوا عنها

والراغبون لم یجدوا من قلوبهم ترک الدین ولا الدنیا فقیل له اعطنا ذواقة حتی ننظر ما هی فقال ابلیس اعطونی رهنا فاعطوه سمعهم وابصارهم

فاعطاهم المذاقة فلم یسمعوا عیبها ولم یبصروا کدورتها ولذا قیل حبک الشیء یعمی ویصم وفی روایة جاء فی الخزانة ابلیس علیه اللعنة یرفع الدنیا کل

یوم من یرید فیقول من یشتری ما یضره ولا ینفعه ویهمه ولا یسره فیقول اصحاب الدنیا نحن فیقول الشیطان لا تعجلوا فانها معیوبة

فیقولون لا باس به فیقول حتی اعلمکم عیبها فانها عجوز سارقة سفیهة فیقولون لا باس به فیقول ثمنها لیس بدراهم ولا دنانیر ثمنها نصیبکم

من الجنة والذی اشتریتها بالربعة اشیاء بغضه الله وعصیته وعداء وقطیعة نعت الجنة بها فیقولون بحور لنا ولک فیقول ابیدان ترجعوا علیها وهو

مان ان تطیعوا فعلیکم علی ان لا تدعوا بالذا فیقولون نعم فیاحد ویشا فیقول الشیطان بئست التجارة الثالث خلقه لیخاف منه العبید فیلجاون

الی الله سبحانه ویرجعون الیه کما یجعل الوالدة الشفقة صورة مهیبة فی جدار ولده التی الحلق الحاب من امه اللقی بعد فی المهالک لیخاف

منها ویرجع الی والدته ونظیره جاء فی الحکایات ان رجلا نکح امرأة علیلة جمیلة وهو یحبها غایة المحبة وهی لا تریده ولا تلتفت الیه وتکون فی

الفراش مدة فرأى الرجل ذات لیلة فدا فقلت کلبة الیه فادخلت یدیها فی عنقه والصقت نفسها بنفسه الرجل من ذلک قال ما لک

فقالت هل بات سفینا او افعی فقال الرجل انا رقعه تناع منی ماتشاء فاجل لک ما نکح صرت سبب التجارة فی التصاق نفسها بنفسی الرابع خلقه لیکون المؤمن

فی کنف رعایة مولاه وفی حفظه کما قیل لو لم یکن الذیب لما کان للغنم راع الخامس لو ان واحدا من اهل المدینة یا و قارس المسک العنبر لا ینفع

العوام بما ینفعهم فانهم محتاجون الی من یرفع عن البیت المسک القاذورات والنجاسات فکناس واحد انفع لهم من کثیر من العطارین فحکمة

خلقه الله سبحانه تعالى لیرفع منه الذنوب عن العاصین ویحمل علیه اوزار المعاصی کما نبینا من قبل جار لها الشیطان عنها بامر عمل

الشیطان الی غیر ذلک السادس اراد الله تعالى ان یطهر روائح روائح الانس لیعطر بها مشام سکان حظائر القدس کذلک انه تعالى خلق

المسک من النار وطیب العود یظهر عند وصول النار الیه فحینئذ لو لم یکن ابلیس ووسوسته لما بان من قلب المؤمن ریح الموت ولا الخار الطاعة

والانوار المعرفة فخلقه لیروح به مشام مستنشقی روائح القدس من مجامیر الانس کما قلت بیت عود ولا مجمر عشقت جو بر آتش نهاد حاصل آمد

بزم قربت را بخوری بیشتر + السابع قیل الدنیا کالبحر کما قال انما مثل الحیوة الدنیا کما انزلناه من السماء دنی البحر یکون تمساح و تمساح التمساح

یتعرض للسفن الجواری والملاح یقصد الجواهر واللآلی فادم علیه السلام ملاح یغوص لطلب الدر فی بحر الدنیا ابلیس تمساح یتعرض لسفن

القلوب حتی یکسرها فکسر القلوب ان ان الدنیا الا المحبة المولویة تامة قد انکسر لعوات الدنیا و با سعادت قلب قد کسر لمحبة المولی حیث [illegible]

انا عند المنكسرة قلوبهم لاجلی رباعی سر ما در وصل بستہ میدارد دوست + دل را بفراق خستہ میدارد دوست + زین پس من و دل شکستگی بر در یار
کیں دوست دل شکستہ میدارد دوست + التاسع لانک لا بدل فی نظر الخلائق بیانہ ان اللہ تعالیٰ شرف الملائکۃ علیہم السلام بخلعۃ العصمۃ
حیث قال لا یعصون اللہ ما امرہم ولما علم سبحانہ بعلمہ القدیم انک تدرس لتعصیہ فحینئذ ینظر الملائکۃ الیک بنظر الحقارۃ ویسمونک
عاصیا فخلق ابلیس وابتلاہ بالمعصیۃ والکفر ومسخہ حتی اذا نظروا الیہ ینسون عصیانک ویستحقرون ویعتذرون لک کما قال اللہ تعالیٰ
ویستغفرون للذین امنوا **السوال الثانی** فان قیل ما الحکمۃ فی تسلیط ابلیس لعنہ اللہ مع خساستہ علی المؤمنین مع کرامۃ قلنا لان
القدر والمنزلۃ انما یظہر عند الخلائق ما بعدہ الا تری ان ابراہیم علیہ السلام کان خلیلا فی سابق علمہ ولکن لا یعلم الخلق مرتبۃ عند الخالق کما جاء
فی بعض الاخبار ان نمرود امر اربعۃ الاف رام حاذق بالرمایۃ بان یرمی کل واحد سہما الی ابراہیم حین صعد فی الہواء بمرۃ واحدۃ فلما
رموا بکت الملائکۃ علی ابراہیم علیہ الصلوۃ والسلام فلما بلغت السہام نصف الطریق قلب اللہ تعالیٰ تلک السہام الی الرماۃ
فاتی سہم کل رام ودخل فی سرتہ فخرج من ظہرہ ومات فی مکانہ فظہر عند ذلک مرتبۃ الخلیل علیہ السلام عند الناس وکذا حال موسیٰ
علیہ السلام مع فرعون وعیسیٰ علیہ السلام مع الیہود ونبینا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مع صنادید قریش والجواب الثانی ان تسلیط بنی آدم
کمثل الفراش یرید ان یطفی نور السراج فیحرق نفسہ فکذلک یوسوس الشیطان فیحرق بنور المعرفۃ ویصیر ممنوعا عن القلب والجواب الثالث
لیکون محبتہا اکثر فتذکر اللہ تعالیٰ فی المحنۃ اکثر ما تذکرہ فی النعمۃ قیل مر عارف علی رجل یضربہ ظالم وہو یتضرع ویبکی ویقول یا اللہ یا اللہ
فجاء العارف الیہ وقال یا رجل کنت لا تذکرہ فی العافیۃ بالاختیار فسلط ظالما علیک حتی تذکرہ بالاضطرار وہو یقول امن یجیب المضطر
اذا دعاہ الجواب الرابع انما سلط ابلیس علی المؤمن لیظہر رحمتہ لانہ لو لم یکن العصاۃ والعصیان لما ظہر رحمۃ الرحمن قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم لابی بکر رضی اللہ عنہ لو اراد اللہ ان لا یعصی ما خلق ابلیس وقال زین العابدین رضی اللہ عنہ عشرۃ من عشرۃ لا تحل ۱ الدین من البطن
۲ والارض عن المطر ۳ والانثی من الذکر ۴ والعالم من الاثر ۵ وابلیس من الکید ۶ والکافر من الکفر ۷ والمؤمن من الایمان ۸ والجنۃ
من المؤمن ۹ والجحیم من الکافر ۱۰ والمصطفیٰ من الشفاعۃ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ۱۱ والمولیٰ من الرحمۃ والجواب الخامس سلط لیستحکم بہ علامۃ
المحبۃ الا تری ان مجنون لما جاء الی باب لیلیٰ فہی ترسل الکلاب الیہ حتی عضضتہ وخرقت ثیابہ فامتنع عن المشی لیلۃ فاضطربت لیلیٰ حتی جاءت
تلک اللیلۃ قریب سبعین مرۃ علی سطح السطح تتفحص عن حالہ ویقول لیت شعری لم لم یأت اللیلۃ الی بابی فسالہا سائل وقال العجب کل العجب
ان انتی ترسلین الیہ الکلاب وان لم یات تضطربین غایۃ الاضطراب فقال یا بطال اما علمت ان العشق یورث المحنۃ ویوجب الذلۃ ولکن
مذلتہ فی الظاہر معزۃ فی الباطن والمحبوب بذلک یمتحن المحب بل یستقیم فی المحنۃ ام لا فاذا وجدہ مستقیما ثابتا وانعکس الامر حبیبہ [illegible]
ہر ارش بی علامے بود + عشق ہر جہاں گر بت غم ہم علامے شدہ **السوال الثالث** فان قیل ما الحکمۃ فی ان ابلیس مع خساستہ یری المؤمن والمؤمن لا یراہ
مع جلالتہ قلنا لانہ قائم فی ظلمۃ الکفر والمؤمن قائم فی نور الایمان ومن کان فی بیت مظلم یری من کان فی نور القمر والسراج لا بالعکس وہذا
بجواب لیس لشیء عان المؤمن الحی نورانی والکافر الاعمی ظلمانی والاعمی لا یری الحی والجواب الثانی لیکون ثواب المؤمن اکثر لمحاربتہ مع العدو
[illegible] یراہ والمؤمن لا یراہ والجواب الثالث قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لعن اللہ الناظر والمنظور [illegible]

ينظر الى صورة المؤمن ليكون له اللعنة وسواد لا يرونه كى لا يقعوا فى الفتنة الجواب الرابع ان الله تعالى وضع المعرفة فى قلب المؤمن وزين اركانه
بالطاعة وفتح عين ابليس بها ليكون له حسرة على حسرة وحزنا على حزن وغمض عين المؤمن عنه لان المؤمن لو رأى صورة ابليس مع حزنه على معرفة
المؤمن وطاعته لاعجب بذلك فيهلك كما هلك الشيطان والجواب الخامس لئلا يهتك استارهم لان من قصد الى الفسق وكان ابليس يمشى امامه
فيراه المؤمنون فيفتضح المؤمن فيقولون انه يمشى خلف ابليس الى الخرابات فستره عن اعين الخلق لان المؤمن اذا مشى مثلا الى الخرابات ظنوا انه
يمشى الى المسجد لاجل الطاعة والجواب السادس ان لما منع من مشاهدة الحبيب فى الدنيا فلا بد ان يمنع عن مشاهدة العدو فان الاحتجاب عن المحبوب
الم ورؤية العدو الم اعظم منه فالله سبحانه لم يستحسن عن قلب المؤمن المين كما لا يستحسن فى قلبه غرضين وقد مرت لطيفة فى عمى يعقوب فى عدم رؤية لاخوة
يوسف عليه السلام دليلا على ما نقول السؤال الرابع فان قيل لم ابقى ابليس الى آخر الدنيا مع حقارته ومات محمد صلعم مع عظمته وجلالته
قلنا ان الرسول صلعم حبيب الله وابليس عدو الله والحبيب لا ينبغى ان يحبس فى السجن فيخرجه عاجلا قريبا فيدخله فى الجنة بخلاف العدو فانه يحبس فى
السجن ما دام باقيا ثم يخرجه من السجن الفانى الى السجن الباقى ابدا الآباد والجواب الثانى ان النبى صلى الله عليه وسلم لو بقى الى آخر الدنيا لكثرت الكتاب
والشرائع فيصير سببا للعقوبة والله تعالى اجل رحمة والجواب الثالث لو مات ابليس لم يظهر شرف محمد صلى الله عليه وآله وسلم وامته لان الامم
يقولون يوم القيمة ان ابليس لم يكن فى زمن محمد صلى الله عليه وسلم وامته فان لم يعصوا الله فلا يكون عجبا فالله سبحانه اعطاه البقاء وزاد له فى كل
يوم كيدا حتى يكون محاربته مع امة محمد اشد من الامم ليكون ثوابهم اكثر من جميع الامم والجواب الرابع ان محمدا صلى الله عليه وآله وسلم سال من
الله تعالى الرضا فى العقبى فاعطى كما قال الله تعالى ولسوف يعطيك ربك فترضى وسال ابليس البقاء فى الدنيا وقال فانظرنى
الى يوم يبعثون فاعطى ما سال كما قال تعالى انك من المنظرين فنال كل واحد ما سال على وفق مراده والجواب الخامس انما طول عمره
ليجعل ذنوب جميع المؤمنين اليه فيقولوا انه بعد التوبة فلو مات ابليس لم يكن لهم علة فيجب عليهم العذاب كما بينا فى ذلة آدم ويوسف وموسى عليهم السلام
فى فصل اللطائف والجواب السادس ان من عصى وخرج على سيده فى عادة الملوك ان يسلبوا ملكه ويقتلوه والله تعالى لما عصاه ابليس امهله
الى يوم يبعثون واكثر عمره وحشمه ليعلم انه مستغنى عن طاعته ولا يضره معصيته وبذا حكمه لمن ابى وكفر فكيف لمن آمن وشكر والجواب السابع امهله
ليعلم العباد وان الله تعالى لا يبطل اجر عامل عمله فابليس كان عبده كذا الف سنة فلما طرده قال انظرنى الى يوم يبعثون فاجابه مكافات
لعمله والله تعالى اعلم والجواب الثامن ليقبل على هذه الامة ولا يسلط الى بدعى الشيطان نظير اين جواب است كه امير با فقير كثيرى عنايتى دارد آن فقير را
هم خصمى است وهم شفيعى شفيع را ببرد وخود بار دهد واو را مقرب خود گرداند واو را مطيع وطاعتش را مبرور وسعى او را مشكور دارد تا آن روز كه خصم
بيايد هرچند قلم كند سودش ندارد كه ايك حق تعالى را در حق اين امت نظر عنايت است وشفيع ايشان حضرت رسالت صلى الله عليه آله وسلم
وخصم ايشان ابليس شفيع را اول برد تا چون خصم روز قيامت بيايد هيچ آغاز كه هيچ سودش ندارد امام جعفر صادق گويد رضى الله عنه كه جبرئيل
عليه السلام بحضرت رسالت صلعم خبر آورد كه چون قيامت شود حق تعالى ترا اى محمد در روضه عرصات حاضر گرداند تا آنكه ابليس بيايد وا را مت تو
علم آغاز كند گويد بنده دركيه معصيت من بوده تو گوئى يا رب بنده در قيد شريعت من بوده حق تعالى فرمايد شما ساكت باشيد كه بنده خود صيد رحمت
من بوده ابليس گويد از طاعت غافل بود تو گوئى بشريعت مايل بود حق تعالى فرمايد درگاه من مايل بود ابليس گويد رخش با معصيت آموخته بود

تو گوئی که دلش بحسرت افروخته بود حق تعالی فرماید که حاشا ارحیم فراق من سوخته بود ناگاه خطاب مستطابش رسید که ای ابلیس تو را امید حضرت
فرقت نعت ترا وای محمد بود گریه درگاهی منصب شفاعت ترا ای سه کامومن تو دوست مارگاهی لقای رؤیت ترا **السوال الخامس**
لما تقرر ان ابلیس خلق من النار فکیف یعذب النار بالنار ولهذا السوال اجوبة الاول ان الحدید کما یقطع بالحدید کذلک النار یعذب بالنار والجواب
الثانی ان الویل وادی فی جهنم یستغیث النار منها کل یوم سبعین مرة فاذا کان بعض النار بحیث یستغیث منه النار علم انه یجوز ان یعذب بعض النار
بالنار الجواب الثالث ان شخص ابلیس کما ترکب من الجسم والروح والجسم مخلوق مثلا من النار واختلاط الروح به علم انه یجوز ان یکون تألم بسبب
اختلاط الروح مع الجسم کما ان البشر مخلوق من تراب ثم لما اختلط الروح عذاب مثلا بالتراب کما فی خسفه قارون مثلا وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله اجمعین

الفصل الثامن فی ذکر بعض وساوس الشیطان اعلم ان الخاطر ما یدعو الی الشر وهو ما یضر فی العاقبة وهو الوسوسة وما یدعو
الی الخیر وهو الالهام وهذا الحادث لا بد له من سبب فسبب الوسوسة الشیطان وسبب الالهام الملک ثم لا یعقل من لطف یهیء لقبوله اللطف
الذی تهیأ یقبوله یقبول خیر التوفیق والذی یتهیأ بقبول الشر الخذلان ولا یزال القلب فی التجاذب بین الملک والشیطان والیه الاشارة
بقوله علیه السلام القلب بین اصبعین من اصابع الرحمن کنی من سرعة التقلیب فان الاصبع ما یقلب والله تعالی مقلب القلوب والملک و
الشیطان قال العبدی شکوت الی العلاء بن زیاد ما احدث من الوسوسة فی صلوة قال مثله کمثل البیت من اللصوص ان کان فیه شیء عالجوه
والا ترکوه فالقلب الخالی عن الهوی لا یدخله الشیطان وشکی رجل الی النبی صلی الله علیه وآله وسلم وسوسة الشیطان فقال له النبی صلی الله
علیه وسلم ان السارق لا یدخل بیتا لیس فیه شیء وذلک من محض الایمان وسئل ابراهیم النخعی رحمه الله عن الوسوسة فقال کل صلوة لا وسوسة
فیها فاسأل الا یقبل لان الیهود والنصاری لهم لا وسوسة وقال علی بن ابی طالب کرم الله وجهه الفرق بین صلوة اهل الکتاب وسوسة الشیطان
لانه فرغ من عمل الکفار وقال ابوبکر الوراق رحمه الله لیس الشیطان مع الکفار لانهم اتقوه والمومن یخالفه والمحاربة مع المخالف قال النبی
صلی الله علیه وسلم ان الشیطان یوسوسکم یوصلکم الی ان لو تکلمتم لکفرتم علیکم بقراءة قل هو الله احد وقال عثمان بن ابی العاص یا رسول الله
ان الشیطان حال بینی وبین صلوتی وقراتی فقال ذاک شیطان یقال له خنزب فاذا احسست به فتعوذ بالله منه واتفل عن یسارک ثلثا ففعلت
فاذهبه الله تعالی عنی وفی الحدیث ان فی الوسوسة شیطانا یقال له ولهان فاستعیذوا بالله منه وعلاج الوسوسة کلها ذکر الله تعالی فهو یصید جمیع الوساوس
والقلب الواحد لا یجوز ان یکون مشغولا فی حالة واحدة بوسوسة وذکر فلذلک امرنا بالاستعاذة بقولنا اعوذ بالله من الشیطان الرجیم فان قلت
الوسواس ینقطع بالکلیة عند الذکر ام لا قلت انه احوال للقلوب فصاحبها اختلفوا علی خمسة اقوال قال بعضهم ینقطع اصلا لقوله صلی الله علیه وآله
وسلم اذا ذکر الله خنس قال بعضهم لا ینقطع ولکن لا یکون له اثر مع الذکر کالمشغول بهمه لا یتأثر الکلام معه وقال بعضهم لا ینقطع الوسوسة ولا اثرها
لکن تسقط غلبته علی القلب قال بعضهم ینعدم الوسوسة بالذکر ولکن یخطر الذکر فی لحظة علی التعاقب الذی ما یظن انهما متتابعة کالکرة التی
فیها نقط مفرقة عند الاستدارة تبصر متدیرا لنقط دوائر الخامس قیل ان الوسوسة والذکر یوجدان فی القلب علی الدوام کالناظر الی
شیئین الیه ذهب المحاسبی رحمة الله فالحاصل ان علاج الوسوسة ذکر الله تعالی والمعاداة بین الوساوس والذکر کالمعاداة من النور والظلام والحیوة
والموت قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم یرد امت السبعی الفترة ان الشیطان واضع خرطومه علی قلب ابن آدم فان ذکر الله تعالی

فليس ان ينسى الله تعالى النعم قلبه فعليه بذكر الله تعالى حتى تمحوا اسمه وقال بعضهم المؤمنون في وسوسة الشيطان على ثمانية اصناف الاول اذا وسوسهم لا يستقر ذلك في قلوبهم قوله تعالى انه ليس له سلطان على الذين آمنوا والثاني يستقر الوسوسة في قلوبهم ولكنه لا يخرجونه الى الفعل قال الله تعالى واما من خاف مقام ربه ونهى النفس عن الهوى والثالث يخرج الى الفعل ثم كف عن ذلك قال الله تعالى ان الذين اتقوا اذا مسهم طائف من الشيطان يعني يتنبهون والرابع يفعل ثم يندم قوله عليه السلام الندم توبة وقال الله تعالى ومن يعمل سوءا او يظلم نفسه ثم يستغفر الله والخامس تابوا ثم عادوا تابوا قال الله تعالى انه كان للاوابين غفورا وقال النبي صلى الله عليه وسلم ما اصر من استغفر ولو عاد يوم سبعين مرة والسادس يقف على ذلك زمانا ثم يتوب قوله تعالى والذين اذا فعلوا فاحشة او ظلموا انفسهم ذكروا الله واستغفروا لذنوبهم ومن يغفر الذنوب الا الله ولم يصروا على ما فعلوا وهم يعلمون والسابع يصير الى موت ثم يندم وقوله تعالى انما التوبة على الله للذين يعملون السوء بجهالة ثم يتوبون من قريب الآية وقال صلى الله عليه وآله وسلم يقبل الله توبة من عباده ما لم يغرغر والثامن من يموت على الاصرار قال الله تعالى وليست التوبة للذين يعملون السيئات حتى اذا حضر احدهم الموت قال اني تبت الآن وقال النبي صلى الله عليه وآله وسلم ان الله يقبل توبة العبد ما لم يقع الحجاب وهي ان تموت النفس وهي مشركة وصلى الله على خلقه محمد وآله اجمعين

الفصل التاسع في ذكر شيء من كيفية اضلاله

اعلموا اخواني عصمكم الله من اضلال الشيطان ان الشيطان قد نصب العداوة من ابيكم آدم وحوا حيث احسد عليهما عليهما فقال معه بمعصية [illegible] الا التجا الى باب الملك القدير سبحانه فعلى كل مؤمن ومؤمنة ان يعتصما ولا يغفلا عن كيده [illegible] روى انس بن مالك رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم انه قال المؤمن بين خمس شدائد مؤمن يحسده ومنافق يبغضه وكافر يقاتله وشيطان يضله ونفس تنازعه فينبغي للمؤمن ان يستعين بالله تعالى ليقويه على اعدائه ويوفقه لما يحب ويرضى واحمد في معاداة العدو الشيطان خصوصا ولنذكر من مكائد الشيطان المردود حتى تعلم ان الاحتراز منه واجب لا استعاذة بالله سبحانه من شره فان الانبياء عليهم السلام لا يامنون من كيده ومكره فمن اضلاله انه جاء الى النبي صلى الله عليه وسلم والقائه في قراءته في سورة النجم الغرانيق العلى منها الشفاعة ترتجى كما بين في محله انشاء الله تعالى ومنها ما روي ان هذا اللعين امر بارد من الحسن يقال له الابيض فاتى النبي صلى الله عليه وآله وسلم فتمثل له على صورة جبرئيل ليوحي اليه [illegible] عليه [illegible] بعث الله جبرئيل فلما انصرف النبي صلى الله عليه وآله وسلم اذا جبرئيل عليه السلام بينه وبين الشيطان فرجع جبرئيل الابيض [illegible] فوقع [illegible] من مكة الى ارض الهند ومن اضلاله ما ذكر في الخبر ان ابليس لعنه الله جاء الى موسى عليه السلام وهو يناجي ربه فقال له ملك من الملائكة ويحك ما ترجو منه وهو يناجي ربه على هذه الحالة في القرب من الله تعالى فقال ارجو منه ما رجوت من ابيه وهو في الجنة كذا في المنية ثم ذكر في زهرة الرياض ان الله تعالى بعث [illegible] ملكا حتى طافوا حول موسى عليه الصلوة والسلام اقدامهم على الارض ورؤسهم في السماء فجاء الشيطان واراد ان يتخلل الى موسى عليه الصلوة والسلام فيوسوس حضرة الملائكة ولم يجد اليه سبيلا فغاص في الارض من تحت قدمي موسى صلوات الله وسلامه عليه فقال يا موسى مع من تتكلم قال مع ربي قال لعله الشيطان قال كذبت انه ربي ولا تجد مني مرادك يا ملعون قال وجدت مرادي منك ساعتك عن المناجات فانك الى الآن كنت ناجي مع الله والآن تناجي معي دالله انا اصم ومن ضلال اللعين انه جاء يوما الى عيسى بن مريم صلوات الله وسلامه عليه قال له فاجع ربيته

الارض حتى صح سجودهن كلها انك فانك تحيي الموتى وتبرئ الاكمه والابرص وتخلق من الطين طائرا قال عيسى يا ملعون هذه المنة لله تعالى
علي قال يا عيسى انت الاله فاعبدك فاصل بك اكثر من ان تصلحه فوافق حوله حتى ضل به الروم اثني عشر الف فرسخ كلهم نصارى يقولون
عيسى ابن الله ومن جملة ذلك قصة **برصيصا الزاهد** وكان راهبا عبد الله مائتي وعشرين سنة لم يعص الله فيها طرفة عين و
كان له ستون الف تلميذ يمشون في الهواء ببركته وبالغ في العبادة بحيث تعجب الملائكة من عبادته فكلما يعرجون الى السماء يرون قيامها
بين يدي الله فالله سبحانه وتعالى سأل منهم ماذا رأيتم قالوا انت اعلم منا ورأينا عابدا في مكان كذا يعبدك باحسن العبادة قال الله تعالى
يا ملائكتي اني اعلم منه ما لا تعلمون منه علمي انه يكفر ويدخل النار ابدا الابدين فتعجبت الملائكة من ذلك وتكلموا فيما بينهم وكان ابليس
في السموات فسمع ذلك منهم فعلم ان هلاكه وكفره على يديه فجاء الى صومعته على شبه عابد قد لبس المسوح فناداه فقال برصيصا من انت وما تريد
قال انا عابد اكون لك عونا على عبادة الله تعالى عز وجل فقال له برصيصا من اراد عبادة الله تعالى فالله تعالى يكفيه مونسا وصاحبا
فقام ابليس يعبد الله سبحانه ولم ياكل ولم يشرب ولم ينم ثلاثة ايام فتعجب برصيصا وقال انا افطر وانام وهذا العابد افضل مني لم ياكل ولم يشرب
ولم يغفل عن طاعة الله سبحانه ثلاثة ايام ثم اخرج راسه من الصومعة وقال له اريك مجتهدا واني عبدت الله مائتي وعشرين سنة ولا اقدر على
ترك النوم بالليل والاكل والشرب فما حالك قال ابليس لعنه الله اني كنت اذنبت ذنبا فمتى ما ذكرته القيام بين يدي الله تعالى في القيامة
تنغص على الاكل والشرب والنوم قال برصيصا فما حيلتي حتى اصير مثلك في العبادة قال اذهب واعص الله تعالى وتب اليه سبحانه فانه رحيم
حتى تجد حلاوة العبادة والخوف من الله تعالى وتصير حريصا على طاعة الله تعالى فقال برصيصا اني عبدت الله مائتي وعشرين سنة كيف اعصاه
واخوا معه فقال ابليس الانسان اذا عصى مع الانسان يحتاج الى معذرة واذا لم يجد معه لا يحتاج الى المعذرة فقال له اي ذنب تشير لي قال عليك بالزنا قال آليته
الا افعل ذلك فقال عليك بان تقتل مؤمنا فقال لا اجترئ عليه ايضا فقال له اذهب واشرب المسكرات فانه اهون ذنبا وخصمك الله قال اين اشربه قال
اذهب الى قرية كذا فان فيها امرأة ساحرة تبيع الخمر وسكنها في منزل كذا في مكان كذا فذهب العابد حتى اتى امرأة مزينة فاشترى منها الخمر وشرب وسكر
وقرّبها ودخل زوجها فضربه وهو ضربه وقتله مخافة ان يفضحه ثم ان ابليس اللعين تمثل بصورة انسان وسعى به الى السلطان فاخذ السلطان واحده وجلده
للخمر ثمانين جلدة ثم ضربه للزنا مائة جلدة ثم امر بصلبه لاجل الدم فلما اتي صلب واتى ابليس في تلك الصورة وقال كيف ترى حالك قال من اطاع قرين السوء
فجزاؤه هكذا فقال ابليس كنت في بلائك مائتي وعشرين سنة حتى ظفرت بك الان صلبك ... فان اردت انجيك من هذه الخشبة فقال اريد واعطيك
ما تريد قال اريد منك سجدة واحدة قال كيف وانا على الخشبة قال اسجد لي بالايماء حتى انزلك فسجد له فكفر بذلك قوله تعالى اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْ
يعني اسجد لي فلما كفر قال الشيطان اني بريء منك اني اخاف الله رب العالمين اه رواية تاج المذكرين للامام ... القصة بعد بسند ابي النصر وزهرة الرياض
للفقيه سليمان بن داود السمرقندي رحمهما الله ولكن ذكر قصة برصيصا في تنبيه الغافلين للفقيه ابي الليث رحمة الله عليه وعلى وجه آخر وهو ان برصيصا
كان عابدا مستجاب الدعوة وكان الناس ياتونه بمرضاهم وكان يدعو ويبرأ المريض فدعا ابليس ... وقال من يكفيني هذا فقال عفريت
من الشياطين انا اكفيكه فانطلق الى ... فقال ... فانطلق الشيطان الى ... بنت ملك من ملوك بني اسرائيل وله بنت
من احسن الناس وهي ... مع ابيها واخوتها ... فكانت على ذلك ايام ثم اتاها ...

الانسان فقال لهم ان اردتم ان تبرأ فلانة فاذهبوا بها الى فلان الراهب يعوذها ويدعو لها فذهبوا بها اليه فدعا فبرئت من علتها فلما رجعوا بها
عاودها ذلك فاتاهم الشيطان فقال لهم ان اردتم ان تبرأ فلانة فاجعلوها عنده اياما فانطلقوا بها اليه ليضعوها عند الراهب فابى الراهب
ان يقبلها فالحوا عليه وتركوها عنده فكان الراهب يصلي صائما او يبيت قائما فلا يتعرض الشيطان للجارية فاذا جلس الراهب ليطعم اقبلها
يحبسها فيغير من الراهب بوجه عنها حتى اذا طال ذلك نظر يوما ورأى وجهها حسنا فرأى وجهها وجسدها لم ير مثلها فلم يصبر حتى قربها فحملت منه
ثم اتاه الشيطان فقال انك قد احبلتها وليس يخفى ما صنعت بها من عقوبة الملك الا ان تقتلها وتدفنها عند صومعتك فان سالوك
عنها فقل اتى عليها اجلها فماتت فانهم يصدقونك فقام اليها فذبحها ودفنها تحتها وسألوا عنها فاخبرهم بانها ماتت فصدقوه ورجعوا فانطلق
الشيطان فقال لهم ان الراهب قد وقع عليها واحبلها فلما خشي ان يطلع على ذلك ذبحها ودفنها فركب الملك في الناس فقلعوا الراهب
فحفروا فوجدوها مذبوحة فاخذوا الراهب فصلبوه فجاءه الشيطان فقال انا الذي فعلت بك ما فعلت وانا انجيك من ذلك فاسجد لي
سجدة الى آخر الحكاية واسند في زهرة الرياض هذه الواقعة الى الراهب آخر من رهبان بني اسرائيل والله اعلم وعلى اي وجه ذكر ان هذه
القصة سبب نزول قوله تعالى اذ قال للانسان اكفر الآية وهذا من شوم المعصية ومن قبل وسوسة في الدنيا يكون قرينه في العقبى قال الله تعالى
ومن يعش عن ذكر الرحمن نقيض له شيطانا فهو له قرين وقال ويوم يعض الظالم على يديه يقول يا ليتني اتخذت مع الرسول سبيلا
يا ويلتى ليتني لم اتخذ فلانا خليلا قال بعض اهل التفسير اراد بفلان ابليس اعاذنا الله تعالى من شره وانقذنا من ضلاله بحرمة النبي وآله
صلى الله عليه وآله وسلم **ومن جملة ذلك** انه جاء في زهرة الرياض انه جاء في الحكايات ان ملكا شابا قال اني لا اجد في الملك لذة فلا ادري
كذلك يجد الناس ام انا وحدي قالوا له كذلك يجد الناس قال فما الذي يقيم لك الملك ان تطع الله ولا تعصيه فدعا من كان في بلده من العلماء
والصلحاء فقال لهم كونوا بحضرتي ومجلسي فما رأيتم من طاعة الله فامروني وما رأيتم من عصيانه فاخبروني عنها ففعلوا ذلك فاستقام
له الملك اربعمائة سنة ثم ان ابليس اتاه يوما على صورة رجل فدخل عليه ففزع الملك فقال من انت فقال ابليس ولكن اخبرني من انت قال انا من
بني آدم قال لو كنت من بني آدم لمت كما يموت بنو آدم ولكنك اله فادع الناس الى عبادتك فدخل في قلبه ثم صعد المنبر فقال ايها الناس
اني اخفيت عليكم امرا حان وقت اظهاره تعلمون اني ملككم اربعمائة سنة لو كنت من بني آدم لمت كما مات بنو آدم ولكني اله فاعبدوني فاوحى الله تعالى
الى نبي زمانه اخبره اني استقمت له ما استقام لي فتحول من طاعتي الى معصيتي فبعزتي وجلالي لاسلطن عليه بخت نصر فاخبره النبي فلم يتحول عن ذلك فسلطه
عليه حتى ضرب عنقه واخرج من خزينته سبعين سفينة من ذهب فاستعيذوا واعوذ بالله من الشيطان الرجيم **ومن جملة ذلك**
ما روي ابن عباس رضي الله عنهما ان عابدا في بني اسرائيل عبد الله تعالى ثلثين سنة فبينما هو في متعبده يوما اذ هو بامراة جميلة تعد
يقول في نفسه لو اقع في الخطيئة بعد العبادة فتمثل له الشيطان في صورة شيخ فقال العابد يا عبد الله من انت فقال انا ملك من الملائكة
السماء الدنيا فقال هل عندك علم من امري قال نعم عبدت الله ثلثين سنة وبقي من اجلك ستون فواقع هذه المرأة وتلذذ من الدنيا
ثلثين سنة ثم تب ثلثين سنة حتى تلقى الله بعبادة ستين ولا يهلك الله بقليل فنزل العابد فواقعها ثلاثة ايام ولياليها فاذهب الله تعالى يديه
ورجليه وبصره فبقي مقعدا ملقوا فمر به رجل فاطعمه خبز شعير وكسرة رغيفين فاعطاهما مسكينين فاكلا وحمد العابد شكرا فاذا نظر الله تعالى

الجنة ببركة الرغيف الذي اطعمه للمسكين فقيل له ورثت طاعاتك ثلثين سنة مع تلك الخطيئة فرجحت الخطيئة وزنة الحلية مع التصدق فرجح
التصدق وقد جاء في فضيلة التصدق حديث هذا الباب عن ابن عباس رضي الله عنهما قال خرج النبي صلى الله عليه وآله وسلم ذات يوم من
المسجد فاذا هو بابليس فقال له النبي صلى الله عليه وآله وسلم ما الذي جاء بك الى باب مسجدي فقال يا محمد جاءني الله تعالى قال علما دا حال
فسالني عما شئت فقال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم له يا ملعون لم تمنع امتي عن الصلوة بالجماعة قال يا محمد اذا خرجت امتك الى الصلوة
يأخذني الحمى الحارة فلا تدفع ذلك عني حتى تتفرقوا فقال عليه السلام يا ملعون لم تمنع امتي عن العلم والدعاء فقال عند دعائهم ياخذني الصمم
والعمى فلا يدفع ذلك عني حتى تفرغ فقال يا ملعون لم تمنع امتي عن قراءة القرآن فقال عند قراءتهم اذوب كالرصاص قال لم تمنع امتي عن الجهاد
قال اذا خرجوا الى الجهاد يوضع على قدمي قيد حتى رجعوا قال لم تمنع امتي عن الحج قال اذا خرجوا الى الحج اسلسل واغلل حتى يرجعوا اذا هو بالصدقة
توضع على راس المناشير فانشر كما ينشر الخشب ومن جهالته ذلك [illegible] عليه يقال [illegible] وقت الصلوة
قام ابليس لعنه الله جنوده بان يتفرقوا ويأتوا الناس [illegible] [illegible] فقتلها ان لم يقدر
قيامه ان لا يتم ركوعها وسجودها وقراءتها [illegible] [illegible] لم يقدر على شيء من تلك امر المعسر
بان لوقوا بذا الشيطان [illegible] [illegible] ذلك [illegible] الموت ليسلب الايمان
عياذا بالله ذكر في مصابيح [illegible] آدم [illegible] آدم [illegible] ابليس واتباعه يعون
الى الوقت المعلوم وان ابليس [illegible] كل يوم [illegible] اقرب اجل مؤمن
يرسل اليه سبعين [illegible] [illegible] الحاد [illegible]
والجماعة ارسل الله تعالى له [illegible] كل شيطان [illegible] الملائكة [illegible] وان كان عندها لا سبيل
[illegible] الملائكة [illegible] [illegible] [illegible] حضرة الوفاة
[illegible] صديقه [illegible] سكرات الموت [illegible] لا اله الا الله محمد رسول الله [illegible] فقال له الثانية [illegible] الثالث
فقال لا اقول [illegible] [illegible] فقال هل علمتم [illegible] قالوا [illegible] الشهادة ثلاثا واخرج
[illegible] في الثالث لا اقول [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] الا الله [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] اسرائيل
مسكا كافرا [illegible] [illegible] [illegible] حتى [illegible]
طينة [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
وقال لهم احفروا ههنا تحت الصخرة [illegible] على راسه [illegible] على اربعة [illegible] كل يوم مرتين لرجع الماء وكانوا
حامدين شاكرين واسلموا على يد الوزير وجعلوه ملكا [illegible] ابليس [illegible] على صورة [illegible] على [illegible] قال [illegible]

بينا فعلت تصدق وتصوم فاخبر الملك بعبادتها فقال سلوها عن العلم فاذا هي عالمة فامتحنتهم فسألتها امرأة انا نسافرون سنة او سنتين ايجوز لنا
السحاق قالت نعم هو حلال فاشتغل النساء بالنساء ثم غابت عنهم ايامًا ثم جاء على صورة عابد وبيده عصا وركوة لابس مسحا فقام بجنب
قصر الملك بالعبادة لا يأكل ولا يشرب ولا ينام فاخبر به الملك فقال سلوه عن العلم فسألوه فاجابهم على الصواب ثم سأله رجل نحن نحتاج الاسفار
فيجوز لنا اتيان البهائم قال نعم واتيان الذكور ثم غاب عنهم فاشتغل الرجال بالرجال والدواب فارسل الله تعالى اليهم نبيا فقال لهم اتركوا هذا
العمل وتوبوا للنساء حتى يترك السحاق والا اخذ الله تعالى عنكم ما اعطاكم وهو الماء العذب فقالوا قد جربناه غير انقصنا ما اتانا فاتى صنعه الله عليهما
فسلب الله تعالى عنهم الايمان وغار ماؤهم في الارض فقالوا لنبيهم ادع الله فان عاد ماؤنا نؤمن بالله فدعا فعاد ولم يؤمنوا وقالوا نحن نحفظ فسلطوا
على الماء خمسمائة فارس وخمسمائة راجل ليحفظوا الماء فجاء جبرئيل عليه السلام ووضع جناحه فغار ماؤهم فقال لهم نبيهم آمنوا والا يهلككم الله فلم
يؤمنوا فجاءهم ابليس على صورة عابد فقال ادنيت لكم هذه الليلة الى الله تعالى حتى يقول لكم انا قد رضيت عنكم ووضع سريرا في الجبانة واجلس عليه
شيطانا واقام بين يديه الغلمان قال لهم انظروا اليه فلما رأوه سجدوا له فقال ارفعوا رؤوسكم قد رضيت عنكم فاذا اصبحتم فاوجدتم فاعبدوه على اصحا
جدوا على باب الملك اصناما من الحجر والحديد فعبدوها فقال لهم نبيهم اتركوا عبادة الاصنام والا يهلككم الله الى سبع سنين وسبعة اشهر وسبعة ايام
سبع ساعات فقال الملك نحن ناخذ بالشفقة فامر ببناء قصر وشيده وحصنه وطوله في الهواء لبنة من ذهب ولبنة من فضة الى سبع سنين فقال
لهم نبيهم قد مضى سبع سنين وبقي سبعة اشهر وسبعة ايام وسبع ساعات فامر ان يحفروا خندقا عظيما بين يدي القصر الى سبعة اشهر فقال لهم
نبيهم قد مضى سبعة اشهر وبقي سبعة ايام وسبع ساعات فجعلوا قنطرة على الخندق حتى لا يقدر ملك الموت ان يذهب اليهم وبالليل يرفعون القنطرة وبالنهار يضعونها
اذا جاء ترفع القنطرة فقال لهم النبي قد مضى سبعة ايام وبقي سبع ساعات الى وقت العذاب فآمنوا فلم يؤمنوا فلما مضى سبع ساعات قال لهم
النبي قد جاء ملك الموت فاخذ الملك ليرمي ملك الموت فنصره ملك الموت بحربة السم ... فاماته على مكانه ثم امر الله تعالى جبرئيل عليه السلام فوضع
جناحه على قصره وجدرانه فنسفه وقومه فخسف بهم جميعا ... عن ذلك قوله تعالى ... معطلة وقصر مشيد ومن جملة ذلك حكاية غريبة نادرة

الى القصة اضلال الشيطان العابد الجاهل دون العالم العاقل من الاسرائيليات قال كعب الاحبار رضي الله عنه كان
في بني اسرائيل عابد لم يكن له نظير في زمانه عبد الله ثمانين سنة لم يظفر عليه ابليس فاحتال ان يتمثل بين يديه كانه فقير يصلي ويقول ليس من
من خاف غير الله سبحانه فتحير ابليس فجمع مردة وصاح فقالوا لبيك سيدنا ما امرك قال قد ابليت ثمانين سنة لا اظفر على عابد وقد اخرجت آدم من الجنة
ان ضعف الحيل جاوزه انا اذهب اليه فذهب احدهم فلم يظفر عليه فجاء وقال ما رأيت مثله قال دونكما انا اذهب فذهب فلم يقدر عليه فصاح ابليس وقال
ما ظفر عليه هو حيلتي فقام واحد من مردة الشياطين فقال انا اقدر عليه فجاء به فحمل ابليس اسمه فقام ولبس صوفا وترسًا ولبس نعلين من ليف وعلق
... عنقه طويلة واخذ عكازة بيده وذهب فقام بجنب صومعة بحيال العابد انه يعبد الله فقام الليل في ركعة كذلك الى الجمعة فلما كان يوم الجمعة
... المسجد ... فنظر اليه فاعجبه وقال في نفسه سبحان الله هذا صار طاعتي شيئا اسعى الى حسن طاعتهم فنزل من الصومعة اليه وسلم فرد اليه
لما ايدن لي في ... فقال ... عني انك تشغلني عن ذكر الله ثم قام الى الصلوة الى الجمعة الاخرى يصلي الى العابد ان يصلي لا يأكل ولا ينام
... يجمع الى ... الجمعة ... العابد وقال له بحق الاسلام ان ... فقام واخذه ثم قال للعابد ...

خيرك فاتيتك حتى ترى عبادتي فلا تعجب بعبادتك ولا تقصير مغرورا فان لله تعالى عبادا ايتلا شي عبادتنا في عبادتهم وان لي اخا عابدا في جنب عبادته كثيرة تعصبها جبل في بحر [illegible] فاذهب بنا حملا اليك ثم ترى عبادته ثم نقوم جميعا بالنشاط [illegible] ولكن قبل ان اذهب اليه اسالك مسئلة قال العابد ليس عندي علم كثير قال ليست بغامضة فكلنا سألته ثم اخرج من جيبه قارورة صغيرة مثل حب العنب ثم قال له ما تقول هل يقدر الله تعالى ان يدخل السموات السبع والارضين السبع في هذه القارورة فتحير العابد وسكت فقال الملعون اما تظن ان لا يقدر عليه فقال العابد هذه المحال لا يجيء اي تدخل فيها فكيف السموات والارضين فعلم انه كفر بالله سبحانه عياذا بالله فقال صدقت انك حتى اذهب فاحمل اخي اليك فجاء الى ابليس قال يا سيدي صيرته مشركا واحدة كافرا ثم اخبره بالقصة فقبل ابليس [illegible] وقال رغبت قلبي [illegible] في الدنيا فاني لست على الله عن ان العبادة بلا علم يجر صاحبها الى الكفر ثم اتى [illegible] بالله منهما ثم قال [illegible] قال له ابليس [illegible] عالما [illegible] وعشر [illegible] صلاة احب الي من صلاة الف عابد اذهب به فسله قال نعم فلبس لباس العلماء وذهب اليه [illegible] حلقا كثيرا العلم العلم فقال له [illegible] من الاوصل [illegible] مسائل [illegible] قال سل فقال له انت عالم قال لا انا متعلم قال من العالم قال الذي لا يحتاج الى ان يتعلم ويعمل علمه قال الواحد الذي لا يتجزأ [illegible] قال الاثنان الذي لا يكون ثالثة قال العالم الروح والبدن قال من الذي [illegible] في البطن [illegible] قال ذلك يونس بن متى عليه السلام قال اخبرني عن [illegible] ثلاثين سنة [illegible] مائة وعشرين فقال ذلك عزير النبي عليه السلام لما مات كان ابن ثلاثين سنة [illegible] كان ابن عشرين سنة [illegible] مائة ميتا فلما احياه الله تعالى كان هو ابن ثلثين سنة وابنه كان ابن مائة وعشرين سنة فقال الملعون ما السبعة الاشياء التي كل واحدة منها سبع قال العالم السماء والارض والبحار والطواف والنار سبع دركات والايام والقرآن نزل على محمد صلى الله عليه وآله وسلم سبعة اسباع قال اخبرني عن اول يوم ابتدأ الله تعالى فيه الخلق فقال ذلك يوم الاحد فقال ما [illegible] التي ختمها الله تعالى يوم الجمعة فقال الجنة والنار والشمس والقمر والكواكب قال اخبرني عن اربعة اشياء [illegible] غير مخلوقة فقال العالم التورية والانجيل والزبور والفرقان فقال اخبرني ما تحت الثرى وما فوق العرش فقال العالم [illegible] ما فوق الثرى وما تحت العرش لا تسألني عن علم الله تعالى فقال اخبرني من [illegible] فقال السماء والارض وآدم وحوا والشمس والقمر والليل والنهار والحياة [illegible] والجنة والنار [illegible] الفقر والغنا [illegible] والعافية [illegible] والسرور [illegible] والخير والشر والعفو [illegible] والامن [illegible] [illegible] والكفر [illegible] والموت [illegible] [illegible] العلم [illegible] فقال كيف [illegible] [illegible] فقال العالم [illegible] فقال [illegible] [illegible] قال ان [illegible] فقال المرأة [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] فقال الملعون [illegible] [illegible] قال العالم [illegible] فقال الملعون اخبرني عن [illegible] فقال [illegible] قال اخبرني عن [illegible] قال [illegible] [illegible] قال [illegible] آدم [illegible] اخبرني عن [illegible] قال [illegible]

والشک فی القلب ابن آدم قال ما حرفی عن افضل الناس قال الذی لا یعرف الله تعالی قال اخبرنی عن اعمی شیئ قال المطرقی اوا ہ فقال الملعون کم
کانت انبیاء الله تعالی قال مائة الف و اربعة و عشرون الفا قال کم کانت الرسل منهم قال ثلثمائة و ثلثة عشر قال الفرق بین النبی و الرسول المرسل فقال النبی الذی یری فی المنام
و الرسول الذی یسمع صوت جبرئیل علیه السلام و لا یراه و المرسل الذی یسمع صوته و یراه فقال الملعون ما الذی اوحی الی ابلیس من الجن و الانس فقال العالم النحل فقال این هبط آدم قال
بالهند و حوا بجدة و ابلیس بکابل و الحیة بسجستان و الطاوس باصفهان فقال ما کانت شجرة آدم فقال الحنطة فقال ما العلة ان الانسان سمی
و الآخر بخیل و کلاهما من بنی آدم فقال العالم طینة السخی من الارض الطیبة و طینة البخیل من السبخة فقال کم المیاه فی بنی آدم قال تسعة ماء العین حلو
حالة الصحة مرفی حال المرض و ماء العین مالح و ماء الاذن اجاج و ماء الانف تفه و ماء العرق حامض و السادس البول و السابع المنی و التاسع
المذی و التاسع الودی فقال الملعون الملائکة ذکور ام اناث فقال العالم لیس لهم آلة الذکور و لا آلة الاناث و لو کانت لهم آلة لم یقدروا علی العبادة لکن
لقهم الله تعالی علی هذه المذکورة قال الملعون بقیت مسئلة واحدة ثم اخرج من کمه قارورة و سال کما یسال العامد فقال العالم لا حول و لا قوة
الا بالله بل مجعلها امیاه و یخلطها بینها حیلة الی فی ونحو حاسر البیری یقول کن فیکون ثم طبس با صبعه فی عینه فقفا بالحجارة من السماء فعلقت
فیه و کان یصطرب و یصیح حتی احترق فعلم العالم انه شیطان فسجد و سجد و المؤمنون شکر الله تعالی الحکایة مثل هذا حکی ان عابدا اتاه ابلیس
فقال کم تتکون زاهدا و انت تجد رائحة الدنیا قال ما افعل قال اطبخ لحقیک و سلتک بالعذرة و کان جاهلا ففعل ذلک فراه عالم یوما فقال له ماهذا
فاخبره فقال له العالم و قد صلیت هکذا قال نعم قال یا احمق اعد ما صلیت و تقل هذا التی ابلیس عابدا آخر و قال اطبخ عینیک بالطین حتی لا تری
الدنیا ففعل ذلک و کان یتوضأ و یمسح علی الطین فراه عالم فقال له یا احمق اغسلها و اعد صلوتک فعلم بهذا الاخبار و الحکایات ان العلم سبب
النجاة من اضلال الشیطان اللّٰهم ارزقنی علما نافعا و عملا متقبلا و اعذنا من شر و ر انفسنا و سیئات اعمالنا برحمتک یا ارحم الراحمین
و قدوة الابرار شیخ در نفحات القدس خود آورده است و نقل از ابو محمد خفاف کرده رحمة الله علیه که او از مشائخ شیراز یکجا نشسته بودند و سخن
در مشاهده و معرفت هر کس از قدر حال خویش سخنی گفتند ابو محمد خفاف خاموش بود و مومل جصاص رحمة الله علیه وی را گفت تو هم سخنی بگوی گفت
هر کس خوب گفتند ابو گفتند تو نیز گفت هر حال تو هم سخنی بگوی گفت آنچه شما گفتید همه علم بود نه حقیقت مشاهده و حقیقت مشاهده آنست
که حجاب منکشف شود و بیابی عیان نه بینی وی را گفتند تو این از کجا میگویی و این ترا چون معلوم شده است گفت در بادیه تبوک بودم و واقعه و شقت
بسیار بمن رسیده در مناجات بودم که ناگاه حجاب منکشف شد ابلیس را دیدم بر عرش خود نشسته سجده کردم گفتم مولائی ما هو امکانی و موضعی مسکن
چون قوم از آن سخن بشنیدند همه خاموش شدند مومل وی را گفت برخیز تا بعضی مشائخ را زیارت کنیم بر خاست مومل دست وی بگرفت بخانه ابن
سعدان محدث درآمدند و سلام گفتند ابن سعدان تعظیم و ترحیب ایشان بجا آورد و مومل گفت ایها الشیخ نرید ان تروی لنا الحدیث المروی عن
النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ان الشیطان عرشا بین السماء و الارض اذا اراد بعبد فتنة کشف له عنه ابن سعدان گفت حدثنی فلان عن فلان
انه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال ان للشیطان عرشا بین السماء و الارض اذا اراد بعبد فتنة کشف له عنه ابو محمد این حدیث بشنید
گفت یکبار دیگر اعاده کن که باز بشنوم بر خاست و برفت چند روز وی را ندیدیم بعد از آن گفتیم در ایام جلست کجا بودی گفت تمام بار که
[illegible]

ودوبارہ لعنت کم لیس بیرون رفت ودیگر حضرتی شیدیم صلی اللہ علیہ وآلہ اجمعین

الفصل العاشر في النصائح المتفرعة على الاستعاذة

قال الحكماء من اراد ان يكون من العارفين ويحترز من شر الشيطان عليه ان يعرف اربعة اشياء المعرفة ابليس وما اشارت ابليس والنفس وما اشارت النفس والهوى وما اشارت الهوى والدنيا وما اشارت الدنيا

اما ابليس فانه يشير الى الكفر ويدعو الى النار كما قال الله تعالى كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنسَانِ اكْفُرْ الآية والنفس اشارت المعصية وترك الطاعة كما قال الله تعالى إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ والهوى فاشارت الشهوات وترك الحمد بالخدمة قال الله تعالى وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ والدنيا فاشارت تختار على الآخرة قال الله تعالى فَأَمَّا مَن طَغَىٰ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا فاذا عرفت هذه الاشياء الاربعة فقد وصل العارف الى المعروف وهو الله سبحانه تعالى ومن اطاع اللعين فيما اشاره وهو [illegible] فيكون جزاءه بالتابيد كجزاء ابليس ومن اطاع النفس فيما اشارت وهي المعصية يكون جزاءه بالانقطاع عن الله سبحانه ومن اطاع الهوى فيما اشارت وهو اختيارها على الآخرة فقد [illegible] الآخرة ومن اجابت ابليس [illegible] عنه المولى لقوله تعالى وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ الآية ومن اجابت النفس [illegible] ومن اجابت الهوى [illegible] العقل ومن اجابت الدنيا [illegible] الآخرة من للظالمين بدلا

النصيحة الثانية

يقال ان ابليس دخل يوما على فرعون عليه اللعنة فقال له [illegible] قال نعم قال لم [illegible] قال بحيلة واحدة فقال [illegible] الا يا ابليس [illegible] اكبر [illegible] قوة علم [illegible] الربوبية قال [illegible] الى [illegible] فقال اللعين [illegible] قد [illegible] فلوك [illegible] المقالة [illegible] الملك [illegible]

قال [illegible] ابليس على وجه الارض اخبث منا قال نعم قال من قال من [illegible] اليه ولم يقبل [illegible] نصيحة اللعين

[illegible] ابليس يوما الى باب فرعون وقرع الباب [illegible] فقال فرعون من هذا فقال ابليس لو كنت [illegible] في الناس [illegible] على [illegible] فرعون [illegible] فقال ابليس [illegible] [illegible] فرعون [illegible] فقال ابليس [illegible] الالوهية [illegible] الربوبية [illegible] فقال ابليس [illegible] الى فرعون [illegible] اعين الناس [illegible] فقال ابليس [illegible] الكرسي [illegible] فقال يا فرعون [illegible] الاستخدام [illegible] قال يا فرعون [illegible] شريكه فقال له فرعون [illegible] على وجه الارض [illegible] فقال ابليس [illegible] الى كل [illegible] حاجة فقال يا ابليس [illegible] لا قوة لي على ذلك [illegible] اعطيك [illegible] فقال [illegible]

[illegible] ان سليمان صلوة الله وسلامه عليه قال [illegible] ابليس [illegible] على الماء [illegible] سليمان عليه السلام [illegible] على عرشه فلم [illegible] ابليس حتى [illegible] سليمان عليه السلام [illegible] الى يوم القيامة [illegible] قال [illegible] سالك عن [illegible]

احب الى الله وابغض اليك واى شئ ابغض الى الله وابغض اليك قال ليس شئ احب الى الله من الصلوة ولا ابغض الى منها وليس شئ ابغض الى
من ذكر يعلو اذكره ولا شئ احب الى منه **النصيحة الخامس** قيل لما خرج نوح صلوات الله وسلامه عليه من السفينة وهلك قومه جاءه ابليس
فقال يا نوح ان لك عندى يدا عظيمة فاسئلنى بانيت اصدقك وانصحك فقاسم نوح عليه السلام من كلامه فاوحى الله تعالى اليه ان سله فان عظمته
تكون حجة عليه قال نوح فاخبرنى باعون اخلاق بنى آدم لكم على هلكتهم قال يا نوح فاسمع هو الكبر والبخل والحرص والحسد وسانبئك بذلك الم تر
ان الله تعالى لما خلق آدم عليه السلام امر الملائكة السماء السابعة بسجود له فسجدوا الا غلبنى الحسد او افضل على ان لا اسجد له فاخرجت من ملكوت
السماء وهو حرمت وصرت شيطانا رجيما فهذا من الحسد الم تر ان الله تعالى لما خلق آدم عليه السلام واسكنه الجنة وهو صاحبها بجميع ما فيها الا نهيه
من شجرة واحدة فحمله الحرص على ان اكل منها فاخرج من جميع ما فيها فهذا من الحرص او لم تر ان الله تعالى لما خلق الفردوس نظر اليها فقال انت محرمة على كل جبار
وعلى كل بخيل فهذا من الكبر والبخل قال نوح عليه السلام فاخبرنى ما اليد التى لى عندك فو امرانى ليعيص الى بى صاك اتخاذ الايادى عندك قال لانى قومك
كانوا امة كثيرة من الامم لا يحصى عددهم الا الله تعالى وكنت منهم فى عناء طويل فدعوت لربك عليهم فاغرقوا فصرت فارغا القوم آخرين **النصيحة
السادسة** روى ان ابليس لقى موسى عليه السلام فقال ان الله اصطفيك انا من خلق الله اريد ان اتوب فاشفع لى الى ربى فقال موسى عليه السلام
نعم فقيل لموسى عليه السلام قضيت حاجتك مره ليسجد لقبر آدم فاخبره موسى عليه السلام فاستكبر وقال لم اسجد له حيا فاسجد له ميتا ثم قال ابليس ان لك
يا موسى على حقا بما شفعت لى فاذكرنى عند ثلاث لا اهلكك اذكرنى حين تغضب فان قلبى فى قلبك وعينى فى عينيك واجرى منك مجرى الدم واذكرنى
حين تلقى الزحف فانى اتيك بها لا كيا ذكرك ولدك وزوجك واهلك واياك ان تجالس امرأة ليست بذات محرم فانى رسولها اليك ورسولك اليها
النصيحة السابعة ظهر ابليس ليحيى بن زكريا عليهما الصلوة والسلام فراى عليه معاليق من كل شئ فقال ما هذه فقال هذه الشهوات اصيب
من ابن آدم قال فهل لى منها شئ قال ربما شبعت فثقلناك عن الصلوة والذكر فقال هل غير ذلك قال لا فقال لله على ان لا املا بطنى من الطعام ابدا اور
[illegible] ہے [illegible] آئینہ است کہ ابلیس علیہ اللعنۃ یحییٰ بن زکریا علیہما السلام سے ملاقات کر دیکھی علیہ السلام [illegible]
[illegible] آدم علیہ السلام [illegible] حق تعالیٰ [illegible] ابلیس گفت [illegible]
[illegible] التیان [illegible] اگر [illegible]
[illegible] گفت [illegible]
[illegible] طاعت [illegible] علیہ السلام [illegible]
ابلیس گفت [illegible] آدمی [illegible] **النصیحۃ الثامنۃ** روی ان [illegible]
[illegible] ان [illegible] ثم [illegible]
[illegible] الله [illegible]
[illegible] علیه **النصیحۃ** [illegible]
[illegible] الله [illegible]

مجلساً قال الأسواق ومجامع الطرق قال اجعل لي طعاما قال ما لم يذكر اسم الله عليه قال اجعل لي شرابا قال كل مسكر قال اجعل لي قرآنا قال الشعر قال اجعل لي مؤذنا قال المزامير
قال اجعل لي كتابا قال الوشم قال اجعل لي حديثا قال الكذب قال اجعل لي مصايد قال النساء **النصيحة العاشرة** ذكر عن وهب بن منبه
رضي الله عنه قال أمر الله تعالى إبليس لعنه الله تعالى أن يأتي محمدا صلى الله عليه وآله وسلم ويجيبه عن كل ما يسأله فجاءه على صورة شيخ وبيده عكازة فقال له
من أنت قال أنا إبليس قال لماذا جئت قال إن الله تعالى أمرني أن آتيك وأجيبك عن كل ما سألتني فقال صلى الله عليه وسلم كم أعداؤك قال خمسة
عشر أولهم أنت والثاني إمام عادل والثالث غني متواضع والرابع تاجر صادق والخامس عالم متخشع والسادس مؤمن ناصح والسابع مؤمن رحيم القلب
والثامن تائب ثابت على التوبة والتاسع متورع عن الحرام والعاشر مؤمن يديم على الطهارة والحادي عشر مؤمن كثير الصدقة
والثاني عشر مؤمن حسن الخلق والثالث عشر مؤمن ينفع الناس والرابع عشر حامل القرآن يديم عليه والخامس عشر قائم بالليل والناس نيام فقال كم رفقاؤك
قال عشرة أولها سلطان جائر والثاني غني متكبر والثالث تاجر خائن والرابع شارب الخمر والخامس القتات والسادس صاحب الرياء والسابع آكل
مال اليتيم والثامن آكل الربا والتاسع مانع الزكوة والعاشر الذي يطيل الأمل فهؤلاء أصحابي وإخواني **النصيحة الحادية عشر** قال وهب بن منبه
[illegible] لقي يحيى بن زكريا عليهما السلام فقال له يحيى أخبرني عن طبائع بني آدم عندكم فقال له إبليس ثلاثة أصناف أما صنف منهم
فهم مثلك معصومون لا نقدر منهم على شيء والصنف الثاني فهم في أيدينا كالكرة في أيدي صبيانكم وقد كفونا أنفسهم والصنف الثالث هم أشد الأصناف
علينا نقبل على أحدهم حتى ندرك منه حاجتنا ثم يفزع إلى الاستغفار فيفسد علينا ما أدركنا منه فلا نحن نيأس منه ولا ندرك حاجتنا **الثانية
عشر** إن إبليس كان يسمى في السماء الدنيا عابدا وفي الثانية زاهدا وفي الثالثة عارفا وفي الرابعة وليا وفي الخامسة تقيا وفي السادسة خازنا وفي السابعة
عزازيل وكان رئيسا على اثني عشر ألف ملك ويقال تحت يده سبعون ألف ملك وكان جناحاه من زبرجد أخضر [illegible]
فمسخ على مثال جسد الخنزير ووجهه كالقرد ورأسه [illegible] والإشارة فيه أن العابد يطيع سنين كثيرة فإذا ترك سجدة لآدم صار ملعونا فكذلك فكيف
حال من ترك الصلوة كثيرة مع عبادة للرب سبحانه فلا يغتر العبد [illegible] لا يطرد من باب القبول [illegible] **الثالثة عشر** قال
زهرة الحسن البصري رحمة الله تعالى عليه إن إبليس عبد الله تعالى في السماء السابعة سبع مائة وسبعين ألف سنة وكان خازن الجنة
مع رضوان ألف سنة فرأى على حلقة الجنة مكتوبا أن لي عبدا من حملة المقربين أمرته أمرا وهو لا يمتثل أمري بل يقصر فأطرده من بابي وأجعل طاعته
وعبادته هباء منثورا فقال إبليس يا رب ائذن لي أن ألعن على ذلك العبد ألف سنة وهو لا يعرف أنه هو الملعون بنفسه والإشارة فيه
أن كثيرا من العباد يقرؤون القرآن ويلعنون فيه على الظالمين والمنافقين والفاسقين وهم لا يعلمون أنهم يلعنون على أنفسهم نستعيذ بالله من
ذلك **الرابعة عشر** ويقال إن إسرافيل عليه السلام نظر في اللوح فرأى أن عبدا من حملة المقربين يصير مردودا فبكى إسرافيل عليه السلام حتى
رحمته الملائكة واجتمعوا عنده وسألوا عن حكايته فقال اطلعت على سر من أسرار الله تعالى وقص عليهم ذلك فبكت الملائكة بأجمعهم وجاؤوا [illegible]
سوى أن يذهبوا إلى عزازيل بأنه مستجاب الدعوة ومن حملة المقربين أن يدعو الله تعالى فيستجيب دعاءه فجاؤوا إليه [illegible] قال إسرافيل عليه السلام
فقال لا نخشى أن يكون ذلك واحدا منكم [illegible] ثم بعد ذلك [illegible] عزازيل [illegible] فقال يا رب [illegible] فدعا لهم
ونسي نفسه فاستجاب الله دعاءه في حقهم ورقم برقم الشقاوة وهذا نصيحة [illegible] لا يطمئن [illegible] غيره ولا يأمن [illegible] الخاتمة ولا يعتمد على الطاعة

والعبادة والعلم ولا نلی شیٔ سوی بفضل تعالی و رحمته قل بفضل الله وبرحمته فبذلک فلیفرحوا هو خیر مما یجمعون **النصیحة الخامسة عشر** قال بعض الحکماء نظرت فتفکرت من ای باب یاتی الشیطان الی الانسان فاذا هو یاتی من عشرة ابواب احدها یاتی من قبل الحرص وسوء الظن فقابلته بالقناعة والثقة فطلبت ای آیة التقوی علیه من کتاب الله تعالی فوجدت قوله تعالی وما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها الایة فکسرته بذلک الثانی نظرت فاذا هو یاتی من باب الحیوٰة وطول الامل فقابلته بخوف مفاجات الموت فوجدت قوله تعالی وما تدری نفس ماذا تکسب غدا وما تدری نفس بای ارض تموت فکسرته بها والثالث نظرت فاذا هو یاتی من باب طلب الراحة والنعمة فقابلته بزوال النعمة وسوء الحساب وتقویت بقوله تعالی ذرهم یاکلوا ویتمتعوا ویلههم الامل فسوف یعلمون وکسرته بذلک الرابع نظرت فاذا هو یاتی من باب العجب فقابلته بالمنة وخوف العاقبة وتقویت بقوله تعالی فمنهم شقی وسعید فلا ادری من ای الفریقین انا فکسرته بذلک والخامس وجدته یاتی من باب الاستخفاف بالاخوان وقلة حرمتهم فقابلته بمعرفة حقهم وحرمتهم وتقویت بقوله تعالی ولله العزة ولرسوله وللمؤمنین فکسرته بها والسادس نظرت فاذا هو یاتی من باب الحسد فقابلته بالعدل وقسمة الله تعالی فی خلقه وتقویت بقوله تعالی نحن قسمنا بینهم معیشتهم فی الحیوٰة الدنیا فکسرته بها والسابع نظرت فاذا هو یاتی من باب الریاء ومدح الناس فقابلته بالاخلاص وتقویت بقوله فمن کان یرجوا لقاء ربه فلیعمل عملا صالحا ولا یشرک بعبادة ربه احدا والثامن نظرت فاذا هو یاتی من باب البخل فقابلته بفناء ما فی ایدی الخلق وبقاء ما عند الله وتقویت بقوله تعالی ما عندکم ینفد وما عند الله باق فکسرته بها والتاسع نظرت فاذا هو یاتی من باب الکبر فقابلته بالتواضع وتقویت بقوله تعالی انا خلقناکم من ذکر وانثی الی قوله تعالی ان اکرمکم عند الله اتقیٰکم فکسرته بذلک العاشر نظرت فاذا هو یاتی من باب الطمع فقابلته بالایاس من الخلق والثقة بما عند الله والتقویة بقوله ومن یتق الله یجعل له مخرجا ویرزقه من حیث لا یحتسب **النصیحة السادسة عشر** در سراج وہاج که تفسیرات تعالیٰ مذکور است می‌گوید که آدمی را دو دشمن است یکی شر نفس دوم شر شیطان و اگر صدقی عالم جمع شوند تا شر شیطان را کمال رسانند نتوانند چه شر شیطان در مقابلهٔ شر نفس اندک است و شر نفس را بار از شر شیطان بیش است دلیل آنکه حق تعالی شر نفس را در امر مذکور کرده است در قرآن یاد فرمود که ان النفس لامارة بالسوٓء و شر شیطان را بحرف ذکر اکتفا فرمود که انما یامرکم بالسوٓء والفحشآء و مصطفیٰ صلی الله علیه وآله وسلم اعانه رسالت از هر دو مرتبه ای ابد خسته تا چون سرار جانه خواب برکردی گفتی اللهم لا تکلنی الی نفسی اعوذبک من شر نفسی و مجاهدت با نفس امارهٔ او کرده قال رجعنا من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر و دفع بشت مخالفت هوای نفس میسر گردد و اما من خاف مقام ربه ونهی النفس عن الهویٰ فان الجنة هی الماویٰ واما استعاذه از شر شیطان آنکه بدانی که بهیکل مصطفیٰ صلعم فاصلتر نیست و مکانی از مسجد حرام بحرمت تر نی هیچ طاعت از طاعات نماز مقدم نیست و ذکری بزرگوار تر از کتاب حق تعالی نیست فاضلترین بندگان را در فاضلترین طاعتها خواندن فاضلترین ذکرها فرمان چنین آمد که فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشیطان الرجیم تا تو بدانی که دو دشمن چنین رکمین داری از شر شیطان ایمن ساختی و بخدا تعالی پیوسته از ایشان استعاذت نمائی و بزرگان گفته‌اند که نجات از شر شیطان بدو چیز است ترک دنیا کردن و بذکر خدای تعالی مشغول بودن و نجات از شر نفس دو چیز است یکی بنده نگاه داشتن و دوم پیوسته گرسنه بودن هر که از این خصال دو لا آکل است از مکیت مبتلا بودلی مذکور قال الشیخ ابوبکر الواسطی قدس سره حین سئل عن السلام ... [illegible]

سیر گردی از طعام گرسنه‌اش ساختی از همه معاصی و اجرام و چون گرسنه‌اش گردانیدی از طعام سیر گردی از همه معاصی و آثام اعاذنا الله تعالی
من شر کل ذی شر بفضله وکرمه فی الدنیا والآخرة **النصیحة السابعة عشر** هم در تفسیر سراج وهاج میگوید که ای مسکین از شر این لعین بخدای
تعالی اندر پناه گیر که هزار هزار چو تو بگرد قدم ایشان نرسد از شر این ملعون فریب خورده اند و کسی که امثال ایشان برآورد ضعیفان را هیچ
برمدار و دلیل بر آنکه اول مادر و پدر ترا در آویخت کما قال الله تعالی فازلهما الشیطان عنها تا ایشان را از سرای سرور و راحت بدار محنت
و غم انداخت از یکدیگر جدا افتادند تا سیصد و پنجاه سال از وی فریاد خواستند کما قال الله تعالی ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفر لنا وترحمنا
لنکونن من الخاسرین تا بعد از آن مژده عفو آمد فتلقی آدم من ربه کلمات فتاب علیه بعد از آنکه این حال بر خود دید فرزندان را چنین نصیحت فرمود
یا بنی آدم لا یفتننکم الشیطان کما اخرج ابویکم من الجنة ینزع عنهما لباسهما لیریهما سوآتهما پدر را از لباس ظاهر بیرون آورد
شاید که شما را از لباس معرفت و ایمان بیرون آورد انه یراکم هو وقبیله من حیث لا ترونهم از دشمن که شما را می بیند و شما او را نمی بینید هشیار باشید
هشیار بودن آنست که بذکر خدای تعالی مشغول باشی و با دمی اندیشی و میگوئی اعوذ بالله من الشیطان الرجیم دیگر نوح پیغمبر علیه الصلوة والسلام
چون آب عذاب طغیان نمود و کشتی بر روی آن آب روان شد چشم وی بر پسر افتاد ابلیس وسوسه در آمد که پسر تست مهر پدری بجای آور و در بند نجات
او باش تا نوح علیه السلام گفت رب ان ابنی من اهلی فرمان آمد که انه لیس من اهلک انه عمل غیر صالح یا نوح علیه السلام
دویست و پنجاه سال از آن حال بخدای تعالی می نالید و میگفت رب انی اعوذ بک ان اسألک ما لیس لی به علم والا
تغفر لی وترحمنی اکن من الخاسرین دیگر چون یوسف صدیق را صلوات الله وسلامه علیه واقعه خلوت با زلیخا پیش آمد ابلیس
لعین مستعد احوال دو جان گشت از غایت شادی [illegible] آغاز کرد فرمان رسید که ای ملعون چه شادی میکنی گفت بچنین فرصتی [illegible] یوسف را
بعصیان در اندازم الهام الهی مدد یوسف صدیق علیه السلام در داد تا گفت معاذ الله توفیق عصمت الهی در رسید تا شر وسوسه شیطان نجات یافت
کذلک لنصرف عنه السوء والفحشاء [illegible] آن کند که یوسف کرد علیه السلام [illegible]
نگاه داشتیم صلوات الله علیه دیگر حضرت ایوب پیغمبر علیه الصلوة والسلام از شر شیطان بخدای تعالی فریاد میخواست اذ نادی ربه انی مسنی الشیطان بنصب وعذاب
و آن [illegible] بود که ابلیس [illegible] حال از حق تعالی درخواست تا مال و مواشی و اولاد و نعمت و صحت از ایوب علیه السلام [illegible] بر زوال آورد و ایوب علیه
السلام [illegible] نگاه خود را بصورت طبیبی ساخته سر راه که زن رحمت خاتون که امرأة ایوب علیه السلام بود [illegible]
رحمت خاتون [illegible] ابلیس [illegible] گفت [illegible] ام که دل تو [illegible] بیماری شوهر تو [illegible]
اگر [illegible] رحمت خاتون [illegible] گفت [illegible]
تا [illegible] چیست گفت چون طعام خورد در ابتدا بسم الله نگوید و در اختتام الحمد ترک کند و گوید [illegible] داروی داد و مقدار [illegible]
[illegible] گفت علیه السلام [illegible] ابلیس [illegible] حال بخدای تعالی [illegible] الشیطان
[illegible]
[illegible] حق تعالی

ورد انه علی باطن سمامد و انا عیسی علیه الصلوة والسلام رای انه کان جالسا علی صخرة بیت المقدس فجاء ابلیس و قال علیه قل لا اله الا الله قال
ما کلمة الحق ولکن انا لا اقول بقولک قال اللعین انک انه قال نعم قال ان کنت صادقا فارم نفسک من الجبل حتی یحفظک قال عیسی علیه السلام
ملعون الرب یبتلی العبد اما العبد فلا یبتلی الرب قال ابلیس یا عیسی ان تفعل ما لم یفعل احد کانک شریک الله و ان الله عیسی گفت علیه السلام
چه کردم ای ملعون ابلیس گفت در گل دمیدی جانور شد بیمار خواندی صحت یافت مرده خواندی زنده شد مانند وحدة استی از آسمان
رو د آمد عیسی علیه الصلوة والسلام سر بر داشت و گفت الٰهی جده من البحر یعنی مادر مریم مرا تو آفریده و موفر با خواست و گفت اعیذها بک
وذریتها من الشیطان الرجیم اگر استعاذه جده مرا قبول کرده اعنی و بحق من شره جبرئیل آمد علیه الصلوة والسلام یک پر برزد و مستر قیل اه احت
پای که ازوی بسر و تربیت یکسال دران دریا ماند چون بیرون آمد بر دیگر رو بمغرب افتاد در دریای که آن سو آن تربیت یکسال بگرآمد
اند بعد از آنکه از آنجا بیرون آمد دیگر بر جا عیسی صلوة الله و سلامه علیه بدیدی کرانه کردی و گفتی یا پسر مریم من از تو آن پیچیدم که از خلائق عالم
پیچیدم نکته چون باستعاذت جده عیسی علیه السلام سیزه او از شر شیطان ما رهانت تو نیز در وقت طاعت چون استعاذت سر زمان آید
ولی ترکه ترا از شر وی ما ره دارد بفضل و رحمت جود الثامنة عشر قیل ان الشیطان یقول کیف تقلب من بنی آدم اذا عصب طرت سے
سه اذا سکن فعدت فی قلبه ولیس الخلاص منه الا بذکر الله تعالی و یقال سلاح الشیطان مع المؤمنین اربعة اشیاء الرحمة الواسعة والمغفرة
الشفاعة والکفارة قال الله تعالی حکایة عن قول ابلیس ثم لاتینهم من بین ایدیهم ومن خلفهم الآیة یقول لاتینهم من بین ایدیهم فاقول ان رحمة
الله واسعة قال الله تعالی ورحمتی وسعت کل شیء قال صلی الله علیه وآله وسلم ان الله تعالی ارحم بعبده من الوالدة الشفیقة علی ولدها
ومن خلفهم بالمغفرة فاقول ان الله تعالی غفور الرحیم وقال الله تعالی نبی عبادی انی انا الغفور الرحیم وعن ایمانهم بالشفاعة فاقول
ان الله تعالی ولسوف یعطیک ربک فترضی وعن شمائلهم بالکفارة فاقول الصلوة الی الصلوة کفارة وکما الجمعة الی الجمعة کفارة ومن رمضان
الی رمضان کفارة وقال الله تعالی ان الحسنات یذهبن السیئات فلا ینبغی للانسان ان یغتر بقول ابلیس با الرحمة والشفاعة والکفارة
ولکن یستوجب هذه الاشیاء بما اشترط الله تعالی فی القرآن وهو قوله تعالی ورحمتی وسعت کل شیء فساکتبها للذین یتقون ویؤتون
الزکوة والذین هم بآیاتنا یؤمنون الذین یتبعون الرسول النبی الامی الآیة ومن کان مع هذه الشرائط لا یرات تحییه رحمة الله
عفوه والله الموفق سبحانه وتعالی النصیحة التاسعة عشر قال یحیی بن معاذ رحمة الله علیه الشیطان قدیم وانت حدیث والشیطان کثیر التسلیم
الشیطان فارغ وانت مشغول والشیطان له همة واحدة وهی هلاکک وانت مع مائة همة والشیطان یراک وانت لا تراه وهو لا ینساک وانت تنساه
من نفسک عون ومن نفسه لیس لک عون فمن علیه هواه اصبح النصیحة العشرون قال ابراهیم بن ادهم نفسه بما ... بال کرجل
حرف بیت مظلم ومعه کلب عقور یعقره کل ساعة فان الشیطان قد اسره وهو لا ینتفع اعاذنا الله تعالی من شر الشیطان بحرمة نبیه
محمد سید الانس والجان صلی الله علیه وآله وسلم تسلیما کثیرا

الفصل الحادی عشر فی الاخبار والقول المتفرقة من هذا الباب

قال ابو طیب نقلا عن سعید بن عمر اللیثی رحمة الله
علیه ان لما عصمه الله تعالی علی ابلیس و امر بهم من الجنة قال یا رب آدم لی سدة و قد ... سلطنی علیه قال اما قد سلطتک علیه

تجری منه مجری الدم قال یا رب زدنی قال صدورهم لک مساکن قال یا رب زدنی قال اجلب علیهم بخیلک ورجلک وشارکهم فی الاموال والاولاد قال
العلماء کل خیل یسیر فی معصیة الله تعالی فهو من خیل ابلیس وکل رجال اجتمعوا علی معصیة الله تعالی فهو من رجل ابلیس وکل مال من غیر حله ینفق فی
غیر طاعته فهو شرکة ابلیس ومن الاولاد ما سوقوا وقصروا وحشوا واشرکوا ثم قال آدم علیه الصلوة والسلام وسلطت ابلیس علی وجعلته فی عدد امثالی
لی ما یمنعنی قال الله تعالی لا یولد لک ولد الا وکلت به من یحفظه من قرناء السوء قال یا رب زدنی قال السیئة بواحدة والحسنة بعشر امثالها
قال یا رب زدنی قال التوبة ولا اقرعها منک ما دام الروح فی بدنک قال یا رب زدنی قال اغفر لک ولا ابالی فقال آدم حسبی قال وهب
رضی الله عنه ان الله تعالی اوحی الی آدم علیه السلام فقال یا آدم واحدة لی وواحدة لک وواحدة بینی وبینک واخری فضل منی علیک اما التی
لی تعبدنی ولا تشرک بی شیئا واما التی لک فعملک وبینک لا انقصک منه شیئا واما التی بینی وبینک فمنک الدعاء ومنی الاجابة والعطاء واما
التی هو فضل علیک فستی لیستغفر فی اغفر لک ولا ابالی قال حسبت یا رب **النقل الاخری** حکی ان یونس صلوات الله وسلامه علیه حین
استاذه الله تعالی بطن الحوت له مثل المرآة یری من بطنه کل شیء کان فی البحر یری یوما فی البحر شیخا جالسا علی سریره یاتی الیه فوج فراه یونس علیه السلام
انه کان یخرج الفوج جانبه ویخرج من فوج ولا ینقطع عنه الافواج فسال یونس من هو فقالوا هذا ابلیس ما تاتی الیه ما کره فقال
یونس لما ذا یفرح الفوج ویخرج عن فوج فقالوا الاول انما یفرح یقولون فلان انه واقبل علی ... وقت آخر ویقولون فلان
ترک التوبة واقبل علی المعصیة یفرح ولیس یوما الا وقد ارسل عساکره الی کل فرد من افراد بنی آدم سبعین مرة وقال ... ان ... مرتین مکانهما
غروره ومکایده ویعرضها علی القلب احد العدو واحد مثلا یعرض الکفر ولا فان لم یقبله عاد الکبائر ... فان لم یقبل فالصغایر نعوذ الله من شره
وکیده وصلاله **النقل الاخری** روی انه لما بعث النبی صلی الله علیه وآله وسلم قال ابلیس لیسا طینه لقد حدث امر ثم تواصی قال ارض
وغربها وقال بعث محمد صلی الله علیه وآله وسلم فجعل شیاطینه یرسل الی اصحاب النبی صلی الله علیه وآله وسلم فیرجعون خائفون فیقولون بعثتهم
فیقومون الی صلوتهم فتمحی ذلک فقال ابلیس رویدا بهم عسی ان افتح لهم الدنیا فهناک تصیبون حاجتکم **نقلی دیگر** شیخ جنید بغدادی
قدس الله روحه گفت آرزو می بود که ابلیس را ببینم تا شیطان ... جد سوال کنم شبی بدر مسجد ... بودم مردی ... نمی
الا با ... تمام بدر مسجد حاضر شد جنید گفت قدس سره که ... از وی در دل من پیدا آمد چنانکه ... کردم آن شخص گفت من کیستم که سالها در
آرزوی من بودی شیخ فرمود که پیش وی رفتم مرا گفت ای جنید در آن ساعت که مرا یاد کردی حال از وحرن ... بود یاد حق تعالی مرا یاد کردی یا حق
تعالی را فراموش کردی تا مرا یاد کردی اگر مرا یاد حق تعالی مرا یاد کردی در طریقه شرک بوده واگر وی را فراموش کرده بودی در شریعت عاصی بودی جنید
گفت که این سخن وی حالتی بس در آمد ... بار نگریستم پس گفت ای جنید ... تو یک سوال دارم که حق تعالی ما توحید ... لطف
او روا داشت ترا معلم ملائکه گردانید از ... خاک ما وح عالم پاک رسانید چون گفت آدم را سجده کن چرا ... ی الیس گفت ای جنید قصا تقدیر
وی چنین بود تو مداری که آدم را بخوردن گندم من مبتلا کردم گفتم پس ملعون چه ... گفت بالا در لعضی سطر فضل نگاه کرد دوستان آمد
و در بعضی سطر عدل نظر کرد دشمنان آمد شیخ در گریه در آمد ابلیس گفت ای شیخ بیرا می گرئی اگر از برای خود میکرئی مگری که از جمله دوستانی واگر از برای
من میگرئی هم مگرئی که بر من جای گریستن نیست جای لعنت کر دست شیخ فرمود از وی پرسیدم که در ولسانی که در مسجد اندر ابلیسان هرگز طرح ...

گفت می گفتم چگونه گفت چون وسوسهٔ دنیاوی شناسی میکنم بنفس میروم و چون وسوسهٔ عقبی شناسی میکنم بمولا میل و عطا میگیرید و مریدان حضرت
گفتم هیچ بر اسرار ایشان وقوف می یابی گفت نی مگر وقتی که در حال سکر و بیخودی بر زبان ایشان چیزی برود مرا بالجمله بر سر ایشان اطلاعی حاصل آید
در این بودم که ناگاه بانگ نماز برآمد و آن ملعون خاک بر سر میکرد و میگریخت شیخ فرماید که در مسجد درآمدم شیخ سری را دیدم سر بر زانو نهاده قدس الله روحه
سر برآورده گفت ای فرزند کذب عدو الله این درویشان بر حضرت عزت از آن عزیزترند که حق تعالی بر اسرار ایشان جبرئیل امین را علیه السلام اطلاع
دهند شیطان لعین کجا تواند بود **نقلی دیگر** شیخ مالک دینار گفت قدس الله روحه که سحری از برای تجدید طهارت بیرون آمدم چون طهارت ساختم انگشتم
در ساختنی پای من بسنگی برآمد و خون آلود گشت باز گشتم و تجدید کردم بمسجد آمدم و نماز گزاردم و بجای نماز بامداد نماز چاشت و نیاز مشتغل بودم چون بیرون
آمدم پیری دیدم سائل از پهلو داده درمی خواستم که بوی دهم گفتم بسم الله الرحمن الرحیم آن پیر ناپدید شد و درم از دست من بیفتاد خواستم آن درم برگیرم آوازی شنیدم که ... برگرفتم
دیدم که باز آن پیر ظاهر شد گفتم تو کیستی گفت ابلیس گفتم بر راه چه میکنی گفت بر انگشت پای در سنگی درآمد هیچ دانی که آن از سبب چه بود گفتم نی گفت
تا ترا خبر کنم گفتم بگوی گفت می خواستم که ترا وسوسه کنم و بر تو دست نمی یافتم تا وقت سحر برخاستی در خاطرت گذر کرد که امشب من پیش از همه
برخاستم بدین مقدار مرا بر تو دست شد انگشت پای ترا در سنگی زدم تا خون آلود گشت و چون درم خواستی که بمن دهی نام خدای تعالی بر زبان
راندی ... بر من ... نگریستم تو خواستی که آن درم را برداری آن فرشته بود که ترا گفت برگیر که در آن درم ... ای درویش
که بر وی نام الله نوشته است روا نمیدارد که بدست شیطان افتد دلی که بر وی نام خود بقلم قدرت نوشته که اولئک کتب فی قلوبهم
الایمان اگر در وی آخر بدست وسوسهٔ شیطان باز گذارد کرم خداوندی چه عجب **نقلی دیگر** شیخ سهل عبدالله تستری گفت قدس الله روحه
که بادیه درآمدم آبی دیدم بغایت روشن از غاری بیرون می آمد عجب داشتم چرا که بکرات آنجا رسیده بودم و آن آب ندیده بودم گفتم مگر ...
چشمه گشاده گشته بغار درآمدم ابلیس لعین را دیدم بسجده نشسته میگریست و زاری میکرد و آن آب دیدهٔ وی بود جاری گشته گفتم ای لعین این
گریه و زاری چیست ترا ... آدم را سجده کن نکردی ... خاک او را سجده کن ... اکنون ... اگر صد ...
قبر آدم برو و سجده کن ... ابلیس گفت ای سهل اکنون از سر خاک آدم می آیم و بدان رفته بودم تا سجده کنم ...
دانستم که وی میخواهد کار بارادهٔ ازلی دارد تا عنایت که موجه احوال کیست و ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء **نقلی دیگر** در تفسیر کشف الاسرار
... سهل تستری رحمة الله تعالی دیگر آورده است میگوید که شیخ سهل ... روزی ابلیس دیدم گفتم اعوذ بالله ... گفت ای سهل آن گفت ... اعوذ بالله من
یا سهل اگر تو میگوئی فریاد از دست شیطان من میگویم فریاد از دست رحمان گفتم یا ابلیس چرا آدم را سجده نکردی گفت ای سهل ...
بیهوده را بمان اگر با او راهی داری او را بگوی که اگر این ... وی چه می ... همین ساعت بر سر خاک آدم بودم هزار بار آنجا ...
بردم و خاک تربت وی بر دیده مالیدم بغایت ندای شنیدم ... **رباعی** ... چنان ... افتاده است + کردی ...
طاعتی گناه افتاده است + این قصه ... افتاده است + کس ... گلیم یا سیاه افتاده است + پیر هرات گفته است قدس الله روحه
العزیز الهی هر کرا خواهی ... روا است و آنرا که نخواهی ... است سهل گفت ... نوشته ... که بخوان چون بخواندم
مشغول شدم از من غائب شد و نوشته این بیت بود **شعر** ان کنت ... القدر + ... یا سهل علمی او قدر **نقلی دیگر**

شیخ ذوالنون مصری رحمة الله علیه گفت در بادیه بودم ابلیس را دیدم که چهل روز سر بسجده نهاده بود که بر نمی داشت گفتم یا مسکین بعد از بیزاری و لعنت
این همه عبادت چیست گفت یا ذوالنون اگر من از بندگی معزولم او از خداوندی معزول نیست **بیت** توئی مقصود اگر نزدیک دیدم + توئی مقصود گر
مشغول دیدم **نقلی دیگر** ابویزید بسطامی گفت قدس سره از الله تعالی درخواستم تا ابلیس را بمن بنماید ویرا در حرم یافتم او را در سخن در آوردم سخنان
زیرکانه میگفت گفتم یا مسکین با این زیرکی چرا امر حق تعالی دست نداشتی گفت یا بایزید آن امر ابتلا بود نه امر ارادت چه اگر ارادت بودی هرگز دست
نداشتی گفتم یا مسکین مخالفت حق است که ترا باین روز آورد گفت یا بایزید المخالفة یکون من الضد ولیس له ضد والموافقة من المثل للمثل ولیس له مثل افتری
ان الموافقة لما وافقته کانت منی حین خالفته کانت منی کلاهما منه ولیس لاحد علیه قدرة وانا مع ما کان ارجو للرحمة لانه قال ورحمتی وسعت کل شیء
وانا شیء فقلت سبحانه شرط التقوی فقال مه الشرط یقع ممن لا یعلم عواقب الامور وهو رب لا یخفی علیه شیء ثم غاب عنی **نقلی دیگر** در روایت آمده که
چون آدم علیه السلام خلعت قبول توبه یافت و بهرهٔ لعنت حصهٔ دشمن آمد ابلیس در پی سر آدم ظاهر شد آدم زبان ملامت بکشاد گفت ای
ملعون اینچه بود که کردی نه با خود نیک کردی و نه با من خود را لعین و رجیم ساختی و مرا از دار نعیم بیرون انداختی ابلیس گفت ای آدم ملامت مکن اگر
ابلیس تو من بودم ابلیس من که بودی خواست خواست ازلی تا ترا سوا زد و خواست تا من بیچاره را نگذارد خواست خواست ویست حکم
حکم وی یفعل الله ما یشاء ویحکم ما یرید **رباعی** حکمی که ازو محال باشد پرهیز + فرموده او امر کرده کردی بگریز + انگاه میان حکم امرش عاجز + در مانده
جهانیان که کرد امر بپرهیز + **نقلی دیگر** نقلست مختلف لاهوتی که چون ابلیس مردود شد و داغ قهر بر ناصیهٔ آن ملعون نهادند و آدم علیه السلام از
قرار طارم افلاک بنشیب نشیمن خاک فرستادند ابلیس هموار بر آمدن آسمان ممنوع گشته بود روزی بر معارج افلاک بر آمد و در سایهٔ عرش مجید در آمده حلقه
در ساق عرش زد و با حملهٔ عرش گفت که ای ملائکه مرا هفت اشکال است که بر حضرت عزت میخواهم عرض کنم شما حاضر باشید تا آن سوالها را موقف
عرض رسانم و جواب آن سوالها بشنوم یکبار حملهٔ عرش را هیبت و دهشت این سخن بسدرة المنتهی آمدند و سر در پیش انداختند و اسرافیل علیه الصلوة
والسلام سر بسجده نهاده گفت الهی اگرچه از حکیم طلب حکمت بودن رواست ولیکن من از این سوالها بیزارم فرمان رسید که ای لعین چه سوال داری
بگوی ابلیس زبان برکشاد و گفت سوال اول آنست که خداوندا مرا بیافریدی یا بخواست من بیافریدی یا بخواست خود مرا درین باب اختیاری بود
بودن و وجود من همه باختیار تو بود اگر مرا نمیخواستی پس چرا می آفریدی سوال دوم آنست که چون مرا آفریدی بعد از آن آدم را خلق فرمودی
مرا از آتش آفریدی و او را از خاک میان ما هیچ عداوتی نبود مرا در سجدهٔ وی حکمی نمود و او را راه و حکمت من طمع آن عداوت در میان ما چه نسبت پدید آوردی
سوال سوم آنست که چون عداوت پدید آوردی و او را بهشت آرام دادی و مرا سرگردان ممسوخ و مسوخ گردانیدی من در بهشت آدم
بقصد آنکه در بهشت در آیم و بوسوسهٔ اضلال او کنم عداوت خود بادی بکار بردم با آنکه نیت من میدانستی و مقصود من می شناختی مرا
در بهشت چرا راه میدادی سوال چهارم چون در بهشت در آوردی من سخنی بیش نگفتم و زیاده از وسوسه بیش نبردم سخن مرا در دل آدم چرا
جای دادی و بوسوسهٔ من چرا پیش بر رفتی و درخت گندم را در پیش تخت وی هر جا میرفت چرا میبرد پیاپی نیدی سوال پنجم آنست که من از حضرت
تو امان خواستم که دعا انظرنی الی یوم یبعثون مرا چرا امان دادی و اگر اضلال من خواستی چرا ایمان ساختم هلاک گردانیدی تا فرزند آدم
از وساوس من مصون ماندی و من بیزار گندم به طمع لعن ایشان نجات یافتمی سوال ششم آنست که چون مرا امان دادی و من در معصیت

ایشان چه در اهتمام مهام نموده بصغائر و کبائرشان ممتحن گردانیدم و ترا از معاصی ایشان هیچ زیانی نیست و از طاعات ایشان سود هیچ
چرا همه را التی آمرزی و به بهشت فرستی که بعضی را از ایشان بدوزخ نام بردی باری سؤال هفتم آنکه چون از معاصی اهل اسلام عصیان هیچ
نقصان باستانهٔ کبریائی تو عاید نمیگردد و بحرائم مجرمان هیچ وجه متضرر نیستی حکمت در آفرینش برزخ دوزخ چه بود و مقصود از تعذیب این اسیران
محصور چه می‌نمود چون این سؤالات بعرض عرش رسید فرمان آمد که ای ملعون سؤالهای خود تمام کردی اینمقدار میدانی که در کارخانهٔ ما چون
و چرا نمیرود تو بصورت حقیقت خداوندی و استغنای صمدی مرا نشناخته هر حکم که من کنم کس را مجال آن نیست که گوید چرا کردی یا رای آن نه که گوید چرا
کردی لا یسأل عما یفعل صفت بر کمال هست یفعل الله ما یشاء حکم او بی نعوت جلال است **ابیات** دیا دعقبی دو منزل ساختم + طالبان را
در طلبها تاختم + هر کسی در منزل و ماوای خویش + یکسر و نگذرد از جای خویش هفت گردون بستهٔ فرمان من + هیچو گوئی در خم چوگان من +
عالم و آدم اسیر حکم ماست + گر بسازم و رنسوزم هم رواست + گر عمارت سازم از ویران کنم + پادشاهم هرچه خواهم آن کنم + **نقلی دیگر**
نقلیست که چون ابلیس مردود گشت و سنگ لعنت بر تارک نامبارک وی باراسید و از آسمان بر زمینش انداختند و اعلام اضلال بنام او فرو
او برافراختند دنیا و هوا متعرض وی آمدند ابلیس از خوار و خجل دید بضربت قهر خداوندی خورده و شربت زهر در دمندی چشیده نام سلکی
شیطانی در گشته از پیشگاه علیین به تنگنای اسفل السافلین انتقال نموده آبلیس ادلداری داده استمالت نمودند و در مراعات او فرو ماندند
گفتند اگر بحبث آدم از فرود اعلای باین توده خاک افتادی اما بیمار دل میدارانی که ما در مقام اتفاق او لاداو را بکفر و نفاق مبتلا گردانیم
واز مرافقت و موافقت تو عنان نه پیچانیم **القصه** هر سه با یکدیگر بیعت نمودند در اضلال و اهلاک فرزندان آدم و دست یکی کردند ابلیس
گفت من از طاعت بمعصیت خوانم و از عبادت بگناه دلالت کنم دنیا گفت من خود را در نظر ایشان بیارایم و بتزئینات و تمویهات خود شان
مشغول گردانم هوا گفت من سهو تمارا بر ایشان گمارم و از طاعت و قربات شان باز دارم بعد از آن گفتند از اعلامی باید که اگر ما باشیم
حاکم مقام ما باشد ابلیس کبر را خلیفهٔ خود گردانید گفت اگر من غائب باشم کبر کار من کند دنیا حرص را خلیفهٔ خود گردانید گفت اگر مرا ..
حرص شان بخود مشغول گرداند هوا حسد را خلیفهٔ خود ساخت گفت اگر من نه باشم حسد ایشان را هلاک گرداند گفتند ما را لشکری می باید ابلیس گفت
کافران لشکر من اند دنیا گفت شهوات لشکر منست هوا گفت راحتها لشکر منست گفتند ما را علمها می باید ابلیس علم کبر برداشت دنیا علم
عمل بر داشت هوا علم معصیت بر داشت گفتند ما را طبلها می باید ابلیس از عداوت طبلی ساخت دنیا از بخت طبلی ترتیب کرد هوا از خطت
طبلی پرداخت ابلیس و آلجیت بر طبل عداوت رد آواز سکوی تک و تشمه و شرک و نفاق در جهان افتاد حق تعالی فرمود انما یرید
الشیطان ان یوقع بینکم العداوة والبغضاء دنیا دو آل طالب بر طبل رغبت زد آواز حرص و طمع و بخل طمع در عالم افتاد حق تعالی فرمود
ولا یغرنکم الحیوة الدنیا هوا دوال ضلالت بر طبل خطیئت زد آواز لذات و راحت هوا و شهوت در عالم افتاد حق تعالی فرمود
ولا تتبع الهوی هر بار امداد این سه لشکر بااین سه خلیفه برابر اند و طبلها فرو کوبند قصد ولایت تن آدم می کنند [illegible] باطن مدد
امیر پادشاه دل علم ایمان بدست گیرد سپاه معرفت را بیارا ید لشکر توحید را فرمان دهد سلاح راست کند [illegible] امداد امیر لشکر
خود را از لشکر ایمان و علم و زهد و تقوی و تسبیح و فتوی و رغبت و رهبت و یقین و توکل [illegible]

و صبر و سخاوت و خوف و رجا یکی از این صفداران و رباش اسم لطف المیمون دست قوت گرفته تیغ لوی برداران جمل تا نفس العالمین
حمائل کرده بر یره و کان حقا علینا نصر المؤمنین در پوشیده و سپر لا حول و لا قوة الا بالله در روی کشیده بچهار آراسته و پیراسته در عالم
ایمان روان گشته حاصل این دو لشکر متصل با یکدیگر در مصاف اند و معرکه ایشان سینه بنده است یوسوس فی صدور الناس چون عرصه
ما حرب رسد این دو لشکر بهم در رسد تا کدام یک غالب آید و نصرت کرا باشد اگر مدد الهی جل و علا متوجه عساکر ایمان باشد فتح در یحان فتحه تعلیم
و اگر عیاذا بالله خذلان حق سبحانه در رسد لشکر کفر لشکر ایمان را بر هم زند نعوذ بالله من هذا فصل من حیله هر بنده را که تماشای آن باشد
تا لشکر شیطان را منهزم گرداند و سپاه ایمان غالب آید شب و روز بیا هوی این کلمه در شهرستان وجود در ا مدار د که اعوذ بالله من الشیطان
الرجیم **نقلی دیگر** نقلست که دران وقت که زلیخا با یوسف خلوتی ساخته بود ابلیس از غایت فرح و شادی نعره برد فرمان رسید که ای ملعون
چه شادی میکنی گفت چرا شادی نکنم اگر خلوت می باید هست اگر جمال یوسف و حسن زلیخا می باید هر دو هست و اگر وسوسه و اغوای شیطان
می باید هست اکنون که اسباب معصیت مهیا باشد لابد که یوسف در معصیت افتد فرمان آمد که ای ملعون این همه هست ولیکن اگر عصمت می باید
و اگر حفظ و عنایت می باید هست فی الحال فتح و نصرت الهی جل و علا در رسید تا یوسف اشارت میکرد و با کشاده می شد تا یوسف علیه
السلام بعصمت جل و علا از ان ورطه بسلامت نجات یافت کذلک لنصرف عنه السوء و الفحشاء در ان ماه که موسی علیه السلام
بنی اسرائیل از پیش فرعون و فرعونیان بگریختند چون بکناره دریا رسیدند ابلیس از غایت نخوت و سرور نعره برد فرمان رسید که ای ملعون
اینچه شادیست گفت شادی برای کدام روز است اگر در پیش دریا می باید هست و اگر در عقب لشکر می باید هست سبب تلف شدن موسی
و اهل او راحه در می باید فرمان رسید که ای ملعون این همه هست ولیکن اگر قدرت من می باید هست ای موسی عصا را بر دریا زن فانجیناه
والذین معه برحمة منا و قطعنا دابر الذین کذبوا بایاتنا که ملک دران وقت که بنده را عمر با خر رسد ابلیس ملعون نعره برد فرمان رسد
که ای ملعون این چه شادیست گوید شادی از برای که امروز است بنده گنهگار می باید هست اگر صعوبت بیماری و درد و ملامی باید هست اگر مدارت
مال و ذریه و خویشان و هوس می باید هست و اگر بعلایات و سطوت و دیدن ملائکه می باید هست اگر هیبت ملک الموت می باید هست اگر تلاطم امواج
بحر عشق می باید هست اگر کوه گناهان صغیره و کبیره می باید هست بنده را نومید شدن و بکفر مردن چه در می باید فرمان حضرت خداوند
جل و علا در رسد که ای ملعون اینها همه هست ولیکن نظر عنایت من هم هست ای عزرائیل جان بنده را به نور ایمان و سرور عرفان بردار که بشوق
رحمت نحو رحمة منه در رسوان **نقلی دیگر** تفسیر امام یعقوب کتابی ... ان ابلیس علیه اللعنة استقبل الخضر علیه الصلوة و السلام امر را
مراد آن ... عمر پیرا ... اری ... فقال ابلیس الخضر ابیها الرجل العریب ما اسمک قال الخضر ... من علی ما تفعل ... فقال ابلیس
ما علمک قال ... فقال اللعین ... قال اللعین چون مکاس هست که شش ... قال اخبر ... ما حاجات داود علیه السلام
الهی این ... فاوحی الله تعالی الیه یا داود ان اردت ... عند المنکسرة قلوبهم من مخافتی فقال ابلیس کیف تعرف ... قال الخضر علیه السلام
شش چیز را اثبات میکنم و شش چیز را نفی میکنم گفت آن شش چیز که اثبات میکنی کدام است قال الاول انه اول کل اول و الثانی آخر کل آخر
و الثالث مالک کل مالک و الرابع قادر بلا ارادة و لا آلة و الخامس عالم من غیر تعلم و السادس اعنی من کل غنی قال اللعین آن شش چیز که نفی میکنی

کدام ست قال الاول الشرب والسنة والنوم والثالث المرض والموت والرابع الصاحة والولد والخامس المشورة والتزویج والسادس العلة والشهوة قال اللعین یا محمد فالعمر قال یحضر کل یوم یحیی ویحشر یحیی ویمیت ویعز ویذل یغنی ویفقر یعطی ویمنع یفقر ویعدم قال اللعین فما ذا قال یحضر اذا اراد شیئا ان یقول له کن فیکون قال اللعین الله اسم قال ولله الاسماء الحسنی فادعوه بها قال ما ذا اسمه قال هو الله الذی لا اله الا هو عالم الغیب والشهادة هو الرحمن الرحیم وقال الی آخرة السورة قال اللعین کیف صفته قال علیه الصلوة والسلام قل هو الله احد الله الصمد لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفوا احد قال اللعین من میدانم صفات میدانم ولیکن گناهی دارم شفیع من باش در آن شفاعت من کن تا او گناه مرا عفو کند و در گذرد حضرت صلوة الله وسلامه علیه گفت چون فرمان آمد که آدم را سجده کن خلاف چرا کردی گفت بسیار سالها او را سجده کرده بودم مگر آمد مرا که غیر خدا را سجده کنم حضرت گفت علیه السلام ای ملعون تا القیامت هر که مرا متابعت کند از تو تابع شود و هر که معصیت کند بوسوسه تو کند از قواد کی سگ میداشتی و از فرمان سرداری حق تعالی سگ داشتی محصل اسرار حال ابلیس و حال وا ویلاه ولهذا المعنی قیل فیه شعر عجبت من ابلیس فی نخوته وخبث ما اظهر من نیته ✝ تاه علی آدم فی سجدته وصار قوادا لذریته

نقلی دیگر که چون باد شاه عالم تعالی دا قوم تعظیم فقیر بسیار را بیا فرید آنکس گفت یا ایها المحی حسبتم که من مرا علما دولتی تهیه بندگان از صاحب قدس ترتیب کردم یکی چنین دو مسئر گفتیم واکر صد در سلسله ما برای کشیدن بندگان بر ح دوح بساختیم الا من دیگر بسر میبتا دی دا گر هیچ ... هزار ... اسلام ... صاحب ... ... ام کرد ... داریم دو حریف ... ... یکی ... ... تلبیس ... کردن تعلیم راه دو رج فاتح آمدیم که ایشان خود کار ما تمام ... پادشاه عالم جل و علا دو سپهسالار دیگر ... ایشان یا ... یکی صدق ... مرا ... سنت و جماعت را ... عقد و صلات بستند که ایشان ... هر ... سرانه فضل ... قناعت را ... ایشان ... دست یکی کرد ابلیس ... سپاه ... سپرد تا ... این ... سالار ... استاد ... پادشاه تعالی ایشان در این ... ستیزند فرشته ... تحیة الآدمی من الملائکة مشتوفی ... ای درویش ... سلاطین ... سیر ... ... کشد تا ... بیست ... چون باغ ارم ... بسیار ... ... بیابان ... ... سند ... گرد ... ... علام ... ... بپرد ... در ... واگر ... ... بی ... ان ... کسد واگر با ایشان مقاومت ... اعلام ... ... ان درویش ... حضرت الهی جل و علا سلطانی ست که سلاطین ... ... فقیر ... ... عاشق ... ... سلطان عشق و محبت ... ... شاه حقیقت ست ... اقطار و اکناف عالم ملک و ملکوت گشته ... ... قاتل ... ... سلطان عشق ... ... سلطان ... ... چنین ... ... لا یسعنی ارضی ولا سمائی

ولکن لیتیقن قلبی حبذا المؤمنین **بیت** تا مرا نگردد یقین فی آسمان و فی زمین + باز جست و قدر چنین اندر دلت گنجیده ام +
لاجرم طلایهٔ فقر و ایثار و صبر و قناعت روی بشهرستان آب و خاک وجود آدم نهاد و سینهٔ فی کیسه لشکریت را مزعفران رضا و سنبل و
لاله بالوها سمین یقین و گل توکل و نرگس تحمیل و ورد و ریحان و سوسن گلبن و شقیقهٔ آه و شقایق اشتیاق مزین و آراسته دید مدد تحت دل
چون مسند بوسایدهٔ صدق و موائد عشق مزین و محلی یافتند و صلاحیت نزول سلطانی و قابلیت قبول رحمانی القلب بین اصبعین
من اصابع الرحمن در وی مشاهده نمود دمادم آگاه گاهی عساکر وساوس شیطان و جیوش نفسانی را در حوالی نواحی آن تختگاه دیدند که
چون دزدان در کمین و ربیا و نهیب تا دست بردی نمایند عرضداشت بپایمردی استعانت اخلاص بر قرطاس الناس مثبت ساخته بحضرت
قدس الهی فرستاد مضمونش اعوذ بالله من الشیطان الرجیم ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا تا آنجا که فانصرنا علی القوم الکافرین حضرت
پادشاه عالم جل و علا دانست که این طلایه را تیر و تیغ مدد کردن نشاید شد صدر شصت نظر لطف خویش بمددگاری نصرت در قفای ایشان
فرستاد با لشکر سلاطین را مقهور ساخته از ساحت دل مدهٔ مؤمن دور انداخته و حیثیهٔ اقامت انا عند المنکسرة قلوبهم در دل عارف برزد
و آرایش تخت ایمان و دار الملک عرفان و ایقان گردانیدند و لهذا قال الفقیر الضعیف معین المسکین **ابیات** ای نور عشقت نامه اندر
سویدائی دلم + گر رفته نور عشق تو بیرون و پیدائی دلم + در تافت طلعت از آسمان عرشش + گر رفت نور و جدنقش مجموع احرائی دلم + بنمود نور
در المس حول آتش از نخل بدل + اسرار خود گفت او مرا در طور سینائی دلم + مسکین دلم مدهوش شد چون ماه آن مه روی ست + رب ارنی گو شد
بیچاره موسائی دلم + موسی دران روز یکی سرد ارنی ترانی زخم خورد + دل هیچ اندیشه نکرد ای وای صد وای دلم + هر کس بجو آمد بر آن رحمتش آمد
سرجگر + دل چون زجو آمد بدو گفت جو یائی دلم + دل در بی روی نکو میرفت اندر کو بکو + شهباز عشق بر وی در زنجیر بر پائی دلم + نور تجلی حسن
از مطلع دل دمدم + نورش چو دل شد دمبدم تا محیط صحرائی دلم + من حی و تنها شدم بی پرده با لسکانتم + الحمد لله یافتم مقصود و ماوائی دلم + کعبهٔ حرم ما مروه آرام گیر دل
لیکن ز دیدنش شد بیسر بر باد و غوغائی دلم + در مجلس مسکین معین یکدم نشیند صد دریغ شکر حیه در ماهی میستانند ریائی دلم + و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله و اصحابه اجمعین و سلم تسلیما کثیرا کثیرا

الفصل الثانی عشر فی نقل الکلام الی وجه آخر فلا یخوم العقل حوثم در کجاو لکن بر خاطر بعوض عمه ذکر فی زهرة الریاض مرویا عن
النبی صلی الله علیه و آله و سلم انه قال یؤتی بابلیس علیه اللعنة یوم القیامة و یؤمر بالجلوس علی کرسی من النار علی عنقه طوق طوق اللعنة و یامر الله تعالی
الزبانیة ان یجروا ابلیس عن الکرسی لیلقوه فی النار فعلی الزبانیة فلا یقدرون علیه ثم یامر الله تعالی جبرئیل علیه السلام مع سبعین الف ملک
فلا یقدرون علیه ثم میکائیل ثم اسرافیل ثم عزرائیل مع کل واحد سبعون الف ملک لا یقدرون ثم یقول الله تعالی یا جبرئیل و میکائیل
و اسرافیل لو خلقت ملائکة اضعاف ما خلقت و تعلقوا لم یقدروا علی القائه من الکرسی لان علی عنقه طوق اللعنة فیرفعه عن عنقه فیجئ واحد
من الزبانیة فیجره الی النار فیلقیه فی النار ثم یضع طوق اللعنة علی عنقه و ذکر فی روایة اخری ان الرب تعالی یخاطبه یا عاصی ادخل النار
فلما توجه الیه الخطاب قام مستبشرا و دخل النار و هو یرقص و در تحقیق این بحث بعضی از ارباب اشارت گفته اند که آن طوق لعنت که گردن تیره
مکر و ثمرهٔ تجبر اوست ملکه تکبر نتیجهٔ امروز او و هر و لعنت ازلیست و آن لعنت ازلی بوده که مانع لعنت و واقع تواضع او گشته و عدم انقیاد
امر ملکی را اثر لیست از آن بالذکرهٔ عبر او و چون بایستی که و تحرش فی الحقیقت بواسطهٔ آن طوق لعنت ازلیست پس تا این طوق لعنت در گردن

خواهد بود و او در مقام سرکشی انقیاد مخلوق نخواهد نمود چون این امر وارد او شد عاجز گردد و بر داشتن طوق از گردن او اخراج از وسعت او از قید احتیاج
اضافت لعنتی بیبی از ورای تتق غیب ندای سرمد در رسد که ای لعین تو هیچکس نیستی آن هنگام طوق لعنت خلاص از گردن وی بر داشته گردد و آتش
فراق آن وقت مستولی شود این معنی تمام عبوری دارد و در پس این بشارتیست بغایت لطیف چنانچه شمه مبین گردد انشاء الله العزیز
و بعضی گویند که در حکمت همین ست که هر کس را از اسباب دواب براسته خود ترتیب ثیاب کند و آنرا ملبوس خود در باطن وی طبیعت آن
حیوانی که پوست وی ملبوس او ست خاصیتی پدید آید مثلا اگر از پوست گوسفند برای خود پوستینی مهیا ساخته در پوشد از حقیقت گوسفند
در معنی مرعوب محجوب گردد و در ولایت کسب کند و اگر پوست گرگ و یا شیر اختیار کند آن معنی سبعی و خاصیت بغض و کینه بدست آرد که لک حق تعالی دو بنده خود را
دو خلعت پوشانیده که بخواب لباس وصل وجود تاج بیع حرفی احتیاج بر ساخته آدم علیه السلام نهاده اند و شحنه عدل و قهرمان قهر طوق بیع حرف
لعنتی در گردن آن جان جهان سوخته مردود و مطرود افگنده اگر نتیجه وصل وجود کاعتراف عدل و انقیاد حضرت است که المؤمن کالحل الالف در خلعت
آدم علیه السلام پدید آید عجیب باشد و اگر ثمره قهر استغنا تکبر و کبر باد در طبیعت ابلیس که مظهر کبر و نخوت است ماخوذ و سر بار بر دون ظاهر گردد غریب نبود
در بیان چند نکته لطیفه مرقوم قلم بیان میگردد **نکته اولی** آنکه مطرود مطعون که خلعت لعنت می باید اگر همه فرشتگان جمع آیند او را اندر وسح سواسا
مؤمن محبوب ... که خلعت رحمتش پوشانیده باشد و کان بالمؤمنین رحیما اگر او را در نایره دوزخ در آتش سرکش مبتلا شود مدد گردانید غریب باشد **نکته**
ثانیه ای درویش ابلیس طوق لعنت در گردن دارد اگر همه فرشتگان گرد آیند او را از کرسی آتش نجات ندهند که فرود آرد چه گمان می بری در حق سجده که تاج
ایمان بر سر دارد و ... عرفان در بر دارد ابلیس لعین او را از تحت معرفت یقین نتواند افگند چه عجب **نکته ثالثه** ابلیس را لعنت آمد و ان علیک لعنتی
و ترا قربت و ادا ... سیادی سعی جانی قریب و سست گفی با جل جلاله تبدیل نیست و لن تجد لسنة الله تبدیلا لاجرم تا قیامت ابلیس
در لعنت باشد و ان علیک لعنتی الی یوم الدین اکنون تو نیز تا قیامت در قربت و رحمت باشی چه عجب که ان رحمة الله قریب من المحسنین
نکته رابعه از حرابه عیب و گوهر بیدا آمد کی لولوی وصل و دیگری الماس عدل آن گوهر وصل را حریم با ... قدرت در حقه وجود آدم نهاده اند و آن
الماس عدل را در قرطاس ... آن خاتم وسواس تعبیه کرده آن الماس بس بران بود هیچ اعمال معتصم را رسالة الملس بر بدا احرج منها
و ... و آن لولوی را آن لولو که هر شب چراغ شبستان عصیان هفتاد ساله مؤمن آمد توبوا الی الله جمیعا ایها المؤمنون ای درویش آن
عدل که حواله ابلیس بود ابلیس را مردود کرد که هرگز مقبول نگردد و اگر این وصل که متوجه فرزند آدم است اگر او را مقبول گرداند که هرگز مردود نگردد چه
بحث و بعضی دیگر از اهل اشارة میگویند که نظر بر ... آیت تا به که ... شیاطین شد که ای لعین ... در آدم ... در سیاید در دوزخ کان الله یقول
ان ... طوق سر در گردن او نهاده ام و سگی که قلاده از سلطان باشد ... سلطان سید خود طوق در گردن او افگنده باشد و عادت سگ است
که هداوند خود را می شناسد و از سگ خود غیری اندیشه هر چند حماعتی گرد آیند با آن سگ در بده را از سر راه بر کنند نتوانند مگر که صاحبش بانگی بر وی
بیک بانگ صاحب خود چنان بر جا گردد که صد سگ و چون شیر بیع بنگاه نشود القصه که حاصل کار آن بنده در گاه ما رتبه رسیده که آن طوق لعنت صد هزار قلاده قول بر ابلیس
از اختصاص اضافت با لعنتی جاسی چندان سرگرد که ... ما شور آن بهر تا ... شربت خوشگوار شیرین تر مینماید و بر ما از حال میگوید بیت
یاد او قدح زهر است می باید که همچو شربت شیرین حوشگوار کسی ای آنکه همه تنها طالب قبولید و من طالب ... از ...

ن از خشم بسیار قهر چون لطف و قهر هر دو قول مسند یار باشند تفاوت نکنند بیت فیض ببلبل گر تفاوت میکند + بنگری باشی که او دست میکند طائفه
میگویند که ابلیس امروز بار فراق و لعنت را اختصاص با لعنتی می کشید و فردا بار عذاب و قطیعت را بلذت آن خطاب خواهد کشیدن **ابیات**
بر فراقم درد تو موس بس است + آب دیده ساقی مجلس بس است + دیگران اگر چه جز باید وصال + ما و کنج و قناعت با خیال + هر کرا محبوب افکند
ز نظر + ور خوار خویش افکندش خطر + چاره جز بدر بیچاره را + بر ستم بستن دل آواره را + تن بهر اندر فراق یار خویش + در بود حیله کار و بار خویش
هیچ محنت گیرد و سوز فراق + جان بسوزاند بسیار اشتیاق + گر کند پرواز در هجران شکیبت بوی جانان بشنود آخر حیث و طائفه دیگر میگویند که چون
خطاب بوی رسد که ای لعین سوز رخ در آتش بیاند و بلذت این خطاب ابتهاج بوده بدر رخ در آید و برداشتن طوق لعنت الیاس معنی فرود آورده
از آن روز بار لعنت متوجه حال او گشته تا روز قیامت هیچ خطاب مخاطب گشته و گفته عبارت ازین معنی است چون روز قیامت مخاطب گردا
ن لعنت که محرومی است از لذت خطاب رهیز و طوق لعنت برداشته شود تا بی خطاب محروم گشته موج در آمد و بار لعنت مبتلا گرد و [illegible]
فرمود ثم یضع طوق اللعنة علی عنقه یعنی تا آمد الآن هیچ خطاب مخاطب نگردد و این توجیه بغایت لطیف است از شیخ شبلی قدس سره منقول است که
می گفت مرا در حال شیطان افسوس بسیار است و از آن معامله که با وی پیش بر غیرت میشمار گفتند چیست گفت در قیامت آن خطاب که متوجه او
گردد و غیرتم که چرا مخاطب آن خطاب من باشم این معنی شیخ روم نفسی ده است قدس سره **ابیات** سنگ در هر طرف کاکیست گر
رحم در هر جگر خسته جگری + [illegible] از آنکه دریغ است و افسوس + رحم تو بر سنگ تو بر سینه جان دلگری + [illegible] دل من سنگین
[illegible] یادگران + تا بجا هم بکنی در حسرت و نظری + هم جفا تو جستم هم وفا تو جستم + بی وفائی جفائی تو بماندم [illegible]
[illegible] کاش برین دام گهم هیچ سودی نگذری + لطف تو لطیفت مرا گفت سر و هیچ مرم + [illegible] کرم سر تو [illegible]
[illegible] + بار بیائی تو طی ما حسری در هجری + گفتم ای جان حسرتی تو خبر را چگونم + [illegible]
گفتم سخنان خون سحر راه زمان + [illegible] قصه بسازست نکی آن گردد عمی + گر سماید کز [illegible]
که چون آیت فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشیطان الرجیم نازل شد شیطان [illegible]
[illegible] مشرق می آمد گفتند ای لعین این چه تا دیدست ترا این کلام چه لذت گفت آری آن [illegible]
گفتند که چون قصد خواندن کلام مجید [illegible] بگوی اعوذ بالله من الشیطان [illegible]
[illegible] که بر وی ده قرآن مجید [illegible] داده اند و این شرف بس که تا قیامت خوانندگان قرآن نام ما [illegible]
این مهر وس بست **بیت** از دست از آتش بود مارا چو گل معرش بود + هر چه از تو آید خوش بود خواهی شفا خواهی الم + آری در بارگاه رحمت [illegible]
[illegible] نعمت طفیلی خوان کرم الله [illegible] امیدواریان سر مرید و پیاله فراق را خریدار [illegible] رحمت دریا از قبول [illegible] عظیم
داست [illegible] مار ار در افتاد دلالان عدل [illegible] درست [illegible] در آورده [illegible]
گفتند [illegible] ولقد طاعت بمقصد رساله را [illegible] استعانت [illegible] عدل تسلیم کردم
و در عوض آن عهد لعنتی [illegible] **ابیات** من رحمت دورم از حق دور باشی + تو مداری تاب لعنت دور باش + دور [illegible]

در راه او به مستم شایسته درگاه او + وور استادم در دیده همچو میخ + کانچنان روی چشم من سیخ + وحاشی الاخبار ان عمر ابن الخطاب رضی الله عنه
شکک ابلیس علی باب مسجد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم وابلیس ینظر الیه ویقول دعنی وارحمنی انت ما رأیت مقامی هو معتق تحت العرش وانا یا الامس
من یدی اللات والعزی یا عمر الصنام الذی هو محجت بعلم بدعائی القراب لا اعرتک تسبیحاتک وصلوتک مانی کنت معلم الملائکة سبع مائة الف سنة وبعطی
الی مجلس [illegible] انی جهلت شرا [illegible] فقال انی لا اریدک یا عمر کا من الوصال بشیر بما کل واحد اشانی فی مرارة الفراق ما تعدت [illegible] عمر تحلا
رباعی در راه نیاز فرد باید بودن جمله بسته قرین درد باید بودن + مردی نبود که در وصال آویزی + در روز فراق مرد باید بودن +
در خبر است که آن مهجور مملکت به سرا پرده حضرت صلی الله علیه وآله وسلم سلمان را دید رضی الله تعالی عنه گفت حضرت رسالت را بگوی که
آن مردود ملک وملکوت بر در است اجازت در آمدن هست یا نه سید علیه الصلوة والسلام اجازت نداد امیر المومنین وامام المتقین علی رضی الله
تعالی عنه رسید گفت ای علی پسر عمت را بگوی تا یکساعت مرا نزدیک خود راه دهد امیر اجازت خواست باز نیافت ناموس اکبر علیه الصلوة
والسلام از حق تعالی در رسید و گفت ای محمد حضرت حق سبحانه وتعالی میفرماید که آن مردود را راه ده وبشنو تا چه گوید فادخل وقال
یا محمد انکست لست من رحمة المؤمنین علی اجمع من رحمة العالمین وقال الله تعالی فیک وما ارسلناک الا رحمة للعالمین اسمع کلامی
فرمود بگوی یا امرة گفت یا سید الخلائق تو شنیدم که دوش بر آسمان بر آمدی فرمود بلی گفت بهشت را دیدی فرمود دیدم گفت در ساق عرش صحرائی
دیدی فرمود دیدم گفت دران صحرا سر شکسته دیدی فرمود دیدم گفت ای محمد آن صحرا مقام من بود وآن سر سر من است ای محمد آن علم سرنگون دیدی
فرمود دیدم گفت هشتصد هزار سال دران صحرا آن سر و پای آن علم ملائکه را می آموختم امروز طوق تیغ حرف لعنتی بر گردن خود می بینم و تلا
[illegible] لیکن سر حرف همایون تو نشاید [illegible] حکم خواهد فرمود که ای ابلیس دولت بکمال [illegible] جهان را برای چه بر بیان آوردی گفت یا سید شعر ار بد وصال
[illegible] با ریدن باید + غزل ما سر وصال از دل جان سیر گذشتیم + در وصل نخواهی تو از آن سیر گذشتیم + در هجر عاشق شمائیه
[illegible] کرده [illegible] دو جهان سیر گذشتیم + عمری پی نام ونشان تو دویدیم + تا در طلب از نام ونشان سیر گذشتیم + دگویند ابلیس را سه نقاوت
آن [illegible] این معامله خود هر که پشیمان نشد ومدانست که آن مردوده است که از وی در وجود آمده تا ابد الآباد خود را دران ای [illegible] سپارد
نقل است یکی از بزرگان مکاشفه احوال وی شد از وی پرسید که ای مردود درگاه وای محروم بارگاه چرا فرمان حق نبردی تا در چه مبتلا گشتی گفت ای
شیخ [illegible] اسرار این هزار از اندر [illegible] که چرا دو گفتید نگذار تا یکی را بر سر ربکه جرا دو گفتی ابیات حرکی معمائی حرکی بگوی + ما همانی خوار و سرگردان
حوکوی + نعی کن [illegible] + ما ندانی هستی معبود را + سر روان کربلک معنی آگاه + کشتگان حضرت الا الله در خبر است که چون آدم
از بهشت قرا لیره و داخل دوزخ در دوزخ بعدا ز صد هزار سال آدم را صلوة الله وسلامه علیه از بهشت بیرون آمد وابلیس را از دوزخ وتحی برسد
وآدم را علیه السلام بران تخت متا نشسته وابلیس را گوید که عذاب دوزخ دیدی و حسرت زهر فراق چشیدی اکنون آن بود که این سجده سعر مرا
سجده بکردی اکنون اگر وی را سجده کنی از این عذاب خلاص نجات یابی گوید که این عذاب من وحساب من خوش دهیراو با سجده نکنم تا گوید
که هر صد هزار سال یکبار این واقعه تجدید یابد و تا ابد الآباد این سخن بر نگردد و مهجوران بر قدم محبتین چو با سعادت چو واشتاعی خود را ثابت
در شمه [illegible] ماند و سر دار [illegible] طریق وفاداری خواهد چنانچه حضرت مولوی قدس سره در مثنوی فرموده است

لعنت اول بافرشته بوده ایم ✤ راه طاعت را بجان پیموده ایم ✤ سالکان راه را محرم نیم ✤ ساکنان عرش اعظم بوده ایم ✤ پیشهٔ اول کجا از دل رود ✤
مهر اول کی ز دل بیرون شود ✤ ما هم از مستان این می بوده ایم ✤ عاشقان درگه وی بوده ایم ✤ ناز ما را مهر او پرورده اند ✤ عشق او در جان ما کاریده اند ✤
نی که ما را دست فضلش کاشته ✤ از عدم ما را او برداشته ✤ بر سر ما دست رحمت می نهاد ✤ چشمهای لطف بر ما می گشاد ✤ وقت طفلی ام که بودم شیرخوار ✤
گاهوارم را که جنبانید او ✤ جوی کان از شیر رحمت او بود ✤ کی توان آن را ز مردم واکشود ✤ گر عتابی کرد دریای کرم ✤ بسته کی گردند درهای کرم ✤
فرقت از قهرش اگر آبستن است ✤ بهر قدر وصل او دانستن است ✤ تا دهد جان را فراقش گوشمال ✤ جان بداند قدر ایام وصال ✤ چند روزی گر ز پیشم رانده است ✤
چشم من در روی خوبیش مانده است ✤ اگر چنان دعوی چنین قهر بحث ✤ هر کسی مشغول گشته در بحث ✤ من بسا سگرم که آن حادث ست ✤ نه ایجه حادث حادثی باعث است ✤
لطف سابق را نظاره میکنم ✤ هر چه آن حادث دو پاره میکنم ✤ ترک سجده از حسد گیرم که بود ✤ آن حسد از عشق خیزد از جحود ✤ هر حسد از دوستی خیزد یقین ✤
گر شود با دوست غیری همنشین ✤ خود اگر بهر ست اگر ایمان او ✤ دست باف حضرت ست و آن او ✤ وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله واصحابه اجمعین وسلم تسلیما کثیرا ✤

فصل الثالث عشر فی ذکر فضائل الاستعاذة والفوائد التی یتفرع علیها

روی عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم انه قال رایت عدو الله لعنه الله فلما نظرت الیه فقلت من یحولک فقال بارسعة اشیاء من قراءة القرآن ومن ذکر الله اکبر ومن صوت کتب المکتبین ومن قول المؤمن اعوذ بالله من الشیطان الرجیم وقال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فی موضع اخری رایت اللعین مهموما محزونا فقلت یا ملعون لم تحل جسمک فقال من خمسة اشیاء من صهیل الخیل فی سبیل الله ومن الاذان فی الاوقات الخمس ومن کسب الحلال یصل به الرحم وممن یقیم من مکانه اذا اصلی الفجر حتی طلعت الشمس ومن یستیقظ فیسبح الصبح وممن قال اعوذ بالله من الشیطان الرجیم قال حسن البصری رضی الله عنه من استعاذ بالله تعالی جعل الله تعالی بینه وبین الشیطان ثلثمائة حجاب کل حجاب ما بین السماء والارض وروی ان ابا سعید رای ابلیس فی المقام فضربه بالعصا فقال ابلیس لا اخاف من العصا فقال وما تخاف فقال من التعوذ بالله تعالی وفی الخبر ان یوسف علیه السلام لما قال معاذ الله فتحت الابواب کلها من غیر ان یفتحها والاشارة فیه کانه تعالی یقول لما استعاذ بی یوسف علیه السلام فتحت علیه الابواب المغلقة ان استعذت بی یا مؤمن فانی افتح علیک ابواب الرحمة

الحکایة کان ذو النون مصری فی غزاة فاستاسر امیر المسلمین من قوم الکافرین فالتجأ المسلمون الیه دعاءه فرفع یده فقال یا من ان یوسف استعاذ بک ففتحت علیه الابواب المغلقة التی غلقت حیلته فنحن نعوذ بک ونسالک ان تفتح لنا باب ما اغلق علینا عدوک فانهزم الکفار ورجع المسلمون بالفتح عن ابن مسعود رضی الله تعالی عنه عن النبی صلی الله علیه وآله وسلم انه قال من اراد ان یبصره الله تعالی فلیقل لا اله الا الله محمد رسول الله ومن اراد ان یحفظه الله تعالی من الدویة الآلام فلیقل اعوذ بالله من الشیطان الرجیم وقال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم افتحوا ابواب الطاعة بالتسمیة ولا اله الا الله واغلقوا ابواب المعاصی بالاستعاذة وقال ابن عباس رضی الله عنهما الکل شیء املاک اجلال القرآن اعوذ بالله من الشیطان الرجیم وقال ابن مسعود رضی الله عنهما من قرء القرآن ولم یتعوذ فقد ترک امر ربه واستخف علی سنة نبیه صلی الله علیه وآله وسلم فان الله تعالی امر سید المرسلین صلوة الله علیه وسلامه فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشیطان الرجیم ذکر فی تفسیر بحر العلوم لسمرقندی رحمة الله علیه روایة عن وهب بن منبه رضی الله عنه عن ابی هریرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ان الله تعالی شیاطین فی البر لیس لهم علی ما فی البحر سلطان وشیاطین فی البحر لیس لهم علی ما فی البر سلطان وشیاطین فی اللیل لیس لهم علی ما فی النهار سلطان وشیاطین فی النهار لیس لهم علی ما فی اللیل سلطان وشیاطین فی الظلمة لیس لهم علی ما فی النور سلطان وشیاطین فی النور لیس لهم علی ما فی الظلمة سلطان

وشياطين في المنام ليس لهم على مائة اليقظة سلطان وشياطين في اليقظة ليس لهم على مائة النوم سلطان وشياطين في الوحدة ليس لهم على مائة الاثنين سلطان وشياطين في الجمع ليس لهم على ما في الوحدة سلطان وشياطين موكلون بالرجال دون النساء والآخرون موكلون بالنساء دون الرجال وبالملوك دون المملكة وبالملكة دون الملوك وبالصغار دون الكبار وبالكبار دون الصغار وشياطين موكلون بابواب المساجد يردون الناس عنها ويثبطونهم عن ذكر الله وعن الصلوة ويطردونهم طردا عنيفا الى الشهوات واللذات والاسواق والمجالس والحمامات ليشغلون اليهم الصبح ويحببون اليهم الجلوس على التي لا يعصم منها الا الله من صلى الغداة في جماعة ثم ذكر الله تعالى حتى تطلع الشمس ثم صلى اربع ركعات وقال بعد انصرافه لا اله الا الله رب الملائكة والنفس ورب السموات السبع ورب العرش العظيم ورب الجنة والنار ورب الدنيا والآخرة ورب الاحياء والاموات ورب الصراط والميزان ورب الليل والنهار ورب الشمس والقمر والرياح والنجوم والسحاب خالق الظلمات والنور ومحي الموتى وباعث من في القبور ورب الجن والانس اعوذ بك اللهم من شر ما خلقت وصورت وصنعت وبرأت وذرأت ثم خرج لم يضره شيء من خلق الله من ساعته تلك الى مثلها من الغد فان داوم عليه حماه كلما ادام الله تعالى ذلك كل ان ترك ترك وقال الامام نجم الدين رحمة الله قال وعن هذه الدعوات يطولها لما يخرون عن التعوذ المعهود وهو قول اعوذ بالله من الشيطان الرجيم وقال ابراهيم الخواص رحمة الله تعالى كنت في البادية فسمعت صوتا من بعيد فنظرت فاذا بشخص لكربة المطر ينوح على نفسه ويقول يا حسرتا واسفاه واحزناه فبكيت من ناحية فقلت من انت قال انا ملك الملائكة التي في الصفحة العليا وانا معلم الملائكة اسمي عزازيل وموضع طاعتي تحت عرش الرحمن سبك ترک امر صورت مرا دل كرد وبنام مگردانيد وار درگاه دور كرد وتو نگرتر بين خلق عالم بودم اكنون مفلس ترين خلق عالم شده ام ابراهيم گفت چون از وی اين شنيدم برنامل سر كت اعوذ بالله من قضاء السوء بدم كه خاک بر سر كرده ودر نوحه زياد كرد وگفت ای ابراهيم از بهشت دور ماندم واز طاعت مفلس شده ام از رحمت نا امید گشته ام پس بجان سخت شايد كه اكنون شده مگو به اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ابراهيم گويد كه قسم ياد كردم كه هميشه بان حق استعاذت بودارم ابليس گفت ندير سوگند خوردم كه بر كرار بد بيس كس نکشتام وصلى الله على خير خلقه محمد وآله اصحابه اجمعين الطيبين الطاهرين وسلم تسليما كثيرا كثيرا

الفصل الرابعة عشر في المسائل الفقهية من التعوذ وبيان وقته اعلم ان العلماء اختلفوا في احكام التعوذ فقال عطاء رحمه الله هي واجبة لكل قراءة سواء كانت في الصلوة او في غيرها وقال ابن سيرين رحمه الله اذا تعوذ الرجل مرة في عمره فقد كفى في اسقاط الوجوب قال الباقون انها غير واجبة واحتج العطاء على وجوب الاستعاذة بان النبي صلى الله عليه وآله وسلم واظب عليه فيكون واجبا علينا بقوله تعالى فاتبعوه ولان قوله فاستعذ امر وهو للوجوب ولما كان مترتبا على قوله فاذا قرأت القرآن وذكر الحكم عقيب الوصف المناسب يدل على التعليل فلابد ان يتكرر الحكم لاجل تكرار العلة واحتج ابن سيرين رحمه الله بان ليستدعي الوجوب لكن مرة كما في الكلمة التوحيد وحجة الجمهور ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم علم الاعرابي الاستعاذة في جملة اعمال الصلوة واما وقتها فضل القراءة عند الاكثرين وعن النخعي انها بعد القراءة وعلى مذهب داؤد الاصفهاني واحد من على احد الروايتين رحمة الله عليهم وقالوا الرجل اذا قرأ سورة الفاتحة بتمامها وقال آمين بعد ذلك يقول اعوذ بالله من الشيطان الرجيم احتجوا بقوله سبحانه وتعالى فاذا قرأت القرآن فاستعذ دلت الآية على ان قرائة القرآن شرط دالاستعاذة جزاء والجزاء متاخر عن الشرط فوجب ان تكون الاستعاذة متاخرة على قراءة القرآن وقالوا هذا موافق للعقل لان الثواب يترتب على قراءة القرآن لو دخل العجب لما استقط ذلك الثواب

فامر بالاستعاذة لئلا يحصل الشيطان بعد القراءة على ما يحبط ثوابها وقال الجمهور الآية محمولة على ما حمل عليه قوله تعالى اذا قمتم الى الصلوة فاغسلوا وجوهكم والمعنى اذا اردتم القيام الى الصلوة فتوضأوا فان قيل ترك الظاهر في موضع الدليل لا يوجب تركه في سائر المواضع لغير دليل قلنا حمل الآية ههنا على ما ذكرنا محتمل اذا ثبت الاحتمال ودل الخبر المروي عنه صلى الله عليه وآله وسلم على رواية جبير بن مطعم حيث ذكر ان النبي صلى الله عليه وسلم قدم التعوذ على الفاتحة وجب حمل اللفظ عليه ومما يقوي ذلك من المناسبات العقلية ان المقصود من الاستعاذة دفع وساوس الشيطان عند القراءة قال الله تعالى وما ارسلنا من قبلك من رسول ولا نبي الا اذا تمنى القى الشيطان في امنيته فانما امر بتقديم الاستعاذة عند السبب قال الامام الرازي قدس الله روحه واقول ههنا قول ثالث وهو ان يقرأ الاستعاذة قبل القراءة بمقتضى الخبر وبعدها بمقتضى ظاهر القرآن جمعا بين الدلائل بقدر الامكان واما ما قيل ان التعوذ في الصلوة لاجل القراءة ام لاجل الصلوة فهذا مما يختلف فيه قال ابو حنيفة ومحمد رحمهما الله انه للقراءة قال ابو يوسف انه للصلوة ويتفرع على هذا الاصل فرعان الاول ان المؤتم هل يتعوذ خلف الامام ام لا عندهما لا يتعوذ وجه قولهما قوله تعالى فاذا قرأت القرآن فاستعذ بالله علق الاستعاذة على القراءة ولا قراءة على المقتدي فلا يتعوذ وجه قول ابي يوسف رحمه الله ان التعوذ لو كان للقراءة لتكرر بتكرار القراءة ولما لم يكن كذلك بل يتكرر بتكرار الصلوة دل على انها للصلوة لا للقراءة لكن ابن سيرين رحمه الله يتعوذ في كل ركعة اعتبارا لانه سنة القراءة والفرع الثاني اذا افتتح صلوة العيد فقال سبحانك اللهم وبحمدك هل يقول اعوذ بالله ثم يكبر ام

عندهما انه يكبر التكبيرات ثم يتعوذ وعند ابي يوسف رحمه الله يقدم التعوذ على التكبيرات

الفصل الخامس عشر في ذكر اختلاف المشائخ في كلمة التعوذ وهذا الفصل آخر الفصول في التعوذ

روي عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه كان يقول اعوذ بوجه الله العظيم من عذابه الاليم ومن همزات الشياطين ان الله هو السميع العليم وروي عن ابي بكر الصديق رضي الله عنه انه كان يقول اعوذ بالله الواحد الاحد من كل حسد وحاسد ومن كل شيطان رد ان الله هو السميع العليم وعن عمر الفاروق رضي الله عنه انه كان يقول اعوذ بالله المعين من الشيطان اللعين الى يوم الدين وعن عثمان ذي النورين رضي الله عنه انه كان يقول اعوذ بالله من الشيطان ذي الكبر والطغيان وهو المتمرد السلطان وعن علي المرتضى رضي الله عنه انه كان يقول اعوذ بالله العظيم وبوجهه الكريم وسلطانه القديم من الشيطان الرجيم ۶ وكان الحسن والحسين وابو الدرداء واسامة وعمار رضي الله عنهم يقولون اعوذ بالله العظيم من الشيطان الرجيم وكان محمد بن الحنفية رضي الله عنه يقول اعوذ بالله القوي من الشيطان الغوي ۸ وكان ابن مسعود يقول اعوذ بالله الجبار المتكبر من الشيطان المتكبر ان الله هو السميع العليم من الشيطان الرجيم ۹ ومن القراء السبعة من يقول اعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم ۱۰ ومنهم من يقول اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ان الله هو السميع العليم ۱۱ ومنهم من يقول اعوذ بالله العظيم من الشيطان الرجيم والمختار هو قول الجمهور اعوذ بالله من الشيطان الرجيم قال عاصم القاري رحمه الله قرأت على زر بن حبيش فقلت اعوذ بالسميع العليم فقال لي لا تقل هكذا ولكن قل اعوذ بالله فاني قرأت على عبد الله بن مسعود فقلت اعوذ بالسميع العليم فقال لي لا تقل هكذا ولكن قل اعوذ بالله فاني قرأت على النبي صلى الله عليه وآله وسلم فقلت اعوذ بالسميع العليم فقال لي لا تقل هكذا لكن قل اعوذ بالله فاني قرأت على جبرئيل عليه السلام فقلت اعوذ بالسميع العليم فقال لي لا تقل هكذا ولكن قل اعوذ بالله فاني قرأت على ميكائيل صلوات الله وسلامه عليه فقلت اعوذ بالسميع العليم فقال لي لا تقل هكذا ولكن قل اعوذ بالله فاني قرأت على اسرافيل عليه السلام فقلت اعوذ بالسميع العليم

فقال لا تقل ہكذا ولكن قل اعوذ باللہ فانی رایت فی اللوح المحفوظ ہكذا وہذہ القرأة اولى للقرأة لانہا موافقة للقرآن بقولہ فاستعذ باللہ من الشیطان الرجیم

المجلس الثانی فی اسامی ہذہ السورة الكریمة

وہی عشرة الاول فاتحة الكتاب ذكر فی كشف الكشاف ان الفاتحة فی الاصل اما مصدر كالعافیة فعلت الی اول ما یفتح بہ من اطلاق المصدر علی المفعول لانہ اول المفتوح من الشیٔ اما وصفة والتاء للمبالغة كما فی روایة نقلت الیہ علی معنی الباعث علی الفتح وہذا اشبہ لان فاعلة قلیلة فی المصادر لكن التاء للنقل الی الاسمیة كما فی الطبیحة والذبیحة وكذلك الكلام فی الخاتمة واضافتہا الی الكتاب بمعنی من لان اول الشیٔ بعضہ ثم جعلت علما للسورة المعینة لما سیذكرہ الكتاب المعروف وقد یستعمل الفاتحة وحدہا بان یكون اختصارا لعدم الالتباس واللام للمح الوصفیة الاصلیة لیكون كالخلف عن الاضافة الی ہہنا عبارة الكشف وذكر العلامة التفتازانی رحمة اللہ علیہ فی شرح الكشاف ان ہذہ الاضافة بمعنی اللام وقال المضاف الیہ كلما سیما الكتاب المفتتح بالتحمید المختتم بالاستعاذة فانہ ہو المجموع المتشخص لا المفہوم الكلی الصادق علی الآیة والسورة كانت الاضافة بمعنی اللام كما فی جزء الشیٔ دون من كما فی خاتم حدید وقد یتوہم ان كل موجود من الشیٔ فاضافہ الیہ بمعنی من كانہا جعلت جنسا وہذا وہم لان شرط الاضافة بمعنی من كون المضاف الیہ جنسا للمضاف ولا شك ان الكل لیس جنسا واما سمیت بذلك لانہ یفتتح بہا المصاحف والتعلیم والقرأة فی الصلوة وقیل سمیت بذلك لان الحمد فاتحة كل كتاب وقیل لانہا اول سورة نزلت من السماء ولانہا فاتحة ابواب المفتوح فی الدنیا وفاتحة ابواب الجنان فی العقبی ذكر فی المفاتیح ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم رای لیلة المعراج للجنة ثمانیة ابواب لكل باب مفتاح فمفتاح الباب الاول المعرفة والثانی الذكر والثالث الشكر والرابع الرجاء والخامس الخوف والسادس الاخلاص والسابع الدعاء والثامن الاقتداء فیفتح العبد الباب الاول بالایمان والمعرفة والثانی وہو باب الذكر بالتسمیة والثالث وہو باب الشكر لقولہ الحمد للہ رب العالمین وباب الرجاء بقولہ الرحمن الرحیم وباب الخوف بقولہ مالك یوم الدین وباب الاخلاص بقولہ ایاك نعبد وایاك نستعین وباب الدعاء بقولہ اہدنا الصراط المستقیم وباب الاقتداء بقولہ صراط الذین انعمت علیہم غیر المغضوب علیہم ولا الضالین وہو المراد بقولہ تعالی جنات عدن مفتحة لہم الابواب وقیل لان الفتح ہو النصر والاستفتاح وہو الاستنصار والقاری بہذہ السورة الطالب النصر استنصار ارباب اشارہ میگویند كہ این سورة را جہت آن فاتحہ گفتہ اند گویند كہ آدم صفی صلوة اللہ وسلامہ علیہ كتابخانہ بزرگ آورده بود دل وعقل واستعداد نسبت باعظم حضرت جلال احدیت جل سبحانہ وتعالی میدید ودست غیر مستوفای جناب بار خدا بود جلا كرده اولئك كتب فی قلوبہم الایمان مجمع علوم حضرت كبریا بود جل جلالہ وعلم الاسماء كلہا این كتاب سلطان ازل عز وجل خود نوشتہ بود واین دفتر بادشاه قدم تعالی تقدس وتعظم خود نسخہ كرده بود وآیات اندو ازل بر صفحات دل آدم علیہ السلام نوشتہ اسرار عدم وحدوث برا وراق جان آدم منقش كرده سرمہ را یا تنا الافاق وفی انفسہم اندرین كتابخانہ انسانی بران دفتر ربانی اولین سورة این بود كہ الحمد للہ مدرس مصحف خدا وتصنیف بار خدا جل جلالہ اولین كلمہ این بود كہ الحمد للہ بعد از ان بانگشت بعیسی روی اركید یگر كشاد وبا ملئكہ بران صفحہ دیوان ازلی بار گرفت مصحف آدم كا مدرس پر معرود بود در حین كشادن ورق وبیان اوراد صحیفہ سیادكا عد بر جانب سر سطر اولین بسر سورة عطاء این آیت بود كہ الحمد للہ از بہر این سورة فاتحة الكتاب نام كرده شد وكلمہ كتابخانہ خدا سبحانہ وتعالی نصب یافت اشارت دیگر بادشاه عالم تعالی وتقدس وتعظم در بوم قدم نقلم كرم برصحیفہ [illegible]

الرحمة و نجاة عنایت مائدهٔ هدایت بر روح کرم رقم سبق نعم برکشید که سبقت رحمتی علی غضبی و اوّل سورة که کتاب رحمت حق را سبحانه باز گشود
واین سورت بود و نخستین آیتی که قفل دار الکتب ازلی بر داشت این آیت بود بعد از آنکه عطسه که شکر حمدهٔ حالست و دم زدن روح ست از آدم در وجود
آمد الحمد لله از دهن آدم ببالای ازل رسید کلید شکر خود را از تنگنای عالم در فراخنای قدم در کشید آن کتابخانهٔ رحمت که حق تعالی سید قدرت نوشته بود
که کتب ربکم علی نفسه الرحمة این کلید برگشود و آن دار الکتب که حضرت بار خدا جل جلاله رقم زده بود که ان الله کتب کتابا و هو عنده فوق
العرش سبقت رحمتی علی غضبی این آیت قفل بر داشت تا آن رحمت از آن کتابخانه بر نهاد آدم بریخت و آن هدایت از آن معدن عنایت بر دمید
آدم تحت خطاب ازلی در رسید که یرحمک ربک لذلک خلقتک حکایت قدم دمادم شد لطف و کرم پیاپی گشت از رحمت این سورت الحمد فاتحة الکتاب
نام گرفت که هر کتابخانهٔ رحمت اوّل بدین مفتاح گشاده شد و قفل آن در بدین کلید بر داشته **الاسم الثانی سورة الحمد** سمیت بذلک
لان اولها لفظ الحمد **فاما** از باب اشارت در وجه تسمیه این کریمه بسورة الحمد آن گفته اند که هر چه حضرت جلال احدیت جل و علا از عدم بوجود آورد در ده حله
مائدهٔ جود اوست و هر چه در هستی است همه خوان انعام او وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها اوّل خیری که حق سبحانه و تعالی آفریده عقل صافی مزاج
بوده اوّل ما خلق الله تعالی العقل و نخستین کسی که در وجود آورد عاقل و شمول بود اوّل ما خلق الله نوری آن عقل باین عاقل دست یکدل برآورد
و این عاقل با آن عقل بگریبان سر آورد عقل نورانی چون از عدم بوجود آمد و آستانهٔ کبریا بسجود آمد سجدهٔ او از عالم پاک بیمان آمد و خاک آدم بود
عاقل صافی مزاج چون از نشیب هستی رسید در بارگاه کبریا بقیام آمد قیام او از جهان پاک مالی بر تارک املاک نهاد آن بود عقل گرسنه شد عاقل را حاجت
دریافت عقل بر در مطبخ ازلی آواز داد که اللهم اطعمنی من موائد قدسک عاقل جائع بار سلّی ولها مجاعة و عدم استطاعة باستماع عتاب سر بسته در آمد
ربّ انی لما انزلت الی من خیر فقیر و آتش قدرت خوانچهٔ عالم را از مطبخ عدم بدر گرفته در پیش عقل بنهاد چنان بالا عنایت مائدهٔ آفرینش را در جهان خانهٔ
وجود در نظر عقل کشیده هر ذرّه که در وجود دولت خوانچهٔ الیست صد هزار گونه طعام حکمت و غذا معرفت در وی بر سر کرده شعر فی کل شیء له آیة تدل علی
انه واحد این مائدهٔ بزرگ در پیش این گرسنهٔ هزار ساله نهاد تا از دهان دیده و دندان نظر بشنید معدهٔ حالت را چو آن بتوال و لقمهٔ استدلال
مرد الحال گردانید او لم ینظروا فی ملکوت السموات والارض عقل اولین ازین خوان خدا جل و علا از غذاهای حکمت و حرمت تمکن پهلو
کرده و از خوان خدا سبحانه و تعالی هیچ کم شده و در مائدهٔ بار خدایا جل و علا هیچ نقصان پدید نیامده و کذلک از برای عاقل که بیمار مانده بسر و مجاعت بر سر
داشت خوان قدس و رحمت الهی جل و علا قرآن را که خوان پیش و مائدهٔ دانش ست بر عاقل ترتیب نهاد و هر خوانچه کلمه که بدین مائده از بی خانه
که عبارت از مصحف مجید ست نهاده از سفرالیت از دار النعیم قدم فرستاده اند و در پیش گرسنگان سال قحط حدوث نهاده صد هزار گونه طعام معانی
و انس و غذاهای نفیس در آن سفره آماده و از عالم قدم صلای کرم در داده و بدهان گوش صد هزار گرسنه هوش آن آن خوان فرستاده که یا ایها الرسل
کلوا من الطیبات فبانجه از آن خوان خدا عقل اولین برخوردار گشته ازین مائده عاقل آخرین بهره مند آمده و از این خوان خدای جل و علا هیچ کم نشد انگاه
از ازل عقل و عاقل خطاب آمده که شکر این نعمت بگذارید آن عقل اوّلین سپری آفرینش دهان دار و از بهر آنکه از آن فرشته مقرب ست مقرب بر گزیده
که همه ملای علی در خیل او شده و همه ساکنان حظیرهٔ قدس در پردهٔ ذیل او از آن عقل بشکر الهی جل ذکره از دهان و زبان دعوه نماز آماده که
و ان من شیء الا یسبح بحمده باز این عقل بشری حلق زبان دارد بدان سبب که این عاقل مقرب حضرت ست و آن بر گزیدهٔ برگزیدگان که بهشت آسمان و زمین

در حمایت و شفاعت اوست و آدم و دودمان در ظل رایت لوای حمد او تا آواز این عاقل شکر حضرت کبریا از دهان حامیان جناب بار خدا عز و جل این حمد فرستاد که الحمد لله رب العالمین پس آنجا که عقل طعام نظر و فکرت خود دهد ان سالاران نخواهد بود و ان من شیء الا یسبح بحمده آنجا که عاقل خود دین علم و حکمت بکار برد و بر سرای حوران کل السعادة بود و الحمد لله رب العالمین پس بحق ملقب بسورة الحمد آمد و شکر گزاری اولیس باو مودی گشت له الحمد فی الاولی و الاخرة **الاسم الثالث** ام القرآن روی الترمذی عن ابی بن کعب رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم ما انزل الله تعالی فی التوریة ولا فی الانجیل مثل ام القرآن و هی السبع المثانی و هی مقسومة بینی و بین عبدی و لعبدی ما سأل فی الانوار اما سمیت بذلک لانها مفتتحه و مبدأه فکأنها اصله و منشأه و ذکر القرطبی رحمه الله لانها مبتدأ بکتابتها فی المصاحف مبتدأ بقراءتها فی الصلوة و قیل سمیت ام القرآن لانها اوله و متضمنه لجمیع علومه و به سمیت مکة ام القری لانها اول الارض و منها دحیت لانها اول ما خلق من الارض ثم دحیت الارض من تحتها کما سمی الوالدة و به سمیت الام لانها اصل النسل فی المفاتیح سمیت بذلک لانها اصل القرآن فان المقصود من کل القرآن امور اربعة الالهیات و المعاد و النبوات و اثبات القضاء و القدر لله تعالی فالحمد لله رب العالمین الرحمن الرحیم یدل علی الالهیات و قوله مالک یوم الدین علی المعاد و قوله ایاک نعبد و ایاک نستعین علی نفی الجبر و القدر علی اثبات ان الکل بقضاء الله تعالی و قوله اهدنا الصراط المستقیم الی آخرها یدل علی اثبات قضاء الله ایضا و علی النبوات فلما کان المقصد الاعظم من القرآن هذه المطالب الاربعة و کانت هذه السورة مشتملة علیها سمیت ام القرآن و فی الانوار لانها تشتمل علی ما فیه من الثناء علی الله تعالی و التعبد بامره و نهیه و بیان وعده و وعیده و فی شرح الکشاف للسید الیمنی رحمه الله علیه اما الثناء فهی قوله رب العالمین الی مالک یوم الدین و اما التعبد بالامر و النهی فهی قوله ایاک نعبد فان العبادة تدل علی الامر و النهی لانها عبارة عن اقصی غایة الخضوع و التذلل للمعبود بفعل ما امره و نهی ما نهی عنه و اما الوعد و الوعید فهی انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم و نقول اما الثناء اعنی اجراء صفات الکمال علی تعالی فظاهر و اما التعبد فهی قوله ایاک نعبد فان العبادة قیام العبد بحق العبودیة و ما تعبد به من امتثال اوامر المولی و نواهیه او فی قوله الصراط المستقیم اذ المراد به ملة الاسلام المشتملة علی الاحکام او فی قوله الحمد لله لان معناه قولوا الحمد لله و الامر بالشیء ایجابا یستلزم النهی عن ضده و اما الوعد و الوعید فهی انعمت علیهم کما مر فی قوله یوم الدین ای الجزاء المتناول للثواب و العقاب اما انحصر معنی هذا الکتاب المجید فی تلک الاصول الثلاثة لانه انزل ارشادا للعباد الی معرفة المبدأ و المعاد لیهتدوا الی المبدأ بامتثال اوامره و نهیه و یحذروا بذلک للمعاد مثوبة کبری و بعبارة اخری انزل القرآن کافلا لسعادة الانسان و ذلک بان یعرف مولاه و یوصل الیه بما یقربه منه و یتصل بما یبعده عنه و لا بد فی التوصل من باعث هو الوعد و فی التفصیل من زاجر هو الوعید کذا ذکره العلامة الجامی رحمه الله تعالی فی تفسیره فی الانوار و لشمولها علی جملة معانیه من الحکم النظریة و الاحکام العملیة التی هی سلوک الطریق المستقیم و الاطلاع علی مراتب السعداء و منازل الاشقیاء و قد ذکروا فی وجوه التسمیة جهات اخری فلتطالع فی کتبهم **اما ارباب اشارة** میگویند که ام چیزی آن باشد که هرچه بعد از و باشد در انطوای او باشد و همه را او حاوی بود خواه روحانی و خواه جسمانی پس عرش مجید که ام آفرینش و سقف جهان عنصر است ملقب به ام الکتاب است ولتعالی **یمحو الله ما یشاء و یثبت و عنده ام الکتاب** قال بعض المفسرین هی اللوح و قال بعضهم هی العرش و عرش را ام الکتاب از جهت آن گفته که پیش از همه آفریدها مخلوق گشته اول ما خلق الله العرش و هرچه بعد از عرش آفریده شده همه از و آفریده در وشیوا مدید آورده باز هیجانکه بر دائره وجود عرش ام الکتاب همه است و در نقطه سجود مکه ام القری جمله شد تا همه اقطار و اکناف زمین از حیطه مکه در گرفت و اصل همه در ین او گرداند

بار دماغ آدمی ام الراس خوانند وآن ام الراس اصل آدمی است از برای آنکه در حقیقت ام الراس سر ساده آدمی واسه بجای کعبه معظمه است
وکعبه معظمه سر ساده عالم بجای ام الراس ست همچنانکه هفت اقلیم جهان از زیر کعبه باز کشید وهفت پردهٔ آسمان از زیر عرش باز کشید هفت ام
آدمی از زیر سر باز کشیده وچنانچه عالم خاکی بکعبه برخاست عالم افلاک بعرش برپاست همان آدمی بسر برخاست همچنانکه حاجیان گرد کعبه طواف میکنند
وفرشتگان گرد عرش طواف میکنند اندیشها گرد سر طواف میکند همچنانکه حجر الاسود در گوشهٔ کعبه ساده است وعهد نامهٔ حاجیان در درون آن محرر آماده است
ولوح محفوظ در گوشهٔ عرش ساده است وسرگذشت جهان در سینه در داده همچنین پیشانی هیس در گوشهٔ دماغ ساده است وسرنوشت این عالم صغیره
بروی ثبت یافته آن جمله در آفاق بینی وآن همه در انفس بدان سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق باز خواجه
کونین اصل الله تعالی علیه وآله وسلم نبی الامی خواجه هم از سر ساست یعنی که نور سید صلی الله علیه وآله وسلم اصل انوار جملهٔ انبیا ست و مادگار
فروع حضرت کبریا سبحانه وتعالی انوار جملهٔ انبیا علیه السلام در حیطه نور خواجه هر دوسرا صلی الله علیه وآله وسلم همچنان است که صورت جمله آفرینش در حیطه
انوار عرش ست عرش را اول همه جهان افلاکی آفرید وکعبه را اول جمله جهان خاکی وسر را اول جمله جهان انسانی وسید را اول عالم نورانی آفرید
سوت آفتاب است که از آسمان ازل می تابد خورشیدیست که بیابت قدم میدارد یک نور در دریچهٔ صد ولبست واگذ هزار نورانی مشرب در تافته
گم شدگان بیابان آب وخاک را در ظلمات آباد وحالت ریاضته در نور جملهٔ انبیا علیهم السلام گرد نور سید رسل صلی الله علیه وآله وسلم طواف میکنند
چنانکه ملائکه ملکوت گرد عرش طواف میکنند وچنانچه حاجیان گرد کعبه واندیشها گرد سر در دل خواجه سل صلی الله علیه وآله وسلم علم اولین و
آخرین ثبت چنانکه در لوح المحفوظ اسرار ازل داده دیدی و در حجر اسود عهد نامهٔ بیکم بد مشاهده کردی و در پیشانی سده قضای خیر و شر ثبت حق
ومن لم یجعل الله له نورا فما له من نور وباز رایت ام الحق خواجه از آنکه رایت سپاه گاه لشکر گیر گاه سپاه است همچنانکه عرش پناه گاه جملهٔ حاجیان وعرش پناه گاه
حسابان وسر پناه گاه جملهٔ اندیشها وخواجه کونین صلی الله علیه وآله وسلم پناه گاه همه انبیا ست علیهم السلام و آن رایت سر همه لشکر مقدم است
چنانچه عرش سر جملهٔ آفرینش وکعبه سر همه روی زمین وسر سر همه الت جوارح سر همه انبیا علیهم الصلوة والسلام مقدم اند در جهان ظلماتی باویه را ام گویند همانکه
سلطان ازل عز وجل فرمود فامه هاویه بپیرا که وی اصل دوزخ است و قعر جهنم ست باویه قبله گاه تب باطنین ست چنانکه عرش قبله گاه ملائکه
حاملان بیکی بر الرحمن علی العرش است اران روز مار که آدمی را در ازین بیست مدار گرفت [illegible]
اهل بهشت را از در بهشت اندر آورد و برای بهشت جمرایه سهاد ایشان گردانید واهل دوزخ را از در دوزخ در آورد که دوزخ را در ... آسمان
بهشت ستت بهشت دایه مومنان شد ودوزخ مادر کافران گشت وچنانکه موسی را علیه السلام دست آموز پستان مادر کرد تا پستان دیگری
بار نگرد وحرمنا علیه المراضع کذالک اگه شیر از پستان بهشت خورده بود پستان باویه در ذم طرف اولئک همهٔ مشتغلون آنکه شیر از
پستان باویه مکیده بود از سینهٔ بهشت شیر بیشتر بیابد لایدخلون الجنة حتی یلج الجمل فی سم الخیاط سید گفته صلی الله علیه وآله وسلم
الرضاع یغیر الطباع فرزندان جهنم شیر از پستان باویه خورده بود وطبیعت خوی باویه گرفتند سبیل با سفل السافلین کردند کلا ان کتاب الفجار لفی
سجین وجگر گوشگان بهشت شیر از پستان فردوس نوشیده بودند همه خوی فردوس گرفتند قصد اعلی علیین کردند کلا ان کتاب الابرار لفی علیین
لاجرم هر طفلی که از فرزندان باویه در وجود آمد جگر گوشهٔ ابلیس بود وقرة العین باویه است وهر طفلی که از اولاد بهشت در وجود آمد قرة العین سید بود وعلیه الصلوة

والسلام کہ ولی نعمت حسر دوس ست رحمنا الی الاشارۃ سورہ الحمد را ام القرآن گفیست ساده و عرش و مکہ و دماغ و رایت رایز
ام عوا مد حیسا نکہ میں گشت تا و بدانی کہ صاحبہ عرش اصل عالم جسمانی ست الحمد للہ قانون جہان نورانی ست چنانچہ مکہ مرکز جہان خاک ست
احمد سد نقطہ عالم پاک ست و چنانچہ پیر اول جہان اساسست الحمد للہ اول عالم معاینست و چنانچہ سید رسل صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم
خلاصہ جملہ انبیاست الحمد للہ خلاصہ آیات بار حدہست حل و علا چنانچہ رایت پناہ گاہ لشکرست سورۃ الحمد ماہ گاہ ماست کہ شکر ولایت
حق ست و چنانچہ ما دیہ مرجع و ماوای کمار ست سو رۃ الحمد مرجع ماوای اسماست لیس الملاق این نام کہ ام القرآن گفتند
معلوم شد کہ الحمد پناہ گاہ معانی و گزیرگاہ اسرار است چنانچہ سر ماہ گاہ ارواح و گزیرگاہ جانہای ابرارست و مکہ پناہ گاہ
جانہا و گزیرگاہ طاعات طبعاست و سینہ کہ ماہ گاہ اگزیرگاہ ادراک و صدیقاست و دماغ کہ پاگاہ اندیشہ و گزیرگاہ دشکر صاحب اندیشہ
است و گزیرگاہ عقل و دانش [illegible] آیت کہ [illegible] الحمد [illegible] اندیشہ [illegible] گاہ [illegible]
دلک تقدیر العزیز العلیم اسرار [illegible] دیگر [illegible] ام الکتاب اصل عرش ست کہ [illegible] ام الکتاب فرع مکہ است
لتنذر ام القرى [illegible] عرش [illegible] ارواح ست [illegible]
سکہ [illegible] و احمد لعرش [illegible] تا [illegible] آسمان و زمین [illegible]
و کان عرشہ علی الماء [illegible] عباس ست رضی اللہ عنہما کہ حق نام دریا ست [illegible] آسمان و زمین عرش بار خدا جل و علا [illegible]
بود [illegible] عرش [illegible] آورده است و بر جان کہ [illegible] آسمان
زمین [illegible] عرش بود [illegible] تعلق گرفت [illegible] جان کہ [illegible] دولت مروم
ماندہ بود [illegible] اختلف [illegible] ام القرآن [illegible] ام الکتب [illegible] و دیگر سورہا
چون دیگر شہرہای عالم [illegible] معانی [illegible] جملہ [illegible]
و دیہہا [illegible] کعبہ آوردہ [illegible] سورہا [illegible]
ہمچنانکہ [illegible] ہر سال [illegible] اسرار و معانی قرآن ہمہ [illegible] کعبہ الحمد [illegible]
و معانی آیات ہر سال یکبار زیارت [illegible] اعظم است [illegible] کلمہ الحمد [illegible] کلمہ شکر حق ست و [illegible] شکر
نعمت حق ست سبحانہ پس ہمچنانکہ [illegible] احرام [illegible] عرش بار خدا [illegible] جل جلالہ آیۃ [illegible]
من اموالہم صدقۃ تطہرہم وتزکیہم بہا [illegible] یکبار بطواف الحمد می آید بار آیت یا ایہا الذین امنوا اذا نودی للصلوۃ
من یوم الجمعۃ ہر ہفتہ یکبار بزیارت فاتحہ [illegible] آیت اقیموا الصلوۃ ہر روز پنج بار بزیارت این کعبہ معظم می آید و در بار
گرد این کعبہ طواف میگردانند یا چنین گوئیم کہ چنانکہ آیت یاد رآیت فاذکرونی اذکرکم و کلمہ بسم اللہ الرحمن الرحیم ست بار کلمہ واشکروا لی
ولا تکفرون ہموارہ مصاحب کلمۃ الحمد للہ ست و آیت واسبغ علیکم نعمہ ظاہرۃ وباطنۃ و کیل کلمۃ رب العالمین ست بار آیت
ان اللہ ہو الرزاق ذو القوۃ المتین کہ [illegible] کلمۃ الرحمن ست و آیت کریمہ ان المتقین فی جنات ونہر اجیرا حورہ کلمۃ الرحیم ست

از آیت فوربک لنسئلنهم اجمعین مختص آیت مالک یوم الدین ست و از آیت وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون پیوسته
متکفل کلمهٔ ایاک نعبد ست و همچنان آیت وما توفیقی الا بالله متوجه کلمهٔ کریمهٔ ایاک نستعین ست وعلی هذا تمامی معانی آیات قرآنی
همه سوی این سوره وارد همه شروع باصل خود توجه می آرند وجه تسمیهٔ این سورت بام القرآن این معنی بوده باشد **اشارت دیگر** اول ترا
بباید دانستن که ام حقیقی مادران حضرت باشد و اوحینا الی ام موسی پس عرش ام الکائنات ست مادر جملهٔ عالم علوی ست همچنانکه مادر جهان سفلی ام القری
که مادر جملهٔ اعضا ست و نور سید که مادر جملهٔ انوار انبیا ست علیه وعلیهم السلام کذلک سورهٔ الحمد مادر همه علوم ست و دایهٔ حکمتها ست اما برین معنی
وقتی واقف گردی که جان از ارسال اطفال در گهوارهٔ قالب همی پستان عرش در دهان گرفته وان من شیء الا عندنا خزائنه وما ننزله
الا بقدر معلوم و اگر یک یک انبای آفتاب و در پستان این مادر بد و ضیای آفتاب نور ماه شیر این اطفال ست واز بهر این معنی ست که تا اگر
عرش و شیر آفتاب و ماهتاب طفل جان در گهوارهٔ قالب زندگانی می تواند کرد ولیکن هر شب که مادر عرش پستان آفتاب از دهان این طفل باز میگیرد این
طفل جان از دم در دهان گرفته از گهوارهٔ قالب بیمار می خیزد و در دامن و آستین مادر می آویزد الله یتوفی الانفس حین موتها ان در پا
کار آب زندگانی در زیر عرش ست لشر این مادرست وجعلنا من الماء کل شیء حی کذلک مکه مادر جهان سفلی آمد لتنذر ام القری اما تو برین معنی
آنگاه اطلاع یابی که جملهٔ دیهها یعنی فرزندان در گهوارهٔ زمین که الم نجعل الارض مهادا پستان مکه در دهان گرفته وحیات یافته کل مولود یولد علی
فطرة و اگر یک پر توانی اندیشید جملهٔ مساجد پستانهای این مادر است در دهان این اطفال خاک نهاده و شریعت مارا بحاجت شیر پستان این
پستان مسجدها مدد این کودکان میرسد از بهر این ست که تا مادر مکه را پستان مسجدها در دهان دیهها و محلهها ست جملهٔ در گهوارهٔ خاک زنده اند واذ
جعلنا البیت مثابة للناس وامنا اگر والعیاذ بالله این مادر پستان مساجد از دهان دیهها و محلهها باز دارد از جملهٔ جهان یک فرد و فرد میرد لقوله
یاتی بعض آیات ربک لا ینفع نفسا ایمانها تا روزگار نوح علیه السلام نگر که این مادر از میان فرزندان برخاست وایں فرزندان ران مادر
عاق شدند مادر پستان از دهان فرزندان باز گرفت فرزندان جملهٔ در گهوارهٔ خاکی هلاک شدند اغرقوا فادخلوا نارا ازین سر که ام الراس ست
مثال مکه اول در جهان قالب ترتیب داد که قالب جهان خرد ست هر عضوی مثال فرزندیست که مادر این جملهٔ فرزندان فرزند ام
ام الراس ست پس باین تقدیر نقطهٔ دل پستان او دماغ ست که در دهان این اطفال اعضا نهاده که در گهوارهٔ قالب خفته اند واندیشه وفکر رسال
شیر از درون دماغ بواسطهٔ پستان دل باطفال آب گل میرسد واز بهر این معنی ست که تا مادر دماغ را پستان جان و دل در دهان آب گل ست
جملهٔ کودکان اعضا در گهوارهٔ قالب زنده اند ولکل وجهة هو مولیها اگر والعیاذ بالله مادر دماغ پستان جان و دل از دهان آب گل باز گیرد
آب و گل از تشنگی و گرسنگی فرو میرود باز نور خواجه کونین صلوة الله وسلامه علیه که مادر ارواح جملهٔ انبیا ست و دایهٔ جملهٔ ارواح اولیا ست بر همه سابق
آمد که اول ما خلق الله تعالی نوری انوار انبیا علیهم السلام از نور خواجه کونین صلعم در جهان جان عیان باز آمدند که جملهٔ دیهها از در خول مکه با اطراف
عالم باز آمدند پس نور خواجه عالم علیه السلام علم و حکمت که دو پستان نور اوست در دهان انوار انبیا نهاد تا فروع رسالت بر سال اسرار پستان
علم و حکمت باندرون انوار انبیا می شود تا نور سید عالم علیه السلام پرورش انوار انبیا ست جملهٔ در مسجد نبوت معتکف بیاشند که وما ارسلناک
الا رحمة للعالمین و آن درود که فتوح انبیا علیهم السلام میفرستی شیر انوار اوست که بروح پاک ایشان میرسد همین معنی سورهٔ الحمد ام القرآن

علم تمام کتابها در جائے است کلمات اول و آخر بر مثال اطفال در گهواره که کتابها شیر معنی از پستان سوره الحمد خورده اند که الحمد را در جمله اقوام الکتاب
به است شیر معانی از پستان الفاظ در دهان سوره و آیات سورة الحمد نهاده است تا اگر آن پستان از دهان این اطفال بیرون کشند
بی معنی فوت شود لا صلوة الا بفاتحة الکتاب پس تحقیق این معنی بود که سورة الحمد یکباره ام القرآن و در روایت ام الکتاب گفته و الله اعلم

الاسم الرابع اسماء هذه السورة السبع المثانی

قال الله تعالی ولقد آتیناك سبعا من المثانی اما السبع فلانها
سبع آیات بالاتفاق الا ان منهم من عد التسمیة دون انعمت علیهم ومنهم من عکس و اما المثانی فلانها تثنی فی الصلوة ای تقرأ فی کل رکعة اولانها
مثنی نصفها ثناء العبد للرب ونصفها عطاء الرب للعبد او لانها مستثناة من سائر الامم استثنیت لهذه الامة لم تنزل علی احد قبلها وقال الصادق قال
رسول الله صلعم والذی نفسی بیده ما انزلت فی التوراة ولا فی الانجیل ولا فی الزبور ولا فی القرآن مثل هذه السورة وانها السبع المثانی والقرآن
العظیم اوانها تثنی فی الانزال ان اصح انها انزلت بمکة حین فرضت الصلوة وبالمدینة حین حولت القبلة والدلیل علیه ان المکیات نازلة فی اوائل الوحی
والمراد به اظهار التوحید و النبوة و کثرة انکار معاندیهم و ... دیهم من نفی الشرك و ... عاداتهم من الحق اکثرها توحیدات ومعارف کالتشنیعات او
توبیخات لهم و مراجعة کلمات ... و کون المدنیات فی استقامة امره و قوة حاله ... اکثرها تتمة العبد و ... لما جاء اکثرها احکام شرائع و حکم و مواعظ
هذه السورة مشتملة علی الامرین فکانت مکیة و مدنیة معنی کذا ذکر الشیخ فی حقائق التاویل و قد صح انها مکیة لقوله تعالی ولقد آتیناك سبعا من المثانی وهو
مکی او لانها سبعة ابواب القرآن سبعة شرائع فتح لسانه لقرائتها غلقت علیه الابواب السبعة کما صح اشار الله تعالی او لانها سبع آیات تعدل قراءة
سبع اسباع القرآن فمن قرأها اعطاه الله ثواب من قرأ کل القرآن او انها اشتملت علی حقین حق الله تعالی و حق العبد او لانها یتضمن المعانی الا انها
ای التماثل مثل ذکر الربوبیة و العبودیة والخالق والمخلوق والعمل التوفیق والهدی والضلال والولی والعدو ولانها تضمن کلمات معانی فی معنی
حمد مثل الله رب العالمین الرحمن الرحیم ایاك نعبد و ایاك نستعین اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم
ولا الضالین او لانها مشتملة علی معانی کثیرة کل واحد منها الی قسمین تقول ان اسماء الله تعالی وصفاته علی قسمین قسم یدل علی العظمة والجبروت والکبریاء
والسلطان قسم یدل علی الرحمة والرافة واللطف والاحسان و قد اشتمل ذکر الله والرحمن الرحیم علی القسمین والحمد لله علی وجهین حمد علی ذاته و حمد علی
حمد علی جمیع نعمه علی الائه و نعمائه و قد اشتمل قوله الحمد لله علی الوجهین و العالم نوع لوجهین عالم الغیب و عالم الشهادة و قد اشتمل قوله رب العالمین علی
نوعین و الرحمة علی ضربین رحمة فی الدنیا و رحمة فی الآخرة او یقال رحمة عامة و رحمة خاصة والرحمن والرحیم دالا علی الضربین والدین والجزاء و ... علی
نوعین علی الطاعة بالمثوبة علی المعصیة بالعقاب و دل قوله مالك یوم الدین علی الشیئین والطاعة قسمان عبادة و عبودیة و دل قوله ایاك
نعبد علی القسمین الاستعانة تکون علی امرین علی تحصیل الخیر و علی ترك الشر و دل قوله ایاك نستعین علی الامرین والفرق الضالة فرقتان جبریة و قدریة ... ك
قوله ایاك نعبد و ایاك نستعین علی رد الفریقین والهدی بیان و ارشاد و دل قوله اهدنا الصراط المستقیم علی الوصفین والمهدیون فرقتان الانبیاء والاولیاء و دل
قوله انعمت علیهم علی الفریقین والمخالفین صنفان کفار و مبتدعون و دل قوله غیر المغضوب علیهم ولا الضالین علی الصنفین و آنکه اشارة گفته اند که اول ترا
بباید دانستن که بنای اسلام بر عمود است و اسلام بنا بر رکن است همچنانکه حج بنا بر غالب بنت و بنا بر هیچ دست پس اسلام که بنا بر رکن است هفت کلمه توحید
کامل شود که لا اله الا الله محمد رسول الله هشت کلمه است و نماز که اسلام عمود است هفت آیت الحمد تمام گردد لا صلوة الا بفاتحة الکتاب پس این سورة

الحمد کلمه شهادة که اسلام مورد است کلمهٔ شهادة الحمد اسلام است که نماز بزرگ است پس اشارت باین معنی این سوره سبع مثانی آمد یعنی هفت آیه
دو باره که بجای هفت کلمه شهادت است در نماز که اسلام موردست و هفت کلمهٔ شهادت بجای وست در اسلام که نماز بزرگست ذلک تقدیر العزیز
العلیم **الاسم الخامس الوافیة** کان سفیان بن عیینة رحمة الله علیه یسمیها بهذا الاسم وقال الثعلبی تفسیرها انها لا تقبل التنصیف الا تری ان کل سورة
من سورة القرآن لو قرئ نصفها فی رکعة والنصف الآخر فی رکعة اخری جاز وهذا التنصیف غیر جائز فی هذه السورة و حکمت در عدم تنصیف این سورت آن گفته اند و اشارت
چنین بیان کرده اند که نماز بر مثال جانوریست که اعمال مخصوصه ارکان معلومه قالب آن جانورست و سورة الحمد جان اوست و از بهر آنست که نماز
حیات ندارد الا بالحمد لا صلوة الا بفاتحة الکتاب جان از جهان امرست قل الروح من امر ربی و امر از عالم وحدتست و ما امرنا الا واحدة
وحدت از یگانگی است هرگز دو نشود و اندر هرگز زیاده کرد و نه از جانب آنست که متجزی نگردد لاجرم الحمد سر که روح اعظم و جان معظم اوست و کذلک
اوحینا الیک روحا من امرنا در غالب نماز سرگران شود و هیچ حال تجزی نگردد **اشارت دیگر** آنکه سورة الحمد بر نماز تمام نهاده اند و ادله
آنست که نماز را هفت اعضاست قیام و رکوع و قومه و سجدهٔ اولی و قعده اولی و جلسه و سجدهٔ ثانیه و قعده و اصلش بر ارهمست ... است ام
ان اسجد علی سبعة آراب گفته فرموده اند که هفت عضوست و هر دو دست و دو زانو و دو سر پا ... آیهٔ الحمد نگاه آن هفت عضو
نمازست شاید که یک آیت نگذارد که انگاه یک عضو نماز ... انگاه ... و دست ... آنکه دیو ... این عالم است الحمد
ملک هست که امین آباد نمازست و من دخله کان آمنا پس ... از اعضا نماز که در امین آباد در ... الحمد ... دیوان بیاد ... کاینا
ساحی ... بارگاه کبریا میرود و این حاجیان بر هفت گروه اند امرت ان اسجد علی سبعة آراب ... هفت آیت الحمد ... این هفت گروه سا
اندرین بادیه آمن ... بی شان قطع طریق نموده ... نگاه ... **اشارت دیگر** آنکه بباید دانست که لشکر
نماز لشکر حق سبحانه سرکشان گناه آمده است سپاه گناه از هفت ... نماز است اندر دل ومردی نماز بر هفت اعضا کار کرده است
امرت ان اسجد علی سبعة آراب نماز لشکر حق سبحان الله یحب فی الصلوة بایحث القتال ان الله یحب الذین یقاتلون فی سبیله
صفا کانهم بنیان مرصوص و هر گروه از اعضای نماز اطراف کشیده آیتی بایدار سورة الحمد که رایت ... است و علم قدم ... تا این سپاه
نماز در سایهٔ رایت آن آیت و پناه علم آن نور قدم امان گیرد تو از ... و معصیت را تواند کردن که ان الحسنات یذهبن السیئات نیز
این آیت کریمه را از سر این واجه خواسد که این سپاه حق تعالی الی شاید که هیچ گروه بی این سپه سالار لشکر از باشد تا گناه از اندرون بر باشد **اشارت**
دیگر آنکه بر اباید دانست که نماز را هفت اعضاست و هفته اعضای نماز قیام ست و دوم عضوی او رکوع شده است و سوم از رکوع القیام آمده
و چهارم سجود شد پنجم از سجود بجلسه آمده است و ششم سجود دوم شده است و هفتم از سجود بقعود آمده است این هفت اعضا نماز است و هفت آیه
فاتحه است هر دو با یکدیگر دست موافقت در گردن مرافقه کردند ولقد آتیناک سبعا من المثانی را یعنی وجه تسمیه آن گفته اند ... آنکه نماز الحمد
معمور است الحمد نمار معمور است هفت اعضای نماز بهفت آیت معمور است و هفت آیت الحمد بهفت اعضا معمور است این اسلام الحمد است و سلام این نمازست این مثال
از آن سبع مثانی خوانده گردد و آن سبع مثانی این سبع مثانی دست بر یکدیگر دارد ذلک تقدیر العزیز العلیم **الاسم السادس الکافیة**
هست بدلیل لا سابقه ... عبادة بن الصامت رضی الله عنه تعالی قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ام القرآن

عوض بس غیر او لیس غیر او عوضا منها و اشارت دیگر آنست که سورة الحمد آفتاب آسمان اسلامست و خورشید ملکوت قدسست و باقی سور و آیات قرآنی ستارهای آن آسمانند فلا اقسم
بمواقع النجوم این نجوم قرآنست لا جرم بعد از آن گفت انه لقرآن کریم و چنانچه آفتاب آسمانی بجای جمله ستارها باشد و جمله ستارگان بجای آفتاب
نتوانند ایستادن همچنین سورة الفاتحه بجای همه سورها تواند بود و همه سورها بجای وی قائم مقامی نتوانند بود آری سورة الحمد بیتی آهنگ حی ست و آن
ملکوت غیب ست و بیمار میخواهد که تاریکی گناه از درون بنده ببرد اما نمیتواند تا مدد این آفتاب ملکوت الهی نباشد که همه ستارگان یک کما
آسمان روشن نتوانند کرد و تاریکی از هیچ زاویه از زوایای عالم بیرون نتوانند برد و آنچون طلیعه آفتاب جهانتاب از مشرق بر دمد بیرون کند جمله
سیاه و سپاه شب رنگی بشتر وی نگریزد آنکه ناگاه برقه ترکتاز این سپهسالار لشکر و جمع امیر الامراء عسکر امر و نهی سپاه مظلم گناه را
وجود و معرکه سینه بنده بیرون تواند کرد الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور و آن ظلم را از نور این آفتاب بر تواند گرفت
ومن لم یجعل الله له نورا فما له من نور **و اشارت دیگر** ترا باید دانست که خواجه کونین و رسول الثقلین صلی الله علیه وآله وسلم در شفاعت
بجای جمله انبیا بایستد و جمله انبیا بجای خواجه کونین صلی الله علیه وسلم نایستند و بدانکه قیامت دو است قیامت صغری و قیامت کبری چنانچه
صغری مرگ است و قیامت کبری رستخیز چون قیامت بر آید صور قیامت صغری در دمیدند و چون بیمار آمدی بحسابگاه آمدی چون در صف بایستاد
خویش را در بارگاه کبریا عرض دادی و جمله صلوات علی تلک صفات جمله آیتها که در صحف انبیا در حضرت کبریا جل جلاله از حق تعالی پیغام آید
اندر عرصات بیمار جمله آیتها نفسی نفسی میگویند مگر سورة الحمد که امتی امتی آواز میدهد و از الحمد تا احمد یک لام تفاوت بیش نیست پس اندر
حسابگاه خورد این الحمد بزرگ بنده است و اندران حسابگاه بزرگ آن احمد کافی است هر چه اینجا شفاعت این الحمد بخشند آنجا شفاعت آن
احمد بخشایند از بهر این معنی سورة الحمد را کافیه خوانند **الاسم السابع الاساس** ذکر القرطبی رحمة الله ان رجلا شکا الی الشعبی رحمه الله وجع الخاصرة
فقال علیک باساس القرآن فاتحة الکتاب سمعت عن ابن عباس رضی الله عنهما یقول لکل شیء اساس و اساس الدنیا مکة لانها منها دحیت و اساس
السماوات عریبا وهی السماء السابعة و اساس الارض عجیبا و هی الارض السابعة السفلی و اساس الجنان جنة عدن وهی سرة الجنان علیها اسست
الجنة و اساس النار جهنم وهی درکة السابعة السفلی علیها اسست الدرکات و اساس الخلق آدم علیه السلام و اساس الانبیاء نوح علیه السلام
و اساس بنی اسرائیل یعقوب علیه السلام و اساس الکتب القرآن و اساس القرآن الفاتحة و اساس الفاتحة بسم الله الرحمن الرحیم
فاذا اعتللت او اشتکیت فعلیک بالفاتحة تشفی و فی التیسیر ایضا مثل ذلک اشارة اینجا آنست که حق سبحانه تعالی علم اولین و آخرین در قرآن
نهاده است و اسرار ازل و ابد در فرقان اساس انداخته و جمله قرآن در الحمد نهاده و همه فرقان در فاتحه اساس انداخته و ترکیب قرآنی و ترتیب
سور بر معنی دلالت میکند که فرمود ولقد آتیناک سبعا من المثانی والقرآن العظیم که اول اساس سبعا من المثانی استوار کرد بعد از ان
والقرآن العظیم بران بنیان ساخت **الاسم الثامن الشفاء** وانما سمیت بها لانها تشفی الصدور و الاجساد معا فانها لشفاء القلوب و الابدان
والارواح والاشباح والامراض القلبیة والقالبیة والاعلال الاعتقادیة والحالیة العلمیة والعملیة والنفسانیة والجسمانیة بقراءتها وقد روی عن ابی
الخدری رضی الله عنه قال قال رسول الله صلعم فاتحة الکتاب شفاء من کل سم ومر بعض الصحابة رضوان الله علیهم اجمعین برجل مجنون فقرأ
السورة فی اذنه فبرأ فذکروه لرسول الله صلعم فقال هی ام القرآن و شفاء من کل داء کذا فی الفاتح وفی السیر الالهام وجه الموت ودود و کربانی معاینه

فی باب المعجزات ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قرأ فاتحة الکتاب علی مقطوع الید فبرئ یدہ من ساعتہ و اہل اشارت گفتہ اند کہ این
سورۃ الشفا از ان جواہد و داروخانہ ازل از ان دانند کہ اطبای الحمد طبیبی کشندہ مردہ ہزار سالہ بدم او زندہ گردد آوش کان میتا فاحییناہ
کہ بہ دم الحمد کم از دم عیسی نیست علیہ الصلوۃ والسلام کہ مردہ کشتہ بدم او زندہ میشد اما انکہ آنچہ در دم عیسی مردہ سیراب میگردد و ہم نفس کلمہ الحمد بود
کہ جان در مردہ کشتہ میدمید و روح با قالب مردہ می فرستاد و تحقیق این سخن چنانست کہ در بیکار و ابتدای آفرینش کہ جان پاک مسافری بود از
خاک آمد و روح قدس تعریف جان آن جہان افتاد امر حق بود و سبحانہ قل الروح من امر ربی کہ از دائرہ پاک رو سقطہ خاک نہاد یدبر الامر من
السماء الی الارض ما رہیں امر از نقطہ خاک بمقتضای ثم یعرج الیہ در کسوت عطسہ کہ نفس جان و دم زدن روح ست ابن آدم بدر افتاد و ساکنا
ازل نہاد کلمہ الحمد للہ در عقب آن عطسہ سایر حست در حال آن الحمد للہ بر بالای ازل فرست کلمہ الحمد للہ بدرو عطسہ شد الیہ یصعد الکلم
الطیب والعمل الصالح یرفعہ آن عطسہ آدم با کلمہ الحمد از بام عالم پاک بار بر سطح زاویہ خاک بزیارت مریم آمد و کلمتہ القاہا الی مریم و روح
منہ ہما ناکہ کلمہ کلمہ الحمد بود و روح منہ عطسہ آدم علیہ السلام عطسہ در دم آدم مستتر الحمد بود و الحمد للہ مبین و رحمت بر یک رنگ اینجا عطسہ آدم نہاد
عیسی گشت و الحمد للہ آدم حقیقت شد ہمچنانکہ آنجا عطسہ نیست احمد بود عیسی مبشرا احمد شد صلوۃ اللہ وسلامہ علیہما و مبشرا برسول یاتی
من بعدی اسمہ احمد بار ہمچنانکہ آن الحمد پیش بود رحمت بر یک رنگ بود این احمد صلی اللہ علیہ وسلم نیز رحمت بود وما ارسلناک الا
رحمۃ للعالمین شد چنانچہ عطسہ را با الحمد مرابطہ بود عیسی را با احمد مناسبت افتاد علیہما السلام عیسی بود احمد علیہ السلام با خود ہمراہ داشت
کہ چون دم بر مردہ ہزار سالہ دمیدی در حال سر از گریبان کفن بیرون آوردی شعر ست چہ جای سر دم مسیحا ریخت خرد کہ نہ یک دم
ز خاک نمی انگیخت * آخر شنیدہ باشی کہ ذرہ خاک با قطرہ آب در یکدیگر می سرشت اذ تخلق من الطین کہیئۃ الطیر انگاہ آن دم الحمد
آلود بوی در دمیدی آن گل مرغی شدہ از آشیان سر بر زدی فیکون طیرا باذن اللہ آری چون طبعی الحمد للہ کہ مرگ از [illegible]
و زندگانی در مردہ او پیدا ای درویش بدانکہ جان تو عیسی یگانہ است و روح مسیحای وقت ست سرچہ دار ہم قران معجزہ عیسی [illegible] اگر
ذرہ خاک در بیم بدست و قطرہ آب در دو صونگیر آنگاہ آب در صورت خاک ہم ریز بس مرغ نما را این آب خاک برانگیزی چون قالب نمایم تمام ساختی
ہان عیسی جان [illegible] انگہ روح مسیحا مثال را اسرار [illegible] تا دم الحمد للہ در دمد بار تو مرغی شود از آشیان طاعت بر وار آمد [illegible]
آن گاہ با سیار بر بال اقبال آن بار رسد تا بدرگاہ فی سیار پرد والیہ یصعد الکلم الطیب والعمل الصالح یرفعہ الاسم
التاسع سورۃ الصلوۃ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حکایۃ عن اللہ سبحانہ وتعالی قسمت الصلوۃ بینی وبین عبدی
نصفین الحدیث والمراد من الصلوۃ ہذہ السورۃ وفی وجہ التسمیۃ وجوہ احدہا ان المراد بالقراءۃ الصلوۃ کما قال اللہ تعالی ولا تجہر بصلوتک
ولا تخافت بہا معنی قسمت الصلوۃ ای قراءۃ ہذہ السورۃ والثانی ان الصلوۃ ہی الدعاء قولہ تعالی یصلون علی النبی ای یثنون ہی
الدعاء ایضا قال اللہ سبحانہ وصل علیہم ای ادع وہذہ السورۃ ثناء و دعاء والثالث ان کمال الصلوۃ وکمال الفائدۃ السورۃ سمیت
ہذہ السورۃ صلوۃ کانہا تعظیما لہا و از باب اشارت میگویند کہ محاورت را اتمام ست الحمد بمحاورت نماز شد چنانچہ بمحاورت ایمان
ایمان شد وما کان اللہ لیضیع ایمانکم ای صلوتکم آری ایمان طفلی ست در گہوارہ دل نماز دایہ این طفل ست [illegible]

این طفل بستان ارکان نهاده است از بهر آنست که ایمان بطاعت فربه شود و بمعصیت لاغر گردد و قضیة الرضاع بغیر الطعام هم دایه را
کمال میدهد و هم طفل را طبع دایه در عالم جسمانی طفل طبع دایه گیرد چنانکه قوم موسی علیه السلام که در بیابان تیه طبع دایه خویش گرفتند
تیه گهواره بود و قوم چون طفلان موسی علیه السلام سنگی را دایگی ایشان تعین کرد فاضرب بعصاک الحجر آن دایه را
پستان بود تا دوازده چشمه آب ازان دوازده پستان روان شد فانفجرت منه اثنتا عشرة عینا هر قومی که پستان
سنی ... بهاد قد علم کل اناس مشربهم لاجرم چون دایه سنگین بود طفلان را دل سنگین شد ثم قست قلوبکم من بعد
ذلک فهی کالحجارة او اشد قسوة ما در عالم روحانی نماز که دایگی ایمان کرده است و او را شیر شرع داده چنان خوی او گرفته
که همنام او گشته وما کان الله لیضیع ایمانکم یا ایها که طفل نماز را الحمد لله دایگی بوده تا شیر بیار از پستان او خورده تا عمر
ابدی و زندگانی سرمدی از وی کسب کرده از عنایت لطافت این دایه چون طفل گرفته لاجرم همنام طفل گشته که و قسمت الصلوة بینی
و بین عبدی نصفین **الاسم العاشر الدعاء** واما تسمیته بالدعاء فلاشتمالها علی قولنا اهدنا الصراط المستقیم واشارت اینجا آنست
که در حدیث است استنزلوا الرزق بالدعاء یعنی دعا وسیلهٔ رزق است و کلید عطاست و دعا تا بمحل اجابت رسد مسبوق ثنا است
پس پادشاه ازل عز وجل فرمود که چون از من که رزق روح که عبارت از هدایت است طلب خواهی کرد اول مرا ثنا گوی که آن ثنا
وکیل دعای تو شود و حاجت را مقضی گرداند و مفتح عطای تو گردد والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله اجمعین

بسم الله الرحمن الرحیم وبه ثقتی الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید المرسلین وخاتم النبیین محمد وآله اجمعین
الکلام فی التسمیة وقد رتبناه علی مقدمة ومجالس وکل مجلس مشتمل علی فصول کما یاتی ان شاء الله تعالی **اما المقدمة فی خطبة المجلس** وترتیبه بالتسبیح والتحمید والنعت والمناجات التسبیح بعربی سبحان من اسبغ علی عباده المصطفین مقالید کنوز الفرقان ومفاتیح رموز القرآن
باظهار آثار بسم الله الرحمن الرحیم سبحان من نظر بایاصین صدور المحبین رقص اغصان قلوب المشتاقین بالحان نسمات البشارة
بسم الله الرحمن الرحیم سبحان من تشعشعت انوار جماله دون آثار جلاله عند تلألؤ لمعات انوار بسم الله الرحمن الرحیم سبحان من نفس
الکرب عن نفائس انفاس العارفین بحلل ازهار بسم الله الرحمن الرحیم سبحان من شرح صدور الاحرار بزواهر جواهر الاذکار حتی تجلو
بانوار اقمار بسم الله الرحمن الرحیم سبحان من سقی کل غلیل وشفی کل علیل باکتشاف الاستار عن وجوه اسرار بسم الله الرحمن الرحیم
ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له شهادة صادقة جاریة من صمیم القلب الی حرم اللسان جری انهار بسم الله الرحمن الرحیم ونشهد ان محمدا
عبده ورسوله البشیر النذیر الحسیب النسیب الساطع عن جبینه لوامع انوار اذکار بسم الله الرحمن الرحیم صلی الله علیه وآله واصحابه الغالبین
علی الاعداء فی المحراب مشرکین بتذکار بسم الله الرحمن الرحیم واصلی واسلم علیه وعلیهم تسلیما کثیرا عمیما متوالیا متواترا متکاثرا بکثرات تکرار
بسم الله الرحمن الرحیم **لشیخی ومخدومی شمسا محمد قدس سره** سر سخن چه نویسم ورای نام خدا + مرا که رای سخن شد برای نام خدا
دهان اگرچه بشویم بعود و مشک و گلاب + هنوز نیست زبانم سزای نام خدا + مرا سلام خدا زندگی بس است از دست + هزار جان گرامی فدای نام خدا
نهد شارک خورشید پایهای سریر + کسی که سایه فگند بر همای نام خدا . اگر اسم مسمی حقیقی دانی + همان مقام
... خدا از ... ا...

بلند تارک خورشید با پیهای سریر + ککبی سایه گکندش همای نام خدا + اگر ز اسم مسمی حقیقتی دانی + همان لقای خدا، ان لقای نام خدا
یار دیده تحقیق بین که برخواند + ز لوح کون و مکان نقشهای نام خدا + بگوش هوش شنو در سرایان من شئ + زنغمهای فرائز
صدای نام خدا + رنگرخان شقائق ادای حمد و ثنا + ز بلبلان حدائق نوای نام خدا + **التحمید الفارسی** حمدی که نقاش
صنع ربانی در کارگاه فیض سبحانی بر در و دیوار قصر وجود انسانی نقوش اسرار و معانی آن حمد نگاشته و شکری که عرائس لطف الٰهی
و تنوع جموع نعم نامتناهی بتشعشع سواطع آه سحرگاهی در ساکن بواطن طالبان ار نا الاشیاء کماهی سور حضور ان شکر برافروزد
بیات للمؤلفه عفی عنه حمدی که بود درخور اوصاف الٰهی + حمدی که بود مظهر الطاف الٰهی + حمدی که چو فیض لغمش لا غیر + حمدی که
ز سحر گرمش نامتناهی + حمدی که باد سحری چون کند آهنگ + بر طارم افلاک زند نوبت شاهی + ذات احدی راست که بر طبق حمد الست +
ذره ذرات جهان داد گواهی + کو دیده که در آینه صبح سپید + اندر رخ هر ذره تجلی الٰهی + جز مشعله عشق ندانم که زداید + زائینه
تاریک دلان رنگ سیاهی + همرنگ شوای خواجه که مارا رخ عشق + گلگون ز سرشک آمده با چهره کاهی + ای بیخبران منزل این ادیه
در راه روان پرس اگر سالک راهی + انداخته جوان نعم از شهر تو بهشت + بکشود در جود و کرم تا تو چه خواهی + گر دست نگیرد کرمش کی بدر آئی
زین ورطه بیمی که بحر غرق گناهی + نام خداوندی میگویم که خاتمه صحائف لطائف تفسیر بیان و مصدر اسمای حسنی اوست سوره
لاخلاص مصاحف معارف گشت و عیان معسر بیان صفات علای او هر قرینه سینه ما سکینه سحر گسران لقد تمام عیار دار الضرب التسبیح و تحمید
و در عرض درج عالی سرح جان معرفت پروران گوهر ارمغان عرفان محیط توحید اوست **رباعی** جان محو شد و هیچ نه ... بیت تمامت
دل غرق شد و لیک خاک کوئیت مساحت + ای از سر موئی دو جهان کرده پدید + کس در دو جهان یکه هویت ساحت ... بدو
ما شنوی که تبرکات دلائل بیان بر اعضای لسان حمد و ثنای حضرت جلال احدیت اوست و الحان طوطیان گلشن سرای معرفت
دای شکر نعمت و صفای بشریت بجمال صمدیت اوست کتابه ایوان بساط علیین بر اطراف خلد برین التنای اساس بقیاس اوست
رحیق حور عین مقتبس از آثار انوار بی اقتباس اوست + **للشیخ نظامی قدس سره** ای نام تو بهترین سر آغاز + بی نام تو
نامه کی کنم باز + ای کار گشای هرچه هستند + نام تو کلید هرچه بستند + ای هیچ خطی نگشته زاول + بی حجت نام تو محلی + ای هست
ز ما نه هستی + کوته ز درت دراز دستی + ای واهب عقل و باعث جان + با حکم تو هست و نیست یکسان + ای محرم عالم تحیر +
عالم ز تو هم تهی و هم پر + صاحب چو توئی دگر کدام است + سلطان چو توئی دگر غلام است + راه تو بنور لا یزالی + از شرک و شبیه هست خالی +
در عالم عالم آفریدن + به زین نتوان رقم کشیدن + از قسمت بندگی و شاهی + دولت تو دهی بهر که خواهی + از آتش ظلم و دود مظلوم +
احوال همه بتست معلوم + عقل آبله پای و کوی تاریک + وانگاه رهی چو موی باریک + توفیق تو گر نه ره نماید + این عقده بعقل کی گشاید
هد آرادای حمد و ثنای باری سبحانه و تعالی صلوات صلوات زاکیات و تحف تحیات نامیات مروح پر فتوح آن شاه اسرار قدم باد
دار حکم لطیفه علوم عرفان صحیفه رقوم احسان ممهد قواعد شرایعت مشید معاقد حقیقت مهندس معالم مدائع مدرس مدارس شرائع
طبیب لبیب جانهای افسرده ربیع مبیع دلهای پژمرده چراغ کلید گدایان امت شفیع جمیع درماندگان ابت شفیع جمیع گناهکاران

دست گیرد به یر تباه روزگاران **رباعی** آن راکه اطاعت محمد باشد + گنجش به قناعت محمد باشد + گر هست امید رحمت عاصی
آنهم بشفاعت محمد باشد + نام آن سید می‌بیگویم صلی الله تعالی علیه وآله وسلم که کور مسور قدم یعنی علوم مکتوم و علمک ما لم تکن تعلم در رد
پرستان اقرأ وربک الاکرم الذی علم بالقلم ازسر داشت تاج معراج سبحان الذی اسری بر سر و دیواج فاوحی الی عبده ما اوحی
در بر داشت چون اصطراب فکرت صافی طویت بر آفتاب عقل وانی مرین داشتی ساعات سعادات وجدان و اوقات شقاوات
حرمان شناختی و چون در جام جهان نمای عرفان سطری خطرا ملایتدبرون القرآن نگریستی اشکال الواح ورقوم احوال ارواح
مدالستی و چون از حجرهٔ مجاهدهٔ حرم حرم قبه مشاهده کردی طوطیان گلشن سرای ملکوت بر اغصان حروف سر لوح حاق حوسا و
حوادث گرفتند که سبحان الذی اسری بعبده لیلاً من المسجد الحرام و چون شاهباز حالتش قصد بر عوج اوج علیین کردی صد و ما صبو
ادکار اسرار حق الیقین بحالت مطالب او سرور آوردندی که دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی **ابیات** ای رفته سی گام
اسرا + از حجرهٔ مکه تا باقصی + از شوق هوای یا بیوست + رفته دل سنگ صخره از جا + بر بام سپهر رانده ازشام + تا صبح براق سدره پیما
جبریل ز سرعت رکابت + وامانده نشسته بای برجا + تو تاج لقد رآی نهاده + بر تارک لامکان نه بطحا + در بزم وصال دوست جام
می از قدح دنی فتدلی + از صحن فضای قاب قوسین + رفته بحرم سرای ادنی + از شوق وصال و ذوق هستی + هم دم شده با رفیق اعلی
مست آمده تا بروز محشر + از جام جمال حق تعالی + دیده همه رازهای پنهان + در جام جهان نمای سیدا + **المناجات** ای احد کریم
وای صمد واجب التعظیم ای زداینده غبار زنگار وساوس شیطان از مرایای قلوب اهل مجالس ربانی بصیقل اعتذار اعوذ بالله من
الشیطان الرجیم و ای نماینده اقمار حوارث و شموس معارف از مطالع طوالع انوار بسم الله الرحمن الرحیم ای مخصص عباد خواص بروالی
باصطفا و ایراث کتاب کریم وای مرصص مبانی سبع مثانی مدعایم قوائم حکیم و فصل خطاب فهیم **رباعی** ای رحمت وجود بی نهایت از تو +
در سر جریده هر آیت از تو + گر جملهٔ آفاق ضلالت گیرد + ممکن نبود بجز هدایت از تو + الهی بحرمت انوار بواطن سالکان مسالک معارج الوهیت واسرار
خواطر متعطشان بیدای بادیهٔ هوای هویت بعزت و فاق عشاق مشتاق که در وثاق میثاق اقداح امراح الست نوشیدند مجرمان هجران
که نسبت داشت ثم اورثنا الکتاب خلعت خاص الذین اصطفینا من عبادنا پوشیدند که حقائق تفسیر و دقائق تاویل کلام خود بر باطن ایشان
گردان و اسرار بطون آن لا یمسه الا المطهرون در خور درس جوانان الرحمن علم القرآن بر دل شکستگان را و ترجمان آشکارا کن اگرچه مرضی حضرت تو
نیست زبان ما زاران نگاهدار و هرچه محبوب توست بدل مکتوب گردان ختم کار بسعادت کن از شفاعت مصون دار است المامول است المسئول

المجلس الاول من المجالس التسمیة فی کلمة بسم الله

وهو المجلس الثالث من الکتاب وهذه المجلس ینقسم علی ثلثة اقسام القسم الاول فی بیان البا و فیه فصول
الفصل الاول فی ذکر متعلق البا و بیان ماهیتها و وجه کسرها اعلم ان الباء متعلقة بمحذوف تقدیره بسم الله اقرأ او اتلو لان القراءة
هی التی تتلو التسمیة وکذلک یضمر کل فاعل ما یجعل التسمیة مبدأ له کما ان المسافر اذا حل وارتحل یقول بسم الله ای بسم الله احل وارتحل وکذلک
الذابح وتقدیم المعمول ههنا وقع کما فی قوله تعالی بسم الله مجریها وقوله ایاک نعبد لانه اهم فان عبدة الاصنام کانوا یبدؤن باسماء آلهتهم

باسم اللات باسم العزی فوجب ان یقصد الموحد معنی اختصاص اسم اللہ سبحانہ وتعالی بالابتداء وذلک بتقدیم المعمول علی الفعل بخلاف قولہ تعالی
اقرأ باسم ربک فان ہہنا تقدیم الفعل اوقع لانہا اول سورۃ نزلت فکان الامر بالقراءۃ اہم من ان التقدیم ہہنا علی الفعل ادخل فی التعظیم
واوفق للوجود فان اسمہ تعالی موجود قبل القراءۃ کیف وقد صرح بعضہم ان الباء ہہنا للاستعانۃ فیکون آلۃ للقراءۃ من حیث ان الفعل
لا یتم ولا یعتد بہ شرعا ما لم یصدر باسمہ تعالی لقولہ علیہ السلام کل امر ذی بال لم یبدء فیہ بسم اللہ فہو ابتر وبعضہم علی ان الباء للمصاحبۃ والمعنی
متبرکا باسم اللہ اقرأ فی الکشاف ہذا الوجہ اعرب احسن لان باء المصاحبۃ تقتضی الاستدامۃ فیکون معناہ ان کل حرف مما اتکلم بہ بعد التسمیۃ
مما اقرأہ بسم اللہ ففیہ تعمیم الفعل مع التسمیۃ کما فی قولہ تنبت بالدہن ای ثمارہا وفیہا الدہن ولاصیغۃ لان التبرک بمودون رعایۃ حسن الادب
والاسم الآلۃ بخلافہ کذا فی الشروح فان قلت کیف قال اللہ تعالی متبرکا باسم اللہ اقرأ قلت ہذا وما بعدہ مقول علی السنۃ العباد ولیعلموا کیف
یتبرک باسمہ ویحمدہ علی نعمہ ویسال من فضلہ فان قلت من حق حروف المعانی التی جاءت علی حرف واحد ان یبنی علی الفتحۃ التی ہی اخت السکون
نحو کاف التشبیہ ولام الابتداء وواو العطف وفائہ وما اشبہ ذلک فما بال لام الاضافۃ وبائہا بنیتا علی الکسر قلت اما اللام فللفصل بینہا وبین لام الابتداء
واما الباء فلکونہا لازمۃ للحرفیۃ والجر یعنی ان الباء لا یوجد بدونہما علی معنی اللزوم فی اصطلاح الحکمۃ وکلا الامرین یناسب الکسر اما الحرفیۃ
فلانہا تقتضی عدم الحرکۃ والکسر یناسب العدم لقلتہ اذ لا یوجد فی الفعل وفی غیر المنصرف فی الاسماء وفی الحروف الا نادرا واما الجر فللموافقۃ وہذا
بخلاف کاف التشبیہ فانہا لا یلزم الحرفیۃ وان لزمت الجر وبخلاف الواو فانہا لا تلزم الجر وان لزمہ الحرفیۃ کذا ذکرہ العلامۃ التفتازانی فی شرح
الکشاف والوجہ الآخر فی کسر الباء انہا حرف ممال فی الاسم فانک تقول علی الامالۃ وہی دلیل الکسرۃ ولیس کذلک الکاف واللام والواو لانہا
لا تمال ولا یلزم علیہ التاء فانہا تمال ومع ذلک تفتح لانہا بدل واو القسم وہی مفتوحۃ فالحق البدل بہ بخلاف الباء فانہا ممالۃ وہی مفتوحۃ اذا

لانہا لو کسرت فقیل بانہ التبست بقولنا بی اللہ فصحت لزوال الاشتباہ کذا فی التیسیر مع وجوہ آخر فیطالع ثمہ

الفصل الثانی فی اقوال اہل الاشارۃ فی کسر الباء ہذا آنکہ باء بسم اللہ بکسر آمد بہم ذات وہم بصفات وتحقیق این معنی چنانست کہ
ملانی کہ آنچہ فتح وضم وکسر ہست صفات حرف ہست وآنچہ فی این اعراب ہست ذات حرفست این باء در ذات مکسور بود در صفات نیز بکسر آمد تاکہ گفتیم
کہ این حرف ذات خویش بکسر ہست اول ترا باید دانست کہ جان لطیف ہست اسمائی جبلت وقالب کثیف ہست زمینی ملت ودل متوسط ہست میان
لطافت وکثافت پس جان از رعایت لطافت بر دفتر خدا سبحانہ فتح افتادہ وقالب از کمال کثافت بر لوح آفرینش کسر آمد باز دل در مقام توسط
در کتاب وجود رفع بود وبرین طریق حروف از سینہ مخرج متولد گشتند حلقی ووسطی وشفتی ہر چہ از حلق آمد از جان لطیف برخاست از لطافت
روح آن حروف نیز لطیف آمد چنانچہ خود گویید الف ذات فتح آمد الفش بار خواند ونیز ہر حرف کہ از شفت آمد از قالب کثیف روان شد از کمال
کثافت قالب آن حرف نیز کثیف شد چنانچہ ذات آن حروف وجود کسر شد باش نام کرد باز ہر حرف از متوسط برخاست از رعایت وسط
دل دل آن حرف نیز متوسط شد چنانکہ مسمی آن حرف عین ضم گشت چون قاف وکاف ونامید آن پس حروف حلق فتح کتاب آفرینش ہست وحروف
زمان ضم لوح وجود حروف شفت کسر دفتر حلق لاجرم از حروف حلق ہمہ فتح بار یدمنع یمنع وسال یسال ووہب یہب واز حروف شفت ہم کسر آمد
چنانچہ بِ ومِ وبہ ہر کجا ستودہ آخر آن بکسر کنند این ہر سہ حروف از کرامۃ لہما می چیزد باز حروف متوسط کہ دل حروف بود چون ق وک نامید آن

هر سه حامل حرکت شدند و کنایت از آنست که طبیعت دل گرفته بقلبها کیف یشاء پس آنجا که الف ست از ناف بر می خیزد و قامت آن بایان
رسان که بگلو نزدیک ست بر بر در اثر ابتداء بلبها می انگیزد پس از آنچه در مخرج باب ولایت آمد جای که نزدیک تر بود و از جان یاک
دور تر افتاده بود لاجرم دست تصاحب گیری در دامن بی نهاد و فلک از پی با میرات پیوستگان اوامداد اتحاد ابی که هر که پی روی و صحتی
با دور افتادگان کند او را هم رنگ خود گرداند که الصحبة توثر والعاقل یکفیه الاشارة **اشارت دیگر** بعضی دیگر گویند کسره با موج همان
کسر نیست که از وجود او بر حرف آخرین کلمه ریخته است موج علی با از حرف میم اسم هم باز گشت یا از اول اسم در عوامل میم بر دو میم سر
از آخر کلمه ورده انه با کیوت باز بر دو تقدیر کسره را همان آمد که او کسره میم آورده بود تا یتواین معنی ظاهر گردد که من قرع باباً ولج ولج هر چه کمی کرد کسی را میکند ندی

الفصل الثالث فی حذف طول الف و احتمامها بروایة فی التفسیر اما طول بده الباء ات بوجوه ثلثة احدها ما قال معاویة
کنت اکتب بین یدی رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فقال یا معاویة الق الدواة وحرف القلم وانصب الباء وفرق السین ولا تعور المیم
وحسن الله ومد الرحمن وجود الرحیم و ثانیها ما قال القفطی رحمه الله انهم یریدون ان یفتتحوا کتاب الله تعالی بحرف معظم
وثالثها انهم اسقطوا الالف من الاسم فردوا طول الالف الی الباء لیکون دالا علی سقوط الالف منه فان قلت لم حذفت
الالف فی بسم الله ولم یحذف فی قوله اقرأ باسم ربک قلت لان کلمة بسم الله مذکورة فی اکثر الاوقات عند اکثر الافعال بخلاف سائر
المواضع فان قلت لم لا تقول انما حذفوا الالف لان الابتداء بالسین الساکنة غیر ممکن فلما دخلت الباء علی الاسم نابت عن الالف
فسقطت فی الخط ولا یستقیم فی قوله اقرأ باسم ربک فان الباء لا تعنی عنها لانک لو قلت اقرأ اسم ربک صح المعنی ولو حذفت الباء من بسم الله لم یصح المعنی فظهر الفرق
الفصل بینهما فی تطویل الباء لسقوط الاشارة مذکور هم اما کیفیت اشارات است اولی آنست که شیخ رکنی قدس سره در اسرار
فاتحه آورده که آنگاه که بسم الله بطول پوشیدن برسند و عندلیب گلستان ازل ست قامتش بلند از آن آمد که از رسالت خرقه
پوشند بر پاس الف گردید ان اعداد که از وجود از آن ججرت شدند الف حنفی واما مسجد جامع بود با در مریدی پیوسته زیر قدم الف می بود
خدمت میرساند که الف تاج کرامت بر سر او نهاد با اسناد نشان بر بود الف شد بلند آمد و در مقام الف پا نهاد الف اول اسم بیارست
با حلیفتی بر جای الف نشست الف بعربیت بیارست از لوح حسب با اقامت تمهید ساز درست الف لطیف بود بر اول اسم طاقت کرده کسره بدا شت
در میان عالم از که بید بار از گذاشت با در دست در دامن الف در آویخت الف پیراهن تا عت جود و در چنگال با گذاشت با صورة بلند الف در قامت جیح بگذاشت الف
آهسته آهسته از کسب آن پیراهن باد برسید با هم بر هم پایجامه جوابی الف کشید سلطان کسر جلی وعلی الف را بار ل بار جواد قبای وفای الف
در دست دولت با نهاد الف اسم جامه خویش بپای اسم داد باری بسم بوسه خویش بر قدم الف اسم بهاد و آن قامت بلندیر من العاست در سر با
انداخته و آن نقطه کرد و بوسه پاست بر بالای الف بساده جامع کلام آنکه او ضعف از روی برل بود با بل شد سبب آن والیه بود ناجرم امد بود معنی
الف نصیب او آمد شعر بیا ابو قبا علی الارض مثلا ولا ارض من کاس الکرام نصیب ای درویش مدام تا آنچه حقیقت این معنی ست فهم کنی
مانی بار که در حصن این اسرار استعارت ست و دریافتن یافتن آن هر معنوی میا تا اسرار ازل واند شوی در تحقیقت روح وقالب خود بنگر وی بنگر
الف آینه جالست چرا که مخرج وی قریب آنست با مود از قالب ست که مخرج وی لقالب اقربست جان صحبه بوسش بنا بر امر بود علی الرد جواهر دلی

قالب خرقه پوش قمار خانهٔ خلق شد حلقهٔ مس تراب فی فی جان زار وار اسرار عدم بود نفخت فیه من روحی قالب چه بین پرده دار عالم عدم بود
کل شیء هالک الا وجهه جان کل واوان مشتاق زمین بوسی آستانه جانان کل شیء یرجع الی اصله کشیدهٔ امکان بر پای جان چون کسره بر پای
الف گران بود بنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به قیود حدثان بر قدم شاهباز جان مانع اصطبار صبور وجدان بود لولا ان الشیاطین یحومون
علی قلوب بنی آدم لنظروا الی ملکوت السموات الف جان نیمین فتحه وصال بود از کسرهٔ هجران بجان آمد تا قالب آشیانه کسره فراق ما للتراب ورب
الارباب بود قالب تکلیفات مشتاق این جان آمد جان الف وار عزیمت آستانه ازل کرده از زاویهٔ حدوث بر دوید الیه یصعد الکلم
الطیب قالب ما آوار چنگ در دامن جان زده حالش بحمل متین خدمت و طاعت کشیده والعمل الصالح یرفعه الف وار پیوسته
و ما خلعت رفعت او پوشیده بسم الله جان بحد ارسید سبحانه و تعالی و قالب جرعهٔ دولت او نوشیده ابد **للمؤلفه**

جان چو جام باده قربت کشید — خم او هم جرعهٔ خدمت کشید
جان ز شوق بر آتش بها — سوزش در مجمر دل او فتاد
جان و دل با یکدگر در ساختند — قصهٔ قربت را کمند انداختند
دل زده در دامن قالب خویش — چون سگ کهف از پی اصحاب خویش
گل میان گلشن کون و فساد — دل حریف گلشن رشد و رشاد
گل چو جوهر فتاده در وحل — دل چو دُر اندر صدف کرده محل
چون دل و جان همدم یکدیگر اند — یکدگر را هر زمان می پرورند
جان دل عاشق چون یکسان شدند — هر یک اندر حرم آن سلطان شدند
بال لسور این جام سور خویش را — آتشی در زن دل درویش را
هر زمان جام دگر بوستان مرا — خلعت جان سوز گر پوشان مرا
عقل را بوی از ان می مست کرد — عشق را دیدار ساقی مست کرد
جام باده چونکه بر هم ریختند — جان و جانان هم بهم آمیختند
گر بگویم من منم هم من منم — چونکه من من نیستم پس من کیم
اندران مجلس که ما تنهاییم دوست — ما و من با من نمی گنجد هم اوست

جان چو شد عند ملیک مقتدر — نه بدان جست و ریحان مستقر
نفخهٔ عطرش بعالم فاش شد — طیب آن قسم تن او باش شد
جان نهاده دامن اندر وصل او — دامن گل گشته آلوده بگل
یافت جان و دل وصال خویشتن — دم ز آب و گل بلال خویشتن
گل چو حیدر در پایگاه حوائج ر — دل چو عیسی بر فلک کرده مقر
گل چو نعل مرکب دنیا دنی — دل چو مرآت شهنشاه غنی
جان و دل با یکدگر آمیختند — هر دو در قربت ایشان یکسند
صحبت جام صحبت ساقی سر خوش است — دل کباب و باده جان آتش است
سینه را بر غم میرا تم ساقیا — لیتنی اعطیت کاسا ساقیا
ساقی ما باده از وحدت هرا — عقل آنجا که بماند برقرار
وه که شد ماراین دل مدام مست — ساقی مست و باده مست جام مست
من همی پی که جام را گویی — این دوئی این دوئی نامش گو
در حقیقت با تو بیگانگی است — وحدة الحق ما به فرزانگی است
گر معین راه رو ان ایش مست — لیک حرفی بس اگر اینجا بس است

الاشارة الثانیة فی تطویل الباء فی کسوة تمثیل احمد و ابی بکر صلی الله علیه و آله و سلم و رضی الله عنه عن ابی بکر کرم ای در بیس
الف از لام اول احمد سایر حست بار اول ابوبکر را دوست است احمد اول همه اشیا بود آنکه ابوبکر آخر جمله اولیا شد یعنی الف احمد اول جمله حروف است
در مخارج که حروف حلق جمله اشیای حدا اند حلق و علاو آئے ابوبکر آخر همه تهجی است در مطالع که حروف سفته جمله اولیا ء بار حدا
اند سبحانه و تعالی الف احمد از اول اشیا بر آمده و ابوبکر آخر آمده ابوبکر از آخر همه اولیا با الف احمد بر سید آنجا که الف احمد

از اول انبیا با آخر آمد عبارت این بود که گفت اوّل الانبیاء خلقاً وآخرهم بعثاً باز آنجا که نامه ابوبکر از آخر اولیا با اول آمد که اشارت
این بود که نحن الآخرون السابقون الف احمد با بار ابوبکر در زاویه غار فراهم آمد تا ثانی اثنین اذ هما فی الغار الف سر بر زانوی با نهاد
بوسه بر پیشانی الف داد آن الف از اول اسم نظر کرد الف الله بدید با آن اسم درد امن الف دیده از اول تشدید الف آهسته آهسته چشم
باز کرده در گوش با میگفت لا تحزن ان الله معنا با هم بر هم گوش کشاده آواز الف می شنید ما صُبَّ فی صدری شیئاً الا وقد صببته فی
صدر ابی بکر آوازه نوازه الف بگوش با رسید با روقت خویش جامه برتن بدرید رقص کنان گرد شمار مرد و بدین خرقه صوفیان کار
بسمت کرده پاشند در دهان اخفی قهر بهاد ابی اعظم دندان بیاستند با فرا کرد قطرهٔ نطفه در رحم پاستند ما چکید فریاد گوش الف رسید آن الف
احمد سر بر داشت با ابوبکر در حجره بیاست الف آمد بر دهن خویش در دهن ما چکانید با آب دهن الف در گلو کشید جلجل در ملکوت عیب افتاد
فریاد از حظائر قدس بر آمد روحانیان جان جان میگفتند که دهان با یکدیگر که شراب قدس از جام الف نوش میکند که در لب با یکدیگر که آب
لو ترا فراموش میکند با پرورده الف شد ملند بود الف ولی عهد ازل گشت کرمها مواد الرضاع بغیر الطعام با ازمهای هم بالای الف شد
لو شیر شوق از پستان الف خورد هیچ شربت از کوثر ازل این الف بخورد الا که جرعه با در گلوی با ریخت ما صب الله فی صدری شیئاً الا وقد
صببته فی صدر ابی بکر آن با جان خود ... الف در بح کرد آن الف نور وجود ما خیج کرد آن از تربت پاک سر بر نهاد آن الف در کنار

خود با را ... داد حقیقت الا الکرس ترتیه واحدة الا من اهوی ومن اهوی الا ... روحان جللما ... عاد الصرتها الصرته ذا الصرة اصرتها

الاشارة الثالثة ایضاً فی تطویل الباء اوّل ترا باید دانست که آدمیان جمله در دهان حمان سر مثال حرفند که اسرار حیه
از ل د ابد با انسان از پرده می آید لا جرم که جمله زبان زمان سخن دهان تمامه که ما عقل از میگوید انبیا و اولیا جمله کلمه طیبه اند و کافران
مشرکان همه کلمه خبیثه اند عیسی علیه السلام که کلمه طیبه بود کلمته القاها الی مریم ما بهر مردمان بدیوار آفرینش باز بر بام آسمان شد و بدلیل صعد الله
الیه اسمانش هم در کشید الیه یصعد الکلم الطیب این مثال ما عتبار اشجری شاخ آسمان ملکی برکشید ضرب الله مثلاً کلمة طیبة
کشجرة طیبة اصلها ثابت وفرعها فی السماء وارد کلمة خبیثة مثل کلمة خبیثة کشجرة خبیثة اجتثت من فوق الارض مالها من قرار پس چنان دان که بر تخته
وجود جمله آفرینها منتشر تا لم قدرت او پیدا این جمله حروف یک از الف ازعام گرفت وآن ما عبودیت هست در الف الوهیت که آن ما حق مدگی
بجا آورده بود لما قام عبد الله لا جرم با الف الوهیتش برکشید سبحان الذی اسری بعبده تا الف الوهیت بر سر بای عبودیت سایه افگند ثم دنی
فتدلی با عبودیت سنگ الف الوهیت گرفت وکان قاب قوسین او ادنی با انبهاں حمدی سکن تا بی قوه بپای الف اعمد العالوهیت دست
کرم بر سر بای عبودیت بنهاده آن را بخود کشید الیه یصعد الکلم الطیب بای عبودیت با ما مت الف الوهیت بر بام ازل تشدید والعمل
الصالح یرفعه الف بجو داو با خود بای توار میان خلق برگزید بای تو مسافر شهر جدا شود سبحانه وتعالی آن الف این ما را در کنف گرد این ما عهد
ان الف فرا پذیرد آنگاه بر تو سبحات جلال او پرده اسم بسوزد دست قضا بهاد از ازل واند در هم نور دو الله که مسمی هست حجاب اسم بردارد طلسم
جسم بشکند جمله وجود نور ازل گیرد همتی فروع قدم بپذیرد واشرقت الارض بنور ربها صفت این حالت شود الله نور السموات والارض
همت این مقالت گرد شعر گر تو دل خویش بی سیاهی بینی یک قطره ز دریای الهی بینی آن طره توحید که در جان داری چون دائره با منتهاهی بینی

الفصل الخامس فی جامعیة هذه الباء لمعانی الاولین والآخرین روایة واشارة وحقیقة اما الروایة فقد حکی عن جعفر بن محمد الصادق رضی الله تعالی عنهما انه قال اودع الله تعالی علوم کل الکتب فی القرآن واودع علوم القرآن فی الفاتحة واودع الفاتحة فی التسمیة واودع علوم التسمیة فی الباء ای بی کان ما کان وبی یکون ما یکون وبی شقی من شقی وبی سعد من سعد وبی ضل من ضل وبی اهتدی من اهتدی وکذلک الکفر والایمان والسعد والقرب والذل والعز والفقر والغنا والهلاک والنجاة وقال الحسن البصری رحمة الله انزل الله مائة واربعة کتب واودع المائة فی الاربعة وهی التوریة والانجیل والزبور والفرقان واودع الجمیع فی القرآن واودع الجمیع تمام القرآن فی المفصل [illegible] الفاتحة وقال الشیخ فی اسرار الفاتحة سلطان ازل [illegible] صد و چهار کتاب [illegible] فرستاد و [illegible] اولین و آخرین اندران کتابها شرح داد انگاه علم آن صد کتاب در چهار کتاب عیان کرد و علم آن چهار کتاب در مصحف مجید بیان کرد انگه مجموع قرآن در هفت سبع مقسم گردانید انگه این هفت سبع در هفت آیت الحمد درج کرد [illegible] این هفت آیت معانی آن هفت سبع [illegible] است ولقد آتیناک سبعا من المثانی والقرآن العظیم انگه این هفت آیت حمد در هفت حرف بسم الله [illegible] اسرار این هفت آیت اندران هفت حرف تعبیه کرد پس این هفت حرف بسم الله دو کلمه قسمت کرد انگاه از آن دو کلمه دو حرف [illegible] از اول الله و دیگری از اول بسم الله انگاه این هر دو حرف [illegible] همه قرآن [illegible] این دو حرف [illegible] بیان شرح [illegible] المقصود من کل العلوم وصول العبد الی الرب هذه الباء باء الالصاق فهی تلصق العبد بالرب [illegible] وقال الامام الرازی رحمة الله علیه وجه الاشارة الالف اشارة الی الازل والباء الی الابد والمعانی الحکم [illegible] الله [illegible] العبد [illegible] الالف والباء کما ان الله تعالی ازلی والعبد ابدی لیظهر ارتباط [illegible] والازلیة [illegible] و بعضی دیگر گفته اند که الفاتحة [illegible] است [illegible] عبارت [illegible] سر اول قرآن [illegible] است و [illegible] اندست همه [illegible] لطائف و کنایات [illegible] اگر [illegible] بسم الله [illegible] است [illegible] جام گیتی نمای [illegible] اگر در قصاد [illegible] بسم الله [illegible] است [illegible] و این اشارت [illegible] کل [illegible] همه [illegible] گوئی [illegible] کار [illegible] اگرچه قامت [illegible] نقطه [illegible] بسم الله همه [illegible] است خدای سبحانه [illegible] است که [illegible] اگرچه نقطه [illegible] در سایه الف [illegible] واسطه [illegible] دروازه [illegible] بیرون [illegible] معانی [illegible] الله [illegible] دروازه [illegible] معانی همه کتب [illegible] الاشارة الثالثة [illegible] هفت سبع مصحف [illegible] هفت اقلیم [illegible] سبحانه وتعالی الحمد لله [illegible] هفت اقلیم [illegible]

[illegible] اول [illegible] للذی [illegible] محمد [illegible] اول هفت سبع قرآن [illegible] اول [illegible]

الحمد بر اول هفت سبع قرآن ام الکتاب لقب یافت بهفت اقلیم جهان از انطوای مکه بارکت بهفت سبع قرآن از حیطهٔ الحمد بر اکمه
بر اول مکه که ام القری بود کعبه بنا شد و بر اول الحمد که ام الکتاب است بسم الله اساس انداخت کعبه در جهان جسمانی بر اول هفت اقلیم
بسم الله مصور شد بسم الله در عالم روحانی بر اول هفت سبع کعبه منور گشت بارکسدگان از هفت اقلیم جهان رو بحجاز آورده و حیث
ما کنتم فولوا وجوهکم شطره حجاز از نواحی عرب عزاز و بمکه آورد و مکه بر مرکز نقطه آفرینش رو به کعبه آورد و کعبه در جهان چیس رو بسـ
بحجر اسود آورد و حجر دست بوس ازل کرد الحجر یمین الله بار شمار از هفت اندام آدمی روی بقرآن آورد و القرآن امامی قرآن با نوار حکمت از
جوامع کتب روی بالحمد آورد و الحمد در جهان شهود روی به بسم الله آورد و بسم الله اندرین کعبه اعظم روی بنقطه با آورد و نقطه از میمن بوس قدم
کرد النقطه اصل کل خط و الخط کلها نقطه پس در جهانی که بهفت اقلیم آن جهان هفت سبع قرآن باشد مکه آن جهان سوره الحمد بود و کعبه آن مکه
بسم الله باشد و حجر آن کعبه نقطه بود و همچنانکه ازل واند در دم گرفته و لا رطب و لا یابس الا فی کتاب مبین جامع این کعبه بر ملا اسعا
صلوة و ساکنان حظیره بالا بود و حج بر ما درست باشد تا بمکه الحمد لله نشود لا صلوة الا بفاتحة الکتاب و بمکه رفتن فائده ندهد تا گرد کعبه بسم الله
طواف نکند اقرأ باسم ربک الذی خلق و گرد کعبه طواف تمام نشود تا استلام حجر نکند از بیجا فرموده امیر المؤمنین [illegible] علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه که
معانی اولین و آخرین در بای بسم الله است و معانی با در نقطه مندرج است و الله اعلم بالمرتاد [illegible] **القاعدة الرابعة** [illegible]
[illegible] حلق ست [illegible] را انتها نشود چون الف در با مندرج شد تحقیق معنی هو الاول و الآخر ظاهر پیوست [illegible] صورت الف [illegible]
با ظاهر شد و معنی او [illegible] پوشیده ماند سر هو الظاهر و الباطن جمال نمود و اهل تحقیق بر [illegible] این چهار اسم [illegible]
تحقیق [illegible] و للکلام [illegible] بسط عجیب [illegible] کان [illegible] قلب الی عالم الغیب [illegible] و فی [illegible] [illegible] الملکوت [illegible]
[illegible] من [illegible] الاشارة الی [illegible] الف [illegible] و در ولایت روح [illegible] مطلع [illegible] قال [illegible]
[illegible] مطالع [illegible] آمد [illegible] و دیگر جمله حروف در میان [illegible]
[illegible] الف [illegible] بسم الله [illegible] گردد [illegible] و دیگر [illegible]
[illegible] علم اولین و آخرین [illegible] حروف [illegible]
اسرار ازل و ابد [illegible] [illegible] اولین و آخرین [illegible]

الفصل السادس فی بیان الحکمة فی اختیار [illegible]

[illegible] فی تفسیر [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] النقطة [illegible] الحروف [illegible] الحمد [illegible]
[illegible] سورة [illegible] الحمد [illegible]

دون الالف كما قال الله تعالى انا عند المنكسرة قلوبهم ولان الباء وان كان في الظاهر فيه تساقط وتنكس ولكن في الحقيقة رفعة درجة وعلو
مرتبة ورتبتها فانها اعطيت نقطة وليست للالف هذه الدرجة والعلو والرفعة فانها ما قبلت الا واحدة ليكون [illegible] لا يقبل الا حالا واحدا [illegible] ان الباء
مدة في طلب قربة الحق سبحانه ونيل المقصود الحقيقي لا يوجد في غيرها من الحروف لانها لما وجدت درجة حصول النقطة وضعها تحت قدمها سعي
للطلب المقصود الحقيقي وما انها جرت بها بل اعرضت عنها حتى بلغت قصدها الاقصى ولا يمنا قصدها الجيم لان نقطتها في وسطها وكذلك الياء لانها
وضع النقطة تحته عند اتصالها بحروف آخر لئلا يلتبس بالباء والتاء والثاء بخلاف الباء فان نقطتها موضوعة تحتها وان كان مفردة غير متصلة وثانيها
ان الالف حرف علة وهو معلول لا يحمل حركة والباء صحيح غير معلول تحمل الحركة وحالها كما ان الله تعالى عرض الامانة على السموات والارض من الملائكة
غيرهم فابين ان يحملنها وتمعض منها وحملها الانسان فامر الله تعالى الملائكة بسجوده اصطفاه من بريته وزاد في علو درجته [illegible] الى معرفته ومحبته
ثالثها ان الباء حرف تام متنوع في المعنى وان كان ناقصا منكسرا اتفاقا في الصورة والالف حرف ناقص تابع في المعنى وان كان تاما
علوا عاليا في الصورة الا ترى انك اذا نظرت الى صورة وضع [illegible] وجدت الالف مقدما على الباء متبوعا لها واذا قلبت الباء وجدت الالف
تابعا لها واذا قلبت الالف لم تجد الباء تبعية فالابتداء بالمتنوع التام في المعنى من الناقص المتكسر التابع في الصورة اولى من الابتداء بضده
ورابعها ان الباء حرف عامل العمل ومتصرف في غيره [illegible] قد صلحت بذلك للابتداء بخلاف الالف فانه ليس بعامل ولا متصرف في غيرها
فما صلحت للابتداء والاقتداء وخامسها ان الباء حرف كامل في صفاته مكمل لغيره اما الاول فانها للالصاق والاستعانة والاضافة وفيه توابع
لم يقبل من الحركات الا الكسر اما الثاني فانه يكسر الغير ويجعله متصفا بالصفات نفسه كذلك الاسماء التالية لمكسورة [illegible] التسمية فانها جعل
اسم مكسورة والهاء من الله كذلك بالاضافة والنون من الرحمن كذلك بالصفة الميم من الرحيم جرا فالكامل المكمل اولى بالامامة والتقدم من الالف
الذي ناقص معلول في نفسه منقص معلل لغيره فانه لو دخل على الفعل الماضي جعله مهموز الفاء [illegible] السين ناقص اللام وسادسها ان الباء حرف
شفوي ينفتح بغيره من الحروف الشفوي لان الميم وان كان شفوية لا ينفتح الشفة بها كما ينفتح بالباء [illegible] وكان اول انفتاح الفم من الذرة الانسان
في عهد الست من ربكم بالباء في جوابه بلى فلما كانت الباء [illegible] حرف تعلق به الانسان [illegible] كان مخصوصا بهذه
المعاني اقتضت الحكمة الالهية اختيارها من سائر الحروف وصلى الله على خير خلقه محمد وآله اجمعين **القسم الثاني**

من المجلس في بيان الاسم وفيه فصول الفصل الاول في بيان بناء الاسم واشتقاقه في [illegible] ان الاسم

عند البصريين من الاسماء التي حذفت اعجازها لكثرة استعمال [illegible] وبنيت اوائلها على السكون فادخل عليها [illegible] همزة الوصل وهي عشرة
ابنه ابنم امرء امرأة اثنان اثنتان اسم است وايمن الله وايم الله لان عادتهم ان يبتدؤا بالمتحرك ويقفوا على الساكن [illegible] تصريفه على
اسامي وسمي وسميت [illegible] اسما كهدى لغة فيه قال والله اسماك سمي مباركا آثرك الله به ايثاركا واصله سمو عند البصريين واشتقاقه من السمو
رفعة للمسمى فتعاد له فان المسمى يعلو بالتسمية لان اللفظ معرف للمسمى ومعرف الشي مقدم في المعلومية على المعرف ولا جرم كان الاسم عاليا على المعنى
ومتقدما عليه ومن السمة عند الكوفيين واصله وسم لانه علامة للمسمى حذفت الواو وعوضت عنها همزة الوصل ليقل اعلاله ورد بان الهمزة لم تعهد داخلة
على ما حذف صدره في كلامهم ومن باب حروف العلة في آخره عند البصرية الى ذلك ما ذكره الشيخ الرضي ان [illegible] فان الداء قد حذفت

موضع اللام ثم سد في تصرفاته في موضع اللام فحذفت في ذلك المكان صعيد غير مطرد وفي شرح الكشاف للعلامة التفتازاني في الاسم خمس لغات اسم
وسُم وسمى اصل كلمة سمو المفاتيح قال الكسائي ان العرب تارة تقول اسم بكسر الالف واخرى بضمها فاذا اطرحوا الالف قال الذين لغتهم كسر الالف سِم
وقال الذين لغتهم ضم الالف سُم وقال ثعلب من جعل اصله من سمى يسمى قال اسم وسِم ومن جعل اصله من سما يسمو قال اسم وسُم والله اعلم

اما تقرير اين سخن بعبارت اهل اشارت آنست كه اشتقاق اسم از سمى يسمو است ومعنى اين كلمه علا العلو است وچون آخرين حرف از كلمه بار كسر حركت
واو لين حرف آغاز گاه حضرت هست هرگز اولين حرف ساكن نشايد واز سكون حرف آخرين باكى نيايد آنگاه آخرين حرف از كلمه سمو واو بود ودر ذات
واو بيمارى وضعف مى بود آرى سه حرف بيمار بود ودر آخر كلمه طاقت كشاكش حركت ندارد واين هرسه حرف در نفس بيماران آشيانه داشته اند
در بيمارستان ما النفس خلعت مرآوار نا گاشته اند در وقتى كه بيماران واى واى گويند از اين هرسه حرف استراحت نجويند لا جرم
ما ى از دون بيماران سقف بر دوبد جان بيمار بار بيمارى ند دست اين سه حرف كشيد اين هرسه حرف از اين معنى بيمار گشته در هر
ليكن استراحت آن كلمه را بيمار ساختند وحاصل كه واو را از سه طاقت كشاكش بار حركات نبود آنگينه خود تهمت لغت بود
هم تندرست پيش وا بيمار شسته بود وسر وتن را از بار حركت ونقطه هيچ بر روى بسته بود حركت واو بيمار بر ميم تندرست نهاد نه عمل
ضيش در خوان سخن ميم ساكن بود او بيمار چون ايشكنى حركت بار رست في الحال از شواهد بالاى ازل نشست مسبح ما في اليه يعود
بياد بما ان انا لله وانا اليه راجعون فرو مگذار بعد از آنكه واو در زوار آمد ميم بر آخر اسم درآمد سكون ميم بر ذات سين منتقل گشت
حركت سين از آن سكون منفعل گشت آن حركت في الحال از سين برخاست وبراى الف نشست كه بر اول اسم برخواست برو قد
الف وصل را سكون اصلى داد دست قضا كسره سين بر الف وصل نهاد الف وصل تحمل بار اين حركت نداشت بار اين حركت باى بسم الله
گذاشت تا بار عبوديت بار ربوبيت برداشت انا عرضنا الامانة على السموات والارض الى قوله وحملها الانسان ذلك تقدير العزيز العليم

الفصل الثاني في بيان الاسم والمسمى والتسمية

في الانوار الاسم ان اريد به اللفظ غير المسمى لانه يتالف من اصوات مقطعة
غير قارة ويختلف باختلاف الامم والاعصار ويتعدد تارة ويتحد اخرى والمسمى لا يكون كذلك وان اريد به ذات الشئ فهو المسمى لكنه لم يشتهر بهذا
المعنى وان اريد به الصفة كما هو راى الشيخ ابي الحسن الاشعري فانقسم الاسم انقسام الصفة عنده الى ما هو نفس المسمى والى ما هو غيره والى
ما ليس هو ولا غيره وفي المفاتيح قالت الحشوية والكرامية والاشعرية الاسم نفس المسمى وغير التسمية وقالت المعتزلة الاسم غير المسمى ونفس التسمية والمختار
عندنا ان الاسم غير المسمى وغير التسمية وتحقيق ذلك ما ذكره العلامة التفتازاني رحمة الله عليه في شرح المقاصد ان الاسم هو اللفظ المفرد
الموضوع للمعنى على ما يعم انواع الكلمة وقد يقيد بالاستقلال والتجرد عن الزمان فيقابل الفعل والحرف على ما هو مصطلح النحاة والمسمى هو المعنى الذي
وضع الاسم بازائه والتسمية هو وضع الاسم للمعنى وقد يراد بها ذكر الشئ باسمه كما يقال سمى زيدا ولم يسم عمرا فلا خفاء في تغاير الامور الثلاثة وانما
الخفاء فيما ذهب اليه بعض اصحابنا من ان الاسم نفس المسمى وفيما ذكر الشيخ الاشعري من ان اسماء الله تعالى ثلاثة اقسام ما هو نفس المسمى مثل الله
الدال على الوجود اى الذات وما هو غيره كالخالق والرازق ونحو ذلك مما يدل على فعل وما لا يقال انه هو ولا غيره كالعالم والقادر وكل ما يدل
على الصفات القديمة واما التسمية فغير الاسم والمسمى لهذا الكلام زيادة توضيح في شرح المقاصد فليطالع ثمه والمذكور في شرح المواقف يدل على اذكا

فانه صفة لغيره وذكر الشيخ الامام نور الدين الصابوني رحمه الله عليه في الكفاية حاصل الاختلاف راجع الى ان اسماء الله تعالى قديمة ام حادثة فمن جعل الاسم غير المسمى يقول انها حادثة ومن قسم الكلام يقول بعضها حادث وبعضها قديم ومن قال الاسم والمسمى واحد قال بقدم الاسم مطلقا وهي فرع مسئلة الصفات ثم لا بد من مقدمة ليعرف ما وقع فيه الاختلاف فنقول ههنا الفاظ اربعة تسمية ومسمى واسم وسمي فاذا قال الرجل الله فهذا القول تسمية قائمة بالمسمي غير الاسم وهي غير المسمى بالاتفاق والتسمية ذكر الاسم فالخلاف فيه ان ذكر اسم الله تعالى هل ذكر الله ام ذكر غير الله فمن جعل الاسم غير المسمى يقول من قال الله فقد ذكر غير الله فانه ذكر اسم الله تعالى واسمه غيره وعندنا لما كان الاسم والمسمى واحدا كان قوله الله ذكر اسم الله وذكر الله ولا فرق بين قول القائل ذكرت اسم الله وبين قوله ذكرت الله سبحانه وتعالى وهذه الرواية منصوص عليها ان الاسم نفس المسمى وذكر الشيخ ابو شكور رحمة الله عليه في التمهيد بعد ذكر الاختلاف الذي ذكرناه قال اهل السنة والجماعة ان اسم الله تعالى كلها قديم لا هو ولا غيره ولا يجوز التفصيل والتفريق في الاسماء كالصفة ولا يجوز ان يكون اسمه محدثا او صفاته سبحانه وتعالى محدثة بل هو جل ذكره قديم باسمائه وصفاته لانه هو الذي سمى نفسه في كلامه ولا يجوز الحدث لا فيه ولا كلامه وانما قلنا اسمائه لا هو ولا غيره لان الاسم لو كان هو المسمى ليبطل القول باثبات المسميات لان الاسماء معدودة كلها فيلزم ان يكون ايضا معدودا وهو باطل ولو كان غير المسمى فيلزم ان يكون كلمة لا اله الا الله غير مفيدة للتوحيد مفيدة اثبات الالوهية لغير الله تعالى وذلك ايضا باطل اهل توحيد ميگويند كه اين همه اختلاف در قيل و قال بحث است كه تو جوهر برتر از آسمان افلاك در دام خاك مشاهده ده بين جهان چهار گوشه شش پهلو ازان كه غافلي كه خراج رنگ ها باديوان ديو سپكداري اندرين سماط بر ساط ازان محبوسي كه همه كاسه سود و نصراني و مجوسي بان و بان باحسان ملك لى ازان [illegible] يگانگي در آن تا آنجا اسم و مسمى يكي اگر الله مسمى است اسم الله گفتن خطاست زيرا كه اگر الله اسم است مسمى چه باشد كه نام خداوند عز وجل و قانون عقل درست نيست در عالم كه عارف آوازه كه ليس في [illegible] هوالله [illegible] الله به الف و لام [illegible] تحقيقة الله باشد و لو [illegible] الاحرف سبحات وجه [illegible] در آويختن [illegible] سبحات جلال اوست و هر چه درو هستي ست همه افروخته در جمال اوست [illegible] صوفي صافي لا الهيت [illegible] عارف حقيقي كلمه الالست [illegible] صوفي [illegible] آمده مسمى است و معنى [illegible] سؤال [illegible] لا اله [illegible] توحيد [illegible] عارف جز الله موجود نيست [illegible] استغناى همان يكي سوال كرد در ازل [illegible] الله كه الله گويند كس [illegible] الله [illegible] خلق [illegible] آنكه خلق [illegible] الله [illegible] خلق [illegible] بيهوده [illegible] الله [illegible] آدم عليه السلام اسم [illegible] محمد صلى الله عليه وآله وسلم مسمى ظاهر شد اسم [illegible] آدم آمد [illegible] علم آدم الاسماء كلها مسمى [illegible] تسمية محمد صلى الله عليه وآله وسلم

ازانجا بدل شد مسمى شد [illegible] في هذه المسئلة القوم فالدين

الفصل الثالث في بيان الاسم

ههنا [illegible] اولا قال ابو [illegible] هو صلة ومعناه بالله [illegible] تعالى [illegible] فيها اسم [illegible] قوله تعالى تبارك اسم ربك [illegible] اسم ربك قال [illegible] اسم السلام عليكم [illegible] واحد [illegible] لعل [illegible] كلمات [illegible] الاسم والوجه وكذلك [illegible] قوله تعالى واذكر اسم [illegible] الزيادة قال الاخفش [illegible] والاسماء [illegible] وقيل للفرق بين اليمين والتيمم [illegible]

بذكره هذه الزيادة وقال بعضهم لانه لا اخلال بذكر الله تعالى لينقطع به الفرق بين ذكره وبين خلقه مثل قولهم تبركت بفلان والاكثرون على ان الاسم مقصود غير زائد ومعناه البداية بذكر اسامي التي يسمي بها نفسه بها قال الله تعالى ولله الاسماء الحسنى فادعوه بها وفي ذكر سبحانه شأن الثناء على الله تعالى بثناء واستنجاح الحوائج بذكرها وقال العارفون ان بسم الله لنقابه بها كل الخلق فلو افتتح كتابه باسمه الله لذاب تحت حقيقتها الخلائق لان كل مخلوق اسمى ولي والاسم هو وسم الخلق على قلوب اهل معرفته وقال امير المؤمنين علي كرم الله وجهه كلمة بسم الله عاتقة بلا توق صاعقة لاهل الفرق مستهلة للموعود محبة للتذرر شعار لما في الصدور وامان يوم النشور وقال اهل المعرفة في ذكر الاسم ان المحب لما تعلم اسم المحبوب نسي اسم نفسه كما كان حال المجنون العامري قيل له ما اسمك قال ليلى وكذا كان عصيان آدم عليه السلام بنسيانه فلما علمه الرب تعالى اسمائه فلما نسي نفسه بانه خليفة الله واسم ابليس بانه عدو له واسم الشجرة فانه نهي عنها ما عند الله تعالى وقال فنسي ولم نجد له عزما وكذلك حال المنصور لما تحقق في نظره الا كل شيء ما خلا الله باطل وعلم ان الله هو الحق فنسي عنه سطوة تحقق اسم الحق سبحانه اسم نفسه فلما جاء الحق زهق باطله فقيل له من انت فقال انا الحق فقدم الاسم ههنا لينسي العبد عند تحقيق اسمه اسم ما سواه فيتجلى له الله سبحانه حقيقة لا اسما لا رسما كما قال الله تعالى واذكر ربك اذا نسيت اي غير الرب كذا في بحر الحقائق للشيخ الرازي قدس سره

القسم الثاني

في معاني حروف كلمة بسم الله وبيان اشاراتها وحقائقها وفيه فصلان

الفصل الاول

في اشارة هذه الكلمة بالعد حرف **الاشارة الاولى** ذكر الامام الثعلبي نور الله روحه في تفسيره مسلسلا الى ابي سعيد الخدري رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ان عيسى ابن مريم صلوات الله وسلامه عليه ارسلته امه الى المكتب ليعلم فقال له المعلم قل بسم الله فقال عيسى عليه الصلوة والسلام وما معنى بسم قال ما ادري قال عيسى صلوة الله عليه الباء بهاء الله والسين سناء الله والميم مملكته سبحانه وتعالى **الاشارة الثانية** ذكر الامام السمرقندي رح في تفسير بحر العلوم قال الشيخ ابو بكر الوراق قدس الله روحه بسم الله روضة من رياض الجنة لكل حرف منها تفسير على حدة فالباء على ستة اوجه بارئ الخلق من العرش الى الثرى بيانه هو الله الخالق البارئ بصير بخلقه من العرش الى الثرى بيانه والله بكل شيء بصير باسط الرزق لخلقه من العرش الى الثرى بيانه الله يبسط الرزق لمن يشاء ويقدر باقي بعد فناء خلقه من العرش الى الثرى بيانه كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام باعث الخلق بعد الموت للثواب والعقاب من العرش الى الثرى بيانه ان الله يبعث من في القبور بار بالمؤمنين من العرش الى تحت الثرى بيانه انه هو البر الرحيم والسين على خمسة اوجه على سميع الاصوات خلقه من العرش الى الثرى بيانه وهو السميع العليم سيد انتهى سودده من العرش الى الثرى بيانه الله الصمد سريع الحساب على خلقه من العرش الى الثرى بيانه والله سريع الحساب سلام سلم خلقه من ظلمه من العرش الى ما تحت الثرى بيانه السلام المؤمن ساتر ذنوب عباده من العرش الى الثرى بيانه غافر الذنب وقابل التوب والميم على اثني عشر وجها ملك الخلق من العرش الى ما تحت الثرى بيانه الملك القدوس مالك خلقه من العرش الى الثرى بيانه اللهم مالك الملك منان على خلقه العرش الى الثرى بيانه والله المجيد مؤمن من خلقه من العرش الى الثرى بيانه وآمنهم من خوف مهيمن اطلع على خلقه من العرش الى الثرى بيانه المؤمن المهيمن مقتدر على خلقه من العرش الى الثرى بيانه في مقعد صدق عند مليك مقتدر

ولبيانه من العرش الى الثرى بيانه ولقد كرمنا بني آدم نعم على خلقه من العرش الى الثرى بيانه واسبغ عليكم نعمه ظاهرة وباطنة
فضل على خلقه من العرش الى الثرى بيانه ان الله تعالى لذو فضل على الناس مقصود من العرش الى الثرى بيانه انما الى الساعة
المقصود **الإشارة الثالثة** المفتاح الباء من بسم مشتق من البر فهو البار على المؤمنين بانواع الكرامات في الدنيا والآخرة واجل
بره وكرامته ان يكرمهم في الدنيا بذكره وفي الآخرة برؤيته اما ذكره في الدنيا ففي زهرة الرياض ان ربه مع المؤمنين انه فضلهم علمهم اسمه
يدعا كل واحد بلسان خاص فالعرب يقولون الله والسرياني ايلا والعبراني عيلا والفارسي خدا والخوارزمي ... بالهندي آدم ... تحيتا
والهندي شطيبا وبعضهم كوسايين والتركي بيت وبعضهم تنكري والختلي اعار والاعرابي التع والبلغاري ... بلكا ... وعشرون الف
من الاصناف كلهم يدعونه باسم وهو يسمعهم واما الصامتون في الارض يدعونه رب الملك وفي السموات رب الملك وفي البحر رب الرب
وفي البر رب الفرح وفي الجبال رب الآيات وفي البهائم الخالق وعند العباد رب الخصب وعند ... وعند ... من الخطاء
وفي الارض السابعة رب كريم وعند المشرق حي حكيم وعند المغرب سبوح قدوس وعند الليل الجبي وعند ... المسبب وفي صحف شيث ودالعرش
المجيد وفي صحف ادريس فعال لما يريد وفي صحف نوح بسم الله وفي صحف ابراهيم ولي الرحمة ... اليهود بالتوراة الرحمن وعند النصارى
في الانجيل الرحيم وعند المؤمنين من امة محمد صلى الله تعالى عليه وآله وسلم في القرآن بسم الله الرحمن الرحيم وفي المفاتيح في ذكر الاكرام
ما روي عن بعضهم عن الحسن البصري رحمه الله جار يهودي قال فدخلت عليه للعيادة فقلت له اسلم قال اسلم على ان قلت من ... قال الا انا لي بها
... للنور بالجنة فقال ... فقلت ... ان ترى فقال ان يرى ... الكريم فلت اسلم على ان تجد المطلوب فقال ... اكتب
شاهدا بذلك خطا فاسلم ومات من ساعته فصلينا عليه ودفناه فرايته في النوم كانه يختر قلت له يا شمعون ما فعل ربك بك فقال
غفر لي وقال اسمعت سوء الى ... هذه الحكاية في باب القدس ... وفي ... عليها ان شمعون اوصى ان تدفن رقعة الامام معه فلما دفناه
كان ... قلت في نفسي تجاسرت على الكتابة بما افعل لو حصل في الله تعالى وما قلتي بذلك هذه الوسوسة ادهب ... وقد اريح
تلك الليلة فلما ... وقت السحر اتيته مستبشرا وقال لي ما قال ثم اعطاني الرقعة وقال احد ... يا حسن ... ما طلبنا من
... فلما تيقظت كانت الرقعة في يدي والحمد لله رب العالمين واما الحسن فهو ... من الحلو من العرش
الى تحت الثرى روي ان زيد بن حارثة خرج مع منافق من مكة الى الطائف فبلغا خربة فقال المنافق ادخل ... ونستريح فدخلا
فنام زيد فاوثق المنافق زيدا واراد قتله فقال له لم تقتلني فقال لان محمدا يحبك ... فقال زيد يا رحمن اغثني فسمع روايه
هاتفا ... في ... وكذا في زهرة الرياض فسمع المنافق صوتا ... لا تقتله فخرج من الخربة ونظر فلم ير احدا فرجع
واراد قتله فسمع صائحا اقرب من الاولى يقول لا تقتله فنظر فلم ير احدا فرجع الثالثة واراد قتله ... فقال لا تقتله فخرج فراى
فارسا معه رمح فضرب الفارس ضربة فقتله ودخل الخربة وحل وثاق زيد وقال له اما تعرفني انا جبرائيل حين دعوت كنت في السماء السابعة فقال
الله تعالى ادرك عبدي وفي رواية كنت في السماء الدنيا والثانية ... المنافق فقتلته فاسمن ... واما الميم فمعناه من العرش
الى تحت الثرى ملكه وملكه قال السدي رحمه الله اصابت الناس قحط في زمان سليمان صلوات الله وسلامه عليه فاتوه وقالوا يا نبي الله لو خرجت

بالناس الى الاستغفار مجرد ما دعا سليمان من نملة قائمة على رجليها باسطة يديها وهى تقول اللهم انا خلق من خلقك لا غنى بنا عن فضلك قال
فصب الله عليهم المطر فقال سليمان عليه السلام ارجعوا فقد استجيب لكم بدعاى غيركم **الاشارة الرابعة** النمل مشتق من النسيه قال الله لا ان تركه
الا النسيان وهو يدل ذلك الانسان نسيج ذوالنون مصرى ميگويد قدس الله روحه العزيز كه روزى برف باريده بود و ملك الموت رستار
جان از بدن جهان كشيده عسال زمين ماهى كفن سفيد برف بر روى دگان بستانى پوشيده بى عطار صبا منوتين كافور بيضا بر صحن بستانها
بسيط عطر ريخته و استاد صبا ارباد دلورى لسحاب سحاب سحورى حبت تحصيل در مكه جان صعورى برمانده عز اميدة بسها ببحت حاصل الله
رنگا بى بهارى و بير طاق برق متوارى مانده و تمامى روى زمين چون حسن اصحاب يمين بمقتضاى يوم تبيض وجوه سفيد گشته
شيخ ذوالنون ميگويد كه بصحرا بيرون آمدم تماشا را بجهت حضرت بيجون مى بودم گه پياده بدم كه دران صحرا برف از روى زمين ماهى بترسيدها
و دست بست از بدن اندام گرفته مى پاشيد گفتم اى دهقان اينچه تخم ست كه مى پاشى وزرا مطا كدام ميعادش قى ليست بالش برف
افتاده است و زمين پوشيده گشته و مرغكان گرسنه و بيخته اند اين ارزن مى پاشم و منتظر رحمت الهى مى باشم اى گره دو ا ا ن
گفت با وى گفتم كه اين كار ترا چه نفع رساند كه تو بيگانه قبول طاعت و وصول رحمت را آشنائى شرط است گفت او ر را ريد
ازين ى بيد گفتم بلى مى بينم بيگانه و آشنا در تحت نظر وحيطه استيلاى او يكسانند گرى گفت من همين اميدم كه او ى بيند رنج من
از در مد ائتم بجواد مى بيدم جورسد ابتم + وصلش شاد مان بسيار بودم + چه غم در هجر اگر كاهيده باشم + ذوالنون گ
رفتم و عزيمت حج مصمم كردم چون بكعبه رسيدم در طوافگاه بودم و گمرا در طوافگاه ملاقات بودم مرا گفت اى ذوالنون ديديه كه
مارى بذيرفت و بسنديد و قبول كرد و كمر بيگانگى از ميان من بكشود و تاج آشنائى برسرم ماد و مرا بجانب نور ساييد
در بار از فصل چهل ساله گبرى بيك مشت ارزن ارزان فروختى اند برسرش مادر داد كه ياد ذوالنون مداشتى كه ما كار بعلت آرا
كه بر كرنيم و نه بطاعت بر گزيديم و آنرا كه مهجور گردانيم به معصيت مهجور كنيم آنرا كه در ازل رقم شقاوت بر كشيديم شقى گرد ايند و اهرا
خلعت سعادت بوشانيدم سعيد اندليش گردانيديم **بيت** پيش زمن تو برسر ما ها كشيده اند + طغراى مكمت بيل
مشتق من السميع اى هو سامع دعاى المؤمنين **نقل ست** كه منصور خليفه از بغداد بيرون آمد بعظمت و جلالت تمام دركوى وبازار
مراند در اثناى آن ضعيفه علويه دست در عنان بعله آورد و با وى عرضه داشت بود كه من از اولاد حسين ابن على ام رضى الله عنهما و شوهر
دو پسر ادر الفتل، مانيده اند و فرزند جگر پيوند مرا بجزيه ديگرى محبوس گردانيده و مرا طاقت مفارقت او نيست بفرماى تا پسر مرا
حبس بيرون آورند منصور بران ستيزه غضب بود و سخن جديد و شتست در روى او گفت و آن بيكه زن را فرمياد پيش جو در ما دل آن ضعيفه
محنت كشيده فراق ديده روى بجانب قدس الهى آورد و گفت خداوندا اين شخص استغاثه بودم مرا با يوسف گرد ايدا الهى تو بفريادم رس هنوز
سخن تمام نكرده بود كه استر منصور بسر در آمد و او را چنان بيداخت كه گردن اشكست بنزديك رسيد برحست وگفت فى الحال سر ديد و فرز
ارجمند اين در و مند را از حبس بيرون آريد و ده هزار درم ارجرانه ديگرى بوى انعام نمائيد والميم باعد دمن مالك الملك قال الله تعالى
قل اللهم مالك الملك توتى الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء **منقولات** از كعب احبار رضى الله عنه كه گفت پادشاهى

بر مسند سلطنت متمکن و وزیری داشت در رزانت و فطانت بغایت متفطن پادشاه را اگر گاهی مشکلی رو نمودی وزیر بمتانت عقل و رزانت رای آن مشکل گشودی روزی پادشاه از وزیر سه سوال کرد یکی آنکه از اینجا تا حق تعالی چه مقدار راه است دیگر آنکه از مشرق تا مغرب مسافت چند است سوم آنکه حق تعالی اکنون چه کار میکند وزیر اگرچه دانا بود در جواب این سوالها متوقف بود هر چند پادشاه مبالغه می فرمود وزیر از جواب متحیر می فرمود وزیر از پادشاه مهلت خواسته محزون بخانه باز آمد غلامی داشت بغایت زیرک و در تدبیر او رسالک از خواجه پرسید که سبب غم واندوه چیست وزیر صورت حال تقریر کرد غلام گفت ای خداوند خاطر شریف جمع دار که هر سه سوال را [illegible] جواب آن قادر بر پادشاه هم [illegible] با جواب سوالهای تقدیم رسانم وزیر غلام را همراه برداشت نزد پادشاه آورد تا غلام جواب پادشاه گفت از مشرق تا مغرب یک روزه راه است مر آفتاب را و از اینجا تا حق تعالی مقدار گفتن کلمه لا اله الا الله بیا [illegible] بود که الیه یصعد الکلم الطیب و جواب سوال سوم موقوف بآنست که پادشاه از تخت فرود آید و از تحت [illegible] شاید تا جواب [illegible] [illegible] متمکن گشت سیاق را فرمود تا به تیغ گردن پادشاه زد بعد از آن گفت اینک خدای تعالی این کار [illegible] [illegible] ملک خدائی [illegible] داراست تنهای سده اند و جهاندار او ست یکی را سر آرد و تاج و که [illegible] دیگر را به تیغ افگند پار سر الاشارة الخامسة فی تفسیر العلم والمعرفة [illegible] العبد والوصول فی الرحمن الرحیم بلا مسافة و هی الحروف الثلاثة الدائرة الخلق و بین سلامة انس [illegible] [illegible] [illegible] المسافة وصلت الی الله فهی برکة [illegible] [illegible] سلامة [illegible] [illegible] الاشارة السادسة [illegible] [illegible] [illegible] این سه حروف [illegible] موصوف [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] کرامت و [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] موافقت [illegible] [illegible] [illegible] و [illegible] موافقت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] کردی بر مرکب کرامت مقرب گردی بر بساط قرب و [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الاشارة السابعة [illegible] [illegible] الحلق و [illegible] [illegible] الحق والیم [illegible] [illegible] الحق [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] فی الدنیا [illegible] [illegible] العارفین فی العقبی والمیم [illegible] [illegible] عبد المؤمن [illegible] گوید که روزی [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] اسرار [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] عبارات [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] آیت [illegible] [illegible] [illegible] معانی قرآن [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] سوال کردم که این اسرار [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] طبق [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] این سعادت و کرامت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] معانی قرآنی [illegible] قوت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] تحصیل فضیلت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

در هیچ حرفش پیوند ندیدم در کلماتش اسد بیافتم تنهائی بود که برگ علائق نداشت یکتائی بود که سر رحمت خلائق نداشت در وی
چهار صفت پسندیده بودم اوّل خلعت ابدی داشت که قدی چون قدوی حروف دیگر کم داشتند دوم راستی داشت که تحت آن
حروف حق پیتیم سی بیت حرم داشتند سوم بی یاری داشت که از نقطه و علامت بی نشان بود چهارم تنهائی داشت که از همه پیشینه
حروف برکران بودن چون این صفات از وی دیدم صد هش عقلم متمرده مرد رقم کشیدم چون قدم صاحب دولتان مشرف گشتم لاجرم
صد نیستیه این صف گشتم **ابیات** پدرکز من روایتش باد بر بوریحرایه پیدای دامیته ور که ارسید دولتان بگر بر چون تیر سر را
دیگوی صاحب دولتان بگیر **خاصیت دوم** انکه در جولانگاه کردم بر در ابر ده دیدم در مقبرهٔ لوح در ارکشیده نقطه چون بیم حستی و ریه
بر سجاده اخفی دکعتم که مرده چه اختیار و ترد یک گان از وی چه اعتبار اختیار خود از میان برداشتم و اعتبار از خود بر کنار نهادم و قصیده سیمه بسم الله آعرف قدره
دلم نتیجه بوره را داد الفقیا د بهادم به لت قد ربتماسی بود که خلعت سقف در بس پوستاید بدوم راسر دو صرحروف بسم الله گردایند
و تسمیع جمیع این معنی رسانید بد **ابیات** ای کار خاک هان سترکه گردی خاک راه + تا اگر دو ره و حهریان عالم خاکی گردانی حدوم ردی
ای چون تعبیر + و رهانی قدر خود و ردی چو آدم خاکی **خاصیت سوم** آنکه چون میان بیم قلم و مادر دوات عقد ازدواج بستند و دیر تقدیر
نطفه تصویر شان را در جوانه ماشه بر ادرا ایشان در وجود آمدم یک برادرمس بودم مرا سه نام کرده برادر دیگر رات خوانند و برادر سوم را شین
گفتند هر یک در طلب رسم و ما نه پتم بنهادیم یک با در ر طلب تخلیس سیار بریدن ساختا سته هم حاصل کرده آنرا بر سر نهاد خود را علم عالمی
ساخت و دیگر مسلمانان مشقت نکشیدند و دوم پسند کرده آنرا تاج خود ساخت من نگاه کردم همین دارد تا هم که سبق المفردون ا گران بار
مواقف ساعد بر ما بیر مسکه رسم قناعت کرد و آن را به دو ر پیر قدم را آورده لاجرم ترا مقدم گستره ما سرجون سبکبارتر بود ترا مقام
گشت بسم آن قناعت سبکساری در سقف بر عالم بسم الله مشرف گشتم **بیت** از زبان سوسن آزاده ام آید بگوش کاندرین دیر
کهن کار سبکباران خوش است + اینجا لسد الطف د رگفتاری بیر دیدار جراح سکم های ساه پوستش ماتم سرای غم دارد و چون سرطان همین بامید
رحوان باهی شکم باری آتی مدتی سست که بر بلامر اسیر سود الوهیت شده دار نقطه علامت بکلی بار رسته نامن نگو که ترسل متوسط لوچگونه
حسته و برادر در زمرهٔ مقتصدان چرا یا دارد نقطه ای شین بعد شاه من همیس در رعنای اهل من نظر کن باد و برادر توامان بودم که
رحم دات نقصان هوای گاهوا ه لوح آمدیم نام من سین نام آن شین همراه استاد این حد که مقسم بخش قسمت ادرویدان نقد را
نقالم فقد از دست خط اتقل عتاب نارین زیاده بر رساسته بود تا جرم گفتم این سه در هم اما بیت مناقصت دارد او خود شین را حرد
اگر مرهم بسته درهم القناعت ساختم خود دل در کرم حق بستم لاجرم مرا عده نه نام دو کفتان که ایده پیام کرامی فرستاده سلاه
قولاً من رب الرحیم و در قدم تا مراحای دا مدوبعالمیان بود که هر که یا سرادر مستلهان احسان بیس برد از درجت مرادیش خورد
قطعه بجدی که از خیاع نجوم به همتی آسمان بیارایه که تو از خویشتن بیاسائی + در تو دیگری بیاسائید + انگاه میم نگاه کردم گفتم ای
رد لف کرم و ای حریف بعم یا تو چه مرحمی که دهان چون دیده مور ساخته و زبان از ... آحته چیل هدم بار امراحته گاهی چون زلف محمو بان
پسندیده ... گران لام حال حلقه بی روح بسیج حسن حی ... دکا ... مد ... نادیده محقق وار دست ... ما ...

در ارمیکنی و بعرضه دانت وقائع نامه محبت رقوم عیار از صحیفه روزگار خود محو میگردانی تا چه بزرگی رسید که در مرتبه سوم لشستند و با بجانب
بزرگان دراز کرده گفت در این پس از کوتاه دستی ست چون چشم باز کردم از یکطرف خود فقیری دیدم لام نام و از طرف دیگر توانگری
دیدم نون لقب چون بیان نبی علیه السلام [illegible] بوده بودم که مفتاح الجنة محبة الفقراء الاحرم سر بپای لام فقیر نهادم اگر ناگاه ندا [illegible] از امیر المؤمنین
علی کرم الله وجهه چنین استماع نموده بودم که ترک الفقر علی الغنی [illegible] از صحبت با صاحب نون غنی در ازکردم آیا آیة لهذا الاحرم مرا سرکرده [illegible]
و در مرتبه سوم جای دادند و ما [illegible] میگفتند بیت خوش رود دست طمع گر کمی خود کوتاه + سر که پاسے درین الحمد [illegible] ازکی +

الفصل الثاني في حقائق هذه الحروف الثلاث ذكر الشيخ ابو عبد الرحمن السلمي قدس الله سره العزيز في تفسير الحقائق نقلا
عن ابي عطاء رحمه الله انه قال الباء بره لارواح الانبياء بالهام الرسالة والنبوة والسين سره مع اهل المعرفة بالهام القربة والميم منته
على المريدين بدوام النظرة اليهم بعين الشفقة والرحمة **الحقيقة الثانية** قال الامام جعفر بن محمد بن امام الصادق رضي الله عنهما الباء
بقاؤه والسين من اسمائه والميم ملكه فاتمان المؤمن ذكره بقائه وخدمة المريد ذكره باسمائه ومعرفة العارف [illegible] عن المملكة المالك لها
الحقيقة الثالثة الباء باب النبوة لمحمد صلى الله عليه وآله وسلم والسين سر النبوة الذي اسر النبي صلى الله عليه وآله وسلم الى اخص اصحابه
والميم مملكة الدين الذي يعم الاسود والابيض **الحقيقة الرابعة** قال ابو بكر بن طاهر رحمه الله الباء بر الله بالعارفين والسين سلامه عليهم
والميم محبته لهم **الحقيقة الخامسة** حكي عن الجنيد قدس الله سره العزيز ان المعرفة لعواجز قلوبهم كل شيء سوى الله سبحانه وضعوا قلوبهم
لله تعالى فكان اول ما وهب افتدائهم ما يهم عن كل شيء سوى [illegible] فقال لهم قولوا بسم الله اي بي تنبهوا ودعوا تشاكر الى ادم عليه السلام
الحقيقة السادسة قال الشيخ روزبهان في التفسير العرائس قدس الله روحه الباء كشف البقاء لاهل الفناء والسين كشف اسرار القدس لاهل
الانس والميم كشف الملكوت لاهل النعوت **الحقيقة السابعة** قيل الباء بره للعموم والسين سره للخصوص والميم محبته لخصوص خصوص **الحقيقة
الثامنة** قيل الباء بدء الصفوة والسين سر الرؤية والميم منه في ارادته على اهل الصفوة **الحقيقة التاسعة** قيل الباء اشارة الى انها
اي بقاء ارواح العارفين في بحار العظمة والسين اشارة الى السائرين الى السماء سمت اسرار السالكين في هواء الهوية والميم اشارة الى الحدى المهيا
وردة المواجيد قلوب الواجدين من انوار المشاهدة **الحقيقة العاشرة** في الحقائق السلمية ان بسم الله لفقاه [illegible] كل الخلق على [illegible] كتابه
اسم الله له [illegible] اهل الحق املا تزيرا الادعاء وفي عن النبي صلى الله عليه وسلم ان [illegible] الباء [illegible] والسين

سناؤه والميم مجده وصلى الله على محمد وآله اجمعين

المجلس الثاني في كلمة الله [illegible] ستة فصول

الاول في بيان انها [illegible] مشتقة [illegible] قال انها مشتقة ثم استقاموا [illegible] وجوه الاشتقاق [illegible] الكلمة على [illegible]
[illegible] فيها اقلام [illegible] المعقلات في ذات الله سبحانه وتعالى وصفاته لاحتجابها بانوار العظمة تحيروا فيها [illegible] العكس علم
[illegible] اسة [illegible] المستبصرين احتلف فيها [illegible] فذهب بعضهم الى انه [illegible] والمجاز [illegible] القول
[illegible] العرب الالف [illegible] للتعميم [illegible] السلوات النور والرش [illegible] [illegible]

للتخفيف وذهب الاخرون الى انه عربي وهو الحق فان ما ذكره من توافق اللغتين لا يدل على كون احديهما متأخرة عن الاخرى
ماخوذة عنها وان اوهم ذلك بل انما وقع ذلك للمناسبة حقيقة ثم اختلفوا انه اسم ام صفة مشتق او غير مشتق علم او غير علم وما اصله
على تقدير اشتقاقه قال الخليل بن احمد وسيبويه والمبرد من اهل اللغة والزجاج من اهل النحو والحسين بن الفضل البجلي من اهل التفسير
وابو حنيفة ومحمد بن الحسن من ائمة الفقه والشافعي رحمهم الله من اهل الحديث وجماعة مثل القفال والشاشي وابي سليمان الخطابي
وابي زيد البلخي والامام الغزالي رحمهم الله هو غير مشتق بل هو اسم لمولانا تعالى قال الله تعالى هل تعلم له سميا في التفسير معناه هل تعرف احدا يسمى
الله وقال بعضهم انه مشتق اصله اله فحذفت الهمزة وعوضت عنها الالف واللام ملازمة الكلمة لزوم الهمزة ولهذا لم يسقطا عند النداء
ويقال يا الله بالقطع كما يقال يا اله كما يسقطان عن غيره من الاسماء كقولك يا رحمن يا رحيم واعلم ان لهذه اللام اعتبارين ان تكون للتعريف
وان تكون عوضا فاذا قلت بسم الله فقد رجحت التعريف واذا قلت يا الله فقد رجحت التعويض لانه لا يجوز ان يبقى معرفا في النداء
والاله من اسماء الاجناس كالرجل والفرس اسم يقع على كل معبود بحق او باطل ثم غلب على المعبود بحق كما ان النجم اسم لكل كوكب ثم
غلب على الثريا والصعق فانه اسم لكل من اصابته صاعقة ثم غلب على رجل مخصوص اصابته الصاعقة كذلك السنة على عام القحط والبيت
على الكعبة واما الله بحذف الهمزة مختص بالمعبود بالحق لم يطلق على غيره واشتقاقه من الالاهة والالوهية بمعنى عبد ومنه تأله وتعبد واستأله بمعنى استعبد
قيل من اله اذا تحير اذ العقول تتحير في معرفته وقيل من ألهت الى فلان اي سكنت اليه لان القلوب تطمئن بذكره والارواح تسكن الى معرفته وقيل من اله
اذا فزع من امر نزل عليه والهه غيره اجاره اذ العائذ يفزع اليه وهو يجيره حقيقة او بزعمه وقيل من اله الفصيل اذا ولع بامه اذ العباد مولعون
بالتضرع اليه في كل الاحوال وقيل من وله اذا تحير وتخبط عقله وكان اصله ولاه فقلبت الواو همزة لاستثقال الكسرة عليها استثقال الضم في
وجوه فقيل اله كاعاء وعاء واشاح في وشاح ومعنى الاسم ان الخلق متحيرون في عظمته والهون من شوق رؤيته وقيل اصله لاه مصدر
لاه يليه ليها ولاها اذا احتجب وارتفع لانه تعالى محتجب عن ادراك الابصار ومرتفع عن كل شيء وعما لا يليق به وقيل من اله بالمكان اي دام وثبت ومعنى
الاسم انه القديم الازلي وقيل من لاه يلوه لوها اي علا ومعناه انه العلي العالي المتعالي والوجه العاشر هو الطف الوجوه ان اصله كان هاء الكناية وذلك انهم
اشاروا اليه بما وضع في طبع نفوسهم من دلالة الفطرة اذ لم يسمعوا له اسما سموه ثم ادخلوا عليه لام الملك فصار له يعنون ان له الخلق والامر ثم مدوا
ها تعظيما فقالوا لاه ثم وصلوه بالالف واللام للتفخيم فصار الله هذا علم لذاته سبحانه وتعالى لانه يوصف ولا يوصف به ولانه لا بد له من اسم تجري عليه
صفاته والالقاب غير جارية على اسم موصوف بها وهذا محال ولا يصلح له مما يطلق عليه سواه ولانه لو كان صفة لم يكن قول لا اله الا الله توحيدا
مثل لا اله الا الرحمن فانه لا يمنع الشركة والاظهر انه وصف في اصله لكنه لما غلبت عليه بحيث لا يستعمل في غيره صار كالعلم مثل الثريا والصعق اجرى
مجراه في اجراء الوصف عليه وامتناع الوصف به وعدم تطرق احتمال الشركة اليه لان ذاته من حيث هو بلا اعتبار امر آخر حقيقي او غيره غير معقول
للبشر فلا يمكن ان يدل عليه بلفظ ولانه لو دل على مجرد ذاته المخصوصة لما افاد ظاهر قوله تعالى وهو الله في السموات معنى صحيحا ولان معنى
الاشتقاق كون احد اللفظين مشاركا للاخر في المعنى والتركيب وهو حاصل بينه وبين الاصول المذكورة هذا ما ذكره القاضي في الانوار
قال الامام الرازي رحمه الله في لوامع البينات ان المختار عندنا هو القول الاول يعني ان الله غير مشتق ويدل عليه وجوه منها انه لو كان له

مشتقا لكان معناه كليا لا يمنع نفس مفهومه من وقوع الشركة فيه لان اللفظ المشتق لا يفيد الا انه شيء مبهم حصل له ذلك المشتق منه وهذا المفهوم لا يمنع من وقوع الشركة فيه بين كثيرين وحينئذ لا يكون قول لا اله الا الله مفيدا للتوحيد فقد اجمع العقلاء على انها كلمة التوحيد فعلمنا بذلك ان قولنا الله اسم علم موضوع لتلك الذات المعينة وانها ليست من الالفاظ المشتقة فان قيل اسم العلم لا يوضع الا اذا كان معلوما والبشر من الله تعالى لا يعلم حقيقته المخصوصة فكان وضع الاسم محالا قلنا اكثر حقائق الاشياء مجهولة لنا كالروح والملائكة لا يمنع ذلك من وضع الاسم لها فكذلك ههنا وقال بعض المحققين ليس هو مشتق بل هو علم ابتداء لذاته المخصوصة من غير ملاحظة معنى من المعاني المذكورة ويلائم هذا المذهب ما ذكره بعض العارفين من انه اسم للذات الالهية من حيث هي على الاطلاق لا باعتبار اتصافها بصفاتها ولا باعتبار لا اتصافها بها كما يناسب المذهب الاول ما ذكره غيره من انه علم للمرتبة الالهية فان الذات من حيث اطلاقها لا تعلق [illegible] الاشارة ولا يكون لها اسم [illegible] الذات المحضة والوجود الصرف [illegible] الله [illegible] المطلقة [illegible] اضافة الاسم [illegible] من قبيل الاسماء [illegible] الذات المطلقة [illegible]

[illegible] الالهية [illegible] لا يكون للذات المطلقة

فصل دوم [illegible] کلمه [illegible] حقیقت [illegible]

[illegible] الله [illegible] على [illegible] الله [illegible]

[illegible] اسلام [illegible]

[illegible] حکم [illegible]

[illegible] المعنی [illegible]

[illegible] اسم [illegible]

[illegible] الاولی [illegible]

[illegible] بسم الله [illegible]

[illegible] ابن عباس [illegible] الله [illegible]

[illegible] عالم [illegible] الله نور السموات [illegible]

[illegible] شهید [illegible]

[illegible] المثل الاعلی [illegible] حکمت [illegible] المثل الاعلی [illegible] عالم [illegible]

[illegible] عقل [illegible] ملکوت [illegible]

[illegible] تعالی [illegible] قوم [illegible] اسماء [illegible]

برجا بود که مدانسته قد جعل الله لکل شیء قدرا و قیدی در آورده احصی کل شیء عددا و الله از ورای همه بهمه محیط پناه داده و الله من
ورائهم محیط پس چون عالم پناه بیارگاه قدم برد خواست که از تنگنای عدم خود را برهاند و از مرکز ما سوی الله که عدم هست قدم بالاتر
نهد زیرا آنکه هست عدم بیارگاه قدم برسد و پای بساط بقا نهد و اما عدم بعالم نزدیک بود زیرا که عالم از عدم زاده بود
عالم را با عدم نسبت آدمی تمام نزدیک بود از بهر آنکه عالم دیوار بستی بود بر روی عدم بر آورده عدم پس این دیوار بیست با عالم
آدم نیز هم اما گرسنان عالم را گرچه عالم را با عدم کشیده و آدم از عدم گریزان رخت بجانب بقا فرستاد تحقیق این اشارت از این
روشن تر شنو آنکه در پیش عدم اوّل پهلو بر پهلوی عالم میشود بقا در آخر بود تجلی بر عالمیان می انداخت و در میان عدم اولین
و بقای آخرین خصومت شد حاکم میان عدم اولین و بقای آخرین مانده قاضی قضا حکم بقا و عدم از ایشان برآمد حاکم از آن حکم کرد
که عدم بدر و قیدی از او بقا پس گفت عالم که بدر هست بعدم اولین نزدیک است تا عدم شود و آدمی که پسر هست بقای آخرین نزدیک است
بقا [illegible] عالم بعد از آن بود آدمی هم از نسبت عدم بوجود پدر خوش شود و شد بقا که شیء پسر تا در خصومت میان عدم و بقا قطع افتاد آدمی
پناه بجناب [illegible] جلاله ای تعالی او را در پناه بقا داد ایست [illegible] اشتقاق الله از اله یا له آنگاه چون عالم که بنده مهین حق است سبحانه
[illegible] الله [illegible] ملا در آمد بسمت حق سبحانه و تعالی مزید سلطنت و کبریای وی مشتمند جان حالتش از جان برمید و زهره دلش در جگر
بکفید [illegible] آرام عالم افتاد جهان پای در هم شد عدم داد و [illegible] الله از پرده کبریا در مرتبه چهارم بار بر عالم تجلی فرمود لطف الٰهی از عالم التماس
[illegible] بعالم بود عالم از آن پای آدم تحت امیت و [illegible] هیبت شناخت لا جرم در درجه چهارم بر قول امیر و اشتقاق الله از آلت
دا فرع من امر بین صیبه
[illegible] آنست که او آرام گاه بقا مطلق یا داد [illegible] [illegible] معرفت او گردید هر چه از عدم بوجود آورده
هست [illegible] کرد [illegible] دانش اندر عدم بوجود می آید دار [illegible] بعدم میرود پس آنکه [illegible] هست و [illegible] هست راه از دو گونه [illegible]
[illegible] بعدم اولین میرود و هرچه فروع هست [illegible] آخرین [illegible] چیزی بعدم اولین می رود چیزی در بقای آخرین آورد
[illegible] قرار هست و این میانه وجود به مقام استقرار هست زیرا که یک طرف او نیست محض هست و یک جانب هست صرف
[illegible] هست محض است یک جانب هست صرف هست این عالم از آن نیست محض آمده تا از آن هست صرف شود اکنون میان هست
و نیست مانده [illegible] دو بود گرفتار شده و قسام هیبت [illegible] کرده از فرقه گرداں قضا و قدر سر آورده گروهی را با مرد عدم اولین کرده
و جماعتی را نصیب بقای آخرین گردانیده چنانکه زمری [illegible] بعدم قهر بنهاده [illegible] حاصل که آفرینش جمله در جنس اند و عالم کلی در حرکت اند
هست [illegible] بقا را آرام در دوام بالله است الله لا اله الا هو الحی القیوم تا بدان بارگاه باقی برسی آرام بابی و تا بدان حضرت در دوام نرسیده
آرام گردی حلود و بقا در بارگاه بار خدا است بسی [illegible] آرام در دوام در حضرت حق سبحانه و تعالی است ان المتقین فی جنات و عیون
[illegible] مقتدر آنگاه عارف [illegible] الله [illegible] از مرتبه قلق و اضطراب [illegible] سکون و آرام قرار گرفت از ملاء الانوار
[illegible] اسرار صفاتی حیرت و دهشت بر ذات [illegible] گردد تحیر [illegible] و آن تحیر اسرار تجلی اسم الله هست چنانکه [illegible]
تحیر [illegible] المسلامت که وی گفت الله [illegible] از آنکه تحیر آنگه عقل جمله عالمیان در کنه ذات و صفات او تحیر هست [illegible]

که موسی علیه الصلوة والسلام با قوم خویش چهل سال در بیابان تیه گرفتار شدند اما تو اهل آسمان و زمین را که اسرائیلیان فدا و حق جل وعلا
وابن دوازده ماه که اسباط اسرائیل و پسران یعقوب عالم غیب اند مید که چندین هزار سالست که درین هفت فرسنگ هفت اقلیم تحیر و
از بادیه سر می آیند و از سرابها می پیشوند که هیچ کس راه با دیه ازل بر نبرد الا کسی که عقل موسی وش مانگر را آورد که ارنی انظر الیک از روزهٔ آرزو
و بیچاره ای در ازل کشود و نور حکمت ازل بر بیابان آتش طور شنیده صنعت در تابد انوار و الست ازل را انوار اغصان شجرهٔ آمد پیش پدید آمد دار
ورد بیان موسی عقل فریاد انّی است ماذا اسرآمد موسی عقل توجه شجرهٔ آمد پیش بود از سکه صنع جمال صانع پدیدار دیدان در ذات و جود خدای
حق سبحانه و تعالی الشنید از مهر آنکه هر ذره که در وجود ست برحمانی ست از آن خدا سبحانه و تعالی و هر نقطه که در هستی ست رازدار بسیار از
بار خدا عز و جل و علا از دهان حمد و ثنا با دی حق می آید یا موسی انی انا الله اند زبان حمد او برید با که انی ترا خودی خواهد بازتک تا الکیون که تجلی
از بی بطه رسید بای اند رسید فلما تجلی ربه للجبل عالم ازین تجلی در عدم افتاد و جعله دکا موسی از خود بیهوش شد و خر موسی صعقا
از بهر این معنی تفسیر ائمه از تحیر ست که خلق را اندر آستانه او خبر تحیر نیست یا دلیل المتحیرین زدن تحیر آنگاه عقل در بیابان بی پایان حیرت سرگردان
مانده و جان در دریای بی کران توحید مستغرق گشته دلیل کرم الهی منتسب بوده و دست بار بحجاب لطف کاسار و زار کرده که شعر

قد تحیرت فیک خذ بیدی + یا دلیلا لمن تحیر فیکا + لاجرم همه کاملان طلب ابعد در مرتبه سه ستم فریاد و تنیده دستگیری اوده داد و یاد کرده عنایت

عنایت خود خواهی اند بقول ابن عباس رضی الله عنهما اشتقاق الله از اله اذا فزع واله غیره اجاره یعنی هر بزرگوار بر فریاد اوسد و داد زار
مقام حیرت و دهشت سرحد وصال و اطمینان مشاهده جمال رسانید تا عقل بدیده بصیرت دیده و جان بعلم حقیقت دانسته که پادشاه
سبحانه تعالی ظاهر است بر زبیت بدلیل و برهان و محتجب ست از عبودیت بکمال ذات و صفات درین دیدهٔ عقل از نور جمال او خیره گردد
و درین دانش حدقهٔ جان از فروغ جلال او تیره گردد زیرا که ذات و افعال اسرار و کاسمان استار بر متعلق اند که نور صفات حجاب ذات
حضرت شیخ حامد بغدادی قدس سره گوید حجب الذات بالصفات و حجب الصفات بالافعال بالآثار یعنی ذات مبره ق سبحانه از نور جمال پوش
پردهٔ بر روی خلق بازست اگر نه حجاب صفات بودی اشعهٔ لمعات انوار ذات وجود بسوختی و اگر نه فروغ ذات بودی سایهٔ صفات
دیده باز دوختی صفات او رهنمای ذات او نمود ذات او سور صفات او بود و اگر نه صفات او حاجب ذات گردی هیچ کس از ذات بعدی
خبر بودی و اگر نه ذات او آئینه صفات را جلا دادی هیچ کس در تمام جهان جمال او ندیدی عرفنا الله بالله است والله لولا الله ما اهتدینا
چنین ست این است معنی بعضی از اشتقاق اسم الله از اله یعنی احتجب و این قول نصر آباد ست باز معنی این هم از معانی اسم الله بعد از مشاهده
این معانی جلوه کند که چون اصحاب ذات قدس و عظمت صفات مقدس بصیر عقل و بینائی جان متابعه گشت از ادراک عقول و احاطهٔ
اوهام متعالی دانست بالاتر از المعه و دیدانست که بر دبان عقل با تمام میرسد روزه قدم را عالی یافت دید که مطر و دطاق دید نقش بدار دو
اوهام با مال اندرین هوا سوخته و شهباز عقل بوده اندرین صحرا دو ته حقیقت قول آن بزرگ بر وی مکشوف گشت که الله معنی اسمه ارلاه
یعنی ارتفع یعنی الله از مدارهٔ عقل بالاترست و از دوائرهٔ فکر خرد برتر حدوث بدارد قدم راه نیست و قدم را با حدوث پیوند نی عالم که ماسوی
الله است عدم مجسم است جهانکه عند الله هست نیست مشکل است سبحانه و تعالی لم یزل است که اول بود حال دو نیستم کهکشن است که آخر باشد از لمکر عالم بر اسیار

دورست وازلم یزل تا لم یکن هفتاد هزار حجاب ظلمت و نورست ازلم یزل تا لم یکن حق تعالی هست و هیچ لم یکن ازلم یزل حجاب
نیست الی الاعلی چنانکه تعالی لم یزل بدانی و نحن اقرب الیه من حبل الورید میان تا قربت لم یکن بسا سوی را اسفل السافلین
خودگم مخوروا راعلی علیین او منقطع مکن که ازین راه محبت سبحانه روزی سه صد و شصت بار بر دل ربوبیت ست و چهار هزار
صد و عبودیت نظر حق را سبحانه بر دل بنده دل بنده وا بهاس او را صعود دست حامی گاه حق نظر حق سبحانه در شبانه روزی سیصد
و شصت است و نفس بنده در شبانه روزی بیست و چهار هزار ست نفس ایشان عروج عمر ایشان ست که در نیشه کلمه پاکیزه بنده از دل میشود
که الیه یصعد الکلم الطیب هان هان دیدهٔ دل باز کن که نور جمال حسن بر کمال این حریم گلشن پیرای طارم ادراک بنده آید تا که
شنوان دیدن گوش جان بکشائی که زمزمه دلکشای و لغمه و نوای روح افزای این مطرب طرب خانه عشق و محبت بگوش سید دید تو معرکه
سعادت فروشان شنوان تشنیدن هر که بر دل معنی الله را چنانکه معنی وی تعالی است تا مانجا که تفسیر ش آمد گار نیست بنده آنکه بر دل
حق از عرش بلند تا آسمان دنیا از سر رحمت بر مرحوا دیز ل الله کل لیلة الی السماء الدنیا فراموش کند لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب
لا نبی مرسل از یاد میگرد و تا معنی تخلقوا باخلاق الله در یاد و حقیقت انا لله وانا الیه راجعون نشاید و درین آباد قدم از سر
بدوش بار بر دار و در جهت اقامت در منزل ثبات و استقامت بیدار و تا حقیقت معنی هم کلمه الله که نعمه او مستحق ست از اله یاله
ای دام و تمت بر وی مکشوف گردد و از ادمیت باقی بازلیت برده مطهر لطائف ازلیت و منبع عواطف ابدیه شود و باه و میگوید غزل
هم امرور هستی مجازی رسته + رشتهٔ جان از بدن و دل بحقیقت بسته + حه عجب گر کند آهنگ گلستان وصال + بلبل جان که ز رقید قفس تن
رسته + کی کند میل بدین دانه که جادونه بار + طائر قدس که از دام طبیعت جسته - برده نور حقیقت سبد هستی مجاز + هر که از خویش گسسته

بخدا پیوسته + بسته باهر سر مو تو معص عقده دگر + هرگز اکه دل از رشته جان نگسسته +

الفصل الثالث فی حقائق هذه الکلمة الجلیلة واقوال المحققین فیها

اعلم ان الله هو اسم للموجود الحق الجامع الصفات
الالهیه المنعوت بنعت الربوبیة المتفرد بالوجود الحقیقی فان کل موجود سواه غیر مستحق للوجود بذاته وانما استفاد الوجود منه فهو من حیث ذاته هالک
ومن الجهة التی تلیه موجود ومعنی ان یکون حظ العبد من هذا الاسم التأله واعنی به ان یکون مستغرق القلب والهمة بالله تعالی لا یری غیره
ولا یلتفت الی سواه الا یرجو ولا یخاف الا ایاه قاله الامام الغزالی رحمه الله تعالی فی المقصد الاسنی وقال الامام لسبعی قدس الله روحه فی تفسیر
ابن ادم قال ابی بن کعب رضی الله عنه ان اسماء الله تعالی التی فی القرآن کلها معانی فی الربوبیة الرب سبحانه عز شانه فالله هو اسمه
الاصل وسماه المستحق للعبادة فان المستحق للعبادة هو الذی یوجد المعدوم ولیس هذا الا الله ویفنی من اوجده ولیس هذا الا الله ویرزق
الولی والعدو ولیس هذا الا الله ولا یعطه ولی ولا یضره عدو ویعدل فی حق العدو ولا یجور ویتفضل علی الولی ولا یمیل ویعطی ما کان له ولیه
ولا ینقص مما عنده شیء ویسمع عما کان فی ملکه ویقدر علی قضاء الحوائج کلها ویعلم حوائجهم من غیر بیان ومن اعزه فلا مذل له ومن اذله
فلا معز له ولا یتبرء من جفاه بل یستر علی جفاه ویعفو بعذر واحد جمیع ما جفاه واذا اعرض عنه عبده بعث الرسول لیدعوه ویامر الشفعاء لیشفعوا
له ولیس شیء من اسمائه بما الا ان یتخلق به الا لفظة الله فانها هو للتعلق دون التخلق ولکن لکل اسم من اسمائه تعالی تجلی وللعبد منه حظ

وحظ العبد من هذا الاسم التأله واعني به ان يكون مستغرق القلب والهمة بالله لا يرى غيره ولا يلتفت الى سواه ولا يرجو ولا يخاف الا اياه وقال

الصمد من قال الله تعالى ولم يحمل سرا الى الله لم يقل الله من قال الله ولم يعتقد معنى في ذات الله لم يقل الله من قال الله ولم يبدل وجه

غيره لم يقل الله من قال الله ولم يعرض عن غير الله الى الله لم يقل الله عارف نفسك ثم قل الله دع روحك وملكك ثم قل الله قال الله تعالى لحبيبه

صلى الله تعالى عليه وآله وسلم قل الله ثم ذرهم ... ثم ذرهم ثم قل الله من قال الله حرق ... ومن قال الله طار روحه الى

الله ... قلبه في محبة الله ومن قال الله ... الله ... على الله ...

هلك غير الله ... [illegible]

[illegible]

عالم یگانگی کردیعنی خاک عالم ملک خواست تا گوهر حریۀ احدیت گرد وگفت انی ذاهب الی ربی سیهدین خلق را امر ریخت وامر را خلق آمیخت ملک سر ملکوت است وملکوت ملک پیوست کذلک نری ابراهیم ملکوت السموات والارض میان گره سه ملک ملکوت ونقطه گاه خلق وامر بایستاد وجهانی دیگر از جبروت پیدا شد که اینجا عقد ملک وملکوت وگره سه خلق وامر ست آن نقطۀ عالم جبروتست وچون نظر خرد وبینائی عقل این شکسته بسته خلق وامر را [illegible] ببست، [illegible] یگانگی نرخیزد وتفرقه نگیرد وهمه [illegible] رسد رحله در رحله [illegible] [illegible] گرد [illegible] نقطه گاه [illegible] جبروت لقب گرفت که گره سه قدم وحدوث وپیوندگاه ازل وابد گشت آنگاه [illegible] مقام ملک وملکوت [illegible] وملکوت ملک [illegible] یگانگی [illegible] پاسر آورد جهانی جبروت پدید شد عالم وحدت ظاهر گشت، آنجا [illegible] در عالم جبروت [illegible] ( ) کاملکوت [illegible] آن گره که [illegible] گوهر قیمتی ساز وار [illegible] جبروت که [illegible] لوح [illegible] جهان [illegible] آنجا [illegible] که پایه ار کدورت حدوث [illegible] [illegible] ایں جهان [illegible] سایه [illegible] [illegible] است تا لعل گرد که کدورت حدثانی [illegible] [illegible] سبحات جلال وجمال [illegible] تجلی قدم در سنگ لاخ [illegible] [illegible] قدم [illegible] آن سنگ [illegible] جمال در شهر [illegible] احدیت [illegible] یگانه دیگرعالم [illegible] الحال [illegible] تاج عزت [illegible] کرد وگوهر [illegible] هزار عالم گشت [illegible] که عالم صمدیت [illegible] کس [illegible] جهان [illegible] [illegible] اندران عالم [illegible] آفرینش [illegible] لیس [illegible] [illegible] الاسماء [illegible] [illegible] آن [illegible] ذره در [illegible] سایه [illegible] [illegible] عدم [illegible] [illegible] عدم [illegible] گشت [illegible] موجود [illegible] لیس فی الوجود [illegible] الله [illegible] والتیم الروحی [illegible] اصل اصل کائی [illegible] [illegible] رقص خواهد آن [illegible] کستانی + [illegible] کمارگری ای ذره آفتابی

[illegible] که [illegible] تراثی + در دولت [illegible] لن ترانی +

اللهم [illegible] بهذا الاسم [illegible] سائر الاسماء [illegible] اهل العرفة واصحاب المعارف [illegible] الا [illegible] [illegible] الاسم [illegible] هذا الاسم [illegible] الاذکار [illegible] سائر الاسماء الالٰهیه [illegible] [illegible] [illegible] الاسم [illegible] الثالث اسم الرموز [illegible] [illegible] [illegible] الاسم [illegible] التی [illegible] [illegible] [illegible] والسابع [illegible] [illegible] [illegible] الله [illegible] وتعالی [illegible] الله [illegible]

بجلاله فی القرآن الفی عشرة الف وخمسمائة وستین مرة قال الامام الزاهد فی تفسیره از نامهای ملک تعالی هیچ نامی نیکوتر از نام الله نیست
از نام بندگان هیچ نامی نیکوتر از نام مومن نیست هر که خدای تعالی را بنام الله بخواند چنانست که همه نامهای وی خوانده و هر که بنده را بنام
مومن بخواند چنانست که همه نامهای پسندیده وی خوانده وذکر الامام النسفی فی تفسیر بحر العلوم فی ذکر هذه الکلمة انه اسم عظیم ومن عظمته انه اربعة
حروف وبه افتتاح اربعة اشیاء واختتامها جعل افتتاح عمر کان وولادت واو لواتی اوثق وقالوا الله اکبر الله اکبر وعند النزع تلقن ملا اله
الا الله افتتاح القرآن بسم الله واختتامه باله الناس وافتتاح دخول الجنة لقولهم بسم الله وآخر دعویهم ان الحمد لله رب العالمین وافتتاح الصلوة
قولک الله اکبر وختمه بقولک السلام علیکم ورحمة الله وقال الشیخ قدس روحه فی بحر الحقائق والمختار عندنا ان کلمة الله اسم الله الاعظم والدلیل
علیه وجوه الاول ان الاسم علی نوعین اسم الذات واسم الصفة فکان الذات اشرف من الصفة فلذلک اسم الذات اشرف من اسم الصفة
الله اسم الذات بخلاف بواقی الاسماء والثانی ان الصفات داخلة فی الذات والذات لیست بداخلة فی الصفات واسماء الصفات یکون داخلة
فی اسم الذات لا بالعکس فعلی هذا یکون الاسماء باسرها داخلة فی اسم الله الذی هو اسم الذات والثالث ان من عرف هذا الاسم وعظمته
ان لا یجمع ولا یثنی ولا یسقط منه الالف واللام عند النداء حتی لا یتغیر [illegible] لعظمته بخلاف جمیع الاسماء والرابع لو سقط حرف کان الباقی
شاملا لله وانک ان سقطت الهمزة یبقی لله تعالی [illegible] ولله ملک السموات والارض وان اسقطت اللام الاولی یبقی له
قال الله تعالی له ملک السموات والارض وان اسقطت اللام الثانیة یبقی هو الله الذی لا اله الا هو کنایة عن الله سبحانه فلذلک
ثبت انه اعظم الاسماء والخامس ان الله تعالی لما علم نبیه عند اثبات وحدانیته ونفی الالهیة [illegible] قال فاعلم انه لا اله الا الله فلو کان
اسم اعظم من هذا الاسم لعلم نبیه فکان هذا مخصوصا عند الشرکة [illegible] السادس [illegible] هذا الاسم فی الایمان [illegible] الاصح کما
مر السابع امر نبیه بعد الاعراض عما سوی الله والانقطاع الیه بملازمة ذکر هذا الاسم وقال قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون الثامن
ان الله تعالی من عظمة شان هذا الاسم صانه عن [illegible] غیره بهذا الاسم حتی لم یسم کافر الصنم بهذا الاسم کما قال الله تعالی هل تعلم له سمیا
یعنی لا یطلق اسم علی احد من [illegible] والعقول وغیرهم وان کان سائر الاسماء [illegible] ان یتصف العبد لشریف [illegible] حتی یطلق علیه ذلک الاسم
کالرحیم والعلیم والحلیم والصبور والشکور وغیرها [illegible] اطلاق الاسم علیه علی وجه آخر [illegible] اطلاقه علی الله تعالی والتاسع هذا الاسم علم
خصوصا لا یتصور فیه الشارکة لا بالمجاز ولا بالحقیقة ولاجل هذا الخصوص یوصف سائر الاسماء بانه اسم الله [illegible] الاسماء الیه فقال
تعالی الصبور والشکور والملک والجبار [illegible] اسماء الله ولا یقال الله من اسماء الصبور کذا فی المقصد الاقصی [illegible] بحر الحقائق التاسع
قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم احب [illegible] الی الله تعالی عبد الله وعبد الرحمن واختصاص هذین الاسمین [illegible] الله والرحمن کما
خص [illegible] فی الدعاء من [illegible] الاسماء کما [illegible] قل ادعوا الله وادعوا الرحمن [illegible] الا بسم الرحیم
واسم الله یدل علی کمال الالهیة التامة بجمیع صفات الکمال [illegible] الاسم العام الدال علی [illegible]
الخاص الدال علی المعنی المشترک فیه [illegible] وهو الرحمة [illegible] والعاشر ان هذا الاسم [illegible] سبیل للعقل الی کیفیة
اسمائه [illegible] ایضا الی کنه المعنی فلا سبیل للعقول الی معرفته فکان لهذا الاسم زیادة [illegible] هذا الوجه وسائر الاسماء

ليس كذلك فوجب ان يكون هذا الاسم اعظم الاسماء ولهذا افتتح كتابه الكريم والقرآن العظيم بهذا الاسم فجعله مبدأ لخطابه وآيته في صدر
كتابه وقال بعض المحققين ان عبد الله هو العبد الذي تجلى له الحق سبحانه بجميع اسمائه فلا يكون في عباده ارفع مقاما واعلى شانا منه لتحققه بالاسم
الاعظم واتصافه بجميع صفاته ولهذا اختص نبينا صلى الله عليه وآله وسلم بهذا الاسم حيث قال لما قام عبد الله فلم يكن هذا الاسم في الحقيقة الا له
وللاقطاب من ورثته اطلق على غيره مجازا وذكر في تفسير بحر العلوم للامام السسے عن علي ابن الحسين زين العابدين رضي الله عنهما سالت الله
تعالى في دبر كل صلوة سنة ان يعلمني اسمه الاعظم قال فوالله اني لجالس قد صليت ركعتي الفجر اذ غلبتني عيناي فاذا رجل جالس بين يدي
فقال قد استجيب لك فقل اللهم اني اسالك باسمك الله الله الله الله الله الذي لا اله الا هو رب العرش العظيم ثم قال افهمت ام اعيد عليك قلت اعد
علي ففعل قال علي فما دعوت قط بشيء الا رايته واني لارجو ان يدخر الله لي عنده خيرا +

الفصل الخامس في الاشارات في حروف هذه الكلمة وتركيبها **الاشارة الاولى** ذكر الامام في الفاتح كلمة الله اربعة احرف في الخط همزة
واللامان والهاء فالهمزة من اقصى الحلق واللام من طرف اللسان والهاء من اقصى الحلق والاشارة الى حالة عجيبة فان اقصى الحلق مبدأ التلفظ
بالحروف ثم لا يزال يترقى قليلا الى ان يصل الى طرف اللسان ثم يعود الى الهاء الذي هو داخل الحلق ومحل الروح كذلك العبد يبتدي من اول حالته
وهي حالة النكرة والجهالة يترقى قليلا قليلا في مقامات العبودية حتى اذا وصل الى آخر مراتب الوسع والطاقة ودخل في عالم المكاشفات والانوار
اخذ يرجع قليلا حتى ينتهي الى الفناء في بحر التوحيد وهذا اشارات الى ما قيل النهاية رجوع الى البداية **الاشارة الثانية** ذكر في الحقائق السلمية
الالف اشارة الى الوحدانية واللام الاولى اشارة الى محو الاشارة واللام الثانية اشارة الى محو المحو في كشف الهاء **الاشارة الثالثة** في الله
في اتصال اللامين بالهاء اشارة وانفصال الالف عنهما السر ثم في ان الف التعريف منفصل عن الكلم باسرها كانهم يقولون وما كان من صفاته
فانها متصلة في كنهه حيث اتصل حروفه **الاشارة الرابعة** قال الامام جعفر الصادق رضي الله عنه اسم تام لانه اربعة احرف الالف وهو عمود
التوحيد واللام الاولى لوح الفهم واللام الثانية لوح النبوة والهاء النهاية في الاشارة وهو الاسم الفرد والمتفرد الذي لا يضاف الى الشيء بل يضاف
الاشياء كلها اليه **الاشارة الخامسة** الالف في هذه الكلمة عبارة عن آلاء الله تعالى واللام الاولى كناية عن لطف الله تعالى واللام الثانية
لقاء الله تعالى والهاء تنبيه كانه يقول بالاء الله ولطفه وصل من وصل الى لقاء الله فافهم **الاشارة السادسة** ذكر الشيخ روزبهان
قدس الله سره العزيز في تفسير العرائس اعلم ان الله هو اسم الجمع لا يكتسبه الا اهل الجمع وكل اسم يتعلق بصفة من صفاته الا هو فانه يتعلق بذاته
وجميع صفاته لاجل ذلك هو اسم الجمع اخبر الحق عن نفسه باسم الله فما يعرفه الا هو وما يسمعه الا هو ولا يتكلم به الا هو وان الالف اشارة الى الانية
والوحدانية ولا سبيل للخلق الى معرفتها الا الحق وفي اسمه لامان الاول اشارة الى الجلال والثاني اشارة الى الجمال والصفتان لا يعرفهما
الا صاحب الصفات والهاء اشارة الى هويته هوية لا يعرفها الا هو والخلق محجوبون عن حقائقه محجوبون بحروفه عن معرفته فالالف تجلي الحق من انانيته لقلوب
الموحدين فوحدوا به واللام الاولى تجلي الحق من جلاله لارواح العارفين فافردوا بالافراد واللام الثانية تجلي الحق سبحانه من جماله مشاهدة لاسرار
المحبين فقالوا انا حسنه وبالهاء تجلى الحق تعالى من هويته لفواد المقربين فتاهوا في سيد التحير في سطوات عظمته **الاشارة السابعة** قال الواسطي
الالف منفردة عن اللام فالاشارة فيه كما ان الالف منفردة عن اللام كذلك الرب منفرد عن خلقه واللام الاول دليل على اللطافة فقال انا الرب اللطيف

كما قال الله لطيف بعباده والثاني دليل على الالهية قال ولكن الله الف ميم والهاء دليل يرب العبد عن الرب قال عندي انت تهرب

عن بابي وانا اقبل بابك حاف وا ناوات **الاشارة الثامنة** قال بعض العارفين ان لكل حرف من اسم الله اشارة اما الالف فا

ست جهات ابتداءه يدل على انه اول وانتهاءه يدل على ان آخر واستواره يدل على انه عادل وارتفاعه بانه متعال عن الاوهام والاو

وقطعه من الحروف يدل على انه مستغن عن الخلق واتصال الحروف به يدل على ان الخلق كلهم محتاجون الى الله تعالى اما اللام الاول اشا

الى رسول الملك جبرئيل عليه السلام واللام الثاني اشارة الى الرسول الملكي صلى الله عليه وآله وسلم فكما ان اللام الاول متصل باللام الثا

فكذلك الوحي يصل من جبرئيل عليه السلام الى محمد صلى الله عليه وآله وسلم والهاء اشارة الى هداية الحق سبحانه والهادي في الحقيقة هو الله

يهدي الامة بواسطة ابلاغ الوحي من جبرئيل عليه السلام الى محمد عليه الصلوة والسلام ثم بواسطة محمد صلى الله عليه وآله وسلم امته وهم

متصلون بمحمد صلى الله عليه وسلم وفي هذا اشارة للعطف بانقطاع **الاشارة التاسعة** قيل ان هذه الكلمة مشتملة على اربعة احرف اشار

الى المراتب الاربع المشار اليها بسورة الاخلاص كما قال الشيخ [illegible] رحمه الله في [illegible] الحقائق ان هذه كلمة واحدة [illegible] اوردناها

قوله قل هو الله فيستمر الكلام لاهل الحقائق [illegible] فقال [illegible] الله الصمد [illegible] لم يلد

ولم يكن له كفوا احد فاهل الحقائق [illegible] الله [illegible] والثاني

للخواص والثالثة [illegible] والرابعة للعوام وفي كلمة الله [illegible] اشارة [illegible]

عالم الاعيان مظهر الاسم الاول والباطن المطلق وعالم الارواح مظهر [illegible] الباطن [illegible] الاسم [illegible] المطلق

والآخر من وجه عالم الآخرة مظهر الاسم الآخر المطلق [illegible] الاول [illegible]

حقائق العالم [illegible] عالم [illegible] الرحمن [illegible] الاول

تفصيلا عالم [illegible] الاول

[illegible]

الفصل السادس في الحكايات المناسبة [illegible]

[illegible] كبيري [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بخانه باز آمد آن گوهر را بکنیزک سپرد و گفت جای نیکو بنه تا آن وقت که از تو طلبم باز کنیزک چون بستاند گفت الله و اندر خانه برد گفت الله و در حقه
نهاد و گفت الله و بعد از آن بکار خود مشغول شد مرد که پنهان اندر خانه شد و آن گوهر را از حقه بیرون آورد و بکنار دجله آمد و در دریا انداخت تا بهانه
آن کنیزک را عقوبت نماید بعد از ساعتی عزیمت خانه کرد در راه ملاحی دید که ماهی تازه در دست دارد بزاد و ماهی بخرید و بخانه آورد و کنیزک را گفت
این ماهی را بریان کن تا من از خواب بیدار شوم ماهی را بستاند و گفت الله و بمطبخ برد گفت الله و کارد برگرفت و نهاد و گفت الله چون شکمش بشکافت
آن گوهر را از شکم ماهی باز یافت کنیزک تعجب نمود آن گوهر را برداشته بسر حقه آمد دید که گوهر در حقه نیست این گوهر را بجای وی نهاد چون مرد از
خواب بیدار شد کنیزک ماهی بریان پیش او نهاد و گفت الله مرد طعام بخورد و دست بشست آنگاه کنیزک را گفت گوهر را بیار کنیزک برخاست گفت الله
و اندر خانه شد مرد در بازار بحسد دید که با گوهر چه معامله پیش برده‌ام تا به بینم که الله او را از چنگ من چگونه رهائی دهد کنیزک حقه برداشت و گوهر بیرون
آورد و پیش مرد نهاد و گفت الله مرد سر حقه بگشاد گوهر را دید که در حقه موجود است مرد نعره بزد و نعره زد و بیهوش بیفتاد کنیزک آب بر روی وی
زد تا مرد بهوش باز آمد و گفت ای کنیزک من این گوهر در دجله انداخته بودم که از راهی تو باز آوردی کنیزک گفت الله مرد دست بر زنار برده از میان بگسست
و زبان بکلمه توحید بگشاد و گفت ای کنیزک من خواستم که ترا از الله جدا کنم الله مرا از کیش من جدا نمود آنگاه دست کنیزک بگرفت و سر بسجده نهاد و گفت نعم
الرب الله هاتفی بسرش ندا کرد او را عملت ان من استعان بنا اعتقناه ومن استخرج خطا حططناه ومن هرب الینا آویناه ومن ذکرنا لم ننساه

حکایة الاخری نقل است که ابوسعید ابوالخیر قدس الله روحه العزیز گفت روزی من آمدم بر در شارستان سرخس تل خاکستری بود و شیخ لقمان
مجنون بر بالای آن تل نشسته و پوستینی خود را پیوند مینمود و حقیقت پیش وی برفتم و چنان بایستادم که سایه من بر پوستین وی افتاد چون آن پاره بران
پوستین بر دوخت مرا گفت ابوسعید ترا با این پوستین بر دوختم پس برخاست و دست من بگرفت و می برد تا بخانقاه شیخ ابوالفضل
حسن قدس الله روحه و وی را آواز داد و گفت یا ابا الفضل این را نگاه دار که از شماست پس دست من بگرفت و بخانقاه آورد و در صفه بنشست
جزوی بگرفت و در وی نظر میکرد مرا در سینه طلب آن در آمد که دانم اندر جزو چیست پیر بدانست گفت یا ابا سعید صد و بست و چهار هزار پیغامبر
بخلق فرستاد گفتند که با خلق بگویند که الله الله ایشان آمدند و گفتند کسانی که این کلمه را بجوانند درین کلمه مستغرق گشتند شیخ فرمود که این سخن آن شب مرا
در خواب نگذاشت تا بامداد پیش از آفتاب برآمدن از پیر دستوری خواستم و بدرس تفسیر پیش ابوعلی رفتم چون بنشستم خواجه ابوعلی اول درس
این آیه بود قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون ازان ساعت دری در سینه ما گشاد بسماع آن کلمه مرا از ما بستد خواجه ابوعلی آن
تغیر در ما بدید گفت دوش کجا بوده گفتم بنزدیک ابوالفضل گفت برخیز و باز بنزد وی شو که حرام بود ترا ازان معنی باین آمدن ما بنزد پیر ابوالفضل شدیم واله
و متحیر و همه این کلمه گشته چون پیر ابوالفضل ما را بدید و گفت **بیت** مستک شده همی ندانی پس و پیش + هان کم بکنی تو این سر رشته خویش گفتم
ای شیخ چه میفرمائی گفت در آی و این کلمه را پاس که این کلمه با تو کارها دارد **نظم** درمیان پرده خون عشق را گلزارها + عاشقان را با جمال
عشق بیچون کارها + عقل گوید شش جهت حد است بیرون راه نیست + عشق گوید هست راه و رفته‌ام من بارها + عقل بازاری بدید و تاجری
آغاز کرد + عشق دیده زان سوی بازار او بازارها + ای بسا حلاج سرمان اتفاد جان عشق + ترک سرها گفته بر شده بردارها + عاشقان جسته دلرا
در درون بدو تنها + عاقلان تیره دلرا در درون انکارها + هیچ حیف کن جان هستی از بیابانی دل کش + تا ببینی در درون خویشتن گلزارها

الحکایة الاخری نقلست که سلطان العارفین بایزید بسطامی قدس الله روحه روزی در کوئی میگذشت گل کاران خانه
میساختند مزدوری خشت بر انداخت و گفت الله بایزید را حالتی پدید آمد رنگ ویش گشت خشت دیگر بر انداخت گفت الله بایزید
از پای در افتاد و خشت سوم بر انداخت و گفت الله بایزید نعره زد و بیهوش شد چون بهوش باز آمد گفت بار خدایا یقین دانستم که سا
کارهای دل برالله است چون نگاه کردم بهای کارهای گل هم برالله است سرش ندا دادند که ای بایزید نام الله ماهی است که دوست
و دشمن و آشنا و بیگانه چون در تاریکی غم در مانند روشنائی از آن طلبند **بیت** دل چون شفق غرقه بخون هر شام غم ما در روی + ای ماه اگر آئی
برون استاره اش بیرون شود + **الحکایة الاخری** نقلست که وقتی شیخ شبلی قدس الله روحه در بغداد مجلس میگفت و اصحاب طریقت
و ارباب حقیقت جمع آمده بودند شبلی از صفای خویش نفسهای گرم سر می آورد و میگفت الله جوانی اگیره روزگاری سر پای خواست و گفت
ای شیخ چرا نمیگوئی لا اله الا الله که این موافق تر است شبلی گفت ان الصدیق رضی الله عنه انفق ماله ولم یبق له شیء فقال له النبی صلی الله علیه
و آله وسلم ما خلفت لعیالک فقال الله فکذا انا اقول الله سائل گفت ازین جواب بلند میخواهم شبلی گفت استحیی من ذکر کلمة النفی فی حضرته
جوان گفت ازین بلندتر میخواهم شبلی گفت اخشی ان اموت عند الانکار ولا اصل الی الاقرار جوان گفت ازین بلندتر میخواهم شبلی گفت قال
الله تعالی لنبیه صلی الله علیه و آله وسلم قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون این سخن در جوان اثر کرد و تیری کار حدیث شبلی رفته رفته آمد
نعره زد شبلی دیگر بار گفت الله جوان نعره دیگر زد جان بداد اولیا و اقربای جوان بیامدند و شبلی را گرفتند و خون جوان از وی میطلبیدند و شبلی
همچنان در وجد مستغرق بود او را بخوانه خلیفه میکشیدند و علامات شوق گشته چون مستان خرامید گفت **ابیات** امروز ما خویش و بیگانه ندانیم
مستیم ما ز مستان که ره خانه ندانیم + در عشق تو از قافله عقل برستیم + در حالت شوریده دیوانه ندانیم + در باغ تو چو عکس رخ دوست ببینیم + در شاخ
در حالت مستانه ندانیم + باده ده کم بریس که چیدیم قدح هست این + گر باده تو با باده ریحانه ندانیم + چون بسرای خلیفه رسیدند خون جوان از شبلی
دعوی کردند خلیفه جواب دعوی پرسید شیخ فرمود که روح طیبة قربت دعیت فعلمت فصاحت فاجابت فطارت واتصلت فطاشت فهملت
فما ذنبی حالی بود بلای او مشتاق لقای او سوخته آتش عشق او کشته تیغ شوق او بام دوست نه آشنای لسعید بالان گشت در میدان الله
عاشقان گشت در مقام محبت سکران شد در عالم شوق بریان شد در بادیه طلب سراسیمه و حیران دوان شد ناگاه مقصود رسید پرده و حجاب تن
از او ندر میان این حد علائق حجاب از میان برخاست بدیدار خویش مکاشف گردانید مر عاشق بیچاره چون جمال دوست بدید طاقت
طاق شده ماه اضطرارش در عاشق افتاد تحمل نتوانست کرد جان عزیز خود نثار جمال دوست کرد اینست شبلی بیچاره را درین گناه **ابیات**
تقریر ما نیست اندر عاشقی جان باختن + در بساط ناکساری گنج ایمان باختن + کار مردانست در یکدانه صد خرمن دگر + حاصل آورد دل نتوانی
سان باختن + عاقلان اکنون حالی آید رخ جان دریغ + ماتش تا سلطان همی اید بچوگان باختن + شمع من تو خوش سراو در دم مامردم + راکه تا مرد
لیس پروانه را جان باختن + گویند که چون خلیفه این سخن از شبلی بشنید گفت زود تر شبلی را بجای وی باز فرستند از علامات سهولت کلام
شبلی بر من صدقی ظاهر شد بیم است که از تخت و بخت در افتم **قطعه** شاهی رگدایان سخن عشق شنیده + از تخت در افتاده و باخت رسیده + در قید
و لوث نتوان داشت بصد بند مرغی که ز دام سر لب تو پریده + جام چو گل از غنچه برون آمد از آن باد + کو وقت سحر پرده ز روی تو کشیده +

از گلش غم خار ستم جور دیبا لیند + آن دیده که در گلشن جان روی تو دیده + **الحکایة الاخری** حکی ابا الحسین النوری قدس الله روحه فی سریة سبعة ایام لم یاکل ولم یشرب ولم ینم ویقول فی دلته و دهشته الله الله وهو قائم یدور حاضر الحمید بذلک فقال انظروا احفظوا علیه اوقات الصلوة قیل انه یصلی الفرائض قال الحمد لله الذی لم یجعل الشیطان علیه سبیلا ثم قال قوموا حتی نزوره اما نستفید منه او نفیده فدخل علیه وهو فی لهته فقال فقال یا ابا الحسین ما الذی دهاک فقال اقول الله الله قال امام قولک قولک ان کنت القائل الله الله فلست القائل له وان کنت تقول بنفسک فانت مع نفسک فما معنی الوله فقال نعم المودب کنت انت وسکن عن وله **الحکایة الاخری** عن سعدون المجنون انه کان یکتب علی کفه الله الله فقال له سری یا مصنع یا مجنون فقال انا احبه وقد کنت اسمه علی قلبی حتی لا یسکن الی غیره علی لسانی حتی لا اتذکر غیره والان کنت علی کفی حتی انظر الیه یعنی یکون قلبی مشغولا به ولسانی وعینی مشغولین به **الحکایة الاخری** حکی ان واحدا من العارفین اتهم بسوء المذهب فحبسه السلطان فدخل تلمیذه معه وقیدوه بقید عظیم فلما قال بسم الله طار عنه قیده باذن الله تعالی وقام یصلی رکعتین فلما فرغ سال تلمیذه قال یا استاد ما حقیقة المعرفة قال اذا جاء غد وانی علی الخشب قطع یدی ورجلی فاسالنی هذه المسألة فغشی علی التلمیذ فلما اصبح قطعوا یده ورجله ومدوه علی الخشبة فما قطر من دمه علی الحجر والخشب الا مکتوب علیه الله الله فلما نظر الی تلمیذه قال هات بسالتک یا تلمیذ فساله فقال ان اشکر الله علی البلایا والمحن کما اشکر علی النعماء والمنن ثم قال الله الله واحل قیده وطار عنه نسله وهو علی الصلب فطار هذا المصلوب علی الهواء حتی غاب عن ابصار الناس فلم یر بعد ذلک لا حیا ولا میتا **ابیات** اگر مستان حضرت را حجاب از راه برخیزد + ز حلوتخانۂ صوت هزاران آه برخیزد + تو یعنی در شب دنیا همه احوال عقبا را + اگر از سیاه نور روئی ماه برخیزد + ولا در عالم وحدت جهان یکتا شو از هستی + که گر برخیزد چون تو همه الله برخیزد + **الحکایة الاخری** پیر طریقت میگوید در بادیه می رفتم درویشی را دیدم ژنده بوشیده سر و سلام کردم گفت الله گفتم از کجا می آئی گفت الله گفتم بکجا میروی گفت الله از هرچه سوال کردم وی در جواب گفت الله ناگاه پای آن درویش در سنگی در آمد بیفتاد و سرش بشکست چون از آن روان شد از سر شکسته هر قطرهٔ خون که بر زمین میچکید همه بشکل کلمهٔ الله می شد من از آن حال حیران ماندم ناگهی آواز داد که اگر هفت اندامش پاره پاره کنی از هر پارهٔ او آواز آید الله الله **ابیات** مرا حاجیست و قف نام الله + دلی افتاده اندر دام الله + اگر خونم بریزی وقت کشتن + ز هر قطره برآید نام الله + ز درات وجودم گوش بکشاد + ز هر ذره شنو پیغام الله + زمین و آسمان عرش و کرسی + همه مستند از یک جام الله + ز هستی درگذر تا اگه قدم نه + درین دریای خون آشام الله + الصدا از شوی یکتای کونین + بیای و بهوس از نام الله + **الحکایة الاخری** نقلست از خواجه خضر علیه السلام که فرمود در بادیه میرفتم سیاهی دیدم افتاده و هربار گفت الله بیهوش میگشت و سیاهی او سفیدی بدل می شد و چون بهوش باز می آمد باز گونه وی سیاه میگشت خواجه خضر باید کاز وی سوال میکردم کای درویش چه حالت ست که چون یاد دوست میکنی سفیدی و با زبسیاهی انتقال مینمائی آن هربیر تبسم کنان سر برآورد و گفت ای خضر دانستی که با نام او سیاهی نماند و درین ایں اسرار نیست که با نور این کلمه ظلمات بندهٔ ذاکر کی سیاه ماند **الحکایة الاخری** وهم از خواجه خضر علیه الصلوة والسلام منقولست که گفت در مجلس شیخ منصور عمار قدس الله روحه در آمدم جوانی دیدم افتاده و جان داده حال او سوال کردم گفتند جوانی در مجلس نعره زنان و میگفت الله این جوان بشنید و جان داد خضر گفت علیه السلام که آن شب چشم من در خواب شد جوان را دیدم گفتم حالت چگونه است گفت مرا درجه داد مدرگتر

از درجهٔ شهادت گفتم بچه سبب گفت از برای آنکه شهیدان به تیغ کفار شهید شده اند و من به تیغ ملک جبار جل جلاله **الحکایة الاخری**
و هم از خواجه علیه السلام منقولست که فرمود روزی در مجلس داود علیه السلام در آمدم و وی بر سر بود و وقت وی خوش گشت نعره برد
و گفت الله مردی جوان آن نام از وی بشنید نعره برد و جان بداد داود علیه السلام گفت یا لیتش بگیرید و در دریا اندازید او را در دریا انداختند
انداختند در همه دریا یک قطره آب نمانده بود باز آمدند و داود را علیه السلام خبر کردند داود نعره زد و خود را بر زمین زد و انداخت از داود علیه السلام
سبب آن سوال کردند گفت امروز در دریا عشق شوریده این نام آب نمی ماند اگر فردا آتش گوییده این نام آتش نماند جهنم . **الحکایة**
الاخری هم از خضر علیه السلام منقولست که فرمود روزی از موسی علیه السلام شنیدم که میگفت اللهم اجعلنی من امة محمد صلی الله علیه
وآله وسلم از وی سوال کردم که در حق محمد صلی الله علیه وآله وسلم را است او چه دیدهٔ گفت در توریت [illegible]
اوست گفتم از آنها یکی بگو گفت ای خضر در توریت دیدم که اگر کسی توریت و انجیل و زبور و صحف بخواند و عمل [illegible] یکی از امت
محمد صلی الله علیه وآله وسلم از خواب [illegible] **الحکایة الاخری** شیخ ابو الحسن
خرقانی گفت قدس الله روحه که به وقتی نام او بر زبان [illegible] اول اوست میانه اوست آخر اوست [illegible]
است نیستی هست نمالیست چون این نام بدید آید همه در دریای مطلق خود را گرد [illegible] حال [illegible] کان اسم فی المسمی
[illegible] حقیقت [illegible] مشاهده کنی و اگر [illegible] از [illegible] در گذشتی توانی [illegible] طلسم [illegible] رباعی از معنی عشق
[illegible] شریف [illegible] **الحکایة الاخری** هم شیخ
ابو الحسن گفت قدس سره که هر که [illegible] و دیوانه گردی [illegible]
ادروی ما کردی قال [illegible] العبد الضعیف مؤلف الکتاب [illegible] عاشقت [illegible]
اندر رگ جانم [illegible] عاشقت [illegible] عاشقت [illegible]
[illegible] تا جهان [illegible] عاشقت [illegible]
شد عاشقت [illegible] مقراض فراق [illegible] امید وصل [illegible] شد عاشقت [illegible]
[illegible] تا عیان شد عاشقت [illegible] شد عاشقت [illegible]
[illegible] عاشقت [illegible] شد عاشقت

المجلس الثالث من القسمة الخامس من الکتاب کما قوله الرحمن الرحیم [illegible]

الفصل الاول فی بیان اشتقاقهما و جوهر حروفهما اعلم انهما اسمان [illegible] کالغضبان من غضب [illegible] فان قیل رحم
متعد فکیف یشتق منه الصفة المشبهة [illegible] قلنا [illegible] العائق المتعدی [illegible]
فیشتق منه الصفة المشبهة [illegible] کثرة الفعل
وشموله [illegible] الرحیم [illegible] رحمن اسم عام

لصفة عامة والرحيم اسم عام بصفة خاصة وخصوص اللفظ في الرحمن بمعنى انه لا يجوز ان يسمى بالرحمن احد الا الله تعالى وعموم المعنى من حيث انه يشتمل
على جميع الموجودات من طريق الخلق والرزق والنفع والدفع وعموم اللفظ في الرحيم من حيث اشتراك المخلوقين في التسمي به وخصوص المعنى لانه يرجع
الى اللطف والتوفيق المخصوصين بالمؤمنين والرحمن ابلغ من الرحيم لان زيادة البناء تدل على زيادة المعنى كما في قطع وقطّع وكبار وكبّار وذلك
انما تؤخذ تارة باعتبار الكمية فقيل يا رحمن الدنيا لانه يعم المؤمن والكافر ورحيم الآخرة لانه يخص المؤمن وتارة باعتبار الكيفية فقيل يا رحمن الدنيا
والآخرة ورحيم الدنيا لان النعم الاخروية كلها جسام اما النعم الدنيوية فجليلة وحقيرة وبالجملة ففي الرحمن مبالغة في معنى الرحمة ليست في الرحيم وهي
اما بحسب شموله للدارين واختصاص الرحيم بالدنيا كما وقع في الاثر يا رحمن الدنيا والآخرة ويا رحيم الدنيا واما بحسب كثرة افراد المرحومين وقلتها
لما ورد يا رحمن الدنيا ويا رحيم الآخرة واما باعتبار جلالة النعم ودقتها فيقصد بالرحمن رحمة زائدة بوجه ما فلا ينافيه ما يروى من قولهم يا رحمن الدنيا
والآخرة ورحيمهما لجواز حملها على الجلائل والدقائق فالمفهوم من الرحمن نوع من الرحمة هي ابعد من مقدورات العباد وهي ما يتعلق بالسعادة
الاخروية والرحمن هو العطوف على عباده بالايجاد اولاً وبالهداية الى الايمان واسباب السعادة ثانياً والاسعاد في الآخرة ثالثاً والانعام بالنظر الى
وجه الكريم رابعاً كذا في المقصد الاقصى وذكر الفقيه ابو الليث رحمه الله في التفسير ما كان في اللغة على ميزان فعلان يراد به المبالغة في وصفه كما يقال
غضبان اذا امتلأ غضباً فلهذا سمى نفسه رحمن لان رحمته وسعت كل شيء فلا يجوز ان يقال لغير الله الرحمن لان هذا الوصف لا يوجد لغيره وانما قدم
والقياس يقتضي الترقي من الادنى الى الاعلى كقولك فلان عالم نحرير وشجاع باسل وجواد فياض للتقدم رحمة الدنيا ولانه صار كالعلم من حيث انه
لا يوصف به غيره لان معناه المنعم الحقيقي البالغ في الرحمة غايتها وذلك لا يصدق على غيره لان من عداه فهو مستفيض بلطفه وانعامه يريد به
جزيل ثواب او جميل ثناء او مزيل رقة الجنسية او حب المال عن القلب ثم انه كالواسطة في ذلك لان ذات النعم ووجودها والقدرة على ايصالها
والداعية الباعثة عليه والتمكن من الانتفاع بها والقوى التي يحصل بها الانتفاع الى غير ذلك من خلقه لا يقدر عليها احد غيره او لان اسم الرحمن
يفيد مع معنى الرحمن نوعاً من الهيبة والقهر والكبرياء كما قال الله تعالى الملك يومئذ الحق للرحمن وكان يوماً على الكافرين عسيراً والا لما
ذكر الوعيد عقيبه بما سبق علماً وذكر اسمه الله الدال على كمال القهارية والجبارية وذكر عقيبه الرحمن الذي هو المتوسط في القهر واللطف وختم
بالرحيم الذي هو الدال على كمال الرحمة او لان الرحمة لما دل على جلائل النعم واصولها ذكر الرحيم ليتناول ما خرج منها فيكون كالتتمة
والرديف له وللمحافظة على رؤس الآي والرحمة في اللغة رقة القلب والانعطاف يقتضي التفضل والاحسان ومنه الرحم لانعطافها على
ما فيها وهي من الكيفية التابعة للمزاج وهو سبحانه وتعالى منزه عنها فاطلاقه عليه سبحانه مجاز عن انعامه على عباده لان الملك اذا عطف على
رعيته ورق لهم اصابهم بمعروفه وانعامه كما انه اذا ادركته الفظاظة والقسوة عنف بهم ومنعهم خيره ومعروفه كذا في الكشاف فعلى هذا اطلاق
الرحمة عليه تعالى يكون مجازاً مرسلاً من باب اطلاق السبب على المسبب فان الرحمن منهما اما عبارة عن انعام او ارادته كل واحد منهما
مسبب عن رقة القلب والانعطاف التي هي مفهوم الرحمة ولذا قيل اسماء الله تعالى انما تؤخذ باعتبار الغايات التي هي افعال دون المبادي
التي تكون انفعالات وتحقيقه ما ذكر الشيخ الاربحاني رحمه الله في المشارق ان الاعراض النفسانية نحو الرحمة والفرح والسرور والغضب
والحياء والغيرة والمكر والخداع والاستهزاء اوائل ولها غايات ومثال الغضب اوله غليان الدم وغايته ارادة ايصال الضرر الى المغضوب عليه

فلفظة الغضب لا يحتمل على اوله في حق الباري سبحانه بل على غايته فمعنى قوله صلى الله عليه وسلم وهو عليه غضبان اي هو مريد الانتقام وايصال الضرر اليه وقال بعض العارفين هذا اذا كانت الرحمة مستندة الى مرتبة الجمع واما اذا كان مستندة الى مرتبة الفرق فلا حاجة الى هذا التاويل

الفصل الثاني في بيان الرحمة من صفات الفعل وما يتعلق بذلك وقد ذكرنا في هذه الفصل ثلث مسائل **المسئلة الاولى** ذكر الامام في لوامع البينات ان بعض المحققين قالوا الرحمة من صفات الذات وهي ارادة ايصال الخير ودفع الشر وعلى هذا التقدير كان الباري سبحانه في الازل رحمانا ورحيما لارادته الازلية ومعنى ذلك انه تعالى اراد في الازل على عبيده المؤمنين نعما لا يزال و قال آخرون الرحمة من صفات الفعل وهي ايصال الخير ودفع الشر وتسمية الرحمة الله وسبحانه عبارة من اعطاء الله تعالى العبد ما لا يستحقه من المثوبة ودفع ما يستوجبه من العقوبة وقيل هي ترك عقوبته كذا ذكره الامام النسفي رحمة الله في التفسير **المسئلة الثانية** ذكر الامام الرازي رحمة الله في مفاتيح الغيب ان الرحمة لا يكون لاحد الا لله لان الجود هو افادة ما ينبغي لا للعوض وكل واحد غير الله تعالى انما يعطي ليأخذ عوضا الا ان الاعواض اقسام منها جسمانية مثل من اعطى دينارا ليأخذ كرباسا ومنها روحانية وهي اقسام احدها ان يعطي المال لطلب الخدمة وثانيها ان يعطي المال لطلب الاعانة وثالثها يعطي المال لطلب الثناء الجميل ورابعها يعطي المال لطلب الثواب الجزيل وخامسها يعطي المال لدفع الرقة الجنسية على القلب وسادسها يعطي ليزيل حب المال عن قلبه وكل هذه الاقسام اعواض روحانية وبالجملة فكل من اعطى فانما يعطي ليعتاض بواسطة ذلك العطاء نوعا من انواع الكمال فيكون ذلك في الحقيقة معاوضة ولا يكون جودا ولا هبة ولا عطية اما الحق سبحانه وتعالى فانه كامل لذاته فيستحيل ان يعطي ليستفيد به كمالا فكان الجواد المطلق هو الله سبحانه وتعالى والحجة الثانية ان كل من سوى الله فهو ممكن لذاته والممكن لذاته لا يوجد الا بايجاد الواجب لذاته فكل رحمة تصدر من غير الله فهي انما دخلت في الوجود بايجاد الله سبحانه فيكون الرحيم في الحقيقة هو الله سبحانه الحجة الثالثة لان الانسان يمكنه الفعل والترك فيمتنع رجحان الفعل على الترك الا بعد حصول داعية جازمة في القلب فبعد عدم حصول تلك الداعية يمتنع صدور الرحمة وبعد حصولها يجب صدور الرحمة عنه فيكون الراحم في الحقيقة هو الذي يخلق تلك الداعية في ذلك القلب وما ذلك الا الله سبحانه فيكون الراحم في الحقيقة هو الله تعالى وقال الامام في لوامع البينات ان العبد بالم يحصل في قلبه نوع رقة فلم يرحم فاذا تامل المتامل علم ان المقصود لعبد من تلك الرحمة انما هو دفع تلك الرقة الجنسية المؤلمة للقلب فهو بالحقيقة انما رحم نفسه ليتخلص من الم تلك الرقة والحق تعالى منزه فلا يكون رحمته بهذا المعنى بل يكون رحمة الفضل والاحسان ويتحقق هذا الكلام بالامثلة فالاب اذا احسن الى ولده فهو في الحقيقة انما احسن الى نفسه لانه اذا اختلت مصالح الولد يألم قلب الوالد فاذا احسن الى الولد انتظمت مصالحه فزال ذلك الالم عن قلب الوالد فالاب انما احسن الى الابن لتحصيل هذا المقصود لنفسه والسيد اذا احسن الى عبده فانما احسن اليه ليبقعه صحيحا مستريحا او ليقوم بخدمته فيكون مقصود السيد من ذلك الاحسان الى السيد انما هو تحصيل مصلحة نفسه والانسان اذا وهب وتصدق وزكى فانما يفعل ذلك ليشتهر فيما بين الخلق بكونه جوادا كريما او ليفوز بالثواب او ليسلم عن العقاب فهو بالحقيقة انما احسن لغرض نفسه اما الحق سبحانه فانه كامل لذاته منزه عن وجوه النقائص والآفات فكان احسانه لمحض ايصال النفع الى الغير لا لعوض يعود اليه من طلب نفع او دفع ضرر فكان الجواد المطلق والراحم المطلق والمحسن المطلق ذات الحق سبحانه وتعالى **المسئلة الثالثة** قال الامام في لوامع البينات اتفق اصحابنا رحمهم الله على انه ليس لله تعالى في حق الكافر نعمة في الدين واختلفوا في انه هل لله تعالى في حق الكافر

نعمة دنياوية ام لا فقال قوم من اصحابنا ليس لله تعالى في حق الكافر نعمة دنياوية فان كل ما فعل بهم من الصحة والسلامة واللذات والمنافع انما هي استدراج وذلك بمنزلة الطعام المسموم الذي ينفع له الاكلة في الحال ثم يعقبه العطب والهلاك والنعمة عبارة عن المنفعة الخالصة عن الضرر واما المعتزلة فقد اتفقوا على ان لله تعالى على الكافر نعمة في الدين والدنيا اما النعمة في الدين فهو خلق الدلائل والاقدار والتمكين ورفع الموانع اما النعمة في الدنيا فهي الصحة واللذة واحتج اصحابنا على انه تعالى لم ينعم على الكافرين كما قال تعالى ايحسبون انما نمدهم به من مال وبنين نسارع لهم في الخيرات بل لا يشعرون فمنع ان يكون خيرا لهم واما قال سنستدرجهم من حيث لا يعلمون واملي لهم

ان كيدي متين والاملاء المتعلق بالكيد المتين لا يكون نعمة وانما النعمة بالعاقبة محمودة

الفصل الثالث في اقوال المفسرين في هاتين الكلمتين

روى الكلبي عن ابي صالح عن ابن عباس رضي الله عنهما انه قال الرحمن الرحيم اسمان رقيقان احدهما ارق من الآخر قال الحسين بن الفضل البجلي هذا وهم من الراوي لان الرقة ليست من صفات الله تعالى وتفسيرها الشفقة الناشئة من رقة القلب وانما هما رفيقان والرفق من صفات الله تعالى قال النبي صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى رفيق يحب الرفق ويعطي على الرفق ما لا يعطي على العنف وكثير من العلماء صححوا رواية القاف وفسروا الرقة باللطف وكمال العطف كلاهما ماخوذ من رقة قلوب العباد على الضعفاء وهو كمال علمهم ورحمتهم ثم اختلفوا في المراد من هذا الحديث قال بعضهم معناه وان احد الاسمين ادل على زيادة لطف لانه يفهم ذلك من الاسم الآخر وقالوا لا نعرف ذلك الاسم على التعيين لوجود الابهام وعدم التعيين قال بعضهم من غير هو الرحمن لانه يعم المؤمن والكافر جميعا وقال وكيع بن الجراح هو الرحيم لانه يشتمل المؤمن في الدنيا والآخرة وقال قائلون معناه ان كل واحد منهما ارق من الآخر على معنى ان لكل واحد من الاسمين معنى يفهم منه ما لا يفهم ذلك من الآخر بحيث لا يمكن تفضيل احدهما على الآخر كما استثناه ان تبارك الله تعالى وقال ثعلب الرحمن امدح من الرحيم والرحيم ارق من الرحمن كذا في التيسير فان قيل ما الحكمة في الجمع بين الصفتين المشتقتين من الرحمة قلنا فيه وجوه الاول الاشباع كقوله تعالى ام يحسبون انا لا نسمع سرهم ونجواهم فحينئذ الرحمن الرحيم كالندمان والنديم واللهفان واللهيف والجمع بينهما كالجمع بين قولهم جاد مجد والثاني قوله الرحمن عبراني الاصل فقرن به الرحيم الذي هو مفهوم العرب والثالث انه بدا باسمه الذي هو يدل على الهيبة فذكره بعد اسمين مشتقين من الرحمة ليعلم انه يوصل الى عباده آثار رحمته اكثر مما يوصل اليهم هيبته والرابع ان معانيهما مختلفة ولذا كثرت اقاويل السلف والخلف في تفسيرهما ولنذكر منها اثنين قولا من الاقاويل الاول ذكر في التيسير روى ابو سعيد الخدري رضي الله عنه ان عيسى صلوات الله وسلامه عليه قال الرحمن رحمن الدنيا والرحيم رحيم الآخرة والى ذلك يرجع قول مجاهد رحمه الله الرحمن باهل الدنيا والرحيم باهل الآخرة وقول يحيى بن معاذ رحمه الله بمصالح معاشهم والرحيم بمصالح معادهم قال حارث بن الاسد رحمه الله الرحمن برحمة النفوس والرحيم برحمة القلوب قال ابو بكر الوراق الرحمن بالنعماء والرحيم بالآلاء والنعماء ما اعطى وحباه والآلاء ما صرف وزوى وقال محمد بن علي الحكيم الترمذي رحمه الله الرحمن بالانقاذ من النيران والرحيم بالادخال في الجنان قال السري بن مغلس رحمه الله الرحمن بكشف الكروب والرحيم بغفر الذنوب قال عبد الله بن الجراح رحمه الله الرحمن بتبيين الطريق بالعصمة والرحيم بالتوفيق عن ابن عباس رحمه الرحمن العطوف على البر والفاجر بالرزق والرحيم بالمؤمنين خاصة عن مقاتل بن سليمان رحمه الله الرحمن العطوف على كل عباده بفضله الرحيم الرفيق باهل طاعته اذ لم يكلفهم ما لا يطيقونه واحب لهم

من الرحمة ما يستحقونه وعن خارجة بن مصعب الرحمن بكل خلقه والرحيم بأوليائه السري بن مغلس الرحمن العاطف على عباده برزقهم من حيث
لا يحتسبون ويدفع عنهم من حيث لا يعلمون والرحيم بالمؤمنين يغفر لهم ما يدنسون الضحاك رحمه الله الرحمن بأهل السموات حين أسكنهم السموات
وطوقهم الطاعات وأكرمهم بقربه وائتمنهم على وحيه وحجبهم الآفات وقطع عنهم الشهوات وأطلق ألسنتهم بأنواع التسبيح وكساهم ملابس النور
والرحيم بأهل الأرض حين أرسل إليهم الرسل وأنزل عليهم الكتب فاعتذر إليهم وصرف البلايا عنهم ابن المبارك رحمه الله الرحمن الذي
إذا سئل أعطى والرحيم الذي إذا لم يسأل أغضب هشام بن عبد الله العراقي رحمه الله الرحمن بأهل طاعته حين قبل عنهم الطاعات وإن كانت
غير صافيات والرحيم بأهل معصيته إذا ما يواخي عنهم السيئات وإن لماحات أبو بكر الوراق رحمه الله الرحمن لمن حمده والرحيم لمن وحده
وقيل الرحمن لمن كفره والرحيم لمن شكره وأما قول المشايخ فيما قال بعضهم الرحمن لأهل الافتقار والرحيم لأهل الالتجاء إذا شهدوا جلاله
خافوا وافتقروا وإذا شهدوا جماله عاشوا وافتخروا وقيل الرحمن لما ستر في الدنيا والرحيم لما غفر في العقبى قال الحارث المحاسبي رحمه الله
الرحمن بإزالة الكروب والعيوب والرحيم بإنارة القلوب للغيوب وقيل الرحمن بتعليم القرآن وقيل الرحمن بخلق الإنسان والرحيم بتشريف
التسليم في الجنان بيانه سلام قولا من رب رحيم قال شيخ ابن عبد الرحمن السلمي قدس الله روحه إن المحبين يتنعمون بأسرارهم
في رياض معاني اسمه الرحمن فيجتنون منها ثمار الأنس ويترقون منها إلى رؤية الآلاء والعمار والخائفون يتلذذون بقلوبهم في معاني اسمه
الرحمن ويتزودون منها حلاوة السكون والأنس والتائبون يتروحون بأسرارهم في معاني اسمه الرحمن فيرجعون منها بالصفاء والستر
وطهارة القلوب والعاصون يمرون على باب عنايته اسمه الرحمن فيرجعون بالندم والاستغفار والرحيم هو الذي يعلمك بجميع عيوبك
إذا أقبلت عليه ويحفظك أتم الحفظ في العاجلة وإن أدبرت عنه باستغفاره عنك مقبلا ومدبرا قال الصادق رضي الله عنه الرحمن الرحيم
واقع على المريدين والمرادين فاسم الرحمن للمرادين لاستغراقهم في الأنوار والحقائق والرحيم للمريدين لبقائهم مع النفس واشتغالهم بإصلاح
الظواهر قال الواسطي رحمه الله الرحمن لا يتقرب إليه أحد إلا بصرف رحمانيته والرحيم يتوسل إليه بالطاعة لأنه تبارك به رسول الله صلى الله عليه
وسلم فقال بالمؤمنين رؤف رحيم ذكر في كشف الأسرار للشيخ رشيد الدين الميبدي قدس سره الرحمن العاطف على جميع خلقه بأن خلقهم
ورزقهم قال الله تعالى رحمتي وسعت كل شيء والرحيم بالمؤمنين خاصة بالهداية والتوفيق في الدنيا وبالجنة والرؤية في العقبى
قال الله تعالى وكان بالمؤمنين رحيما وفي تفسير كشف الأسرار أيضا الرحمن بما روح والرحيم بما لوح فالترويح بالمبار والتلويح بالأنوار
رحمانست که راه مزدوری آسان کند مزدوران را رحیمست که شمع دوستی برافروزد در راه دوستان مزدوران بهشت به حور در آرد و حور و قصور
و شراب طهور دوست خود و جز عیان عرفه نور بیت روزیکه مرا وصل تو در چنگ آید + از حال بهشتیان مرا ننگ آید + رحمانست که
قاصدان را توفیق مجاهدت داد رحیمست که واجدان را تحقیق مشاهدت داد آن حال مریدانست این صفت مر یکراع توفیق رفت تا بمشاهدت
رسید مراد بشمع تحقیق رفت تا بمعاینت رسید مشاهدت برخاستن عوائق است میان بنده و میان حق و معاینه دیدار قست که بنده در یک
چشم زدن عائب شود بحکم اجابت مرامید می نگرد و بحکم انفراد مرا فرو می نگرد به دوری از خود بنزدیکی دیدار دیک شود بکم شدن از خود آشکارا
دیدار آشنا گردد و لعیبت حضور دیدار کم حاضر بود که او به از قاصدان درست و به از طالبان کم و به از مریدان عائب بیت

رحمتی کن بر دل خلق و برون آی از رحمات تا شود کوته ز هیچ فنا دو دولت داوری + و ذکر الشیخ روزبهان قدس الله سره فی تفسیره العرائس
الرحمن مطیة السالکین یسیرهم الی معدن العنایة والرحیم حبل الحق للمجذوبین یجذبهم الی جمال الوصلة باسمه الرحمن یقیهم من العقبات وباسمه
الرحیم اتاهم من نفایس النوال الرحمن مفتاح المکاشفة والرحیم مرقاة المشاهدة باسمه الرحمن فتح لهم الغیوب وباسمه الرحیم غفر لهم الذنوب
قال الشیخ الورکانی فی اسرار الفاتحة این دو اسمیست هر یک مسمی را در یا مست و هر یک بادشاه را جل جلاله و عم نواله آماده و هر یک را اعتباریست
چنانکه گویند یا رحمن الدنیا و یا رحیم الآخرة یعنی آنجا که صفت رحمانست مومنان و کافران خیره خوارگان مطبخ کرم اند اما آنجا که نعمت رحیمیست
جز مومنان بر در کعبهٔ لطف او نومید پس رحمان دنیا است بدان معنی که خلق را نگاه میدارد و رحیم آخرتست که از مومنان گناه در میگذارد و رحمانست
بداشت خلقان درین جهان رحیم ست بدرگذاشت مومنان اندران جهان و این جهان سفره خوارهٔ اوصاف رحمانی اوست آن عالم پروردهٔ
نعمت رحیمی اوست از و بهشت اندرین جهان بفروغ رحمت رحمانی بهشت فانظروا الی آثار رحمة الله از بهشت اندران جهان بتجلی رحمت رحیمی
نگاشت اما الذین ابیضت وجوههم ففی رحمة الله صفت رحمانی اوست وکیل نعمت این جهانست نعمت رحیمی او کارساز رحمت
آن جهانیست رحمان آب و گل ست که بستان جهانی داره رحیم جان و دل ست که بستان جهانی دا و عکرمه میگوید رضی الله عنه که رحمانست
بیک رحمت و رحیم ست بصد رحمت و این بر تحقیق سخن مجاهدست رحمه الله که گفته است رحمانست باهل دنیا و رحیم ست باهل آخرة از بهر آنکه یک
رحمت اهل دنیا راست و صد رحمت اهل عقبی را کما روی سلمان وابو هریره رضی الله عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ان لله عز وجل
مائة رحمة وانه انزل منها واحدة الی الارض فقسمها بین خلقه فیها یتعاطفون وبها یتراحمون واخر تسعا وتسعین لنفسه وان الله قابض
هذه الی تلک فیکملها مائة یرحم بها عباده یوم القیامة قالوا رحمة واحدة شملت جمیع اهل الدنیا من الجن والانس والشیاطین والوحوش والطیور
والحشرات واهل السموات واهل الارضین فاذا کان یوم القیمة واجتمعت مائة رحمة وغیر الناس من الحیوانات یصیرون ترابا بعد الانصاف
والانتصاف والشیاطین یصیرون الی النار والکفار من الادمیین کذلک والمدعون للایمان من کل من کان من اهل الاهواء الاثنین
والسبعین کذلک والمطیعون من اهل السنة والجماعة ینجون بطاعتهم فبقیت المائة الرحمة للعصاة من اهل السنة والجماعة من المؤمنین فلا بد
ان یرحمهم بها کذا فی تفسیر بحر العلوم و فی کشف الاسرار پس یکی مومن اندرین عالم باچندین انوار از یک جزء رحمت چه یافت یعنی
ز ایمان و معرفت و توحید و نعم ظاهره و باطنه و قیاس کن تا در قیامت از صد جزء فی انوار و تشریف چه یابد رحمانست که اسلام به بیرون
ریشا در مهر داشت این جهان رحیم ست که ایمان در درون نهاد از برای درگذاشت آن جهان اسلام بر آب و گل بر دوده تجلی رحمانی اوست
عیان و جان و دل تربیت یافته رحیمی اوست اسلام رایج از بیرون است و شاخ از درون افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی
نور من ربه ایمان را بیخ از درون است و شاخ از بیرون وما کان الله لیضیع ایمانکم مراد ازین ایمان نماز است اندرون بنده
حکم آخرت دارد و بیرون صفت دنیا هرچه تعلق به بیرون دارد تا مدت عمر بیش نیست واعبد ربک حتی یاتیک الیقین و هرچه با ریشه درون است
تا ابد پاینده است یثبت الله الذین آمنوا بالقول الثابت فی الحیوة الدنیا وفی الاخرة در حق منافقان صفت رحمانی
با گر بود اما از رحمت رحیمی بهره نداشتند لاجرم اسلام دنیاوی داشتند و ایمان اخروی نی قالت الاعراب آمنا قل لم تؤمنوا ولکن

قولوا اسلمنا منافقان مسلمان بیرونی بودند اما مؤمنان اندرونی بودند یقولون بافواههم ما لیس فی قلوبهم منافقان بکلی مؤمن
شدند نه بدل واذا لقوا الذین آمنوا قالوا آمنا این ایمان با ایشان تا در وارهٔ مرگ بیش نشد ذهب الله بنورهم وترکهم
فی ظلمات لا یبصرون مؤمنان بدل مؤمن شدند نه بکل اولئک کتب فی قلوبهم الایمان لاجرم با ایشان تا باید رسید یثبت الله
الذین آمنوا بالقول الثابت صفت رحمانی خلق را یکبار را گرفته از عالم پاک شان بولایت خاک آورد نعمت رحیمی دست یک
مردان گرفته از جهان خاک شان بعالم پاک برد گل شیر خوارهٔ رحمت رحمانی است و دل پروردهٔ رحمت رحیمی گل از این جهان و دل از آن جهان
امروز دل آن جهانی باصل گل این جهان شده و در قیامت گل این جهان طفیل دل آن جهان خواهد بود کما تدین تدان
امروز جان و دل در ولایت آب و گل مهمان است فردا آب و گل در جهان جان و دل مهمان خواهد بود اگر آب و گل جان و دل را امروز
بمیزبانی شرع گرامی دارد آن جان و دل فردا در حالت کوچ این آب و گل را مقرب گرداند بل رفعه الله الیه واگر امروز آب و گل جان
دل را بر خوان قرآن ترتیب نکند این آب و گل در حالت کوچ جان و دل را بخاک فرو کشد فخسفنا به وبداره الارض سرکش آب و گل
بحور جان و دل داد آسمانها سر بر گشت بیسی گشت که بل رفعه الله وآنکه جان و دل را در زندان آب و گل ماند ببیدینی بکاه فرو برد
قارون شد فخسفنا به وبداره الارض جان جان را به قرآن قربت ده تا قالب را با آسمان الا بردا الیه یصعد الکلم الطیب
وآب کید سرای جان منه که آنکه رسیست نگلو فرو برد فهما لعید که ابیات
ترک کن این چاه زندان گر جهان می بایدت * یار عرشی گر بر سر بلاری سر بر آر * ورنه در کلش شمس گر استوار می باید
ترک مال و سر گر بالا بال پر چون مرغ جان می بایدت * روز و شب مشغول کار و بار و بیاه * وس بسر باری
هرچه گوئی چون سر آرد زبان گنگ گوید گنگ سوار ما سوی الله گر بال می بایدت دستی از او فرا
ابراهیم آتش ... ان می بایدت * ای جرده سنگ دست نگاهش در کشند * پس چو عیسی ملک امن کسا

الفصل الرابع فی الاشارات بانتین الکلمتین و ما اندرین فصل از جمله اشارات بیین کردیم و آن اسرار
بارت لطیف بس ساریم **اشارت اولی** بدانکه این دو کلمه دوازده حرف است از آنکه همه سالمیان اسرائیلیان حضرت حق
سبحانه وتعالی و اسیران او دید جمله اندرین هفت فرسنگ هفت اقلیم که تیه ایشان است سرگردان مانده اند مجموع بر دوازده قسمت افتاده
لاین دوازده سبط که اسرائیلیان و اسیران حق اند دوازده چشمه بر شرح سر ارتیسان که سی ای عر و فانفجرت منه اثنتا عشرة
عینا قد علم کل اناس مشربهم بعیسی کل فریق بر مثال بنی اسرائیل بر دوازده قسمت اندرین هفت فرسنگ تیه سرگردان مانده اند
چندین هزار سال است که زیانی تا سر حی سوار برستوری بیرون مد لطف ازلی ارسی اسرائیلیان این دوازده نقطه را ازل بطرستاد
لعلها سپهر اتی عشر نقیبا و نور قدم شان بر بال داد که الرحمن الرحیم تا این اسرائیلیان بفروغ نور ایشان از ظلمات این
جهان پریشان نجات یابند **اشارة دوم** اندرین آیت شش نقطه است یکی در کلمه رحمن و در کلمه رحیم از آنکه در حضرت او سبحانه چون کمیل
اند دو نوع آخرت بود یکی نصیب دنیا از رحمن مربی دنیاست و رحیم ولی نعمت آخرت رحمن وارد دالست رحیم بر ... دهالست

قالب در مرتبهٔ دختران ست که میراث یک بهره گیرد و جان در درجهٔ پسر است که از ترکه دو نصیب دارد پس میراث دهندهٔ ازل که متعهد
اورثنا الکتاب میراث اوست و فرضی آید که او لیات هو الوارث نون میراث پسران او بید میان جان و قالب میراث رحمت را چنین قسمت
گرد دو بهره بجان داده و یک بهره بقالب بستاد و بهره جان در دو نقطهٔ رحیم نهاد و نصیب قالب یک نقطهٔ رحمن فرستاد ان فی ذلک لآیات للعالمین **اشارهٔ سوم**
اندرین دو کلمه شش حرفست که معجم است نقطه دار از سر آنکه این آیت مربی شش جهت عالم است و پروردهٔ شش جانب جهان است
و در حسنی و سعت کل شیء رحمت او از دو رهٔ این شش حروف در شش جهت عالم ریخت و لطف او بواسطهٔ این شش حرف در شش جا
جهان بسط گشته تا دلایل کمال لطف او نهایت حسب رحمت او را غایت نی **اشارهٔ چهارم** درین آیت دو تشدید است که این دو
تشدید [illegible] جهان مرد عالم است **اشارهٔ پنجم الرحمن الرحیم** دو صفت کمال جود اظهار فرموده محتاجان
مرد جهان [illegible] دو کلمه بدرگاه ربی بوده که سبحانه و تعالی بقول رحمانم که قضاء حوائج ذوالحاجات را لی نهمت و نور و بهمت قصور
من متقدیم رسانم رحیمم که جرائم جرائم عصاة جنات را از سحاب جرات از جرات عرات من شستن توانم رحمانم که اطمینان جان متردیان
روا یابی حرمان اثری از آثار انوار او کار ماست رحیمم که مستغنی بواطن مجروحان رحم گناه و عصیان ترقب معاقب [illegible] اشرار و انوار رحمت
لی مقدار مست رحمانم که امضای سنستان انعام بالاکرام در بان خاصه عام هر صبح و شام از دیوان اکرام من فرستم رحیمم که خاطر جانم
شکستگان [illegible] گناهگاران وامصلات مغفرت و احسان من کرامت فرمایم رحمانم که گنج گنجینهٔ سینهٔ بی کینهٔ گدایان مشتاق [illegible] احسان
و انعام ماست رحیمم که دو اعداد قلوب بی مایگان تاراج امواج بحار رحمت فراق در اسواق اشتیاق [illegible] جواهر رحمتهای بالاکرام ماست
ابیات رفت آن بنده که در رحمت کشاییم دری + رهروان را بنماییم بکو در اسری + مدتی شد که درین ابره مرکز دارید + در سراپردهٔ عزت
ننشیند خبری + عاشقان بر بحار منتظر یک نظرم + چون نیامی ستم دیده بمهری نپذیری + چشم بر راه که افتد ز نظرگاه کرم + سوی سو
ختگان یک نظر از دیدهٔ صاحب نظری +

الفصل الخامس فی حقائق دقائق بائین الکلمتین

ای درویش بدانکه این دو نام ست از آن یک بعد احدی علا
و دوم اسمیست از آن یک بار حدا سبحانه و تعالی رحمانست که از بده خلق ست در وجود رحیم ست که گرامی کنندهٔ نعمی ست در شهود اوّل کسی که
در تجلی رحمت رحمانی حق امداد سبحانه خواجهٔ کونین بود صلی الله علیه وسلم و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین آخر کسی که در تربیت رحیمی حق تعالی
در آمد رسول ثقلین بود علیه الصلوة والسلام و بالمؤمنین رؤف رحیم این خواجه دو صوف اولیس فرزند کن فیکون بود اوّل ما خلق الله
نوری و آخر این قرة العیون جان و قلمون بود که ختم لی السوی عقل اولیس با نور خواجهٔ کونین صلی الله علیه وسلم همراه بود اوّل ما خلق الله تعالی
نوری عقل آخرین بار خود رسول ثقلین صلوة الله و سلامه علیه هر دو یک روز مبعوث شد بعثت لاتمم مکارم الاخلاق نور سید علیه الصلوة
والسلام با ذات عقل هر دو از شکم کاف و نون کن فیکون دست بگردن یکدیگر در آورده باین جهان تلمون آمدند نور سید مبشر از وجود
عقل بود و نه وجود عقل بوده در نور سید می بود بها یکی صفت بود و دیگری موصوف یکی نعت بود و دیگری منعوت چنانچه وجود عقل صفت
بود و نور سید موصوف ذات عقل نعت می بود و نهاد سید منعوت زیرا که دو اوّل هیچ چیز نتواند بود و آئینهٔ کبریا از هر دو منفعل نتواند

ولطف ازل از برای ترتیب جهان مرگ جان ما قرة العین آن جهانست قل الروح من امر ربی عقل اولیں را بآن جهان امر فرستاد
کرم کبریا از بهر پرورش عالم خلق که قالب با جگر گوشه آن عالمست خلقه من تراب پیغمبر جسمانی را باین عالم خلق فرستاد عقل را در درون بنور
نبوت از بیرون پرورش داد نبوت را از بیرون بقبول عقل از درون تربیت کرد نبوت بشیر شریعت طفل عقل را در گهواره دلیس پرورش
داد قبول عقل به جهان برهان بادشاه زاده وحی را بر نواحی قالب مدد با فرستاد عقل رسولست منور باندرونش فرستاد که ولایت امرست
تا نور برهان از درون جان رسالت رسول را مدد کند بار عقل الست مصور بیرونش فرستاد که ماحیت خلق ست یا لفروغ قرآن در رده
قربان عقل را یاری دهد پس بر بین منوال عقل رسول جان ست و معرفت از حق تعالی بجان آورده است یا رسول عقل قالب ست شریعت
از خدای سبحانه تعالی رسانیده است پس معرفت شریعت جانست و شریعت معرفت قالب ست پس آنجا که ترتیب قالب نامی کند نبوت
شریعت تجلی رحمت رحمانی بار آنجا که پرورش جان نماید هدیه نور معرفت تجلی رحمت رحیمی بشناس اما تجلی رحمت رحمانی عام ست و تجلی
رحمت رحیمی خاص بحقیقت بدانکه انچه رسول آورد هیچ مخالف آن نیست که عقل داشت و انچه عقل داشت هیچ مخالف آن نیست که رسول آورد الّا
عقل کسی بمقتضای نبوت نرسد از نقصان عقل بوده از خلل در نبوت که عقل کوته بالاست و نبوت بلند قامت بی از حق مبعوث ست بعقل
اعقل را دست گرفته از حضیض باوج رساند و عقل از حق آمده است بخلق تا نبوت دامن اگرفته فراسوار دلیس نبوت را بر دمالست بر عقل
اعقل را صعود ست بر نبوت نبوت بمد رحمت رحمانیست الرحمن علی العرش استوی از عرش بفرش آمد تا عقل را مدد کند یدبر الامر
من السماء الی الارض عقل با عنایت رحمت رحیم ست و کان بالمؤمنین رحیما از فرش بعرش آورد تا نبوت را اجابت نماید ثم
یعرج الیه نبوت بمقتضای رحمت رحمانیست از ازل آمده است با عقل را با ازل رساند عقل بدلالت رحمت رحیم ست در آخر استاده تا
تا نور را بشاند نبوت بر دوش عقل کرد عقل تربیت نبوت بجا آورد و شرع از بیرون فیض نور رحمانست در پرده قرآنش با نبوت همراه ساخته
معرفت از درون تجلی رحمت رحیمیست در حیطه برهان پرتو عقل انداخته تا حقیقت داشت صفت رحمانی در جهان خلق ندانی و اسرار
در گداست نعمت رحیمی در عالم امر بیبی ومن لم یجعل الله له نورا فما له من نور

الفصل السادس فی الحکم فی اختیار هذه الاسماء الثلاثة فی التسمیة

ذکر العلماء فیه وجوها الاول ان الناس
عند مبعث النبی صلی الله علیه وسلم کانوا فرقا ثلاثا المشرکین العرب وهم یعرفون باسم الله تعالی قال الله سبحانه وتعالی ولئن سألتهم
من خلق السموات والارض لیقولن الله وما کانوا یعرفون الرحمن قال تعالی واذا قیل لهم اسجدوا للرحمن قالوا وما الرحمن
والیهود وکانوا یعرفون اسم الرحمن قال عبد الله بن سلام لما اسلم قال یا رسول الله لا اری فی کتابکم ذکر الرحمن فنزل قوله تعالی
قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن والنصاری کانوا یعرفون اسم الرحیم فوقت البدایة ادعوا فی خطاب القوم بذکر هذه الاسماء
الثلاثة لمعرفة المخاطبین بها الثانی کل عبد له ثلاثة اشیاء قلب ونفس وروح فعلی القلب بهذه التسمیة سمة المعرفة والایمان وعلی النفس
سمة الرزق والاحسان وعلی الروح سمة العفو والغفران او تقول ما تم سلمت قلوب اولیاء الله عما لیست فیه رضاء الله وبالحسنی
قربت نفوس العباد الی خدمة الله وبالرحیم تخلصت الارواح الاصفیاء علی ما یوجب سخط الله تعالی والثالث ان الله اسم مقنع العظ

والمعنى والرحمن بمنع اللفظ مطلق المعنى والرحيم مطلق اللفظ والمعنى وكانت البداية باسم الله اولى ثم بالرحمن الرابع ان كل واحد منها افاد
الآخر يفيد تخصيصا لعد تعميم فان اسم يفيد انه اله كل شئ او الرحمن لجميع خلقه من الحيوانات والرحيم بالمؤمنين خاصة الخامس احوال العبد
ثلاثة سابقة وحالية وخاتمية قرنت هذه الاسماء الثلاثة يعلمك ان الله تعالى الذي اصلح سابقتك والرحمن الذي هيأ حالتك
والرحيم الذي يحسن خاتمتك السادس يعلمك ان الله الذي خلقك والرحمن الذي رزقك الرحيم الذي يغفر لك وذكروا
هذا المعنى وهو ان اول آنكه الله اشارتست بآفرينش به قدرت القدرت رحمن اشارتست بپرورش در دوام نعمت رحيم اشارتست
بآمرزش در انتهاء كار يقول تعالى اوّل آفريدم بقدرت پس پروردم بنعمت آخر هم بيامرزم برحمت بيت آنكه جان بخشيد و روزي
داد و چندين لطف كرد + هم ببخشايد چو ديد استخوانم شد رميم + دوم آنكه اللهم كه حالت اولى ترا وسابقه كار ترا اصلاح آورده
در روز اوّل بحكم عنايت ازل وسابقه لطف لم يزل ترا از رحمة دوستان خود گردانيدم رحمانم كه چون در وجود آوردم اسباب كار ترا
بى منت مخلوقان ساخته گردانيدم و روزي از خزانه وعنده مفاتيح الغيب هر شام و چاشت بلطف خود ارزانى داشتم
رحيم كه خاتمت كارت را نكو گردانيدم ترا ضايع نكنم گناهات را بيامرزم و در بهشت در آرم و ديدار بيچون بيچگونه خود بنمايم الثالث
اللهم بيافريدست و آلت در ميان نى رحمانم كه روزي داد منت وكفايت در ميان نى رحيم كه بيامرزيد منت وطاعت در ميان نى السابع
ان الله تعالى تلبه الاف اسم الف عرفها الملائكة لا غير والف عرفها الانبياء لا غير وثلثمائة في التورية وثلثمائة في الانجيل وثلثمائة في الزبور
وتسعة وتسعون في القرآن واحد استاثر الله تعالى به ثم معنى هذه الثلاثة الاف في هذه الاسماء الثلاثة فمن علمها وقالها فكانه ذكر الله تعالى
بكل اسمائه الثامن اسم الله يوجب الهيبة قال الله تعالى الله ولى الذين آمنوا والرحمن يوجب محبته قال الله تعالى ان الذين آمنوا
وعملوا الصالحات سيجعل لهم الرحمن ودا والرحيم يوجب رحمته وكان بالمؤمنين رحيما التاسع لما اطرق اسم الله تعالى هيبته
اطرق الرحمن عونه وفى الرحيم مودته ومحبته ليبقى بها كل الحلق على افتتح كتابه باسم الله مطلقا الذات تحت حقيقتها الخلائق الامن كان محفوظا
من هي او ولي والدليل عليه ما ذكر في التفسير رواية عن بعض اولاد على رضي الله عنه ان الله تعالى لما خلق القلم قال اكتب بسم الله فسماع اسمه
الله تعالى وله القلم والشق مصفى فوضع راسه على اللوح كذلك منشق فاحي رحمة الله سبحانه تعالى فاسمعه الاسمين الرحمن الرحيم فالقام
احد الله فمن سماع احد الاسمين والتيام الشق الآخر حاصل كلام آنكه چون دلهاى دوستان از سماع كلمة الله كه از قدرت و سياست مبنى ست
و تمام دست رحم باللعراب وريث از رات خورده به واسطه الرحمن الرحيم مرهم فرمود تا اگر سماع الله در كشف جلال و عظمت او مدهوش و
متحير گشته است لعاش مكسترست ۵ بادبيت مي ليلى ليلى فكانما + بداوى بها الخمر بالخمر + خورده يك باده بدح ساقى + هر چه مانده ست
كرده در باقى + العاشر كه حق تعالى خواست تا كار بندگان خود آسان كند و ثواب ايشان هيچ چيز نكاهد و قسمت كار ايشان
بس ضعيف و عمرها كوتاه ست حفظ همه نامها نتواند پس معانى همه نامهاى بزرگ در اين سه نام جمع كرد و معنى همه نامها سه قسم ست قسمى
جلال هيبت است قسمى نعمت و تربيت يا قسمى رحمت و مغفرت را هر چه جلال و هيبت ست در نام الله تعبيه كرد و هر چه نعمت و تربيت
در نام رحمان نهاد و هر چه رحمت و مغفرت ست در نام رحيم نهاد ست تا گفتن آن بر بندگان آسان باشد و ثواب وى فراوان راحت و رحمت الله

وفی سیارة فی العصیان الحادی عشر ذکری بحر العلوم هو الله تحت القیامة والرحمن وتحت الخدمة والرحیم وتحت الخلوة والثانی عشر
هو الله الذی قسم لک فی الازل والرحمن یتولاک فی الحال ویقدر علی کفایة مهماتک التی تعجز عنها کل احد والرحیم یرحمک فی العاقبة ولم یبق لک
احد فان حق علیک ما قسم الله تعالی لک فی الاول وما یختم لک فی الآخر وانظر الی ما اکرمک به فی الحال حیث اعطاک خیر رسول وجعلک خیر امة
واختار لک خیر دین ووجهک الی خیر قبلة واکرمک بخیر کتاب وخصک بخیر شهر وخیر یوم ولیلة وابرک بحته [illegible] واختصک باضافته فقال
یا عبادی ذلک [illegible] الثالث عشر هذا باسم الذی یقتضی [illegible] الرحمة [illegible] اشارة الی
ان فی القیامة [illegible] الامر بالسیاسة حتی کان [illegible] الرحمة حتی [illegible] کل شیطان [illegible]
الرابع عشر ان فی القرآن تسعة وتسعین [illegible] علی ثلاث وکل [illegible] ثلاثة اصناف سابق ومقتصد و
ظالم [illegible] ثلاثة [illegible] الظالمین وهذا الاسماء الثلثة [illegible] معانی ثلاثة [illegible]
الرحمن [illegible] الرحیم [illegible] کانه تعالی یقول [illegible] الله [illegible] رحمان [illegible]
[illegible] الله [illegible] ظالمان رحیم [illegible] الله
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] طاعت [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] رباعی [illegible]
[illegible] که [illegible] رحمت [illegible]
[illegible] فی ذکر الرحمن الرحیم [illegible]
[illegible] الرحمة [illegible]

لما اراد بحکمته البالغة ان تمتع اہل الارض بنور الشمس وحرارتها وخواصها جعل بین الشمس من الارض فلک الزمہریر وہو الہواء البارد
ثم البحر المحیط من الماء البارد واسطة حتی یمنع قوة الحرارة ببرودتها ولو لم یکن لاحترقت الارض ومن علیها [illegible] هذه السر وکشف
هذه الحقیقة علی اسرار شاکری لعانه جلاً لوقوع بسم الله الرحمن الرحیم صدر کتابه الکریم لیتحقق لہم ان الخلق حجاب الاسم محجوبون عن الله
علما محو الحدثات الطاف عن حجاب الاسم ووصلوا الی المسمی وجعل الله یتجلی لہم بالالوہیة [illegible] بسطوت التجلی ان الحجب [illegible] الرحمن الرحیم
الصفة الرحمانیة فیبقیهم بلا ہم حتی قالوا ما قال شیخ العارف [illegible] رضی الله عنه ابیات امروز [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

الفصل السابع فی بیان [illegible] بسم الله الرحمن الرحیم

[illegible]

على رعيتهم لا بهم قالوا ان الملوك فى الارض هم نائب اله العالم واله العالم يطعم ولا يطعم وينفع ولا ينتفع فكان الملك السعيد من كان مشيتها ما لاله بهذه الصفة ورأينا ملوك الترك وهم يعيشون بأمر الملك بسماية على انفسهم وبيده وسما على رعاياهم وهؤلاء نواب الشياطين فاذا عرفت بذه الحكاية ظهر لك ان الكمال رحمة لا نسان ان يسعى فى ايصال النفع الى الغير ودفع ضره عنه ولا جل كمال هذا قال عليه الصلوة والسلام التعظيم لامر الله والشفقة على خلق الله وقال بعض المشائخ نقول مجامع الخيرات محصورة فى امرين صدق مع الحق وخلق مع الخلق ومما يوكد ان هذه المرتبة اعظم المراتب انه تعالى وصف رسوله صلى الله عليه وسلم بالرحمة وقال وما ارسلناك الا رحمة للعالمين وقال بالمؤمنين رؤف رحيم وقال فبما رحمة من الله لنت لهم ومدح رسول الله صلى الله عليه وسلم اصحابه فبدأ بالذكر بوصف ابى بكر رضى الله عنه بالرحمة فقال ارحم امتى امتى ابو بكر وقال صلى الله عليه وسلم الراحمون يرحمهم الرحمن ارحموا من فى الارض يرحمكم من فى السماء وقال صلى الله عليه وسلم من لا يرحم لا يرحم وحكى ان عمر بن العزيز رحمه الله خرج الى المصلى يوم العيد فلما صلى قال اللهم ارحمنى فانك قلت ان رحمة الله قريب من المحسنين فان لم اكن من المحسنين فانا من الصائمين قلت والصائمين والصائمات اعد الله لهم مغفرة واجرا عظيما فان لم اكن من الصائمين فانا من المؤمنين وقلت وكان بالمؤمنين رحيما فان لم استوجب لك فانا شئ وقلت ورحمتى وسعت كل شئ فان لم اكن كذلك فانا مصاب حيث نزلت رحمتك اكما قلت اذا اصابتهم مصيبة قالوا انا لله وانا اليه راجعون اولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمة وصلى الله على خير خلقه محمد وآله واصحابه اجمعين

الفصل الثامن فى الاحاديث والاخبار والحكايات وهى على قسمين القسم الاول فيما يناسب الرحمن الرحيم

اما الاحاديث فمنها عن ابن عمر رضى الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من زرع على الارض ولا ثمر على الاشجار الا وعليها مكتوب بسم الله الرحمن الرحيم هذا رزق فلان بن فلان وذلك قوله تعالى وما تسقط من ورقة الا يعلمها ومنها حديث الحسن بن على رضى الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يا ايها الناس ليس شئ يقربكم الى الجنة ويباعدكم من النار الا قد امرتكم به وليس شئ يباعدكم من الجنة ويقربكم الى النار الا قد نهيتكم عنه الا وان الروح الامين نفث فى روعى انه لن تموت نفس من الدنيا حتى تستوفى رزقها فاتقوا الله واجملوا فى الطلب ولا يحملنكم استبطاء الرزق ان تطلبوه بمعصية الله فانه لا ينال ما عنده الا بطاعته ومنها حديث انس بن مالك رضى الله عنه قال خرجت مع النبى صلى الله عليه وسلم الى بعض نواحى المدينة ومعى [illegible] النبى صلى الله عليه وسلم [illegible] الى بيده الى النخل [illegible] واقبل على شيئه يبصرها [illegible] فقال النبى صلى الله عليه وسلم ادرى ما يقول [illegible] يقول اللهم انت الذى لا تخيب [illegible] وقد تعب [illegible] جراده [illegible] فقال لى [illegible] رسول الله صلى الله عليه وسلم ادرى ما يقول قلت لا قال يقول من توكل على الله كفاه ومن ذكره لا ينساه وقال النبى صلى الله عليه وسلم [illegible] الرزق [illegible]

اما الاخبار فمنها [illegible] عليه السلام [illegible] الى [illegible] فقال [illegible] عليه السلام

وجہ عن بعضنا ذہب موسیٰ علیہ السلام صاحبہ [illegible] فلما اراد ان ینصرف [illegible] یا موسیٰ الا تبلغ رسالۃ عبدی فقال الٰہی استحی
مما قال فقال انت رسول وما علی الرسول الا البلاغ فقال یا رب انہ قال کذا قال یا موسیٰ قل لعبدی انکرت تالف من العبودیۃ و
لم تتردد ربوبیتی انا ارید عبودیتک وان استنکفت علیّ فانا لا استنکف علیک وان لم تترد رزقی فانا ارید رزقک حتی تعلم انی انا وانت انت
فلما بلغ موسیٰ علیہ السلام ہذا الجواب الیہ فقال المجوسی ہذا لیس من العقل ان ترکہ قائل الحسناء بالوجاہ ما اکرم ہذا الرب اشہد ان لا الہ
الا اللہ وانت رسول اللہ [illegible] ان نبیا من الانبیاء علیہ السلام شکی الی اللہ تعالیٰ احتباس الرزق فقیل لہ اءیت البحر فاستخرج منہ حجرا فاخرج
منہ صخرۃ فشقہا فوجد [illegible] فی جوفہا دودۃ [illegible] وہی تلوکہا فقال اللہ تعالیٰ انا صیغت ہذہ افتراق ان اضیع نبیا من الانبیاء
ان تلحلح [illegible] الرزق [illegible] لا اسلمک بواب السوۃ ثم لا عذبک عذابا لا اعذبہ احدا من العالمین ومنہا قصۃ مریم رضی اللہ
عنہا انہا کانت [illegible] سلم علیہا زکریا کانت تقرب الیہ فاکہۃ الشتاء فی الصیف وفاکہۃ الصیف فی الشتاء
فقال ایوا یا مریم انّی لک ہذا قالت ہو من عند اللہ ثم الحکمۃ ان جبرئیل علیہ السلام کان یحمل الیہا الفاکہۃ قبل ولادۃ عیسیٰ علیہ السلام
فلما ولدت کان یحب ان [illegible] ادی کرامتہا الاجل عیسیٰ ثم [illegible] امرت بالکد وہزی الیک بجذع النخلۃ لان مریم حین لم یکن لہا ولد لا تربے
الا الرب [illegible] الرب حین ولدت مال قلبہا الی الولد قلیلا فقیل لہا الی الان لم تکونی تحبین غیرنا فلا جرم اطعمناک بلا واسطۃ والان
لما مال قلبک الی الولد [illegible] الواسطۃ ہزی لتاکلی فہذا کما ان الصبی ما دام صغیرا لا یعرف الا الرب فلا جرم رزقہ اللہ تعالیٰ لبنا
[illegible] اذا کبر واعرض [illegible] الدنیا قبل البلوغ نفقۃ علی الابوین لما انہ لا یعرف من الدنیا الا قلیلا فاذا بلغ وطالع
الدنیا ودل [illegible] نفقتہ علیہ لانہ مال بحب ملمہ الیہا فی ہذا المعنی قلت ابیات [illegible] اکہ [illegible] نیست + نہ کسی کار ی
[illegible] نیست + [illegible] رحم + [illegible] بمعتصم + [illegible] سود + [illegible] رزق خود می کشود +
[illegible] رحم گاہ + [illegible] مادر بود [illegible] راہ + چو [illegible] سود کہ [illegible] گرد + [illegible] می رید + [illegible]
[illegible] + [illegible] [illegible] + [illegible] گران + [illegible] کہ [illegible]
[illegible] + [illegible] تحقیق فی اعتبار + کہ [illegible] اختیار + وفی الخبر ان سلیمان علیہ السلام اخذ النملۃ وقال کم رزقک
فی کل سنۃ فقالت حبۃ من الحنطۃ فجعل سلیمان علیہ السلام النملۃ فی قارورۃ حتی سنۃ فیہا وجعل الحبۃ من حنطۃ معہا فلما تمت السنۃ فتح
باب القارورۃ فاذا النملۃ اکلت نصف الحبۃ وترک نصفہا فقال سلیمان علیہ السلام لماذا لم تاکل نصفہا فقالت لانی توکل علی اللہ فہو کل سنۃ
واکل الحبۃ لانہ لا یبالی ولما صار توکل علیک اکلت النصف قلت ان الانسان ماخوذ من النسیان فعسی انت تنسانی فانقاجاعۃ وفی اخبار
سلیمان ایضا علیہ الصلوۃ والسلام انہ استاذن من اللہ سبحانہ تعالیٰ ان یرزق خلقہ فاذن لہ کما قال اللہ تعالیٰ وقدور راسیات
وجعل لہ الجن قدورا من الجبل کان یصنع فی کل قدر مائتا ابل ومائتا بقرۃ والف شاۃ وکان یلقی [illegible] قدورۃ الف جوالق من الملح ثم [illegible]
ثم [illegible] اللہ من الریاح ریح السموم [illegible] وصنع سلیمان طعاما واخرجہ الی الصحراء وجلس سلیمان علیہ السلام علی کرسی فخرج من البحر سمکۃ
واکل طعام سلیمان کلہ ولم یشبع فقال یا سلیمان ہل لک طعام سوی ہذا قال سلیمان لا قالت یا سلیمان انی وجدت طعام لقدر ما ارج

یوما ہذا وقد اجتمعت ہولاء کلہم وقیل قالت السمکة یا سلیمان لنا سبع مائة اصناف کلہم جایعین فقال اللہ تعالی یا سلیمان ان اردت
ان ترزق خلقی فلم تقدر ان تشبع واحدا وان الرزق الکل کما قال اللہ تعالی واللہ خیر الرازقین وگویند که دران ضیافت دو ہزار
و ہفتصد و یک ساخته بود که مسافت میان دو کنار ہر یک بروایت اقل ہزار گز بود و از جمله حیوانات دران ضیافت بیست و دو ہزار
گاو و بره رسیده بود و باقی اشیا برین قیاس باید کرد و قدرت الہی و عظمت خداوندی تقاضای آن کرد که رزاقی خود بر سلیمان جلوه دہد
دابه از دریا بساحل فرستاد تا با سلیمان گفت علیه السلام که روزی امروز مرا از مطبخ تو نوشته اند بفرمای تا نصیب مرا بمن دہند سلیمان
فرمود رجال صحرا و از طعامها که در مدت مدید ترتیب نموده مجتمع ساخته اند حصه خود بردار و آنچه ترا کفایت کند تناول نمای آن جانور متوجه
مطبخ شده و ہمه را لقمه ساخته بخدمت باز گشت و گفت اطعمنی یا سلیمان ای سلیمان از راتبه ہر روزه خود ثلثی ہنوز نیافته ام ہر روز حق تعالی
از مطبخ کرم سه لقمه ہمچنین بحوصله من میرساند اکنون بشان دیگر را که حواله بیکی سلیمان متحیر شد و روایتی ہست که از ان دابه سوال
کرد که از تو جانوری عظیم تر باشد جواب داد که ای سلیمان حق تعالی را حیوانات ہستند که ہر کدام را ہر روز [illegible] ماہی که جثه ایشان
مساوی جثه من باشد راتبه مقرری بہم رسند گویند که آن گاوی که اطباق زمین بر ظہر ویست ہر روز ویست ہزار ماہی ہمچنین رزق ویست
که درین چندین ہزار سال این از جانب خود بوی رسانیده بعد از آنکه ہر یک از ان ماہیان را چندین سال ہر روز یک لقمه ہمچنین می رسانیده
سبحان من اله لا یعلمه الا ہو ولا یعلم جنوده الا ہو سبحانه [illegible] وقال بعض الاخیار رضی اللہ عنه لاصحاب الرسول صلی اللہ علیه وسلم اتدرون ما الیقین وکیف
قالوا لا قال کعب جنة [illegible] تعدوا علی حیات فاکلها ثم تصیر [illegible] الحیات تعظیم [illegible] ترداد [illegible] اذا اکلت دواب الارض فیصیح
الدواب الی اللہ تعالی منها فساقها اللہ تعالی الی البحر لیغرقها فصیرها امواج البحر فتبلعها فی البحر قال فیہ [illegible] دواب البحر کما کانت تصیح
دواب البر حتی تصیح الدواب منها الی اللہ تعالی ارسل الیها [illegible] فیامر الریح [illegible] راسها [illegible] ثم یاتی السحاب
فیحملها ویلقیها الی یاجوج وماجوج ویکون ارزاقهم [illegible] الواحد [illegible] قال السحاب اذا [illegible]
راسها مطبقا بالسحاب [illegible] حکایات [illegible] ابراہیم رحمة اللہ [illegible]
یسابق لیلة من اللیالی فی حال شوقه ومحبة عزیق فی بحر حریق من شوقه [illegible] امیر [illegible] فقال لہ من انت قال ابراہیم [illegible] قال الی
این تذہب قال الی اللہ قال لہ این کنت قال ابراہیم کنت مع اللہ فقال لہ انت ترید فقال ارید اللہ فقال الیس تطعمت [illegible] اطلب اللہ وکلما
سال امیر [illegible] کان لا یجیبه الا عن اللہ فقال امیر [illegible] اللہ [illegible] الی الامیر [illegible] الامیر [illegible] الامیر
منه فیفرح ویرضی [illegible] فذہب به الی الامیر فلما نظر الیہ امیر [illegible] رجلا قد تغیر لونه وثیابه [illegible] لم یکن [illegible] فقال
الامیر من انت فسکت فقال [illegible] وانی [illegible] فسکت فلم یجبه کلما کلمه الامیر لم یتکلم بشیٔ فقال الامیر [illegible] قد علته [illegible]
المطبخ واجعلوا له الفالوذج [illegible] وطبخوا له کما امر [illegible] فقالوا له کل [illegible] فکلم [illegible] یمکنک الکلام [illegible]
وصعوا [illegible] کان لا یاکل [illegible] فقال الامیر [illegible] فلما جاء [illegible] کان یاکل الفالوذج ویضحک فقال [illegible]
[illegible] فقال ابراہیم لست [illegible] ولکن التعجب من قدرة اللہ تعالی [illegible] الفالوذج [illegible]

المخلوق اعطاه ونصف الليل الضرب بالخشب فقال له الامير ما قصتك قال وسواس ابليس في قلبي وقال لي انك تقول ان رزقي على الله
سبحانه فان كان رزقك على الله سبحانه وهو رزقك فادخل بيتك على نفسك شهرين فانظر من يرزقك فاخذته وقلت كنت تسعة اشهر في بطن امي رزقني
الله تعالى وانا مع رزقي بعد ما صورني ثم قال لي الشيطان فغل نفسك في قيد واجلس حتى انظر من يسوق اليك الرزق فقلت له
قد جربت هذا وقد كنت في المهد مربوطا سنتين فاوصل الله تعالى رزقي الي فقال اخرج الى الجبال والمفاوز فانظر من يرزقك قال فتوكلت
على الله واردت الدخول في البادية وعهدت على نفسي ان لا اسال من احد شيئا فلذلك لم نكلم بكلمة فقدم بين يديه فالوذج فقعد مع ذهب
الالوان من غير سوال احد فاغنى الله تعالى العبد وسدا فقال الامير قسم مع اسلم اليك نصف ولايتي فقال له ابراهيم رحمة الله عليه لو اردت الولاية
لكنت لا ارتحلت عن بلادي فقال له الامير لعلك ابراهيم بن ادهم فقال نعم فقال ابني عاشق لك صومعة في جاري فعطني احيانا فقال له
ابراهيم اكون عندك بشرايط وهو انك متى دخلت وارك داري مع اهلك او مع جواريك فلا تقل لي شيء ولا يتداخل فيك شيء فلما
سمع منه الامير هذه المقالة تغير حاله فقال يا ابراهيم كيف كان مع من … فقوتي فسل ان عاصيه هل … ينظر الى كل يوم وليلة ثلثة مائة و
ستين نظرة بالرحمة ولو ارى مني معصية يسترها علي ثم يغفرها لي وليس لي شكاية منه حتى احتيار كـ عليه وحكي عن ذو النون المصري رحمه الله
انه قال كان لي امة احبت وكانت اهل المعاملة مع الله سبحانه فعذبها شهرا فلم اجدها فتضرعت الى الله تعالى يوما وليلة بصيام وقيام
فرايت في المنام ان قايلا يقول ان التي تطلبها في البيت فقلت سبحان الله كيف وقعت في البيت فحملت الماء والزاد وطلبتها عشرة ايام
فلم اجدها والبيت … وتعت الماء والزاد واردت والرجوع غدا فلست بائما اذا وركي شخص فانتبهت من ساقي … قراتها … تضحك فقالت
يا ضعيف القلب ما هذا الذي على ظهرك فقلت طلبتك شهرا فما احدك قالت يا جاني تذكرت ذا الله عز الى فخطر ببالي ان آلة … و آلة
اسمار وآلة البحر والاكراب وآلة العمران واحد فاعبده شهرا في الكاف كما اعبده في العمران حتى ارى اثر كرمه … هذه العبد …
يوما فرايت فيها سودي بعين اليقين فاغناني عن الخلائق اجمعين ثم بكيت … وسكت وتالم … وكنت جالسا شديد الجوع فاردت ان اسالها
عن حال العداء فنظرت الي فقالت يا جاني كان … قالت يا مولاي وهي تنظر الى السماء ان حالي … حتى يرى حالي
عندك قال ذو النون فوالله ما استتمت … السماء … كامثال الثلج فاكلته ثم قلت يا امة احتي جاء المن فاين السلوى
قالت السلوى بعد المن فاكلت ورايت المن تبع على كثيرا فقال يا جاني … فاصعتك … اتيتك بهم اقتناو ستقول ابيات
سلك آلية … المن … والسلوى … توكل … الرحمن … ذو النون …
… بالليل … الرحمن … قال ذو النون لولاي لما كنت اسادي لعرة فحملني من
الرجال فما … حتى انتهى الى مصر ساعة فقلت اوصيني قالت عليك ان تجمع الحركات لرب الارض والسموات وعليك بالخلوات
والطلب في الصلوات حرصا على المناجات فانه يراك تقوم وتقلبك في الساجدين وحكي عن مالك بن دينار قال اخرجت الى الحج و
كنت امشي في البادية اذا رايت غرابا في منقاره رغيف وهو يطير فقلت غراب مع رغيف … فاتبعت اثره فاتيت الى موضع
فاذا فيه رجل ملقى قد شدت يداه ورجلاه والغراب بين يديه يلقم من الرغيف لقمة لقمة ثم طار فاتى بماء … في فيه وسقاه ثم طار الغراب

فلم يرجع فقلت للرجل من انت قال من الحجاج اخذني اللصوص واخذوا جميع ما كان معي ثم شدوني والقوني في هذا الموضع فصبرت على الجوع مقدار خمسة ايام قلت يا من قال في كتابه امن يجيب المضطر اذا دعاه فانا مضطر فارحمني فسلط الله تعالى على هذا الغراب حتى كان يطعمني ويسقيني كل يوم قال فحللته من الوثاق وفضيناه وعطشنا في ذلك الطريق ولم يكن معنا ماء فنظرنا في البادية فرأينا ركية وعلى راسها جملة من الطيارة فقلنا الحمد لله قد وجدنا البئر فاركية من البئر يعرف الطيارة فلما انتهينا الى البئر عاد الماء الى البئر عاد الماء الى قعر البئر واستقت من البئر ثم قلت يا رب ان الطير لا يركعون ولا يسجدون فتستقيهم على وجه الارض واحتجنا ولو وا جبل مائة ذراع فهتف هاتف يا مالك ان الطيار توكلوا علي وتوكلت على حبلك. وذلك وحكي ان ولد الغراب لما يخرج من قشر البيض يكون قطعة لحم احمرا والغراب ينفر منه ولا يقوم بتقويته ثم ان البعوض يجتمع عليه لانه لستة قطعة لحم ميت فاذا وصلت البعوض اليه التقم تلك البعوض لتغذي ولا يزال على هذه الحالة الى ان يقوى حاله وينبت ريشه ويخفي لحمه تحت ريشه فعند ذلك يعود الام اليه ولهذا جاء في ادعية العرب

يا رازق الغراب في عشه فسبحان من رزق الانسان مرة بواسطة الغراب ومرة بواسطة البعوض

القسم الثاني من الفصل الثامن في الاحاديث والاخبار والحكايات المناسبة بالرحمة الرحيمية واما الاحاديث فمنها

ما ذكر في اللوامعات عن ابن مسعود رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم لينشرن الرحمة بالناس يوم القيمة حتى ان ابليس ليتطاول صدره مما يرى من رحمة الله وسعة شفاعة الشافعين ومنها في الاحياء قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا كان يوم القيمة اخرج الله تعالى كتابا من تحت العرش فيه ان رحمتي سبقت غضبي وانا ارحم الراحمين فيخرج من النار مثل اهل الجنة ومنها ما ذكر في الصحيحين في آخر حديث طويل يصف فيه القيامة والصراط ان الله تعالى يقول للملائكة من وجدتم في قلبه مثقال دينار من خير فاخرجوه من النار فيخرجون خلقا كثيرا ثم يقولون ربنا لم نذر فيها احدا ممن امرتنا ثم يقول ارجعوا فمن وجدتم في قلبه مثقال ذرة من خير فاخرجوه فيخرجون خلقا كثيرا ثم يقولون ربنا لم نذر فيها احدا قال فيقول الله تعالى شفعت الملائكة وشفعت النبيون وشفع المؤمنون ولم يبق الا ارحم الراحمين فيقبض قبضة فيخرج منها قوما لم يعملوا خيرا قط قد عادوا حمما فيلقيهم في نهر في افواه الجنة يقال له نهر الحيوة قال فيخرجون كاللؤلؤ في رقابهم الخواتم يعرفهم اهل الجنة يقولون هؤلاء عتقاء الله الذين ادخلهم الجنة بغير عمل عملوه ولا خير قدموه ثم يقول ادخلوا الجنة فما رأيتموه فهو لكم فيقولون ربنا اعطيتنا ما لم تعط احدا من العالمين فيقول الله تعالى لكم عندي افضل من هذا فيقولون يا ربنا اي شيء افضل من هذا فيقول رضاي فلا اسخط عليكم بعده ابدا واما الاخبار ففي الاخبار رجلين تواخيا في الله من بني اسرائيل وكان احدهما يسرف على نفسه وكان الآخر عابدا وكان يعظه وهو يقول دعني وربي حتى رآه ذات يوم على كبيرة فغضب فقال لا يغفر الله لك قال فيقول الله يوم القيامة ايستطيع احد ان يحظر رحمتي عن عبادي اذهب فقد غفرت لك ثم قال للعابد واما انت فقد اوجبت لك النار قال عليه الصلوة والسلام والذي نفسي بيده لقد تكلم بكلمة اهلك دنياه وآخرته وفي الخبر ان داود عليه السلام حين قبلت توبته نذر ان لا يرفع راسه من السجود شكرا لله تعالى فاوحى الله تعالى اليه ان ارفع راسك وادع خلقي الى رحمتي فانك واسحرت استوجبت رحمتي مرة واذا دعوتهم استوجبت الرحمة معهم فقال داود الهي احب ان ترحم فقال جل جلاله يا غفر الفا الفا احب الي من ان اعذب واحدا بالنار لاني غفور رحيم وفي الاخبار ان الله تعالى قال يا عيسى اني قد نقيت رحمتي

كرحمة الوالدة على ولدها قال اخطأت فانها برحمتي ترحم على ولدها قال بين لي يا رب قال من رحمتي ان العاصي مني بار جار رحمتي فيصيب نفسه
وبتني ما افتطن من رحمتي وكانه يعني بلا نيته غفراني يا موسى لو سويت بين المؤمنين والكافر لم يكن بينهما فرق بل اعامل الكافر بالعدل والمؤمن بالفضل
لتظهر غفراني ورحمتي لهم انا الرحمن الرحيم افعل بعبدي المؤمن ما يليق **وجاء في الاخبار** ان الله تعالى اوحى الى داود عليه الصلوة والسلام
يا داود الا تزور الى عبدي القانط قال يا رب وما ياتي سبيل قال عندا ذنب فالقى بيده وقال لن يغفر لي فيجيئ اليه وتحرمه بجودي وكرمي تجاوزي
من الذنوب العظام ان احب عبادي الي الذي يحبب الي عبادي وابغضهم الي الذي يوئس عبادي من رحمتي ويصفني بما لم اصف به نفسي وصفت
نفسي بالرحمة ثم يغفر لي وكان رجل فاسق في زمن داود عليه السلام فدعاه داود الى طاعة الله فقال الرجل الفاسق ادع الله ان يغفر لي ما قد
مضى من ذنوبي ويعصمني فيما بقي من عمري فقال الله تعالى استجبت دعاءك فيما مضى من ذنوبه فغفرتها وردته في قوله يعصمني الله فيما بقي
من عمري لاني لو عصمته لما اذنب ولم يحتج الى رحمتي ولطفي وانا رحيم اشار ان يحتاج العباد الى رحمتي ويذنبون فارحمهم واغفر لهم ليظهر رحمتي ولطفي
على عبدي لاني كريم **وجاء في الاخبار** ان رجلا مات على عهد موسى صلوات الله وسلامه عليه فكره الناس غسله ودفنه لفسقه فاخذوا برجله
وطرحوه في مزبلة فاوحى الله تعالى اليه ان ولياً من اوليائي مات في محلة وفي شهر كذا فلم يغسلوه ولم يدفنوه فاذهب واغسله وكفنه وصل
عليه وادفنه فجاء موسى عليه السلام الى تلك المحلة وسألهم عن الميت فقالوا انه مات رجل من صفته كذا وكذا وانه كان فاسقا معلنا فقال اين مكانه
فان الله تعالى اوحى الي لاجله قال فاعلموا مكانه فلما راه موسى عليه السلام مطروحاً في مزبلة فاخبره الناس عن سوء افعاله فناجى موسى عليه السلام
ربه فقال امرتني بدفنه والصلوة عليه وقومه يشهدون عليه بسوء وانت اعلم منهم من الثناء القبيح فاوحى الله تعالى اليه صدق قومه غير انه تشفع
الي عند وفاته بخصال ثلاث لو سألني جميع مذنبي خلقي لاعطيتهم فكيف وقد سأل لنفسه وانا ارحم الراحمين قال يا رب ما الخصلة قال لما دنى وفاته قال
يا رب انت اعلم مني باني كنت ارتكب المعاصي وكنت اكره المعصية لكن اجتمع في ثلاث خصال حتى ارتكب المعاصي مع كراهة قلبي الهوى النفس
والرفيق السوء والميس هذه الثلاثة اوقعني في المعصية فانك تعلم مني ما اقول فاغفر لي والثاني قال يا رب انك تعلم اني ارتكب المعاصي
وكان مقامي مع الفسقة ولكن صحبة الصالحين وزهدهم والمقام معهم كان احب الي والثالث قال الهي تعلم مني ان الصالحين كانوا احب الي من
الفاسقين حتى لو استقبلني رجلان رجل صالح ورجل طالح لاقدمت حاجة الصالح على الطالح والرابع قال يا رب لو علمت اني وجدت لك الماء
اياي يريد في ملكك لما سالت المغفرة والخامس قال الهي لو عفوت عني وغفرت ذنبي يفرح اولياؤك وانبياؤك ويحزن الشيطان عدوي
وعدوك ولو عذبتني بذنوبي فرح الشيطان واعوانه فاغفر لي قال الله تعالى فرحمته عليه وتجاوزت عنه فاني رؤف الرحيم خاصة لمن اقر
لدي من يدي وهذا اقر بالذنب فغفرت وتجاوزت عنه يا موسى افعل ما امرتك فاني بحرمته اغفر لمن صلى عليه **وفي الاخبار** ان واحدا من
بني اسرائيل اذنب ذنبا فتاب وتاب عليه فاوحى الله تعالى الى نبي تلك البلد ان قل له ان عاد … عاد ثم عاد فعفوته … لم يطق مثلها عرقبت
على التوبة ربما انه تم استلى حتى وقع في تلك الذنب فذكر الوعيد فخرج الى الغار … ودخل وليس … على عنقه وقيده عليه … قال
الهي انا اوات انت انا العواد الى الذنب وانت الغفار للذنوب ان لم ترحمني فمن الذي يرحمني ان لم تغفر لي فمن الذي يغفر لي وان
لم تقبلني فمن الذي يقبلني ان لم تعف عني فمن الذي يعف عني فاوحى الله تعالى الى نبي ذلك الزمان قل له قد عفوت عنك فلما …

فبشره فزاد في البكاء فقال النبي صلى الله عليه وسلم لماذا البكاء وقد بشرتك بالعفو فقال ان كان الشيطان هذا والدنيا هذه والنفس هذه والهوى هذا ارفع في هذا الذنب ثم اقع ثم اقع فاوحى الله تعالى الى ذلك النبي قل له ان كان الاعتذار هذا والندم هذا والتوبة هذا اغفر لك ثم اغفر ثم اغفر **بعضی تفاسیر آورده است** که در شب معراج که روز بار حضرت رسالت بود صلی الله علیه وآله وسلم هزار حاجت وی مقتضی گشت هر حاجت زیادت از ملک سلیمان مگر یک حاجت که روا نشد و آن آن بود که گفت خداوندا حساب امت من بتفویض فرمای فرمان آمد مقصود ازین التماس چه داری گفت خداوندا تا کسی بر فضایح اعمال امت من بغیر از من اطلاع نیابد فرمان آمد که ای محمد تو میخواهی که اعمال امت را کسی نداند بعزت وجلال من که من میخواهم که تو هم ندانی ای محمد حال امت از دو بیرون نیست یا ایشان را در ذمه تو حقی مقرر شود یا ترا بر ایشان اگر ترا در ذمه ایشان حقی باشد ایشان را مکنت آن باشد که ادا نمایند اگر ایشان را بر تو و برا سزاوار آن بیسر گردد پس حساب ایشان بمن گذار که اگر ایشان را در ذمه کرم من حقی باشد بهشت سهشت مراست ... ان دهم و اگر مرا بر ایشان بود رحمت و مغفرت مراست جمله را ببخشایم مرهم ای محمد اگر نه آنست که دوست میدارم که عذر امت بسخن گوئی و گریه نفرت ز جلال من که با امت تو حساب بیکردم خواجه فرمود صلی الله علیه وسلم که الهی با امت من حکومت حساب کی فرمودی چنانکه مهربان مادر بند و سخن گویا آن ... در را با خود در سخن در آرد منتلا میدارد که هر بندی در دست چه داری می پرسد که ای فرزند در دست چه داری تا او را با خود گستاخ گرداند با گوید که هر گاه باشد دو بار سخن گوید اول فرماید که چرا کردی گوید کردم فرماید که مترس که آمرزیدم **لطیفه آخری** قیل وصف الله سبحانه تعالى نبيه صلى الله تعالى عليه وآله وسلم في القرآن بانه رحيم كما قال بالمؤمنين رؤف رحيم وتلك الرحمة المتناهية تحمله على ان قال اجعل حساب امتي الى يدي فخاطبه بالرحمن الرحيم الذي اتصف بالرحمة الازلية الغير المتناهية ازلا وابدا ان تحاسبهم حسابا يسيرا بل يدخلهم الجنة بلا حساب عذاب وروی انه وضعت جنازة بين يدي رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فقال هل على صاحبكم دين قالوا نعم عليه درهمان يا رسول الله فكف عن الصلوة وقال لا ينفعه صلوتي وذمته مرهونة بدرهمين فقال امير المؤمنين علي كرم الله وجهه يا رسول الله علي الدرهمان فصل عليه ... رسول الله صلى الله تعالى عليه وآله وسلم فجاءه جبرئيل عليه السلام وقال يا محمد يقول لك رب العالمين جل جلاله لو ترك الصلوة عليه لارسلت سقف العام الملائكة يصلون عليه الست ما علمت ليلة المعراج جعل حساب امتي الي كيف كنت تحاسبهم قد تركت الصلوة على احدهم بدرهمين ... من يوم القيامة اغفر الذنب ولا ابالي **لطیفه اخری** وقيل ان بين النبي صلى الله عليه وسلم وبين الامة نسبة واحدة وهي انه نبي وهؤلاء امته هذه النسبة يقتضي ان يجازيهم على الامور والاولوية المعراج كما هو المشهور فخاطبه بالصفة الكثيرة التي بين الرب والعبد كالخالقية والمخلوقية والربوبية والمربوبية والربوبية والمربوبية والالوهية والعبودية والمحبية والمحبوبية الى غير ذلك كانه تعالى ترا ای محمد با در مهربان درکار امت ... نیست من دریای عفو ابتدا امت تو کرده ام ان الله يغفر الذنوب جميعا ای محمد اگر تو شفاعت امت از شفاعت فرزندان خود از غایت محبت بر گزیدی من ایشان را بمحبت حضرت خود بر سائر عالمیان بر گزیدم ولیکم خیر ... ای محمد اگر تو ایشان را دوست میداری که امتان تو اند من چگونه دوست ندارم که بندگان من اند ای محمد تو محبت با امت امروز پیدا داری و من محبت ایشان دیرینه دارم ای محمد با امت این همه محبت از ان دارم که ... ایشان فی قیاس کن محبت مرا با ایشان که در حیات و ممات خدای ایشانم ای محمد تو که ظرای احسان احسن کما احسن الله

بر منشور امتنان وما ارسلناک الا رحمة للعالمین داری با امت امروز رحمت اینچنین که توقیع عنبرین شمامهٔ الله احسن الخالقین
بر عنوان دیوان لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم مرقوم و رقم کرم بسم الله الرحمن الرحیم ارقام + میبینی که با امتت فردا لطف
و رحمت چها کنیم ای محمد باین یک حرف رحمت ثنای هر چند با تو خطاب کند اللهم انت کما اثنیت می‌گوئی من با صد هزار رحمت غیر متناهی با آنکه
در وجود عاکفان اندیشه کند و رت عفو رگویم ع محب المؤلفه سوی من آکه را بود داد ارحم + هر چند که من آورکه چه دارم + گر تو
شادی و دولت عرم تماشا دارد + ترمس آی که باغ دگل گلزار هم + و گر از سرمای ول کشته ملول + بر دمن آکه وای دل بیمارهم +
نیز هست ساحت سجاده و خاوندگاه هم + ساقی میکده و مطرب خمار هم + ای که در هر معبر ای طلعتم مائی + که و آی که بسیار هم +
مرمن خرقهٔ صد پاره و صد ملح تاج + شاهسرکه تراشه و دستار هم + بیدل کم کرد ارکشتی جلیس مال + که ادر هم خاک کرد لدار هم +
تا یکی نقطهٔ همت دائره می‌نمائی + تو چو پرکار مسس گرد پرکار هم + گوهر ... هست + در تنگ معانی در شهوار هم
هر شخص ... سوخت چنان زآتش عشق + که قدم اگر گفتم گر بار هم در بیان ذکر الرحمة و در بعضی روایات آمده است که از
آثار رحمت الهی یکی اینست که از هیچ مجرمی نپرسد که از گناه عذر آوردی بلکه پرسد که این گناه کردی مده گو مدار که حق تعالی فرماید آمر به
در قال الله تعالی لنسأل لم فعلتم مخر و اعمی الجرا فی بطره ما سال پرسیدن علیه السلام عرا حرته قست حلوا عليه هل علمتم ما فعلتم
بیوسف و اخیه اذ انتم جاهلون و لو سأل لم فعلتم لبهت و انقطع الحجة که سسنمی ... علیه الصلوة والسلام در عین
عتاب تلقین عذر در جواب میکند که اذ انتم جاهلون چنانچه حق تعالی فرمود یا ایها الانسان ما غرک تا که الکریم تا در جواب
گوید غرنی کرمک یارب اما النقول والحکایات قال العارفین الرحیم جل ذکره رحیم فاسمه ... فیه رحمة فی تلک المواطن
فی القبر و حسرات القیمة و ظلماته و المیراة و درجاته و قراءة الکتب و فزعه فی الصراط و مخاوفه و النار و درکاته اما القبر روی عن
الاخبار ان المؤمن اذا دفن فی القبر و ادبر الناس عنه یقول الله تعالی عبدی ... وحیدا و ترکوک فی القبر و قد عصیتنی لا حلم
ملائکتی نوالان صعیفی ما صنعوا الله واستشروا علیه الشراح الریحان من الجنة و ضعوا ... النور علی قراته و اما القیمة رحمت
از رسول علیه السلام که فرمود فردا بنده را بیارند فرمان آید و برانقه در آرند و اول نه که حق تعالی با وی گوید ای بنده که عبدی چون
... خطاب مخاطب گردد و داند که این خطاب حضرت خدا و ندست سبحانه و تعالی با وی سخن میگوید بعد از آن حق تعالی
فرماید کای بنده مرا که آفریدی ترا ... که گوید الهی حضرت تو فرمان آید که پیدا و رد گر ... تو ار روزی داد گوید روست تو دست گیرا که داد
گوید حکمت تو با تو زبان گویا و چشم بینا این همه نعمتها که از ربانی است بنده کرد الهی همه عطای حضرت تست بعد از آنکه تعداد
نعم حضرت خود فرماید گوید ای بنده پاداش این همه نعمتها آن بود که نعمت مرا آلت معصیت ساری ... نعمت بیش دهم تو معصیت بیش
کنی بنده سرخجالت پیش اندازد و فرمان آید که بنده سر بردار که هیچ ساعتی که معصیت کرده آمرزیده ام اما میزان جاء فی الخبر
از رسول الله صلی الله علیه وسلم قال یاتی فی یوم القیمة فیوضع اعمالهم فی المیزان فیرجح حسناتهم و یقول سائر الامم ما ارجح موازینهم

فيقول انبياؤهم لان هذه الكلمة ثلثة اسماء من اسماء الله تعالى لو وضعت في كفة وسائر الحسنات في كفة لرجحت الاسماء على الحسنات
والسيئات كلها وهو قولهم بسم الله الرحمن الرحيم واما قراءة الكتاب روي عن ابي الدرداء رضي الله عنه مرفوعا ان الله يامر ان يميز
كبائر العبد من كتابه ثم يحاسبه فيجد له سيئاته حسنات ثم يؤمر به الى الجنة فيتقاضى العبد ربه سبحانه ويقول يا رب قد كان لي ذنوب غيرها
فتبسم رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم وقال لما علم من كرم الرب ولطفه سبحانه وتعالى انه بدل سيئاته حسنات يتقاضى
عليه ذنوبه ليغفرها ويبدل حسنات **اما الصراط** فرحمة الله على المؤمنين عند مرورهم على ما جاء في الخبر ان رسول الله صلى الله
عليه وسلم ان المؤمن اذا وضع قدمه على الصراط تخمد النار تحت قدمه كما تخمد الآلة على الطبق فيقول النار جز يا مؤمن فان نورك
اطفأ لهبي **اما النار** فرحمة الله فيها ما ذكر في معاني الاخبار عن ابي سعيد الخدري رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله
وسلم اما اهل النار الذين هم اهلها فانهم لا يموتون فيها اما قوم يريد الله تعالى بهم الرحمة فاذا القوا فيها اماتهم الله سبحانه حتى يأذن باخراجهم
فيدخلهم الجنة بفضله ورحمته وقال الشيخ صاحب معاني الاخبار ابو بكر بن اسحق الكلاباذي قدس الله روحه يجوز ان يكون معنى غيبتهم عن الالم وهم احياء بلطفه
يجدها الله تعالى فيهم كما غيب النسوة في مشاهدة يوسف عليه السلام ويجوز ان يكون ذلك موتا على الحقيقة وانه يميتهم فيها فتخرج ارواحهم
فيكونوا امواتا على الحقيقة اما قوله تعالى لا يموت فيها ولا يحيى فذلك مختص باهل النار يعني لا يموتون فيستريحوا ولا يحيون فينتفعوا
بحيوتهم فان قيل فما معنى ادخالهم النار وهم فيها غير متألمين قلت اما ادخلهم تاديبا لهم وان لم يعذبهم فيها فيكون حرمان نعيم الجنة
عليهم مدة كونهم فيها عقوبة لهم كالمحبوسين في السجن **رجعنا ذكر الرحمة المشتقة عن اسم الرحيم تبارك اسمه**
نقلی دیگر این خوشتر بشنو آورده اند که فردا خلق اولین وآخرین را در یک میدان حاضر آرند بنده را در حسابگاه باز دارند فرمان رسد که هشت بهشت
بیارند و فرشتگان قبه از نور سازند و فرمان آید که کرسی بنهند و دران قبه بنهند خطاب آید که ای بنده من درین قبه درآی و برین کرسی
بنشین بنده فرمان برداری نماید خطاب آید که ای بنده من نامه خود برخوان بنده نامه بگشاید از اول تا آخر همه معصیت بیند در گریه آید
فریاد در رسد که بنده من چرا میگریی بیگانگان را بعذاب مشغول کرده ام انبیا را بشفاعت گردانیده ام ملائکه را بحساب بندگان
باز داشته ام و ترا درین قبه نور بسرور باعزاز و اکرام تمام نشانیده و تو از من می ترسی ای بنده من از من مترس که من رحیم کارساز
و بنده نوازم و کریم بنده از خجالت گناه سر در پیش افگند و آب از چشم روان کرده خطاب آید که بنده من سر بردار که با تو آشتی کنم
بنده پشیمان از شرم سر فرو افگند خطاب آید که بنده من اگر تو در دنیا با من آشتی نکردی امروز من در سرای عقبا با تو آشتی میکنم
اگر تو آن نکردی که من فرمودم من امروز آن کنم که تو فرمائی اگر تو داد جفا کاری دادی من در همه وفاداری مکافات آن نمایم بنده چندان
عتاب دوستانه و کرم و لطف خداوندانه مشاهده کند که گوید ای کاش بغیر رقم گناه در منشور معامله من چیزی دیگر رقم نگشتی تا بهر یک گناه
لذت خطابی و دولت عتابی مشرف گشتی خطاب آید که ای بنده من اگر ترا گناه نبودی من این خلعت رحمت در که پوشیدمی واین نثار لطف
و عنایت بر که افشاندمی آنگاه جام شراب قدس بدست بنده دهند تا ازان جرعه بیاشامد و مست جام شراب قدس بر گرد عرصات قیامت
بر می آید و باین انبساط ترنم می نماید شعر مستطفا على الانام لما + رأينا القطوس تمر الدور + و مضمون این ابیات تکلم میکند ابیات

هوای وصل تو هرگز ز جان نخواهد رفت + غمت ز سینه و نامت از زبان نخواهد رفت + محبت تو ز جان و ز رگ و پی ست ای دوست + که روز مرگ
هم از استخوان نخواهد رفت + به روز حشر گر آید ندای نومیدی + مرا ز حضرت تو این گمان نخواهد رفت + چنین نظر که ترا هست با گنهکاران +
عجب که عذر گناه از میان نخواهد رفت + ملامت پاک تو کز محبت و بلا هرگز + محبت از دل دوستان نخواهد رفت + پیر هرات میگوید قدس الله
که الله سبحانه تعالی خزانه بکار نیست و هیچ چیز حاجت نی هر چه دارد برای بندگان خود دارد که خزانه رحمت بعاصیان خزانه فضل
بدرماندگان کرم فرماید تا هم از خزانه فضل بدرماندگان کرم فرماید تا هم از خزانه وی حق وی نگذارند که بندگان از آن خود نگذارد حق وے
رسد سلطان که دختر بگدائی دهد گدا را با استعداد کابین دختر نباشد هم از خزانه خود کابین بگدا فرستد تا کابین کرده وی هم از خزانه
شده که طاعت میکند بتوفیق حضرت میکند و اجتناب از معاصی بعصمت او می نماید بتائید و قوت وی حق وی میگذارد آنگاه بنده را از طاعت
بفضل خود می ستاند و بکرم خود می پسندد و بر خطایای خلوه الشهر کانوا یسارعون فی الخیرات صد لعنت بر سر تو تا رکند و دره بشمرد
کاهی از ته کوهی انگار هستی آن عظیمی افراحی بتو داد و آن را عزه خواند اولئک یجزون الغرفة بما صبروا حسنات فردوس آن
لطائف و عواطف، از حضرت گمت کانت لهم جنات الفردوس نزلا حقیری و روایه کلمه بر زبان راند در میان ملای اعلی آن عهد تا
فرماید که محمدی عهدی محمدی عهدی ای علی عهدی عوض الی عهدی ابراهیم علیه السلام گوساله پیش مهمان نهاد و رب العزت از وی پسندید و
گرامی کرد چندین جای در قرآن بر خطایای خلوه داد فما لبث ان جاء بعجل حنیذ این حدیث نشان محبت جان علامة المحبة استکثار
القلیل من المحبوب و استقلال الکثیر من المحبة علامت محبت آنست که اندکی از عطیت محبوب بسیار شمارد و بسیاری از خدمت خود را
اندک انگارد از حضرت او سبحانه با کمال استغنا با یوان میکند که از تو سه دو قوت او خود احتیاج آن میکنی که از روز [illegible] الحقاء [illegible] مقالة
لک الوفا بکمال [illegible]، بست عهدی تو دوست عهد خود بشکست + ولی تو بی بسی عهد دوست بشکستی + نقلست که شیخ
یحیی معاذ رازی میگوید قدس سره که الهی اگر همه طاعتهای مرا از من بخواهی و مراد مرا از آن هیچ ثواب ندهی من آن نیازمندی و ضعیف
خود مضایقه نکنم تو با کمال بی نیازی اگر گناهان مرا بمن بخشی بدان کرم که تو داری امیدواری هست + پیر ازین شیخ یحیی معاذ نور الله مضجعه
منقولست که میفرمود الهی اگر مرا از گناه و ذلت من سوال کنی من ترا از کرم و رحمت تو سوال کنم و اگر مرا گناهان من مذوح [illegible] من توحید
و معرفت ترا شفیع گردانم و اگر مرا با دشمنان خود در آری ایشان را خبر کنم که من ترا دوست میدارم از کجا بافتی آواز داد که ای یحیی
خدایتعالی مؤمنان را دوست میدارد و دوستان را در آتش نیارد یحیی ازین شادی بیهوش گشت و چون بهوش باز آمد از خانه بیرون
دوید و گرد شهر میگشت و میگفت ای مردمان کیست همچو من که خدای خود را دوست میدارم و هر چند عاصی و گنهکارم بعفو و رحمت او
امیدوارم چنانچه فقیر تو میگوید **نظم** گرچه هر که توان بر سر خود کردستم + دارم امید که لطف تو بگیرد دستم + رسمه هر مرادی بدلم انکستی +
گرچه صد عهد تو در هر نفسی بشکستم + مست جام هوسم گرچه یقین میدانم + که خمارم کند آخر اگر این دم مستم + عمر تمره که ره میگذرد خواری
هیچ خوارتر ازین بتوان بود که اکنون هستم + رسیدم بره راحل بیلوی راحت بر مین + بسکه ستمها بسر پای خود بشستم + ثم ازان بود که
من [illegible] راهی هست محجوب + چون نظر در کرمت کردم ازین غم رستم + درة التاج لقایم تنگ بحر شاء + حیف باشد سر برین بستم +

طائر قدسم و عرش ست نشیمن جایم ؛ چون ازین دامگه حادثه بیرون جستم ؛ گرچه صد مرحله پیش ست معین تا بردوست ؛ چونکه از خویش گسستم بجدا پیوستم ؛

الفصل التاسع في لطائف بائيتين الكلمتين والنكات والاشارات المتعلقة بهما قيل في تعريفهما الرحمن الرحيم

هو المنعم بما يتصور جنسه من العباد فالرحمن الذي يرزق الكافر والرحيم الذي يغفر المذنب فالكافر ان اكثر كفره لا يمنع رزقه فكذلك المذنب وان كثر عصيانه لا يمنع رحمته **اشارة** قال بعض الحكماء اذا ارسل السيد كتابا الى عبده فاذا نظر العبد في عنوانه يعلم ان سيده عليه غضبان ام راض عنه فالله جعل عنوان كتاب هذه الامة بسم الله الرحمن الرحيم ولم يقل بسم الله العزيز الجبار والمنتقم القهار الى غير ذلك من الاسماء الدالة على الصفات الجلالية التي تدل على تشديد العقاب لتعلم انه راض عنك تريد معاملتك بالرفق واللين **الحكاية المبشرة** روي ان قابيل لما قتل اخاه هابيل استشفع بذلك على آدم عليه السلام قال الله تعالى يا آدم جعلت الارض في طاعتك فقال آدم يا ارض خذيه فاخذته قال قابيل يا ارض بحق الله ان تمهلني حتى اقول فامهلته قال يا رب ان ابي قد عصاك فلم تخسف به الارض قال الله نعم وانه ترك امرا واحدا وانت تركت امري مرارا كثيرة فقال آدم يا ارض خذيه فاخذته قال ارض بحق محمد صلى الله عليه وسلم ان تمهلني فامهلته قال يا رب ابليس قد ترك امرك فلم تخسف به الارض فاخذه مثل الاول فقال آدم بالثالث يا ارض خذيه فقال يا ابليس لك تسعة وتسعون اسما قال بلى قال ابليس بسم الله الرحمن الرحيم من جملة هذه الاسماء قال بلى قال يا رب لو اردت [illegible] فاخرج هذين الاسمين من بين اسمائك لان من اهلك عبده بجرمة واحدة لا يكون رحمانا رحيما فقال الله يا ارض خلي سبيله **لطيفة سرية** ان اول كلمة سمعت من آدم عليه السلام الحمد لله وان اول كلمة من الله سبحانه لآدم عليه السلام يرحمك ربك لان الله تعالى لما علم ان نعمه كثيرة وذنوب بني آدم ايضا كثيرة فاجرى على لسانه الحمد لا ليكون مكافاة لذنوبه ولذنوب اولاده فسبقت حمده على ذنوبه وسبقت رحمته على نعمه ولذا قال النبي صلى الله عليه وآله وسلم ما انعم الله تعالى على عبد نعمة فقال الحمد لله الا كان ما اعطى اكبر مما اخذ **لطيفة معينة** لما اراد الله تعالى ان يغرق قوم نوح قال لنوح [illegible] اكتب على السفينة بسم الله [illegible] ولا تكتب الرحمن الرحيم لانه وقت الغرق والاهلاك والرحمة لا يقتضي الاغراق فكذلك [illegible] يقتضي [illegible] ان لا تقول الرحمن الرحيم لانه موضع القتل ولو اردت ان يقطعك لا اعطاك بسم الله الرحمن الرحيم **تنبيه** [illegible] فكيف لا يرحم [illegible] على باب [illegible] فسال شيئا فاعطى قليلا [illegible] فقال [illegible] الباب لا يليق بالعطية اذ العطية لائقة بالله [illegible] المعصية بالشدة الى رحمتك اهل من [illegible] في الارض فكما اظهرت في الاول كرامتك على عبادك [illegible] رحمتك في آخر [illegible] يوم القيمة [illegible] روي ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم لما كسرت رباعيته قال اللهم اهد قومي فانهم لا يعلمون وهذا نهاية الكرم في الدنيا [illegible] صلى الله عليه وسلم سيقول يوم القيمة امتي امتي وهذا اكرم عظيم في الآخرة [illegible] حصول هذه الرحمة في الدنيا والآخرة [illegible] ان الله تعالى قال في شانه وما ارسلناك الا رحمة للعالمين [illegible] الرحمة الواحدة بل [illegible] رحمة [illegible] عليه السلام وعلى جميع المخلوقات [illegible] المبلغ حتى [illegible] غاية الابد [illegible] ومع ذلك [illegible] بالخير فكيف كرم من ارسل [illegible] الى تسعة وتسعين [illegible]

انه لم يوجد بوجه من الوجوه وسمى نفسه رحمانا رحيما **لطيفة اخرى** قال العارفون بالله ورسوله ان الله سبحانه سمى رسوله صلى الله
عليه وسلم رحيما وقال بالمؤمنين رؤف رحيم وروى ان ليلة المعراج لما بلغ باب جهنم راى فيها عجوزا فى العذاب فلما اعلم انها والدة
صار محزونا مغموما فقيل له لو تشفع لها قبلت شفاعتك ولكن لا شفاعة لك فى الامة يوم القيمة فقال اختار الامة واجعلها فداء العصاة
لامتى وكذلك فعل فى الاولاد حين علم انها ستقتلان فقال له جبرئيل عليه السلام لو تشفع لها قبلت شفاعتك وتخلصان عن ذلك
ولكن لا شفاعة لك فى الامة فقال اولادنا اكبادنا ان قالوا احرقوا او ان قالوا اغرقوا من لم يذق فرقة الاولاد ولم يدر ما حرقة الاكباد
ثم قال اخترت شفاعة الامة عليهما ولم يتكلم فيهما فمن سماه رحيما فهو اكرمه فالفطن من سمى نفسه رحمانا رحيما **حكاية مرجوة** وروى ان
فتى قربت وفاته اعتقل لسانه عن شهادة ان لا اله الا الله فاتى النبى صلى الله عليه وسلم واخبره به فقال ودخل عليه وجعل يعرض الشهادة
وهو يتحرك ويضطرب لا يعمل لسانه فقال النبى صلى الله عليه وآله وسلم اما كان يصلى اما كان يزكى فقالوا بلى فعل كل ذلك فقال هل عق والديه
فقالوا بلى فقال عليه السلام ايتوا بامه فجاءت وهى عجوز عوراء فقال عليه السلام ايتوا بالحطب والنار فقالت وما تصنع بالنار فقال
عليه السلام احرقه بالنار بين يديك جزاء لما عمل بك فقالت عفوت حملته تسعة اشهر وارضعته سنتين فاين رحمة الام فعند ذلك
اطلق لسانه وقال اشهد ان لا اله الا الله والنكتة فيها ان رحمة الله سبحانه وتعالى على امة حبيبه صلى الله عليه وآله وسلم تفضل على
رحمة الوالدة الضعيفة على ولدها بسبعين مرة وذلك لانها واكثر رحمة فما كانت رحمانه فلاجل ذلك القليل من الرحمة ما جوزت
احراق ولدها بالنار فالرحمن الرحيم الذى لم يتضرر بجنايات العبيد كيف يستجيز احراق المؤمن الذى واظب على شهادة ان لا اله الا الله محمد
رسول الله وقراءة بسم الله الرحمن الرحيم سبعين سنة بالنار كان سبحانه وتعالى يقول يا ملائكتى للنار خمرت طينته بيدى اربعين صباحا
للنار سويته من روحى للنار امرت ملائكتى بسجوده للنار رحيته بسبوغ النعم الظاهرة والباطنة للنار نورت قلبه بمعرفتى للنار احرقت
قلبه بنار محبتى ووعدته كل لحظة لذة ليلة مشاهدة جمالى ورؤيتى كيف احرقه وقد تموج بحار رحمتى بانا الرحمن الرحيم **لطيفة اخرى**
كانه سبحانه وتعالى ميفرمايد رحمانم هر صفات انبيا مرم رحيمم مر گناه بيرا بيا مرم رحمانم گناهان عاصيانرا بيامرزم رحيمم عزائم سرائر را بيامرزم
رحمانم آنچه فرشته دارد ومن ايشان را مرم رحيمم آنچه فرشته ندارد ومن ايشان را مرم رحمانم گناه را بيامرزم ورحيمم گناه شت بيامرزم
رحمانم توبه كنى بيامرزم رحيمم توبه نكنى هم بيامرزم رحمانم باوجود گناه امروز روزى دهم مگر رحيمم رحيمم اجرايم ورلات فردا معرفت سر را بگيرم
رحمانم امروز مؤمنان وكافران را روزى بادا مگر استغاثه اصم رحيمم فردا مؤمنان را بيامرزم گدام خبر **حكاية مرجوة** يقال يؤتى بعبد
يوم القيامة فيوقف بين يدى الله تعالى ويحاسب فيوجد حسنة عليه اثار كثرت سيئاته وقلة خيراته امالم يكن عليها اذ كان عملنا فاحد
باعصاره وقد اشرف العبد على الهلاك حتى يقعد قبول الله تعالى ملائكتى انظروا اهل تجدوا فى ديوانه حسنة فنظروا فلم يجدوا شيئا فقالوا
انا ما نجد شيئا قال عندى حسنة واحدة اذكرتها كما اكتب بانها فى موضع كذا فاشهدت من مسالك واردة ان تذكرلى فعداك اليوم عليك
لم تذكرلى فكتبت لك بارادة فلك ذكرى حسنة واحدة ولوكنت ذكرتنى لكفيها عشر امثال الله تعالى تحكى لواحدة كالجبل فتوضع فى كفة
حسناته فيترجح على سيئاته فيغفرله بها فلرجا كل الرجال فليس تامل فى ان عبدا يا تمانين واراد ان يذكره ولم يذكر عنه بذلك فما تقول فى عبد

ذكر سبعين سنة كل سنة ثلثمائة وستين ليلة كل يوم وليلة بالاخلاص على وجه الاختصاص اربعة وستين مرة الرحمن وانه الرحيم وذلك لان الصلوة المفروضة سبع عشرة ركعة والسنن الرواتب خمسة عشرة ركعة وقد كرر الرحمن الرحيم في كل ركعة مرتين مرة في التسمية ومرة في الفاتحة مع اذكار كثيرة من التسبيحات والتحميدات والتهليلات والتكبيرات ألا لا يعقره بفضله وكرمه وسعة رحمته

المجلس الرابعة

من التسمية السادس من نفس الكتاب في بيان جملة هذه الآية الكريمة اعني بسم الله الرحمن الرحيم وفيه فصول

الفصل الاول في بيان التسمية من القرآن ام لا اعلم ان في التسمية بين العلماء اختلاف هل هي من الفاتحة ام لا والثاني هل من القرآن ام لا قال سعيد بن جبير وعطاء والزهري والامام الشافعي وابن المبارك وقراء مكة والكوفة وفقهاؤها انها من الفاتحة وخالفهم قراء المدينة والبصرة والشام وفقهاؤها مالك والاوزاعي رحمهم الله وقال مالك والاوزاعي انه ليس من القرآن الا في سورة النمل ولا يقرأ لا سرا ولا جهرا الا قيام شهر رمضان واما ابو حنيفة واصحابه رحمهم الله فلم ينص عليه وقال تقرأ بسم الله الرحمن الرحيم ويسر بها ولم يقل انها آية من السورة ام لا وسأل المعلى محمد بن الحسن رحمة الله عليهما فقال ما بين الدفتين كلام الله وقال العصم فقهاء الحنفية رحمهم الله تورع ابو حنيفة واصحابه رحمهم الله عن الوقوع في هذه المسئلة لان الخوض في اثبات ان التسمية من القرآن ام ليست منه امر عظيم فالاولى السكوت عنه وحجة الشافعي رحمه الله ما روى ابو هريرة رضي الله عنه ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال فاتحة الكتاب سبع آيات اولهن بسم الله الرحمن الرحيم وقول ام سلمة رضي الله عنها قرأ رسول الله صلى الله عليه وسلم الفاتحة وعد بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين آية وروي ان امير المؤمنين علي كرم الله وجهه كان اذا افتتح السورة في الصلوة يقرأ بسم الله الرحمن الرحيم وكان يقول من ترك قراءتها فقد نقص وروي عن ابي هريرة رضي الله عنه انه قال اذا قرأتم القرآن فلا تدعوا بسم الله الرحمن الرحيم فانها احدى آياتها وعن ابي هريرة رضي الله عنه ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال يقول الله تعالى قسمت الصلوة بيني وبين عبدي نصفين فاذا قال العبد بسم الله الرحمن الرحيم قال مجدني عبدي واذا قال الحمد لله رب العالمين قال حمدني واذا قال الرحمن الرحيم قال الله تعالى اثنى علي عبدي واذا قال مالك يوم الدين قال الله تعالى فوض الي عبدي واذا قال اياك نعبد واياك نستعين قال تعالى هذا بيني وبين عبدي واذا قال اهدنا الصراط المستقيم قال تعالى هذا لعبدي ولعبدي ما سأل وعن طلحة بن عبد الله رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بسم الله الرحمن الرحيم فقد ترك آية من كتاب الله كذا ذكره الثعلبي رحمة الله في تفسيره وحجة العقلية الاجماع على ان بين الدفتين كلام الله تعالى والوفاق على اثباتها في المصاحف مع المبالغة في تجريد القرآن حتى لم يكتب آمين وحجة مخالفيه فقدما ما ذكره الامام الطحاوي رحمه الله في شرح الآثار باسناده الى ابي هريرة رضي الله عنه قال كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اذا نهض في الثانية استفتح بالحمد لله رب العالمين ولم يسكت فهذا دليل ان بسم الله الرحمن الرحيم ليست من الفاتحة ولو كانت منها لقرأها في الثانية كما قرأها في الاولى وقد ظهر آثار تواترت عن ابي بكر وعمر رضي الله عنهم كانوا لا يجهرون بها في الصلوة وعن انس ان النبي صلى الله عليه وسلم وابا بكر وعمر وعثمان [illegible] كانوا يستفتحون القراءة بالحمد لله

رب العالمین ولم اسمع احدا منهم یجهر بسم الله الرحمن الرحیم وعن عائشة رضی الله عنها قالت کان النبی صلی الله علیه وسلم یفتتح الصلوة بالتکبیر ویفتتح القراءة بالحمد ویختمها بالتسلیم الی آخر الدلائل وروی عن جعفر بن محمد الصادق رضی الله عنهما انه قال البسملة تیجان السور قال امام القرطبی رحمة الله فی تفسیره هذا یدل علی انها لیست بآیة من الفاتحة ولا من غیرها وقال القرطبی بهما ثلثة اقوال الاول انها لیست بآیة لا فی الفاتحة ولا فی غیرها وهو قول مالک رحمة الله والثانی انها آیة من کل سورة وهو قول عبد الله بن المبارک رحمة الله والثالث قول الشافعی رحمة الله هی آیة من الفاتحة وتردد قوله فی سائر السور فمرة قال هی آیة من کل سورة ومرة قال لیست آیة الا فی الفاتحة وحدها ولا خلاف بینهم علی انها آیة من القرآن من سورة النمل والحجة المفصلة للفریقین ما ذکره الامام الرازی رحمة الله والامام الغزالی قدس الله روحه من ان التسمیة لو کانت من القرآن لکان طریقه اثباتها اما التواتر او الآحاد والاول باطل لانه لو ثبت بالتواتر لحصل العلم الضروری بانها من القرآن ولو کان کذلک لامتنع وقوع الخلاف فیه والثانی ایضا باطل لان خبر الواحد لا یفید الا الظن فلو جعلناه طریقا الی اثبات القرآن لخرج القرآن عن کونه حجة یقینیة ولصار ذلک ظنیا ولو جاز ذلک لجاز ادعاء الروافض ان القرآن دخل الزیادة والنقصان والتغییر وذلک یبطل الاسلام کذا فی التفاتیح وقال مولانا حافظ الدین النسفی رحمة الله فی الکافی فی الفقه الحنفی انه لما اختلف الائمة لم تثبت بمنامع القاری لان ادنی درجات اختلاف الآثار والعلماء ایرث الشبهة والقرآن لا یثبت بالشبهة لا طریقه طریق الیقین بانه اخطله الدین ثبت الرسالة قامت الحجة علی اهل الضلالة فیصل بالفقه والدرایة وتحمل العامة علی انها لیست من الفاتحة ولا من کل سورة واتفقوا علی انها من القرآن وکتبت فی المصاحف بخط علاحدة لیدل علی انها لیست فی السورة ودلالة الکتابة علم الوحی علی انها من القرآن [illegible] علی ان سورة الکافرون آیة [illegible] ولذا القصد علی [illegible] انها آیة مستقلة ذکر القاضی ابو زید الدبوسی رحمة الله فی الاسرار ان التسمیة [illegible] القصد بین العلة والمعلول وان لا یستقیم وسئل ابن عباس رضی الله عنه ترک الصحابة کتبة بسم الله الرحمن الرحیم بین الانفال والتوبة فقال الآیات من حالة الانفال نزلت علیهم ولم یکتب التسمیة فدل الجواب علی ان الکتبة کانت الفصل وقال السید الجرجانی رحمة الله فی شرح الکشاف ذهب المتاخرون من الحنفیة الی ان الصحیح المذهب انها آیة واحدة من القرآن لیست جزء شیء من السور بل نزلت للفصل فیما ترکناها والله اعلم اما اختیار الفقهاء الحنفیة رحمهم الله ما روی المعلی عن ابی یوسف وابی حنیفة ان المصلی یقرا بسم الله الرحمن الرحیم ویتعوذ فی الرکعة الاولی وحسب روی عن ابی حنیفة رحمه الله یکتفی بالتسمیة فی الرکعة الاولی کما یکتفی بالتعوذ والفتوی علی قول ابی یوسف رحمه الله انه یاتی بالتسمیة فی الاولی کما یاتی بها فی کل رکعة ویخصها واختیم الحمد لله رب العالمین کذا فی فتاوی الحجة وفی العنایة وعند محمد رحمة الله یسمی فی اول کل سورة الا انه هو المختار وذکر فی کنه الصغار ان المسمر یسمی فی اول کل سورة والامام الصابنیا بخافت بجمیعها فی اول الفاتحة فی الجهریة ○

الفصل الثانی فی بیان فضائل التسمیة وهی اربعة اقسام القسم الاول فیما ورد فی الاحادیث النبویة صلی الله علیه وسلم

الحدیث الاول ذکره التفسیر روایة عن جابر بن عبد الله الانصاری رضی الله عنهما عن النبی صلی

عليه وسلم انه قال لما نزلت بسم الله الرحمن الرحيم هرب الغيم الى المشرق وسكنت الرياح وهاج البحر واصغت البهائم اذانها
ورجمت الشياطين من السماء وحلفت الجبال حتى اسمع اهل مكة دويها [illegible] حتى اظلل مكة وحلف الله تعالى بعزته ولا يسمى
اسمه على شيء الا شفاه ولا يسمى اسمه على شيء بعزته الا بارك عليه ومن قرء بسم الله الرحمن الرحيم دخل الجنة **الحديث الثاني** فيه
عن ابن عباس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال ان المعلم اذا قال للصبي قل بسم الله الرحمن الرحيم فقال الصبي بسم الله
الرحمن الرحيم كتب الله براءة للصبي وبراءة لابويه وبراءة للمعلم من النار **الحديث الثالث** فيه روي عن النبي صلى الله عليه وسلم
قال اول ما جرى به القلم في اللوح المحفوظ بسم الله الرحمن الرحيم وانه اول ما انزل على آدم عليه الصلوة والسلام وانه امان
اهل السموات والارضين **الحديث الرابع** ذكر في التفسير الكبير قال رسول الله صلى الله عليه وآله [illegible] من رفع قرطاسا من الارض
فيه بسم الله الرحمن الرحيم اجلالا له كتب عند الله من الصديقين وخفف عن والديه العذاب وان كانا مشركين **الحديث الخامس** فيه
عن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا ابا هريرة اذا توضأت فقل بسم الله فان حفظتك لا تستريح ان تكتب
لك الحسنات حتى تفرغ واذا غشيت اهلك فقل بسم الله فان حفظتك يكتبون لك الحسنات حتى تغتسل من الجنابة فان حصل لك
ولد كتب من الحسنات بعدد انفاس ذلك الولد وبعدد انفاس اعقابه ان كان له عقب حتى لا يبقى منهم احد يا ابا هريرة اذا ركبت دابة
فقل بسم الله والحمد لله يكتب لك الحسنات بعدد كل خطوة واذا ركبت سفينة فقل بسم الله والحمد لله [illegible]
الحديث السادس فيه عن انس رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قال ستر ما بين اعين الجن وعورات بني آدم اذا ارادوا
ثيابهم ان يقولوا بسم الله الرحمن الرحيم والنكتة فيه انه اذا صار هذا الاسم حجابا بينك وبين اعدائك من الجن في الدنيا [illegible] حجابا بينك
وبين الزبانية في العقبى **الحديث السابع** فيه قال عليه الصلوة والسلام من توضأ ولم يذكر بسم الله كان طهورا لتلك الاعضاء
ومن توضأ وذكر بسم الله تعالى كان طهورا لجميع بدنه فاذا كان ذكر اللسان على الوضوء طهورا لكل البدن فان الذكر [illegible]
طهورا للقلب عن الكفر والبدعة وللبدن عن المعاصي والذنوب خصوصا في الصلوة **الحديث الثامن** في تفسير الثعلبي [illegible]
رحمه الله عن بكر بن عبد الله المزني قال قلت يا رسول الله اني رجل تاجر لا ابرح في مالي فقال [illegible] يا بكر بن عبد الله
اذا اصبحت واذا امسيت فقل بسم الله على اهلي ومالي اللهم ارضني بما قضيت وعافني فيما بقيت حتى لا احب تعجيل ما اخرت
ولا تاخير ما عجلت قال بكر فقلت [illegible] فاعطى الله تعالى لي مالي فقضى عني ديني واغناني **الحديث التاسع** [illegible]
يعطى كتابه في القيامة وهو مملوء من صحائف خطاياه فيقول بسم الله الرحمن الرحيم على عادته في الدنيا [illegible]
ما ارى فيه شيئا فيقال له كان السيئات قد محيت ببركة التسمية **الحديث العاشر** فيه روي عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال [illegible] قدمه على الصراط
وقال بسم الله الرحمن الرحيم تخمد النار تحت قدمه كما تخمد الماء على الطين **الحديث الحادي عشر** فيه قال عليه الصلوة والسلام ان المؤمن
اذا وضع قدمه على الصراط فقال بسم الله الرحمن الرحيم يقول النار تحت قدمه جز يا مؤمن فقد اطفأ نورك لهبي **الحديث الثاني
عشر** فيه قال عليه الصلوة والسلام ان المؤمنين اذا وضعوا اقدامهم على الصراط قالوا بسم الله الرحمن الرحيم يمرون عليها وثيابهم [illegible]

الحديث الثالث عشر في رياض المذكرين قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان المؤمن اذا امر الله تعالى به الى النار فاذا رجع
قدمه ليدخل النار فيقول بسم الله الرحمن الرحيم تتباعد عنه النار مسيرة سبعين الف سنة الحديث الرابع عشر في بحر العلوم عن بريدة
رضي الله عليه وسلم لا اخرج من المسجد حتى اخبرك بآية او سورة لم تنزل على نبي بعد سليمان صلوات الله عليه غيري قال فمشى واتبعته حتى انتهى الى باب
المسجد قال فاخرج احدى رجليه من اسكفة المسجد وبقيت الرجل الاخرى في المسجد فقلت بيني وبين نفسي انسيها فاقبل علي بوجهه فقال باي شيء تفتتح القرآن
اذا افتتحت الصلاة قال بسم الله الرحمن الرحيم قال هي هي ثم خرج الحديث الخامس عشر في تاج المذكرين للعتقي ان ابا بكر بن نصران
رحمه الله سأل عثمان بن عفان الرسول صلى الله عليه وآله وسلم عن تفسير بسم الله الرحمن الرحيم فقال لو اجتمع الخلائق على تفسير بسم الله الرحمن الرحيم
اربعة الاف سنة لا استفادوا من تفسيره ثم قال بسم الله الرحمن الرحيم كتب الله تعالى له اربعة الاف حسنة ومحى عنه اربعة الاف سيئة ورفع له اربعة الاف درجة وقال
بعض الحكماء واما قدر اربعة الاف سنة لان بسم الله الرحمن الرحيم اربع كلمات فحصل لكل كلمة الف سنة الحديث السادس عشر فيه عن سلمان الفارسي
رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال لا يدخل الجنة احد الا بجواز قيل يا رسول الله ما الجواز قال يجيء الى كل مؤمن خط فيه بسم الله
الرحمن الرحيم من الله العزيز الرحيم الى رضوان خازن الجنان ان اسكنوا وادخلوه في جنة عالية قطوفها دانية كلوا واشربوا هنيئا بما اسلفتم
في الايام الخالية ويدفع الى كل شقي خط فيه من الله العزيز الحكيم الى مالك خازن النيران [illegible] صلوه ثم الجحيم صلوه ثم في سلسلة
ذرعها سبعون ذراعا فاسلكوه فيدخل الكفار النار فيقولون ان الله [illegible] يدخل المؤمن الجنة يقول بسم الله الرحمن الرحيم الحديث السابع
عشر قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اتاني جبرئيل [illegible] فقال ان الجبار يقرئك السلام ويقول هذه هدية لك [illegible]
وفتحتها ووجدت فيه قرطاسا مكتوبا عليه بسم الله الرحمن الرحيم الحديث الثامن عشر قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من قرأ بسم الله
الرحمن الرحيم غفر الله تعالى له ما تقدم من ذنبه فضل الله تعالى بين الاسماء [illegible] بين الملائكة [illegible] بين الجنة بالحور والقصور وبين
الانبياء لمحمد صلى الله عليه وآله وسلم على جميع الانبياء وبين القرآن بسم الله الرحمن الرحيم الحديث التاسع عشر في خالصة
الحقائق عن انس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال اذا اكلت طعاما او شربت فقل بسم الله [illegible] الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الارض
ولا في السماء يا حي يا قيوم لا يصيبك منه داء وان كان فيه سم الحديث العشرون ذكر في زهرة الرياض عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال
ما من احد يقصد البيت الا ومعه شيطان فاذا دخل البيت وقال بسم الله الرحمن الرحيم يقول الشيطان [illegible] في هذا البيت فاذا جلس
اليه الطعام قال بسم الله قال الشيطان لا طعام لي فيها واذا قدم اليه [illegible] بسم الله قال الشيطان [illegible] لي فيها واذا اضطجع
وقال بسم الله يقول الشيطان لا مضجع لي فيها واذا ترك التسمية عند دخول [illegible] واذا تركها عند الاكل [illegible] كذلك عند الشرب
يصبح الشيطان معه او لا على الكور واذا اراد ان يجامع اهله ولم يسم جامع معه والدليل على [illegible] وشاركهم في الاموال والاولاد
مشاركته في الاموال الاكل والشرب واما في الاولاد فكل مولود يولد معتوها مغلوب العقل مسلوب [illegible] من اثر الشيطان يقول
الشيطان وجدت بيتا وشرابا وطعاما وزوجة فلا اخرج واذا اخرج [illegible] وقال بسم الله [illegible] الشيطان [illegible]
استقبل شيطانا [illegible] فقال السمين للمهزول لماذا اصرت في هذه الحالة [illegible] سلسلة على رجل اذا دخل بيته يقول بسم الله الرحمن الرحيم

اذا احمج یقول کذلک واذا اکل او شرب کذلک ماکون بار باسمه ثم قال المهرول للسیمین ما و ادراک فی بده الحالة الحسنة قال لانه

سلط علی رجل یدخل البیت الصلة ولا یقول بسم الله الرحمن الرحیم فانه یکه فی ممیع ہوا او رکب علی عنقه کالدابة **الحدیث الحادی**

والعشرون فیما روی عن امیر المومنین علی کرم الله وجهه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله تعالی ادا اتی امته یقال

ما دار النور کلشتی خلق فیما خلق من النور واذا اراده محمد صلی الله علیه وسلم امته رویة الله سبحانه وتعالی ملائکه او حی الله تعالی الی النبی

صلی الله علیه وسلم ان اصعد دار النور وتلک الدار لیس لها طریق فهی فی الهوی فقل یا رسول الله کیف [illegible]

ان یقال لهم اقرؤا بسم الله الرحمن الرحیم کما تقرؤن فی دار الدنیا [illegible]

[illegible]

اذا اراد قبض روح العاصي يقول لا اعطيتك فلم يامرني بذلك بي فيقول ملك الموت الله امرني بذلك فيطلب الروح المؤمن مع العلامة
والبرهان فيقول اني خلقني قبلي في جسدي ولم تك حاضرا عند ذلك تريد ان تاخذني فيرجع ملك الموت عليه السلام الى الله سبحانه ويقول ان
عبدك يقول كذا وكذا ويطلب برهان فيقول الله تعالى صدق روح عبدي يا ملك الموت اذهب الى الجنة وخذ تفاحة عليها علامتي وار
روح عبدي فيذهب ملك فياخذها وعليها مكتوب بسم الله الرحمن الرحيم ويريه فاذا اراه العبد يخرج روحه مع النشاط **الحديث
السادس والعشرون** فيها ايضا عثر رجل بين يدي النبي صلى الله عليه وسلم فقال تعس الشيطان فقال له النبي صلى الله عليه وسلم لا تقل
كذلك فانه يتعاظم بذلك ويقول بقوتي صرعتك ولكن قل بسم الله الرحمن الرحيم فاذا قلت بسم الله الرحمن الرحيم يتصاغر حتى يكون كالبعوضة
والاشارة فيه اي ذنوب الاولين والآخرين لو اجتمعت لم تبلغ كمقدار ذرة من كفر الشيطان واذا كان يذوب ذنوب المؤمن عند قراءة بسم الله
الرحمن الرحيم **الحديث السابع والعشرون** فيها ايضا في الخبر اذا كان يوم القيامة ورث اعمال هذه الامة فرادت ركعة من
صلوتهم على الف ركعة من بني اسرائيل فيقول يا رب ما بال امة محمد صلى الله عليه وسلم ركعة واحدة منهم ترجح بالف ركعة منا فرادت فيقال لهم
الله يقولون في صلوتهم بسم الله الرحمن الرحيم **الحديث الثامن والعشرون** فيها اذا كان يوم القيمة يقوم الخلائق ويشتد بهم
العطش ويلجمهم العرق فهم في حيرة فيبعث الله تعالى جبرئيل عليه السلام الى محمد صلى الله عليه وآله وسلم فيقول يا محمد مر امتك فيدعون الاسم الذي
كانوا يدعون في الدنيا عند الشدائد فينادي المحمدية باذن واحد فيقولون بسم الله الرحمن الرحيم فحينئذ يفصل الله الفصل بين الخلق ثم يكرم
الله بسائر الامم لو لم يكن ذكر محمدية في هذا الاسم لامتحا كلهم امتحانا **الحديث التاسع والعشرون** فيها ايضا في الخبرات
عبد اتى بالموقف والملائكة يجعلون السلاسل في عنقه والاصفاد في رجله ويسحبونه الى النار فيقول ان ردوا الى عبدي ماذا تريدون عبد
ثم جاءهو فيقول الله تعالى عبدي البليت من الخيرات اري لسانك ما اراه فاذا هو مكتوب عليه ابيض بسم الله الرحمن الرحيم هو
الذي قلت في ليلة حين تغلبت من جنابة بسم الله الرحمن الرحيم اذهب فقد غفرت لك فيدخل الجنة بلا حساب **الحديث
الثلثون** في حديث المتن من قال بسم الله الرحمن الرحيم كتب الله تعالى له بكل حرف اربعة الاف حسنة ومحي عنه اربعة الاف سيئة ورفع
اربعة الاف درجة **الحديث الحادي والثلثون** روي عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال اتاني جبرئيل عليه السلام بتحفة
عطرت فاذا هو بين من الجنة فيه قرطاس من النور مكتوب عليه بسم الله الرحمن الرحيم قال الله تعالى لمحمد [illegible] وجعلتك [illegible] وسيده
هم ملكي محبتك انا الوهبي والعتك لي ملكي وبطاعتك [illegible] استحيي ان اعذب بالنار من قال بسم الله الرحمن الرحيم
الحديث الثاني والثلثون روي عن النبي صلى الله عليه وآله وسلم انه قال اذا قال العبد بسم الله [illegible] للملكين اكتبا لهم
حسنة فيقولان [illegible] فيقول الله تعالى اكتبا حسنة فيقول الله تعالى [illegible] الالف [illegible] ستة الاف فيسكتان فيقول
تعالى لم سكتما وعزتي لو رددتما الى يوم القيمة وحكي ان الحسين بن علي رضي الله عنه ادخل على ابيه من الكتاب فقال له ما الذي تعلمت
اليوم فقال بسم الله الرحمن الرحيم فقال لوكيله هذا الى المعلم عشرة الاف درهم فقال الوكيل بسم الله الرحمن الرحيم تهدي عشرة الاف درهم
فقال اجعلها عشرين الفا فعاد الوكيل فقال اجعلها ثلثين الفا [illegible] الوكيل [illegible] على الجنة [illegible]

ازدتنی لذوبہ بالغاً مابلغ وکان ذلک قلیلاً فی حب بسم اللہ الرحمن الرحیم **الحدیث الثالث والثلثون** جاء اعرابی
الی رسول صلی اللہ علیہ وسلم فقال تظاہر علی ذنوبی واستغفر لی فقال قل بسم اللہ الرحمن الرحیم یرحم اللہ علیک النار فقال
الاعرابی ابدا فقال صلی اللہ علیہ وسلم ما من مؤمن ولا مومنۃ یقول بسم اللہ الرحمن الرحیم الا حرم اللہ علیہ [illegible] **الحدیث الرابع
والثلثون** فی کتاب اسرار الاسرار عن عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہما ان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم [illegible] فی الجنۃ [illegible]
الرحمۃ وعلی ذروۃ الجبل قصیل لہا مدینۃ السلام وفی المدینۃ قصر یقال لہ قصر السرور فی القصر بیت یقال لہ بیت [illegible]
یطیر العندلیب کل باب فیہا الی رب تعالیٰ جیرانہ من غیر حجاب بلا کیف [illegible] المدینۃ والقصر [illegible] بسم اللہ الرحمن
الرحیم **الحدیث الخامس والثلثون** عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم اذا قال العبد بسم اللہ الرحمن الرحیم [illegible]
فی الجنۃ من یاقوتۃ حمراء فی کل مدینۃ الف قصر من درۃ بیضاء فی کل قصر الف بیت من زبرجدۃ خضراء فی کل بیت [illegible]
واستبرق وحریر علی کل فراش جاریۃ من الحور العین مکتوب علی جبینہا [illegible] الصدیق [illegible]
بن عفان وعلی ذقنہا علی بن ابی طالب وعلی سفینتہا بسم اللہ الرحمن الرحیم **الحدیث السادس والثلثون** [illegible]
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم لما جبرئیل علیہ السلام بکلمۃ بسم اللہ الرحمن الرحیم قال لی یا محمد [illegible]
الکلمۃ المبارکۃ الطیبۃ [illegible] العقوبۃ لا تجتمع مع اسمہ جل جلالہ **الحدیث السابع والثلثون** [illegible]
رضی اللہ عنہ انہ قال اللہ العظیم اخبرنی ابوبکر الصدیق رضی اللہ عنہ قال [illegible] رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم [illegible]
و جل من قرء بسم اللہ الرحمن الرحیم سبع مرات [illegible] سمواتی [illegible] علی الصراط [illegible]
القرء [illegible] **الحدیث الثامن والثلثون** ذکر فی تفسیر [illegible] رضی اللہ عنہما [illegible] رضی اللہ عنہ
سال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن بسم اللہ الرحمن الرحیم فقال [illegible] اسم اللہ الاکبر [illegible]
سواد العینین وبیاضہما من القرب **الحدیث التاسع والثلثون** [illegible] ان النبی صلی اللہ علیہ [illegible]
[illegible] بسم اللہ الرحمن الرحیم [illegible] یوم القیامۃ [illegible] بسم اللہ الرحمن الرحیم [illegible]
[illegible] امۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم فیقول [illegible]
فی کفۃ المیزان [illegible] سیئات الخلق [illegible] فی التفسیر [illegible]
[illegible] النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم [illegible] لیلۃ الاسرا [illegible] جمیع [illegible]
[illegible] قال اللہ تعالیٰ [illegible]
[illegible] عسل مصفٰی [illegible]
[illegible] جبرئیل علیہ السلام [illegible]
[illegible] واللہ [illegible]

لا يعلم عظمته الا الله تعالى وله اجنحة كثيرة فسلم علي وصلى على جناحه وقال يا محمد اغمض عينيك قال فغمضت عيني فطار طيرانا لا يحصره فهم الاحد
قال لي يا محمد افتح عينيك ففتحت فاذا انا عند شجرة ورأيت تحت الشجرة قبة من درة بيضاء لا اطيق وصفها بكرها ولو وضعت جملة الدنيا
على رأس تلك القبة لكانت كالنطفة في بحار احدكم وفي رواية لو ان جميع ما في الدنيا من الانس والجن له ووضعوا على تلك القبة لكانوا
مثل طائر جالس على جبل او كورة العيث في البحر ولها باب من زبرجد اخضر وقفل من ذهب احمر فرأيت من هذه الانهار الاربعة
تجري من تحت هذه القبة فلما اردت ان ارجع قال لي الملك الا تدخل في القبة قلت كيف ادخل وبابها مقفل وكيف افتحه قال لي
في يدك مفتاحه قلت اين مفتاحه فقال مفتاحه بسم الله الرحمن الرحيم فلما دنوت من القفل فقلت بسم الله الرحمن الرحيم
من الفتح القفل فدخلت في القبة ورأيت هذه الانهار يخرج من اربعة اركان القبة فلما اردت الخروج عن القبة قال لي ذلك
الملك هل رأيت يا محمد قلت رأيت قال انظر ثانيا حتى ترى قدرة الله عز وجل فلما نظرت رأيت في جوانب القبة اسماء الله تعالى
على الجانب بسم وعلى الاخر الله وعلى الثالث الرحمن وعلى الرابع الرحيم فرأيت نهر الماء يخرج من ميم بسم ويخرج نهر اللبن من الله ونهر
الخمر يخرج من ميم الرحمن ونهر العسل من ميم الرحيم فعلمت ان اصل هذه الانهار الاربعة من التسمية فقال الله تعالى يا محمد من ذكرني
بهذه الاسماء من امتك وقال بقلب خالص بسم الله الرحمن الرحيم سقيته من هذه الانهار الاربعة اللهم ارزقنا بفضلك وجودك يا كريم
يا رحيم **القسم الثاني** في الاخبار الواردة في فضائل التسمية مع نكاتها **الخبر الاول** في المفاتيح جاء في الاخبار ان عيسى عليه السلام
مر على قبر فرأى ملائكة العذاب يعذبون فلما انصرف من حاجته مر على القبر فرأى ملائكة الرحمة معهم اطباق من نور فتعجب من ذلك فصلى ودعا
الله اليه يا عيسى كان هذا العبد عاصيا وقد مات كان محبوسا في عذابي وكان قد ترك امرأة حبلى فولدت ولدا وربته حتى كبر فسلمته الى الكتاب
فعلمه المعلم بسم الله الرحمن الرحيم فاستحييت من عبدي ان اعذبه بناري في بطن الارض وولده يذكر اسمي على ظهر الارض والنكتة فيه ان
العذاب اذا ارتفع من عبد عاص معذب عيسوي ببركة تلفظ جرى على لسانه بسم الله الرحمن الرحيم افلا ينجو من عذاب الله مؤمن محمدي اجرى
على لسانه كل يوم وليلة مرات بالصدق والاخلاص بسم الله الرحمن الرحيم **الخبر الثاني** في زهرة اوحى الله تعالى الى موسى عليه السلام
اني اكرمت ثلثة اسماء لم اكرم بها غيرهم متى دعوني بها اجبتهم قال يا رب وما تلك الاسماء قال الله تعالى بسم الله الرحمن الرحيم وكان
عند موسى عليه السلام رجل اعمى فلما سمع ذلك قال يا رب بحق هذه الاسماء رد على بصري فرد الله بصره من ساعته والنكتة فيه ان من سمع
هذه الاسماء وهو موسوي ثم شفعها رد الله ببركتها عليه بصره حتى يرى الخلق فما ظنك على من يقول باللسان ويعقل بالقلب وهو محمدي
صلى الله عليه وآله وسلم لا ينصر الله تعالى ببركتها عين بصيرته حتى يرى الخالق جل ذكره **الخبر الثالث** في الفاتح روي ان فرعون قبل ان
ادعى الالهية وارسل الى موسى عليه السلام ودعاه ولم يراه اثر الرشد قال الهي كم ادعوه ولا ارى فقال الله تعالى يا موسى لعلك تريد هلاكه
انت تنظر الى كفره وانا انظر على ما كتبه على بابه والنكتة ان من كتب هذه الكلمة على باب الخارج صار امنا من الهلاك وان كان كافرا فالذي كتبه
على سويداء قلبه من اول عمره الى آخره كيف يكون حاله **الخبر الرابع** ذكر في زهرة قيل ان الله تعالى اكرم عبده بالتسمية من اوله الى آخرها
لنبيه من الانبياء اولهم آدم عليه الصلوة والسلام اهبطا الى وجه الارض كلما قام فاعطاه الله تعالى بسم الله الرحمن الرحيم صار جميع الارض

استقاه ووهب له الدنيا من المشرق الى المغرب فلما مات آدم عليه السلام ردت الكلمة الى الخزانة فلما كان وقت سليمان بن داود عليهما
السلام ووهب له الارض كلها من المشرق الى المغرب امر جبرئيل عليه السلام ان يدخل الجنة فياخذ خاتم الخلافة فيحمله الى سليمان صلوة الله
وسلامه عليه فدخل الجنة واخذ الخاتم وهو كالكوكب الدري والمعالي البرق الخاطف ورائحة المشك لا ذفر وكان اصله من الذهب الاحمر
وفصه ياقوت احمر وكان جبرئيل عليه السلام لا يمر على شجر ولا حجر ولا مدر ولا على ملك الا قالوا سبحانك ربنا ما هذا النور الساطع فيقول جبرئيل
عليه السلام هذا خاتم الخلافة اهدى الله تعالى الى سليمان عليه السلام وكان على الخاتم ثلثة اسطر السطر الاول بسم الله الرحمن الرحيم والثاني
لا اله الا الله والثالث محمد رسول الله فلما اتى جبرئيل بالخاتم صاحت الملائكة بالتسبيح والتقديس وقالوا يا جبرئيل ما هذه الكرامة قال كرامة
كرم الله تعالى بها نبيه سليمان صلوة الله وسلامه عليه من فضله وكان ذلك اليوم الجمعة السابع والعشرين من شهر رمضان فقال جبرئيل
يا نبي الله سليمان لك هذه الهدية بكرامة عظيمة فسلمها الى سليمان صلوات الله وسلامه عليه وسجد شكرا لله عز وجل وسجد معه جميع من كان حوله من اسباط
بني اسرائيل فبقي ساجدا من اول نهار الى آخره ورفع الناس رؤسهم وتخصوا بابصارهم فلم يقدروا ان ينظروا الى سليمان من النور
والهيبة والى الخاتم فقال لهم سليمان صلوات الله عليه قولوا لا اله الا الله محمد رسول الله فلما قالوا اسكنت رؤسهم وقدروا على النظر
الى سليمان وكان الخاتم يضيء بالليل كالسراج فلما خرج سليمان من الدنيا ردت هذه الكلمة الى الخزانة الى زمان نبينا صلى الله عليه
وآله وسلم فبعثه الله تعالى الى جميع الارض جنها وانسها ووهب له وجه الارض كلها واكرمه بهذه الكلمة ولكن انزلها في الاوقات متفرقة
وكانوا في بدو الاسلام يكتبون باسمك اللهم حتى نزل قوله تعالى بسم الله مجريها ومرسيها فكتبوا بسم الله حتى نزل قوله قل ادعوا الله او ادعوا
الرحمن فكتبوا بسم الله الرحمن حتى نزل انه من سليمان وانه بسم الله الرحمن الرحيم **الخبر الخامس** فيما يروى ان لقمان عليه السلام رأى
رقعة فيها بسم الله الرحمن الرحيم فرفعها واكلها فاكرمه الله تعالى بالحكمة والنكتة فيه ان لقمان اكل رقعة فيها التسمية نال من الحكمة ما نال فمن كتب
الله سبحانه تعالى على قلبه ولسانه بسم الله الرحمن الرحيم فان اكرمه بالمعرفة والحكمة والجنة ليس ببعيد **الخبر السادس** في الخبر ان الله اذا اراد
ارسال ملك الى دركات جهنم يكتب على جبهته بسم الله الرحمن الرحيم لا تضره النار فكيف المؤمن المكتوب على قلبه بسم الله الرحمن الرحيم
ان لا يكون سالما من النار اي والله **اشعار** باسم الله جل العارفينا وبالرحمن رب العالمينا وايضا بالرحيم فان ربي رؤف
بالمؤمنينا قال عارف **اشعار** بسم الله ابدا كل امر وبالرحمن ارجو كل نصر وبالمولى الرحيم سرور قلبي المعتبر من يوم حشر ثم قال العبد
القلب السليم والصراط المستقيم وقول بسم الله الرحمن الرحيم تدفعنا نار الجحيم وتسقينا الروم والحميم لا توقع سادتي الا يا كريم
الخبر السابع في الخبر ان زليخا ارادت الخلوة مع يوسف عليه السلام بنت بيتا وبنت سبعة ابواب فادخلت فيه يوسف ولبست
زليخا حليها وكلما دخلت بابا مددته واقفلته فلما اراد يوسف ان يهرب منها وكانت الابواب مسدودة فقال عند كل باب بسم الله الرحمن الرحيم
فلما قال ذلك فتح الله تعالى الابواب والنكتة فيه ان عبدا من عباده يقول بسم الله الرحمن الرحيم سبعين سنة افلا يفتح له ثمانية ابواب الجنة
الخبر الثامن فيما يروى ان النمرود عليه اللعنة ابنة يقال لها زعفة تاثرت من الهيبة ان تنظر الى ابراهيم صلوات الله وسلامه
عليه حين القي في النار فقال يا ابنتاه ان ابراهيم قد صار رمادا حتى اذن لها فاطرت الى ابراهيم صلوة الرحمن عليه قالت يا ابراهيم

الا تحرقک النار فال من کان فی قلبہ معرفۃ اللہ تعالی وعلی لسانہ بسم اللہ الرحمن الرحیم لا تحرقہ النار قال قولی لا الہ الا اللہ ابراہیم رسول اللہ ثم ادخلی ولا تخافی فلما قالت ودخلت وجدت النار واسلمت ثم رجعت الی ابیہا وسمع ابوہا وقولہا فوعظہا ولم یقتل وعد بہا مسامیر من الحدید فامر اللہ جبرئیل علیہ السلام حتی رفعہا من ظہرانیہم وجاء بہا الی ابراہیم علیہ الصلوۃ والسلام وکان لابراہیم ابن یقال مدین فزوجہا منہ فحملت منہ عشرین بطنا فاکرمہم اللہ تعالی بالنبوۃ فان اللہ تعالی لا یضیع اجر من ذکرہ وان قل **الخبر التاسع** ایضا روی ان ملک الموت علیہ السلام دخل علی رجل فقال لہ الرجل من انت قال انا ملک الموت جئت لتعذبت [illegible] فقال لہ ملک الموت ما ہذا الذی اری قال ہو امان [illegible] قال ملک الموت الا اکتب لک کلاما تنجو بہ من النار قال بلی فدعا بصحیفۃ فکتب فیہا بسم اللہ الرحمن الرحیم وقال ہذا براءۃ من النار **الخبر العاشر** وفیہا ایضا یقال لما دخل الروح فی فم آدم علیہ السلام عطس فقال الحمد للہ قال اللہ یرحمک اللہ فکان ذلک رہنا لہ عند آدم علیہ الصلوۃ والسلام حتی اذنب فقال یا رب لک عندی رہن بالرحمۃ [illegible] وہو قولک یرحمک اللہ فقال اللہ تعالی اعفر [illegible] یا آدم کذلک کتب الیک کتابا عنوانہ بسم اللہ الرحمن الرحیم [illegible] عندک حتی اذا عصیت قلت یوم یا رب لک عندی رہن وہو بسم اللہ الرحمن الرحیم ثم عندک رہنان وعند آدم رہن واحد لان فی [illegible] الرحیم [illegible] الرحمۃ مرتین **الخبر الحادی عشر** وایضا فیہا وفی الخبر اذا اراد اللہ تعالی قبض روح عبد [illegible] الذکر [illegible] لا سبیل لک من [illegible] الجنۃ وانما اجری فیہ ذکر الرب فیرجع ملک الموت [illegible] ایدیہ [illegible] التصدق فیقول لا سبیل لک لانہ قد تصدق بہا کثیرا ومسح [illegible] الکفار [illegible] رجل فیقول لا سبیل لک فانہ نقل بالاقدام الی الجماعات والاعیاد [illegible] فیقول لا سبیل لک [illegible] بالقرآن [illegible] کذلک قال العینین فانہ نظر الی المصاحف ووجوہ العلماء فیصرف [illegible] عاق [illegible] روح المؤمن [illegible] فیکتب ملک الموت اسم الرب علی کفہ ویراہ روح المؤمن [illegible] سبحانہ وتعالی [illegible] حرارۃ [illegible] عن العدات القطیعۃ **الخبر الثانی عشر** فی التفسیر بحر العلوم قالوا [illegible] طریق من غیر طریق المصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فاذا انتہوا الی النار قال مالک لہم ادخلوا النار فیقولون [illegible] سکرات الموت [illegible] القبر [illegible] حساب القیمۃ واملنا ساعۃ للسوح علی الصراط فیقولون [illegible] اتم [illegible] فیقولون [illegible] تقدموا انتم فقد کنتم المقدمین فیقولون قد اکثر [illegible] ولکن التشات بقدر [illegible] الایطاق فیقولون للنار [illegible] فتقدم [illegible] احسنا [illegible] جمیعا فیقولون [illegible] الرحمن الرحیم علی عادتہم فی الدنیا [illegible] برکۃ بسم اللہ الرحمن الرحیم فی روایۃ مسیرۃ خمس مائۃ سنۃ وفی روایۃ [illegible] **الخبر الثالث عشر** وفیہ فی الخبر من قال بسم اللہ مرۃ [illegible] من ذنوبہ [illegible] **الخبر الرابع عشر** فیہ ایضا لما انزل [illegible] الرحمن الرحیم ہاج السحاب بجہۃ المشرق [illegible] الریاح بحر العرب وسکنت الامواج ورجمت الشیاطین [illegible] اصغت [illegible] العرش [illegible] ذکرت علی شیء الا بارک [illegible] فقرأ

الارض خطیئة وهو یعلم انی انا الله الرحمن الرحیم الا غفرت له ذنوبه **الخبر الخامس عشر** فی خالصة الحقائق عن وهب بن منبه انه
قال اذا احتضر ابن آدم ملک الموت حضر معه ثلاثة من الملائکة ملک الانفاس وملک الارزاق وملک الآثار فیقول ملک الموت لملک الارزاق هل بقی
رزقه شیء فیقول نعم حسوة من حسار وشربة من ماء ثم یقول ملک الموت لملک الآثار هل بقی من اثره شیء فیقول نعم تحویل من جنب الی جنب
ثم یقول ویقول کذلک حتی یقول ملک الرزق وقد استوفی رزقه ویقول ملک الآثار ما بقی من اثره شیء ویقول الملک الموت لملک النفس
هل بقی من نفسه شیء فیقول لا الا الساعة التی استوفی آخر نفسه الذی کان فی الدنیا فیخرج ملک الموت طبقا مکتوب فیه بسم الله الرحمن الرحیم
اجب الله فیخرج منه الروح اسرع من طرفة عین فحینئذ یموت الجسد ویعرج بالروح الی الله تعالی **الخبر السادس عشر** فی الحرار الملح الموس
علی باب النار وقال بسم الله الرحمن الرحیم تفر عنه النار فیقول مالک لم لا تاخذ العصاة فیقول النار یا مالک لا طاقة لنا مع من اسمی الله تعالی
ینادی من فوقهم انا اعتصمتم جمیعا من النار برکة بسم الله الرحمن الرحیم **الخبر السابع عشر** وجاء فی الاخبار مرویا عن عکرمة رضی الله
عنه ان الله تعالی کان ولم یکن معه شیء فخلق نورا وخلق من النور القلم فجری علی اللوح بما هو کائن الی یوم القیمة واول اکتب علی اللوح
بسم الله الرحمن الرحیم فجعل الله تعالی هذه الاسماء امانا لخلقه مادا موا علی قراءتها وهی قراءة اهل السموات والکروبیین فاول انزلت
علی آدم صلوة الله وسلامه علیه قال قد امن ذریتی من العذاب مادا موا علی قراءتها ثم رفعت بعده فانزلت علی ابراهیم الخلیل صلوة الله
وسلامه علیه فقالها وهو فی کفة المنجنیق فجعل الله النار بردا وسلاما ببرکتها ثم رفعت بعده فانزلت علی موسی علیه السلام فی الصحف فیها
فرعون وسحرته وهامان وجنوده وقارون واشیاعه ثم رفعت بعده فانزلت علی سلیمان علیه الصلوة والسلام فعند ذلک قالت الملائکة
الیوم الیوم تم ملکک یا ابن داود ولم یقرأها سلیمان علی شیء الا خضع ثم رفعت بعده فانزلت علی عیسی صلواة الله وسلامه علیه
اخری آیة انزلت علیک آیة الامان قل بسم الله الرحمن الرحیم واکثر قراءتها فی قعودک وقیامک فانه من وافی یوم القیمة وفی صحیفة
بسم الله الرحمن الرحیم ثمانیة مرة اعتقه الله من النار وادخل الجنة ولکن فی افتتاح قراءتک وصلواتک فان من جعله فی افتتاح قراءته
وصلوته اوامات علی ذلک لم یرعه منکر ونکیر وتهون علیه سکرات الموت ونعطه القبر وافسح له قبره وانوره نورا واخرج من قبره ابیض الجسم والوجه احاسبه حسابا
یسیرا وثقل میزانه اعطیه النور التام علی الصراط حتی یدخل الجنة وامر المنادی ان ینادی له فی عرصات القیمة بالسعادة والمغفرة فقال عیسی یا رب الی خاصة
قال لک ولمحمد وامته بعدک صلی الله علیه وآله وسلم ثم رفعت وانزلت علی محمد صلی الله علیه وسلم فامر رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یکتب ذلک
فی رؤس السور وصدور الرسائل والدعاء وکان سبب نزول هذه الآیة علیه فتحا عظیما وحلف رب العزة جل جلاله ان لا یسمی مؤمن علی شیء الا بارکت
فیه ولا یقرأها مؤمن الا قالت الجنة لبیک وسعدیک اللهم ادخل عبدک هذا فی ما وعدت الجنة فقد استوجب دخولها **الخبر الثامن عشر**
اوحی الله تعالی الی موسی علیه الصلوة والسلام کل من یخرج من الدنیا عطشان الا من قال بسم الله الرحمن الرحیم **الخبر التاسع عشر**
نقل است که در اسما سبحانه هر گاه که خواهند نام الله بر زبان راند چهار هزار سال ایشان را در یک سجده باید که گذرانید تا
بعد این کلمه را بگویند و چون خواهند که الرحمن گویند چهار هزار سال دیگر سجده باید کرد و چون خواهند که الرحیم گویند چهار هزار سال دیگر سجده
باید کرد ای عاصی جانی محمدی شکر این نعمت چگونه توانی گذارد که فرشتگان و ملائکه مقرب را دولتی که بعد از [illegible]

بنده گردد ترا قدرت و توفیق داده‌ام که اگر خواهی بی سابقه خدمتی روزی دوازده هزار بار بایی دولت اقدام توانی نمود و بکلمه بسم الله الرحمن
الرحیم تکلم توانی فرمود آری فرشتگان بعبادت خود نازند و نحن نسبح بحمدک و نقدس لک گویند بنده عاصی برحمت طرف ما ناز کند بر خواند رحمتک لا جرم ملائکه
را دوازده هزار سال باید تا یکبار گویند بسم الله الرحمن الرحیم خاکیان را با عاجزی و مفلسی و ناپاکی بنده عنایت من هر شبانه روزی اگر خواهند
دوازده هزار بار این کلمه بر خوانند ... یابند نکته درین باب آنست که ای بنده دوازده هزار سال عمل ملائکه مقربان را در دیدی کم از یک ساعت بر
زبان تو میرانم باز این از قدرت من عجب نبود فردای قیامت که بر پل صراط قدم نهی و گویی بسم الله الرحمن الرحیم اگر سه هزار ساله راه صراط باریک
بیک طرفة العین بر تو بگذرانم از رحمت من عجب نیست ... الحجر الغشور ... تفسیر ... آورده است که مر خدای را سبحانه و تعالی چهار هزار نام است جمله چهار هزار
نام هزار را خدای تعالی میداند و بس هزار دیگر بر لوح المحفوظ است و اسرافیل علیه السلام بحفظ آن مخصوص است و هزار نام دیگر است که ملائکه دانند
و آدمیان ... و هزار نام دیگر میان خلق است سه صد در توریت سه صد در انجیل و سه صد در زبور و صد در قرآن است و نود و نه
نام ظاهر است و یک پوشیده چون بنده بسم الله الرحمن الرحیم بگوید چنان باشد که هر چهار هزار نام خدای را سبحانه و تعالی بر زبان رانده است
و درین باب اشارتیست ای درویش از حدیث چنان معلوم شد که حق تعالی را صد جزو رحمتست یکی بخلق نثار کرده و نود و نه در خزانه غیب
... که جهان کون و مکان ... عالم امکان ... این جزو رحمت را آن نود و نه دیگر ... ساخته نثار
فرق ما مسکینان اهل ایمان کند ... رحمت ... اما آنجا یکی ظاهر شد و نود و نه ... ظاهر شد ...
ما را ... آن محروم ... محروم گردانم

القسم الثالث فی الآثار المرویة عن الصحابة رضی الله عنهم فی فضل التسمیة الاثر الاول عن ابی بکر الصدیق
رضی الله عنه انه قال ... قال بسم الله الرحمن الرحیم ... الاثر الثانی قال عمر رضی الله عنه ... التسمیة ... الاثر
الثالث وکتب قیصر الی عمر رضی الله عنه ان بی صداعا لا یسکن ابعث لی دواء فبعث الیه عمر رضی الله عنه قلنسوة فکان اذا وضعها علی رأسه
سکن صداعه و اذا رفعها عن رأسه عاوده الصداع فتعجب منه ففتش عن القلنسوة فاذا فیها کاغذ مکتوب فیه بسم الله الرحمن الرحیم
الاثر الرابع عن عثمان بن عفان رضی الله عنه انه قال لو اجتمع ... علی تفسیر بسم الله الرحمن الرحیم ... لما اهتدوا الی
عشر عشیرة الاثر الخامس عن علی کرم الله وجهه ... یقول بسم الله الرحمن الرحیم ... فانت
خیر المنزلین ... بارک الله ... الرحمة ... الاثر السادس قال ... رسول الله صلی الله
علیه وسلم حیث قال اذا وقعت فی ورطة فقل بسم الله الرحمن الرحیم لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم فان الله تعالی یصرف بها
عنک ما شاء من البلاء السابع وقیل ان بسم الله الرحمن الرحیم امان للناس من بلاء الدنیا والآخرة ... روی عن انس بن مالک
رضی الله عنه انه دخل علی الحجاج فقال له ... سلط القول و قصد الحجاج عقوبته
علم بقدر علیه قال انس علمنی رسول الله صلی الله علیه وسلم دعاء ... فقال الحجاج علمنیه فقال لا ...
لا ... قال ... بسم الله الرحمن الرحیم

بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الارض ولا في السماء **الثامن** روي ان خالد بن الوليد ارسله رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم الى قيصر يدعوه الى الاسلام فلما انتهى الى بابه استأذن عليه فقال الحاجب من اين قال من المدينة قال من مكان بعيد ولكن تطلب الاذن من قريب قال ليس لكم ان ترجعوا على رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ولا بد من الاذن فدخل الحاجب وقال حضر اعرابي وله اربعة اشياء عجيبة ثياب رثة وسيفه معلول ورمح معوج وفرس مهزول وهو يستعجل في الاذن للدخول فأذن له فتخطى اهل المجلس وجلس بحذائه وقال انا رسول محمد رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اليك يأمرك باربعة تعرف نفسك وتوحد ربك وتصدق رسوله وتفارق دينك فقال لم يجد محمد خيرا منك يبعثه الي قال كل اصحابه افضل خير مني ان اردت الخيرة في اللباس فهم في اللباس مثلي ولكن قال اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ليسوا للناس بل هم للمراس والنجدة فلباس فان احضرت ثيابي فحجتي في حرابي قال هل تحرك بسم فان لم يضرك عرفنا صدقك وحقية دينك فقال سقي السم من البحر لكن اشترط من الغير وقدارتني عجزك فاحضره السم لا تناوله واريك غير فاحضر سما وجعل في كوز وناوله فقال بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الارض ولا في السماء وهو السميع العليم وشربه فسال منه عرق جبينه لم يضره فاكرمه وصرفه فلما قدم رسول الله صلى الله عليه وسلم وذكر له ذلك قال يا خالد لم تجد شربه قال لو لم اكن رسولك اليه بحقيقة لكني علمت ان السم لا يضر رسول رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ولا يؤذي خادم حبيب الله فسلمت بحفظ الله وبركة اسم الله وحرمة رسول الله وغيظ عدو الله **الاثر التاسع** حكي انه كان يوم بدر قتل عكرمة بن ابي جهل رجلا من المسلمين فقيل لرسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ثم قال اصحابه رجل من المشركين قتل رجلا من المسلمين فات بتسم قال لانه قتله وهو معه في الجنة ولا انهزم الكفار وكان يوم الفتح فر عكرمة وذهب نحو البحر فركب سفينة فظهر على لوح من الواحها مكتوب بالحمرة بسم الله الرحمن الرحيم وكذبه قولك هو الحق فمحى الكتاب فلم يمح فعلم عكرمة انها كلام رب العالمين جل جلاله فرجع واسلم والنكتة فيه ان هذه الكلمة على لوح السفينة فاجتهد عكرمة حتى يمحوها فلم يمكن له ذلك في قد كتب الله سبحانه وتعالى بقلم قدرته على املاء رحمته على لوح قلبك هذه الكلمة والشيطان اراد ان يمحوها وليس له ان يمحوها بفضل الله تعالى وكرمه وايضا ان هذه الكلمة صارت سببا للايمان عكرمة انها كلام رب العالمين جل جلاله حتى اخرجه من الكفر وادخل في الايمان فهي لو كان سببا لثباتنا على الايمان والعرفان لا يكون غريبا **الاثر العاشر** التيسير عن ابن مسعود رضي الله عنه من اراد ان ينجيه الله تعالى من الزبانية التسعة عشر فليقرأ بسم الله الرحمن الرحيم فانها تسعة عشر حرفا ليجعل الله تعالى كل حرف منها جنة له من كل واحد منهم فوافق عدد حروف التسمية عدد الزبانية لهذه الحكمة وقد ذكر ان الاشارة في تخصيص هذا العدد بوجه آخر كما سيأتي في فصل الاشارات ان شاء الله تعالى وقيل انما سميت الزبانية زبانية لانهم يزبنون اي يدفعون بارجلهم كما يدفعون بايديهم فيأخذ منهم عشرة آلاف من الكفار بيد واحدة وعشرة آلاف باحدى رجليه وعشرة آلاف بيد اخرى فيلقي اربعين الفا كلا في النار مرة واحدة وذلك لما فيهم من القوة والشدة احدهم مالك خازن النار عليه السلام وثمانية عشر مثله هم رؤساء ملائكة النار تحت كل ملك منهم من حزبه لا يحصى عددهم اعينهم كالبرق الخاطف وانيابهم كالصياصي واشعارهم تمس اقدامهم يخرج لهب النار من افواههم ما بين منكب كل واحد منهم مسيرة سنة واحدة لم يخلق الله تعالى في قلوبهم من الرحمة والرأفة مقدار ذرة يهوي احدهم في بحار النيران مسيرة اربعين سنة فلا تضره النار لقدرة الله تعالى **القسم الرابع في الحكايات المناسبة للبسملة الحكاية** [illegible] كرب [illegible] الخلفاء رضي الله تعالى

[illegible] الا حرك ما عوته بسم الله الرحمن الرحيم قال فسار بنا الطوف بالمغارة فاذا انا بالقصر فتقدمت وعلى بابه شيخ جالس وعنده جارية مليحة فقلت فى نفسى
اصلح شيخ واحد الجارية وانا ابو [illegible] كافر يا امير المؤمنين فدنوت منه وسلمت [illegible] وجئت اليه فضحك فى وجهى فقلت يضحك على قال لى اشتهيت
الطعام [illegible] فقلت له لا انت ولا طعامك ولا اريد الا قتلك فضحك الشيخ ودخل القصر واخرج سيفا اعظم من سيفى
كان [illegible] قال انا عندى انك [illegible] ان يقاتل الفارس الراجل فقلت له مكنى حتى انزل فنزلت فصار عيانا فحرك شفتيه
وقرا شيئا فصرعنى وجلس على صدرى واخذ لحيتى وقال للجارية ائتينى السكين حتى اذبحه فاتت به فوضع السكين على حلقى فقلت عفو
عنى فقال عفوت ثم قال ان احتجت الى الطعام اطعمناك والا فخذ طريقك فانصرف فلم استطع لما دخل على من العار وانصرفت فمشيت
الا قليلا ثم رجعت [illegible] فحرك شفتيه وصرعنى وجلس على صدرى كالاول ثم قال اعفو عنك قلت اعفو قال عفوت ثم قال تحتاج الى الطعام
والا فخذ طريقك فانصرف وانصرفت ثم مشيت قليلا ثم رجعت [illegible] فحرك شفتيه فصرعنى وجلس على صدرى فقلت الا تعفو عنى قال الا على
شرط ان احلق راسك فقلت [illegible] فحلق راسى فصرت عنده [illegible] العرب واحلق راسه يصير عبدا [illegible] وخدمته اياما ثم
قلت له يا مولاى [illegible] الشيخ وانى لا اعلم انك تقوى لى الا انك تحرك شفتيك فعلمت انك تقرا شيئا فصوت على تلك القراءة
فاخبرنى ما انت تقرا فقال لا اعلمك الا ان تسلم ثم [illegible] فقلت نعم [illegible] قال كلما قصدت مصارعتك اقول بسم الله الرحمن الرحيم
قال عمرو فاسلمت على يده ثم جاء بعد ذلك اياما توفى رحمة الله [illegible] ورثت [illegible] بسم الله الرحمن الرحيم الحكاية
الثانية عن ابراهيم بن احمد رحمه الله تعالى قال [illegible] الساقى الليث [illegible] محمد [illegible] فدخلت اليه [illegible] تسقط فى الجبل
ثم قام [illegible] فاغتسل [illegible] ان يخرج
من الماء [illegible] فرايته فى المنام كان
كالقمر ليلة البدر [illegible] طريق [illegible] الى
الله [illegible] فقلت الصلاة
واسم الله تعالى [illegible] بسم الله الرحمن الرحيم [illegible] الحكاية الثالثة [illegible]
[illegible] من قطاع الطريق [illegible] قال [illegible] واحد منهم
[illegible] واحد [illegible] كذلك [illegible] واحد
من [illegible] واحد [illegible] الحلية [illegible] كل
واحد [illegible] الذى لم [illegible] لقسمه
[illegible] قال [illegible] الملائكة [illegible]
وانت [illegible] على [illegible]
الله تعالى [illegible] الملائكة [illegible]

الى الغوار قالوا يا هارون فتسعة من الفساق عفوت عنهم لشفاعة المخلوقين وهذا الواحد انا شفيع اليك فاعف عنه الا فتهلك فاستغيط
من سامه فدعى السجان فقال من السجن وذكر القصة قال احضره فقدم اليه الحلواء فوضع الخليفة اللقمة فى فمه حتى لشى امران يحملوا الى الحمام وامر له
بحلة من اللباس وسبعين مركبا وسبعين غلاما وجارية وامر شارا عليه وامر منادىا ينادى من استشفع من المخلوقين على عشرة الاف من سجود
استشفع من الخالق فجزاءه هكذا قال الهارون الرشيد **الحكاية الرابعة** حكى ان يهوديا عشق على امراة يهودية وكان لا يشاء الطعام
والشراب وصار كالمجنون وقصد الى عطاء الاكبر رحمة الله وساله من حالته فكتب على كاغذ صغيرة بسم الله الرحمن الرحيم
ثم اعطاه وقال له ابتلعه حتى يحبك الله مهما اديه رزقك بها فلما ابتلعه قال يا عطاء ظهر فى قلبى نور ووجدت فى قلبى حلاوة الا
ونسيت المراة اعرض على الاسلام واسلم ببركة بسم الله الرحمن الرحيم وسمعت تلك المراة باسلامه وجاءت مسرعة الى العطاء
قالت يا امام المسلمين ان الرجل الذى اسلم عندك ونسى عشق المراة انا تلك المراة ثم قالت انى كنت البارحة بين النوم واليقظة
اذ اتانى فقال ايتها المراة ان اردت ان ترين موضعك فى الجنة فاذهبى الى العطاء فانه يريك وابن الجنة فقال العطاء ان
اردت روية الجنة فعليك اولا ان تفتحى بابها ثم تدخلى قالت كيف تفتح بابها قال قولى بسم الله الرحمن الرحيم فقالت بسم الله
الرحمن الرحيم قالت يا عطاء نور قلبى ورايت ملكوت الله اعرض على الاسلام فعرض فصارت مسلمة ببركة بسم الله الرحمن الرحيم ثم
ذهبت الى بيتها ونامت تلك الليلة ورات فى منامها كانها دخلت الجنة ورايت فيها حلقة الله تعالى من اللؤلؤ الاحمر مكتوب عليها
بسم الله الرحمن الرحيم لا اله الا الله محمد رسول الله فقرات فى منامها فنادى مناد يا قارية بسم الله الرحمن الرحيم ان الله اعطاك
كلما رايت فاستيقظت المراة وقالت الهى كنت جعلتنى الجنة فاخرجنى منها اللهم نجنى من غم الدنيا ببركة بسم الله الرحمن الرحيم
فما فرغت من دعائها حتى سقطت عليها دارها وماتت فصارت شهيدة والنكتة ان هذين اليهوديين وجدا الاسلام بقولهما بسم الله
الرحمن الرحيم فكيف يسلب الايمان من مومن لا يخلو فعل من افعاله ولا حركة من حركاته من قول بسم الله الرحمن الرحيم يا عاشق يقول
بسم الله واذا ادخل القبر يقول بسم الله واذا بعث يقول بسم الله واذا اخذ كتابه يقول بسم الله واذا قرا يقول بسم الله واذا مر
على الصراط يقول بسم الله واذا قصدته النار يقول بسم الله فتهرب عنه النار مسيرة خمسمائة عام ببركة بسم الله فاين يبقى للمومن من
الحجاب فكيف لا يجد الامان من النيران والخلود فى الجنان ورؤية الملك المنان **الحكاية الخامسة** عن ابى العطار قال كنت
مارا من باب حرب فلقينى بشر بن الحارث فقال يا ابا العطار الى جميل مابشر وفرح مايستر كنت اليوم مارا من باب حرب فلقينى رجلان
فقال احدهما هذا رجل يصلى كل يوم الف ركعة واصل فى كل ثلثة ايام قوامه ماصليت الف ركعة مكانا واحدا ولا واصلت قط الا انى كنت
من اول امرى من اهل البطالة فبينما انا امشى اذ رايت قرطاسا على الارض فيه بسم الله الرحمن الرحيم فاخذت وجئت الى النهر
فغسلته وكنت لا املك من الدنيا الا درهما ودرهما خمسمائة ودانق فاشتريت بارىع دوانق مسكا ودانق ماء ورد وطليت اسم الله تعالى ثم رجعت
الى منزلى ونمت فاتانى آت فى منامه قال لى يا بشر ان ربك يقول كما طيبت اسمى لاطيبن ذكرك وكما طهرته لاطهرن قلبك **الحكاية
السادسة** عن ذى النون المصرى قدس الله روحه قال رايت صبيانا يلعبون فى حائط فاصار الجدار قطعة من اديم فيه ثلاث

هم لا يعلم فيه شيء إلا الله سبحانه وكانوا ثلاثة فقسم ذو النون لكل واحد جوهراً وكان على تلك الأوراق مكتوباً بسم الله الرحمن الرحيم فرفعها
ذو النون لأجله فتفرقوا فبلغ الخبر إلى السلطان فأخذهم فأخرج ذو النون قطعته فقال هذا حصتي فلما تأملها الأمير فرج عنه وخاف من كلامه
هيبة السلطان منه واشتهر ذكر ذي النون المصري في الناس إلى يوم القيامة لتعظيمه إلى بسم الله الرحمن الرحيم فلما مات وجد مكتوباً
على قبره هذا ذو النون حبيب الله ومن الشوق قتيل الله **الحكاية السابعة** عن سري السقطي قدس الله روحه قال كنت أمشي بالليل
فأصابت في رجلي شوكة فأخرجتها ووضعت يدي عليها وقلت بسم الله الرحمن الرحيم فزال الحال فهتف هاتف يا سري أنا أستحيي
أن اسمي في مواضع مثل ذلك **الحكاية الثامنة** عن أبان بن عياش قال خرجت من عند أنس بن مالك رضي الله عنه فمررت بطريق البصرة
فإذا بأربعة من الزنج قد حملوا جنازة فقلت إلى هؤلاء الحمالين بالجنازة فذهبت معهم إلى الجبانة فقلت لهم أيكم ولي هذا الميت فليتقدم
يصلي عليه فقالوا يا شيخ كلنا في الأجر سواء تقدم فصل عليه فتقدمت وصليت عليه ودفناه ثم تعلقت بالقوم وقلت لا أخليكم حتى
تصدقوني فهل هذا الرجل فقالوا يا شيخ هذا اتق الله فإنك تراه الله ما قلناه ولكن المرأة الواقفة على القبر هي التي اكترتنا فحملنا هذا الميت
المرأة فدنوت فقلت تبسم وتضحك قلت يا عجباً امرأة لها ميت تضحك فقالت إليك عني يا امرأة وأنت رجل فقلت لها ويحك أنا
ابن عياش خادم رسول الله صلى الله عليه وسلم قالت يا أبان لولا أنت ما حدثتك بحديث هذا الميت قال هذا الميت ولدي وقرة
عيني لم يدع جسمه تتقرب به إلى الله سبحانه وتعالى ولم يدع فاحشة إلا ركبها فاتكأ ولدي بعد ثلاثة أيام واشتد عليه النزع فلما أظلم
نادى يا أماه إذا خرجت روحي فلا تعلمي جيراني بموتي فإنهم لا يرحمني سوى شماتي فقلت نعم ثم قال يا أماه إذا خرجت روحي من بدني
رقعة واكتبي عليها بسم الله الرحمن الرحيم فإذا غسلتموني فاجعلوا الرقعة في كفني فقلت نعم ثم قال يا أماه وإذا تفرق عني من يحملني
فارفعي يدك وشعرك إلى الله تعالى يا أرحم الراحمين ارحم ولدي قلت نعم يا ولدي ثم قال يا أماه قومي وضعي رجليك على وجهي وطأيه
وقولي هذا جزاء من عصى الله تعالى قالت فتبسم يا أبان فوضعت رجلي على وجهه فقلت هذا جزاء من عصى الله تعالى
فرفعت رجلي حتى فارق الدنيا واكتريت هؤلاء فحملوه ودفنوه وكتبوا وأقروا بحمده فلما أخبروا تفرقوا رفعت يدي إلى الله سبحانه
قلت يا رحيم ارحم ولدي فسمعته يقول بلطف يا أماه فإني وجدت رباً كريماً قد غفر لي ذنوبي ببركة بسم الله الرحمن الرحيم فلذلك ضحكت
الحكاية التاسعة حكي أن مجاوراً كان يصلي [illegible] وكان يخرج رقعة من جيبه ثم
جيبه فلما مات أخرجها السائل من جيبه وكان فيها بسم الله الرحمن الرحيم فتعجبوا من ذلك
وهيبة وغسله وبالرحمة وفاه بالحسنة **الحكاية العاشرة** حكي عن حبيب قال بينما في السفينة مع
الأبدال من كل صرب من صاع الصرب إذا هاجت ريح وأمواج فاضطربت السفينة وكان بها رجل عليه
ضربها الأمواج حتى سقط الماء في السفينة والسفينة تتمايل
[illegible]

علی الماء حتی اجتمعا حوله ونحن قیام علی وجه الماء اکثر من ایمن حتی ثبت السفینة باموالنا ثم قال لنا امامن اموال الدنیا قد سلمتم واجرا ابرا فقلنا من انت قال اویس القرنی فان فی هذه السفینة اموال الفقراء من اهل مدینة وان المدینة یومئذ فی قحط لانها الیهم جاءت من مصر قال اما ان اهل المدینة مضطرون لورد الله الیکم اموالکم فقسموا علی فقراء المدینة فلما قال فصلی علی وجه الماء رکعتین ودعی الله حق تعالی بدعاء حتی جاء اخرج السفینة ظاهر حتی اخرجه الماء من الاموال وکما ما وقف بنا والیها فسلنا الله تعالی الی المدینة وجعلنا تلک الاموال فیهم فانفق فی المدینة فقیرا **الحکایة الحادی عشر** قیل ان العلاء بن حضرمی رضی الله عنه کان امیرا علی سریة من سرایا المسلمین فی نواحی البحرین فبلغ الی وادی عظیم من الماء فقیل له ان التعدیة فی ذلک ان امکن فی اتحاد النفس حتی تعبر الی عدو فقال العلاء الذی نحن الغرق الذی یسیح لیا فاجری دابته علی الماء وقال بسم الله الرحمن الرحیم فساق الناس کلهم فاخذه ذلک الماء فلم یبل منهم احد وظفروا تلک الغزوة برکة بسم الله الرحمن الرحیم

الحکایة الثانیة عشر نقل است که شخصی پیش استادی سحری آمد که شرط تعلم سحر این است که اسم حق تعالی بر زبان نرانی و از آیات قرآن بیزار باشی دست برآمد چنان کرد اما روزی کاغذی بسته دید آن را بر گرفت و دید که در وی بر زبان بسم الله الرحمن الرحیم نوشته بود آیه کریمه تمامی سحر که او آموخته بود فراموش کرد **نکته** ای درویش کسی در کمی میسو که کودکی بسم الله الرحمن الرحیم میگوید به تبرا و باطل میشود چه گمان می بری که اگر به تصدیق واخلاص تمام مدت عمل سالیا یا دو این کلمه در دل بر زبان داری اگر وسوسه شیطان لعین و تلقین نفس بود دیر باطل گرداند هیچ عجیب و غریب باشد **حکایت ۱۳ دیگر** نقل است آورده اند که در شهر بسطام جوانی بر صحبت جادوی فتنه شده بود و دریا یافت دم و دست مراد به دامن مقصود نرسیده یا طلب به مرد امیدی مرد بیت عمری بجست و تنگ شت هر گرم + در طلب ران شوق بی + آخر الامر چون کار از حد گذشت بجادوان ولایت تقرب جست و استمداد از ایشان جست تا به قابل شد که وصل مقصود تو اند بود جادوان گفتند که این کار الطرق پیدا کردیم که الله مقصود بود بر زبان کس که طلبت ارام موضع گفت در شهر بسطام ساحران انگشت فکرت بدندان حیرت گرفتند جوان پرسید که سبب حیرت چیست گفتند اگر بر شهر دیگر بودی ما را لطائف الحیل به سر یک تو آوردی اما چون در بسطام است جادو آنجا اثر نکند که آن شهر در حمایت با یزید است قدس الله تعالی روحه ای محب بسطامی در حمایت ابو یزید جادوی ساحران آنجا اثر نمیکند ولی که در حمایت سلطان عشق است امید داری که شیطان را هرگز دست تصرف بخزانه سینه مومن دراز کرده نقد ایمان و گوهر عرفان را کید رنگ وسوسه بدزدد **بیت** اندر حرم حریم سلطان + کی راه دهند دیو و شیطان + **حکایت ۱۴ دیگر** آورده اند که پادشاهی بود وزیری داشت نیکوکاری ... کردانی حمایت او ... در پیری پیش تخت سلطان حاجی کرده بود به نظر عنایت محجوب کرده بود تا پادشاه ... آمد ... احوال ... دوخت ... و پیر را احترام تا اسرار ... پیر را ... محبوس داشت ... ما پادشاه محبس ... احوال ... تمام ارادت ... بنده ... حکایت اکرامی ... سخن ... است ... دید

همیکرد و اگر از ان او هست ام من برای چه میکند پادشاه حاجت از بندان فرستاد تا از وزیر استفسار این معنی نماید وزیر گفت پادشاه
را بیار من عرصه دارد نکو کدای سلطان داد گستر وای پادشاه رعیت پرور بواسطه رعایات متواتره و عنایتهای متکاثره تو مرتبه ممنونی
منت و غریق بحار نعمت تو بوده که لحظه از ذکر و ساعتی از فکر خالی نبوده ام حاصل ساعتی میخواستم که بی یاد تو باشم نام شریف تر ا حلیه متعه
و اقمشه و کتاب وار الی میدی آن نعمت ساختم ازین بنظری اندا ختم نام پادشاهی میدیدم و همواره بیاد او می آرامیدم
و ساعتی فی یاد او نبودم صاحب قصه با پادشاه گفت که ازین دقیقه بوی محبت می آید که من احب شیئا اکثر ذکره اکنون دوست
باد بندان مانند یوید او را از بندان اعزاز و اکرام تمام چیزی آرید و بار منصب وزارت و امارت با استقرار و استمرار تمام غناست
احلاق تو که اگر چه از دوست آرایش اما بیاری بود کذلک بندان قیامت جمعی را که لشوی نفس و هوا و شیطان و دنیا و دوزخ مبتلا گردد
الک نظر کند بر نامهای نقش نام دوست میدید دلهای ایشان داغ عشق محبت او مشاهده کند مالک متحیر شود که محبت کار ی اگر ایشان
دشمنا سند چیدین نام دوست با ایشان چه کند و اگر از دوستانند ایشان را آتش دوزخ چه کار فرمان رسد که ای مالک ایشان از جمله
دوستانند از روی عتاب و ری چند روز او به تیغ دوزخ بمصلحتی ایشان را باز داشته ام اما عتاب زیاده ازین نبود پادشاه
مجازی نام خود بر اقمشه داشته و زیری مقدار مجلس بندان و قید حرمان آزاد میکند پس که پادشاه کریم و مدعوه بسم الله الرحمن الرحیم
نام نام خود بر سینه بندگان ملکه در میان جان بندگان خود می نهد ولی تر آنکه ایشان را از زندان دوزخ و محبس سخ آزاد کنم ای مالک
رکه و عقوبتی نام من بر زبان رانده است و بر او آتش دوزخ حرام کردم و کذا قال النبی صلی الله علیه وسلم یقول
الله وصل لیوم القیمة اخرجوا من النار من ذکرنی یوما او خافنی فی مقام یعنی روز قیامت فرمان حضرت خداوندی در رسد که بیرون
آرید از آتش کسی که مرا روزی یاده کرده تا آن دکر او را مونس آید دی او گردانم هر که بمقامی ترسیده تا آن ترس او را امروز سبب ایمنی گردانم چنانچه
حضرت مولوی در مثنوی فرموده **مثنوی** خاطر محرم به مارسان شود + لیک صد امید در ترس تم + او گناهی کرد ما دیدیم لیک رحمت ما امید است یک من تر سایم و تسبیح
یاد او + آیت سد من یه بنام ورا + بهر و یکسر آتش میرود + لی بدان کز خوش سر میشود + ایمان را من چه تر سایم لعلم + عاقبت سرا
من بتر سیاه تحلیه بهر کار من حرف دارد در درون + من بر بدالت نگردانم نون + **حکایت پانزدهم** پادشاهی بود در ترکستان و دیما
کریمه و رعایت بعضی از اسرار علمی بر وی مکشوف گردانیده بود تجلی از انوار قدس بر باطن آن صحیفه با یمده از جمله نقش
یگانه کرده و با خود آشنائی داده **رباعی** با مهر تو در میان جان بنهادم مهری رحمت بر سر آن بنهادم + تا دل به همه جهان کرانه گرفته
با او محن تو در میان بنهادم + دختر را رحم دیوانگی بر مستور معامله گشته بود دل او در کوچه بازار انگشت نمای عالمی گردانید مردی دیوانه شود
هر عاقل + آسوده کسی که هست عاقل + هر چند عاقلانش دیوانه میگفتند با عشقالش عاقل میخواندند **بیت** پیش ازین دیوانه بودی علت
معلوم عشق + عشق بر انگشت هستی عاقل شدی دیوانه + پادشاه آه از عالم انداخت که هر طبیبی که در حکمتش مهارت تمام باشد کو بمداوا
این در مشغول شود با من حاجت و اعزاز در آنجا خود خلعت عرقش رسیده گوهر مستقر ا به عقد عقد ا می اگر دانم حکما میر شدند از علاج
او عاجز آمده مایوس و محروس بازمی گشتند **نقل است** که شیخ ابو الحسین نوری قدس الله روحه گذر ان ملاد افتاد این خبر شنید

و مخزا اطبا از معالجه وانروای بحتر از مخالطه علوم گردیده شیخ بود [illegible] و درست لا یت دانست که مرض ناشی از کجاست و شیخ [illegible] علت [illegible]

معالجه او دانست یا حی هردم [illegible] تحفه [illegible] دگرست [illegible] حالی دگرست [illegible] عاشقان [illegible] عشق

[illegible] دگرست پیش شیخ بر خاست [illegible] در میان آورد و گفت او را [illegible] اندیرای امر [illegible] قیام نمایم تا دستا گفت

چندی نگاه است که حضرت ترک [illegible] ساده و صدای عشق [illegible] واده میگوید

[illegible] گواه [illegible] سیم رسید آوا که تید

گوید بسم الله الرحمن الرحیم [illegible] محرم خلوت سرای [illegible] رسید [illegible] سورة البقرة آغاز فرمود و مقدار

[illegible] تدحون [illegible] شیخ رسید [illegible] تو سورة بقره [illegible]

[illegible] ابن سه [illegible] گفت [illegible]

[illegible] حال [illegible]

[illegible] سورة [illegible]

[illegible] سوی [illegible]

[illegible]

[illegible] بسم الله [illegible] ساده و [illegible]

[illegible] واقف [illegible] بسم الله الرحمن الرحیم [illegible]

[illegible] حضرت ابن سلام [illegible]

[illegible] فالقول لطیفه [illegible]

[illegible] شریفه در مرائس امام ثعلبی [illegible] آورده است که چون آدم علیه السلام [illegible]

[illegible]

[illegible] بسم الله الرحمن الرحیم [illegible] کلمه [illegible]

[illegible]

[illegible] آفتاب [illegible]

[illegible] بسم الله [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] الرحمن الرحیم [illegible]

آن آیت که از [illegible] خود [illegible] آنکه از بهشت آمده است [illegible] پیغمبری که [illegible] کرده **نکته** چه گمان بری بکلمه که از نزد حق سبحانه تعالی آمده [illegible] اولیا [illegible] اگر از [illegible] شیطان [illegible] حضرت خدا و جل [illegible] **نقل ست** که چون این آیت [illegible] تسمیه [illegible] آیت [illegible] آمد [illegible] اول [illegible] پیغام آلهی این بود چراغ [illegible] و مشتعله [illegible] در راه عبادة این آیت [illegible] اول آدم صفی را علیه الصلوة والسلام دیدهٔ جان [illegible] این [illegible] روشن گشت از برکت قدوم این آیت [illegible] آدم [illegible] قدم [illegible] آدم [illegible] این [illegible] دیوان [illegible] این آیت درمیان [illegible] الیشان [illegible] آیت [illegible] و عبارت [illegible] این [illegible] دولت این کلمات [illegible] این آیت بود که [illegible] نوح علیه السلام [illegible] کشتی نوح [illegible] این آیت [illegible] طوفان [illegible] امواج [illegible] بسم الله مجریها و مرسیها این آیة [illegible] دریا [illegible] کشتی [illegible] ساحل سلامت [illegible] نوح [illegible] علیه السلام شکرگزاری [illegible] در قرآن [illegible] **لقمان** **دیگر** [illegible] نوح علیه الصلوة والسلام کشتی [illegible] تخته [illegible] آسامی [illegible] هر یک [illegible] آمد [illegible] الواح [illegible] آسامی [illegible] علی الصلاح که [illegible] آن تختها [illegible] آن نقوش محو گشته [illegible] دیگر [illegible] آن [illegible] قوم [illegible] [illegible] تعالی [illegible] آمد که آن شیطان است [illegible] اسامی [illegible] گرامی [illegible] [illegible] حضرت [illegible] قوم [illegible] علیه السلام [illegible] قیام [illegible] دیگر آن آسامی محو گشت **نکته** [illegible] حضرت خدا [illegible] جل و علا [illegible] شیطان محفوظ می ماند چه گمان [illegible] تعالی [illegible] مومن [illegible] و لئک کتب فی قلوبهم الایمان اگر برکت بسم الله الرحمن الرحیم [illegible] **لطیفه** [illegible] از [illegible] ملکی [illegible] کفایت [illegible] بسم الله الرحمن الرحیم [illegible] آتش [illegible] ملک [illegible] **نکته** [illegible] آتش [illegible] لطیفه [illegible] آتش [illegible] الیشان [illegible] بسم الله الرحمن الرحیم [illegible] **خلیل الرحمن** صلوات الله و سلامه **علیه رسید نقل ست** [illegible] بسم الله [illegible] تقدیر و قضا [illegible]

آتش نمرود را ولایت غارت داد تا آتش نمرود به برکت مدوح موعود برد و جهیم آن نمرود را قدس بسم الله در مرو زبانه آتش مدیانه ناسمه
فرو شد بعض شرر در وی اخگر گرفت طیبت کبریای آتش را احتشام فرمود مرشد قدر جهیم را در صومعه حمولی نشاند آتش چهل ستبانه در حلقه نشست
چهل صباح روزه گرفت در حجله مهمان چهل ستبانه روز آتش طعام بخورد انیم سیاست این آیت جهیم همه کار خبر دهواره مفدحه آتش امطورة
سنگ احگر ارقلعه آهن بدر می جست و دوزخ نمرود از دم این آیت فرو مرد سنت ابراهیم الرتات اس کلمات زنده شد مالک دوزخ را گرفت
این آیت گریبان گرفته کشان کشان از این حالش بازپس کشید رضوان بهشت را از آستین دم آویخته مهمان جهان در میان
آتش نمرود فرو شست قال یا نار کونی برداً بر دهان آتش نهاد سپس سلامت وسلاماً علی ابراهیم ابراهیم را علیه السلام نوال افرستاد
ابد ملت آن نوال را نزلا برای این امت نهاد بحواله محمدی امت احمدی صلی الله علیه وسلم این نوید در داد که نصیب امتی من نار جهنم کنصیب
ابراهیم من نار نمرود بی کمان و این دولت به برکت این بسم الله الرحمن الرحیم دست داد کما هو مشغول بر همین آیت بود که از دهان موسی علیه السلام کشود هنگام تراشیدن سحر
و سحاد و ان و انمود طلسم سحاد و ان تشکلت سلسله سالوس جوینان شکست ظلمت سحاران فرعونی شناخته معجزه شد آ و چراغ توحید بار صدا چلچ علاء دستاره
ماد و ان سحاد مشتعله داری موسی در وادی ایمن بید امر طور نور این آیت که در دهان به میضا از ناحیت جیب و گریبان بسم الرا
لح انجار این آیت نمود چهار هزار چهار صد و چهل و نه قدح سحر رحمانه ۵ الله هو من تکلما بای این کلمه بدوستی نمود جانی بر
ماطرقرب از شراب قدس سرمست شد ول در مقام انس از نهایت نشاط انبساط ما ... ای ارا ن ازگیلی فرمود کیف دب ارنی انظر
الیک و مان رسید ای موسی وقت دیدار نیست لن ترانی ... ساد کار گاه میدا ... دا وقت دیدار آید چنانکه یعقوب در فراق
یوسف علیه السلام چند یتیم با ایالت ارس کرده شد ... آرزو می ... نیست ... آمد که ای یعقوب پیراهن یوسف
بگیر و بادگار میدار که هنوز وقت دیدار نیست تو ... مه التشاه ... یادگار ... ست تا وقت دیدار ... چون تو
دیدار آمد پیراهن یکسو نهاد تفریب عیدی مدام که جان در ... لعلی الاطلال سودی الاثار ... اما آمد ... داکر ام
روز دیدار نیست امروز ... کار ست این نام ... میدار و کلمه بسم الله ... یاران تا وقت دیدار ... اسم ... میان
که دلالت جمال مسمی ست رخت بر دارد ... مقصود ... ست ار ... احتجاب بیرون آید ... که ... ست
و مقصود از ایراد نام اتصال ذات مسمی چون ذات ... اسم ... باعی هر دل که ... تا نمید ... اسم
مسمی ... نکته ... ذات دوکون ... شد نکته ای درویش توریت موسی علیه السلام یادگار داد
او را از دیدار خود محروم ... یعقوب علیه السلام پیراهن یوسف علیه السلام یادگار میدانست از دیدار محروم شد
الوبه علی العرش ... تا نام ... انجام آن حضرت را یادگار میداری اگر بحکم وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة از دیدار
محروم نگردد ... یادگار ... سلیمان علیه السلام ... مدلاکی جانور ... شفاعت خواه گناه
بر آمد شد ... در این واقعه ... نقل ست که سلیمان علیه السلام از برای استدعای ایمان به بلقیس
نامه ... ترقیم آن کتاب ... عالیه ... فرمود انه من سلیمان وانه بسم الله الرحمن الرحیم و تقدیم نام خود بجهت آن فرمود

که آن نامهٔ نامی و کتاب گرامی باهل کفر می فرستاد از استحقاق الشأن باین نامه اندیشیده تقدیم نام خود کرده که اگر مثلاً بجز متی نماید راجع بنام
او باشد و شرح این واقعه کما ینبغی در محل خود مبین گردد ان شاء الله العزیز **القصه** از جملهٔ لطائف این قصه یکی آنست که این کتاب شریف بعبیر
چون ملکهٔ سبا یعنی بلقیس رسید آن کتاب گرامی را بسته بزبان اقرار کرد و بمفتاح اعتبار نموده و سر اعتقاد پیش و شروع افتخار فرمود بعد از انی ...
بارکان مملکت خود اظهار کرد که انی القی الی کتاب کریم در اجرای این اسم بروایتی بعضی گویند در وی کلمه توحید مثبت بود بجهت آن کریم گفت و
کیف لا یکون کریما و هو یشتمل علی کلمة هی اکرم الکلام لانها محض الایمان و التوحید **و نکته** اینجا آنست که کتابی که در وی یک نوبت کلمه توحید مذکور
گردد کرامتش خواند بنامهٔ اعمال بنده را که در وی چندین هزار بار کلمه لا اله الا الله محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مثبت باشد اگر در قیامت گرامی
داشته بصفت کرامت بندهٔ مؤمنش گردانند چه عجب و بعضی دیگر گویند لانه ارسل من عند رسول کریم برسالة طریق الی ملکة کریمة بدست مرغی سلیمان بر بلقیس
آمد باین افتخار کرد و بصورت بشارت اظهار نمود افلا فتحیی ایها العارفین بکتاب کریم ارسل من رب کریم و بعضی دیگر گویند لان فیه مکتوب بسم الله
الرحمن الرحیم و هذا اقرب الاقوال لو توجه فی نص الکلام **و النکته** فیه ان صحیفة کتب فیها کلمة بسم الله صارت کریمة فالقلب الذی یکون هذا
الاسم علیه منقوشا کالنقش فی الحجر و اللسان الذی یکون بهذا الذکر علیه مذکورا و هو عنده کالنور فی البصر افلا یصیر کریما **نکته ۲ دیگر** سلیمان علیه
السلام این کلمهٔ علیا را املا فرمود تا کاتب کتابت نمود و برکت این املا مملکتی یافت لا ینبغی لاحد من بعده در شان او وارد بود بندهٔ مؤمن
هر شبانه روزی چندین بار این کلمهٔ بزرگوار بر ملائکه کبار املا کرده در نامهٔ عملش ثبت مینمایند اگر در بهشت مملکتی یابد که اذا رایت ثم رایت نعیما و ملکا
کبیرا وصف آن باشد از کرم الهی جل و علا چه عجب **نکته ۳ دیگر** نقلست که آصف برخیا این کتابت تقدیم رسانید حق تعالی مر و را برکت آن
کتابت بشرف علم بستود که قال الذی عنده علم من الکتاب پس بنده که بمقتضای من احسن کتابه بسم الله الرحمن الرحیم در حل صحف و قرآن معارق
سور و صدور محافل بیارایند بچهار تسمیه و قلائد بسمله متوجه و مزین گردانند هر آینه بمدحت علم و محمدت حلم آراسته و پیراسته گردد که والذین اوتوا العلم
درجات **نکته ۴ دیگر** آصف برخیا که کاتب این کلمهٔ علیا بود برکت کتابت بسم الله الرحمن الرحیم منزلتی یافت که اسم اعظمش تلقین کردند تا بر
بلقیس از چهار فرسنگ راه بکمتر از طرفة العین حاضر کرد بندهٔ مؤمن که آناء اللیل و النهار بکتابت و تذکار این نام عالی مقدار اقدام نموده و تعلیم
کلام از علیم علام جل ذکره یافته اگر بسته هزار ساله راه صراط عرصات را بکمتر از طرفة العین طی کرده بساق عرش مجید اسباق نماید از قدرت الهی جهت
نامتناهی دور نخواهد بود **نکته ۵ دیگر** هدهد که بمنقار خود حامل رقعه بود که در وی بسم الله الرحمن الرحیم نوشته بود کار و را از وی بنده مؤمنی که
این نام را بملکه کلامی را که صد و چهارده جا مشتمل برین نام است تمام بدل جان و کام و زبان خود برداشته و بکرات و مرات دل بر حفظ آن گماشته اگر در رزم
وصال از قطیعت الفصال نگاهدارند از کرم خداوندی عجب و غریب نباشد **نکته ۶ دیگر** بلقیس با وجود آنکه اجنبی بود آیت عالی رایت بسم الله
الرحمن الرحیم بر خواند بدولت معرفت فائز گشت و از جملهٔ احیا شد بندهٔ مؤمن با وجود آشنائی ایمان و روشنائی عرفان پنجاه و شصت تا
هفتاد سال بالغدو و الآصال باین کلمه مداومت اقبال نموده اگر در دم آخرش کار و بیگانه بسازند از رحمت بی غایت و لطف لایزال
خداوندی چه عجب **نکته ۷ دیگر** گفته اند که چهار نفر از برکت این نام بچهار دولت رسیدند اول سلیمان علیه السلام مملکت یافت و آصف علم
اعظم و هدهد نجات از ذبح و بلقیس ایمان بندهٔ مؤمن سزاوار سعادت این نام باین چهار اکرام مشرف گشت اول ملک کبیر اذا رایت ثم ا

نعیما و ملکا کبیرا دوم اسم اعظم و آن کلمهٔ الله است در بسم الله الرحمن الرحیم سوم نجات از عذاب نیران و حجاب رحمن کما قال علیه السلام لا یدخل النار مؤمن ولا مؤمنة یقول بسم الله الرحمن الرحیم الا حرم الله تعالی علی النار چهارم ایمان حقیقی و عرفان سلیقی یا ایها الذین آمنوا اذکروا الله ذکرا کثیرا **نکته ۸ دیگر** یقال لما طار الهدهد قالت الطیور دهشت وحیدا فالی من کان معه اسم المبارک فلا احتیاج الی صاحب حق تعالی باین اعزاز و اکرام هدهد را تاجی داد که هرگز آن تاج نخواهد نهاد در دیش واقف هستی یانی مرغی که تسمیه را ممتاز خود برمی دارد تاجی بوی می دهد که تا القیامت از سر وی برنمی دارند بندهٔ مؤمن که هفتاد سال این کلمه را حرز جان و ورد زبان دارد اگر تاج ایمان را از سر وی بردارند و از خلعت عرفانش عریان گردانند از کرم خداوندی دور نخواهد بود **نکته ۹ دیگر** نقل ست که بلقیس را چهار هزار تیرانداز بود و بروایتی دوازده هزار طیور را از هوا و وحوش را از صحرا القید صید خود درمی آوردند گویند که چون هدهد سلیمان علیه السلام برایشان پرواز کنان می گذشت همه یکبار تیر را بر کمان نهاده قصد او کردند حق تعالی از برکت این نام سلامت انجام او را در حیطهٔ حفظ و حمایت خویش نگاه داشت بندهٔ عارف محمدی علیه السلام چون روز قیامت در حین مرور بر دوزخ بر زبانیه بر دوزخ گذرد اگر به برکت این نام سالم و غانم بدولت نجات و رفعت درجات رسد چه عجب **نکته ۱۰ دیگر** بلقیس دیں بیگانه بود یکبار بسم الله الرحمن الرحیم بر زبان آورد اگر بیگانه آشنا کند چه عجب **بیت** سراز دام گشادیم که کرده ام صیدت + اگر تو کنون سر بنام زدام خود جحت بانه عیسی **علیه الصلوة والسلام** تو بیا گری این کلمه آموخت نفس پسر مریم صلوات الله وسلامه علیهما مرده بیرای از کلمه گرفت چراغ حق در مسجد قدس بود این آیت برافروخت خر من فنا خون را الصحرای تمام شد این آیه بسوخت برکت این آیت قارون الکتان کسان بر زمین فرو کشید کرم این آیت عیسی احیان جهان تمام آسمان برآورد به کارکه آخرت بنام سند اولش بدین کلمه ساقتادر معنی که یا در ولایت جان تو است سهاد در دروازهٔ این معنی کلید این کلمه بگشاد

الفصل الثالث فی لطائف البسملة اللطیفة الاولی قال اهل المعرفة ذکر الدنیا ظلمة بغرور و ذکر الجنة حور و قصور و ذکر النار ویل و ثبور و ذکر الحق نور و سرور و قال بعضهم لا عیش اطیب من العافیة ولا حارس احفظ من الصمت ولا آفة اقرب من الموت ولا سلامة کسلامة القلب ولا جهاد کجهاد النفس ولا ذکر کذکر المولی **رباعی** یاد تو کنم دلم بفرمان آید + نام تو برم عمر بسر باز آید + چون از سر سوز درد گویم نامت + نامی در و دیوار به آواز آید + **نقل ست** که از سلطان العارفین قدس سره العزیز پرسیدند که ای شیخ می گویند که شما بر روی آب میروید چنانکه قدم برمی نهید شیخ فرمود که بر روی آب رفتن سهل کاریست چه ماهیان سالها در آب می روند گفت ای شیخ میگویند که شما در هوا می پرید شیخ فرمود که در هوا پریدن اعتباری ندارد زیرا که مرغ نیز در هوا می پرد گفتند پس کار مردان چیست گفت آنکه دل و زبان پیوسته بیاد او مشغول باشد **ابیات** در ضمیر ما نمی گنجد بغیر از دوست کس + هر دو عالم را بدشمن ده که ما را دوست بس + خاطرم وقتی هوس کردی که ببیند چیزها + چون ترا دیدم بکردم جز بدیدارت هوس + مردمان را از عسس هر شب هراسانی در دست + من چنانم کز خیالم یارت آسان عسس + آری درویش ذاکرانی که در سر اوقات مطالعات غیب اند و در مقامات کرامات نهایت قوسین یا اودناست در جست زبانی و رکان نجابه اند و در ماسے رحمان مشاهدت گاهی در تسکر شکرانه گاهی در صحو محو کم هست دهم هست دهم ... کهرا دل ما حریق نار غیرت

گهی جان شان غریق بحر حیرت + گهی از وصال شان جمع باشند و گهی از فراق گهی از جمع شان دو صف و گهی از افتراق فرق و بعد ایشان یکسان فقد
و حضور یک للشیخ الرومی قدس سره ابیات نام آنکس که بگردد حالتش نو شد + گریه های جمله عالم در وصالتش خنده شد + یاد آنکس
کس که چون حرفی او رومی بود + حسنهای جمله عالم [illegible] جمله آب زندگانی ریز تحتش میرود + هرکه خوردار آن خویشتن تا ابد پاینده شد
یکشبی خورشید پای تخت او راه سوداء + [illegible] گردون [illegible] تابنده شد + زندگی عاشقانش جمله در انگشت گیست + خاک جامع شهر آن تا ریز
انگشت شد + پال و سر هم عاشق را آتش دل [illegible] همچو خورشید و قمر بی بال و پر پرنده شد + **اللطیفة الاخری بسم الله الرحمن الرحیم**
ما اطیب هذه الکلمة کم من نفوس طربت + وکم من [illegible] وکم من قلوب کبرت + وکم من لسان طیبة + وکم من فواد طربه + وکم من بعید قربته باستقرار
العرش + و به اتسع الکرسی + و به جری القلم + و به حفظ [illegible] + و به [illegible] الملک + و به ادار الفلک + و به قامت السموات + و به قرت الارض + و به
اضاءت الشمس + و به انار القمر + و به لاحت الکواکب + و به ساحت الثوابت + و به [illegible] الجبال + و به زخرت البحار + و به جرت الانهار + و به طارت
الاطیار + و به نبتت الاشجار + و به زهرت الازهار + و به [illegible] العارفون + [illegible] المحبون + و به ذکره الذاکرون + و به اطاعة المطیعون + و به علم العالمون +
و به سمعت الآذان + و به بصرت العیون + و به حدثت النفوس + و به عرفت القلوب + و به [illegible] الاشباح + و به شاهدة الارواح + و به ختم المؤمنین
بالایمان + و به وصل العارفین بالعرفان + و به دخل المؤمنون فی القصر [illegible] + و اجابوا الصلوات + و به قاموا یوم القیامة مشرق الوجوه مشرف
الخطاب + و به تثقل الحسنات و تحت السیئات + و به [illegible] الصراط + دخول الجنات + و به الصعود علی اعلی درجات دار السلام + و به لذت النظر
الی وجه الملک العلام + ذی الجلال والاکرام + [illegible] بسم الله [illegible] + الرحمن [illegible] العطایا + و المولی الرحیم زجار قلبی فان الله
[illegible] **اللطیفة الاخری** کان [illegible] و اذا امرت الملائکة بالاستغفار لاهلک
[illegible] امنوا و انا الرحمن [illegible] لعطفک ذلک فاعرفنی و انا الرحیم
[illegible] ترکت امری و رکبت نهی و صعدت [illegible] جمیعا بعبارة الاخری [illegible] الملعین و انا الرحمن عند
التحسین و انا الرحیم عند التزیین ای انا الذی بعثتک فی المیثاق [illegible] الست بربکم حتی قلت بلی و انا [illegible] خلقتک فاحسنت خلقک
کما قلت خلقکم فاحسن صورکم و انا الرحیم [illegible] قلت حبب الیکم الایمان و زینه فی قلوبکم بعبارة الاخری انا الله الخالق
بلا تدبیر و انا الرحمن الرازق بلا تاخیر و انا الرحیم [illegible] انا الله الکافی بجمیع الاشیاء [illegible] فانا لا یقال لی الله و انا الرحمن
الرزاق بجمیع الاحیاء فلو لم ارزق واحدا [illegible] الرحمن و انا الرحیم [illegible] بجمیع [illegible] فلو لم اغفر واحدا من امة محمد صلی الله علیه وسلم
لا یقال لی الرحیم بعبارة اخری عبدی [illegible] الاضطرار [illegible] استغفار فان کنت مضطرا فانا الکافی ان
کنت محتاجا فانا رجاءک و ان کنت مستغفرا فانا ربک [illegible] ساتر الجفاء و انا الرحیم المتجاوز
عن الجفاء کانه تعالی یقول عبدی [illegible] الطالب [illegible] المساکین و الحیران الافتراق
فانا اعلم جمیع ذلک و اتجاوز عنک [illegible] و بعبارة اخری [illegible] و خرجت من ابیک مادة الشهوات
[illegible] امک مادة النعمة فرحمتها لکمال القدرة [illegible] تدی امک النعمة دمن اشجار الفاکهة

من الارض الطعمة حتی المغتنک الی حد البلاغة وانا الرحیم الذی اوقع فی قلبک الندامة وعلی لسانک التوبة واعرفک فی الرحمة حتی ادخلک الجنة **اللطیفة الاخری** بسم اللہ المذکور بکل لسان الموحود بکل جنان المقصود فی کل وقت وزمان المسؤل فی کل حین واوان المسبح بکل مکان **اللطیفة الاخری** بسم اللہ الرحمٰن الرحیم اللہ خالق الافلاک والاملاک الرحمٰن رازق اہل توحید والاشراک الرحیم منقذ اہل من الاہلاک **اللطیفة الاخری** بسم اللہ الرحمٰن الرحیم کلمة قصیرة تحتہا معانی کثیرة من قالہا فی عمرہ مرة لم یبق من معاصیہ ذرة الباء ہو الباقی ویبقی وجہ ربک والسین ہو الساقی وسقیہم ربہم شرابا طہورا والمیم ہو الملاقی ولقاہم نضرة وسرورا **اللطیفة الاخری** قال بعض العارفین فی بسم اللہ الرحمٰن الرحیم باللہ سلمت قلوب اولیاء اللہ عما لیس فیہ رضاء اللہ وبالرحمٰن قویت نفوس عباد اللہ فی خدمت اللہ وبالرحیم تخلصت ارواح اصفیاء اللہ عما یوجب سخط اللہ فبسم اللہ سبب النجاح بسم اللہ سبب الفلاح عدة الصباح والرواح بسم اللہ سبیل الافراح بسم اللہ قوت الاشباح بسم اللہ لذت الارواح او تقول بسم اللہ مصباح کل کلام ومصباح کل ظلام وخاتمة کل طعام وزینة لاہل الاسلام ومفتاح کل شراب وطعام ہو اسم ذی الجلال والاکرام او تقول بسم اللہ اطیب من المسک والعنبر وانور من الشمس والقمر المنیر وبہ النجاة من الجحیم والسعیر والوصول الی درجات النعیم بفضل اللہ الکبیر والملک المقتدر او تقول بسم اللہ زینة اللسان وراحة الجنان وشعار اہل الایمان ومسلوة الاحزان ورحمة لذوی العصیان **اللطیفة الاخری** ان اللہ زین خمسة عشر شیئا بخمسة عشر شیئا زین الارض بالخضرات والسماء بالزینة الکواکب والعرش بالقدرة والکرسی بالوسعة والملائکة بالحضرة واللیل بالخلوة والنہار بالمعیشة والجنة بالنعمة والنار بالعقوبة والانبیاء بالرسالة والاسلام بالشریعة والابدان بالخدمة والالسن بالشہادة والقلب بالمعرفة والقرآن بالتسمیة **اللطیفة الاخری مشتمل علی اخبار المصطفٰے صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مسجعة معبرة** در خبرست کہ ہر دہن کہ ہشتاد بار این آیت اران دہن برایت بدر رفت آن دہن از نور جلال حق سبحانہ آتش بروجود سقر رفت ہر بندہ کہ این آیت بخواند مالک بہشت در دوزخ بران بندہ بربند دازان زمان کہ سیلاب کلمات این آیت از بادوان زبان بندہ در حوض جان ریزد وقف آتش تنور جہیم در ریزد امن مالک گریزد و ہر دم این آیت دران دوزخ بستہ شد عکس این کلمات قفل ہشت بستہ گشت ہر ستارہ دعواہ کہ بوقت مناجات مقدمہ آیت بسم اللہ الرحمٰن الرحیم پیش روان سپاہ کرد تسبیح آن دعا گشت تا اجابت نخامد ہر لقمہ طعام کہ در حمایت و رعایت این آیت بادرون رفت ہرگز از قوت آن لقمہ کردار بد نیامد و ہر جانور کہ در حالت ذبح جان او شعلہ داری این آیت رایت بدر برد ہرگز ار گوشت آن جانور ظلمات روی نماید این آیت سر جریدہ معانی ست پیش و سبع مثانی ست شعلہ دار سلطان حق الیقین ست توتیا گر دیدہ مسکین ست ہر کس کہ این آیت بر زبان راند چنانکہ تا ملب گور راہ وی نماید در تنگنای تہ دار مسیان بارگاہ احد الست شدہ درگور از راہ تا بار سر حد قیامت فارغ گشت این آیت بعنایت احد دوش بدیوار لحد بار سد تا طلوع نور سر سدہ چراغ گہ وانند درحجاب بخدا نام سدہ ماند در بادیہ قیامت امان سدہ بود و چراغ از ازل از پیش عمل می برد فروغ نور قدم و شعاع اسعاع م در سیاہ راہ کرم روانہ میکند ارشی نور می افروزند بگیاہ میشود و پاسبانی دوزخ می آید بدروازۂ باغ بہشت می گشاید مشتاقگی عروسان بہشت می آید بقصابستی وصد رضوان بسرایہ لعراستی جرہ خاص در اردو سجاوشی اعیار از راہ می تازد و ساقی گری قدح لطف در دور می انداز

مطربی پردهٔ ازل در بزم لم یزل می نوازد شهسواری مرکب عشق در میدان ابد می تازد غمگساری چون لطف ازل شده و در مائده راضی [illegible]
پرده داری چون دلال جلال شده ابیتی جمال برمی انداز دست نوال گلدستهٔ وصال از گلستان جمال می چیند دیده کرم وجود در بزم شهود
دیدار بیچون و بیچگونه ان ربی الرحیم ودود می بیند وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة بهشت ای جوی آمد که دیده رحمت بارکیم [illegible]
حاجت خود خواهی و بس بارکیم + لطیفهٔ دیگر که سلطان ازل و پادشاه ابد خواست که در بزم قدم که آغاز آفرینش کرد بیستون کاری کاف در [illegible]
از دم کن فیکون صورت نور در عدم دمید عدم از آن دم بی نقل قدم در هستی دوید آن نور در دم آن صورتها عدم گشت [illegible] که رنگهای
عدم بدراج های وجود آمد قلم بود نخستین موجودی که از مصر قلم کاف و نون ساحل نوقلمون اقتاد خامه بود که اول ما خلق الله تعالی قلم از
برای خدمت خدای عز و جل بیار حست در امتثال امر حق تعالی بسمان و بس [illegible] امرارقر [illegible] مساحت [illegible] علم قلم [illegible] دار
و بوسه برقدم قدر نهاده [illegible] روح طلب کرد طاق [illegible] است [illegible] [illegible] قصار [illegible]
دار [illegible] کتید قدرت بهای قطرت برحست قطرت در دهان کاف [illegible] قطرهٔ [illegible] کاف و نون [illegible] قدر [illegible]
کرده [illegible] قدر [illegible] تمام الکتاب [illegible] که یاد [illegible] لوح [illegible] عقد [illegible] و [illegible] قصا [illegible]
مده نکاح کرد داماد قلم با عروس لوح [illegible] خواب [illegible] لوح داماد قلم [illegible] عشق [illegible] قصد [illegible]
در بیضهٔ رحم لوح [illegible] قدر در بیضهٔ رحم لوح [illegible] اول امر لوح [illegible] کاف و نون [illegible]
در بدی [illegible] مادر متولد شد کفایت آیت بسم الله الرحمن الرحیم نخستین [illegible] روایت [illegible] کفایت بسم الله [illegible]
بود چون از ازل تا ابد آمد و از اول تا آخر پیوست [illegible] وحی شد مقدمه [illegible]
در مقدمهٔ سورها بر او فراشت بر بالای آسمان این آیت بسم الله [illegible] در [illegible] بسم الله [illegible]
خامهٔ پاکان ملائکه [illegible] تا الحمد لله [illegible] بسم الله [illegible] عصمت [illegible]
بر سر جریمه ان الحسنات یذهبن السیئات بسم الله [illegible] مسجد [illegible] لطیفه [illegible]
صومعه پاکان سرادقات مجد تسبیحات جلال این آیت [illegible] لطیفهٔ دیگر [illegible]
هفت کلمه [illegible] سعادتی با [illegible] حق تعالی این امت [illegible] آدم علیه السلام [illegible]
[illegible] این کلمه بگوید مستحق رحمت گردد دوم نوح علیه السلام گفت بسم الله حق تعالی وی را از طوفان [illegible]
[illegible] این کلمه بگوید از طوفان بلای آن جهانی نجات [illegible] علیه السلام [illegible] الله عز و تعالی [illegible]
[illegible] که این کلمه بگوید از آتش دوزخ او را نگاه دارد چهارم [illegible] علیه الصلوة والسلام [illegible]
[illegible] که این کلمه [illegible] موسی علیه السلام گفت لا حول ولا قوة الا بالله [illegible]
[illegible] از شر فرعون و لعین شیطان نجات [illegible] یونس علیه السلام گفت لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین [illegible]
[illegible] در زندان شکم ماهی [illegible] هر که این کلمه بگوید در زندان لحد [illegible] رحمت [illegible] هفتم مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم [illegible]

گفت که التحیات لله والصلوات والطیبات از حضرت حق سبحانه وتعالی تشریف سلام و رحمت و برکت یافت السلام علیک
ایها النبی و رحمة الله و برکاته هر بنده که این کلمه را بگوید در وقت جان دادن سلام دوست یابد سلام قولا من رب الرحیم
و گویند که هشت کلمه یادگاری این هشت پیغمبر بزرگوار علیه الصلوة والسلام در وجود [illegible] در روز قیامت شفاعت
این هشت صاحب دولت مستعد گردد و به برکت این هشت کلمه هشت عضو از هشت درکهٔ دوزخ آزاد گردد و درجات هشت بهشت
استعداد یابد لطیفهٔ دیگر پادشاهی که بر یک رعایا و ملازمان خود نامه می‌نویسد در عنوان و اختتام آن مفهوم می‌آید که آن نامه
مبنی از محبت است و یا مبنی بر عداوت تا رعیت در مرتبهٔ عنایت است یا در مقام شکایت [illegible] سبحانه وتعالی یقول بنده من اول در نامه
تو ندای یحبهم و یحبونه در اظهار عالم در دادم و بعد از آن نامهٔ تنزیل [illegible] برای تو ارسال نمودم و از اول آن
دو نام رحمان و رحیم مشهور نمودم و در میان مقام [illegible] انی انا الله هو [illegible] دادم و آخر نامه را السلام سلام قولا من رب
الرحیم مختوم گردانیدم در عنوان و واسطه و اختتام خود را [illegible] تا امیدواری بحضرت پروردگار [illegible] استوار داری [illegible]
بعدل موصوف بود و بکرم معروف و بصدق مشهور [illegible] نامه‌ها مذکور [illegible] رعایا [illegible] و مسرور [illegible] اطلاق [illegible]
مکر بادی و مرحمت و احسان و بنده‌نوازی [illegible] بخشائی بود [illegible] ای گروه تباه روزگار
هر چند بدفعال و پریشان حال باشید [illegible] فضل و احسان و کرم امیدوار
باشید و چهرهٔ امید و استیناس [illegible] فضل که [illegible] قرار [illegible]
فضل و احسان ملک [illegible] ناامید [illegible] امید [illegible]
مأیوس کند مردمان گویند [illegible] پادشاهی [illegible] و الله تعالی واقف
و تعظیم [illegible] کمال [illegible] و لم یولد [illegible]
ولم یکن له کفوا احد تخلق با خلاق [illegible] بسم الله [illegible] الرحمن [illegible] لا اله الا هو [illegible]
انی انا الغفور الرحیم سلام قولا من رب الرحیم [illegible]
[illegible] حائم [illegible]
[illegible] لا تقنطوا من رحمة الله رحمت [illegible]
لا تنشقوا [illegible] الله [illegible] اگر معصیت کم
[illegible] اگر [illegible]
[illegible] بسم الله [illegible] الرحمن
الرحیم [illegible] الرحمن الرحیم
[illegible] الرحمن الرحیم [illegible] عنک ولا یسلک

والحمد لله رب العالمین **اللطیفة الاخری** قال بعض الکبراء من المحبة اذا احب الملک عبدا ان یعطیه رایة و منشورا و مساحات و توقیع
فالله تعالی اعطی المؤمنین بجده علما فالرایة الایمان والمنشور القرآن والمساحات سجدة الرجلین والتوقیع بسم الله الرحمن الرحیم **اللطیفة**
الاخری ابن عباس گفت رضی الله عنهما الدنیا کلها سم وهی الشهوات الملهیة وتریاقها التسمیة دنیا و شهوات آن زهر قاتل ست و تریاق
آن بسم الله الرحمن الرحیم ست ای درویش شهوات که سعده اندار حات قدس آلهی برکت بسم الله الرحمن الرحیم سبب تقرب می گردند
چنانکه در خبرست که موسی علیه الصلوة والسلام با حق سبحانه وتعالی مناجات کرد الهی در توریت امتی یافته ام که یکی از فضائل ایشان
آنست که لقمه که بدهان برند مهور معدهٔ ایشان نگرفته باشد که مر ایشان را بیامرزی و آنچنان باشد که افتتاح آن تسمیه باشد و اختتام
آن تحمید ایشان را خدا و ندامتی گردان فرمان آمد که هم امت محمد بکته آنچ آنست که چون تسمیه شهوات معده را حدنات مقربه می گرداند
اگر سیئات بدهد را حسنات و طاعات گرداند که اولئک یبدل الله سیأتهم حسنات از رفعت شان و علو مکان این کلمه
عجیب غرایب بخواهد بود **اللطیفة الاخری** بعضی از اهل لغت بران رفته اند که اسم مشتق ست از سمو و آن داغ گردن را گویند و دام ملوک
و دیدن سلاطین چنانست که اسپان خود را داغ نشان می کنند تا دیگران قطع طمع کرده است تصرف ازان کوتاه کنند که ملک شده مومن چون
خواهد که عمل را اعمال خود را خالص از آن سبحانه وتعالی گرداند که شیطان دست تصرف بان نرساند که آن را بنام الله تعالی نشان کرده در ابتدا
آن بسم الله الرحمن الرحیم گوید تا از آن دخل و تصرف شیطان مصون و محفوظ ماند **اشارت** بادشاهان داغ نهند و بادشاهان جل و علی داغ
برجان نهد داغ بادشاهان تا پس جهر پیرو و داغ پروردگار عالمیان تا آتش جمع نشود داغ بادشاهان بحرفی که زیاده کنند یا حرفی کم کنند تغیر
پذیرد و داغ خداوند سبحانه وتعالی تا ابد تغیر و تبدیل نیابد مثلا اگر از الله یک حرف برداری لله ماند همچنان نام ست لله ما فی السموات
وما فی الارض و حرف کم کنی له ماند همچنان نیست ازوست له ما فی السموات وما فی الارض اگر یک حرف کم کنی هو ماند و هو من الطف الاشارات
الی ذاته سبحانه تعالی **اللطیفة الاخری** یقال لله تعالی مائة واربعة و عشرین الف نبی منهم ثلث مائة وثلاثة عشر مرسل و لکل مرسل کتاب
والله تعالی اختصر ثلثمائة وثلث عشر کتابا وجمعه فی السبع المثانی فقال هذا کثیر لانه سبع آیات وخمس وعشرون کلمة ومائة اربع وعشرون حرفا
ثم اختصره وجمعه فی بسم الله الرحمن الرحیم ثم قال هذا کثیر لانه ثلثة اسماء واربع کلمات وتسعة عشر حرفا ثم اختصره وجمعه فی بسم الله الرحمن
قوله تعالی قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن ثم قال هذا کثیر لانه ثلث کلمات عشر حرفا ثم اختصره وجمعه فی بسم الله وهو قوله
بسم الله مجریها ومرسیها ثم قال هذا کثیر لانه کلمتان وسبعة احرف ثم اختصره وجمعه فی الله قوله تعالی الله نور السموات والارض ثم قال هذا کثیر لانه
اربعة احرف ثم اختصره وجمعه فی لله قوله تعالی لله ما فی السموات وما فی الارض ثم قال هذا کثیر لانه ثلثة احرف ثم اختصره وجمعه فی له وقال
له الحکم والیه ترجعون ثم قال هذا کثیر لانه حرفان ثم اختصره وجمعه فی هو وقال وعنده مفاتح الغیب لا یعلمها الا هو ثم
قال هو فکما یذکر الله سبحانه وتعالی بکل کتاب من الاسماء بکل اسم من اسماء الحسنی **اللطائف الشرائف** خصائص التسمیة من اسرار
الفاتحة للشیخ الورکانی قدس الله روحه و هی عشرون لطیفة **اللطیفة الاولی** اینکه بسم الله پیش آهنگ قافلهٔ بادیهٔ ازل ست و ایلکاروان
سیال ابدست اما تراهم اول آیات قرآن رکلمات سرول سایه بهین با قافله بادیه ازل بستاسی با انفاس جانیان و حرکت عالمیان بایه

باحتش تا کاروان بیابان ابد بدانی این قافله آیات و رفیقه روایات قافله بادیه ازل اند و سوره کاروانی ست قطار کلمات بر هم بسته جواهر
حکمت و نقود علم در بار ایشان نهاده این قافله از ازل باید این آیات الهی و کلمات نامتناهی جواهر حکمت و نقود علم که کالای ازلی ست
از ازل تا ابد می آرند تا بنده بدین سرمایه با خدا معامله کند بسم الله پیش آهنگی در پیش این قافله استاده دلیلی راه بریدن کاروان
گشته چرا که این دلیل جاده بادیه ازل نیکو می داند طرفه ای بشنو هر قدم از سیصد و [illegible] بار قافله دیگر از ابد بار ازل می رانند و این اعمال و افعال
بندگانست از بضاعت طاعت و سرمایه استطاعت که این کالای ابدی از ابد با ازل می برند تا با خدای عز و جل بدان معامله کنند بسم الله
قافله سالار این کاروان ابدیست و دلیل این قافله بندگی که کل امر ذی بال لم یبدء فیه ببسم الله فهو ابتر آری در ولایت بنده نقد
ربی بنده قرآن بدو فرستادند تا بنده از ازل بهره مند گردد بارگاه حق سبحانه تعالی ضعف و عجز بنده کرد از عجز آمیز بنده پای بارگاه رد
اکرم و حمل او پدید آید پس قرآن او را بسم الله پیش آهنگ ست ازل باید کرد از بنده را بسم الله دلیل ست از ابد با ازل دلالت
قد ید العزیز العلیم **اللطیفة الثانیة** بسم الله الرحمن الرحیم مقدمه شکر ولایت حق تعالی ست طلایه سپاه بارگاه خداست
اما تو اول این شکر حق تعالی باید دیدن و تا این سپاه بار خدا آسمان گشتی بر سر آن صحن واقف نشوی این آیت قرآن و کلمات
و جان حمله سالاران بارگاه الهی اند و همه جهانیان عالم نامتناهی ازل را از ابد سرکشان جمل آمدند از عدم بحدوث ساحت گهر ریخته اند
صحن محمدیست که گاه همین ولایت ازل ست که راسته کبریا [illegible] علم با قدم ست عالم با جاهل در جنگ ست و علم با جهل در خصومت
عالم [illegible] علم ست و جاهل ستیزه خواره جهل ست این بسم الله ترکیب لشکر علم ست که با جهل در جنگ طلایه سپاه دانش ست که با دانائی
در خصومت ست از بهر این معنی استحقاق کتاب از گفته است در حدیث حقیقت ام الکتاب را ام الخبیث [illegible] و که سر را گویند
[illegible] ام الجیش علم را گویند پس بسم الله بزرگ ست از لشکر آن [illegible] است [illegible] **اللطیفة الثالثة** بسم الله الرحمن
الرحیم [illegible] پردگیان [illegible] قدم ست ولایت عروسان پیاله خانه کرم ست تا اول [illegible] ازل باید ساختن که در سراپرده های
کلمات نشسته اند مقصورات فی الخیام و جمال آن عروسان بارگاه کبریا [illegible] خیمه های مشکین قرار گرفته اند
سایه صبح التمس تا سوداء [illegible] قلیل معنی بالنجوم الزواهر که این جمله معانی قرة العیون [illegible] بلدة الاکباد عدم ادراک عقول شان
عقد می بندند و ارواح شان [illegible] کس لیس آیت بسم الله دلالت این پردگیان ازل ست در پیش [illegible] این عروسان
بارگاه قدم ست متوسطی را آماده و آخر در جهان صورت و عالم خلقت بدو که از سلیمان علیه السلام خواهند که بلقیس این آیت [illegible]
[illegible] این آیت [illegible] انه من سلیمان و انه بسم الله الرحمن الرحیم [illegible]
بسم الله کر عروس جان [illegible] عقد آیت بسم الله ست در [illegible] طاعت که از ایشان [illegible]
[illegible] قرة العیون [illegible]
و قرآن [illegible] است قوله تعالی [illegible] بسم الله [illegible] دلائل ست
[illegible] **اللطیفة الرابعة** بسم الله الرحمن الرحیم [illegible] حضرت کبریا [illegible] آسمان نقاست [illegible]

اوّل بجهان جان باید شد و ولایت وجود بست به سر باید کردن تا اندران ولایت این آفتاب ازل و خورشید قدم ببینی که قرآنش
بیچونیم و فرقانش بی‌چگونه رهانی که صحرای آن جهان جان باشد و کبریایی آن ولایت عقل بود و آفتاب آسمان آن جهان قرآن باشد و خورشید
ملکوت آن ولایت فرقان بود که جهان جان به نور قرآن روشن است و نواحی عقل به فروغ وحی منور. اما تو در تاریکی نیم شب جهل بدیده
و ظلمت کید اللیل با وانی ... بسته بهمت آن رسن سخن و در مطلع می کردی الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور
آن ظلمت ظلمت جهل است و این نور نور علم پس بسم الله صبح صادق این آفتاب ازل است از بهر آنکه این آیت در پیش جمله قرآن است
که صبح پیش آهنگ نور است و طلیعه سپاه آفتاب است اعوذ بالله صبح اول است که دیو ست ازین صبح هزیمت می شود و شیطان ظلمت
از وی میگریزد و بسم الله صبح صادق است بر ملکوت وحی استاده سپیده دم راستی است بر آسمان بیان طلوع نموده تا ظلمت از وجود
بردارد و خلق را از تاریکی جهالت برهاند از بهر این گفتیم که بسم الله صبح صادق است مر آفتاب حضرت کبریا را و شعاع بارق است
مر خورشید مطلع آسمان بقا را. لطیفه خامسه بسم الله الرحمن الرحیم خوان سالار مطبخ حق است نهاده گستر نعمت خلق است در عالم که عقل
وسته شود و در جهانی که جان جائع گردد قرآن قدم ابداران عالم جان ... هذا مائدة القرآن ... از بهر آنکه حکمت الهی غذای عقل است
و دانش با نعمای طعام روح است و ورقهای صحف مجید طبقهای این خوان است کلمها کاسهاست و معنی نوشدار وی ازل است و حکمت
جان پیوند مدام که از برای عقل و جان اندرین کاسها کرده برین طبقها نهاده بالیس این گرسنگان فرستاده اند و پادشاه عالم تعالی
و تعظیم ... است و لا تأکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه ... کار این خوان جز طعام عرفان
خورند و ابتدا بنام خدای ... از بهر این معنی بر سر هر خانی که سوره ای ... اندران مائده تهی نگاه داشت بری که اوّل
کلمه بسم نگوئی تا چاشنی از مائده عام عالم طعام جسمانی خوردن بی نام حق تعالی ... باید که ... جهان ارواح غذای روحانی
بکار بردن بی تسمیه الهی ... که سر آیات قرآنی ست ... آیت اقرأ باسم ربک الذی خلق سابق آمد و بر سوره قرآنی
بسم الله الرحمن الرحیم مقدم گشت از این سبب گفتیم که بسم الله خوان سالار مطبخ حق است ... مائده گستر نعمت خلق لطیفه ششم بسم الله
الرحمن الرحیم ملاح دریابار ولایت آفرینش است غواص بحار ... اما اوّل ترا باید دانستن که گناه آب سیاه اعظم است
و معاصی طوفان معظم است صد هزار کاروان عمر اندرین آب سیاه گناه غرق شده و صد هزار قافله زندگانی اندرین طوفان معاصی هلاک
گشته کشتی که جرسیده اند ازان کشتی ازین آب سیاه سلامت یافته است و آن ... زندگانی شده اند ... ازین طوفان ...
بعد فرقا ست آیات قرآن حمل کشتیهاست از ازل فرستاده و کلمات ... رقم روانه کرده تا ... کالای
بندگی درین کشتیها بساحل ازلی برند و عالمیان متاع عبودیت ... در قبهاء بارگاه ربوبیت رسانند ملاح چون حاجت آید ... کشتی بان حاجت
این کلمات آیت بسم الله الرحمن الرحیم است از بهر این معنی نوح علیه السلام ملاحی بر جاست بسم الله مجریها و مرسیها
کشتی نوح ... طوفان ... ملاح ... یا نوح اهبط بسلام ... لطیفه سابعه بسم الله الرحمن الرحیم
... [illegible]

قوت تا اسرار کلمات الهی شنوی و آیات بینات نا آشنا هی منی بجز این جهان آب و خاک جهانی دیگر از جان پاک سازی و بعد از عالم الهی
عالمی دیگر از روح نورانی اساس نه انگاه اندران جهان که جان نماز گذارد عقل عبادت آرد ایمان نماز آن ولایت باشد و اسلام سجود
آن نماز بود اسم را نماز که ایمان خوانده ایم قرآن امام آن نماز باشد القرآن امام حضرت علام الحدیث جل ذکره کرده قتلا آن نماز باشد انی وجهت وجهی للذی فطر
السموات والارض مؤمنان نماز ایمان در پی قرآن می گذارند و جمله مسلمانان سجود اسلام بر عقب این امام می برند بار سورة الحمد امام قرآن و پیشوای وحی است
انگاه آیه بسم الله امام الحمد و پیشوای فاتحة الکتاب بسم الله اندرین نماز بزرگ روی بحق آورده که قبله حقیقی است و سورة فاتحه
دست بر داشته و قرآن در پی الحمد صف برکشیده و ایمان در پی قرآن ایستاده و اسلام در پی ایمان قیام نموده و مؤمنان بر عقب ایمان
دست بر داشته و مسلمانان بر پی اسلام روی بحق آورده ولکل وجهة هو مولیها فاستبقوا الخیرات **لطیفه ثامنه** بسم الله الرحمن الرحیم
بمارکش قافله حروف مصحف مجید است راه بر کاروان آیات بینات قرآن مجید است اما تا اول این کمام گاه سویدا یدمد و این مرغزار اوح
ما بین متاحتی تا انفاس جهانیان بهی بر مثال شتران سر از کمام گذاشته دم عالمیان باقی بر مثال بختیان دست بار داشته هر نفس که از هوا
دم در کشیدی از کمام گاه آوردی بحثل به علف خوار مهار در بینی کردی انچه کلمه می خوانی صندوقچه عالم غیب است و عماری جهان لاریب است
و انچه معنی میدانی پردگی ولایت قدس و عروس عالم انس است اندرین صندوقچه کلمات بسته و اندرین عماری حروف پرده بر روی بسته
و این صندوق و عماری بر بارگیر نفس بر نهاده و بعضی از آن قبیله اند که از راه زبان بر لوح اعلا قدم بر میبرند الیه یصعد الکلم
الطیب وطائفه دیگر از مجرای انامل بر سر قلم بر بیاض قرطاس نزول می کنند علم بالقلم علم الانسان ما لم یعلم حاصل آیت بسم الله
در پیش ایستاده بقلاوزی قدم در پیش این دو قافله نهاده است میراند و حدی می خواند تا این کاروان الهی را بمنزلگاه نامتناهی رساند
و این قافله را بمنزلگاه ابدی برد **لطیفه تاسعه** بسم الله الرحمن الرحیم بدانکه نوع انسانی را طعامی است و هر فردی از افراد حرکات
بسیار ایر طعامی است آنجا که گوسپند بیکشند آدمی طعام میخورد بسم الله می باید گفت ولا تاکلوا مما لم یذکر اسم الله علیه مار اینجا
که مائده گسترده طعام میخورند در برید و عمرو که افراد آدمی است لقمه بکار می برد اینجا نیز بسم الله باید گفت و این جوهر یا الماس باید گفت
پس در حالت گوسفند کشتن که مائده عام است بر جمله وجود گوسفند بسم الله باید گفتن که دیو از وجود او نگریزد بار در حالت طعام خوردن
که خاص خاص است بر نهاده کاسه بسم الله باید گفتن تا شیطان از نهاد لقمه بگریزد و تو خود دانی که اینجا آتش نان است فرع است مرآنش کل را
آنجا که علم و حکمت است اصل است جان و دل را پس آنجا که مائده قرآن است و خوان مصحف است عقل انبیا هم کاسه است و جان اولیا
خوان لاجرم بر سر هر خوانی از قرآن که سوره است اسم آن بیخوانی بسم الهی مرتب ساختند که بر جامع دل بسم الله مهم بر آمده از مایده است گل خیرا که بر سر
مائده جان سالار بزید است و کاسه کجا بر عمرو و طعام نان و گوشت بر خوان قرآن سالار خوانچه کونین است صلی الله علیه وسلم و کاسه کجا جبرئیل
امین صلوات الله سلامه علیه مضیف جناب بار خدایا سبحانه و تعالی القرآن مادبة الله جبرئیل علیه السلام امین که از مطبخ وحی
کاسه کلمه بدست گرفته از ازل با بدمی آرد سید را علیه السلام مشاهده کن که بر سر این خوان بپای ایستاده و گرسنگان قحط سال آخر الزمان
جان قرآن دعوه می کند که ادع الی سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة صد هزار عقل پاکیزه بر این خوان قرآن پرورده علم و حکمت

می‌سازد و صد هزار جان نثار بین سرای مائده از دانش و بینش برخوردار می‌گردانند بان و بان تا بدین مائده خدا جل و علا و بدین جانها
بار خدا سبحانه و تعالی با دست زندگانی کنی و بحرمت عمر گرانی که خزانه کامل و حرمت تمام تو اله خاص حضرت پادشاه بتوان یافتن و بارگاه
خاص بتوان ساختن خواجه عالم صلی الله علیه و سلم آن نواله خاص لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب و لا نبی مرسل از آن یافت که ادب
حق تعالی آموخته بود ادبنی ربی فاحسن تادیبی در آن خلوت خاص دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی از آن رسید که شاگردی
ازل کرده بود و القرآن مادبة الله بار را از ادب گرفته اند تا قوسین باد به ادب حق سبحانه اندر آموز سپه تخلقوا باخلاق الله
اینجا اندست آری که سید عالم علیه الصلوة والسلام خوی بزرگوار انک لعلی خلق عظیم را ازین ادب آموخته بود که خلقه خلق القرآن
تو نیز اگر خواهی که خوی گیری سبحانه و تعالی بشاگردی قرآن باید شدن تا خوی خدای عز و جل توانی گرفتن و بحلیه تخلقوا باخلاق الله
متحلی توانی گشتن پس حاصل کلام آنکه بدین بده خداوندی جل و علی بر سر هر خوانی از برای این معنی بسم الله نشست تا تو بی نام خدا ازین طعام
نگاه نداری تا بدین خوردنی تا بدین خوی ازلی ادبی شوی و متخلق باخلاق پروردگار گردی تا آنگاه که هرچه آفریده است در نظرت مائده حق نماید هرچه
در هستی آید خوان خدا گردد تا بدیده تحقیق ببینی که هر ذره که در آفرینش است بارگاه الهی و هر لمحه که در جهان بینش است خوانچه ایست حضرت پادشاهی
را که حکمت خدا در آن ذره نوش داروی ازلیست مر جان ابدی را و اسرار خدا در آن لمحه چاشنی ابدیست مر طالبان را و اول و آخر و ظاهر
و باطن این جمله خوانچه‌ها در بسم الله غرق ست و از هر لقمه که بدین خوانچه‌هاست زمزمه بسم الله می آید اما گوش خود می شنود و جان عقل
الله نور السموات والارض برخوان تا این سخن بدانی و ما یعزب عن ربک من مثقال ذرة بدان تا این معنی بشناسی ان فی هذا لبلاغا
لقوم عابدین **لطیفه عاشر** بسم الله الرحمن الرحیم رضوان مبین ست این بهشت الهی را باغبان اعظم ست این بوستان پادشاهی را اما
ترا باید دانستن که مصحف مجید بهشت بزرگی خداوندست عز و جل صد هزار هزار مخدرات ازل اندرین بهشت نشسته اند هزار هزار سرپوشیدگان
قدم اندرین فردوس آرام گرفته اند انچه تو حکمت میدانی حوران عقل اندرین بهشت الهی نشسته انچه تو معنی میخواهی غلمان خرد اندرین فردوس
آرام گرفته انچه تو عقلها پاکیزه میدانی جمله انبیا حق اندرین بهشت با این حوران دست بگردن درآورده و انچه ارواح لطیف می شناسی
جمله اولیا خداوند سبحانه و تعالی اندرین فردوس با این غلمان تماشا برخواسته آن از شاخ درخت این بهشت ریخته و آن فردوس از
اغصان اشجار این بهشت چکیده اگر صد هزار بار بهشت بخسانی یک آیت قرآن ازو بریزد و اگر یک آیت قرآن بخسانی هزار بهشت ازو بریزد
کلمها جمله درختهاست درین بهشت الهی حرفها جمله برگها اندرین فردوس با انتهای ضرب الله مثلا کلمة طیبة کشجرة طیبة
اصلها ثابت شاخ شاخ بر آسمان ایمان برکشیده و فرعها فی السماء و بسدم میوه حکمت ازو میریزد تؤتی اکلها کل حین آنجا در بهشت در زیر هر برگی
میوه هاست اینجا قرآن در زیر حرفی معنیهاست در بهشت هر میوه که خواهند که دریابند ولکم فیها ما تشتهی انفسکم ولکم فیها ما تدعون در قرآن هر معنی
که خواهند یابند و لا رطب و لا یابس الا فی کتاب مبین چندانکه میوه از درخت بهشتی بازگیری کم نشود و لا مقطوعة و لا ممنوعة اینجا چندانکه حکمت
از شاخ درخت کلمه باز می گیری هرگز نقصان نپذیرد قل لو کان البحر مدادا لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی اینجا درخت
بلند باشد و میوه نزدیک قطوفها دانیة اینجا درخت کلمه بلندست و میوه معنی بفهم نزدیک غلمان عربی بار آنجا خیمها باشد و حوران اندران

ساکن جوئی مقصودات فی انجیا اینجا کلمات چون چشمهاست در وی معانی چون جویهای متوطن انه لقرآن کریم فی کتاب مکنون
اینجا ماجویان صحبت کنند و لذت ایشان هرگز منقطع نگردد بلکه قوت ایشان هر لحظه زیادت باشد اینجا جویهای معنی که انکار عالم عسل اند انکار
عارفان در گردن میکنند هرگز از ایشان منقطع میگردد بلکه هر نفس قوت شود اینجا جویان باشند در چشمها نشسته که اندرین چند هزار سال
دست هیچ آفریده بایشان نرسیده انکار داغی یا اثر اما اینجا صد هزار بزرگی ازل بنی اندرین چشمات کلمات نشسته که اندرین چند هزار سال دست
ادراک هیچ مخلوق بدامن پاک ایشان نرسیده لا یأتیه الباطل من بین یدیه ولا من خلفه آنجا حجر پاکان ولایت جنت بال عروسان بهشت
جمع نشوید الطیبات للطیبین اینجا تیر بحر پاک داماں ولایت انسانی دست کردن این پردگیان ازل در بیاز رود لا یمسه الا المطهرون
آنجا کوشکها باشد معمور اینجا سورها باشد پر نور آنجا در هر آیتی کلمها باشد آنجا در هر جا نه تختها باشد اینجا در هر کلمه حرفها باشد آنجا در هر تختی سریری
باشد اینجا در هر حرفی حرکتی باشد آنجا سریر با لاحواری باشد اینجا سر هر حرفی معانی باشد آنجا در زیر درختان جویهای چهارگانه مسرد اینجا در زیر
کلمات چهار بطن می باشد در بهشت جمانی والله یدعوا الی دار السلام در قرآن بر صیاغت باشد القرآن مأدبة الله آنجا حق تعالی محبوبان را
شراب طهور می دهد وسقاهم ربهم شرابا طهورا اینجا بحور اسرار شربت شفا و نور می دهد ننزل من القرآن ما هو شفاء و رحمة للمؤمنین
آنجا فرشتگان سلام حق تعالی بهشتی می آرند سلام علیکم طبتم فادخلوها خالدین اینجا واردات غیبی پیغام خدا سبحانه و تعالی
به بنده میرساند مواستمطر القرآن در جنت السلوة بین حسبه الا انه یوحی الیه آنجا مشتاقان از هر دریچه جمال حق بینند وجوه
یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة اینجا در هر کلمه عارفان بوی خدای عزوجل شنوند القرآن کلام الله غیر مخلوق هر که امروز از قرآن مجید
بوی قدم نشنید فردا جمال خدا سبحانه تعالی نخواهد دید امروز آنکس که بوی او شنید فردا جمال خواهد دید آری قدر وصال منزویان ایامی
فراق دانند و شراب زلال لول لب تشنگان بادیه هجران را چشانند **نظم** معشوق چو عاشق خود را می نماید + امروز اگر بدیدی فردا نمی نماید +
عالم همه سراسر دریا و موج دریاست + ماز موج لی نهایت دریا نمی نماید + هر چند جمله اشیا قائم باو ست لیکن + او چون نماید خود را اشیا نمی نماید +

الفصل الرابع فی الحکمیات المتفرقة علی البسملة و آن جمله حکمتها که ارباب اشارت و اصحاب حقیقت درین باب ایراد فرموده اند چهار
حکمت مبین میگردد **حکمت اولی** آنکه بنای این آیت کریمه بر نوزده حرف نهاده اند از برای رعایت چند اشارت **اشارت اولی** آنکه ابن مسعود
رضی الله عنه فرموده من اراد ان ینجیه الله تعالی من الزبانیة التسعة عشر فلیقرأ بسم الله الرحمن الرحیم فانها تسعة عشر حرفا لیجعل الله تعالی
کل حرف منها جنة من کل واحد منهم پس این آیت نوزده حرف است که بازدارنده نوزده زبانیه است علیها تسعة عشر آنجا نوزده زبانیه
عقوبت کاروان دوزخ اند اینجا این نوزده حرف پیش کاروان جنت ازلی اند آنجا نوزده زبانیه از خشم خدا عزوجل برگشته اند اینجا
نوزده حرف نور رحمت آهسته اند و تو دانی که رحمت بر خشم غالبست سبقت رحمتی علی غضبی اشارت این کلمه نوزده حرف است و ساعات شبانروزی
بیست و چهار است چون از جمله آن پنج ساعت باداء پنج وقت نماز مصروف گردد نوزده ساعت دیگر باقی ماند شده موی که در شبانه روزی
این کلمه بزرگوار یکبار بر زبان براند تدارک آن نوزده ساعت خالی از طاعت کند تا تمامی ساعات لیل و نهار مصروف بطاعت حضرت کردگار
باشد جل جلاله **اشارت ثانیه** آنست که اهل تحقیق گفته اند که مرتبه موجودات منحصرست در نوزده چنانچه در رباعی اشارتی بآن رفته است رباعی

اوّل مرکوبات عقل و جانست + و مربی او فلک گردانست + زین هر سه جوهر دگری چار ارکانست + پس معدن و پس نبات و پس حیوانست +
مراد از عقل عقل کل ست و از جان نفس و از فلک عرش و کرسی و هفت آسمان و عناصر و موالید معلوم ست و انسان که بشره مرتبت
علیحده دارد اگرچه نوعی از حیوانات است چنانچه مجموع نوزده گردد و این نوزده عدد حروف بسم الله الرحمن الرحیم ست تا دال است
که قیام این نوزده مرتبه موجودات باین نوزده حرف بسم الله الرحمن الرحیم ست و ذکر الشیخ العارف عبد الرزاق القاشی قدس سره
فی تفسیره المسمی بحقائق التنزیل فی دقائق التأویل آن الانبیاء علیهم السلام وضعوا حروف التهجی بازاء مراتب الموجودات وقد وجدت
فی کلام عیسیٰ علیه السلام و امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه و من بعض الصحابة رضی الله عنهم ما یشیر الی ذلک ولهذا قیل ظهرت الموجودات
من باء بسم الله اذ هی الحرف التی تلی الالف الموضوعة بازاء ذات الله تعالی فهی اشارت الی عقل الاول الذی هو الاول ما خلق الله
تعالیٰ المخاطب بقوله ما خلقت خلقاً احب الیّ و لا اکرم علیّ منک بک اعطی و بک اخذ الحدیث والحروف الملفوظة لهذه الکلمة ثمانیة عشر
والمکتوبة تسعة عشر و اذا انفصلت الکلمات انفصل الحروف الی اثنین و عشرین فالثمانیة عشر اشارت الی العوالم المعبر عنها بثمانیة عشر
الف عالم اذ الالف هو العدد التام المشتمل علی باقی مراتب الاعداد فهو ام المراتب الذی لا عدد فوقه فعبر بها عن امهات العوالم التی هی
عالم الجبروت و عالم الملکوت والعرش والکرسی والسموات السبع والعناصر الاربعة والموالید الثلاثة ینفصل کل واحدة منها الی جزئیاته والتسعة عشر
اشارة الیها مع العالم الانسانی فانه وان کان داخلاً فی عالم الحیوان الا انه باعتبار شرفه و جامعیته للکل و حصره للوجود عالم آخر له شأن
وحده برأسه له برهان کجبرئیل من بین الملائکة علیهم السلام فی قوله تعالیٰ وملائکته وجبرئیل والالفات الثلاثة المختفیة التی هی تتمة الاثنین والعشرین
عند الانفصال اشارة الی العالم الالهی الحق باعتبارات الذات والصفات والافعال فهی ثلثة عند التفصیل و عالم واحد عند التحقیق والثلثة
المکتوبة اشارة الی ظهور تلک العوالم علی المظهر الاعظمی الانسانی والاحتجاب العالم الالهی حین سئل رسول الله صلعم عن الرحیم این ذهب قال
سرقها الشیطان و أمر بتطویل باء بسم الله تعویضاً عن الفها اشارت الی احتجاب الهویة فی صورة الرحمة الانتشاریة وظهورها فی الصورة الانسانیة
بحیث لا یعرفه الا اهل ولهذا ذکره فی الوضع وقد ورد فی الحدیث ان الله تعالی خلق آدم علی صورته والذات محجوبة بالصفات والصفات
بالافعال والافعال بالاکوان والآثار فمن تجلت علیه الافعال بارتفاع حجب الاکوان توکل ومن تجلت علیه الصفات بارتفاع حجب الافعال رضی
وسلم ومن تجلت علیه الذات بانکشاف حجب الصفات فنی فی الوحدة فصار موحداً مطلقاً فاعلاً ما فعل وقاریاً ما قرء بسم الله الرحمن الرحیم
فتوحید الافعال مقدم علی توحید الصفات و هو علی توحید الذات والی الثلثة اشار صلی الله علیه و آله وسلم فی سجوده بقوله اللهم اعوذ بعفوک من عقابک
واعوذ برضاک من سخطک و اعوذ بک منک **الاشارة الثالثة** باز جمله این نوزده حرف هفت کوکب سیاره کند و دوازده حرف الرحمن الرحیم ست
نشانی دوازده برج ست یعنی چنانکه تاثیرات عالم آب و خاک از این کواکب سبعه و بروج اثنا عشریه است تاثیرات و تدبیرات جهان دل
و این هفت کوکب فلک سعادت و این دوازده برج فلک الروح علم و حکمت ست و یا چنان گوئیم که آن هفت حرف اشارت باسبوع است
و آن دوازده حرف کنایت از شهور ان عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهراً دلیل آنکه از منه و اوقات ایام و شهور و اعوام و دهور در ضبط بر تسع
و طلّ تسمیت این آیت ماورایت والله اعلم **حکمت دوم** این آیت کریمه مشتمل ست بر چهار کلمه که صلاح دین و دنیا منوط باین چهار ست

همچنانکه صلاح زمان بفصول اربعه است ربیع و صیف و شتا و خریف و صلاح مکان بجهات اربعه است یمین و یسار و قدام و خلف و صلاح اجسام
بعناصر اربعه است خاک با کثافت آب با لطافت هوا با رقت آتش با حرارت و صلاح جسد بملاک اربعه است حرارت و برودت و رطوبت و یبوست
و صلاح ملوک بر چهار است خزائن با کثرت و وزیر با شهامت و جنود با شوکت و ولایت با استقامت و صلاح رعیت بر چهار چیز است با انصاف سلطان
و امانت تاجران و شفقت همگنان و امن و امان و صلاح علما بر چهار چیز است بصدق در اقوال و نصیحت در کل احوال و ترک طمع در اموال
عمل و صلاح متعلمان بر چهار چیز است تعلم سبق تکرار ورق و احترام استاد مرعی داشتن و تعظیم علوم شرعی نمودن و صلاح ظاهر بر چهار چیز است
چشم بینا گوش شنوا زبان گویا و مشام بویا و صلاح باطن در چهار چیز است عقل ممیز در کفایت علم مرشد در هدایت و رجای حامل بر طاعت
و خوف مانع از معصیت و صلاح شریعت در چهار چیز است نماز از اعمال و زکوة از اموال و روزهٔ ماه رمضان در هر سال و حج اسلام از روی
امتثال و صلاح نماز در چهار چیز است بقیام و رکوع و سجود و قعود و صلاح وضو در چهار چیز است که عبارت از شستن دو دست و روی و مسح سر است
و صلاح دین در چهار چیز است تعلیم تسبیح و محبت خمس و صلاح اقوال ست سبحان الله الحمد لله لا اله الا الله الله اکبر و صلاح کتب در چهار کتاب است
توریت موسی و زبور داود و انجیل عیسی و فرقان محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم و صلاح انبیا در چهار است خلیل و کلیم و روح و حبیب علیهم الصلوة و السلام
و صلاح ملائکه در چهار فرشته است جبرائیل و اسرافیل و میکائیل و عزرائیل علیهم السلام و اینهمه که صلاح همه آیات قرآنی و کلمات فرقانی در چهار
کلمه است بسم الله الرحمن الرحیم **حکمت سوم** یعنی از اهل اشارت گفته اند که این چهار کلمه مربی چهار عنصر اند که سبب معاش و واسطه عمر دنیا
تو اند و تفصیل بعد از یک جا است که آب از بسم ترشح یافته و آتش از الله داغ پذیرفته خاک از رحمان بستان دیده و باد از رحیم خبر شنیده لاجرم
سمات قسمات ساکنات سموات از آب آمد که مای اسم است و شموس و اقمار از آتش حاصل گشت که اج یامه الله است و نبات و نجات
و مزاج کائنات تعلق بخاک گرفت گلستان را از رحمان آمد و ترویح و تفتیح و عیش خوش کردن روح و ریحان بر وزن حوالت باد شد که برین
یافته رحیم است که سراسر رحیم است که هر جا آلوده معصیتی بیند او را پاک گرداند هر جا که نامه زده گناهی بیند آنجا عطر معذرت بوید آرا نجاست که او
بر هیچ نجاستی بیند آرایش و رشح خولیش پاک گرداند هر کجا بوی ناخوشی و کمیه حاله اند نسیم روائح جلیس معطر و مسخر گرداند و خوش دماغ
که این چهار کلمه مربی چهار عنصر است و این عناصر در کل ذوات باری و ترتیب این چهار کلمه بر مقتضای عناصر جاری شد که ترتیب این چهار
کلمه مربی گردد و از کدورات آتش خاک بسعادت گردد آینه دل [illegible] از کار متجلی گشته مرلو رحمه اصعار وع با الدر متحلی گردد و بعد از آب رقت گیرد
به طغیان و از باد لطافت پذیرد و سیلان از آتش بو که گرمی احراق و از خاک سردی استی اکبر با افتراق تا در انعقاد شریعت گاه چون
آب بود آمیزنده و گاه چون آتش بود سوزنده و گاه چون باد بود برنده و گاه چون خاک بود بار کشنده تا در بستن خاک بود در اهمت با حاسق
باد بود در بصیرت با مس آب بود در آمیزش با مساق آتش بود در سوزش در بیمار آب بود در ریاضات در جهاد و صف مصاف در زکوة
خاک بود دهنده در درج باد بود رونده سفر آتش بود در ناحیه سعادت لقا دنیا بیابان آید حق گزاران این چهار کلمه در سرای بقا و فردوس
اعلی بشکل آب صورت گیرند و از فروغ نور آتش جمال نورانی یابند و از بهار حیات و حلم خاک قرار و حلول پذیرند و از سرعت سیر باد اضطرابات شوق و قلق
عشق بینند گیرند آب کردار بس آتش دوزخ با سقف باد بار پل صراط گذرند سالکی و ابدار الاسلام فرود آیند تا دل آتش بار در سرای رده جبال

در مشاهدهٔ جمال خورشید وار نور ستار کشد و چون مست قومی قدس سره این بیت تکرار کند **ابیات** شمس و قمرم آمد سمع و بصرم آمد + آن سیمبرم
آمد آن کان زرم آمد + آن راه زنم آمد توبه شکنم آمد + آن یوسف سیمین بر ناگه به برم آمد + امروز سلیمانم کانگشتریم دادی وان تاج ملوکانه
بر فرق سرم آمد + وقتست که می نوشم تا بر گذرد هوشم + وقتست که بر پرم چون بال و پرم آمد + وقتست که در تابم چون صبح درین عالم
وقتست که بر غرم چون تیر ترم آمد + تا چند همی سوزم کز حیث سیه روزم + صد شمع برافروزم کان شب قمرم آمد + **حکمت چهارم** نقلست
که اول رقم که قلم بر لوح برکشید این آیت بود و حکمت درین آن می نمود که تا هرچه اهل عالم ملکوت و فرای مکس سرای خطا بر حسب بدیع
از شواهد قدرت و لطائف حضرت رقم بدیع فطرت بر صحیفهٔ وجود و صحیفهٔ شهود برکشند و انچه از آیات صنع ربانی و آثار اسرار
حکمت یزدانی بر صحائف لطائف اطباق اوراق سماوی صنائع و بساط بسیط ارض بوط مصنوع سفلی بدائع نقاش قدرت مرتسم
و منطبع گشته همه در حمایت رایت این آیت و ظل ظلیل این سلطان والی ولایت درآید که کل امر ذی بال لم یبدء فیه باسم الله
فهو ابتر این حضرت حال احدیت جل ذکره خواست تا بدایت ابداع و تاسیس قواعد اختراع مبنی بر چهار صد این کلمات بدیع بود که ظلمت
لیلت بشریت با تجلای این آیت صفای بقای احدیت بدل گردد و کدورت ماسوا گردد و دست بود ابعاد اثر گردد لاجرم قلم تقدیر بر قدم
ابتدا بکتابت این آیت گردد و اختتام امور و استتمام بر دستور این خاتم مبیع و مهر بدیع مختوم کردانید و تفصیل این اجمال آنکه عناصر
اربعه که عبارت از آب خاک و باد و آتش ست هر یک بسلطنت و سطوت و تغرر و تعلی در مقام استیلا در تحت استعلاء متسمه بود و
گاه آب بطغیان خویش طوفان برآوردی و گاه باد بعصیان عنان انقیاد از پنجهٔ امتثال فرمان در ربودی گاه آتش از رعایت
ضبط زمان زبانه در کار کردی و گاه خاک از استحالت حالت با تلاطم اسباب ملالت رهان بارکردی به اندر مکان امن و به اندر زمان
سی تا از حوف طغیان آب نوح مجروح علیه السلام در سفینه سفینه نشست و آب طاغی از حد تکیال بحار بعمار آبها درگذشت و بالا
رتبت از آسیب آب همسان گشت سطری از مسطر این آیت بود که کشتی را در حمایت خود درآورد و استبعاد و تنزیل تصدیق فرمود
قال ارکبوا فیها بسم الله مجریها و مرسیها بار در زمان هود علیه الصلوة والسلام باد موسمی و سرکشی از قید قدر و اندازه بیرون جست
هنگامه عالمیان عادیان را درشکست چنانکه رمان قرآن بیان طغیان آن باد بدین عنوان فرمود واما عاد فاهلکوا بریح صرصر
عاتیة سخرها علیهم سبع لیال و ثمانیة ایام حسوما و چون هود علیه السلام سست دلیل کرم بوده بیاد خدا و نام حق سبحانه و تعالی
بناه برد این صرصر عقوبت گسترده را بر ده و قوم او نسیم روح پرور گردانید که یک التفت بسرکش که در هنگام بهر دمیدن استیلا استعلا
اشته بود و زبانه بهلاک بر طارم افلاک برکشیده در زمانی که خلیل جلیل علیه الصلوة والسلام از منجنیق برهان یقین و تحقیق بیرون جهید
و دود در معده هوا الهمه از قرارگاه سرد مقام توکل بکمال تبتل و توسل پاس نام سعادت انجام خدا نسیم عنبر شمیم بسم الله الرحمن الرحیم
نار جحیم و عذاب الیم آن مستوقد لعین چون بوستان سرای جنة النعیم بگل نسرین و انواع ریاحین آراسته و پیراسته گشت باز مرکز خاک که غبار
عار ناپاک را تحت بحور رود و نواله امداد آن مدار انگلو فرومی برد چنانکه خسف قارون و ابتلاع کنوز مدفون او در نص قرآن صحو تاریخ
اوراق معین و بر من ست تحت نسهمانه و بمداره الارض حاصل کلام آنکه چون فیض وحی این آیت برسالت رایت استماع ملا را املاء نامه بر بالا رسید

در عالم بالا مابین این کلمات و الاحسان مقدسان را صحت بخشید و عالم ملک و ملکوت و فضای گلشن سرای حضرت از فروغ نور این آفتاب
روشن گشت عناصر اربعه که بعقوبات شائعه سادرت می‌نمود مدبر در حیا من و پای در دامن امان درکشیدند از برکت این لشکر
قهر سبحانی بناس صورت انسانی از سرکشان متمرد دیگر و رنگ شید و صورت از ناب فکرت از لوح خاطر آن عداء محو گشت تا در حدیث
جابر رضی الله عنه وارد شد که لما نزلت بسم الله الرحمن الرحیم هرب الشیطان الی المشرق و سکنت الریاح وماج البحر الی آخر الحدیث چون دل
فیض این مدار رحمت مرغزار خلقت تحقق پذیرفت جهان کهنه نو گشت و فروزینه جمال عالم را خلعت کمال پوشید هر چه نبود مایه ترشح
بود و هر چه بحر بود بحر بود ... نیار است روی زمین ارشادی سحت یکسان دل دوستان بوستان گشت و عرصه سپهر ... تا دروبیابا
لواکب ستارات قواست فی انوار جون نوطن امار روش گلشن شد از برکت بسم الله خاک معمور هو عطر و سامور و اجرام مطهر گشت رباعی
علی اسم الله عزی و استلامی + بالرحمة فحری واعتصامی + و قد ازجر الرحیم رجاء صدق + لیغفر ای یوم اسقامی + بسم الله الرحمن الرحیم
آن صدا و دیست که امید گناهگاران و نومید شاه روزگاران و پایه راحت سوختگان با شارت بالبشارت ... بشارت آزادی
گرفتاران و ستبشات اسیران از قید کید شیطان و جنگ سنگ خذلان مسالک تدارک دیوان رحمت مغفرت اوست ث توجهات طوب
مکروب درویشان و تسعفات نفوس مایوس دل ایشان ... چنین تلعیم الم ترالی کیف ضرب ... اوست ث ثواب حساب
انما یوفی الصابرون اجرهم بغیر حساب در محاورات ثبات رضاعت و استقامت در عبادت اوست ج جمال شاهدان حجله غیب مطرا
مزور حود و مزین مزیت سهو و محلی بحلیت عظیمت و موهبت اوست ح حدائق قلوب اهل حقائق ... کشف دقایق و سار رشق
شقائق شگفته نضارت و بشارت ایمان و معرفت اوست خ خلوه نشیمان زاویه غم و حسرت و بیت الاحزان محبوسان زندان سریت
آراسته آرایش کرت ... پیراسته ... آسایش حکمت اوست د دلهای عارفان و جانهای مشتاقان سروسادت سیادت بوساطت
استقامت ... مقام خدمت اوست ذ ذوق حرمه نوشان خم خانه مودت و شوق سر مستان سراب ... محبت از فرط مستی جام
مدام ... تکلف اوست ر راحت ارواح عارفان و قوت اشباح مشتاقان در شام و صباح عرفان بروح و ریحان تعقیب و راست
تربیت بواطن ارباب زکا و فطنت وجودت افهام اقوام اصحاب التی و حکمت بقدر انکشاف اسرار حسین سین آثار علم و حکمت اوست
ش سرور و حضور محبت ... گان بظهور ... لتنک کتب فی قلوبهم الایمان ... اظهار اسرار ... اوست ش شست و شوی
سجلات گناهگاران ... غفران ... شاه روزگاران ... لطف بی نهایت و رحمت بی نهایت اوست ص صفای سینه‌های
صوفیان و انجلای دلهای عارفان ... اسرار انوار جمال ... اوست ض ضمیر
منیر مهمان مستقر ... حضرت احدیت اوست ط طائر دلهای طالبان ... المذنبین ...
تسبیح المقربین ... ارتجلی انوار ربوبیت
و اشارت باکتساب استتار الوهیت ... گر رنگ ... ویده کسانی ...
مجاز جمال ... حقیقت اوست غ ... هل جزاء الاحسان الا الاحسان

بوساطت اجابت دعوت اوست ف واید موایدِ عطا نعمت بلا افاضه جوامع مجامع علم و حکمت باسباغ نعمت باکرامت
واملاع عطیت بامریت اوست ق قرب قلوب سرویان رویای تجرید بدروه علای نحن اقرب الیه من حبل الورید
ثمرهٔ شجرهٔ قربت بی کربت اوست ک کمال وصال واصلان بشرف عرف وجدان تحقق طرف عرفان بشرف مؤانست و دولت مواصلت
اوست ل لطائف عواطف خلایق باطوائف صنایع خلائق بمقتضای فحوای الله لطیف بعباده از رعایت لطافت بی کثافت
اوست م مشاهدة الواردات وصفات در مراتب ذرات کائنات برکت صیقل ریاضت وجلای مجاهدات اوست ن نور دلهای پرسرور
از اشعهٔ مقتضی اللّٰه ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور شعشعهٔ اشعه انوار ضیاء و بهجت اوست
و ولوله قدسیان حظایر جبروت و غلغله کروبیان عالم ملک ملکوت آوازهٔ اشارهٔ کوس مالامال عشق و محبت اوست ه هدایای
عالم غیب و شهادت و عطایای عطای نیل و سعادت مشغوف ملطف و عنایت و موقوف مفضل و هدایت اوست لا اله الا الله
محمد رسول الله طغرای منشور خط و حمایت و عنوان نشان محود در غایت و دیباچه فصل و عنایت اوست ی یقین اهل تمکین و تعیین ایشان
مسکین اسرار ازلی و انوار سرمدی و نعوت محمدی و صفات احمدی صلی الله علیه وسلم در دینی مستلزم متابعت و در عقبی مستوجب شفاعت
اوست لو آلدی رحمه الله **نظم** بیا که مجلس ما منتظر عنایت اوست + حریم خلوت دل محرم حمایت اوست + بیا بحلقهٔ رندان و کار ما بگذار +
که کار ما همه در قبضهٔ کفایت اوست + گلستان طالب اوی نشانی طلبت + نهایت قدم سالکان هدایت اوست + قدم را طلب
بی مدانیش نتوان + که رهنمای اول قدم هدایت اوست + حصول گنج سعادت لسعی ما مشر که سعیها همه والسقه عنایت اوست +
وگر نه دل بحکایت خیر + که در دو دل شیفته حکایت اوست + روایت صحیح دوست از فراقی کن + که اعتبار تو در روایت اوست +

صلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و آله و اصحابه اجمعین الراشدین وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین
وعلی جمیع عباد الله الصالحین والحمد لله رب العالمین وقد تم مجالس السبعه
علی جامعها معین المسکین و سیتلوها تفسیر الفاتحه بتوفیق الله سبحانه و تعالی
و اعانته اللهم وفقنا لاتمام هذا التفسیر و اعنّی علی اختتامه
التیسیر انک علی ما تشاء قدیر و بالاجابة جدیر
والحمد لله اولاً و آخراً والشکر له
باهتمام طاهر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الکلام فی قوله تعالی الحمد لله رب العالمین وفیه مقدمة ومجالس المقدمة فی التسبیح والتحمید والنعت والمناجات اما التسبیح
سبحان من لم یعرف لدرک حقائق صفاته افکار العالمین سبحان من لم یصل الی معرفة کنه ذاته افهام العارفین سبحان من ظهرت انوار قدرته
علی صفحات اطباق السموات والارضین سبحان من بهرت آثار محبته علی وجنات قلوب العاشقین سبحان من بصر یاسر صدور المشتاقین
بامطار امطار الاسرار من سحاب الحق الیقین سبحان من جلی کدورات الارتیاب عن مرایا قلوب الاحباب بمصاقل المنح والبراهین سبحان من
نفسه فی الازل استقاط التعقل المنة واسبال النعمة علی المنعمین علیهم بقوله الحمد لله رب العالمین ونشهد ان لا اله الا الله وحده
لا شریک له شهادة عبد یلتمس بها الوصول الی اعلی درجات العز والتمکین ونشهد ان محمدا عبده ورسوله المفضل باحراز قصبات السبق
مضمار الرسالة علی سائر المرسلین صلعم وعلی آله واصحابه من الانصار والمهاجرین خصوصا علی الخلفاء الراشدین المهتدین اولهم وافضلهم
ابو بکر الصدیق سید الصادقین ثانیهم واعدلهم ابو حفص عمر الفاروق راس العادلین الذی لم یخف لومة لائمین ثالثهم واکرمهم ابو عمرو عثمان النورین
الزکی جامع الکتاب المبین والمفتخم بحبل الله المتین رابعهم واعلمهم ابو الحسن علی المرتضی الولی العصمی قامع الکفرة المتمردین ومقوی عزة المسلمین وعلی
السیدین السعیدین الحسین السبطین الحسن والحسین سید الصالحین ومقتدی المتقین وعلی عمیه اسد بنیین الاکرمین حمزة والعباس وعلی سائر
المهاجرین والانصار والتابعین وصلی الله علیه وعلیهم تسلیما کثیرا کثیرا الی یوم الدین التحمید حمدی که بتاتج لوامع طلوع آن از مطالع نواطق
گوهر بیان طالع بود وشکری که سواطع لوامع نوران در مجامع مساکن قدوسیان لامع است رباعی حمدی که ظهور نور ان از مکمن غیب شده مهر پرند
از مطلع تحقیق رسید بر دوده رائده دل ظلمت غیب نموده در نور یقین بیشک وریب نثار بارگاه پادشاهی که تا به نوبت پادشاهی او در قبه های
هوای تماشای مجال طیران نیست آن معبودی که ترنمات نغمات بلابل بیان بر اغصان لسان حمد ثنای حضرت اوست آن مقصودی که الحان
وصدای بدایع طوطیان گلشن سرای معرفت ادای شکر نعمت وصفای ذکر محبت اوست رباعی دل حمد تو از میان جان میگوید
جان از تو از خویش نهان میگوید + شکر تو اگر بدین زبان نتوان گفت + هر یک موی بصد زبان میگوید + نام تو بدین میگویم که قلم زبان
اهل تقریر راچون زبان قلم در تحریر تقریر لا نعم خود منتسی گرداند مقدری که کمال تقدیر در نگارخانه تصویر فنا ... الاعلی مصابیح
ارواح منور ساخته و رقعه موانست بر بحیر معرفت علاقه محبت معلق گردانیده ... بر انطاق ... اندر ...
اوست ... متنفس ... آثار انوار بیقیاس اوست نظم مسلمانان مسلمانان چه ایگفت ...
بار ها ... مکان تا لی مکان گرو ... چو عشق ... ای عشق ...
... بندگی ساده در روی لطف باری ...
... که باشد ...
... که ماند ... وصلوات صلوات زاکیات نامیات ... آن شارع شهر شریعت شایع سطح

حقیقت کنه مسائل و مسائل زبدهٔ محافل قبائل سلطان احسان شمائل [illegible] دلائل سلاسل اوامر و اوامر و آمل رسائل مفاخر و شمائل مطلع انوار سبحان الذی اسری اسرار فاوحی الی عبده ما اوحی مالک عالم دنی فتدلی والی حرم فکان قاب قوسین او ادنی طبیب بیماران گناه انیس بیداران سحرگاه ادب آموز دانایان درگاه معلم حکیم فاعلم انه لا اله الا الله کریم کریم وکفی بالله شهیدا محمد رسول الله **رباعی** ای جوانه که اندرون دلم آگاهی + در روز قیامت هم تو شافع خواهی + در وصف کمال تو چه گویم که ترا + این بس که محمد رسول اللهی **المناجات** ای احد کریم و ای صمد رحیم ای دولت رضای تو مطلوب طالبان درگاه و ای سعادت لقای تو محبوب بیداران سحرگاه ای تابش کرده راحت و صفائی و ای سر آیت نعمت وافر و وافی در دریچه صفای اسرار حکمت سمع و بصر و طلعه از ضیای انوار قدرت شمس و قمر **رباعی** خورشید که در زیر و زبر میگردد + از تو با مهر یک نظر میگردد + ذوق شکر شکر تو طوطی سپهر + تا یافت از آن روز سپهر میگردد + الهی بحرمت اصدافی که حرقه انابت از دست خواتین مرجان از دریچه سوال کشت کرا چاک دارند بعزت عابدانی که در صوامع بیدار قیام بالتزام ورد لاریب و وی بیدار سرخاک در [illegible] بحرمت طالبانی که بی ملامت که از لباس سلامت عاری اند در دنوشان در کشش کم با کمال عزت درعین خاری اند بحرمت مهندسانی که مهندس قواعد اساس [illegible] اند در امتزاج سلسلهٔ تشیید ابنیه که عاملهای حاکه نشیمان صفتهٔ عماد و سدهٔ اخلاص اند که لباس تقوای ما را از دنس غفلت و وسخ شهوت پاک گردان گم گشتگان [illegible] حیرت و سرگشتگان بادیهٔ ضلالات را برسادهٔ ایمان و بساط امان ربستان سرای جنان مهمویان شراب الست [illegible] بالله هم و مرگردان عشاق بلی گوی را بجرع اقداح افراح وسقیهم ربهم میهمان مشتاقان الاطمال شوق الی لقاء [illegible] بنور حضرت گردان انت المأمول و انت المسئول +

[illegible] الاول

من هذا الکلام الساطع [illegible] الکتاب فی قوله الحمد لله وفیه سبع فصول

الفصل الاول فی بیان معنی الحمد لغة والفرق بینه وبین المدح والشکر وما یتعلق بذلک قوله الحمد لله هو الثناء علی الجمیل الاختیاری من نعمة او غیرها والفرق بین الحمد والمدح من وجوه الاول ان المدح هو الثناء علی الجمیل مطلقا سواء کان اختیاریا او لا فتقول حمدت زیدا علی علمه وکرمه ولا تقول حمدته علی حسنه [illegible] بل مدحته فالمدح اعم من الحمد والثانی ان المدح یقع علی الحی وغیره فانه قد یمدح اللؤلؤ علی حسن خلقه ولطافة شکله ولا یحمد الا العاقل المختار والثالث المدح قد یکون قبل الاحسان وقد یکون بعده والحمد لا یکون الا بعد الاحسان ولهذا اختیار الحمد فیها دون المدح لان نعماء الله سبحانه وتعالی یکون بعد الاحسان الیه ولا اقل ان الثناء یحتاج الی توفیق نعمة ثابتة والرابع ان المدح قد یکون منهیا عنه کما قال علیه السلام احثوا التراب علی وجوه المداحین والحمد مأمور به مطلقا قال علیه السلام من لم یحمد الناس لم یحمد الله وذکره فی الکشاف انهما اخوان تقول حمدت الرجل علی انعامه وحسبه وعلی حسنه وشجاعته وقوله اخوان یحتمل بعضهم علی انهما مترادفان ویؤیده ذکر بعده ان الحمد نقیضه الذم ولا شک ان الذم نقیض المدح ایضا ذکره فی شرح الکشاف للعلامة التفتازانی رحمه الله ان یرید یکون اللفظین ان یکون بینهما اشتقاق کبیر بان یشترکا فی الحروف الاصول من غیر ترتیب کالحمد والمدح او اکبر بان یشترکا فی اکثر الحروف فقط کالفلق والفلج والفلق مع اتحاد فی المعنی او تناسب فمجرد کون الحمد والمدح اخوین لا یدل علی ترادفهما ولکن سوق کلامه فیهما ونقیض

كلام الفائق يدل عليه ولهذا جعل نقيضه الذم وذكر السيد الشريف رحمه الله في شرح الكشاف ان المراد بالنقيض ههنا ان الذم يختص باللسان
ايضا كالحمد والشكر في مقابلة النعمة قولا وعملا واعتقادا قال الشاعر ؎ افادتكم النعماء مني ثلثة * يدي ولساني والضمير المحجبا * فهو اعم منهما
من وجه واخص من آخر ولما كان الحمد من شعب الشكر اشيع للنعمة وادل على مكانها لخفاء الاعتقاد وما في آداب الجوارح من الاحتمال جعل
راس الشكر والعمدة فيه وقال عليه السلام الحمد راس الشكر ما شكر الله من لم يحمده ونقيض الشكر الكفران بحصوله بالقلب واللسان والجوارح وقيل الحمد
اخص من الشكر لفظا واعم معنى والشكر اعم منه لفظا واخص معنى فانك تقول الحمد لله لفلان فهذا خصوص لفظ وتقول الشكر لله والشكر لفلان
فهذا عموم اللفظ وقال قائلهم شعر الشكر مشترك والحمد مخصوص كلاهما في كتاب الله مسطور اشار اليه قوله تعالى الحمد لله رب العالمين
الى قوله ان اشكر لي ولوالديك واما عموم معنى الاول وخصوص معنى الثاني فان الحمد يوضع موضع الشكر والشكر لا يوضع موضع الحمد فانك
تقول حمدته على صفاته العلية وحمدته على صنائعه الجزيلة وتقول شكرت له على آلائه ونعمائه ولا تقول شكرت على علائه وكبريائه كذا في بحر العلوم
فاذا عرفت هذا فقوله الحمد لله اولى من المدح لله لا يدل على كونه تعالى فاعلا مختارا بخلاف الحمد لله ومن الشكر لان الشكر في مقابلة نعمة وصلت الى
الشاكر فلا يناسب شكر الله تعالى لنفسه فان حملت على اضمار القول اي قولوا الحمد لله كما ذهب اليه كثير من المفسرين فحينئذ [illegible]
صدقوا على ان الحمد في مقابلة الانعام وصل الى الحامد او غيره فمعنى الحمد لله هو الثناء عليه سبحانه بكل انعام صدر على العالمين وذلك اوسع من الشكر
الذي في مقابلة نعمة وصلت الى الشاكر فقط مع ان اضمار القول ههنا ممنوع عند بعضهم لان قوله [illegible] كلام تام [illegible] دال على ان الحمد حق لله تعالى
ملك له ولا يحتاج الى اضمار ولانه يدل على كونه تعالى مستحقا للحمد بحسب ذاته وصفاته وافعاله سواء حمده احد او لم يحمده وهو بالذات اعلى واجل
[illegible] ولانه تعالى لو امرهم بالتحميد فذلك اما في مقابلة نعمة اعطاها اياهم وذلك يقتضي طلب العوض منه سبحانه على النعمة
[illegible] ومكافاة وذلك بعيد من كمال الكرم فان الكريم لا يطلب المكافاة واما امر من غير اعطاء النعمة وذلك يقتضي العبث
[illegible] وذلك يستلزم الظلم وكلاهما محالان وايضا ذكر في الواقعات لا ينبغي للوالد ان يقول لولده اعمل كذا او كذا لانه يمكن ان
يتثاقل امره فياثم بل يقول ان كان كذا او كذا يجب ان تفعل ثم ان كان الولد كريما يجيبه ويطيعه الا سلم استاره بالمرد فيكون اثمه اقل
فلذلك ههنا كذا المفهوم من كلام الامام في المفاتيح دربات تحقيق در وجه افتراق ميان حمد وشكر لطيفه ايراد كرده آنست
حمد خراج ديوان جلالست حضرت بارخدا اين خراج دل ست ولايت انبيا بار شكر خراج ديوان نوالست [illegible] درويشان ومسكينان
شكر [illegible] هيچ شكر ست اما هيچ نيست بار در حمد هم هيچ هست وهم شكر ست پس حمد كمال تر از همه است ولذا قال الحمد ولم يقل
الشكر لله [illegible] لطيف تر آنكه محققان گفته اند كه حقيقت حمد تصور كردن وجه نعمت است [illegible] آن معنى كه ترتيب قالب [illegible]
[illegible] معنى [illegible] ميگيرد در حالتش [illegible] آن [illegible]
[illegible] گرد [illegible] قالب [illegible] روح [illegible] تجلى [illegible] آن صورت از معنى
[illegible] مستقل [illegible] گردانند كه هر تجلى كه از حق سبحانه [illegible] معظم [illegible]
[illegible] اين تجلى [illegible]

نقش شد در نای کلو صورت شد سخن ساحل از پس دست حرف آن صورت برگره شد و آن معنی در کسوت صوت و حرف بعالم ظهور ملتفت
موج گردد باز چون همان معنی باطراف اعضا رسد کردار گردید پدیدار پس ره مدرا شد شکر شکر تام شد اعملوا آل داؤد شکرا وقلیل من عبادی
الشکور و در این باب لطیفه ایست از جان بارکتر و دقیقه ایست از روح لطیف تر و آن آنست که حمد از موج روح ست و شکر از موج حیوت
تحقیق این سخن آن زمان که روح بقالب آدم آمد کلمه حمد اولین فتوح آدم بود که از دم روح بعالم ظهور آمد بود مادهٔ جهان خاک بود
حضرت پاک فرستاد الیه یصعد الکلم الطیب در نای روح آدم صفی علیه السلام موج بر آورد گوهر چهل ساله حیات بساحل داؤد علیه السلام
انداخت آدم بداؤد علیه السلام حیات بخشید به روح شکر از بحر آدم علیه السلام در موج حیات بخانه داؤد افتاد آری داؤد خوش آواز انبیاء
علیهم السلام بود آدم آواز بود او ریور او بشنید در حرقه باری سماع چهل ساله عمر بدو فدا داخت بعاقبت که آدم معنی صوفی دار بار
بسر حرقه آمد چهل ساله عمر باز آدم بازگشت آن شکر که باحیات چهل ساله از موج حمد بخانه داؤد علیه السلام مانده بود از جان بقالب تو است آمد با هر آنکه بود داشت
تا امر آن که بهمه وحی گریبان شکر بگرفت و از اندرون قالب داؤد کش بار کشید اعملوا آل داؤد شکرا حمد قوی بود شکر هیچ حمدی تو اما
متقاضی باو لیس تلاطم روح بساحل دهان افتاد الحمد لله بیامد اعملوا آل داؤد شکرا با عیسی علیه السلام هیچ حمد بود از هر آنکه علیه آدم کرد
حمد بود تا سینه مریم رسید و کلمته القاها الی مریم و روح منه بگوار آدم چندان قوت روحانی داشت که هر دو آمد را او بار می کرد
سلیمان علیه السلام که هیچ شکر شکر بود بر هر از جانه حواطف کرد وجود برین آورد که هیچ سوره قدر بود تا آن زمان که دو باکه عمر داده حمد ست
بسطره گری که همه ایشان را او ساخت چنانچه قصص و تواریخ مذکور ست حاصل شد آدم سر خوش جان خود حمد بخانه مریم آمد و حیات کرد
روح بود شکر بخانه داؤد آمد عیسی از الحمد آدم نام احمد بدم از گرفت و مبشرا برسول یاتی من بعده اسمه احمد احمد ایجاز حمد آدم شکرا دارد
آل داؤد بار کشید اعملوا آل داؤد شکرا وصلی الله علی خیر خلقه محمد و آله واصحابه علی جمیع انبیائه وسلم رجعنا الی تفسیر قوله الحمد لله ذکر
فی التیسیر ان قوله الحمد اما محمول علی الامر او علی الاخبار او علی الابتداء اما الامر ای قولوا الحمد لله واضمار القول کثیر کما فی قوله تعالی واذ یرفع
ابراهیم القواعد من البیت واسماعیل ربنا ای قالا ربنا و مثال ذلک یکن هذا القول لا تخلو عن تعسیف کما ذکرنا و اما الاخبار
فی معنی ان حمد جمیع الذاکرین لله تعالی و اما الابتداء فهو حمد من الله تعالی لنفسه لانه یحب الحمد قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم لا احد احب
الیه المدح من الله تعالی فلذلک مدح نفسه فقال الحمد لله رب العالمین فالاصل حمد الله نفسه ومثله فی الخلق فیه نحو نحو ذلک وقال الشیخ الامام المصنف
رحمه الله وجهان احدهما انه یستحق الحمد بذاته لا باحد فیکون فی ذلک تعریف الخلق ان یعلم به تثنی علیه انه موصوف بصفة حمد کمال
توجیه الحمد لله تعالی حقیقة والثانی انه سبحانه وتعالی حقیق لذلک اذ لا عیب علیه ولا آفة تحل به فیدخل النقصان فی ذلک وهو مامور الحمد
لا یخلوا عن عیوب وآفات بالاختیار و بدم بالترکة و یتمکن فیه النقصان وحق المثله الفرع الی الله تعالی یتعده برحمته علی ذلک التکبر به
الله تعالی ولا یحمد به غیره اذ لیس للعبد معنی یستقیم لذلک تکبره اذ هم جمیعا الکفار من طریق الخلقه والمنة ربا او یک احد منهم من
او رفعه فالله ادرک لا ینفعه فعلیه تنزیه الرب سبحانه والفرع الیه بالشکر لا بالتکبر علی امثاله والله تعالی حسن هذا الوصف وذکر الامام
القرطبی فی تفسیره ان الله اتی بالحمد علی نعمته وافتتح کتابه بحمده ولم یاذن فی ذلک لغیره بل نهاهم عن ذلک بقوله سبحانه ولا تزکوا

فكم فمعنى الحمد لله رب العالمين اي سبق الحمد مني لنفسي قبل ان يحمدني احد من العالمين وحمدي لنفسي لنفسي في الازل لم يكن
لعلة وحمد الخلق مشوب بالعلل لانهم يطلبون اداءه الموجود وجود المقصود فلا يخلص المعلول له سبحانه فحيثية حمده نفسه في الازل هو قديم
وحمده قديم ثم امر عباده ان يحمدوه لنصيبهم لحدوثهم اي حادث المجازي بالحمد الازلي الحقيقي فصار حمدهم مقبولا بانه شهد بوحدانيته في الازل وامر عباده
بان يشهدوا له بالوحدانية وجعل شهادتهم الحادثة الموقتة بشهادته الازلية الدائمة فصارت مرتبة عليها ووعدهم عليها ثوابا لا امد
لها لا شهادة لله بما شهد هو بها لنفسه وهي ازلية دائمة على الابد فلذلك وعد عليها ثواب الابد وقال بعض العلماء فيه تعجيب من المخلوق الذي
لم يعط الكمال ان يحمد نفسه ليستجلب بها المنافع ويدفع عنها المضار بخلاف الله سبحانه وتعالى وذكر في شرح التاويلات ان المعاني
التي بها يحمد الخلق نفسه ويمدح لم يستحقها بالذات بل حصل كل ذلك بالله سبحانه وتعالى حيث خلق فيه الفضائل والمحاسن [illegible]
الانعام فتلك نعم من الله سبحانه اتاه اياه وكان الواجب عليه ان يشكر المنعم وادنى درجات الشكر الاظهار بالاضافة الى المنعم فكان المدح لنفسه قطع الاضافة
عن المنعم وفيه كتمان النعمة وانه قبيح وفيه ايضا وضع الشيء في غير موضعه لان فيه نسبة النعمة الحقيقة التي تنسب الى الله سبحانه الى نفسه اعطاء الشيء في غير موضعه
وهو حد الظلم والظلم قبيح فاما الله سبحانه فهو مستحق الحمد لذاته بما انه هو الموصوف بصفات الكمال من الانعام والاحسان والافضال
بذاته في الازل ولم يكن استحقاقه لهذه الصفات بغيره فهو اثر احسانه والعامه في حق الخلق فما شرع من الكمال لصفاته الفعلية
فهو ذاتي من هذا الوجه فما يرجع الى الذات من الجلال والعظمة والالوهية والوحدانية فهو الموصوف به في الازل من غير ان استحق ذلك
باحد فيكون مدحه لنفسه بذلك وضع الشيء في موضعه فيكون شكرا او يجري مجرى كفران النعمة وكفرانها فيكون قبيحا [illegible] في الشاهد
والغائب لافتراق المعنى فيهما ان القبيح لا يخلو عن العاقبة الحميدة فحمد الله سبحانه اعلم الخلق استحقاقه والحمد لذاته فيحمده فيشكروا عليه
فينالوا الزلفى والقربة والدرجات والكرامات في الآخرة وهذه السعادة تتوقف على مدحه لنفسه فاما لم يتعلق به فائدة حميدة اصلا
يتصف بالقبح ولو تعلق عاقبة في الجملة لم يتصف بالقبح الا ترى ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم قال انا سيد ولد آدم ولا فخر وكم مثلا
ابيت عند ربي هو يطعمني ويسقيني ولم يقبح ذلك عنه حيث كان مراده تعليم الامة كيفية الاعتقاد فيه وبيان محله ومنزلته وقال يوسف
صلوات الله وسلامه عليه اجعلني على خزائن الارض اني حفيظ عليم وليس مراده مدح وصف نفسه بالامانة والعلم الا ان يطلبه
الحفظ الى وقت القسمة ثم يظهر العدل في القسمة ليصل حقوق المستحقين اليهم على التسوية وكذلك من وصف نفسه بالزهد والورع والسخاء
والعلم ونحو ذلك في الملا من القوم ليقصروا ذلك واحيا له على الثبات عليه ولغيره على الاكتساب لم يعد قبيحا فتمثله ما نحن فيه قيل في حاشيته في الازل لعلم
بكثرة نعمه على عباده وعجزهم عن القيام بوجب حمده فحمد نفسه عليهم ليكون الحمد لايقا بنعمه وتكون المعذرة لديهم حسنة انسقط به عنهم

الفصل الثاني

في بيان الاعراب ونكات المعاني والبيان في هذه الكلمة في الكشاف ارتفاع الحمد بالابتداء وخبره الظرف
الذي هو لله واصله النصب الذي هو قراءة بعضهم باضمار فعله على انه من المصادر التي تنصبها العرب بافعال مضمرة في معنى الاخبار
كقولهم شكرا وكفرا وعجبا وما اشبه ذلك ومنها سبحانك ومعاذ الله ينزلونها منزلة افعالها ويسدون بها مسدها ولذلك لا يستعملونها معها
ويجعلون استعمالها كالشريعة المنسوخة والعدل بها عن النصب الى الرفع على الابتداء للدلالة على ثبات المعنى واستقراره ومنه قوله تعالى

قالوا سلاما قال سلام رفع السلام الثاني للدلالة على ان ابراهيم عليه السلام حياهم تحية احسن من تحيتهم لان الرفع دال على معنى
ثبات السلام دون تجدده وحدوثه والنصب يحمد الله حمدا ولذلك قيل اياك نعبد واياك نستعين لانه بيان الحمد هم له كانه قيل كيف تحمدون
فقيل اياك نعبد وفي الانوار التعريف فيه للجنس ومعناه الاشارة الى ما يعرفه كل احد ان الحمد ما هو فان النكرة لا تدل الا على [illegible] ثم اللام
من غير دلالة على تميزه وحضوره وتعينه ماهية الحمد من بين الماهيات وان كان تعقله لا ينفك عن ذلك لكن فرق بين حصول الشيء
وملاحظته وحضوره السمى باعتبار حضوره قال التفتازاني رحمه الله في شرح الكشاف الاستغراق الذي توهمه كثير من الناس وهم سهم الاثري انك اذا قلت الحمد
فانه ينصرف الى هذه الجنس لا الى الاستغراق فلذلك الذي قام مقام هذا الفعل ولان اللام التعريف اجماعا معناه التعيين والاشارة
وهذا ليس في شيء من الاحاطة والشمول الذي هو معنى الاستغراق وهذا ما قال بعض النحاة ان اللام لا يفيد سوى التعريف والاشارة
الاسم لا يدل الا على مسماه فاذن لا يكون ثم استغراق ولقد حصر في المفصل فائدة اللام في التعريف والتعريف في العهد والجنس ومن ذهب
الى الاستغراق يقول ان الحمد في الحقيقة كله له اذ ما من خير الا هو موليه بوسط او بغير وسط كما قال الله تعالى وما بكم من نعمة فمن الله
وقال بعض الافاضل من المتاخرين ان اللام لتعريف الجنس فحينئذ يمكن ان يقصد به جنس الحمد من حيث هو كما اختاره صاحب الكشاف
بناء على ان اختصاص الحمد يكون حينئذ مستفادا من جوهر الكلام من غير استعانة بالامور الخارجة ويكون مستلزما للاختصاص جميع الافراد
وان يقصد به الجنس من حيث تحققه في ضمن جميع الافراد كما اختاره صاحب المفتاح بناء على ان المتبادر الى الذهن من
المحلى بلام الجنس في المقامات الخطابية هو الاستغراق وهو الشائع في الاستعمال وحينئذ يكون اختصاص الافراد
مصرحا به فان قلت لا يصح تخصيص جنس الحمد ولا تخصيص افراده به سبحانه فان خلق الافعال وان كان من الله تعالى عند اهل
الحق فللكسب فيه مدخل فيرجع اليه بهذا الاعتبار حمد واما عند المعتزلة فلان خالق افعال العبد هو العبد ومجرد تمكين الله واقداره
اياهما لا يخص الحمد عليهما به بل يرجع اليه سبحانه ايضا كل حمد باعتبار وهو لا يفيد التخصيص بل الاشتراك قلت لا يبعد ان يقال يجعل
الجنس في المقام الخطابي مصروفا الى الكامل لانه كل الحقيقة فاختص الجنس من حيث هو وافراده به سبحانه فان قلت كيف يصح قصد تخصيص
الجنس وافراده والحال ان قوله الحمد لله كان في الاصل احمد الله حمدا ونحمده حمدا فلا يكون المراد الا الحمد المستند الى المتكلم الواحد او مع الغير
فمفاد الكلام التخصيص لا يفيد الا تخصيص الحمد المخصوص لا مطلقا قلت كما انه في صورة الرفع تجرد الكلام عن التجدد والحدوث
كذلك تجرد عن النسبة الى فاعل مخصوص ايضا يمكن ان يكون صيغة المتكلم مع الغير على لسان جميع الحامدين حقا وخلقا وقال المحققون
اذا كان الحامد في مقام الجمع فالمناسب ان يحمل اللام على الجنس وان كان في مقام الفرق قبل الجمع فالمناسب للاستغراق ولكن بلا تاويل
ان كان في مقام الجمع فالمناسب الجنس والاستغراق معا من غير احتجاب باحدهما عن الآخر ثم اعلم انه يمكن ان يراد بالحمد الحامدية
والمحمودية جميعا بناء على انه مشترك معنوي فانه فعل احد بين الحامد والمحمود واذا اعتبر نسبته الى الحامد يكون حامدية وان اعتبرت الى
المحمود يكون محمودية او لفظي ويجوز استعمال المشترك في معنييه او معانيه كما ذهب اليه العارفون او يكون مجازا في مشترك بين المعنيين
القراءة قرا الحسن البصري رحمه الله الحمد لله بكسر الدال لاتباعها اللام وقرا ابراهيم بن ابي عبلة الحمد لله بضم اللام لاتباع الدال

تنزيلا لهما منزلة كلمة واحدة لكثرة استعمالهما معا كقولهم منحدر الجبل ومغيرة وأشهر القراءتين وأفصل قراءة ابراهيم حيث جعل الحركة البنائية تابعة للاعرابية التي هي أقوى بخلاف قراءة الحسن كذا في الكشاف

الفصل الثالث في أقوال المفسرين في هذه الكلمة الشريفة

قال ابن عباس رضي الله عنهما الحمد لله أي الشكر لله بما صنع الى خلقه وفي رواية عنه أي الشكر لله الذي جاد على العباد بسوابغ النعم ومواهب القسم قال أبي بن كعب رضي الله عنه أي الشكر لله على جميع الأشياء كلها وقال مجاهد رحمه الله أي الشكر لله على جميع نعمائه دينا ودنيا وقال عطاء رحمه الله أي على نعمائه ظاهرة وباطنة وقال أبو عبيدة رحمه الله الثناء لله وقال بعضهم الحمد بذل المجهود وفي الشكر ومنه الحديث حماديات النساء غض الطرف معناه أعيا شهن يقال فلان فصارك أن تفعل كذا وحمادك أي جهدك وغايتك وقيل الحمد معرفة الاحسان ونشره وقيل هو الثناء بالجميل والاعتراف للمنعم والكلام الجامع فيه أن الحمد يذكر لمعان أربعة أحدها الثناء بالأفعال الحسنة يقال حمدته على فعل كذا فمعنى الحمد لله على هذا التقدير الثناء عليه في كل ما فعل أمات أو أحيا أفقر أو أغنى أعز أو أذل أكثر أو أقل بلى وابتلى سخط أو أسخى وهكذا يحب فإن جميع ما يفعله عدل وحكمة وعاقبة حميدة والثاني الحمد بمعنى الشكر يقال حمدته على انعامه ومعنى الحمد لله على هذا أي الشكر لله على نعمه التي لا تحصى ومنه التي لا تنسى قال الله تعالى وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها والثالث الحمد بمعنى الرضا يقال حمدت سيره فلان ومذهبه فمعنى الحمد على هذا أي رضيت بحكمه وقضيته وتقديره وقسمته فلا اعتراض على فعله ولا اعراض عن حكمه وكذب وقد قال من لم يرض بقضائي ولم يصبر على بلائي ولم يشكر على نعمائي فليطلب ربا سوائي والرابع الحمد بمعنى المدح بالصفات الحسنى يقال حمدت فلانا على فضله وعلمه ووقاره الى غير ذلك ومعنى الحمد لله على هذا أي المدح لله على صفاته الحسنى فهو الله الرحمن الرحيم العلي الحكيم الى تمام أسمائه سبحانه وتعالى فاللام في الحمد اذا كان لاستغراق الجنس فيصير على مجموع المعاني الأربعة كأن العبد يقول أثني على الله بكل أفعاله لأنها حميدة وأشكره على كل نعمائه لأنها جزيلة وأرضى بكل قضيته لأنها حميدة وأمدحه بكل صفاته لأنه حميدة بالفارسية ثنای خدای را سبحانه كه هرچه كند از كمال حكمت ست شكر او را واجب شود كه از وی هرچه آید تمام نعمت ست رضای بقضای وی بايد كه او را انفاذ مشيئت ستائش او را بايد كه صفات وی سزا ای حمد ومدحت ست ای درويش ثنا گوی تا ما يابی شكر گوی تا عطا يابی رضا ده تا رضا يابی ستايش آسان تا ورا يابی كذا في التفسير وذكر الامام أبو منصور في التأويلات في شرح قول ابن عباس رضي الله عنهما حيث قال معنى الحمد لله الشكر لله بما صنع على خلقه ان الشكر عبارة عن أداء الطاعات كما قال الله تعالى اعملوا آل داود شكرا وروي عن النبي صلى الله عليه وآله وأصحابه وسلم انه صلى حتى تورمت قدماه فقيل له أليس قد غفر الله لك ما تقدم من ذنبك وما تأخر قال أفلا أكون عبدا شكورا فعلى أنواع الطاعة شكر الله تعالى ان يكون التلفظ بالحمد لله شكرا على نعمه قال الحسن رحمه الله حيث قال ان الله تعالى رضي بالحمد شكرا من العباد وان خلق نعمة أو هو سمى به شكرا من هم في نهاية النعمة والكرامة وهم أهل الجنة كما أخبر وآخر دعواهم أن الحمد لله رب العالمين فأوفى أن يصلح شكر النعم الدنيا لأن الشكر هو الاظهار وفي الحمد لله تعالى والمدح له اظهار وجدان نعمه وأن المنعم على الحقيقة وقيل انما يجعل الحمد باللسان والمدح والتعظيم شكر النعمة اذ لم يستعملها في عصيانه اذ في ذلك تحقيرا نعمه وذلك يقضي الى الاستخفاف بالمنعم فلا يجتمع معه التعظيم والمدح للمنعم فحسن

بنعمة الله وان لم يذكر هذا القيد لكن مراده المقيد لما علمنا والله اعلم وانا على قوله من قال الحمد لله اي الثناء لله ذكر في التاويلات ان الثناء
لله تعالى على وجهين احدهما يرجع الى تعيين الذات من الاتصاف بالعظمة والكبرياء والجلال والعلو واثبات التوحيد ونفي الشرك
في الالوهية والثاني يرجع الى الصفات من الانعام والاحسان والافضال على عباده ونفي الشرك عنه في هذه الافعال فيصف جميع
المحامد الى الله تعالى فيقطع شركة الاغيار عن ذلك فان المنعم في الحقيقة هو الله سبحانه ولكن اجراها على يد واحد من عباده فيكون ذلك العبد محسنا اليه من طريق التسبيب
فيجب عليه ان يشكره مجازاة على صنعه وقد جاء عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ان من لم يشكر الناس لم يشكر الله واما الحمد في الحقيقة فهو لله سبحانه اذ هو الاخبار عن اوصاف
الكمال للذات والوصف بما هو اهله ولن يتحقق ذلك في غيره وبهذا المعنى فرقوا بين الحمد والشكر ان الشكر بمقابلة الاحسان وذلك يتحقق من شيئا
ان قيل حسن ان يقابل بالشكر اما الحمد بمعنى الوصف بما هو اهله من حيث الذات فذلك لا يتصور الا في حق الله سبحانه وبالله التوفيق وذكر في التيسير
وجوها اخر في الفرق بين الحمد والشكر **الاول** ان الحمد بالقول والشكر بالعمل قال الله تعالى وقل الحمد لله وقال اعملوا آل داود شكرا
والثاني الحمد على وجوده والشكر على جوده **والثالث** الحمد على الجمال والجلال والشكر على الانعام والافعال **والرابع** الحمد على
ما هو النعماء والشكر على ما هو الآلاء **والخامس** الحمد على النعم الظاهرة والشكر على النعم الباطنة **والسادس** الحمد
بصفاته الحسنى والشكر بصفاته الكبرى **والسابع** الحمد مقلوب المدح والشكر انكشاف العطاء عن القلب حتى تعرف المنة من المنان
والثامن الحمد هو الثناء بعموم النعمة والشكر هو الثناء بخصوص النعمة **والتاسع** الحمد ابتداء والشكر انتهاء **والعاشر** الحمد باللسان
بالجنان وتحقيق الشكر بالاركان وقال الشيخ ابو الكافي في اسرار الفاتحة وجوها آخر بلسان اهل الاشارة ١ حمد سخنی ہست بر داده و بارگاه معطی را
تا میگوید الحمد لله حمد اکثر از شکر گذاشتن بر داده از معطی زیاده می خواهد لئن شکرتم لازیدنکم ٢ حمد چون بنده ایست که بی مرد خدا
خداوند بجا می آرد شکر مزدوریست که در برابر مزد خراج شکر میگذارد ٣ در حمد سر توکل ست که بداده راضی باشد بار در شکر حقیقت کسست
که دل دیگر دست آرد ٤ حمد حاجی ست بی طمع مال بکعبه می شود و شکر بازرگانست از برای سود سفر میکند ٥ خراج دیوان انبیاست اند
غالب در برابر نعمت ظاهر بار حمد خراج حضرت بار حمد است از جان در برابر نعمت باطن واسبغ عليكم نعمه ظاهرة وباطنة انبیا
خراج ظاهر شناسند و بار عالم بقدس و تعظیم خراج خواهد نحن نحكم بالظاهر والله يتولى السرائر ٦ در حمد هدیه بنده است بخداوند جل و علا
بار در شکر کرنه بنده است از خداوند تبارک و تعالی ٧ حمد شکر جهان امر است و شکر حمد عالم خلق ست الا له الخلق والامر
از بهر آنست معنی حمد بهر نطق آمد وقل الحمد لله و نطق روح سخن گوست و روح از امر ست قل الروح من امر ربي و بدین سبب شکر
بصنیع خواج آمد اعملوا آل داود شکرا و عمل تو قالب کارکننده است و قالب از خلق ست خلقه من تراب ٨ شکر در برابر نعمتی ست
که ترا ره می بخشد حواس بر توان کشیدن بار حمد در مقابله نعمتی است که بر یقطاس نور یقین بر توان سنجیدن ٩ حمد ثنائی است
روحانی و شکر ثنائی ست جسمانی چنانچه شکر خالص در برابر نعمت غیب که در باطن ست شکر حمد قالب ست بر مجازات نعمت
شهادت که بر ظاهر ست علم غیب و شهادت از آن اوست عالم الغيب والشهادة نعمت ظاهر و باطن از آن دلست واسبغ
عليكم نعمه ظاهرة وباطنة ١٠ و بر بعضی از ارباب تحقیق شکر بلیغ ترست از حمد از برای آنکه حقیقت شکر آنست که بنده عقل خدمت

منعم نظر کنند پس عنایت منعم بدان نظر در حق خویش سه بیند انگاه ابتدای عنایت با نتهای رعایت بنگرد چندان عنایت در بارهٔ
خود مشاهده کند که دیدهٔ حالتش از دیدن منعم و نعمت پر شود چنانکه موج آن دیدن باوج قالب رسد که خلاف حالتست قالب از ان
موج پر شود چنانکه جملهٔ جوارح فیضان شکر بگیرد از بهر آنکه شکر در لغت بر همین معنی دارد گویند عین شکری چشمه که بر آید چنانکه
پر شود و دابه شکور گویند یعنی موج گوشت بساحل گوشت رسد چنانکه پوستش از گوشت پر شود وان فی هذا لبلاغا لقوم عابدین

الفصل الرابع في اقوال العارفين في الحمد لله

ذكر الشيخ ابو عبد الرحمن السلمي رحمه الله في حقائقه معنى الحمد لله
ای اسب المحمدة بجميع صفاتك واسمائك ... قيل الحمد لله اى لا حامد لله الا الله قال ابو ... رحمه الله الناس في الحمد على ثلاث
درجات قالت العامة الحمد لله على العادة وقالت الخاصة الحمد لله شكرا على اللذة وقالت الائمة الحمد لله الذي لم ير لنا مرتبة استطعنا
نعم عن [illegible] وقال ابن عطاء [illegible] الحمد لله اقرار المؤمنين [illegible] واقرار الموحدين [illegible] واقرار العارفين
استحقاق ربو[illegible] فالاول اقرار للالوهية والثاني اقرار الربوبية والثالث اقرار للتعظيم قيل الحمد لله معناه الثناء لله [illegible] المؤمنين
[illegible] الكتاب [illegible] الصلوات [illegible] العارفين [illegible] وقال جعفر بن محمد الصادق رضي الله
عنه [illegible] من الوحدانية والميم من الملك والدال
[illegible] وهو المنعم بجميع نعمائه
[illegible] الحمد [illegible] اذا تم حلاوة عظمه
[illegible] الحامد [illegible] واعلى [illegible] من حمده بجلال
[illegible] الاسلام [illegible] سلام [illegible]
سلام عليكم طبتم [illegible] تفسير [illegible] علم ال
الحامد [illegible] لله [illegible] اهل المحبة
[illegible] العلم الرؤية
[illegible] قدم الذات [illegible] القاء [illegible]
في علو [illegible] القدس [illegible] الحمد [illegible]
حقائقه [illegible] الكشف [illegible] قال [illegible]
في قصة عن حصل [illegible] العدم وقال [illegible] الحمد ثلاث [illegible] اللسان [illegible] واللسان [illegible]
واما الايمان الانساني هو للعوام وشكر [illegible] تعالى [illegible] القلب [illegible] روحاني هو للخواص
وهو ذكر القلب بلطائف [illegible] الحق [illegible] وتركية الاعضاء [illegible] هو للعارفين [illegible] حركة السر بقصد سر الحق
سبحانه [illegible] اللطائف المعارف [illegible] المشاهدة [illegible] الانس [illegible] الروح في بحر الله

وذوق الاسرار ومشاهدة الانوار وذكر في خلاصة الحقائق نقلا عن ابي عثمان قدس الله روحه انه قال الشكر على ثلثة اوجه شكر العام
حمدهم على المطعم والمشرب والملبس وشكر الخاصة ما درّ على قلوبهم ذكر المحسن المنعم وشكر الاخص ما خطر على اسرار قلوبهم من تعظيم المنعم حتى تسقط
عن قلوبهم عظم كل شيء سئل بعض اهل المعرفة عن الحمد فقال الحمد مقسوم على اللسان والنفس والروح والقلب والعقل والمعرفة فحمد اللسان الذكر
والثناء وحمد النفس الجهد والعناء وحمد الروح الخوف والرجاء وحمد القلب الصدق والوفاء وحمد العقل التعظيم والحياء وحمد المعرفة التسليم
والرضاء وعن ابي مرداس انه قال دخلت على ابي حازم رحمهما الله وهو يتكلم في الشكر فقلت يرحمك الله ما شكر العين قال ان رايت خيرا
اعلنته وان رايت شرا سترته فقلت وما شكر الاذنين قال ان سمعت خيرا حفظته وان سمعت شرا نسيته قلت وما شكر اليدين قال لا تاخذ
بهما ما ليس لهما ولا تمنع حقا لله تعالى فيهما قلت وما شكر البطن قال ان يكون اسفله صبرا واعلاه رضاء قلت وما شكر الفرج قال ما يقول الله
تعالى الا على ازواجهم او ما ملكت ايمانهم الى فعلت هؤلاء فانه من الشاكرين وقال بعض اهل الحقيقة اكرم الناس عند الله تعالى
القائم بواجب الشكر لله تعالى واطوعهم واطوع الناس عند الله اشكرهم وقال احمد بن ابي الورد رحمه الله اشكر الناس من يرى انه
لم يشكر اصغر نعم الله تعالى عليه وقال الجنيد قدس الله روحه الشكر ان لا تعصي الله تعالى بنعمته وذلك ان جوارحك كلها نعم من الله تعالى
عليك فلا تعصي الله بها وقال السري رحمه الله الشكر على ثلثة اوجه شكر القلب وشكر البدن وشكر اللسان فشكر القلب ان يعرف
ان النعم كلها من الله تعالى وشكر البدن ان لا تستعمل جارحة من جوارحك الا في طاعة الله وشكر اللسان دوام الحمد

الفصل الخامس في فوائد هذه الكلمة فوائد الفاتحة الاولى انه تعالى قال الحمد لله ولم يقل احمد الله لفوائد الاولى انه لو قال
احمد الله افاد ذلك كون القائل قادرا على حمده وقوله الحمد لله لا يستلزم ذلك بل افاد ان
كل حمد يليق به فهو له **الثانية** ان قوله احمد الله اخبار عن حمد المتكلم لله تعالى وقوله الحمد لله افاد اثبات جميع المحامد لله سبحانه وتعالى **الثالثة**
لو قال احمد الله اوهم ان القائل الحمد لله قوله الحمد لله انه كان محمودا قبل حمد الحامدين وقبل شكر الشاكرين فهو لله سواء حمدوا او لم يحمدوا فهو
تعالى محمود من الازل الى الابد بحمده القديم وكلامه الازلي **الرابعة** ان قوله الحمد لله معناه ان الحمد والثناء حق لله وملكه فهو مستحق للحمد بسبب
كثرة اياديه وانواع الائه ولو قال احمد الله لم يدل ذلك على كونه مستحقا للحمد بل يدل على ان شخصا واحدا حمده **الخامسة** ان الثناء الحمد من تلقاء
نفسه وانسانه اليها انه تم او كان في مواضعات الادب ان يقال احمد المنعم وذلك المحمود متصل متحقق مستحقا
للتعظيم والاجلال فان كان قلبه غافلا عن معنى التعظيم اللائق بجلال الله تعالى وان قال الحمد لله كان كاذبا لانه اخبر عن حصول
شكره مع انه ليس كذلك اما اذا قال الحمد لله سواء كان غافلا او مستحضرا لمعنى التعظيم فانه يكون صادقا لان معناه ان الحمد حق لله
وملكه وهذا المعنى حاصل سواء كان غافلا او مستحضرا ونظيره قولنا لا اله الا الله لانه يدل على التوحيد بخلاف قولنا اشهد ان لا اله الا الله
لانه قد يكون كاذبا في قوله اشهد لان الشهادة هي مواطاة القلب للسان ولذا قال الله تعالى والله يشهد ان المنافقين لكاذبون
السادسة ما قال اهل التوحيد لو قال احمد الله لكان الحمد الى نفسه فقال الحمد لله لكان اثباتا لوجود المحامد وذلك بعيد عن طريق الموحدين حيث انه
لا يعتبر من وقع الانية الموجبة الى الكثرة واثبات الوحدة المحضة لذا قال الشيخ الرشيد الخزر قدس الله روحه قل هو الله ويل القدر

احداً ان یقولوا لا الٰہ الا اللہ الی ان قال بل کان قتل الخلق و بعدہ الا اللہ و قد تبینا فی بیان کلمۃ اللہ لمدار یادۃ توضیح واہل تحقیق گفتہ کہ اگر
آفتاب احدیت از مطلع عزت نتابد از سایۂ ہستی و ظلمت خود پرستی وجود نماند مہر سایہ کہ ہمسایۂ آفتاب شود و آفتابش بحکم ثم قبضنا … بر
گیرد **فرد** روی صحرا چو ہمہ پرتو خورشید گرفت + سوا ند نفسی سایہ دران صحرا بود + عجب کاری ہر جا کہ آفتاب نتابد سایہ نماند و سایۂ بی آفتاب خود
وجود ندارد **رباعی** ای سایہ تو مرد صحبت نور نۂ + رو ماتم خود دار کہ بس سوختۂ + اندیشۂ وصل آفتابت برسد + خوش باش بدین سخن
کز دور نۂ + ہر چیزی را ایست و ذات شخصی ست حرکت سایہ بحرکت شخص تواند بود زیرا کہ ظہور شخص ست **مثنوی** تا خدش دست
ما داد + سایۂ متحرک ست ما کام + چون سایہ ز دست یافت مایہ + ایں نیست خود اندر اصل سایہ + حرفی کہ وجود او بخود نیست + ہستش
نہادن از خرد نیست + ہستی کہ بحق قوام دارد + او نیست و لیک نام دارد + **رباعی** با خود معشوق بیں ہمیں رو در تست + با خود سر کوی
تو برتن تست + گفتی کہ ز من تو مصافت چند ست + ای دوست تو مسافت من و تست + **پیر آں گفتہ است** قدس سرہ ملوق کہ
بنا محسوس قائم کرد و آں مخلوق دراں نا محاق متلاشی شد و خود حقیقت صافی شد و دستی ساری رحمت سرمدی حیات ابدی …
اگر توئی بحقیقت پس حق گو و اگر حق ست حق کی بود … **قال العارف الرومی** جلال الدین الرومی قدس سرہ **نظم** …
در ہیں صاحاکس + ہر سر کہ دو تی دارد در کردن تر ساکن + اندر قفس خاکی این طوطی قدسی را + … ار شکر پیکر … اندر تہ آں
سگر سر سوی ربیں دارد + گر آدمی آخر سر … در مدرسۂ آدم … مجرم … آسمان کن …
الا خواہی تو بلا لاستد + … لا ستاں … گر عزم سفر داری بر مرکب معنی …
ای ماش خود مستسقی کو را … ہر چند … ہم …
موسی حضر طینت شمس الحق تبریزی + چون مار عصا کرد … **الفائدۃ السابعۃ** قال اہل التحقیق لما عجز الحامد …
سبحانہ و تعالیٰ حمد ذاتہ بذاتہ والا لم یکن ان یحمدہ جمیع المحامدین بوجہ من الوجوہ **ابیات** آں حمد تا قصی کہ نگہ بد حامدان …
صدای حق عرشیان بود + لا احصی ست تحفۂ خاصان دراں جناب ایں گفتگو چہ لائق آں آستان بود + در اوج کبریاش …
عجز + آں شاہباز قدس کہ عرش آشیان بود + اما قولنا عجز فلانہ عن حمدہ لیظہر بوجوہ الاول ان نعم اللہ تعالیٰ کثیرۃ لا تقوی العقول
علی الوقوف علیہا قال اللہ تعالیٰ وان تعدوا نعمۃ اللہ لا تحصوہا فاذا امتنع الوقوف علی النعمۃ فکیف لا یمتنع الشکر والثناء اللائق بہا
النعم الثانی ان الحامد انما یمکنہ القیام بحمد اللہ تعالیٰ اذا وفقہ لذلک والتوفیق نعمۃ عظیمۃ فحینئذ لا یمکنہ القیام بحمد اللہ …
الا بنعمۃ عظیمۃ وتلک النعمۃ ایضا توجب الشکر والثناء وعلی ہذا التقدیر لا یمکنہ الاتیان بالشکر الا عند الاتیان بمرار لا نہایۃ لہا
وذلک محال والموقوف علی المحال محال فحینئذ تمتنع من الانسان الاتیان بحمد اللہ وشکرہ علی ما یلیق بہ الثالث ان الحمد والشکر لیس معناہ
مجرد قول القائل بلسانہ الحمد للہ بل معناہ علم المنعم علیہ بکون المنعم موصوفا بصفات الکمال والجلال فالحمد یکون علی مقدار العلم الحاصل
بالنسبۃ الی صفات کمالہ ونعوت جلالہ سبحانہ تعالیٰ ولا شک ان کمال اللہ تعالیٰ لا نہایۃ لہ اعظم من ذلک التحصیل المقصور حینئذ یکون
اتیان الانسان بالحمد اللائق بہ سبحانہ ممتنع الوجود ولہذا قلت **فرد** حامدان کو عرش … در … بر اوج عزت … حمد تو

الفائدة الثامنة اعلم ان الاستعمال بالحمد والشكر على مطلقه ان المنعم عليه يقابل الانعام الصادر من المنعم الحقيقي بشكر نعمته وحمده اياه بعيد جدا لان نعم الله تعالى كثيرة لا حد لها فمقابلتها بهذه اللفظ الواحدة في غاية البعد وايضا من زعم ان حمده وشكره يساوي نعمة الله سبحانه تعالى فقد اشرك وهذا معنى قول الواسطي رحمه الله حيث قال الشكر شرك وايضا ان الانسان محتاج الى انعام الله تعالى في ذاته وصفاته وجميع احوال والله تعالى غني عن شكر جميع الشاكرين وحمد جميع الحامدين فكيف يقابل شكر العبد المحتاج نعم الرب سبحانه وتعالى مع انه مستغني عن جميع الحامدين وحمدهم فثبت بالتيان بالتين العابدين ان العبد عاجز عن الحمد والشكر اللائق به سبحانه ولهذا حمد نفسه وقال الحمد لله استدار الا امر الله ولم يقل احمد الله لانه تعالى علم انه لا طاقة لهم به ونقل ان داود عليه الصلوة والسلام قال يا رب كيف اشكرك وشكري لك لا يتم الا بانعامك علي وهو ان توفقني لذلك الشكر فقال يا داود ولما علمت عجزك عن شكري فقد شكرتني بحسب قدرتك وطاقتك قال الامام الغزالي قدس الله سره في الاحياء فان قلت كيف يكون العلم باستحالة الشكر شكرا والفهم قاصر عن درك اسراره فلما ان هذا اقرع باب من المعارف وهي اعلى من علوم المعاملة ولكن ان نظرت بعين التوحيد المحض عرفك ذلك النظر انه الشاكر انه المشكور وانه المحبوب وهذا النظر من عرف انه ليس في الوجود غيره وان كل شيء هالك الا وجهه فان ما ليس له من نفسه وجود انما الموجود هو القائم بنفسه وهو الذي لو قدر عدم غيره بقي موجودا فان مع قيامه بنفسه يقوم بوجوده وجود غيره فهو يقوم ولا يقوم الا واحد فالطرت من هذا المقام علمت ان الكل منه مرجع الكل اليه فما اعلمت عجزك عن الشكر وكانك رفعت نفسك عن البين ثم قلت لا احصي ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك فاحصيت الشكر لانك شاهدت حقيقة الحق وقلت انت كما اثنيت على نفسك هو الشاكر والمشكور اینجا سمند و مد تيز گام اهام در ميدان معرفت ذات و صفاتش از تگ مانده وای سماح سیاح عقول طالبان وصول در کمای عشق و محبتی در تنگ مانده طوطی شکر خای زبان شاکران در قفس حیران از ادای شکر نعمای او کلیل عندلیب همه سرای جان در گلستان جان از نوای حمد و ثنای او علیل قال الشیخ منبع الاسرار فرید الدین عطار قدس سره

نظم خداوندی که او داند که چونست + که او از هر چه میدانم برونست + ز کنه ذات او کس را نشانیست + که هر چیزی که گوئی هست آن نیست + زهی صنع نهان و آشکارا + که کس را حد جوئی نیست یارا + هراسان موی را بشگافتم من + طریق این خموشی یافتم من + نگه کن ذره ذره گشت حیران + محمد شش حلقه توحید گویان + زهی انعام لطف کارسازی + که یک یک ذره را با دوست رازی + همی هم و رحمی همه تو + همی گویم که ای تو ای همه تو چه پیم و چهان مقدار موئی + که او را نیست با سوئی تو روئی + اگر لطفت سپهر هستی نیاری + نه بودی ذره را یاد داری + همه راقی هست تو بهانی + درون جان بیرون جهانی + همه جا بار تو حیران مانده + تو با ما در میان جان مانده + جهان از تو پر و تو در جهانی + همه در تو گم و تو در میان نی + تو ئی معنی و بیرون تو اسم ست + تو ئی گنجینه و عالم طلسم ست + زهی فرد حضور تو آن ذات مد که سر هر ذره جائی مه زو رات + هزار ذره در ره را پیم + دو عالم هم و مه الله پیم + دوئی را نیست ره در حضرت تو + همه عالم توئی و قدرت تو + ز جود حمله طل رحمت تست + همه آثار صنع و قدرت تست + نگو گوئی نکو گفتست در ذات + که التوحید اسقاط الاضافات + دران حضرت پیدا بود جوئیم + توئی مطلوب و طالب چند گوئیم + هزاران تشنه زین وادی برآمد + هزین درگه برو اندر آمد + ز عجز خویش میگویند عمناک + توئی معروف عارف ما عرفناک + دو عالم خلد در گفتار مانده + همه در پرده پندار مانده + همی گویند ما در جست و جوئیم +

دیری گاه مرد راه او یتیم + عجائب بین که آمد در ره خاک + که تا دیدش دو هر خورشید افلاک + چو داری حوصله از پیش مگر کم + چگونه می
آشامی دو عالم + سر و صحرای بیهوده میپیمای + رهد خویشتن بیرون نه پای + که در خور نیست حق را جز حق ای دوست + چه پیچید از پی پشت و
پوست + یکی دان جمله چه آخر چه اول + ولی بیننده را چشمی است احول + یکی جوان و یکی جواه و یکی عوعی + یکی بین و یکی دان و یکی گوی +
قوتی فی الجملة مقصود دو عالم + سخن کوتاه شد والله اعلم + **الفائدة التاسعة** اعلم ان لفظ الحمد ههنا مفرد ولکن دخل علیها حرف
التعریف وفیه قولان الاول انه ان کان مسبوقا بمعهود سابق انصرف الیه والا یحمل علی الاستغراق صونا للکلام عن الاجمال والثانی
انه لا یفید العموم الا انه یفید الماهیة والحقیقة فقط اذا عرفت هذا فنقول الحمد لله علی الاول ای ان کل ما کان حمدا وثناء فهو له وحقه
وملکه وذلک لان اللام اما للاختصاص اللائق کقولک السریر للملک وکقولک الدار لزید واما للقدرة والاستیلاء کقولک البلد للسلطان
واللام فی الله یحتمل هذه الوجوه الثلاثة فان حملته علی الاختصاص اللائق فمعلوم ان الحمد لا [illegible] لغایة جلاله وکثرة افضاله وان
حملته علی الملک فمعلوم انه سبحانه مالک الملک من العبید وما یصدر منهم وان حملته علی الاستیلاء والقدرة فمعلوم انه الحق لذاته وما سواه
ممکن لذاته مستولی علی الممکن فالحمد لله معنی ان الحمد لا یلیق الا به ومعنی ان الحمد ملکه ومعنی انه هو المستولی علی الکل وعلی الثانی
افاد ان ماهیة الحمد حق الله تعالی وملکه وذلک یمنع کون فرد من افراد هذه الماهیة لغیر الله [illegible] فتبین ان قوله الحمد لله ینفی حصول الحمد
لغیره فان قیل الیس ان المنعم یستحق الحمد من المنعم علیه والاستاد من التلمیذ والسلطان من الرعیة کما قال علیه السلام من لم یحمد الناس لم یحمد الله
قلنا ان کل من انعم علی غیره بانعام فالمنعم فی الحقیقة هو الله تعالی لانه لولا انه تعالی خلق تلک الداعیة فی قلب ذلک المنعم لم یقدر المنعم علی
من الانعام فتلک النعمة فثبت ان المنعم فی الحقیقة هو الله سبحانه وتعالی وکان المنعم المجازی آلة لانعام المنعم الحقیقی والآلة
ان کانت لها جودة فالمستعمل لها الاداة یحمد فلذلک ههنا وفی الحدیث یجاء یوم القیامة برجل فیقول الله تعالی ماذا صنعت فیما
انعم علیک اخوک فلان فیقول یا رب علمت ان النعمة کانت منک فشکرت فیقول الله تعالی لم تشکر اذا لم تشکر من اجریت النعمة
علی یدیه وفی المذهب اشارتان الاول ان الشکر لا بد ان یکون علی وفق النعمة ای اذا اعطاک بلا واسطة واذا اعطاک علی ید عبد فاشکر
بواسطة والثانی ان الذی جرت النعمة علی یدیه اذا لم تشکره فوبخت بذلک فکیف اذا لم تشکر الله الذی اسبغ علیک نعماءه ظاهرة
وباطنة بلا واسطة **الحکایة** اصاب ابراهیم الخواص فی طریق مکة العطش فاذا هو اذا جاءه رجل [illegible] فسقاه الماء [illegible]
فقال من انت فقال انا اعطیتک ولا اسألک فاشرب ولا تسأل فقال ابراهیم انت المحسن فلا تسأل فالذی سقیتنی من اجله
[illegible] اما انا فلا تسالنی فالذی سقیتنی من اجله هو المحمود یعرفک اما انا فلا یحسن منی ان اشرب منک ولا اعرفک فاشکرک
واما الدلائل العقلیة علی ان المحمود هو الله تعالی ولا یحمد غیره فکثیرة منها ما ذکرنا وهو خلق داعیة الانعام فی قلب المنعم
ومنها ان کل من نعم علی غیره فانه یطلب بذلک الانعام عوضا البتة اما ثوابا او ثناء او تحصیل الجود او تخلیص النفس من البخل
وطالب العوض لا یکون منعما فلا یکون مستحقا للحمد فی الحقیقة اما الله تعالی فانه کامل لذاته والکامل لذاته لا یطلب الکمال لاستحالة تحصیل
الحاصل وکانت عطایاه جودا محضا فثبت ان لا یستحق الحمد الا الله سبحانه وباقی الدلائل مذکور فی المفاتیح **الفائدة العاشرة**

الحمد لله تعلق بالماضي والمستقبل وفائدته تتصل اليك في الحال اما تعلقه بالماضي فانه يقع شكر النعم المتقدمة والمستقبل فانه تجدد النعم واستمرارها تمسكا بقوله تعالى ولئن شكرتم لازيدنكم وفائدة الحال استمرار الذمة عما وجبت في الماضي واستجلاب النعمة بما وعدت في المستقبل وكذلك لقولك الحمد لله تخصيص بدين الله والزمت دينا على كرم الله عز وجل فالاشتغال بالحمد اقدام بالخدمة وقيام بالطاعة وتداركا للنعم الماضية وانتظارا لآتية واستفتاحا لابواب الفضل والكرم واستمتاعا لصائق الجود والنعم فلذا قيل ان الحمد بسبب تعلقه بالماضي يغلق عليك ابواب النيران وبسبب تعلقه بالمستقبل يفتح لك ابواب الجنان وفي الحال يتبرك بحمد الرحمن اذ لا احد احب للحمد لله المالك لسان من حاله لذا قال ارباب الاشارة ان قولنا الحمد لله ثمانية احرف وابواب الجنة ثمانية فمن قال هذه الثمانية عن صفاء قلبه استحق ثمانية ابواب الجنة فلك الحمد يا رب في الاولى والآخرة اشعارا الهي لك الحمد الذي انت اهله + على نعم ما كنت قط لها اهلا + متى زدت تقصيري تزدني تفضلا + كاني بالتقصير استوجب الفضلا + +

الفصل الثالث في فضائل هذه الكلمة الكريمة وبركتها وذكر فضائلها حقائق عن ابن عباس رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلث من كن فيه اظله الله في كنفه ونشر عليه رحمته وادخله في محبته قيل من ذلك يا رسول الله قال من اذا اعطى شكر واذا قدر غفر واذا غضب فتر وفي رواية صبر وروي عن النبي صلى الله عليه وسلم عليه السلام قال انه قال ينادي مناد يوم القيمة ليقم الحمادون فيقوم زمرة فنصب لهم لواء فيدخلون الجنة قيل ومن الحمادون قال الذين يشكرون على كل حال وفي رواية يشكرون على السراء والضراء وعن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال اول من يدعى الى الجنة يوم القيمة الذين يحمدون الله في السراء والضراء وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى ينادي ملائكته انصتوا المريض يقول في مرضه الحمد لله فيقول انظروا الى عبدي كيف حمدني مع بلية اكتبوا له براءة من النار وقال رسول الله ان الله تعالى ليرضى من العبد ان ياكلوا الاكلة ويشرب الشربة فيحمده عليها وروى كعب الاحبار اني وجدت في كتاب الله المنزل انه ليس من عبد يرفع لقمة الى فيه فيقول من قبل ان يدخلها فاه بسم الله الحمد لله رب العالمين الالم يتجاوز تراقيه حتى يغفر الله ذنوبه وان كانت قد زلت بين السموات والارض واذا شرب فمثل ذلك وذكر الشيخ الجزري في الحصن الحصين قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما انعم الله تعالى على عبده من نعمة فقال الحمد لله الا فدا ادى شكرها فان قالها الثانية جدد الله ثوابها فان قالها الثالثة غفر الله له ذنوبه وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما انعم الله تعالى عبد انعمة فقال الحمد لله رب العالمين الا وقد اعطى خيرا مما اخذ وذكر الامام الرازي رحمه الله في المفاتيح مثل هذه رواية عن النبي صلى الله عليه وسلم حيث قال اذا انعم الله تعالى على عبده نعمة فيقول العبد الحمد لله فيقول الله تعالى انظروا الى عبدي اعطيته ما لا قدر له فاعطاني ما لا قيمة له وقال الامام في تفسير هذا الحديث ان الله تعالى اذا انعم على العبد كان ذلك الانعام احد الاشياء المعتادة مثل ان كان جائعا فاطعمه او عطشانا فارواه او عريانا فاكساه فلما قال العبد الحمد لله كان معناه ان كل حمد اتى به احد من الحامدين فهو لله تعالى ولم يات به احد من العالمين ذلك بحكم العقل حول في الوجود وهو لله تعالى فيدخل فيه جميع المحامد التي ذكرها الملائكة العرش والكرسي وسائر اطباق السموات وجميع المحامد التي ذكرها جميع الانبياء عليهم السلام وجميع الاولياء والعلماء وجميع الخلق الى ان قال اصحاب في الجنة حيث اخبر تعالى عنهم واخر دعويهم ان الحمد لله رب العالمين ثم جميع

هذه الـ[illegible] متناهية فان محامد الله سبحانه بذاته التي هي غير متناهية ايضا داخل في قول الحامد الحمد لله رب العالمين فلهذا قال جل ذكره
المطرد الى عبدي الحديث والوجه الثاني ان نعم الله تعالى على متناهية وقوله الحمد لله غير متناهية ومعلوم ان غير المتناهي اذا اسقط منه
المتناهي يعني اذا اسقط منه المتناهي بقي الباقي غير متناه وكان الله تعالى يقول عبدي اذا قلت الحمد لله في مقابلة تلك النعمة فكافيت
نعمتي ومع ذلك بقي لك من تلك الكلمة طاعات غير متناهية فلا بد من مقابلتها بنعمة غير متناهية فلهذا يستحق عبدي الثواب الابدي
والخير السرمدي فثبت ان العبد اعطى خيرا مما اخذ والوجه الثالث ان النعمة من الله تعالى الى عبده والحمد لله من العبد الى الله تعالى
سبحانه لا من [illegible] الى العبد ثم من العبد الى الله تعالى والمنتهي الى القديم افضل من المنتهي الى الحادث الوجه الرابع ان الحمد من العبد صرف وجعه
واهتمام بالتعظيم [illegible] الله تعالى بخلاف ذلك مثاله تسمية [illegible] قصيرة [illegible] الاصل فاما تصدق الفقير لانه صرف جميع ما احتيج
لم [illegible] التصدق معتبر بالاكثر والاقل [illegible] تركيب [illegible] فحمد العبد بمنزلة بذل الفقير درهمه ونعم الله [illegible] بمنزلة
[illegible] اعطى ثم اعطى حتى بالغ في الاعطاء [illegible] الكرم والجود [illegible] لا يدخل تحت العدد وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها
[illegible] بمنزلة قطرة اخرجت من ماء [illegible] قال اعطى خيرا مما اخذ والوجه الخامس ان النعمة [illegible] لها
[illegible] قديم لانه كلام قديم والوجه السادس ان النعمة غذاء للجسد والحمد غذاء الروح والوجه السابع النعمة على قدر العبد والحمد على
قدر [illegible] من النعمة من [illegible] الدنيوية والحمد [illegible] ان الله تعالى خلق العالم واقامه بالفلك
[illegible] البدن واقامه بالروح ورتبه [illegible] علي [illegible] بيانه حتى حل الشمس حيث يخرج
[illegible] السعي في اصلاح دنياك احرى [illegible] اصلاح دينك والوجه التاسع النعمة في معرض الزوال تنقص كل يوم
[illegible] ان يزداد كل ساعة والوجه العاشر [illegible] والحمد منسوب الى الرب والوجه الحادي عشر في النعمة ايجاب الدين
[illegible] الحمد اسقاط الدين عن ذمته مع اثبات الدين في [illegible] كرم الله سبحانه لان في التكبر يلحق العبد مشقة وفي النعمة لا يلحق
المنعم [illegible] يقضي العبد حق الله سبحانه والحمد المشقة [illegible] الله تعالى [illegible] الوجه الثاني عشر النعمة جاءت من ابتداء
[illegible] الذي يذهب الى السفر والحمد يجيء من العبد الى الله [illegible] كالمحبوب الذي يجيء من السفر والوجه الثالث عشر النعمة
ذكر [illegible] الحمد [illegible] اسماع النعم عند المنعم لا يحلو [illegible] المنعم اليه والوجه الرابع عشر النعمة من تجلي الافعال والحمد من
تجلي الصفات لانه كلام الله تعالى والوجه الخامس عشر ان النعمة من الله تعالى يصل الى العبد بوسائط الاخيار والحمد نعمة تصل
الى العبد بلا واسطة الغير الوجه السادس عشر الحمد من الله سبحانه يجيء الى العبد ومن العبد الى الله تعالى فيتوهم الدور فيكون كالسالك
الواقف [illegible] بخلاف النعمة فانه يصل الى المنعم لا يصل الى الله سبحانه فهي كالسالك الواقف في طريق والوجه السابع عشر
النعمة يصل الى الخبيث العبد والحمد لا يوجد الا من الطيب الصديق والوجه الثامن عشر في النعمة رؤية النعمة وفي الحمد رؤية المنعم ان
بما من [illegible] الوجه التاسع عشر ارسال النعم [illegible] الله سبحانه تعالى ان العبد يشتغل بالمنعم [illegible] ثم جعل النعمة [illegible] الوصول
الله كما [illegible] الى المنعم [illegible] فلما نسان الغرض ان [illegible] ذلك الانسان الغرض وتلك عند الاشتغال بالنعمة

عن المنعم فيكون داخلا فيمن قال الله تعالى في حقهم رضوا بالحيوة الدنيا واطمأنوا بها وان فرح به من حيث انه دليل على عناية الملك
فانه يكون شاكرا لكنه في الدرجة الادنى وان فرح به من حيث انه يخرج في خدمة الملك فينال به قربه ويتوسل به الى خدمته فهذا تمام الشكر
وهذا شأن حال الاولياء قال الله تعالى فيهم وسبحان الله الشاكرين الاترى الى يعقوب صلوة الله وسلامه عليه فانه فرح بالقميص
لا من حيث انه وسيلة الى يوسف عليه الصلوة والسلام ثم ما اعظم الفرق بين من يريد الله لينعم عليه وبين من يريد النعمة ليصل بها الى الله
سبحانه **والوجه العشرون** ان النعمة ما تقتضي الآتية لان المنعم هو الله والمنعم عليه هو العبد بخلاف الحمد فان الحامد هو الله لقوله الحمد لله
رب العالمين والمحمود هو الله بامره وقل الحمد لله وفي تفسير بحر العلوم عن عائشة رضي الله عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال
ما انعم الله تعالى على عبد من عباده نعمة علم انها من عند الله الا كتب الله تعالى شكرها وما علم الله تعالى من عبد ندامته من ذنب الا
غفر الله تعالى له قبل ان يستغفر وان الرجل ليشتري الثوب فيلبسه فيحمد الله تعالى فما يبلغ ركبتيه حتى يغفر له وذكر في التنبيه عن عمرو بن
شعيب عن ابيه عن جده رضي الله عنهم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال خصلتان من كانتا فيه كتبه الله تعالى شاكرا صابرا
احدهما ان ينظر في دينه الى من هو فوقه فيقتدي به وينظر في دنياه الى من هو دونه فيحمد الله تعالى على ذلك وعن ابن عباس رضي الله عنهما
ان لله تعالى صفوة من خلقه اذا احسنوا استبشروا واذا اساؤا استغفروا واذا انعموا شكروا واذا ابتلوا صبروا وذكر في مجمع اللطائف
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو جمع الله نعم ما طلعت عليه الشمس في نفسه واحدة وعبدا واحدا ثم قال الحمد لله فقد شكر نعمه وقال
وقال عليه السلام ما انعم الله على عبد نعمة فقال الحمد لله الا كان الحمد افضل وقد بينا في تاويل هذا الحديث عشرين وجها الآن وقال عليه
الصلوة والسلام اذا قال العبد الحمد لله ملأ ما بين السماء والارض فاذا قال ثانيا ملأ ما بين السماء والسابعة الى الارض فاذا [illegible] ثالثا
يقول الله تعالى سل تعطه اما النقول والحكايات في فصل الشكر والتحميد المروية عن الانبياء عليهم السلام **النقل الاول**
عن الحسن رحمة الله عليه قال قال موسى عليه السلام يا رب كيف استطاع آدم عليه السلام ان يؤدي شكر ما صنعت اليه خلقته بيدك
ونفخت فيه من روحك واسكنته جنتك واسجدت له ملائكتك ووهبت منه حواء امتك قال يا موسى علم ان ذلك مني فحمدني عليه وكان ذلك شكره
ما صنعت اليه **النقل الثاني** اوحى الله الى موسى عليه السلام يا موسى احب ان يحبك الملائكة والجن وما ذرأت من الانس
فقال نعم قال حببني الى خلقي قال يا رب كيف حببتك الى خلقك قال ذكرهم آلائي ونعمائي بحسن اقول لك يا موسى انه [illegible] هو نعيم
ان النعمة من استحييت ان اعذبه **النقل الثالث** رأى موسى عليه الصلوة والسلام كلبا يفترس ذئبا ولا يكمله المقا [illegible]
ولا يترك فتعجب فيه موسى عليه الصلوة والسلام فقال له الكلب لا تتعجب فاني اكل نعمة سيدي لذلك فان لم آكله سدي [illegible]
اكون كفورا فالشكاية ان من اكل نعمة ربه ولم يشكر فهو انقص حالا من الكلب وكيف لا يكون انقص وهو آدمي فارسه كلب [illegible]
وهو يرضى بذلك **النقل الرابع** روي ان عيسى عليه السلام مر بفتى فاخذ بيده فذهب به الى فقير فقال هذا اخوك في الاسلام وقد
فضلك الله بالغنيمة فاشكر الله تعالى على ذلك ثم اخذ بيد الفقير فذهب به الى مريض فقال ان كنت فقيرا فلست بمريض ما كنت تصنع
لو كنت فقيرا مريضا فاشكر الله ثم ذهب بالمريض الى كافر فقال ما كنت تصنع لو كنت مريضا كافرا فاشكر وقال المحدثون [illegible]

الى الشكر بطريق المشاهدة ومقابلة حالهم بحال من سواهم وبما هم عن العلة **النقل الخامس** في تاج المذكورين جاء في الاخبار
قال الله تعالى يا موسى قل لقومك اعطيتكم عشرا من الحلال خمس من فوق وخمس من تحت ثم دعوتكم الى خدمتي فاين شكر ذلك ١ اعطيتكم
الشمس لتضيء لكم وتدرك بها غلاتكم ٢ اعطيتكم القمر لتحسبوا حوبكم ٣ واعطيتكم النجوم لتكبير ثماركم وتعرفوا بعد الجوهد حدوا
٤ واعطيتكم السحاب ليقطر على زروعكم و ثماركم والخامس اعطيتكم الريح لتروحوا بها ويذهب عنكم الدخان والنتن فاين شكر
ذلك منكم واعطيتكم خمسا من تحتكم الارض تحتكم واست فيها الوان ثماركم ٢ وسخرت الماء تجري معكم [illegible] ما تريد [illegible]
٣ وجعلت الجبال اوتادا الارض ان تميد بكم ولولا ذلك لم تقدروا والقرار عليها ٤ وسخرت لكم [illegible] الانس [illegible] لكم [illegible] تسكنوا
من الحر والعناء ٥ اعطيتكم النساء لتجد منكم لتسكنوا فاين شكر ذلك **النقل السادس** [illegible] قال
اعطيتك النبوة ولم امن عليك التوراة ولم امن عليك [illegible] عليك [illegible] قصار [illegible] السلام [illegible]
فرعون فقال يا موسى الان عرفت الآن وتعالى **النقل السابع** قالت عائشة [illegible] عليه [illegible]
نوح عليه الصلوة والسلام اذا اكل او شرب قال الحمد لله واذا خرج من الخلاء قال الحمد [illegible]
واخرج عني اذاه فسماه الله تعالى عبدا شكورا **النقل الثامن** قال موسى [illegible]
احدهما نارا ويخرج الآخر حارا ولولاهما ليبس عيشك **النقل التاسع** سال سليمان عليه السلام [illegible]
على فقال جبرئيل عليه السلام اتحب ان تعرف نعمة اعظم من [illegible] قال نعم قال [illegible]
فقال له جبرئيل عليه السلام لو لم تعط نفسك [illegible] [illegible] الاعظم [illegible] [illegible]
فاين انت وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها **النقل العاشر** حكى ان كان في بني اسرائيل [illegible] [illegible]
فاختار الشباب فاعطاهما الله تعالى فشكرا على ذلك [illegible] الشيخوخة [illegible] [illegible]
[illegible] النعمة عليهما ايام حيوتهما لشكرهما على ما النعمة والحمد لله على كل حال **واما اقوال المشائخ** قال [illegible]
رضي الله عنه في قوله تعالى ولئن شكرتم لازيدنكم اي لئن شكرتم [illegible] لازيدنكم [illegible] ولئن شكرتم [illegible] لازيدنكم [illegible]
شكرتم صنعتي لازيدنكم [illegible] ولئن شكرتم قربتي لازيدنكم وصلتي ولئن شكرتم وصلتي [illegible] [illegible] وقال [illegible]
تلك الزيادة زيادة الدنيا فان الدنيا اهون على الله تعالى من ذلك معناه لئن شكرتم النعمة الظاهرة [illegible]
مني لازيدنكم توفيقا في طاعتي وقال بعضهم ان الله تعالى وعد النجاة من عذاب [illegible] [illegible] [illegible]
من [illegible] كذلك [illegible] من شكر ووعد الدرجات في الآخرة [illegible] بقوله تعالى [illegible] [illegible] قال ابو بكر الوراق
رحمة الله عليه الشكر على اربعة [illegible] اولها تعرف ان النعمة [illegible] بقوله وما بكم من نعمة فمن الله [illegible]
وقل الحمد لله والثالث بطيعه [illegible] بقوله تعالى اعملوا آل داود شكرا والرابع اتقى المعصية بقوله فاتقوا الله لعلكم تشكرون
وقال شداد بن حكيم لمحمد بن جعفر [illegible] [illegible] قال [illegible] على المر قال [illegible] شكروه [illegible] [illegible]

مع الله حتى يهيئوا له ويقدروا اسمه [illegible] كان ابليس حتى يجد [illegible] واذكرهم الموت حتى يستعدوا له قال حق لك ان تخلص وقال بعض الحكماء

خطابا لامة محمد صلى الله عليه وسلم يا ابن آدم اعطى الله تعالى ما اعطى آدم عليه السلام في ولده ونوحا عليه السلام في ولده ابراهيم صلوات الله وسلامه عليه في ولده

ومحمد صلى الله عليه وسلم في والده واسرائيل [illegible] اسحق [illegible] في السلالة حتى كتبك في سائل علمه من احيائه وامر العلم حتى جرى ما يأتيك ثم اخرجك

في خير امة ما كنت تصنع لو ملكت الدنيا وانت تعبد الاصنام لا يسمع ولا يبصر ولا يغني عنك شيئا فالله تعالى بفضله اصطفاك ومن النار نجاك

وهداك. قوله تعالى قل بفضل الله وبرحمته فبذلك فليفرحوا [illegible] فضل الله الاسلام ورحمته القرآن وقيل فضل الله حيث جعلك من

في الانذار ورحمته حيث رحمك [illegible] الانتهاء وحكي ان الحسن بن علي رضي الله عنهما التزم الركن فقال الهي انعمتني فلم تجدني شاكرا وابتليتني

فلم تجدني صابرا فلا انت سلبت النعمة [illegible] بترك الشكر ولا انت [illegible] الشدة على ترك الصبر الهي ما يكون من الكريم الا الكرم

ولا من الجاني الا الجفاء قيل سبحان الذي اعطى النعم [illegible] الشكر فقال اعطى العطاء والوان النعيم ورضي منهم بشكر واحد والعباد

[illegible] انواع المعاصي ورضي عنهم [illegible] لهم بكل معصية توبة ولكل نعمة شكرا لنظيره الوضوء الواحد يرفع الاحداث كلها كذلك

[illegible] شقيق البلخي [illegible] عبد الله بن مبارك فقال [illegible] اصحابك يا شقيق فقال ان اعطوا شكروا وان منعوا صبروا

[illegible] عبد الله [illegible] كلاب [illegible] شقيق [illegible] ان منعوا شكروا وان اعطوا آثروا ولذا قيل الشكر لا يحتاج الى النعمة

[illegible] التلذذ بالبلاء قال اهل الحقيقة ليس بصادق في العشق من لم يتلذذ بضرب المعشوق بزرگان گفته اند که هیچ بلائی نیست

[illegible] سهل تستری را گفت که قدس سره [illegible] در درجات [illegible] باشد که

[illegible] اگر [illegible] ازان سخت تر وضعیف تر ممکن نیست واگر منلا [illegible]

[illegible] عیسی علیه السلام على رجل مقطوع اليدين اعمى العينين الاذنين وقعت الاكلة في يديه

هو يقول الحمد لله الذي عافاني [illegible] فقد كملت البلايا بك فقال عيسى [illegible] الحمد لله تعالى

[illegible] التثليث [illegible] الكفر [illegible] بلاء الكفر عافية يعنی آنکه این بلا در دنیا [illegible]

آخرت [illegible] محمد صلی الله علیه وسلم که هر کرا در دنیا عقوبتی کنند در آخرت نکنند

[illegible] محفوظ [illegible] بود چون بخیر گذشت شکر واجب آید

شیخ ابو سعید ابو الخیر [illegible] گفت [illegible] دل به پس پشت کردم یعنی بر من نوشته بود

[illegible] شکر باید کرد که در حدیث است که اهل بلا در قیامت

[illegible] ثواب [illegible] ای کاش [illegible] مصیبتها ثواب جزیل امروز مستحق گشتی

[illegible] العراق [illegible] رحمه الله كان [illegible] ومعه اناس فسالته عن داره

[illegible] فقال [illegible] خير [illegible] روحته جالسة على الحصير تغزل فاصرت

[illegible] في صحن الدار تراب واحد يسقي الماء

من السير فلما الطين ثم كان ينظر الى داخل البيت فاحدت فاطمة فمشط راسها وهو ينظر فقالت المراة غطى راسك يا كريمة فان
هذا الرجل ينظر اليك فقال انه هو وحى امير المومنين فتحيرت المراة ودخل هو وسالها عن حالتها فقالت لى ثمانية اطفال لا اب
لهم ولا مال صحبت اليك فتدبر عليهم فان رايت فاكتبهم فى جريدة اليتامى فقال نعم ولكن ليس فى بيت المال الا النفقة واحد
قالت فاكتب اولا اسم الكبير فسالها عن اسمه فكتبه فقالت الحمد لله قال فما اسم الثانى فاخبرته فكتبه فحمدت المراة ثم كذلك حتى كتب
اسم السابع فكتب ثم لما قالت عند خبر السابع جزاك الله قلت ما وعد الله بدعا عمر زيادة فتركت اسمه الحكايت الاخرى
كان من عادة هارون الرشيد ان يغير زيه ويطوف فدخل سجنه يوما فوجد فيه رجلا فساله اى شىء جنيت فقال الرجل وانا ايضا متحير
فى ذلك لان الخليفة لا يحبس الا بالحق ولا ادرى لنفسى جرما فوجد المحبس فقام وخرج وامر بخلع عليه فقيل له فى ذلك فقال مدحنى ان
جميع الناس يمدحوك فقال شتان بينه وبينهم اسم يعيشوا فى حمايتى وعنايتى فاى فخر له فى مدحى بل كل الفخر لهذا فانه ما وقعنا له
مقيد فى حبسى مع ذلك لا يذمنى بل يمدحنى ويحمد حالى هو مدحى وحسبى ويشهد لذلك يونس عليه الصلوة والسلام حيث قال الله تعالى
فلولا انه كان من المسبحين وقد قال تعالى فى موضع آخر يسبح لله ما فى السموت وما فى الارض ولم يجد احد من المسبحين باوحد
يونس لانه سبح حالة كونه محبوسا ولذا قال عليه السلام ان الله تعالى يباهى ملائكته بعبده المريض يقول فى مرضه الحمد لله فيقول لهم انظروا
الى عبدى كيف حمدنى فى بلائه اكتبوا له برائة من النار وقيل يباهى سبحانه وتعالى عند جواب العبد منكرا او نكيرا رضى الله فقال ملائكته
انظروا الى عبدى صرفت النعم كلها عنه وبدلت النعمة محنة والسرير والعرش ترابا وجعلت اولاده ايتاما دار واه ارامل وكيت وكيت مع
ذلك لا ينسانى وامحو لعبوديتى وبدحتى بربوبيتى فافتحوا فى قبره بابا من الجنة واجعلوا قبره روضة من رياض الجنة وصعوا له سريرا معطى
بالسندس والاستبرق وعطروه بالروح والريحان وبشروه بالرحمة والغفران الحكايت الاخرى قيل كان على خاتم دانيال
عليه السلام صورة اسد بين يديه فيما مضى ليحسابه وقد كان فى اقتدار حالة رضيعا لمقى فى المغارة وارسل الله تعالى اليه ابن حتى يلحسانه
ويرضعانه فنقش على خاتمه ما مضى عليه من اول الحالة ويتذكر واشكر الحكايت الاخرى وكان المحمود الغزنوى غلامه اسمه
اياز ولاه عمل العراق وكان يقربه غاية التقريب فوقع الساعون عند السلطان فيه له صندوقا مقفلا فيه جواهر نفيسة لا يمسك مفتاحه
الا هو فاستفتح السلطان منه الصندوق ففتحه فاذا فيه قردا قديم قيمته طوخان فساله السلطان فقال فى الوقت الذى مر بالكفر
كنت لابسه فكلما يتجدد النفس الى بالكبر افتح الصندوق فاراه واشكر فاعتق هذه فيزول عنى التكبر فملكت منه العراق وزادته ترتيبه انعام
كيف وقد قال امير المومنين على كرم الله وجهه رحم امرا عرف قدره ولم يتعد طوره الحكايت الاخرى ابراهيم الخواص قدس الله
روحه كان فى طريق الحج فتنكب عن الطريق فاصابه العطش فاحاط رجل وسقاه فصب الماء فى فيه فلما فتح عينه قال من انت قال انت
فما لا اسالك فلما تسالنى انت فقال ابراهيم انت المحسن فيسعك ان لا تعرفنى انا انا فلا يحسن لى ان اشرب نعمتك ولا اعرفك الحكايت
الاخرى لما قتل مامون ابا جعفر البرمكى امر مناديا ان من بكى عليه اظهر جزعا يصلب دروضع عند قبره عيونا ينظر فلما كان من الليل جاء
اعرابى وصاح فبكى واحدوه فساله مامون انا متعجب مذاقى قتل لى ولكن من حق المنعم ان يشكر له وقصيتى انى قد افتقرت ولم يبق دينون

فجئته وقد وقعت اليه الحال فاعطاني عشرين الفاً فالآن لا ادري اني شكره بروحي وجسدي فقال المأمون لو اعطيتك اكثر من ذلك لاستحقه قال
نعم يا امير المؤمنين فان فيه رضاك فامر له بالفين فقال الاعرابي اللهم جازه بصالح وبكى فاحمده وغضب المأمون وقال انقضت العهد قال لكن حسنة
تكلمت وهي ان اقول له يا مبارك في الحيات والممات فبكى المأمون وامر بالمغربية وخلع على الاعرابي **الحكايت الاخرى** خرج ابو جعفر
الدوانقي على معن بن زائدة فتوارى ولطخ وجهه [illegible] للطلب ولقيه احد من الطالبين وحرس ان يكون هو فقال في نفسه [illegible]
امتحنه حتى اعلم قال اعطني راحلتك هذه فنزل عنها واعطاها اياه قال يا معن غيرت ظاهرك وما غيرت باطنك عرفتك فقال تغير الظاهر
يفوت الصورة اما تغير الباطن يفوت الدين فاطلقه [illegible] فنزل معن في دار اسد بن الجموح ففرش له كساء خلقاً واطعمه [illegible]
فاصر العدو [illegible] معن [illegible] فاعطاه ابو جعفر نصف ملكه ثم حصر اسد بن جموح قد امر عليه فاحضر [illegible] قبيلة كذا [illegible]
على واحد واماني فامر معن عسكره فتبعهم حتى اخذوا الاموال والاولاد وجاءوا الى معن يدورن ان يعلم الاسد فامر لهم في بستان له ثم
قال للاسد اركب معنا نخرج للرياضة فجاء الى هذا البستان فتوقف فقال له ادخل فدخل فاستقبله اولاده واهله فتعجب [illegible] الحديث
فخرج يشكره فنادى ان هذا البستان وقف عليك وعلى اولادك وقال بل الشكر واجب على لك حيث [illegible]
فكيف **الحكايت الاخرى** اهدى الى ابي حنيفة رضي الله عنه طبق تمر فملا الطبق [illegible] فقيل له فقال وله فضل السبق عليها
لو قابلته بالكفران [illegible] عاذا بالله **الحكايت الاخرى** سأل الشيخ العباس [illegible] الدولة [illegible] المدرسة فامرت له من
الدرة فاحمد وشكرها فلما علمت ارسلت اليه جواهر [illegible] كثيرة فالذي شكر [illegible] الدرة [illegible] فكيف ينبغي ايها العاقل لك
ان لا تشكر الله سبحانه على نعم كثيرة عظيمة [illegible] الخلائق [illegible] **قال** بعض الحكماء [illegible] اربعة اشياء اولها
ان الله تعالى خلق الف صنف من الخلق ورايت بني آدم اكرم الخلق فجعلني من بني آدم والثاني انه فضل الرجال على النساء فجعلني
من الرجال والثالث رايت الاسلام افضل الاديان واحبها الى الله تعالى فجعلني مسلماً والرابع رايت امة محمد صلى الله عليه وسلم
افضل الامم فجعلني من امة محمد صلى الله عليه وآله واصحابه وسلم وقال بكر بن عبد الله من كان مسلماً [illegible] في عافية اجتمع سيد نعيم الدنيا
وسيد نعيم الآخرة لان سيد نعيم الدنيا هو العافية وسيد نعيم الآخرة هو الاسلام قال سفيان الثوري نعمتان ان رزقك الله تعالى
فاحمده عليهما واشكر اجتنابك من باب السلطان واجتنابك من باب الطبيب **الحكايت الاخرى** خرج الحسن والحسين وعبد الله
بن جعفر رضي الله عنهم حاجين ففاتوا عن اثقالهم [illegible] قالت الى الاستوية [illegible] واطعمتهم فلما ركبوا [illegible]
ان حضرت المدينة فليسلمي [illegible] من قريتها [illegible] الى المدينة [illegible] الحسن [illegible]
واعطاها الف [illegible] والف شاة وبعثها الى الحسن فكذلك ثم عبد الله [illegible] مثل كل واحد منهما [illegible]
من الحسن والحسين ثم قيل لهم [illegible] قالوا [illegible] **الحكايت الاخرى**
حكي عن بعضهم انه قال رايت في بعض الاسفار شيخاً كبيراً [illegible] فقال [illegible]
[illegible] فلم يزل [illegible] شكر [illegible]

ک اللیلة ولم تخرج احدا الی صباحه فلما کانت اللیلة ثانیة فعلها مثل ذلک مدة سبعین وثمانین سنة بحمل علی نفسه ۱۰ الة کل لیلة
ملک فقل هکذا یا فلان حالت الیجو کما قال الشیخ **الحکایت الاخری** در ریاض القدس آورده است که عبدالله بن زید گفت که روزی
ماهی میرفتم فقیری دیدم در میان راه افتاده وهر دو چشم وهر دو دست وپا شکسته وبرهنه هیچ در مقام شکرگذاری کلمهٔ الحمد لله
می گفت وبعد از آن شنیدم که می گفت که اکثر نعم الله تعالی علی بر دیگ اور رفتم خواستم با سخن گویم گوشهای وی بیکران بود بسیار جهد کردم
آواز خود بشنوانیدم گفتم یا شیخ ای از اسباب شکرگذاری ست ذات تو مفقود می بینم شکر کدام نعمت می گذاری مرا آگهی ای بطال
نداشتم که تو از حق تعالی چه داری به حقیقت بدانکه آن نعمت که حق تعالی در بارهٔ من کرده با کسی دیگر آن نوع اکرام نفرموده که هر چه آلت
معصیت بوده از من سلب فرمود اگر پای داشتمی میبایستی که از راه تیمار رفتمی واگر دست داشتمی حرام وتهمت بر دست گرفتمی واگر دیده
داشتمی ساتنا یست ومحرمات نگریستمی واگر گوش داشتمی لهو ولعو شنیدمی هر چه سبب معاصی ست از من بازگرفته ودل که جای مهر ومحبت
دوست وزبان که مهر ذکر وشکر اوست بمن نگاه داشته تا در دل مهر او دارم و بر زبان ذکر او دارم وشکر نعمتهای او گذارم تا مردانم
رحمه داکران باشم وهم از زمرهٔ شاکران **حکایت دیگر** عارفی از مصران روزی در بازار بر دکری گذشته بود واز اهل متمولان
بود ومال فراوان بسیار داشت ناگاه مردی بیامد وخبر وفات عیال وتلف اموال او آورد آن متغیر شد بعد از آن دست بر سر نامه برد
شکرگذاری تمام بجا آورد وفصل او بسط متبدل گشت آن درویش میگوید که از حال گسته متعجب بودم باوی گفتم که تمام دنیا ومال وزن و
فرزند موجود است وتو بر فراق این همه اظهار شکرگذاری کردی هر دم بر نعمت شکر می گویید وتو بر محنت گفت ای شیخ چنانست که تو گفتی
قول باستماع این خبر متغرق الحال گشتم اما چون دست میان بردم وعقد زنار بر میان خود منعقد دیدم باخود گفتم که مال وعیال
واولاد واحفاد هر چه داشتم همه رفت اما چون عقد زنار بر میان من استوار است از آن باک ندارم ودل را باین معنی تسلی دادم **بیت**
گر مال ومال تو تاراج شود + چون دین تو بر جاست از آن باک مداری + آن عزیز می گوید که این سخن کمر لعایت متأثر گشتم وبا دل خود گفتم
که ای منافق من هرگز در عقد وفای حق جل جلاله این شکر نگذارده ام که این گبر بر عقد زنار می گذارد **حکایت دیگر** حاتم اصم را
رحمه الله مریدی بود او را پادشاه بلخ بگرفت ومصادره کرد بحاتم کسی فرستاد که پادشاه مال از من گرفت حاتم گفت شکر کن روزی چند آمد
کسی فرستاد که مرا در زندان محبوس کردند حاتم گفت شکر کن روزی چند بر آمد خبر فرستاد که این گبری را با من در زندان در قید آورده اند
حاتم گفت شکر کن روزی چند بر آمد خبر فرستاد که این گبر را زحمت اطلاق عارض شده وروزی چند بار بقضای حاجت می باید رفت
وهر بار مرا با وی می باید رفت که بند یکسر بر پای اوست ودیگری بر پای من شیخ خبر فرستاد که شکر کن آن مرد را طاقت ملال شده بود خبر فرستاد
که شیخ را بگوی که دیگر از این بتر چه می تواند بود که مال تمام از دست رفت ومطالبه بجهان بر جای ودر زندان مقید با گبری هم بند
هر شبانه روزی چندین بار محنت زحمت شکم او بقضای حاجت می باید رفت ومن گریه ورائحه خبیثه او را تحمل کرد شیخ فرمود که شکر کن که
آن زنار که بر میان اوست اگر بر میان تو بودی چه تدبیر می نمودی الحمد لله علی کل حال **حکایت دیگر** یکی از اولیا را معهود آن بود
که پیوسته از حق تعالی بهشت می خواستی در اوقات عبادت ومطالب اجابت اللهم انی اسالک الجنة می گفتی سعی در عبادت

حاجی خود این کلمه گویان سر بسجده نهاد آینده در سرا و ندا کرد که ای درویش بهشت برو با چندان مقدار ندارد که تو این همه مبالغه
می کنی ما این بهشت که مطلوب و مقصود تست ما این همه تا که وصف آن شنیده فردای قیامت سر لگاه تو گردانیم و اگر خواهی
تا حجاب از دیده ات برداریم و مقام ترا اندر بهشت بتو نمائیم القصه حجاب بر داشتند و مقام او با و نمودند بعد از آن مرد پیوسته می گفت
الشکر لله دیگر بار ندای آینده با وی گفت که از ما بهشت خواستی دادیم و شرط کردیم که بایستانیم اکنون شکر از برای چه میگوئی گفت تو کا
عزیز فرموده است و لئن شکرتم لازیدنکم چون مراد دولت و وصول بجنت میسر گشت اکنون شکر می گویم تا از آن نعمت زیادت که
زیادت بر بهشت و نعمت او باشد مگر لقا و رویت حضرت جلال احدیت سبحانه و تعالی للذین احسنوا الحسنی و زیاده اللهم
ارزقنا لقاءک بکرمک یا اکرم **حکایت دیگر** عابدی بود در بنی اسرائیل حق تعالی را چندان عبادت کردی که فرشتگان از بسیاری
عبادت او انگشت تحیرت در دندان عبرت کرده بودند روزی جبرئیل علیه الصلوة والسلام گفت از فرزندان آدم کسی را چندان
عبادت نکرده که این مرد در خدا و تا کجا خواهد بود ملک تعالی جبرئیل را علیه الصلوة والسلام بر لوح اطلاع داد نام آن عابد را در میان اشقیا
دیده محزون گشت از حق تعالی دستوری طلبید تا آن سکینه را بر این حال آگاه گرداند تا رنج بسیار نبرد راه مدد فرمان آمد که
روزی چند صبر کن که ما را در ضمن این معنی سریست چون مدتی بر این گذشت باز جبرئیل علیه السلام را بر لوح اطلاع افتاد نام آن عا
در میان سعدا دید عجب فرو ماند گفت الهی آن شقاوت چه بود و این سعادت چیست گفت جبرئیل فرشته را از برای وی
فرستاده ام تا ویرا گفت رنج بسیار نبرد راه ... که نام تو در جریدهٔ اشقیاست و این عبادت در جنب آن شقا بهیچ معتبر
آن فقیر چون این خطاب شنید سر بسجده نهاد گفت الحمد لله که اگر در دار جلال شایسته ماند جمال نیستم باری در سرای جمال
از سلاسل و اغلال محروم نیم بهر دو سرای از آن اوست و من بندهٔ اویم اگر بر داشته لطف اویم و رو نگداشته قهر او هم **بیت**
چون ریک شاخ ست بیوه خواه شیرین خواه تلخ ٭ چون یکخم ست باده خواه درد و خواه صاف ٭ من بنده ام بنده را بر خدا اعتراض
نرسد و بهر چه از خداوند رسد شاکر باید بود این بنده و چنان مقامی شکر پیش آمد با شقاوت او را بدل کردیم و رقم قبول بر منشور
او بر کشیدیم اللهم اختم بالسعادة آجالنا و بالشهادة آمالنا ٭

الفصل السابع فی لطائف المناسبة بالشکر والتحمید اللطیفة الاولی اعلم ان ما کان اشبه بالصفات القدیمة کان افضل
ومن صفاته القدیمة التی یمدح سبحانه و تعالی بها نفس قوله سبحانه و هو الاول والآخر والظاهر والباطن ولا شیء من ادوات
لوصف بهذه الصفات وکذا لاعمال والعبادات غیر التحمید اذ تحمیده الصفات الاربعة فان التحمید ظاهر باللسان باطن بالقلب
واول وظیفة المکلف عند معرفة صنعه هو التحمید و آخر دعویهم ان الحمد لله رب العالمین و قیل فان ابانا آدم علیه السلام اتی بالتحمید
فی اول الامر حین عطس فقال الحمد لله و نحن نقول عند خروجنا من الدنیا الحمد لله الذی اذهب عنا الحزن کما جاء فی التفسیر انه یکون
عند بشارة الملک فی آخر جزء من اجزاء حیاته فالتحمید هو الاول فی الدنیا قال الله تعالی وله الحمد فی الاولی والآخرة وکذلک اول
فی الآخرة حیث حین دخولهم فیها الحمد لله الذی احلنا دار المقامة من فضله الآخر فی الآخرة و آخر دعویهم فکان الحمد اول الطاعات والآخر فی الدنیا

وقد كان ظاهرًا باللسان باطنًا بالجنان ولا تجد طاعة جمعت هذه الاحكام الاربعة فيها فلما كان اول الكلام آدم واول التكليف واولا
في الآخر حسن في الحكمة الكلية ان يكون مفتوحًا بكلام رب العالمين حيث قال الحمد لله رب العالمين **اللطيفة الثانية**
قال الحكماء الافعال اربعة اقسام نافع يوجب الشكر وضار يوجب الشكر ونافع يوجب الذم وضار يوجب الذم الاول اعطاك حلوًا ينفعك
والثاني اعطاك حلوا يضرك فانهما يوجبان الشكر لما ان المعطي اراد نفعك والثالث اعطاك حلوا مسمومًا ليهلكك فنفعك اتفاقا
فانه يوجب الذم وان كان نافعا والرابع اعطاك سما ليدفعك فضرك لما ان المعطي قصد اضرارك ثم العجب ان من اعطاك ما ضرك يجب عليك
شكره فكيف من اعطاك لينفعك فنفعك وقصد نفعك اكثر من ان يحصى **اللطيفة الثالثة** ان الله تعالى ادخل الاستثناء في
خمس مواضع واكد الامر في الشكر بدون التاكيد بالاستثناء قال في الاغنياء فسوف يغنيكم الله من فضله ان شاء وقال في الاجابة فيكشف
ما تدعون اليه ان شاء وقال في التوبة ويتوب الله على من يشاء وقال في المغفرة ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء وفي الرزق الله لطيف بعباده يرزق
من يشاء ولما وقعت الزيادة قال تعالى ولئن شكرتم لازيدنكم لتلا يدخل في قلوب الشاكرين مظنة تقيص للشكر **اللطيفة الرابعة**
اعلم ان النعمة تعظم باعتبار خمسة امور اما لعظم المنعم كالسلطان اذا اعطاك تفاحة واما باعتبار المستحق وهذا قيل للسيادي فضل واما باعتبار
شدة الحاجة كشربة ماء في الفلاة واما باعتبار عظم النعمة كما لو اعطاك القرآن وان كان الملك سيدا واما باعتبار الوجه كما ان الذي اهدى الى
النبي صلى الله عليه وسلم الفطيرة وكان فيه فاكلها ولم يعط اعذارهما ... التي فيها ... ولم يشكر فهو ظالم فكيف لو شملت
جميع الوجوه **اللطيفة الخامسة** خدمت الاب ولا ... لتقطع ... شهوته والقطع احسانه
... عليك حاجة حقه وان لم تشكر كنت ظالما فكيف الحي الباقي الذي لا ينقطع احسانه عنك في حياتك ولا بعد مماتك الا يجب عليك شكره **اللطيفة**
اللطيفة السادسة اعلم ان للشكر فضيلة على الواجبات لوجوه ثلثة احدها ان الواجبات كلها مشروطة والشكر غير مشروط حتى انه يجب
بعد البلوغ قبل العلم والثاني ان سائر الواجبات يجب في وقت دون وقت والشكر يجب في جميع الاوقات على جميع الاشخاص والثالث
ان الواجبات يجب في الدنيا لا في العقبى والشكر يجب في الدنيا ... ومن ترك الواجب الذي هو ادنى درجات الوجوب يذم ويعاقب فكيف
اللطيفة السابعة فان قيل لما كان الشكر افضل الواجبات ولو فات لا يقضى ولا كفارة ولو فاتت سجدة التلاوة فعليه القضاء
الكفارة قلنا المكلف يجد وقتا يمكنه فيه تدارك الواجبات ... الشكر ... واما الكفارة في الصلوة والصوم فكانا لانه
وان فاتهما شيء في الدنيا اما الشكر فلا يؤدى في كل الدنيا فكيف يجبر الا ترى ان ... تقضى الصوم ولا تقضى الصلوة لانها تجد ايام حاليا
من الصوم ... تجد ايام عن الصلوة ولذلك لو افطر في الصوم الكفارة الرمضانية ستين ... فيه يوم الفطر او يوم النحر فصام
ستين لا يجزئه ... عن الوجه ... الكفارة ... ايام الحيض ... لو افطرت في كفارة اليمين بعدد
ست ... انها تجد ثلثة ايام ... **اللطيفة الثامنة** اعلم ان الاحسان قسمان قسم ترجع
فائدته الى الغير لا الى المحسن وهو احسان الله تعالى وقسم ترجع فائدته اليهما وهو احسان العبد الى العبد ثم فائدة المحسن على وجهين من العاجلة
حسن الثناء الى المحسن ... ثم لو ترك العبد شكر المحسن ... ان اكثر الفوائد الى المستحق

لزم فكيف من ترك الشكر لله المحسن الحقيقي جل وعلى ان هو ايضا احسان راجع الى العبد فقط **اللطيفة التاسعة** اعلم ان لله تعالى
على العبد احسن متناه وغير متناه وللعبد على كرمه سبحانه كذلك اما ما كان لله تعالى على العبد فالعبادة والشكر فالعبادة متناهية
والشكر غير متناه واما ما كان للعبد على كرمه سبحانه فاللطف في الدنيا والجزاء في العقبى فاللطف متناه فالعبد مع نوعه وضعفه لما قام
اداء حقه سبحانه وتعالى فالرب عز وجل بذلك مع كرمه وقدرته اولى قد نقلت هذه اللطائف من مجمع اللطائف في باب الشكر وانما
اللطائف في التحميد خاصة قال الامام السمعي قدس الله روحه في تفسير بحر العلوم اعلم ان آيات سورة الحمد المذكور في القرآن
سبعة في الدنيا وسبعة في الآخرة اما في الدنيا الحمد لله على الدين والهداية قال تعالى في هذه السورة الحمد لله رب العالمين
والثاني على الدنيا ان لا اله قال الله تعالى في اول سورة الانعام الحمد لله الذي خلق السموات والارض وجعل الظلمات
والنور **والثالث** على الوحي والرسالة قال تعالى في اول سورة الكهف الحمد لله الذي انزل على عبده الكتاب
والرابع على المصالح والنعم قال تعالى في اول سورة سبا الحمد لله الذي له ما في السموات وما في الارض **والخامس**
على النقصان والزيادة قال الله تعالى في اول سورة الملائكة الحمد لله فاطر السموات والارض جاعل الملائكة رسلا
اولي اجنحة مثنى وثلاث وربع **والسادس** على اهلاك ظلمة الامة فقطع دابر القوم الذين ظلموا والحمد لله رب العالمين
والسابع على خلقة العالم والمملكة فلله الحمد رب السموات ورب الارض واما السبع التي في آخرة فالاول اذا بعث
اهل القبور وبقوا فيها استقر القبر بلات بانه يسمعه ذا الجمهم العرق ثم دعوا الى الحساب حمدوا كما قال تعالى وله الحمد في الآخرة **والثاني**
اذا فرغوا من الحساب حمدوا كما قال وقضي بينهم بالحق وقيل الحمد لله رب العالمين **والثالث** اذا ميز عبد الله الطرحين اهل السعادة
من اهل الشقاوة حمدوا وقالوا الحمد لله الذي نجانا من القوم الظالمين **والرابع** اذا مروا من الصراط ووجدوا رائحة الجنة ونظروا اليها
قالوا الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا ان هدانا الله **والخامس** اذا دخلوا الجنة قالوا الحمد لله الذي
صدقنا وعده **والسادس** اذا صعدوا الى درجاتهم وامنوا من الحزن قالوا الحمد لله الذي اذهب عنا الحزن **والسابع**
اذا ارادوا رؤيتهم بغير كيف حمدوا قالوا الحمد لله رب العالمين وهو المراد من قوله تعالى وآخر دعواهم ان الحمد لله رب العالمين **اللطيفة**
الاخرى واعلم ان من محبة الله سبحانه وتعالى الحمد حمد نفسه بنفسه في القرآن اكثر مرارا وافتتح بالحمد لله رب العالمين وختم عليه وامر عليه
لقوله فسبح بحمد ربك واستغفره ثم جعل الملائكة حامدين ونحن نسبح بحمدك خصوصا حملة العرش والذين يحملون العرش ومن حوله
يسبحون بحمد ربهم وكذلك الملك الموكل بالسحاب ويسبح الرعد بحمده كذلك الملك الموكل بالخلائق وان من شيء الا يسبح بحمده
وآدم عليه الصلوة والسلام حين عطس قال الحمد لله نوح عليه السلام حين استوى على الفلك الحمد لله الذي نجانا وابراهيم صلوات الرحمن
عليه الحمد لله الذي وهب لي على الكبر اسمعيل واسحاق وولده حين نجى من الذبح بالفداء الله اكبر الله اكبر ولله الحمد داود وسليمان عليهما الصلوة
والسلام الحمد لله الذي فضلنا على كثير من عباده المؤمنين ونبينا محمد صلى الله عليه وسلم امره تعالى به وقال
وقل الحمد لله وقال قل الحمد لله الذي لم يتخذ ولدا وقال قل الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى وقال فسبح بحمد ربك وآ

ويقول بعد افتتاح الصلوة سبحانك اللهم وبحمدك وفي افتتاح القراءة الحمد لله رب العالمين وبعد الرفع من الركوع سمع الله لمن حمده
ربنا لك الحمد وبعد الفراغ من الصلوة الحمد لله على التوفيق وفي العيد يكبرون وآخره ولله الحمد وفي المقابر كذلك وفي صف القتال كذلك
في القيامة اذا دعوا الى الحساب حمدوا كما قال يوم يدعوكم فتستجيبون بحمده واذا فرغوا من الحساب كذلك وقضي بينهم بالحق
قيل الحمد لله رب العالمين واذا [illegible] الجنة كذلك الحمد لله الذي هدانا لهذا واذا [illegible] النعيم كذلك الحمد لله الذي صدقنا
وعده واذا اكرموا بالرؤية كذلك آخر دعويهم ان الحمد لله رب العالمين [illegible] اهل الجنة اجمعين كلام الاولين
والآخرين [illegible] اهل السموات واهل الارضين [illegible] وبزيادة الشكر يستحق الذكر به
مستحق النعمة [illegible] الزيادة وينال الكرامة [illegible] واشكروا [illegible]
[illegible] فان الله لا يضيع اجر المحسنين [illegible] الشاكر بالزيادة
قال الله تعالى لئن شكرتم لازيدنكم [illegible] والذاكر بالكرامة فاذكروني
اذكركم [illegible] الداعي بالاجابة ادعوني استجب لكم [illegible] المتقي المحبة ان الله يحب المتقين
المطيع بالجنة ومن يطع الله والرسول [illegible] الآية والخائف
[illegible] ولمن خاف مقام ربه جنتان [illegible] من المؤمنين
[illegible] الشكر بقول الحمد لله رب العالمين [illegible] واعطاك [illegible]
[illegible] قال وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها [illegible] النعمة [illegible]
[illegible] عامل مع عبيده معاملة [illegible]
[illegible] علم كامل
[illegible]
[illegible] ولايت [illegible]
[illegible] معاملت [illegible]
[illegible] يا ايتها
النفس المطمئنة [illegible] الله تعالى [illegible]
[illegible]
[illegible] انگشت [illegible]
[illegible]
[illegible]

والانعام خلقها لكم والخيل والبغال والحمير لتركبوها وزينة واعطاهم السفن في البحار فقال وعلى الفلك تحملون وبعد الموت
تحمل على مناكب اربعة من الرجال **والخامس** اعطاهم معلمين كاملين مطيعين اربعة هم الخلفاء الراشدون ابوبكر وعمر وعثمان وعلي
رضي الله عنهم اجمعين قال النبي صلى الله عليه وآله وسلم اصحابي كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم **والسادس** اعطاهم الرقباء عن جهات اربع
قال الله له معقبات من بين يديه ومن خلفه يحفظونه من امر الله وقال الله عن اليمين وعن الشمال قعيد فلما قال
الشيطان ثم لآتينهم من بين ايديهم ومن خلفهم وعن ايمانهم وعن شمائلهم دفع الله سبحانه كيد الشيطان من هذه الجهات
من هذه الاملاك الاربعة **والسابع** اعطاه هذه الاربعة هي اليدان والرجلان واليدان عن اليمين والشمال والرجلان احد سهامك الاقدام
والاخرى من خلف يدفعان عنك [illegible] وقوله [illegible] هؤلاء الخدام الاربعة كيف اشترت اليهم عن ورق
[illegible] ولا يارب من امرك اصلا **والثامن** اعطاهم الازواج الاربعة تعالى فانكحوا ما طاب لكم من النساء مثنى وثلاث
ورباع ولم [illegible] عقد الامة على الحرة لئلا ينقص الحرة فلما لم يجز الجمع بين الحرة والامة عقدا كيف يجوز الجمع بين الولي والعدو في الدار
[illegible] **والتاسع** اعطاهم مساكن اربعة الشتوي والربيعي والصيفي والخريفي وقد وصف الدنيا بقوله انما الحيوة الدنيا لعب
ولهو وزينة وتفاخر بينكم وتكاثر فاللعب واللهو في البيوت شتاء والزينة في [illegible] ربيعا والتفاخر بالكروم صيفا
والتكاثر بالجمع خريفا **والعاشر** اعطاهم اربع ولايات في الجنة العلى والمنى والبقاء واللقاء قال الله تعالى لهم الدرجات
العلى لهم ما يدعون وهم فيها خالدون وجوه يومئذ ناضرة الى ربها ناظرة **اللطيفة الاخرى** اعلم ان العبد لا يخلو
في حال من احواله من النعمة موجبة للشكر فان الاحوال اربعة حالة الطاعة وحالة المعصية وحالة النعمة وحالة المحنة في كل حال يجب الشكر
لوجوه اربعة بقوله الحمد لله يقول في طاعة الحمد لله كه در ازل بر من قضا طاعت كرد اگر قضا معصيت كردي چه كردمي دوم چنين عمل
توفيق و استطاعت كرامت فرمود كه اگر مرا [illegible] كي توانستمي سوم از طاقت فرموده كه اگر بكل طاقت يا زياده از طاقت فرمودي
چون گزاردمي و ثواب مضاعف وعده فرمود كه اگر يكي [illegible] وحصه آن يكي بقيامت از من ستدي مفلس ماندمي ويقول في معصية
الحمد لله كه اگر [illegible] كردم [illegible] دوم آنكه [illegible] سوم آنكه در توبه بر من نبست چهارم
آنكه پرده بر من ندرانيد و ميان خلائق رسوا نگردانيد ويقول في النعمة الحمد لله كه اين نعمت آسماني است نه بيگانگي است دوم آنكه
عطائي است [illegible] سوم آنكه جدائي [illegible] چهارم آنكه [illegible] يعني درخور فضل اوست نه درخور عمل ويقول
في المحنة الحمد لله كه [illegible] دوم [illegible] سوم [illegible] چهارم [illegible]
[illegible] والله اعلم [illegible] قال الحمد لله رب العالمين **اللطيفة الاخرى** على لسان اهل المعرفة
قال اهل المعرفة الحمد بحر فيه الوان جواهر الشكر والرضا يغوص فيه اسرار اهل المعرفة والصفا ويسبح فيه اهل الشوق والحياء [illegible]
قلوب اهل الخوف والرجاء [illegible] اهل التوبة والبكاء [illegible] اهل الذنوب والبعاد [illegible] اهل الكفر
[illegible] تلك البحار [illegible] الى اسرار العارفين اودية تلك البحار سائلة الى عقول المشتاقين امواج تلك البحار [illegible]

علی قلوب الخائفین انما تلک البحار ممدودة الی صدور التائبین وآثار تلک الانوار ظاهرة لابصار المذنبین فی اسرار تلک الانوار محجوبة
عن الجاحدین **اللطیفة الاخری** من هذا القبیل الحمد مقسوم علی اللسان والنفس والروح والقلب والعقل والمعرفة والسر فحمد اللسان
علی النعمة وحمد النفس علی التلذذ بالنعمة وحمد الروح علی الخدمة وحمد القلب علی القربة وحمد العقل علی الوصلة وحمد المعرفة علی حفظ الحرمة
وحمد السر علی المشاهدة فذکر النعمة غذاء اللسان والتنعم بالنعمة غذاء الابدان والخدمة غذاء الروح والغیبة عن النفس غذاء القلب
والوصلة غذاء العقل وحفظ الحرمة غذاء المعرفة والتجلی والمشاهدة غذاء السر فاستقامة حمد اللسان اشارة النعمة الی الله تعالی
واستقامة حمد الابدان التنعم بنعمة الله واستقامة حمد الروح التلذذ بدوام الخدمة واستقامة حمد القلب التقرب بالتضرع بین
یدی قدرة الله تعالی واستقامة حمد العقل التوصل بالتبتل الی رضا الله واستقامة حمد المعرفة التحیر مع التذلل تحت جلال عظمة الله
واستقامة حمد السر الصبر تحت حدبه الله شوقا الی لقاء الله سبحانه وتعالی ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا الآیة الی هنا
نقلتها من تفسیر بحر العلوم **اللطائف الجلیلة** والاشارات الجزئیة فی کلمة الحمد لله من اسرار الفاتحة للشیخ العارف الکاشف المشاهد
النور کاتی قدس الله روحه وضاعف فتوحه **اللطیفة الاولی** بدانکه الحمد لله خراج ولایت خلق است تحفہ بارگاه کبریا حق است
سبحانه اما ترا باید دانستن که عالم یک سده ایست بارگاه الٰہی را فرمان بر ایست حضرت بادشاهی را واین سده بزرگ بعدد
ساکنان آفرینش زبان دارد وجملهٔ این زبانها شکر دیوان حق می گزارد وان من شیء الا یسبح بحمده از اول تا آخر دولت خدا
عزق است واسبغ علیکم نعمه ظاهرة وباطنة از ازل تا ابد نعمت او فراسیده است وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها
جملهٔ آفریدهای اولین وآخرین کلمة الحمد در سرای نعمت بحاست که یا عرض آمد که رله الحمد فی الاولی والآخرة هر یک بر جای شکرها
بار خدای جل وعلی بحمد وثنای گویندوان من شیء الا یسبح بحمده آیا مردمان [illegible] ظلمت آباد جهالت اند ربان تسبیح کان
عالم غیب نمی دانند ولکن لا تفقهون تسبیحهم بان زبانهای ونیة [illegible] گوش هستی بیرون کن وجان آسمان ایستی
عرائس پاک سردار تا حقائق معیات بر تو مکشوف گردد هر چه محصول آنست تمام [illegible] **اللطیفة الثانیة** الحمد لله عیار دار الضرب
از لست از برای ادای خراج دیوان آید فرستاده سکه سعیکه شهر بند عدم است از مهر خراج بعقود الم حدوث آماده آما ترا اول باید
دانستن که سینه بندهٔ حزینه معینه حق است سبحانه وجواهر حکمت حزینه سینه خلق است وآن هر سه بدرین حزینه حضرت بادشاه ازل
عز وجل نهاده است وآن نقد اندرین گنج حزانه حق تعالی آماده است پس بعظمه ریولوته کارگاه که مانگر عیست که اندرین کارگاه آتش
خدا جل وعلی می سوزد نار الله الموقدة التی تطلع علی الافئدة وستم کرا کیر سیماد اسا سیه بت برمثال دوم درون کانون
الٰہی بادمی دمند وآتش جلای می افروزد سبحانه وتعالی ونفسها مس بار هست ارکان هوا بالوده دو ربوته دل با آتش حق بار گداحه
قرآن که نقد ازلیست در دار الضرب جهان کیمیاست که آن مس یار های ابتلای زر خالص گردانید بصر آواز برسید آن زبان سکه
الحمد لله بروی می رسد انگاه سزاوار می شود در بارگاه بی نیاز حضرت آن قبول باز می سازد وان فی هذا البلاغا لقوم عابدین
اللطیفة الثالثة اولین کلمة دم آدم الحمد لله بود وبعد از پنج روح آخرین سخن جان جهان بر الحمد لله بابد پس از بایافت عطسه که

شکر چندهٔ حالیست از بنی آدم بار رحمت الحمد که خواجه نعمت روح ست در چهار پالش ان شبست عطسهٔ آدم چاوش کلمهٔ الحمد بود
لله پیش کار سلطان یرحمک الله شد تحقیق ست این معنی تمثیلی در رعایت لطافت شنو بدانکه آدم صفی صلوات الله وسلامه علیه
در بوستان خدا درخت بزرگ بوده و طوبی اعظم آفرینش او بود و سدرة المنتهای جهان پیش او بود انبتکم من الارض نباتا
بیاد بنیاد لایزال الله تعالی یغرس فی هذه الدنیا غرسا فراموش مکن چون این طوبی مهین و سده بزرگترین از شکم بستان عدم
بدر آمد که فاذا سویته و از پس بهار عیسی او را خبر آمده و نفخت فیه من روحی باد ازل بجست بهار آدم راست باز شکست غنچه
دهان شکوفه عطسه از یکدیگر بشکفت میوهٔ الحمد بگشاد گشت جان را شاخ زبان بار آمد بعد از آن عطسه که شکوفهٔ حالیست الحمد لله که میوه
روحست فرا رسید و بعد از شکفتن آن گل این بلبل هوای حمد و ثنا بنالید این میوه الحمد لله بود و باده ازل با مدیر دست مدار آمد الیه یعود
مکافات آن کلید گنج خانه در حسب معامله اش بهاد و هر آینه آن خزینه بدست یرحمک ربک باز فرستاد **لطیفهٔ دیگر ازین خوشتر**
بشنو اول ترا باید دانستن که درخت مهین در باغ الهی و شجرهٔ بزرگترین در بوستان پادشاهی کاف و نون کن فیکون ست ضرب الله
مثلا کلمة طیبة کشجرة طیبة و عالم که ما سوی الله می خوانیم جمله عطسه کاف و نون ست و شکوفهٔ این درخت بوقلمون ست کن فیکون عطسه
عالم از بینی بیفتاده حشمت و از حیات شمیمش بجهید آفرینش از خرطومش بریخت از زبان ذرات عالم کلمة الحمد لله در برابر این عطسه بارگاه
بار حمد از سید سبحانه و تعالی وان من شیء الا یسبح بحمده از بارگاه قدم در برابر این حمد رحمت روانه شد و بر عطسه ریخت و رحمتی
وسعت کل شیء اول عطسه که از دکان کاف و نون بدر افتاد عقل اول بود اول ما خلق الله تعالی العقل بعد از ایجاد عقل روح بوجود آمد که الحمد لله گفتن کار روح بود
ان الله تعالی خلق الارواح قبل الاجساد باربعة الآف سنة آنگاه بعد از جان خلق جهان بود و خلق السموات و الارض عقل اولین که شکر چندهٔ کاف و نون بود نیابت
عطسه بداشت روح دوبین شکر دیوان بیچون بود قائم مقام الحمد لله گشت آنگاه برابر نعمت و رحمت حق تعالی بود سابقه شد یرحمک
ربک شد **ای درویش** بسر این معنی بوجه دیگر ازین باریکتر شنو عقل اولین که عطسه کاف و نون بود دکان قدرت از حیات شمیم فطرت بسر برون آمد روح
مهین که الحمد لله کن فیکون بود از پی عطسه موجود گشت و بعد از این الحمد لله در وجود ریخت سر جوش این سیاق داشت در ازل رحمت
وان من شیء الا یسبح بحمده بدانکه کاف و نون بود الیه یصعد الکلم الطیب سر جوش این سکر انجانه بوقلمون بود خدا سبحانه و تعالی
از پی عطسه عقل الحمد لله روح بر جهان رحمت کرد و رحمتی وسعت کل شیء آن رحمت در نهاد خواجهٔ کونین و رسول ثقلین صلی الله
علیه و آله وسلم پدید آمد **وما ارسلناك الا رحمة للعالمین** آنگاه عطسه ز آدم علیه السلام از حیات شمیمش بدر افتاد از مهر آنست که
عالم همی ماند کالذرة مع الاسد و هرست جهان از بر ببیوایدو فی العسکر اولا ننصرون عالم بدرست و آدم بسر سامی شود و بدر پسر
چون آدم عطسه عالم بود بدان معنی که عالم عطسه دان عطسه اش مصور آدم گشت و نفخت فیه من روحی از جهان الحمد لله گفت آن
عطسه بشکل شد عیسی گشت و کلمته القاها الی مریم سلطان ازل و حل یرحمک الله گفت آن رحمت مصور شد محمد گشت و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین
صلی الله تعالی علی محمد و علی جمیع الانبیاء وسلم **لطیفهٔ دیگر** بدانکه عطسه عد ملکوت السماست چنانکه رعد عطسهٔ اسماست چون
سمات را بادی در حیات شمیم بجهید آواز رعد عطسه شد و بعده چون باران از میغ سیاه در آسمان تقطرت باران رحمت آن عطسه الحمد لله

گوید یسبح الرعد بحمده گوید مراد ازین حمد بارانست چون الحمد لله آسمان بگوش زمین رسد زمین آسمان را از دهان نبات
ریاحین یرحمک الله گوید فانظر الی آثار رحمة الله **لطیفهٔ دیگر** نور ازل در حیا نسیم جان بنده ریخت شعار انوار قدم در نهاد روح
مومن آویخت آن جان پاک عطسه بزد عطسه جان در دماغ دل حرکت کرد ایمانش خواندند ولکن کتب فی قلوبهم الایمان
ایمان در نقطهٔ دل عطسهٔ جان بود الحمد لله گفتن جوانه خاک افتاد گل در سرای دل الحمد لله گفتن گرفت اسلام الحمد لله گفتن گل بود
چنانکه ایمان عطسه زدن دل بود آواز نازل این بسر شکر بقدم پیوست خدای عزوجل بخود می خود یرحمک الله گفت ان رحمة الله قریب من
المحسنین **لطیفهٔ دیگر** این معنی اندران جهان باز گویند این جهانست این حقیقت اندران عالم برعکس این عالم ست آنجا اول
یرحمک الله باشد که اینجا آخرست میانه الحمد لله باشد که اینجا میانه است آخر عطسه باشد که اول ست بدانکه سنت یرحمک الله ... ست
ففی رحمة الله هم فیها خالدون چون بنده ببهشت رسید یرحمک الله حق شنید چون طعام و شراب نعمت ... تمت الحمد لله گفت و
چون نور دیده لقب در ازل سر دار از راه دیده عطسه زد آری بهر دیده حالت نظر دیده عطسه آنست آواز ... از دهان دیده ...
جمال حق تعالی هویدا گشت وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة جمال بود للفقیر معی المسکین تجاوز الله عنه **نظم**

چشم بگشای که دیدار خدا جلوه نمود + دیده بتو یکسر در همه دیر گرفت و شنود + عکس رخسارهٔ ساقی بنمود اینج جام + هوش و آرام رسان
ز عشق ربود + ساقی عشق مرا در ازل باده چشانید + تا ابد هر نفسم مستی دیگر بفزود + بار لیس هستی من زان می بزم ازلست +
ما به هر لحظه من بادهٔ دیگر بنمود + دل چو آئینهٔ حق آمد و صیقل غم عشق + ای خوش آن دل که می عشق ... + هر دلی کز ظلمات
بشری گشت خلاص + عکس انوار خدا بود در و هر چه نمود + از پس پرده همی داد نشان از من ما + من ... بهر ما ... مقصود +

لطیفهٔ دیگر همانا الحمد لله صدای نعمت خداست عزوجل که از نه پایهٔ آفرینش بازگشته روی بازل نهاد حکمت صد نعمت آمد
از حضرت کبریا که پایه جهان بیخت جهان اندرین غرق گشت واسبغ علیکم نعمه ظاهرة و باطنة این نعمت ای حکمت بود که از
قدم بحدوث رسید الحکمة نطق الله چندین هزار سال که ندای حکمت و بصورت نعمت اندرین که پایهٔ آفرینش بیخته است وفی کل شیء له
آیة و صدای آن اندازه امس که پایهٔ وجود بصفت حمد بازگاه خود بازگشته وان من شیء الا یسبح بحمده و چون صدای حمد آمدست او جواب
همه وجود نعمت فرو گرفته بود صدای حمد را سود رست بارگاه ازل کتبه ... والیه یعود پس الحمد تجلی نعمت حق ست زحدوث
بر قدم افتاده و نعمت حق سبحانه تجلی لطف و کرم ست از قدم بحدوث رسید و لحظه لحظه از بارگاه پادشاه عالم تجلی لطف و کرم تعلق عالم
میکند دم بدم از ولایت آدم تجلی حمد و تواضع تا بارگاه کبریا میرساند وان من شیء الا یسبح بحمده اما تو آن دیده نداری که زبان
این مسبحان بارگاه خداوند تسبیح و فروع تهلیل توانی دید و آن شنوائی نداری که از دهان این خطبهای حق آوازه تحمید و آوازه تقدیس
شنیدن ولکن لا تفقهون تسبیحهم اما اگر جان ترا وقتی سماع آرزو کند و یا روح ترا هنگامی مجلس انس تقاضا باشد ازین جهان
باید شدن و ازان جهان سیر سفر باید کردن و سامان که هرگز ازین جهان بیرون توانی شدن و قدم بیرون توانی نهادن از بهر آنکه چنانکه تو
درین حالت ... ازان جهان ... جان قدم بیرون ... باید قدم دست در کمر باید کردن و ... از ازل سر بگریبان بر باید آورد

فهو علی نور من ربه تا باشد که آن نور قدم ترا از عالم حدث بدر برد و آن ازل ترا از حدثان بگذراند آنگه ترا از ما سوی الله در ربایند الله با و آگاه تو شود خاصه الله بارگاه تو گردد اولیائی تحت قبائی آنکه از حضرت جلال او گوش باز دهان جهان کنی و با ستماع نغمات عالم ملکوتی و هدیه تسبیح از دهان بارگاه خدا رسیده زمزمه تقدیس یابی از زبان عالم روی بولایت قدم نهاده میان ازل حق و ابد خلق متراکم شده و از حمد خلق و فیض نعمت حق میان قدم و حدوث کلبسته وان من شیء الا یسبح بحمده و از خلق ست روی بازل نهاده واسبغ علیکم نعمه کرم حق ست روی باید آورده آن نعمت با این نعمت میان ازل و ابد با یکدیگر پیوسته بر اوج قدم و حدوث متراکم گشته چون عواصف در میان اول و آخر بر هم ریخته بر مثال ابری در وی تسبیح و تحمید عالم با نور کرم قدم یکدیگر آمیخته و ابد او را در مقام رش در آورده باران کرم ازل میغ بی دریغ بر عالم باریدن گرفته بنات حدوث شگوفه نثار از دهان آفرینش در بالش در آمدن و بلبل روح ثنا، حق تعالی آوازدن گرفت هزار دستان عقل بزمزمه تقدیس سرود گفتن بود و غلغل در ملک و ملکوت انداخته **نظم** ای صدای بلبلان در صحن بستان حمد تو

وی نوای مرغ جان در باغ ایمان حمد تو + تاب خورشید شهود افتاد در قصر وجود + نکهت ذرات جهان پیدا و پنهان حمد تو + قرعه قسمت در آن روزی که می انداختند + نعمت آمد قسم و جسم و قسمت جان حمد تو + که شود حمد مراحی رقصر قربتت + کی شنوی سردفتر الفاظ قرآن حمد تو + حاملان گر عرش را در هیچ فرش ره کنند + روح عزت پایه باید در بیابان حمد تو + گنگ شد مسکین معین هم خود ثنای خود بگو + بهتر آن باشد که گویم من پریشان حمد تو + **بر خود تقریر این تحقیق بر وجه دیگر یابیم** بدان ای درویش که بارگاه جلال احدیت جل و علا از حرمت خلائق منزه است و جناب کبریای حضرت صمدیت تقدس و تعالی از وصمت خلائق مقدس با هیچ آفریده آمیزش ندارد و با هیچ مخلوقی آمیزش نپذیرد بدیده تحقیق در عالم نظری کن همه موجودات در بارگاه خدا تواضع نموده اند و همه مخلوقات در جناب حق سبحانه تعالی بسجود در آمده اند ولله یسجد من فی السموات والارض آری وجود موجودات سجود اوست و هستی مخلوقات نیستی او آنگاه میان آن وجود و سجود ما بین آن هستی و این نیستی از ازل تا ابد و از قدم تا تخصیص حدوث مسافت ست آنگاه میان آن بالای ازل و نشیب ابد عقول عقلا روی از ابد بازل نهاده اند چرا که کرم حق سبحانه باید تجلی کرده بود و تاب تجلی خدا خود عقل بر مثال آبگینه از حدث بر خواسته روح باوج قدم نهاده از نشیب نیستی بر خواسته هستی ابد را آماده آرای بداده عالم آفرینش ست و روح در جهان بینش ست تجلی حق تعالی بذات عقل میکند بر مثال تاب آفتاب که بر جهان می کند بذات انسان میکند عقل بذات روح با خویشتن می برد بر مثال اشعه خورشید که ذرات خاک با بداوت آب میکند چون این بداوت با آن ذره بر اوج باوج که ازل رسید سبحات نار قدم ذرات حدوث عالم را در وقع کرد لاحرقت سبحات وجهه ما انتهی الیه بصره دست نسیه حدوث بار نهاده حدوث را از وصول باوج قدم منع کرد بالتوت فی رب الارباب نور عقل داد روح جان در میان قدم و حدوث بر رخ ازل و ابد میغی متراکم شد از بداوت خود ذرات روح از بی یکدیگر گسسته [illegible] در آمد آواز آن رعد با سالم خلق افتاد آوازه بحضرت کبریا آواز آن رعد ست که در عالم منتشر گشته باران ریز میغ باریدن گرفت تسبیح جناب بار خدا عز و جل باران آن ابر ست که در جهان متناثر شده ملا این باران از ابد بر ازل می بارد باین رسد از حدوث بر قدم نعره می زد و یسبح الرعد بحمده بیا و بیدار دوان من شیء الا یسبح بحمده فراموش مکن تا این ابر در میان آسمان ازل و زمین ابد بدست

و آوار این رعد میان قدم و حدوث بشنوی ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب او القی السمع وهو شهید **لطیفهٔ دیگر** از لطائف کلمهٔ الحمد لله بشنو بفضیلت این کلمه بنگر دیگر بای بسم الله که بیش او جملهٔ قرآنست از با و الف ترکیب کرده الف اول همه حروف ست در مطالع و با آخر همه حروف ست در مخارج پس الف اولین دست بگردن بای آخرین آورد و باتحامه خواص الف و اکرد آنکه بر اول قرآن بنشیند اینجا کلمهٔ الحمد لله بر پیشانی بای بسم الله افتاده است در دهان آدم پیشتر و همه کلمها بود و هم در دهان بهشتیان آخر همه کلمها باشد الحمد لله بهشتیان از مدرج آخرین کالمحرج اولین گفتار همچنان آمد که با بسم الله از آخر همه مخارج بر الف آمد بر اول همه مطالع پس الحمد لله از کلمات قرآن همچنانست که بای بسم الله از حروف قرآن تا اینجا بسم الله از اولین و آخرین حروف مرکب ست در مخارج و کلمهٔ الحمد لله از اولین سخن آدم و آخرین سخن بهشتیان مرکب ست در مدارج چنانچه شمه در لطیفه گذشت که آنکه سید عالم علیه الصلوة والسلام الف بود و اول مخارج انبیا داشت کنت اول الانبیاء خلقا و بای سدگی بر و غالب شد تا آخر مخارج آمد و آخرهم بعثا پس انبیا جمله حروف تختهٔ ازل اند و پیغام گذاران حانند که حکمت خود بر شنوندگان میرسانند پس همچنانکه در حروف الف و با از اول و آخر مخارج بهم پیوسته‌اند و بر اول جملهٔ قرآن نشسته‌اند نور سید عالم علیه الصلوة والسلام از اول و آخر نبوت بر یکدیگر پیوسته در آخر انبیا نشسته ان فی هذا لبلاغا لقوم عابدین بار انبیا جمله کلمهٔ حق تعالی بودند و استان همه الف با تختهٔ خدا بودند چنانکه در انبیا اول و آخر احمد بود که اصل و بهتر همه انبیا بود صلوات الله وسلامه علیه وعلیهم اجمعین در کلمات حق سبحانه وتعالی اول و آخر همه الحمد لله آمد که ام الکتاب جمله شد بار جمله انبیاء بطبیعت احمد درست شد چنانکه نبوت اولیا بقرارت الحمد درست شد احمد در نبوت انبیا همچنان می بایست که الحمد در نماز اولیا اینجا نبوت باحمد راست شد اینجا نماز بالحمد درست گشت ذلک تقدیر العزیز العلیم **لطیفهٔ دیگر** اول ترا باید دانست که هر چه آفریده است همه کتاب خداست و همه کتاب خدای بر آیات خداست سبحانه وتعالی **شعر** ففی کل شیء له آیة * تدل علی انه واحد * پس از اول تا آخر او همچنانست که از بالای ازل تا لیتب ابد عقول عقلاء و ارواح اولیاء شاگردان ازل و تلمیذ قدم اند از خدا سبحانه وتعالی قرآن می آموزند و بر ازل درس هیچ اسد این حاکد... جهان لوح بزرگست و تختهٔ عظیم ست که دبیر قدم بعلم کرم از بهر این شاگردان بار نوشته است و فی الارض آیات للموقنین نبات بر تختهٔ خاک حروف مقطع است و چون این حروف با احمد رسید سات ترقی بمرتبهٔ حیوانیت نماید و چون الحمد بکلمات قرآنی منتهی شود ماهیت حیوانی بحقیقت انسانی متصاعد گردد و الف با بای سات و الحمد حیوان در قرآن انسان رسید و بکلمات حق بر آمیزد و بدانکه بر آدمی کلمه است و دلیل آنست که در باره عیسی گفت علیه الصلوة والسلام و کلمته القاها الی مریم باز فرمود ان مثل عیسی عند الله کمثل آدم چون عیسی کلمهٔ حق باشد آدم که با عیسی اند صلوات الله وسلامه علیهما هم کلمهٔ حق باشد و چون آدم پدر آدمیان ست مقتضای الولد سر لابیه هر آینه همه فرزندان کلمهٔ حق باشند که فاصلترین کلمهاست برین هفت آدمیت نقش افتاده و فیه آیات بینات سید رسل صلی الله علیه وسلم از بهر این فرمود مثل العلماء کمثل القرآن هم سور طوال و قصار علما بزرگ انبیا اند علیهم السلام و انبیا رح و علما اند علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل عالمان روزگار ما انبیا کمین اند و انبیاء پیشین علما مهین اند پس احمد صلوات الله وسلامه علیه ...

انبیا علیهم السلام الحمد ست و الحمد مصحف ما رهذا احمد ست میان احمد و الحمد بحریک لام تفاوت نیست تا فرق نباشد میان قدیم و حدوث
احمد قدیم ست و احمد آورید لاجرم قدیم بر حادث راجح آمد **لطیفه دیگر** ای درویش دهان جهان در پرده نهان ختم قرآن میکرد اوّل آغاز
با حمد کرد که الحمد انبیاست کنت اول الانبیاء خلقا هفت هزار سال این هفت سبع آفرینش میخواند چون هفت هزار سال با آخر کشید این
هفت سبع با پایان رسید عمر الدنیا سبعة ایام من ایام الآخرة هفت هزار سال این هفت سبع بخواند چون ختم آخر رسید جان احمد اولین با آخر
رسید جان احمد اولین با آخر همه قرآن بر خواند که آخر هم لعتا ختم این مصحف باین خواجه تمام شد از بهر این معنی خاتم انبیا لقب گرفت و ختم النبیون
آنجا که آیات مصحف ما رحمد بود و سبحانه و تعالی احمد الحمد بهمه بود و اول حمله قرآن آغاز فتاد و گفت اوّل الانبیاء خلقا آنگه احمد از آدم فرا رسید
آدم بلند بالا بود چنانچه از الحمد و از سورة البقره رسید و سورة البقره بلند بالاست ان فی هذا الملا عالقوم عادا بین این سخن نیک بدانکه
این رمز به ما نداره در وار آن حاکست بلکه این معنی آوازه تو او رد جهان پاک ست الحمد لله رب العالمین **لطیفه دیگر**
از لطائف شریفه بعبارات میسّر از مکر که معین مسکین بشود حشمت بها اللطائف ای درویش تحقیق معنی کریمه و ان من شیء الا یسبح بحمده
بزبان اهل اشارت بشنید اکنون بلسان اهل عبارت بشنو و تو گمان میبری که خلعت تسبیح و تحمید و حله تقدیس و تمجید و بر قد ما
بنی آدم چیست و درست آمده است دلستان این دولت سعادت مگر همین جا نوع انسانی مخصوص امدال هر که مجدره که از مهاد جا
عدم در مجدعه احمود متفرج عروسی سرای وجود بیرون خرامیده و هر ار و به تسبیحی کار صومعه حمول و خلوت خانه ذهول بجمش احمس ظهور رحمت
کشید مطرب طرب انگیز و قوال وجد آمیز و نوای حمد و ثنای حضرت رب العالمین **رباعی** قصل جدا از که تو ادعا شمار کرده یا یکیست آنکه شکر
یکی از هزار کرده تسبیح گوی او نه بنی آدم اندوبس هر بلبلی که زمزمه بر شاخسار کرد هر وقت که جان استماع در موافقت استماع
بدست استماع دل دهی از زبان هر ذره از ذرات وجود حمد و سپاس و شکر بیقیاس حضرت واجب الوجود بشنوی و هرگاه که عقد الکست بضرت
پیشتر محبت احدیت از دایره جسمیت قطع کنی چون بلبل باغ هر ذره ملاع از ذرات مستی در گلشن سرای هستی خطبه توحیدی سرایند
گیری **ابیات** نگه کن ذره ذره گشت پویان بجمش خطبه توحید گویان نیابم در جهان مقدار موئی که او را نیست با روی تو روئی
ذری که از صدف غیب بقلاده صنائع و بدائع بیوند گوینده حمد و ثنای اوست نوری که از مشرق امر بر عالم خلق تابد حلقه بگوش بنده علیا
و علته قصوا اوست صانعی که این حباب سبع علوی صانع بر سر این جهان بالش طبائع بر او راسته فراش قدرت اوست قاری که این
اطباق سبع سفلی مفرش بالوان و ازهار ریاحین منقش بکاشته نقاش حکمت اوست صد هزاران هزار انواع موجودات و اصناف
مخلوقات که بقدرت کامله از کتم عدم بقضای وجود آورده بی حکمتی بالغه نبوده تا هر یک بزبان حال حضرت ذو الجلال او را می ستوده
اوّل مکونات عرش مجید بود که موسوم بفلک ملقب بسقف مقدس گشت قلاده تمجید ذو العرش المجید در جید در معامله آتش در آورد بند
بر بام به اتمام طارم در فضای هوای عالم پاکش بر آورد بند نقطه مرکز خاک با محاور افلاک در حیطه دائره اوست قندیل با تحلیل ملک الروح
با عروج متعلق از شعلات نائره اوست ظهور نور استوا در محل وجود آئینه شهود او استقلال یافته که الرحمن علی العرش استوی
فنا ب وصاف کمال الهی در آن صاف جمال وی بکماهی تافته و کان عرشه علی الماء این هفت قندیل مقدس لاجوردی بیکراز طاق

عروس ایوان در آویخته وایں هشت فانوس مسدس بر حدی سطر راز ساق مقدس میان او آنگیخته کتابهٔ ایوان عالی بنیان
مروحه شرفه والی ارکان او ومایں طراز مطرز ومایں اعزاز معزز بود که الحمد لله رب العالمین کرسی که محل انوار قدسی بود ویرده دار
مراراسی حلباب وسعت سردوش او بود وسع کرسیه السموات والارض نوید امید پالوس عزت در گوش او بود الکرسی
موضع القدمین کرسی قدسی کار لؤلؤ بود ومه پور نور دحلی سرور محل درفرای هوای قدرت معلی اگرچه رونق سبع مثانی خود اما
رسمی سبع مثانی بود که الحمد لله رب العالمین لوح المحفوظ که سطر خاص نظر خاص محفوظ بود دیباچهٔ اسرار قضا و قدر او بود دفاتر
مسالک اعمال خیر و شر او می نمود سطور نظر خاص وعنده ام الکتاب او بود مرقوم برقوم فصل الخطاب او بود علام سعادت سعد
وارقام شقاوت اشقیا وروی سیمیں عنوان منشور توقیع دستور وی هم همیں بود که الحمد لله رب العالمین قلم که صاحب اسرار
قدم بود ومشرف تشریف قسم نون والقلم بود مشاطه بود که انامل قدرت از نور فطرت ساعد سیمیں عروس لوح را بنقوش قضا و قدر
مرقوم قوی وقدر نگار می بست لی فی ملکه میل تحلی بود که از مکحلهٔ دوات عیسی قل لو کان البحر مدادا لکلمات سرمهٔ سیاه مداد
رسم سواد در دیده دفتر قضا و قدر می کشید کتابت ملحوظ وعبارت ملفوظ وی بر طبق ورق لوح محفوظ همه ایں بود که الحمد لله رب العالمین
بعد از اں ایں هفت شادروان نیلگون و ایں تتق سبع زریں افق سماکون که پردهای ایوان ملکوت وحجابهای میدان جبروت اند دریای
جواهر زواهر نور بدقلعهٔ حصینهٔ ملائکه وجود بد شادروان زرافشان مجامع قدس اند ایوان عالی ارکان صوامع انس اند پرکار دوائر
مراکز کرات بساط عالم امکان اند سفینهٔ سکینهٔ لؤلؤ بار گوهر نثار در بحار اوج گرد اند حاصل که ایں هفت لاجوردی پیکر که بر یکدیگر
مطبق اند وایں هفت مناديل سيمائی کهربا قنادیل حبالی از سقف فلک اطلس معلق اند چون صوفیان ازرق پوش در سماع ایں سرود خوش
در رقص اند الحمد لله رب العالمین ملایک فلک آرا که طغرای عصمت سام ایشان است ومنشور عفت برعنوان نشان طیلسان
ترفع ازکتف افلاک در می کشد شادروان وان یسبحون اللیل والنهار لا یفترون بر تارک عرش مجد بر می افرازند سمند دو دعات
در میدان استطاعت دوانیده وفتح نامه عبدیت ومن عنده لا یستکبرون عن عبادته بر سر تسبیح وکرسی تقدیس ونحن نسبح بحمدک
ونقدس لک برخوانده در ابتدا و انتها در انشای خطبه و ادای دعا ایں حمد و ثنا انجا موده اند که الحمد لله رب العالمین کواکب ثوابت
که لباس نور در پوشیده اند وجامه تزیین انا زینا السماء الدنیا بزینة الکواکب پوشیده جادر سر نگاری آسمانها بر در
وهر واریدار اجرام اجسام خود دیده بسیط هامون وبساط نو قلمون را منقش نقش بوس مو الیدار رشحات ارقام اقلام خود یافته
چراغ هدایت وبالنجم هم یهتدون در دست خود دیده اند اصطرلاب مکتوم منطق الطیر والنجوم اشارت تاثیر خود گمان برده
القصه چون ساملی دیوان اعلی ودیده اند عالم الا امر مالک تعالی منسوب بحل وعقد خود دیده اند شکرانه این نعم بر عم گمراهان چون
آفتاب آن تشنه و علعله بر کشیده اند الحمد لله رب العالمین زحل که پاسبان کواکب بود صاحب دیوان تواقف بود تارج هکل بر فرق وی بود
دواج سیاه ار ازرق وی بود که بر همین انطاعت وی بر مرصد حکومت رسیده بود امیری که بهرام در متابعت وی حسام انتقام از نیام کشیده چون خطبهاں
بر منبر هفت پایه قد سالع بر آمد در ان برکشاده که الحمد لله رب العالمین مشتری که قاضی بلدان فلک بود حاکم سماک بود حاکم سماک

مستور قضا نام وی بود سجلات و محاضر افلاک سر بهر با حکام وی بود طراز اعزاز دولت و مهره نگین حکمت که الحمد لله رب العالمین
پنج گنج لشکر کش صف پنجم او بود صف در کش دران انجم او بود خنجر تغلب در دست وی بود رماح رنگارین معلق از قبضه قسمت وی بود
در معارک محول علوی سپاهی ظفر انگیز وی همه او بود که الحمد لله رب العالمین خورشید جمشید آسای فلک پیمای طبق زرین بر کف
گرفته چون سپه سالار آن در میان لشکر کواکب سر صف گرفته هر از سمان از پس و پیش فرو ریخته سلاسل زرین و حلاحل سیمین از چپ
راست فرو آویخته تا آنکه پادشاه سریر چهارم او بود جمشید بهجت طارم او بود عقیق لبی که اچون گل آتش لائق نگین صاحب دولتان
وی میگردانید طلای احمر الماس اصفر مثال اوراق زعفرانی در ایام خزانی وی می پوشانید حاصل با وجود این هر شب دست بیار
عصرت بی سپار بار کرده ساحات باین تحمید آغاز کرده که الحمد لله رب العالمین زهره در قصر سوم دف شعشع در کف طرب گرفته
هر شب طمع پوشان صوامع علوی را در پرده ظلمت لیله داخ از سماع سرود خود در رقص در آوردی چون او تار طرب اسار کردی
حریفان طرب خانه افلاک که در رم و دمایبر کواکب را در دائره گاه وی انداختی دختران ثوابت ثابت تا بر وی از صدای نوای دست
از حوادث اصول بازنه داختی گاهی از بم قلم عطارد دائره پیر عود در آب زدی و گاهی از تاب آفتاب حامه معقول از معقول حواد را
خشک کردی حاصل چون نغمات زیر و بم در هم ساز کردی بیانه خامه هر مقامی آغاز کردی الحمد لله رب العالمین عطارد که صدر دیوان آسمان دوم دارد کنگره
سح حورا وی سرنگار دگاهی از نقطه دریا قیر بوک خامه بر صحیفه ثبت از سلک سعر رقم میبرید و گاهی از کار دره کاور مسل زرین نقش
بیاض بر دیباچه روزگار ظاهر میگردانید دائم بر صحیفه لاجوردی سماک و الواح زبرجدی افلاک بقلم کرم این رقم میبرید الحمد لله رب العالمین
ماه در سراچه اول صناعی و کار بیع میکند و صناعی این کار رفیع می نماید گاهی در پرتو تجلیات جلال در مقام بلال چون حلقه
زلف محبوبان خیالی می نماید و گاهی در ظهور نور جمالی در مقام صاحب کمال چون خورشید جمال محبوب آیینه مثالی می نماید در همه احوال
در عهد و اتصال و ردح خود این مقال دارد که الحمد لله رب العالمین دیگر بروج با عروج از حمل تا حوت که بر طبقات سموات ثبوت یافته
و منزلگاه سیارات و مقام طیارات گشته مجموع تسبیح و تحمید الهی اقدام نموده و ثنای و سپاس خداوند جل ذکره مبادرت جسته
که الحمد لله رب العالمین فی الجمله بهترین از این بگوییم اجرام علویات شنیدی اجسام سفلیات هم شنو اول انبیای مرسل
و اصفیای مکمل که مقبولان حضرت حق اند عز و جل از آدم صاحب صفوت شیث صاحب سمت ادریس با رفعت نوح صاحب دعوت ابراهیم
صاحب خلعت اسحق صاحب کرامت اسماعیل صاحب فدیت یعقوب صاحب مصیبت یوسف صاحب ملاحت اسباط صاحب بیعت
ایوب صاحب بلیت شعیب صاحب بکا و خشیت موسی صاحب مکالمت هارون صاحب زیارت داود صاحب ملاحت سلیمان
صاحب مملکت لقمان صاحب حکمت سکندر صاحب حکومت یونس صاحب ملامت زکریا صاحب حمایت یحیی صاحب عصمت
عیسی صاحب معجزت محمد صاحب شفاعت و محبت صلی الله علیه و آله و سلم علی جمیع الانبیاء و المرسلین حالت قدس اعظم این پیغام بخواص و عوام آورده
که الحمد لله رب العالمین بعد از آن صحابه صاحب سعادت تابعین صاحب متابعت علما صاحب شریعت اولیا صاحب طریقت
اصفیا صاحب حقیقت سابقان صاحب سبقت مقصدان صاحب طاعت ظالمان صاحب دولت مجموع غرق نعمت ممنون منت

قابل مدین ثنا و مدحت که الحمد لله رب العالمین مؤمنان در محراب عبادت ترسایان با صلیب با صلابت جهودان که هست
با کدورت گناهکاران با انواع صعوبت و ذلت مجموع در ثنای حضرت عزت مشغول با این محمدت که الحمد لله رب العالمین
آب در غایت رقت هوا در نهایت لطافت آتش در کمال حرارت خاک در غایت کثافت هر یک در کمال فصاحت باطن
با این مقالت الحمد لله رب العالمین جواهر و اهر در معادن ظروف با یکدیگر متقارن مکلمات در جمیع اماکن ملک و ملکوت در ظواهر و بواطن
در اداء این ثنا و صدای این ندا با یکدیگر معاون که الحمد لله رب العالمین شکوفه طری در مرغزار بنفشه و بنفشه نیلوفری در سبزه زار
نرگس ناتوان بیمار سوسن ده زبان طرار گل زرد با زیور زرد زرنگار گل سرخ فرخ عذار صد برگ چهره سمن سفید دستار نیلوفر با در عالی مقدار
بید با تایید خنجر دار خیابان جمه دار فی آزار سرو کوتاه دست خوش رفتار سیب جمیل جمال جمال بر رخسار زرد آلوی ضعیف زرد و نزار
نارنج زرین بر سر شاخ سیار نار حقیقی چون گنبد یاقوتی معلق عذار امرودی چون کوزه نباتی در طاقچه دکان عطار سیبی چون صوفی
خلوت نشین با خرقه پشمین در رنگ زرد و رایحه روح پرور دگار انگور بر تخت طاق پاک بحر امیری شاه سوار باقی ثمرات با برکات
بر اغصان اشجار همه مشغول به تسبیح و تحمید پروردگار الحمد لله رب العالمین دیگر اطوار اطیار در اقطار گلزار کبک دری در کوهسار
چکاوک نوا پرداز در جو هوا اطیار هدهد با آمد شد پیغام گذار بلبل نالان در اشجار قمریان چون مقریان بر منار اشجار کبوتران دلکش
در [illegible] بهار طوطی شکر [illegible] دلکش بر کنار انهار طوطیان فصیح زبان شکر خوار عندلیبان در اسحار با طیور صافات قطار اندر قطار جمله
مترنم و تکرار در ادای این اذکار که الحمد لله رب العالمین آهوان تاتاری و ختائی و وحوش و سباع صحرائی بلکه همه مرغان هوائی و ماهیان
دریائی و خزندگان بسیط عرائی و دوندگان بساط صحرائی و ذرات هبائی قطرات مائی همه چون بلبلان درین نغمه سرائی که الحمد لله
رب العالمین قال الصد الضعیف معین المسکین فی مساحات رب العالمین مثنوی اینست **مثنوی** ای نهان از گفت و گوی تو
جسم و جان مضطر به جست و جوی تو + هر زبان نام دگر می خواندت + هر دمی نوع دگر می داندت + ذره خارج نه از تحصیل تو :
جمله در تسبیح و در تهلیل تو + گر کسی را گوش هوش اندیش هست + صد زبان هر ذره را اینش هست + هر زبانی را بیانی دیگر ست
هر بیانی را عیانی دیگر ست + هر عیانی را جهانی دیگر ست + هر جهانی را وصالی دیگر ست + در دل هر قطره صد در ثمین +
در رخ هر ذره صد خورشید بین + از فراز عرش تا تحت الثری + ذره خالی نیابی از خدا + جمله در تسبیح و تقدیس حق اند + آرزومند
جمالی مطلق اند + جمله غرق بحر جست و جوی او + روز و شب مشغول گفت و گوی او + هر که می جوید ترا آن چیست و جو + فی الحقیقت از تو با
مے ارو + هر چه طالب را نباید در طلب + از سبب حاصل آید نه از سبب + حق نگفته تو مسبوق گشت + لاجرم خود طالب و مطلوب گشت +
مهر در تاب حقیقت سوخته + دیده و هم از طلب بر دوخته + حال حال در بحر از حار عدم + در صدف باد معنی گشته ضم + عارف
معرفت اندر یک دگر + باده بیهوده هم سر یک دگر + دیده در رخسار ساقی مانده + جام رفته باده باقی مانده + آن نقارا در فنا گر یافتی
در گدائی گنج گوهر یافتی + چون حدث گرد مقارن با قدم + اول و آخر بیامیزد بهم + تا ازل یکرنگ می گردد اند + واحد و اسمان بینی جدا
کیست غیر حق ندارد در وجود + اول و آخر تعالی او که بود + اول و آخر چه او بود است و هست + ظاهر و باطن همه بود است و هست

تو کئی ای ہستت خاک بی صفا + تا کنی دعوی ہستی با خدا + پای حادثے کی زود در کوئے قدم + چشم ناقص چون بہ بیند روئے قِدم +
ہر نظر در خور دیدار بس کی ست + لائق آں چہرہ ہم چشم ویست + او نہاں در پردۂ ہستی تست + حسن او سرمایۂ مستی تست +
در حجاب تو نہاں گشتست ہیں + خویش را از پیش بردار و ببیں + تا ببینی اندر آں کشف شہود + گر بجو ہم طالب و مطلوب بود +

المجلس فی ذکر کلمۃ الرب وفیہ فصول

الفصل الاوّل فی بیان لغتہ وکیفیۃ اشتقاقہ ذکر فی الانوار الربّ فی الاصل بمعنی تربیتہ وتبلیغ الشئ الی کمالہ شیئا فشیئا ثم وصف بہ للمبالغۃ کالصوم والعدل وقیل ہو نعت من ربّہ یربہ فہو رب کقولک نم ینم فہو نم ومنہم من یقول رباہ اصلہ ربیہ فجعلت احدی الباءات یاء کمافی قولہ تمطی اصلہ تمطط ای تمدد ومنہم من یقول ہو فعل من رباہ ای رباہ ای ادوادہ فالتربیۃ اثبات الزیادۃ فی المربی وتکثیرہ ای معناہ قال بعضہم معناہ المالک کما یقال رب الدار ای مالکہا وقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم الرجل رب ابل انت ام رب غنم قال من کل اتانی اللہ تعالی وقال بعضہم ہو المصلح المدبر ومنہ ربّ البیت ومنہ الربانیون وہم العلماء المصلحون امور الناس بعلمہم المدبرون لامورہم وقیل ہو بمعنی مربی الخلق ومنہ قولہ الم نربک فینا ولیدا وقال الحسن بن الفضل البجلی الرب الثابت الدائم ومنہ رب بالمکان ارب ای اقام وکذلک لب الحق قال کثیر ان معناہ السید ونسب ہذا القول الی ابن عباس رضی اللہ عنہما وہو قولہ تعالی اذکرنی عند ربک ای سیدک وقال الامام ابو منصور الماتریدی رحمۃ اللہ التوجیہ الی المالک اقرب الی السید اذ یستقیم ان یقال رب السموات والارض ومالک السموات والارض ولا یستقیم سید السموات والارض ولا یقال ہو سیدہ الا فی ذی ادم خاصۃ بمعنی سید القوم مالکہم ای الذی وجب علیہم اطاعتہ ولا یقال سید الدار لانہ لا یمکن تحقق وجوب الطاعۃ فیہا فمعنی قولہ سبحانہ وتعالی رب العالمین ای مالک رقابہم ومصلح امورہم ومعنی معاشہم ومعادہم اصلح قلوب المؤمنین بالمعرفۃ والسنۃ بالشہادۃ والنفس بالخدمۃ واصلح طاعتہم علی کثرۃ تقصیرہم فیہا بالقبول واصلح معاصیہم علی کثرتہا بالعفو قال اللہ تعالی یصلح لکم اعمالکم والرب علی الاطلاق للہ تعالی علی الخصوص سواء کان مع الف واللام او بدونہما ویطلق علی المخلوق بالاضافۃ فیقال رب الدار

وذلک لان الرب المطلق المعرف باللام یدل علی انہ یملک الکل فان اللام دال علی العموم ولا یملک الکل غیر اللہ

الفصل الثانی فی بیان فضائل ہذہ الکلمۃ وذکر الداعین بہا وما یتعلق بذلک ذکر فی التیسیر عن ابی الدرداء وابن عباس رضی اللہ عنہم انہما قالا ہو الاسم الاعظم والدلیل علیہ من وجہین الاول ان کل اسم قبلیتہ یبطل معناہ الا الرب فان بقلوبہ التر وہو اسم اللہ سبحانہ ایضا الثانی ما قال الخضر علیہ السلام ان اسم اللہ الاعظم ہو ما دعاہ کل نبی وکل ولی وکل عبد انما الا الاحیاء فقال ادم علیہ السلام ربنا ظلمنا انفسنا وقال نوح علیہ السلام رب انی دعوت قومی رب انہم عصونی رب لا تذر علی الارض من الکافرین دیارا رب اغفر لی ولوالدی ولمن دخل بیتی مومنا وقال ابراہیم صلوات اللہ وسلامہ علیہ رب اجعل ہذا البلد امنا ربنا انی اسکنت من ذریتی بواد ربنا انک تعلم ما نخفی وما نعلن رب اجعلنی مقیم الصلوۃ ربنا وتقبل دعاء ربنا اغفر لی ولوالدی وقال یوسف علیہ الصلوۃ والسلام رب السجن احب الی رب قد اتیتنی من الملک قال موسی صلوات اللہ وسلامہ علیہ رب انی ظلمت

نفسي رب اشرح لي صدري رب اغفر لي ولاخي رب ارني انظر اليك وقال سليمان صلوات الله وسلامه عليه رب اغفر لي وهب لي ملكا لا ينبغي لاحد من بعدي رب اوزعني ان اشكر نعمتك وقال زكريا عليه الصلوة والسلام رب اني وهن العظم مني رب لا تذرني فردا وقال عيسى عليه الصلوة والسلام ربنا انزل علينا مائدة من السماء وقال سيدنا وحبيبنا محمد صلى الله عليه وآله وسلم وعلى جميع الانبياء والمرسلين ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطانا الى آخر السورة قال اصحابه رضي الله عنهم اجمعين ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار ربنا ما خلقت هذا باطلا ربنا انك من تدخل النار فقد اخزيته ربنا اتمم لنا نورنا وعدتنا الى غير ذلك وقال الاعداء رب انظرني الى يوم يبعثون ربنا ابصرنا وسمعنا ربنا غلبت علينا شقوتنا ربنا اخرجنا منها الى غير ذلك ثم ان الله تعالى اضاف هذا الاسم الى العالمين على العموم فقال رب العالمين ثم خص السموات والارض وما بينهما فقال رب السموات والارض وما بينهما ثم خص السماء والارض فقال فورب السماء والارض ثم خص المشارق والمغارب فقال فلا اقسم برب المشارق والمغارب ثم خص المشرقين والمغربين فقال رب المشرقين ورب المغربين ثم خص المشرق والمغرب فقال رب المشرق والمغرب ثم خص من الارض بيته وقال فليعبدوا رب هذا البيت واضاف ايضا هذا الاسم الى كل الناس فقال اعوذ برب الناس ثم خص من بينهم نبيه صلى الله عليه وآله وسلم وقال ربكم ادعوني استجب لكم وقال بعض العارفين لما اضاف الله تعالى عباده اليه بقوله يا عبادي فافتخروا بذلك فقال الشيطان اي شرف في هذه الاضافة فان الارض قد اضافه الله تعالى الى حضرته وقال ان ارضي واسعة وكذا الناقة وقال ناقة الله والكعبة والمساجد الى غير ذلك قال اللعين فاني اقطعها بكيدي عنهم ثم اضاف ذاته سبحانه اليهم وقال ربكم كانه يقول ايها اللعين لو قطعت اضافتهم عني فلا تستطيع ان تقطع اضافتي عنهم والله اعلم بالصواب

الفصل الثالث في ذلك بعده من ترتيبه سبحانه عباده ذكر في المفاتح المربي على قسمين احدهما ان يربي شيئا ليربح عليه المربي والثاني ان يربيه ليربح المربى وتربية كل الخلائق على القسم الاول لانهم انما يربون غيرهم ليربحوا عليه اما ثناء وثوابا والقسم الثاني هو الحق سبحانه كما قال سبحانه خلقتكم لتربحوا علي لا لاربح عليكم فهو تعالى يربي ويحسن بخلاف المربين والمحسنين قال العارفون ربوبيته سبحانه اعلم ان تربيته ينقسم باعتبار المربوبين على قسمين تربية الخواص وتربية العوام اما تربية الخواص فانها عبارة عن تربية العالم الصغير اعني وجود الانسان وتربية العام كناية عن تربية العالم الكبير اعني السماء والارض وما بينهما وبيان هاتين التربيتين لا يمكن في الدفاتر ولكنا نشير الى كل واحد منهما بانموذج ينفتح به باب التفكر في غرائب صنيعه وعجائب قدرته ولطائف ربوبيته سبحانه وتعالى ونبتدئ بذكر تربيته الخاص ثم نختمها بتربية العام على سبيل الاجمال لتعلم اسرار الربوبية عن نقيضها في اسرار العبودية اما بيان تتمة تربيته سبحانه وتعالى اياك اعلم ان تربيته سبحانه وتعالى تظهر في الايجاد والابقاء اما الايجاد فانظر اولا ان قطرة النطفة لما وقعت من صلب الاب الى رحم الام كيف يتصرف فيها ويربيها حتى صيرها آدميا وذكر الشيخ العارف السيد علي الهمداني قدس الله سره في كنوز الجواهر اعلم ان الانسان اخذ بها لعيدة وهي الماء والتراب اللذان منهما النبات والحيوان لان التراب ينبت الاغذية والماء غرس لما صار النبات غذاء للحيوان والحيوان للانسان فيجعل الله تعالى النطف

العذاء لطيفه وهي دم مجموع من جميع الاطراف لطيف قابل هي المادة القريبة لوجود الانسان في الحقيقة مادة الانسان الفعال لا انفعال اللذان بهما يتم
امر الروح والجسد هيأ الله تعالى للنطفة محلاً ومجرى وممكناً وآلة ومهبطاً فتجري من الاعضاء الى الصلب بعد التلطيف والتصفية ثم تجري
الى الكليتين ثم الى المثانة فيكون منياً غير نضيج ثم تهيج منها بخار فيميل به عروق الآلة وتهيئها للحركة وشدة التشهي فيصير نفثها البيض محيا
عند الانزال وتوجد فيها رائحة الروح ثم هيأ الله تعالى له منزلاً وهو رحم وهي للنساء كالذكر للرجال فتمر النطفة من امعاء اوعية
المني الى مهبط الرحم ومضيقه وللرحم قوة جاذبة بها تجذب المني كما استنشقت المشام الماء فامتزج ماء المرأة بماء الرجل فاجتمعا
في صدف الرحم فيسيلان كان المني فاجتماع قوة الفعل والانفعال يجمد ماء المرأة كما يجمد اللبن الخالصة من الانفحة فيجعل الله دم الطمث
غذاء المنجمد حتى يصير النطفة علقة بعد انقضاء مدة عينها الله تعالى بذلك ثم غذاها بذلك الدم حتى صارت مضغة مثل قطعة لحم يظهر عليها
رقوم البشرية ونقوش الانسانية ثم يقسم الله تعالى المضغة باللحم والعظم والاعصاب والغضاريف الى غير ذلك فينعقد العظام بالطبيعة
الاعصاب ويهيئ لها مجاري العروق تجري فيها لطائف دم الطمث فتنبت على العظام اللحم ويجعل الجلد حصيناً على ظاهر اللحم ويدبر لكل شهر
لتلك ملك ويحفظها كوكب من الكواكب السبع فالشهر الاول لزحل والثاني للمشتري وعلى هذا تصل النوبة في الشهر السابع الى القمر
ويتم الآلات والاعضاء فيتمثل حلاوة وبداوة وتظهر ينابيع الخواص فلو يولد يعيش بقوة القمر ثم يرجع النوبة الى زحل من الشهر الثامن
ومن شأنه الاجفاء فلو يولد لا يعيش بنحوسة زحل وفي التاسع يتفق الولادة بقوة المشتري فيدور عليه في تلك الظلمات ملك قمر تسع دفعات
ثم لا يطيق الرحم حمله فيضعه في فضاء الهواء ثم جعل الله سبحانه وتعالى بكمال تربيته الكواكب مربياً للروح الحيواني والملائكة للنفس الانساني
حتى يصير طفلاً ثم رضيعاً ثم كارعاً ثم حاساً ثم مشعوراً ثم صبياً ثم متغيراً ثم مترعرعاً ثم مراهقاً ثم بالغاً ثم فتى ثم ريقاً ثم شاباً ثم كهلاً ثم شايباً ثم شامطاً ثم
شيخاً ثم كبيراً ثم حرفاً ثم يميت بعد ذلك فيكون موت البدن ولادة النفس فكما انقلب البدن بتربيته سبحانه سبعة اطوار حتى صارت حيا وهي
السلالة والنطفة والعلقة والمضغة والعظم واللحم والانشاء الآخر وهي اتمام الصورة الانسانية واو حال الروح كما قاله المفسرون وكذلك
اطوار الروح سبعة النمو الاول والحيوة الثانية وقوة الشباب والاعتدال العمر والرجوع الى الكهولة والشيخوخة والطور السابع الموت ودر تربیه
وتکمیل بدن قابلیت ادخال روح پیدا کند اطوار مختلف بر جنین طاری میگردد و در هر طوری مربی تربیتی ست و در تفصیل احوال شمه شیخ عارف
شیخ عزیز الدین نسفی قدس الله روحه در رساله مبدأ و معاد خود ایراد فرموده که نطفه چون در رحم می افتد مدور می شود زیرا که بالطبع مدور است
انگاه بواسطه حرارتی که در رحم ست بتدریج نضج می یابد و اجزای لطیف وی از کثیف جدا می شود تا بحدی که اجزای غلیظ از میان نطفه روی
بمرکز نطفه می نهد و اجزاء لطیفه روی بمحیط می آرد تا نطفه مشتمل بر چهار طبقه می گردد و آنچه غلیظ مطلق ست در میان مرکز قرار میگیرد و آنچه روی
نطفه برتر ست وی محیط میگردد و در سطح اعلاء او مقر می سازد و آنچه ازین طبقه لطیف ترست برین طبقه دوم محیط می شود و آنچه ازین
طبقه سوم لطیفه ترست بر هر طبقه احاطه می نماید و چنانچه آنچه مرکز است ثقیل مطلق ست آنچه بر همه متفوق ست لطیف مطلق ست
و آنچه مابین این دو ست لطیف من وجه و کثیف من وجه است و محصل این سخن آنست که آدمی نسخه و نمودار افلاک و عناصر ست چون
مبدأ اول انسان ست چهار طبع ست لابد در نطفه چهار طبع موجود ست و هر یک بالطبع طالب مقام خود اند اما در نطفه بتمام مختلف اند

باقی که در بطن از خلاصهٔ خاک بودی بواسطهٔ ثقل از لطیف جدا شده و در مرکز قرار گرفته موسوم بسودا شد و طبع او چون خاک سرد و خشک است
و آن طبقهٔ دوم که بر وی محیط است آن را بلغم گویند و طبیعت وی چون آب سرد و تر است و آنچه بر این طبقه محیط است آن را خون گویند و چون این طبقه
تا به لطیف تر است و یبوست از وی منفک گشته و طبع او چون هوا گرم و تر است و آن طبقه که بالا همه است آن را صفرا گویند و طبیعت وی
چون آتش گرم و خشک است پس این چهار عنصر با چهار در بطن تربیت الٰهی بتحصیل پیوست و این جمله در یکماه میسر گشت پس چون عناصر
و طبائع تمام شد مر الیه شد که باین ترتیب الٰهی جل و علی در وی پدید آمد اوّل معدن دوّم نبات سوّم حیوان اما آنچه جای معدن است
در بطن اعضا است چون دل و دماغ و جگر و سر و دست و پای و استخوان و اعصاب و عروق وغیره و هر یک از این چهار اخلاط و چهار طبع
نصیب دارد لیکن بعضی حرارت بیشتر دارد و بعضی برودت و بعضی رطوبت و بعضی یبوست چنانچه دل بطبیعت گرم است و دماغ سرد
و جگر گرم و گرده و مثانه سرد حاصل همه چنان افتاده که چون همه را با همه قیاس کنی اعتدال حاصل آید و این ترتیب یکماه دیگر میسر گردد چنانچه
اعضای اندرونی و بیرونی و مجاری غذا و مواضع روح و حیات و مجاری حس و حرکت همه پیدا شود و معدن استکمال پذیرد و آنگاه قدرت قادر
بیچون ربوبیت ساقی بردارد و ربوبیت رب العالمین اعلام شد و مادر همت چنین بر او دارد و آنچنان بود که چون کار معدن با تمام پیوست
و قوای جاذبه و ماسکه و هاضمه و دافعه دیگر قوت غاذیه و منمیه و نامیه و مصوره بکمال رسید چنین طلب غذا آغاز کند و از راه حبلی که از
رحم مادر جمع شده بود و این همی بخود کشید [illegible] گیرد چون معده آن خون را بخود کشد و در معده درآمد یکبار هضم و نضج یافت جگر آن کیلوس یعنی آن
خون نضج یافته را از معده براه ماساریقا بخود کشد ماساریقا رگهائیست که از اعضای آدمی از سوی بالا بجگر پیوسته است پس چون آن خون
بجگر درآمده و یکبار دیگر هضم و نضج یافت آنچه از آن کیلوس بود و خلاصه است [illegible] روح نباتی شده و بدو نسبت چنین گشت پس آنچه از آن
کیلوس باقی ماند بعضی بسودا و بعضی بصفرا و بعضی بخون و بعضی ببلغم پس آنچه صفرا بود زهره آن را بخود کشید و آنچه سودا بود سپرز آن را [illegible] کرده و آنچه بلغم
بود گرده و مثانه [illegible] شد و [illegible] روح نباتی [illegible] مصلحت بدن میکند [illegible] اعضا شود پس روح نباتی در بدن آدمی قسامی است
و موضع آن روح جگر است و در پهلوی راست است پس چون نشو و نما در جملهٔ اعضا ظاهر شد حقیقت نباتی پدید آمد این سر در جمله یکماه حاصل
آید پس چون روح نباتی قوت گرفت معده و جگر قوی شد و در هضم قادر گشتند آنچه زبده و خلاصهٔ روح نباتی بود آن را جذب کرد عروق دل
آمد یکبار دیگر هضم و نضج یافت همه حیات شد و آنچه خلاصهٔ آن حیات بود روح حیوانی است و آنچه روح حیوانی باقی ماند روح حیوانی آن را از راه
شریانها یعنی رگهای باریک که از دل رسته است بجمیع اعضا رسانید و بهمه اعضا بواسطهٔ آن زنده گشت اقسام حیات در بدن انسان
[illegible] روح حیوانی است [illegible] او در دل است و در پهلوی چپ پس چون این روح حیوانی قوت گرفت آنچه زبده و خلاصهٔ این روح حیوانی بود
[illegible] کرد چون در دماغ درآمد یکبار دیگر هضم و نضج یافت آنچه خلاصه و سرآمد آن بود در دماغ روح نفسانی گشت پس
[illegible] از دماغ [illegible] اعصاب [illegible] قوت حس و حرکت از وی بجملهٔ اعضا آمد و حقیقت روح نفسانی
[illegible] در مدت [illegible] حیوان جمله در چهار ماه تمام شد [illegible] حیوان از جسد گریست
[illegible] الاحد حضرت رب العالمین جل و علا آن را در آخرت [illegible]

الدار الآخرة لهی الحیوان لو کانوا یعلمون بعد از آنکه ترتیب آخر و اعضای کمال پذیرفت و روح نفسانی در دماغ
با دراک و تحریک منسوب گشت ادراک او بر دو قسم افتاد قسمی در ظاهر بدن و قسمی در باطن ظاهری پنج است که آنرا حواس ظاهر گویند
و آن عبارت است از سمع و بصر و شم و ذوق و لمس و باطنی نیز پنج است آنرا حواس باطنی گویند و آن عبارت است از حس مشترک و خیال و وهم
و حافظه و متصرفه و باز تحریک او نیز بر دو قسم است یکی باعثه و دیگری فاعله باعثه آنست که چون صورت مطلوب و یا مهروب در خیال
مصور گردد داعی و باعث قوت فاعله گردد بر تحریک و فاعله آنست که بتحریک عضو را بفعل در می آرد و حرکت اعضا از وست و وی
مطیع قوت باعثه است یا از جهت جذب منفعت و آنرا قوت شهوانی گویند و یا دفع مضرت و آنرا قوت غضبی گویند کذا قال الشیخ عزیز الدین
النسفی رحمه الله تعالی و توضیح این سخن آنست که چون نقاش صنع الهی جل و علا صورت انسانی را بمقتضای لقد خلقنا الانسان
فی احسن تقویم بصورتی و جهی بیاراست و بالوان حسن و جمال و انواع فضل و کمال بیاراست و خلق صورت با خلق سیرت مقرون گشته
نور علی نور پیرو و بهر یک از لعبتان حواس ظاهری و عرائس مدرکات باطنی را در مقامی مناسب بار داشته بکاری تعیین فرموده
اول عصبه بر مثال فراشی بر مجموع اعضائی و جوارح بگسترد حاسه لمس را در و ودیعت با حرارت و برودت و رطوبت و یبوست و ملاست
و خشونت و ثقل و خفت و لین و صلابت و لطافت و کثافت و لزوجت و باسداد آن را دریابد و از ناملائم احتراز نموده بملائم امتزاج نماید
اما باین مقدار احساس جلب نفع و دفع ضرر تمام نبود و بسیاری از امور محتمل می ماند مثلا اشیاء بعیده بحس لمس ادراک آن میسر نگردد
پس حس شم را که قوتی است مودعه در زائدتین و تا بتین از مقدمه دماغ بر مثال دو پستان بکمال قدرت و ودیعت نهاد تا هوائی که در اصل
رائحه است متکیف بآن پیچ می شود و بتدریج بواسطه امتزاج آن رائحه بهوائی که متصل بخیشوم است واصل می شود و خیشوم آنرا که وارد
و اهل مشمومات را از دروازه بینی در می آرد بر سلطان مشام عرضه میدارد ولیکن بهر باین حس ادراک مجموع اشیا حاصل نمی شد
بلکه ایجا از روائح مدرک شدی اشمام چون بهمت و مقام آن شموم معلوم نبودی طالب در طلب آن سرگردان شدی پس حاسه بصر را
بر قاعده مخروطی دیده وضع فرموده تا شعاع مخروطی از سطح مخروط دیده منبسط میگردد چنانچه قاعده آن شعاع مخروط بجمیع مرئیات
در اس برحدقه موضوع تا بواسطه این خط شعاع صورت مرئی در آئینه دیده منعکس میگردد و از مقدار صد و دانه پانصد ساله اند آسمانها
می بیند بلکه هشت هزار ساله ثوابت را که بر فلک البروج منصوب اند می بیند تا دور و نزدیک را ببینی و محبوب تقرب جوئی و از مبغوض اجتناب نمائی
و با وجود این بهره درین حس نقصان بود چرا که حاسه بصر آنچه محجوب بحجاب بود ادراک نکند و شاید که شمس نزدیک بود و بواسطه حجاب بر حال
وی مطلع نگردی پس حاسه سمع را در عرصه که در مفروش و بتقدیر ملک داد تا چون هوا بواسطه قارعیت و مقروعیت صوت متموج شود
هوای مماس سمع آن صوت را بسمع فرو رساند تا آن محجوب باین کیفیت مدرک تو گردد اما هنوز این حواس ناقص بود چه پیدا که ناکسی که سم...
لمس و شم و بصر ترا بسمع رسیده بودی ولیکن موافق نبودی پس حاسه ذوق را در عصبه که مفروش است بر روی زبان تعبیه فرمود تا چون
رطوبت لعابیه زبان بمذوق [illegible] آنرا [illegible] موافق را از [illegible] جدا کنی و موافق میل نموده [illegible]
[illegible] مدرکات ظاهری [illegible] بکمال [illegible] حضرت [illegible] لمس

حل جلاله حس مشترک را مقدمهٔ بطن اوّل از دماغ ودیعت فرمود تا صور محسوسات را دریابد و را مشترک از برای آن گفته‌اند که مسموعات و مبصرات
و مشمومات و مذوقات و ملموسات همه در وی جمع آیند و مقصود از جمع این مدرکات در حس مشترک آنست که متلاحیزی را ستمداد و دوقع و اکل
آن طبیعت ترا مخالفت چون نقش چشیده باشی و صبر آن دانسته‌ای دیگر بار همان چیز بینی بحس بصر اصفرار او را دانی ولیکن مرارتش را تا
دیگر باره نچشی ندانی و چون بچشی بصر زشت رهنما گردی پس قوتی می بایست حاکم بر دو تا هم صفرت و هم مرارت جمع ماند که تا چون صفرتش
بحس بصر بیند مرارت آن را بالضروره داند که احتیاج تکرار ذوق باشد و این کار حس مشترک است اما هنوز این نعمت تمام نبود زیرا که [illegible]
امداد ادراک صور محسوسات قوتی حاصل می آید و انگاه داشت آن صور را طرح گرد [illegible] احتیاج می افتد که صور محسوسات را بعد از غیبت
آنها از حواس ظاهری در آن خزانه محفوظ کند لاجرم خیال را بکمال حکمت در مؤخر بطن اوّل از دماغ تعبیه فرموده و او را خزانه حس مشترک
گردانید و هنوز نعمت تمام نبود زیرا که ورای آنچه مذکور شد معانی جزئیه [illegible] از حواس مذکوره ادراک آن عاجز بودند مثال محبت دوست و
عداوت دشمن حضرت رب العالمین جل ذکره بقدرت کامله [illegible] ادراک معانی جزئیه قوت واهمه را در مقدمهٔ بطن اخیر که بتقصیر گویند
در موخر بطن اوسط تعبیه فرمود [illegible] نعمت [illegible] زیرا که [illegible] مدرک معانی جزئیات بود ولیکن قوت حفظ آن معانی نداشت لاجرم
قوت حافظه را در موخر بطن اخیر از دماغ ترتیب [illegible] خیال [illegible] صور بود حافظ خزینه آن معانی شد ولیکن هنوز این نعمت
تمام نبود زیرا که اگرچه صور معانی مدرک محفوظ گشت ولیکن [illegible] و ترکیب [illegible] معانی با یکدیگر کار هیچ کدام از قوای مذکوره نبود لاجرم قوت
متصرفه را در دوده که در وسط دماغ است تعبیه فرمود تا گاهی صور را [illegible] معانی را با معانی و گاهی صور را با معانی ترکیب میکند و گاهی
برین طریق از یکدیگر جدا میکند اما سوای این نعمت تمام نبود [illegible] تمام نبود زیرا که [illegible] حواس با تو شرکت دارند و اگر حواس تو
[illegible] نبودی دلیل نقصان تو بودی [illegible] مشارکت [illegible] توهم [illegible] استقلالی اختیار کردی حضرت رب العالمین
جل و علی ترا از جمله حیوانات ممتاز گردانید و ترا بهترین لطائف صنعت [illegible] گرامت [illegible] و [illegible] اسوال
و افعال و اعمال و احوال بدانی کیفیت ترکیب و امتزاج [illegible] عقل است ملکهٔ حکمت کبری [illegible] معرفت حضرت
خداوند است جل و علا افعال و صفات و اسماء ذات او [illegible] سعادت [illegible] حلال احدیت جل ذکره
[illegible] حواس مذکوره [illegible] عقل گردانید [illegible]
[illegible] شهرستان دار و آخر بود و تن [illegible] عداوت [illegible]
[illegible] شهرستان [illegible]
[illegible]
[illegible] کاروان سرای
[illegible] جل جلاله اگر [illegible]
او بودی [illegible] آدمی در سلک انتظام عبودیت بودی و اگر [illegible] حقیقت [illegible] شریعت جمال [illegible]

در حرم سرای وجود نه بودی اگر نه تقویم تعلیم در دست ابراهیم خلیل علیه السلام بودی از جنگ غلط انداز آن ستاره و ماه و آفتاب نرستی و بسایرگاه
طول و عرض انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض نرسیدی اگر نه تقویت از حطاط عقل بودی پس حطاط با عدای دعوی ای قلبی کی بودی اگر نه تربیت
و تشفت عقل جمال بودی پس ابو طالب رضی الله اظهار اسرار بو کشف الغطاء ما ازددت یقینا روی نمودی بحار حطه طه و اوراق جید انکه
در سلک اسواق نقود منقول را از فروع و اصول بر صراف سامعه جامعه عرض کند تا بمحک عقل بیارزاید هر قبول نیابد و هر چند دلاله
زبان عروس بیان را بزیور تجنیس و ترصیع و تخییل و ترشیح بیاراید تا مقبول شاه عقل نیفتد مهر وصول نیابد در حصال الی ذکر ربوبیته
سبحانه و تعالی چون ترتیب و کیفیت احساس و الستی اکنون بدانکه در القاء معاقد این معانی و تمهید قواعد این مبانی محتاج بودیم
بیری چیه ضروری تا این حواس ظاهری و باطنی بکار دارد و با حساس آنها فتوری راه نیابد و از جمله آنها یکی احتیاج بطعام و شراب
خورد و خواست تا بدل ما یتحلل باین حاصل آید و عمال حواس از عمل احساس معزول نگردد و امور عقلیه که بار بسته بحواس ست بواسطه آن
مختل نماند لاجرم چون دیده را قوت بینائی داد در طبع قوت اشتها نهاد تا ابجار آن عوه خط محسوس گشت طبع بقدم سبیل استقبال آن
دلیل این سبیل اگر موافق نفس ست مسمی بشهوتیست اگر مخالف ست ملقب بنفرتیست پس چون شهوت طعام را موکل و متقاضی گردانید تا
اضطرار کل حاصل آمد تا آن اشتها گرفته بخود رسانی پس آلت اخذ را که دست ست مرتب ساخت و باصابع خمسه مفاصل و اظهار بیاراست
و سراحداقت کرامت فرمود بعد از انکه آلت اخذ مرتب گشت مضغی می بایست تا او حال طعام متحقق گردد لاجرم این حقه لعل بدخشانی
دهان را حکاک قدرتش به پیرایه صنعت بشگافت و در عرز اسرار در وی ساخت و در بن چشمه های مهندس حکمت ربانی جل جلاله
در گلستان روی بنیاد نهاد آب از چشمه سلسبیل حیاتی در وی جاری گردانید انگاه در کارخانه دهان طاحونه در می بایست تا آن غذا را
نرم ساخته ابتلاع آن بر تو آسان گرداند لاجرم بکمال قدرت لحیین را بر مثال دو سنگ آسیا بر یکدیگر مطبق گردانید و دندانهای اعلی
و اسفل را در آسیاهای حکمت محدد ساخته اما بعضی را بکسر و طات را بالقطع و اضراس الطحن باز داشت و مفصل لحیین را متخلخل گردانیده
فک اسفل را در تحت فک اعلی برعکس طاحونات خلایق در دوره در آورد تا کمال قدرت وی بدانی انگاه زبان را در دهان تحریک طعام دلالت
فرمود تا از این جانب بآن جانب می برد و از میان بکران می فرستد و ادراک طعم آن می نماید و از بن بیخهای دندان و چشمهای زیر زبان شربت
خوش گوار آب دهان را بآن ممزوج می سازد تا بواسطه آن رطوبت بحلق آسان فرو می رود و گویند حکمت بالغه در حنجره طبقها آفرید که چون
طعام فرو شود آن طبقها از یکدیگر کشاده گردد تا بر مثال سفره طعام مسطح بر زیر خود بگسترانند و بعد از آن خود را فراهم کنند تا بواسطه
آن سوارش طعام را بگلو فرو فرستد و از دهلیزهای میهمان خانه رسانه انگاه در معده چهار قوت نهاد تا بواسطه آن قوتها این طعام خون و گوشت
و پوست میشود و از مرتبه نباتی بدرجه حیوانی ترقی می نماید اول قوت جاذبه است که بر سر معده آتش تعبیه ساخته اند تا آن طعام را جذب میکند و معده
می فرستد و معده را بر مثال دیگی گرم و تفسان در تحت ترتیب فرموده که اگر فی المثل سرانگشت در دهان معده در آید فی الحال از غایت حرارت
و درشتی گوشت و پوست او بگدازد و در استخوان عاری گردد و از هر جانب حرارت کسب میکند از جانب یمین حرارت از جگر می گیرد از یسار
از طحال و از قدام از ثرب یعنی پیه که بر وی معده محتوی است و از خلف از گوشت پشت و چون طعام در وی در آید با دو را مسدود مگر اندو لطاحی

معمول میگردد انگاه قوت هاضمه در وی تصرف میکند و او را از مراتب مقامات میگذراند تا بمقامی رساند که جزو بدن می گردد و این قوت در شیخ
ل می باشند هضم اوّل در حالت مضغ متحقق می شود و هضم دوم در معده تا کیلوس می گردد هضم سوم در جگر می باید تا کیموس میگردد و آنچه باست
[illegible] معده در وی تصرف کرده و اینچه گردانید ثقل او را انگاه میدارد و لطیفه آن را همراه ماساریقا که عروقی ست از معده بجگر میرساند و جگر محتوی ست
سرشته از خوست و چون آن لطیفه غذا در جگر آید و در اجزای وی منتشر گشت و قوت جگر بروی مستولی شد او را برنگ خون برمی آرد انگاه جگر
[illegible] منقسم بچهار قسم میگرداند خون و صفرا و سودا و بلغم انگاه زهره و سپرز که گرده ها او را [illegible] سر جگر نهاده و از تجویف جگر هر یک مایه بهمی وارد
سپرز سودا را جذب می کند و زهره صفرا را بخود می کشد و بلغم چون از اعصاب رقیق ساخته منتشر بعروق میگرداند و از آنجا بسائر اعصاب میرساند بعد از
[illegible] گرده ها را [illegible] بیرون [illegible] که از بلغم [illegible] میکند [illegible] چون بعروق انتشار پذیرفته که اگر [illegible]
[illegible] چون غلیظ گردد و رگهای باریک [illegible] تواند [illegible] حاصل که آن خون در عروق باریک هضمی می آید و این هضم چهارم ست و در عروق باریک
لطیف از کثیف ممتاز میگردد لطیف آن را در رگهای باریک در می آرد [illegible] آب [illegible] گل [illegible] بعود میکند و گوشت
و استخوان و رگ و پی را بواسطه آن [illegible] حاصل می شود [illegible] چون لطیفه که مرات نضج
یافته برمیدارد تا گوشت و پوست و استخوان [illegible] و اعصاب میگردد و این هضم آخرین ست [illegible] در معده ساده اند که آن را قوت
ماسکه گویند [illegible] آنست که غذای [illegible] میدارد [illegible] چهارم که [illegible] آنست که چون غذا در هر مقام
کمال یافت او را از آن مقام بمقام [illegible] اعضا که بکاری که مخصوص اند از ان عمل
[illegible] صحت و اعتدال مزاج [illegible] ماند و اگر [illegible]
آفتی رسد امراض سودائی چون [illegible] آفتی [illegible] امراض بلغمی مستولی گردد [illegible] استسقا و اسهال
آن تا حکمت حکیم [illegible] ضایع می گذارد [illegible]
عشق میسر باید [illegible] ثقل طعام [illegible] رطوبتی [illegible]
و آن ثقل [illegible] سودای [illegible] حاصل می آید تا از آن خصوصیت
[illegible] معده [illegible] ثقل طعام [illegible] رطوبت [illegible]
همراه [illegible] غذای [illegible] خصوصیت [illegible] علاج [illegible]
[illegible] هزار [illegible]
[illegible] اعضای رئیسه [illegible]
[illegible] کیفیت [illegible] اعصاب [illegible] دماغ بسائر بدن که بواسطه آن [illegible]
[illegible] کیفیت [illegible] عروق [illegible] منقسم [illegible] و معده کیفیت هر یک اعضا
[illegible] عروق [illegible] کثیرة الالوان [illegible]

لا تحصوها ای درویش ترتیب آلهی و تمشیت نعمتها تمنای در باره خود مشاهده کن و انچه تو آن ماموری از شکرگزاری نعم تقدیم استطاعت
تقدیم رسان و از سر صدق و اخلاص و مزید محبت و اختصاص بگو که الحمد لله رب العالمین فسبحان من جعل الجسد مبنیا علی قائمتین
عمودان یخطان وهما الرجلان وله جناحان یعمل بهما ما یشاء من القبض و البسط وهما الیدان و اعطاه الجواسیس وهو الحواس الخمس و خلق
منزلة دار معمورة الملک مستورة من الامشاج بعد الامتزاج وهی الاخلاط الاربعة المتولدة من الارکان الاربعة و جعل العظام دعائم البدن
والاعصاب اطنبة لهذه الدعائم والعروق مجاری الدم و انهار البدن و جعل من مواصل العظام قطع العضلات و رکب العظام بالعضلات
و قیدها بالاعصاب ثم اناطها بالعروق ثم سترها باللحم و اللحم بالجلد و انبت الشعور من فضلات الابخرة المحتقنة بین اللحم والجلد و جعل هذه الاخلاط
بالکمیات المختلفة فی هذه الطبقات فالدم غالب علی اللحم والبلغم غالب علی المخ والسوداء غالب علی العظم والصفراء غالبة علی الاعصاب بحکم الله
سبحانه و تعالی اعلم بها وهی مدینة البدن علی هذه الاربعة الدعائم و قسم البدن (ای علی السنین) علی قسمین الظاهر والباطن لکل منهما اعضاء رئیسة و یحل البدن
باختلالها و لو بسطنا الکلام فی هذا المقام لاحتجنا الی دفاتر والله اعلم و بدانکه ترتیب که مذکور شد آدمی با دیگر حیوانات مشارکت دارد یعنی
هم در روح نباتی و هم حیوانی و هم نفسانی خدا تعالی انسان را بکمال احسان روحی دیگر عطا فرموده که آن از عالم امر ست و نه متولد از تاثیر اخلاط
و عناصر و مواد و از ملک و ملکوت مستفاد و امتیاز آدمی از سائر حیوانات باین روح ست و آن را روح انسانی گویند و حکما و پیران در حلیت
بدن و خارجیت منزه دارند و از احتیاج بمکان مبرا اگرچه اهل شریعت داخل دانسته اند چون وغور تیسیر ما در داخلیت روح نباتی
و حیوانی و نفسانی اختلاف نگویند بعد از تربیت زیر درس عروق مراتب نموده و دانا و بینا و شنوا گشته و بعضی از محققان گفته اند که بعد از
قابلیت بینائی و شنوائی ست نوری با غذا همراه است آن نور مراتب عروج نموده دانا و بینا و شنوا گشته و آن نور شمول بر سائر موجودات
دارد و عالم بالا مال از آن نور ست **بیت** مرد باید که بوی داند برد + ورنه عالم همه نسیم صباست + آن عزیز دیگر فرموده است **فرد**
روی دیده ست آنکه هر ذره رخاک + جامی ست جهان نما چو در وی نگری + ای درویش چون ذات مرکب از دو چیز دارد نور و ظلمت
و این هر دو بایکدیگر آمیخته اند و تا نور از ظلمت جدا نگردد صفات نور ظاهر نشود و امتیاز نور از ظلمت در ذات حیوان نتواند بود که در اندرون حیوان
کارکنانند که نور را از ظلمت ایشان جدا می کنند مثلا اول غذا که در دهان در آمد دهان کار خود تمام میکند و بمعده میسپارد و معده چون کار خود
تمام کرد بجگر می دهد و چون جگر کار خود تمام کرد بدل می دهد و دل چون کار خود تمام کرد بدماغ می دهد و چون دماغ کار خود تمام کرد عروج وی تمام
شد و نور از ظلمات ممتاز گشت و صفات نور پیدا آمد و حیوان دانا و بینا و شنوا و توانا گشت و کمال این امتیاز که نور از ظلمت جدا
کند و نور را کما ینبغی بشناسد در انسان اکثر کار خود بکمال رساند هر درجت انسان متحقق نگردد و این کار میسر گردد کم خوردن و کم گفتن و کم خفتن
و از خلق عزلت گرفتن و این عبارت از سلوک اهل وحدت ست والله الموفق رجعنا الی ما کنا فیه بعد از انکه ترتیب و الطاف ترتیب ارواح درجه
مذکور دانستی بدانکه روح انسانی را سر بواسطه ترتیب رب العالمین خالق کرده نه مرتبه نهاده اند که در سبب ترقی وی توانند بود تا چون انسان
تصدیق انبیا کرد علیهم السلام بمقام ایمان رسید و نام وی مومن گشت و چون با وجود تصدیق انبیا اوقات خویش بعبادت مصروف ساخت
بمقام عبادت رسید و نام وی عابد گشت و چون با وجود عبادت روی از دنیا گردانید و از مال و جاه و لذت و شهوت جسمانی اعراض نمود

مقام ریاضت ورید رسید و نام وی زاهد گشت و چون با وجود زهد معرفت ذات و صفاتش میسر گشت و ذات صفات الهی و حکمت اشیا کماهی
بدانست و بدید بمقام معرفت رسید و نام وی عارف شد و چون با وجود معرفت محبت و الهام خداوندی جل و علا مخصوص بمقام ولایت رسید
نام وی ولی شد و چون با وجود محبت و الهام حق تعالی او را وحی و معجزات مؤید گردانید بمقام نبوت رسید و نام وی نبی شد و اگر با وجود
وحی و معجزه او را بکتاب مخصوص گردانید بمقام رسالت رسید نام وی رسول گشت و چون با وجود کتاب شریعت اول را منسوخ گردانید
و شریعت دیگر نهاد و بمقام اولوالعزم رسید نام او را اولوالعزم شد و چون با وجود مرتبهٔ اولوالعزمی او را ختم نبوت داد نام وی خاتم گشت اینست ترقی
روح انسانی از مرتبهٔ مؤمن تا بمقام خاتمی که بکمال تربیت الهی و ربوبیت حضرت کماهی مر نوع انسانی را متحقق گردد و در هر مرتبه ازین مراتب
مذکوره ترتبهاست مر حضرت خداوندی را جل ذکره که در تحت عبارت درنیاید و باشارت درنیاید مگر دیده‌وا الله الهادی سرّی دیگر از اسرار
ربوبیت حضرت رب العالمین جل ذکره تربیت عالمگیری ست قال الشیخ الورکانی فی اسرار الفاتحه قدس الله روحه بدانکه بادشاه عالم تعالی تقدس
و تعظیم هفت آسمان را از هفت زمین تربیت میکند چنانکه هفت زمین را از هفت آسمان پرورش میدهد همچنانکه زمین زکوة جوارهٔ خرمن
آسمان ست آسمان خوشه چین خرمن زمین ست زمین بدست ازان آسمان یافت آسمان تربیت از خانهٔ زمین گرفت مال زمین در
آستین آسمان ست قوت آسمان در دامن زمین ست زمین آسمان آسیا ست و آسمان زمین که آسمان زمینیان است طاعت عبادت زمینیان
بر آسمان همچنان می بارد که برف و باران آسمانیان بر زمین می بارد در ربوبیت حق سبحانه تعالی آسمانیان را طاعت و عبادت زمینیان
می پرورد و زمینیان را برف و باران آسمان تربیت میکند و از بهر اینست که تا در زمین قدم نیکمردان بر جاست در حظیرهٔ ملکوت قدم
آسمان بر پاست لاتقوم الساعة و علی وجه الارض من یقول لا اله الا الله پس چون قدم نیکمردان از خاک برخیزد و دم آزادمردان دست
از افلاک باز دارد و هم زمین الزره بر اندام افتد اذا زلزلت الارض زلزالها آسمان را چشم تاریک شود اذا الشمس کوّرت و اذا
النجوم انکدرت چون ازین دایرهٔ خاکی طاعت و عبادت بر صحرای افلاک نبارد اندران هفت اقلیم قحط سال پدید آید معماران هفت
دست از عمارت باز دارند روضهٔ رضوان پژمرده گردد آسمانیان باستسقا بصحرای عرش بیرون شوند و در بارگاه جلال استغفار گویند تا
ازین خاکدان زمین بران صحرا علیین باران طاعت و عبادت باریدن گیرد فراخ سال ملکوت پدید آید با استغفار فرشتگان از برای
اهل زمین تف آتش دوزخ که بمور جهان جان ست از ارواح عالم وجود مندفع گردد و بهشتی نژاد که قرة العین ایمان ست در جوانی بنیاد پدید آمد
از دم و قدم بنده طاعت و عبادت که باران ملکوت ست باریدن گیرد مرغزار سموات سرسبز شود کشت زار ملکوت تازه گردد در اطباق
آسمانها ازین طاعت فراخ سال پدید آید در ملکوت ازین عبادت قحط سال مندفع گردد همچنانکه درین جهان خاکی از حطهٔ افلاک برف و
باران بارد در هفت اقلیم قحط سال آید و [illegible] پدید آید زمینیان در استسقا بصحرای جهان بیرون شوند و بر آستانهٔ کبریا استغفار گویند
استغفروا ربکم انه کان غفارا یرسل السماء علیکم مدرارا استغفار زمینیان که استغفروا ربکم استسقا هست از برای آسمانیان
زمان [illegible] آسمان [illegible] خاکیان باران افلاکیان ست نفس [illegible] باد [illegible] از مهب قدر [illegible] زمان ارجا برگیرد
[illegible] ذکر [illegible] آسمانیان [illegible] و هو الذی یرسل الریاح بشرا بین یدی رحمته مگر موج دو بحر که دم [illegible] ارواح هوا اندر شود

بهار لطف پدید آید از برکت طاعت و عبادت لای اعلی برف باران بر صحرای جهان بارد و یرسل السماء علیکم مدرارا
در زمین قحط سال هزیمت شود در جهان فراخ سال، پدید آید پس استغفار آسمانیان که ویستغفرون لمن فی الارض استسقا
از برای آسمانیان که استغفروا ربکم استسقاست از برای آسمانیان زبان زمینیان بر آسمانیان هست تسبیح خاکیان از ان افلاکیان است
نفس بر مثال ماه و غیبی از جنب قدر بدمد ابر زمان از جانب گیرد باران و کر بر صحرای آسمان بیارد هو الذی یرسل الریاح نشرا
بین یدی رحمته چون دانستی که قوت و قوت آسمانیان در طاعت ذکر زمینیان عرق ست این مقدار بدانکه بر دروازهٔ آسمان
قسام قضا و قدر ایستاده است پاک از ناپاک جدا میکند لیمیز الله الخبیث من الطیب آنچه پاکست بر ملاء اعلی خرج میکند از بهر آنکه
ساکنان افلاک طاعت پاک توانند خوردن ایشان کید آنچه خاک بد اند بردن قد علم کل اناس مشربهم آسمان پشت دو تا کرده است
بدهان بر خاک نهاده قوت افلاک از مغز آب و خاک بدر می کند زمین دست و پای در دامن کشیده است دم بر افلاک نهاده تا خاک و
پاک از درون افلاک بیرون می کشند یدبر الامر من السماء الی الارض ثم یعرج الیه پس تو حقیقت ربوبیت اینجا بین که آسمانیان
از قراضه سفره زمینیان چگونه پرورش می دهد و زمینیان را از حواله نواله آسمانیان برخسان پرورد و من آیاته ان تقوم السماء
والارض بامره و آنچه مابین آسمان و زمین هست جمله طفیلیان آسمان و زمین اند همه قراضات سفرهٔ ایشان می چینند فلله الحمد رب السموات
والارض و ما بینهما اینجا بین و معنی ربوبیت او بدان ذلک من انباء الغیب نوحیه الیک سری دیگر الحمد لله اولین سخن آدم بود علیه
السلام و رب العالمین رب الحسنیین تجلی کرم بود جل جلاله عالمیان تربیت اول از تجلی ربوبیت حق دیدند سبحانه پرورش ابتدا از پرورش ربوبیت
خدا یافتند جل جلاله آنجا که گفت الست بربکم سعادت ابدی از ان خطاب ازلی یافتند پرورش سرمدی از ان ربوبیت احدی کسب
کردند قالوا بلی آری پیش از پیش همین ربوبیت را قابله تو ساخته بود و دایه ذلک من انباء تا همین ربوبیت پستان لطف
در دهان تو نهاد که الست بربکم طفل جانت در گهوارهٔ قالب شیر بلی از وی مکید قالوا بلی بل ملکه روح زمین ولایت حق تعالی بود ازین
مقدسه در حقیقت جان تو بود که اندرین زمین مقدس کلمه طیب می روید و شجرهٔ طوبی می بالد اول نهال که بر دکر قدم محض کرم در زمین
بین تو نشاند این کلمه ربوبیت که الست بربکم بیخ این درخت در زمین جان فرو شد اصلها ثابت شاخ او تا آسمان ایمان رسید و فرعها
فی السماء صد و بیست و چهار هزار پیغمبر با مدار این درخت آمده اند چندین هزار عالم تربیت این بوستان برخاسته اند تسقی بماء
واحد اما اندرین هوا آن میوه زیبا از غیبه غیب ظاهر نتواند شد تا آن زمان که هوای آشنایی رسد در صحرای یاد باد ازل مرو وزد
رحمت دهان آن دو معرب نسیم صبا بر وزند همان تخم اولین تا چه بار آید که من رنگ از آواره بواره من رنگ تخم الست بربکم بر شود حرکت
مد شاخ ربوبیت بدهان شده رسد گوید ربی الله میوه معنی از حصیص جان ماوج دهان آید الله ربی از شاخ این درخت معرفت گور رحیم
مت گردد و خاک لحد مرغزار بهشت شود رضوان گریبان بهشت گرفته بصحرا لحد بندگشد لحد سده بیاسات بهشت بدارد و القبر روضة من ما
جنة لیس هیچا که الحمد لله اولین سخن آدم بود و هم الحمد لله آخرین سخن آدمیان باشد آخر دعواهم ان الحمد لله رب العالمین کد تک دوست حق
سبحانه اول تجلی بر گوش کرد الست بربکم آخر تجلی بر دیده کند وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة چنانچه ا اگوش قهر دست آمد

ام کرد بر بوبیت با آخر دیده تو بر جوان کرم عشا بد بوبیت کما بدأنا اول خلق نعیده سرّی دیگر از اسرار ربوبیت رب العالمین بشنو
سبحان الله توان روز بیاد داری که آدم صفی صلوات الله علیه بستان این دایه بدان نگریست وعصی آدم ربه فغوی چون این لطیفه ربوبیت
را آدم آزرده شد از کنار مهرش بیداخت قلنا اهبطوا منها جمیعا سه صد سال گرسنه و برهنه در ولایت سینه گلیمان خوری گشت که
و آنرا ولایت هندوان خوانی تا همین دایه لطف بار دیگر این آرزو سلفی آدم من ربه کلمات پستان لطف در دهان او نهاد ربنا
ظلمنا انفسنا در بار بهان مهر و شفقت اورا بنواخت ثم اجتبیه ربه فتاب علیه وهدی نوح نجی صلوات الله وسلامه بر آستان
ما آمد که خداوندا در گهواره زمین هیچ زنده نماند دایه لطف را انگوتا بستان تربیت در دهان مردگان باز گیر و رب لا تذر علی
الارض من الکافرین دیارا گاهم مرگ در بر ثه است و کافر مرده قدیمه این آواز از ازل می آید من عصانی فقد مات هر که در پروردگار عو
صی شد مرد در آن وقت از مشرق تا مغرب همه مرگ عصیان مرده بودند و مرده را غسل باید داد ان الاحرم لطف ازل سد جوی ما آسمان
بشود ففتحنا ابواب السماء بماء منهمر دست قضا سوف کار بر خاک آن بار کرد و فجرنا الارض عیونا فالتقی الماء علی امر قد
قدر جهان مرده را غسل بر آورد و عالم جان داده را آب فرو شست چون از غسل جهان مرده پرداخت زمین را گفت آب خویش بدم
رو سر در و قیل یا ارض ابلعی ماءک با آسمان خطاب آمد که تو نیز آب خویش بنفس سر کش و یا سماء اقلعی وغیض الماء وقضی الامر
واستوت علی الجودی ابراهیم خلیل الله صلوات الرحمن علیه چون بسنگلاخ مکه رسید گرسنه مانده شد آواز برکشید که خداوندا اگر به
ربوبیت تو تربیت فرزندان کن که اندرین بیابان بی آب و نان جمله هلاک شوند ربنا انی اسکنت من ذریتی بواد غیر ذی زرع عند بیتک
داد و بداد که تو آن و جامه از کشت زار می خواهی بیابان حالی بی ساکن واد الوادی لا اجعله مکان البیت تا ما جمله حاجیان را ایشک
بیابان سان و گوشت و روغن و انگبین و سرّه بریان و شتر و گاو و قربان مهمان کنیم تو که ابراهیمی امر و رسالا در ده صوفیان را صفه خانقاه
خوان واذن فی الناس بالحج ابراهیم سعر و منه تا خواجه آخر زمان فرا رسد که مرقعه اوست و همه انبیا خرقه سوخته اوست و او در صلی الله علیه
وسلم انگاه او سفره بهند با صوفیان جهان از اطراف و اکناف من کل فج عمیق بیاده دستوار بسفره او آیند یاتوک رجالا
وعلی کل ضامر انگاه نفرمای که روز عید که جان اعظم سبت باسه روز دیگر که ایام تشریق است در جمله جهان کسی روزه ندارد و روزه عالمیان
روزه حرام باشد که بر در سرای سلطان عز وعلا در خانقاه سید المرسلین صلی الله علیه وآله وسلم خلیل خدای علیه الصلوة والسلام خانه
ساخته وحبیب حق صلی الله علیه وسلم سفره انداخته کلوا من طیبات ما رزقناکم ابراهیم علیه السلام بهار ربوبیت را استغاثت بیا لکحت
رب ارنی کیف تحیی الموتی چنان خواهد که ابراهیم علیه السلام خواست تا تو نیز نماید که این صحرای مرده و این سنگلاخ بر مرده را چگونه
زنده خواهد کرد خطاب آمد فخذ اربعة من الطیر چهار مرغ بگیر و پاره پاره کن و بر سر هر کوهی پاره از هر یک بنه انگاه بخوان تا آوازه نواز
بجمله ذرات گوشت و پوست هر یک از اطراف و اکناف جبال با هم القضا ثم ادعهن یاتینک سعیا انگاه چون بخوانی که
آوازه نوازه تو ذرات گوشت از اطراف کوه با یکدگر توام آورد عقیقت ندائی که در دعوت واذن فی الناس از دهان
بر آن تو ذرات بریت توام رسانیدن و از اطراف جهان جمله را بر کعبه جمع توان کردن علی کل ضامر یاتین من کل فج عمیق تویف

صدیق را صلوات الله وسلامه علیه چون طلع روح سالو و بیان سبب که عزیز مصر را رب خواند ذکر نی عند ربک طیبه قدم هفت سال
و هفت ماه و هفت روز بیش اختتام فرموده در زندانش بازداشت از بعد اختتام چون تندرست شد رجوع نیاز برب حقیقی نمود گفت قد آتیتنی الملک
و علمتنی من تاویل الاحادیث چون مرا تندرستی کرامت فرمودی و مائده علم تعبیر در پیش جانم نهادی مرا هم درین تندرستی سازگاه
حولیش رسان توفنی مسلما و برحسب کرم خویش به دیدار گذشته من و اصل گردان والحقنی بالصالحین بار هم کلمه نوبت او دکه موسی
علیه الصلوة والسلام گرسنگی خویش رو عرضه کرد و رب انی لما انزلت الی من خیر فقیر اگرچه در صباوت نوبت از مائده سخن قوت
کلمه خورده ام هنوز صورت مجاعت من تسکین نپذیرفته از لوای [illegible] رب ارنی انظر الیک خطاب آمد که لن ترانی این طعام
بغایت قویست و معده تو ضعیف طاقت این غذا ندارد [illegible] فلکن انظر الی الجبل عاقبت [illegible] از تجلی
راه دیده جان موسی را در گهواره قالب تربیت کرد [illegible] المحمل الی امی موسی [illegible] فرعون بیالوده [illegible] در حوصله
دیده فرعون آلوده نتوان نهاد در ایام رضاع که [illegible] دادیم که [illegible] را [illegible] احینا الی ام موسی ان ارضعیه خون شیر
مادر بخوردی شیر بر پوشیدگان مصر تو حرام کردیم [illegible] فقال [illegible] در گهواره حد قرار نیستان یدا فرعونیان
شیر نظر خورده دیدار ما چگونه تواند دیدن [illegible] آنکه [illegible] بهشت سترا حجت
اما خواجه کونین صلی الله علیه وآله وسلم که دیده از آفرینش [illegible] چون [illegible] بدید آمد گفت ارنا
الاشیاء کماهی در ضمن این التماس سوال دیدار در [illegible] صلوات الله وسلامه
علیه گهواره قالب از راه دیده [illegible] درست [illegible] فی الاولی [illegible] است
آن حضرت صلی الله علیه وسلم معامله [illegible] که علم آنحضرت صلی الله علیه وسلم از احوال
این امت کماهی اطلاعی یافته بود مرایای قلوب [illegible] بسیمای از مطالعه [illegible] از پوست چهره یا امت
رقم فراموش از قلم عواشی بر حواشی صحیفه دل [illegible] از بار معاصی و زلات حمیده دیده لا
مار اور سحاب مالهذا الکتاب لا یغادر صغیرة ولا کبیرة [illegible] کرم بر صحیفه لوح المحفوظ [illegible]
رب غفور بار در اوان ارتکاب جرائم و هفوات [illegible] عصیان
مستلقیین عذرخواهی و تعهد این مشت پاسی فرستاد [illegible] اما حرمت [illegible] کلاه رسالت
و مداوای ایها کرم فرمود [illegible] بیان مقتضای نوبت که
و بیلک لعالهم اجمعین انگاه مقتضای نوبت [illegible] نوبتیان [illegible]
تقدس درساغر انس کرم فرماید [illegible] تجلی طهور بیاراست
وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة قال الشیخ رومی رحمه الله نظم همه حال تو بیم چو چشم باز کنم + همه شراب تو نوشم چو لب فراز کنم +
حرام دارم با دیگران سخن گفتن + اگر حدیث تو باشد سخن دراز کنم + هزار گونه پلنگم بسر بهی که [illegible] کآن بسوی تست ترکتاز کنم +

ز آفتاب مهر رحمتت بگذرد ز نورم ✦ چو ز روی خود بشهنشاه دلنواز کنم ✦ چو پر و بال بر آرم ز شوق چون کیوان ✦ مسعود فلک هفتمین نثار کنم ✦
بدعشق و مرا گفت من همه نازم ✦ همه نثار شو آن لحظه که یار کنم ✦ چو بار را نگذاری همه نیاز شوی ✦ من از برای تو نازم همه نیاز کنم ✦
خموش باش و زبانی لب باز با خموشی که تا برای سماع تو چنگ ساز کنم ✦ سری دیگر از اسرار ربوبیت رب العالمین در عنایت لطافت تسویه
ای درویش اول تراند بیر امر حق تعالی از عرش تا فرش باید دیدن و قضا و قدر خدای سبحانه و تعالی از علی تا ثری باید شنیدن عالم که
سوی الله هست بر عدد و شش از دو چیز است خلق و امر الا له الخلق والامر و این دو چیز باز دیگر دو قسم ست زمان و مکان عرش غایت مکان ست
عرش انتهای المخلوقات و دهر نهایت زمان ست لا تسبوا الدهر فان الله هو الدهر هرچه مکان ست در حیطه عرش ست و هرچه زمانست در
طوای دهر ست عرش بر همه مکان محیط ست و دهر بر همه زمان مشتمل آنگاه پادشاه عالم تعالی و تعظیم کرسی فرو شیب عرش بیافرید و زمان فرو شیب
بر دهر وجود آورد و زمان کرسی اوست در جهانی که عرش آن جهان دهر ست و کرسی زمانست در عالمی که دهر آن عالم عرش ست آنگاه کرسی که
فرو شیب عرش ست بر دوازده قسم ست که موسوم به دوازده برج ست والسماء ذات البروج آنگاه زمان که در حیطه دهر ست به دوازده شهر
که ملقب به دوازده ماه ست ان عدة الشهور عند الله اثنی عشر شهرا فی کتاب الله آن دوازده برج را در تجلی عرش بداشت که
عرش پرورده نور ذات حق ست و این دوازده ماه را در پرتو دهر بپرورد که ترتیب یافته تجلی خداوندست جل و علا آنگاه واسطه
هفت آسمان آن دوازده مکانی بچهار ارکان جهان پیوست از میانجی هشت کوکب آن دوازده ماه زمانی بچهار فصل روزگار در بست
آن چهار ارکان مکانی بر هفت اقلیم قسمت کرد آن چهار فصل زمانی بر هفت روز منطوی گردانید آنگاه عرش از سه صد و شصت قائمه
قسمت کرده و دهر بر سه صد و شصت لطیفه مشتمل ساخت آن سه صد و شصت قائمه چون بکرسی رسید سه صد و شصت درجه شد آن سیصد و شصت درجه
کرسی چون تا آدمی رسد که نهایت همه است سه صد و شصت رگ شد لطیفه لطیفه دهری بزمان رسید سه صد و شصت روز شد و آن سه صد و شصت روز چون با انسان
پیوست که صاف جمله است سه صد و شصت خلق آمد ان فی هذه السلسلة القوم [illegible] آنگاه حضرت رب العالمین جل ذکره ربوبیت
کامله و ترتیب شامله تدبیر امور کلیه و جزئیه از ورای این همه مراتب باین سلاسل غیبیه و روابط لاریبیه از اوج ربوبیت بحضیض عبودیت
پیوسته کرد یدبر الامر من السماء الی الارض و مجموع این سلاسل زمانی و روابط مکانی را در نور ذات و اشعه لمعات صفات خود غرق
گردانید که الله نور السموات والارض تا طالب حقیقت بامن در رفعت سبحات قدس توسل نمودن تواند و رقعه عبودیت بر ذیل ربوبیت
علاقه ترتیب و رشته نسبت توسل کردن داند ذلک تقدیر العزیز العلیم سری دیگر از اسرار ربوبیت الهی جل جلاله بلطف [illegible] رب
العالمین سبحانه تعالی جهاندار اولین ست و سید المرسلین صلوات الله و سلامه علیه جهاندار آخرین ست زیرا که خداوندی بالاتر از احدیت
راه نیست و در بندگی بیشتر از محمدیت پیشگاه نی احدیت که اول ست و احمد ست که آخر ست نور احد بر همه گذشته و با احمد رسیده آنک باعتبار بطن
جدا از همه که گذشته است و با احمد رسیده الم تر الی ربک کیف در عالم پاک چهار فرشته فرو تیبت خدا اند که حمله عرش اند و در جهان پاک چهار صحابه
فرو تیبت احمد اند که حمله شرع اند آمد بر عرش مستولی شد الرحمن علی العرش استوی احمد بر شرع آتیتکم بالملة الحنیفیة از تجلی حق سبحانه چهار
هزار فرشته بچکیده اند که هفت آسمان از ایشان آبادان ست از تجلی محمد صلی الله علیه و سلم چندین هزار پیغمبر چکیده اند که هفت زمین با ایشان

معمور است فرشتگان همه در نور ذات احد اند خلق الملائکة من نور الصدر و الذراعین باز انبیا علیهم السلام جمله در نور ذات محمد اند و از نور ذات احمد اند
و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین باز آنجا گروه دیگر بیافرید فروشیب فرشتگان ستاره شان نام نهاد اینجا جماعتی دیگر بیافرید
فروشیب از انبیا ائمه شان لقب داد ازین جهت سید المرسلین صلی الله علیه و آله و سلم ایشان را ستاره خواند که و قربا علماء امتی کالنجوم
نجوم الارض و خدای عز و جل بیرات آسمان را ستاره خواند و لقد زینا السماء الدنیا بمصابیح علما را بجای رجم جهل اند و ستاره آنجا
رجم شیاطین از علما جهل می رمد و از کواکب دیو می گریزد علما ستاره اسمند و عوام الناس ثوابت پس عالم پاکی و جهان خاکی را باین سلسله
در هم بست آنگاه تدبیر امور آسمان و زمین فرستاد یدبر الامر من السماء الی الارض چون بغایت رسید روی با بدایت نهاد ثم
یعرج الیه پس چهار گونه تجلی حق سبحانه و تعالی دید که بواسطه چهار فرشته در عرش چهار فصل زمان بچهار ارکان جهان رسیده ازین چهار
تجلی یکی بعرش رسید که غایت مکان است دوم بدهر آمد که غایت زمان است سوم بفرشتگان آمد که انبیا و ملکوت اند چهارم بستارگان
که ائمه و علما و آسمان اند آنگاه تربیت چهار ارکان بدین چهار گونه بواسطه عرش و دهر و فرشته و ستاره میکند آنگاه چهار چیز را که عبارت
از معدن و نبات و حیوان و انسان است بحرکت چهار گونه زمان اندرین چهارگانه تجلی ارکان می پرورد تربیه از انوار آن و فیض نامتناهی
مربی خاک و زمین میشود اول ولی نعمت معادن می گردد و خاک و سنگ را در انوار عزت و عنایت چنان می پرورد که آن سنگ و خاک
از تجلی عزت عزیز میشود و زر و گوهر می گردد تربیت تجلی عزت حق تعالی بین که ذرات سنگ و خاک معشوقهٔ جهان با قرة العین دنیا میگردد
و در ممالک دل و جهان سلطنت میرانند و تو دانی که اگر نه این سنگ پرورده تاب تجلی حق تعالی بودی خاکها مقادوی کشتی دو لهای محبت
وی نور ریزی بار بعد از معادن و بیرون از جواهر تجلی ربوبیت حق تعالی نه بین که در حالت مراجعت ازین نقطهٔ آب و خاک بدایع آثار
جهان پاک تربیات میرسد اول برستنی می پیوندد لیعرج الیه جواهر حکمت در شکم زمین و رحم کان می پرورد و نبات از مادر زاد و در نبات
و از رحم خاک بدر افتاده است اما هنوز تمام از اندرون مادر بدر نیامده است زیرا که نبات هنوز در ولایت معادن است و شاخ نبات بناحیه
حیوان رسیده زمین این طفلان را در گهوارهٔ خود نهاده بوده و آسمان مانگی پستان ابر در دهان این اطفال نهاده و شیر باران شان می پرورد
پس این جمله نبات در گهوارهٔ خاک تربیت یافته عالم پاک از تجلی رازقی او بر جمله وجود که میکند و از همه آفریده بهره میرسانند و آن بهره نبات
می گمارد آن نبات از تجلی رازقی او بدان در میرسد که رزق جانوران می گردد و مایه بینائی و شنوائی و گویائی و دانائی می شود بار بالاتر از نبات
پرورش جانوران می کند و تربیت حیوانات بجا می آرد جانوران را بالاتر از نبات بیافرید و نبات را گریبان گرفته در ولایت جانوران کشید
نبات را غذای جانور کرد و جانور را به نبات پرورد حیاتی که تجلی حیات حق است تربیت کرد در حیوان آمد جواهر مثال اطفال بکمال حیات
بنهادند حیات برسید دایهٔ شیر زندگانی بر حیوان فشاند آن حیاتی که تجلی حیات حق تعالی است این جانور را بصد هزار گونه تربیت پرورده
ازین نقطهٔ خاک روی بآن عالم پاک نهاد تحت یعرج الیه جانی بسلسله کار آن جان دریچه در ازل گشاده باشد تا این انوار تجلی حق از آن
دریچه روی بازل نهد تا دائرهٔ منه بدا و الیه یعود تمام شود و این فیض بارگاه از خدا بدان سلسله بقدم باز شود تا سر انا لله و انا
الیه راجعون تحقق پذیرد بنهاد جانوران روشن شود و لوجود حیوانات را دریچه ساخته بود آن تجلی راه بازل می توانست برد آن نور بارگاه

برپایی دانست شد آدمی در ولایت خدا اصل و علاوه بر چنین بود که لطف خدا سبحانه و تعالی بعد از همه اشیا این دیده در ازل کشود و این
شکر بر دیوار نسبت قدم نهاد احسن کل شیء خلقه و بدء خلق الانسان من طین ابتدا تجلی ذات با آدمی سویست خلق الله تعالی
آدم علی صورته آدمی نائب حق شد و خلیفه خدا سبحانه و تعالی گشت انی جاعل فی الارض خلیفة آن جمله انوار تجلی در آدمی جمع آمد
از بهر آنکه انجمن گاه جمله بود و انسان جامع همه بود و او تمام شد جمله بدو بکمال رسید آن تجلی عزت که با معادن داده بود در آدمی بغایت رسید
معادن کارگر آدمی شد آن تجلی را رقی که بنبات فرستاده بود در آدمی بنهایت رسید نبات روزی آدمی گشت آن تجلی حیات که بحیوان داده
در آدمی بکمال رسید حیوان خدمتگار آدمی شد انوار ذات حق سبحانه در محمد صلی الله علیه و آله و سلم بغایت کمال جمال بود که الیوم اکملت
لکم دینکم روی یار نهاد سبحان الذی اسری بعبده لیلاً عرش که دائره است استواگاه احد است فرش که نقطه است سرنگاه
احمد است نور احد سبحانه از عرش بر هفت آسمان میگذرد تا الفرش می آید نور احمد صلی الله علیه و سلم بر هفت زمین میگذرد تا العرش می رسد
پس رب العالمین تجلی حق است که بخلق میرسد الحمد لله تجلی حق است که از خلق باز میگردد در کلام خدا جل و علی الحمد لله مقدم است بر رب
العالمین اما در تجلی باز خدا رب العالمین پیش است از الحمد لله از بهر آنکه رب العالمین ذات حق است و الحمد لله شکر خلق است رب
العالمین تخم کرم باشیده الحمد لله شکر قدم است یا لیده رب العالمین باران ازل است که از قدم حق تعالی می بارد الحمد لله دخل ابدیست
که از خلق می بالد رب العالمین از پاک بخاک می آید یدبر الامر من السماء الی الارض الحمد لله از خاک با پاک باز میگردد که ثم یعرج الیه
رب العالمین وارده ربوبیت الحمد لله ادراک قدم عبودیت است ذلک تقدیر العزیز العلیم سری دیگر از اسرار ربوبیت رب العالمین
جل جلاله بدانکه آن پروردگار باشد و وارده خلق بود عقل اولین این که از مادر کن فیکون زاده است که چگونه ربوبیت الستان
کرم در دبستان این طفل نهاده است اول ما خلق الله تعالی العقل تو اول پرورش حق سبحانه تعالی از ذات این طفل بدان ترتیب خدا
جل و علا از صحیفه حسن این کودک برخوان تا از حقیقت ربوبیت با خبر شوی و بر اسرار تربیت او مطلع گردی بدانکه اول فرزند کن فیکون
عقل است اول ما خلق الله تعالی العقل و اولش قرة العین جهان بوقلمون سید اسعد صلی الله علیه و آله و سلم اول ما خلق الله نوری نهاد
عقل را اول آفرینش بداشت وجود عاقل در آخرت آفرینش بکاست عقل اول وجود فرستاد عاقل آخر بوجود گرفت عقل اولین بهر عقل آخرین
بود عاقل آخرین تخم عقل اولین شد از بهر این معنی بهره خلعت اولیت پوشید و جام سبقت نوشید جهان خالی بود پر از حکمت در بیش
عقل گرسنه نهاد مصحف مائده بود بیرون از دانش بر عقل نام بار فرستاد عقل با اهل عالم نهاد عاقل را مائده خاص فرستاد عقل از جا بجمال
سیر بحور و عاقل از مائده قرآن معمور شد همه عقلها پرورده عقل اولین شدند همه عاقلان شیفته جوان این عقل آخرین گشتند آنگاه عالم که
خوانچه عقل بود در پیش عاقل نهاد که از بیت ما کان و هو کائن الی الابد مصحف که مائده عاقل بود بر عقل فرستاد که ان فی ذلک لذکری لمن
کان له قلب عاقل جان آفرینش در پیش جانش نهاد با انگشت عقل و دیده و دل ازین خوانچه آفرینش مائده مصحف چندان بخورد که در پوست
آفرینش نگنجید چندان فربه شد که از علاف عالم بدر افتاد چنان قوی شد که قدم بر تارک آفرینش نهاد و هو بالافق الاعلی بانگ بر آورد که هر چه
از خوان آفرینش بود جمله یکبار بر دم هنوز سیر نیستم رب زدنی علماً تو الهامی خاص پیاپی شد فاوحی الی عبده ما اوحی که تا عقل گرسنه

شد اکنون عروج می‌نمود عاقل با آنکه عقل نشستۀ مطبخ ازل و معمار بارگاه کبریا بود چون ازل دید از بارگاه کبریا فرمان رسل آورد والقرآن مادبة الله قرآن که مائدۀ حق است
در پیش عقل نهاد و همین بار گرد وار این خوان ازلی شکم شش پهلو کرد وازین قربه دارو ی ابدی سبو بخورد و فربه گشت در دین دیوار بسیت عهد
نگهبید و دوش بدیوار کس تکیه نمی‌نهاد و حویلیش در ولایت قدم ادامت طرش تا ما .. رسید آوازش تا ابد برفت نهاد او ازل
واید گرفت این آن طفل اولین است از عالمیان که تربیت رب العالمین جل و علا بدین مرتبه رسید آنگاه این عقل که پروردۀ علم و حکمت بود
، آنگه جان مصنوع گشت واین عاقل که مربی علم و معرفت بود تربیت قالب نمود شد عقل نور حکمت در دهان جان نهاد تا گوشت
معرفت برگرفت عاقل فروع دانش بر لب قالب چکانید تا شریعت فربه شد معرفت مرجان را فربه دارو ی عقل بود شریعت مر قالب را
نوش دارو ی عقل آمد جان از معرفت قوت گرفت قالب از شریعت پرورش شد جان طفلی بود در گهوارۀ دین سرسالش بار نهاده قالب
کودکی بود در مرقد کلش بر بالین بیار بار داده جان طفلی بود در مهد و این عقل نور معرفتش می پرورد وحق سبحانه گهوارش می جنبانید قالب
کودکی بود در گهوارۀ گل عاقلش بفروع شریعت تربیت میکرد و آسمان گهوارش می جنبانید القلب بین اصبعین من اصابع الرحمن
یقلبها کیف یشاء جنبانیدن گهوارۀ طفل جان است یقلب الله اللیل والنهار حرکت دادن گهوارۀ کودک قالب است عقل از پنج حس جان را
تربیت کرد عاقل به پنج رکن قالب را پرورش داد عقل به پنج حس نعمت این جهان بر جان ریخت عاقل به پنج رکن مسلمانی ملک آن جهان بر
قالب ریخت اینست پرورش رب العالمین چنین است تربیت احسن الخالقین **سری دیگر** از اسرار ربوبیت رب العالمین جل و علا است
که عرش را آنگه آفتاب نشاند با هر سفت آفتاب برزه کشتای نمانده عرش پیرو دهقان فطرت نور از پستان عرش می مکد که روز دیگر از ولادت
نفس عالم بر شیر نور میگردد آنگاه ماه را بدریوزۀ نیم روزه بدر سرای آفتاب می فرستد و قرصات انوار آفتاب در دامن ماه می نهد آفتاب را
مطبخ تربیت فرستاد تا لبسات حلال او میوه‌ها را النضج دهد ماهتاب را در کارخانۀ صباغی شاگردی داده تا جامه‌های ازهار و اثمار بحکم قدرت
فرو برد در جلوه گاه بهار هر گلی را در نظر بلبل بر سر شاخی چون عروسی در کاخی بحلوۀ ناز باعزاز در آرد و در هنگام مهرجان هر میوه را شیوه
بر صفۀ اشجار برنگ و بوی معین بیاراید آنگاه ستارگان ملکوت آن قرصات انوار که درین سفرۀ آفتاب مائده بود بدیشان نهاده برگوشۀ طاق
آسمان مشعله‌داری مسافران فرا ایستاده اند اجرای مقربان بخزینۀ تسبیح و تهلیل حوالت کرد جبرئیل را سفره می نشاند میکائیل را از کیل
ارزاق قوت فرستاد اسرافیل را الوق زرین بر دهان نهاده نوبت روز قیامتش حوالت فرمود و عزرائیل را علوفه و مرسوم در تسبیحات
بر قبض ارواح نوشت حواله اجرای زمین بدکان آسمان افتاد ذخیرۀ زمینیان از کنج خانۀ آسمان بدو دادند که نعمت افلاکیان بزمین می آید طاعت
خاکیان بآسمان میشود کودکان بهاری را در گهوارۀ خاک نماید از ابداء نبات فراداشت مادر آمد و جهه لطف در دست نهاد آتش گرسنه
حوالۀ دکان همه فروش کرد جهۀ تشنه شد شراب آوارد جویبار تعیین فرمود جوی لاغر شد فربه دارو ی او از چشمه‌ها فرستاد چشمها لاغر شود بدد
او از باران فرمود باران بی‌زار شد نوش دارو ی او از دریا مدد کرد دریا دوی نهاد و بر بام ازل سد جوئبار قدم بکشاد انزل من السماء ماء
و دیها اوران آب بجانب دریا باز بکشاد فسالت اودیة بقدرها آنگاه ماهی را در آب جا کرد و مرغ را در هوا به پر .. از آود و مار را سر بالین خاک نهاد
شتر مرغ را از آتش طعام داد طوطی را حوالۀ اجرا بشکرستان افتاد بیشه را مسکن وماوا .. سرکه نهاد کرم را از برگ توت قوت فرستاد

شور را بدانه درسالی قرار داد مار را طلب کبوتر در پرواز آورد کبوتر را از برای دانه کاوین دستار آورد گیاه را در معده گوسفند جا داد عصفا
شیر از میان فرث و دم بیرون آورد دیده گرسنه شد هزار جمال ماکیره بیافرید تا دیده از آن قوت خود بر داشت طالبان حسابات حرامها را آب
بیشمار ماند صد هزار نافه مشک را سر بار کشود تا معده دماغ بآن بیاسود گوش را آرزومند سماع ساخت زبان را بقوالی در صومعه بالحان
مترنم گردانید عاشقان دهان را که مرصاد در وار وصد هزار قافله نعم بود چاشنی گیر ذائقه را سر قوت اعلا از آن معتکف ساخت عقاب عقل را سر قلعه ام
دماغ آشیان داد کبوتر دل را در شکنه سینه بدانه ایمان و سکینه الطمینان فرستاد صوفی روح را در زاویه تن و صومعه بدن بتلقین ذکر ذات و
تعیین فکر صفات خود مشغول گردانید حاصل هر یک را موافق مزاج او قوتی داد و برانداره حوصله او نواله فرستاد بدن را آب و خاک پرورد جان را
بنور پاک تربیت کرد گل را آب و نان پرورش داد دل را بقرب جان منبسط گردانید عاقلان را بدینی حوالت کرد عاقلان را بعقبی دلالت کرد دوست
عاشقان را بمولی استمالت داد ولمولفه عاقلان درکار خویش و عاقلان در کار دوست + عاشقان زین هر دو فارغ محو در دیدار دوست +
عاشق از دیدار حوریها کند میل بهشت + در طریق عشق بار خود بود فی یار دوست + گفتمش انی ماندت بگذر از افعال و صفات + تا همه
حسن خود بینی از آثار دوست + حاجیان را کی بود سر گرد سنگ گل طواف + ملک میبینید دیدار از در و دیوار دوست + صیقل عشق از رخام
دل زداید زنگ غیر + از نقاب احتجاب آید برون رخسار دوست + لمعه نور تجلی چون زند بر طور دل + ذره ذره گرد اندر سر انوار دوست +
هر کرا در بزم قربت باده وحدت دهند + دست در حبل انا الحق میزد در سر دار دوست + عشق اگر خود سر برد خونبها مطلب معین خود رستی را
زد اجی نیست در بازار دوست + والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی خیر المرسلین مقصود وجود العالمین محمد و آله واصحابه
اجمعین الطیبین الطاهرین وعلی جمیع عباد الله الصالحین برحمتک یا ارحم الراحمین

المجلس الثالث من الحمد لله رب العالمین

وهو المجلس التاسع من الکتاب فی بیان العالمین وفیه فصول

الفصل الاول فی بیان لغته واشتقاقه وما یتعلق به من المعانی والبیان فی الانوار العالم اسم لما یعلم به کالخاتم والقالب سلب جمعا
یعلم به الصانع وهو کل ما سواه من الجواهر والاعراض لانها لامکانها وافتقارها الی مؤثر واجب لذاته یدل علی وجوده انما جمعه یشتمل باتحته من الاجناس
المختلفة وعلب العقلاء منهم فجمعه بالیاء والنون کسائر اوصافهم وقیل اسم وضع لذوی العلم من الملائکة والثقلین وتناوله الغیر علی سبیل الاستتباع
وقیل عنی به الناس ههنا فان کل واحد منهم عالم من حیث انه یشتمل علی نظائر ما فی العالم الکبیر من الجواهر والاعراض یعلم به الصانع کما یعلم بما ابدعه
فی العالم ولذلک سوی بین النظر فیهما وقال فی انفسکم افلا تبصرون وذکر الامام الثعلبی رحمه الله فی تفسیره العالم جمع لا واحد له من لفظه
کالانعام والرهط والجیش ونحوها واشتقاقه من العلم والعلامة لظهور اثر الصنعة فیهم فالعالم ما یستدل به علی الصانع وجود المخلوقات دلیل علی
وجود الخالق وایجاده وحدوثها دلیل علی قدمه وبقائها علی هیئته دلیل علی وحدانیته ووجودها علی هیئة مخصوصة مع جواز غیرها دلیل علی ارادته
واتساقها وانتظامها دلیل علی علمه وحکمته واجابة دعوات الداعین دلیل علی سمعه واجابته وعجز الخلق عن درک قضایاه دلیل علی جلاله وعظمته
ونقض العزایم وفسخ الهمم دلیل علی ارادته ومشیته وحرمان المجتهدین دلیل علی قصده وقدرته وسعة العاجزین عن الکسب دلیل علی بسط

ومنته واحسان المقری علی الله سبحانه دلیل علی علمه ورحمته وافتقار الخلق دلیل علی غناه وعجزهم دلیل علی قدرته وضعفهم دلیل علی قوته وانقیادهم
دلیل علی قهره وملکه وفوضهم الیه بالکلیة مع قطع النظر من غیرهم دلیل علی محبته ثم اضاف الرب الی العالمین بیان انه رب الجمیع لیس کارباب
الاشیاء المخصوص والصالح انه مستحق حمد الکل اذ هو خالقهم ومربیهم ومالکهم ولیس وجودهم وربوبیته لوجودهم فقد کان رب العالمین قبل ان یکونوا
ویکون رب العالمین بعد ان یبیدوا وکان خالقا قبل وجود المخلوقات وصانعا قبل وجود المصنوعات وقادرا قبل وجود المقدرات
وقاهرا قبل وجود المقهورات ورازقا قبل وجود المرزوقات قال ابن عطاء رحمه الله رب الذی ربی انفس العارفین بنور التوفیق وقلوب المؤمنین
بالصبر والاخلاص وقلوب المریدین بالصدق والوفاء وقلوب العاقلین بالعبرة والعبرة وقلوب العاشقین بالمحبة والمودة وذکر المفسر
فی تفسیره وجوها وسنذکره فی الفصل الثانی مفصلا

الفصل الثانی فی اقوال المفسرین فی ذکر التفسیر قال ابن عباس رضی الله عنهما ورواه الکلبی هم کل ذی روح علی وجه الارض لانهم هم الذی
یعقلون التربیة روی سعید بن جبیر عن ابن عباس رضی الله عنهما انه قال هم الجن والانس بدلیل قوله لیکون للعالمین نذیرا قال قتادة
رحمه الله هو الجن والانس والملائکة والشیاطین اذ هم المخاطبون قال الحسین بن الفضل البجلی هم الانس من قوله اتاتون الذکران من
العالمین قال الحسن البصری رحمه الله هم الخلائق اجمعون قال جعفر بن محمد الصادق رضی الله عنهما هم اهل الجنة والنار قال مقاتل بن سلیمان
رحمه الله لو فسرت العالمین لاحتجت الی الف جلد کل جلد الف ورقة قال ابو حنیفة العالمون ستة الملائکة عالم والجن من بنی الجان
وذریته عالم والشیطان ابلیس وذریته عالم والانس عالم والبهائم عالم والدواب عالم والطیور عالم والله ربهم وخالقهم ورازقهم قال عطاء
بن ابی رباح العالمون عشرة اصناف الملائکة والجن والشیاطین والوحوش والسباع والبهائم والهوام والدواب البحر والطیور قال
وهب بن منبه رحمهم الله هم ثمانیة عشر الف الدنیا عالم منها وما العمران فی الخراب الا کالفسطاط فی الصحراء قال الضحاک ثلثمائة وستون عالما
ثلثمائة منهم حفاة وعراة لایعرفون خالقهم وهم حشو جهنم وستون عالما یلبسون الثیاب مرّ بهم ذو القرنین وکلمهم قال سعید بن جبیر هم الف عالم
ستمائة فی البحر واربع مائة علی وجه الارض قال مقاتل حیان العالمون ثمانون الف عالم اربعون الفا فی البحر قال کعب الاحبار رحمه الله لایحصی
عدد العالمین احد من الخلق قال الله تعالی وما یعلم جنود ربک الا هو قال ابو هریرة رضی الله عنه ان الله تعالی خلق الخلق حین خلقهم
هم اربعة اصناف الملائکة والشیاطین والجن والانس ثم جعل هؤلاء عشرة اجزاء فتسعة منهم الملائکة وجزء واحد الشیاطین والجن والانس
ثم جعل هؤلاء الثلاثة عشرة اجزاء فتسعة منها الشیاطین وجزء واحد الجن والانس ثم جعل الجن والانس عشرة اجزاء فتسعة منهم الجن وجزء
احد الانس ثم جعل الانس مائة وخمسة وعشرین جزءا فجعل منهم مائة جزء فی بلاد الهند منهم ساطوح وهم اناس وسهم من رؤس الکلاب
لوح وهم اناس اعینهم علی صدورهم وماسوح وهم اناس آذانهم کاذان الفیل ومالوف وهم ناس لاتطاوعهم ارجلهم یسمون دوال ومصیر
هم الی النار وجعل اثنی عشر جزءا فی بلاد الروم النسطوریة والملکانیة والاسرائیلیة مصیرهم جمیعا الی النار وجعل ستة اجزاء منهم فی المشرق یاجوج
ماجوج وترک خاقان وترک خزر وترک خرخیز وکلهم من اهل النار وجعل ستة اجزاء منهم من الدیلم البربط وحبشة والسودان وبربر وسائر
ترک العرب مصیر کلهم الی النار وبقی من الناس من اهل التوحید جزء واحد فجزءهم تلثة وسبعین جزء اثنان وسبعون علی خطر وهم اهل البدع

والضلالة وفرقة ناجية وهم اهل السنة والجماعة وحسابهم على الله يغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء فهذا تفسير رب العالمين
ذكر الامام الثعلبي في تفسيره المسمى بالكشف والبيان نقلا عن ابي بن كعب رضي الله عنه انه قال العالمون هم الملائكة وهم ثمانية عشر الف
ملك منهم اربعة آلاف وخمس مائة ملك بالمشرق الرابع من الدنيا مع كل ملك من الاعوان ما لم يعلم عددهم الا الله عز وجل ومن ارض بيضاء
كان الرخام عرضها مسيرة الشمس اربعين يوما طولها لا يعلمه الا الله ملائكة يقال لهم الروحانيون لهم زجل بالتسبيح والتهليل لو كشف عن صوت
احدهم لهلك اهل الارض من هول صوته فهم العالمون منتهاهم الى حملة العرش قال الحسن ومجاهد وقتادة هو عبارة عن جميع المخلوقات واحتجوا
بقوله تعالى قال فرعون وما رب العالمين قال رب السموات والارض وما بينهما هو الاختيار ذكر الامام السمعي رحمه الله في تفسير
بحر العلوم في بيان ان العالم عبارة عن السموات والارضين وما فيهما وقال ابن عباس رضي الله عنهما اول ما خلق الله تعالى هو جوهر طوله
مسيرة عشرة آلاف سنة وعرضه مسيرة عشرة آلاف سنة نظر اليه بالهيبة فذاب وجعل يقول الامان وجعل يرتعد منه بحار ور … اثلاثا
ثلث نار وثلث زمهرير وثلث بحار … يا بحار كن سماء ويا زبد كن ارضا ائتيا طوعا او كرها قالتا اتينا طائعين فالارضون سبع الاولى
التي نحن عليها اسمها الرمكا وتحتها الريح العقيم زمت بسبعين الف ملك اوحى الله تعالى الى خزانها ان افتحوا بابا منها على قوم عاد
فقالوا ربنا الفتح قدر منخر ثور قال الله تعالى اذا لقلبت الارض عليها فضيق حتى جعل قدر ثقب حلقة خاتم فخرجت ريح صرصر عاتية
سخرها عليهم سبع ليال وثمانية ايام حسوما فترى القوم فيها صرعى كأنهم اعجاز نخل خاوية فنسف الله الجبال والتلال
والحصون والقصور قال الله تعالى ويسئلونك عن الجبال فقل ينسفها ربي نسفا … الله اهل جهنم يقطع بها جلودهم
ويحرق … ثم يعيد خلقا جديدا والثانية اسمها خلدة وفيها عقارب اهل النار كالبغال لها اذناب كالرماح كل ذنب ثلثمائة
وستون فقارة كل فقارة فيها ثلثمائة وستون فرقا كل فرق ثلثمائة وستون قلة لو وضعت قلة في وسط الارض لماتوا … يسلطها
العقارب على اهل النار فتنشط جلده ولحمه … على قدميه ويحل سمها في كل شيء من لحمه وجلده وعروقه وعظمه ثم يعاد خلقا جديدا كما هو في القرآن
الثالثة اسمها عرفة فيها هوام كالنحل سمها … تحرق بارحهم يسلط على اهل النار وهو اشد من كل عذاب والرابعة اسمها جرباء فيها الحيات
لكل حية ثمانية عشر نابا كل ناب كالنخل تحرق سمها نار جهنم لو … ان تضرب نابها على عظم جبل لدكته وانها تلتقي على الكافر فيمصمص
راسه ثم … فيقع على قدميه وهو اشد من كل عذاب … ثم يعاد خلقا جديدا ولا موت فيها والخامسة اسمها ملثا فيها
الكبريت وهي حجارة عظام كالجبال قال الله تعالى وقودها الناس والحجارة تعلق بها من … الكفار فتلتهب بها النار جمرا على صدورهم
ولما على وجوههم قال الله تعالى وتغشى وجوههم النار فهم يعذبون اولا بالنعيم ثم … على ترتيب ما قلنا قال الله تعالى زدناهم
عذابا فوق العذاب السادسة اسمها سجين فيها دواوين اهل النار فيها اسماؤهم واعمالهم الخبيثة وفيها بحار لو طرحت فيها الجبال
الراسيات لذابت والسابعة اسمها عجيبا فيها ابليس محبوس مقيد يداه … عليه وكذلك الرجال … طالع الى … وياتيه جنوده
بالاخبار يعرض على النار كل صباح ومساء … اقامت القيامة وكشف الغطاء عن سقر … يا فتح نار فتحرق نار جهنم وتاكله كما تاكل النار
… المدودة وجهنم دركات سبع جهنم ثم لظى ثم الحطمة ثم السعير ثم سقر ثم الجحيم ثم هاوية عمق كل واحدة مسيرة خمسين الف سنة من الدركة

الی الدرکة خمسمایة سنة فاذا صارت نار سقر یوم القیامة الی البحر المطبق علی جهنم وهو بحر البحور واصل المیاه فیلتهم اسرع من طرفة عین فیصیر
ماءه کان لم یکن واشتعلت فی الارضین السبع فصارت کانها جمرة واحدة فیهوی جمیع ما ذکرنا فی الارضین الی النار کانها الحسان فی النار الیوم
هذه الدرکات تحت الارضین السبع فی کل درکة سبعون الف جبل من نار علی کل جبل بهذه العدد واودیة فی کل وادیة بهذه العدد شعوب فی کل
شعب بهذه العدد قصور فی کل قصر بهذه العدد بیوت و فی کل بیت بهذا العدد اشجار فی کل شجر بهذا العدد غصون فی کل غصن بهذا العدد
ثمار و فی کل ثمار دود و فی کل دودة بهذا العدد حیات فی کل حیة سمها ونابها دعصها وتقرضها اعضاء الکافر بحیث لا یوصف وتحت هذه الدرکات
الیوم ملک هذه کلها علی راسه والملک علی صخرة الصخرة علی قرن الثور والثور علی ظهر الحوت والحوت علی الماء والماء علی الثری والثری علی الریح
والریح یمسکها الله تعالی بقدرته وقیل ان الحوت اذا رفعت راسها من جانب وذنبها من جانب حتی اذا رتهما فوق السموات وما فوقها وما تحت
دیبها فی فیها دائر علی العرش علی مناکب الملائکة علی السموات وهی علی جبل قاف وهو علی الارضین الی ان ینتهی الی الریح والله تعالی یمسکها
بصورت العالمین فحافظ الکل اجمعین وقالوا لما خلق الله تعالی الارض وکانت تمید علی الماء فامر الله تعالی جبرئیل علیه السلام ان یمسکها
لقصد ذلک فعجز عن ذلک فقیل له اغمض عینیک ففعل ثم امر بفتحها فنظر فاذا هو بجبل قاف محیطا بالارض کالخاتم بالاصبع وهی زبرجدة خضراء طوله
مسیرة خمسمایة سنة وعرضه کذلک راسه کراس الانسان ووجهه کذلک بینه وبین السماء ثمانون فرسخا وارسی الله الجبال فسکن به الارض
فقال جبرئیل علیه السلام یا رب هل خلقت شیئا اشد من الاحجار قال نعم الحدید یقطع الحجارة قال یا رب هل خلقت اشد من الحدید قال نعم النار
[illegible] وتذیبه قال یا رب هل خلقت شیئا اشد من النار قال الماء یطفئها قال فهل خلقت شیئا اشد من الماء قال نعم السحاب یحمله قال فهل
خلقت شیئا اشد من السحاب قال نعم الریح یفرقه قال هل خلقت شیئا اشد من الریح قال نعم الانسان یرد صبا قال هل خلقت شیئا اشد من
الانسان قال نعم النوم یغلبه قال هل خلقت شیئا اشد من النوم قال نعم الهم یطرده قال هل خلقت شیئا اشد من الهم قال نعم الموت یذهبه
قال هل خلقت شیئا اشد منه قال ان الله قاهر علی کل شیئ و فی تفسیر بحر العلوم ایضا لما خلق الله الارض جعلها سبعا و لبعض السموات کذلک
والارض السابعة السفلی فی مقابلة الارض التی فوقها کحلقة فی فلاة ثم هذا الارض مع السابعة فی مقابلة التی فوقها کذلک ثم [illegible] السابعة
والسادسة بمقابلة الرابعة کذلک الی ان تقال الارضون کلها بمقابلة السماء الاول کذلک ثم السماء الاولی مع الارضین السبع بمقابلة السماء
الثانیة کذلک الی ان تقال السموات السبع والارضون السبع بمقابلة اللوح کذلک ثم هو مع السموات السبع والارضین السبع بمقابلة القلم
کذلک ثم بمقابلة الکرسی کذلک ثم الکرسی مع کل شیئ تحته بمقابلة العرش کذلک فسمی الله تعالی العرش عظیما [illegible] انه سمی الدنیا
کلها مع ما فیها قلیلا وفی عظمة العرش احادیث کثیرة فی بعضها ان الله تعالی خلق من العرش [illegible] الف قندیل فی واحد [illegible] السموات ما بینها
والارضون وما فیها والجنة والنار ولا یدری الخلائق ما فی القنادیل الا الله و فی عظمة العرش حدیث صحیح [illegible] الامام فی بحر العلوم
مسلسلا الی انس بن مالک رضی الله عنه انه قال سالت رسول الله صلی الله علیه وسلم عن عرش رب العزة جل جلاله قال [illegible]
علیه السلام عن عرش رب العزة سبحانه وتعالی فقال سالت جبرئیل علیه السلام عن عرش رب العزة عز وجل فقال سالت اسرافیل علیه السلام
عن عرش رب العزة جل ذکره فقال سالت اللوح عن عرش رب العزة تعالی سلطانه فقال سالت القلم عن عرش العزة [illegible]

فقال ان العرش ثلثمائة الف وستين الف قائمة بين قوائمه كالطباق الدنيا ستون الف مرة تحت كل قائمة ستون الف مدينة
في كل مدينة ستون الف صحراء في كل صحراء ستون الف عالم مثل الثقلين الجن والانس ستون الف مرة تعلمون ان الله تعالى
خلق آدم عليه السلام وكابليس اللهم الله تعالى استغاثتي لمحب ومحب ابو بكر وعمر وعثمان وعلي رضي الله عنهم اجمعين والله سبحانه وتعالى
وعزمهم ووصف نفسه بذلك حمد وقال الحمد لله رب العالمين في تفسير بحر العلوم ايضا عن وهب بن منبه رحمه الله تعالى قال اخبرنا
ابو عثمان قال قلنا لسلمان الفارسي رضي الله عنه يا ابا عبد الله حدثنا رحمك الله من خلق السموات وما فيهن من العجائب فانك ان فارقتنا
لم نجد من يحدثنا فقال سلمان نعم خلق الله السموات السبع وسماهن باسمائهن واسكن كل سماء صنفا من الملائكة يعبدونه واوحى في كل
سماء امرها فسمى السماء الدنيا رقيعا وقال لها كوني زمردة خضراء فكانت وسمى السماء الثانية ارقلون وقال لها كوني فضة بيضاء فكانت ثمها
ملائكة قيام مذ خلقهم الله وسمى السماء الثالثة قيدوم وقال لها كوني ياقوتة حمراء فكانت ثم طبقها ملائكة ركوعا لا يختلف ساكنهم صفوفا قد حنوا ظهورها
احدًا لو قطرت عليهم من لم يجد منفذا وسمى السماء الرابعة ماعون وقال لها كوني درة بيضاء فكانت ثم طبقها ملائكة سجودا على امثال الملائكة
الركوع وسمى السماء الخامسة ربعا وقال لها كوني ذهبا احمر فكانت ثم طبقها ملائكة يبكون من خشية الله سبحانه حملهم الملائكة العواص
وسمى السماء السادسة دفنا وقال كوني ياقوتة صفراء فكانت ثم طبقها ملائكة قعودا ترعد فرائصهم تهتز رؤوسهم لهم اصوات بالتسبيح لله
بها ويقدسونه لو قاموا على ارجلهم بخرق الارض السابعة السفلى وبلغت رؤوسهم السماء السابعة العليا يستقيمون يوم القيمة على ارجلهم
بين يدي رب العالمين وسمى السماء السابعة عريبا وقال لها كوني نورا فكانت نورا يتلألأ ثم طبقها ملائكة قياما على رجل واحدة تعظيما
سبحانه وخيفة من عذاب الله جل وعلا قد خرقت ارجلهم الارض السابعة السفلى ورؤوسهم تحت العرش من حيران سلغ العرش وهم يقولون لا اله الا
الله ذو العرش المجيد سبحان ذي الملك والملكوت سبحان ذي العزة والجبروت سبحان الحي الذي لا يموت سبوح قدوس رب الملائكة والروح
ويستغفرون للمؤمنين والمؤمنات ثم يعودون في التسبيح لله والتحميد له سبحانه ثم في دعاء المؤمنين وهم على هذا الى ان يقوم الساعة ويروى ان
خازن السماء الدنيا اسمعيل وله مائة الف نائب لكل نائب مائة الف تابع وخازن السماء الثانية ميكائيل له مائتا الف نائب لكل نائب مائتا
الف تابع وخازن السماء الثالثة كوناسيل له ثلث مائة الف نائب لكل نائب ثلث مائة الف تابع وخازن السماء الرابع هو نائيل له اربع مائة
الف نائب لكل نائب اربع مائة تابع خازن السماء الخامسة سقطائيل له خمس مائة الف نائب لكل نائب سبع مائة الف تابع وفي رواية اهل السماء
الدنيا في التكبير واهل السماء الثانية في القيام واهل السماء الثالثة في الركوع واهل السماء الرابعة في السجود واهل السماء الخامسة في القعود واهل السماء السادسة
في القيام واهل السماء السابعة في الدعاء وكلهم يثنون على الله تعالى ويصلون على النبي صلى الله عليه وسلم ويدعون لامته قال النبي صلى الله عليه
وسلم سألت اهل السموات اي وقت تدعون امتي وتصلون على فاخبروني ان اهل السماء الدنيا امروا بذلك قبل خلق آدم عليه السلام بخمس سنين
واهل الثانية قبل عشر سنين واهل الثالثة بخمس عشر سنة واهل الرابعة بعشرين سنة واهل الخامسة بخمس وعشرين سنة واهل السادسة بثلثين سنة واهل السابعة بخمس وثلثين
سنة وقال عليه الصلوة والسلام رايت في السماء الدنيا سبعين الف ملك يستغفرون لابي بكر وعمر وفي السماء الثانية سبعين الف ملك يلعنون
مبغضي ابي بكر وعمر وفي السماء الثالثة سبعين الف ملك يستغفرون لمحبي عثمان وعلي وفي السماء الرابعة سبعين الف يلعنون مبغضي عثمان وعلي

وفي السماء الخامسة سبعين ألف يستغفرون لمحبي عامة الصحابة وفي السماء السادسة سبعين ألف ملك يلعنون مبغضي عامة الصحابة
وفي السماء السابعة سبعين ألف ملك يستغفرون لمحبي أهل بيتي ويلعنون مبغضيهم وقال عليه السلام رأيت ملائكة السموات بعضهم أبكى
من بعض فأهل السماء الدنيا يبكون وتترقرق عيونهم وأهل السماء الثانية يبكون ويتقاطر دموعهم وأهل السماء الثالثة يبكون ويتسال دموعهم
كالقرب وأهل السماء الرابعة يبكون ويسيل دموعهم كالعيون وأهل السماء الخامسة يسيل دموعهم كالأنهار وأهل السماء السادسة عيونهم كالأودية
وأهل السماء السابعة كالبحار فسألت جبرئيل عليه السلام عن ذلك فقال إن أهل السموات السبع يبكون لك كذلك منذ قرب من سبعة آلاف
سنة منذ وقع اسمك في صحيفتهم يبكون على أنفسهم بسوء عاقبة أمورهم ولا مه لمن خفي عليه عاقبة أمره الا يبكي فرجع رسول الله صلى الله عليه وسلم
باكيا على الأمة وكان إذا سئل في ذلك كان يقول لو تعلمون ما أعلم لبكيتم كثيرا وفي الخبر إذا ضحك العبد قال الملائكة يا غافل تضحك والموت أمامك
والقبر وراءك إلى هنا منقول من تفسير بحر العلوم للإمام السمرقندي رحمه الله وقال الإمام الحسن بن عبد الكريم بن أبي الحسن الكاتب قدس الله
روحه بسنده إلى عطاء بن أبي ميمون عن كعب الأحبار رضي الله عنهما أنه قال وجدت في بعض ما أنزل الله تعالى على موسى بن عمران صلوات الله
وسلامه أن موسى عليه السلام قال يا رب إني أريد أن أسألك عن أشياء وأنا أهابك قال يا موسى سل عما بدا لك قال يا رب أين أنت
قال يا موسى في قلب المؤمن التقي قال يا رب ومن التقي قال الذي يتقي الحلال مخافة أن يقع في الحرام قال يا رب أين مسكنك قال فوق
العرش ولا يدري العرش أين أنا قال رب من عندك قال ملائكتي قال يا رب كم هم قال اثنا عشر أسباطا قال وكم السبط الواحد قال مثل
الجن والإنس والشياطين والبهائم والطيور والنمل اثنى عشر ألف مرة قال يا رب الملك أحب إليك أم المؤمن قال يا موسى المؤمن الصالح
أحب من الملك قال يا رب ومن الصالح قال الذي يصلح دينه كل يوم قال يا رب من قبل أن خلقت السموات والأرضين والعرش والكرسي
والجنة والنار أين كنت قال يا موسى كنت على درة بيضاء خلقتها قبل العرش والكرسي والسموات والأرضين وجعلت طولها مسيرة خمسمائة
ألف عام وعرضها مثل ذلك وكانت الدرة خلقت قبل العرش قال يا رب فأين تلك الدرة قال يا موسى كلمت الدرة كلمة فارتعدت
وذابت فصارت ماء فنظرت إلى الماء نظرة بالهيبة فغلى وعلى وجهها وضرب أمواجها وأزبد زبدا فخلقت من الدخان السموات ومن الزبد
الأرضين ومن الأمواج الجبال وبقية الدرة المدورة هي الصخرة التي ببيت المقدس ومنها البسط يوم القيامة الأرض التي يحشر عليها
الخلائق من الفضة البيضاء وعليها أعدل بالخلق وأنصر المظلوم وأنتقم الظالم قال موسى يا رب فمن قبل أن خلقت الدرة أين كنت أنت
قال كنت في القدرة كما أنا قادر على أن أمسك الطير في الهوى والسحاب بين السماء والأرض والسماء بلا عمد كنت أنا في الهواء بقدرتي
قال موسى يا رب فمن متى أنت في الألوهية ومن متى أنت إله قال يا موسى سألتني عن غامض علمي وعن باطن قدرتي فلو لم تسبق
رحمتي غضبي لأحرقتك ولو أنك خليلي إبراهيم قال يا رب ولم ذلك قال لأنك تجعل لي غاية ونهاية وبداية ومنتهى وأنا لا غاية لي ولا نهاية
لي ولا بداية لي ولا أول يعرف لي ولا بداية تدرك قال يا رب ما أنت بعجول فإن أردت أن أعلم ما خلق علمك في بدايتك قال يا موسى
كنت أنا ولم يكن شيء غيري فأول ما خلقت شيئا خلقت ثمانين ألف مدينة مثل دنياكم هذه سبع مرات وارتفاع كل مدينة ما بين السماء
والأرض فملأت كل مدينة من الخردل الأبيض وخلقت طيرا أخضر وقلت للطير إن هذه المدائن وما فيهن من الخردل كلها رزقك فكل

هنيئاً مريئاً فاذا انتبهت ربك ذقت سكرات الموت فحصل بأكل في كل يوم سنة دهراً طويلاً فلما رأى في الحب اقصانا حصل بأكل في كل شهر سنة واحدة فواده الموت
وسكراته فلما انصرفي الحب نقصانا كثيراً حصل بأكل في ستة ستة حتى اكل باقي المدائن من الخردل فلما اخر الحبة تكاد صائح السكان وادي الويل
لي من سكرات الموت ومريا يا رب ما حصلت في عمراً طويلاً ولا ارزقا كثيراً فهون علي سكرات الموت فاني قد سبحتك عدد كل حبة سبعين تسبيحة
وسبعين تحميدة فلما اسلط عليه الموت قال يا رب ما اشد سكرة الموت ثم خلقت كل مدينة من تلك المدائن سبعين الف رجل من الملائكة
لامن الآدميين بل خلقتهم من كن ثم عمرت كل رجل سبعين الف عام كل يوم ثلث مائة وستون يوماً كل يوم مثل اعوامكم الف عام فعصاني من هولاء
السبعين الالف رجل واحد فضربت تلك المدائن بعضها على بعض فاهلكت السبعين الالف بعصي على رجل واحد فقال موسى
يا رب وما كانت تلك المعصية قال يا موسى قل لاصحابك ان الخير مني والشر منهم يا موسى خلقت بعد ذلك تسعمائة الف عام نور حبيبي
محمد صلى الله عليه ثم قام بين يدي في الصلوة سبعة عشرة الف عام فصلت قصده من نوري فرشها تحته فسجد لي فاوحيت عليه
صلوة الصبح من ذلك السجدة ثم قام ودخل في صلوة فلم يزل قائماً بين يدي سبعة عشر الف عام فخلعت عليه خلعة من نوري فسجد لي
فاوحيت عليه من تلك السجدة صلوة الظهر وكذلك عام خمس مرات في كل قومة سبعة عشر الف عام كلما خلعت عليه خلعة من نوري
سجد لي فاوحيت عليه خمس صلوات من خمس سجدات ثم خلقت بعد ذلك تسعمائة الف عام على العرش على الماء ثم خلقت لمكان
من الملائكة العرش على الماء فامرتهم ان يرفع العرش الى منتهاه فلم يستطيعوا فخلقت الرابع فلم يقدر وانخلقت نملة اطول اسنام بني آدم
فامرتها ان يرفع العرش الى منتهاه فدخلت تحت الكرسي وقالت بسم الله توكلت على الله واعتصمت بالله لاحول ولاقوة الا بالله
العلي العظيم فرفعت العرش منتهاه فقالت بالملائكتي لو ذكرتموني كما ذكرني النملة لاعطيتكم من القوة مثل ما اعطيتها ثم خلقت الكرسي
من نور العرش وخلقت الشمس من نور الكرسي وخلقت القمر من شعاع الشمس والعرش والكرسي والشمس القمر كلها من
عشر نور محمد حبيبي صلى الله عليه وسلم ونور محمد عليه الصلوة والسلام من نور وجهي ثم خلقت الارضين من زبد الماء والجبال من امواجها
ثم خلقت الجنة من دُر وياقوت ولؤلؤ وجوهر ومرجان وذهب وعقيق وفضة وخلقت فيها من انعامي ما لا عين رأت ولا اذن
سمعت ولا خطر على قلب بشر ثم خلقت دار النار من عصى وسخطي وساري انتقم من عصاني ثم خلقت الجان من قبل نار السموم
ثم خلقت آدم قبل ابيك آدم عمرته عشرة الف سنة ثم مات فخلقت بعشرة الآف آدم قبل ابيك آدم واعاش كل آدم عشرة
الآف سنة ثم خلقت اباك آدم بعده بعشرة الآف سنة هل احصيت يا موسى فقد خلقت ثمانين الف مدينة والخردل والطير ثم
بعد ذلك في تلك المدائن في كل مدينة سبعين الف رجل وعمرت كل رجل سبعين الف عام كل يوم منها مثل اعوامكم هذه
الف عام وبعد ذلك ستمائة الف عام روح حبيبي محمد صلى الله عليه وسلم ثم بعد روح محمد صلى الله عليه وسلم ستمائة الف عام الجنة ثم
بعد الجنة ستمائة الف عام النار ثم بعد النار ستمائة الف عام عشرة الآف آدم عمر كل آدم عشرة الآف سنة فهل احصيت
يا موسى من شئ اباك الا وبهيته فخر موسى عليه السلام ساجداً مغشي عليه سبعة ايام ولياليها فلما افاق قال سبحانك تبت اليك وانا
من التائبين ان لااسالك بعدها عن غامض علمك وعن باطن قدرتك فرب العالمين خالق هذه العوالم المختلفة المرئي

بما ترتبه موافقة لما يقتضيه حكمته البالغة سبحانه والعوالم التي لم تذكر بلسان ولم تخطر على جنان هو اعلم بحالهاس استدلالاً الى آبها
الحمد لله رب العالمين

الفصل الثالث في بيان تقسيم الموجود بانقسام العقلي وبالواجب والممكنات وبيان اقسام ماهياتها

قال الامام الرازي رحمه الله في المفاتح اعلم ان الموجود اما ان يكون واجبا لذاته واما ان يكون ممكنا لذاته اما الواجب لذاته فهو الله سبحانه وتعالى فقط واما الممكن لذاته فهو كل ماسوى الله سبحانه وهو العالم لان المتكلمين قالوا العالم كل موجود سوى الله تعالى لان ماسواه يدل على وجود سبحانه فكان كالعلم لمعرفته تعالى فاذا عرفت هذا فاعلم ان كل ماسوى الله تعالى اما ان يكون متحيزا واما ان يكون صفة للمتحيز واما ان لايكون متحيزا ولا صفة للمتحيز فهذه اقسام ثلثة فالاول هو المتحيز اما ان يكون قابل للقسمة وهو الجسم او لا وهو الجوهر الفرد والجسم اما ان يكون من الاجسام العلوية وهي الافلاك والكواكب والعرش والكرسي وسدرة المنتهى واللوح والقلم والجنة السفلية وهي اما [illegible] كالعناصر الاربعة او مركبة كالمواليد الثلث واما القسم الثاني اي الممكن الذي صفة للمتحيزات فهي الاعراض المتكلمون ذكروا القرب من [illegible] من اجناس الاعراض وما هو عليه تسعة وهي الكم والكيف والاين ومتى والمضاف والوضع والملك والفعل والانفعال واما القسم الثالث وهو الممكن الذي لايكون متحيزا ولا صفة للمتحيز فهو الجواهر الغائبة وهي اما ان يكون موثرة في الاجسام او مدبرة لها [illegible] والمدبرة الاول [illegible] والعقول [illegible] والثاني ينقسم على علوية مدبرة للاجرام العلوية وهو النفوس الفلكية والملائكة السماوية وسفلية مدبرة [illegible] وهي اما ان يكون مدبرة للبسائط [illegible] الكائنات وهم [illegible] ملائكة الارض واليهم اشار صاحب الوحي عليه الصلوة والسلام وقال [illegible] السحاب وملك الجبال وملك الامطار وملك الارزاق واما ان يكون مدبرة للاشخاص الجزئية كالنفوس الناطقة والثالث ينقسم [illegible] بالذات وهم الملائكة الكروبيون وشريرة بالذات وهم الشياطين ومستعدة للخيرات وهم الجن
والانسان [illegible] هذه الاقسام [illegible] هذه الاقسام

الفصل الرابع

الفصل الرابع [illegible] بايد گفت که موجود يا واجب است يعني آنکه [illegible] جائز نبود يا [illegible] آنکه عدم [illegible] جائز بود وممکن [illegible] واجب الله را [illegible] روشن گردد که عالم [illegible] قديم [illegible] صفات کمال [illegible] نقصان [illegible] برهان محقق [illegible] برهان اول آنکه عالم [illegible] ممکنات [illegible] آنکه اجسام [illegible] است که بهر مقداري که فرض کرده شود [illegible] متناهي [illegible] متناهي [illegible] جائز الوجود بود [illegible] دوم آنکه متناهي [illegible] عقل حکم کند جواز زيادتي [illegible] مقدار يا کمتر [illegible] حکم کند [illegible] جائز الوجود بود محتاج فاعل موجود باشد [illegible] آنکه هر چه حقيقت او [illegible] شد وهر چه چنين باشد [illegible] ترجيح مرجح باشد پس معلوم شد که هر چه ممکن بود [illegible] باشد او را مرجح بايد

پس گوییم آن مرجح یا واجب الوجود باشد و یا ممکن الوجود باشد اگر واجب باشد مطلوب درست شد و اگر ممکن باشد نقل سخن
بوی کنیم و آن از سه حال بیرون نبود یا منجر به تسلسل شود و یا دور و یا بواجب الوجود رسد و تسلسل و دور هر دو محال در سد شد که جمله
ممکنات منتهی به واجب الوجود برهان دوم بر هستی واجب الوجود آنست که جمله عالم جسمانی ممکن الوجود است هر چه ممکن الوجود
باشد او را موثری باید لازم آید که جمله عالم جسمانی را موثری باشد اما مقدمه اولی که گفتیم جمله عالم جسمانی ممکن الوجود است برهانش
این است که هر چه متحیز بود او را دو جانب بود در مقابل و یمین او غیر یسار بود و فوق او غیر تحت و هر چه او را جانب بود او را منقسم
باشد پس لازم آید که هر چه متحیز باشد منقسم بود و هر چه منقسم بود او را جزو باشد و او محتاج جزو خود باشد جزو او غیر بود پس هر
منقسم بود محتاج غیر خود بود و ممکن بود پس مبرهن گشت که عالم ممکن الوجود است اما مقدمه دوم که گفتیم هر چه ممکن الوجود است او را
موثری باید برهانش این آنست که ممکن الوجود آنست که نسبت هر دو طرف یعنی نیستی و هستی او بذات او برابر بود پس اگر یکی جانب راجح
شود بخود لازم آید که حقیقت او هم مقتضی استوا باشد و هم مقتضی رجحان و این محال است پس معلوم شد که او را مرجحی باید
واجب الوجود که موثر و موجد وی باشد و هو المطلوب برهان سوم در معرفت هستی آفریدگار تعالی و تقدس آنست که جمله اقسام عالم
از راه جسمیت برابرند و هرگاه که برابر باشند در عالم حقیقت و ماهیت هر چه بر یکی روا باشد بر دوم نیز روا باشد و چون معنی درست
شد معلوم شد که آسمان که بلند است روا بود که در نشیب بود و زمین که در نشیب است روا بود که در بلندی بود و آتش که گرم و خشک است
روا است که سرد و تر بودی و آب که سرد و تر است روا است که گرم و خشک بودی چون این مقدمه درست شد گوییم که اختصاص هر یک
از اجسام بصفت معین و تشکل معین و حیز معین از باب جائزات باشد و هر چه جائز باشد او را مرجحی باید چنانکه گذشت این جمله اجسام
عالم محتاج اند در حصول صفت معین و حیز معین و تشکل معین بر موثر و مدبر و مقدر پس گوییم که آن موثر یا جسم بود یا جسمانی یا نه جسم
بود و نه جسمانی روا نبود که جسم باشد زیرا که اختصاص جسم به موثریت هر آئینه از جائزات باشد و سخن در وی چون سخن باشد در اجسام دیگر
روا نبود که جسمانی بود که جسمانی صفتی باشد حال در جسم معین و عین همان سخن باز آید پس باید که مدبر عالم نه جسم بود و نه جسمانی بلکه
خدای صانعی باشد قدیم واجب لذاته سبحانه و تعالی و هو المطلوب این بود بیان افتقار عالم بصانع قدیم علیم و حکیم مجملا و اما بر
سبیل تفصیل که هر فردی از افراد عالم بتعیین بر وجود صانع خویش چگونه دلالت میکند از حیز امکان بیرون است و ما انجه عمده عالم اجسام
در این آیت کریمه مذکور است قال الله سبحانه و تعالی ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار
والفلک التی تجری فی البحر بما ینفع الناس وما انزل الله من السماء من ماء فاحیا به الارض بعد موتها
وبث فیها من کل دابة وتصریف الریاح والسحاب المسخر بین السماء والارض لآیات لقوم یعقلون اعلم ان
الله سبحانه فی هذه الآیة اشار الله تعالی مستولیا مجملة ولکن فی هذه المقام لا بد من ذکر شیء من الاستدلال بما ذکر الله تعالی فی هذه الآیة
وهی ثمان آیات **الاول** السموات فیها دلالة علی وجود الصانع من وجوه الاول الاستدلال بمقادیرها هذه الافلاک فانها
اشتراکها فی الطبیعة الفلکیة اختص کل واحد منها بحجم معین و صفة معینة مع انه لا یمتنع فی العقل [illegible] علی ازید من ذلک

المقدار والنقص منه فلما اختص كل واحد منها بمقداره الخاص مع ان المقادير باسرها على السوية قضى العقل بافتقاره الى المقدر
المعير الى مخصص ومرجح وذلك هو الله سبحانه وتعالى ومثاله في الانفس ان الاعضاء الظاهرة والقوى الباطنة كلها بمقدار
معين ولكل منها خاصية معينة وكذلك لكل فرد من افراد الانسان خاصية معينة ومزاج معين وكل واحد يخلق لكل شيء معين
كما قال عليه السلام كل ميسر لما خلق له فلا تطلب من المطيع العصيان ومن الشاك الكفران ومن الطالب الحرمان ومن الغافل
الوجدان ومن الجاهل العرفان **الثاني** من وجوه الاستدلال بالسموات ان السماء مخلوقة من الدخان والدخان في غاية
الكدرة والظلمة والسموات في غاية الصفاء والشفافة فاظهار اعظم الاشياء صفاء ولطافة من اشد الاشياء كدورة وظلمة من
اول الدلائل على كمال القدرة والنكتة فيه ان النفس الامارة بالسوء بمنزلة الدخان الكدر ومحبة الله سبحانه وتعالى في غاية الصفاء
وهي تتعلق بالنفوس الانسانية بواسطة التربية الربانية كما ان النار اذا اشتعلت من المقداح فاول نور دينا القطن المحرق
الاسود ولكن ابدل كدورة سواده كذلك النفس الامارة عند ظهور لمعات انوار المحبة وهذا عند ارباب الحقائق من اول الدلائل
على وحدانيته سبحانه وتعالى كما قلت في شعر الى **ابيات** گرز دو دنفس ظلمت تاك بودم سوخته * زامتزاج آتش عشق تو نورانی
شدم * من جهان بيرون شدم از ظلمت هستی خويش * تا بنور هستی او آنكه ميدانی شدم * وجعلها بحيث ان الناظر الى السماء
والكواكب يزيد في النظر قوة وكمالا وجعل لون السماء وهو زرقة انفع الالوان للعين ليعلم الانسان انه هو الذي يقلب الشيء
من صفة الى ضدها ومثاله السيئات التي هي المظلم الكدر التي تعمي عين العقل المنظر الضمير الروح فانظر الى قدرته وشيوع رحمته
كيف بدلها بسبب التوبة حسنات نورانية تقر بها العيون وتفرح بها القلوب كما قال الله تعالى اولئك يبدل الله سيئاتهم
حسنات وكذلك حفرة القبر الظلماني جعلها بلطفه العميم وكرمه الجسيم روضة من رياض الجنة بانوار الرحمة **الثالث** ان الدخان
اذا توسط بين الناظرين والمنظور اليه صار حجابا بينهما ثم انه تعالى خلق الكواكب النيرة في اجرام الافلاك بحيث لم يبصره شيء من
اجرام الافلاك مع عمقها مسيرة خمسمائة عام حاجبا بين تلك الانوار وبينها ومثاله ان الكواكب التوحيد والايمان الذي استضاء
من نور الله سبحانه بلا واسطة قد طلع من مشارق قلوب الموحدين وقد كان بينه وبين الانسان سبعون الف حجاب فانظر الى الله
تعالى كيف يلقي نوره في الجسم ليتلألأ ذلك النور الى السر فيقوم للعبد فعل التعبد ثم يتلألأ الى الفؤاد فيقوم اصل التوحيد فيقوم فعل التوحيد
فيصير عارفا بالله وجميع صفاته ثم يتلألأ ذلك النور الى القلب فيقوم به الايمان ثم الى الصدر فيقوم به الاسلام ثم يسري ذلك النور في
الاعضاء فيقتضي للعبد بالاجتناب عن المناهي والائتمار بالاوامر **الرابع** ان الافلاك كلها مشترك في الطبيعة الفلكية والجسمية
وقبول الاعراض لكن اختص كل واحد منها بحجم معين وحركة معينة بسرعة وبطء فانظر الى الفلك الاعظم مع نهاية اتساعه وعظمه يدور
في كل يوم وليلة دورة تامة والفلك الثامن الذي هو اصغر منه لا يدور دورة تامة الا في ستة وثلاثين الف سنة على قول القدماء
وفي اربعة وعشرين الف سنة على قول المتأخرين ثم الفلك السابع الذي تحته يدور في ثلاثين سنة دورة تامة فاختصاص الفلك
الاعظم بتلك السرعة الشديدة والفلك الثامن بذلك البطوء العظيم امر على خلاف العقل لو قيس على هذه الوجوه دل على انه بسبب تقديرها

العزيز العليم جل جلاله **الخامس** ان كل فلك يماس بمحدبه فلكا آخر فوقه وبمقعره فلك آخر تحته وتلك الافلاك متشابه الاجزاء متشاكلة الجوانب فكل ما يصح على احد جانبيه وجب ان يصح على الجانب الآخر منه فالفلك الفوقانى الذى لقيه بمحدبه صح ان يلاقيه بمقعره والتحتانى على عكس ذلك فحينئذ يثبت ان يصح حصول الاعلى فى الاسفل والاسفل فى الاعلى فاختصاص كل واحد بالحيز والوضع دليل على قدرة القادر وتعالى فى العالم الصغير ظاهر **السادس** انا نشاهد هذه الافلاك متحركة والحركة لم تكن ازلية لان الحركة عبارة عن الانتقال من حالة الى حالة اخرى وهذه الانتقال يكون مسبوقا بالمنتقل عنه [illegible] ينافى الازلية وثبت انه ليس متحرك فى الازل فتحريكها على تلك الحركة قائم بالفاعل المختار الحكيم قالت الحكماء فى كيفية حركة الافلاك وسرعتها ان اصغر كوكب ترى هو مثل الارض ثمانى مرات ذكره بطليموس اقرب من مائة وعشرين مرة اما الشمس فهى مثل الارض مائة واربعة وستين مرة ثم انك ترى تطلع فى لحظة بسرعة وقدر دار الفلك فى تلك اللحظة [illegible] مثل الارض [illegible] سأل النبى صلى الله عليه وآله وسلم عن جبرئيل عليه السلام هل زالت الشمس قال لا نعم فقال الرسول صلى الله كيف تقول لا نعم فقال [illegible] حيث [illegible] الى ان قلت نعم سارت الشمس مسيرة خمس مائة عام فانظر الى عظم جسمها وسرعة حركتها واتصل منها الى [illegible] فاطرد [illegible] متحرك [illegible] ليس يتحرك بنفسه بل حركته فى قبضة حكيم احد زمامه وتحره اليه كما قال عليه السلام [illegible] الرحمن يقلبها كيف يشاء [illegible]

با دل گفتم رحيست بطيدن تو [illegible] گفت [illegible] ديده و من كسه اسير [illegible] هم در گردون ان [illegible] فى ها المعنى قيل اگر فلك [illegible] بار ميں لوسى حضرت رب العالمين ميكند فلك چون يكارى گرد مركز زمين ميگردد دل چون [illegible] واقى ست كه از براى يك قرصها [illegible] همه سرگردانى دارد دل صاحب عنايست كه [illegible] كشادة تا از اهل زمين تا آسمان چه سر مى ايد دل [illegible] غيرت [illegible] تا اسرار غيب در دل [illegible] مى آيد سالك [illegible] وصومعه ركوع وسجود است دل عاشقان [illegible] شهود [illegible] شاهد ومشهود فلك اگرچه [illegible] قلب عبد المؤمن ست فلك هر روز يك نوبت از مشرق تا غرب طى كند دل [illegible] روزى كه بار جام صفا پر مى كند عاشق [illegible] ساقى اگر [illegible] وجود كند [illegible] كه گر هر صفت آر [illegible] گرحاك مرده است [illegible] در وادى طلب جو [illegible] عقل باى [illegible] مشكل اگر عشق يكى جرعه طى كند

[illegible] **الارض**

[illegible] دلالت احوال زمين بر هستى خالق عالم و حكمت [illegible] حقائق باطل [illegible] حركت او [illegible] استقامت [illegible] شخصى هاى از زمين برداشتى ديگر هر گر باى او بر زمين [illegible]

زیرا که زمین از قدم او ثقیل‌تر است و چون چشم گران سنگ‌تر بود باید حرکت گران‌تر سریع‌تر باشد و سنگ‌تر گران‌تر برسد پس اگر
زمین با استقامت متحرک بودی منفعت زمین و حرکت کردن بر جمله حیوانات باطل شدی و اما اگر حرکت زمین بر استدارت بودی اگر کسی
خواستی که حرکت بر ضد حرکت زمین کردی بر وی متعذر بودی چه هر چیز بر زمین هست هر زمان بر طبق حرکت زمین متحرک بودی چون مورچه
بر سنگ آسیا سرگردان پس حضرت آفریدگار جل ذکره بکمال نعمت و رحمت زمین را ساکت گردانید تا منفعت حرکت کردن بر حیوانات
باطل نشود و نوع دوم از دلائل جوال زمین بر حکمت خالق عالم آنست که زمین را در صلابت چون سنگ نیافرید و در رخاوت چون
نرم نه که اگر در صلابت چون سنگ بودی رفتن بر وی دشوار … چنانکه بر کوه و بیرون تابستان بغایت تفسیده شدی و در زمستان
نیک سرد گشتی و سرد و دفع منافی صحت و اعتدال بود و نیز زراعت و حراثت در وی ممکن نبودی و منفعت مطعومات باطل شدی و بسبب
ترتیب آبیت و میوت میسر گشتی پس اگر زمین چون سنگ صلب بودی اکثر منافع خلق باطل شدی و از اینجاست که علما گفته اند که اکثر
خلق میل علیم … زار … اگر فرض کنیم که جمله زمین زر بودی جمله منافع از وی باطل بودی پس معلوم شد که منفعت خاک از منفعت
از صد هزار … بیشتر و اما حکمت آنکه زمین چون آب … حیوانات را بر وی قرار … و سبب هلاکت اکثر حیوانات که انسان
… بکمال کرم رعایت … رعایت صلابت … نوع سوم آنکه زمین را
کثیف … زیرا که از حرکت فلک … بواسطه آن سرد … پس اگر شفاف بودی انوار کواکب …
شدی … هیچ سکون حاصل نیامدی پس فایده کثافت و غبرت زمین آنست که بواسطه آن حرارت در وی از تاثیر کواکب
ظاهر شود و بواسطه آن اعتدال مواد در وی صلاحیت مسکن حیوانات … نوع چهارم از دلالت زمین بر قدرت
رب العالمین جل و علا آنست که زمین را … معلق نگاه میدارد …
که اگر … خاک در آب … چندین هزار کوه سنگین خاکی
… آب نگاه میدارد … آسمان با عظمت و گرانی … چندین هزار کوکب از سیارات و ثوابت
معلق میدارد … اگر … همچنین …
بدیهه عقل گواهی داد که ایستادن آن زمین … آسمان … قادر بر کل ممکنات
غنی از کل حاجات الا له الخلق والامر تبارك الله رب العالمين و این … قرآن فرمود که ان الله يمسك السموات
والارض ان تزولا و جای دیگر فرمود الله الذی رفع السموات بغیر عمد ترونها یعنی …
آسمانها برافراشت بی ستون که … آنست که آسمانها را ستون هاست ولیکن …
دیدن … بچشم عقل بتوان دید و آن ستون عبارت از قدرت قادر علی الاطلاق است جل جلاله قال الشیخ الرومی قدس
سره و نور مرقده ابیات چند گوئی که بیچاره ست مرا درمان چیست + چاره خویشتن … که دل حیران چیست + چند باشد
غم آنست که غم جان برم + خود نداری هوس آنکه ندانی جان چیست + گر تو عاشق شده عشق تو برهان تو بس + ور تو عاشق نشدی پس طلب

برهان چیست + این قدر عقل [illegible] که باقی آمد + گر نه شاهی ست پس این بارگه و ایوان چیست + گر نه تیغ ازرق [illegible]

در کف چرخ پس این مشعله گردان چیست + [illegible] دولت [illegible] می لرزد + بگه جنگ چه دانی که دل مردان چیست + آتش دیده

مردان [illegible] عیب بسوخت + تو پس پرده نشسته که عیب ایمان چیست + شمس تبریز اگر نیست مقیم اندر دل [illegible] در بر

مردان چیست + **الثالث من الدلائل قوله تعالی واختلاف اللیل والنهار** دلیل دیگر از دلائل عالم [illegible] تعالی و [illegible]

اختلاف شب و روز است [illegible] در تفسیر اختلاف شب و روز سه وجه است وجه اول آنست که شب [illegible] و روز [illegible] متضادان چون شب در آید

روز را باطل کند و او را نیست گرداند و بعد از آن روز [illegible] مقهور گشته [illegible] مستولی شود و او را نیست گرداند پس

شب و روز گاه قاهر میشوند و گاه مقهور و اگر آن قهر و استیلا بحکم طبع و خاصیت ایشان بودی آن حالت همیشه باقی بودی پس هرگز

قاهر مقهور نشدی [illegible] که قاهر مقهور [illegible] و بالعکس [illegible] هر دو در تحت

تصرف قادر حکیم [illegible] و حکمت خود تصرف میکند پس معلوم شد که اختلاف لیل و نهار دلیل است بر وجود

و حکمت و رحمت [illegible] وجه دوم در تفسیر اختلاف لیل و نهار آنست که از اول زمستان تا اول تابستان روز دراز

می شود و شب کوتاه و بعد از آن [illegible] کوتاه میشود [illegible] میشود و این ترتیب انتظام پذیرفته و حکمت

معنی آنست که در تابستان آفتاب [illegible] گرمی هواست [illegible] اگر در تابستان روز در زیادت بودی گرمی بافراط

رسیدی موجب احتراق گشتی [illegible] سردی هواست اگر در زمستان شب

[illegible] داشتی هوا سخت سرد شدی [illegible] هلاک حیوانات گشتی پس حکمت آفریدگار تعالی چنان اقتضا کرد که در تابستان روزها

در نقصان آرد تا [illegible] گرمی هوا کم شود و بحد اعتدال [illegible] و در زمستان روزها روی بزیادتی نهد تا

زیادتی روز [illegible] سردی هوا کم شود و بحد اعتدال باز آید فتبارک الله احسن الخالقین رب العالمین و احکم الحاکمین وجه سوم در تفسیر

اختلاف لیل و نهار آنست که [illegible] احوال شب و روز [illegible] چهارگانه سال متحقق می شود همچنان احوال شب و روز در مواضع بلاد

عالم مختلف می شود تا اختلاف لیل و نهار هم [illegible] موجود باشد [illegible] این سخن آنست که زمین کره است

پس آن ساعت که [illegible] شهر [illegible] همین ساعت در شهر دیگر [illegible] و در شهر دیگر [illegible] دیگرست و در دیگری شام و در

دیگری [illegible] و در دیگری [illegible] و اگر کسی [illegible] این معنی روشن گردد نگاه دارد وقتی که ماه خسوف بود اگر از اهل خراسان پرسد

از اول خسوف گویند [illegible] از اهل [illegible] پرسد گویند [illegible] پس بدین طریق معلوم شد که آن ساعت که در اقصای چین

[illegible] آن ساعت در [illegible] در خراسان [illegible] پس اختلاف احوال شب و روز در بقاع عالم این

[illegible] رحمت [illegible] که مصلحت جمله عالم بکمال قدرت و حکمت نگاه می دارد

[illegible] هیچ موضع [illegible] لا له الخلق والامر تبارک الله رب العالمین **دلیل**

[illegible] دلائل آیت مذکوره قوله تعالی والفلک التی تجری فی البحر بما ینفع الناس یعنی اگر عالم جمع شوند [illegible]

بر روی آب مدار ند شوا شد و آفریدگار عالم تعالی و تقدس کشتی که در روی هزار بهزار من بار باشد بر روی آب میدارد بقدرت خود
و حکمت درین معنی آنست که جهات حاجات خلق بسیارست و از برای دفع هر نوع از انواع حاجات مخلوقات آفریده است و هر یکی
ازان بطرفی از اطراف عالم مخصوص کرده مشرقی را چیزهای که در مغرب باشند محتاج ساخته و مغربی را چیزهای مشرقی مفتقر گردانیده
و از برای نقل آنها کشتیها بر روی آب روان گردانیده تا نقل آن چیزها از طرفی بطرف دیگر میسر گردد و نیز درین معنی
در روزی بسیاری از خلق گشاده کرده و آورده اند که یکی از زنادقه از جعفر بن محمد الصادق رضی الله عنهما پرسید که دلیل چیست
برین که عالم را صانعی هست امام جعفر گفت رضی الله عنه هرگز در کشتی نشسته گفت بلی گفت یکبار در دریا نشسته بودم و بادی برآمد
و کشتی شکسته شد و من بر تخته پاره بماندم و بادهای سخت می آمد آن تخته بهر جانب از جوانب دریا می انداخت ناگاه ازان تخته
بیفتادم و بدریا فرو رفتم ناگاه امواج سخت برآمد و مرا یکبار در کنار دریا انداخت امام جعفر گفت رضی الله عنه آن وقت که در دریا بودی
اعتماد بر کشتی بود و آن بشکست اعتماد تو بر تخته بود و آن ساعت که هیچ نماند اعتماد تو بر که بود و امید تو از که بود زندیق
خاموش شد امام فرمود که آفریدگار عالم جل جلاله آنکس است که توکل تو بر وی بود و امید تو بفضل و رحمت وی بود زندیق در آن حال مسلمان
شد **دلیل پنجم** از دلائل آیت مذکوره وما انزل الله من السماء من ماءٍ فاحیا به الارض بعد موتها بدانکه هیچ دلیل ازین
روشن تر نیست که اگر جمله عقلای عالم خواهند که یک قطره آب در هوا معلق بدارند نتوانند و آفریدگار تعالی ابرها در هوا معلق داشت
و آب را در میان وی ودیعت نهاد و باد را بر وی مسلط کرد تا ابر را میراند تا زمینی که محتاج آبی است آنجا ساکن گرداند
و بادهای دیگر در زیر در آورد تا ابر را می فشارند و از وی باران می ریزانند تا آن زمین سیراب شود و انواع نباتات و اشجار
و ازهار و ثمار ظاهر شود تا منافع و مصالح آدمیان حاصل آمد و این نیز از جمله دلائل واضحه است بر قدرت صانع سبحانه وتعالی
دلیل ششم قوله تعالی وبث فیها من کل دابةٍ و معنی آنست که در زمین اصناف حیوانات بی حد و بی اندازه آفرید بعضی
دونده و بعضی پرنده و بعضی بر روی زمین و بعضی درون و بعضی در بر و بعضی در بحر که در تحت ضبط هیچ ضابط در نیاید و هر یکی
بخلقتی دیگر و طبیعتی دیگر با آنکه نسبت طبائع و عناصر و افلاک و انجم بست با همه برابر آمد تا دلیل باشد بتقدیر آفریدگار حکیم علیم جل جلاله
و عم نواله **دلیل هفتم** قوله تعالی وتصریف الریاح بدانکه احوال بادها دلیلیست بغایت باهر و برهانیست قاهر بر هستی آفریدگار
و قدرت بر کمال حضرت پروردگار جل ذکره بچند وجه وجه اول آنست که اگر طبع هوا اقتضای حرکت میکند باید که هرگز ساکن نشود
و اگر اقتضای سکون میکند باید که هرگز متحرک نگردد و آنکه گاه متحرک است و گاهی ساکن هر آینه نه حرکت او بطبع بود و نه سکون او بلکه بتدبیر
و تقدیر صانع مختار بود جل و علا وجه دوم آنست که هوا جسمی است سخت لطیف و در لطافت بحدیست که او را هیچ حس ادراک
نتوان کرد و در وقت آنکه بحرکت در آید چنان شود که کوهها را بشکند و درختها را بر اندازد و بنیان و عمارات عالی را ویران کند پس چنین
قوت و شدت در جسمی چنان لطیف پدید آوردن نتوانند الا بایجاد فاعل مختار حکیم وجه سوم آنست که بادها بر اقسام اند بعضی سبب رحمت
چنانکه فرمود وارسلنا الریاح لواقح و بعضی سبب نصرت چنانکه فرمود وارسلنا علیهم الریح العقیم و معلوم است که طبیعت هوا

سان باشد بعضی را سبب منفعت کردن و بعضی را سبب مضرت نباشد الا بارادت فاعل مختار سبحانه و تعالی **دلیل هشتم**
درین آیت شرح داده است آنکه فرمود والسحاب المسخر بین السماء والارض و شمه از منافع ابر مبین شد و ذکر این دلائل مبسوط
بمحل آن مذکور گردد انشاء الله تعالی بعد از آنکه این هشت دلیل قاطع درین آیت بر کمال قدرت خویش بیان فرمود ختم آن باین گردد
لآیات لقوم یعقلون یعنی این هشت دلیل منبعهای قاطع و بیانهای ظاهر است بر هستی و وحدانیت و قدرت و ارادت و حکمت
رحمت آفریدگار جل و علا مر کسانی را که عقل ایشان کامل بود آنچه درویش اگر ازین دلائل و آیات ارضی و سماوی از هر یک شمه مرقوم
قلم کلک بیان گردد صد هزار مجلد مرتب گردد و از صد هزار یکی مبین نگردد **ابیات** او بی نشان محض چه جوئی ازو نشان * هر ذره
ز خدائی او صد نشان بود * چشمت چو نیست پرده ز رخ کی برافگند * صاحب نظر کجاست که او خود عیان بود * آنرا که پرده باز نظر
نگرفته اند * در صد هزار پرده دیگر نهان بود * سد وجود تنگ اگر مرد این رهی * ورنه هزار سال ره اندر میان بود * از مطلع وجود
چو نور قدم بتافت * آن ظلمت حدوث چه نام و نشان بود

الفصل الخامس فی الحکایات والمناظرات فی هذا الباب بدانکه هر یک از انبیای مرسل و اصفیای اکمل را با معاندان در
اثبات توحید مناظرات و اظهار معجزات و ترتیب دلایل و حجج و براهین می بوده است و اکثر در قرآن مذکور است چنانکه نوح علیه
السلام با معاندان میگفت الم تروا کیف خلق الله سبع سموات طباقا وجعل القمر فیهن نورا وجعل الشمس سراجا
ابراهیم گفت صلوات الرحمن علیه در مناظره با پدر یا ابت لم تعبد ما لا یسمع ولا یبصر ولا یغنی عنک شیئا
در مناظره با پادشاه وقت گفت ربی الذی یحیی و یمیت و چون از جواب ممنوع انا احیی و امیت مبادرت نمود
خلیل الرحمن فرمود فان الله یاتی بالشمس من المشرق فات بها من المغرب باین سخن ملزم شد فبهت الذی کفر
موسی پیغمبر علیه الصلوة والسلام با فرعون دو نوبت مناظره کرد یکی آنکه در سورة طه بیان فرمود آنکه گفت قال فمن
ربکما یا موسی و دیگری در سورة شعرا آنجا که گفت قال وما رب العالمین بعد جواب سوال درضمن ذکر صفات مشمول
باشد لاجرم موسی علیه السلام جواب فرمود ربنا الذی اعطی کل شیء خلقه ثم هدی یعنی خدای من آنکس است که او
همه چیزها ارزانی است هدایت چیزها در همه ما بها ... فرعون این جواب را ظاهر ... رسید که قوت حجت موسی علیه
السلام همگنان را معلوم شود سخن بیگانه در میان انداخت و گفت ای موسی حال گذشتگان مردگان چیست قال فما بال القرون الاولی موسی علیه السلام
دانست که غرض مطلق آنست که آن سخن خاتمه از اعلام شود لاجرم گفت علمها عند ربی فی کتاب لا یضل ربی ولا ینسی یعنی دانا احوال
گذشتگان خداوند است سبحانه مرا با آن کاری نیست ... دلائل توحید فرموده و گفت الذی جعل لکم الارض مهدا
وسلک لکم فیها سبلا خدای من آنست که زمین را گسترانیده و روی اضافت ساخته ... و راهها پدید آورد اما مناظره
دوم گفت وما رب العالمین و سوال با طلب کردن حقیقت است گفت چون حقیقت معلوم خلق نیست موسی علیه السلام
از جواب آن سوال عاجز آید و حاضران خجل بر بادای موسی گشتند موسی صلوات الله و سلامه علیه در جواب این سوال فرمود

رب السموت والارض وما بینهما فرعون گفت مر حاضران را که می شنوید که چه میگوید قال لمن حوله الا تستمعون
من از چیستی می پرسم او جواب سوال کیستی میگوید موسی علیه السلام گفت ربکم ورب آبائکم الاولین گفت این مرد
که دعوی پیغمبری میکند دیوانه است یعنی فرق میان سوال من و مانمیکند و در نمی یابد موسی گفت علیه الصلوة
والسلام رب المشرق والمغرب وما بینهما ان کنتم تعقلون یعنی خدای من آن خدا است
که آفریدگار مشرق و مغرب ست و این جواب سخن حق ست شما را اگر عقل باشد و تحقیق این سخن آنست که
فرعون از موسی علیه السلام طلب حقیقت وکنه ماهیت کرده و تعریف حقیقت تواند یا بعین حقیقت تواند بود
یا باجرای آثار وافعال او و تعریف شی بنفس او محال باشد زیرا که معرف مقدم باشد در معرفت بر معرف پس اگر چیزے را
معرفت بنفس خود باشد لازم آید که معرفت مقدم باشد بر معرفت او و این محال ست و اما تعریف او باجزای او نیز محال ست
زیرا که این نوع تعریف در حق چیزی معقول باشد که او مرکب از اجزای باشد چون این معنی نسبت بحق تعالی محال ست این
نوع تعریف در حق سبحانه و تعالی محال باشد پس معلوم شد که تعریف حقیقت او جز بذکر آثار وافعال او نتوان کرد پس آنکه
موسی گفت ان کنتم تعقلون یعنی اگر عاقل اید هر آینه معلوم کرده باشید که موجد جمله ممکنات باید که فرد مطلق باشد
واز ترکیب منزه بود و هر چه فرد مطلق بود ذات او تعریف او جز بذکر افعال و آثار ممکن نباشد و همچنین مشاجرات پیغامبران علیهم السلام
مناظرات با معاندان بوده است تخصیص حضرت رسالت را صلی الله علیه وسلم و ما در معارج النبوة بعضی از ان ایراد نموده ایم
رجوع بانجا باید کرد وبالله التوفیق اما مناظرات علمای اکابر قیل لامیر المومنین علی کرم الله وجهه هل رایت ربک حتی عرفته قال لا اعبد
ربا لم اره گفتند کیف رایته قال لا تراه العیون بمشاهدة العیان ولکن رأته القلوب بحقائق العرفان فقیل یا امیر المومنین صف
ربک فقال ان ربی لطیف اللطافة کبیر الکبریاء جلیل الجلالة قبل کل شئ ولیس قبله شئ ویبقی بعد کل شئ ولا شئ بعده ظاهر
لا بتاویل المباشرة وباطن عن الابصار والمحاورة سمیع بلا اذن بصیر بلا حدقة تحده الصفات ولا تاخذه السنات وجوده قدیم
ازلی ولا بد آیته الازلیة والذی این الاین لا یقال له این والذی کیف الکیف لا یقال له کیف لیس کمثله شئ وهو السمیع البصیر
نقل ست که روزی امام اعظم ابوحنیفه رضی الله عنه در مسجد نشسته بود جماعتی از زنادقه در آمدند و قصد قتل کردند امام فرمود
که یک مسئله از من بشنوید انگاه هر چه خواهید بکنید گفتند بگو گفت که من سفینه دیدم پر شده از بار گران و آن سفینه بسیار در میان دریا
میرفت راست بر سمت صواب چنانچه هیچ جانب میل نمی کرد و حال آنکه مر این سفینه را ملاحی و حافظی نبود زندیقان گفتند این سخن
محال ست زیرا که اگر ملاح نباشد حرکت کشتی بر نسق صواب محال بود امام اعظم فرمود رضی الله عنه سبحان الله مر جمله افلاک وکواکب و
نظام عالم علوی وسفلی از سیر یک سفینه عجیب تر ست و قضیه عقل تجویز نکند حرکت سفینه بی مدبر و حافظ باشد حرکت افلاک و ترتیب
عناصر نظام عالم چگونه بی مدبر و حافظی تواند بود زنادقه گفتند راست میگوئی و فی الحال مسلمان گشتند **نقل دیگر** هم از امام اعظم
قدس الله روحه آورده اند که جماعتی دیگر از وی دریں باب سوال کردند گفت مادر و پدر خواهند که فرزند ایشان پسر باشد

دختر آید و خواهد دختر باشد پسر آید پس معلوم شد که مدبری هست که حوادث عالم بسبب ارادت اوست و او حضرت رب العالمین
جل و علا **نقل دیگر** جماعتی از امام شافعی مطلبی رحمه الله پرسیدند که دلیل چیست بر آنکه عالم را صانعی هست شافعی رضی الله عنه
گفت ما برگ توت یافتیم که همه اوراق را طبع و طعم و خاصیت برابرست آنگاه اگر آنرا کرم ابریشم خورد ابریشم آید و اگر زنبور خورد از وی
انگبین آید و اگر آهوی تتاری خورد از وی نافهٔ مشک آید و اگر گوسفند خورد از وی سرگین آید پس طبیعت و خاصیت آن برگ یکچیز
و از وی در هر موضع چیزی دیگر حاصل آید پس معلوم شد که آن تدبیر قادر حکیم و تقدیر مدبر رحیم ست سبحانه و تعالی **نقل دیگر** بار روایت
از امام مالک رحمة الله علیه دلیل خواست بر اثبات صانع فرمود دلیل بر اثبات صانع صورتهای مختلفه و اختلاف آوازهاست و نقد
این سخن آنست که در صفحهٔ رخسار که مساحت و مقدار آن ظاهرست و نمودار در آن مقدار جا محل چشم معین ست و محل بینی و دهان و
گوش و صدغین و ابرو و ذقن همه معین و مقام آنها هر یک مبرهن مثلا در همه رویها بینی که عنوان صفحهٔ جبین ست محل او بالا ابروست
و ابرو بالای چشم و چشمها بالا صدغین و علی هذا و با وجود این از مشرق تا مغرب نظر کنی از صد هزار آدم هیچ دو کس یکدیگر را مشابه
نه بصورت و نه بسیرت و نه بگفتار و نه برفتار پس معلوم شد که مدبریست حکیم و قادریست کریم که هر کس را بصورتی اختصاص فرمود
و بصفتی مخصوص گردانیده که هیچ فردی از افراد بنی نوع وی با وی در هیچ کدام از نهایت مشارکت ندارد **نقل دیگر** از امام جعفر
محمد صادق رضی الله عنهما پرسیدند دلیل چیست بر هستی صانع گفت دلیل بر هستی وی هستی من ست زیرا که اگر هستی من از من ست
از دو حال بیرون نیست یا من خود را آنگاه هست کردم که نیست بودم یا آنگاه که هست بودم اگر آنگاه خود را هست کردم
که هست بودم هست را هست کردن محال ست و اگر آنگاه هست کردم که نیست بودم از نیست هست کردن محال ست
و چون این هر دو باطل شد معلوم شد که مرا هست کرده کسی ام که نیستی بر وی محالست **نقل دیگر** زندیقی اعرابی را گفت
که دلیل چیست بر هستی آفریدگار اعرابی گفت البعرة تدل علی البعیر و آثار الاقدام تدل علی المسیر فسماء ذات ابراج و ارض ذات فجاج
و بحار ذات امواج اما تدل علی الصانع الخبیر العلیم القدیر یعنی افگندهٔ شتر دلیل ست بر شتر و آثار قدمها دلیل ست بر رفتن
رونده پس این آسمان بدین برجهای عجیب و زمین باین راههای عریض و دریاها باین موجهای هائل چگونه دلیل نباشد بر وجود
علیم قدیر جل جلاله **نقل دیگر** طبیبی را گفتند دلیل چیست بر هستی صانع تعالی گفت زنبور انگبین در یک جانب او نیش ست و دیگر
جانب او نوش دانستیم که صانعی هست مر عالم را که در تدبیر عالم ست که عالم مسخر تقدیر اوست سبحانه از طبیب دیگر پرسیدند گفت بلیلهٔ زرد
و خشک و با وجود آن اسهال آرد و کثیرا نرم ست و امساک آرد دانستیم که احوال این عالم باز بسته بتقدیر فاعل مختارست
نقل دیگر آورده اند که الموفق بالله که پدر معتضد خلیفه بود بمنجم رفت و بزرگان و منجمان در خدمت او بودند منجمانرا گفت
که شما دعوی میکنید که مافی الضمیر مردم بحکم نجوم میگوئیم اکنون من اندیشه کردم بگوئید که این چه چیزست هر کسی سخنی گفتند و همه خطا
اما ابو معشر بلخی گفت ترا اندیشه از ذات خداوندست سبحانه موفق گفت راست گفتی لیکن مرا بگوئی که بچه دلیل معلوم کردی
گفت آن ساعت که تو در ضمیر خود چیزی مضمر ساختی من باصطرلاب ارتفاع گرفتم نقطهٔ راس را در وسط السماء یافتم و نقطهٔ راس

چیست که ذات او را نمی بینیم و لیکن آثار سعادت او می یابیم و وسط السماء بلندترین مواضع ست پس دانستم که تو اندیشه از چیزی
کردۀ که او اعلی موجودات است و آثار رحمت او می بینیم و او را نمی بینیم و آن نیست مگر آفریدگار تعالی و تقدس تعظیم موفق را خوش آمد
و بروی ثنای بسیار گفت **نقل دیگر** وقتی مردی در زیر درختی خفته بود و در درخت می نگریست یک برگ از درخت بیفتاد
آن شخص برگ را گرفت و در وی می نگریست و بر زبان وی گذشت که من الذی اسقط الورق علی الشجر یعنی کیست آنکس که برگ
رویاند بر درخت ناگاه برگ دیگر از درخت بیفتاد و بروی نبشته بود واسقط الورق علی الشجر الذی شق علی الوجه البصر یعنی برگ بر درخت
آنکس برویاند که مقداری سر را بر روی تو بینائی داد و استخوان شنوائی و پارۀ گوشت را گویائی و این ست که در سجود تلاوت این
دعا خوانند که سجد وجهی للذی خلقه و شق سمعه و بصره بحوله و قوته **نقل دیگر** آورده اند که پادشاهی بود و او را میل تمام بزندقه بود و وزیری
عاقل داشت و آن وزیر می خواست که او را از این باطل بازگرداند و بدین حق درآید و عادت چنان بود که هر سال
یکبار آن سلطان بمهمانی وزیر آمدی آن سال چون وقت ضیافت آمد وزیر گفت امسال درخواست آنست که ملک
در فلان صحرا بمهمانی من تشریف فرماید. و آن صحرائی بود که در آنجا هیچ زرع و عمارت و باغ و آب روان نبود پادشاه گفت
ای عجب آن موضع چه جای آنست که کسی را آنجا بمهمانی برند وزیر گفت ای پادشاه صحرا همچنان ست که بر زبان گوهر فشان
سلطان میگذرد و لیکن امری عجیبی واقع ست که دران موضع بناهای رفیع و عمارتهای خوب و آبهای روان و بستان
دلکش پدید آمده است بخودی آنکه کسی عمارتی کند پادشاه بخندید و گفت مگر جنونی طاری شده است در عقل کسی چون گنجد
که بنای بی بانی پدید آید وزیر مجال سخن یافته گفت چون بنائی بدین مختصری بی بانی معقول نیست حاصل شدن عالم علوی و
عالم سفلی با چندین عجائب و غرائب بی مبدعی قدیر و صانعی خبیر کی معقول باشد آن پادشاه آگاه شد و در زمرۀ اهل اسلام
در آمد و بالله التوفیق والعصمة

الفصل السادس فی بیان العوالم المختلفة من الملک والملکوت والغیب والشهادة والخلق والامر [illegible]
عالم ارواح با تمامی عالم اجسام حضرت رب العالمین جل و علا عالمهای مختلف عجب آفریده است از دنیا و آخرت ملک و ملکوت
و در هر عالمی جنسی از مخلوقات آفریده روحانی و جسمانی و هر جنسی را انواع مختلف پدید آورده و در هر یک خاصیتی دیگر نهاده و
هر نوعی اصناف متعدده متکون ساخته چنانکه از نوع ملائکه مثلا اصناف مختلف تعیین فرموده مثل کروبیان و روحانیان و حملۀ
عرش و کرسی و سفره و بررة و کراما کاتبین بعد از آن ملائکه هر آسمانی بصفتی اند و ملائکه هوا که ابر و باران در رعد و برق و ملائکه
و ملائکه موکل بر دریا ملائکه مجالس علم و حلقهای ذکر ملائکه ارحام ملائکه ملقی خیر در خواطر ملائکه واقع ست یا [illegible] آدم
معدنان ملائکه موت و ملائکه حیات خزانه بهشت حوریان جنت ولدان غلمان خدام و دیگر اصناف که در تحت حصر و احصاء
و این مجموع در یک نوع از اجناس مخلوقات پدید آورده و باقی انواع ممکنات و اجناس موجودات بدین قیاس کن از جماد
نباتات و اجسام کثیفه و لطیفه و جواهر و اعراض و الوان طباع و خواص و صفات و نتائج و اشکال و هیئات

و اسرار و لطائف و حقائق و اشارات و نکات و علوم و معارف و آنچه بر افلاک از عرش و کرسی و لوح و قلم و بروج و سیارات و ثوابت و منازل و بیت المعمور و سدرة المنتهی و قاب قوسین و لامکان و دیگر جاهای که ما لا عین رأت و لا اذن سمعت و لا خطر علی قلب بشر صفت آنهاست هیچ کس بجز حضرت احدیت جل و علا بر آن اطلاع ندارد چنانچه فرمود و ما یعلم جنود ربک الا هو در اعداد این عوالم اختلاف است بعضی هژده هزار گویند و بعضی سه صد و شصت هزار گویند ولیکن مجموع آنها در ملک و ملکوت منحصر است و بعضی گویند عالم یک چیز بیش نیست و آن یکی آنست که هر چه بدون حق است سبحانه عالم است از بهر آنکه در میان حد عالم تعریف چنین کرده اند العالم ما سوی الله اما این عالم که یکی است بر اولین نظر مجموع است از دو چیز از خلق و از امر الا له الخلق و الامر پس عالم باین اعتبار دو شد عالم خلق و عالم امر بار در درجهٔ دیگر تجلی کرد و عالم دیگر پدید آمد و در سوم درجه و آن ملک است و ملکوت ملک تجلی عالم خلق است و ملکوت تجلی عالم امر است ملک همه خلق از آن اوست له ملک السموات و الارض ملکوت جمله امر سید اوست بیده ملکوت کل شیء باین حساب عالم چهار شد و جهان مربع گشت آنگاه پنجم عالم است که بر مجموع این مشتمل است و سبب پیوند این عوالم اوست این عالم جبروت است پس آن عالم که از موج علم حق تعالی عالم شده است و اسرار از لی ابد سار دار دفتر خداست جل و علا و عقل که در ساخت سر شاگردی انبیا فرود می آرد شاگردان عالم سبب معرفت خدای تعالی تلقین از این استاد یاد گرفته است زیرا که اول از تختهٔ این عالم الف باصبع برخوانده است پس همه عالمیان از این عالم زاده اند که در ساخت خدا جل و علا استاد انبیا علیهم السلام استاد عقل است پس این عالم بزرگ چون جانوریست که این پنجگانه عالم که برشمردیم بمثال پنج حس این جانور است عالم خلق بمرتبه لمس است و آن خلق در جهان خویش بدرجه خاک است دوم عالم امر است که در باطن خلق روانست بمرتبه سمع است و آن در جهان خویش بدرجه آبست سوم عالم ملک که ممیز میان این و آنست و بمرتبه ذوقست و در جهان خویش بدرجه باد است چهارم عالم ملکوتست و مشعله دار جانست و آن بمرتبه بصیر است و در جهان خویش بدرجه آتش است پنجم عالم جبروتست که عطار جانست قائم مقام شم و آن در جهان خویش بمرتبه بخور است و آن عالم که حقیقت عالمیت ورای این پنج عالم اگرچه هر فرد از افراد این عوالم مختلف را عالم میگویند ولیکن سر حد اوش دو چیز آمد خلق و امر بار نوعی دیگرش تقسیم کرده اند بعضی زمان و مکان و عرش را عایت مکان گردانیدند لا نه انتهاء المخلوقات و دهر را نهایت زمان ساختند پس دهر زمان ایشانست که عرش مکان را و عرش مکان ایشانست که دهر زمان را هر چه مکانست در حیطهٔ عرش است و هر چه زمانست در طول دهر آنگاه پادشاه عالم تعالی و تعظم کرسی را در زیر عرش بیافرید و در ماتحت دهر ترتیب کرد زمان کرسی است در جهانی که عرش آنجا دهر است و کرسی زمانست در عالمی که دهر آن عالم عرش است آنگاه کرسی که فرد شیء عرش است بدوازده قسمت است و آنرا دوازده برج می خوانند و السماء ذات البروج و همچنین زمان که فرو تیر دهر است بر دوازده بهره است بدوازده ماه پس لقب است که ان عدة الشهور عند الله اثنی عشر شهرا فی کتاب الله آن دوازده برج کرسی را التحلی عرش بدانست که عرش بدوره رحمت خداست جل جلاله الرحمن علی العرش استوی و آن دوازده ماه در فروع دهر میرود که دهر ترتیب یافته تجلی رحمت سبحانه لا

الدهر فان الله هو الدهر آنکه بواسطهٔ هفت آسمان آن دوازده برج مکانی را بچهار ارکان عالم پیوست و بار سیارگی هفت کوکب
آن دوازده ماه زمانی را بچهار فصل روزگار بربست آن چهار ارکان مکانی بر هفت اقلیم قسمت کرد و آن چهار فصل زمانی را
بر هفت روز هفته تقسیم نمود آنگاه تدبیر امرار ورای همه این سلاسل و مکانی را در نور ذات و صفات خویش غرق کرد که الله
نور السموات والارض آنکه عرش را بر سیصد و شصت قائمه قسمت کرد و هر از سیصد و شصت لطیفه داد الا سیصد و شصت
قائمه چون بکرسی رسید این سیصد و شصت درجه کرسی تا آدمی رسید که غایت همه هست سیصد و شصت رگ شد و آن سیصد
و شصت لطیفه ربانی چون بزبان رسید سیصد و شصت روز شد و آن سیصد و شصت روز چون بانسان پیوست که صاف
حمله است سیصد و شصت نطق شد ان سیف هذا البلاغا لقوم عابدین این همه تجلی ربوبیت حضرت رب العالمین ست
جل و علا که جهان میدارد و جهانیان را می پرورد والحمد لله رب العالمین

الفصل السابع

فی بیان العالم الکبیر والصغیر اعلم ان وجه التسمیة فی الفاتحة بالمثانی قیل هو ان کل کلمة من کلماتها علی معنیین
المراد من معنی العالمین هما عالم الکبیر و عالم الصغیر کما مر ذکرهما مجملا فیهما اختلف العلماء فی ان المراد من العالم الکبیر والصغیر ما هو
قال بعضهم العالم الکبیر هو ما فوق السموات والصغیر هو ما تحتها وقیل الکبری ملکوت السموات والصغری ملکوت الارض قیل الکبیر هو العقل
الصغیر النفس والجمهور علی ان العالم الکبیر عبارة عن السموات والارض و ما فیهما والعالم الصغیر کنایة عن الانسان و ما خلق الله سبحانه
و تعالی فی العالم الکبیر خلق نظیره فی العالم الصغیر و بیانه من وجوه **وجه اوّل** عالم کبیر بعضی علویست چون آسمان و بعضی سفلی چون
زمین عالم صغیر نیز بعضی علویست چون سر و بعضی سفلی ست چون پای **وجه دوم** عالم کبیر بعضی صلب ست چون جبال و احجار و بعضی
سست ست چون خاک و آب و عالم صغیر نیز بعضی صلب ست چون عظام و اظفار و بعضی نرم ست چون گوشت و پوست **وجه سوم**
در عالم کبیر بعضی لطیف ست چون آب و هوا و بعضی کثیف چون سنگ و خاک در عالم صغیر بعض لطیف ست چون جان و بعض کثیف
چون تن **وجه چهارم** در عالم کبیر بعضی نورانی ست چون روز و بعضی ظلمانی چون شب در عالم صغیر نیز بعضی نورانی ست چون علم
و معرفت و بعضی ظلمانی چون جهل و نکرت **وجه پنجم** عالم کبیر مرکب ست از چهار اصل خاک و باد و آب و آتش عالم صغیر نیز مرکب ست
از چهار اصل پوست و گوشت و استخوان و پی **وجه ششم** کبری مصنوع ست از چهار طبع حرارت و برودت و رطوبت و یبوست
صغری نیز محتویست بر چهار خلط صفرا و سودا و خون و بلغم **وجه هفتم** در کبری چهار گونه آب چشمه روانست شور و شیرین و تلخ
و ناخوش در صغری نیز این چهار چشمه روانست چشمهٔ شوراب و چشمهٔ شیرین دهان و چشمهٔ تلخ گوش و چشمهٔ ناخوش مشام **وجه هشتم**
در کبری آب در جویهای روانست در صغری خون در رگها روانست **وجه نهم** در کبری ملکی ست که او را شاه گویند و رعایا دارد
که آنرا سپاه گویند در صغری ملک ست که او را دل گویند و رعایا دارد چون جوارح که آنرا نتیجه آب و گل گویند در کبری ایوانی ست برافراشته
چون آسمان و مشعله در وی کردان خورشید در صغری نیز ایوانی ست نگاشته چون سینه و مشعله در وی گردان چون دل **وجه دهم**
در کبری بر فلک دوازده برج ترتیب کرده اند از حمل تا حوت در صغری نیز دوازده سوراخ تعبیه فرموده اند دو چشم و دو گوش و دو سوراخ بینی

و دو سبیل و دو پستان و دهان و ناف و پا گویم بر فلک دل دوازده برج ترتیب نموده اند دهن و اسماء سمع دل و سمع دل و بصر دل حیات
فهم دل تمیز حرف زمان به محبت **وجه یازدهم** در کبری بر فلک ملکی ست چون آفتاب وزیری چون ماه دبیری چون عطارد منشی
چون زهره قاضی چون مشتری مستوفی چون مریخ صاحب دیوان، و در صغری بر فلک دل ملکی ست چون عقل و وزیر چون درک دبیری
چون علم مفتی چون هشت قاضی چون فطنت مستوفی چون حکمت صاحب دیوان چون فکرت **وجه دوازدهم** کبری را بر چهار فصل
ساخته اند بهاری با نزهت تابستانی با قوت خزانی با نعمت زمستانی با شدت صغری را نیز بر چهار سن مشتمل ساختند ایام صبا چون
بهار لیست با نزهت ایام شباب چون تابستانی ست با قوت ایام کهولت چون خزان است بر نعمت ایام پیری چون زمستانی ست پر شدت
وجه سیزدهم در کبری چهار گونه باد ست صبا و شمال و جنوب و دبور در صغری نیز چهار قوتست جاذبه و ماسکه و هاضمه و دافعه **وجه**
چهاردهم در کبری هفت فلک ترتیب کرده در صغری نیز هفت عضو مهیا داده اند یا گویم دل را بر مثال اطباق سموات بر هفت
طبقه نهاده صدر قلب شغاف و فؤاد حبة القلب سویدا مهجة القلب و چنانچه هر طبقه از اطباق سموات مختص بکوکبی ست از کواکب
سیارات چنانچه فلک اوّل قمر ست دوم عطارد سوم زهره چهارم آفتاب پنجم مریخ ششم مشتری هفتم زحل طبقهٔ اوّل که
صدر ست محل گوهر اسلام ست که افمن شرح الله صدره للاسلام طبقهٔ دوم که قلب ست معدن ایمان ست اولئك
کتب فی قلوبهم الایمان سوم شغاف ست منبع محبت و عشق ست قد شغفها حبًّا چهارم که فؤاد ست موضع مشاهدت
و رویت ست ما کذب الفؤاد ما رای پنجم که حبة القلب ست گنجینهٔ محبت حضرت الهیه است که محبت غیر را دران گنجایش نیست
چنانچه فرمود **بیت** هوای دیگری در ما نگنجد ٭ درین سر جز این سودا نگنجد ٭ ششم که سویدا است مورد مکاشفات غیبی علوم
لدنی ست هفتم که مهجة القلب ست مهبط انوار تجلی ذات و صفات الوهیت ست یا چنان گوییم که ازانکه سدا لیف ست از کتف
تا آنجا که سر انگشت دست ست هفت بند ست بر مثال هفت آسمان و سر انگشت بر مثال آسمان دنیاست و ناخنان بر مثال ستارها
و گزندگان در عالم صغیر بر مثال دیوان اند در عالم کبیر چنانچه ستارهٔ آسمان رجم شیاطین ست و جعلناها رجوما للشیاطین ناخنان
انتحار رجم گزندگان اند و نیز هفت بند که بر پاست نمودار هفت زمین ست چنان گوییم که هفت فلک چون هفت عضو باطنی ست و هفت زمین
چون هفت عضو ظاهر لیست از هفت فلک چون هفت طبقه دل و هفت زمین چون هفت طبقه بدن که عبارت از موی و پوست و شحم
و رگ و عصب و استخوان و مغز ست یا چنان گوییم که طبقهٔ اول پوستست که ادیم زمین ست و موی بروی مثال درخت و گیاه است
در ایام بهار تر و تازه است در خزان پژمرده شده است اما درین ولایت درخت باژگونه مالیده است ریشه بیرون کرده و شاخ در درون
کشیده از بهر آنکه این جهان ما را خاک بیرون ست و آسمان درون و درخت هر جا باشد ریشه بر زمین فرو کند و شاخ در آسمان کشد
اصلها ثابت و فرعها فی السماء پس ریشه این درخت کثیف ست که بخاک نزدیک ست و شاخ این درخت لطیف ست بجان پاک
نزدیک ست طبقهٔ دوم گوشت سپید طبقهٔ سوم گوشت سرخ ست طبقهٔ چهارم پرده روی استخوان ست طبقهٔ پنجم استخوان است طبقهٔ ششم
پرده روی مغز ست طبقهٔ هفتم مغز ست سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم حتی یتبین لهم انه الحق **وجه پانزدهم** بدانکه آدمی

بفلک مناسبتی ست و بزمین نیز مشابهتی اما مناسبت با اجرام علوی آنست که حرکت آدمی چون سیر کواکب ست و ولادت او چون طلوع
کواکب و موت او چون غروب کواکب و استقامت او چون استقامت کواکب و امراض و اعلال او چون آفات و وبال کواکب و ارتفاع
منزلت او چون صعود کواکب و انحطاط مرتبت او چون هبوط کواکب اگر فلک را دو شمع ست آفتاب درخشان و ماه تابان آدمی را نیز دو شمع است
یعنی دو چشم گریان اگر آسمان را گشتن ست آدمی را رفتن ست اگر آسمان را باران باریدن ست آدمی را اشک ریختن ست اگر ابر را لمعات
چشم را لمحات ست اما مشابهت او با اجسام سفلی بدانکه چون زمین و استخوانها چون کوه و مغز استخوان چون معادن بیرون او چون
بر و دل او چون بحر اعضا و احشا چون جداول گوشت چون خاک موی چون گیاه پیش روی او چون مشرق پس پشت چون مغرب یمین
چون جنوب یسار چون شمال نفس چون باد سخن چون رعد اصوات او چون صواعق شادی چون نور غم چون ظلمت دیده چون ابر
گریه چون باران خنده چون صبح عبوست چون شام بیداری چون حیات نعاس چون بیماری خواب چون مرگ **وجه شانزدهم**
بعبارت دیگر بدان ای درویش که چنانکه در عالم کبری چهار باد ست باسرات مبشرات ذاریات لواقح که به چهار باد رحمت ست که
چون هنگام بهار شود پیغام بهار بگوش سر پوشیدگان باغ و حجلگیان خلوتسرای راغ رسد یکی ازین ریاح بفرمان خالق الاصباح ابر را چون بخاری
از نفس بحار و جبال بر انگیزاند و دیگر بحمیان سحاب را در میدان هوا بحدای یسبح الرعد بحمده و نعمه و نوای یرسل الریاح بشرا
بین یدی رحمته چون برق از غرب بشرق راند دیگری در تحت ابر مرسل سازد و دیگری بروق او بهم بر دارد تا ابر برادران
فشارش بواسطه آن فشارش قطرات امطار متقاطر گردد آنگاه مهمیان عالم غیب پیغامی بگوش هوش صدف رساند تا از
قعر بحر بر روی دریا برآمده از آن باران قطره در حوصله خود جای سازد و باز در قعر و باز در عبادت حمول در کشد تا آن قطره به ترتیب
سبع همچون دُر مکنون گردد حاضر باش که در عالم صغیر تو نیز این چهار باد موجود ست یکی باد ریاضت دیگری باد مجاهدت دیگری باد مکاشفت
دیگری باد مشاهدت که در میدان احسان از فضای هوای سینه عاشقان برانگیخته میگردد و سحاب هدایت می بارند تا صدف دل
محبان از دریای عنایت برمی انگیزاند و سحاب دریاهای جانهای مشتاقان میراند و باران معرفت از آن سحاب هدایت می بارد
تا صدف دل محبان از دریای باطن ایشان سر بر آورده دهان طلب میگشاید و قطره از آن باران بحوصله می کشد و باز سر در دریای
باطن فرو می برد تا عاقبت آن قطره باران توحید و معرفت بکمال ترتیب دریگانه حقیقت میگردد **بیت** قدم ملجه توحید به
یگانه مترس + باولین قدمت گوهر یگانه دهد + باز در عالم کبیر آفتابی ست که چون شرف آسمان طالع گردد عالم را حله زر بفت
منور در پوشاند در عالم صغیر محبت ست که چون از شرف ایمان جمال نماید همه جوارح را بشراب الفت مسرور خود چشاند باز در عالم کبری
چهار عنصر ست که هر کدام بخصیصه از خصائص مخصوص اند مثلا آتشی ست که آنرا اگر گوید که چون مشتعله برافروزد حرمهای خس و خاک
بسوزد در عالم صغیر نیز آتش است که آنرا عشق یار گویند که چون مشتعله برافروزد هرچه غیر معشوق باشد همه را پاک بسوزد و در عالم کبری
آب روان نیست که در بوستانهای هر درختی رسد سبز و خرم گرداند در عالم صغیر آب ایمان هست که در بوستان سینه در ریاض طاعت
عبادت را تر و تازه ساخته به میوهای بی اندازه بهمدم گرداند در عالم کبری چون نسیم سحری نور رحمت در غنچهای نورسته که خود بصد نگارش

سر گریبان زنگارین دارند و رم و خندان شگفته و بلبلانرا در شور و شغب در آرد در عالم صغری چون نسیم محبت از مهب عنایت
وزیدن گیرد حسن و جمال محبوب حقیقی که در نقاب بطون متواریست نقاب حجاب از پیش جمال بردارد و عاشقانرا در وجد و طرب
در آرد عالم کبیر خاکی ست که دانه در وی افگنی باری بدید آید در عالم صغیر دلی ست که یکدانه محبت در وی اندازی دیدار باری پدید
آید مار در عالم کبیر چون بهار نزدیک آید پیک صبا نوید بهاری بجانب دوستان برد و بشارت دهد که ای باغبان چمن غارت
باغبان دی ماه و تاراج باغبان بهمن از سر دختران چمن بسر ملک و الملس خلل علاج بسر آمد هنگام قدوم سلطان بهروز نوروز در آمد
قطعه علم دولت نوروز بصحرا برخواست + زحمت لشکر سرما ز سر ما برخواست + بر عروسان چمن بست صبا هر گهری + که بغواصی ابر
از دل دریا برخواست + تا رباید کله قاقم برف از سر کوه + برک تابش خورشید بیغما برخاست + طبق باغ پر از نقل ریاحین کردند +
شکر آنرا که زمین از تب سرما برخواست + گو بیا پرده معشوق بر افتاده ز پیش + قلم عافیت از عاشق شیدا برخواست + اکنون
وقت آنست که بوستانرا آیین بندید و صحن گلستان بانواع ریاحین بیارائید ای فراشان باد صبای بستان را از حشیش
خسیس فرو روبید ای نوبتیان استقاره طمطراق رعد فرو کوبید ای مشعله داران سحاب شعله برق برافروزید ای سقایان غمام
آب مطهره نامیه را بی دریغ در صحن بستان فرو ریزید ای حاکمان اشجار لباسهای زنگار رنگ از بار پوشید و بر سر دیوارهای باغ
تفرج خیل و حشم سلطان فیروز نوروز برائید ای بلبلان و قمریان چون مقربان بر منار اشجار بشهادت اشهدان لا اله الا الله
در آئید ای گلبنان تختهای زمردین برافرازید و مفرشهای فیروزگی بروی اندازید ای خیاطان صبا گریبان کرته غنچه را بمقراض نسیم
بشگافید و جمال عروس گل را از پرده احتجاب بیرون آرید ای عروسان گلدسته درختان و رسته ریاحین بساطین سرهای انگشتان
حنای رنگین بصد آیین مطرا سازید و ساعد بلورین را چنانچه شایسته تحسین باشد نگار بندید دست دانهای زرین بادانهای رنگین
شگوفهای سیمین را در دست بارکان بوستان در آرید حلاجل آب روانرا در پای درختان باغ بعنان در آرید ای گل صدبرگ که
از مخدرات حجله گلستانی در گوشه چادر سپید در سر کش وای نیلوفر که یکی از عابدان بوستانی مصلای کبود بر روی آب انداز
ای نرگس که یکی از عشق بازانی چشم خود را بمشاهده گلرویان باغ بکشای ای دوه ای بنفشه که یکی از سیاه چشمان سلسله مویانی مجعد مشاطه
[illegible] ای دوه ای لاله پیاله مرجانی بستان بستانی از می مروق شیشه سحاب باده ناب حریفان بپیمای ای [illegible]
که چون چهره [illegible] از تبسم در [illegible] دهان لبان عقیقی از هم بکشای ای گل تر که چون عروسان [illegible]
سر تا پای خود در زرگیری عندلیب گم پرورد که هزار دستان بوستانی هر دم داستان سرگرای ای سوسن عاشقان ده زبان در عالم
بیزبانی بمشاهده جمال محبوب از حیرت دست بر سر زن ای شمشاد عمر باد چون طالبان مراد در کوی طلب حلقه بر در زن که بشارت
باد که سلطان نوروز می آید و بر سر داد و عدل فیروز می آمد قطعه دمی که طرب بکشاد نوروز + نوید مرحمت در داد نوروز + بیکایک
هر چه نقد خوشدلی بود + بطبع دوستان در داد نوروز + بنای عدل و انصاف ادا کرد + بدست سوسن آزاد نوروز + صفای
باغ عالم را فرو رفت + بجعد سنبل و شمشاد نوروز + ای درویش این میان بهار عالم کبیر بود اگر هیچ دیده داری در عالم صغیر

همین بهار بشارت نکن آنچنانست که چون مقدمه بهاری عاشقان نزدیک رسد سپاه زمستان غم و اندوه لشکر محنت اسوه از
ایسا کنان خطه فراق و مجوسان زاویه اشتیاق دست تعدی کوتاه کنند بیک جذبت من جذبات الحق در دل فرو گوید بشارت
در دهد که ای دل و جان بی سامان بالبشارت باشید که خیل اشغال دنیا و اشتغال عقلی در پرده اندر وارفته و در زاویه خمول
عباده زهول در سر کشیده و زمستان هجران بپایان رسیده و هنگام ظهور بهر و نوروز وصال میرسد و آفتاب عشق از برج
حمل شوق طلوع میکند باد یادارل از مهب لم یزل وزیده و گرد شک و شبهت از گلستان دل و جان و خشوع خاشاک طبیعت
از ساخت روح درون پاک فرو رفته از برج سعادت آفتاب کرامت تافته از سر کوه غفلت برف جهالت بگداخته از برف جاور
صدق و صفا ظهور کرده رعد از خوف و لوله هیبت و دلرله خشیت در شهرستان وجود افتاده ترسیت در هوای قسمت پدید آمد
باران رحمت بر کشت زار نیت باریده و صد هزار گل در ریاحین از زمین دل و دین رستن گرفته سرمثال گل توکل و نرگس انس
عهر عزت و شکوفه فکرت و سنبل وصلت و یاسمین موالست و شقائق شوق و ریحان رجا و حیرت خوف صد هزاران هزار
در اطراف و اکناف این گلزار شگفته ای دل مارکش شبستان هجران وای جان خارکش زمستان حرمان غم محور که باغبان گلشن سرای
محبت می گرداند بلکه چتر شاهی ابدی و عزت شهنشاهی سرمدی بر تخت کرامت بر حسرو حت می گسترد اکنون تو بیر بوستان
سیر راز ریاحین ایمان و سکینه نحل بیدی کن و شهر دل را بجوی معارف و حقایق آیین بند طاق و رواق قصر دل را بحلی معارف
دیوار لطائف و تحفه حقائق و لطف دقائق محلی و مزین گردان عروس حال را تاج ایمان و دواج عرفان بیارائی سقایان
دیده للکوتی اشک سیدلیغ از مشک بری اعینهم تفیض من الدمع فرو ریزد مشعله داران عشق را بفرمای تا شعله آتش شوق در مشتعله
ذوق برافروزد که سلطان عشق رایت سلطنت بشهر دل می فرستد تا علم شهنشاهی آلهی بر سر حصار سوی دل و روح و تن برنهد
فراشان آه و دم را گوید تا در هنگام سحرگاه خس و خاشاک کدورات ماسوی الله را از ساحت قلوب آگاه عارفان او واه فرو روبند
نوبتیان کلمه لا اله الا الله را گویند تا طبل بر دل سلطان توحید را فرو کوبند نظم رسید آن شه رسید آن شه بیارایید ایوان را +
فرو برید ساعه برای محبوب کعان را + چو آمد جان و جانم نشاید برد نام جان + بپیشش جان چه کار آید مگر از بهر قربان را +
همی بی عشق گمراهی در آمد عشق ناگاهی + همی کوهی شدم کاهی برای اسپ سلطان را + اگر ترکست و تاریکست ماآن تباه نزدیک ست
چو جان ماتن ولیکن تن مپیچ مرجان را + بلد یاران که وقت آمد که ایثار رحمت آمد با ساسانی تحفه آمد برای عزل شیطان را +
بکن آنجا مساحات گواسرار باجات + سلیمان خود همی داند زبان جمله مرغان را + اگر آه سلطان حقیقی ستحه عشق الصر بانه
تا دست نفس قلاش صفت را پس در بندد و کمند طلب در گردن افکند بساطگاه دل آرد و دور بای علم سلطان عشق تیغ دکر
سر حواراو برداراد در دروازه اخلاص در آویزد که تا در دار ستیاهلس که هم کاران نفس بد مدعی سیاست سلطان بعهد
فی الحال از شهرستان حسد تکبر بیدا نگاه کوس شهنشاهی فرو کوبند و اوله در افطار آفاق افتد لرله در اکناف النفس پدید آید علعل
در عالم سماوات افتد دیده درشهر و جود آواز در دهد یا عجبی آری بیدار شو که کجا میرسد + مژده دهید باغ را بوی بهار میرسد +

راه و امید یار را آن مژده چهار را + کز رخ نوربخش او نور تا میرسد + یعنی آن سلطان حقیقی خلوتسرای دل را با نور جمال منور
میگرداند معشوق اصل از شوق کمال بمشتاق جمال می نماید آن نور شعاع افزای الله نور السموات والارض شبستان سینه
مشتعل شمع ایمان و سکینه منور می سازد و نسیمه کافوری و نافه تاتاری مرسم مشکبو جان بی صفت را از روائح سحور لی مع الله وقت
معطر می گرداند ای دل محرم که چون زمین شود و نوم از شوق آب زلال وصال از آب فراق نشسته کرده بودی وای دل محرم که در
تیه الاحزان هجران با وجود تراکم ظلمات حرمان حیاتی قانع گشته بودی اکنون اهتزاش نظم فیض سحاب معرفت سوی دل جان
میرود + آبحیات معرفت در جوی جسمان میرود + فریاد کن چون خستگان می نال چون اشکستگان + کان یک طبیب عاشقان بیمار
پرسان میرود + ره سده راه عقل را در کوچهٔ دیگر درآ + زیرا که شد سوی کسی از راه پنهان میرود + دایم گدا شهر عطا زر دیک سلطان
می شود + سلطان سلطانان ما سوی گدایان میرود + شیر تجلی للجبل از مرغزار لم یزل + ما موسی آهو مثل اکنون ملیدان میرود +
سر موجب حب الوطن از گلستان ذو المنن + تا سینه ویس قرن آن بوی رحمان میرود + بین بلبل مستانه را دیده رخ جانانه را +
افگنده دام و دانه را سوی گلستان میرود + زان می که دل در بزم جان پوشید در روز ازل + اندر خمارستش تا ابد سرمست و حیران میرود +
زان می بیاور جرعهٔ کین عاشق بیچارهٔ + از جان و مان آوارهٔ نزدیک جانان میرود + ای پرده های آسمان برخیز از ره کین زمان +
یک خاکی زین خاکدان تا عرش سبحان میرود + چون شد معین در بیان غواص بحر لامکان + نظمش بگوش عاشقان چون در غلطان میرود

وجه هفتم هم در بیان عالم کبیر و عالم صغیر باشارت اهل تحقیق بشنو تا آنکه هرچه در مجموع عالم خلق و امر است همه در ذات انسان
که عالم صغیر ش خوانند موجود ست زیرا که قالبش از عالم خلق ست و روحش از عالم امر و روح با قالب تعلقها و رابطها چنان پیوسته
در بسته است کان احدیهما النفس الاخری یکی از آن علاقها آنست که پنج حواس بر قالب ترتیب داد تا از عالم شهادت خبر جان
می برند و پنج حس در درون نهاد تا از عالم غیب خبر قالب می رسانند اما از بن سرا آگاه واقف شوی که بدانی که قالب آدمی که
از جهان خلق ست هم چند آنست که هفت آسمان و هفت زمین و عرش و کرسی و هرچه اندر واست و جان آدمی که از عالم امر ست هم
چند آنست که حمله و جانیات و ملاء اعلی و کروبیان عالم بالا تا شیاطین و اما لسته اسفل السافلین پس خلق آدمی در برابر خلق جهان
است و امر آدمی در برابر امر جهان سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم پس اگر عالم هژده هزار ست یک آدمی تنها کاسه هژده هزار
عالم ست این از این دو عالم بود که بیان کردیم اما سر دیان نوکوتاه است سر نام حقائق جهان شریعت و عالم حقیقت نرسد که
هر کس مسلمانی پنج حس آن عالمیان باشد بیرونی و پنج حس اندرونی ایشان باشد ای درویش اندرون آدمی بیابت هفت آسمان
عرش و کرسی دارد و بیرون آدمی بیابت هفت زمین و گاو و ماهی دارد سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین
لهم انه الحق جان عرش عالم صغیر ست و عرش جان عالم کبیر ست نور عرش خطهٔ این جهان منور ست که نور عرش بواسطهٔ
قرص آفتاب هفت آسمان و زمین میرسد و نور حیات جان از دریچهٔ دل هفت اندام آدمی تا مدار شهر این معنی ست که چون
شب درآید خاکدان زمین دست بدریچهٔ آفتاب باز نهد نور عرش از روی عرش منقطع شود جهان اجوا آید بار چون خواب اندر آید قالب انسانی

دریچهٔ نقطهٔ دل فراز کند نور جان از نهاد قالب دامن در چیند ساکنان عالم خرد همه در خواب شوند چنانکه آنجا جهان بزرگ
ظلمانی گردد و اینجا نیز جهان خرد تاریک شود آنجا آفتاب در زیر عرش رود والشمس تجری لمستقر لها اینجا نور جان در زیر عرش
رسد الله یتوفی الانفس حین موتها پس شب خواب عالم بزرگ است و خواب شب عالم خرد است انجا لیل نایم گویند اینجا اهل
نایم گویند پس چون دانستی که جان در مثال عرش است آنجا عرش سیصد و شصت قائمه است اینجا را سیصد و شصت کنگره است
اینجا لنگرهای جان بدان جا لنگرهای عرش شناس آنجا فرشیهٔ عرش کرسی است سیصد و شصت درجه دارد اینجا فروتر جان
حیات است سیصد و شصت رگ دارد آنجا فرشتگان اند که پیغام سبحانه و تعالی با انبیا میرسانند اینجا حروف اند که از سده دهان پیغام خرد
میگذارند در آن جهان فرشتگان را صوامع معین است وما منا الا له مقام معلوم درین جهان در دهان حروف را مخارج
معین است که لکل حرف مخرج اگر اینجا جبرئیل در مقام میکائیل علیه السلام آید بسوزد لو دنوت انملة لاحترقت اگر اینجا در مقام بارحیم آید
بالو دگر گردد و لکل بناء مستقر بار در جهان بزرگ ستاره آفریده است و در برابر آن در جهان خرد اندیشهای خلق کرده است
چنانچه ستارها وقتی سعد است وقتی نحس کذلک اندیشها وقتی بدرجهٔ نیکی است و وقتی بدرجهٔ بدی آنجا چون در بروج
ستاره برج سعد و نحس امتد اثرش بدین عالم جسمانی رسد اینجا چون در عرج اندیشه بدرجهٔ نیک و بد شد اثرش در جهان انسانی
بپیوند و جمله اندیشها و تفکر و تدبیر را افق حیات که فلک البروج اینجهان خرد است جان می نماید که جمله کواکب ثوابت در فلک البروج
آسمان می در هستند جان و حیات عرش و کرسی این عالم است و عقل که خلیفهٔ حق است جانش کجاست حیاتش موضع القدس است
و هفت عضو اندرونی که اعضای رئیسه اش گویند قائم مقام هفت آسمان است و هفت عضو بیرون بازل مرتبهٔ هفت زمین
اول چیزی که در عالم بزرگ موجود شود قلم بود اول ما خلق الله القلم و اول چیزی که در جهان خرد از عقل که خلیفهٔ حق است در وجود
آمد فکر بود که الفکر آخر العقل آنجا آن قلم حق تعالی وار رقم آفرینش میزند اینجا این قلم عقل وار رقم دانش میزند از آن قلم رقم
قضا و قدر بر لوح نبشته می شود اینجا بدین قلم نقش خیر و شر بر دل نبشته می شود آنجا لوح المحفوظ دل جهانست اینجا لوح المحفوظ دل
جهانبانست چنانچه آنجا قلم بر لوح گمرد اید اول کلمهٔ شهادت نوشت اول شی کتبه الله تعالی فی الکتاب الاول انی انا الله اینجا قلم
فکرت بر تختهٔ دل نخست بر کلمهٔ شهادت نوشت اولئک کتب فی قلوبهم الایمان آنجا قلم فکرت را رواو قم است اینجا
فکرت صاحب سر آدم است آنجا هرچه در عالم کبیر خواست پدید آمد تحت همه آنها از لوح المحفوظ حال نمود اینجا هرچه در عالم صغیر
مظهور خواست نخست بر دل ظاهر کرد و آنجا علوم اولین و آخرین در لوح المحفوظ مکتوب است اینجا تجلی ازل و ابد منعکس در
آئینهٔ قلوب است هر شبانه روز سیصد و شصت نظر فضل بلوح می آید از آنکه لوح دل آنجا است بار اینجا در هر شبانه روزی
سیصد و شصت نظر صفت از خدای تعالی بدل میرسد که لوح المحفوظ این جهانست **بانوعی دیگر تقریر کنیم** بدانکه بر مثال
آسمان است مراد از هفت طبقه است یکی موی سر دوم پوست سوم گوشت سر چهارم استخوان سر پنجم پرده اول سر که آنرا ادر ست
ششم پرده وسطی هفتم پرده که با الصق مغز است و هر یک ازین هفت در مثال آن هر آسمان

زبان اندیشها از نیک و بد عروق این درخت ست در هوای حیات نشو ما یافته آب از جویبار علم خورده برگ فصاحت
بیرون کرده شگوفه بلاغت بنموده میوه حکمت از شاخ معانی در دامن ارواح میریزد حروف تهجی بازار یان شهر خداوند
سبحانه که آن میوه حکمت را از انجا می آرند و برطبق نفس مے نهند و بر نتیجه او عرض می دهند و در ادعیه کلام می گشتند ذالک
تقدیر العزیز العلیم و دیگر پوست آدمی چون آدمیست گوشت وی چون خاک و نبات این خاک حرکات و سکنات آدمیست
که ازین خاک می روید و منافع جهانی بر مثال ثمره بر شاخ حرکات و سکنات بر می آید و دیگر استخوان بر مثال کمهای این ولایتست
که از آنجا چشمهای قوت میزاید و حرکات و سکنات که بر مثال نبات از خاک گوشت و پوست رسته ازین ینابیع قوت که پایه
استخوان زاده است و ارسنگلاخ عظام جاری گشته پرورش و قوت می یابد و چنانچه در عالم بزرگ سجیل می باشد نه سنگ
تمام و نه گل تمام سجیل جهان خرد غضروف است حکمت در غضروف آن بود که سنگلاخ استخوان سخت بود با گل نرم دل گوشت آمیزش
نمی گرفت غضروفی بیاوریده میانجی نه گوشت کامل و نه استخوان تمام تا پیوند انداز دمیان گوشت و استخوان و دیگر در عالم کبیر راهها و
گذرهاست که کاروان بران جایگذرد و کذلک در عالم صغری امعاء احشا رایگذرهای کاروان طعامست که قوافل طعام
و شراب بروی میگذرد وار شهر اندرون کالای قوت و شوکت بروستائی اعضا می برد و آن قوای جاذبه و ماسکه و هاضمه و دافعه
بازرگانان این ولایت اند دیگر در صحرای بدن و فضای تن رگهاچون جویها و کاریزهاست که از دریا بار جگر آب زندگانی بصحرای
اعضا می برند و بیست و چهار مهره پشت قائم مقام بیست و چهار هزار فرسنگ ربع مسکونست ما ربیست و چهار هزار نفس
انسانی مانند سایه بیست و چهار ساعت زمانی ست و دیگر نصف اعلی از نقطه وسط تا تارک سر بهره آسمانست یعنی سفلی
از ناف تا سرانگشت نصیبه زمین ست علم و حکمت و فهم و ادراک و زیرک که ملا ما علی این عالم اندیمه بالا دارند مار خشم و کینه
و پاکی شهوت که شیاطین و امالسه این جهان اندیمه زیر دارند و نقطه دل که مرکز وسط ست افتان و خیزان بسان دیو و فرشته
بر نقطه کار نیک و بد در تنگنای نور و ظلمت بر سرخ طاعت و معصیت المؤمن واه راقع وقتی در اراعت از بالا ملکی تشیید دیوی
آید اشارا زاعت این آوازه بدروازه جانه که وعصی آدم ربه فغوی باز وقتی در اقامت از نشیب دیوی بالا الی ملکی
نشیید که و اشارا اقامت این منادی بنام جانه او برآید که ثم اجتباه ربه فتاب علیه وهدی پس ازینجا معلوم شد که آدمی
بر نقطه وسط ست و گره بند وجود ست میان عالم نورانی و جهان ظلمانی حد مشترک آدمی ست از آنجا که نقطه دلست تا محیط عرش
از همه بالا و لا بیت عقل و جانست صد هزار نور بر یکدیگر پرتو انداخته نور علی نور اشارت بدانست باز هم از انجا که نقطه ولایت تا تحت
فرش از نیمه فرود جهان نفس و هواست صد هزار ظلمت بر یکدیگر متواری گشته ظلمات بعضها فوق بعض عبارت ازین ست
سید عالم علیه الصلوة والسلام انچه فرموده است که هیچ کس نیست الا که او را دو سلسله است یکی کنگره عرش بسته و دیگری تحت الثری
پیوسته اگر تواضع کند سلسله بالا العالم علیینش کشند من تواضع لله رفعه الله و اگر تکبر کند سلسله شیب اسفل السافلین اندازند
و من تکبر وضعه الله پس اگر آدمی باین وسط نه بین که از پرتو تا زیر عرش صد هزار فرشته می حمله برصورت آن آدمی که بر نقطه وسطست

باشند بر زیر یکدیگر ایستاده قوت و حرکت و اعمال و اقوال این آدمی را آنچه نیکی تعلق دارد و تدبیر امر حق تعالی از آسمان

بزمین می آرمد یدبر الامر من السماء الی الارض و از بهر آنکه مائده نیکبختی در زیر آسمان است کلا ان کتاب الابرار لفی علیین

مدبرات امور آن فرشتگان اند که بر صورت این آدمی با قضا و قدر سر این آدمی می آیند فالمدبرات امرا با را مدد و بر کر بخت الله

مد بر از دیوان بر همه صورت همان آدمی که بر بسطه مشترکش بداشته سرتا پای بر یکدیگر ایستاده و قوت اعمال و اقوال این آدمی

آنچه بدی تعلق دارد [illegible] علا از تحت الثری بر زیر [illegible] می آرند از بهر آنکه مائده بدبختی آدمی در زیر زمین

کلا ان کتاب الفجار لفی سجین و لشکر ابلیس آن دیوان اند که بر صورت همین آدمی با قضا و قدر خدا و سبحانه و تعالی

سر این آدمی [illegible] الشیطان اما این معنی در مکاشفات [illegible] آید در الطوای حلیب این سخن بر صحف

[illegible] مکتوب است [illegible] عقل [illegible] اگر وقتی آن [illegible] انا [illegible] توهیچ [illegible] که هر دم که [illegible]

هر نفس که [illegible] در درون تو یاد [illegible] کیست آن [illegible] تو یا ابلیس یا جبرئیل اما در [illegible] گشت

و راستوالی [illegible] اگر [illegible] دل [illegible] آن که از ازل [illegible] بار بار ل

[illegible] ابلیس [illegible] اصحاد [illegible] اگر تو [illegible] چشم [illegible] از

[illegible] الله و اگر [illegible] دیوار [illegible] ار بارگاه [illegible]

[illegible] آمده [illegible] الیه [illegible] من الهدایة [illegible]

ابلیس [illegible] العذاب [illegible] قالب را

[illegible] الشمس [illegible] مادة مالتنوع

[illegible] کاسه [illegible] که مدد

[illegible] آسمان

[illegible] آدمی [illegible] آدمی عار

[illegible] قالب صورت

[illegible] است [illegible] ارنقطه

[illegible] تحقیق [illegible] است [illegible] هست [illegible] نفس [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

پدید می آید که آن جمله حرکات دم زدن عروق بود پس چنانکه از حق تعالی هر جنبشی که به هفت آسمان گذر میکند و از مغز هفت زمین
باز پس میگردد که یدبر الامر من السماء الی الارض ثم یعرج الیه همه را از نقطهٔ دل تا محیط پوست خود بهبین سنریهم
آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم وجه هیجدهم از وجوه عالم کبیر و صغیر آنست که بعضی اهل اشارت گفته اند که حکمت در خلق
عالم صغیر بود از آنچه در عالم کبیرست در وی پدید آوردن مقصود معرفت حضرت خداوندی بود جل ذکره اما بندگان بر دو قسم بودند
بعضی بینا بودند تا دیدهٔ ظاهر در اقطار و اکناف آفاق مطالعهٔ دلائل و مشاهدهٔ آیات نمودند و در استدلال بمرتبهٔ کمال رسیدند
و بعضی نابینا بودند و مشاهدهٔ انوار و مطالعهٔ آثار ایشان میسر نبود هر چه بینایان در آفاق می دیدند مثال آن در آئینهٔ انفس
با بینایان نمودند تا ایشان نیز از دولت استدلال و معرفت ذو الجلال جل ذکره محروم نمانند اکنون بدانکه چنانکه عالم آفاق
حق تعالی چهار نور آفریده است اوّل نور آفتاب بر فلک مثال آن در انفس نور معرفت شهاده است در دل چنانکه نور آفتاب
نقصان نیابد نور معرفت هرگز خلل نپذیرد والایمان لایزید ولا ینقص دوم نور ماه و مثال آن نور عقل ست در دماغ چنانکه
ماه کم و زیادت گردد نور عقل نیز نقصان و رجحان پذیرد سوم نور ستاره است و مثال آن در نفس نور علم ست چنانچه بستارهٔ
راه می برند بنور علم هدایت می یابند و چنانچه ستاره بعضی نورانی ترست از بعضی که دلالت بعضی از علوم انفع ست از بعضی چهارم
نور روزست و مثال آن نور حسیم ست در نفس چنانچه نور روز بظلمت شب مسمع گردد که دلالت نور حسیم بواسطهٔ ظلمات مرتفع گردد
و باز در آفاق چهار ظلمت آفرید در انفس نیز مثال آن پدید آورد اوّل ظلمت شب ست و مثال آن ظلمت غفلت ست دوم ظلمت
ابر تیره است و مثال آن تاریکی گناه است سوم تاریکی دریاست مثال آن غم و اندوه است چهارم ظلمت کسوف ست یعنی
گرفتن آفتاب و مثال آن عیاذاً بالله تاریکی کفرست باز در آفاق چهار آب آفرید اوّل آب خوشگوار و مثال آن آب دیانت
دوم آب تلخ و مثال آن آب گوش ست سوم آب شوره و مثال آن آب دیده است چهارم آب حوض مثال آن آب بینی است
باز چهار آتش آفرید اوّل آتش برق و مثال آن آتش خوفست دوم آتشی که از درخت و چوب مشتعل گردد و مثال آن آتش غضب ست
سوم آتشی که از سنگ و آهن بیرون آید و مثال آن آتش شوقست چهارم آتش که هیزم می سوزد و چراغ از آن فروزد و مثال
آن آتش حسدست باز چهار باد آفرید که از قدام و خلف و یمین و یسار آید یعنی صبا و دبور و شمال و جنوب مثال آن قوتهای
چهارگانه است در باطن که عبارت از هاضمه و جاذبه و ماسکه و دافعه است بعد از آنکه استماع این مقدمه نمودی درین باب
از لطائف نکات شمه بشنو **لطیفه اولی** در ظلمت شب ای درویش ظلمت شب در عالم کبری منتفی نیکی از پنج چیز میشود یا بچراغ
یا بشمع و یا بستاره و بماه و یا بطلوع صبح کذلک در عالم صغری ظلمت عقل ست که محاذی ظلمت شب به پنج چیز مرتفع گردد
یا بچراغ روزه و مجاهدت و یا بشمع تامل و فکرت و یا بقمر عقل و بصیرت و یا بستاره علم و معرفت یا بدمیدن صبح توفیق و عنایت
نکته ظلمت شب ایجاد از فعل پروردگارست سبحانه و چراغ افروختن فعل بنده است باز ظلمت گناه ایجاد فعل بنده است
و مغفرت و رحمت فعل پروردگار آنجا فعل بنده یعنی نور چراغ ظلمت را که فعل پروردگار بود برمی دارد اگر اینجا فعل پروردگا

یعنی رحمت و مغفرت ظلمت بر بنده یعنی غفلت و ذلت را بردارد عجیب و غریب نخواهد بود **لطیفهٔ دوم** در ظلمت ابر
آنست که تاریکی ابر بیکی از دو چیز مندفع گردد یا آنکه باد شمالی یا نسیم اقبالی بوزد و آن ظلمت را تمام بردارد یا قطرهٔ چند
که در وی موقوع ست فرو بارد که تا ظلمت تیرگی از دو چیز مندفع گردد یا نسیم آن سحرگاه یا بقطرهٔ چند اشک از شرم گناه
و ترس عقوبت اله جل و علا نکته درین باب بشنو که بصد جان ارزد آنست ای درویش چون ابر تیره بر هوای عالم کبیر متصاعد
گردد و رخسار انور روز بر مثال بساط اغبر مکدر گردد عارف آنست که نظر به تیرگی ابر و سیاهی سحاب نکند بلکه بایں انوار
و ازهار که در فصائل بهار بران متفرع ست نظر اندازد تا ظلمت ابر را تمام موجب سبحت باغ و مستلزم نضرت راغ بیند که تک
بندهٔ مومن می باید که بتاریکی معاصی و زلات و تیرگی کدورات نه بیند بل که نظر بر نتیجه و ملزوم آن کند یعنی لطف و کرامت جمیل
و رحمت حضرت خداوندی جل و علا که بران متفرع خواهد گشت که لو لم تذنبوا لذهب الله بکم بقوم یذنبون فیغفر لهم **بیت**
ما ابر نمی گرید بستان نمی خندد + تا طفل نمی سوزد مجمر نیفروزد + فقیری دیگر گفته است **نظم** ما چو بحر و تو چو ابری بار ما کش غم مخور +
باغ را خندان کنی گر یاری زما + آتشی اندر خس و خاشاک تن باید زدن + تا بباغ جان نهال عشق بنشانی زما + هر کجا خواهی
شدن ما با تو ایم ای بی حذر + ما بی مایم از تو گر تو می مانی زما + ما برون از هشت جنت و ز صد جنت خوبان تو + چند خود را هرزه
مشغول گردانی زما + **لطیفهٔ سوم** در ظلمت بحر آنست که هر کرا ظلمت بحر مبتلا نمی و خلاص وی بیکی از سه چیز تواند بود یا شناگر
بود اگر مهارت آن داشته باشد یا کشتی بود که در وی نشیند یا موجی که وی بساحل نجات برد و لیکن بهر جهات رحمت الهی
جل و علا تواند بود که تا کس مبتلا بظلمات غموم و هموم دینی را خلاصی بساحت صبر تواند بود یا خود بسفینهٔ رضا بقضا یا بموج مرگ که او را
بسلامت ساحل قیامت رساند ثم لا نجات له الا برحمت الله تعالی نکته درین باب بشنو قال الله تعالی فاذا رکبوا فی الفلک
دعوا الله مخلصین له الدین کانه تعالی یقول آن کافر در کشتی نشست کافر بود چون می خواهد مرا کافر بود و بعلم قدیم می دانستم
که چون او را از ان ورطه نجات دهم هم کافر خواهد بود با این همه نجاتش دادم و بساحل سلامت رسانیدم تو ای بندهٔ مومن چه گمان می بری
که در ابتدا مومن بودی و مخلص و در انتها عارف و متخصص و اکنون پیر مسلمان خالص با خلاص یکساعت آن کافر را از غرق رهانیدم
با خلاص همه عمر اگر ترا از غرق برهانم چه عجب **لطیفهٔ چهارم** در ظلمت کسوف آنست که قاعده کسوف آفتاب و نکتهٔ [illegible]
درین باب آنست که چون آفتاب جهانتاب منکشف گردد و بتفقد اعلام رفعت او مسطوی و شعلهٔ انوار اظهار او منطفی شود آئینه
رخسارش بنقش کسوف تیره گردد و آب باب نور از چشمه ظهوری باز ایستد خلائق متضرع و زاری روی در دشت و بیابان
آرند تا رحمت الهی آئینهٔ رخسار خورشید را بصیقل تابیده بزداید و حجاب کسوف از پیش جمال عطوف وی بگشاید که تا کس
هر کرا خوف کسوف خورشید معرفت بود همواره مشغول تضرع و دعا و ترس از زوال و فنا و حرج از زاویهٔ محبت [illegible]
طلب عقبی نماید و تمام مشغول مولی گردد تا از کسوف معرفت در کنف عصمت آید و از زوال ایمان مصون و محفوظ [illegible]
درین باب از مسائل شریعت بشنو توانگری که بفقیری عطیه از رای داشت صاحب شریعت می گوید لیس للسان [illegible]

رجعی را ولایت نیست زیراکه آن صدقه است و صدقه را استرداد نشاید و اگر تقی اعطا کرد مراو را ولایت رجوع هست
لانه هبته زیراکه هبه است و در هبه ممکن ست رجوع چون ضرورتی پیش آید آری در ویش جدا و ناسیاسه و تعالی غنی
مطلق ست و ما فقیر ان الله هو الغنی و انتم الفقراء و آن غنی حقیقی این گدایان مفلس نقد ایمان و گوهر عرفان عطا
فرموده ستا بر قاعده شریعه بکرم او اعتماد آن هست که عطای بی بهای خویش از گدایان درویش باز نستاند و
آشنایان قدیم خود را بیگانه نگرداند لطیفه پنجم در باب آب و حکمت در خلق این چهار گونه آب مختلف آن گفته اند
که آب دهان شیرین آمد تا طعم مطاعم دریابد و آب بینی بی طعم و بی مزه افتاد تا مانع رائحه ریاحین نگردد و آب گوش تلخ آمد
تا مانع دخول هوام در گوش هر خاص و عوام گردد و آب دیده شور آمد تا حرارت آفتاب سه دید در اعین و متغیر نگرداند
و نکته درین باب آنست که ای سده امروز تلخی آب گوش ترا از استماع کلام لذت سماع نامه مارد است و بی مرگ
و ناخوشی آب بینی ترا از عطر روائح در روائح محروم نگرداند و شوری آب دیده از حلاوت نظر مانع نشد شیرینی آب دهان
سبب حلاوت بیان و فصاحت زبان تو گشت اگر فردا تلخی گناه و بی مزگی معاصی و شوخ چشم دل از حلاوت شهادت
ترا از استماع کلام بی واسطه و اشتیاق روائح طیبه و مشاهده دیدار و مکالمه ما محروم نگرداند چه عجب لطیفه ششم
در حق آتش بشنو اول در بیان چهار قسم آتش گفتیم که آتش برق با رحمت مناسبتی دارد درین باب نسبت آنست که
چنانچه برق بی باران مفید نباشد بلکه در وی هیچ چیزی متصور نبود کذلک خوفی که برق وار از آسمان دل ظهور کند در
فضای هوای سینه انتشار نور نیابد بی قطرات عبرات دیده و سرشک اشک چون چکیده هیچ اعتبار ندارد و هیچ بکار نیاید
دوم گفتیم که آتش درخت یعنی مرخ و عفار با آتش غضب مناسبت زیراکه نار درخت مرخ قائم بتمام ترسیت شاخ مرخ
عفار که نابت بآب است ... بسوده نگردد از میان آن آتش ظهور نیابد الذی جعل لکم من الشجر
الاخضر نارا کذلک آتش غضب بی تهیج و تحریک ... ب نگردد ایجا اشارتی هست که آن آتش در میان آن شاخ تر و تازه
پوشیده است و با آن آب و رطوبت وافی آن چوب در یک محل مجتمع ... که رطوبت آب مر یبوست آتش را منطفی نگرداند و بی وفق
او مر حرارت این را معلوب نمی سازد کذلک می باید که همواره آتش غضب با آب حلم آمیخته باشد که هیچ کدام آن دیگری را مغلوب
نگرداند و کذا سال النبی صلی الله علیه و آله و سلم فی دعائه و قال اللهم انی اسالک الحلم فی الرضا و الغضب سوم گفتیم مطیر آتش دنیا که
همه جا افروخته گردد حسد ست زیراکه آتش برکرت دنیا که هیزم را می طعمه هیزم ست اگر طعمه وی کم گردد آتش اشتها در باطن وی مشتعل
شود از نفس خود طعمه می سازد و با خود آتش خورد و آتش حسد بی طعمه خود میخواهد که از همه عقلاء نعمت محمود مارد و آتش سیع رخت ما
که عطیه حضرت جلال احدیت ست جل جلاله بران منعم علیه پاک بسوزد چون آن طعمه میسر گردد مراد حاصل شود دیگر آتش در دلها
حاسد افتد و طعمه دار فراع مال در ماهیت حاشا ... خود می خورد و آتش حسد می سوزد چهارم آن گفتیم که نار
مثل او آتش شوق ست سبیل بعض المحققین عن الشوق ال ... [illegible]

متواری دوان تقدست اسمائه تعالی و دریں معنی اشارتست مر اهل اعتبار را و آنست که آن آتش [illegible] روان [illegible] چهار [illegible]

ماس ظهور آید نخستین چیری [illegible] ملاقات سنگ و آهن دوم سوخته که در وی گیرد سوم گوگرد که [illegible] آتش [illegible] چهارم [illegible] تا که اگر

آتش بوده استعمال [illegible] هیزمی که آن آتش [illegible] ارتفاع [illegible] اجتماع گردد ششم آتش [illegible] شعلات آن آتش

[illegible] دی کنند تا از شعلات انوار او استعلا یابد که آتش محبت [illegible] چیز [illegible] ست اولش موافقت عاشق

[illegible] که سودا ملاقات و سنگ و آهن ست دوم دل سوخته با آتش عشق [illegible] که [illegible] آتش که مثال حریقه است سوم

[illegible] که بجای گوگرد است [illegible] آن [illegible] که او وصل آتش عشق

[illegible] استعلای این آتش [illegible] هرگاه متواری با انواع [illegible]

عاید باین آتش [illegible] از آنکه [illegible] عارف [illegible] سپید دوم [illegible] آن شعله صدها

[illegible] استعلا پدید چون این آتش چیز پدید آید آتش محبت سر قرار گردد [illegible] دلات

[illegible] دل [illegible] انشا باید آتی درویش [illegible] آتش عشق

[illegible] گردانی داین دل سیاه سوخته با آتش فراق [illegible] انوار معرفت ست [illegible] تجلی [illegible]

[illegible] قدس الله روحه العزیز فرموده است **نظم** دلم آتش [illegible] است برق [illegible] توبه [illegible]

[illegible] تو + [illegible] تو + [illegible] تو + اگر گویم تو میگوئی

[illegible] و دران ظلمت که میگویم [illegible] تو + [illegible] کشیدستم + که تا گیرد گریبانم کشی

[illegible] کشیدی تو و دامانم کشیدی تو + [illegible] پشیمان تو +

[illegible] تو + [illegible] حیران توئی [illegible] قو

[illegible] توئی [illegible] توئی ایمان و ماس تو + **لطیفه هفتم** [illegible] انکه [illegible]

[illegible] اعمال می نماید [illegible] میگرد بعضی راحت روح و بعضی

راحت [illegible] روح که [illegible] آدمی [illegible] بعضی [illegible] راحت ست و بعضی را جراحت آری چون آن [illegible] روح از روح القدس گیرد

[illegible] همراه گردد [illegible] بیت المقدس [illegible] عیسی از وی آستین کرد و کلمة

القاها الی مریم و چون [illegible] نفس [illegible] سموم شیطان گیرد [illegible] کلب ابلیس [illegible] گزیده شیطان

[illegible] سگ [illegible] دم باد [illegible] نفس سوم آن [illegible] هلاکت آید گرفتار آید

[illegible] دم [illegible] از روح قدس [illegible] روح [illegible] اسرار [illegible] روح پاک + تا شوی آرام دل [illegible]

[illegible] هلاکت [illegible] که همنشینی [illegible] که چندان [illegible]

آگاه است [illegible] گلستان معنوی [illegible] قدس سره گفته **ابیات** [illegible] پایه اول [illegible]

زانکه در آفاق زبر تا قیر + هیچ کس از دوست ندارد گزیر + دوستی با یاران گو نخست + کان به الدهر بماند درست + هر که حق صحبت یاران شناخت + عمر چو او در ره ایشان بتاخت + دوست مگر دشمن کم نعر را + خصم شمر مخلص بی مغز را + بسته بود یار وفادار نغز + کو بود آگنده لبالب ز مغز + آنکه چو خرماست رفیقش مخوان + گوشت برون مغز درون استخوان + چند چو آتشگه آهن گران + دود برآری دهی از سرگران + باش چو عطار که پهلوی تو + جامه معطر شود از بوی تو + لطیفهٔ هشتم در بیان تعداد افراد باد تسعو

قال وهب بن منبه رضی الله عنه الریاح ثمان اربع للرحمة واربع للعقوبة اما الاولی فهی المبشرات قال الله وهو الذی یرسل الریاح بشرا بین یدی رحمته والمنشرات ومن آیاته ان یرسل الریاح مبشرات والناشرات کما قال والناشرات نشرا والذاریات وهی قوله تعالی والذاریات ذروا واما الثانیة وهی ریاح العقوبة اولها الصرصر قوله تعالی واما عاد فاهلکوا بریح صرصر والثانیة العقیم وهی عاد اذ ارسلنا علیهم الریح العقیم والثالثة القاصف فیرسل علیهم قاصفا من الریح والرابعة العاصف جاءتها ریح عاصف کذلک الریاح فی بواطن الانسان ثمان اربع للسعادت اربع للشقاوة اما الاولی فهی ریح المحبة تنسم علی التائبین کما قال الله تعالی ان الله یحب التوابین والثانیة ریح المودة تنسم علی الصالحین ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات سیجعل لهم الرحمن ودا والثالثة ریح القربة تنسم علی السابقین والسابقون السابقون اولئک المقربون والرابعة ریح الوصلة تنسم علی المشتاقین فسوف یاتی الله بقوم یحبهم ویحبونه واما ریاح الشقاوة فهی ریح الغفلة تنسم علی العوام اقترب للناس حسابهم وهم فی غفلة معرضون والثانیة ریح الفرقة وهی تنسم علی النصاری ان الذین فرقوا دینهم وکانوا شیعا والثالثة ریح السخط وهی تنسم علی الیهود وتری کثیرا منهم الی قوله تعالی ان سخط الله علیهم والرابعة ریح القطیعة وهی تنسم علی المشرکین فقطع دابر القوم الذین ظلموا والحمد لله رب العالمین

[illegible] در عالم کبیر وصغیر بحسن تقریر وعبارت دلپذیر شنو بدان ای درویش که در عالم کبیر چون نزدیک [illegible] کتند آفتاب که نایب اسرافیل علیه السلام عمل حمل بگیرد جهان که جان بملک الموت زمستان سپرده بود [illegible] اسرافیل خورشید در صور نور حمل بار زنده گردد وعالم پژمرده سراز بالین خاک بردارد واموات نبات از حدقه نتاج دیده [illegible] اهل زمین لالاحداس الی ربهم [illegible] احرامی صغار بی مقدار عناصر مختلفه الآثار وتاثر توامت و [illegible] مختلفه الاطوار صنعت روزگار اظهار میکند ونظر آن [illegible] صباحت جان [illegible] باد صباع گردد دور سپهر بوقلمون دست [illegible] ابیات [illegible] جهان داده اند + آدم اصداران [illegible]

بالیه باز فرستد اموات نبات از قبور تنور زمین روی بصحرای نشور بیرون خرامند که فانظر الی آثار رحمة الله کیف یحیی الارض
بعد موتها کذلک در بهار عالم صغیر چون وجود انسانی که عالم صغیرش میخوانی بمرگ غفلت مرده و موت جهالت فسرده باشد اسرافیل
عنایت در صور هدایت که عبارت از صدور اهل ولایت ست در دمد اموات مقبره جهالت از لحد ضلالت بصحرای صحرای نشور نور
ذکرت و فکرت بیرون آید که الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور. در بهار کبیر نسیم سحرگاهی امر الهی بر مثال
دم مسیحا این خاک پوسیده فرسوده را زنده گرداند و احیینا به بلدة میتا در بهار صغیر نسیم حیات انس از مهب ریاض قدس بر صمیم
دل وزد تا گل دل پژمرده افسرده عاشقان را آب حیات ابدی تر و تازه گرداند که فلنحیینه حیاة طیبة در بهار کبیر سقایان سحاب مطهر با
آب بر لب تشنگان بادیه بستان نهند که سقناه لبلد میت در بهار صغیر ساقیان خمخانه محبت شراب ناب بجسم در جام اکرام بجود به
کام جان تشنگان بادیه هجران ریزند که وسقاهم ربهم شرابا طهورا در بهار کبیر آثار بدیعه بقلم صنع پروردگار جل ذکره
نقوش عجیبه در قوم عربیه بر صحیفه بسیطه روزگار اظهار کنند که فانبتنا به حدائق ذات بهجة در بهار صغیر آثار انوار تجلیات
ربانی جام جهان نمای دل انسانی را عکس پذیر صور غیبی و جمال لاریبی گرداند که وفی انفسکم افلا تبصرون در بهار کبیر مصوران قضا
بقلم باد صبا در نگارستان بوستان غرائب صورة بدائع غرور تصویر میکنند مثلا مشاطه نامیه از وسمه سبزه تر خط رعنائی طاق
ابروی بنفشه نیلوفری بر می کشد و از غازه لاله گلگون زیبائی بر عارض سیمین و رخسار گلگون ورد احمر می نهد چهره آراسته عروس
پیراسته بدیع ربیع را از جعد مجعد سنبل و زیور منور بنفشه و گل بطرازی سازد دل سوخته لاله مشکین کلاله را چون خال بر جمال با کمال
خوبان گلرخسار بر آتش آب زندگانی می نشاند **ابیات** دمید بوی حیات از نسیم باد صبا + چمن ز بلبل و گل یافت برگ و نوا +
بیان بود گل و سنبل از و باهم + که در مقاربه مریخ و زهره زهرا + بدست باد زمان در دهان خاک نهاد + بران نواله که بخشید غنچه حضرا +
اگرچه غنچه بی خنده از مضاحک برق + ولی ز قهقهه گل باز می فتد نقصا + بیا بباغ دل عاشقان تماشا کن + که از نسیم محبت فرود شود نما +
سحاب عشق چو باران شوق می بارد + عجب اگر ز خاک نشکفد گلها + کذلک در بهار عالم صغیر مصوران و صورکم فاحسن صورکم در جام
جهان نمای وجود و آئینه بر شمار عکس پذیرای بواطن ارباب شهود دم بدم تجلیات ذاتی و تنزلات صفاتی آن محبوب علی الاطلاق
لعاشقان مشتاق و صادقان طالب الوفاق می نماید خلق الله آدم علی صورته لمؤلفه **ابیات** دلا بحلقه رندان بزم عشق در آ +
که از شراب لقا جرعه دهند ترا + اگر لقا طلبی اولت فنا باید + که تا فنا نشوی ره نمی بری به بقا + ببین ببین که تو خود خاک تیره بود +
ببین نگر که تو آئینه جمال نما + نقاب هستی خود را تو از میان بردار + وگر ببین که جمالی که می شود پیدا + بگیر مصقله عشق زنگ مس
بزدای + ببین در آئینه جان جمال جانان را + بکوش تا که ز چشمت غبار غیر زدی + که تا معاینه بینی ظهور یار جدا + اگر تجلی نور قدم خواهی +
بتیغ نقاب حدوث از جمال خود بکشا + در بهار کبیر مسیح ربیع بیکدم صد هزار لعبت مرده را کفن بر سر کشیده از خاک جسم
برانگیزد در بهار صغیر عیسی تجلی جمالی بتائید توفیق ذو الجلال بیکدم صد هزار مرده دلان گورستان بشریت را بمدد روح قدس
زنده نموده گرداند بمجلس انس بار دهد و کنتم امواتا فاحیاکم در بهار عالم کبیر فراشان بحرکات سراپرده زمردین سبزه زار

عاد قوای نامیه در فضای هوا الطارم استعلا برکشید در بهار عالم صغیر در اشان کلمهٔ لا اله الا الله سرا پردهٔ همت وتنا در وان
همت عاشق صادق هیئت موافق طوبیٰ او دیضای عالم الطاعات در ع ی .... تعالی از مرکز بسیط فرش بر دائرهٔ محیط عرش
رسید که الیه یصعد الکلم الطیب در بهار کبیر بیان علمای احتجاب بوساطه مساطهٔ بهار ایتس خسار بر دارند در بهار صغیر
مات و ارادات تعلق مهربات الهامات لاریبی اتقاء نظون ارحمال یکسوی بدست گاری مشاطهٔ شوق دیدار دوستیاری
[illegible] شوق الاسرار بر دارند که انا الیه لا تعد شوق .... بهار کبیر بوزیدن نسیمات مرسل الریاح لیتبرهٔ ملاییدی
رحمته ار .... اشجار اسرار اکمال اکرام .... که .... الطیب یخرج نباته باذن ربه در بهار صغیر رسیدن لحات
ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات .... اسرار .... اسرار .... انوار اسرار .... تصدیق .... و در و ر بها .... عقده وایااو لے
الا .... که .... اکاسرحت .... در بهار کبیر الا که دل .... آتش اشتیاق .... سینه برافروخته است
بات .... هگر تر و تازه کرد .... در بهار .... ال موجه .... تقاطر آب دیده گریان وآه سینه سوزان عشق
جمال الهی .... وصال نامتناهی .... علیه .... اکلوا .... در بهار کبیر .... که دیدهٔ انتظار گذار
دیده بهار .... رسیدن دستان .... گله حال .... روشن گردانید در بهار صغیر .... دیدهٔ لی نور دل عاشق ....
.... روشن .... مسرور گردانید دلی المسکر .... در بهار کبیر گل دسته کمال از آثار صنع و الجلال جل وعلا
در دفترخانهٔ بوستان سطر دوستان .... علی النور .... بلبل خوش آواز تیر بر دار .... سرود الست .... طبقات
خلق .... برآید استاد طبیعت سقف .... قصر گل .... رنگ .... لا .... حول .... صرعوق
مرق گرداند سلطان حالت قمری باحست .... کوکو .... چون محامیں در دار السلطان .... شوق .... حاره
و حیا .... رنگار .... عارتکه .... عیچه .... کلستان .... دور دار یار
.... بر اطراف .... حمید .... موسوی .... روادی ایمن .... المسمّٰى ....
.... بوستان .... تحت .... تکیه .... لیبان حوق حوق چون .... گان پیران یعقوب علیه السلام ار کنعان
بستان می آید و حسارهٔ .... یوسف گل .... ایها العزیز .... الصدور .... مثال
طالبان .... مطلب جام .... آواره .... کوکو .... قمری .... مسکین .... در حلق حلقه
کرده .... گیاه .... ملامت .... را میگوید .... الله .... کذلک در بهار صغیر گلهای ایمان بر اشجار قلوب عارفان
چون .... تحت قلبی .... که اولئک کتب فی قلوبهم الایمان .... گفتار درگام
اشجار .... عوا .... تضرعا وخفیة .... در بهار .... حد .... طرب تعدار
.... گوکو گفتگو .... المسلوب .... قمری محبت طوق متابعت بر گردن معاملت در آرد قل
ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله عندلیب ذکر بر اغصان لسان ایشان .... ادا .... شوق نفسانی

وی سوی گشت بهشت آرد و سارعوا الی مغفرة من ربکم مرغان ارواح در قفس اشباح ملوک گردند و توضیع الاملا
ذرات وجود عاشق از فرط مستی شراب الست بر یکدیگر مست گشته و در مشاهده جمال ساقی جان سر بکف دست نهاده گوید
مولفه ای بهار عاشقان دیدار تو + وی گل و گلزار جان رخسار تو + باغ بستانم سر کوی تو است + سنبل و ریحان من موی تو است +
بی تو ام باغ و گلستان گلخن است + با تو ام زندان به از صد گلشن است + بی تو گل در دیده خار آید مرا + دل بحسرت بی تو گشتاید مرا +
راحت جان من مسکین تویی + محرم راز دل غمگین تویی + تو بمن شو باغ و بستان گو مباش + چون تو جانا گو جان مباش بتا گلی
در باغ رخسارت بشکفت + کس حدیث لاله رنگین نگفت + غنچه کو پرده از رخ برگرفت + چون حالت دید آن از سر گرفت
لاله سان بر دل مرا گر داغهاست + لیک هر دم تو بر دل باغهاست + سوی گلخن کی روم از باغ تو + از دو گیتی کی شوم بی داغ تو
این بود بیان شمه از عالم کبیر و عالم صغیر باصطلاح متکلمان ما در یک موضع عالم کبیر عبارت از ذات انسانست و عالم صغیر
عبارت از زمین و آسمان و ما بین آن و بر این معنی دلائل ایراد کرده و تحقیق آنچنانست بدان که عالم مظهریست از مظاهر صفاتیه و آدم مظهریست از مظاهر
عالم بی وجود آدم قابلیت مظهریت تمامی اسما و صفات نداشت لکونه مستجمعا للارواح فیه وجلاء آن شیخ سوی وجود آدم
علیه السلام بود لکونه مخلوقا علی صورة الرحمن جامعا بجمیع الکمالات الموجودة فی الموجودات پس باین تقدیر عالم کبیر وجود انسانیست باعتبار
آنکه مظهر ذات و ذات متصف بهمه صفات و عالم صغیر عبارت از آسمان و زمین و ما بین آن باشد که مظهر صفتیست از صفات
آن ذات از اینجاست شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری قدس الله روحه گفت تعالی خواست ما صنع خود آشکارا کند عالم بیافرید
خواست تا خود را آشکارا کند آدم را آفرید رباعی بیرون ز تو نیست هر چه در عالم
هست + از خود بطلب هر آنچه خواهی که تویی + شیخ محی الدین عراقی خود دید خواست
بر جمال معشوق خود مطالعه کند نظر در آینه عین عاشق کرد صورت خود شعر انا بهذا العین فی العین خانه
عاشقای من اثبات اثنین + عاشق صورت خود گشت بیت بر نفس خود است فتنه
نقاش + کس نیست درین میان تو خوش باش + و بر تحقیق این که دل آینه ذات الهی جامع جمیع صفات
نامتناهی است و شمه در روضة الواعظین مبین ساخته ایم آگهی پیدا ساخته ایم و درین نسخه
از الجمله بیک دقیقه اشارت میکنیم و آن آنست که امام الائمة کاشف الغمه قدس الله روحه ایراد فرموده است
که دل را یعنی روح انسانی را که شرف اختصاص و نفخت فیه من روحی یافته بحضرت جلال احدیت سبحانه نسبت تمام است چرا که
دل محل معرفت است قسمت پذیر نیست و مقدار کمیت و کیفیت را بوی راه نیست وی بیچگونه و بیچون است زیرا که چون و چگونگی
در الوان و اشکال تواند بود که بحواس مدرک گردد و دل از این همه منزه است و هر چه که آنرا چون باشد از عالم تن است و دل پادشاه
تن است و همه آنها مملکت دل است و وی بیچون و بیچگونه که آنکه پادشاه عالم سبحانه و تعالی بیچون و بیچگونه است هر چه چون
و چگونه نبود او را اکنند همه مملکت وی است و او را

دانچه جائز است هیچ عضو اختصاص نتوان داد زیرا که همه اندامها قسمت پذیر است و جان قسمت پذیر نیست و قسمت ناپذیر محال است
که در قسمت پذیر فرود آید که آنگاه وی نیز قسمت پذیر شود تا آنکه هیچ عضو اضافت بید مرد و هیچ عضو از تصرف وی خالی نیست و همه
در فرمان و تصرف وی اند چنانکه همه عالم در تصرف پادشاه عالم است جل و علا و وی منزه از آنکه بجائی اختصاص یابد و یا بچون
و چگونگی ازوی نشانی یابد و بحد و حقیقت این معنی شناختن متوقف است برافشای اسرار روح و دران شریعت رخصت نداده است
اما تمامی آن در تحقیق ان الله خلق آدم علی صورته مندرج است و در توریت آمده است اعرف نفسک یا انسان تعرف ربک **ابیات**
ای دل دمی بیا بنشین کز تو بگوی راست + تا از فریش تو جهان آفرین چه خواست + تو نامه خدائی و آن نامه سر بمهر + بگشای مهر نامه
ببین نا درچه است + ای که هر دو کون ندوکان راستی + نزدیک عقل یکسر موی ترا بها ست + زین آفرینش انچه تو خواهی زجزو و کل
در نفس خود بجوی که جام جهان نما ست + این جام را جلاده و خود را در و ببین + سری عظیم گفتم اگر خواهد در سراست + ای درویش
چون روح را که تعبیر از ان بدل میکنم دانستی که آئینه جمال الهی است سبحانه بدانکه این دل صنوبری شکل مر آن دل را قائم مقام عرش است
و چنانچه عرش محل ظهور استوای صفت رحمانیت است این دل صنوبری محل استوای صفت روحانیه است و اختصاص عرش
بصفت استوا از ان است که عرش نهایت عالم اجسام است و او سیط است سدره گاه عالم خلق و امر است چنانچه یکروی در عالم
خلق دارد و روی دیگر در عالم امر و چون فیض الهی سبحانه متوجه عالم خلق گردد منبع آن صفت رحمانیت است از اینجا گویند یا رحمن الدنیا
چون این صفت بر اجسام پرتو اندازد اول جسمی که قابل آن گردد عرش باشد اقرب الخلق الی الامر اوست و چون مستفیض او باشد لاجرم مقسم
این فیض نیز او باشد تا همه خلق بحسب استعداد ایشان مفیض گردد و آن بر دوام باشد الا خود کائنات منفک گردد کل شیء هالك
الا وجهه اینجا حال نماید که انک دل را یک روی در عالم روحانیت است و روی دیگر در عالم قالب دل را از این وجه قلب خوانده اند تا هر دو
که دل از فیض روحانیت میگیرد و از اعضا تقسیم می نماید بقدر قوت آنها چنانچه اگر یکساعت آن فیض دل منقطع شود قالب از کار فرو ماند و
حیات رحمت بر سد و لیکن دل را خاصیت و شرفی هست زیاده بر عرش و برین دلائل ایراد کرده اند از جمله آن یکی آنکه در تفسیر بحر العلوم
آورده اند که روی ان مینامس الانبیاء ناجی الله سبحانه و تعالی فقال الهی لکل ملک خزینة فاین خزینتک فاوحی الله تعالی الیه ان لی خزینة
اعظم من العرش واوسع من الجنة لا یصفها واصف ولا یعرف کنهها عارف وهی قلب المؤمن شمسها المعرفة وقمرها التوحید وکوکبها العلم
وبرقها الرجاء ورعدها الخوف وعرها السخاء وسحابها الفضل ومطرها الرحمة وثوابها النعمة وحملها العبادة وشجرها الطاعة وثمرها الحكمة وغصنها
الزیادة و وردها الامانة وسرها الفکرة لها اربعة ارکان التوکل والیقین والشفقة والتسلیم ولها اربعة ابواب الحلم والراحة والرضا والشکر
علی ابوابها قفل الصبر وسلسلة العصمة ومسمار التوفیق لو قصدها عدو لم یصل الیها و دلیل دیگر از دلایل تفضیل دل بر عرش آنست که دل مر قبول
نقصان فیض روح شعور آن هست و عرش را استعداد آن نیست زیرا که فیض روح بدل بصفت میرسد و آن صفت دل را حیات و علم و عقل
می بخشد تا دل ادراک آن می کند اما فیض بجانب عرش از الفعل میرسد نه بصفت لاجرم اگر چه باقی می ماند و اثر آن فعل موجود است
میرساند و لیکن در ایشان حیات پدید نمی آید و دیگر آنکه دل را استعداد آن است که اگر تصفیه نماید بر قانون طریقت چنانکه محل استوای

صفت روحانیت ست محل استوای صفت رحمانیت میشود بلکه اگر دران پرورشی یابد محل ظهور تجلی جملگی صفات گردد تا آنکه همه کائنات
ز عرش تا تحت الثری در مقابله پرتو تجلی نوری از انوار صفتی از صفات حق تعالی تواند آمد دل سرمست عاشقانست که در هر ساعت روزی
صد و شصت دریای نور از تجلیات صفات جمالی و جلالی بریشان می ریزد و همه نعرهٔ هل من مزید می زند چنانچه بعین ولهانه گفته است

نظم آنچه باده است که اندر کام مستان ریختی + بادهٔ عشق است کاندر ساغر جان ریختی + چون ملک زان مستی می عشقت بود
محروم یک جرعه بر خاک انسان ریختی + صد هزاران جرعه خورده نعره زد هل من مزید + تا ز خود حیری میان باده پنهان ریختی + من ندیدم
بود آن باده اندر جام می + عکس رویت بود یا خود آب حیوان ریختی + این آن باده است کاندر ساغر ویران راست + زان شراب است
آنکه بر موسی عمران ریختی + زان می وحدت که شاهان را ندادی جرعه + صد هزاران بار در کام گدایان ریختی + زان می کز بوی او
مست و حیران عاقلان + جامها در کام سرمستان و حیران ریختی + اندرون جان رند سر از الحق سر برون + زان می وحدت
بر ارباب عرفان ریختی + هم سوی جرعه لوستان مست و خالی می سزد + خاصه اکنون جام و ساغر صد هزاران ریختی +
هر چه اکنون بعین میر ود معذور دار + گر شراب عشق در کامش فراوان ریختی +

المجلس العاشر فی قوله تعالی الرحمن الرحیم وفیه مقدمة وفصول

المقدمة فی التسبیح والتحمید والنعة والمناجات **اما التسبیح** فتقدسه سبحانه سبحان من دلت غرائب آیاته البلیغة المشتملة علی
کلماته الفصیحة علی اعجاز کتاب الکریم سبحان من شهدت عجائب حلقه بلطائف صنعه علی عواطف لطفه العمیم سبحان من
لم یزل ملکه ویدوم عدله ویقوم سلطانه القدیم سبحانه من امطر اقطار امطار الرحمة من سحاب المغفرة لیحیی ریاض قلوب اهل المعرفة
بفیضان فیض الحسیم سبحان من العدماس درکات النیران بعفوه واوصلها الی درجات الجنان بفضله بمجرد الایمان والاذعان
والتسلیم سبحان من عظم المنة علی من ازاح عنه ملواح وکشف عیوب نفسه قبل ان یصله ویغشاه اظهار انه الرحمن الرحیم ونشهد
ان لا اله الا الله وحده لا شریک له شهادة عبد الی الله بقلب سلیم ونشهد ان محمدا عبده ورسوله النبی الامی المذکور فی الکتب السماویة
بالترحیب المذکور علی لسان الانبیاء بالتعظیم صلی الله علیه وسلم جمیع الانبیاء والمرسلین الملائکة بالتعمیم وعلی آله واصحابه التابعین
علی صراط المستقیم واصلی واسلم علیه وعلیهم تسلیما کثیرا عمیما غایة التصلیة والتسلیم **اما التحمید** حمدی که مصباح ارواح مستنیران اشعه
شموس لاهوتی در مشکوة اشباح معتکفان حظائر ناسوتی از شعاع لوامع شواعل آن منور باشد و شکری که هوای دلگشای طلع
بادراع گلشن سرای سبوح بفوایح روایح نسیم تسنیم غنچه گشای قدوسی آن معطر بود **رباعی** حمدی که چراغ دل منور دارد + شکری که
دماغ جان معطر دارد + حمدی که جمال شاهد حجلهٔ غیب + در دیدهٔ جان و دل مصور دارد + نثار بارگاه پادشاهی که منور قلوب جان باولیه
توحید ذات برکمال اوست مطرح صدور مشتاقان باربار تائید صفات لایزال او **رباعی** بی عقل کسی لایزال تو رسد + بی فکر
بغایت جلال تو رسد + در کنه کمالت نرسد هیچ کسی + کو غیر تو کس تا بکمال رسد + نام خدا و سی میگویم گنج گنج [illegible] نی کینه بدایان [illegible]
جز بینا حسان و انعام عام اوست در زعر اخوان اصداف قلوب مکروب اهل وفاق [illegible] اوست [illegible]

الهاق حمال احدیتش از روز فیروز احمعت آن اعرف تاشام انجام شواماته وافاره وصال جمال باکمالش را جو یالنست سپرپاست
سرانداران مستان جان محتش ز صبوح صلاح الست بوکلو تا عیبوق رواح ملس الملالت الیوم درکوی طلب سرخاک مذلت علت نشست
رباعی سرمست بزرگ ومن وران جیرانم + درحیرت خود محب فرو می مانم + کو بامن مس ا وی این میدانم + وامدر طلبش هنوز گریزانم +
سامی حدای می گویم که تو مستان ملیک ر ورد یک املاک سرقمه فیه قلعی ایک افلاک دوال نوال سرطال آمال ومال واجبل الاوعان وسیگوید
فراشان خالق الاصباح باشارت بشارت یرسل الریاح خس وخاشاک طامات اصطلاح را از ساحت میدان نور الافشان ارواح
مکه آه سحرگاه مروحه تو نوالی الله بیغام انعام او ورید رباعی ای که اندر بام دل طبل حقائق کوبی + ساحت دل از خاشاک
طبائع روفتی + دوش آواری زخواب عقلتم بیدار کرد + آن تو بودی حلقه بر سندان دل می کوفتی + رحمانی که صیقل تجلیات جمالش
صیقل هیکل شوق وصالش چهره آیینه بشریت را از عیار زنگار احدیت ووه رحیمی که محبوب دلربای عشوه نمای حیل جمالش بیک
کرشمه دلبران دل وجان عاشقان دیوانه را از ورای استار عیب بوده للمولفه توئی که از تتق ابرگل جمال نمودی + بیک کرشمه که
کردی هزار دل بربودی + دلم در آیینه کائنات کرد نگاهی + زهر چه در نظر آمد تو حسن چهره نمودی + چو بست حیب گرا ایت از جواهر عرفان +
از آن گهی که در گنج معرفت بکشودی + مرا ساده چه حاجت بوقت دیدن ساقی + رهی حریف که هم جام و هم باده تو بودی + بستر اب
عشق چه مردانگی است خاصه که کنون + زعکس روی خود هستی گرفتار دیدی + فگند عکس بجام جهان نمای وجودم + جمال دوست
ز نور تجلیات شهودی + بجان تو که بغیر از جمال جلوتش دیدن + جوجود ز آیینه دل غبار غیر زدودی + تعین جو محو شد از مقام محو مردم +
تو چون عدم شدی آنگاه غرق بحر وجودی + اما النعت لعدا حمد وثنای حضرت احدیت وسپاس ستایش جناب صمدیت جواهر
زواهر صلوات والوف صنوف تحیات که زبان معجز بیان وصاحبان فصیح معنی وصراحان صحیح معرق در مسالک کلام معجز نظام
منتظم گرداند نثار روضه منور ومشهد حضرت سید البشر شفیع محشر آن مهر خورشید مسطر وآن سرور جمشید چاکران عنوان عهدنامه
وفا آن میزبان مهمان خانه صفا آن شمع جمع اصفیا وآن چراغ ملاء انبیا سقش سدعرفه نحلی باده کشای گلشن تدلی ثمره شجره
خلت نور بهار دولت ملت صبا ایاع حرمت صبای چراغ رحمت در حقه حقیقت مشک نافه طریقت شمع شب گرامت صبح روز
قیامت خورشید سماء سماحت ملاح دریای ملاحت شمس فلک رسالت سرو چمن جلالت صدر صفه صفا بدر قبه وفا گوهر
درج اجتبا اختر برج اصطفی محمد مصطفی صلی الله علیه وآله واصحابه وسلم رباعی ای دل طمع ملک موبد داری + در سر هوس دولت
سرمد داری + هر چیز مراد تست با خود داری + گر در دل وجان مهر محمد داری + الصلوة والسلام علیک یا رسول الله تا مسیدای
بگویم که کنوز رموز قدم یعنی علوم مکتوم وعلمک ما لم تکن تعلم در دبیرستان اقرأ وربک الاکرم الذی علم بالقلم
از بر داشت تاج معراج سبحان الذی اسری بر سر دراج دیباج فاوحی الی عبده ما اوحی در بر داشت چون اصطرلاب
فکرت صافی طویت سرآفتاب عقل وافی مرتبت داشتی ساعات سعادات وجدان واوقات تفاوات حرمان تساحتی چون
در جام جهان نمای عرفان بفحوای ایمان سر حکیم از عین عیان سطر محیط احسان نگریستی نقوش اشکال الواح ورقوم احوال ارواح بدانستی

چون از حجرهٔ مجاهده عزم حرم قبهٔ مشاهدت کردی طوطیان گلشن سرای ملکوت بر اغصان حضرت غزل سبح حلق خوب او خواندن گرفتی که سبحان الذی اسری بعبده لیلاً و چون شاهباز جانش قصد سیر اوج علیین کردی حسود با صعود او کار اسرار حق الیقین بمطالب مطالب و سرور آوردند که ثم دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی قال الشیخ محمد رومی رحمة الله علیه **نظم** ای ماه و ریحان تو نقش نگین عرش + جاروب آشیانهٔ تو آستین عرش + دست ارادت تو گرفته بصد نیاز + سلوت نشان کرسی و خلوت نشین عرش + بود دست صد هزار قرون منتظر فلک + تا گشته خاک مقدم پاکت قرین عرش + گرد رهٔ تو سرمهٔ چشمی همه فلک + نقش نشان نعل تو داغ جبین عرش + ما دیده فیض جود تو مهر جهانیان + از آسمان همت تو بر زمین عرش + کروبیان بخدمت این شاه کرده روی + از کفش گاه سدره سوی چشم نشین عرش + مهر سواری تو بر این نقره خنگ چرخ + سدره کشیده ناقه کرسی برین عرش + رو روعا شنیده یمین و یسار تو + تحسین و آفرین ز یسار و یمین عرش + رومولوی بحبل ولای تو چنگ دل + حبل ولای توست همه حبل المتین عرش +

اما المناجات الٰهی بحرمت بندگان که هرگز قدم وفا از دائرهٔ سداد و چنبرهٔ عفو و عفاف بیرون ننهاده اند بعزت پادشاهانی که هرگز مظلومان ستم رسیده نامراد جز در شفقت و داد نگشاده اند بحرمت عارفان که برکرسی حد استفادهٔ شناسی از بواسی عمائم دوانی و قواصی غبار ادبار را بمروحهٔ اقبال دور میکنند و خواطر فواتر گناهکاران مغموم را بترتیب تواتر آثار رحمت و مغفرت مسرور میگردانند بحرمت مردانی که اطناب سرتاب خیام استقامت را جز براوتاد استداد عقود اعراض نه بستند بعزت پاکیاران قمارخانهٔ تجرید که نداد ابل زمتاع نقاع دینی و عقبی بار نه بسته اند بحرمت مردانی که صحن دل را از تراحم زنگار ملاحظهٔ اغیار و تراکم ظلمات مصاحبت اشرار صیقل تراحم و استظهار صفا دارند قلوب مکروب مجروحان سهام سهمناک ستم فراق از معاجین نوشد و وصال مداوا دارند که سالکان مسالک عرفان را از جادهٔ قویم و صراط مستقیم از زیغ و ضلال نگاه دار و مسافران بادیهٔ نامرادی را از ادراک امانی فضل و احسان سامیه رو سادهٔ دولت و مراد مستند گردان همه طالبان را بهمگنان بمقدر رجای بصنوف لطائف و علوف عواطف مخصوص فرما مطلوبات مقرون و از محرومات مصئون دار بالنبی و آله الاطهار صلوات الله و سلامه علیه و آله و اصحابه الخیرة الابرار

الفصل الاول فی تفسیر هاتین الکلمتین اعلم ان معنی الکلمتین و اشتقاقهما و الفرق بینهما و تقدیم الرحمن علی الرحیم و اقوال المفسرین فیهما قد مرت فی التسمیة مع لطائف کثیرة و اشارات بصر فتذکر بهما ما التی فیهما ثم بذکر حکمت اعادتهما فی التسمیة ثم سبب تاخیرهما عن العالمین و تقدیمهما علی مالک یوم الدین ما بقیة اقوال المفسرین فیهما فی الفاتحة قال بعضهم الرحمن هو المنعم بما لا یتصور صدور جنسه من العباد و الرحیم هو المنعم بما یتصور جنسه من العباد کانه تعالی یقول انا رحمن لانک تسلیم الی نطفة قذرة فاسلمها الیک صورة حسنة کما قال و صورکم فاحسن صورکم و انا رحیم تسلم الی طاعة ناقصة فاسلم الیک جنة خالصة و فی لطائف الاشارات للقشیری رحمه الله قال اهل الاشارة الرحمن بالاشراف علی اسرار اولیائه و تجلی بارواح اصفیائه و الرحیم بالعطف علی النفس الخلائق بهم و قال بعضهم بسط معایشهم فی الدنیا و قال بعضهم الرحمن بالنعمة و الرحیم بالعصمة و قیل الرحمن بالتجلی و الرحیم بالتولی و قیل الرحمن بکشف الانوار و الرحیم بحفظ ودائع الاسرار و قیل الرحمن بذاته و الرحیم فی العقوبة و صفاته و قیل الرحمن بالتوفیق و الرحیم بالتحقیق فالتوفیق للمعاملات و التحقیق للمواصلات فالمعاملات للقاصدین و المواصلات للواجدین و قیل الرحمن

بالنفع والرحيم بما يدفع فالصنع بجميل الرعاية والدفع بحسن العناية قال الامام الزاهد فى تفسيره معنى آنست رحمٰن كه بندگان را روزى داد ونا
عده كرد وايشان را طاعت خود فرمود واگر بندگان فرمان او خلاف كنند وعدهٔ خود را خلاف نكند واز اينجاست كه عبد الله رضى الله عنهما آيت
قرأ وردّ الاكرم الذى را تفسير كرد وقال كرم آن بود رزق عبده وهو يعبد غيره ومعنى رحيم آنست كه بندگان را كار فرمود وبكرم از طاعت
نعمت خود داد از حاجت وامام عارف عبد الرحمن در كافى قدس سره فرمود كه ما آثر رحمانى قالب كه خلق ست از جان كه امر ست تربيت
كرد بنعمت رحيم جان كه امر ست از قالب كه خلق ست پرورش داد **بصفت** رحمانى دارندهٔ اهل دنياست بنعمت رحيمى آمرزندهٔ
اهل عقباست بصفت رحمانى كارندهٔ جهان خلق ست بنعمت رحيمى دارندهٔ عالم امر ست اين دو اسم دو كلمه است از بهر آنكه اين
دو عالم كه بيان كرديم در داشت اين دو كلمه است واين دو جهان كه نشان دادم در پرده اين دو اسم ست اما حكمت اعادتهما مع انهما
ذكر فى التسمية بحسن فوائد الاولى ليعلم ان التسمية ليست من الفاتحة ولو كانت منها لما اعادهما لخلو الاعادة عن الافادة الثانية ان
فيه ارشاد العباد الى كثرة الذكر فان سلامة حب الله حب ذكر الله وفى الحديث من احب شيئا اكثر ذكره الثالث انه ذكر انه رب العالمين فبين
ان رب العالمين هو الرحمن الذى يرزقهم فى الدنيا والرحيم الذى يغفر لهم فى العقبى ولذلك ذكر بعده مالك يوم الدين الرابعة انه
ذكر الحمد اولا وبذلك ينال العبد الرحمة فان آدم اذا عطس بعد العطسة قال الله تعالى يرحمك ربك فعلم عبيده الحمد ثم بين ان بالحمد
ينالون الرحمة والخامس للدلالة على ان رحمته غلبت غضبه بل شمول رحمته على المؤمنين بحيث لا يرون اثرا من آثار غضبه لا فى الدنيا
ولا فى الآخرة الاترى فى الفاتحة التى هى مفتتح كتابه لم يسمعك شيئا من اسمائه الدالة على القهر والغضب بل اسمعك الاسمين على الرحمة
مرتين ثم ان مريم عليها السلام اعطاها رحمة واحدة حيث قال ورحمة منا فكان امرا فتلك الرحمة صارت سببا لان تقول اعوذ
بالرحمن منك ان كنت تقيا فجعل سبحانه تلك الاستعاذة سببا لنجاتها من توبيخ الكفار والفجار والنكتة فيه ان مريم تصفه مرة
بالرحمن فقالت بمرادها والعصاة المحمدية تصفه كل يوم اربعة وستين مرة انه رحمن الرحيم وذلك لان الصلوة المفروضة سبع عشرة
ركعة والسنن الرواتب مع الوتر ثمانية عشرة ركعة وا قرأ لفظ الرحمن والرحيم فى كل ركعتين مرتين مرة فى بسم الله الرحمن الرحيم ومرة فى قوله
الحمد لله رب العالمين فلما صار ذكر الرحمن مرة واحدة سببا لخلاص مريم عن المكروهات افلا يصير ذكر الرحمن الرحيم مرات كثيرة طول العمر سببا
لنجاة المسلمين من النار والعار اما سبب تأخيرهما عن رب العالمين وتقديمهما على مالك يوم الدين هو ان سبحانه وتعالى هو خالق الخلائق وخالقهم
وذلك مستفاد من قوله رب العالمين ثم اتبعه بالاسم الرحمن الذى يدل على الرازقية لئلا يخطر على احد بعد ايجاده فتقروا الى الرزق ثم بالرحيم
اشارة الى انهم لو اكلوا ارزقه ثم قصروا فى الطاعة امره وشكر نعمه فهو الذى يغفر لهم بفضله ورحمته وبعلم حقيقة ذلك فى يوم الجزاء للمطيع بالثواب
والعاصى بالعقاب كانه يوم يعرف فيه العلة الغائية للخلق والايجاد والترزيق والتجاوز عن التقصير

الفصل الثانى فى بيان الرحمة وشمولها مستشهدا بآيات القرآن قال امام نجم الدين عمر النسفى قدس الله روحه فى التيسير وحد الله
تعالى الاشياء بالنية وامسكها برحمته فاين نعمته على الاولين ولا على الآخرين ولا فى الدنيا ولا فى الآخرة لا بفضله ورحمته
كان غفران آدم عليه السلام وحواء برحمته قال الله تعالى خبرا عنهما وان لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين

وكذا في حق نوح عليه السلام فانه قال وإلا تغفر لي وترحمني أكن من الخاسرين وكذا موسى وهارون عليهما السلام فانه قال
وادخلنا في رحمتك وكانت نجاة الانبياء والمؤمنين رحمة قال في حق نوح عليه السلام لا عاصم اليوم من امر الله الا من رحم وقال
موسى في حق هود عليه السلام ونجينا هودا والذين آمنوا معه برحمة منا وقال في حق صالح عليه السلام نجينا صالحا
والذين آمنوا معه برحمة منا وقال في حق شعيب عليه السلام نجينا شعيبا والذين آمنوا معه برحمة منا كان
الوحي الى نبينا صلى الله عليه وآله وسلم رحمة وقال وما كنت ترجوا ان يلقى اليك الكتاب الا رحمة من ربك كان بعثه كذلك
قال وما ارسلناك الا رحمة للعالمين وكان لينه مع امته رحمة قال فبما رحمة من الله لنت لهم وكان حفظه عن اضلال
المنافقين قال ولولا فضل الله عليك ورحمته لهمت طائفة منهم ان يضلوك وامطار السحاب علينا وانبات الارزاق
بها رحمة قال يرسل الرياح بشرا بين يدي رحمته تزيين الربيع العالم آثار رحمته فانظر الى آثار رحمة الله ومنافع الليل والنهار
لنا رحمة ومن رحمته جعل لكم الليل والنهار وسه ياصح باموج ودفع ضررهم عنا رحمة قال هذا رحمة من ربي وسعة
الرزق علينا رحمة لو انتم تملكون خزائن رحمة ربي واعطاء الخصب في الرخاء لنا رحمة ما يفتح الله للناس من رحمة
فلا ممسك لها و وام الناقة لنا رحمة او ارادني برحمة هل هن ممسكات رحمته والالفة بين الزوجين رحمة وجعل
بينكم مودة ورحمة وارسال الرسل علينا رحمة اهم يقسمون رحمة ربك وانزال القرآن رحمة وننزل من القرآن ما هو شفاء ورحمة
واعطاء الايمان رحمة يدخل من يشاء في رحمته والعصمة من الهوى والبدعة والتثبت على الجماعة رحمة ولا يزالون مختلفين
الا من رحم ربك وصلاح العبد وورعه رحمة ولولا فضل الله عليكم ورحمته ما زكى منكم من احد ابدا ومخالفة
هوى النفس رحمة ان النفس لامارة بالسوء الا ما رحم ربي ومخالفة الشيطان رحمة فلولا فضل الله عليكم ورحمته
لاتبعتم الشيطان والتوبة بعد الوقوع في المخالفة رحمة ولولا فضل الله عليكم ورحمته وان الله تواب حكيم وكل شيء
ينال سعة رحمته ورحمتي وسعت كل شيء وذو الخصوص من هذا العموم رحمة يختص برحمته من يشاء من اهل الخصوص المحسنون رحمته
ان رحمة الله قريب من المحسنين والمطيعين ويطيعون الله ورسوله اولئك سيرحمهم الله والمتقون واتقوا الله وآمنوا
برسوله يؤتكم كفلين من رحمته والمجاهدون وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما درجات منه ومغفرة ورحمة وجواز العفو عن القاتل
واخذ الدية بالصلح رحمة ذلك تخفيف من ربكم ورحمة وامان مؤدي المسلمين بالنسيان عن المؤاخذة في الحال رحمة ولولا فضل
الله عليكم ورحمته في الدنيا والآخرة لمسكم فيما افضتم فيه عذاب عظيم وامهال الكفار رحمة وربك الغفور ذو الرحمة
لو يؤاخذهم الآية فلا ينبغي للعبد ان يقنط من رحمته لا تقنطوا من رحمة الله فان الكافر الذي ييأس من رحمته اولئك يئسوا من رحمتي
والمؤمن هو الذي رجا رحمته اولئك يرجون رحمة الله ويختص المؤمن يوم القيامة رحمة وكان بالمؤمنين رحيما ونعيم يوم القيامة
رحمة كتب ربكم على نفسه الرحمة ليجمعنكم ثم مغفرة ذنوبهم رحمة وربك الغفور ذو الرحمة وشفاعة النبي صلى الله عليه
وسلم رحمة وما ارسلناك الا رحمة للعالمين وصرف العقوبة من رحمته من يصرف عنه يومئذ

فقد رحمه و دخول الجنة یعنی رحمة الله همه را شامل ... و اعطاء الثواب بصابر رحمته ولکم فیها ما تشتهی انفسکم ولکم فیها
ما تدعون نزلاً من غفور الرحیم و بشارة برحمة یبشرهم ربهم برحمة منه والسلام والرویة برحمة سلام قولاً من رب الرحیم

الفصل الثالث فی النکات والاشارات الاشارة الاولی از اول سورة تا آخر این آیة ده کلمه است که رقم یکسان دارد
تلک عشرة کاملة و شانی تمامی میان ... و اتممناها بعشر ... آنست رحمت بکمال ست و تمامی نعمت برحمت ست الیوم
اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی ... از اول سورة تا آخر این آیت چهل و سه حرف است که این عدد هفت در هفت ست از
آنکه این عدد دوی عمر عالم ست و این شمار مربی ... که عمر عالم هفت آمده است که هر آدمی هفت هزار سال است پس
هفت در هفت چهل و نه باشد ... حساب عمر عالم ... چهل و نه حرف ولی نعمت چهل و سه هزار سال عمر جهانست
و نیز عدد در عالم خلق هفت ... آسمان ... و کواکب اقالیم و بحار و ایام و حیوانات و هر یک از اینها هفت اند آسمان علیا
و فلک ... و کواکب قمر و عطارد و زهره و آفتاب و بهرام و مشتری و زحل و اقالیم
هفت گانه یعنی هندوستان حجاز عراق و شام خراسان ... یاجوج و ماجوج و ترکستان و بحار سبعة و ایام جمعات
و اقسام حیوانات ... سباع و طیور و اعداد اینها نیز چهل و نه باشد و این چهل و نه حرف ولی نعمت
این چهل و سه قسم از ارکان عالم خلق اند ... پرورده این ... از اول سورت تا آخر این آیت یازده نقطه
از سر آنکه صورت عالم ... یازده قسمت افتاده ... اول آنکه خاک که هردو چون جان و قالب با هم آمیخته اند و سر هر دو چون
یک نقطه در هم آویخته اند ... که چون دائره ... یکدیگر در کشیده اند تا این چهار ارکان بجهت این اختلاط ...
قایم مقام دو چیز گشتند ... عرش و کرسی دو چیز ... آفرینش و این دو ... آفرینش هفت آسمان در میان ایشان
بالا ... و آن دو زیرین ... گرفتند تا مجموع یازده گشتند و آفتاب در نقطه وسط های گرمی و فروغ نور
ازلی از این یازده نقطه ... یازده مرتبه آفرینش ... تا تمامی این یازده مرتبه آفرینش پرورده این یازده نقطه
عالم ... ذلک تقدیر العزیز العلیم ... از اول سورة تا آخر این آیت هفت تشدید است که هفت آسمان و هفت زمین
در حمایت اوست و هفت ستاره سیاره و هفت روز هفته در زیر علم اوست و هفت اندام بیرون و هفت اندرون در ستر
اوست و هفت اندام ... سجده در گذاشت و ذلک تقدیر العزیز العلیم **الاشارة الثانیة** بسم الله الرحمن
الرحیم نوزده حرف است الحمد لله رب العالمین هژده حرف است والرحمن الرحیم دوازده حرف است ...
شده که از این جهان ظلمانی ... آن عالم نورانی خواهد شد هژده هزار جهان ... در مقام خصومت ...
گواهی خواهند داد یوم ... اخبارها و این ... از ازل خواهند یافت ... او ... دوازده
ماه زمانی که ... شهادت خواهند بود ان الله عزوجل ... الایام علی هیاتها ... نوزده زبانیه
در سد آن جهانی ... ناگهانی خواهند کرد ... این جمله خلایق ... نوزده زبانیه خواهد بود و علیها تسعة عشر لیس این آیت

الحمد هژده حرف آمد تا مرام هژده هزار عالم باین هژده حرف گذارده شود باز آیت الرحمن الرحیم دوازده حرف آمد تا اطفال نفس گوهر
قدسی که اند دوازده محل آسمان بواسطهٔ دوازده ماه بر زمین آمده اند در تربیت این دوازده حروف بگهوارهٔ خاکی پرورش یابند
پس چگونه هژده جهان مکانی در حمایت رایت هژده حرف الحمد لله رب العالمین اندر دوازده ماه عالم ربانی در زیر علم دولت دوازده
حرف الرحمن الرحیم اعنی آنگاه چون این عالم هژده و جهان دوازده مان ولایت رسیده اند آن چارصد تا آن جهان و جاده نشین آن
عالم نوزده زمانه اند این نوزده حرف بسم الله از سر آن از پیش و دیده اند تا آن نوزده را بایه را دست و پا برسد و آن نوزده
وصد مان را در تحیر تسبیح گشته تا گوینده این کلمه خواننده این سورت بسلامت از آن در صد بگذرد و حرعی ناموس و لعافیت بجات
عدل رسانند حلوها بسلام آمنین **الاشارة الثالثة** بدان ای درویش که ما گفته بودیم که الحمد بر مثال عرش است و بالای
همه قرآن چنانکه عرش بر مثال الحمد است بر بالای همه جهان پس اینجا بر بالای قرآن استوا اسم الله بر الحمد بین که بر مثال عرش است
تا آنجا بر بالای جهان استوای رحمن بر عرش بدانکه بر مثال الحمد است لیکن گوییم که آن چی ماند اما هرکه این بداند هر یک از داستان آن در تمام
الحمد لله رب العالمین که بر مثال عرش است هژده حرف است که فهرست هژده هزار عالم روحانی است تا عرش که بر مثال الحمد است جام
گیتی نمای هژده هزار عالم جسمانی است اینجا دوازده حرف الرحمن الرحیم بر مثال دوازده ماه است در حیطهٔ این عرش همین ان
عدة الشهور عند الله اثنا عشر شهرا فی کتاب الله تا آنجا دوازده برج آسمانی بر مثال این دوازده حرف الرحمن الرحیم
در حیطهٔ آن الحمد که عرش ذلک تقدیر العزیز العلیم **الاشارة الرابعة** ای درویش بدانکه سورت تا بآخر این آیت چهار نام
که معنی است از چهار صفت الهی جل و علا مذکور گشته اول هم الله است و الله آفریدگار خلق است آنگاه نام دوم رب است که
ربوبیت دارندهٔ آفریدهاست تا الهیه در عدم بگشود بجدای هستی را هستی آورد آنگاه از عدم بیرون آورده را بربوبیت بداشت
و از بیت گروه را تربیت نگاهبانی کرد پس هیچ آفریده از پرتو الهیت او خالی نیست که از عدم بوجودش آورده است و هیچ خلق
از تجلی ربوبیت او بدر نیست که در گهوارهٔ خود دستش بداشته بار از جمله آفریدها که در داشت ربوبیت بوده اند حرروری خوارگان
در تجلی رحمان او میفتاد پس روزی خواره از تجلی الهی بهره دارد که نور الهیت از عدم بوجود آمده است از تجلی ربوبیت نصیب دارد
که بعد از وجود در تربیت ربوبیت بوده است و از تجلی رحمانی بهره مند است که بعد از تربیت بر خوان رحمانی نشسته است تا از صفت
رحیمی از میان روزی خوارگان جماعتی اختیار فرمود و تجلی رحیمی پرورد که قابلیت لطف و کرم و تربیت بصورت نعم داشته
تا از رحمت رحیمی او نصیب یابند پس خود بر چهار مرتبه است از اول ازل تا آخر ابد صفت الوهیت اول همه دارد تا عدم را وجود بخشد
و لغت رحیمی آخر همه دارد تا خود را نقاب کشد الوهیت چون در عدم بگشود و آنچه سزاوار پرورش و نعمت رحیمی بود و آنچه سر بود از عدم
بوجود آورد آنگه تجلی ربوبیت هر چه سزاوار پرورش بود تربیت کرد هر چه اهلیت داشت بکرم خویش داشت چون با من جهان جانور را
رسید و بعالم حیوانی رحمانی جمله جانوران را بر مائدهٔ کرم پرورش داد تا چون با آن جهان روحانی و عالم روحانی رسند تجلی رحیمی بوسائل
بمقام قرب بار دهد و بدار القرار شان بر خوان لقا شربت انعام فرماید پس این چهار نام بدین ترتیب که بیان کردیم تعیین یافته و در هر

این سورة تشیین بذیرفته پس آن که گفتم الله آفریدگار است تقاضا کند که سابق باشد تا این صفت از عدم بوجود آرد و رب پروردگار است تقاضا کند که بعد از آفریدگاری عمل خود ادمد تا او وجود آورد گانرا ابدار دو رحمن روزی دهنده است تقاضا کند که پس از دار ندگی سلطنت را مدتا داشته گانرا بر خوان کرم بنشاند و رحیم آمرزنده است تا اگر ازین حمله روزی خوارگان کسی بی ادبی کند از و درگذارند

وصلی الله علی محمد و آله اجمعین

المجلس فی قوله مالک یوم الدین فی هذا المجلس مقدمة وفصول

المقدمة ففی التسبیح والتحمید والنعت والمناجات **التسبیح** سبحان من کل فی وصف سبحات جلاله لسان العارفین سبحان من غرق فی لجة لعته سراوقات جمال بیان العالمین سبحان من ربی تیامی درر التوحید فی بحور اصداف صدور اهل التجرید فی بحار التفرید بامطار الاقطار من سحایب الحق الیقین سبحان من انشاء بقدرته انواع الجواهر الروحانیة واصناف المظاهر الجسمانیة مظهرا وحدانیته بالدلیل القوی والبرهان المتین سبحان من جعل الحیاة ذریعة الاکتساب الدرجات فی اعلی العلیین سبحان من جعل الموت وسیلة لنیل الارواح مقاصد الفوز والفلاح عند الاطلاق عن قیود الماء والطین سبحان من جعل اللحد المظلم روضة من ریاض الجنان علی طوائف المومنین سبحان من حشر الخلائق الحلائق لیجزیهم بما کسبوا وهو احکم الحاکمین ثم نشر صحائف الاعمال لیمیز اصحاب الشمال عن اصحاب الیمین ثم نصب میزان العدل فی میدان العرض لیزن تقدمه فرائض الخالقین ثم مد الصراط علی ظهر جهنم امتحانا بالسلوک الواردین حتی جعلها کالشعر الدقیق والسیف الحدید عند عبور المجرمین وصیرها جادة سعة کالمیادین حال عبور عبادة المخلصین ثم اودع الدرکات فی النیران الجحیم والدرجات فی بستان النعیم لیمیز بها الخبیثین من الطیبین ثم وعد کل وفد الله ایا الیین علی حسب همهم حتی اعطی جنة للمطیعین و رحمة للمذنبین و مشاهدة للعاشقین وسبحان من حکم بسمی الادبار والاستار لمظاهر الجلال والجمال والمصیر هم مآل الآمال بقوله مالک یوم الدین ونشهد ان لا اله الا الله وحده لاشریک له شهادة صادرة عن شهود الحق الیقین ونشهد ان محمدا عبده ورسوله الصادق الامین البشیر النذیر الکاشف المبین المبعوث الی الخلائق اجمعین صلی الله علیه و آله واصحابه الراشدین المهدیین من الخلفاء والسبطین وسائر الانصار والمهاجرین وسلم علیه وعلیهم تسلیما کثیرا متعصبین الی یوم الدین **التحمید** حمدی که منصران باقد بصیرت طاهر سریرت انظر بی گذر و ر دفتر قضا و قدر متعلق تعمق آن میسر شود و شکری که مقران اصناف نعم و معیران اوصاف کرم را اطلاع بر سرائر غیب و اشعاع بشواهد عیب الغیب تحقق تشوق آن مقرر گردد **باعی** حمدی که جهان از و منور گردد + هر لحظه دماغ جان معطر گردد + شکری که انوار قوانوار شهود + در دیدهٔ جان و دل مصور گردد + معروض جناب پادشاهی که رقاب جبابره و نفوس اکاسره طائع در ربقه تسخیر اوست پروردگاری که غرائب مکونات و عجائب مصنوعات در حلقه تدبیر اوست ملکی که عنایتش بی عانتش داد و داد خواهان احیانا نه باید داد داده مالکی که شحنه مهابتش داغ خذلان بر جبین اصحاب جریان نهاده **نظم** تو آن پادشاهی که از فصل وجود عدم را توانگر کنی از وجود + چو گنج کرم را فرستی کلید + بحار اقرب آئی زحبل الورید + چو فصل نعم را دهی فتح باب + سهر و ره بخشی هم سر آفتاب + یکی را به سرم طرب جوان نهی + دگر را سرخ داغ خذلان نهی + یکی را بر آری بر ایوان جاه + یکی را فرستی بچاه سیاه + یکی را رها ئے

از حسن وجود رسانی تر عیبت به رزم شهود + یکی را از درد جدائی خویش + جگر پاره پاره کنی سینه ریش + نام خداوندی که شوی
کم کنج گنج گنجینه سینه بی کینه گدایان دیرینه سکینه حمد و ثنای اوست در اصداف قلوب اهل وفاق بی نفاق تمنای استعداد بقا و
وسعادت لقائی اوست طراوت حلاوت کام دل مشتاقان و شربت لذت جام جان عاشقان از شکر شکر آلاء نعمای اوست
وسعت بقای قلوب مکروب عارفان و موجب قیام ابدان طالبان بذکر اسماء حسنی و صفات علیا و ذات بهتای اوست اشتیاق
جمالش سرمستان بادهٔ الست را هر دمی گرد عالمی بر آورده آتش محبتش صد هزار مشعلهٔ شوق از کانون سینهٔ عاشقان سر بر آورد
نظم ای مقیمان درت را عالمی در هر دمی + ره روان راه عشقت هر دمی در عالمی + طور سینا با تجلی جمالت ذرهٔ + نور سینا در
بیابان کبریایت انجمی + از قدم و دم چون تو اسم رو که در راه توست + از اول صبح ازل تا آخر محشر دمی + کاف و نون از دفتر دیوان حکمت
ملتهٔ + بحر و کان از موج دریای عطایت شبنمی + ای به تیغ ابتلایت هر شکاری بسملی + وی به میدان بلایت هر سواری ادهمی + تشنگان
از تو هر بهری بجای شربتی + خستگان از تو بهر زخمی بجای مرهمی + با کمال قدرتت در عرصهٔ ملک قدم + هر تیغ آتش خلیلی و کف خاک آدمی
هر تبی در راه رابعت از روی حقیقت کعبهٔ + هر نمی از یاد داران از چشم جاوز زمزمی + **النعت** بعد از حمد و ثنای الهی و سپاس و ستائش
صاحب مرحمت پناهی صد هزاران هزار صلات صلوات زاکیات و تحف تحیات نامیات متوجه قبهٔ منور و مشهد معطر آن روضه
ریاحین رسالت گلدستهٔ بساطین بسالت فص نگین تمکین و دولت نص یقین دین و ملت در صدف شرف مشیت گوهر معدن
بعیت آب ناب بحر یقین آفتاب جهانتاب فلک ان المستعین قرة العین آدم و آدمیان درة التاج عالم و عالمیان نقطهٔ دایره
شهد اوالیه یعود مرکز محور ان دنی رحیله و دود **نظم** ای تو سلطان دار ملک وجود + همه عالم طفیل تو مقصود + مرکز خوز جود
تو ئی + که بتو قایم هست هر موجود + مبدأت از کجاست منه بدا + منتها تا بکجا الیه یعود + شده جام جهان نمای دلت + مظهر اسم
شاهد و مشهود + جام جانت زدود صیقل عشق + از برای ظهور نور شهود + تا نموده رخ جام هستی تو + هر چه بود هست هست جوانه موجود
راولت نام از ان محمد شد + کامتت راست عاقبت محمود + می فرستد معین بخدمت تو + صد هزاران درود نامعدود + دارم امید
از شفاعت تو + شود از پس خدای من خشنود + نام آن خدای بگوییم که جلاد بیداد جلالش به تیغ بیدریغ کل نفس ذائقة الموت
ملوک ممالک حیات را از تخت امل بر تختهٔ اجل رسانیده چاوشان تتوفیهم الملائکة بفرمان سلطان کل من علیها فان
عروسان حجلهٔ سرور را از فرش مسند بر بستر خاک لحد جا بخشیده منادیان فرمان در داده ثم تردون الی عالم الغیب والشهادة
بفرمان واجب الاذعان مالک یوم الدین صد هزار لعبتان نگارین مردهٔ فرسوده را چون اوراد سور دو ریاحین محدد از زمین لحد
برانگیزانیده سپهسالاران والملک علی ارجائها عساکر متفرقه کانهم جراد منتشر در عرصه عرصات قیامت فرقه را با انواع
کرامت و طائفه را با اصناف غرامت حاضر گردانیده خداوندان روز جگر سوز بفریاد این خاکساران جگر کرمت رسیدن که تو اند
و چاره سازی این مشت بیچاره را غیر از رحمتت که واند یاد شاها مالک یوم الدین توئی که توقیع منشور فضل غنیمت از دیوان
اهدنا الصراط المستقیم برات اکرام و تکریم هر کلامی عفو الله جلیست ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء نشان انعام

عمیم و افضال جسیمت در بارهٔ رایته خوران یا ایها الانسان ما غرک بربک الکریم پرست لمعهٔ از انوار ارواح مستنیرات
اشعهٔ شموس استیناست منور منازل مربی محامل دار الخلاست اطباق صدور منشرح اهل وفاق و اطوار قلوب منفتح ارباب
استنشاق مهبط انوار و موعد دیدار لم یزل و لایزال ست مساکن بواطن سرویان روایای هجران که کوایین نار الله الموقدة
التی تطلع علی الافئدة است تافته شعلات تست آهنهای سوزان ارباب اشتیاق از سورهٔ سوز فراق نار جحیم و عذاب
الیم دوزخ آشامان عشق و محبت تست رشتهٔ مودتست که علاقهٔ الفت بی کلفت ارباب کلفت ست نشانی از معانی صراط ممدود
تست دلهای طالبان انوار جمالت که منبع زلال وصال و مشرع نوال بی انفعال ست نمودار اسرار حوض مورود تست بی سبب
ملکه حیاض ریاض جنات تجری من تحتها الانهار رشحهٔ از اشک طالبان جمال تست طعام تمام لکم فیها ما تشتهی الانفس
نواله از جرعه دان گدایان خوان فضل و نوال تست نور حسن حور عین پرتو از برق و لمعان انوار دلهای عارفان اسرار تست
شرف غرف قصور فی قصور فردوس جنان پایهٔ فرومایه از ایوان مراد طالبان دیدار تست **ابیات** تا من باو پیوسته ام از غیر
او ببریده ام + من حل و عقد عقل از یک دگر بپیچیده ام + ترسم نه از دوزخ بود بیمم نه از سر رخ بود + امید و ترسم گر بود از غیر
ببریده ام + ما مالک دوزخ بگو کز من مراد خود مجو + هر لحظه من از عشق او در دوزخی سوزیده ام + حور خواهم نی ملک نی عرش خواهم نی فلک
اینها نخواهم یک بیک عشق دگر ورزیده ام + ای حور و صوان جنان در پرده پنهان شو روان + کامروز از عین عیان حسن دیگر
دیده ام + من شاه باری ام یقین بی مرغکی ام دانه چین + از سر صیدی اینچنین از دست شه ببریده ام + یا بلبلی ام گل طلب اندر
گلستان طرب + هر دم بدستان عجب از شوق گل نالیده ام + تا دلبری گلگون من دان لیلی موزون من + گفتا که ای مجنون من
من گوشهٔ نگزیده ام + تا ام همی آرد بقص فی آسمان و نی زمین + با رفعت قدر چنین اندر دلت گنجیده ام + که مرکزی ام در میان
که نقطه ام فی نشان + گاهی چو پرکار روان سرگرد تو گردیده ام + داد او مرا پیمانهٔ کردم تهی خمخانها + از ترس این بیگانها حاکی
ملت نالیده ام + فی هر ره سگویه معین سرجیر و نیر دیکم نشین + لوکس دهان من نه بین تا از چه ی نوشیده ام + الهی حرمت سیاحان
لجج بحار اهلکیر و مستنطان لجج اسرار تفسیر بحرمت فلاسیان که انشراح صدور ایشان مصاح ابواب سعادتست و انفتاح قلوب کروبیان
نشان للذین احسنوا الحسنی و زیادتست بحرمت درویشان که مشعل دل ایشان مشکوة انوار مصابیح فتوحات غیبی ست و معتقدات ضمیر منیر
ایشان جام گیتی نمای اسرار لاریبی ست که ما را بسعادت دینویه و اخرویه مشرف گردان و کدورات بشریت و ظلمات خلقیت را
از ساحت قلوب مکروب ما دور دار خداوندا اما همه آن گوئیم که شیخ فرید الدین عطار قدس الله روحه گفته است **ابیات**
چو دائم من همه هیچم الهی + نه هیچی این همه پس می چه خواهی + غم جز تو کسی چون می ندارد + کسی جز تو غم ما کی تو اند + چرا گویم چو دائم با طری تو
چرا جویم چو دانم حاضری تو + تو خود بخشی اگر جویم وگر نه + تو خود دانی اگر گویم وگر نه + چو از خلقت نه سود و نی زیانست + همه رحمت برای
خاصانست + اگر از پای تا سر عیب و در دم + ز دردت کار و عرم گر سیر کردم + خدایا دست این تو ریده و لگیر + خلاصم ده ازین زندان دلگیر
دران ساعت که جان آید بحلقم + نماند هیچ امیدی بخلقم + سم بر او رتسائی بخدکش + دلم را آشنائی ابد بخش + یکدم از هستم یاد آید نه از دوزخ

مرا فریاد آید ، مرا فرصت تو باید خواندنی ۔ بگفتم ور خود دیگر تو دانی ۔ وصلی اللہ علی خیر خلقہ محمد وآلہ اجمعین اما بعد فاعلم ان ہذا المجلس
مرتب علی مقالتین المقالۃ الاولیٰ فی تفسیر الآیۃ عبارۃً واشارۃً والثانیۃ فی بیان احوال القیامۃ ومقدماتہا الی قرار الفریقین
اما فی الجنۃ او النار

المقالۃ الاولیٰ فی تفسیر الآیۃ المذکورۃ وفیہا فصول

الفصل الاول فی بیان اللغۃ والقراءۃ قولہ تعالیٰ مالک یوم الدین فی التیسیر قرئ علی سبعۃ اوجہ مالک بالالف وخفض الکاف
وہو اختیار عاصم والکسائی والاعمش وجماعۃ ملک بغیر الالف مع کسر اللام وخفض الکاف وہو اختیار ابن کثیر ونافع وابی عمرو وحمزۃ وابن
عامر ملک بتسکین اللام وخفض ہو اختیار ابی عمرو بروایۃ عبد الوارث بن سعید وہذہ الثلاث علی النعت ومالک بالالف ونصب الکاف
عن ابی ہریرۃ رضی اللہ عنہ وعن عمر بن عبد العزیز والاعمش ملک بکسر اللام ونصب الکاف عن ابی حیوۃ وشریح بن یزید وہذان علی
النداء ملک بفتح المیم واللام والکاف علی الفعل الماضی ویوم الدین بالنصب علی المفعول عن یحییٰ بن یعمر ومالک بالالف ورفع الکاف
عن بعض اہل الشام ثم اختلف المتاخرین فی اول القراءۃ فقیل اولیہا مالک یوم الدین بالالف لان فیہ زیادۃ ثواب حکی عن
ابی عبد اللہ الشبلی رحمۃ اللہ علیہ انہ قال کان من عادتی قراءۃ مالک یوم الدین فذکر لی بعض الاخوان ان ملک ابلغ فی المدح واکثر فی الثواب
فترکت عادتی وکنت اقرأ ملک یوم الدین حتی رایت فی المنام ان قائلا قال لم نقصت من حسناتک عشرا اما سمعت قول النبی صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم من قرأ القرآن کتب لہ بکل حرف عشر حسنات ومحی عنہ عشر سیئات ورفعت لہ عشر درجات فانتبہت فلم اترک عادتی
حتی رایت ثانیا فی المنام انہ قیل لی لم لا تترک ہذہ العادۃ اما سمعت قول النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اقرؤا القرآن فخما مفخما ای عظیما
معظما فترکت العادۃ واخذت السعادۃ وقال ابو عبیدۃ والاصمعی وابو حاتم والاخفش مالک ابلغ من غیرہ فانہ یقال مالک کل شیء
ولا یقال ملک کل شیء ولانہ لا یقال مالک الشیء الا وہو یملکہ وقد یکون ملک الشیء وہو لا یملکہ یقال فلان ملک العرب والعجم الی غیر
ذلک وقال بعضہم المختار الملک لان الاسناد فیہا عن النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اثبت ومن قرأ بہا من العلماء اکثر مع ان
ہذا المعنی اصح لقولہ تعالیٰ فتعالی اللہ الملک الحق ولکل واحد من الفریقین دلائل وحجج وذکرہا الامام الرازی رحمۃ اللہ علیہ فی المفاتیح
اما دلائل من قال ان المالک اولیٰ فہی خمسۃ الاول القراءۃ بالمالک اولیٰ لعلو رتبۃ القاری روایۃ وفصاحۃ ولفظ المفرد وشیوعہا
فی الکتابۃ واستفاضتہ ومعناہ شمولا واحاطۃ الثانی ان کل واحد من اہل البلد یکون مالکا والملک لا یکون الا اعظم الناس واعلاہم
فکان الملک اشرف من المالک الثالث ان الملک قد یقع حصرہ فی النقص لان الملک لا بد لہ من سیاسۃ وبیانہ علی طریق التوضیح ان
السیاسات اربعۃ سیاسۃ الملاک وسیاسۃ الملوک وسیاسۃ الملائکۃ وسیاسۃ ملک الملوک فسیاسۃ الملوک اقوی من سیاسۃ
الملاک لانہ لو اجتمع عالم من المالکین فانہم لا یقاومون ملک احد الا تری ان السید لا یملک اقامۃ الحد علی مملوکہ عند ابی حنیفۃ رحمۃ اللہ
علیہ واجمعوا الملک یملک اقامۃ الحدود علی کل الناس واما سیاسۃ الملائکۃ فہی فوق سیاسۃ الملوک لان عالما من الملوک
لا یقاومون ملکا واحدا الا تری فی الملوک الذی قبض ارواحہم ملک الموت علیہ السلام واما سیاسۃ ملک الملوک فانہا فوق سیاسۃ
الملائکۃ قال اللہ تعالیٰ یوم یقوم الروح والملائکۃ صفا لا یتکلمون الا [illegible]

تعالى يقول يا ايها الملوك لا تغتروا بالكم وملككم فانكم اسراء في قبضة قدرة ملك يوم الدين ويا ايها الرعية ان كنتم تخافون سياسة
الملك فما تخافون سياسة ملك الملوك الذي هو ملك يوم الدين الرابع قرأة الملك اولى لان فيها اعتبار للمعربين وذلك انه
يجب على الرعية طاعة الملك فان خالفوه ولم يطيعوه وقع الهرج والمرج في العالم وحصل الاضطراب والتشويش ويجر ذلك الى
تخريب العالم وهلاك الخلق كانه سبحانه يقول اذا شاهدتم ان مخالفة الملك المجازي تفضي آخر الامر الى تخريب العالم وهلاك الخلق
فانظروا ان مخالفة ملك الملوك كيف يكون تاثيرها في زوال المصالح مع ان تخريب الملك المجازي لا ينعقد الا في يومكم هذا ومعاشكم
هذا وتخريب الملك الحقيقي يستدعي استيصالكم ابد الآباد وعياذًا بالله منهما ولذلك اضاف الملك الى يوم الدين والخامس المالك
هو المتصرف في الاعيان المملوكة مشتق من الملك والملك هو المتصرف بالامر والنهي في المامورين مشتق من الملك فالملك اعم واما
دلائل اولوية المالك فهي عشرة الاول لان فيه حرفا زائدا وثوابه اكثر كما ذكرنا الثاني وما قال ابو عبيدة والاصمعي انه يقال مالك
كل شئ ولا يقال ملك كل شئ كما بينا الثالث ان يوم القيمة يكثر الملوك وليس احد منهم مالكا شيئا بل مالك الكل هو الله سبحانه وتعالى
والرابع ان الملك مالك للرعية والمالك مالك للعبد ورعاية المملوك على المالك اوجب من رعاية الرعية على الملك الا ترى انه
لا يلزم الملك ان يطعم الرعية والا ان يكسوهم ويلزم المالك بها لقوله عليه السلام اطعموهم مما تطعمون واكسوهم مما تكسون وفي هذا لاهل
التحقيق اشارة وحاصله يرجع الى انه تعالى حق واول ان يلحقنا ما حلاقه الخامس ان الرعية يمكنهم اخراج انفسهم عن كونهم رعية لذلك
الملك باختيار انفسهم واما المملوك فلا يمكنه اخراج نفسه عن كونه مملوكا لذلك المالك باختيار نفسه فثبت ان المالك اتم واولى السادس
ان الملك يجب عليه رعاية الرعية قال عليه الصلوة والسلام كلكم راع وكلكم مسئول عن رعيته ولكن لا يجب على رعيته رعاية خدمة الملك
واما المالك كما يجب عليه رعاية المملوك كذلك يجب على المملوك ايضا خدمته وان لا يشتغل بامر دون اذن مولاه بل بعض اموره متعلق بامر مولاه
حتى صار فعل مولاه فعله الا ترى ان المولى اذا نوى السفر يصير العبد مسافرا وان لم ينو العبد وكذلك ان نوى المولى الاقامة يصير العبد مقيما ولاهل
الاشارة ههنا زيادة تحقيق وحاصله يرجع الى ظهور معنى قوله فبي يسمع وبي يبصر وبي يبطش وبي يمشي ولك الخوض في هذا البحر لكن بقدر
وسعك السابع ان قراءة المالك ارجى للمحتاجين من قراءة الملك لان اقصى ما يرجى من الملك العدل والانصاف وان ينجو الانسان
منه راسا براسه والعبد يطلب من مالكه الكسوة والطعام والمسكن والرحمة والتربية فكانه تعالى يقول حيث قال العبد مالك يوم الدين
انا مالككم اما لبستكم لباس العزة ولا اطعمتكم طعام الامن ولا اسكنتكم جواري ولا رحمتكم حتى اجلسكم في بساط رحمتي ولا قربتكم حتى ادخلكم
تحت لوائي وحدقي الثامن ان الملك ان كان اغنى من المالك غير ان الملك يطمع في الرعية والمالك يطمع فيه المملوك ونحن محتاجون ليست
لنا طاعات ولا خيرات فلا نريد ان يطلب منا الطاعات والخيرات يوم القيامة بل نريد ان نطلب منه يوم القيمة الصفح الجميل والاجر
الجزيل بجرد الفضل التاسع ان الملك اذا عرض عليه العسكر لم يقبل الا من كان قوي البدن صحيح المزاج اما اذا كان مريضا لا يعطيه
من المواهب اما المالك اذا كان له عبد عاجز مريض عالجه ان ضعف اعانه وان وقع في بلاء خلصه فهذه الكلمة اوفق للمذنبين والمساكين
العاشر ان الملك له هيبة وسياسة والمالك له رافة ورحمة واحتياجنا الى الرافة والرحمة اشد من احتياجنا الى الهيبة والسياسة وقال

فرقة المالك والملك لغتان بمعنى واحد مثل فرهين وفارهين وحذرين وحاذرين وفكهين وفاكهين في الكشاف فان قلت ما
هذه الاضافة قلت هي اضافة اسم الفاعل الى الظرف على طريق الاتساع مجرى مجرى المفعول كقولهم يا سارق الليلة اهل الدار
والمعنى على الظرفية ومعناه مالك في الامر كله في يوم الدين كقوله لمن الملك اليوم و في التفسير الفقيه ابي الليث سمرقندي
رحمة الله فان قيل اليس معنى تخصيص يوم الدين وهو مالك يوم الدين وغيره قيل لان في الدنيا كانوا منازعين في الملك
فرعون ونمرود وغيرهما وذلك اليوم لا ينازعه احد في ملكه وكلهم خضعوا له كما قال لمن الملك اليوم فاجاب عن جميع الخلائق لله الواحد
القهار اي لا يكون في ذلك اليوم مالك ولا قاض ولا مجازي غيره ذكر الامام النسفي في بحر العلوم وانما اضاف الى يوم الدين
على الخصوص لانه اعطى الخلق اليوم لكنا ملكا وملاك يتجاوزون في ملكهم الملوك يجورون في ملكهم فاذا كان يوم الدين نزع كل ملك
وملك وهو كل مالك و ملك فيبقى الملك الملك له خاصة فلا يبقى بخل ولا جور بل يجود بملكه ويعدل في ملكه وهو وعد ووعيد
للاولياء والاعداء فيقول للاولياء ان الملك المالك اعرفكم بطلبي واعطيكم بملكي فلا يمنعني مانع ويقول للاعداء انا الملك المالك
عصيتموني واقدر عليكم فلا فرار لكم مني ولا يمنع العقاب عنكم دافع وشيخ وركاني در اسرار فاتحه ميگويد پادشاه عالم جل جلاله
پادشاهي دنيا و پادشاهي عقبي پاديگر كه دنيا بارگاه كبريائي او سر رشته پس بر پشه چه پادشاهي گنجي لو كانت الدنيا تزن عند الله
جناح بعوضة ما سقى كافرا منها شربة ماء وازين جهت جمله جهان بر پشه بداشته است وديگر آنكه دنيا و هرچه در دنياست ملعون
مگر آنچه بآن طلب خدا كنند سبحانه تعالى الدنيا ملعونة وملعون ما فيها الا ما ابتغي به وجه الله عز وجل وآخرت رحمت است اما الذين
ابيضت وجوههم ففي رحمة الله ابليس كه ملعون شد از دنيا كه ملعونه لعنت آلوده شد و از اين دنيا كه ملعون ابليس
ملعون لعنت اندور شد ان عليك لعنتي الى يوم الدين و خواجه كونين صلى الله عليه وآله واصحابه وسلم كه رحمت آلوده شد از آخرت
رحمت اندور رحمت آلوده شد وما ارسلناك الا رحمة للعالمين و از آخرت كه رحمت اندور شد از آن خواجه رحمت آلوده رحمت المهداة
شد وللآخرة خير لك من الاولى و نيز دنيا مردارست جان ندارد والدنيا جيفة و آخرت زنده است جان دارد وان الدار الآخرة
لهي الحيوان و از بهر اين چاني دنياست كه هر طعام كه از ان پاكيزه تر نيست چون در زندان جانور شد جان جانور جان طعام از ان
طعام بستاند آن طعام بميرد مردار شود از ان مردار از درون جانور بدر اندازد و بسبب جانوري عقبي ست آن طعام كه از ان پاكيزه تر
نيست چون در زندان بهشتي شود جان بهشتي بآن طعام دست بگردن در آرد نهاد آن طعام جمله جان شود و خود آن خوردني هم
زندگي گيرد هيچ از درون بدر نيايد اندا صنفس پس هرچه پاكست متاع آن جهانست و هرچه ناپاكست سرمايه اين عالمست نه بيني
كه آدم عليه السلام در بهشت گندم خورد و تقاضاء آن در باطنش پديد آمد گفتند حلقهاي بهشتي از سر بيرون كن و بخلاجاي د
كرد و قضاي حاجت نمود بار تاج و تخت و دولت و تخت بار كرد پس دنيا بكلي خبيث ست و عقبي بكلي طيب از جهت اين
معنى حق تعالى خود را پادشاه عقبي خواند و خود را پادشاه دنيا نخواند ملك يوم الدين وصلى الله على محمد وآله اجمعين و تحقيقات
ديگر درين باب در فصل اشارات و لطائف مستوفي بيين گردد انشاء الله العزيز واما الذين صوا الحراه وهذا قول المجاهد والضحاك

وقتادة استدلالا بقوله تعالى وانا لمدينون اي لمجزيون ومنه قولهم كما تدين تدان اي كما تصنع يصنع بك والله تعالى يجزي العباد
يومئذ باعمالهم قال الله تعالى اليوم تجزى كل نفس بما كسبت وقيل الدين الشريعة ويوم القيمة يوم ظهور الشريعة وقال ابن عباس وابن مسعود والحسن البصري رضي
الله عنهم هو الحساب كما في قوله ذلك الدين القيم اي الحساب المستقيم والله تعالى يحاسب العباد يوم القيامة قال الله
تعالى ان الينا ايابهم ثم ان علينا حسابهم وقيل هو القضاء كما في قوله تعالى ما كان لياخذ اخاه في دين الملك
اي قضاء والله تعالى يقضي بين خلقه يومئذ كما قال وقضي بينهم بالحق وقال محمد بن كعب هو التوحيد كما في قوله تعالى الا
لله الدين الخالص والعز والكرامة يومئذ لاهل التوحيد قال الله تعالى يوم ترى المؤمنين والمؤمنات يسعى نورهم بين ايديهم
وبايمانهم وقيل الدين الطاعة قال زهير شعر لئن حللت بجو في بني اسد + في دين عمرو وحالت بيننا فدك + اي هذا يوم لا ينفع
فيه الا الطاعة قال الله تعالى يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سليم وقال الحسين بن الفضل البجلي رحمه الله هو
الخضوع قال النبي صلى الله عليه وآله وسلم لابي طالب اني ادعوك الى كلمة لو قلتها دانت لك العرب اي خضعت يوم القيمة يوم خضوع
الخلق قال الله تعالى وعنت الوجوه للحي القيوم وقال يمان بن رباب هو القهر وعليه قول العرب دينته فدان اي قهرته فخضع ويوم القيمة
قهر الجبارين وقصم القهارين قال الله ولا تحسبن الله غافلا عما يعمل الظالمون واما تفسيره في الحقيقة قال ابن عطا
ملك يوم الدين اي مجازي يوم الحساب كل صنف بمقصودهم فيجازي العارفين بالقرب منه والنظر الى وجهه الكريم ويجازي
ارباب المعاملات بالجنات والنعيم وقال بعضهم من حق العبد اذا شاهدوا ملكهم ان ينسوا المملكة عند مشاهدة ملكهم وقال
بعضهم لم يزل ولا يزال ملكا لكن في الدنيا كما تكون في قيمته والجاحد راد عالما ما الك في ملكه كيف ما كنت وصلى الله عليه وآله وسلم
محمد سيد الانبياء والمرسلين وسلم كثيرا كثيرا

الفصل الثاني في لطائف المذكرين ومواعظهم في الآية الكريمة

قوله مالك يوم الدين لود اقارر وزجرا وملك يوم الدين
يعني پادشاه روز جزا که مالکی او را مسلم است وملکی او را مقرر ملک وی نه چون ملک مالکانست که زائل گردد وهلاک ملک بالعبا یا لک
و ملک وی نه چون ملک پادشاهانست که ملک پادشاهان را بدایت ونهایت است و ملک حق تعالی بدایت ونهایت فی ملک خلق را حد
و غایت است و ملک حق تعالی را حد وغایت نی حکم خلق بر بعضی روان - بر بعضی نه بر جسم بر عرض نه بر نفس نه بر تن بر دل نه
بر جانوران بر ماه تابان نه بر بندگان بر مردگان نه بر آدمیان بر پریان نه بر این جهان بر آن جهان نه پس بحکم حقیقت نه
ملک الهی وحکم شهنشاهی جل وعلا بر کل باشد هم بر جسمها وهم بر عرضها وهم بر نفسها وهم بر تنها وهم بر دلها هم بر جانوران وهم بر غائبان
وهم بر بندگان وهم بر مردگان هم بر آدمیان وهم بر پریان هم بر این جهان وهم بر آن جهان بحقیقت مالک الملک پادشاه بزرگ است
آن چه ملک بود اگر گناهگاری را نگیرد بر سر وی چون گناه خویش مقر آید نکشد ملک آن بود که صد گناهگاری را بر گناه می بیند و بروی
نپوشد و چون مقر آید گناه خویش می بخشد آن چه ملک بود که چاهی بندان وی بود با گنده وصد بود با چون تاریانه وی بود ملک
آن بود که تمامی دنیا بندان وی بود اگر خواهد در زیر زمین محبوس کند چنانچه قارون را کرده واگر خواهد بدریا اندازد چنانچه فرعون را

انداخت و اگر خواهد بچاه باز دارد چنانچه هاروت و ماروت را باز داشت و اگر خواهد بزیر زمین مقید گرداند چنانچه ابلیس را گردانید
و اگر خواهد بر چهارم آسمانش برآرد چنانچه ادریس را برآورد و اگر خواهد سنگسار کند چنانچه لوطیان را عقوبت فرموده اگر خواهد بچوب
ادب کند چنانچه ساحران فرعون را بعصای موسی علیه السلام مؤدب گردانید و اگر خواهد به آب عذاب کند چنانچه قوم نوح را علیه
السلام معذب گردانید و اگر خواهد بآتش بسوزاند چنانچه قوم شعیب را علیه السلام بسوخت و اگر خواهد بباد برده چنانچه قوم هود را علیه
السلام برد او و اگر خواهد بقحط و گرسنگی مبتلا گرداند چنانچه مصر را بسبع شداد مبتلا گردانید و اگر خواهد بمرگ همه را مقهور گرداند چنانچه
فرمود کل نفس ذائقة الموت فسبحان من تعزز بالقدرة والبقاء وقهر العباد بالموت والفناء **بیت** آنکه تغییر نپذیرد توئی +
وانکه نمردست و نمیرد توئی + **نقل** است که ذو القرنین پانصد سال در اکناف عالم سیر کرد چون بکوه مایل رسید از در غاری آوازی
شنید که گوینده میگفت ایها الملک بدین غار اندر آئی ذو القرنین چون بدر غار رسید دید که بر در غار نوشته ایها الملوک انظروا
واعتبروا انا الذی عشت الف عام واسرت الف ملک ومنت الف مدینة وتزوجت الف بکر وصرعت الف کبر ثم بعد ذلک کله
عزلت وفی التراب دفنت ذو القرنین بغار اندر رفت تختی دید نهاده از زر سرخ و مردی بران تخت خفته و چادری بر روی او کشیده
و دو دست او بر زبر یکی بست مار و دیگری مار بر بست فراز نوشته احدنا امسکنا گرفتیم و داشتیم و بران بست که بر دو نوشته
و همه و ترکنا گذاشتیم ذو القرنین چون این سخن بخواند گریان شد و از آن غار گریان بیرون آمد و همه غلامان خود را آزاد کرد
و خزینها را منقسم گردانید و ملکهای خود وقف کرد و خود را فرد و مجرد ساخته صومعه اختیار کرد و گلیمی در پوشید گفتند ایها الملک
چه واقعه است گفت بوی معزولی شنیدم آری پایان ملک مخلوقان عزلت است و آخر عمر مرگ است **قطعه** بر این صحیفه مینا رخانه
خورشید + نگاشته سخنی خوش بآب زر دیدم + ایا بدولت ده روزه گشته مستظهر + مباش غره که از تو بزرگ تر دیدم + کسی که
تاج زر دیو دبر سرش نصاح + بمارشام ورا خشت زیر سر دیدم + در تواریخ آورده اند که منجمان در زائچه طالع سکندر حکم کرده
بودند که در وقت مرگ وی در تحت او زمین آهنین خواهد بود و سقف وی آسمان زرین و ذو القرنین چون از تسخیر ممالک فراغت یافت
آهنگ بابل زمین کرد و در نواحی قدس از لشکر جدا افتاده رعافی مفرط او را روی نمود ناپروردت یکی از امراء جوشن خود را
فراشش ساخته بود و دیگری بجهت دفع حرارت آفتاب سپر زرین خویش او را سایه کرده چون اسکندر این صورت را ملاحظه کرد که زمین
آهنین و آسمان زرین که منجمان از آن استدلال بموت من کرده بودند اینست و مرا بیش ازین زندگانی نیست **رباعی**
افسوس که نامه جوانی طی شد + وین تازه بهار زندگانی دی شد + آن مرغ طرب که آشیانش دل بود + هیچ ندانم که کجا آمد و
کی شد + آورده اند که چون پادشاه گیتی ستان بساط حیات در نوشت و داعی حق را لبیک اجابت گفت جسد همایونش را در تابوت
زرین نهادند بمقتضای وصیت او هر دو دست وی را از جاره بیرون کردند تا خلق عالم دانند که با وجود مملکت روی زمین و آن
همه مال و تمکین دست تهی بعالم آخرت میرود **بیت** معین که دست تهی میرود بدرگه دوست + مگر که هم کرم او شود وسیله من +
نقل است که بر جنازه وی عظما و اشراف با انجمن عظیم حاضر بودند سر در قوم دران محفل برخاست و گفت اگر کسی را سخنی وی می باید

متضمن موعظت خواص و عوام باشد مناسب این مقام بگوید حکما که حاضر بودند هر یکی سخنی گفتند اول شخصی از شاگردان ارسطو
برخاست و دست اسکندر را که از تابوت بیرون آورده بودند دست بر سرش نهاد و گفت ای سخن گوی شیرین زبان با آن توسن
میدان علم و حکمت چون صید عاجل درین دام تنگ چگونه افتادی تا اکنون بر ما پند می دادی اکنون بخاموشی پند میدهی حکیم
دیگر گفت تا اکنون زر و سیم از نظر خلق پنهان میکردی امروز روزگار ترا ایسان زر و سیم از نظر خلق پنهان میکند حکیم دیگر گفت که
ای روز همه محتاج عطای تو بودند و امروز تو محتاج دعای مائی دیگر گفت تا اکنون همه روی زمین ترا بس نیامدی امروز بچهار گز
زمین قناعت کردی دیگری گفت دی روز سلطانان عالم بدستوری پیش تو در نمی توانستند آمدن امروز ماران و کژدمان بر اندام
و افتادند دیگری گفتش ملک و مال جمع کردی تا بوقت حاجت بران نفع گیری اکنون حاجت آمد نفع کو ده لشکر گرد کردی تا از تو بلا
دفع کنند بلا آمد دفع کو وزیران و رای و تدبیر میداشتی از برای ترتیب مملکت اکنون مملکت بر هم شورید تدبیر و رای کو ندیمان می داشتی
موانست را باد و حشت آمد ندیمان کو طبیبان استاد میداشتی معالجت را مرگ آمد معالجت طبیبان کو **ابیات** گرت ملک جهان
زیر نگین ست + بآخر جان تو زیر زمین ست + بماند کس بدنیا جاودانی + بگورستان نگر گر می ندانی + تو غافل خفته و رحلت حوالی
بخواهی مرد اگر خواهی و گر نی + اگر ملکت ز ماهی تا بماه است + سر انجامت برین دروازه راه است + زهی حیری که داری کام ناکام +
فنا خواهی بدیدت شد در سر انجام + بدین عمری که چندین هیچ دارد + مشو غره که پی بر هیچ دارد + چو پی بر باد دارد عمر هیچ ست + نه بین
لیکن هیچ را صد گونه هیچ ست + چنین عمری که در ماند تو تنها ست + چو مرگ آید بجان تو که یادست + رجعنا الی تفسیر مالک یوم الدین
مالک یوم الدین آن ملکی ست که ملکش را زوال نیست مالکی ست که ملک او را انتقال نیست موجودیست که وجود را مثال نیست
عظیمی ست که فکرت را در ادراک عظمت وی مجال نیست قدیمی ست که قدیمی او را در بانی انفصال نیست باقی ست که بقای او را انقطاع
و انفصال نیست قیومی ست که بروی تغیر احوال نیست عالمی ست که در علم وی شک و اشکال نیست و حافظی ست که در حفظ وی نسیان
و اغفال نیست و احدیست که او را نظیر و اشکال نیست صانعی ست که در بدائع صنع وی اختلال نیست حکیمی ست که در لطائف حکمت
وی تعلل و اعتلال نیست مجیبی ست که او را اجابت دعا سائلان ملال نیست منتقمی ست که اعدای او را جز سلاسل و اغلال نیست
منعمی ست که اولیای او را جز سلام و لطف و قربت و وصال نیست **لمولفه** مرا ز هر دو جهان دولت وصال تو بس + وصال چیست که
آید ستد خیال تو بس + بصد ز بند شاهی وصول ممکن نیست + گدای راه نشین را همین خیال تو بس + چو چنگ نه تم مهجورم ز عشق و
خوش تم + نوا رشتم نه بهمان بر جم گوشمال تو بس + چو جام دل ز جمال تو گشت عکس پذیر + بخواه جلوه دل آینه جمال تو بس + معینا چه داری
ملال می طلبی + تو عاصی و لطف و ذو الجلال تو بس + و ذکر فی تفسیر بحر العلوم للامام السید قدس سره قال بعض الکرام الملک ستة ملک الالهیة و الربوبیة و ملک
النبوة و الرسالة و ملک السلطنة للآیة و ملک السنة و القوة و ملک المال و الریاسة و ملک النعمة و الراحة فالملک الالهیة و الربوبیة لله تعالی
ملک حقیقت خداوند ست سبحانه و تعالی هر که در دار دنیا ملک شد پیش ازین ملک نبود و بعد ازین نخواهد بود آنکه همیشه ملک بود و هست و خواهد بود حضرت
خداوند ست سبحانه و تعالی و همچنین هر که از مخلوقات عالم شد پیش ازین نبود اکنون آنکه همیشه عالم بود و باشد حضرت خداوند ست سبحانه و تعالی و علی هذا الموجود و القادر

والقوی والحی وسائر الاسماء والصفات همگنان بوجای دوست گیرد بجای دشمن آنکه دوستی وی بعلت وفاییست ودشمنی وی
بعلت جفاست آن حضرت خداوند سبحانه وتعالی اما ملک نبوت ورسالت مر ابراهیم خلیل را بود صلوات الرحمن وسلامه علیه
قال الله تعالی فقد آتینا آل ابراهیم الکتاب والحکمة وآتیناهم ملکا عظیما ابراهیم علیه السلام چهار چیز داشت بچهار چیز
داد تن به نیران داد مال بمهمان داد فرزند بقربان داد دل برحمن داد اما هرچه داد ضائع نشد عوض آن در برابر آن چهار چیز دیگر یافت
نبوت ورسالت وخلت ووحدت یافت ان ابراهیم کان امة قانتا لله حنیفا تا جهانیان بدانند که همت هیچکس ضائع نشد
ع کس ناتوریان مکر دس هم نکم + اما سلطنت وهیبت سلیمان پیغامبر را بود صلوات الله وسلامه علیه رب هب لی ملکا لا ینبغی
لاحد من بعدی هرچه خواست یافت باد مسخر او شد دیو وپری فرمان بردار او شد فرشته یاری گر او شد مرغان سایه گستر او شد
جهان بکام او شد مرا و بدام او شد بعد از آن برابری درخواست که الهی از نیمه بیح می بیم از من بازگیر جواب آمد که هذا عطاؤنا فامنن
او امسک بغیر حساب این عطاء ماست وما عطا داده باز نستانیم ای درویش سلیمان را عطا داد هرچند گفت بازگیر نگرفت
مومن را ایمان عطا داده است وشب وروز زاری میکند که خداوند آن بکمال کرم از زوال نگاه دار امید آنست که هرگز باز نستاند
واما ملک شدت وقوت داود پیغامبر را بود علیه الصلوة والسلام وشددنا ملکه وآتیناه الحکمة آهن را در دست او نرم
گردانید بی آتش والنا له الحدید ان اعمل سابغات زره می ساخت که حرارت دشمن را نتابد وخدای عزوجل دل مومن را
نرم گردانید ودروی معرفتی نهاد که حرارت ابلیس را نتابد هرکه زره داود پوشد از شمشیر مقاتله ایمن شود وهرکه خلعت معرفت پوشید
از شمشیر قطیعت ایمن شد واما ملک مال وریاست مر یوسف پیغامبر را بود علیه الصلوة والسلام قد آتیتنی من الملک وعلمتنی
من تاویل الاحادیث میگوید بی مال بودم نعمتم دادی غریب بودم مملکت دادی تنها بودم رفیقم کرامت فرمودی غمگین بودم مونس
شفیقم ارزانی داشتی در زندان چاه بودم بذروه تخت وجاهم رسانیدی اکنون مرادی دارم توفنی مسلما والحقنی بالصالحین بدانکه
چهارست زندان اول یوسف علیه السلام زندان دوم موسی علیه الصلوة والسلام سوم زندان یونس علیه السلام چهارم زندان بندهٔ
مومن زندان یوسف علیه السلام بمصر بود از آن جانش بیرون آورد تا مملکت یافت زندان یونس علیه السلام شکم ماهی بود از آن
جاش بیرون آورد تا راحت یافت زندان موسی علیه السلام تیه بود از آنجاش بیرون آورد تا نعمت یافت زندان بندهٔ مومن دنیاست
از آنجاش بیرون برد تا جنت یابد آنگاه ملک ما زو نعمت مر اولیای خدای تعالی را در بهشت بود واذا رایت ثم رایت نعیما وملکا
کبیرا ای درویش ملک کبیر ازین زیادت چه باشد که بندهٔ مومن از دنیا رسته از چاه زندان جسته از خوف خاتمت ایمن شده در لحد
روح وریحان احد ساکن گشته از انجا با روی سفید بعرصهٔ عرصات آمده از فزع اکبر وعقبات محشر سالم گذشته پل صراط از پس پشت کرده
ز عذاب دوزخ و وقوف برزخ خلاص یافته بدار السلام در آمده بدرجات با احترام برآمده سندس واستبرق پوشیده شراب طهور
زهرم سرور بیواسطه از حق نوشیده بهان طعام ولکم فیها ما تشتهی الانفس خورده دیده پی مرام وتلذ الاعین برده سلام
کلام دوست بمواجهه شنیده انوار دیدار پروردگار بمشاهده دیده واز صمیم دل وجان در صحن گلشن سرای جنان این شعر بهشتیه که معین گو

نظم بهشت بی رخ او عین آتش ست مرا + بهشت دیدن آن یار مهوش ست مرا + اگر وصال تو یابم بهر کجا که روم + اگرچه آتش
رخ بود خوش ست مرا + نقاب زلف برافکن که تا رخت بینم + که انتظار تو خاطر مشوش ست مرا + مگر وصال تو آبی چکاند بر
ز ار عراق تو جان در کشاکش ست مرا + مرا مملکت و تاج و تخت حاجت نیست + که خاک کوی تو ام تخت و مفرش ست مرا + بمعنی تصحیح
باغ وجود کس مگر + که قصر دل بچه صورت منقش ست مرا +

الفصل الثالث فی الاشارات فی اعداد حروف هذه الآیات والکلمات اشارت اولی بدانکه این آیت
چهارم آیت ست از الحمد از بهر آنکه چهارم درجه است بوجود آن سبب که اول عالم عدم ست و عدم را وجودیست انگاه بعد از
عدم وجود ست انگاه بعد از وجود بقاست انگاه بعد از بقا لقاست بسم الله را اول ازل در وجود بازگشود مالک یوم الدین در آخر
ابد رحمة هستی در بست الحمد لله در میان آمد پیش شکر منعم پروردگار الرحمن الرحیم بعد از شکر نعمت وعدهٔ رحمت در داد **اشارت**
ثانیه این آیت سه کلمه است از بهر آنکه اندر آن جهان که این آیت پادشاهی را در خلق بر سه گروه باشند و کنتم ازواجا ثلثة
اصحاب یمین اند که فریق فی الجنة و اصحاب شمال اند که فریق فی السعیر و متوسطان اند که و علی الاعراف رجال چنانکه
سه هزار ساله راه است پس این آیت سه کلمه است با خواننده این آیت بران مسلمانان قیامت ایمن باشند و بر سه هزار ساله راه پل
امان یابد **اشارت ثالثه** این آیت یازده حرف ست بر مثال یازده ستاره یوسف علیه السلام از افق ملکوت مصحف چو بشتر
تو می باید و از سعادت تو از ظلمات گناه و معاصی بیرون آیی انی رایت احد عشر کوکبا تو اندرین جهان در خواب الناس نیام و این
یازده ستاره از افق ملکوت وحی بیرون آید خواب می بینی و تعبیر این خواب بر تو نهادند رسید که در مصر جنت بر کرسی دولت بنشینی
این یازده حرف پردهٔ آن روز بر دارد تو آواز بر آری که هذا تاویل رویای و مقرر ست که تعبیر خواب بر تو آن شنیدن پس
در بیداری توان یافت نه در خواب پس امروز شب ست و تو خفته و فردا روز ست و تو بیداری فردا روز دین باشد و امروز شب
بیا این خواب را امشب همی بین و فردا تعبیر آن طمع می دار و ذلک تقدیر العزیز العلیم **اشارت رابعه** باز اندرین آیت پنج نقطه است
از بهر آنکه اندرین روز شمار پنج رکن مسلمانی خواهد بود و آن روز روز دین ست و دین را کمال ست که الیوم اکملت لکم دینکم و کمال آن بسته
عشرت ست که تلک عشرة کاملة این پنج در عشرات اند پنجاه شود و این پنجاه در الوف رسید پنجاه هزار شود فی یوم کان مقداره
خمسین الف سنة و در آن روز پنجاه هزار ساله پل پنجاه موقف خواهد بود و هر موقف هزار سال از این پنج رکن مسلمانی سوال
خواهد بود **اشارت خامسه** اندرین یک تشدید ست که دلیل بر متانت دین ست که ان هذا الدین متین چون دین متین آمد
یوم الدین تشدید اندرین آمد والله اعلم

الفصل الرابع فی الاسرار واللطائف والدقائق والحقائق فی هذه الآیة سر اول ترا باید دانست که روز عبارت
از چیست و ملک اشارت بکیست در جهان بار روز عبارت باشد از هنگام که ابتدای آن از وقت بر آمدن آفتاب آسمانی باشد
انتهای آن فرو شدن چشمهٔ نورانی بود از آنجا که ابتدای هر روز ستارهای آسمان ست و آنجا که انتهای و بیت انتهای شب ست روز آسمانست و نتیجه ... تا العین

افلاک است و شب جگرگوشهٔ خاک است ایام یوم الدین عبارتست از نهایت رسیدن دنیا که سرچشمهٔ همه تاریکی است و اشارتست از پیدا
شدن عقبی که منبع همه روشنائی است آنچه آخر دنیاست اول آخرتست و آنچه اول آخرت است آخر دنیاست القبر اول منزل من منازل
الآخرة وآخر منزل من منازل الدنیا نورانی روز از دنیاست و ظلمت آن هنگام از که آن نور ابدیست آن مدد همیشگی بود و آن ظلمت
بر دوام است آن شب تا منقطع بود و هیچ شبهه نیست که این صد هزار بار از روز روشن تر است و این روشنائی دین روز آن عالم
است و کفر صد هزار بار از شب تاریکتر است و این تاریکی کفر شب آن جهان است پادشاه عالم ملک یوم روز دین است و سلطان
یوم شب کفر آن روز که بدین اضافت کرده است نور دین است از ملکوت رحمت برآید تافته و آن شب که بکفر نسبت کردیم ظلمت کفر است
از حضیض جهنم سایه بر دوام انداخته آن روز دار را بهشت در بهشت اندر آید و این شب خراج انجام در گو دوزخ سایه های امروز
از این دو که من بیان کردم نوری حاصل کن و امشب از این شب که من عیان نمودم احتراز کن تا بدان نور سعادت ابدی یابی از این
ظلمت ملامت مخلد برهی یوم تبیض وجوه نور این روز است بر چهرها پیدا و تسود وجوه ظلمت آن شب است بر روها هویدا سری
دیگر بدانکه روز روشن قرة العین آسمانست و شب تاریک جگرگوشهٔ زمین روز پروردهٔ قرص آفتابست و شب تیره جوارهٔ خاک را
بس چون خرد که نشانهٔ جهانست و عقل که علامهٔ عالم است تبحره در برخواند و بدست شب مطالعه کرد رگ روز دید تا خورشید می کشد
که قرة العین آسمان است که آسمان ولایت رحمت که رحمت ولی نعمت بهشت است که نعمت بهشت ما و آگاه درجاتست که درجات
او است طاعت است که طاعت پروردهٔ وحی است که وحی دریچهٔ از الست و شکر قدم است که قدم باده گاه جمله نیکی است از سمت شب
جهان یافت که سایه پروردهٔ خاک است که خاک جگرگوشهٔ زمین است که زمین ولایت جهنم مربی دوزخ است که دوزخ ما و آگاه درکات است
که درکات پاداش معصیت است که معصیت پروردهٔ نافرمانی است که نافرمانی دوریست از حق و دوری ما و آگاه جمله بدیست
چون قیامت قامت بنماید و امور دنیا از پرده بدر آید و پیر عیب طومار آسمان در نوردد و دائرهٔ آتش خاک بر یکدیگر گردد این روز که بر
قرص آفتاب بیخته عرش بدم در کشند این شب که در دامن خاک آویخته است فرش بگلو فرو برد روز دیگر از پردهٔ غیب بدر آید آن روز
روزی بود که ظلم ادبار روز وجود بر خیزد دستمها رعیت آن روز بگیرد داد مظلوم از ظالم بستانند ستمکاران است ستم رسیدگان
در ماتم پادشاهی از پادشاهان کشایند ظلمت ظلم از چهرهٔ عدل بزدایند فرعون اغل در گردن از قعر دریا برآرند نمرود را سلسله در دست
و پا در پشت بگذارند خاک زمین قارون هم خورده باقی کند قرص خورشید دین کفر سیه کاسه راهی کند آن روز روزی باشد که آدم را
جامهٔ عصمت دریده شود لوح را کشتی طاعت شکسته گردد ابراهیم در دست تلت کلمات محبوس گردد یعقوب را اله و یا اسفاه ناشنف
یوسف پیش آید یوسف در مخاطرهٔ ولقد همت به وهم بها ماند عیسی از مصادرهٔ انت قلت للناس بند بر بند بلرزد موسی
هارون بخصمی برخواسته که موسی موی روی من چرا گرفتی داود را اوریا بخصمت میان بسته که مرا بغزا چرا فرستادی صد و بیست و چهار
هزار پیغامبران علیهم الصلوة والسلام والتحیه سر بر آستانهٔ عجز نهاده نفسی نفسی میگویند چندین هزار اولیا جز در مانده دین روح
سر بند هیچ کس ایروای هیچ کس نی کل نفس بما کسبت رهینة هیچ چیز دست گیر هیچ کس نه یوم لا ینفع مال ولا بنون الا من اتی الله

آن روز خدا را باشد جل وعلا سلطانی آن روز خدا راست سبحانه وتعالی مالک یوم الدین اگر نه آن بودی که پیش از مالک یوم الدین الرحمن الرحیم بگذشته بودی سیاست ملک یوم الدین را طاقت که کردی رحمن نام پادشاه از لست رحیم نام خواجه ابدست قل ادعوا الله او ادعوا الرحمن نام خداست جل ذکره بالمؤمنین رؤف الرحیم نام مصطفی ست عم مرده چون اینجا بر عقبه جلال درماند خواجه پیغمبر صلی الله علیه وسلم وعلی جمیع الانبیاء وسلم بیارد چیز که خداوندا امتی امتی فرمان آید ای خواجه رسل چه میخواهی فقط امر قل چه میطلبی گوید خداوندا این گدایان امت را بمن بخش فرمان آید که بعزت وجلال من که چندانت ببخشم که از من راضی شوی چندان از ایشان عفو کنم که از من خشنود گردی ولسوف یعطیک ربک فترضی **سری دیگر** از آنجا که گفت رب العالمین پادشاهی دنیا پیدا کرد ما را اینجا که گفت مالک یوم الدین سلطانی قیامت هویدا گردانید تا میان پادشاهی دنیا و سلطانی آخرت جمع آورده است و میان پرورش این جهانی و پاداش آن جهانی ترتیب داده بود پس ملک نیست آن روز را که همه آفریدگان حکمش روانست و در رب العالمین امروز را که همه آفریدگان در حکم آمده امروز همه را رب العالمین توحید طاعت داد فردا همه را مالک یوم الدین ادائش عبارت فرستاد مالک یوم الدین فردا همه با تو آن کند که امروز با دین او میکنی دین امروز از راه حق تعالی جهان تست اندرین جهان ظلمانی و تو فردا از ولایت دیو جهان دین خواهی بودن اندران عالم نورانی آن روز روز دین میگویند که آن روز دین در ترازو نهند نه دینار آن روز احوال سنجند نه اموال از بهر آنکه آن روز روز بازار دین ست نه روز بازار دنیا آن روز وقت جزاست نه هنگام کردار هر چه امروز از دین بتو رسیده است در یوم الدین تر از آن دولت خواهد بود و هر چه از دنیای تو پیوسته است در بازار عقبی تر از آن محنت خواهد رسیدن پیغامبر علیه السلام از بهر این گفت اتخذوا عند الفقراء ایادی فان لهم دولة یوم القیمة یعنی با جاه گدایان نصرت دست حاصل کنید که ایشان صاحب دولت روز قیامت خواهند بود [illegible] اولیاء و قرآن و در حکمت و شریعت و عقل و معرفت و دانش پیش همه خواجگان روز قیامت اندر [illegible] هر یک همه دست بدست [illegible] که ایشان فردا در بارگاه دین صاحب دولتان خواهند بودن تا با تو فردا آن کنند که تو امروز با ایشان میکنی ایشان را توجیهان فردا که در ایشان [illegible] کما تدین تدان **سری دیگر** اول ترا باید دانستن که حقیقت دین اسلام ست ان الدین عند الله الاسلام [illegible] اسلام [illegible] رضیت بالله ربا و بالاسلام دینا امروز اسلام که هستی دین ست [illegible] ست الاسلام [illegible] غریبا تو پیر غریب دنیا شو و خانه زاد آخرت باش کن فی الدنیا کانک غریب تا صحبت [illegible] گاه تو گردد [illegible] هر نگاه تو شو وحب الوطن من الایمان اندرین جهان همراه اسلام شو و اندران جهان [illegible] سلامت [illegible] اندران جهان بدولت افتی در روز دنیا با اسلام همکاسه شو تا در یوم الدین در دار السلام با اسلام همنشین گردی امروز اندرین غریب خانه فطری کن که مسلمانان از اسلام غریب [illegible] اندر فردا اندران [illegible] که [illegible] قویم در دار مقیم چه دولتها خواهند یافت اسلام این جهان گذرگاه است از بهر آن اندرین جهان غریب [illegible] جهان از الملک [illegible] ست از بهر آن اندران جهان خانه زاد ست امروز روز بازار دنیاست و دنیا [illegible] دین ست [illegible] دنیا [illegible] و عقبی

تا دین قراءتی دیں چون اندریں جهان غریب آمد از کافران در قل یا ایها الکافرون زنهار خواست لکم دینکم ولی دین
تا چون بر مائده عمر پرورش یافت کافران را در سورة البراءة زینهار آورد واقتلوا المشرکین کافة باش تا فردا که علانیه دین ظاهر شود
استیلای اسلام پیدا گردد دوست مصلحت لکم دینکم از اهل شرک باز گیرد حمایت آیت علیکم انفسکم در باقی کند اقتلوا المشرکین
جمله را در زنجیر کشد واقتلوهم حیث وجدتموهم جمله را کنده بر نهد خذوه فغلوه زندان باش آیت ست ثم الجحیم صلوه جاه
سماه این حکایت ست شاگردان دین بدولت اقتداء المتقین فی جنات ونهر در دوران اسلام را حیثیت آرید یوم نحشر المتقین
الی الرحمن وفدا اسلام که سایه سلام ست قلاوزی کند مسلمانان را بدار السلام برساند ادخلوها بسلام آمنین همین سلام
از دامن اسلام تحفه ازل شود تحیتهم یوم یلقونه سلام هم این سلام از بارگاه کبریا بر ایشان تجلی کند سلام قولا من
رب الرحیم سری دیگر که دین که پادشاه آن جهانست اندرین جهان دست تنگی با درویشان خویش کرده ملک که سلطان
این عالم ست اندرین جهان فراخ دستی با محتشمان پیوند گرفته است باش تا فردا که این جهان واژگونه شود و این عالم سلاطین
شود دین درویشان را بدولت اندازد و ملک پادشاهان را در میان آتش که از نو اندرین جهان دنیاداران در خانه خویش بودند پادشاه
اند اندرین عالم دین داران در زندان بودند عصا خوردند دنیاداران را پادشاهی که خواجه ایشان ست زمین را داین جهان بود
فراخ دست شان بداشت دین داران را اسلام که صاحب ایشانست غریب این ولایت بود دست تنگی بر ایشان گماشت الدنیا
سجن المؤمن وجنة الکافر فردا که پادشاهی از آن دین باشد در قدم دین داران جواهر باشد دنیاداران درویش مانند پادشاهان
ایشان اسیران آن عالم گردند فردا دنیاداران زندانی شوند و دنیا زبون گردد همه ایشان بوستانی شوند و آخرت مستولی گردد صا
گریبان دنیا گرفته باعدمش کشد لقد افادر دامن عقبی آویخته باشد ش پیوند هیچ حمایت کننده نباشد بغیر از دین هیچ شفیع نبود
بجز اسلام از بهر این معنی آن روز را روز دین خوانند و این سبب امروز را روز دنیا نام کردند سری دیگر ملک یوم الدین هر چه از عالم
پاکست نسبت آن بدین ست و هر چه از جهان خاکست نسبت آن بدنیاست هر چه دین از عالم پاکست و پرورش و سالار جهان خاک
آنگاه بدانکه این جمله حرکات و سکنات و اقوال احوال بینائی و شنوائی و گویائی و دانائی که از تو در وجود آمده است و از نهاد تو ظاهر شده
جمله فرزندان جان تو اند و همه جگر گوشگان قالب تو اند اما تامل کن نسبت شان با دین می شود یا دنیا با دین پدر ایشان از ولایت
دین ست یا از ماهیت دنیا نگر که در خطبه جوان دل و جان و در عقد بستن خاک پاک قرآن و خبر که دو گواه عادل اند حاضر بوده اند یا نی
عقلی که ولی مرشد ست ناظر بوده است یا نی اگر این دو گواه آن یکدلی حاضر بوده اند این جمله فرزندان حلال زادگان شرع اند فردا که دین
پادشاهی مشید ایشان جمله مقربان دین باشند و قالب تو اتابک ایشان باشد و جان و دولت مادر و پدر ایشان باشد ایشان
حقا این مادر و پدر بگذارند و جای این اتابک فرو نگذارند بار اگر حال این باشد که در خطبه جوان دل و جان و در عقد بستن خاک پاک
قرآن و خبر که گواهان ولایت خدای اند حاضر بوده باشند و عقلی که ولی عهد حق ست ناظر بوده باشد این جمله فرزندان حرام زادگان
طبع باشند فردا که دنیا معزول شود ایشان جمله رانده گان دین باشند و قالب تو مربی ایشان باشد و نفس و هوا مادر و پدر ایشان

باشد شحنهٔ شرع جمله فرزندان طبع را بر سر چارسوی قیامت سیاست بدو زند و جلاد اسلام جمله اولاد هوا را سیاست فرماید قالب ترا
که دایهٔ ایشان بوده به پستان در تنور مالک آویزد جان و دولت را که مادر و پدر ایشان اند مطهرهٔ جهنم بار دارند انکم وما تعبدون
من دون الله حصب جهنم تو امروز جهد کن که از فرزندان جان و دل وار پروردگان آب و گل جماعتی را بخدمت دین مرادات را
وطائفه را بچاکری اسلام برانگیزی تا آن جماعت که فرزندان تواند مقرب دین شوند و چاکریان اسلام گردند فرزندات از دنیا
و دولت امتند اولادت از اسلام صاحب حرمت شوند تا فردا که دین بادشاهی نشیند و اسلام سلطنت راند فرزندان تو خدمتگار
او باشند و اولاد تو مقربان او و تو از دولت فرزندان خویش صاحب حرمت گردی و از مصادرهٔ قیامت ایمن شوی ای برادر امروز
بدان منگر که دین قوت ندارد و دران نظر مکن که از اسلام بویی می نیارد دین بادشاه آن جهانست که درین عالم با دکی میگردد و اسلام
سلطان آن عالم است که درین جهان بیگانه شکل بر خود می بود و تو امروز در خدمت او کوشش نمائی که فردا چون بولایت خود رسد حق تو
بجا آرد شعر ان الکرام اذا ما اسهلوا ذکروا + من کان یالفهم فی منزل خشن سری دیگر بدان که چون بنظر تحقیق در عالم وجود
کنی هر چه در خیطهٔ هستی است از دنیا و آخرت و کونین و عالمین همه زادهٔ دین اند و فرزند اسلام اند این جهان و آن یک دختر و یک پسر اند دین
دین را و اسلام و دین مادر و پدر اند این جهان و آن جهان ترا دختر است از دین زادهٔ آخرت پسر است از اسلام افتاده اگر دین و اسلام
نبودی دنیا و آخرت نبودی و اگر مادر و پدر نبودی این دختر و پسر موجود نگشتی دنیا که دختر است از دین و اسلام که مادر و پدر اوست عاق
شد آخرت که پسر است از دین و اسلام که مادر و پدر رضا بر ایشان برداشت سلطان ازل این دختر را که عاق شده بود لعنت کرد الدنیا
ملعونة و ما فیها ملعون بواسطهٔ آن لعنت آن دختر جوان مرگ شد کل من علیها فان بار بادشاه ازل آن پسر را بنیکوئی یاد کرد وللآخرة
خیر لک من الاولی این پسر زنده مؤید گشت و ان الدار الآخرة لهی الحیوان پس ای درویش از سیاق این کلام دانستی که اگر
اسلام و دین نباشد آسمان و زمین نباشد و دنیا و آخرت فرو ریزد و قم زود از لوح هستی بر خیزد بالعدل قامت السموات والارض
بااین مقدمات معلوم شد که فردا که پرده بردارند روز بازار دین خواهد بودن و آن زمان که حجاب کون و مکان مرتفع گردانند سلطنت
اسلام ظاهر خواهد شدن و بادشاه آن روز مالک یوم الدین خواهد بودن سبحانه و تعالی سری دیگر اول ترا باید دانستن که هر کس که ام
مالک است تا آن سبب مالک است که جان دارد و هر کس که امروز در ملک متصرف است بآن سبب متصرف است که عقل دارد و جانست که بر ملکها بادشاه
عقل است که در ملکها متصرف است و از بهر این معنی است که دیوانه و طفل مالک اند که جان دارند اما متصرف نیستند که عقل ندارند پس در
قیامت چون عقلها بارگاه حق تعالی بازگشت یجمع الله الرسل فیقول ماذا اجبتم قالوا لا علم لنا لاجرم تصرف همه در ملکها باطل
و چون جانها بحضرت جلال اشتغال یابد فتلمس الملک الیوم مالکی همه بر ملکها برسید چون نه مالک ماند و نه متصرف نه زنده ماند که ملک نه ازو دعا
که تصرف کند زنده پاینده اوست و متصرف حقیقی او لاجرم هم خود گوید لله الواحد القهار پس از جهت این مالکی خود بحوالهٔ آن روز کرد و بادشا
خویش اضافت بیوم الدین فرموده که مالک یوم الدین سری دیگر بدانکه چنانچه امروز جهان خلق بر عالم امر غالب است و سلطان امر از
خلق محبوس است آن روز بادشاه امر از مطمورهٔ خلق بدر آید و جهان خلق مقهور سلطان امر شود و آن روز سلطان امر خلق را چنا

بون کنند که امروز رعیت خلق مر امر را زبون کرده است کما تدین تدان فی ملکه این امر بمثال آدم ست و خلق بر منوال حوا
ن خلق را که خوانده ام از پهلوی آن امر پدید گشته اند که آدمش نام کرده ایم و خلق منها زوجها این امر که آدم بود
این خلق که حوا بود نگردن آورد و این خلق که حوا ست مآن امر که آدم ست پیچانته جواب فرا کرد الا له الخلق و
الامر چه پیری آسمان و زمین از ایشان فرزندان بیرون آمد و بشنیدند منها رجالا کثیرا و نساء مر بابرکه بنهاد مدار آدم
حوا دو فرزندان بیک شکم زاد مر یکی سید جالش نام کرد و مر یکی را دیبه قالش لقب نهاد و بدان حجت ست که چون با مر میکشد که آدم اعظم ست
ل السفیح صر امر بی دست تعالی خلق درست می شود که حوا اکبر ست حاقه من تراب هر چه تو در آفرینش بینای جمله ازین آدم
حوا زاده اند که امر و خلق تا می خوانی دانیها همه بنده و پرستاران پادشاه اند که مالک یوم الدین ست جل جلاله و عم نواله
سوال پادشاه عالم تعالی و تعظم که پادشاه ازل و ابد ست و سلطان اول و آخر حکمت چه بود که خود را پادشاه این روز خواند
سلطنت خویش بر نهاد این روز فرستاد و گفت مالک یوم الدین جواب اول بدانست باید دانست که ملک آسمان و زمین ازان
وست له ملک السموات والارض و این مالکان امروزینه جمله ملک او بیند ان کل من فی السموات والارض الا آتی
الرحمن عبدا او بنده را ملک ساختند اما آن کسانی که امروز بنده اند خداوند سبحانه و تعالی ایشان را بر زبان انبیا علیهم السلام
مکاتب ساخته است و گفته است که چون جمله عمر جاتی که اکثر اعمال امتی ما بین ستین الی سبعین ست بفرمان شرع بگذارند و خدمت
خداوند خویش بپایان رسانند بعد ازین عمر آزاد باشند و پس ازین زندگانی خواجه گردند و اعبد ربک حتی یاتیک الیقین
این آزادی اندران جهان باشد پس پادشاهی هر بندگان خویش چندان پادشاهی باشند بلکه پادشاهی سر پادشاهان بزرگ
پادشاهی باشد سلطان سلطانان اعظم سلطنت بود پس پادشاهی خویش بان روز حوالت کرد که صد هزار هزار پادشاه باشند و چندان در
ان پادشاهان پادشاهی خاصه از آن حضرت خداوند سبحانه و تعالی لاجرم سلطنت خویش بان روز حوالت فرمود و خود را مالک
یوم الدین خواند جواب دیگر ای درویش و دریچه دلیس بارکشا و شمکه کلیس بی بیا دیده جان دل نظر کن و از جد آنچه گل اندر کنی که
هر چه بدیده کلی بینی مزورست و هرچه بدیده دلی بینی مطالعه کنی معمورست لاجرم وجود این جهان بکلی مزورست و هستی آن عالم بجملگی
معمورست از بهر آنکه این جهان کلیست لا یبقی بنائیست و آن عالم دلیست لا یوجد مکانیست اندرین جهان هر قباله که آسمان
بقلم اندر حجرهٔ دریا بر صفحهٔ نهار نقش کرده است حریف به پنجه سرما در ربا شده شهر بهر فروشوید اندرین عالم خود را قرارگاه
قدم نیست تا یکدم بیتشد و اندرین جهان هستی را استقرار نیست تا یک ساعت پایان بود و بود گرفتارست بر نرخ هست و نیست بیقرار
ست پس ازین عالم چون بود و نمود نظر در فنا و آن جهان بر دوام بر بینائی فنای آن جهان و درین جهان شود و این عالم شب
ان عالم کرد تار تنگ عدم و ظلمت هستی راه بان جهان ندادهگی آن جهان آیت نور علی نور خواند آن روز بان روشنی که دیده
مملکت دین ست و این شب بایں تاریکی که ستیده پادشاهی و بیاست از بهر این معنی سلطان ازل عز و جل پادشاهی
خویش بان روز حوالت کرد که آن روز رازابد نیست و نور او سرمدی و گفت مالک یوم الدین و بایں پادشاهی خویش بایں شاعت

گرد کر این شب منقضی شدنی ست و تاریکی وی جلی و گفت ملک لیل الدنیا نهان و عیان اندر پنجهٔ دل نور خدائی در عالم قدم نظر کن
تا شب کلی از وجود برخیزد که در بارگاه خدای هیچ تاریکی نیست و در تجلی بار خدا چیزی محجوب نیست عدم آنجا روشن ست و نیستی آنجا پیدا ست
ظلمانی در نور خدا غرق شد عدم تاریک در فروغ قدم افتاد وجود چندانکه وجود ست روزی روشن شد که هرگز آن روز را شب ندیده است
ما این روز امروز از تو در حجاب ست فردا که این خلق از تاریکی شب دنیا خلاص یابند و بصحرای عرصات بیرون آیند این و آن نور
نجات از پرده بدر آید یوم یکشف عن ساق روز دین آن روز باشد و مالک یوم الدین آن پادشاه بود و این دین که امروز جانها را نو
نور ست و این اسلام که امروز دلها را روشن ست پرتو آن نور ست که من بیان میکنم و فروغ این نور ست که من عیان میکنم پس مالک
یوم الدین پادشاه آن نور ست که دین شعاع از دین اوست و اسلام منشرح از فروغ او و دلشان آن نور و دلیل آن ظهور آیت باورایت افمن شرح
الله صدره للاسلام فهو علی نور من ربه ما از اینجا ببین نور را هر آینه مد مقابل شی باشد و این روشنائی بضرورت در برابر تاریکی بود
و اینجا از درون بندهٔ خداشناس نظر کردی تا جلوهٔ روشنائی نور علی نور بدیدی و این روشنائی از دین خدا و مدنیست جل و علا مالک آن
نور ست باز دیگر از درون بنده کافر خداناشناس نظر کن تا چه تاریکی می بینی تو بر تو بر هم افتاده ظلمات بعضها فوق بعض آنگاه این تاریکی را
شب کفر خوانند تاریکی تو بر تو بر هم افتاده ظلمات ... مانند دیگر باز ساده تاریکی چنان بر بر کید کرمتها گم گشته که آفتاب ازل می باید در آن
ظلمات نه ذات صانع پیدا ست و نه حقیقت صبح هویدا زیرا آنکه از جهان کافر در ازل ره نیست تا صانع را بشناسد و از عقل آید دریچه نیست
تا صبح پیدا گردد و از جهان مشترک نور دانش نیست و در ولایت روح کافر شعاع بینش نیست از هیچ طرفش فروغ امیالی تا از هیچ گوشه اش
و خدا می شناسد پس آنجا است مستدام شد دلیل سرگشته ظلمات بعضها فوق بعض جهل این جهان بود و سود از بیش سر خیرد تاریکی بر دوام از
پرده برون زیر و هر کس که امروز در روشنائی دین ست فردا اندران نور باشد که نشان دادیم و هر که امروز در تاریکی کفر ست فردا اندرین
شب باشد که بیان کردیم و من لم یجعل الله له نورا فما له من نور جواب دیگر باید دانست که اول آفریدهای عدم محض ست که برین وجود مقدم
ست و آخر آفریدهای بقا حقیقت ست که از این وجود موخر ست پس اول که عدم ست شب تاریک ست چنانچه اندیشه رقم هستی بر لمی تواند در دل
آخر که وجود ست روز روشن ست چنانکه وهم نشان هستی بر وی نمی تواند کشید آن عدم اولین تاریکتر از تاریکی ست و آن شب ست
ولایت خدائی را و آن بقای آخرین روشن تر از روشنی ست و آن روز ست با جبه حق را و این عالم که ما در اوئیم صبح دم آن شب و از آن هنگ
ست و سپیده دم این روز بلند بالا ست صبح دم در وی شب تاریک خویش در ست نه شب ست ... این جهان صبح دم عدم ست و سپیده دم بقا ست و در وی
نیز آن روز نیست و عدم و هستی از و نیست و حق تعالی باقی ست و هرچه در عالم خدا وند نیست همه روز ست نیست و در جهان ما همه
شب ست روز نیست از بهر آنکه روز عبارت از روشنائیست و در حق هیچ پوشیده نیست باشد خواهیم که عدم بحضرت جلال او از
روز روشن تر ست و هستی از آفتاب منور تر ست پس چون هر چه بود و نبود او همه روز بود لا جرم خود را مالک یوم الدین خواند پادشاه جهان یعنی گفت

المقالة الثانية فی ذکر القیامة مفصلا و فیه ابواب و فصول

الباب الاول فی علامات القیامة بدانکه علامات قیامت بر دو قسم ست قسم اول آنکه از قیامت دور تر ست و آن با ستقصا

احادیث و اخبار قریب بصد علامت ست که در کتب معتبر علمای بزرگان ایراد فرموده اند و ما درین کتاب بهر یک ازان اشارتی خواهیم کرد و ادیال آن علامات را بنصائح فصیحه و صحیحه و نکات و لطائف و اشارات ملیحه آراسته و پیراسته گردانیم و ترجمهٔ الفاظ نبوی صلی الله علیه و آله و سلم مدار بیان در توشیح و ترشیح داده حواشی معانی آن را بحل عبارات عنبر شان و حل اشارات حکمت نشان جلوه دهیم تا بواسطه رغبتی که حافظان را در غرائب و رغائب آن افتد پنبهٔ غرور از گوش برکشند و از خواب غفلت و رقاد بیدار شوند ان شاء الله العزیز

نقل ست از مقاتل ابن سلیمان رحمة الله علیه که وی فرمود که روزی قدوهٔ اوتاد عالم و قبلهٔ اولاد آدم را صلی الله علیه و سلم پرسیدند از قیام قیامت که کی خواهد بود آن دُرّ دریای نبوت و در آسمان فتوت فرمود که روز رستخیز سریست در ستر غیب مکتوم و در پردهٔ راز مختوم و بحر علم علام الغیوب جل و علا از احاطهٔ آن علم با معلوم محروم **شعر** و واکثر و لساحل بعره + عن الخلائق سر الله مکتوم + چنانچه مولی سبحانه و تعالی در قرآن مجید فرماید یسئلك الناس عن الساعة قل انما علمها عند الله آورده اند که یکی از خلفای الراشدین ملک الموت علیه السلام را در خواب دید از وی پرسید که از مدت عمر من چه باقی مانده قابض ارواح در نظر خلیفه پنجهٔ مبارک بسط فرمود و هر پنج انگشت نوری گشاده نمود خلیفه از فرط هیبت و غایت رعب از خواب در آمد کوفته و تنگدل و از آسیب صرصر مرگ متزلزل فرمود تا معبران حاضر آوردند و تعبیر خواب خویش را از ایشان طلب کرد هر کس بقدر قوت و اندازهٔ فکرت خویش سخن میگفت مصداق بر وفق آن مقرر میگردانید یکی میگفت پنجاه سال و دیگری میگفت پنج قرن و خلیفه را دل بران قرار نگرفت تا در خواست نزدیک امام اعظم و همام اکرم ابو حنیفه کوفی در آمد گفت یا امام المسلمین و یا اعلم العلماء فی العالمین مراد قابض ارواح ازین پنج انگشت چه بوده در حال بی اهمال جواب داد که اشارت بپنج علم ست که علام مطلق و داور بر حق هیچ کس را بران اطلاع نداده آنست در قرآن تعریف آن فرموده یکی آنکه فرموده ان الله عنده علم الساعة یعنی کس نداند که قیام قیامت کی خواهد بود بجز حق سبحانه و تعالی دوم و ینزل الغیث و کس معلوم ندارد که قطاره قطار امطار از اقطار فلک دوار کی نازل گردد سیوم آنکه و یعلم ما فی الارحام و هیچ آفریده نشناسد که در رحم مادر ماده آماده است یا پسر متعلق ست یا دختر چهارم و ما تدری نفس ماذا تکسب غدا و هیچ مخلوقی را وقوف نیست که فردا جرای وی و حصه رضوان ما اسرای وی با دینه هوان بحکم و ما تدری نفس بای ارض تموت و هیچ تن محقق نیست که مرگ وی بکدام زمین مکتوم خواهد بود این پنج علم ست که خلاق علی الاطلاق تمام خلائق و اوهام برایا را از ادراک آن قاصر گردانیده و دانستن آن بذات بی آفت خود اضافت فرموده که لا یعلم الغیب الا الله و ما یشعرون ایان یبعثون چون امیر المؤمنین خلیفه از امام المؤمنین ابو حنیفه جواب تقریر جواب بدین نسق که تقریر افتاده استماع کرد منبسط الحال زبان بحسن مقال بکشاد امام را بتشریف مشرف گردانید و بعضی انشای این تعبیر و انشای این تقریر با امام الامة کاشف الغمة ابو یوسف القاضی نموده اند و خوانندها بر وی مستند داشته اند والله اعلم اما قیام ساعت و ساعت قیام قیامت را پی بود و یک علامت مبین و معین گردانیده اند و ما آن نشانهای مبهم بدید سیاق محقق عیوق آثار آیت قیامت روی نماید که از وی عن مقاتل بن سلیمان رحمه الله تعالی لسان اول از علامات قیامت آنست که صلوت را که عمدهٔ ایوان دین و عروه مهمهٔ اسلام ست سهل انگارند و اقامت او را در چشم سبک دارند و از فرط غفلت و حماقت نیاورند تا بدانست که تارک الجماعة ملعون و تهدید وعید را من ترک الصلوة متعمدا فقد کفر از سامعه جمیع محو نمایند و در عقب گذارند بیا

حضرت پادشاهی بی نیازی اسرار عرض ندارند لاجرم عذاب آن در آخرت بهر حیه عظیم تر بود و عقاب آن در عقبی از بهر حیه الیم تر با بیشار
سایدکرد و نعوذ بالله من ذلک نشان دوم آنکه اقوام بدام ارباب امانت و سرمایه دیانت تهی دست شوند و طلب مجید در رعایت آن را
شمار ندوار استماع فرمان ان الله یأمرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها اصحاح اسماع مسدود دارند عاصل لو با قامت العدل
وان فرحت مسافة الخلف بین القول والعمل علامت سوم آن باشد که تجار روزگار و اهل بازار آرا از ذوا ئیمیان دار بینهان حبا
کسند و ترک محاولت در همون معاملت واجب بیستند و بنحو و بحتش در بیع و شرا ما را لوازم شمارند و ملح غش از حریر و [illegible]
واسطه رعایت عداوت و نهایت شقاوت شناسند که من غش مسلما فی بیع و شرا حشره الله تعالی یوم القیمة مع الیهود لانهم
اغش الناس من المسلمین و سریع البرکة منه علامت چهارم آنست که قضات و حکام زمان در تمهید قضایا و حکومات بداست
[illegible] در احد شوت اهتمام تمام مرعی دارند و ارطعن لعن الله الراشی والمرتشی باندیشند و از اکل اموال اشیام و [illegible] تا آخر
دستنا یم عقاب عقبی بود که ان الذین یاکلون اموال الیتامی ظلما انما یاکلون فی بطونهم نارا وسیصلون سعیرا
اجتناب واجب نبیند و از سوط سخط جبار سالم و لعب غضب پروردگار اعظم تعالی و تقدس باک ندارند کما قیل قضات زمانه
صار والصوصا عموما فی القضایا واخصوصا بهم تو ما دا الصوصها محوالبسوامن حوا تما الفضوصا علامت پنجم بنیان دور بنیاد او
و قصور بدروه علیا برافرازند و آرا الوان آویش و انواع نقوش بیارایند و بنمارق مصفوفه و زرابی مبثوثه بزیین دهند و بر سبیل
واقف باشند که [illegible] یوضع علیه یوم القیمة من سبع ارضین طوقا بوقد فی عنقه ثم یوصر به فی النار شعر
نحا القوم یبحون برانیهم + واری لعقلهم الضعیف قصورا + هدمو بیمی قصورهم بدار بقائهم + وهو لعمرهم القصیر قصورا آورده اند
که وقتی سلطنة الاحمر بر هارون خلیفه در آمد طاقهای بلند و رواقهای بسته مشاهده کرد و این بیت گفت **بیت** اما سوئک
فی الدنیا واسعة + فلیت قبرک بعد الموت یتسع + هارون چون این بیت استماع کرد بگریست و دیگران بیوت تحسر [illegible]
بگریست **قطعه** خاکست خون بگرد تو و در میان تو + که تاج و حوض [illegible] + وانگاه نیستی که رسیدین سرا و باغ + [illegible]
قسم تو دیگر همه هبا + آن دقت طاق عمر تو از هم فرو شد + طاق و طارم باشد بی تاج و بی لوا + **نقل است** که نوح نبی عم از کشتی بیرون
آمد فرزندانش گفتند ای فرستاده انبیا و ای یگانه اصفیا اگر از رای تو سرائی سازیم اجازت فرمائی و ماعی سرآریم روا داری گفت صبر کنید
تا از روح الامین استفسار نمائیم که از عمر من چه مانده پرسید گفت نهصد سال حاجه عمارت نتوان کرد **قطعه** مردم بین رواق مقرنس
کنا [illegible] + فرلوح لاجورد نوشته رستکمات هر خانه که + اصل این طاق ارزق ست + گر صد هزار سال بماند شود خراب جائی دگر بین و
ساکن تو جانه + کش خوف انهدام نباشد نه بیم باب + نشان ششم از علامات قیامت آن باشد که خلق از صوب صدق و صواب وی بگردند
و خط آرند و از سمت عدل و انصاف بطریق جور و اعتساف انحراف نمایند [illegible] ولیکن ایاک [illegible] نماید و گوش بر
استماع انذار [illegible] بالمکذبین نگمارند **شعر** علیک بالصدق ولو انه احرقک الصدق بنار الوعید + وابغ رضی الله فاغبی
الوری + اسخط المولاه وارضی العبید + نشان هفتم از علامات قیامت آن باشد که اعلی آدمیان از طرق [illegible] دست سنن سید الانس والجان

صلی الله علیه وسلم تحبب وتمسک نماید ومتابعت نفس وهوا که سرمایهٔ شقاوت است اهتمام تمام مرعی دارند و بنهی ولا تتبع الهوی فیضلک
عن سبیل الله سعی بکنند کما قال المتنبی لا ادب عندهم ولا حسب ولا عهود لهم ولا ذمم وچنانچه حکیم سنائی گوید شعر رزق را روزی
رسان شد صدق را رونق کجاست + فسق را انبار دیدم زهد را بازار کو + احمد مختار میخواهی شفاعت آرزوت + شرط سنتهای شرع
احمد مختار کو + علامت هشتم اغنیا جوهر نفیس دین و زیور ثمین ملت سید المرسلین صلی الله علیه وسلم از زهرهٔ دنیا دون که متاع
متاعب و بضائع مصائب است بثمن بخس دراهم معدودات میفروشند آرایش تمام و تجارت شگرف شمارند قال رسول الله صلی
الله علیه وسلم ان بین یدی الساعة فتنة کقطع اللیل المظلم یموت فیها قلب الرجل کما یموت بدنه یصبح الرجل فیها مؤمنا ویمسی کافرا
ویبیع فیها اقوام دینهم بعرض من الدنیا قلیل قال الله سبحانه وتعالی اولئک الذین اشتروا الضلالة بالهدی فما ربحت
تجارتهم وما کانوا مهتدین قطعه قل للذین شروا دنیا بآخرة + لم تربحوا بالتجارة والبیع لن خسروا + باعوا کریما سلیمان
باقیا ابدا + بدارس طامس باین اتحزوا (؟) + علامت نهم آنکه اصحاب جهل بر ارباب فضل تقدیم کنند و بی هنران را بر هنرمندان
سبقت ترجیح وتفضیل نهند و از استماع والذین اوتوا العلم درجات گوش فرو خوابانند و جهال و ارذال را در کفایت مهمات
پیشوای کار و کدخدائی روزگار شمارند چنانچه آن فاضل روزگار سید کاتبی درین معنی قطعه انشا فرموده است قطعه شاها منم
که دور فلک در هزار سال + چون من یگانه نماید بصد هنر + تا کی بزیر حرص و خسان بنشینم + اینجا دقیقه ایست شناسم من این قدر +
بحر بیست مجلس تو و در بحر بی خلاف + لولو بزیر باشد و خاشاک بر زبر + و همان معنی را قابوس که بحسن کتابت و زیور لیاقت چنان
آراسته و پیراسته بود که ضرب المثل اماثل دهر گشته می گفتند ان هذا خط قابوس ام جناح طاوس بلغت تازی و بلاغت حجازی
نظم فرمود که شعر اما تری البحر یطفو فوقه جیف + وتستقر باقصی قعره الدرر + علامت دهم آنکه خلائق خالق انام را خالق کرده باخلاق
نافرجام واعمال بی سرانجام عصیان ورزند و حدیث درست و سخن درشت علماء را که بمقتضای قل الحق وان کان مرّا
نصائح ایشان احراز باید بسمع قبول اصغا نمایند و درر وعظ و جواهر نصیحت را در درج سینه راه ندهند کمر اطاعت و نطاق
خدمت بر خاصرهٔ دل و جان نه بندند شعر اذا الانسان خان النفس منه + فلا یرجوه راج للحفاظ + فلا ورع لدیه ولا صفاء
ولا الاصغاء لحوا الاتعاظ (؟) + علامت یازدهم آنکه در سفک دماء کوشند و هدم بنیان بدیع الشان انسان نمایند و نهاد آدمی که بنا بار
عز اسمه است بسنگ و سهل انگاری و سبکساری بقتل منهدم گردانند و در کشتن اهل اسلام کوشش تمام نمایند و از فرط غباوت
و کمال شقاوت این مقدار ندانند که در هر مکانی که خون مسلمانی مشغول گردد دیار ما (؟) آدمی برادیم خاک مسکوب شد و آن زمین بحرکت
آید و از جبار عالم جل جلاله مسالت نماید تا آن جبار جاهل که قاتل آن شخص عالمست اطلاع نموده چون قارون از ثریا بثری فرو برد
و از مصعد ماه بمرقد ماهی اندازد و خود را از رجس او پاک گرداند که و من یقتل مؤمنا متعمدا فجزاءه جهنم خالدا فیها و غضب الله
علیه ولعنه واعد له عذابا عظیما و دهوری برآمد و شهوری بگذشت که گفته اند رباعی افسوس که خون مومنان ریخته شد +
و اسلام بغربیل جفا بیخته شد + وین طرفه که ظالم بسلامت در دهر + مظلوم بخاک تیره آمیخته شد + علامت دوازدهم آن باشد که اولاد

در عقوق والدین کوشند و از حقوق اقربا که در ذمت اتقیا بهمت صاحبین ثابت و لازم است که للوالدین والاقربین حقا علی
المتقین ذیل رعایت و دامن محافظت در چینند اقارب را عقارب بر ریخ خوانند حمیم را در ریخ میندازند **قطعه** اقارب کالعقارب
فی اذاها + فلا تفرح بعم او بخال + فکم عم یجی الغم منه + وکم خال عن الخیرات خالی + علامت سیزدهم آن باشد که اقوام طالب علای سعر
و خاطب عروس احتکار شوند و انبارها از اصناف ذخائر غلات و حبوب مملو دارند و درویشان تنگدست و مفلسان قلیل الحال
غذا پرست را برای نفقه عیال و سد رمق اطفال چیزی ارزان انعام و افضال ننمایند و آیت ما و رایت واحسن کما احسن
الله الیک در صدق کوش و صدوق سینه سیاه ننهند و از بعض بارگاه نبوت و بعض درگاه رسالت المحتکر ملعون نشنیده شوند و از تهدید
وعید من احتکر طعاما اربعین یوما فقد بری من الله تعالی و بری الله تعالی منه بپرهیزند. **قطعه** یا سید التجار الیوم اصبح + الی عهد
اتاک بمحض الود معتقد + احسن کما احسن الباری الیک فقد + فعلت ولکن کمار او الاله رد + علامت چهاردهم آنکه جهان روشن
از ظلام ظلم تاریک شود و روزگار رواج بر اهل صلاح و سداد از جور ارباب فسق و فساد و تعدی اعراب بغی و عداوت تنگ لات و ملوک
در محو آثار معدلت و احیای مراسم مظلمت کوشند و سلاطین و حوامین در نفی عادت محمود و اثبات مراسم نامحمود اقدام نمایند
اشعار لا تظلمن اذا ما کنت مقتدرا + فالظلم آخره یاتیک بالندم + نامت عیونک والمظلوم منتبه + یدعوا علیک و عین الله لم تنم +
ای بادشه از قهر مولا العبید بترس + و ز ناله سینه های پر آه بترس + هان تا نکنی کمان ستم از دیده + از تیر جگر دوز سحرگاه بترس + علامت پانزدهم
آنکه قرآن مجید را بالحان لعب و زمزمه بدیع خوانند و نحو و اعراب آن کما ینبغی مرعی ندارند و در اظهار دقائق معانی و تبیان حقائق مبانی
آن موشگافی ننمایند با سر حکم اوامر و نواهی آن کار نکنند قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم سیجی قوم اعدی یرجعون القرآن ترجیع الغنا
والرهبانیة کما قیل مصی الاحیار و اعرب اصوات حاق الوبد و اقرب الحساب **قطعه** و فی حلف المحالف قد یقینا + و فی الاسلام حال
الانقلاب و ... رب العرش عینا + و من قرایا جار الخرات لان الذین قام ... + کذلک قد یکون الاضطراب علامت شانزدهم
آنست که فرقه جهال و زمره عوام عمامه های معلم و ذرعه های وسیع که در درع اهل ورع و حوام شعار ارباب دانش باشد در پوشند و خود را
بزی لباس عالمان بر ساکنان عرصه کنند چنانکه اغلب برایا بر حلیه حال ایشان مفتون گردند و به هیبت هیئت نشان ایشان ... و از
از فرط عادت ندانند که **شعر** من تحلی بغیر ما هو فیه + فضحته شواهد الامتحان + ظاهر ایشان ظاهر نماید و باطن ایشان بدرون فسق و دلس
فساد ملطخ و ملوث باشد **شعر** بودیم همچو نافه همه عمر در خطا + موی سفید بین و درون سیاه ما + علامت هفدهم آنست که وقوع اقوام بدعوی
بیوع در مساجد نمایند و شرائط بیع و شرا در جوامع و صوامع که بیوت علام الغیوب است و معابد ستار العیوب بجا آرند و حقوق احترام آن
مواضع متبرک که تقاع الخیر خیر البقاع اند که ان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا بواجبی رعایت نکنند قال رسول الله صلی الله علیه و آله
وسلم لیاتی علی الناس زمان یکون حدیثهم فی المساجد امر دنیاهم لیس لله تعالی فیهم حاجة فلا تجالسوهم و از فرط ضلال از ورود آن
این غافل باشند که من تکلم فی المسجد بکلام الدنیا اثم المسجد و خرجت الملائکة یقولون یا ... و ما یقول الله تعالی
فبعزتی و جلالی لاسلطن علیهم اقواما من الترک یمحی جوهم من بیوتهم کما یمحی ... من ... صدق صلی الله علیه و آله و سلم علامت هیجدهم

آنکه مردان و زنان اثواب رنگین و لباس ابریشمی پوشند و خود را بحلیهای زر و حلهای امر بیارایند و اطراف خویش را بزیورهای مطرف و دیباهای
مطرز و ظروف زرین گردانند و از این اندیشه که حق سبحانه تعالی امثال این کسوتها را بر رجال محرم گردانیده فارغ و خالی الذهن باشند
و از وعید نبوی صلعم که فرمود من لبس ثوبا فاختال فیه خسف به من شفیر جهنم یتخلخل بها ما دامت السموات والارض نه اندیشند بیت
مردی که هیچ جامه ندارد باتفاق + بهتر ز جامه که درو هیچ مرد نیست + علامت نوزدهم آنکه عدل و انصاف از میان مردم مرفوع گردد و جور
و اعتساف بشیوع پذیرد تا هر کرا امکان ظلم و یارای حیف کردن بود دقیقه از دقائق آن نامرعی نگذارد والظلم فی خلق النفوس
فان تجد ذا عفة فلعلة لا یظلم و از رعایت و نهایت عبادت نشناسند که من بغی علی اخیه المسلم و تطاول علیه واستحقره حشره الله
تعالی یوم القیامة فی صورة الذر تطاه العباد باقدامهم ولم یزل فی سخط الله تعالی حتی یموت رباعی زخاری به پیر کان
حجریست + ز موری بیدیش کان صفدریست + مرجان دل ذره بیننده کزان + سر دلی سوی حضرت دریست + علامت بیستم
آنکه مردان بر منکوحات خود سوگند بسیار خورند و اطلاق طلاق را سهل بینند و از ایقاع نمایند و زنان را در حباله خود بحرام نگاه دارند
و صحبت محرم ایشان را محلل دانند چندانکه قباحت آن بر موالید ایشان غالب شود و قباحت بر افعال ایشان مستولی گردد و چون
اصل ناپاک باشد لا بد نسل ناپاک زاید شعر فلانک مطلقا فلاعجلا و لسامح + القرینه وافعل فعل حر مشهر + پس تا توانند
زنان را طلاق ندهند و از روی ادای مهر در باب ایشان مهری نمایند و از جهت قضای کابین در باب ایشان ملاطفت گزینند
که سیدالشهدا و خواجه روز محشر صلوات الله وسلامه علیه بلفظ مبارک چنان رانده که انی اخاصم یوم القیمة خمسة تارک الصلوة والجماعة
ومانع الزکوة ومن استوفی فی عمله اجیره ولم یوف علیه حقه ومن یظلم معاهدا ومن یظلم امراته فی مهرها و مالها علامت بست و یکم آنکه
در میان مردم مرگ مفاجات و موت ناگهان شایع گردد چنانکه اغلب مردم بی توبه بمیرند و امانت از عالم نقل کند آری نفس واقف
حال خود وار مرج و مآل خود بیندیش که مرگ غارت کننده ایست که صد هزار تاج پادشاهان و تاج شهنشاهان تاراج کرده است و صد هزار
ملوک را از کاخ و قصور بسوی گور و قبور نقل کرده اشعار وما الانسان فی الدنیا الا + کبارقة ترونق او تموج + تقیم بنفسه
نوالی + ومده مدی والریح ریح قطعه از اجل نیست هیچکس ایمن + بر همه زندگان کمین دارد + هم بقید اجل گرفتارست +
آنکه صد حصن آهنین دارد + خال و گیسو و ماه رخساران + ملحد ها درون دفین دارد + هر که بوده است در جهان همه را + اجل اندر دل
رمن دارد + اللهم لا تاخذنا بالحمارة بغتة ولا تدرنا فی سهو وغفلة وجعلنا من الموت علی اهبة وعدة ومن الملة فی القبر علی ثبات
وحجة ومن لقائک علی سرور وغبطة علامت بست و دوم آنکه مردم در اخذ مراتحه کوشند و در اکل ربوا که حرام کرده کبریاست واحل الله
البیع وحرم الربوا اهتمام نمایند چندانکه طرد و طعن الهی حال و علی در باب ایشان نازل گردد چنانکه حدیث نبوی در بیعی وارد گشته
که ومن اکل الربوا ملاء الله بطنه نارا بقدر ما اکل وان کسب منه مالا لم یقبل الله تعالی منه شیئا من عمله لم یزل فی لعن الله والملائکة ما دام عنده
قیراط و دیگرست که این ابیات بلاغت تازی و بلاغت حجازی انشا کرده اند اشعار صانی ادام فطرت بالسحت صلة وعلی
ادام یجد صرب من الحمل + و ترکیتی بالاحمة عن الربوا + و قد کان بعض الجود اخری من البعل + کسارقة الرمان ...

و تطلع فی الفصل + علامت بست و سوم آنکه مردان و زنان با کل و امرد و معاصی و اقراض سهم بهشت تسمین اقدام نمایند امدید و
ربه که تعلق بیان ارد و بهمین مقدار غرض حاسد و نیت باطل طلب کنند و زنان باب افراط نمایند شعر خورد بهواره تا فربه گردند + کمات
ربه و ربع سهمش + علامت بست و چهارم آنکه رفقا با یکدیگر طریق رفق نسپرند و حقوق محاورت که حقیقت رعایت و حدیث محافظت
ریق ثم الطریق والجار ثم الدار صیانت نکنند و از ایذاء و ایحاش تحاشی ننمایند و از آزار جار و ایذای یار باک ندارند و از فرط
و عایت سهولت ناسد و اسباب غفلت و اطناب عداوت ندانند که من ادی جاره من غیر جرم حرم الله تعالی علیه
ح الجنة و ماویه النار + و ان الله تعالی لیسال عن جاره کما یسأله عن اهله اشعار عفا علی هذا الزمان فانه + زمان عقوق لا زمان
وق + فکل رفیق فیه غیر موافق + وکل صدیق غیر صدوق + علامت بست و پنجم آنکه اغلب مردمان دل غرت کنند و اکثر مومنان ورد
باب شرک رجوع کرده و در شرک اصحاب دستان گرفتار شوند علامت بست و ششم آنکه در ستم کردن و دشنام دادن خو کرده در بعض آبروی
ولی کار حیله و رگار آدمی ست حریص باشد از رحم سهم والدین یرمون المحصنات الغافلات المومنات لعوانی الدنیا
لاخرة نترسند و سر حد محترز نگردند از فرط ضلالت و غایت جهالت در وعید من رمی محصنا او محصنة احبط الله تعالی
له حسنات یوم القیمة سبعون الف ملک من بین یدیه و من خلفه ثم یومر به الی النار شعر اشکوا الی الله من قوم بلیت بهم + ما فیهم احد
ق معون + قوم لئام اصاغر و ابهم + و شتم و ظلم و عدوان و طغیان + علامت بست و هفتم آنکه اقوام خداع و محتال شوند و بغدر
طریق زرق و حیل سپرند و از تهدید این وعید غافل باشند که قال رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم لکل غادر علامة یعرف بها
یوم القیمة چنانکه خائن نزد خلق زرد روی باشد غادر نزد حق جل و علی بی آبرو باشد شعر و من یقیس علی الاخوان + یقلبهم فحل الخوان
علامت بست و هشتم آنکه اقطار و امطار از اقطار آسمان بی وقت نازل گردد و در اغلب اوقات اوراق اثمار و اشجار را بریق برق
سوزاند رباعی از رعد گوشها همه برگ مشتعله + وز برق چشمها همه بر شمع مشتعله + از دست برد صرصر و آسیب باد سرد +
در تندشاخها چو زمین وقت زلزله + علامت بست و نهم آنکه اولاد در معاندت والدین کوشند و از مطاوعت فرمان پدر و امتثال
فرمان مادر امتناع کنند و از بسط جناح ذل و خفض بال مرحمت تحت نمایند و از استماع نهی ولا تقل لهما اف و اصغای فرمان و اخفض
لهما جناح الذل من الرحمة صماخ گوش و روزنه خرد و هوش بسته و گردانند و از رحمت وعید با تهدید ثلثة یبغضهم الله تعالی البیاع
بالحلاف والشیخ الزانی والعاق للوالدین مردود کردند علامت سی ام آنکه ولاة و ملوک جائر و جاهل شوند و صحبت فساق و فجار
اختیار کنند و اشرار را محرم اسرار خود سازند و محترم روزگار گردانند و در تربیت جهال و اصطناع اراذل کوشند و ابرار و احرار
و نیکمردان را رنجور و مهجور و مایوس و محبوس کنند که دولت اراذل آفت الرجال شعر کفی حزنا ان المروات عطلت + وان ذوی الادات فی
الناس ضیع + و ان ملوکا لیس یحظی لدیهم + من الناس الا من یغنی و یصفع + ما الیتنی اصبحت فیهم معاشرا + علی استق بالفضل الذی
لست اجمع + و قال سراج الامة القمری کانما الفضل و الحرمان سیان + فکلما ازداد زاد حرمانی + علامت سی و یکم آنکه ایمان ایشان
خائن شود و معتمدان ایشان رحیله دیانت و حلیه صیانت عاری و عاطل باشند قال رسول الله صلی الله علیه و سلم اول ما یرفع من امتی الحیاء و الامانة

حار الحیاری وکان الکهام معًا + حکامن اللوح ویع من تمسک الطمع + وقد یحدث قوم باجتماعهما + وما اظنهما کانا ولا اجتمعا
علامت سی و دوم آنکه محول الرجال در دست ربات الحجال که هن ناقصات العقل و الدین صفت ایشان ست زنون باشند
قال رسول الله صلی الله علیه وسلم حین سئل متی قیام الساعة قال ما المسئول عنها باعلم من السائل ولکن لها اشراط وهی
ان یطرب فی الدنیا الفاجر ویحرم فیها للضعف ویکون الصلوة منا والزکوة مغرمًا والامانة مغنمًا واستطالة القراء فعند ذلک
یکون امارة الصبیان وسلطنة النساء ومشورة الاماء وقتی که در مشاورۀ با ایشان مخالفت واجب ست تا نقصان عقل و دین
بکمال منجر گردد که شاوروهن وخالفوهن هر آئینه موافقت با ایشان موجب نقصان دین و مستلزم خسران عقل و یقین خواهد بود
واهل تحقیق نفس را در عداد نساء انخراط داده اند و مخالفت نفس را موجب ترقیات روح و منتج ثمرات ازدیاد فتوح دانسته قطعه
لشکر نفس و روح ضد همه اند + هردو با یکدگر مصاف کنند + نفس دون چون گرد اهل خرد + هرچه گویند شان خلاف کنند + علامت سی و سوم
آنکه علمای ایشان حیله آموز و فتنه انگیز گردند و ارباب جهل و اصحاب بغی را از برای ابطال دیوان و تضییع حقوق حیلها کنند
و تعلیمها آموزند تا بواسطۀ آن حق از مستحقان باز دارند و این مقدار ندانند که لو لم یبق فی دینک سوی دینار لم تؤمن ان یطرحک فی
وادی النار + علامت سی و چهارم آنکه سخن چینان و غماران بسیار شوند و در ارحلها مشابه بنمیمه مباح اللحاء معنکا اتیلم سحر گرداند
و چون گل رعنا و سوسن آزاده دو روئی و ده زبان شوند و از وقعت و فضیحت قیامت نه اندیشند که من مشی بالنمیمة بین اثنین سلط الله
تعالی علیه فی قبره نارًا تحرقه الی یوم القیمة ثم یدخله النار وقیل عمل النمام اضر من عمل الشیطان لان عمل الشیطان بالخیال والوسوسة
وعمل النمام بالمواجهة والمعاینة **اشعار** من کان فی الناس کالقرطاس و القلم + اما لسانین ذو وجهین فی الکلم + فسود المثال
الطرس عرضه + وجرحه بالسیف کالقلم الحر القطع + علامت سی و پنجم آنکه در اموال واحراز امتعه رغبتی تمام نمایند و بر جمع و تکثیر مال مباهات
و مفاخرات لازم شمارند و چون انبار و اثاث ایشان را حائز گردد دوائر و حرائق از زر و سیم امتلا پذیرد فاطر السموات و خالق
ارضین نفقه آن مال که صحیح ترین بلایا و مفرح ترین رزایا بر داد دال ست با خود گرداند با حوادث روزگار عیبت و تهی دست گردد
وا نالقوت و دستان کل نفس ذائقة الموت همه را بوارث بگذارد و تن بعذاب و نکال بسپارد که والذین یکنزون الذهب
والفضة ولا ینفقونها فی سبیل الله فبشرهم بعذاب الیم **شعر** لمن یا ایها المغرور تحویله + من المال الموفور والاثاث + ستمضی غیر
محمود فریدًا + ویخلو اعرسک بالتراث وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لو کان لابن آدم وادیان من ذهب لابتغی الیهما ثالثا ولا یملأ
جوف ابن آدم الا التراب قیل لابی الدرداء ما لک لا تمیل الی الدنیا فقال مالی وللناس یأکلون وآکل ویشربون واشرب ویلبسون والبس ولهم
فضول اموال ینظرون الیها وانا ایضا انظر معهم الا انهم یحاسبون غدا وانا من ورائهم فارغ **رباعی** آن مایه ز دنیا که خوری یا پوشی
معذوری اگر در طلبش میکوشی + باقی همه رایگان نیرزد هوش دار + تا عمر گرانمایه بدان نفروشی + علامت سی و ششم آنکه طلبۀ علم متفقه
فساق و فجار شوند و ترک رشد و سداد گفته روی بفساد و عناد آرند قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم اذا کان آخر الزمان
صارت علماء امتی فسقة و باحت الفتن من کل سبیل حتی یحبسه فحینئذ یذوب قلب المؤمن ویعیش المسلم کما یعیش الدود فی الخل للمتعلم

بسلتی شے ذلک اللسان یکتب کل یوم ولیلة اجر ستایة شهید شعر ایها الانسان زبین جاهدا + مقتلة العلم بالانسان العمل + ان تکن آب
سحق وارتا + لرسول الله فاعمل ما سئل + علامت سی و هشتم آنکه متمولان و مستطهران را دوست دارند و درویشان و فاقه رسیدگان را
که نامه ملکت ایشان [illegible] و حل محبت فرو [illegible] و دشمن گیرند و از مخالطت و مجالست ایشان و پرهیزند و در تهدید وعید اعتراز
نگیرند که من عظم صاحب دنیا و مدحه [illegible] سخط الله علیه کان فی درکة قارون فی اسفل [illegible] شعر و من الصلاة ان تعظم جاهلا + لصقال لبس
و رونق رفته + اوان تهین سیدا فی عیشه [illegible] + رهی گمراهی خواجه که سری جو ندارد سلطان + که گر عالم تو بلقمه بگردد
سیر سلطان الشرق [illegible] شاه گرسنه نگذرد [illegible] آب یابی هم آب عصر و هم جوان سیم از گنج لقمانش بجو [illegible] خاک گو خاک جو گنج فریدون
بس ملک جهان کو باد در تحت سلیمان الشرق ای عزیز [illegible] اکرموا الفقراء وارحموا الیتامی والفقراء [illegible] فقر و اصحاب فاقه را
[illegible] سلیمان [illegible] علیه السلام [illegible] تجارت و مقارنت ایشان [illegible] چنانکه آن [illegible] مسکینا میگفت و چون
[illegible] سرور عالمین صلی الله علیه وسلم طریق فقر و راه درویشی مسالت [illegible] مسکینا [illegible] شعر
[illegible] طلب [illegible] + کار [illegible] فقر [illegible] همعنان کمر + حل
فقر [illegible] + [illegible] اوصال [illegible] السکینة والوقار
و [illegible] علی مصدر و عین [illegible]
[illegible] + لا تقس [illegible] + والله اولی بالحبیب ولا تیاس
[illegible] علامت [illegible] الملای [illegible] کلام [illegible] علمای
دیندار [illegible] اسلام شعار [illegible] گاه معالم
علم [illegible] شرع و مراسم اسلام [illegible] المرعظة بها
[illegible] الامر و الامات [illegible] عن مجامع
[illegible] قد عتاب الدین
[illegible] الابطال
و یخرج الدجال [illegible] حتی اذا فتحت
یاجوج و ماجوج [illegible] المنافقه [illegible] در دین
متصوفان کثرت گیرند و [illegible] طاهر
ایشان ظاهر [illegible] باطن ایشان [illegible] احوال باطن [illegible]
چهره لاله [illegible] علامت چهلم
آن باشد که زمره متعبدان و طائفه متقی ان تعویل به طاعت و [illegible] بکار [illegible]

از آن جوشان و خروشان اند لو انزلنا هذا القرآن علی جبل لرأیته خاشعا متصدعا من خشیة الله این شنیده‌اند
که اصل کل خیر من فی الدنیا والآخرة الخوف من الله سبحانه وتعالی رباعی طوبی لمن قلبه بالله مشتغل + تبکی النهار طول اللیل تهمیل خوف
الوعید و ذکر الله آخرته + والدمع منه علی الخدین منهمل + علامت جهل یکم آنکه عالمان و حاکمان و خوانندگان قرآن دمع دمع میدهند
و ودائع براعت برهنه از گردن روزگار خود بیرون کنند و خود را از لباس تقوی و شعار تقوی که بهترین حله و نفیس ترین حله است
که ولباس التقوی ذلک خیر در فتوای این معنی ناطق ست چنانکه گفته اند شعر تاملت انواع اللباس تماما + فلم ار کالتقوی
لباسا للابس + عاری و عاطل گردانند و از حرام خواری پرهیز ننمایند و از احد محرمات و محذورات و اکل محظورات اجتناب واجب نه بینند
و از بطش شدید رب مجید که ان بطش ربك لشدید در توصیف و تهدید او ست باک ندارند اشعار گر براه دین سواری مرکب
رهوار کو + ور نمی خواهی پیاده رفت ما اقرار کو + گر بهار از قیامت لاف تقوی میزنی احسنت + ای مسلمانان کسی نقاد آن ما را رکو
تا کی از گفتار دعوی مسلمانان کنی + این همه گفتار را آخر یکی کردار کو + قال بعض الناصحین اذا المرء لم یلبس ثیابا من التقی تقلب
عریانا وان کان کاسیا + وخیر خصال المرء طاعة ربه + ولا خیر فیمن کان لله عاصیا + علامت جهل دوم آنکه خائنان بسیار شوند و سارق
و قطاع طریق اسوه گردند و غدر و خیانت بین الناس شائع شود و از خالق نترسند و از خلائق شرم ندارند و این وعید نا شنیده متمتع گردند
که حضرت رسالت فرمود صلی الله علیه وسلم من خان امانة فی الدنیا ولم یؤدها الی اربابها مات علی غیر دین الاسلام ولقی الله تعالی
وهو علیه غضبان علامت جهل سوم آنکه مصاحف را صفره گیرند و حروف قرآن را به آب زر نویسند و در تهذیب اعراب تذهیب اوراق
کوشند و شرائط تکلف در این تقدیم رسانند و در احکام معانی آن مبالغت ننمایند و در احکام معانی او مساهلت ورزند قال رسول الله صلی الله
علیه وسلم من تعلم القرآن ولم یعمل به وآثر حطام الدنیا وزینتها استوجب سخط الله وکان فی درجة الیهود والنصاری الذین نبذوا کتاب
الله وراء ظهورهم واشتروا به ثمنا قلیلا قطعه عروس حضرت قرآن نقاب آنگه براندازد + که دار الملك ایمان را مجرد بیند از غوغا + عجب نبود
که از قرآن نصیبت نیست جز حرفی + که از خورشید جز گرمی نبیند چشم نابینا + علامت جهل چهارم آن باشد که از آیات بینات قرآن
محکمات را گذاشته چنگ در متشابهات زنند و جائی که رخصت یابند بدان عمل نمایند و آنچه دال بر عزیمت باشد بمساوات آن
نمودن عزیمت بود و مساهلت نموده متروک و مهجور گردانند و از شکایت حکایت موسی علیه السلام که گوید یا رب ان قومی اتخذوا هذا القرآن
مهجورا نه اندیشند چنانکه اخطب الخطبا در خطب خود اشارت نموده اختاروا من القرآن ما کان سهلا وترکوا ما کان عسرا شعر نسوه
هم الله نصرهم جزاها + ولا تقیم لهم یوم القیمة وزنا + علامت جهل پنجم آن باشد که در تعمیر مساجد و مدارس کوشند و در تمهید بنیان تقوی
بنیاد آن مبالغت ننمایند [illegible] قال رسول الله صلی
یاتی علی الناس زمان لا یبقی للاسلام [illegible] ولا یبقی من القرآن الا رسمه [illegible] ذکر الله تعالی [illegible]
علماؤهم یخرج منهم الیهم تعود علامت جهل ششم آن باشد که منارهای رفیع برافرازند و در استحکام و ترفیع آن کوشند و موذنان
فی الحقیقة موذنان باشند از اکل سحت و لقمه حرام اجتناب ننمایند خود را ارشاد و من احسن قولا ممن دعا الی الله وعمل صالحا

عاری و عاطل گردانند و از رفعت منزلت المؤذنون اطول الناس اعناقا یوم القیامة باز مانند و این امر شریف مفوض کردند باین کار خطیر
اقدام نمایند و رونق شرع و صفای دین از ایشان مکدر گردد و رونق بازار اسلام از فساد مواد ایشان بپذیرد قطعه ای بودن سه تیرگی
ضمیر + رونق از کار شرع بربودی + چشمهٔ آفتاب طاعت را + بگل معصیت اندودی + علامت چهل هفتم آن باشد که مردان و زنان
مغنیه خواهند و کنیزگان مطرب طلب دارند و در میان نامحرمان شان نشانند و از دیانت و حرمت و ملوک جاه اعراض جویند علامت چهل
هشتم آن باشد که در کثرت عید و ایام کوشند و عمران مواطن و مساکن تجمع ایشان خوانند و آنها داعی عیوب و منازل که بایسته بقرائت
قرآن و ادای فرائض و نوافل است باز دحام خدام و مکروه اسوه عنید و ناآیند دارند علامت چهل و نهم آنست که زنان دف زن و قوال
بسیار شوند و نوس اشتهاد دف زنان و سرود گویان آن شکار کشتگان دام شیطان خواهند و از کل پروردگار و شائبه تیر
طمع آمیدگار گرداند علامت پنجاهم آن باشد که بازار قمار بازان رواج تمام گیرد و جماعت مقامران و اشیاع ایشان بسیار گردند
و آموختن نرد و شطرنج از مواجب دانند و تتبع انصاب ازلام که از اعمال شیطان رجیم و اعمال دیو لعین است انما الخمر و المیسر
والانصاب والازلام رجس من عمل الشیطان از لوازم دارند ای عزیز من هوش دار و این آیت افحسبتم انما خلقناکم عبثا
یاد آر و یقین بدان که فردا این نرد با تو نرد خواهند کرد و ازین شطرنج شطری از رنج تو خواهند رسانید که وقتی که آن نارس حار ناس
آفرینش و آن چشم و چراغ جهان دانش و بینش صلی الله علیه و سلم بی آنکه قصد خیری بودی یا نیت طاعتی داشتی انگشتری در انگشت مبارک
نگرداندی از جناب لم یزل و لایزال این خطاب مدد نازل شدی افحسبتم انما خلقناکم عبثا تو که با وجود ظلمت جهل و تیرگی
سلیقی شب و روز نرد باختن و شطرنج آموختن عمر ضائع میکنی ببین که واحد فرد جل و علا فردا با تو حساب عتاب چه نوع خواهد فرمود
علامت پنجاه و یکم آنست که نعمتهای خداوندی و حقوق پروردگاری سبحانه و تعالی که حقیق الرعایت و جدید المحافظت ست و بر ذمم
همم برایا لامت و لازم ست مهمل گذارند و نعم نامتناهی حضرت الٰهی را جل و علا که وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها نشان شان اوست
شکرگذاری استعمال نمایند و از فرط شهوت و غایت شقوت این مقدار ندانند که هر که شاکر عواطف سبحانی و محمدت عوارف ربانی بجا نیارد
و رحمت الٰهی و عنایت پادشاهی امن کرم از وی برچیند کما قال النبی صلی الله علیه و سلم حکایة عن الله سبحانه و تعالی من لم یرض
بقضائی و لم یشکر علی نعمائی و لم یصبر علی بلائی فلیطلب ربا سوائی علامت پنجاه و دوم آنکه مردم روزگار و تجار بازار در اخذ اثمان شرط
استیفاء و فرط استقصا بجا آورند و در وزن و کیل مبیعات دقیقه از دقائق نقصان و احتباس فرو نگذارند یعنی زیاده ستانند
و کم دهند و از ویل و نکال ویل للمطففین الذین اذا اکتالوا علی الناس یستوفون و اذا کالوهم او وزنوهم یخسرون نیندیشند
و از آن کافر بت پرست کمتر باشند نقل ست که قصابی بود کافر و گوشت بیشتر میداد و بها کمتر میگرفت شخصی حقیقت آن از وی پرسید
گفت بر بالای قناره نظاره کن دید تیغی است بر بالای قناره نهاده فقال لاجل ذلک لو انقص احد الناس قلیلا او ادع المبیع و انیا
عزیز من چنین کافری از بیم تیغی که لا یسمع و لا یبصر و لا یغنی من الحق شیئا صنعت اوست بها کمتر می ستاند و متاع بیشتر دهد تو که دعوی
اسلام کنی و خدای سبحانه تعالی را حاضر و ناظر دانی و با این ترس جنس و تمام ستانی و متاع و هرچه روی تر و ناقص تر دهی ای ترازان

ست پرستان می دانی که بدین دسته میزان که بدست میگیری چه مایه نکته موزون و لطیفه دلپذیر اندر و مضمر ست قال الشیخ الجلیل الجرجانی روح الله تعالی روحه الانسان اذا آراد وزن الذهب والفضة فیاخذ عذبة المیزان بین ابهامیه وسبابته فیصیر ابهامه وسبابته کالهاء فی کلمة الله وثلثة اصابع الید کالالف واللامین فی الله یعنی ای عاقل به بین که ترازو گرفتن چه پیدا می دهد میگوید الله حاضر ست الله ناظر ست دست از غیر حق کوتاه دار و در راه راستی و سویت نگاه دار تا فردا کار تو تباه نگردد و صحیفه اعمال تو سیاه نشود علامت پنجاه و سوم آنست که شرم از چشم زنان برخیزد و حیا که نشان ربیع الانسانیت ست از چهره رباطت الجمال و چهرهٔ ذوات الجمال زوال پذیرد و از فرط فتور عقل و غایت قصور خرد این مقدار نداند که ستة اشیاء حسن من جمیع الخلق لا انها احسن من ستة العدل من الخلق حسن لکنه من السلطان احسن والجود من الخلق حسن لکنه من الاغنیاء احسن والصبر من الخلق حسن لکنه من الفقراء احسن والزهد من الخلق حسن لکنه من العلماء احسن والتوبة من الخلق حسن لکنه من الشباب احسن والحیاء من الخلق حسن لکنه من النساء احسن فاذا لم یکن السلطان عادلا فمثله کمثل نهر حسن لا ماء فیه والغنی اذا لم یکن قانعا فمثله کمثل کمر لا مال فیها والمراة اذا لم تکن ذات حیاء فمثلها کمثل طعام لا ملح فیه والغنی اذا لم یکن جوادا فمثله کمثل سحابة لا مطر فیها والعالم اذا لم یکن ورعا فمثله کمثل [illegible] لا مطر فیها والشاب اذا لم یکن تائبا فمثله کمثل شجرة لا ثمر فیها فقال الحضرت العلی فی مذمت النساء **اشعار**

دع ذکرهن فما لهن وفاء + ریح الصبا وعهودهن سواء + یکسرن قلبا ثم لا یجبرنه + وعیونهن من الحیاء خلاء +

علامت پنجاه و چهارم آنست که امور اخلاق خلائق تغییر گیرد و سررشته پیوند پیوند آیت مروت در دور ایشان مسوخ شود و رایت عهد در عهد ایشان منکوس گردد و مهر قرمانی از ملک ضمائر ایشان زوال پذیرد و شفق شفقت از ساق احوال ایشان غروب نماید **اشعار** هم سرعون الحفاظ المحلل + و هم حکموا الوفاء حرام + منسوخ شد مروت معدوم شد وفا + وز هر دو نام ماند چو عنقای کیمیا + گشتست تار گونه همه سیمای خلق + زین عالم و سرهٔ گردون بی وفا + هر عاقلی بزاویهٔ گشته ممتحن + هر فاضلی بداهیهٔ گشته مبتلا + الا قد عفا رسم الوفاء کاما + معا جنس العهد لم تعش بالاسن +

علامت پنجاه و پنجم آن باشد که آتش حسد در کانون سینهای ایشان اشتعال پذیرد و زورق حسد بازار و زار رزق و حسدها مبتلا گیرد آب مرحمت در قلیب قلوب مفقود گردد و قطرات شرم در چشمه چشمها معدوم شود بزرگی میگوید که من باری تحقیق یافتم که اطراف جهان و اکناف گیتی بگشتم و عیار اسامی روزگار بمحک امتحان بیازمودم **شعر** اما الوفاء فشیء قد سمعت به + ما رایت له عینا ولا اثرا +

علامت پنجاه و ششم آن باشد که زوجین با آنکه عقود مناکحت میان ایشان محکم بود با یکدیگر عقود منافیت سد مد و شرائط بیع و شرا آنجا آرند و مال خویش از یکدیگر جدا دارند و در محافظت آن مبالغت نمایند و مراسم تاکید دران باب تقدیم رسانند علامت پنجاه و هفتم آنست که خلائق مکر و صداع از برای صید مسلمانی دام کید بگسترانند و در کمین گاه غدر بترصد بنشینند تا بود که مومنی را مرغ وار در دام کید در کشند و بلطائف حیل و صنایف جدل نقود دستان مال از دست آن سلیم القلب بیرون کنند قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم یخرج فی آخر الزمان اقوام یختالون الدنیا بالدین یعنی یاخذونها فیلبسون لباس جلود الضان من اللین السنتهم احلی من السکر وقلوبهم قلوب الذئاب یقول سبحانه تعالی ابی یغترون ام علی یجترؤن فعزتی حلفت لاتیحن علی اولئک فتنة تدع الحکیم فیها حیران علامت پنجاه و هشتم آنکه زنان در کار

قدم در درکات آرند و محل آسیا پای زینت اسپ گردانند و فروج بر سروج نشانند و از نص باری عز اسمه و تعریض سرایا پاک ندارند که لعن الله
الفروج علی السروج علامت پنجاه و نهم آن باشد که مردان تمکین بر مثال مخدرات حجله قعود در بیوت که علامات عجز و عادات عجایز است آیین
گیرند و استسعاد نفس خویش بدان دانند شعر فطوبی لنفس وطنت قعر دارها + معلقة الابواب مرخی حجابها + از بیگانه محتجب مقصود وجود
نیابی + چون گنج عشق داری بنشین بکنج خانه + علامت شصتم آن باشد که مردم روزگار تخصیص تجار فجار بازار به بیزاری حضرت
پروردگار و خداوند دادار جل جلاله قسم یاد کنند و در پناه سوگند گریز دار فرمان ولا تجعلوا الله عرضة لایمانکم نیندیشند و از
یمین است و دروغ و سوگندهای بی فروغ باک ندارند و خدای برحق سبحانه را بر باطل بگواهی خواهند با آنکه دانند که وقد خاب من استشهده
باطلاً علامت شصت و یکم آنست که عورات بکفایت مهمات قیام نمایند و بکوی و بازار برای اموری که شرع بر ایشان حرام گردانیده
اهتمام نمایند و از خطاب وقرن فی بیوتکن ولا تبرجن تبرج الجاهلیة الاولی استقاعد نکنند علامت شصت و دوم آنکه زنان
لباس و کسوت از حریر و دیبا سازند و قبا و شعار از حریر دوزند علامت شصت و سوم آنکه اقوام آن عهد را عهدی درست و میثاق محکم نباشد
نه ایشان را بکسی اعتقادی بود و نه کس را بر ایشان اعتمادی بود شعر قلت ثقاة فلا ادری بمن اثق + ولم یبق فی الناس الا المکر
والملق + فان تحاشهم قالوا الوسعة + وان تقاربهم فالقلب لا یثق + علامت شصت و چهارم آنکه کدورت بر افعال غالب گردد
و قساوت بر قلوب مستولی گردد نه بر خود رحمت نمایند و نه بر ضعیفان شفقت کنند اشعار قد رق قلبی من قساوة قلبهم فسال
بین موادهم و فوادی + وقال بعضهم ولو نکمه تری عظام + و دمعک جامد والقلب قاسی + وایام عصیت الله فیها وقد حفظت +
علیک وانت ناسی فکیف تطیق یوم الدین حملا + ولا وزار کمثل الرواسی + علامت شصت و پنجم آن باشد که مردان روزگار بر انواع
فسق و فجور دلیر گردند و آیینه دل و صحیفه ضمیر شان از آه گناه تیره و سیاه کرده و دلها از سنگ مرمر و صخره رخام سخت تر شود و نعم ما قیل
فی هذا المعنی اشعار وذلک ما بعک یحمد قاسیا + فیلات الصفا من حالة تتحجر + و ذلک لان الصخرة الصدر تنشق والامواه فیها
تنصب + و ذلک عند الوعظ اصلد مظلم + من الصخر لا تقضی قرارا و اصلب + واسعد خلق الله من راح واغتدی + لربه بالسعی خاشعا یترهب +
علامت شصت و ششم آنکه علم از برای حطام دنیا تحصیل کنند و دین را از بهر سیم و زر بدست آرند و اسیر ارباب آرایش گیتی و آسایش
نفس جویند و دنیا را که تبع دین است مقصود دارند و دین که اصل سعادت و سرمایه یقین است فرع شمارند و رواج تزویر و ریا و اکتساب زر
که اقبح ملابس است حلل حلال و حلی اعمال خویش سازند چنانکه امام اعظم ابوحنیفه کوفی رضی الله عنه درین معنی انصاف از نفس خود داده است
اشعار اخرب دینی کل یوم وارتجی عمارة دنیای و دنیای اخرب + فلا من بینی الحاین راحل + ولا الدین معمور ولا العیش طیب +
عربی گفته است اشعار گر کسی طاعت کند از راه تزویر و ریا + طاعت مردان را هرگز ریائی کی بود + اطلس طاعت نمائی دلق عصیان را
تحلق + جو فروشی کردن و گندم نمائی کی بود + سبلت و دامن کنی کوتاه و با دست دراز + سوی مال مردمان این پارسائی کی بود + از سر
غفلت گذاری روز و شب در معصیت + زآتش دوزخ چنین کس را رهائی کی بود + علامت شصت و هفتم آن بود که حلم و بردباری
از نهاد مردم رخت بر بندد و سکون و خویشتن داری به عجلت و سبکساری تبدیل گردد خاتم تحمل در خاک خسک ضایع شود و در نور وقار

بهیچ سدا گرد و صبر و شکیبائی که جوهر معدن انسان ست از خزائن وجود مفقود گردد تا آنکه داند که هر که از تنگنای عالم قدم بصحرای وجود نهاده
رقیب حال و ملازم روزگار او غم بوده و محبت و سرور و عیشت و حضور و جلوت عالم کم بوده از محنت گریزان در دام حرص و طمع
آویزان گشته اند قال النبی صلی الله علیه وسلم من طلب ما لم یخلق اتعب نفسه ولم یرزق وهو سرور یوم کامل فی حق المؤمن **اشعار**
خرمی در جوهر عالم نخواهی یافتن + مردمی در گوهر آدم نخواهی یافتن + مادرون چار طاق خیمه فیروزه + طبع را بی چار میخ غم نخواهی یافتن
یک عهدی از میان شد جامه جان چاک زن + کز فلک زین صعب تر ماتم نخواهی یافتن + از وفا رنگی نیابی در نگارستان چرخ + رنگ
خود مگر از بوی هم نخواهی یافتن + قاف تا قاف جهان می ست وحشت جا مکه + تا دم صورتش سپیده دم نخواهی یافتن + عاقبت زین عالم
ست ایجا محوار سهر آنکه + تو شدار وار دم ازخم نخواهی یافتن + علامت شصت و هشتم آنست که مردان و زنان بزنا مبتلا گردند خود را
در ورطه مهلکه اندازند الزانیة والزانی ادا خیه تهدید وعید من زنی بامرأة مسلمة او غیر مسلمة حرة او امة فتح علیه فی قبره ثلثمائة الف باب
من النار یخرج منها حیات وعقارب فهو یعذب بتلک النار الی یوم القیامة هلاک گرداند و چون فاحشه زنا در میان ایشان آشکارا
شود و بدین مثابه شکار حبائل حیل ابلیس و صید دام دیو پر تلبیس گردند قادر بر کمال جل جلاله آن رهط را بقحط مبتلا گرداند و تنگنای نکبت تا
مستاصل بسازد و در سایه تیمار فرو برد و مغاک هلاک بوار اندازد و بواسطه دست برد نوائب بوار زلزله ادبار دیار و مزار ایشان
را آرد و حلول وجود ایشان را نعمت فزع و تازیانه قمع فاجلدوا کل واحد منهما مائة جلدة تا تفرقی تمام رسد قال الله تبارک وتعالی
ولا تقربوا الزنا انه کان فاحشة ومقتا وساء سبیلا علامت شصت و نهم آن باشد که اقوام قوام آن قرن بخیل و شحیح گردند
و ملول الطبع و مغلول الید شوند و صماخ سمع از اصغای نهی ولا تجعل یدک مغلولة الی عنقک مسدود گردانند و رسم سخاوت از
میاد نهاد ایشان بر خیزد و آئین سماحت از میان اندان ایشان مگریزد و این مقدار ندانند که ان لکل منفق خلفا ولکل ممسک تلفا شعر
اذا جادت الدنیا علیک فجد بها + علی الناس طرا انها تتقلب + فلا الجود یفنیها اذا هی اقبلت + ولا الشح یبقیها اذا هی ولت + علامت
هفتادم آنست که حکام آن زمان از حکم حق رو نگردانند و از محکمه صدق روی بظلمه کذب آرند همگی همم ایشان اخذ رشوت بود و تمامی
همت ایشان قضای شهوت باشد علامت هفتاد و یکم آن باشد که اثمار اشجار اندک شود و میوه های درختان قصور گیرد و آن بواسطه
آن باشد که در ایتای زکوة و اعطای تصدقات که مطهر اموال و مزکی اعمال ست تعاطل نمایند لاجرم برکات از زروع و ضیوع بر خیزد
از رعایت بلادت و فرط بلاهت ندانند که من لا یؤدی زکوة ماله سمی فی السماء الدنیا بخیلا وفی الثانیة لئیما وفی الثالثة ممسکا
فی الرابعة ممقتا وفی الخامسة عاصیا وفی السادسة منزوعا برکة ماله غیر محفوظ علیه وفی السابعة مردودا علیه صلوته مصروا ماتها و
زانکه چنانکه از مال زکوة دادن واجبست از جاه و جلال و عز و اقبال نیز زکوة دادن لازمست کما قیل رباعی عادت زکوة الجاه والعلم
بها + کمثل زکوة المال تم نصابها + واحسن الی الاحرار تملک رقابهم + فخیر تجارات الفتی اکتسابها + علامت هفتاد و دوم آنست
اقوام آن قرن بر شرب خمور اقدام نمایند و بشرب مدام مداومت فرمایند و آن را مایه دفع هموم و ماده کشف غمام غموم پندارند و از تهدید
وعید نبوی صلی الله علیه وسلم خبر ندارند که فرموده است من شرب الخمر فی الدنیا سقاه الله تعالی من سم الاساود شربة یتساقط لحم وجهه

فی الامانی قبل ان یشربها ثم یومر به الی النار لا و ستار بها و عاصرها و بایعها و حاملها و آکل ثمنها و هادیها سواء فی اثمها ولا یقبل الله منه
صلوة ولا صیاما ولا حجا ولا عمرة حتی یتوب فان مات قبل ان یتوب کان حقا علی الله ان یسقیه بکل جرعة شربها فی الدنیا شربة من صدید
جهنم الا ای درویش اگر شراب نوشی شراب عشق از ساغر روح نوش که اگر لمعات طرب انگیز میکی در مجالس قدس امیر انس از رمان تجلی ال
مع الله نوش و منصور وار عربده انا الحق کشف گشتود مطلق از رم بارم اد اتم العقر هو الله در انداز و بعد ازان این رمز سر پروا نقال
حسین ابن منصور قدس الله سره **اشعار** سقونی و قالوا لا تغن ولو سقوا + جبال سرات ما سقیت لغنت + تمنت سلمی ان اموت بحبها +
اسهل شئ عندنا ما تمنت + سرخیز ساقیا بکرم جرعه بریز بر عاشقان غمزده بر جان عمر را + زان جام خاص کز خودیم چون دهند
خلاص ده دردیده شهود نماند بجز خدا + علامت هفتاد و سوم آن باشد که از افطار آسمان چندان قطار قطار و قیطار امطار
نازل گردد که منازل و مساکن روی بتخریب و انهدام آرد و حیطان و اوطان انحطام پذیرد سراسر سرای و قصور مندرس گردد و یکایک طاق
و ایوان منطمس شود و این واقعه از جمله بلاهای نازل و عناهای هائل باشد تا گوینده **رباعی** سل دیار الحی من غیرها + من محاها و محی
و مرسها + قدرة الرحمن لما نزلت + حملت عالیها سافلها + قیل من صالح المرء مصن للدیار حال یاد یارا این بلا که لالاولون و این عمارک
الآخرون فهتف به هاتف قد انقطعت آثارهم **قطعه** دیدم برین رواق مقرنس کتابه + برلوح لاجورد نوشته زمشکنات بر حاشیه که اهل
این طاق ازرق است + گر صد هزار سال بما لستو جراحت + جانی دگر گرید ماکن تو جانه + کش جوف انهدام ساستد هیچ باب علامت هفتاد
و چهارم آنکه ایام و لیالی بر عوام و اهالی تعجیل کند و سال همچو ماه کوتاه نماید و ماه همچو هفته و هفته همچو روز رو و امضا پذیرد تا گوینده
شعر مضت ستة من عمرنا کانما + مضیت ستة والله یعلم حالنا + وقال بعضهم + عیش من اهل ان لیالیا + ثم ملالقع وتحسب
من عمر + علامت هفتاد و پنجم آنکه سوق تجارت کساد گیرد و امر بازرگان فساد پذیرد و برکات از بیع و شرا بر خیزد و خیرات از خرید و فروخت
رخت بر بندد و بواسطه قصور دخل و نقصان ربح کار ایشان اختلال پذیرد و روزگار پریشان گردد علامت هفتاد و ششم آن باشد
که مردان بمردان اکتفا کنند و زنان بزنان پردازند و در احیای مراسم لوطیان کوشند و کسوت فریق بر طریق پوشند و این مقدار بدانند
هر که مردی با مردی مقارنت کند و مخلی با مخلی مصاحبت پیوندد عرش عظیم بلرزد و فرش ربع مسکون در حرکت آید الله الله ازین فعل ناپسندیده
بر حذر باشید و این کار ناستوده با نکار روزگار گذار باشید تا از شمار سوط سخط آویدگار عالم تعالی وتقدس به نرسد و از آسمان قضا
بلائی نازل نگردد و دیگر دشمنان را مثل ما اصاب قوم نوح او قوم هود او قوم صالح و ما قوم لوط منکم ببعید والله العاصم علامت هفتاد
و هفتم آن باشد که زنان قلیل الحیا منسوب سر ابر بساط عشق و نطع شوق مهره مهر بازند و از مردان امرد را دوست دارند و از شوهر مشهور
نوپس اگرچه شهره آفاق و آراسته بمکارم اخلاق باشد امتناع واجب دانند و دیر ست که در این قطعه دری بالماس اندیشه سفته و در باب
نازی دولت حجازی گفته **قطعه** لکلب عقور اسود اللون رابض + علی صدر سود الذوائب کاعب + احب الیها من معانقة الذی
له طیلت بیضاء فوق الترائب + علامت هفتاد و هشتم آن باشد که اقوام آن قرن از امر معروف و نهی منکر باز ایستند و ارباب رشد و اصحاب
صلاح را در اقامت حدود و اظهار شعائر شرع امداد و اعانت ننمایند و استهزا و استحقار رو در باب ایشان جائز شمرند و از فرط اهانت

و غایت ضلالت غربت وحمیت وردین که نشان حریت و علامت شجیعت ست مهمل گذارند و نقش حدیث الغیرت من الایمان
بر لوح دل نگارند علامت هفتاد و سوم آن باشد که متکفل علی خطیر خطابت و امامت کسانی باشند که شور طغیان طوفان طفولیت در بحور
صدور ایشان متموج باشد که نکات دعوی و دعاوی و سر سودای نامی آوازان واركان نقوش ایشان را متزلزل گرداند شعر نه موس باید
با حسن نگهدار جماعت را + که محراب و منبر را دست کودکان هیم + علامت هشتاد و سوم آنکه اهل عالم از عالم و جاهل و زکی و غافل
طریق توکل مسدود ساخته. بی حصاصت خساست بردوش انداخته باقرار این گدیه تن در داده همواره عصا طلب بساعت
سؤالات بدست گرفته اسان حیله که سان حیله ست بر پیشت نهاده و کوته بینیست که وسیله مرحمت ست در طریق گدیه وراه دریوزه
از انگشت سؤالات آویخته تا جائیکه درین باب دقیقه از دقائق افراط و اطناب فرو نگذارند و از ملک و باب ترسند و از رب الارباب
شرم ندارند و در حقیقت این بیت تامل نمایند شعر که یعقل الصخر من جبل الجبال + احب من الی الکریم من السوال + لان فی قلع باب اللئیم
فرع باب الکریم اشعار بحدائی که در شب تاریک از دم مور دارد آگاهی + صبح بی آتش مرتب کرد بسیر ماه و حوت ماهی +
که اگر جان سکرمی بخشی + به که از سفله حاجتی خواهی + اغر الناس نفسا باتزاه + تعز النفس من ذل السوال + و یقنع بالکفاف ولا یبالی +
بفضل بات من جاه و مال + حکم وقت و شفعت و استرقت + حصول العیش اعیان الرجال + علامت هشتاد و یکم آنکه صغار آدمیان
بکار شوند و کبار صحبت بحار احتیار کنند و اقوال نامقبول ایشان را بسمع ارتضا اصغا کنند و گفتار ناستوده ناپسندیده ایشان را
بقبول نمایند و ارسال تحف و هدایا در باب ایشان بشمر دارند و ایشان کسانی باشند که بوستان طبع از نسیم مرحمت و ریاحین شفقت
خالی بود و فلک ضمیر ایشان از آفتاب منیر رحمت و قمر عاطفت عاری باشد نظم الحذر از راه این ابلیس عریان الحذر + الفرار
از کوی این مردار خواران الفرار + هست از هیچ عوانان هیچ شان از دل کس + خار پشت از دوست داری پشتش از ناخن مجار +
بر مثال سفلگان از سنگ نه چندین مثال بر مزار مردگان از زن نه چندین مزار + از برای سوختن سرتا قدم جان شو چو شمع + بس
بکان سوخته عشقی بر شب را بده دار + آفتاب عشق اگر بر تو تابد خویش را + در هوای شوق چون ذره بیقرار + علامت هشتاد و دوم
آنکه عزما را دلیل دارند و سخنان ایشان را بسمع قبول نشنوند اگر مبتلا عزما از صدوق صدق و حقه حقیقت مقتضای قل الحق وان کان
مرا سخن گوهر مثال در صدف صماخ ایشان ودیعت نهند آن فقیر غریب را برنجانند و بهر قاتل قهر در قلع آزارش بجنبانند و از وصیت
سلطان غربا و برهان اتقیا صلی الله علیه وآله وسلم غافل باشند که فرموده اکرموا الغربا وارحموا الیتامی والفقراء فانی کنت یتیما فی الصغر
غریبا فی الکبر و از نصائح محول ماضی و قروم و قرون سالفه که اقوام اقران خویش را وصیت کرده مسقط نکردند کما قیل اشعار
هن غریبا طال غربته + فالدهر بصره بالذل والمحن + حسب الغریب من البلوی بدامته + فضل الامل من شوق الی وطن + ان الغریب
فی منازله و فی مراحله عهد بلامس + حفاظ کن بغریبان که هر که غربت دید + جفا و محنت و سختی بسی ز دهر کشید + بسا کسان که بر غربت
طلبن بکامه دل + بدل غربت مردو بکام دل نرسید + ولیکن هر که در حالت غربت بمیرد و جان عزیز از حرقت آتش فرقت بداد
هر توان علی الاطلاق جل ذکره و برا بنام بر د و قلم عفو و غفران بر سجلات زلات او کشند چنانکه بزرگان گفته اند شعر

قوم لاتزعجوا فی غربته … ان … دلیل حیث ما کانا + لاکن روی رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حر من مات فی غربت فقد مات
… شهیدا … دولت گردیده شود رام غریب + هم تلخ بود بر هر هم کام غریب + از مرگ بتر نیست بعالم چیزی + با این همه از مرگ بتر
شام غریب + علامت هشتاد و سوم آن باشد که مردمان عیاب غیاب و عیب کردن عادت و عیب گفتن گیرند و از اصحاب …
… تعیبکم بعضها … سماع سمع … وعید و تهدید مصطفوی سر حر نگردد حیث قال من مات تائبا من الغیبة کان
آخر من یدخل الجنة ومن مات مصرا علیها کان اول من یدخل النار **اشعار** وما احد من الناس سالما + ولو انه ذاک النبی المطهر +
ان کان سکیتا یقولون ابکم + وان کان منطقا یقولون مهذر + وان کان صواما وبالليل قائما + یقولون زراق یرائی و یمکر + فلا تعتمد
بالناس فی المدح … + ولا تخش الا الله … اکبر + قال الشیخ سعدی رحمه الله **اشعار** کس از دست جور زبانها نرست + اگر
خودنمائیست و گر حق پرست + … شاید رهان … + … اگر … مردی … الیقین …
از … توکل … طریقی طلب کے
… علامت هشتاد و چهارم آنکه عصیان و گناه گروه امتان انبوه گردد و طاعت و عبادت
ایشان قلت گیرد فساق … روزگار بفراغت و فراخی گذرانند و زمره زهاد
و عصمت … الاحزان … تفکر و تحیر … اخلاص … در کاسه
… بیت … قال … شعر … فصل را + … صد هزار … + علامت هشتاد و پنجم آنکه چون عصیان و گناه
شایع گردد … مستحق عقاب و مستوجب … گردد چنانکه لشکر سرمائی وقت درآید و شدت گرما
… از آسمان … خسوف و کسوف … بسیار واقع شود … امور … قصه
… سیلاب … گیرد و غرق … بسیار شود و رسیدن سیول …
… مقلوع و مقموع گردد … علامت هشتاد و ششم
… کوتاه گردد و زندگانی بر ارباب فضل و دانش … امور و اعلی احوال … ستان الو
… استعلا … وحق را پشت … باطل … عیب … اهل فضل اصلی
… فاسق … کریم … عظیم … اتفاقی تمام بود و بضاعت و فاق …
در آفاق پدید آید بعض بر بعض … آدمیان مستولی گردد ولا یعرفون ان الحسد شوم و اعتباره لوم …
ادا … ان تحیا حیاة طیبة … فلا تحقد ولا تحسد ولا تاسف علی الدنیا + علامت هشتاد و هفتم آنکه مردان در میان آ
قلیل گردند و زنان بسیار … حال که … مرتبه که پنجاه نفر از نساء یک نفر
از رجال … بپرداخت … قلت رجال زنان در طلب کاری مردان … مردان از دست زنان بجان کوه و دشت
نگریزند علامت هشتاد و هشتم آنست که هر قرنی که … دیگر بود یعنی از عقب آن قرن در آید هر آن قرن اولین را لعنت …

واموری که از آن قرن نخستین صدور یافته باشد بچشم رضا در وی ننگرند و بهیچ وجه پسندیده شمرند بمقتضای کل امت لعنت اختها رای ثاقبه وذهن ثاقب مخصوص بخود دانند و ماتقدم را منسوب بسلاهت دانند مثنوی قرون که اندر پی یکدگر + یکی رفت دیگر رسد بر اثر
چو قرن نخستین بسر می رسد + بد سال قرنی دگر می رسد + هر آنکس که آمد بآخر بدید + بحرف نخستین قلم درکشید + ثنائی که پیشینیان ساخته
بکندند طرح نو انداختند + اگر هوشمندی شنو آن بعض + به تحمید جو کس به تحمید کس + تو دانی که قرنی که آمد نخست + ستاده رسل قرن اوشد درست
بخیر القرون قرن آنحضرت ست + تفاخر بمقدار آن فرقت ست + میزان عقل آن بود با عیار + که بقدرش زعمران بود پایدار + فضیلت بمقدار
دینداری ست + نه از چاپلوسی وطراری ست + علامت هشتاد وسوم تخریب بلادات بود در کتاب سعد السعادات نقل از امیر المومنین
علی بن ابی طالب کرم الله وجهه کرده که روزی آن نور دیدهٔ اصفیا وبرگزیدهٔ زمرهٔ اولیا رضی الله عنه در مسجد مدینه نشسته بود وقرآن مجید
تلاوت می فرمود وچون نوبت قرائت باین آیت رسید که وان من قریة الا نحن مهلکوها قبل یوم القیمة او معذبوها عذابا
شدیدا کان ذلک فی الکتاب مسطورا حاضران مجلس تفسیر این آیت از آنحضرت استکشافی نمودند امیر غالب علی بن ابی طالب
اعلی الله محله فی الجنان چنان فرمود که دران وقت که ارباب شرک را استیلا شود و احزاب بغی وعناد را دست قوی گردد مملکت شا
بدست طائفه که از ادنیه رومیان باشند خراب وویران گردد وعراق را سفیهان از سفیان که نام وی عنبسه باشد از شرر نائرهٔ شر
خویش تباه گرداند مملکت ری از تعرض یا ملحدان خراب شود آذربیجان را قحطی پیش آید که ساکنان او بواسطهٔ آن هلاک گردند فارس را مرگ
مفاجات خراب کند وبروایتی آنکه ایشان را بایکدیگر مقاومت افتد اکثر ایشان بشمشیر کشته شوند ارمنیه از رجم مجانیق صواعق بسته شد
وبروایتی از وقوع قحط وشیوع مجاعت هلاک شود کوفه از اتراک هلاک گردد بصره از آتش ویران شود مصر از استعلای رود نیل خراب گردد
دیلم از الم گرسنگی هلاک گردد روم از نزول صاعقه روی بخرابی نهد خراسان بدردهای مختلف هلاک شود مرو از تعرض کفار و حرب هم
هلاک شود کاشغر از علو کافران هند ویران شود سعد را از اعراب کند بلخ را غوریان تباه کنند نیشاپور را از تف بارقه و رعد تلف
وبروایتی تخریب آن از باران بسیار باشد موصل از هجوم باد سموم هبا گردد مدائن را گستی ازرگبار رسد گرگان از موت مفاجات
شود طبرستان از نزول قحط و وقوع غلا ویران شود سجستان از هبوب ریح عاصف اندراس پذیرد گویند بادی از هیبت به
مرتبه که از صلابت وشدت آن حال واطوار که او تا در مین اندیشه قد وصخورها زقلل شواهق چون برگ کاه بربایند و تا طمه قاطمات آنگه
از دهشت آن باد با موج در غرقاب سر افتند وجانان وجانداران نقایض ارواح تسلیم کنند بلخ سخت شهری از شهرهای خراسان که بر او
او باشد بروایتی بقهر کفار خراب گردد وبروایتی دیگر آب بر وی غلبه کند واز تلاطم امواج امواه روی بتخریب نهد هرات از تراکم
واستیلای اساودیان کردگار عطل وغلاد مار از اهل دیار او برآید بغداد از آب دجله خراب شود اصفهان از مرگ مفاجات هلاک شود و
بخارا کشته شود لمس از وقوع ملخ عیش برایشان تلخ شود وبروایتی از آب تعرض حبشی ویران شود هند و سیستان را آنکه خراب کند سرو
آنکه حصام جور کشند وبه بیچ فهر یکدیگر را القتل رسانند وبعضی اوطان خویش را دوست برند وبعضی از طوفان طغیان دریا هلاک گردد آ
اسرف بقاع واشهر بلاد وقلاع ست از تعرض جنود ومزاحمت جیوش اهل حبش ویران شود مدینه که حریه میامن وموضع همایون ست از

قحط خراب گردد و بدخشان از کارزار اعدا کار او زار گردد باورد را حدب ویران کند و بروایتی لسا، باورد را کرم در انهدام افتد
و کرمی جگر سدا آید تا همه از ان علت بمیرند و سرخس را بانگ صعقه و عربولابل هلاک کند خوارزم از آسیب ستم ستور بیکان کان خراب شود
بخارا از وقوع قحط و توقع ربط اتراک چنین خراب شود و سمرقند را نیز از تعرض لشکر چین که در حسن بیعت ایشان ظاهر است مساس گردد
چنانکه روایت ست از حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم فرمود قال الله تعالی ان لی جندا من قبل المشرق یبعثون الترک ... انهم
کالعسان المطر لا یرحمون البکا بین اولئک هم و ساقی انتقم بهم من عصانی و فرغانه و چاچ و اسفیجاب اکابران خراب کند ...
آنست از ملاهی کفار و تعرض اتراک مکرر بیرند و در مرغزارها شوند و در آنجا هلاک شوند اوزجند و طرار را کافران مغول خراب کند طالقان
و فاریاب را صلحا خراب کند غزنین بدست غوریان خراب شود ترمذ و حبانیان از وبا و طاعون هلاکت پذیرد قسطنطنیه حصین ترین
قلاع و مکین ترین مکانی ست بدست مردی گشاده شود از اهل بیت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم که نام وی محمد ست از اولاد
حسن ابن علی رضی الله عنهما که ملقب بمهدی آخر الزمان ست رضوان الله علیه و علی آبائه الکرام چنانچه شمه اوصاف او عنقریب بیان
گردد انشاء الله تعالی و گویند که سپهسالار جیدوی صلاح بن شعیب بود موسوم بصلاح و منسوب ببغداد و از نواحی بلخ بود و انچه
برسیده بود از ذکر تخریب بلاد منقول از قدوة الاقطاب والاوتاد امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه والله اعلم بحقیقة الحال والیه
المرجع و المآل اینست موواری از علامات و آثار قیامت که بیشتر بظهور پذیرفته و اکثر این وقایع مشاهده گشته و نزدیک رسیده
که رایت بدیع آیت قیامت روی نماید چنانچه باری عز اسمه در قرآن بیان فرموده اقترب للناس حسابهم وهم فی غفلة معرضون
قد قامت القیمة یا ایها النیام فودعن السیام و کفوا عن الحرام اشعار وقتست کیمن عة در و ریزد آسمان + وقتست کیس نقود
برون آید از عیار + وقتست اگر بقبضه اعدام بر کشد + این کهنه چادر از سر این پیر سوگوار + ای ثابتات عالم شمس و زهره الرجا
وی سائرات طارم فیروزه المدار + بهمنا الله تعالی عن رقد الغفلة والقطنا النومة العطلة فانه هو الکریم ذو المنة والعفو ذو الرحمة
خسرو الدهلوی اشعار مباش خفته چو طفلان بگاهواره تن + که آفتاب قیامت سرآمد از روزن + ازین نسیم اگر مرغ زیرکی سر برد
کزاین لشان عزوست و دامگاه محن + زمانه خانه دیوست اگر امان طلبی + قدم برون نه ازین دامگاه اهرمن + ملوث ورق میلانی
دامن طاعت + که رهبر ما نشود از لعاب مارلبن + دلی که نور خدا اندرو مقام گرفت + خیال اسوان و ااندرو سکن + چو آئنه که مقابل
با آفتاب کنی + در و چگونه توان صورتی کسی دیدن + بدست خود دل آهنین خود بروای + که قابلست آئینه هست در آهن + اللهم
افتح لنا بالخیر واجعل عواقب امورنا الی الخیر یا دائم المعروف یا کثیر الخیر یا سندنا یا نعم قبل استحقاقها بفضلک یا کریم یا رحیم +
قسم دوم در بیان علاماتی که بظهور پیوسته و مقرون بقیامت خواهد بود و آن یازده علامت ست تا آن هشتاد و نه صد علامت
کامل شود و آن یازده علامت از خروج امام محمد مهدی ست رضی الله عنه ابن عباس رضی الله عنه از رسول علیه السلام چنین روایت
میکند که فرمود کیف یهلک امتی انا فی اولها و عیسی فی آخرها و المهدی من اهل بیتی فی وسطها ذکر الحدیث الامام ابو اسحق محمد بن ابرهیم
الثعلبی رحمة الله علیه فی العرائس و از امیر المؤمنین علی رضی الله عنه نیز در باره وی ورود یافته که هو القائم بالحق یحیی الله تعالی به الارض

بعد موتها و یظهر دین الحق علی الدین کله و لو کره المشرکون و ده علامت دیگر آنکه در حدیث حذیفه بن اسید غفاری رضی الله عنه
مذکور است که گفت که نشسته بودیم که حضرت رسالت پناه صلعم از بالای غرفه اطلاع فرمود و از ما استفسار فرمود که ما تذکرون و تقولون قلنا
یا رسول الله صلی الله علیه وسلم الساعة قال انها لن تقوم حتی تروا عشر آیات خسفا بالمشرق و خسفا بالمغرب خسفا بجزیرة العرب و یاجوج
و ماجوج و دابة الارض و الدخان و الدجال و نزول عیسی بن مریم و طلوع الشمس من مغربها و نار تخرج من قعر عدن و باید دانست
که ترتیب باین طریق که در حدیث مبین گشته مشروط نیست زیرا که بحدیث صحیح چنین معلوم شده که خروج یاجوج بعد از نزول عیسی علیه
السلام خواهد بود و ما درین نسخه انیقه ترتیب آن باکثر روایات معلوم شده بدان منوال مرقوم رقم کلک بیان گردانیم و هرچه از احادیث و
منقول در باب هر یک ازین علامات که بنظر رسیده در حیطهٔ آن مبین سازیم و بالله التوفیق اما علامت اول خروج مهدی رضی الله تعالی
عنه و آنچه از آثار و علامت آن صاحب الزمان و مسطور نظر است زیاده مقرر و معین گشته سی و هفت علامت است علامت اول از اهلبیت
پیغمبر باشد صلی الله علیه وسلم از ذریت بتول زهرا رضی الله عنها و بروایتی تخصیص بحسن بن علی کرم الله وجهه کرده و اکثر محدثان برین روایت
رفته اند و نام وی محمد و نام پدرش عبدالله و کنیتش ابوالقاسم باشد علامت دوم آنکه بمکه ظهور کند و این آفتاب عالمتاب از برج ام القری
طلوع فرماید و آثار انوار معدلتش از آنجا باطراف و اکناف عالم انتشار یابد علامت سوم آنکه لشکری از شام بمحاربهٔ او بیرون آید و بقصد
اعدام او تیغ کین از نیام اختصام کشند و عزیمت مکه نمایند چون بموضعی رسند که آنرا بیدا گویند این جماعت تمام بزمین فرو روند و لقمهٔ
حوصلهٔ ارض میگردند علامت چهارم آنکه قلعه قسطنطنیه دوم بدست عساکر منصورهٔ وی فتح افتد و آنچنان باشد که با هفتاد هزار مرد مسلمان
کامل در اسلام بآنجا حاضر آیند و بتکبیر الهی بی تیغ و تیره آن قلعه را مسخر سازند و جبل دیلم نیز بران حضرت مفتوح گردد و آن کوهیست که مقر ملاحده
و مساکن زنادقه است خذلهم الله و اخزاهم پنجم آنکه مولد و موطن آن حضرت دیهی باشد از قری یمن که آنرا قرعه گویند و شیخ شهاب الدین توربشتی
رحمة الله علیه در عقائد خویش میگوید که دیهی در یمن باین اسم نشان نمیدهند اما بوده است و اسم آن تغیر پذیرفته و اما پدید خواهد گشت علامت
ششم آنکه بر بالای سر مبارک او ابری سایه افگنده باشد و ملکی از آن ابر ندا میکند که هذا ولی الله المهدی فاتبعوه علامت هفتم آنکه بر پیشانی
او نشانی باشد چون ستارهٔ درخشان که دلالت بر تحقیق دعای او کند کذا فی معتمد التوربشتی علامت هشتم آنکه در فصل الخطاب آورده
اند که صورت آن مخدوم زادهٔ عالمیان بصورت صدر و بدر جهان و رسول انس و جان صلی الله علیه وآله وسلم بغایت شبیه باشد روی مبارکش
روشن بود و بینی مرتفع و علی هذا کما ذکرناه فی معارج النبوة فی بیان صورت النبی صلی الله علیه وآله وسلم علامت نهم آنکه اهل کوفه بمعاونت
آن حضرت مستعد گردند و در اعلای دین و افتتاح عز و تمکین آن صاحب دولت کوشش بلیغ نمایند علامت دهم آنکه بسیاری از رجال در ملازمت
آنحضرت بیک شب از علما و فضلا گردند و بخیلان کریم و جبانان شجاع شوند و اسلام بعد از ضعف قوت تمام از آن سرور انام حاصل
آید و دین را بعد از موت حیات بخشد و متمردان را بشمشیر بدین قویم و صراط مستقیم خواند من ابی قتل و من نازعه خذل و احکام دین آنچنان
مبین سازد که اگر حضرت رسالت در زمرهٔ احیا بودی بعینه همچنان حکم فرمودی و مذاهب باطله را براندازد و بغیر دین خالص باقی نگذارد
و تمامی اهل اسلام بوجود شریف او فرحان و مسرور باشند و در کنف امن و امان محفوظ باشند علامت یازدهم عارفان بالله از اهل حقائق

و ارباب کشف شهودی بآن حضرت بیعت کنند و بتعریف الهی سبحانه او را شناخته میان بنصرت او بر بندند علامت دوازدهم آنکه
ظهور او در میان مردم پس از خلافت مستند باشد که در حال بیرون آید و یا در حال محاربت باید و بعد از آن بشرف ملازمت عیسی علیه
السلام بود بعد از نزول آنحضرت از آسمان مشرف گردد چنانچه در محل خود مبین خواهد گشت علامت سیزدهم آنکه در فصل الخطاب نقل از
امام علی بن موسی الرضا میفرماید که در بود اعلم و احلم و اتقی و اسخی و اشجع و اعبد همه مردم باشد علامت چهاردهم آنکه از مادر مختون و مطهر
متولد شود علامت پانزدهم آنکه چون متولد شود بنشیند و بشهادتین بآواز فصیح تکلم کند علامت شانزدهم آنکه هرگز او را احتلام نشود
علامت هفدهم آنکه از پس پشت خویش چنان بیند که از پیش روی می بیند علامت هیژدهم آنکه سلاح حضرت رسالت صلعم و شمشیر
ذوالفقار با وی همراه باشد علامت نوزدهم آنکه چون چشمش بخواب شود دلش بیدار باشد علامت بستم آنکه درع حضرت رسالت بر قد وی
چست و درست آید علامت بست و یکم آنکه مصحف حضرت فاطمه بتول زهرا علیها تحیة و دعا با وی بود علامت بست و دوم
آنکه مراد از صحیفه باشد که اسامی هر که بشرف متابعت وی مستعد خواهد گشت دران صحیفه مثبت باشد و صحیفه دیگر اسامی مخالف
در وی مزبور بود علامت بست و سوم آنکه هیچکس بول و غایط وی نه بیند چه زمین مامور باشد بابتلاع آنچه از وی رسیده گردد علامت
بست و چهارم آنکه مراد از آنچه باشد خوشبوی تر از مشک علامت بست و پنجم آنکه بر خلق خدای تعالی مهربان تر از مادر و پدر ایشان
بود بلکه از نفس ایشان با ایشان دوست تر باشد علامت بست و ششم آنکه متواضع ترین همه خلق باشد علامت بست و هفتم آنکه بر امرهای
حق تعالی فرمانبردارترین مردم باشد و از همه منهیات مجتنب ترین خلق بود علامت بست و هشتم آنکه مستجاب الدعوات باشد اگر
بر سنگی دعا کند فی الحال منشق گردد علامت بست و نهم آنکه موید باشد بروح القدس یعنی جبرئیل علیه السلام علامت سیم آنکه بینه
و بین الله عمودی باشد از نور که در وی اعمال بندگان را مشاهده میکند علامت سی و یکم آنکه زبان سائر الحیوانات بداند علامت
سی و دوم عدل او در انس و جن سرایت کند علامت سی و سوم آنکه از زمین تهامه بیرون آید و حق تعالی بشمار اهل بدر سیصد و سیزده
مرد از اولیای حوتش ملازم او گرداند تا همه امور بطبق رضای الهی جل و علا ببرکت اتفاق آن جماعت ولایت پناهی تحقق پذیرد علامت
سی و چهارم آنکه مراد را علمی باشد که چون وقت خروج او آید آن علم منتشر گردد و حق تعالی آن علم را باآنحضرت تکلم در آرد تا بگوید اخرج یا ولی الله
علامت سی و پنجم آنکه مراد را شمشیر بود در غلاف چون وقت خروج او آید آن تیغ از غلاف بخلاف بیرون آید و بامام سخن در آید و ندا کند
که اخرج یا ولی الله فخرج فلیقم حدود الله و یحکم الله علامت سی و ششم از علامات او آنست که جبرئیل بر یمین او باشد و میکائیل بر یسار او
علیهما السلام علامت سی و هفتم ذکر فی فصل الخطاب ایضا ان الله ملائکته تخرج و قد امتلات الارض جورا و ظلما فیملاها قسطا و عدلا لم یبق
من الدنیا الا یوم واحد لطول الله تعالی ذلک الیوم حتی یلی هذه الخلیفه من عترت رسول الله صلی الله علیه وسلم من ولد فاطمه رضی الله عنها یواطی اسمه
اسم رسول الله صلی الله علیه وسلم الی آخر الحدیث یعنی چون دور وصال (؟) از عالم ستد و داد رخت بر بندد و اعمال ستوده و اخلاق پسندیده
مدروس گردد علم متروک شود و جهل مطلوب باید حرص غالب شد قناعت مسلوب و امانت مستولی و مروت مردی دوستیها ضعیف
عداوتها قوی متابعت هوا پرستی متنوع و تضییع علم و عمل طریقتی متروع آه صد هزار آه شعر کفی حزنا ان المروات عطلت

وان ذوی الاداب فی الناس ضیع + که ناگاه آفتاب عدل از مشرق فضل طلوع کند و عالم کون و فساد منور شود و بساط منور گردد
قواعد شرع و تمهید معاقد دین بوجود این مخدوم زادهٔ عالمیان و قرة العین انس و جان سلام الله تعالی علیه استحکام پذیرد در این محل مدیدهٔ
دل و جان مشاهده نمائی اشعار این بشارت خرم که ناگهان آمد + هزار جان غمین گشته شادمان آمد + گمان بری که بشوی جان
خستگان فراق + نسیم باد سحرگه ز گلستان آمد + که آفتاب ز بعث طالع مسعود + باوج برج سعادت ز ناگهان آمد + علم کند ز آن نسیم اتصال
و رائحه اقبال جوان گرداند و ظلمت آباد جور و اعتساف را بنور عدل و انصاف منور سازد تا زمان بهجت سرائی باطلقه آتش بین
مدح مقرر گرداند اشعار زهی ز نور جمال تو چشم جان روشن + ز ماه چهرهٔ تو شام بیدلان روشن + هوای سینهٔ تاریک تنگدل گیرم
ز عکس روی تو شد همچو گلستان روشن + مدید سایهٔ تو آفتاب در پرده + چگونه سید بهار چهره آن نشان روشن + زهی سپیده صبح
که روشنان فلک + کند دیده بدین گرد آستان روشن + شب حوادث ایام نیک نظم بود + ز ماه رایت تو گشت ناگهان
روشن + **تنبیه** بدانکه درین باب چند سخن دانستنی ست اول حدیث لا مهدی الا عیسی بن مریم که دلالت میکند بدانکه مهدی
عیسی خواهد بود علیه السلام و غیر او دیگری نبوده باشد و تاویل این حدیث آنست که مراد ازین نفی مطلق نیست بلکه مراد نفی فضیلت ست
یعنی هیچ مهدی چون عیسی نیست علیه السلام چنانکه وارد ست لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار دوم آنکه چون عیسی از آسمان
فرود آید و شریعت وی منسوخ گشته باشد بشریعت محمدی صلعم همت را دلالت کند و بسبیل خلفای حضرت محمدی صلی الله علیه
وسلم عمل نماید و حال آنکه خلفای هیچ یک پیغمبر نبوده اند و خلفای مستور آن حضرت هم توقیع نبوت منتج باشد لاجرم در شان عالی نشان او
فرمود لا مهدی الا عیسی بن مریم یعنی هیچ مهدی از هادیان امت من چون عیسی نیست که وی بر مسند نبوت مستند ست بخلاف خلفای
دیگر تاویل سوم آنکه گفته اند که لفظ مهدی منسوب ست بمهد و آن اشارتست بتکلم آن حضرت در مهد که ویکلم الناس فی المهد عبارت
از آنست یعنی هیچکس چون عیسی علیه السلام در مهد سخن نگفت که شهادت و توحید و اثبات نبوت خود تکلم نمود والله اعلم تاویل چهارم آنکه در
شرح مقاصد آورده است اسم مفعول ست و جار مجرور متعلق محذوف تقدیر وی چنین شود که لا مهدی الی الحق حال الا عیسی ابن مریم
دیگر باید که بدانی که بلکه آنچه متشیعه از سر جهل و عصبیت اباطیل فراهم نهاده اند تا گویند مهدی محمد عسکریست رضی الله عنه و او را صاحب الزمان
لقب نهاده اند و هیچ عالم و هیچ عاقل این سخن را باور نمی نهاده است چرا که به ثبوت پیوسته که محمد عسکری در دو سالگی وفات یافته پس
اهل اسلام را سزاوار آنست که این نوع مفتریات السمع قبول راه ندهند که این و امثال این خرافات و تمویهات زنادقه است چون سهول
قداح و ابو سعید و ابو حماد و پسر او که باین نوع سخنان عوام ساده دل را فریفته گرفته از طریق شرع منحرف گردانند نعوذ بالله من ذلک
کذا ذکره الشیخ التوربشتی فی المعتمد علامات دوم و سوم و چهارم خسوف سه گانه است که یکی بمشرق و دیگری بمغرب و سوم بجزیرهٔ عرب
باشد و این چنانست که ظاهر اخسف سوم بعد از خروج مهدی خواهد بود که در شام که بحرب وی آیند بزمین فرو روند چنانکه گذشت
وقت آن دو خسوف دیگر معلوم نیست علامت پنجم خروج دجال ست اعلم ان رسول الله صلعم اخبر عن خروجه و قال ما خلق بین آدم
الی قیام الساعة امرا اکبر من الدجال و قال ان یخرج و انا فیکم فانا حجیجه دونکم ای محاجه و مقابله باظهار الحجه

ولست بکم فامرؤ حجیج نفسه والله خلیفتی علی کل مسلم انه شاب قطط عینه طافئة کانی اشبهه بعبدالعزی بن قطن فمن ادرکه منکم فلیقرأ علیه فواتح سورة الکهف انها جوارکم من فتنته انه خارج خلة بین الشام والعراق فعاث یمیناً وعاث شمالاً یا عباد الله فاثبتوا الی آخر الحدیث ذکره فی المصابیح بدانکه خروج دجال بعد ظهور مهدی و فتح قسطنطنیه باشد بهتر ده سود و چون این علامت از علامات عریبه و واقعات عجیبه بود سخن را درین باب مبسوط ساخته در پنج فصل ایراد نمودیم والله الموفق

فصل اوّل در مقدمات خروج دجال نقل است که پیش از خروج وی مردمان بسه سال قحط زده شوند و آسمان سال اوّل از آنچه معهود باران بود در وی ثلثی امساک نماید و زمین نیز ثلثی از نبات بازگیرد و سال دوم دو ثلث از آسمان نبارد و از زمین نروید و سال سوم یک قطره نبارد و یک گیاه نروید الا ماشاء الله و قحط علی استعلا پدید و مردم را دیه محنت و مجاعت معتکف گردند و در بیت الاحزان نوائب سر بزانوی تفکر و تحیر نهند و خریلاس افلاس بپوشند و جرعه درد در کاسه یاس نوشند و قحط و مجاعت بمرتبه رسد که تمام بهائم و سوائم هلاک شوند و اکثر ناس از مر مجاعت طریق عدم پیش گیرند درچنین وقتی دجال جدال با ضلال بیرون آید و با وی طعام و شراب فراوان و آلات عیش و نشاط و نعم و تمتع بی پایان و مردم گرسنه و طالب نان چندان از خلائق بمتابعت و متابعتش مبادرت نمایند که از تحت عدد بیرون بود

فصل دوم در ذکر ولادت او و کیفیت ملاقات او بحضرت رسالت صلی الله علیه وسلم و دعای حضرت مدعی شر او در اخبار چنین وارد گشته که دجال در ایام دولت سید عالم صلی الله علیه وسلم از مادر متولد شد آورده اند که چون خواجه علیه السلام بمدینه تشریف فرمود مجتمع السوال که مزرعه منسوب بحارث بود و بد و سنگی مدینه رسید عنان مرکب باز کشید و فرمود یا امکر ولادت دجال درین قریه خواهد بود و نام پدر او صیاد نام بود و بیت و بروایت مصابیح صیاد اسم مادر او و پدر او و اقطاب خواسد و جمعه آنحضرت بمدینه نزول فرمود و چهار سال [illegible] وقت اصفرار شمس دجال متولد شد و چون بزمین آمد در حال بنشست و فی الحال سخن گفتن آغاز کرد و خود را یاد میکرد [illegible] چشم راست وی چون دانه انگور که بر سر آب آید بیرون آمده و عین یساروی خود ممسوح بود و بروایتی آنکه چشم راست وی ممسوح و چشم چپ او بسر بیرون آمده این اعجوبه ایام را مادر دجال نام کرد و پدر و برا مسیح لقب نهاد و کنیتش ابو یوسف مقرر گشت و دران وقت که دجال قدم از نقطه عدم بخطه وجود آورد عبدالله بن مسعود و محمد بن سلمه رضی الله عنهما بکفایت مهمی رفته بودند چون بمجتمع السوال رسیدند آنجا فتنه قایل بر خواسته بود پرسیدند که این مشغله چیست گفتند امر عربی بظهور پیوسته پسری از مادر بزاده و همان ساعت [illegible] سخن میگوید و خود را یاد میکند ابن مسعود و محمد رضی الله عنهما [illegible] ایشان را پیش وی راه داد ترکیب بحیث هیئت عجیب مشاهده کردند بر تخته پیشانی او [illegible] بعضی روایتی کف ر این سه حرف مقطع منبت ساخته پس از آنجا ممکن و اندوهگین بر خاستند [illegible] بحضرت سلطان السلاطین سوت و برهان خواقین حضرت صلعم [illegible] و کیفیت احوال او را اعلام [illegible] دیگر مهتر عالم و قدوه اولاد آدم صلعم قدم در رکاب آورده بمقتضای

الرفیق ثم الطریق عبد الله مسعود و عمر فاروق را رضی الله عنهما سر افراز گردانیده روی بمختع السوال که مستقطاع حال دجال بد نام بوده است
آورده اند چون آنجا رسیدند امیر المؤمنین حلقه بر در زد مادر دجال استعجال نمود چون مشاهده سید مصطفی صلی الله علیه وسلم کرد باز گشت
و دجال را اخبار کرد دجال در آوردن ایشان اشارت کرد مصطفی صلی الله علیه وسلم در وقت در آمدن با یاران فرمود که در دل خود
اندیشیم تا دجال از الفراست تواند دریافت یا نی حم دخان در ضمیر گرفتند و دجال در آمد بر مربع نشسته بود و بادیهان در دست گرفته خود
باد میکرد و [illegible] ساعت بساعت برکی می شد و با نظارگیان از هر باب سخن میگفت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم با و اشارت فرمود گفت
یا دجال اشهد انی رسول الله صلی الله علیه وسلم دجال آغاز کرده گفت یا محمد تو خود گواهی داده که من خدایم سید عالم فرمود تعالی الله یا ملعون
[illegible] بروی عرض [illegible] جواب باصوات [illegible] داد کرت سوم کلمه لا اله الا الله محمد رسول الله بروی عرض داشت دجال بار
[illegible] بر زبان راند چون متوجه [illegible] آدم علیه الصلوة والسلام از وی نا امید گشت بحدیث دیگر خوض فرمود و از وی تفسیر
[illegible] الضمیر نمود دجال بسبیل ارتجال گفت دخ یعنی حم دخان خواهد فرمود [illegible] الله و از و پناه بحضرت خداوند جل و علا برد آنگاه فاروق
[illegible] داشت و سر دو دست و داد مهابت تیغ از نیام بر کشید دستار ک [illegible] فرود آورد شمشیر بالفور بار گشت
[illegible] چهار انگشت د [illegible] چنانکه چون بروی سوی فاروق فرود دید و بر دجال [illegible] اثر نکرد آنگاه [illegible] علیه الصلوة والسلام
[illegible] لعابت عکین [illegible] انگشت [illegible] ای عمر انک لن تستطیع ان تتزد قضاء الله تعالی [illegible] حق بر دست فاروق
[illegible] و دات [illegible] آن رحم باقل [illegible] ادعیه صالحه [illegible] آن جراحت [illegible] گشت
[illegible] که [illegible] علیه الصلوة والسلام باز آمد و روایتی هست که دجال عقب
[illegible] علیهم [illegible] بصحبت [illegible] بدینه آمد و چون حلقه [illegible] شود وی مشاهده کرد
[illegible] گرد وی در آمد [illegible] استعجال [illegible] در قلعه کوه سنگ [illegible] وآن گروه [illegible] محسوس کرد چنانکه
[illegible] گشت و چون [illegible] الفرس در نظر آن قوم که [illegible]
[illegible] علیه السلام در آمد گوئی [illegible] متحیر گشته [illegible]
[illegible]

از ابو هریره رضی الله عنه آنکه چون حضرت رسالت درباره وی دعا فرمود جبرئیل علیه السلام یا قطعه اعلام [illegible] فرمود بر سر دجال [illegible]
چون دال بسته بود تا صیصه ابیقصه اقتدار گرفته او را از روی زمین در ربود مادر و پدر و قوم او می دویدند و بر وی می گریستند تا او را بجزیره افگند
و اکنون دران جزیره است مقید بزنجیر تقدیر تا آن وقت که اراده الهی جل و علا تعلق بخروج او گیرد و اینجا دو روایت است یکی آنکه از مشرق خروج کند
و حدیث نبوی صلعم بدین معنی ناطق است قال علیه السلام ان المسیح یجیء من هنا و اشار الی المشرق [illegible] و بروایتی دیگر آمده
که وی حالا در دریای مغربیست و توفیق بین الروایتین که وی حالا در آن جزیره که محبوس است بیرون آید از مشرق [illegible] از قبل خراسان ظاهر شود و در روایتی [illegible]
که از جهت بیرون آید از مکانی که آنرا [illegible] خوانند در عقب طلوع آفتاب از مغرب [illegible] والله اعلم [illegible] و در صحاح مصابیح [illegible]
الراوی نقل از تمیم داری کرده رضی الله عنه که وی روزی بر حضرت رسالت صلعم حدیث دجال باز داد که گفت در کشتی بودم [illegible]
و ما ناگاه کشتی بتلاطم امواج بشکست [illegible] تخته پاره در جزیره افتادیم و بروایتی از اصحاب کشتی [illegible] یکماه [illegible]
تا بجزیره رسیدیم ناگاه دابه دیدیم بس عظیم چنانکه کسی که [illegible] سال [illegible]
وی چون روی انسان و تمامی بدن وی گل گل هر گلی بمقدار [illegible] سبحان الله [illegible]
و گفت ما را [illegible] از من بحدیث [illegible] و حال [illegible]
ایستاده که [illegible] هرگز ندیده بودیم یک چشم وی ممسوح و بروایتی چشم راست [illegible]
سینه وی بغایت [illegible] و در میان دو دوش وی [illegible] سال [illegible] ایستاده [illegible]
ساخته و دست [illegible] وی در گردن [illegible] و در آورده در میان [illegible]
وی [illegible] با دست که آن [illegible] ساعت [illegible] گفت [illegible]
از من گفت [illegible] آن آدم [illegible] پرسید [illegible] گفتم [illegible]
[illegible] در حال آن [illegible] گفتم [illegible]
که میوه [illegible] منقطع گردد [illegible] پرسید که [illegible] گفتم [illegible]
[illegible] محصول [illegible] پرسید که [illegible] گفتم [illegible] گفت [illegible]
[illegible] و مدینه هجرت [illegible] صلی الله علیه و آله و سلم [illegible]
اللوای [illegible] و الکرامت [illegible] تصدیق [illegible] بیعت که [illegible]
بیعت [illegible] بروایت مصابیح آنکه [illegible] پرسید که [illegible] گفتیم [illegible] گفت [illegible] گفتم [illegible]
[illegible] گفتند که [illegible] اطاعت [illegible] گفت که [illegible] رسیده است که مرا [illegible] حاصل آید
و تمامی روی زمین را [illegible] در چهل شب هیچ قریه نماند مگر آنجا فرود آیم غیر مکه و [illegible] یعنی مدینه که بر دو [illegible] حرام گردانیده اند هرگاه که قصد
آن [illegible] ملکی شمشیر کشیده مرا از دخل آن باز دارد [illegible] آمد [illegible] گفت که

این چند نفر از سوار و در زمین ایشان فرود آمدند تا شش تیم ساعتی بار آمدیم رسانید آنگاه تمیم نصرانی بحضرت رسالت صلی الله علیه وسلم ایمان آورد و حضرت رسول صلعم با صحاب از مراین خبر محزون گشته آب از دیده ریختند و آه حسرت از غایت تنگدلی از سینه برانگیختند والله اعلم

فصل سوم در ذکر خروج وی و شمه بیان هیئت و عظمت و وصف حمار او و کیفیت اضلال و عن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه قال حدثنا رسول الله صلی الله علیه وعلی آله وسلم قال الدجال یخرج من ارض المشرق یقال لها الخراسان تبعه اقوام کان وجوههم المجان المطرقه در سعد السعادات آورده است که چون دجال اعور بیرون آید و از حجاب تواری روی نماید بر سر کوهی نشیند و کل بعد هائل بر حد چنانکه بانگ او بهزار فرسنگ برسد آنکه بار دوم بخروشد چون رعد بانگی عظیم از وی انتشار یابد چنانکه ابرار و اشرار اصغا نمایند و بیشتر خلق سالی روی بوی آرند و از صغار و کبار راه بسوی او گیرند و چندان خلائق بروی مجتمع شوند که حصر اعداد او جز علام الغیوب کسی نداند ... و بروایتی چهل روز تا اسباب اضلال او مهیا گردد و بعد از آن ز کوه فرود آید و در حساب که کیف او ... بر کمال ... اخبار بنقصان آثار چنین آورده اند که دران وقت که خلاق علی الاطلاق جل وعلا دجال را در وجود آورد ... او ... آورد ساخته فخیم و تنه عظیم تشکل قالب هیئت حقه وی بقدرت قادر ... مسدود ... ستون قدوی ... چهل گز ... اند چنانچه در سعد السعادات آورده که بلندی ... او ... فرسنگ و درازی حالت ... فرسنگ ... اگل کل و حمار ... تار او سیاه و ... سعد ... گوش ... و از ... اتباع او ... خواهند داشت ... بیشانی او نوشته که هذا حمار الدجال و گویند که در وقت رفتن ... از حد طائف تا ... گام قطع تواند و گویند ... زمین که ... و علف وی ... چهل جریب است هر یکی فرسنگی در فرسنگی ... گیاه ... نیر ... و گویند در آن موضع هفتاد رود است هر روز آبهای آن رود بار تمام می آشامد و ... سیراب نمی شود در روایتست که این حمار ... دریا گذرد که آب از زانوی وی تجاوز نکند آنگاه دجال بدست راست کوهی گیرد و آنرا بسحر و تمویه بچشم خلائق ... آراسته نماید ... سیاه ... مشهور ... شیاطین آتش ... آنرا ... دیگر این دو کوه ... ایمان آرد و ... اما باید ... قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الدجال ... الارض ... للناس ... قال ... الارض باشارت الله تعالی ... علم الهی ... اولیاء الله ... عصمت الهی ... آنگاه دجال ... پشت آن ... استوار کند و عصائی ... دست گیرد و طول آن یک فرسنگ و ... فرسنگ ...

پیدا آن مردی باشد جهود نام وی الیاس با اعتقاد هزار قوم ایام و شرارت ایام و در ساقه لشکر او شخصی بود اسم او صحان بن علا هم با اعتقاد هزار قلاشی او باش در یمین و یسار وی خلقی بسیار و خیلی بیشمار چنانکه حد و حصر آن متصور نگردد و قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لیصحبن الدجال اقوام یقولون انا لنعلم انه کاذب و لکنا نصحبه لناکل من الطعام و نرعی من الشجر و گویند مرا و را علمی باشد و بران [illegible] شرح معلق آویخته و نام ستوم قوم خویش بخط سیاه بران رایت که آیت منیت ساحته و شیاطین و آبالسه بسیار در گرد آن لعین مجتمع گشته و آوازها بر امیر طنبور و چنگ در بام مدائره آفتاب سائیده و طنطنه تای علعله بوق بطارم عیوق بر کشیده هر سو که حرکت کند در آن ملعون اهتزاز و لرزه در کوه و هامون پدید آید و خلائق از اطراف و اکناف بطرح مائل چون صید در دام کید در [illegible] او [illegible] گرد ند اکثر مردم بلکه همه عیاذا بالله باضلال آن بد افعال مرتد شوند نقلست که حضرت خضر و الیاس که بر زمین ملک خود و عمر [illegible] اسما آن [illegible] دو شکل او میروند هر گاه که دجال میگوید انا الرب یکی ازین دو گوید کذبت و دیگری گوید صدقت گوید آنکه کذبت دجال را گوید و آنکه گوید صدقت یار خود را گوید و خلق چنان پندارند که یکی ازین دو صدیق دجال زندیق را تصدیق میکند والله المعتصم من الضلال گویند که [illegible] گذر وی بطبرستان بود پس بسوی مشرق آورد از جهت دریا عبور نماید و آب دریا از راه وی تجاوز نماید و گویند دست در قعر دریا رسیده و ماهیان بیرون آرد چنانچه هیچ ماهیانه و سالیانه متابعان از ان کفایت میگردد آنگاه از اینجا مراجعت نماید و بولایت کوه رسد و روایتی هست که از ان خطه خطیر مردی بیرون می آید حمیدة الخصال سدید المقال رشید الفعال مرضی الاعمال و الاحوال که نام وی احمد بن عبدالله بود و کنیت وی ابوالقاسم و لقب وی مهدی مهربان عدل و مشید ارکان فضل و در تحت رایت او از مسلمانان جمعت هزار تن وارد [illegible] همه مومن آنگاه گویند یا دجال استحال [illegible] و جاک پاک خطه ما را بدین خطوات [illegible] ملطخ و ملوث گردانیدی آنگاه آن کافر گمراه لعنة الله علیه گوید من دجال نیم که دو الجلال [illegible] اقرار آر و بالوهیت من اعتراف نما مهدی گوید یا کفرت بالذی خلقک من تراب ثم من نطفه ثم سواک رجلا تو آن کافر لعین و آن سگ بی تمکین هستی که مارا مهتر عالم [illegible] محمد صلی الله علیه و سلم از حال بد مآل تو اعلام فرمود دجال جدائی آغاز گردد و گوید یا احمد بن عبدالله دارا اسکا [illegible] پس سید [illegible] دجال اقرار در [illegible] از لقص [illegible] تان و الا تیغ قهر ترا مقتول سازم و مرغ روح را از قفص قالب معزول گردانم [illegible]

لو بدین مکر و لقیم [illegible] کفار قوم [illegible] آنگاه دجال عاصی عصای سحر بر دارد و بر سر آن صاحب دولت [illegible]

ماید [illegible] آنگاه روی [illegible] اقوم بقوم آرد و از روی تحیر و راه تکبر تان گوید که مشاهده قتل این [illegible]

[illegible] گویند [illegible] دجال ابن عبدالله را بخواند و در روایتی آنکه عصای بر روی [illegible] آنگاه

[illegible] گردانید بعد از ان احمد بن عبدالله گوید که ای فاجر لئیم و ای فاسق رجیم این مقدار [illegible]

[illegible] اول و آخر نیست و از حسیب رحیب [illegible] العباد و ترکید [illegible]

[illegible] صورت نارینا [illegible] یگانگی و جود دیگر [illegible] یگانگی معبود مطلق [illegible]

[illegible] اعتراف نمائی آنگاه دجال کف [illegible] دست [illegible] نمائی [illegible]

بهیچ چیان نماید که او را بار دیگر بکشت باز زنده گرداند و گوید که ایمان بمن آر گوید اکنون کفر تو بر من ظاهر شد و بصیرت من بر بطلا
ن زیادت شد آنگاه دیگر بار خواهد تا او را بقتل رساند نتواند و راوی این روایت گوید که مراد از آن که چون آن حضرت رسالت صلی الله
تعالی علیه وسلم فرمود که با دجال در مقام جدال در آید و سخن او قبول نکند احمد بن عبدالله خواهد بود و هو ما ذکر فی المصابیح عن ابی سعید
الخدری رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یخرج الدجال فیتوجه قبله الرجل من المؤمنین فیلقاه المسیح الدجال فیقول له
این تعمد فیقول اعمد الی هذا الذی خرج قال فیقولون له او ما تؤمن بربنا فیقول ما بربنا خفاء فیقولون اقتلوه فیقول بعضهم لبعض الیس قد نهاکم ربکم ان
لا تقتلوا احدا دونه فینطلقون به الی الدجال فاذا رآه المؤمن قال یا ایها الناس هذا الدجال الذی ذکره رسول الله صلی الله علیه وسلم قال فیأمر
الدجال به فیشبح فیقول خذوه وشجوه فیوسع ظهره وبطنه ضربا قال فیقول اما تؤمن بی فیقول انت المسیح الکذاب قال فیؤمر به فیؤشر بالمئشار
من مفرقه حتی یفرق بین رجلیه قال ثم یمشی الدجال بین القطعتین ثم یقول له قم فیستوی قائما ثم یقول له اتؤمن بی فیقول ما ازددت فیک
الا بصیرة قال ثم یقول یا ایها الناس انه لا یفعل بعدی باحد من الناس قال فیاخذه الدجال لیذبحه فیجعل ما بین رقبته الی ترقوته نحاسا فلا یستطیع
الیه سبیلا قال فیاخذ بیدیه ورجلیه فیقذف به فیحسب الناس انما قذفه الی النار وانما القی فی الجنة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم
هذا اعظم الناس شهادة عند رب العالمین جل جلاله و در بعضی شرح مصابیح آورده است که این مرد مومن خضر خواهد بود علیه السلام
قال معمر بلغنا ان الرجل الذی یقتله الدجال ثم یحییه هو الخضر علیه الصلوة والسلام وقیل المهدی رضی الله عنه کما ذکرنا آنفا رجعنا الی الروایة
المهدی چون دجال از کشتن آن بندهٔ مومن عاجز آید که باین روایت عبارت از احمد بن عبدالله المهدیست احمد بن عبدالله بکوه در آید و مومنان
را گرد آرد و گوید میباید با عهد قدیم و بر مقتضای جاهد الکفار با دجال ملعون و احزاب مفتون او حرب آغاز کنیم تا قاطبهٔ خاطبان کوه اتفاق کنند
و بواسطهٔ نفاق با یکدیگر متفق شدند و احمد بن عبدالله را سالار لشکر و قهرمان کشور خود گردانیده آن هفت هزار مجددات را بمدینه ارسال نمایند
حق تعالی آن راه دور و دراز را با شست فراز از ان جماعت بعضا چنان نزدیک گرداند که از وقت نماز شام تا وقت سحر بسر برند و علی الصباح
بمدینه در آیند آنگاه احمد بن عبدالله با ده هزار مرد بیگانه و از راه از کوه بیرون آید سلاح کفایت پوشیده و بصلاح و صیانت کوشیده با دجال
جدال آغاز کند از صباح تا رواح بمقاتله و مقابله نماید از جانب فتح و نصرت چهرهٔ ظفر و فیروزی جلوه نماید آنگاه احمد بن عبدالله روی بخیل خویش
کرده گوید میباید تا کوه را از کنیم و راه مدینه پیش گیریم حاصل چون شفق عروس نماید و عالم عبادهٔ عشق بر سر کشد از شهر بیرون آید و روی بمدینه
نهد و در سلوک آن راه عدم سرعت بر مرکب تعجیل گردانیده قصیهٔ فرسخهٔ الغرار بما لا یطاق من سیر الاسیار دلیل راه و بدرقهٔ رسالهٔ خود گرداند ملک
بسانی که کل عسیر علیه یسیر وهو قدیر علی کل عسیر بمنت کمال و لعت جلال اوست یقصر علیهم طول ذلک الطریق و تدبهم بالاعانة والتوفیق و یاتیهم
بمقاصدهم من کل فج عمیق سلوک آن طریق بدان فریق رفیق چنان سهل گرداند که بیشتر از شمشیر بطلا تیر جمیع مراحل مشتاق وصال از مسافه
را بقدم اشتیاق بسپرند و بعیوق رسانی بدرقهٔ امانی بمدینهٔ سکینه نزول آرند آنگاه که دجال از مرج دجال آن گروه میمون خصال توجه
بدر عقب ایشان بشتابد و از عقبات مائل بحا و ربوده خادم ایشان برسد آنگاه ساکنان مدینه بر در احمد بن عبدالله گرد آیند و با دجال
جدال آغاز کنند و از مطلع فلق تا مقطع شفق آن شیران بیشهٔ هدایت با آن سگان سکهٔ ضلالت بشمشیر مقاومت

صباح تا ظرهٔ رواج تجربه تجارت در مکاوست فرا ایمه هیچ فریق هیچ طریق غالب نگردد دجال روی بقوم آرد که سالید تا عساں عزیمت بجانب
مکدار سال ساثیم و چون ارجمات آں جانب خاطر را فراغتی حاصل آید ما بدیں خطه مراجعت کنیم پس دجال ازاں موضع نهوض نموده روی بمکه
کند سعطر اس حیز الناس بیست آرد چون تا بحا رسد قاطنان آں بقعه گرد آیند و با مرد ان دجال در میداں جدال نبرد آغاز کنند یک شبانه روز
تمام بحسام انتقام مقاومت نمایند چون دریں مدت [illegible] رفقاء [illegible] نماید دجال مکه را رها کند و راه طور سینا پیش گیرد
چون ماں خطه میموں و بقعه همایوں آں کافر ملعون شمه سکون و حرگاه رکن لعین و مقر گرداند هر که از اهل اسلام دراں خطه خطیر
و بقعه دلپذیر مقام دارد جمع آیند و با حرب و قتال [illegible] جدال آغاز کنند تا آنکه غایت وسع مبذول دارند هر دو طرف را از پرده غیب
سعادت نصرت روی نماید چون شام شود و تیغ آفتاب در [illegible] طور سینا روند و دجال خائب و خاسر بازگردد آنگاه
عزیمت با صواب بصوب بیت المقدس مصمم گرداند [illegible] مسلمانان آں حوالی جمع آمده بداں ملعون
فی الصاف در مقام مصاف در آیند چون [illegible] شر و گیر و وحشت [illegible] بیاراں مصاف نصرت نماید
لعداراں در حوالی آفاق چوں طیر سر کش گیرد مدت چهل روز [illegible] اغاله کند و دریں وقت قحطی عظیم و مجاعتی عمیم
شائع گردد بمرتبه که از طعام و غذا چون سیمرغ [illegible] ان آواز [illegible] رزاق علی الاطلاق جل علا عدای [illegible] نام
موقناں از تسبیح و تهلیل خویش لعین فرماید هر که گرسنگی [illegible] آتش عطش در کانون سینه ایشاں
خمود پذیرد و چون [illegible] گرسنگی مرایشاں را [illegible] گرد از سر بار تکبیری گویند و مراسم تحمید و تمجید
بجا آرند دافع البلیات وجع جوع و قحط [illegible] از حواشی احشای ایشاں زائل گرداند کما جاء فی حدیث اسماء بنت یزید
حیث قال قلت یا رسول الله و الله انا [illegible] بالمؤمنین یومئذ قال تجزئهم اهل السماء من التسبیح والتقدیس
القصه چون دجال ملعون بیشتر اطراف و اکناف ربع مسکون [illegible] تا حدی که ممالک [illegible] ملو گردانید روی بجانب
خویش آرد و گوید چوں ما را ممالکت تمامی عالم میسر شد و خاطر [illegible] مهمات روی زمین جمع شد اکنون عناں عزیمت برای استخلاص
این چهار موضع که عبارت از مکه و مدینه و طور سینا و بیت المقدس که حق تعالی از قدم شوم آں لعین مذموم محروس داشته باشد مصروف
داریم و آنها را نیز در تحت تصرف خود آریم پس لعین با عسکر [illegible] روی بداں کشور آرد چون به بیت المقدس رسد و دراں مهبط البرکات
نزول نماید مومناں آں موضع مجتمع گردند [illegible] آں ملعون از صانع پاک بیچوں مسالت نمایند سمیع الدعا
جل جلاله دعای ایشاں را بسمع اجابت [illegible] دعا [illegible] حاجات ایشاں [illegible] مقتضای ادعونی استجب لکم نقصا مقروں
دارد تا روح الله عیسی بن مریم صلوات الله علیه [illegible] عرش [illegible] و استماع [illegible] نافت و برکات
دعیه صالحه و ابدال مرد [illegible] اعضای [illegible] در قبضه [illegible] آں [illegible] آباد عالم را از وجود میموں خود
معمور و جهان افسرده پژمرده را نسیم حیات [illegible] خویش معطر و معمر گرداند [illegible] آں حضرت [illegible] علامات عنقریب
مبین گردد ان شاء الله تعالی

فصل چهارم در ذکر بعضی از فتنه‌های اضلال دجال و ابتلای بندگان بآن شوم بد فعال علیه لعنة الله الملک المتعال بدانکه حق سبحانه
و تعالی از برای ابتلای بندگان و امتحان مؤمنان این ملعون را مظهر عطا و قضیه کبری کرده که از زمان آدم تا بانقراض عالم چنین ابتلای عظیم و بلای جسیم بوقوع نپیوسته
ذلک تقدیر العزیز العلیم کما قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لیس ما بین خلق آدم الی قیام الساعة امر اکبر من الدجال از این جهت بود که حضرت رسالت
علیه السلام امت را بمتابعت بشارات می فرمود و از مغلطهای آن لعین همواره امت را تنبیه میکرد و میگفت که همه پیغمبران قوم خود را از واقعه
دجال خبر کرده اند و انذار ایشان نموده اند چنانچه نوح نبی علیه السلام انذار فرمود و قوم خود را حذر دار گردانید اما من شما را سخنی میگویم که هیچ پیغمبر
امت خود را نگفت این مقدار بدانید که وی اعور است یعنی یک چشم است و حق تعالی اعور نیست که نوع تنبیه بر تلبیس آن لعین و کمال اضلال و
ضلالت قوی وارد و از بسیاری متابعت آن حضرت بود که اسامة بن زید گفت که یا رسول الله لقد جاءت اقصدنا ذکر الدجال قال ان یخرج
انا حیّ فانا حجیجه و الا فان ربی خلیفتی علی کل مؤمن و درین نسخه از فتنه‌های او چندین سخن میشود تا کمال اضلال و اظهار استغنای الهی سبحانه
ظاهر گردد و حق تعالی پناه بری از سوی قضای او و از جمله فتنه‌های او یکی آنست که او را اطلاع باشد بر ما فی الضمیر مگر داشته از امور جلیه جهر
و ما فی الضمیر خلائق یکیک معروض دارد و این مرحله هزار را اضلال نماید چنانچه شمه از این معنی در اخبار بعضی از اصحاب تحمّ دجال اظهار
او ما فی الضمیر بالا گذشت فتنه دیگر از فتنه‌های او سحر است که گویند ساحرترین همه خلق او است و از کمال سحر او خواهد بود که سالی را ... و رسے
خواهد نمود چنانکه آنحضرت بیان فرمود چون اصحاب پرسیدند و ما لبثه فی الارض یا رسول الله قال اربعون یوما یوم کسنة و یوم کشهر و یوم کجمعة
و سائر الایام کایامکم و شارح طیبی رحمه الله میگوید که دجال چندان از تشبیهات و تمویهات ظاهر گرداند که عقول ارباب عقل مسلوب گرداند و بصائر و ابصار
را چنان مستور سازد که زمان طریقه مستمر بر ما مضی امر و تیره اثبات روز و شب در نظر ایشان بر یک حالت استمرار یافته نماید تا در آنکه
تمام اسفار بلا اظلام و صباح بلا مساء بدارند و آفتاب در نظر ایشان در یکشب روز مسطوی نماید و ضیای او را ساعات مکانیه
و ساعات زمانیه انفکاک [illegible] پس آن روز بحقیقت سالی خواهد بود مشتمل بر سیصد و شصت روز سیصد و شصت شب که
آن شبها و روزها در نظر خلائق همه روز یکشب نماید و لهذا چون صحابه رضی الله عنهم پرسیدند یا رسول الله کیف نصلی یوم قال
لا اقدروا له قدره تا گویند که بیشتر از امور غریبه که از جمله خوارق عادات است از نتیجه علم سحر خواهد بود فتنه دیگر آنکه از جمله فتنه‌های او سرعت
سیر است چنانکه از حضرت علیه السلام سؤال کردند که و ما اسراعه فی الارض قال کالغیث استدبرته الریح چون ابری که باد او را در حجج امد
سریع السیر خواهد بود تا در چهل روز تمامی ربع مسکون را سیر کند و جابلقا و جابلسا را در احاطه در آرد و سرعت سیر نشان نامرتبه باشد که گویند
از اطراف تا بحق یک گام طی کند فتنه دیگر هر که با او ایمان آرد و بصوف تربیت و الوف منسیتش بهره مند گرداند بآسمان بگوید که سرانے
وی باران سازد و زمین را گوید برای او وی گیاه برویاند مواشی و بهائم متابعانش بلند کوهان و کشاده پستان و پر پهلو و فربه گردد و احوال منکران
و معاندانش یعنی هم نشان قحط و تنگدستی مبتلا و بقلت مال و مجاعت اهل عیال و هلاکت سوایم و مواشی تضییع زرع و خواستهٔ
گرفتار صد هزار بلا کما فی الحدیث [illegible] فیکذبونه فلا یبقی لهم سائمة الا هلکت و یمر بالحی فیصدقونه فیأمر السماء ان تمطر و یأمر الارض ان تنبت
فتنعم لهم بحلاوت تکذیبه لا جرم بیشتر خلائق بطاعت فرمان او کمر بسته ند و دعوی باطلش را باذعان و قبول پسندند فتنه دیگر هر ... که

نگذرد و خطاب کند که ای خرابه گنجهای خود را بیرون آر پس از این خرابه گنجها ازخرابه بظاهر گشته در دنبالش روان شوند و میرود

چون یعسوب نحل و گنجهای وی صد هزار جزیه در عقب روان گشته **فتنه** دیگر آنکه چندین کس را بقتل رساند و بازش زنده نماید مگر اینجا که

در مصابیح آورده است که یدعو رجلا ممتلیا شابا فیضربه بالسیف فیقطعه جزلتین رمیة الغرض ثم یدعوه فیقبل ویتهلل وجهه یضحک

و حضرت علیه الصلوة والسلام فرمود سخت ترین فتنه او آن باشد که اعرابی پیش آید دجال او را گوید که میخواهی تا شتران ترا که مرده و تلف

شده از برای تو زنده گردانم بشرطیکه بربوبیت من اعتراف نمائی اعرابی گوید که بلی میخواهم فی الحال شتران وی زنده و تندرست فربه تر

از آنکه بوده اند خوبتر در نظر در آرد و همه بزرگتر و هم شیردارتر دیگر بیاید که پدر و برادرش مرده باشند گوید اگر مردگان ترا زنده گردانم بربوبیت من اقرار

کنی گوید بلی دیو را بصورت پدر و برادرش در نظر او مجسم گرداند **فتنه** دیگر آنکه با وی بهشت و دوزخ همراه بود هر جائی رود بهشت وی بر دست

راست و دوزخ بر دست چپ و در روایتی بجای بهشت و دوزخ آب و آتش آمده است اما آنچه بنظر مردم بهشت و یا آب نماید آن دوزخ

و آتش است و آنکه دوزخ و آتش نماید آن بهشت و آب خوشگوار است و لهذا قال علیه السلام فمن ادرکه منکم فلیقع فی الذی یراه نارا اللهم

انا نسالک الطیبات و ترک المنکرات و حب المساکین و ان تغفر لنا خطایانا و ترحمنا و تتوب علینا و اذا اردت فتنة فی قوم فتوفنا غیر مفتونین اللهم

انا نعوذ بک من عذاب النار و فتنة النار و فتنة القبر و عذاب القبر و من شر فتنة المحیا و من شر فتنة المسیح الدجال آمین یا رب العالمین

فصل پنجم در بیان اختلافات واقعه در امر دجال و شبهها و رفع شبهها اما اختلاف اول شیخ ابن حجر در شرح صحیح بخاری آورده است رحمة الله

علیه در اختلاف روایات که واقع شده است که دجال بچشم راست اعور است و یا بچشم چپ و این اختلاف در تمامی الفاظ است که در حدیث رسول

علیه السلام اختلاف ممکن نیست و در اکثر روایات چنین وارد است که یکی از هر دو چشمش چون دانه انگور که بر آب آید و بعضی برآنند که کدام چشم

و آن روایات که تعیین یافته اعور عین الیمنی بیشتر است پس چون حدیث وارد شده که چشم راستش ممسوح است و ممسوح آن ... که نشان وی

پیدا نبود و نیز در حدیث است که چشم وی چون دانه انگور بود که بر روی آب آید و این خلاف ممسوح است پس جمع میان این احادیث ممکن است

از آن وجه که چشم راستش ممسوح بود و چشم چپش بر مثال دانه انگور بر آن معنی که یک چشمش خود اصلا نیست و آن دیگری ناقص است و اگر کسی بداند

که اعور است قطع کند و تعیین یمنی و یا یسری نکند از جهت اختلاف بر وی حرجی نباشد اختلاف دوم آنست که در بعض احادیث آمده است که لبث وی

در زمین چهل روز بود و در حدیث اسماء بنت یزید بن السکن الانصاری چهل سال آمده است و اما حدیث اسماء در صحت و شهرت و اتفاق رواة

عدول بر آن احادیث چهل روز برابر نیاید که جمعی از صحابه بزرگ آنرا نقل کرده اند حفظ و ضبط و احتیاط مقدم است بر دیگری پس مقتضای

این علتها اعتبار چهل روز است و چهل سال وهم است اختلاف سوم آنکه در حدیث وارد است که وی در دریای مغرب است در حدیث دیگر

است که از قبل مشرق بیرون آید و در بین روایتین تناقض نیست زیرا که می شاید که چون از آن جزیره که محبس اوست بیرون آید مشرق آید و از

قبل خراسان ظاهر شود اما شبهها اول آنکه در حدیث اضافت احیا بدجال فرموده که مقتول را ثم یحییه کند احیای بخدای تعالی تواند کرد

جواب آنست که ما نیز مثل شما میدانیم که میرانیده و زنده کننده خدا است نیست جز خلاله و اضافه آن بدیگری کردن از طریق سبب باشد

و چون حکمت الهی جل و علا اقتضای آن کرد که مراد دجال در احیا آن کشته حاصل شود و خواست وی در طلب تلبیس آن شد که اضافت آن

بوی رفت از طریق مجاز و نیز حق تعالی با وجود قضای حاجات وی در احیای مرده نفس این قضیه از ربانی واضح شد که احیا و قدرت
و اختیار وی نبوده حالی نگذاشت و آن برهان آنست که بعد از آن چون خواهد که آن مرده که زنده شده بکشد نتواند و مقررست که هر گاه از کشتن که
حق تعالی آنرا از مقدورات خلق ساخته عاجز آید بطریق اولی از احیا که قدرت خلق از آن قاصرست عاجز باشد شبهه ثانی آنکه چون دانسته شد
که حق تعالی مدعی نبوت را باطل دعوی کرده است بنوعی از آنچه خلق از امثال آن عاجز باشند مدد کند چگونه روا باشد که مدعی ربوبیت را به
احیای نفسی بوقت حاجت وی بدان حاجت کند در دفع این شبهه آن تحقیق کرد که گوئیم مدعی نبوت باطل دعوی کرده است که وجود آن در
بشر ممکن است الا آنکه علم آن معین نیست و از نفس این مدعی بر بطلان خویش دلیلی نیست و شناخت وی بدلیلی حاصل شود که فرق کند میان
صادق و کاذب و چون او را یعنی مدعی نبوت را باطل بمعجزه مدد فرماید فرق نتوان کرد میان محقق و مبطل و شبهه میان داعی کفر و ایمان حاصل
آید و این از مقتضای حکمت دور است پس روا نباشد و اما مدعی ربوبیت دعوی کرده است که در امثال وی مستحیل است چه اگر محدث ربوبیت را
شایستی روا بودی که محدثات از این قبیله بودی و محدث فی نفسه از دلائل حدوث و امارات عجز منفک نیست و این حال بر کذبش شاهدیست
لازم حاجت و حال در مرتبه ربوبیت بر نقصانی ظاهر دارد و بر هیچ عاقل پوشیده نیست که اگر بر احیای نفسی که مقدور بشر نیست قادر بودی
که دیده کور خود را درست کردی و آنچه حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم اشارت فرمود الا انه اعور وان ربکم لیس باعور تحقیق همین معنی است
سؤال چون احیای دجال بتقدیر الهی و منسوب بحضرت او بود حقیقةً چنانکه احیای موتی و تبریه الاکمه و الابرص است بعیسی علیه السلام
منسوب بحق تعالی بود تا تخصیص بکلمه باذنی فرمود مگر از حیث قال و اذ تخلق من الطین کهیئة الطیر باذنی فتنفخ فیها فتکون طیرا
باذنی و تبرئ الاکمه والابرص باذنی و اذ تخرج الموتی باذنی از برای دفع توهم اینجا چه حکمت بود که اسناد احیا بدجال مطلق گذاشته
باذن الله تعالی مقید نفرمود جواب آنست که آن احیا که مظهر آن عیسی بود علیه السلام معجزه بود از برای هدایت خلق و این احیا که مورد آن
دجالست اسناد را عیبست از برای ضلالت خلق آن احیا را بخود نسبت فرمود که باذن و رضای او بود و این را بخود اضافت نکرد
که اگرچه بتقدیر او بود اما باذن و رضای او نبود والله اعلم علامت ششم نزول عیسی است علیه الصلوة و السلام نقل است که چون خروج دجال و استیلا
و کفر استعداد دجال با اضلال بکمال رسد و آب انکار او از دامن استکبار بگذرد بنیان استکبار رسد قضای الهی بحکم پادشاهی جل و علا چنان تعلق
یابد تا روح الله عیسی صلوات الله و سلامه علیه ظلمات ظلم آن کافر لعین را از روی زمین بتیغ یقین مرتفع گرداند و تلوثیات آن پلید ناپاک را
از بساط خاک بتطهیرات عالم افلاک فرو شوید تا گویند مهمان طهارت که از بیت المقدس قدم بر معارج افلاک نهاده بود مهمان طهارت نزول
فرماید و حله رنگین در بر و بروایتی یک حله پوشیده و دیگری بر دوش انداخته است دست راست بر جناح فرشته گسترده و دست چپ بر جناح
فرشته دیگر در هبوط نور منبسط و منتشر از آسمان بیرون آمده بر ... فرماید ... بر یک منار سپید ... باشد که در شرقی دمشق
واقع است و گویند که چون هبوط آن حضرت از دائره آسمان بیرون آید نور و ضیای آن ما بین زمین و آسمان منور گرداند و از مشرق
تا مغرب خلائق از نزول آن حضرت واقف شوند نظر باستقبال نور و تفرج ظهور حضرت روح الله کنند تمامی خلائق ربع مسکون اطراف
و اکناف این بساط بقلوب مشاهده نزول آنحضرت می کنند تا چون بزمین آید عالم بوجود میمون آنحضرت منور گردد و دماغ جان بروائح

آن روح وروان معطر شود برزبان حال بدین مقال گویا گرداند **غزل** یارب این بوی خوش از روضهٔ جان می آید + یا نسیمی ست کز آن
جهان سے آید + چه سماع ست که جان رقص کنان میگردد + چه صفیرست که دل بال زنان می آید + عجب این غلغله از حوف ملک میجیرد
عجب این قمقمه از نورجنان می آید + مژده مژده همه عشاق بگوئید این دوست + که مسیحا ز فلک دست فشان می آید + بر سیدیم ازین عالم قحط
که درد + از برای دو ستهٔ مان رحم رسان می آید + خوشتر از جان چه بود که رود باک ندارد + غم رفتن چه خوری چون بهاران می آید + آورده اند
که چون عیسی علیه السلام فرود آید از جبین مبارکش قطرات عرق متقاطر باشد بر مثال لآلی متلالی با طراوت وصفا و از نفس طیبهٔ او رائحه
منتشر باشد بغایت دلپذیر و روح افزا اما رائحهٔ طایحه بمشام هر که رسد از اهل کفر وجحود با نفور بمیرد دهان مستمان از آن بوستد ازوی
حیات ابدی گیرد نقل ست که چون فرود آید وقت نماز بامداد باشد و بروایتی نماز دیگر اول به بیت المقدس آید مردم بنماز صبح مشغول باشند
امام ایشان چون از رسیدن آنحضرت علیه السلام وقوف یابد باز پس آید از برای تعظیم وتقدیم او حضرت عیسی علیه السلام اشارت فرماید
بتقدیم امام و بوی اقتدا نموده احیای شریعت محمدی صلی الله علیه وسلم نماید و بروایتی آنکه خود تقدیم نموده امامت قوم فرماید نقل ست که
حربه از برای حرب دجال با وی همراه باشد از یکدانه مروارید آفریده طول آن هشت گز و مقدار سنان او یک گز در طلب دجال روان گردد
و راه کدیه در یابد و آن موضع قریب بیت المقدس ست چون چشم مبارک روح الله علیه الصلوٰة والسلام بچشم ناپاک بی باک دجال افتد ناگاه
بروی زند و آن حربه بدست محکم کند و روی بحرب دجال و هلاک حرب آورده دجال چون صورت حال برین منوال مشاهده کند از فرط حیرت عنان
حسرت خود را از پشت حربید از دو خواهد که بگریزد قادر بر کمال آن و زمان زمین را فرمان فرماید تا دجال را نگیرد هردو پای او زمین استوار
گردد چنانکه هیچ گونه مجال حرکت کردن نماند آنگاه عیسی علیه السلام آن زاندر الحربه یک ضربت برزند که بدان ... ضربت همه بهای خون ازتن
توانائی آن ملعون چون شاخ طرخون طراوت گیرد چنانکه جا کمای آن عر روم از خون ستوم آ ... موم سرخ گردد ... چون گروه مومنان آن حال
مائل مشاهدت کنند مبتهج الحال و فرحان گشته و بر مرکب طرب جولان نموده زبان بتحسین و آفرین حضرت عیسی روح الله بکشایند و روایت
دیگر آنست که عصای آهنین که در دست عیسی علیه السلام باشد بآن دجال را قتل رساند و بروایتی یکروزه تا زیانه ... اشتری از آنستر و دیگری
از ار ... سر که بآن دجال را مقتول سازد و بروایتی چنان ست که چون نظر عیسی علیه السلام بر نظر گرته دجال افتد ترکیب او از ... خود فرو ریزد
و از ... چون موم از ... آتش فرو گدازد در سعد السعادت می گوید که چون دجال از روی زمین رخت ... باسعل اسماعلیه سراویه
کشد احمد بن عبدالله المهدی رضی الله عنه با سه صد هزار مرد سپاه بیرون می آید و از که وار ... بیت المقدس ... مومنان ... روح الله
صلوٰة الله علیه حاضر آیند و آنکار ... انتقام از سیام ... دجال ... دجال آن ... امام ...
روایت ... چنانکه حمله ایک حمله علم شمشیر ... که از ایشان ... قرار گرفته ... که متواری گشته
قادر برکمال الذی انطق کل شئ آن موضع را سخن گفتن آرد تا ... را از حال ایشان خبر ... ایشان ... رسول الله
صلی الله علیه وسلم آن عیسی ابن مریم صلوات الله وسلامه علیه ینزل من السماء ... اراه الدجال ... سیقتل الدجال و یفرق عنه
الیهود فیقتلون حتی ان الحجر لیقول یا عبدالله المسلم هذا یهودی فاقتله القصه که تمام ... آن ... گرته ... المقتد ...

تولوهم واقتلوهم حیث وجدتموهم بگردد و تیغ قهر و عموم قمع و دمار از وجود آن ارباب کفر و جحود برآرد چنانکه از ان طائفه در عالم
نشان نماند و مؤمنان به امامی مرحمت الهی روی نماید سجدهٔ شکر بجا آرند و این آیت را بر سبیل محمدت بر زبان رانند که فقطع دابر القوم
الذین ظلموا والحمد لله رب العالمین ذکر امام الثعلبی رحمة الله فی العرائس فی ذکر نزول عیسی علیه السلام عن ابی هریرة رضی الله عنه قال
قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الانبیاء اخوة علات امهاتهم شتی ودینهم واحد وانا اولی بعیسی بن مریم علیه السلام لم یکن بینی وبینه نبی
ویوشک ان ینزل فیکم ابن مریم حکما عدلا وانه نازل علی امتی وخلیفتی علیهم فاذا رأیتموه فاعرفوه فانه رجل مربوع الخلق الی الحمرة والبیاض
سبط الشعر کان راسه یقطر وان لم یصبه بلل بین ممصرتین فیکسر الصلیب ویقتل الخنزیر ویضع الجزیة ویفیض المال ولیسلکن الروحاء حاجا او معتمرا
او لیثنینهما جمیعا ویقاتل الناس علی الاسلام حتی تهلک فی زمانه الملل کلها غیر الاسلام ویکون السجدة واحدة لله تعالی وتهلک فی زمانه مسیح الضلالة
الکذاب الدجال وتقع الامنة فی الارض حتی ترتع الاسود مع الابل والنمور مع البقر والذئاب مع الغنم ویلعب الصبیان مع الحیات لا یضر بعضهم
بعضا ثم یلبث فی الارض اربعین سنة ویتزوج ویولد له ثم یتوفی ویصلی علیه المسلمون ویدفنونه اقرأوا ان شئتم وان من اهل الکتاب الا لیؤمنن به
قبل موته ای قبل موت عیسی علیه السلام یعیدها ابو هریرة ثلث مرات اما ذکر وفات عیسی صلی الله علی نبینا علیه السلام نقل است که چون کار جهان
نظام گیرد و حال عالم شرقا و غربا از عدل روح الله انتظام پذیرد و مسیح از زر و نعمت فراوان و مؤمنان و عالمیان را امان فراوان هر چه بر روی زمین
کافر بود از دین قویم قیوم سبحانه با قرار اسلام قبول کند و یا در بر تیغ مقتول گردد و بازار جور در بحر معطل گردد و ترس و بیم تمام از دل مؤمنان
برخیزد و قحط و حدث از کل ممالک بگریزد و کار عالم بطریقهٔ اول که در زمان آدم علیه السلام بوده بران قرار باز آید مع الاسود مع الابل والذئاب
مع الغنم کبک با باز [illegible] آغاز کند و گرگ با میش هم بازی گردد [illegible] الارض [illegible] مع الاسد السوائم فی ابتسام + ولا تعدوا
ذئاب علی نعاج + لا تهوی الذئاب علی الحمام + جهان چنان شود [illegible] + صلاح [illegible] + بعد از انکه عالم بعدل
و کرم آراسته [illegible] عیسی علیه السلام راه حج پیش گیرد و مراسم حج اسلام بظهور آرد و مخدره از اهل بیت در حبالهٔ نکاح
خود در آرد [illegible] و چهل سال در میان اصحاب بعدل و داد و صلاح [illegible]
صد سال چون ماه کوتاه گردد و ماه چون هفته و هفته چون روز [illegible] و در انتهای این اوقات واقعه ظهور یاجوج و ماجوج پیش آید چنانکه
در حدیث نواس بن سمعان الکلابی رضی الله عنه [illegible] فبینما هو کذلک اذا اوحی الله تعالی الی عیسی علیه السلام انی قد اخرجت عبادا لی لا یدان
لاحد بقتالهم فحرز عبادی الی الطور ویبعث الله تعالی یاجوج وماجوج [illegible] ذکر این واقعه [illegible] تفصیل مبین گردد ان شاء الله
تعالی آنگاه که [illegible] الموت [illegible] وکل الناس [illegible]
[illegible]
لا یستأخرون ساعة ولا یستقدمون [illegible] آدم [illegible]
[illegible]
[illegible] علیه الصلوة والسلام [illegible]

پا سپرده و تناقص یا ارواح را و از ارواح از سقر قالبش [illegible] از حسرت او محبت بوده و نعره و غوغا و فریاد و واویلا بطارم افلاک رسانند
و قطرات عبرات از فوارهٔ دیده بر سطح کرهٔ خاک فشانند و بعد از تقدیم شرائط تجهیز و تکفین در جنب قبر عمر خطاب رضی الله تعالی عنه تربت کنند
و [illegible] مهیا سازند و تن پاک و قالب چالاک او را مدفون گردانند کما اخبر النبی علیه السلام عن وفاته و قال واذا اهبط الله عز و جل عیسی المسیح
صلوات الله و سلامه علیه فیعیش فی هذه الامة ما یعیش ثم یموت بمدینتی هذه و یدفن الی جنب قبر عمر فطوبی لابی بکر و عمر یحشران بین نبیین رواه ابو هریرة
و اورده المحدث الامام الثعلبی رحمة الله علیه فی العرائس والحکمة فی نزول عیسی علیه الصلوة والسلام علی ما ذکره الامام طوریشتی قدس الله
روحه فی المعتمد [illegible] از جمله وجوه حکمت از نزول عیسی علیه السلام یکی آنست که چون مدت انقراض این جهان نزدیک رسید و عیسی علیه السلام
از بنی آدم است و هیچ آفریده از خاک در آسمان نمیرد بلکه در زمین میرد چنانکه حق تعالی ازین معنی خبر داد منها خلقناکم و فیها نعیدکم تا [illegible]
[illegible] حاصل بضرورت وی آخر خواهد رسید حق تعالی وی را از زمین فرستد تا هم در زمین وی را مرگ دریابد حکمت دیگر آنکه جهودان عیسی علیه السلام را
تکذیب کردند و نسبت سحر بوی نمودند و دعوی قتل وی کردند چنانکه نص قرآن ازان خبر داده و حق تعالی [illegible] ضربت علیهم [illegible] ایشان [illegible]
از زمان نزول حضرت محمدی تا بغایت در هیچ بقعه از بقاع زمین کسی را از ایشان سلطنت و ریاست [illegible] آنکه ایشان را
[illegible] باشد رحمه الله که چون دجال ظاهر شود این خبیثان جمله متابعت او کنند و پندارند که آن [illegible] دولت و موجب عزت ایشان خواهد بود
تا شومی تکذیب مسیح هدایت که تصدیق واجب است تصدیق مسیح ضلالت کنند که تکذیب وی واجب است [illegible] عیسی علیه السلام را نزول کند و مسیح دجال را
قتل نماید پس حق تعالی جهان [illegible] و وقت آنکه ایشان پندارند که [illegible] استیصال [illegible]
از ایشان بر آید و [illegible] جهان شده که [illegible] هلاکت [illegible] ایشان را هلاک کند [illegible] رسول صلی الله علیه و سلم
ازان خبر داد [illegible] اهل ایمان [illegible] تاکید حجت بر اهل شرک و طغیان [illegible]
که عیسی علیه السلام یکی ازین متابعان پیغمبر ما خواهد بود چه با حدیث صحیح که بتواتر رسیده [illegible] علیه السلام و [illegible]
[illegible] و ازین لازم آید که عیسی علیه السلام در آن وقت نه پیغمبر باشد بلکه حکم مقتضای کتاب [illegible] صلی الله علیه و سلم
از پیغامبر شد که لو کان موسی حیا لما وسعه الا اتباعی و صلی الله علیه و آله و سلم **علامت هفتم** از علامات قیامت خروج یاجوج و ماجوج است
یاجوج و ماجوج فرزندان [illegible] یافث بن نوح اند علیه السلام و چون هر یک از اولاد یافث قطبی از اقطار زمین را گرفته [illegible] مشغول شدند
یاجوج و ماجوج [illegible] ذو القرنین
علیه السلام آنجا واقعه است اقامت بود و بعد از نسل ایشان خلقی بسیار [illegible] چنانکه عبد الله بن عمر رضی الله عنهما گوید که بنی آدم ده جزو اند از آنجمله
نه جزو یاجوج و ماجوج اند و یک جزو باقی عالم [illegible] آمده است که یاجوج و ماجوج دو گروه [illegible] که هر یک از ایشان [illegible] صد فرقه منقسم گردند
هر فرقتی چهار صد [illegible] تمامی امت محمد علیه السلام [illegible] ایشان [illegible]
صنف اول جماعتی اند که هر یک از ایشان را صد و بیست گز طول و قامت [illegible] صد و بیست گز طول و صد و بیست گز
عرض صنف سوم طائفه باشند که طول و قصر آن فرقه از یک شبر تا پنج ذرع کشد [illegible] آخر را گلیم گوش گویند که گوشهای ایشان تا قدم ایشان [illegible] بگلیم

خفتن یک گوش بگسترانند و دیگر بر خود بپوشانند و وهب منبه گوید رضی الله تعالی عنه که یک گوش ایشان ظاهر و باطن و پر پشم دارد و پر پشال پشم
اشتر و یک گوش دیگر ظاهر و باطن بی عنصر اند یعنی موی چون مویها که مثل ازین برویند در زمستان آن گوش پشم دار بر خود پوشند و در تابستان
گوش موی ناک و این دو بجای پوشش زمستان و تابستان ایشان باشند و بقوت مرتبه باشند که فیل و کرگدن با ایشان مقاومت نتوانند کرد
گویند ضعیف ترین ایشان صد متی را اسرا انگشتان بر اندازد چنانکه یک نعره دارد و در افتد و از احساس و هوش و سماع ضاره هرچه پدید آن
مار خوردار چنگ ایشان رهائی نیابد و گویند هرچه در عالم ست از اجناس حیوانات وقت مرگ خویش نداند مگر یاجوج و ماجوج که ایشان آوان خرت
ورمان موت خود داند و وهب منبه رضی الله عنه گوید که وقت مرگ خود را آن شناسد که هزار فرزند از هر کدام در وجود آید که همه سلاح برداری رسید و در سواری کاری
ماهر گردند و ادراک وقت مرگ او است و چون اثر آن در ذات خود مشاهده کنند مردان و زنان از یکدیگر جدا شوند و بساختگی مرگ مشغول باشند **نصیحة**
ای عزیز اینها که از زیور آدمیت عاطل اند در زمرهٔ سباع و جملهٔ بهائم معدود اند از احوال عرض اکبر و سوال منکر و نکیر و جر مردن و حفظ خاک را
آمادگی می کنند و تو که خود را آدمی می گوئی و راه اسلام می پوئی و خطر مرگ و سلب ایمان عیاذا بالله از جمله ممکنات می شناسی و عذاب گور و صعوبت
یوم ینفخ فی الصور بدانی و احوال یوم الحساب جاری و عذاب عظیم قهاری شنیده معاد را زاد تو کدام ست و یوم التناد استعداد در چه مقام **اشعار**
رسول مرگ رنگ بس رسیده فراز که کوس کوچ فرو کوفتند کار بساز چو پنبه زار بناگوش سفید شد تا رگوش پنبه برون کن بکار حق پرداز سهار
پنبه و آتش کی جمع گرد حیف که سر جون پنبه زار آتش آخر نقل ست که اسکندر ذوالقرنین باقصی عمارت زمین ترک رسیده جماعتی از اهل صلاح
سرحد وی از یاجوج و ماجوج شکایت کردند که گروهی اند بسیار و متعاقب ایشان بهائم و سباع زیاده تر آنست که تا آدمیان هرچه بیابند
از حیوانات و حیات و عقارب و هر جانور [illegible] ارواح اند بخورند و گیاه های صحرا از ته خشک [illegible] همی سازند و هر دو وحش سوار می شوند
و در پشته ها مرتبه اند که تمامی روی زمین را بمکس کما حاطه نمایند [illegible] ما را [illegible] که از میان این دو کوه بیرون و متعرض ملاق
شده هلاک گردانند اگر خراجی ترتیب نمائیم و مصالح مهیا سازیم تا سدی در میان ما و ایشان استوار سازی و شر ایشان از ما باز داری اظهار
رحمت و شفقت باین فقرا نموده باشی اسکندر در جواب ایشان گفت که آنچه حق تعالی بمن کرم نموده از ثروت و شوکت و استعداد مستغنی از ان
خراجی ست که من دهید شما همین مقدار مدد کنید که آلات و ادوات و مردم کار عمل و بیا صناعت قوی باشند جمع کنند آنگاه از آهن و مس
و سرب آنچه تواند از معادن تحصیل نمائید آنگاه بفرمود تا بین الجبلین که سروانی صد فرسنگ بود در طول و پنجاه فرسنگ در عرض خاک و سنگ آن
بر داشته تا آب رسانیدند و از انجا سنگهای بزرگ و آهن و مس گداخته اساس آرا بر روی زمین نقل کردند آنگاه از آهن مقطع کردند زبر الحدید
عمارت آراستند و از مقطعات مس و روی و سرب بر مثال خشت بر یکدیگر چیدند و کوره از ساق آن ترتیب ساخته آتش در دمیدند تا مجموع
لات بر یکدیگر گداخته یکپاره گشت و بدین دستور عمل نموده تا سر کوه مقابل گردانیدند آنگاه نوبت دیگر مس و روی با هم ضم کرده و گداخته بر روی آن
نوار بقمها و سوراخها که بهر جا مانده بود فرو ریختند استحکام یافت و چنین گویند که طول سد صد و پنجاه فرسنگ ست عرض دیوارش یکصد میل
و ارتفاعش دو صد [illegible] و بهشت صد ارش و چون عمارت سد باتمام رسید ذوالقرنین حضرت خداوند را بر توفیق این خیر سجدهٔ شکر بجا آورده و باقوم
خطاب کرده گفت هذا رحمة من ربی فاذا جاء وعد ربی جعله دکاء و کان وعد ربی حقا و ذکر فی التیسیر ان ابا هریرة رضی الله عنه روی عن النبی

صلی اللہ علیہ وسلم انه قال ان یاجوج و ماجوج یحفرون السد کل یوم حتی اذا کادوا یخرقونه قال الذی علیهم ارجعوا فسنحفره غدا فیعیده اللہ تعالی
اشد ما کان حتی اذا بلغت مدتهم حفروه حتی اذا کادوا یخرقونه قال الذی علیهم ارجعوا فستحفرونه غدا ان شاء اللہ تعالی فاستثنی فیعودون
الیه فیجدونه کهیئته حین ترکوه فیخرقونه و یخرجون علی الناس اما کیفیت بیرون آمدن ایشان چنین آورده اند که مر ایشان را چهار بادشاه است
یکی را نام طولان دوم را انجع سوم را القف طارون و چهارم را ساقه و حساب جراب ایشان را جز علم علام الغیوب احاطت نتواند کرد حساب آن
میگویند که ایشان دو گروه اند هر گروهی چهار صد هزار است که هیچ امت هیچ وجه با امت دیگر مشابهت ندارند و بعضی روایات چهار صد فریق اند
هر فرقه چهار صد برابر تمامی امت محمد صلی اللہ علیہ وسلم حاصل آن روز که بیرون آیند چهار دسته باشند نخست طولان بود که مر آن عدد را الا اللہ
نداند با لشکری گران و سپاه بیکران هر چند بر اشجار و اثمار و گیاه باشند و در آبار و انهار آب خوشگوار بود همه را بخورند آنگاه ساقه از عقب او
از عقب سد انجع فرود آید با مجموع عسکر با شکوه هر چند در باغ و بساتین نبات و ریاحین باشند و در بخورند و آب تلخ و شور بود همه تمام معدوم
گرداند آنگاه ساقه بر اثر ایشان بشتابد بر اثقه تهور ستنه و ساقه لشکر مقدمه آراسته هر چه در دشت و کوه و بر و بحر احسن حاشاک باشند و معاد
و معاک آب گندیده و خوی باک بود بخلست درکشد چنانچه در عرصه عالم چهره زمین ذره کیاه و قطره میاه نماند طارون پس ایشان بیارت
نماید با جنود نامعدود و جیوش نامحدود چه بدست مد چون گرسنه آتش عطش و نایره جوع در کانون سینه ایشان اشتعال پذیرفته هر چه
در کل جهانی و یا حیوانی مانده باشد بیابند بر چه از خشکی و تر آفاق بخوردن پاسد جمله ... و گلو فرو برند کما اخبر النبی صلی اللہ علیہ وسلم عن هذه
الحالة فقال فیمر اوائلهم علی بحیرة طبریة فیشربون ما فیها و یمر آخرهم فیقول لقد کان بهذه مرة ماء نقل ست که حضرت عیسی علیه السلام با جمعی
از مومنان بامر الٰہی جل علاله بر کوه طور متحصن شوند و دربان ایشان ... که سر گاوی بر ایشان بهتر باشد از صد مثقال طلا امروز پس روح اللہ عیسی علیه
السلام با صحابه از قحط غلا و جوع و ملالت تنگ آید حضرت عیسی علیه السلام دست بدعا بردارد و از جناب حق تعالی دفع این بلا مسالت
نماید تیر دعا بهدف اجابت رسیده حق تعالی در آن هم و اندوه فرج کرامت فرماید و آنچنان باشد چون تمامی روی زمین را فرو گیرد چنانچه
در همه عالم مقدار یک گز نماند که یکی از ایشان در آنجا نباشد جباران یاجوج گویند که چون ما را اهل زمین مسلم گشت اکنون تسخیر ملک آسمان باید
میسر گردد آنگاه از جبل خمر که کوه بیت المقدس ست تیرها کمان نهاده بجانب قلعه حصین آسمانی و حصار متین نورانی اندازند و ملک را که
از جبرئیل و میکائیل ... تیر باران ساز گاه ... حیا قسمت هدف ناوک طعنان و نشانه خدنگ کفران سازد گویند که مرتبه در آن
خون تیر ها رسیده باشند که از ضرب ... شکست ... روی ایشان صد و سنگ راه بجانب آسمان ارتفاع پذیرد آنگاه ملک الموت
... که تیرها ... ایشان ... چون ... مگر که آن اصحاب غار و سگ را چون طیور عصافیر رنگ داده بر سر ایشان فرود
آید ... ایشان ... و تطاول ... امتداد کشید بمقتضای شعر اذا تم امر دنا
... تقی زواله اذا قیل تم + فا در شمال ... تا بهره والجلال جل و علا ارکی ست که عرب آن را النغف گویند بدانستان مسلط گرداند هر یکی
از یشه کلان تر از کرمه حرک تر در گوش و بینی و دهان ایشان بر روند و هر چند در شکم ایشان بیشتر از امعا و احشا همه را بخورند و از جانب
اسفل بیرون آید چنانکه فجعلهم کعصف ماکول صفت شان بیک شب پاک فرو میرند و این خلاصی ببرکت دعای حضرت عیسی علیه السلام

میسر گردد و شیخ تورپشتی در معتمد آورده است که حق تعالی طاعون را بر ایشان فرستد تا بر گردن و زیر بغل ایشان بر آمده در یک ساعت همه یکبار فرو میرند همچو مردن یک نفس والله اعلم و در روایت دیگر آنست که چون ظلم ایشان بنهایت انجامد مومنان بحظیرهٔ مهتر عالم آید صلی الله علیه وسلم و خاک پاک مرقد میمونش را بحضرت اکرم الاکرمین وارحم الراحمین جل ذکره شفیع آرند ندای از روضهٔ مطهره بر آید مترسید و دل بحرمت پروردگار استوار دارید که این اعدا از شما شماتتی نخواهند و این ارباب مکر و دستان را بر شما دست نخواهد رسید آنگاه ملک قیوم جل ذکره آن قوم بیباک را ببرکت مرقد قدوهٔ کائنات و برکات مشهد سیادت سید سادات علیه افضل الصلوة واکمل التحیات تا بجا نور کی ضعیف که در قلم آمد بشهرستان عدم فرستد و بیک شب همه هلاک گردند علی الصباح که طلائع عساکر جمشید خورشید صحن ایوان آسمان را بخیمهٔ نور و خرگاه ظهور بیارایند حضرت عیسی علیه السلام با اصحاب از قلعه طور بالا بعون ملک متعال جل ذکره فرود آیند و در تمامی روی زمین مقداری بشبری از بدن ناپاک بوی ناک ایشان خالی نباشد چنانکه از بوی ایشان عالم بگندیده و جهان سراسر مردار گشته باشد حضرت عیسی علیه السلام بحق تعالی بنالد حضرت مجیب الدعوات مرغان فرستد بر اثر گردن بختی تا ابدان آن مردان را بر داشته جائی برند که ارادهٔ الٰهی جل و علا بآن تعلق پذیرد و در روایتی آنکه سیلی بر آید بعد از آنکه چهل روز باران از آسمان متوالی بباردتا اجساد مردار ایشان را بدریا بار دارند و در روایتی آنکه اول فرس باد را بفرستد تا عرصهٔ عالم را از خس و خاشاک ناپاک ابدان ایشان عرا سازد فرو برند و در بطون انهار و لجج بحار اندازند بعد از ان سقای ابر را فرمان دهد تا چهرهٔ خاک و عرصهٔ ارض را بواسطهٔ ترشح امطار السکاب اقطار از درون اجساد و لوث ایشان پاک گرداند مومنان که مانده باشند بآمین لباس الطاف الوهیت و محاسن صنع ربوبیت ایشان را از روی ستایش حمد حق آرند و بزبان تضرع و بیان تخشع باین تحمید تقریب جویند که الحمد لله الذی نجانا من القوم الظالمین و در حدیث وارد است که تا مدت هفت سال مسلمانان از تیر و کمان و ترکش ایشان آتش افروزند و مدت ملک ایشان در زمین گویند چهل سال باشد بعضی گویند که مدت استیلای ایشان بانوبت استيلاء دجال برابر بود والله اعلم و در آخر حدیث نواس بن سمعان رضی الله عنه در مصابیح آورده که بعد از آنکه زمین از نجاست آن گروه ناپاک پاک گردد و خطاب آید جل علا بزمین آید که آیینی بمرک در دمی برکتک پر میوه که در شجره و ... سعادتی بهیچ سیروا ... وهر امانت برکت که در خزانه ... سپرده ایم تمام بر دگر زمین سکبار بسر کافی که در روی بهیچ ... است سر درون ... و اثمار و حبوب و زروع و ضروع بمرتبه برکت مند گردد از یک ... جماعتی ساول بوده معمور گردند و سر رگی آن آثار در ضیافت چنان باشد که جماعتی در سایهٔ پوست وی تواند استظلال نمودن ... ارگاوی بانگو سیدی و وشد قبیلهٔ را کفایت بودی ... رائحهٔ طیبه ... بسبب آن ارواح طیبهٔ مومنان اقصر ... و شرار خلق باقی باشند ... تهارج الحمر یعنی باکی ... باشند که قیام ساعت تحقق ... کما قال علیه السلام لا یقوم الساعة و علی وجه الارض من یقول لا اله الا الله ... رسول الله عدد است ... بر آمدن آفتاب است و این آیت از آیات عظیمه و علامتی است از علامات دالهٔ بر رسید قیامت و کیفیت ... چنان باشد که در حدیث وارد است ... ابن عباس رضی الله عنهما و در عرائس المجالس امام ابو اسحاق ثعلبی قدس سره مذکور است که هر شب که شمیرع ... خورشید در مغرب ... چون ... عاشقان محزون جای کند و این حرم ... آفتاب چون دائره ... در زیر دامن ... گردون پوشیده ...

مسیره مهر و ماه از تحت الافق سر بر زند و در تحت تخته عرش که فرش سکون در حضرت استقرار شان آنجاست که والشمس تجری لمستقر لها
می رسد تا آفتاب و ماه بر طرف بساط خدمت معبود مطلق را سجودی آرند و هر شب آفتاب از حضرت قدس استیذان نموده علی الصباح از مطلع
شرقی طلوع میکند برین منوال مدتی چندین هزار سال تقدیم رسانیده و هر صباح از افق شرق جمال نماید و بر رسم استمرار گریبان مشرق
سر بر آورده ظلمت آباد عالم را نوع بانوع وجود منور گرداند تا آن وقت که حق سبحانه مقدر ساخته و آن وقتی باشد که معاصی در میان ادانی
و اقاصی شائع گردد و امر معروف و نهی منکر مختل ماند و در میان خلقت رحم و شفقت نماند چون آفتاب در مقام معلوم خویش در آن شب
معبود عرض سجود کرده استیذان نماید هیچ جواب مخاطب نگردد و مرجوع ماذون نشود قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الشمس اذا غربت
اتت تحت العرش فسجدت واستاذنت فی الرجوع فیوذن لها حتی اذا اراد الله تعالی ان تطلع من مغربها آفتاب در زیر عرش نگاه
دارند مقدار شبی تا ماه نیز با آفتاب در آن مقام ملاقی گردد و هر دو در مقام نیاز سجده و سعادت نموده استیذان نموده نمایند و اذن حضرت
نیابند تا مقدار سه شبانه روز آنجا باشند و در اثنای آن شب اگر متهجدان باشند که چشم انتظار بر ره گذار نسیم سحری دارند **شعر** از ان گهی
که دل من سوی یار من ست + ره دراز که شبهای انتظار من ست + و در آن روزگار متهجدان شب زنده دار اقل من قلیل باشند بعد از آنکه
اوراد مقرره خویش بجا آرند منتظر دمیدن صبح باشند میسر نگردد گویند در اوراد تخفیفی واقع بوده یا خود قیام امشب در وقت مقرری
سبقت جسته بیرون آیند و در آسمان تامل نمایند کوکب را بمحل معهود صبح دمیدن نبینند خاما از صبح پیدا نشود باز در خواب روند
و بعد از آنکه بیدار گشته نماز و اوراد دیر دار بر خیزند او را خود باتمام رسانند بیرون آیند همچنان شب بر حال خود تاریک و کواکب افلاک را
در سیر نبینند حیرت زیادت گردد گویند مگر در خواب شکی واقع شده و یا در اوراد خفتی رفته باز در خواب شوند کرت سوم بیدار گردند و بار اوراد
بطریقه هر شب تقدیم رسانیده تفحص افلاک و سیر کواکب نمایند و کواکب را بمقام اول شب بینند طلوع هیبت و دهشت بر ایشان مستولی
گردد و غافلان بر خواب غفلت بستر غفلت از این پهلو بدان پهلو منقلب و وقود نمایان در جهود اعمال از شراب طغیان خواب
خذلان از این واقعه غافل چون واقفان این تطاول و امتداد مشاهده نمایند دانند که این آنست که موعود ست که از روی هزار سال
می بوده اند هذا الزمان الذی کفانا تجاوزه آنگاه بر امید فیض فضل الهی که بشر المشائین الی المساجد الظلم بالنور التام یوم القیمة بر خیزند
و روی بمساجد آرند و بتضرع و ابتهال اشتغال نمایند چنانکه یکی از ایشان بنیازمندی و ساحات عرض دارد الهی قد قامت العیون
و امتلات من النجوم العیون و غارت النجوم و انت الملک القیوم فاغفر لی خطیئتی یوم الدین و دیگری سر بر خاک نهاده این شعر بحضرت
پاک فرستد جل و علا **مناجات** یا من یجیب دعاء المضطر فی الظلم + یا کاشف الضر و البلوی من السقم + قد نام وفدک حول البیت مضطجعا +
و عین جودک یا قیوم لم تنم + انکاد مالا دموعا فرط ما ندمت + فارحم بکائی بحق البیت والحرم + ان کان عفوک لا یرجوه ذو خطا + فمن یجود
علی العاصین بالکرم + پس چون مدت سه شبانه روز تمام نگذرد جبرئیل علیه السلام که برید ملک جلیل ست جل جلاله فرمان الهی در رساند که
آفتاب و ماه از حلیه نور عاری ساخته بی تاب و بی فروغ از مغرب طالع گردانند چون پروانه آفتاب و ماه رسانند فیبکیان عند ذلک جلال من
الله عز و جل و خوف یوم القیمة یکاد یسمعها اهل سبع سموات و من دونها و اهل سرادقات الکرسی و حملة العرش و من فوقها فیبکون جمیعا لکائنها

نگاه آفتاب و ماه را مگر را از مغرب بر آرند آفتاب بی تاب و ماه سیاه بر مثال دو گاو با شاخ با یکدیگر مسابقت می نمایند فذلک قوله تعالی
مع الشمس والقمر چون امر مهیب و واقعهٔ عجیب نصب العین خلائق گردد و بعین الیقین مشاهدت افتد که مشارق از تنق افق مغرب و بی بوده
در وشغب و شور و نعرهٔ یارب در اقطار و اکناف عالم استعلا یابد و ساکنان زمین بلکه قاطنان اطباق سموات و الارضین از مهابت
هیبت او خورد و خواب و مصاحبت با اصحاب و ارباب بر دارند مادران از فرزندان اهل و دوستان از یکدیگر غافل گردند و ساله و بکا و زاری
ادرت جوشد و آن روز بآه سوگوار و نائره ترسان قال ابن عباس رضی الله عنهما فاما الصالحون و الابرار فانهم ینفعهم بکاؤهم فیکتب ذلک
له و اما الفاسقون فانه لا ینفعهم بکاؤهم فیکتب ذلک حسرة علیهم چون آفتاب و ماه بمیانه آسمان رسد جبرئیل علیه السلام بفرمان الهی جل و علا در رسد و قرون آفتاب
را در گرفته بجانب مغرب فرو آرد و فا ما دران چشمها که از برای غروب آنها متعین بود در بیارد و بلکه ارباب التوبه بیرون برد و در عرائس میگوید که عمر خطاب رضی الله عنه
بعین تلقین این خطاب ازان حضرت سوال فرمود که پدر و مادرم فدای تو باد یا رسول الله باب التوبة کدام ست فرمود یا عمر خلق الله تعالی
للتوبة خلف المغرب له مصراعان من ذهب مکللان مسلسلان بالدر و الجواهر ما بین المصراع الی المصراع الآخر مسیرة اربعین سنة للراکب
فرع فذالک الباب مفتوح منذ خلق الله تعالی خلقه الی صبیحة تلک اللیلة عند طلوع الشمس و القمر من مغاربها و لم تتب عبد من عباد الله تعالی
توبة نصوحا منذ خلق الله تعالی آدم علیه السلام الی ذلک الیوم الا ولجت تلک التوبة فی ذلک الباب ثم ترفع الی الله عز و جل آنگاه معاذ جبل رضی
الله عنه پرسید که پدر و مادرم فدای تو باد یا رسول الله توبهٔ نصوح کدام ست فرمودان یندم المذنب علی الذنب الذی اصابه فیعتذر الی الله عز و جل
ثم لا یعود الیه کما لا یعود اللبن الی الضرع بعد از آنکه آفتاب ماه را از آن باب بیرون برند آن در دیگر را فراز کنند چنانچه هیچ درز و شگاف در آن نماند
بعد از آن توبه و ایمان کافران دیگر از قبول موصول نگردد مگر کسی که پیش از آن بایمان و احسان موصوف و معروف بوده باشد فذلک قوله
یوم یاتی بعض آیات ربک لا ینفع نفسا ایمانها لم تکن آمنت من قبل او کسبت فی ایمانها خیرا تنبیه بدانکه درین باب
از مسائل اعتقادیه که ضروریست از دانستن آن و او آنست که مفهوم از آیه چنان ست که بعد از طلوع آفتاب از مغرب توبه هیچ مقبول
نیز در حدیث آمده است که من تاب قبل ان تطلع الشمس من مغربها تاب الله علیه و حدیث دیگر که لا ینفع التوبة حتی تطلع من مغربها
ظاهر است که این تعلق بدان قوم دارد که مشاهده این آیت کرده باشند بعد از آن ایمان آورند اما قومی که بعد از این حال موجود شوند یا
وقت تمیز بوده باشند این حکم خارج شد و در معتمد توپشتی میگوید که در حدیثی یافته ام که دو پیر که در پیری بکمال رسیده باشند
برسید یکی از آن دیگری پرسید که عمر تو چندست و ولادت تو در کدام قرن بوده وی گفت که اهل من با من گفتند که تو در وقت طلوع
از مغرب متولد شدهٔ و دلیل برین سخن آنکه در حدیث صحیح ست که ان اول الآیات خروجا طلوع الشمس من مغربها و باین تقدیر پیش
از حال و نزول عیسی بود علیه السلام و ایمان در زمان عیسی مقبول خواهد بود و دلیل آیت و ان من اهل الکتاب الا لیؤمنن
به قبل موته و اگر گویند که این آیت دلالت نکند بر قبول ایمان ایشان شاید ایمان آرند مقبول نباشد گوئیم در حدیث درست ست
علیه السلام جزیه را وضع کند و معنی آنست که همه کس بدین حق ایمان آرند تا کس نباشد که جزیه بر وی لازم شود و در تفسیر آیت
[illegible] اهل الملل جمیعا اگر گویند می شاید که مراد از اول [illegible]

اوّل آیت سماوییست یعنی از این اختلال نظام افلاک و ستارگان گوییم بلی احتمال دارد ولیکن در حدیث ابوهریره رضی الله عنه از رسول
صلی الله علیه وسلم درست شده است که نشانه چیزیست که چون ظاهر شود نفسی را که پیش از آن ایمان نداشته سود ندارد و برآمدن آفتاب از
مغرب و دجال و دابة الارض مقرر است که خروج دجال پیش از نزول عیسی ست علیه السلام ایمان مقبول ست چنانچه پیش شد حاصل الکلام
آنکه در باب نقلی که بتواتر موجب علم شود نیافته ایم و آنچه تواتر در نفس آن ثابت ست آنست که در آخر الزمان آفتاب از مغرب برآید و ایمان
کفار که مشاهدهٔ آن کرده باشند مقبول نباشد و اما آنکه منفعتش کی باشد بیقین معلوم نیست احتمال دارد که پیش از عیسی بود علیه السلام چنانچه
سوال که بیان کردم و بعد از آن قرب توبه قبول بود و احتمال دارد که بعد از وفات عیسی علیه السلام باشد و دیگر مومنان که بوی ایمان داشتند
و بعد از آن شرار خلق باز مانند و بر کفر و فساد مستمر و مصر و غضب الٰهی جل و علا در ایشان رسیده عذاب بر ایشان واجب شود آفتاب
از مغرب بر ایشان طلوع کند و در آن وقت ایمان ایشان مقبول نباشد بر مثال ایمان یأس کما قال الله تعالی فلم یک ینفعهم ایمانهم
لما رأوا بأسنا سنت الله التی قد خلت فی عباده وخسر هنالک الکافرون رجعنا الی الحدیث چون رسالت پناه صلی الله علیه
وسلم تعیین فرمود که جبرئیل علیه السلام آفتاب و ماه را همچنان سیاه از باب توبه بیرون برد ابی بن کعب رضی الله عنه گفت یا رسول الله بعد از آن
حوال ماه و آفتاب بر چه سوال قرار گیرد و مردم در دنیا چه نوع معامله کنند فرمود که ای ابیّ آفتاب و ماه را باز کسوت ضیا و نور بپوشانند و طلوع
و غروب ایشان بر وتیرهٔ ما تقدم مقرر گردد و باز بعد از آن مردم باصلاح امور دنیوی مشغول گردند چنانچه جویها جاری گردانند و درختها نشانند
و بناها بنیاد نهند اما اگر مردی را در اول طلوع آفتاب از مغرب مهری یعنی اسپ کرهٔ متولد شود تا حد سواری نرسیده باشد که ساعت قائم
گردد مراد از ساعت وقت نفخ صورست بعد از آن حذیفه رضی الله عنه سوال فرمود جعلنی الله فداک یا رسول الله حال مردم در حین نفخ صور
چه دستور باشد فرمود یا حذیفه والذی نفس محمد بیده لینفخن فی الصور ولتقومن الساعة والرجل لاط حوضه فلا یسقی بها ولتقومن الساعة
الرجل قد انصرف بلبن لقحته من تحتها ولا یشربها ولتقومن الساعة والثوب بین الرجلین قد نشراه فلا یطویانه ولا یتبایعانه ولتقومن الساعة
الرجل قد رفع لقمته الی فیه فلا یطعمها ثم تلا هذه الآیة فلیاتیهم بغتة وهم لا یشعرون **علامت نهم** خروج دابة الارض ست قال الله تعالی
اذا وقع القول علیهم اخرجنا لهم دابة من الارض تکلمهم ان الناس کانوا بآیاتنا لا یوقنون ای اذا حصل ما وعد به الناس
من قیام الساعة والعذاب ظهرة الآیات التی لا ینفع معها الایمان اخرجنا لهم علما من اعلام الساعة و قول تکلمهم ان تجرحهم وتقول بالعربیة ان
الناس کانوا بآیاتنا لا یوقنون یعنی ان الناس کانوا لا یوقنون بخروجی لان خروجها من الآیات وقیل تکلمهم ببطلان الادیان کلها سوی دین الاسلام
وقیل بقول الا لعنة الله علی الظالمین اما بیان قصه وی چنان ست که حق سبحانه تعالی در آخر الزمان از برای امتیاز مومنان از کافران جانوری
زمین بیرون آرد که مراد او صفت باشد از صفات عجیبه اول طول قد وی بعضی روایات شصت گز آمده و بعضی روایات آنکه سر وی با ابر
برسد و پاها در زمین و در روایت دیگر سر وی تا آسمان رسد و پای وی بر زمین و ابوهریره گوید رضی الله عنه که مراد از دو شاخ بود ما بین قرنین
یک فرسنگ مسافت باشد دوم کیفیت خلقت وی ابن جریج میگوید که هر عضوی مشابه بعضو جانوری باشد مثلا سر وی بر مثال سر گاو باشد
ما روی او چون روی آدمی بغایت با صفا و نورانی چنانکه چهرهٔ وی چون برق تابان و جبین مبین او چون ماه انور و آفتاب درخشان و چشم وی

ن چشم خرید و گوش او چون گوش فیل و شاخ وی چون شاخ گوزن و گردن وی چون گردن شتر و سینه وی چون سینه شیر و رنگ وی
ن پلنگ و تهی گاه او چون تهی گاه بقر و قوایم او چون قوایم بعیر و دُم وی چون [illegible] مفصل از مفاصل قوایم وی دوازده گز بلندی او و مراد از اطلاق
ن خف بعیر [illegible] او متشابه [illegible] طیور آنا بعظمت چون کوه راسخ و راس چون طور راسی سوم کیفیت خروج وی امیر المؤمنین علی رضی الله عنه
[illegible] که سه روز متصل از زمین بیرون می آید و مردم می نگرند بجز ثلث وی بیش بیرون نیاید و در روایتی آنست که سر وی [illegible] روز بیرون آید و باقی
[illegible] می بچهار روز [illegible] تا سه هفته تمام وی از زمین بیرون آمده باشد چهارم موضع خروج وی در تفسیر کبیر آورده است که از حضرت رسالت صلی
الله علیه و آله وسلم پرسیدند که دابة الارض از کدام موضع بیرون آید فرمود که من اعظم مساجد حرمة علی الله تعالی المسجد الحرام و در روایتی آنکه از کوه
صفا بیرون آید و بقولی از اجیاد بیرون آید و اجیاد وادیست در مکه و در سعد السعادت نقل از ابن عباس رضی الله عنه می گویند ان الدابة ذات
[illegible] ریش لها اربعة قوائم تخرج من بعض اودیة تهامة و در کشاف و تفسیر کبیر آورده است که وی سه بار بیرون خواهد آمد روی عن النبی صلی الله علیه
وسلم انه قال انها تخرج ثلث مرات تخرج باقصی الیمن ثم تخرج بالبادیة ثم تمکث دهرا طویلا فبینا الناس فی اعظم المساجد حرمة واکرمها علی الله
[illegible] الآخرة [illegible] بین الرکن حذاء دار بنی مخزوم عن یمین الخارج من المسجد فقوم یهربون و قوم یقفون نظارة پنجم از واقعات غریبه که از وی
صدور خواهد یافت یکی آنکه با مردم بزبان عربی سخن خواهد گفت چنانکه مؤمنان خطاب کند که یا مؤمن و با کافران گوید یا کافر و آن مؤمن از کافر متمایز کرده
روایتست که او را چون [illegible] فیقول المصلی طول ما طولت والله لاخطمنک و قیل یقول الا لعنة الله علی الظالمین و
[illegible] القول بلسان [illegible] ان الناس کانوا بآیاتنا لا یوقنون [illegible] ششم آنکه بیرون آید عصای حضرت کلیم الله موسی علیه السلام در یک دست و خاتم [illegible] و صاحب
[illegible] سلیمان علیه السلام در دست دیگر فتضرب المؤمن فیما بین عینیه بعصا فتنکت نکتة بیضاء فتفشو تلک النکتة فی وجهه حتی یبیض وجهه وتکتب بین عینیه مؤمن بالله
[illegible] الکافر فیما بین عینیه فتنکت نکتة سوداء فتفشو تلک النکتة حتی تسود وجهه وتکتب بین عینیه کافر بالله و در روایتی آنکه هر کرا در باطن نور نفاق باشد انگشتری بر روی وی نهد
برکت آن نفاق چهرهٔ او با اثر آن خاتم سیاه گردد و هر کرا در کامن دو نفاق باشد عصا بر روی زند از ظلمت آن نفاق چهره او از ضرب
ن عصا سیاه و مکدر شود ثم یقول لهم یا فلان انت من اهل الجنة و یا فلان انت من اهل النار بعد از آن مردم هیچکس را بنام او نخوانند
الا آنکه سعید روی را بهشتی گویند و سیاه روی را دوزخی خوانند هفتم ابن عمر گوید رضی الله عنه که چون دابه بیرون آید چهار بانگ کند یکی
وی المشرق و دیگری در مغرب و دیگری الشام و دیگر در یمن که آواز او را خافقین بشنوند یعنی از زیر کرهٔ آسمان تا آن کرانه
هشتم در تفسیر کبیر و کشاف آورده است که بیرون آمدن دابه در زمان عیسی علیه السلام باشد روی ان نبینا صلی الله علیه وسلم عیسی صلوات
الله علیه یطوف بالبیت ومعه المسلمون اذ تضطرب الارض تحتهم تحرک تحرک القندیل وتنشق الصفا فتخرج الدابة من الصفا ومعها عصا
موسی و خاتم سلیمان علیهما السلام فتضرب المؤمن فی مسجده او فیما بین عینیه بعصای موسی علیه السلام فتنکت نکتة بیضاء فتفشو تلک
النکتة فی وجهه حتی یضیئ لها وجهه او فتترک وجهه کانه کوکب دری وتکتب بین عینیه مؤمن وتنکت الکافر بالخاتم فی انفه وتنکت نکتة سو
فتفشو النکتة حتی تسود بها وجهه وتکتب بین عینیه کافر بالله فتجلو وجه المؤمن بالعصا وتختم انف الکافر بالخاتم ثم تقول لهم یا فلان
من اهل الجنة ویا فلان انت من اهل النار و چون اندک تفاوتی بود میان روایت اول منقول از سعد السعادات و روایت کشاف [illegible]

الشقت والله اعلم **علامت دهم** دخان قال الله تعالی فارتقب یوم تاتی السماء بدخان مبین یغشی الناس و دریں دخان دو روایت یکی آنست که ابن مسعود گفته رضی الله عنه که این دخان در زمان حضرت رسالت علیه السلام گذشت و آن قحطی بود که بر اہل مکه بحسب نفرین حضرت رسالت علیه الصلوة والسلام احاطت نموده بود بمرتبه که مردار می خوردند و از گوشت سگ و استخوان طعمه می ساختند و از غایت گرسنگی از روی زمین تا عنان آسمان در نظر ایشان بمثال دود سیاه می نمود کذا قال المفسرون روایت دوم که امیر المومنین علی فرموده کرم الله وجهه که دخانی در عالم پدید آید که آن یکی از علامات قیامت باشد ذکر فی الکشاف النبی صلی الله علیه وسلم لما ذکر علامات القیامة وعد منها الدخان قال حذیفه رضی الله عنه یا رسول الله وما الدخان فتلا رسول الله صلی الله علیه وسلم هذه الآیة قال یملأ ما بین المشرق والمغرب یمکث اربعین یوما ولیلة اما المومن فیصیبه کهیئة الزکمة واما الکافر فهو کالسکران یخرج من منخریه واذنیه ودبره قال الامام الرازی رحمة الله فی المفاتیح حمل الآیة علی القول الثانی اولی لان فی القول الاول صرف اللفظ من حقیقته الی المجاز وذلک لا یجوز الا عند قیام دلیل یدل علی ان حمله علی حقیقته ممتنع وقد ذکر رحمة الله علی اولویة القول الثانی دلائل کثیرة فلیطالع ثمة **علامت یازدهم** برون آمدن آتش ست از قعر عدن وسوق خلائق بمحشر قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تقوم الساعة حتی تخرج نار من ارض الحجاز تضیء اعناق الابل ببصری و در روایت دیگر از حضرت صلی الله علیه وسلم چنان ست نار تخرج من قعر عدن تسوق الناس الی المحشر روایتی است که از یمن بیرون آید و روایت دیگر آنست که فرمود اول اشراط الساعة نار تحشر الناس من المشرق الی المغرب و تطبیق میں الروایات در معتمد توریشتی مذکور ست **القصه** این آتش باشد که مردم را از مرقدهای ایشان جلا برانگیزاند و این آتش سائق ایشان باشد تا همه را بمحشر قیامت رساند و از ایشان اصلا انفکاک نجوید قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یقیل معهم حیث ما قالوا وتبیت معهم حیث باتوا وتصبح معهم حیث اصبحوا وتمسی معهم حیث امسوا از سوق روایات ابن مفهوم میشود که آن آتش که آخر اشراط ست و از قعر یمن پیدا شود بعد از انکه رستخیز بر زان آتش بحال خود باشد تا استسلاء اهل تقاعد کرده مدفوع و هیچ موضع از ایشان منفصل نشود و این بود علامات ساعت که ظاهرا متعاقب همین ترتیب که ذکر رفت بظهور خواهد پیوست و بعد از ین دیگر نفخ صور تحقق پذیرد که از جمله مقدمات قیامت خواهد بود و مالکه بعضی از علما فرموده اند قدس الله اسرارهم که مثال اشراط قیامت که برو لابد پیدا شود متوالی علامات همچنانست که بیکار یگان متعاقب بیمار ظاهر میشود تا دیکه توبه کرده استعداد مرگ حاصل کند و حق وصیت بجا آرد همچنین اشراط ساعت یکی بعد از دیگری ظاهر میشود تا زندگان مستعد لقای حق سبحانه تعالی گردند و امید از ین جهان فانی منقطع گردانند و یقین اهل ایمان بآخرت از دیاد پذیرد و آنچه رسول الله صلی الله علیه وسلم وعده فرموده است منکران بهشت و نشور عیان ببینند و تحقیقهای قوی ملزم گردند والله اعلم فی الحقیقة لما یشاء ویفعل ما یرید والله اعلم

الباب الثانی فی نفخ الصور

وفی ما بعده الی المرور علی الصراط وقد کرنا فیه اربعة فصول

الفصل الاوّل فی صفت الصور عن ابی هریرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ان الله تعالی لما فرغ من خلق السموات والارض خلق الصور فاعطاه اسرافیل علیه السلام فهو واضعه علی فیه شاخص ببصره الی العرش ینتظر حتی یؤمر قال قلت یا رسول الله

الصور قال قرن قلت کیف هو قال هو عظیم والذی بعثنی بالحق نبیا الصور احدی وعشرون دائرة لعظم دائرة فیه کعرض السموات والارض
جمع فیه ثلث ونفخات کذا ذکره الفقیه ابو اللیث رحمة الله فی التنبیه بدانکه حضرت جلال احدیت جل ذکره بعد از خلق آسمان و زمین
قدرت کامله و حکمت شامله صوری بغایت عظیم و وسیع آفریده مراد را بیست و یک دائره است بزرگی هر دائره برابر آسمانها و زمین سر دارت
بلر مراو را چهار شعبه است یک شعبه است در مشرق و دیگرے در مغرب شعبه در زیر زمین و شعبه دیگر فوق سموات سبع و در این صور
ثقبها و سوراخها بعدد ارواح جانوران و در روایت دیگر آنکه مر صور را بعدد دائره است هر دائره بکشادگی تمام دنیا در یکی ارواح
ارواح ملائکه است و در دیگری ارواح جن و در دیگری ارواح انس و در دیگری ارواح شیاطین و در دیگری ارواح سباع و بهیمه
ارواح طیور و ارواح وحوش و هوام تا ارواح موران و پشگان هر یک علاحده در دائره تعیین باشد تا بعدد صنف از ذوات ارواح
یک دائره از این دوائر مخصوص باشد که در وقت نفخه احیا چنانکه کیفیت او سپس گردد انشاء الله تعالی ارواح هر فرقه را جدا جدا دائره
مخصوص وی در آرند و بعد از آن صاحب الصور در دمد تا هر روحی از آن ثقبه که نام زد او است بیرون برود و در روایت دیگر آنست که قادر
علی الاطلاق جل و علا این صور با عظمت را از نقره خام مصوغ گردانیده آن را مشتمل بر چهار رکن ساخته و بر وی هشت شاخ پدید
آورده هر شاخی از آن هزار ساله راه و درازی کل صور شش هزار ساله راه سبحان الله العظیم القادر العلیم و این صور را با سرافیل علیه السلام
تسلیم فرموده و اسرافیل را فرموده که چون میقات آن در رسد و فرمان آلهی جل و علا بسمعت رسد و بپردازد در این صور در دمد اکنون اسرافیل
زیر تحت العرش صور در دهان نهاده و چشم انتظار در کشاده تا کی بود که از صدر بارگاه ربوبیت فرمان صادر گردد تا صور بدمد

فصل دوم در بیان نفخ صور و ذکر اعداد آن بدانکه علما را در کمیت اعداد نفخ صور اختلاف است اصحی روایت ابوهریره اختیار کرده
و بعضی روایت کعب را رضی الله عنهما بر روایت ابوهریره رضی الله عنه در وی سه نوبت بدمد و بر روایت کعب دو نوبت آن سه نوبت
بار اول برای فزع بود یعنی ترسیدن دوم از برای صعق یعنی هلاک گشتن و سوم از برای بعث بود یعنی برانگیختن و بر روایت کعب همین نفخ بعث
شد سابق بروایت ابوهریره رضی الله عنه در دمیدن نخستین همه حیوانات از وحوش و طیور و دواب و دد و کور بیهوش و مدهوش گردند چنانکه
هیچکس نداند که این چه بود و این چه واقعه است که حادث گشته چه این واقعه هائل ناگاه صدور یابد و مردم هر کسی بکاری مشغول باشد که یکبار
این صدای پر هول در عرصه عالم استعلا یابد ما ینظرون الا صیحة واحدة تأخذهم وهم یخصمون ای یتخاصمون فی متاجرهم و معاملاتهم لا یخطر
ببالهم امرها در احسات قدس آلهی جل و علا فرمان چنان باشد که در این نفخ دوام است و تطویل کوشد و آن نفخ سر رود و مقطوع نگرداند قد لک قوله تعالی
الی ما ینظرون الا صیحة واحدة ما لها من فواق و تقصیر من هذا الفزع الجبال سرابا و ترجف الارض رجفا مثل السفینة فی الماء و تضع
الحوامل حملها و تذهل المراضع و تشیب الولدان و تصیر الشیاطین هاربة من الفزع حتی یأتوا الاقطار فتلقاهم الملائکة فیضربون وجوههم او
یرجعون و یدبر الناس مولین و ینادی بعضهم بعضا و ذلک فی قوله تبارک و تعالی یوم التناد یوم تولون مدبرین حتی تصدعت الارض فرا
را عظیما لم یروا مثله قط فاحدلهم لذلک من الکرب والهول ما الله علیهم ثم نظروا الی السماء فاذا تناثرت علیهم النجوم و کسفت الشمس والقمر و کشطت
السموات من فوقهم بما سماء والاموات من ذلک فی غفلت لا یعلمون فذلک قوله تعالی ان زلزلة الساعة شیء عظیم و در روایتی آنکه

این واقعات هائله در نفخهٔ ثانیه بحصول پیوندد والله اعلم بعد از آن بعضی هلاک گشته و بعضی مدهوش مانده تا آنکه بهوش باز آیند و بر این واقعه مدت چهل سال
بگذرد ان شاء الله آنگاه فرمان در رسد که نفخهٔ ثانیه در دم پس اسرافیل علیه السلام کرت دوم در صور در دمد و این نفخهٔ صعق باشد و در اثنای
این صعقه این خطاب تکلم نماید که یا ایتها الارواح العاریة فی الاجساد البالیة اخرجی بامر الله بانگ اسرافیل علیه السلام در آفاق هفت
آسمان و اطباق هفت زمین مطلق بپیچد چنانکه هفت آسمان و هفت زمین از صدای آن ندا امتلا پذیرد و اوتاد شامخ و جبال راسخ از جای
برخاسته بر مثال گیاههای خشک در هوا پران شود این زمین از ولولهٔ آن صوت هائل چون کشتی در روز عاصف بر لرزه در آید گویند که بر
مثال مهد اطفال که بتحریک اظآر بجد و اهتمام بسیار بجنبد بر آن منوال زمین در اضطراب در آید و در همین ظهور این نفخه عزرائیل علیه السلام
بفرمان الٰهی جل و علا گوید در بحر الاسود بشنید و دستی بر فوق سبع سموات بنهد و دستی در تحت سبع ارضین در آرد تا چون اسرافیل علیه السلام
در صور در دمد ملک الموت آن نفخه هم عنان جان انس و جان قبض کند چنانکه از آنجا که حامل عرش مجید ست تا آنجا که سافل عرش ست و هر چه در
ما بین مقر دارد از جریده و پرنده و آزاد و بنده یک ذی روح زنده نماند و در آن قول تعالیٰ فصعق من فی السموات ومن فی الارض الا
من شاء الله قیل هم الشهداء فانهم احیاء عند ربهم وقیل ثم اثنا عشر نفرا جبرئیل ومیکائیل واسرافیل وعزرائیل وثمانیة من الملائکة
وهم حملة العرش علیهم السلام فی السماء و ابلیس علیه اللعنة فی الارض بعد از آنکه ملک الموت بجناب قدس الٰهی آید پرسد یا ملک الموت که باقی مانده است
عزرائیل گوید بقیت انت الحی الذی لا یموت و بقی جبرئیل ومیکائیل و اسرافیل و حملة العرش وبقیت انا گوید خداوند دانی باسد اقو عالم تری که
در عالم چهار مقرب بگاه و هشت فرشته فراسه که حامل عرش عظیم اند و شیطان لعین در زمین دیگر کسی نماند پس خطاب الٰهی جل و علا در رسد که
روح جبرئیل را نیز قبض کن قبض کند جبرئیل علیه السلام [illegible] چهار هزار اجنحه که عاطر بر آیا از برای اداء آلی لا الاتر [illegible] مسوط گردانده بود
تسلیم کند بار از جناب قدس الٰهی خطاب ملک الموت آید که [illegible] گوید که در آسمان میکائیل و اسرافیل و حملهٔ عرش و بندهٔ ضعیف تو و در زمین
ابلیس فرمان فرماید که روح میکائیل [illegible] علیه السلام [illegible] میکائیل با [illegible] یاقوت و مرجان [illegible] بعد از آن جان اسرافیل
علیه السلام قبض کند تا [illegible] حملهٔ عرش [illegible] سایده همه را در ساحة عدم فرستند
آنگاه ملک الموت را بقبض جان ابلیس فرمان رسد و [illegible] روح او در روایات نظر رسیده روایتی آنست که روح آن لعین ابتر از جان
روح الامین و ملائکه مقربین [illegible] و در روایتی آنکه [illegible] آسمان و زمین قبض کرده آید خطاب بملک الموت در رسد که ای ملک ترا از تمامی
اهل آسمان و زمین قوت داده ام و امروز ترا [illegible] پیشانی و ترا مقرر [illegible] سطوت [illegible] وقت آن ملعون [illegible] تمام از
مرگ [illegible] آن ملعون شقی بچشانی و شدت سکرات اولین و آخرین از جن و انس اضعاف مضاعفه آن سگ لعین برسانی اکنون بجا
دوزخ رو و [illegible] علیه السلام [illegible] ملک الموت علیه السلام [illegible]
رسانیده [illegible] که اگر اهل آسمان
و زمین [illegible] ملک الموت علیه السلام [illegible] و قوت تمام بجانب [illegible]
و از پیش گرفته بجانب مشرق گریزد و ملک الموت را آنجا حاضر [illegible]

ملک الموت را حاضر باید ملک الموت نوی خطاب کند که قف یا خبیث لاذیقنک الموت کم من عمر ادرکت وکم من قرن اضللت تا دست قضا

نزد قبر آدم علیه السلام آید و گوید ای آدم ار حسرت تو بود که بشامت محرومی و غرامت ملعونی مبتلا گشتم بعد ازان خطاب ملک الموت کند که یا ملک الموت

بازی کاس تسقیهی و بای عذاب تقبض روحی گوید بکاس اللظی والسعیر ابلیس چون گربه از ان صولت شیر صرعام مرگ درخاک خراعه کردن گیرد

گاهی میگریزد و گاهی سیل فریاد و ناله در می آورد و گاهی بعصا دوستیره می ستیزد تا آن محل آید که بهنگام رحم آنجا نزول کرده بود زبانیه

یکبار بروی هجوم نموده بکلالیب آتشین او را کوشد و جان او را لت و دت تمام از بدن ناپاک با احرام و آثام او قبض کند این بود روایت

روضة العلما و بهرة الریاض لاسرار و غیرآن ها ما در سعد السعادات میگوید که ملک الموت با کمال قدرت و عظمت جسامت چندانکه

در ابلیس آویزد و جهد و کوشش نماید و جان آن لعین را قبض نتواند کرد ملک الموت بملک الملوک جل و علا نالد که خداوندا القبض جان

این ملعون قوت من و امانی کند حضرت ملک تعالی قوت او را مضاعف گرداند هفتاد مرتبه هر چند بکوشد هنوز قبض نتواند کرد

کرت ثانیه بنالد و بجناب قدس باری جل جلاله زاری کند ملک تعالی فرماید تا از بر زح دوزخ چهل هزار سگ عقور چون شیر شرزه مدد

او آیند ملک الموت علیه السلام با قوت جلی و تضعیف آن بار هفتاد مرتبه با این چهل هزار سگ درنده و کلاب غرنده که از باویه بهوان مدد

آن آمده باشند در قبض جان شیطان در آویزد هر چند کوشد و صلیع و جهد بی دریغ نماید جان خبیث ابلیس پر تلبیس را قبض نتواند کرد بار سوم

بنالد بحضرت ذوالجلال جل و علا خواهش و ابتهال نماید از درکه دوزخ چهل هزار کلب کلب مدد او آیند و هر سگی را بی شکی چندان قوت و شوکت

بود که اگر در پنجه کوهی زندان هیچو کاهی برکند انگاه قابض ارواح با قوت خویش و هفتاد چندان قوت مضاعف که با دار رانی داشته اند با هشتاد

هزار سگ جهنده و کلاب درنده که از درکات دوزخ بر آمده باشند در قبض جان ابلیس در اویزد و غایت وسع و نهایت امکان در این باب

مصروف دارد تا جان پلید آن ملعون طرید را لت و دت تا ... هم خدا ... و بعد ... فرمان آلهی جل و علا در رسد که ای ملک الموت

بحار را فانی گردان که مدت آبها بسر انقضا پیوست انگاه ملک الموت با بحار خطاب کند که قد انقضت مدتک بحار گوید که مارا مهلتی ده تا پروردگار

پروردگار خود کریم و برجود بوجه کرم نعمت گوید این امواج در این عجایبی قدرها امر الله بعده بانگی ملک الموت بروی رسد تمامی آبهای

بحار یکبار بزمین فرو رود که گویند هرگز یک قطره آب دران موجود نبود بعد ازان بجانب جبال آید و برهان منوال یک صیحه اتفاق شامخ

و جبال راسخ را فروگدازند بعد ازان بر بتیا میحه مانند تا تمامی حیطان و عمارات و درختان و اشجار و ابار و همه یکبار هموار گردد آنگاه

باسمان بر آید یک صیحه آفتاب منکسف و ماه را منخسف گرداند و باقی نجوم را منکدر سازد و بجناب قدس آلهی حاضر آید در روایتی آنست که

این واقعات بعد از نفخه ثالث باشد بعد ازان خطاب حضرت عزت جل و علا متوجه وی گردد که من بقی من خلقی میقول یارب انت الحی

الذی لا یموت بقی عبدک الضعیف ملک الموت خطاب رسد که یا ملک الموت فرمان شنیده که منشور خلائق توقیع و قیع کل نفس ذائقة الموت

برکشیده ام و جرعه از جام مرگ بکام جان همه ارباب حیات چشانیده ام تو نیز از یکی جمله خلائق و بچشیدن این جام لائق هستی در میان بهشت و دوزخ

صحرائیست بآن صحرا رو و خود را بعض جان خود مشغول چون همه خلائق را از وضیع و شریف شراب مرگ چشانیدی و از نوشته حیات بی برگ گردانیدی

حق جاه و جلال من که از ابتدای عالم آفرینش نسل آدم هر دردی و رنجی که به بندگان من رسانیدی اکنون یکبار بتو رسانم بعد ازان ملک الموت

این صحرا سراسر آراسته بهشت شد پا بر کنار دو رخ در آرکند و قبض روح خویش آغاز کند مرارتی در قبض روح خود مشاهده کند که از صولت
آن نعره بر آید و صیحه صیحتی لو کان الخلق کلهم فی الحیوة لماتوا از آن صیحه و گوید که اگر من این درد و الم دانا بودمی مرارت و شدت نزع روح باین
بقدر اندکی بارواح خلائق شفقت بیش ورزیدی در ریاض القدس می گوید که چهل سال سر اسرافیل علیه السلام در جان کندن بماند تا هر الم
از قبض ارواح از مخلائق رسیده تنها بچشد تا گوید که اگر دانستمی که جان کندن چنین سختی است جان هیچکس نه داشتمی بعد از آن که ملک الموت
سالها حیات بر چیند و ذات ارواح از زمین و آسمان بصحرای عدم بیرون خرامد ادیم زمین از آدمی خالی گردد و عرصه ارضین از عرصه
دیو و پری بری گردد و آب فنا مصحف گردون رسیده و اعشار نجوم از سبعة سبع سموات محو گشته و عراده انداز آن تقدیر پرده های قلعه
نیلی رنگ فلک را سنگ منجنیق فنا ویران ساخته مار سفید روز چون سیمرغ در پس کوه قاف عدم پنهان گشته زاغ سیاه شب چون تذرو
سر در خاشاک فنا درکشیده ابریشم شعاع آفتاب از چنگ چرخ مینا فام گسسته و رود طرب طبائع را از کنار مضطرب حدوث شده
در آن هنگام باشد که از صدر بارگاه ربوبیت خطاب لمن الملک الیوم در دهد و از عالم غیب بعالم شهادت این می اظهار نماید که ای دنیا
لدیة این الملوک این الجبارون واین ابناء الجبابرة این الذین کانوا یاکلون رزقی و یعبدون غیری و یرمون إلی سربگانی ملکی کجا اند
آنها که ملکیت ملک عالم دعوی میکردند و امارات امارت بر حلیه حال خود اظهار میکردند کجا اند آنها که در میدان تجبر جولان تکبر مینمودند
بر عناصر بندگان من خنجر عدوان طغیان می نهادند کجا اند آنها که نعمت مرا می خوردند و خلعت لطف و کسوت احسان مرا پوشیدند و بتحت
بیگانگان می کوشیدند و غایت وسع و طاقت در طاعت ایشان مبذول می داشتند کجا اند آنها که در جمیع اموال و احوال رعایت رعیتی تمام
نمی نمودند و در تحصیل حوائج و تحسین حوائج گوی سبق از اقران می ربودند کجا اند آنها که کاخها در واقها میکشیدند و شرف ایوان بطرف
هوا میرسانیدند و حصارهای بلند و حصنهای حصین حامی کردند کجا اند آنها که در تعمیر زمین و تزئین باغ و بساتین میکوشیدند و در تربیت
شجار و ریاحین افراطی مینمودند مردم شیدا ارکان دور و تمهید مبادی بنیان قصور شرط تاکید بجا می آوردند **اشعار** آن جباران کی دعوی
خدائی کرده اند * از سرای کاخ ایشان یکی دیوار کو * کو زر و دینار و درم وی کجا ایستاده از هزاران گنج شاهان امروز یک دینار کو *
اطلس و دیبا ساده رنگ رنگ و تنگ تنگ * بر تن عریان شان زان جامه ها یک تار کو * بعد از آنکه هیچکس از ملک و جن و انس جز آن در عرصه
جواب این خطاب در نتواند آمد حضرت خداوندی جل و علا بخودی خود جواب این خطاب گوید که لله الواحد القهار هم از خود شنود و از من
و قول من الملک الیوم لله الواحد القهار اگر پرسند که چون است در سوال الست بربکم مخاطبان آن خطاب در معرض جواب در آمدند و زبان
نعت بلی بگشادند و درین خطاب بجواب مبادرت ننمودند بعضی در جواب چنین گویند که روز میثاق همه مظاهر تجلی جمال بودند و امروز همه
تجلی جلال و جمال موجب انبساط و جلال مستلزم خفا لاجرم آنجا که نطق از لوازم وجود است حصول پیوست و اینجا سکوت که از مواجب عدم است
تحقق پذیرفت و بعضی دیگر گویند که آن روز در معرض ظهور بود و امروز در عکس حصول آن روز در مقام ترقی بود و امروز در زاویه تنزل آن روز
پرورده لطف بودند و امروز در رحم خورده قهر آن روز در اوج اقبال و امروز در حضیض ادبار بعضی دیگر گویند که آنجا سوال از مالکیت الست
بربکم اینجا سوال از ملک است لمن الملک الیوم عاشقان در عین استغراق بمشاهده مالک ملک کجا پردازند بعضی دیگر گویند که اول توجه

خطاب شریعت بود و شریعت گویا کرداند در آخر ظهور عالم حقیقت ست و حقیقت خاموشی آرد در شریعت مجاهده است و آن باز بسته نطق ست و در حقیقت مشاهده است و آن مقرون بسکوت کما قیل المشاهدة سکوت اللسان بحضور العیان و بعضی دیگر گویند آنجا نطق محبت بود و محبت گویا کند من عرف الله طال لسانه و اینجا اظهار سلطنت و عظمت ست و سلطنت خاموشی طلبد من عرف الله کل لسانه و لذا قیل کل اللسان نصیب العارفین و طول اللسان نصیب العاشقین و قال بعضهم من عرف الله بالعظمة کل لسانه بالحیرة و من عرف الله بالکرم و الاحسان طال لسانه بالدعاء و السوال و قال الشبلی قدس الله روحه العارف اذا نطق هلک و العاشق اذا سکت هلک **غزل** همه حال تو بینم چو چشم باز کنم + همه شراب تو نوشم چو لب فراز کنم + حرام دارم با دیگران سخن گفتن + و گر حدیث تو آید سخن دراز کنم + ز آفتاب رهتاب نگذرد دورم + چو روی خود بشهنشاه دلنواز کنم + چو پر و بال بر آرم ز شوق چون کیوان + مسجد ملک هفتمی نماز کنم + چو آفتاب سوم آتشین ز گرمی دل + چو ذره بار همه مست و عشق باز کنم + مدیح عشق مرا گفت من همه نازم + همه نیاز

شو آن لحظه نیاز کنم + چو یار را نگذاری همه نیاز شوی + من از برای تو نازم همه نیاز کنم +

فصل سوم در ذکر نفخ و کیفیت حشر خلایق اقوی نقل ست که چون از نفخ تا نفخه مدت چهل سال بروایت مشهور منقضی گردد و در اثنای این مدت حق سبحانه و تعالی امر آید تا آسمان مدت چهل روز باران باراند باران برنگ آب منی تا بر بالای هر چیزی دوازده گز آب بر آید و بروایتی هفتاد گز آنگاه بامر کن فیکون گوشت و پوست کل حیوانات از آدمیان و پریان و مرغان و ماهیان و کافه درندگان و خزندگان و چرندگان و استخوانهای توسیعه و موهای ریزیده جملهٔ در زیر آب مجتمع گردند متلاشی ذره از قالب رید در شرق ست و ذره دوم در غرب چون آن آب که مر شرق و غرب را شامل ست در تموج در آید حضرت قادر علی الاطلاق بواسطهٔ آن تحرک کاران تموج آب حاصل آید مجموع ذرات قوالب افراد و افراد حیوانات یا یکدیگر بسازد تا همه قوالب آن کامل گردد و اجساد بآن تکامل انتساب کسد صفت الحق و تلک الساعة کسات انتقل حتی تکاملت اجسادهم بعد از آن بیان حق سبحانه و تعالی مبدل گرداند این زمین که بر روی معاصی گذشته محل آتش جهنم گرداند آتش از زمین سیاه بیکسیماهای بیمیل نقره خام سفید پدید آرد و بر آن بهشت را نصب کنند و بعد از آن خطاب آلهی در رسد که ای حملهٔ العرش فیحیون بامر الله تعالی ایشان زنده شوند و علاء رسد که ای اسرافیل صور را بردار اسرافیل علیه السلام صور را که بر عرش موضوع بود بردارد و بر دهان نهد بعد از آن جبرئیل علیه السلام و میکائیل و عزرائیل را خطاب مستطاب زنده گرداند آنگاه ایشان را بر صورتهای حسنه تا بهشت ۱۱ برای محمد و امت او صلی الله علیه و سلم آئین بندند بعد از آن جبرئیل علیه السلام از بهشت براق و لوای و دو حله و تاج از برای سلطان تحت معراج صلی الله علیه و آله و سلم ترتیب نموده عزیمت مرقد همایون و مشهد میمون حضرت کند و آن روز زمین هموار و مدینه در روضهٔ مطهره پدید باشد براق روضهٔ مطهر و مرقد منور و وقوف نماید تا حق سبحانه و تعالی عمود از نور بر بالای قبر آن حضرت نصب فرماید تا بعنان آسمان رسیده و باین علامت جبرئیل و میکائیل و اسرافیل و عزرائیل علیهم السلام با هفتاد هزار ملائکه با صفوف کرامت مرقد حضرت آیند جبرئیل علیه السلام اشارت بر آن جانب فرو برده ملائکه گوید که یا جبرئیل سبب گریه چیست گوید حالی که جمال خورشید سیمای او مطلع مرقد منور و مشرق مشهد معطر تابد از احوال امت و مرجع و مآل او بما بپرسد جواب گر دم که

جواب آن حضرت چه گویم گریه می‌کند بواسطهٔ آنست چون بر تفسیر قرآن حضرت وقوف نماید جبرئیل علیه السلام را گوید ای اسرافیل آن حضرت را
بخوان که خاصیت تشریف خلائق در ندای تو نهاده اند و نیز جبرئیل را گوید تو بخوان که عقد اخوت و قاعدهٔ خلت میان تو و آن حضرت استحکام پذیرفته
گوید ای اسرافیل من از شرم نمی‌بینم که آن حضرت [illegible] در وقت نخواهم ندا کرد میکائیل گوید که تو بخوان میکائیل علیه السلام گوید یا محمد هیچ جوابی
نشنود ملک الموت را گوید که تو بخوان ملک الموت ندا کند که یا ایتها الروح الطیبة ارجعی الی البدن الطیب تو می لفصل القضای هیچ کس
جواب او نگوید دوم نوبت ندا کند جوابی نشنود سوم نوبت جواب نشنود بگرد اندران همه رو با اسرافیل آرند که تو ندائی باید کرد پس اسرافیل
ندا کند که السلام علیک ایتها الروح الطیبة ارجعی الی البدن الطیب آنگاه قبر بشگافد باز ندا کند که السلام علیک ایتها الروح الطیبة قومی لفصل
القضایا والموقف الاکبر و [illegible] العرض علی الرحمن حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم از آن ندا بیهوش شود سر بردارد و دست بر روی
مبارک کشد و گوید الحمد لله الذی احیانا بعد ما اماتنا والیه النشور یکبارگی گرد و غبار از سر و روی مبارک می‌افشاند [illegible] از برای آن حضرت
بکشاید بجانب اسفل تا تحت الثری [illegible] آن حضرت مکشوف گردد و دری دیگر جانب علو با نظر مبارک بگشاید [illegible] مبارک در جمیع
اصحاب جوش اندازد آنگاه جبرئیل [illegible] حله نزدیک بیاید یکی حله [illegible] و دیگر حله همراه [illegible] یک از آنها را [illegible] آن که در مدینه را تمام
نور گیرد حضرت یکی را از آن بر کند و یکی را [illegible] تاج کرامت [illegible] حضرت بر دهد گوید یا رسول الله در فرق همایون نه و ایک براق
آورده‌ام قدم بر مرکب گردان خواجهٔ عالم صلی الله علیه وسلم فرماید یا جبرئیل این چه روز است گوید هذا یوم القیمة یوم الحسرة والندامة پس فرماید که ای
جبرئیل مرا بشارت ده گوید یا رسول الله لوای حمد از برای تو همراه آورده‌ام فرماید که ای جبرئیل از تو آن نمی‌طلبم بشارت دیگری خواهم گوید تاج
کرامت مکرم گردانیده اند گوید از این هم نمی‌پرسم کرامت دیگر می‌خواهم گوید معنی لک التحف والهدایا فرماید از این هم سوال ندارم تحفهٔ دیگر می‌طلبم
گوید ابواب النیران معلقة لقدومک فرماید که از این هم سوالی نکردم چیزی دیگر می‌طلبم گوید الجنان قد زخرفت لقدومک فرماید که از این هم سوالی نکردم
مژدگانی دیگر می‌خواهم گوید ان الملائکة ینتظرون قدومک گوید از این هم سوال ندارم مگر انتظار امر دیگری می‌برم [illegible] اول شافع و مشفع
فیقول یا جبرئیل اخبرنی ما فعل الجواد الکریم بامتی انما اسالک عن امة المذنبین شاید که ایشان را بر پل صراط گذاشته باشی اسرافیل علیه السلام
پیش آید و گوید سوگند بعزت الله تعالی یا رسول الله که هنوز صور در ندمیده‌ام و هنوز یک کسی از قبر خود مبعوث نگشته و لذا قال علیه الصلوة
والسلام انا اول من تنشق عنه الارض یوم القیمة و روایتی هست که چون خواجه علیه الصلوة والسلام بشنود که امت وی هنوز در خاک اند باز در
مرقد خود آرزو فرماید که من امت خود را در خاک و خود را بیرون خاک نمی‌خواهم ایشان در زیر زمین و من بر روی زمین روا ندارم فرمان الهی رسد که
ای حبیب من تو سپه‌سالار میدان محاق و سپاه تو امت تست اول سپه‌سالار حاضر آید آنگاه سپاه در قدم او محشور گردد **مثنوی**

تا تو خاک اندری ای گنج پاک + شرط نبود کس سر برزند از خاک + [illegible] اسرافیل را + باد میدن در دو سه قندیل را + خلوتی پردهٔ اسرار
ستو + ماهیه حقیقیم تو بیدار ستو + [illegible] + دائره سمای را گسسته + تا تو بخسپیده ستود هر چه
هست + با تو تکلف کند وقت کار + [illegible] آنگاه خواجه علیه السلام تاج بر سر نهد و قدم شریف از مرقد میمون بیرون
نهد براق را پیش آرند و لما جاء [illegible] بین السماء والارض وجهها کوجه الانسان [illegible] العرش [illegible] التقریب [illegible] اکبر

الدری و ماضیتها من یاقوتة احمر و ادناها من زمرد اخضر و سماکها سبائک الفضة مکلل بالذهب الاحمر لونها کالبرق سیرها کالریح و فوق الحمار
دون البغل سرجها من یاقوت احمر و لجامها من درة بیضاء و لها جناحان احدهما اخضر و الآخر اصفر چون خواجه خواهد که قدم در رکاب
در آرد اضطراب نماید گوید و عزت شاه تی لایرکبنی الا النبی التهامی الابطحی القرشی المدنی محمد بن عبد الله صاحب القرآن صلوات الله و سلامه علیه
خواجه عالم فرماید صلی الله علیه وسلم که انا محمد آنگاه براق در مقام انقیاد تمکین خواجه نماید علیه السلام تا خواجه بروی سوار گشته روی بجانب عرش مجید
آرد و سرادقی بروی بهشت آرد و حضرت خداوند را سبحانه و تعالی سجده کند منادی ندا کند که ای محمد سر مبارک بردار که امروز روز رکوع
و سجود نیست انما هو الیوم الحساب و یوم الثواب و العقاب و یوم الحسرة و الندامة از غم را سکت سل لعط حضرت رسالت علیه الصلوة و السلام
سر بردارد و دست نیاز بدرگاه بی نیاز برآرد گوید خداوندا زباره امت من وعده فرموده بودی خطاب مستطاب در رسد لاعطینک یا محمد
ما ترضی بر آنست که چندان عطا بتو ارزانی دارم که از هیچ خشنود گردی بعده فرمان در رسد تا ارواح را از اماکن ایشان بحسب تفاوت
احوال بیارند ارواح مومنان بسوی ارواح ظالمان نکد ربار ارواح سائر حیوانات در آرند بعد از آن خطاب باسرافیل آید علیه السلام
که در صور دوم اسرافیل علیه السلام کرت ثالثه که عبارت از نفخ بعث است و بدمد و ندا در دهد که ایها العظام النخرة ایتها الاجساد البالیة
ایتها الجلود الممزقة اجتمعا لتشیئی را المتساقطة تو موا لفصل القضا با سیکبار ارواح را از صور هر یک از منفذ خاص خویش بیرون آیند
و لطلب قالب خویش روی نهند که از دل آرند گویند که مثال زنبور نحل ما بین آسمان و زمین بار ارواح اولین و آخرین امتلا پذیرد
و تمامی روی هوا گیرد پس از سحاب قدس الهی ندا در رسد که و عزتی و جلالی لیرجعن کل روح الی جسده پس تمامی ارواح از مرحبا شمم در اجساد
رمیم در آیند هر جدا ابتدای کون عالم تا منقرض نسل آدم روی در نقاب تراب آورده باشند از وضیع و شریف و توانا و ضعیف پیر و جوان و برنا
و نادان از قرون ماضیه و قرون حالیه همه یکبار سر از زوایای لحد بیرون آرند ثم نفخ فیه اخری فاذا هم قیام ینظرون تا تقریر
این معنی بعبارت دیگر نمایم چون سپیده دم قیامت بدمد و شام ظلام عالم ایجادی بدید دو شب پر شغب دنیا اتمامی یابد اسرافیل علیه السلام
در سپیده صبح یوم ینفخ فی الصور در دمد و طبل رحیل یوم ترجف الراجفة تتبعها الرادفة فرو کوبد مسافران بادیه کلا ان کتاب
الابرار لفی علیین قصد وطن آب و گل کنند مجاوران زاویه ثم اماته فاقبره از تماشای جان و دل کنند ذرات کالبد بنی آدم که در اقطار
و اکناف عالم منتشر بود بیک دم فراهم آیند پوستهای که چون اوتار منسوج عنکبوتی از تصرف تندباد قهرمانی جبروتی دریده و بریده گشته
بود بیک ندا مجتمع گردد خاتم سند قدرت بپیرایه کما بدانا اول خلق نعیده سند و صلات مفاصل را بعلم کامل بواسطت و
سائل باز یکدیگر ترکیب کند جان پیوند حکمت سرمایه قل یحییها الذی انشاها اول مرة روح مجروح فراق دیده باز در تن آمده
رسیده دست موالست درگردن مواصلت در آرد و در آن نرم رگ و پی چون ابریشم چنگ که از زخم ناخن چنگی متحرک شده در حرکت در آید تا
گلو در ترنم نغمات سبوح قدوس ناله برآرد از غنون زبان سرود و الحمد لله الذی احیانا بعد ما اماتنا و در زبان ساز دگوشت پوست که
چون مغز استخوان در عروق تنه خاک با کرده اند از لحد تنگ بی درنگ برخیزد تا اجزا از جرا و سرای کردار خویش بیابند **مثنوی**
چونکه اسرافیل دمد صور حشر ... هر که قد خود گشته فنتر ... حمله یک یک کرد از خویش ... سود و زیان دیده ز دیدار خویش یاد بیاری که

زان شر و شور + سرچه صورت مدّ آری رگ و رگ + مانع تاسده چو در میر + یا نه که بار روی سینه همچو قیر ظلمت و نور اینچه ز دل سر زند + در جو
ن عکس سر وا فگند + دل چو سور بود از جهر دوست + نور محبت ساید ز پوست + چون می عشق ست نهان اندرون + رنگ می از شیشه
ماند برون + وز ظلمات ست درون دلت + تیره شود صورت آب و گلت + هر چه نهان ست نماند نهان + جمله سرائر شود آنجا عیان
یا بعبارت دیگر این واقعه اشارتی ست تمام ای درویش از آن ساعت میدانش که طبل قیامت فرو کوبند و مقرعهٔ زمان هیبت قارعه
مهارت نمایند رایات بدیع آیات حشر نشر کشند آفتاب قیامت از مشرق عرامت بر خفتگان شبستان ملامت طالع گردانند در جهان
الست یوم تشخص فیه الابصار بتابند اسرافیل علیه السلام در آن هنگام در صور نامی واذا نقر فی الناقور در دمد لوا جهان سیاه کار
خرابات دنیا و شعبدان سفید کار قمار خانه عقبی که چون مای آمنوسی دو رنگ بوده اند بیدر نگ از جای خواب خیزند سرمستان جام
کل نفس ذائقة الموت از خواب گران شوند اما آنانکه واقف سر بردار بد عاملات دیوان حیات که نقود نفائس انفاس شریفه را که ممنو
دین للناس حب الشهوات صرف نموده اند در حین محاسبه اقرأ کتابک وضل و خرج خود را یک بیک جواب گویند مشتاقان جگر
سوخته بادیهٔ فراق و مهجوران افروختهٔ کانون اشتیاق در وثاق دار الانس یوم التلاق در آیند و با سلطان مالک یوم الدین از دل
خود بیجاب عرضه دارند **اشعار** روز قیامت بیرسند تا گفتگو یکسو شود + اسرار پنهان ازل از پرده با بیرون شود + سیر براق اشتقال
در هم نورد آسمان + سر هم زند کون و مکان تا حسرت بیچون شود + هر کس که اندر سر او حق بوده قصد جز او + باید وصال و غیر او از رحم
هجران خون شود + و با همین معنی را بصورت دیگر تقریر کنیم چون حریفان سرمست و شور میخوانند ویرانه و ما الحیوة الدنیا الا متاع الغرور
جام لب سر انجام قوت از دست ساقی کل نفس ذائقة الموت نوشند دران منزل بیرون و مخمس هر مرده رل عبادهٔ کفن در سر
کشیده بخواب عدم بیاسایند علی الصباح معنی اسرافیل در صوری که چون نای اعرابی همت دیده دارد در دمند و چون ندا
علی الصباح بسمع رحم خوردگان مجروح و مخموران سینه مشروح در دهد یعنی ای قلاشان باده نوش و ای لولیان دین فروش
ای رقابی که همیشه در سد بام و سنگ بودید و ای شیادانی که همواره پیچیده در رشتهٔ ریو و رنگ سر در خرابات شهوات هر یک
مرد و قدم ایستاده بودید و محصول از همه سکانه ماضی و حال و استقبال را در چار سوی طبائع در بازار پنج حواس بمتاع شش جهت
در گرو کرده بودید از بهشت و دوزخ سفی اندیشید و حوریان بهشت را ده به شاهدان دنیا می شمردید عماری نیل
سپهر را از بطع عمل سپید افگندید گرم روی نقرهٔ خنگ فلک را نعل بار گوبه رد دیدور دسر روره را با قوای وحیگ بدل کردید سجاده
و تسبیح را بر بساط شطرنج و مهرهای نرد نمرد و حتی حرمین طاعت را سباد محه و پندار بر دارید و در کیسهٔ امل از نقد علم عمل بوی نگذاشتید
مدم لب از آن معرور بودید که از لمح صور خبر نداشتید دل دائره نحیر از آن سته بودید کار رسیدن جان نحوه غافل بودید ز لق خنکار
عشق می باختید که از گیسوی حور وریان بهشت خبر ندانستید لب شراب غرور دنیا از آن فریفته شده بودید که از شراب طهور چاشنی
نیافته بودید اکنون سر خیزید که صبح قیامت بدمید و روز عرامت برسید روز وحی روزی و روز دلدور جگر سوزی آتش افروز القارعة
ما القارعة وما ادراک ما القارعة روزی حلائق عالم شرقاً و غرباً پیاده وار انتشار یابند یوم یکون الناس کالفراش المبثوث

دیگه بهائم تماشای شماطیح و شامخ و طود هارا سی و راسخ ایں کشمهای پرنده پاره پاره کرده در هوا پران گردد و تکون الجبال کالعهن
المنفوش احوال و فراغ آں روز اطفال را فرقها سفید گردد یوما یجعل الولدان شیبا و از هبوب نکبای نکبت آں زبال امواج
اموا سحاره تلاطم و العار و آید و اذا البحار سجرت آیته شاهی احتران نامی که مطارم سامی آسمان مرجع امدادر دست سر دکن فیکون
اکسار به پرده رقم اهل حرمات مرو پرید و اذا الکواکب انتثرت آں روز زمان رامیی دست این مشت گناهگار سیه را چوں
حلاحل زر بیا چوں و ف جاک کر رمیت امیی چوں دست مطربان لرزه سروی افتاده و از معمار آرا این خاکساران بر سر خاک
کرده آسمان که چوں زمه رباب برسه بود چوں چنگ رگ پی گردد سر گرداو سر آید اعضا و اجزا که از یکدیگر بریده بود باهم فراهم آید مادشاهی
که در عالم طفل و علم آثار قهر در میان بنی آدم اظهار مکرد چوں کمانچه رباب شکم رمنش گیرد آنانکه گه تست و چوں مردم خورد مدی خیاره وار
سال ارحان برآورده گه مه مداران گردن کش چوں رباب دست بر سر آید پنجه سیمین دست تیغ زن چوں تخته بر طاقه لاعر باد شلنو
مشو خواجه مغرور مال و منال + که فردا چو مه ران شوی پایمال + اگر کج نباشد بهارت دمیس + چو قارون روی خوار در زیر میسدا
مال جهان پایدار + که این حالت آنجا بیاید بکار + اگر بادشاهی گدا میشوی + دگر بانوائی نوا میبری + اگر قاف تا قاف شاهنشهی + که
اندر آنی دست تهی + تو قعه مبودن براه مراد + یه حاصل ازینجا خواهی مباد + سرمایه گاهی بران تخت زر + بستی فتادن بود بخت تر +
ترا پادشاهی چو در بند کیست + تیغ مبودن در افکند گیست + جان پادشاهی و درویش باش + مد سال درویشی خویش باش + وذکر فی
زهرة الریاض فی الخبر اذا کان یوم القیمة بعث الله تعالی الی الخلائق من قبورهم فیاتی الملائکة الی رؤس قبور المؤمنین فیمسحون رؤسهم
من التراب فیبقی التراب منهم الا البقیة علی جباههم موضع سجودهم فتمسح الملائکة تلک المواضع فلا یذهب التراب فینادی المنادی یا ملائکتی
لیس ذلک تراب قبورهم انه تراب محاریبهم دعوه علیهم حتی یعبروا الصراط ویدخل الجنة حتی ان کل من ینظر الیهم یعلم انهم خادمی
رقنا الله تعالی بمنه وکرمه وارشدنا الی طریق ارتضاه

فصل چهارم در ذکر بعضی محتوا اشتداد حالات در آں معرفت قایعی که روی نماید از حیرت سرداں کی در یسیں که چوں خلائق از قبور حشور گردند همه
مس سر راست و لسم همه و سیاه همه و فقه اکرده بهر سوی که از ادام خودند پام صبات بسته و دستهای که در مدت عمر چیده و هر حرفها
ما مرا خوار قطع گردانیده به ذی و ل بشوگرد همه رد میاگرد آلوده از سر تا قدم بخاک لحد عمار فرسوده از صعوبت
دل آورده که از صور رسیدت عود معده جتهما ی خیره ما رحسته و گوشهای پرآواز تعداران که صد هزار آفت بلا و محنت و ابتلا
در گور کشیده و آوازی ماں صعبت سیده و سکیار سر بر آورده و ترس و بیم با هموم و غموم انتظار عاقبت بآں معموم گشته متحیر و مدهوش
شده و برهنه و تشنه و گرسنه زبان تشنه هیچ آب نگشاده نظر جانب آسمان حیران و گریان و زاری کنان نمانده بود تا کسی عقل
در بی از هول حسابات از ترس خدای چون حلا نقل است که چون خواجه علیه السلام فرمود بعث الناس حفاة عراة عزلا قالت عائشة رضی
الله عنها و اسوءتاه ینظر بعضهم الی بعض فضرب علی منکبها وقال یا ابنة ابی قحافة شغل الناس یومئذ عن النظر و سموا بابصارهم الی
السماء موقوفین اربعین سنة لا یاکلون ولا یشربون کذا فی تنبیه الغافلین وگفته اند هر کرا باید که ستار العیوب فی سبیل این فضیحت که

بشارت از کشف عورت صیانت نماید بباید که ربا را از لغو صیانت کند و فرج را از ناشایسته محافظت نماید قال جاء رجل من الناس
الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا سید الاولین والآخرین احب ان اکون اعلم الناس قال اتق الله تعالی تکن اعلم الناس قال احب ان اکون
اغنی الناس قال ارض بما قسم الله تعالی لک تکن اغنی الناس قال احب ان اکون خیر الناس قال انفع الناس تکن خیر الناس قال احب ان اکون اکیس
الناس قال اکثر ذکر هادم اللذات تکن اکیس الناس قال احب ان اکون من المستطیعین قال اد فرائض الله تکن من المستطیعین قال احب ان اکون ممن یرحمه
الله تعالی قال ارحم عباد الله تکن ممن یرحمک الله قال احب ان اکون اقوی الناس قال توکل علی الله تکن اقوی الناس قال احب ان
یستجاب دعوتی قال لا تدخل بطنک الحرام فان الله یستجیب دعوتک قال احب ان یستر عورتی یوم القیامة قال کف لسانک واحفظ فرجک فان
الله یستر عورتک یوم القیمة کذا فی اسعد السادات رجعنا الی ذکر القیمة وشدائدها قال ابو میسرة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
لو ان المغترة من الموت وضع علی اهل السموات والارض لماتوا اجمعین وان فی یوم القیمة لسبعین هولا ادناها هولا مثل الصعق
علی الموت سبعین [illegible] کذا فی ریاض المذکرین و در خبر آمده است که مدت سه صد سال یک قدم در لحد و دیگر [illegible] در حیران مانند
که [illegible] روز [illegible] و [illegible] بار گشتن [illegible] همه تشنگ [illegible] سرگردان بمانند و هناک و گریان [illegible] توانگر [illegible]
[illegible] اطلس [illegible] در زیر قدم [illegible] پای مال گردند قبیلان [illegible]
[illegible] گردند [illegible] در میان خلق [illegible] که سختی آن [illegible] مردمان [illegible]
[illegible] قال الله تعالی ذلک [illegible]
[illegible] چنانکه روایتی سه صد سال آمده است چنانکه گذشت
[illegible] قیامت [illegible] قال ابو هریره رضی الله عنه یحشر الناس [illegible] اصناف
[illegible] رسول الله چگونه [illegible] والذی
[illegible] ارض المحشر قال الله تعالی یوم تبدل الارض غیر الارض [illegible]
[illegible] بیت المقدس [illegible] از مشرق تا مغرب [illegible]
[illegible] عباس رضی الله عنه فی قوله تعالی یوم تبدل الارض
غیر الارض [illegible] اشجار [illegible] ویمد مد الادیم العکاظی [illegible] مثل الفضة
[illegible] خطیئة والسموات [illegible] السعید [illegible] نجوم السما
[illegible] سبعین [illegible] الکواکب
[illegible] الاقدام [illegible] علی ذلک شدة الحیاء والخجلة من الافتضاح
[illegible] العرش [illegible] القدیمة [illegible] الخوف والحیاء فاض العرق من اصل کل شعرة
[illegible] علی قدر اعمالهم [illegible] فمن الناس من یبلغ عرقه عقبه ومنهم من یبلغ

نصف ساقه ومنهم من يبلغ ركبتيه ومنهم من يبلغ فخذيه ومنهم من يبلغ خاصرته ومنهم من يبلغ فاه واشار بيده فالجمها فاه ومنهم من يغطيه عرقه وضرب بيده
على راسه وقال ابو هريرة رضي الله عنه يعرق الناس يوم القيامة حتى يذهب عرقهم في الارض سبعين ذراعا ويلجمهم ويبلغ آذانهم وفي
رواية لو شرب منه سبعين بعيرا عطشا لما نقص منه شيء قالوا وما النجاة من ذلك يا رسول الله قال اصبروا على ركعتكم من بعد العشاء الى تحو منها
ومن اهوال الساعة اهل يامسكن بسبب عرق اهل المحشر وكربهم وشدته وان منهم من ينادي ويقول يا رب ارحمني من هذا الكرب والانتظار ولو الى
النار وكل ذلك قبل الحساب ونشر الكتاب فبينما هم كذلك اذ دارت السماء من فوق رؤوسهم وانشق مع غلظها وشدتها خمسمائة عام والملائكة
قيام على ارجائها اذا جاء امر اهل ذلك اليوم ويا صوت انشقاقها فاذا انشق السماء نزل ملائكة السماء الدنيا فتمتلئ من في الارض
وعددا امضاعفة قال لهم الناس فيكم ربنا يعنون افيكم امر ربنا لحسابنا قالوا لا وهو اتي ثم انشق السماء الثانية وينزل اهلها فيقولون
مضاعفا على اهل السماء الدنيا ثم كذلك تنشق الثالثة وينزل اهلها كذلك الى السماء السابعة حتى ينزل ملائكة سبع سموات على قدرة جميعه
ويقومون على رؤسهم وحول اهل المحشر حتى يكونوا سبعة صفوف بعضهم فوق بعض اهل الارض لا يأتون قطرا من اقطارها الا وجدوا عندها
سبعة صفوف وذلك قوله تعالى يا معشر الجن والانس ان استطعتم ان تنفذوا من اقطار السموات والارض فانفذوا
ويقفون في هذا الموقف سبعين الف عام لا ينظر اليهم ولا يقضى بينهم فيبكون حتى ينقطع الدموع فيبكون دما وجاء في
دعاء النبي صلى الله عليه وسلم اللهم ارزقني عينين هطالتين قبل ان يكون الدمع الاضراس دما **اما ذكر طول القيامة** اعلم ان
يوم القيامة يوم شديد طوله خمسون الف سنة قوله تعالى في يوم كان مقداره خمسين الف سنة قال عبد الله بن مسعود رضي الله
عنه كنت جالسا عند علي رضي الله عنه مع ابن عباس وجماعة من الصحابة رضوان الله عليهم اجمعين قال علي كرم الله وجهه قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم ان في القيامة خمسين موقفا كل موقف منها الف سنة واول موقف اذا خرج الناس من قبورهم يقومون الف سنة حفاة
عراة جياعا عطاشا فمن خرج من قبره مؤمنا بربه مؤمنا بنبيه مؤمنا بجنته وناره مصدقا بالبعث والقيامة مؤمنا بما جاء به محمد صلى الله عليه
وسلم من عند ربه نجا وسعد ومن شك فيها بقي في جوعه وعطشه وكربه الف سنة ثم يساقون الى المحشر فيقفون الف عام في سرادقها
على ابدانهم وعلى تمائمهم ومن بين ايديهم ومن خلفهم والشمس فوق رؤسهم الا الظل الاظل العرش فمن لقي الله تعالى شاهدا له بالخلاص
مبرا من الشرك والنفاق والحرام ومن المسلمين بحمد الله تعالى وسبرا مما من اطاع الله ورسوله ليعصى لمن عصى الله ورسوله
تحت العرش ويجلس الله رجالا في الحديث عن ابي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال سبعة يظلهم في ظله يوم
لا ظل الا ظله امام عادل وشاب نشأ في عبادة الله ورجل كان قلبه معلقا بالمساجد اذا خرج منها حتى يعود اليها ورجلان تحابا في
ورجل ذكر الله خاليا ففاضت عيناه ورجل دعته امراة ذات حسب وجمال فقال اني اخاف الله رب العالمين ورجل تصدق بصدقة فاخفاها
حتى لا يعلم شماله ما ينفق يمينه فان لم تصدق يصدق من الصدقة ... الف سنة حتى ...
الى النور والظلمة ... في تلك الظلمة الف سنة ... لم يشك في ...
الانصاف قال الحق واطاع الله ... ولا ...

فحاسن العموم ومن [illegible] في شيء من التقوى [illegible] الظلمة [illegible] ثم يخرج [illegible] وهو في مشيئة الله تعالى [illegible]

[illegible] ثم يساق الخلق الى [illegible] الحسنات [illegible] الصراط [illegible] في كل [illegible] الى آدم [illegible] اول [illegible]

[illegible] عن المحارم فان لم يكن فيه شيء [illegible] الى [illegible] فيسأل عن [illegible] فان كان [illegible] الى الصراط [illegible]

سأل عن حقوق الوالدين فان قصر [illegible] الرابع فيسأل عن حقوق من [illegible] اليه امرهم [illegible]

شرائع والآداب فان كان [illegible] ذلك [illegible] الملكة [illegible]

سأل عن حق الجيران فان كان ادى حقهم جاز الى الصراط [illegible] الرحم [illegible]

سأل عن الحسد فان لم يكن [illegible] جاز الى [illegible] فيسأل عن [illegible] جاز الى [illegible]

فالم يكن يقع [illegible] احدا [illegible] في ظل عرش [illegible]

[illegible] ثم يحشرون الى [illegible] ثم [illegible]

[illegible] عن الصدقات [illegible] عليهم في [illegible] الموقف [illegible]

[illegible] الى الموقف [illegible] بالمعروف [illegible] كان [illegible] جاز الى [illegible]

[illegible] الخامس [illegible] حسن الخلق [illegible]

فان كان [illegible] ذلك جاز [illegible] لم يكن [illegible] المرسل [illegible]

عن [illegible] لم يكن [illegible] الى الموقف [illegible] فيسأل [illegible]

[illegible] فان لم [illegible]

[illegible] الرد [illegible] فان لم يكن [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] الخلق [illegible]

[illegible] الله

[illegible] فان [illegible] الله

من النار و جاز الى الموقف [illegible] فيسأل عن [illegible] فان [illegible] الموقف الثالث فيسأل عن [illegible]

كان مجاهدا محتسبا جاز الى الرابع فيسأل عن الغيبة فان لم يفعل ذلك جاز الى الخامس فيسأل عن النميمة فان لم يكن نماما جاز الى السادس فيسأل عن الكذب فان لم يكن كاذبا جاز الى السابع فيسأل عن طلب العلم فان كان طلبه وعمل به جاز الى الثامن فيسأل عن العجب فان لم يكن معجبا جاز الى التاسع فيسأل عن الكبر فان لم يكن تكبر على احد جاز الى العاشر فيسأل عن القنوط من رحمة الله تعالى فان لم يكن قنطا جاز الى الحادي عشر فيسأل عن الامن من مكر الله تعالى فان لم يكن امن جاز الى الثاني عشر فيسأل عن حق جاره فان كان ذى حقه اقيم درجا صالحا وان لم يدت بواحدة من هذه ... غير ... في كل موقف منها الف عام حتى يقضى الله تعالى فيه ما يشاء ثم يومر بالخلائق الى الصراط وقد صرت الحسور على متن جهنم ادق من الشعر واحد من السيف وقد جاءت الحسور في جهنم مقدار اربعين الف عام ولهب جهنم بليهب بجانبها عليها حسك كلاليب وخطاطيف وهي سبعة جسور ويحشر العباد كلهم عليها وعلى كل جسر منها عقبة مسيرة ثلاث الاف عام الف عام في الصعود والف عام في الاستواء والف عام في الهبوط فذلك قوله تعالى ان ربك لبالمرصاد فيسأل العبد في اول جسر منها عن الايمان بالله تعالى فان جاء به مخلصا لا شك فيه ولا ريب جاز الى الجسر الثاني فيسأل عن الصلوة فان جاء بها تاما جاز الى الجسر الثالث فيسأل عن الزكوة فان جاء بها تامة جاز الى الجسر الرابع فيسأل عن الصيام فان جاء به تاما جاز الى الجسر الخامس ... الاسلام فان جاء بها تامة جاز الى الجسر السادس فيسأل عن الطهور فان جاء به تاما جاز الى الجسر السابع فيسأل ... فان ... جاز الى الجنة وان كان قصر في واحدة منهن حبس على كل جسر منها الف عام حتى يقضى الله تعالى فيه ما يشاء ... عصمنا الله تعالى عليه واستعد ... اليوم ... ذكرناه ... ان ذكر ... السالك ... ورده است ونقل از امام حسن البصرى كرده رحمة الله عليه كه گفت ... كه ...

ميايستاميد تا گردنهاى ايشان از تشنگى بشكند وشكمها از گرسنگى بسوزد ... ال ... وار ... گرم ...

امام سراج الملة والدين في رياض المذكرين ان النبى صلى الله عليه وسلم قال لابى بكر رضى الله عنه يا ابا بكر ... يوم القيمة ... على الكافر من غير يسير يا ابا بكر ان يوم القيمة يكون الناس مائة سنة في العرق ومائة سنة في ... ناظرين ومائة سنة سكارى لا يعقلون ومائة سنة يموج بعضهم في بعض عند ربهم يختصمون ... على الصراط ... الصراط سعلهم الجبار واحدا واحدا نحو الصعود وقعوا في الهبوط فتهيا يا ابا بكر كذلك اليوم ثم بكى رسول الله صلى الله عليه وسلم ... قال ابو بكر رضى الله عنه يا رسول الله ان الله يعذب ... في النار قال يا ابا بكر والله الذى لا اله الا هو ... متى ما خرجت من عين قطرة من ... ان آخر ما يبقى من امتى ... الدنيا ... جهنم فيعلق الدرّاعها اهل النار وذكر في الاحياء قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لما سئل عن طول ذلك اليوم ... والذى نفسى بيده انه ليخفف على المؤمن حتى يكون اهون عليه من الصلوة المكتوبة يصليها في الدنيا ... اعلم ان ايام قصار الايام طوال ... عمر ... الدنيا ... الف سنة ... مثلا ... يوم كان مقداره خمسين الف سنة ... كثيرا ... الحقائق ...

ثم دخل المسجد وكعب الاحبار يحدث الناس فقال له عمر حدثنا يا كعب عن احوال القيامة فقال يا امير المؤمنين اذا كان يوم القيامة يجاء بجهنم صايحة
هي سوداء مظلمة كالليل فلا يبقى ملك مقرب ولا نبي مرسل الا جثى على ركبتيه لو كان معك يا ابن الخطاب عمل سبعين نبيا لظننت ان
لا تنجو فخر عمر مغشيا عليه في التنبيه فلما افاق قال يا كعب بشرنا قال ابشروا فان الله تعالى ثلثمائة واربع عشر شريعة لا ياتي العبد
يوم القيامة بواحد منهن مع كلمة الاخلاص الا ادخله الله الجنة والله لو تعلمون كنه رحمة الله لا تطاطم في العمل وذكر في التنبيه عن انس بن مالك رضي الله
عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم نزل جبرئيل عليه السلام وهو يتلو هذه الآية يوم تبدل الارض غير الارض والسموات قال النبي عليه الصلوة والسلام
يا جبرئيل كيف يكون الناس يوم القيامة قال يا محمد يكونون على ارض بيضاء لم يعمل عليها ذنب قط فاذا زفرت جهنم تتعلق الملائكة بالعرش
كل ملك يقول يا رب لا اسالك الا نفسي ويكون الجبال كالعهن المنفوش قال يا جبرئيل وما العهن المنفوش قال الصوف المندوف
وتذوب الجبال من مخافة جهنم يا محمد يجاء بجهنم يوم القيامة وهي تزفر زفيرا عليها سبعون الف زمام على كل زمام سبعون الف ملك حتى
يوقف بين يدي الله تعالى فيقول لها يا جهنم تكلمي فيقول جهنم لا اله الا الله وعزتك وعظمتك لانتقمن اليوم ممن اكل رزقك وعبد غيرك لا يتجاوز
في اليوم الامن معه جواز قال يا جبرئيل وما الجواز يوم القيامة قال ابشر يا محمد فان امتك على الجواز الامن شهدوا ان لا اله الا الله جاز من
جسر جهنم وفي رواية من حر جهنم فقال النبي صلى الله عليه وسلم الحمد لله الذي الهم امتي شهادة ان لا اله الا الله وذكر في المرصاد ان يوم القيامة
يومر الملائكة باحضار النار الى عرصات القيامة ولها اربعة آلاف قائمة من قائمة الى قائمة مسيرة سبعين الف سنة على كل قائمة سبعون الف
راس على كل راس سبعون الف فم كل فم مثل الدنيا سبع مرات فيها سبعون الف سلسلة كل حلقة منها لو جمع كل حديد كان في الدنيا ويكون الى
يوم القيامة لا يبلغ مثل حلقة من تلك الحلق كل سلسلة تتعلق بها سبعون الف ملك طول كل ملك ما بين سنة يجرونها الى المحشر وهي ترتعد وتخاف
وتقول الهي ماذا فعلت حتى صرت اهلا لعقوبتك فلا طاقة لي مع عذابك فيقال لها انما خلقت لتعاقب بغيرك فيقول اليوم انتقم من اعدائك
وتصرخ صرخة لا يبقى ملك مقرب ولا نبي مرسل الا جثى على ركبتيه وترى النار بشرر كالقصر وتقول وعزتك لانتقمن اليوم ممن سكن ارضك
واكل رزقك وعبد غيرك وذكر في زهرة الرياض جاء في الخبر اذا كان يوم القيامة يجمع الله الاولين والآخرين لصعيد واحد وتدنو الشمس من
رؤسهم وتبرز الجحيم وتشتد عليهم حر القيامة فيخرج عنق من النار كالظلمة ثم ينادي مناديا يا معشر الخلائق انطلقوا الى الظل فينطلقون وهم
ثلث فرق فريق للكافرين وفرقة للمنافقين وفرقة للمؤمنين فاذا صار الخلائق الى الظل صار الظل على ثلثة اقسام قسمة للحرارة وقسمة
للدخان وقسمة النور وذلك قوله تعالى انطلقوا الى ظل ذي ثلث شعب الآية فالحرارة تقوم على رؤس المنافقين والدخان على رؤس
الكافرين والنور على رؤس المؤمنين واما خص الحرارة للمنافقين لانهم يجدون من الحرارة في الدنيا وقالوا لا تنفروا في الحر قل نار جهنم
اشد حرا لو كانوا يفقهون والدخان للكافرين لانهم كانوا في الظلمات في الدنيا يخرجونهم من النور الى الظلمات وذلك في
الآخرة والنور للمؤمنين لانهم كانوا في الدنيا في النور يخرجهم من الظلمات الى النور فكذلك في القيمة يوم ترى المؤمنين والمؤمنات
يسعى نورهم بين ايديهم وبايمانهم الآية وذكر ايضا في زهرة الرياض روي في الاخبار اذا جئ بجهنم تزفر زفرة حتى كل امة على ركبتهم
من هولها كما قال وترى كل امة جاثية فاذا نظروا الى النار سمعوا تغيظا وزفيرا يسمع زفيرها من مسيرة خمسمائة عام كل واحد

يقول نفسي نفسي الانبياء صلى الله عليه وسلم يقول امتي امتي فاذا قربت النار من امته فيقول يا نار بحق المصلين وبحق المتصدقين وبحق الخاشعين والصائمين
ان ترجعي فلا ترجع النار فيقول جبرئيل عليه السلام قل لها يا محمد بحق التائبين ودموعهم وبكائهم على الذنوب فترجع وبحاذ دموع العصاة فتجعلهم
عليها فتطفى النار كما تطفى نار الدنيا بالماء والتراب واما الماء فكما ذكروا واما التراب فانه في الخبر اذا كان يوم القيمة يحشر الخلائق في
وادي المحشر فيجيء بهم جهنم فتفتح ابوابها فتاخذ اهل المحشر النار من تحتهم وحشا الهم فيستغيث النبي صلى الله عليه وسلم الى جبرئيل عليه السلام فقال جبرئيل عليه
السلام لا تخف انفض غبار راسك فينفض راسه فيبسط الله عزوجل من غبار راسه سحابا مثل المرط فيوقف على راس المؤمنين ثم يقول يا محمد انفض
غبار لحيتك فينفض فيصير الله تعالى من غبار لحيته سترا بينهم وبين النار ثم يامر لينفض بعضه فينفض حتى يصير الله بساطا على الارض
ويمنع منهم نار اللظى ببركته عليه السلام كذا في زهرة الرياض قال العلماء رحمهم الله ان الفزع الاكبر الذي يخاف الناس منه هو عبارة عن
احضار جهنم في عرصات القيمة كما ذكرنا وقالوا لم يكن ساعة هي اشد على اهل العرصات من تلك الساعة التي يقال لها الفزع
الاكبر فحينئذ يفارق الام عنها والاخت اختها والابن اباه والاخ اخاه قال الله تعالى يوم يفر المرء من اخيه وامه
وابيه وصاحبته وبنيه وذكر في روضة العلماء عن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا كان
يوم القيمة ترى الام ولدها فيقول له يا ولداه الم يكن لك بطني وعاء وثديي سقاء وحجري حواء فيقول لها اي شيء تريدين يا اماه فيقول
ارجع عني ذنبا واحدا فيقول يا اماه انا مشغول بنفسي لا افرغ لك قال ابو هريرة رضي الله عنه لما نزل قوله تعالى اذا جاء نصر الله والفتح
بكى النبي صلى الله عليه وسلم ثم قال نعيت نفسي قالوا يا رسول الله اتبكي وقد غفر الله لك ما تقدم من ذنبك وما تاخر فقال اين ضيق القبر وظلمة
اللحد والوحدة في القبر والزلازل والاهوال واين العرض على الرحمن الا انكم عن زلزلة الساعة حتى يشتغل كل امرء بنفسه من زلزلة
جهنم حين يجثو كل النبي على ركبتيه يقول نفسي نفسي حتى ان ابراهيم عليه الصلوة والسلام يقول نفسي نفسي لا اسالك اسمعيل واسحق وحتى
ان موسى يقول نفسي نفسي لا اسالك والدي ولا اخي هارون وسئل احمد الجرجاني رحمه الله عن الشغل للانبياء يوم القيمة من اي شيء يكون
وليس لهم ذنوب قال لهم شغل تقصير الشكر فان الخلق كلهم مرتهنون في تقصير الشكر خاصة الانبياء عليهم السلام لاجل فضائل نعم الله تعالى
عليهم فيقولون ربنا فضلتنا على كثير من عبادك بالعلم والعقل والنبوة فما عبدناك حق عبادتك فهذا يكون شغلهم واما محمد صلى الله عليه وسلم
فيقول امتي امتي ولا يقول نفسي نفسي لفضله على سائر الانبياء عليهم السلام ولذا لم يكن مشغولا بالشكر في القيمة وشرع للشفاعة وقال امتي امتي

الفصل الخامس في ذكر اسامي القيمة وشرح بعض من شدائدها قال الامام الغزالي قدس الله روحه في الاحياء ايها العاقل
لو تفكرت في امور القيمة لكنت جديرا بان تشتق مرارتك من كثرة دواهيها وكثرة اساميها فالقيمة احد ما ذكر فيها وليس المقصود تكرير
الاسامي والالقاب بل الغرض تنبيه اولي الالباب فتحت كل اسم من اسماء القيمة سر وفي كل نعت من نعوتها معنى ونحن نجمعها لك بينها
فاعلم ان القيامة اسماء كثيرة ولكن نذكر منها في هذا الكتاب مائة ١ يوم القيمة ٢ يوم الندامة ٣ يوم الحسرة ٤ يوم المحاسبة ٥ يوم المسائلة
٦ يوم المسابقة ٧ يوم المنافسة ٨ يوم الزلزلة ٩ يوم المناقشة ١٠ يوم الدمدمة ١١ يوم صاعقة ١٢ يوم الواقعة ١٣ يوم القارعة
١٤ يوم الراجفة ١٥ يوم الرادفة ١٦ يوم الغاشية ١٧ يوم الداهية ١٨ يوم الآزفة ١٩ يوم الحاقة ٢٠ يوم الطامة ٢١ يوم الصاخة

۲۲ یوم الفراق ۲۳ یوم المساق ۲۴ یوم الطلاق ۲۵ یوم القصاص ۲۶ یوم التناد ۲۷ یوم الحساب ۲۸ یوم المآب
۲۹ یوم العذاب ۳۰ یوم الفرار ۳۱ یوم القرار ۳۲ یوم اللقاء ۳۳ یوم البقاء ۳۴ یوم القضاء ۳۵ یوم الجزاء ۳۶ یوم البلاء
۳۷ یوم البکاء ۳۸ یوم البعث ۳۹ یوم الحشر ۴۰ یوم الوعید ۴۱ یوم العرض ۴۲ یوم الوزن ۴۳ یوم الحق ۴۴
یوم الحکم ۴۵ یوم الفصل ۴۶ یوم الجمع ۴۷ یوم النشور ۴۸ یوم المصیر ۴۹ یوم الفتح ۵۰ یوم الخزی ۵۱ یوم العظیم
۵۲ یوم العقیم ۵۳ یوم عسیر ۵۴ یوم الدین ۵۵ یوم الیقین ۵۶ یوم النفخه ۵۷ یوم الصیحه ۵۸ یوم الرجفه
۵۹ یوم الزجره ۶۰ یوم الراجفه ۶۱ یوم السکره ۶۲ یوم الفزع ۶۳ یوم الجزع ۶۴ یوم المنتهی ۶۵ یوم المأوی
۶۶ یوم المیقات ۶۷ یوم المرصاد ۶۸ یوم القلق ۶۹ یوم الغرق ۷۰ یوم الانفطار ۷۱ یوم الانکدار ۷۲ یوم الانتشار
۷۳ یوم الانشقاق ۷۴ یوم الوقوف ۷۵ یوم الخروج ۷۶ یوم الخلود ۷۷ یوم الوعید ۷۸ یوم التغابن ۷۹
یوم عبوس ۸۰ یوم معلوم ۸۱ یوم موعود ۸۲ یوم مشهود ۸۳ یوم لا ریب فیه ۸۴ یوم تبلی السرائر
۸۵ یوم تشخص فیه الابصار ۸۶ یوم لا یغنی مولی عن مولی شیئاً ۸۷ یوم لا تملک نفس لنفس شیئاً ۸۸ یوم یدعون الی نار جهنم
۸۹ یوم یسحبون فی النار علی وجوههم ۹۰ یوم لا یجزی والد عن ولده شیئاً ۹۱ یوم یفر المرء من اخیه ۹۲ یوم لا ینطقون
ولا یؤذن لهم فیعتذرون ۹۳ یوم الامر یومئذ لله ۹۴ یوم لا ینفع مال ولا بنون ۹۵ یوم لا ینفع الظالمین معذرتهم ۹۶ یوم کشفت فیه الاستار ۹۷
یوم شخصت فیه الابصار ۹۸ یوم وضعت فیه الموازین ۹۹ یوم نشرت فیه الدواوین ۱۰۰ یوم لا یخزی الله النبی

اما بیان شرح اوصاف قیامت بعبارات فصیحه و اشارات ملیحه

ای درویش روز قیامت روزی باشد که حکمت حکیم لم یزل این مستوران اولئک کالانعام بل هم اضل چون بیطاران
داغ لعنت بر جبین شان کشد کلا انهم عن ربهم یومئذ لمحجوبون دوستان حالی و محرمان اسرار نهانی میان مکین و دشمنی بر سر
الاخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدو الا المتقین سکان اطباق این سماط زنگاری بر مسابقه فرمان سردار سپه
صف بر صف کشند یوم یقوم الروح والملائکة صفا طرائق خلائق این هفت بساط غبرا در فضای آن صحرا از جامهای
سرا و حرا سرمست گردند وتری الناس سکاری وما هم بسکاری ولکن عذاب الله شدید یا به ازین بگویم روز قیامت
روزی باشد که از ستور و شعف خاکیان تباه روزگار پرده های رداء این فلک دوار بر مثال اوتار چنگ از یکدیگر گسیخته گردد که
اذا السماء انفطرت از صدای آه خاکساران گناهکار کواکب ثواقب از درج برج آسمان چون قطرات اشک عاشقان ریخته
گردد اذا الکواکب انتثرت طوفان باران سحاب دیده اهل ندامت با رشحات عرق از ینابیع عروق اهل غرامت آمیخته گردد که
اذا البحار فجرت از ظهور نحوریوم ینفخ فی الصور گرد صدور از مدافن قبور برانگیخته گردد که و اذا القبور بعثرت آن روز باشد
که سجلات دلالت عصات و جنایات چون هیاکل از عنق اثام آویخته گردد و علمت نفس ما قدمت و اخرت یا بعبارت دیگر
تقریر کنم روز قیامت روزی باشد که آه دلسوختگان آئینه ماه و آفتاب را چون پشت تارک سیاه گرداند اذا الشمس کورت

تا آنکه آتش غم افروختگان بریق ولمعان نجوم وکواکب تباه گرداند کو اذا النجوم انکدرت عزیو وعوعای گروه گنهکاران کو بهانا شکوه
و جابر زاروداد المحال سیر [illegible] [illegible] عالم ان مهر وشفقت اقارب وعشائر را تمام معطل گرداند واذا العشار عطلت
سپه سالاران والملک علی ارجائها [illegible] [illegible] الی [illegible] [illegible] عوام کالانعام یوم لا ینطقون
ولا یؤذن لهم فیعتذرون [illegible] راچراگاه [illegible] واذا الوحوش حشرت فرمان سرداران وما جعلنا اصحاب النار
الا ملائکة [illegible] پروانگان یوم یکون الناس کالفراش المبثوث در بار های آتش نار الله الموقدة التی تطلع
کو اذا البحار سجرت [illegible] [illegible] [illegible] حامیة حطمه یوم تجد کل نفس ما عملت من
خیر محضرا در تحدید عقد [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] دلان علیکم لحافظین
در دیوان ولا تحسبن الله غافلا عما یعمل الظالمون [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] واذا الموءودة
سئلت بای ذنب قتلت [illegible] [illegible] ان الله لا یظلم مثقال ذرة [illegible] مال هذا الکتاب لا یغادر صغیرة ولا کبیرة
در وقت محاسبه [illegible] کتابک [illegible] جمع وخرج عاملان [illegible] [illegible] [illegible] واذا الصحف نشرت [illegible] یوم نطوی
السماء کطی السجل للکتب [illegible] آسمان را [illegible] [illegible] ولم یتفکروا فی خلق السموات والارض در [illegible] [illegible]
واذا السماء کشطت [illegible] [illegible] علیها تسعة عشر [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] سقر [illegible] [illegible] جحیم را
بگشاید کو اذا الجحیم سعرت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] سلطان [illegible] [illegible] محروم [illegible]
ذو الجلال [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] واذا الجنة ازلفت [illegible] عاشقان [illegible]
[illegible] موافق [illegible] فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره ومن یعمل مثقال ذرة شرا یره هرچه کرده [illegible] حاضر یابد که
علمت نفس ما احضرت للمؤلفه [illegible] قیامت [illegible] [illegible] [illegible] اسرار [illegible] [illegible] شود + هرکس که
اندر سر او حق بود قصد غیر او + [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] عاشقان شد [illegible] [illegible]
ار [illegible] [illegible] شود + سیر [illegible] آسمان [illegible] [illegible] عاشقان [illegible] [illegible] شود + [illegible]
[illegible] گشته ام [illegible] + [illegible] [illegible] که عالم چون شود [illegible] [illegible] [illegible] + یارب که [illegible]
[illegible] + هرکس [illegible] [illegible] شود [illegible] عیان + اسرار [illegible] [illegible] شود + [illegible]
[illegible] + لیلی اگر [illegible] [illegible] شود + او ساقی [illegible] پیمانه [illegible] + [illegible] نگاهی [illegible] تا که
[illegible] شود + چون [illegible] [illegible] تا حال دیگرگون شود + معشوق [illegible] عاشق
شود عاشق [illegible] معشوقی [illegible] + چون سوی عاشق [illegible] [illegible] شود + چون او سوی عاشق [illegible] [illegible] شود + +
مسکین [illegible] [illegible] + [illegible] [illegible] شود + صلی الله علی [illegible] محمد وآله واصحابه اجمعین

الفصل السادس فی احراج المتکبرین [illegible] [illegible] [illegible] علیه الصلوة والسلام [illegible] ریاض الاسرار

ان النبی صلی اللہ علیه وسلم قال یا انس اذا کان یوم القیمة یسلط اللہ تعالی علی بحور السماء والارض ریح الدبور حتی تصیر کلها نارا وتضاعف
حر الشمس عشرة اضعاف ویقام علی رؤس الخلائق قدر میلین ثم یخرج من جهنم نار مثل عنق الابل فیقوم علی رؤس الخلائق فیصیرون
مثل اللحم فی القدر من الحر فیقولون هل احد یتکلم فی امرنا حتی تعص اللہ تعالی سیدنا اما الی الجنة واما الی النار فلیس احد تجری علی الکلام
لانا فیاتون الی فیقولون یا حبیب اللہ الامان الامان اغثنا وکن شفیعنا الی رب العزة جل جلاله قال انس بن مالک رضی اللہ عنه
فیستند محمد صلی اللہ علیه وعلی آله واصحابه وسلم ازاره یذهب الی تحت العرش فیخر ساجدا ویمکث فی سجوده احد وعشرین یوما فیقول اللہ
تعالی ارفع راسک فانی لا انظر الیهم حتی یخرج من بین اظهرهم ثلثة نفر فیقول یا رب من هم فیخبر جبرئیل حتی یجیء بهم فیقول اللہ تعالی
جبرئیل اخرج ابلیس والدنیا والمتکبرین من بینهم فیجاء بالدنیا علی صورة عجوز فیقول اللہ تعالی للزبانیة جروها الی جهنم فیقول
الدنیا یا رب انت الحکم العدل الجواد سلم الی اهلی وخدامی ولعولتی واحبائی والذین عدوی فیسلم الیها اهلها ثم ینادی المنادی
این فرعون فیوتی به علی راسه قلنسوة النار لابسا قمیصا من قطران راکبا علی خنزیر فیقال این الجبارون والمتکبرون
فیوتی بهم فیطلق بهم الی النار امامهم فرعون ثم ینادی ثانیا این قابیل بن آدم فیوتی به علی راسه قلنسوة النار وعلیه قمیص من قطران
راکبا علی خنزیر ثم ینادی این الحاسدون فیضمونهم الیه فاته امامهم ثم ینادی این کعب بن الاشرف راس الیهود وعلمائهم فیوتی به لابسا
قمیصا من القطران علی راسه قلنسوة النار ثم ینادی این الذین کتموا الحق والعلم فیخرجون بهم معه الی النار وهو امامهم ثم ینادی
این عتبة بن ربیعة المخزومی فیوتی به علی راسه قلنسوة النار وعلیه قمیص من قطران ثم ینادی این المستهزئون فیطلقون بهم الی النار
وهو امامهم ثم ینادی این ابو جهل بن هشام فیوتی به ثم ینادی این الذین کذبوا علی اللہ ورسوله فیکون امامهم الی النار ثم ینادی
این الولید بن المغیرة فیوتی به ثم ینادی این المستهزئون بفقراء المسلمین فهو امامهم الی النار ثم ینادی این اجدع من قوم لوط الذی
رسم لهم اللواطة فیوتی به ثم ینادی این الذین ذهبوا علی رسمه وترکوا النساء الحلالات ثم ینادی این امرء القیس الشاعر فیوتی به کذلک
ثم یجمع معه الشعراء الی النار الذی کذبوا فی اشعارهم علی اللہ تعالی ورسوله ثم ینادی این مسیلمة الکذاب فیوتی به علی صفة مضت
ثم یقال این الذین یکذبون فهو امامهم الی النار ثم ینادی این هامان فیوتی به بهذا الصفة ثم یقال این الذی استغلوا بالاموال الاولاد
وخدمة الملوک فهو امامهم الی النار ثم ینادی این ابلیس علیه اللعنة فیجره سبعون الف ملک الی النار کما ذکرنا فینادی یا حاکم
العدل ادفع الی صیدی ومؤذنی وقرائی ومصاحفی وزنائی وفقهائی وحراقی وتجاری وطبالی وماشطتی فیقول الملائکة یا ملعون
وما صیدک فقال الذین اصابهم سبیل الحرص مؤذنی اللعانون وقرائی المغنون ومصاحفی الواشمة والمستوشمة تکوی علیه بکل
ابرة ستمائة الف کیة وزنائی الکهنة والسحرة وفقهائی المسهرون واصحاب المخاریق الآکلون الطیبات وحراقی الذین یحرقون
حواشی المسکر وتجاری بائع الخمر وبائع البربط وطبالی الذین یضربون الطبول والطنبور والدفوف ومواشطی الذین یغرسون الکرم
لاجل المسکر والذین یقطعونها ویعصرونها والذین یسقونها الی سبعین نفسا کلهم شرکاء فی اثم الخمر فیخرج حیة من جهنم راسها
وغلظ عنقها مسیرة سبعین عاما فتجمعهم وتطرحهم فی النار فتبقی عرصات القیمة من شر الناس وشرار خلق اللہ تعالی فتصیر قائما

صفصفا او طرحت خرزة بالمشرق بعدة الى المغرب لا تحبسها شيء ولو ان الله تعالى فضح عبدًا اراه جميع خلقه

ولو اكرم عبدًا اراه جميع خلقه ثم يدعو الخلق الى الحساب

الفصل السابع في ذكر مقدمات محاسبة الله تعالى عبده يوم القيامة عن معاذ بن جبل رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال ان الله تعالى ينادي يوم القيامة بصوت رفيع يا عبادي انا الله تعالى لا اله الا انا ارحم الراحمين واحكم الحاكمين واسرع الحاسبين يا عبادي لا خوف عليكم ولا انتم تحزنون احضروا حجتكم فانكم مسئولون محاسبون يا ملائكتي اقيموا عبادي صفوفا صفوفا على اطراف انامل اقدامهم للحساب قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما منكم احد الا سيكلمه ربه ليس بينه وبينه ترجمان ولا حجاب يحجبه وذكر في الاحياء للامام الغزالي رحمة الله عليه اعلم ان قبل الابتداء بالسؤال يظهر نور العرش واشرقت الارض بنور ربها وايقن كل عبد باقبال الجبار لمسائلة العباد وظن كل واحد انه ما يريد احد سواه وانه المقصود بالاخذ اليه دون من عداه فيقول الجبار جل جلاله عند ذلك يا جبرئيل ائتني بالنار فجاء بها جبرئيل عليه السلام وقال يا جهنم اجيبي لخالقك فصادفها جبرئيل على تغيظها وغضبها فلم تلبث بعد ندائه ان ثارت وفارت وزفرت الى الخلائق وشهقت وسمع الخلائق تغيظها وزفيرها وانتصب خزنتها متشوفين الى الخلائق غضبا على من عصى الله تعالى فعند ذلك تساقطوا على ركبتهم وولوا مدبرين وينادي الظالمون بالويل والثبور وينادي الصديق يقول نفسي نفسي فبينا هم كذلك اذ زفرت النيران زفرتها الثانية فيضاعف خوفهم وظنوا انهم ماخوذون ثم زفرت الثالثة فتساقط الخلائق على وجوههم وبلغت القلوب لدى الحناجر كاظمين فذهبت العقول من السعداء والاشقياء اجمعين فاذا راوا ما اقيم من السياسات على الانبياء والصديقين اشتد الفزع على العصاة ففر الوالد من ولده والاخ من اخيه والزوج من زوجته وبقي كل واحد منتظر الامر وذكر في التنبيه عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال اذا كان يوم القيمة جمع الخلائق بصعيد واحد جنهم وانسهم والامم حتى صفوف ينادي مناد ستعلمون اليوم من اصحاب الكرم ليقوم الحامدون الله تعالى على كل حال فيقومون فيسرحون الى الجنة ثم ينادي ثانيا ستعلمون ليقم اليوم من اصحاب الكرم ليقم الذين تتجافى جنوبهم عن المضاجع الاية فيقومون فيسرحون الى الجنة ثم ينادي ثالثا ستعلمون اليوم من اصحاب الكرم ليقم الذين لا تلهيهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله واقام الصلوة وايتاء الزكوة فيقومون فيسرحون الى الجنة فاذا اخذ الى الجنة الثلث خرج عنق من النار فاشرف على الخلائق وله عينان بصيرتان ولسان فصيح فيقول اني وكلت بثلاث بكل جبار عنيد فتلتقطهم من الصفوف لقط الطير حب السمسم فتحبسهم في جهنم ثم تخرج الثانية فيقول اني وكلت بمن اذى الله ورسوله فتلتقطهم من الصفوف فتحبسهم نار جهنم ثم تخرج الثالثة فقال ابو المنهال راوي الحديث عن شهر بن حوشب عن ابن عباس رضي الله عنه فحسبته قال انا وكلت باصحاب التصاوير فتلتقطهم من الصفوف فتحبسهم في نار جهنم فاذا اخذ هؤلاء الثلاثة وهذه الثلاثة نشرت الصحف ووضعت الموازين ودعي الخلق للحساب وذكر في زهرة الرياض عن عمرو بن العاص رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا جمع الخلائق نادى مناد اين اهل الفضل قال فيقوم ناس وهم يسير فينطلقون سراعا الى الجنة فيتلقاهم الملائكة فيقولون انا نراكم سراعا الى الج

فمن انتم قالوا نحن اهل الفضل فيقولون ما كان فضلكم قالوا اذا ظلمنا صبرنا واذا اسيء الينا عفونا فيقول لهم ادخلوا
الجنة فنعم اجر العاملين ثم ينادي اين اهل الصبر فيقوم ناس وهم يسيرون سراعا الى الجنة فيلقاهم الملائكة فيقولون
انا نريكم سراعا الى الجنة فمن انتم فيقولون نحن اهل الصبر فيقولون من انتم فما كان صبركم قالوا كنا نصبر على طاعة الله
ونصبر عن معاصي الله فقال لهم ادخلوا الجنة ثم ينادي مناد اين المتحابون في الله فيقوم ناس وهم يسيرون سراعا الى الجنة فيلقاهم الملائكة فيقولون
من انتم فيقولون نحن المتحابون في الله فيقولون وما كان تحابكم في الله قالوا كنا نتحاب في الله ونتباذل في الله فيقال لهم ادخلوا
الجنة فقال النبي صلى الله عليه وآله وسلم توضع الموازين للحساب بعد الدخول لهولاء الجنة وذكر في زهرة الرياض ان الله تعالى يقول
يوم القيمة للوح اين الاشياء التي اودعتها عندك ما صنعت فيصيح اللوح صيحة ذلك السوال لو كان لاهل السموات والارض لموت
لماتوا كلهم من هيبة من تلك الصيحة فيقول يا رب وكلت على اسرافيل فسلمتها اليه فيقول الله تعالى قدموا اسرافيل حتى جاء
فيجروا اليه سبعين الف ملك فيقوم بين يدي الله سبحانه فيذوب اسرافيل كما يذوب الملح في الماء فيبقى كالرجيف الا رب
هل جلاله ما صنعت بالرسالات والآيات التي حملتكما فيصيح اسرافيل صيحة من هيبته ذلك لو كان لاهل السموات والارض
موت لماتوا كلهم من شدة تلك الصيحة ثم يقول يا رب بلغتها الى ميكائيل عليه السلام فيقول الله تعالى قدموا ميكائيل فيجروا
اليه سبعون الف ملك كل ملك من فوقه يرفع جميع الثقلين اصعد فيصيح ميكائيل صيحة من هيبته ذلك السوال لو كان لاهل السموات
والارضين موت لماتوا كلهم من هيبة تلك الصيحة فيقول بلغتها الى جبرئيل فيقول الله تعالى قدموا جبرئيل للحساب فيجروا اليه
سبعون الف ملك فيصيح جبرئيل عليه السلام وميكائيل عليه السلام صيحة لو كان لاهل السموات والارضين موت لماتوا كلهم من
هيبة تلك الصيحة فيقول بلغتها الى محمد صلى الله عليه وسلم فيامر الله تعالى ان يقدم محمد عليه السلام بالرفق واللين ويقول الله تعالى
لا تقدموا حبيبي كما قدمتم جبرئيل واسرافيل وميكائيل عليهم السلام فياتيه الملائكة مع جبرئيل فيقولون له اجب ربك
فيقول له جبرئيل يا محمد تدارك فان محنتي معك انا كان لا محل هذا اليوم قال فقال النبي صلى الله عليه وسلم فاستدار اربع واربع لواء
الى علي رضي الله عنه فاضجع بين يدي الله عز وجل فيقول الله ارفع رأسك سل تعطه واشفع تشفع ثم يقول الله عز وجل هل بلغك جبرئيل
اماتتي ما اقول نعم فيقول وما صنعت بها فاقول بلغتها الى امتي قال فيامر الله تعالى حتى تقدم امتي فاقول يا رب امهم ضعفاء
فيقول الله تعالى لا بد من ذلك فا ... ثلاث مرات ثم اقول في المرة الرابعة يا رب ايذن لي حتى اذهب الى آدم صلوات الله وسلامه
عليه فيأذن لي فاذهب اليه فاقول يا آدم انت ابو هولاء الخلق وانا ابنهم فترى تغيراتي وجهي واقول ان اصابت ... ولا يكون الحجة لنا
فيقال حتى تقسم ذنوبهم فارفع انت السعداء وانا ارفع الضعفاء حتى ينجو الخلق ولا يعصي فيقول آدم انا مشتغل بنفسي لا اتفرغ
لهم قال فارجع محمد صلى الله عليه وسلم احفاد واصحابه على اسمه ويقول امتي امتي لا اريد فاطمة الزهراء والحسن المرتضى ولا الحسين الشهيد لا اريد
نفسي بل اريد امتي فيقول الله تعالى عز ... يا محمد اعطيك ما ترضى به فوق الرضا ذلك قوله تعالى ولسوف يعطيك ربك فترضى
كذا ذكره في زهرة الرياض وذكر في تفسير بحر العلوم لما قيل لمحمد المصطفى صلى الله عليه وسلم يوم القيامة قدم امتك للحساب فيقدم تحسار الرأس

الانصار والمهاجرین وکرام التابعین وعلماء الدین وصلحاء المسلمین ومعاشر المتقین وطوائف المصلحین وجماعة التائبین فیقال له
جاء المصلون فاین المفسدون جاء المخلصون فاین المعلنون جاء المستطیعون فاین العاصون جاء الذاکرون فاین الناسون جاء الراحمون فاین
القاسون جاء الوافون فاین الخائنون جاء العالمون فاین الجاهلون جاء العادلون فاین الظالمون جاء العابدون فاین المعاندون
جاء الصائمون فاین الشاربون جاء المتصدقون فاین العاصون جاء المقربون فاین المطرودون جاء المؤمنون فاین المعتدون جاء
اهل المساجد فاین اهل الخواهر جاء البارون فاین العاقون فیقول رسول الله صلی الله علیه وسلم یا رب یا کان هذا وعدی منک حتی
لست قلت لی ولسوف یعطیک ربک فترضی وقد کنت اعطیت کل نبی دعوة مستجابة فاسألها فی الدنیا واعطیته سأل آدم قبول توبته
ونوح هلاک امته وابراهیم قال رب هب لی من الصالحین ویعقوب سأل رد الولد الیه وداود سأل غفران زلته وسلیمان سأل ملکا لا ینبغی
لاحد من بعدی وموسی سأل غرق عدوه وعیسی نجاه من قومه ویونس الخروج من الحوت وایوب الخلاص من ضره فاعطیت کل نبی سؤله وانی
ذخرت دعوتی وقد جاء هؤلاء الانبیاء الیوم وکل واحد منهم سأل نفسه ویقول نفسی نفسی وانا اقول امتی امتی هذا آدم یقول خلصنی واقع
کوار [illegible] وهذا نوح یقول نجنی وافعل بولدی ما شئت وهذا ابراهیم یقول اعف عنی وافعل باسمعیل واسحق ما شئت وهذا یعقوب
یقول اعفنی وافعل بیوسف ما شئت وهذا داود یقول تجاوز عنی وافعل بسلیمان ما شئت وهذا عیسی یقول ارحمنی وافعل بامی ما شئت
هذا زکریا یقول ادخلنی الجنة وافعل بیحیی ما شئت وانا اقول اغفر لامتی وافعل بی ما شئت صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلی جمیع الانبیاء
فیقول الله تعالی یا محمد قد جعلت فیما رضیتنا فعل بک الیوم ما ترضی ولولا العتاب ما کان مع امتک الحساب یا محمد یا امت تو حساب کسے
ردو بروں شود یا مرا ایشاں آید یا ایشاں امروز آید آنچہ مرا ایشاں آید کوہ کوہ را ذرہ ذرہ گردانم وآنچہ ایشاں را امروز آید ذرہ ذرہ را کوہ کوہ گردانم
وذکر فی ریاض الابرار نقلا عن المعتمد روایة عن ابن عباس رضی الله عنهما قال نظر الرسول صلی الله علیه وسلم یوما الی ابی بکر وعمر وعلی رضی الله
عنهم ثم بکی فقالوا ما یبکیک یا رسول الله قال ذکرت القیمة واهوالها یا ابا بکر قال یا نبی الله کیف یکون ذلک الیوم قال اذا کان یوم القیمة واجتمع
الخلائق بفصل القضاء نادی مناد این امة محمد قوموا الی العرض علی الرحمن فبکی امتی وینادون یا محمد این انت فاقوم انا واقول لبیک لبیک
امتی ما تشاؤن فینادون یا محمد انا قد امرنا بالعرض علی الرحمن فاقول امتی کونوا خلفی وارفعوا رؤسکم بقول لا اله الا الله فیقومون خلفی
الرجال والنساء وانا بین یدیهم فاقول یا جبرئیل کن خلف امتی ویا میکائیل کن عن یمین امتی ویا عزرائیل کن عن یسار امتی فینادی
جبرئیل علیه السلام عن یمین العرش یا امة محمد القرشی قوموا الی الحساب فانا بیان هذه الامة علی ما جاء فی بعض الاخبار ذکر الامام البردوسی
رحمه الله فی روضة العلماء مرویا عن ابن عباس وابن مسعود رضی الله عنهما انهما قالا جاء اعرابی الی رسول الله صلی الله علیه وسلم بسمه فطلبه
فقال یا محمد کیف فضل امتک علی امة هود وصالح وشعیب وسائر الانبیاء علیهم السلام فقال یا اعرابی فضل امتی علی امتهم کفضلی علی سائر
الانبیاء وفی روایة کفضل الرب تعالی علی جمیع الخلائق قال کیف یا محمد قال یجیء نبی ومعه رجلان ونبی معه رجل ومن معه رجال ما بین ثلثة وعشرة واقل
واکثر وانا اجیء یوم القیمة ومعی زمرة من الزمر غر محجلون من آثار الوضوء والسجود لا یحصی عددهم الا الله تعالی فامر واحد منهم من الانبیاء فانهم
یقولون ما شبههم الا الانبیاء فقال یا محمد کم فوج امتک یوم القیامة قال اربعة افواج کلهم فی الجنة واما الفوج الاول فان لهم شفاعة کشفاعة

الانبیاء صلوات اللہ علیہم اما الفوج الثانی فیدخلون الجنة بلا حساب ولا عذاب فقال الاعرابی یا محمد وکیف یدخلون الجنة بلا حساب
ولا عذاب قال انہم شہداء اللہ فی الارض قال وہم سموا شہداء اللہ فی الارض قال لانہم یشہدون ان اللہ تعالی واحد
ویشہدون انی رسول اللہ حق ویشہدون ان وعده ووعیده حق تعالی قال یا محمد فما الفوج الثالث قال یحاسبون حسابا یسیرا
ثم یدخلون الجنة قال یا محمد وکیف یحاسب ہؤلاء حسابا یسیرا ولم یحاسب الاولون قال لان لہم ذنوبا وخطایا قال فما یصنع بذنوبہم قال یحملہا
المشرکون فقال الاعرابی یا محمد المشرکون یحملون ذنوب غیرہم فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم لانہم خلقوا للنار لا یبالون ما حملوا فقال
الاعرابی یا محمد فہل انزلت علیک آیة ان المشرکین یحملون ذنوب غیرہم فقال نعم انزلت علی فیہم ولیحملن اثقالہم واثقالا
مع اثقالہم ای یوم القیمة فقال الاعرابی فہل انزلت علیک آیة اخری غیر ہذه الآیة قال نعم لیحملوا اوزارہم کاملة یوم القیمة
ومن اوزار الذین یضلونہم بغیر علم فقال الاعرابی شقی ہؤلاء الذین یحملون ذنوب غیرہم ما اکرم ہذا الفوج علی اللہ تعالی
فاخبرنی عن الفوج الرابع قال یدخلون الجنة بشفاعتی قال سبحان اللہ یدخلون الجنة بشفاعتک یا محمد فضحک النبی صلی اللہ علیہ
وسلم حتی بدت نواجذه قال یا اعرابی اما تدری ان مفاتح الجنة بیدی یوم القیمة وانا خازنہا قال اتکون مفاتح الجنة بیدک فلا
یدخلہا الا امتک قال نعم ان آمنوا فقال الاعرابی فمن یمنعنی ان اکون الخازن الذی بیده مفاتیح الجنة یا محمد انا آمنت بک وباللہ
فتحت لی الجنة حتی ادخلہا قال نعم قال ہل لاہل بیتی منہا قال نعم ان آمنوا فقال فاعرض علی الاسلام قال فعرض النبی علیہ السلام
فاسلم ثم قال یا رسول اللہ اذا امرت بالقوم فقالوا الناس ما اسم ہذا القول لہم قال قولوا نحن المسلمون فقال یا رسول اللہ لم سموا المسلمین
قال لانہم یسلمون من النار یوم القیمة فقال الاعرابی بدل لی اسما غیر مطرح فسماه النبی صلی اللہ علیہ وسلم مسلما فقال الاعرابی طوبی ہذا
الاسم بعد مطرح مسلم فقال لہ النبی صلی اللہ علیہ وسلم وای نعیم افضل من ہذا ملت بعد الکفر الایمان وبعد النار الجنة وبعد اللات والعزی
اللہ سبحانہ وتعالی ورسولہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال الاعرابی فہل لامتک اسم غیر ہذا فقال نعم المؤمنین فقال ولم سموا مؤمنین قال لانہم
آمنون من الفزع الاکبر یوم القیمة قال فاخبرنی یا رسول اللہ من لم یؤمن بک فما لہ قال یدخلہ اللہ تعالی النار یا اعرابی فقال الاعرابی
ومن یدخلہا یا محمد قال الیہود والنصاری والصابئون والمجوس والمنافقون قال فلم سموا یہودا قال لانہم اذا اصابوا نبیا اخذوه
ما یکرہم ولم یکن یاس بہم رطہم بہم الا واقتلوں الانبیاء حتی یقتلوا فی غداة سبعین نبیا قال ولم سموا النصاری قال لانہم نصروا فی الارض
حتی تمسروا او قالوا غیر الحق وسموا عیسی علیہ السلام ربا قال ولم سموا الصابئین قال لانہم اذا اصابوا نبیا عمدوا الی قدور فملأوہا
رصاصا فاذا ذابت لہ رمیا منہ صبوه علی راس الانبیاء قال ولم سموا منافقین قال لانہم امنوا الی فاذا خلوا الی شیاطینہم قالوا انا ساخر [لیسے قلعی]
ومحسون فقال الاعرابی فہل منا احد یدخل النار فقال النبی علیہ الصلوة والسلام وکیف یدخلونہا وقد سمی اسم اللہ تعالی مسلمین فقال الاعرابی
المسلمون یدخلون فقال یا اعرابی لو لم یدخلوا لجار اللہ بقوم آخرین فیدخلون فیدخل الجنة قال یا رسول اللہ الحمد للہ الذی ہدانی لدینک
واجعلنی من امتک قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وای نعیم افضل من ہذا انقذک اللہ تعالی من النار بعد ان کنت علی شفیرہا ثم قام النبی
صلی اللہ علیہ وسلم ودخل المنزل وقام اصحاب النبی رضی اللہ عنہم الی الاعرابی فقبلوا رأسه واکرموه وقالوا ما وجدنا ہذه الکرامة الا بسببک

هذا معنى قوله تعالى وما ارسلناك الا رحمة للعالمين اما ذكر شيء من قضاء الله تعالى ورحمته على طوائف المعذورين ذكر في تفسير بحر العلوم
عن ابي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اول الناس يقضي الله تعالى فيه رجل استشهد فاتي به فعرفه نعمه فعرفها
قال ما عملت فيها قال قاتلت فيك حتى استشهدت قال كذبت ولكنك قاتلت ليقال هو جرئ وقد قيل ثم امر به فسحب به حتى القي في
النار ورجل تعلم العلم وعلمه وعلم القرآن فاتي به فعرفه نعمه فعرفها قال ما عملت فيها قال تعلمت فيك علمته وقرأت القرآن فيك
قال كذبت ولكن تعلمت ليقال هو عالم وقد قيل قرأت القرآن ليقال هو قارئ فقد قيل ثم امر به فسحب به على وجهه حتى القي في النار
ورجل وسع الله عليه اعطاه من انواع المال فاتي به فعرفه نعمه فعرفها قال ما عملت فيها قال ما تركت من سبيل الله تحب ان ينفق
الا انفقت فيه لك قال قد كذبت ولكنك فعلت ليقال هو جواد فقد قيل فامر به فسحب على وجهه حتى يلقى في النار واما البحث ذكر
في بحر العلوم ايضا ان الخلائق لما جمعوا في العرصات نزل ملك من السماء فنادى كل فريق من الكفار وهو قوله تعالى واستمع يوم
ينادي المناد من مكان قريب فيقول للدهرية چرا انكار خدا كرديد چون آسمانی بدیدید برکشیده و زمینی دیدید گسترده و نبات دیدید
رویانیده و خلقان دیدید آفریده بدانستید که اینها را صانعی است پس بدیده چون هیچ بنای بدون بانی نیست چرا ندانستید که عالم را صانعی
هست ربانی وخالقی است سبحانی فعند ذلك بهتوا وسكتوا ثم يقول للثنوية چرا صانع را دو گفتید بدلیل ظاهر من بدانستید که شهر را
دو امیر روا نیست عالم را دو خدا چگونه روا باشد ایشان نیز منقطع شوند ثم يقول للمشبهة لم شبهتم الخالق بخلقه اما رايتم المباني لا تشبه
بانيها والبحار لا تشبه صورة والصنائع لا تشبه مصنوعه وكذلك كل عامل لا يشبه معموله فكيف يشبه الخالق مخلوقه فينقطعون ثم يقول
لعبدة الشمس لم عبدتم غير الله واشركتم خلق الله بالله فيقولون رجونا شفاعتها فيقول لهم اما رأيتموها كانت تنكسف فيتضرع
الصبيان الذين لا ذنوب لهم ويشفعون حتى تنجلي بشفاعتهم فكيف رجوتم شفاعتها لكم فيلزمهم الحجة ثم يلزم الحجة على اصحاب الذنوب بعد
الزامها على اهل الكفر فبدأ بالملوك يقول لهم قد ملكتم فهل عدلتم وبسطتم ام ظلمتم ووليتم امور الناس فضيعتم فيقولون كانت الرعية كثيرة
والامور عسيرة واطراف المملكة متباينة واحوال الرعية مختلفة فخطى علينا بعضها وعجزنا عن بعضها فيقول لهم لا انتم كنتم اكثر ملكا
من سليمان ابن داؤد عليهما السلام ملك كل الدنيا فعدل في كل الوعيد واجرى الامور بينهم بالعدل والتسوية فلم ينقص في قضائه ولا في
حق خلقه فيتحيرون عن الجواب فيلزمهم الحجة ثم يخاطب الاغنياء الذين لم يؤدوا حقوق الغني ويلزمهم الحجة بابراهيم الخليل صلوات الله
وسلامه عليه فيقول اعطيتم لم حصلتم ويكلم الفقراء ويلزمهم لعيسى عليه الصلوة والسلام ويحتج على المعلولين بايوب عليه السلام وعلى
المحزونين بيعقوب عليه الصلوة والسلام وعلى المملوكين بيوسف عليه الصلوة والسلام وعلى المحبوسين بيونس عليه السلام فاذا لزمت الحجة
على اصناف الخلق وبرد الامر نصب الميزان ونشر الدواوين وفتح ابواب الجنان ورفع دركات النيران وتعلق الخصوم بالخصوم والمظلوم
بالظالم وافتتح الحساب وعرض الكتاب واشتد الامر والحال وظهر الافزاع والاهوال وقال عند ذلك النبي عليه السلام لخلفاء الراشدين
اعينوني في امر امة المساكين ابو بكر را گوید رضی الله عنه که روزی عظیم است و کاری مهم دل تو پر ضعفا امت رحیم تو بر سر دوراه بایست
اگر کسی از راه دوزخ برسد در آو بر وی بهشت رو اگر کسی نیایی مرا آواز ده عمر را گوید رضی الله عنه تو مرد با صلابتی ترازو گاه رو اگر کسی را یک حکوی

سبک آید در پلۂ آویزد او را فرو کشد اگر بسی بیابی مرا واقف گردان عثمان را گوید رضی اللہ عنہ تو مرد شرمساری تو بجای نامہ خواندن مرد اگر کسی را نامہ بدست چپ آید تو بگیر و بدست راست او دہ واگر بسی بیابی مرا بانگ کن و علی را گوید رضی اللہ عنہ تو مرد مردانہ و در شجاعت یگانہ برو در دوزخ برو اگر مالک کسی را در دوزخ در کشد ربا مکن و از دست وی باز ستان و اگر بسی بیابی مرا بخوان گاہی ابوبکر فریاد میکند یا رسول اللہ امت را بدوزخ میبرند و سخن من نمیکنند دریاب گاہی عمر نعرہ زند کہ یکی را کہ گفتہ معصیت راجح آمدہ من بیامدم لشتاب گاہی عثمان میگوید کہ یکی را نامہ بچپ دادند من نتوانستم نگرفتم بفریاد رس گاہی علی میخروشد کہ یکی را در دوزخ کشیدند و جہد من پیش نرفت مادر تماشای سید عالم صلی اللہ علیہ وسلم گاہ اینجا رود و گاہ آنجا دود گاہ از رنج رنجہ شود و گاہ از آنسو بر سد میدود امتی امتی بچپ میدود امتی امتی یکی را از میزان بیرون میستاند و دیگری را از رو فرو میکشد و دیگری را نامہ از چپ براست میآرد و دیگری را از دوزخ بیرون میکشد وی درکار تو بدین با شفقت و تو در مراعات سنت وی بدین بی رغبتی واللہ تعالی المنقذ من الضلال و ذکر فی صحاح ای المصابیح عن ابی سعید الخدری رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال یقول اللہ تعالی یا آدم فیقول لبیک و سعدیک والخیر کلہ بیدیک قال اخرج بعث النار فیقول یا رب وما بعث النار قال اللہ تعالی من کل الف تسع مائۃ و تسعۃ و تسعین فعندہ یشیب الصغیر وتضع کل ذات حمل حملھا وتری الناس سکاری وما ھم بسکاری ولکن عذاب اللہ شدید قالوا یا رسول اللہ وایّنا ذلک الواحد قال ابشروا فان منکم رجل ومن یاجوج وماجوج الف ثم قال والذی نفسی بیدہ ارجو ان تکونوا ربع اہل الجنۃ فکبّرنا فقال ارجو ان تکونوا ثلث اہل الجنۃ فکبّرنا فقال ارجو ان تکونوا نصف اہل الجنۃ فکبّرنا قال ما انتم فی الناس الا کالشعرۃ السوداء فی جلد ثور ابیض او کشعرۃ بیضاء فی جلد ثور اسود و ذکر فی حدیث آخر ارجو ان تکونوا ثلثا اہل الجنۃ وھذا الروایۃ وافقۃ لعدد صفوف اہل الجنۃ فانھم مائۃ وعشرون صفا ثمانون منها امۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم واربعون من کل الامم کذا مروی عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ذکر فی تفسیر شرح التعرف ان اللہ تعالی لما عین بعث النار تسع مائۃ و تسعۃ و تسعین لآدم علیہ الصلوۃ والسلام فبکی آدم علیہ السلام علی اولادہ فخوطب یا آدم لا تحزن علیھم فانی لا ادخل النار الیوم الا من علمت انی لو ادخلت النار سبعین مرۃ ورددتہ الی الدنیا عاد الی کفرہ

فصل الثامن فی ذکر کیفیت المسائلۃ

قال اللہ تعالی فوربک لنسئلنھم اجمعین عما کانوا یعملون فی ذکر فی الاحیاء انہ ورد اما بیان قال اللہ تعالی یوم یجمع اللہ الرسل فیقول ماذا اجبتم قالوا لا علم لنا من شدۃ ذلک الیوم تذھل عقول العقلاء حتی الانبیاء و تمحی علومھم من شدۃ الھیبۃ فانھم قد علموا ماذا اجیبوا ولکن دھشت عقولھم فلا یدرون ماذا اجیبوا فیقولون من شدۃ الھیبۃ لا علم لنا انک انت علام الغیوب وھم فی ذلک الوقت صادقون اذا طارت عقولھم ثم ضعفا اللہ تعالی لھم حتی ہبط الروع عنھم واحاوا بعد ما شاء اللہ تعالی کما یحیی فی موضعا شاء اللہ تعالی ثم یجی کل من الخلائق فاول من یدعی للسوال ما ذکر فی التیسیر اذا تقوم الملائکۃ حاملین حمل العرش فیامر اللہ تعالی منادیا فینادی این فلان ابن فلان بحیث یسمع الناس فی تلک الصوت ویخرج ذلک المنادی من الموقف فاذا وقف بین یدی رب العالمین جل جلالہ قیل اصحاب المظالم فینادی رجلا رجلا فیوخذ من حسناتہ فیدفع الی المظلوم بقدر لا بیان ذلک بھا الا ... الحسنات وردّ من السیئات فلا یزالون یستوفون من حسناتہ حتی لا تبقی حسنۃ فیوخذ من سیئاتھم فیرد علیہ فاذا فرغ عن حسابہ قیل لہ ارجع الی امک الھاویۃ فانہ لا ظلم الیوم ان اللہ سریع الحساب

فلا يبقى يومئذ ملك مقرب ولا نبي مرسل ولا شهيد الا ظن لما يرى من شدة الحساب انه لا ينجو الا من عصمه فهذا ظن المقربين فما ظنك
بظنون المجرمين وذكر في الاحياء ان عيسى ابن مريم عليه الصلوة والسلام يوتى به فيقول الله تعالى ءانت قلت للناس اتخذوني
وامي الهين من دون الله فيبقى يتفسخ تحت هذا السوال سنين فيا اخي اذا كانت السياسة على الانبياء هكذا فما ظنك بحال العصاة
ثم تقبل الملائكة فينادون واحدا واحدا يا فلان بن فلان هلم الى موقف العرض وعند ذلك ترتعد الفرائص تضطرب الجوارح
وتبهت العقول ويتمنى اقوام ان يذهب بهم الى النار ولا يعرض قبائح اعمالهم على الجبار جل جلاله فيسال الله تعالى كل واحد واحد
شفاها عن قليل عمله وكثيره وعن سره وعلانيته عن جميع جوارحه واعضائه وذكر في خلاصة الحقائق عن معاذ بن جبل رضي الله عنه
قال لا تزول قدم عبد حتى يسال عن اربع عن عمره فيما افناه وعن جسده فيما ابلاه وعن علمه فيما عمل وعن ماله من اين اكتسب وفيم انفقه
وذكر في تفسير بحر العلوم للامام السميع(?) قدس الله روحه اعلم ان في الحساب عشرة مباحث الاول من يلي الحساب والثاني ما سرعته(?)
والثالث كيف مراتب الناس في الحساب والرابع هل احد لا يحاسب والخامس من الحساب اليسير والسادس كيف مناقشة الحساب
والسابع هل يحاسب الكفار والثامن وما مدة الحساب والتاسع واين يحاسبون والعاشر وما لطف الله سبحانه في محاسبة العاصي
والاول قال شمس الائمة الحلوائي رحمه الله ظاهر القرآن يدل على ان الله تعالى هو يلي حساب المومنين قال الله تعالى وكفى بنا حاسبين
وقال وهو اسرع الحاسبين وقال وهو سريع الحساب وقال عليه السلام ما من عبد الا ويكلمه يوم القيمة ليس بينه وبينه ترجمان
فينظر العبد عن يمينه فلا يرى شيئا وعن شماله فلا يرى شيئا وينظر امامه وليس امامه الا النار واتقوا النار ولو بشق تمرة فان لم يجد احدكم
فبكلمة طيبة وعن انس رضي الله عنه قال جاء اعرابي الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا نبي الله من يتولى حساب الخلائق فقال النبي صلى الله
عليه وسلم يا اعرابي الله عز وجل قال فتبسم الاعرابي ثم وضع يده على فواده فقال النبي صلى الله عليه وسلم مما تبسمت يا اعرابي قال الآن طابت
نفسي فقال النبي صلى الله عليه وسلم وكيف ذلك يا اعرابي فقال لان الكريم اذا حاسب تفضل وسمح وفي رواية الكريم اذا حاسب سامح واذا
قدر عفا فقال النبي صلى الله عليه وسلم صدقت يا اعرابي ان الكريم اذا حاسب تفضل وسمح وفي رواية قال صلعم صدق الاعرابي ولا كريم اكرم
من الله وهو اكرم الاكرمين ثم قال عليه السلام فقه الاعرابي وقيل توكل الله تعالى بذلك الملائكة فاذا حاسبوا امره صو المحاسب(?) واما السوال
الثاني فان الحساب يحصل فيهم في اسرع ما يتوهم العبد قال الله تعالى وهو اسرع الحاسبين ولا يحتاج في ذلك امر مدة والناس في
الدنيا اذا حاسبوا احتاجوا الى الترتيب والله تعالى لا يشغله شان عن شان فكما يحيي الارض بعد موتها بغير ترتيب ترى الارض هامدة
فاذا انزلنا عليها الماء اهتزت وربت وانبتت من كل زوج بهيج تنشق الارض وتنشق الاوراق وتزهر(?) بالقدرة فالله تعالى فامر الحساب كذلك
لا يعزب عنه شئ ولا يعتاص عليه امر ومحاسبة الكل عنده ومحاسبة الواحد واحدة قال الله تعالى ما خلقكم ولا بعثكم الا كنفس واحدة
واما الجواب عن الثالث فالمسلمون في مقام الحساب على مراتب قال رسول الله صلى الله عليه وسلم امتي اربعة افواج الفوج الاول لهم شفاعة
كشفاعة الانبياء عليهم السلام قيل من هم يا رسول الله قال الشهداء والفوج الثاني لا حساب عليهم ولا عذاب هم الحامدون لله تعالى على كل
حال والفوج الثالث يحاسبون حسابا يسيرا ويقادون(?) على الكفارة والفوج الرابع اهل الكبائر واما شفيعهم وان من شفاعتي لا تسود

بهم ولا ترق اعينهم ولا يفرّون في السلاسل مع الشياطين ولا يدركون في الادبار مع الكفار هذا حديث حال في غاية العلو ذكره الامام
مير بحر العلوم واما الجواب عن الرابع ذكر من يدخل الجنة بلا حساب ولا عذاب روى البخاري عن ابن عباس رضي الله عنه قال خرج علينا
رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم فقال عرضت علي الامم ثم النبي ومعه الرجل ثم النبي معه الرجلان والنبي ليس معه احد والنبي
معه الرهط فرأيت سوادا كثيرا فرجوت ان يكون امتي فقيل لي هذا موسى وقومه ثم قيل انظر فرأيت سوادا كثيرا قد سد الافق فقيل لي انظر
هكذا وهكذا فرأيت سوادا كثيرا فقيل لي هؤلاء امتك ومع هؤلاء سبعون الفا يدخلون الجنة بغير حساب فتفرق الناس ولم يبين لهم رسول الله صلى الله عليه
وسلم فتذاكر ذلك اصحابه وقالوا اما نحن ولدنا في الشرك ولكنا قد آمنا بالله ورسوله وهؤلاء هم ابناؤنا فبلغ ذلك رسول الله صلعم فقال هم الذين
لا يسترقون ولا يكتوون ولا يتطيرون وعلى ربهم يتوكلون فقام عكاشة رضي الله عنه فقال ادع الله ان يجعلني منهم فقال انت منهم ثم قام
آخر فقال مثل قول عكاشة فقال النبي صلعم سبقك بها عكاشة وذكر الشيخ ابو بكر بن اسحاق الكلاباذي قدس الله روحه في معاني الاخبار
عن عائشة رضي الله عنها قالت فقدت النبي صلى الله عليه وسلم ذات ليلة فاتبعته فاذا هو في صومعة يصلي فرأيت على رأسه انوارا ثلاثة
فلما قضى صلوته قال من هذه قلت انا عائشة رضي الله عنها يا رسول الله صلعم قال هل رأيت الانوار الثلاثة فقلت نعم يا رسول الله
صلى الله عليه وسلم فقال ان آتيا اتاني من ربي فبشرني ان الله عز وجل يدخل الجنة من امتي سبعين الفا بغير حساب ولا عذاب ثم اتاني في النور الثاني
آت من ربي فبشرني ان الله عز وجل يدخل من امتي مكان كل واحد من سبعين الفا سبعين الفا بغير حساب ولا عذاب ثم اتاني في النور الثالث
آت من ربي فبشرني ان الله تعالى عز وجل من امتي مكان كل واحد من سبعين الفا المضاعفة سبعين الفا بغير حساب ولا عذاب فقلت
يا رب لا يبلغ هذا امتي قال يكملون لك من الاعراب من لا يصوم ولا يصلي وتفصيله مذكور في الكتاب في حديث ۱۱۹ ثم في تفسير بحر العلوم
روي ان ابا بكر رضي الله عنه قال يا رسول الله هل يدخل احد من امتك الجنة بغير حساب فقال نعم انت ومحبوك وقال النبي صلى الله عليه
وآله وسلم من مات على السنة والجماعة دخل الجنة بغير حساب عن عائشة رضي الله عنها انها قالت يا رسول الله قال حكى في حب
ابن ماجه وقال عليه السلام من اكل من كديده دخل الجنة بغير حساب قال رسول الله من صلى الخمس بجماعة دخل الجنة بغير حساب
وذكر في رياض المذكرين قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا كان يوم القيمة نادى مناد على رؤوس الخلائق الاولين والآخرين من
كان له عند الله حق فليقم فيقوم اناس من الناس فيقولون نحن لنا عند الله حق فيقول الملائكة وما الذي لكم عند الله حق فيقولون
لاحتمال الظلم من اخواننا ودفع الفقراء واعطائنا من اموالنا الفقراء فيقول الله تعالى صدقتم عبادي انتم احبائي ادخلوا الجنة
بلا حساب ولا عذاب فيقول الملائكة طوبى لكم عملكم قليل وثوابكم عند الله كثير وذكر في الفردوس الاخبار عن انس بن مالك رضي الله عنه
اذا كان يوم القيمة جاء اقوام والناس في الحساب قد انبت الله لهم اجنحة خضرا فتسابقوا الى حيطان الجنة فيقول لهم خزنة الجنة من
انتم فيقولون نحن من ولد آدم فيقولون هل شهدتم الحساب قالوا لا قيل اعبرتم الصراط قالوا لا الصراط فيقال لهم بم نلتم هذه المنزلة
قالوا كنا نعبد الله سرا فادخلنا الجنة سرا وذكر في زهرة الرياض ان في الامة قوما يخرجون من قبورهم يوم القيمة واجنحتهم على
عواتقهم يجاوزون الصفوف من يمين العرش الى ... فتحت ... راحتهم كريح المسك يتوجهون نحو الجنة فيقول لهم الملائكة

اسئلہ این تعالوا الی الحساب والمیزان فیضربون سیوفہم علی الارض ویقولون علی ماذا نحاسب فی اموالنا لم تملک من الدنیا الا ہذہ
السیوف فقاتلنا فی سبیل اللہ حتی قتلنا فینادی منادی الرحمن جل جلالہ صدق عبادی خلوا عنہم فیقبلون الی اللہ تعالی ویجلسون
علی کرسی من نور عن یمین العرش فینظرون کیف یقضی بین الناس ولا یحزنہم الفزع الاکبر وتتبع منہم سبعین من اہل بیتہ وجیرانہ حتی ان
الجیران یختصمون فیقولون انا اقرب جوارا فینظرون الی نور اللہ فیدخلون الجنۃ بغیر حساب ثم اعطاہم اللہ تعالی لکل رجل منہم سبعین غرفۃ کل غرفۃ
لہا سبعون بابا علی کل باب سبعون سترا فی کل غرفۃ سبعون خیمۃ فی کل خیمۃ سبعون سریرا علی کل سریر زوجۃ من حور العین لکل حوراء
سبعون وصیفۃ وسبعون وصیفا یتنعم فیہا الشہداء ابد الآبدین وفی روایۃ بحر العلوم فیما ہم ینازعون من الملائکۃ ادخلوا اللہ تعالی
لہم اجنحۃ یطیرون بہا الی الجنۃ من اعلاہا وذکر فی احیاء العلوم عن جابر بن عبد اللہ رضی اللہ عنہما من زادت حسناتہ یوم القیامۃ علی سیئاتہ
فذلک الذی یدخل الجنۃ بغیر حساب ومن استوت حسناتہ وسیئاتہ یوم القیامۃ فذلک الذی یحاسب حسابا یسیرا ثم یدخل الجنۃ وانما شفاعۃ
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لمن اوبق نفسہ واثقل ظہرہ ثم فی بحر العلوم الجواب عن السوال الخامس منہم من یحاسب حسابا یسیرا وینقلب الی
اہلہ مسرورا وہذا ہو العرض یعنی یعرض علیہ کتابہ فیقال لہ قبلنا حسناتک وتجاوزنا عن سیئاتک قال اللہ تعالی اولئک الذین نتقبل
عنہم احسن ما عملوا ونتجاوز عن سیئاتہم ولا یقال لہ لم فعلت ہذا ولا یطالب بالعذر ... فانہ متی طولب بذلک لم یجد عذرا ولا حجۃ
فیفتضح وقد جاء انہ یجد فی صحیفتہ سوء عملہ فاذا اقرأ اعترف فیمحی من صحیفتہ ویبدل مکانہ الحسنۃ فی الاحیاء سأل ابن عمر رجل فقال کیف
سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول فی النجوی قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یدنو احدکم من ربہ حتی یضع کنفہ علیہ فیقول
عملت کذا وکذا فیقول نعم فیقول انی سترتہا علیک فی الدنیا وانا اغفرہا لک الیوم ثم فی بحر العلوم الجواب عن سوال السادس منہم من یناقش
فی الحساب من نوقش فی الحساب عذب وفی روایۃ ہلک ... ہذی حملتک علی ... اوحملتک ہیبتہ
الناس ثم امسی احللت الناس لم تخلی بارزتنی بالمعاصی ... اکنت ... الناس ... کنت ترجوا ... الم اصحح جسمک
وارویک من الماء البارد وفی مستخلص الاحیاء فی حدیث ابو ہریرۃ رضی اللہ عنہ یقول اللہ تعالی الم اکرمک ... وسخرت لک
الخیل والابل فیقول العبد نعم فیقول اظننت انک ملاقی فیقول لا فیقول انی انساک کما نسیتنی وفی روایۃ اخری انعمت علیک الشباب
فیم ابلیتہ الم اعمرک فیم افنیتہ رزقتک المال فمن این اکتسبتہ وفیما انفقتہ اکرمتک بالعلم فیما عملت وفی روایۃ لا تزول قدما عبد من بین
یدی اللہ سبحانہ وتعالی حتی یسألہ عن ست خصال یقول عبدی خلقتک ... فاین الامن عندی فصبیت علیک الفضل
فاین الرضا عندی ابتلیتک بالشدۃ فاین الصبر عندی عطیتک ... فاین الاخلاص عندی عصیت
فاین التوبۃ فتامل یا مسکین ... المسائلۃ فلیت شعری بای قدم تقف ... تعقل بالسوال اذا ذکرک
ذنوبک شفاہا ویقول یا عبدی ما استحییت منی بارزتنی بالقبیح وطرحت ... عبادی فما ادرک فی تلک
الی لا اریک وانک لا تلقانی الم اکن رقیبا علی عینیک ... الی ما لا یحل لک الم اکن ... قبیحا ... فیا
یا مسکین فان بعد ہذا ان یقال لک غفرتہا لک اما ان یقال للملائکۃ ... ولو کنت علیہ السموات والارض

ان حدیرا و فی الاحیاء ایضا قال انس کنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فضحک ثم قال اتدرون مم اضحک قلنا الله ورسوله اعلم قال من مخاطبة العبد
ان العبد یقول یا رب آمنت بک وبکتابک وبرسلک وصلیت وصمت وتصدقت وبثنی بخیر ما استطاع فیقول الله سبحانه فیها اذا
یقال الان نبعث شاهدا علیک ویتفکر فی نفسه من ذا الذی یشهد علی فیختم علی فیه ویقال اشهدی الطقی فلینطق فخذه ولحمه
عظامه بعمله وذلک لیعذر من نفسه وذلک المنافق وذلک الذی سخط الله علیه و در عقاید نوریستی آورده است که هر عضو از اعضا
وی آنچه کرده است گواهی دهد یوم تشهد علیهم السنتهم وایدیهم وارجلهم بما کانوا یعملون و قالوا لجلودهم لم
شهدتم علینا قالوا انطقنا الله الذی انطق کل شیء و این کسی را تواند بود که چون نامه خواند انکار کند کاین جرائم از من صادر
نگشته و هرچند شهدا گواهی دهند وی اعتراف نکند و چنانکه هر واحش منکر بود در انکار بر اصرار نماید پس حق تعالی او را گواهی اعضا
وی رسوا گرداند و تواند بود که کسی باشد که در دنیا چون علمای بد میکرد و هیچ اندیشه از عقوبت قیامت و رسوائی آن در دل ایشان
نگذشت و گناهان بر سبیل اعلان در میان خلق آشکارا کند می کردند و از خلق پوشیده می داشتند حق تعالی زیادتی عقوبت
ایشان و جزای آشکارا کردن فواحش اعضای ایشان را گویا گرداند تا در عرصات که بنده ایمان ندارد و در سوال کند و نامه بدست
وی داده شد که آنچه در نامه ثبت کرده یا نه گرید مار خدایا گناهان که درین نامه است همه من کرده ام بعد و رحمت حق تعالی فرماید
تا شتر و رراپاره پاره معاصی بی گواهی نشد نشده گوید آنچه دروغ میگوید حق تعالی کراما کاتبین را باید تا گواهی دهد گوید آنچه اینها شمار میاسد گواهی خصم
اند و بر ایشان چون دشمنان من اند که اینهار گفتار آنحمل نهادن نفسه تا او سبقت این حاء کشاده بود و هم گناه کرده بصادا گواهی
حق تعالی بفرماید تا آسمان و زمین بر دعوی معامله وی گواهی دهد گوید اینها هم دروغ میگویند اینها بیگانه اند مرا چه شناسند حق تعالی فرماید که اگر گواه آشنا می طلبی
هم از تن تو گواهی بیارم پس مهر بر دهانش نهند و دستش را سخن آرند گوید من حرام چنین کردم پای گوید من نا شایسته چنین قدم رنج بودکم
من چنین ساختم دوم حاصل هر عضو آنچه کرده باشد گواهی دهند پس سدار زبان او برداشته گوید آنچه اینها همه دروغ میگویند
من اینها را از برای شما می داشتم اکنون از ان گواهی بر من می دهند آنگاه خدای تعالی عودی و دو گواهی بیدهد که اگر اینها دروغ میگویند
من خود می دانم که تو چه کاری یاد داری که در فلان روز در فلان مکان چه کردی و من آشنا با تو بودم چون این حالات شود بنده خجل گردد و گوید
الهی از شرمساری این انکار میکردم اکنون هر چه میخواهی کن که مستوجب عقوبتم تا تو در خود گواهی دهد آنگاه خطاب آید که ما ترا عفو کردیم
تحقیق شده است که سلسلة در ها سمعون که اما ما بر ما ... العلم ... رضی الله عنه ... فی المنام
... لم ... حساب ... شدید ... وهو الذی قال له
صلی الله تعالی علیه وسلم یا ابی لا تنسی ... العدیق رضی الله ... تقال عائشة رضی الله
عنه ... کان علیه الکساء الذی الکساه یوم تصدق بکل ماله ... فقالت عائشة رضی الله عنها
... لکنکنی ... ان کان لی ... الکل ... کان ... الکل ...
ان ... لعائشة ان احببت ان لا تشکو الی رسول الله صلی الله علیه وسلم ... کسائی ... معی ...

اذا دعیت للحساب آتیت بالکساء وقلت وکنت امیر الکمیل لم الس فی الامارات الاہذا وعن انس رضی اللہ عنہ انہ رای ابا بکر الصدیق رضی اللہ عنہ فی المنام فقال رایت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قد اخذ بیدی ابی بکر ویسرع بہ فقلت الی این یا رسول اللہ قال اذہب بابی بکر الی موضع الحساب لیحاسب فی استشفع لہ فقلت یا رسول اللہ وتذہب لی ایضا للحساب قال الیک عنی فانک کنت امیرا اما حساب الصدیق والفاروق فاطلک بغیرہم وذکر فی زہرۃ الریاض عن عبد اللہ الذکر قال لما ناجی موسٰی علیہ السلام ربہ علی الطور قال یا رب انی اکرم ولی من اولیائک لیس علی وجہ الارض لی اکرم منہ فقال یا موسٰی فی وادی کذا عبد بعدی لیس علی وجہ الارض احد احب الی والاکرم منہ فاتاہ موسی علیہ السلام فاذا ہو شاب مریض فی خرابۃ تحت راسہ لبنۃ وعلیہ مسیح یستر عورتہ فقال السلام علیک یا ولی اللہ فقال الشاب وعلیک السلام یا نبی اللہ قال موسٰی ومن این علمت انی نبی اللہ قال من الموضع الذی علمت انی ولی اللہ فقال لہ موسی ہل تشتہی شیئا قال نعم اشرب من ماء فمضی ان اتاہ بالماء فاذا ہو فارق الدنیا فمضی موسی علیہ السلام لیاتیہ بالکفن فلما رجع اذا السبع قد فرقہ فالقی الاعظم فکدہ فنادی موسٰی علیہ السلام الہی ہل تفعل الحبیب مع الحبیب مثل ہذا فقال یا موسٰی ارفع راسک فنظر فاذا قصر من یاقوت حمراء فی الہواء فقال یا رب لمن ہذا قال لولی ہذا ولکن لعرفی لما تصنع قدمہ حتی اخاسبہ بالمسیح الذی علیہ من این اکتسبہ وبالبنۃ التی تحت راسہ اما الجواب عن السوال السابع وہو ان الکفار ہل یحاسبون فمنہم من قال انہم یحاسبون قولہ تعالی وقفوہم انہم مسئولون ومنہم من قال یقادون الی النار ولا یحاسبون والاصح انہم یسالون ہم کفرتم وہل احسنتم رسولی ولا یسالون عن ذنوبہم سوی الکفر لانہم لم یکونوا مخاطبین بالشرائع والمسالۃ مختلف فیہا وفی بعض الآثار ان الکفار فی حال ما یحاسبون یودون لو اسیقوا الی النار لشدۃ ما یلقون الی النار فمنا سلتہم نوع من العذاب او النار ترمیہم بشرر کالقصر کانہ جمالۃ صفر والنار یحیط بہم من کل جانب قال اللہ تعالی لہم من فوقہم ظلل من النار ومن تحتہم ظلل ذلک یخوف اللہ بہ عبادہ یا عباد فاتقون واما الجواب عن السوال الثامن وہو بدایۃ الحساب فی تفسیر العلوم بالفارسیۃ اہل قیامۃ بر سر ہای قبرہای خویش مدتی طویل بماسد روایتیست کہ مدت سہ صد سال یک پای بر سر گور و یک پائی گور استاد کس از ہیبۃ بر آمدن نی وساماں بر گریستن نے یارہ پای راست ستادن فی آفتاب قیامت بر سر ایشاں ایستادہ ہمہ در عرق عرق شدہ از بعد ایں مدت ہمہ جمع شوند و سوی آدم روند علیہ الصلوۃ والسلام وگویند ای پدر بزرگوار ای پیغمبر اللہ ای آنکہ ترا خلعت اصطفی داد و محل اعتماد ادکرد وکرا استشفع لنا الی ربک یحاسبنا فلا طاقۃ لنا فی ہذا الحر گوید ایں کار من نیست مرا خود شرم دولت خویش است سوی نوح پیغمبر روید علیہ الصلوۃ والسلام کہ بر دعای وی خلق طوفان غرق گشتند پیش نوح آیند علیہ السلام وار وو درخواست نمایند گوید ایں کار من نیست کہ من بی دستوری دعای کردہ ام ودعتاب آں شنیدہ ام دامروز در شرم آں ماندہ ام سوی ابراہیم خلیل روید صلوات اللہ علیہ وسلامہ کہ پدر مومنانست وشیخ رسولانست وکدا وکدا آیند وگویند لست ہناک من تنہ سخن تا ویل گفتہ ام وامروز در شرم آنم سوی موسی کلیم نجی بی صفی روید گوید من یک سوال کردم ارنی انظر الیک جواب لن ترانی شنیدہ ام سخنکاں سوال کردن نتوانم سوی عیسی روید چون وی را آں منزلت بود کہ بدعای وی مردہ زندہ شدی ونابینا بینا گشتی وبیمار صحت یافتی آیند وی گوید من شرم

آنکه مرا مضطر ساختی ابن الله گفته‌اند و ثالث ثلثه خوانده‌اند بسوی سید انبیا محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم و علی جمیع الانبیاء روید تا شفیع شود
فرماید انا لها این کار منست آید و از حق تعالی درخواست نماید حق تعالی در میان بندگان شفاعت آن حضرت حساب و سوال وجود
و زوال قائم گرداند و خلائق را بسر اوج العدل والاحسان برساند نقل است که حضرت جلال احدیت سبحانه و تعالی روز قیامت اولین
خطاب در وقت حساب بسمع جمیع خلائق این دهد که یا معشر بنی آدم انی انصت لکم منذ یوم خلقتکم اسمع مقالتکم وابصر اعمالکم فانصتوا
الی الیوم ثم اقرؤا اعمالکم فمن وجد خیرا فلیحمد الله عز و جل ومن وجد غیر ذلک فلا یلومن الا نفسه و گویند بدایت حساب از نماز بود وقال رسول
الله صلی الله علیه وسلم اول ما یحاسب علیه العبد صلوته فان وجدت تامة قبلت منه مع سائر عمله وان وجدت ناقصة ردت علیه مع سائر
عمله واما الجواب عن السوال التاسع وهو قولهم این یحاسبون فقد جاء فی بعض الاخبار ان الحساب علی الصراط ویفهم من الاحادیث
المتقدمة ان العبد یسال فی کل مقام من خمسین مقاما من مقامات القیمة کما ذکرنا اما الجواب عن السوال العاشر وهو ذکر لطف
الله تعالی مع عباده فی اصل الحساب ذکر فی خالصة الحقائق عن معاذ بن جبل رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال
الا انبئکم باول ما یقول الرب عز و جل للمؤمنین یوم القیمة واول ما یقولون له یقول الرب تعالی هل احببتم لقائی فیقولون نعم یا ربنا
فیقول لم فیقولون رجونا ان تغفر لنا وتدخلنا الجنة فیقول الرب جل جلاله انی احببت لکم [illegible] نقل است که حضرت خواجه عالم
خلاصه اولاد آدم صلی الله تعالی علیه وسلم فرمود شب معراج هر حاجتی که درخواستم اجابت یافتم بغیر از یک حاجت گفتم خداوندا حساب
امت من روز قیامت بمن ده این را اجابت نیافتم بلکه جواب من این فرمود که یا محمد حساب کننده بندگان خود ما بنده‌ایم
بعد از آن فرمود که ای محمد مقصود تو از تعهد امتان تو چیست گفتم خداوندا ایشان را میان من انگشت نما مکن که من بندگان من اند گفتم الهی میخواهم عیب
ایشان کنم تا هیچکس جرائم ایشان اطلاع نیابد فرمود من خود حساب کنم تا تو هم اطلاع نیابی و گویند از کرم وجود الهی جل علا در باره بندگان
یکی آنست که هر مؤمن خواه مطیع و خواه عاصی خواه فصیح و خواه عجمی روز قیامت قاری و خواننده باشند تا هر کسی که نامه خود بخواند تا دیگری
بر قبائح او واقف نگردد که اگر خود قاری نبودی بدیگری بایست دادن تا بروی خواندی و بر جرائم و زلات وی مطلع گشتی و فضائح و معاصی
بنده آشکاره شدی و این معنی مناسب ستاری و ملائم غفاری نبودی ای درویش وقتی که معاصی بنده را از تشنیع و فضیحت ایشان مستور
میدارد و فضیحت کردن بنده را بر روس اشهاد کی روا دارد تا در خبر است که بنده باشد که در نامه خواندن خود آواز بردارد فرمان آید
که ای بنده آهسته برخوان تا دیگران نشنوند بنده آهسته خواندن گیرد و لب می جنباند فرمان آید که ای بنده لب مجنبان تا نگرند فهم
نکنند که تو چیزی میخوانی نظری کن و در دیگر بنده نظری در آن نامه اندازد و هر جا طاعتی یا تقصیری بیند در زیر وی نوشته بیند پذیرفتم و هر جا
معصیتی و توفیری بیند فرو سوی وی بیند نوشته آمرزیدم گویند هر طاعتی که بوی قبول یابد سجده بجا آرد و هر معصیتی که بشارت مغفرت
شنود سجده دیگر تقدیم رساند و خلائق عرصات از دور مشاهده نمایند از طاعت و معصیت او بجز همین سجده شکری بینند که تقدیم می‌نماید
گویند بزرگوار بنده که چندین طاعت مقبول بعرض قبول رسانیده که برای هر طاعتی سجده شکر مبادرت می نماید رجعنا الی الحدیث
یا محمد اگر شمار بندگان تو کنی از یکی فارغ نشوی و بدیگری برسی و حساب بندگان دشوار کشد و مدت مدید در آفتاب قیامت بمانند

حساب من کنم تا بطرفة العینی حساب اولین و آخرین بگذرانم که حساب یکی از حساب آن دیگری مشغول نخواهد کرد و بندگان من بوده بهشت رسند
و از رنج حساب و وقوف در صحرای عرصات برهند یا محمد اگر شمار تو کنی از دو بیرون نبود یا از ایشان حقی ترا ثابت شود یا ایشان از تو لازم
گردد اگر ایشان را بر تو آید از کجا دهی و اگر ترا از ایشان آید از کجا جهد شمار من کنم چون مرا از ایشان حاصل آید رحمت و مغفرت ایشان را
در گذرانم و اگر ایشان را در ذمه کرم من حقی باشد بهشت بهشت از آن منست در برابر حق ایشان با ایشان انعام فرمائم در حق
خود کوه کوه را ذره ذره گردانم و در حق ایشان ذره ذره را کوه کوه شمارم یا محمد اگر حساب بندگان بدست تو بهم ای بسا بنده از امت
تو که از بهشت محروم مانند در آن شب قرب کرامت با آنکه کمال رحمت و شفقت من در حق امت می داشتی سلام من نصیب بیگانگان
کردی و گفتی السلام علینا و علی عباد الله الصالحین صالح را بهره دادی و فاسق را محروم گذاشتی فردا که صد هزار نامه سیاه بینی و
اعمال تباه بینی و صحائف پر گناه بینی طاقت نیاری بدوزخ فرستی و بهشت راه ندهی یا محمد تو که جهان یگانی آن صدیقه را آن حبیبه
مرضیه را آن صالحه زاکیه را رضی الله عنها و عن ابیها از نظر انداختی و حجره همایون از وجود میمون آن مستوره بار پرداختی فردا که قبائح
و فضائح امت به بینی روی از ایشان بگردانی بگذار تا شمار من کنم که بوزری صد هزار خواهش از صغائر و کبائر زیر از ایشان می بینم
دمی نوشم و پرده ایشان ندرم و هیچ کس از ایشان شکایت نکنم قیل وضعت جنازة بین یدی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال
هل علی صاحبکم دین فقالوا نعم علیه درهمان یا رسول الله فکف عن الصلوة علیها وقال ایش صلوتی و ذمته مرهونة بدرهمین
فقال علی رضی الله عنه علی الدرهمان فصلی علیه النبی صلی الله علیه وسلم فجاءه جبرئیل علیه السلام وقال یا محمد یقول لک رب
العالمین لو ترکت الصلوة علیه لانزلت سعیر القاصی الملائکة یصلون علیه الیس ما قلت لیلة المعراج اجعل حساب
امتی علی کیف کنت تحاسبهم وقد ترکت الصلوة علی احدهم بدرهمین این است من یوم القیامة اغفر الذنب لا ابالی نقل است
که عائشه رضی الله عنها گفت یا رسول الله از اسرار فاوحی الی عبده ما اوحی میخواهم که کیسر با من در میان آری گفت ای عائشه سر دوست
با غیر دوست نگویند گفت بحق پدرم که بگوی گفت شفیع بزرگ آوردی ای عائشه سری از اسرار که من حق فرمود این بود که لولا العتاب
ما کان مع امتک الحساب ای محمد اگر نه آنست که دوست میدارم که فردا امتت سخن گویم و گرنه بعزت و جلال من که با امتت حساب
نکردمی خواجه فرمود که الهی با امت چگونه حساب کنی فرمود که همچنانکه پدر مهربان با فرزند خود سخن گوید خواهد که آن فرزند با خود سخن آرد
گوید جان پدر درست چه داری تا فرزند با وی سخن آید با آنکه میداند می پرسد تا فرزند با او گستاخ گردد حضرت را سبحانه بحساب
بندگان چه حاجت است اما میخواهد که بهر علی یا وی دو بار سخن گوید اول گوید بنده من این کار چرا کردی تا بنده گوید کردم حضرت جل و
علا فرماید مترس که آمرزیدم ترا نقل است که فردای قیامت مر آدم را فرمان آید که ابعث بعث النار گوید چند از چند فرمان در رسد که
از هر هزاری نه صد و نود و نه چنانکه شمه مذکور شد در دوزخ فرست و یکی را به بهشت بعد از آن فرمان بحضرت رسالت علیه السلام در رسد
که ابعث بعث الجنة گوید خداوندا کم من چند از چند فرمان آید از هر هزاری نه صد و نود و نه از امت خود به بهشت خدا کن و یکی را
از برای رحمت من باقی گذار آنها بخشیده شفاعت تو و این یک بخشیده رحمت من کذا فی قصص العلوم و ذکره حراتو الا حار

عن عائشہ رضی اللہ عنہا قالت سالت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن العرض یوم القیمۃ فدست حیاء فقلت یا رسول اللہ مالک
تبکی وقال یا عائشہ من سعۃ رحمۃ اللہ تعالی ان اللہ تعالی اقام عبدا بین یدی فیسالہ فیقول اتذکر لیلۃ کذا ویوم کذا فیقول اعم یارب
ثم یذکر علیہ ذنبا قبیحا عظیما فسکت ولا یجیبہ ویکس راسہ ویفیض عرقا فیقول اللہ تعالی عبدی مالک لا تجیبنی قال یارب حیاء منک
فیقول اللہ تعالی استحیی منی وانت لئیم فکیف لا استحیی منک وانا کریم منک حیاء العدم ومنی حیاء الکرم فان الکریم اشد حیاء فی کرمہ من
العبد المذنب الخاطی وعند مراد ہست خلاف معنی الذنب بین الحیائین حیائی من الکرم وحیائک من العدم اذ ہمواہ الی المحبۃ قال
ارباب القلوب الحساب للاعداء شقاوۃ وللاولیاء سعادۃ الا تری ان المحبوب المجازی اذا تکلم لاحد سوی المحب فذلک علیہ
عظیم بل مرادہ ان یتکلم المحبوب الامعہ وقال بعضہم الحساب لارباب الاختیار الذین یعلمون باختیارہم فاالذین افنوا اختیارہم فی
اختیار المحبوب حتی یقوم ہو مقامہ فلا یحتاج الی حساب لاعداء قالوا الحساب اربعۃ احرف فالحاء ترک المحبۃ للغیر والسین ترک
التسلیم للغیر والالف ترک الالفۃ للغیر والباء ترک البقاء للغیر من رفع الغیر بالکلیۃ واخلص حبہ للہ تعالی وخالص تسلیمہ للہ وکانت
الفتہ مع اللہ وبقاوہ باللہ فلا یحتاج الی حساب لاعداء ان حاسب بمعنی فذلک عین المحبۃ لان حساب المحبوب عبارۃ عن عتابہ
والعتاب دلیل کمال المحبۃ اہل محبہ گفتہ اند کہ اختیار عاشق در عشق زہر قہر محبوبست کہ در جام مکر ریختہ ہر کس ازاں نوشد متاع زندگانی
ابدی را بجوی نفروشد نقل ست کہ یکی از ابنای ملوک را انقلاب محبت از تخت سلطنت در کشید و در پلاس درد واندوہ لت اندر
خیل وحشم ومال ومنال یکسو شد و خورد و خواب و آرام و قرار تمام از ساحت مراد بیروں رفت از بسیار سعیی وجہدی کہ بوی راہ یافتہ
بود کسی از وی سوال کرد کہ اندر مقابلہ این گذاشتن چہ دادند گفت ہمہ دادند چون مراد من از من باز ستاندند اکنون من بادم و مراد
من و من مراد او **رباعی** گر تو مراد من روی خوش باشد + ورہم بروی دلم قوی خوش باشد + از من تو اگر مراد من بستانی + وانگاہ
مراد من شوی خوش باشد + قال الشبلی رحمۃ اللہ علیہ لا یصیر العارف عارفا حتی یکون المنع احب الیہ من العطاء لان المنع حق الحق
من العبد والعطاء حق العبد من الحق والعاشق الصادق من یجعل مرادہ فداء المرادہ علی مراد نفسہ ثم قیل للصعید قدس سرہ ماذا تریدان سی
ربک فقال لا قالوا لم قال اراد موسی علیہ السلام ولا یری ولم یطلب محمد صلی اللہ علیہ وسلم ویری ولہذا لیس جمیع الآفات الی الاختیار
وانا اعوذ من اختیاری وقیل لواحد وہو یغرق اتریدان تنجوا قال لا قیل اتریدان تغرق قال لا قالوا فانت قال مرادی سے مرادہ
انا ارید ما یرید فقیل یخاف من الحساب من یحب مراد نفسہ فیخاف ان لا یحصل مرادہ اما کسی کہ مراد او مراد دوست باشد از حساب و
عذاب نترسد نقل ست کہ روزی شیخ شبلی قدس سرہ ہمین معنی مشاہدہ میفرمود با حق تعالی در مناجات خود میگفت الٰہی فرداہم
ناہستان ولیش آخرین از شبلی بپرسی تا من اسمہ ہمہ را من با تو جواب گویم زیرا کہ تحمل ندارم سخن تو با دیگری وجواب دیگری با تو چرا ہمہ با من
نگوئی و جواب آن از من بشنوی **للعاشق الرومی قدس سرہ** سنگ مزن بر ظرف کار کہ شیشہ گری گر رحم مزن برہ گر جستہ کہ جستہ
جگری + سر دل من زمن ہمہ راز انکہ دریغ ست بدوسس + رحم تو و سنگ تو بر سینہ و جان دگری + خور و جفا با دل من ہیکس و بی با دگران
تا بجفا ہم مکی در حسرت بدہ نظری + ہم جفا با تو خوشتر ہم تو وفا با تو خوشتر + لی زوالی بجفائی تو مساوم سفری + عیش ز ربدان جہان با تو بدم من

بیچاره + کاش برین دامگهم هیچ سودی گذری + لطف تو بفریب مرا گفت برو هیچ مترس + ورقه باشد که هم با تو باشد خطرے +
چون بغریبی سروی چو کشتی خسته شوی + بار سیاهی بوطن باخبری چه خبری گفتم ای جان خبری تو خبر یافته ام + هر چه بود که رود از تو بخیر بخت است +

فصل نهم در اعطای صحائف اعمال بعضی راست بیمین و بعضی را بشمال اعلم ان فی هذا الفصل تحریر الکلام علی ثمانیة وجوه الاول من یکتب الکتاب و علی ماذا یکتب واین موضع المکتوب وکیف یصل الی العبد یوم القیمة وفی ای ید یوضع وکیف یقرء العبد الی ما دام الصبر حاله وهل یظهر من کتابه خیرات او شرور لم یکن عملها بنفسه وکیف حیاء المطلع علی قبائحه وکیف اظهار لطف الله سبحانه انا فیه اما الاول فالملائکة یکتبون الله تعالی اضاف ذلک فی بعض الآیات الی نفسه تعظیما لشانه قال الله تعالی سنکتب ما یقول وقال ونکتب ما قدموا واثارهم انا کنا نستنسخ ثم ذکر حقیقة ان الملائکة یکتبون بامر الله تعالی ورسلنا لدیهم یکتبون بایدی سفرة کرام بررة وقد ورد فی بیان الکاتبین انهما اثنان احدهما عن یمینه یکتب حسناته والآخر عن یساره یکتب سیاته وفی الخبر ان صاحب الیمین ای کاتب الحسنات امیر علی صاحب الشمال فاذا عمل العبد سیئة قال صاحب الشمال لصاحب الیمین اکتب قال لا لعله یندم یستغفره الی سبع ساعات فان لم یتب فیها ولم یندم کتبها علیه واحدة وذکر فی التفاسیر انهما ملکان مقربان قد وکلهما الله تعالی علیها وجعلهما محیین بها فاذا قام العبد علی راسه و واحد علی قدمیه قائمین علی صلاح وحفظانه من الآفات کلها فاذا استیقظ من منامه وذکر الله تعالی یذکران معه یکتبان الثواب له ویفرحان بذلک ویحیانه واذا مشی یکون احدهما امامه والآخر خلفه یطردان عنه الشیاطین مردة الجن واذا مات العبد یذهبان الی ربه فیثنیان علیه ویرجعان ویبشرانه بالجنة ویقولان نحن اولیائکم فی الحیوة الدنیا وفی الآخرة ثم یذهبان بروحه الی ربه فیقولان این نذهب بعدک یا رب فیقول تعالی اذهبا الی راس قبره واستغفرا الی یوم القیامة واکتبا له ثوابه ویامر الله تعالی لهما ان ضاعفا حسناته کل حسنة کتبتها عشرا فضاعفاه اکتبا عشرین ثم ثلثین ثم اربعین ثم ازداد عشرا عشرا الی یوم القیمة اما الثانی فلیس فی الحدیث انه قرطاس او غیره لکن شیئا یقال السفر والطی قال الله تعالی کتابا یلقاه منشورا وفی تفسیر بحر العلوم روی ان مدادهم ریق العبد یستمدون منه وهذا من صنع الله تعالی لیس بعجیب قد ذکر ان الله تعالی یخلق من انفاسهم قراطیس اعمالهم سئل شمس الائمة الحلوانی رحمه الله عن ذلک فقال هذه الآثار احاد والتوقف فیه احوط محافظة عن الرجم بالغیب بروایتی آمده است که حق تعالی درختی آفریده است میان بهشت و دوزخ نام او منتهی و بیخ آن درخت تحت الثری است وشاخ آن از زیر عرش اوراق آن مثل قراطیس هر ورقی از ان مشتمل بر صحائف کند چون حق تعالی بنده از فرزندان آدم بیافریند هر برگ آن بنده بیافریند و یک دیو بر خلق کند دو فرشته کرام الکاتبین پیوسته با بنده باشند چون بنده بالغ شود آن فرشته سوم از ان درخت دو برگ بیارد یکی بفرشته دست راست دهد و یکی بفرشته دست چپ دهد ایشان را دو دوات و دو قلم باشد سیاهی دوات فرشته راست از دریای بهشت که قریب به بهشت نورانی وسیاهی دوات فرشته دست چپ از دوزخ است آن فرشته نیکوئی می نویسد و آن فرشته بدی چون آن دو ورق نوشته شد آن فرشته سوم باز برد و دو ورق دیگر بیارد و از ان پس فرشتگان کرام باین طریقه تا آن مقدار که خدای تعالی خواسته باشد خریطه حق تعالی آفریده است در گردن آن دارد که مراد

می ست آویختہ فرشتگاں آں نوشتہا را دراں خریطہ شدہ درگردن آن دیو سیاہ بیرند و آن خریطہ می کشد بدیں ترتیب تا روز قیامت
چوں روز قیامت شود بد بیمار را برگردن کافران بستہ، و نزد فرشتہ و مؤمن را اراں ورطہ بسلامت بیروں آرند و ایں قاعدہ
برآں واقعہ است کہ مؤمن و کافر در صلب آدم علیہ السلام ہم مقارن بودہ اند ہر چہ کافر نیکوئی کند از برکات مؤمن ست و بدیہا
مؤمناں نقل کنند و ہر چہ مؤمن بدی کند از شامت کافر ست برگردن وی بستہ چرا کہ سرمایہ ہمہ نیکوئیہا ایمان ست و دست مایہ ہمہ بدیہا
کفر الطیبات للطیبین والخبیثات للخبیثات کل شئ یرجع الی اصلہ واما الثالث فان کتاب الابرار لفی علیین وکتاب الفجار لفی سجین
والعلیون قیل ہو فوق السماء السابعة وہی قائمة العرش وہذا قول قتادة وقال الضحاک ہی سدرة المنتہی وقال مقاتل رحمہ اللہ
فی قولہ تعالیٰ کتاب مرقوم یشہدہ المقربون ای کتاب مکتوب لہم بالخیر فی ساق العرش یشہدہ المقربون یعنی یشہد ذکر ذلک الکتاب
سبعة املاک من مقربین اہل کل سماء حین یصعد بہ الی السماء من کرامة المؤمن علی اللہ تعالیٰ وروی ان الملائکة لتصعد بعمل العبد
فیستقلونہ فاذا انتہوا بہ الی ما شاء اللہ تعالیٰ من سلطانہ اوحی اللہ تعالیٰ الیہم انکم الحفظة علی عبدی وانا الرقیب علی ما فی قلبہ وانہ اخلص
عملہ فاجعلوہ فی علیین فقد غفرت لہ والسجین ہو فی الارض السابعة قالہ ابن عباس ومجاہد وقتادة رضی اللہ عنہم وقیل ہو جب فی جہنم
وقیل صخرة فی الارض السابعة وروی عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ قال ان الملائکة یرفعون عمل عبد من عباد اللہ فیکثرونہ ویزکونہ حتی یبلغوا
حیث شاء من سلطانہ فیوحی اللہ تعالیٰ الیہم انکم حفظة علی عمل عبدی وانا رقیب علی ما فی نفسہ ان عبدی لم یخلص لی عملہ فاجعلوہ فی سجین واما الرابع فقد قال تعالیٰ
اولٰی کتابہ بیمینہ واو کونہ کتابہ بشمالہ ووراء ظہرہ وقیل ان کتاب الابرار یتطایر من علیین فیناولہ الملک العبد وکتاب الفجار یاخذہ
الملک من سجین ویاتیہ الی العبد وفی بعض الاخبار انہا یتطایر تطایر الثلج وکان الصالحون یتذکرون تطایر الصحف عند تطایر الثلج فقیل یتطایر الہوائی فاذا قرب
الی العبد ناولہ الملک العبد وفی بعض الاخبار وذکر فی روضة العلماء قال ابو الحسن المفسر رحمة اللہ علیہ ان المسلمین اجمع یعطون کتابہم
بایمانہم والکفار کلہم یعطون کتابہم بشمائلہم غیر ان الکفار علی ضربین کافر منکر للبعث کما کان امیة بن خلف احد عظاما ثانیا ففرکہ ثم رمی فقال
من یحیی العظام وہی رمیم وکافر مقر البعث ولکن جاحد لنبوة محمد صلی اللہ علیہ وسلم فمن کان جاحد النبوة ہو مؤمنا بالبعث یعطی کتابہ بشمالہ ومن
کان منکر البعث یضرب بمقامع من حدید علی صدرہ ویخرج من وراء ظہرہ ثم یدخل الیسری فی صدرہ فیعطی کتابہ من وراء ظہرہ واما المؤمنون
کلہم مطیعہم وعاصیہم یعطون کتابہم بایمانہم لکن المطیع یحاسب حسابا یسیرا فیدخل الجنة بعد الحساب کالبرق الخاطف واما المؤمن العاصی
فانہ یحاسب ویعذب ثم ینجو بحرمة التوحید وذکر فی النوادر الاصول للامام محمد بن علی الحکیم قدس اللہ روحہ قال رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم رایت البارحة عجبا رایت رجلا من امتی قد ہوت صحیفتہ من قبل شمالہ فجاءت خوفہ من اللہ تعالیٰ فاخذ صحیفتہ فجعلہا فی
یمینہ واما الخامس فہو انہ کیف یقرأ الامی وقد ذکر اقبل ہذا ان الامیین کلہم یبعثون قارئین لیقرؤا الکتب بانفسہم لئلا یفتضحوا القراء
غیرہم ذکر فی ریاض المذکرین فی الخبر یؤتی بالعبد یوم القیٰمة فیعیب (?) فی العو فیعطی کتابہ فیقرأ فیہ صغائر ذنوبہ ولا یری فیہ کبائر
کان یعرفہا فیعطی ملک کتابا محتوما فیقال لہ انطلق بعبدی الجنة فاذا کان عند آخر قنطرة من قناطیر فادفع الیہ ہذا الکتاب وقل لہ ربک
یقول لک ہیہی ما تعنیہ ان او فک علیہا الاحیاء منک واجلالا فاذا کان عند آخر قنطرة دفع الیہ الملک الکتاب فیفض الخاتم وقراء

الکتاب فاذا فیہ الکبائر التی کان یعرفہا قال فیقول للملک قد عرفتہا فیقول الملک یا ادری ما فی الکتاب اسماء مع الی الکتاب مختیا لک الاول
حیثی یا مستحیی ان اوقفک علیہا الاحیاء منک وما جلالا الشیخ سعدی کریم بین ولطف خداوندگار گنہ بندہ کردہ است او شرمسار
در شرح تعرف آوردہ است کہ در خبر ست کہ خدای تعالی بندہ را بیارد و بفرماید کہ نامہ اعمال خود را بخوان بندہ گوید الٰہی مرا بدوزخ فرست
و نامہ خواندن مفرما کہ مرا شرم گناہ کردن پسندہ است شرم نامہ خواندن نمی آید فرمان آید کہ امی ست دوزخ من گرم ست گوید روا دارم گوید عذاب
و عقاب دوزخ سخت ست گوید روا دارم فرماید می پسندی عذاب مرا گوید می پسندم فرمان آید کہ اگر تو می پسندی من نمی پسندم بہشت
بدہ برید مرا کہ او را حیا مر بیدم وقد مر فی باب الرحمۃ فی تفسیر الرحمن الرحیم خبر یناسب ہذا المقام وہو ما روی عن انس رضی اللہ عنہ
مرفوعا ان اللہ تعالی یامر الملک بمیر کبائر العبد من کتابہ ثم یحاسبہ فیبدل سیأتہ بحسنات ثم یومر بہ الی الجنۃ فیتقاضی العبد ربہ فیقول
یا رب قد کان لی ذنوب غیر ہذا فتبسم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وقال لما علم العبد من کرم الرب لطفہ سبحانہ وتعالی انہ بدل سیأتہ بحسنات
یتقاضی علیہ ذنوبہ لیعطیہا لہ ویبدل بہا حسنات واما السادس وہو السوال انہ ہل یظہر فی کتابہ خیرات او شرور ولم یعملہا ذکر فی
تفسیر بحر العلوم ان یوم القیامۃ یوتی عبد کتابہ فینظر فیہ فیری فیہ الزنا وشرب الخمر واللواطۃ والقمار وسائر الکبائر فیقول للملک لیس الکتاب لی
ولم یکن ہذہ الاشیاء فی الدنیا ہی اعمالی فیقول الملک لیس ہذا الیوم یوم الخطار والعطا ہذا کتابک وہذہ الاعمال من فعل غیرک لکنک
کنت تغتاب الناس ومن اغتاب غیرہ رفعت حسناتہ الی ذلک ووضعت سیأت ذلک علیہ ویوتی عبد کتابہ فیری فیہ الحج والغزا
وسائر الطاعات فیقول للملک لیس ہذا کتابی ما کان لی فی الدنیا قوۃ ہذہ الطاعات فیقول بل ہذا کتابک وکانت نیتک وہمتک
ان تطیق ہذہ الطاعات فتعملہا فکتبہا اللہ تعالی لک بنیتک واما السابع وہو الجواب عن قولنا کیف حیاء والمطلع علی قبائحہ فقد روی
ان عبدا یقرا کتابہ فیری فیہ من الذنوب العظام شیئا لم یکن فی وہمہ فیصیح فی کتابہ ویذہب الی النار فیقال لہ این تذہب فیقول
عذاب النار اہون من قراءۃ ہذا الکتاب وذکر فی زہرۃ الریاض عن عبد اللہ بن سلام رضی اللہ عنہ انہ سال رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم من اول ملک یدخل فی القبر علی المیت قبل نکیر ومنکر قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یا ابن سلام یدخل علی المیت ملک قبل
ان یدخل منکر ونکیر یتلالا وجہہ کالشمس اسمہ رومان یدخل علی المیت فیدخل علیہ روحہ ثم یقعدہ فیقول لہ اکتب ما عملت من سیئۃ
ومن حسنۃ فیقول بای شیء اکتبہ این قلمی ودواتی ومدادی فیقول لہ ریقک مدادک وقلمک اصبعک فیقول فی ای شیء اکتبہ لیس
معی صحیفۃ قال فیخرق من کفنہ قطعۃ فیقول ہذا صحیفتک قال فیکتب ما عمل فی الدنیا فاذا بلغ سیئۃ یستحیی بہ فقال یا خاطی ما تستحیی
من خالقک کنت عملتہا فی الدنیا وتستحیی منی الآن فیکتب فیہا جمیع حسناتہ وسیاتہ ثم یامرہ ان یطویہ ویختمہ فیطوی فیقول بای شیء
اختمہ ولیس معی خاتم فیقول اختمہا بظفرک فیختمہا بظفرہ ویعلقہا فی عنقہ وذلک قولہ تعالی وکل انسان الزمناہ طائرہ فی عنقہ
ویدخل بعد ذلک منکر ونکیر وکانت کتب العصاۃ سودا کما یبعث الکتاب الی اقربا المیت مسودا طرفہ لیعلم ان الغائب قد مات واذا ا اہ
العاصی یوم القیمۃ یقول یا ویلتاہ ثم یقرء فاذا بلغ سیئۃ سکت فیقول اللہ تعالی الا تقرء فیقول استحیی منک یا رب فیقول بل استحییت
فی الدنیا فیندم العبد فیقول اللہ تعالی خذوہ فغلوہ ثم الجحیم الآیۃ نعوذ باللہ من سخط اللہ وحکی ان رجلا کان لہ ابن صغیر یکون معہ قلیلۃ

اضطرب ولم ينم فقال له مالك يا بني أبك وجع قال لا يا أباه ولكن غدا يوم الخميس يوم عرض المتعلم على المعلم فأخاف من ذلك قال فقام
الرجل إلى صحن الدار فصاح وبكى ووضع التراب على رأسه وقال أنا أحق بهذا البكاء قال يوم القيامة أعرض على ربي كما قال وعرضوا
على ربك صفا فأقول يا حسرتا على ما فرطت في جنب الله وقيل كان لعمر رضي الله عنه صحيفة يكتب فيها جميع ما عمل في الأسبوع من الخير
والشر وإذا كان يوم الجمعة يعرض أعمال الأسبوع على نفسه فكلما بلغ سيئا لم عملت بها فلما مات وأرادوا غسله فإذا ظهره وجدنا مسودا
من كثرة الضرب اللهم شفاعة نبينا الغافلين وذكره في زهرة الرياض أيضا في الخبر عن النبي صلى الله عليه وسلم يقول الله تعالى يوم القيامة
وقت الحساب عبدي أما استحييت مني إذا عصيتني فيأخذه الزبانية فيجرونه إلى النار فيحرك العبد شفتيه فيؤمر برده فيقول لماذا حركت
شفتيك فيقول يا رب حين حركت شفتا قلت إلى متى هذا الخسار في الدنيا خفاني أولادي وأصحابي وعند المرض خفاني أهلي وعند النزع
خفاني ملك الموت وفي القبر خفاني منكر ونكير وفي القيامة خفاني الزبانية وكنت أظن أنهم خفوني وربي يعفو عني فلما أمرتني إلى النار
قلت الآن هلكت فهذا حركت شفتي فيقول الله يا عبدي أنا عند حسن ظن عبدي فليظن بي ما شاء اذهب فقد غفرت لك وأما
الناس وهو السؤال عن الظهار لطف الله تعالى وسنذكر في هذا الباب خاتما فيها بشارات كثيرة وعنايات شتيرة عن عبد الله بن عمر
وابن العاص رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يؤتى برجل يوم القيامة ثم يؤتى تسعة وتسعين سجلا كل سجل فيها مد البصر
فيها خطاياه وذنوبه ثم يقول الرب أتنكر من هذا شيئا فيقول لا يا رب فيقول ألك عذر أم حسنة فهبت الرجل فيقول لا يا رب فيقول بلى
إن لك عندي حسنة وإنه لا ظلم عليك فيخرج له بطاقة فيها أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله فيقول يا رب ما هذه البطاقة
مع هذه السجلات إنك لا تظلم قال فيوضع السجلات في كفة والبطاقة في كفة فطاشت السجلات وثقلت البطاقة وعن علي ابن أبي طالب
كرم الله وجهه أن الرجل ليعطى كتابه يوم القيامة أشد سوادا من الليل المظلم وحرف يسطع نورا كالسراج وهو قول لا إله إلا الله فيقول الله تعالى
إن عبدي بالغ في ثنائي فأنا اليوم مبالغ في رضاه قال أبو هريرة رضي الله عنه يوقف العبد المؤمن يوم القيامة عند الله عز وجل ليضع
عليه كنفه يعني ستره فيستره عن الخلائق كلها فلا يرى عمله ملك مقرب ولا نبي مرسل ثم يدفع إليه كتابه في ذلك الستر فيقال اقرأه فيقرأ
فإذا مر بالحسنة ابيض لها وجهه وسر بها قلبه فيقول له ربه عز وجل أي عبدي تعرفها فيقول نعم يا رب أعرفها فيقول له الرب عز وجل
قد قبلتها منك ثم يعود القراءة فيمر بالسيئة فيتغير لونه ويوجل قلبه فيأخذه الحياء من ربه لا يعلمه غيره فيقول له الرب عز وجل أي عبدي
تعرفها فيقول نعم أي رب أعرفها فيقول قد غفرتها لك فيخر لله تعالى ساجدا فلا يرى إلا حسنة تقبل فيسجد فلا يرى الخلائق منه إلا ذلك
السجود حتى يقول الخلائق طوبى لهذا العبد الذي لم يذنب قط ما أكرمه الله عز وجل فأولئك يبدل الله سيئاتهم حسنات مجيب يقول هاؤم
اقرأوا كتابيه نقل است بنده را در قیامت نامه بدست دهد که بخوان در تمامی آن نامه یک نیکوئی نه بیند گوید بار خدایا اگر معاصی و زلات
بسیار کردم اما طاعت و عبادت هم گاه گاهی تقدیم میرسانیدم تحمید و مناجات مبادرت می نمودم بذکر و تسبیح اشتغال میکردم امروز
درین نامه همه بدی می بینم و از نیکوئیها هیچ اثری موجود نیست فرمان در رسد که طاعات و عبادات ترا بر طرف دیگر نوشته ام تا اگر کسے
نه بیند در قفای نامه همه نیکوئی بیند بدینها بخوان تا به بینی که چها کرده من در گذارم تا به بینی که چها می کنم بیت از من گنه آید و من ابهم +

از تو کرم آید و تو آنی ، نقل است که بندهٔ دیگر را که نامه سیاست دهند و گویند بخوان و به بهشت رو همچنان نامه در دست از پل صراط
بگذرد و فرمان آید که اکنون نامه خود بخواند معاصی بسیار بیند متحیر فرو ماند فرمان آید که بندهٔ من به بهشت رو بنده گوید چگونه است که با من
تماشا نکرد ، فرمان آید که تو در دار دنیا پردهٔ دیگران ندریدی اینجا در راه من پردهٔ تو ندریدم وار خجالت و خسارت نگاه داشتیم
نقل است که بندهٔ دیگر را نامه بدست دهند چندانکه بخواند همه معصیت بیند چون به پایان رسد دل بر عذاب نهد چون از نگاه کند
نامه را سفید یابد متحیر فرو ماند خطاب آید که ای بندهٔ من مقصود آن بود که تو دانی که ما ار کردار تو غافل نبودیم چون دانستی مراد حاصل آمد
و بفضل ما به بهشت رو که بر تو رحمت کردیم آورده اند که خواجه را از واسطهٔ انقلاب احوال بیست هزار درم وام برآمد و در دست چیزی
نه که بآن تدارک دین تواند نمود در زمستان غریم تقاضای عنیف نمود خواجه محزون با دل غمناک و دیدهٔ نمناک رو بخانه آورد همسایه داشت
جهودی وی را گریان دید پرسید که ای مسلمان حال چیست که چنین زار می باید گریست خواجه شرم داشت که درد دل خود با دشمن دین تقریر
کند جهود گفت بحق دین مسلمانی که بگو خواجه حال با وی گفت و غلظت و درشتی وام خواه تقریر کرد جهود گفت ای خواجه لحظه توقف
فرما در خانه درآمد و بیست هزار درم در همیانی کرده بیرون آورده پیش همسایه نهاد و گفت هر چند از دین بیگانه ام اما رعایت
از مروت دور باشد که مرا از در خانه و همسایه بدست قرض خواه سپرده مطالبه بار خواست در ماند خواجه بیست هزار درم برگرفت و پیش
غریم آورد دامن از وی برکشید که از کجا آوردهٔ خواجه قصهٔ همسایهٔ جهود با وی بیان فرمود غریم گفت ساعتی توقف کن در خانه رفت
و قباله بیرون آورد و گفت خواجه قباله بگیر که من دین خود تمام از ذمهٔ تو ساقط گردانیدیم تا در قیامت کم از جهودی نباشیم چون شب
درآمد غریم عرصهٔ عرصات را در خواب می بیند که نامها بدست می دادند و حسابهای خلائق معروق میگردانند نامهٔ کردار وی بدست وی
دادند و گفتند بگیر و به بهشت رو که تو با لئیم جهود بحث آن شکستهٔ خاطر بار دادی ما کریمی خویش با تو چگونه باز ندهیم نقلی دیگر شنود خبرات
که روز قیامت بندهٔ را بیارند و نامهٔ عمل بدست وی دهند همه معاصی و زلات بیند گوید خداوندا این نامهٔ من نیست حق تعالی فرماید
ملائکه که کاتبان اعمال تواند گواهی میدهند بر آنچه در نامه است اعضا و جوارح تو نیز بدین گواهی میدهند بنده را هیچ عذری نماند روی براه
دوزخ نهد چون قدمی چند بردارد گوید خداوندا اگر اجازت باشد سخنی دارم بگویم فرمان آید که بگو بنده گوید خداوندا آن کاتبان
تشهدنی بالمعصیه دان کتابک یشهدان علیک بالمغفرة حیث قلت کتب ربکم علی نفسه الرحمة خطاب ملک الوهاب در رسد که بندهٔ
ما راست گوید ای رضوان حله و تاج بیار و بندهٔ ما را بادشاه صفت بقصد جنت رسان اشارات کتابت برشتهٔ نوع است کتابی
از تو و کتابیست بر تو و کتابیست از برای تو اول آن کتابی که از تست آنست که قلم بر لوح محفوظ برشته و کل شیء فعلوه فی
الزبر دوم آن کتابی که بر تست آنست که فرشته در نامهٔ اعمال تو بنویسند و ان علیکم لحافظین کراما کاتبین سوم آن
کتابی که از برای تست آنست که بر ذات خود اثبات فرموده است کتب ربکم علی نفسه الرحمة کتابت اول از بهر اظهار علمست و کتابت
دوم از برای عدل و کتابت سوم از بهر اظهار فضل الهی در ویش چنانچه آن دو کتابت اظهار علم و عدل خود فرمود اگر بکتابت سوم اظهار
آثار کرم و فضل خود در قیامت بعاصیان التفات نماید از کرم و لطف او غریب نباشد

الفصل العاشر فی ذکر المیزان ووزن الاعمال عن انس بن مالک رضی اللہ عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ قال یؤتی بابن
آدم یوم القیامۃ حتی یوقف بین کفتی المیزان ویوکل بہ ملک فان ثقل میزانہ نادی الملک بصوت یسمع الخلائق سعد فلان سعادۃ لا یشقی
بعدہا ابدا وان خفت میزانہ نادی بصوت یسمع الخلائق شقی فلان شقاوۃ لا یسعد بعدہا ابدا واذا خفت کفۃ الحسنات جاءت الزبانیۃ
وبایدیہم مقامع من حدید علیہم ثیاب من نار یاخذون بنصیب النار الی النار کذا فی الاحیاء وقال کعب الاحبار رضی اللہ عنہ
قال داؤد النبی صلوات اللہ وسلامہ علیہ الٰہی انزلت علی کتابک تذکر فیہ الصراط والمیزان وتخوفنی بہا وتصف من اہوالہا ما یقعدنی
ذلک عن کثیر من عبادتک فاسالک ان ترینی الصراط والمیزان من قبل ان اباشرہا فاوحی اللہ تبارک وتعالی عز وجل الیہ یا داؤد
انی قد احببتک فابرز الی الصحراء فبرز داؤد ومعہ علماء بنی اسرائیل ورجالہم ونساءہم فرفع داؤد علیہ السلام صوتہ یقرا الزبور وکان لہ
فی اہل ما اعطی داؤد اصوات الحسن ولم یکن بنو اسرائیل اسمعوا اعلی رفع داؤد صوتہ ورجع احد منہم الرحمۃ فمات یومئذ من بنی اسرائیل
کل من [illegible] بسورۃ وکانوا اکثر من ثلثین الف ثم کشف لداؤد الغطاء فرای المیزان فاذا الکفۃ الواحدۃ ملأت ما
المشرق والمغرب فقال داؤد علیہ السلام الٰہی من یقدر ان یملا من الحسنات ما یملا ہاتین الکفتین فاوحی اللہ تعالی اذکر یوم اتاک
سائل ومعک [illegible] فیک [illegible] الی السائل [illegible] ساجدا [illegible] السائل
[illegible] امتلات ما بین المشرق والمغرب ووضعت فی کفۃ المیزان فثقلت بہا قال
اللہ تعالی یا داؤد [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] الاخلاص والتصدیق [illegible] علیہ السلام [illegible]
[illegible] بنی اسرائیل حتی آفاق [illegible] القراءۃ [illegible] علی مثل ذلک
[illegible]
[illegible]
[illegible]
اگر کسی [illegible] است
[illegible] چیدکردہ باشد کہ اگر مسلمانی کردہ بود [illegible] تعالی [illegible] رحم [illegible] گردن [illegible] دستار
[illegible]
[illegible] کہ آں اعمال کہ صورت [illegible]
[illegible] اعمال [illegible]

باشند در صف اهل سنت مؤمن ناچیز گردد از کرم الهی دور باشد و دلیل برین حدیث بطاقت ست که مروی و در سجل او هیچ نیاید چنانکه
گذشت و تابعین جواب گوئیم که اگر چه کفار را حسنات نیست ولیکن همه در عذاب برابر یکسان نیستند بدلیل قرآن که ان المنافقین فی
الدرک الاسفل من النار چون دانستی که کفار در کفر بر تفاوت اند متلا مشرک در کفر از یهود که بتوحید قائل اند ابوطالب که پیغامبر را
صلی الله علیه وسلم غلیظ تر از بسیر و الود که حق تعالی کفر کافر را در ترازو نهد و نیکی در مقابله آن پدید کند تا مقدار عذاب او
بدان پدید آید و در جواب وزن اعمال کسانی که هیچ بدی نکرده باشند همین میتوان گفت اما آنکه وزن وزن اعمال چگونه باشد
و بر چه وجه بود دران سخن بسیار ست و آنچه از روایات معلوم می شود آنست که در قیامت بحقیقت ترازو باشد هر ترازو را دو کفه
یکی نورانی و یکی ظلمانی از بهر حسنات و ظلمانی از برای سیئات و در اینکه وزن چگونه باشد بعضی گویند که نامهٔ کردار بنده
اگر سبک باشد و اگر بد جسمی پدید کند که وزن اعمال او آن پیدا شود و بعضی گویند که نامهٔ حسنات را با مدارهٔ آن حسنات گران بر کنند
و نامهٔ سیئات را با مدارهٔ سیئات سبکسار و این وجه تقدیم اولی ست زیرا که حدیثی ست درست موافق این معنی یافته ایم قال النبی صلی الله
علیه وسلم ان الله تعالی یستخلص رجلا من امتی علی رؤس الخلائق یوم القیامة فینشر علیه تسعة وتسعین سجلا کل سجل مد البصر الحدیث کذا فی
المعتمد و در شرح تعرف آورده است که بعضی گویند که تنهائی نیکو کردار را ترا سنجد و استدلال بآن حدیث صحیح صدر کرده اند که آن حضرت
فرمود علیه السلام که بعد از شق صدر یکی از آن فرشتگان که سینه ام شگافته بود با دیگری گفت او را موازنه کن مرا در ترازو با ده تن از
امتان من بسنجید من زیاده آمدم با صد بسنجید هم راجح آمدم با هزار تن بسنجید هم افزون آمدم قال دعه فلو وزنه بجمیع اهل الارض لرجحهم
و بعضی گویند که اعمال بنده را با نعمتهای خداوند سبحانه تعالی بسنجند اگر شکر نعمتها گذارده باشد ترازوی نیکوئی گران گردد و اگر نگذارده باشد
سبک آید و برین دلیل آورده که حضرت رسالت فرمود صلی الله علیه وسلم که مردی خدا تعالی را بر سر کوهی مدت چهار صد سال یا پانصد
سال عبادت کرد و از حق تعالی مسالت نموده بود که جان او را در سجده قبض کند و دعا اجابت رسید چون روز قیامت شود خطاب
آید که ادخلوا عبدی برحمتی الجنة وگوید یا رب ایش عملی ثلث مرات فیامر الله تعالی ان یحاسب قال فیوزن جمیع اعماله بنور بصره فیرید
نعمة الله تعالی علی اعماله و یبقی سائر النعم فیقول ادخلوا عبدی النار بعدل فیقول تبت و یا رب فیقول ادخلوا عبدی الجنة برحمتی و بعضی از
ارباب معاملات می گویند که بنده را هر ساعتی موازنه ایست که مر خویشتن را دران موازنه امتحان باید نمود و آن موازنه باطن ست با ظاهر
هر گاه که ظاهر با باطن راست آید ترازو راست ست و اگر مخالف آید کار پر خطر ست آنچه حضرت رسول صلی الله علیه وسلم فرموده است که
زنوا انفسکم قبل ان توزنوا و حاسبوا انفسکم قبل ان تحاسبوا ناظر این معنیست والله اعلم و بعضی دیگر در تاویل حدیث چنین گویند که ترازو
وقت عبادت از معامله نیست با خلق حساب با خلق سخی بیهیان با تو سخن الراحمون ترحمهم الرحمن ارحموا من فی الارض یرحمکم من فی السماء و بعضی
دیگر ... که ... ترازو ست که اختلاف احوال وی ... و بار میست ... هر چند قریب تر باشد ... و هر چند
... گران تر ... مقدار ... قرب ... بعد ... مقدار ... بیدور ... هر ... ایه
... بدان قدر که تو بر دیک می شوی باو دست + یقین بدان که ترا از تو دور خواهد کرد + و بعضی دیگر گویند که ... ازل ست

در بارهٔ وی وقت است و عمود دوی عمر است هرچه در ازل اندر یکه بزار و بهاده بود اندر بهاد به ازل اندر می الف بشود و ساند ازل از ربانیت اتصار گمند
ایمان بهیچ گونه باشد میزانیست که در آن اموال سعید و آن میزان عرفی است و میزانیست که آن اعمال سعید و آن میزان عدل است
و میزانیست که آن اقوال سعید و آن میزان عقلی است و میزانیست که بآن افعال سعید و آن میزان عقلی است و میزانیست که بآن احوال
سعید و آن میزان عشقی است میزان عرف ربان کم و بیش گویا را کوتاه گرداند میزان عدل عمر ساده داده کاران ار کردار شان آگاه گرداند
میزان عقلی دوراندیشان کار او براه گرداند میزان عقل کمر بدیترا ما در رقهٔ هدایت همراه گرداند میزان عشق طالبان را بتحلق باخلاق الله
گرداند اتی درویش میزان عشق میزانیست که قدم را با حدوث موازنه کند اگر در یکه ملکوت باطن انوار قدم بر ظلمت حدوث یله ملک ظاهر
او روی یافت فهو فی عیشة راضیة و اگر عیاذا بالله جانب ملکی راجح آمد فامه هاویة ازینجاست که عارفان گفته اند رحمهم الله
تمام شوق محبوب شد کار تمام آمد و اگر یک سر موی از هستی تو در میان آمد کار خام آمد رباعی تا یک سر مو در تو هستی باقیست + عامل
مشتی که بت پرستی باقیست + گیرم بت پندار شکستی آخر + آن بت که ز پندار شکستی باقیست + بلکه عاشق از سوز عشق تیر
اگر هزار باشد بسوز بجه باشد و او را باید که از خودی شعور بود تا یار در حضور بود تا از سوزش آتش الم بیاید و از قطع سهام تیر درع سنے
کما ورد فی بعض الاخبار اوحی الله تعالی الی بعض انبیائه انما اتخذ لخلتی من لا یفتر عن ذکری ولا یکون له غیری ولا یؤثر علی شیئا من خلقی
وان حرق بالنار لم یجد لحرق النار وجعا وان قطع بالمناشیر لم یجد لمس الحدید المالی سوهٔ آول فرمود لا یفتر عن ذکری و ذکر مر باسی را بود
اما آنکه در مشاهده جمال محبوب مستغرق باشد و در استغراق از صفات خود فانی بود پس لسان او این بود که مذکور از سوز ذوق جلال ذاکر او
گردد قطعه عجبت لمن یقول ذکرت ربی + فهل انسی فاذکر ما نسیت + شربت الحب کاسا بعد کاس + فما نفد الشراب وما رویت
و بعد از آن فرمود که ولا یکون له غیری یعنی در وجود عه باشد جز وی که باشد که مراد او را باشد دیگر گفت ولا یؤثر علی شیء من خلقی یعنی
در مجاری اقدار چنان متحیر باشد که از ورود هیچ سرا مذ آنچه رسد و ان احرق بالنار الی آخره یعنی الم حسی ادراک او را از جسم و مایه و الیها اشد
عاشق در عشق چنان بی شعور است که آتش او را در استغراق فردوسی نماید اشعار آن نفسی که بی خودی یار جوجان آمدت + دان
نفسی که خودی بار حمل کار آیدت + آن نفسی که با خودی خود توشکار پشه + وان نفسی که بی خودی پیل شکار آیدت + آن نفسی که با خودی
بحر گران کرنه تو + وان نفسی که بی خودی بحر کنار آمدت + آن نفسی که با خودی جمله خزان فسردهٔ + وان نفسی که بی خودی دی همه بهار آیدت
جمله بیقراریت از طلب قرار تست + طالب بیقرار شو تا که قرار آیدت + جمله نامرادیت از طلب مراد تست + ورنه همه مرادها
همچو نثار آیدت + عاشق خوار است عاشق خوار باش تا که نگار حسته دل عاشق زار آمدت + اما النقول والحکایات
[illegible] در قیامت شود هوای فضای عرصات در دیده رند دیده [illegible] تار یک [illegible]
خلق بعضی [illegible] عرق دریای عرق تشویر عصیان و گناه کرده و اتش بی‌ یاری علمهای سیاه ار دو دگناه [illegible]
رایات عصیان برافرازند [illegible] ربانیه بواصی اصحاب معاصی گرفته بر صفوف صفوف دوانی دو قوامی [illegible]
نعره را ستران دگاه [illegible] معصیت بطاعت اندکی راجح آید چنانچه اگر یک [illegible] دیگر بودی کفه حسنات با سیئات برابری کردی

خطاب در رسد که ای بنده اگر حسنهٔ دیگر بدست آری مستوجب جنت گردی ورنه مستحق عقوبت باشی اکنون برو از پدر و مادر و برادر و خویش
و قرابات خویش بیک حسنه امداد و معاونت طلب کن شاید که بغفور و نجات فائز گردی بنده اول پیش پدر آید و گوید ای پدر در دنیا من
مستحق بودی در عقبی اولی که با کرام و اشفاق سابقت نمائی گوید مقصود چیست بنده گوید مرا یک حسنه می باید تا نجات یابم والا بدرکات جحیم شتابم
پدر گوید ای فرزند در دنیا وبال تو بسیار کشیدم و عمر خویش در هوای نفس و رضای خاطر تو ضائع گردانیدم و امروز خود درمانده ام کل نفس
بما کسبت رهینة از صفحهٔ سینه برخوانده ام اکنون تو نیز دامنش نمی توانم از پدر نومید شده پیش مادر آید تا استدعای حسنه نماید از مادر
نیز مثل این جواب شنیده غایت بار گردد حاصل از برادر و فرزند و خویش و پیوند هیچ کدام شفقتی نه بیند متحیر در صحرای عرصات بماند ناگاه
در اثنای این حال دوستی از دوستان الله عز و جل که محبت بینهما لله و فی الله بوده باوی ملاقات کند از وی پرسد که ای برادر چه حال
که ترا شفقته و پریشان حال می بینم صورت حال با وی تقریر کند او گوید که ای برادر در همه دیوان من یک طاعت است آن در کار تو کردم
تا من و سرای بستان بهشت حرام که من از دوزخ بیش گرفتم فرشتگان از سعادت آن مرد تعجب کنند ندا آید که عندی ان
الله سبحانه علی دانا اکرم اسخیا ای ملائکه گواه باشید که هر دو را رحمت کردیم سر به سر هر دو را نجات بخشید واتقوا الله ... النفس
نقل است که چون روز قیامت شود وطایق صحائف با صد هزار قید و علائق از قبر بر دارند بنده را نامهٔ اعمال او بدست او
دهند و گویند اقرأ کتابک بنده لرزان و ترسان تا بارگاه آید با خود گوید در نامهٔ من هیچ حسنه نیست آیا در ترازو چه حمل گرانی تواند
آنکه از درهای ستار غیب ندا آید که چه بنده را بسجده عمر و صدقه و اعمال پسندیده یکایک را ذکر فرموده گوید بسجده شده گوید است ای
از این طاعات که یاد فرمودی هیچ کدام تقدیم نرسانیده ام و هیچ یک از آنها در نامهٔ من نیست ندا آید که ای بنده چنین است ولکن
چون حاجیان حج میرفتند تو حسرت میخوردی و همچنین خیرات و مبرات میل مینمودی و تمنای عمل آن می بردی اکنون همه آنها را
گروه انگاشتیم تا امروز در کفهٔ حسنات بنهیم و ترا بابت جنت سیاه برسیم نقل است که روزی هارون الرشید جریده عرض میداد جریده دار
ایستاده بود و برات بدست گرفته و رقیم می کشید هارون در جریده دار نگاه کرد و گفت راست بگو جریده دار را دست بلرزیده
و ترازو از دست وی بیفتاد و بیهوش گشت چون بهوش آمد هارون پرسید ما اصابک گفت یا امیر المومنین چون تو در من نگاه
کردی گفتی راست باش مرا از عرصات قیامت یاد آمد که ملک تعالی بنظر هیبت در بندگان خود نگرد و گوید وزنوا بالقسطاس المستقیم
با خود گفتم چگونه باشد آن روز که بمقتضای وان کان مثقال حبة من خردل اتینا بها نقیر و قطمیر از گناه و طاعت بر ما بسنجد
هارون چون آن بشنید آب در دیده بگردانید بگریست آن شب در خواب دید که قیامت قائم گشته در ترازوگاه اعمال او را می سنجد
ندا آمد که بآن یک قطره اشک که از هیبت ما از دیدهٔ هارون بچکید ترازو و حساب از وی آسان گردانیدیم نقل است که خواجه عبدالله مبارک
مروزی گفته قدس الله روحه که مردمان بچهار چیز مشتبک اند و من به تقسیم مردمان ندانند که نامه از کدام جانب در آید و من نمیدانم
مردمان ندانند که نامهٔ اعمال ایشان بدست راست دهند یا چپ و من نمیدانم مردمان ندانند که ترازوی ایشان گران باشد
و من نمیدانم و مردمان ندانند که چون گذر باشند و من نمیدانم گفتند ای شیخ این معنی چه دانستی گفت بلا و فتنه از هر طرف در آید

چون طمع منقطع شد دست ملا کوتاه شود دیگر آنکه اگر خواهی بدانی که نامه بدست راست میدهند یا بدست چپ دو فرشته که بر تو موکل اند
ببین که کدام یک را املا فرمائی اگر فرشتهٔ دست راست را املا دادی همان نامه بدست تو خواهند داد و اگر فرشتهٔ دست چپ را املا نمودی
نامه بدست چپ تو خواهند نهاد دیگر آنکه هر کرا امروز ترس است فردا در خوف خواهد بود و هر که امروز در خوف است فردا ایمن خواهد
دیگر گرانی و سبکی ترازو از طاعت و معصیت است امروز در مقاسمه نامه ببین که کدام زیادت است فردا همان گرانی خواهد کرد کذا فی
ریاض القدس و در شرح تعرف آورده است که رسول فرمود صلی الله علیه وسلم که من بر سر ترازو باشم چون ترازوی کسی از امتان من [illegible]
سبک آید ردای خویش از کتف خود بردارم و در پلهٔ ترازو اندازم تا نیکوئیها زیاده شود و آن بنده اهل بهشت گردد و در حدیث دیگر آمده است
در روضة العلما منقول از ابن عمر رضی الله عنهما که حضرت رسالت فرمود صلی الله علیه وسلم که چون روز قیامت شود و صدای ندای جاوشان
عدل در پیشگاه حق [illegible] صلوٰة در انجمن او پاسبان قلاش جاش گردد و اصحاب مکارم در هنگام استیداد طالم
چون تجار در بازار امواج بحار از بال اعمال معلق کان لاش شود مردی از امت من [illegible] طاعت قلیل کثیر معصیت [illegible] فرمان شود چون او را بشعبه
هم در آرند در گریه درآید و گوید یا ملائکة الرحمن مرا کجا حکم کرده اند گویند بآتش دوزخ گوید مرا ساعتی بگذارید تا بر حال خویش بگریم اشعار
سیاهی اشک تا بر روزگار خویشتن گریم + چو شمع از حسرت شبهای تار خویشتن گریم + ندارم مهربانی تا کند بر حال گریه + همان بهتر که خود بر حال
زار خویشتن گریم + مدد خواه ای دل که در چشمم نماند آبی + که خواهم یکدمی از هجر یار خویشتن گریم + فرشتگان گویند ای بنده این گریه در دار
دنیا می بایست کردن تا فائده بران مترتب گشتی امروز گریه‌ات چه سود رساند بنده گوید ای فرشتگان مرا [illegible] آدم
تحمل آتش ندارم و از امت محمدم صلی الله علیه وسلم و هرگز بخدای خود این گمان نمی بردم گویند ای بنده چه گمان می بردی گوید امید داشتم
بدرگاه حضرت باری چنان بود که مرا با یهود و نصاری در دوزخ مجتمع نگرداند گویند ای بنده اینک حضرت محمد علیه السلام ایستاده بر در
پروردگار خود جل و علا او را بخوان تا ترا شفاعت کند و الا همانا که گرفتار گردی بنده از غایت بیخودی آواز بر دارد و در صحرای
عرصات سید سادات را علیه الصلوٰة والسلام بخواند حضرت خواجه علیه السلام آواز بنده شنوده بجانب او مبادرت نماید آن بیچاره را
رنگ زرد یابد محزون ببیند فرماید که این بنده را باز آرید تا دیگر باره وزن اعمال او نمایم و تفحص احوال او کنم گویند یا محمد ما بندگان مأموریم
فرمان الهی نافذ دست از این بنده باز نمیداریم حضرت رسالت علیه السلام روی بتقدس الهی آرد و حضرت خداوندی را جل و علا سجود
کند و بعد از آن گوید خداوندا ملائکه تو در میان من و یکی از امت من حائل گشته اند خطاب مستطاب در رسد که ای فرشتگان بنده مرا بپیغمبر
سپارید تا دیگر باره وزن اعمال او نماید چون خواجه علیه الصلوٰة والسلام بنده را بپلهٔ ترازو آرد جانب سیئات راجح آید خواجه علیه السلام
دست مبارک در جیب در آرد و صحیفه بیرون آرد در روی کفه حسنات نهد یکبار بر سیئات راجح آید فرمان الهی
جل جلاله در رسد که بنده مرا به بهشت برید چون بنده را اندر بهشت رسانند حضرت رسالت را اندر بهشت ملاقات کند حضرت فرماید که مرا
بشناسی گوید پدر و مادرم فدای تو باد ما احسن وجهک و اطیب ریحک میخواهم بدانم که تا این حسن و شمائل کیستی فرماید منم پیغامبر محمد صلی الله
علیه وسلم و آن صحیفه که حسنات تو بر سیئات رجحان یافت صلواتی بود که در دنیا بر روح من فرستاده بودی آن بنده در قدمهای مبارک

آن حضرت افتد و بوسه بر اقدام شریفه آن حضرت دهد و گوید یا محمد لولا انت وصلوتی علیک الا لهویت فی النار مع من هوی اگرچه برکت
صلوات وشفاعت تو بودی من چون دور حیان دیگر بیرنج و دو رنج مبتلا گشتمی و قرین صد هزار درد و بلا بودمی و آمایان ما یثقل المیزان
بها حسن الخلق روی ابو ذر رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ما من عمل اثقل فی المیزان من الخلق الحسن والذی نفس محمد
بیده ان الرجل لیدرک بحسن الخلق درجة الصائم القائم ثم قیل علامة حسن الخلق ان یتسع لتحمل الاثقال ولا تستبین فی وجهه اثر ما یصیبه
المکروهات بل یجد ذلک ان یدعو المسیء علیه بالخیر والغفران کما نقل عن النبی صلی الله علیه وسلم حیث کسروا رباعیته وادموا وجهه
قال اللهم اهد قومی فانهم لا یعلمون ومما یثقل المیزان العلم روی عن ابی حنیفة عن حماد عن ابراهیم رضی الله عنهم انه قال
توضع الموازین القسط یوم القیمة فیؤتی بعمل رجل ویوضع فی میزانه فیخف فیؤتی بشیء بمثل الغمام والسحاب کثرة فیوضع فی
میزانه فیثقل فیقال له هل تدری ما هذا فیقول لا فیقال له هذا العلم الذی علمت الناس فعملوا به وعلموه بعدک ومما یثقل المیز
ان کلمة الاخلاص وهی شهادة ان لا اله الا الله اذا قالها مخلصا عن قلبه غیر شاک بها کما روی عن النبی صلی الله علیه وسلم ا
حدیث البطاقة حیث بلغت تسعة وتسعین سجلا کل سجل مد البصر کما ذکرناه آنفا قال انس بن مالک رضی الله عنه ما من رجل یقول
علی جبل لا اله الا الله الا هلل الجبل الذی تحته ثم الذی یلیه الی آخر جبل فی الدنیا فیشهد والله عند ربه فیقول قد قلت شهادتک
ثم یضع کل ذلک فی میزانه وقال موسی علیه السلام یا رب دلنی علی عمل ازداد به منک قربا فقال یا موسی قل لا اله الا الله یا موسی
لو ان لا اله الا الله وضعت فی کفة والسموات السبع والارضین السبع فی کفة اخری لرجحت لا اله الا الله ولو وضعت علیهن لقصمتهن ولهذا ان
العبد ان یجری علی لسانه فی کل لحظة کلمة الشهادة سرورا بما رزق وکذلک التسبیح والتحمید والتکبیر روی ابی هریرة رضی الله عنه عن
النبی صلی الله علیه وسلم انه قال التسبیح یملأ نصف المیزان والحمد لله یملأ المیزان والله اکبر یملأ ما بین السماء والارض ولا اله الا الله لیس
دونها ستر ولا حجاب حتی یخلص الی ربها وعن ابی هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ایعجز احدکم ان یعمل کل
یوم مثل جبل احد قالوا ومن یقدر علی ذلک یا رسول الله قال کلکم یستطیع ذلک قال قول سبحان الله اعظم من احد والحمد لله
ولا اله الا الله اکبر اعظم من احد ثم قال کلمتان خفیفتان علی اللسان ثقیلتان علی المیزان حبیبتان الی الرحمن سبحان الله وبحمده سبحان الله العظیم وبحمده
وفی روایة سبحان العظیم وبحمده وشکی رجل الی النبی صلی الله علیه وسلم قلة الدنیا فقال له این انت من صلوة الملائکة وتسبیح الخلائق
وبها یرزقون ان تقول ما بین طلوع الفجر الی ان تصلی الغداة مائة مرة سبحان الله وبحمده وسبحان الله العظیم وبحمده استغفر الله یاتیک الدنیا
صاغرة راغمة وما من کلمة فیها الا یخلق منها ملک یسبح الله تعالی الی یوم القیامة ولک ثوابه وعن انس رضی الله عنه رباط لیلة فی سبیل
یعدل عبادة الف سنة ومن کثر فی سبیل الله یکون له یوم القیمة فی میزانه صخرة اثقل من السموات والارضین وما فیهن وما تحتهن وفی الاثر
ان النبی صلی الله علیه وسلم قال اخبرنی جبرئیل علیه السلام ان ابراهیم خلیل الرحمن صلوات الله وسلامه علیه قال یوما الحمد لله قبل کل احد والحمد لله بعد کل احد والحمد لله علی
کل حال فقالت الملائکة یا ادم امتک لیقول الحمد لله عدد کل احد فقال الله جل جلاله اکتبوا له من الثواب کما تکتبون لمن حج اربعین الف حجة واعتمر اربعین الف عمرة وکما یکتب
لمن صام الدهر وحده فقالت الملائکة ما تکتب لمن یقول الحمد لله عدد کل احد فقال اکتبوا له من الثواب بعدد الجبال والشجر والمدر والحجر والرمال والتراب

والطیر واما قوله الحمد لله علی کل حال واتمم لا تحصون ثوابها بره دعوا ثوابها الی والحمد لله اولا وآخرا وظاهرا وباطنا وصلوة الله وسلامه
علی رسوله محمد صلی الله علیه وسلم

الفصل الحادی عشر فی بیان الصراط وکیفیة المرور علیه ذکر فی الاحیاء العلوم للامام حجة الاسلام ابوحامد الغزالی قدس الله روحه
قال ابوسعید الخدری رضی یمر الناس علی جسر جهنم وعلیه حسک کلالیب وخطاطیف تختطف الناس یمینا وشمالا وعلی جنبیه ملائکة یقولون
اللهم سلم سلم ومن الناس من یمر مثل البرق ومنهم من یمر کالریح ومنهم من یمر کالفرس المجری ومنهم من یسعی سعیا ومنهم من یمشی مشیا ومنهم من یحبو حبوا ومنهم
من یزحف زحفا اما اهل النار الذین هم اهلها فلا یموتون ولا یحیون واما ناس فیؤخذون بذنوب وخطایا فیحترقون فیکونون فحما ثم یؤذن
فی الشفاعة وقال رسول الله صلی الله علیه وعلی آله واصحابه وسلم یضرب الصراط بین ظهرانی جهنم فاکون اول من یجیز بامته من الرسل
فلا یتکلم یومئذ الا الرسل علیهم السلام ودعوی الرسل یومئذ اللهم سلم وفی جهنم کلالیب مثل شوک السعدان غیر انه لا یعلم قدر عظمها
الا الله تعالی یختطف الناس باعمالهم فمنهم من یوبق بعمله ومنهم من یخردل ثم ینجوا وذکر فی المعتمد اذا کان یوم القیمة یقول الجبار جل جلاله
مدوا الصراط علی متن جهنم ... الرسول الی الصراط فنکتا ... ایها الرجال والنساء ... الی قدامکم ... لا اله الا الله محمد رسول الله ثم ...
النبی صلی الله علیه وسلم فیقول ربی سلم امتی من النار وان جهنم سوداء مظلمة والصراط ادق من الشعر عشرة آلاف سنة صعود وعشرة آلاف هبوط
وعشرة آلاف سنة مستوی والخلق یمرون علیها والریاح تحرک النار تحرکا من مقدار مسافة المشرق الی المغرب وهو یصطلح ... ثم
یمسون کالبرق ویقال بعضهم بعضا الصار لم جاوزتموا حلف الصراط فیقولون این الصراط فیقال لهم مررتم علیها وهی خامدة وآیین
... طرائق بحسب اختلاف احوال خلائق ست کسی باشد که سی هزار سال بساط مرور بر صراط طی کند وکس باشد که بطرفة العین
ازان عقبه عبور نماید وتحقیق این معنی آنست که صراط راسی موقف ست، ده در صعود وده در هبوط وده بر ظهر صراط ودر ده موقف
صعود اول از کسب اموال سوال کنند دوم از شرب خمر وتجرع کاس مدام سوم از ربا وساختن حرام چهارم از اکل وعدوان پنجم
از غمز کاودن ابطال حقوق مسلمانان ششم از رشوا واکل مراجه هفتم از ظلم وایذاء ومشاتمه هشتم از غیبت وبهتان نهم از سحر
وطلسمات جادوان دهم از مکر وخداع ودستان تصفح وتفحص لازم شمارند هرکه ازین سوالها را مقرون بجواب باصواب گرداند از
مواقف مخوف بسهیل تیسیر تجاوز نماید والا در هر یکی ازان هزار سال محبوس وممنوع ماند انگاه ایشان اطهر بر صراط برند ودر آنجا ده موقف
هائل ومنزل مخوف بود در منزل اول از نماز پرسند واز عرض بیان تفحص نمایند دوم از وضو واغتسال سوال کنند ودر سوم از زکوة
مال استفسار نماید ودر چهارم از تصدقات وخیرات پرسند ودر پنجم از حج اسلام ودر ششم از ادا صیام ودر هفتم از تحصیل علم ودر هشتم از
تکمیل عمل ودر نهم از کبر وتکبر که چرا کردند ودر دهم از ریا وعجب واعمال که به از سر خدا کردند هرکه ازین سوالها حوالی تقریر کند که بصواب
صواب نزدیک باشد ازین منازل باسانی تجاوز نماید والا در هر منزل هزار سال مدفوع وممنوع ماند انگاه ایشان را در هبوط صراط برده منزل
دیگر عبور دهند در منزل اول از حسد پرسند ودر دوم از ستم خلائق ودر سوم از عمل ودر چهارم از عذر ودر پنجم از رشوه دادن ودر
ششم از خیانت نمودن ودر هفتم از مال یتیمان ودر هشتم از بی رحمی بر ضعیفان ودر نهم از بی شفقتی بر محتاجان ودر دهم از توکل

بود عدهٔ حضرت حق سبحانه وتعالی هرکه درین سوال بعد رفق مقبول تمهید گردانیده بصواب جواب بار دهد از مخاوف آن مواقف بضمان سلامت بگذرد والا در هر یکی ازین منازل هزار سال محبوس ومحصور ماند پس آنچه در حدیث امتداد صراط در سی هزار سال بمقرر داشته سی هزار سال موقف تواند بود والله اعلم **نقل** ست که چون خلائق راه بر آه صراط پیش گیرند ناگاه از هیبت تیر آمد و زنجیر صراط متحرک مانند بحمایت چندانکه بمقدار مشرق تا مغرب محول گردانند زمرهٔ اشقیا و فرقهٔ مفسدین همه یکبار در بادیه دوزخ فرو ریزند و بیکبارگی و صبغهٔ صالحین که اخلاق ایشان میان خلائق مرضی بوده و سجال رحمت برایشان برسر احوال ریاست مدین بوده چون برق خاطف و ریح عاصف بگذرند که ثم ننجی الذین اتقوا اخستین کسی به مثال برق ثم براق تواند نماید حضرت سید المرسلین و قائد الغر المحجلین باشد صلی الله علیه وسلم بعد از ان صحابه کرام رضوان الله علیهم اجمعین انگاه اصحاب یمین چون باد شمال بعقب ایشان بگذرند و گویند الله جمعنا فی دار جنته و فی السلامة امنا من السقر و هر کس را به تمه لعا این است بیدنه گردیده واین نور هر روز علیه الصلوٰة والسلام را بر قدر علمی که حاصل کرده باشد و بمقدار که علی آورده نوری تابه همراه و متعلد رد ست الواسطهٔ اضواء آن مسالک بر جمال آن رابیسر می برند یوم تری المؤمنین والمؤمنات یسعی نورهم بین ایدیهم وبایمانهم و قبة منافقین که ظلمت کردار خود فرو مانده باشند بر وی جمع بیکبارگی آیند و تا وار هرچه زارتر و هرچه زاری هرچه بسیار تر مر ایشان را می گویند یک لحظه بپائید تا مشتاق این طریق تاریک و تاریه این حسرتاریک را مقیاس اشعه آثار و اضوا انوار شما طی گردانیم قوله تعالی یوم یقول المنافقون والمنافقات للذین آمنوا انظرونا نقتبس من نورکم تا زمره زیاد و عصبه عناد جواب شان گویند ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورا والله المنقذ من الضلال و ذکر فی روضة العلماء و شرح التعرف ایضا روی عن رسول الله صلی الله علیه وسلم انه قال ان لجهنم سبعة جسور اول جسر منها مسیرة ثمانیة عشرة الف عام والثانی یرید بعشرة الآف والثالث یرید علی الثانی لعشرة الآف الی آخره کذلک یحاسب علی الجسر الاول بالایمان وعلی الجسر الثانی بالصلوة وعلی الجسر الثالث بالزکوة وعلی الجسر الرابع بصیام شهر رمضان وعلی الجسر الخامس بالحج وعلی الجسر السادس بالوضوء والغسل من الجنابة وعلی الجسر السابع بر الوالدین ان کان ادی کل واحد منها نجا والا تردی فی النار و ذکر الشیخ ابو بکر بن اسحق رضی الله عنه الکلاباذی فی کتاب معانی الاخبار باسناده عن ابی هریرة رضی الله عنه فی الحدیث ۱۷۰۳ اذا کان یوم القیمة جمع الاولون والآخرون نادی مناد من کان یعبد شیئا فلیتبعه فترفع لهم آلهتهم التی کانوا یعبدون فیتبعون حتی تقذفهم فی النار ویبقی هذه الامة فیها منافقوها فیقال لهم الا تذهبون مع الناس فیقولون لنا رب لم نره بعد قال فیقول هل تعرفونه فیقولون ان بیننا وبینه آیة اذا رأیناه عرفناه فیکشف لهم عن ساق فیخرون له سجدا من کان یظهر النفاق وبقی اقوام ظهورهم کصیاصی البقر یریدون السجود فلا یستطیعون ثم یضرب الصراط بین ظهرانی جهنم وهو کحد السیف بحافتیه حسک کحسک السعدان هل رأیتم السعدان قلنا نعم یا رسول الله قال فانه کذلک لکن لا یعلم عظمه الا الله قال والملائکة قیام علی دوابه الصراط الاعلی یقولون اللهم سلم سلم فیقال لهم اعبروا علی قدر انوارکم فمنهم کالطرف ومنهم کالبرق ومنهم کالریح ومنهم کالطیر ومنهم کالخیل ومنهم کالساعی آخرهم رجل یمر یجر یداه ویعلق یداه ویعلق رجلاه حتی تصیب النار منه جهة اجارنا الله تعالی بوجهه الی ان ارشد ل

ارک الذی انجانی منک بعد ما رایت منک ما رایت فیمکث ما شاء الله تعالی ثم یقول یا رب اصرف وجهی عنها فقد اسے
ریحها واحرقنی ذکاؤها فیقول له ربه انک ان شیئا بعد ما انجیتک مما رایت فیقول یا رب لا اسالک غیره فیقول لعلک ان اعطیت
ذلک تسال غیره فیعطی ربه عهودا ومواثیق فیصرف الله وجهه عنها وترفع شجرة عند باب الجنة فیقول یا رب ادننی من هذه الشجرة فاستظل
فیقول این ما اقسمت یا ابن آدم فیقول یا رب لا اسالک غیره فیقول الله تعالی لعلک ان اعطیت هذا تسال غیره فیقول لا وعزتک فیعطی
ربه عهودا ومواثیق فیدنیه الله تعالی ایاه فاذا انتهی الیها انفتحت الجنة ورای ما فیها فتتوق نفسه الیها فیقول یا رب ادخلنی
الجنة فیقول این ما اقسمت ویحک یا ابن آدم ما اغدرک فیعطی فیقول هذا لا اسالک غیره ثم یعطی ربه من عهود ومواثیق فیقول
ادخل الجنة فبینا هو فیها اذ قام میرا فیقول له مالک لا تسال فیقول یا رب قد سالت حتی استحییت واقسمت لک فیقال
ارضیک ان اعطیتک مثل الدنیا یوم خلقتها الی یوم افنیتها ومثلها معها قال ابو سعید الخدری الی جنب ابی هریرة رضی الله عنهما
نائم قال یا ابا هریرة وعشر امثالها سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول وعشر امثالها فقال ابو هریرة ما حفظت الا مثلها
معها فیقول یا رب اتهزئ بی وانت رب العالمین فضحک رسول الله صلی الله علیه وسلم فیقول الرب جل جلاله انی لا اهزأ بک
ولکن اعطیک ذلک فیقول یا رب الحقنی بالناس فیمشی حتی یری ضوءا فیخر ساجدا فیقال له مالک فیقول الیس هذا ربی تجلی
لی فاذا هو برجل قائم فیقول لا هذا منزل من منازلک وانا قهرمان من قهارمتک ولک مثل الف قهرمان ثم یمشی امامه حتی یدخل ادنی
صورة لا یشرف علی شیء منها الا الف قصر اقصی مملکته ومملکته مسیرة سنة وکان ابو هریرة رضی الله عنه اذا ذکر قول العبد الی
وانت رب العالمین یضحک حتی یبدو اضراسه فقال رجل من القوم یا ابا هریرة قد حدثتنا هذا الحدیث مرارا کل ما انتهیت الی قول الرجل
تهزأ بی ضحکت فقال الا اضحک اذ ضحک رسول الله صلی الله علیه وسلم لم یجد بنا الا ضحک اذا انتهی الی قول العبد اتهزأ بی هذا ورآیة معانی
الاخبار وقد زاد الشیخ ابو سعید الکازرونی رحمة الله علیه فی المسلسلات علی هذه الروایة فی بعض المحال الغاط احد یا قال فی باب
الجنة نهران عن یمینها وعن یسارها فیغتسل باحدهما فیذهب حرقه ویعود لونه من الوان اهل الجنة ویشرب من الاخری
فیذهب ما فی صدره من غل او غش او حسد قال فیاتیه الملک فیقول له مکانک یا ابن آدم حتی یاتیک اذن من ربک فیقعد مهموما
مغموما فیاتیه الملک فیقول قم یا ولی الله اریک ما اعد الله تعالی فیسیر من مسیرة خمسمائة عام فی جنان واشجار وانهار وخیام
وقصور فیتلقاه ملک فیسلم علیه فیقول من انت ما رایت احسن منظرا منک فیقول انا قهرمان من قهارمتک ولک من بعدی
الف مثلی فیتلقاه قهرمان آخر احسن منظرا من الاول فیسلم علیه فیرد علیه السلام فیقول من انت ما رایت احسن منظرا منک فیقول
انا قهرمان من قهارمتک ولک بعدی الف مثلی فلا یزال یتلقاه قهرمان وقهرمان بعد قهرمان ما لا یحصی عددهم الا الله تعالی حتی یتلقاه
حوراء تسلم علیه ولا یکلمه غیره یرجع راجعا مثل الحوراء فلولا ان الله تعالی قال حور مقصورات فی الخیام لخرج فرحا ولولا ان الله ثبتها لوجدت
نفسها فیمضی الی باب الجنة علی انها ستور من حلل الجنة فیبعث الله تعالی ریحا تزیل الستور بینها وبینه الا مسها بیده فتلقته بالمصافحة
والمعانقة وقال انس بن مالک رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لو ان بعض ثیابها اشرق لاهل الدنیا

لغلبت ضوء الشمس والقمر وما في مشكوٰة معه على اريكة اذا اشرق عليه نور من فوقه ينادیه یا ولی الله انا الناظر من دولته فيقول من انت فیقول انا من اللواتي قال الله تعالیٰ فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من قرة اعين فلا ينام ولا يبيت حتى يجلس الیها فاذا اغمدها من الجمال والكمال ما ليس عند الاولی فيما هو المتكئ معها على اريكتها اذا اشرق عليه نور من فوقه ينادي يا ولي الله اما لنا فيك من دولته فيقول من انت فيقول انا من اللواتي قال الله تعالیٰ فلا تعلم نفس ما اخفي له من قرة اعين جزاء بما كانوا يعملون فلا يزال يتحول من زوجة الى زوجة ما لا يحصي عددهن الا الله تعالیٰ فيما هو كذلك اذا اتاه ملك فيسلم عليه فيقول ان الله تعالیٰ يقرئك السلام ويقول سلني من جنتي اعطى بما الورد عليك اهل الدنيا من يوم خلقتهم الى يوم بعثتهم وعشرة اضعافهم لاطعمتهم ولسقيتهم ولكسوتهم والاحد منهم لا ينقص ذلك من ملكي شئ ان اقول له كن فيكون رجعنا الى ذكر الصراط ذكر الشيخ تورپشتی فی المعتمد بدانکه چون روز قیامت آسمانها در نوردیده گردد و بہشت که بر بالای آسمانها ست آشکارا گردد چه از قرآن معلوم شد که بہشت نزد سدرة المنتهى ست واز حدیث روشن گشت که سدرة بالای آسمانها ست و همچنین میان ایں میان برخیزد تا دوزخ آشکارا شود زیراکه از قرآن وحدیث معلوم گشت که دوزخ در تحت ایں جہان ست و خلق که بر زمین بہشت باشند و از آنجا خواهند که در بہشت بمنازل حور و روند بسبب سے بایست آں صراط است که حق تعالیٰ بر زبر دوزخ جون پلے از موقف اہل قیامت به بہشت کشیده است و ہمه ایشان می باید گذشت و دوزخ را در زیر آں مشاہده کرد وقال الله تعالیٰ وان منكم الا واردها پس آنها که اہل سعادت اند و پاک بقیامت آمده اند بآسانی بگذرند و ایشان را از دوزخ آسیبی و گردی نرسد و آنہا که مستوجب عقوبت باشند از صراط بدوزخ افتند و آنہا که ازیں قوم بخدای تعالیٰ شرک نیاورده باشند نجات یابند ہر یک بعد از آں مدتی که خدای تعالیٰ خواسته باشد واہل شرک جاوداں در دوزخ مانند والکلام فی تفسیر قوله تعالیٰ وان منكم الا واردها كان على ربك حتما مقضيا اعلم ان الخلائق كلهم لا بد لهم ان يمروا على الصراط حتى الانبياء والصديقين وما سبب الذي ذكرنا فانما و وكل واحد من الواردين بحسب تفاوت مراتبهم مختلف بعض الورود للتعذيب قال الله تعالیٰ ان الذين سبقت لهم منا الحسنى اولئك عنها مبعدون وقال في موضع آخر لا يسمعون حسيسها وقال في آية اخرى وهم من فزع يومئذ آمنون وهذه الآيات دلائل على ان السعداء لا يقربون من النار فلذلك اختلف المفسرون في تفسير الورود فقال بعضهم الورود الدنو من جهنم وهو ان يصيروا حواليها وهو موضع المحاسبة وقد يجيئ الورود ويراد به القرب كما في قوله تعالیٰ ولما ورد ماء مدين اي قرب وقال بعضهم الورود الدخول قال الامام ابو منصور الماتريدي رحمة الله عليه يجوز ان يكونوا واردين داخلين فيها لا دخول تعذيب لانه ذكر مرورهم جميعا على الصراط والصراط بجسمه كالسطح للدار فمن خلف لا يدخل دارا فان صعد سطحا حيث لا يصير داخلا فيها فعلى ذلك يجوز انهم اذا مروا على الصراط يطلق عليهم اسم الدخول في النار ثم ينجو اهل الايمان ويزل الكفار كما ذكرناه وقال سعيد بن الهلال رحمه الله بلغنا ان الصراط يكون على بعض الناس ادق من الشعر وعلى بعض الناس مثل الوادي الواسع وفي آن رضي الله عنه من اراد ان يكون الصراط عليه بمقدار شبر فليمنع نفسه عن المعصية وان اراد ان يكون الصراط مقدار ما بين الاسماء والارض فلیمنع حلقه من الحرام والشبهة وذكر في المصابيح عن جابر رضي الله عنه انه سئل عن هذه الآية فقال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول

رو دالدخول لا یبقی برد ولا حر الا دخلها فیکون علی المؤمنین بردًا وسلامًا حتی ان للنار ضجیجا من بردها حتی جزیا مؤمن
فان نورک اطفی لہبی ذکر فی الاحیاء وشرح التعرف عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال ان المؤمن اذا وضع قدمہ علی الصراط تخمد نار جہنم
تحت قدمہ کما تخمد الاہالۃ علی الطبق فیقول النار جز یا مؤمن فقد اطفا نورک لہبی ثم قال الامام فی المفاتیح اختلفوا فی انہم کیف
یندفع عنہم ضرر النار قال بعضہم الدرکۃ المسماۃ بجہنم لا یمتنع ان یکون کل المواضع التی یسلک فیہا زبانیۃ فاذا کان جہنم کذا لا یمتنع
ان یدخل الکل فی جہنم فالمؤمنون یکونون فی تلک المواضع والکفار یکونون فی وسط النار ویحتمل ان یحصل بین المؤمنین والنار واسطۃ تمنع
ضرر النار عنہم کما جاء فی الحدیث اذا کان یوم القیٰمۃ یاتی قوم فیقفون علی الصراط فیقولون نخاف من النار ولا یتجاسرون بالمرور علیہ فیکون یاتی جبرئیل
یقول لہم ما منعکم ان تعبروا الصراط فیقولون نخاف من النار فیقول جبرئیل علیہ السلام اذا استقبلکم فی الدنیا بحر عمیق کیف عبرتموہ
یقولون بالسفن فیوتی بالمساجد التی صلوا فیہا یجلسون فیہا کہیئۃ السفن فیعبرون الصراط فیقال لہم ہذہ مساجدکم التی صلیتم
فیہا بالجماعۃ وثانیہا ان اللہ تعالیٰ یخمد النار فیعبرہا المؤمنون عن جابر بن عبد اللہ رضی اللہ عنہ انہ سال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
قال اذا دخل اہل الجنۃ الجنۃ قال بعضہم لبعض الیس وعدنا ربنا ان نرد النار فیقال لہم قد وردتموہا وہی خامدۃ وقد جاء فی الاخبار
اذا کان یوم القیٰمۃ انبت اللہ تعالیٰ لطائفۃ اجنحۃ فیطیرون من قبورہم الی الجنان فیقول لہم الملائکۃ ہل رایتم الحساب قالوا ما رایناہ
فیقولون ہل عبرتم الصراط فیقولون ما راینا شیئا فیقول الملائکۃ من امۃ من انتم فیقولون من امۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم فیقول الملائکۃ نشدناکم اللہ فحدثونا
ما کان اعمالکم قالوا خصلتان کانتا فینا فبلغنا ہذہ المنزلۃ بفضل رحمۃ اللہ فیقولون وما ہما فیقولون کنا اذا خلونا نستحیی ان نعصیہ ونرضی بالیسیر مما قسم لنا فیقول الملائکۃ یحق لکم ہذا وثالثہا یمکن ان
اللہ تعالیٰ یجعل الاجزاء الملاصقۃ لابدان الکفار محترقۃ مودیۃ والاجزاء الملاصقۃ لابدان المؤمنین بردًا وسلامًا کما فی حق ابراہیم
علیہ السلام وکما ان الکوز الواحد من الماء یشربہ القبطی فکان دمًا ویشربہ الاسرائیلی فکان ماءً عذبًا فان قیل فما الفائدۃ فی ذلک الدخول
قلنا فیہ وجوہ احدہا ان ذلک مما یزید ہم سرورًا اذا علموا الخلاص منہ وثانیہا ان فیہ مزید غم للکفار حیث یرون المؤمنین
الذین ہم اعداؤہم یتخلصون منہا وہم یبقون فیہا کانہ سبحانہ وتعالیٰ یقول ای مؤمن موحدی تو انستم کہ چون فردا قیامت سر از خاک برآری
آنکہ ترا دوزخ نگہ رانم بہ مشت بیم اما کفار را شاید بخاطر نگذرد کہ اگر مؤمنان ما یو دند ہمہ بسوختندی ہمہ را در آرم کہ ان منکم
الا واردہا تا مؤمنان را سالم بیرون آریم ثم ننجی الذین اتقوا و کافران را در شدت عذاب وصعوبت عقاب بدارم کہ ونذر الظالمین
فیہا وثالثہا ان المؤمنین کانوا یخوفونہم بالحشر والنشر ویقیمون علی صحۃ الدلائل وما کانوا یقبلون تلک الدلائل فاذا دخلوا جہنم معہم اظہروا
علیہم انہم کانوا صادقین فیما قالوا ورابعہا اظہار کرامۃ المؤمنین عند ربہ سبحانہ تعالیٰ مثالہ قصۃ الخلیل صلوات اللہ وسلامہ علیہ
فان اللہ تعالیٰ قال یا نار کونی بردًا اذا قال علی اطفاء النار او ذہاب الخلیل علیہ الصلوۃ والسلام الی جانب آخر غیر وسط النار ولکن کان فی ذلک محال
طعن للعدو حیث یمکن ان یقول لو وصل الخلیل الی النار لاحترق فامرہ اللہ تعالیٰ ان دخل وسط النار ثم جعل النار بردًا وسلامًا لیکون
ابلغ فی الکرامۃ لیعلم العدو ان اعوذ من اللہ سبحانہ وانا الامن النار وکذا دخل موسی علیہ السلام مع قومہ فی البحر ثم ادخل فرعون
مع اتباعہ فانجی موسی علیہ السلام ومن معہ واغرق فرعون حتی قویت المعجزۃ ولو ان لا یظہر الغرق بل الغرق ہو اللہ سبحانہ کذلک ادخل المؤمنین

فی النار ثم حفظهم فیها وجعلها علیهم بردا وسلاما لیعلم العالمون ان المعذب هو الله تعالی لا النار ابیات تا از آتش دوزخ چه باک
یا ازهستی تن وجان تو پاکست هر آتش بر خالص بر فروزد چو عشقی سوز اندر وی چه سوز دست الخبری تو چیزی نیست در پیش ولیکن
ز وجود خود بیندیش اگر در خویشتن گردی گرفتار حجاب تو شود عالم سبکبار و چنانکه آدم علیه السلام وحدانیت عیانا قال فخر
در ما فالله تعالی یورد اولاده النار حتی اذا جاء منها عرفوا قدر الجنة و ساد نسبت الذهب والفضة لا یصیران خالصا الا بالنار
اراد الله تعالی ان یمیز الخبیث من الطیب آری استاد زرگران زر مغشوش را در آتش در آرد تا آتش مس را بسوزد و نقره صافی را
فرو برد عاصی مسکین اگرچه مس عصیان دارد نقره ایمان هم دارد با آتش خطاب آید کای آتش مس عصیان سده را بسوز و زر
ایمان وعرفان را برو تا چون زر خالص خالص در بعض و تقدیس او از آتش بسلامت بیرون آید در حقه صلوه دو درج شهود
ودیعت نهند که من الملک الحی الذی لا یموت الی الملک الحی الذی لا یموت من الملک الذی لا یزول ملکه و ساتیها لیکون المؤمنون
لیلا للکافرین کما ان جبرئیل علیه السلام کان دلیلا لفرعون فی البحر و تا منها یریدان یرسد جوهره عنصر المؤمنین و طهارته
ان الجوهر الاصلی لا یعمل فیه النار ولا یفسده کذلک المؤمن و تا سعیا ان لا یشتبک سر العصاة فجعل الانبیاء قدامهم والکفار خلفهم
العصاة فیما بینهم لیحمی العاصی من نور المطیع لئلا یراهم الکفار **نقل** ست که خواجه علیه الصلوة والسلام با جمعی از یاران وسفری
و درمنزلی فرود آمدند و ستری قربان کردند و اکل آن اقدام نمودند و از جمله حاضران یکی را بر سبیل عادت بی اختیاری نقض طهارت
شد دیگران که بعضی شنیدند و صاحب واقعه را دانستند و بعضی نه خواجه علیه الصلوة والسلام چون وقت نماز آمد خواست که آن مسلمان
خجل گردد و روا نداشت که نماز بی وضو گذارد فرمود من اکل لحم البعیر فلیتوضأ تا همه حاضران وضو ساختند و واقعه صاحب حادثه در میان
ایشان پوشیده بماند کذلک حضرت خداوندی جل وعلا روز قیامت خواهد که پرده عاصی دریده نگردد و نیز نه پسندد که معصیت
انبیاء واولیاء وعلماء واصفیاء در صف نوال و بزم وصال هم زانو نشینند همه را امر فرماید که بر دوزخ گذر کنید تا آتش معصی عاصی
ضعیف و دود آتش دوزخ پاک و شسته گردد و از کدورات و آلایش رسته با اولیا و انبیا موافقت موافقت نماید نظیر دیگر هم درین باب
آورده اند که در زمان یوسف پیغامبر علیه الصلوة والسلام که لائمات مصر زبان بطعن زلیخا بگشادند زلیخا خواست که زبان ملامت
ایشان در حق خویش کوتاه گرداند و عوقی ساخت ویوسف را بیاراست و در نظر ایشان جلوه داد در میان آن زنان دختری کرد
در نظرش بر جمال یوسف افتاد از عایت مهر و محبت همه زنان ظاهر شد و جامهاش بخون آلوده شد هر چند اندیشید بیگانه بود
در چنین استادم حاجت برب الارض والسماء نمود در آن واقعه سر بحضرت خداوند گستاخ گفت الهی درین جمعیت آنچه
اه دار و همه را سرنگ با بر آر حضرت سبحانه علی الاطلاق همه آن زنان را در استغراق مشاهده جمال یوسف چنان از خود بی خبر گردانید
که جای تیغ همه ساعدهای بریدند و جامهای گوناگون بخضاب خون می آلودند تا پرده آن مستوره دریده نگردد و این سر حال را
بنداشتی در ویش چون حضرت جلال احدیت بخواست که امروز در دنیا کافره را در میان لائمات مصری فضیحت کند را
رنگ او گردانید اگر فردای قیامت عاصیان امت محمد علیه الصلوة والسلام را روا دارد که در میان اولیاء و انبیاء فضیحت گردد

همه المقتضای وان منکم الا واردها از پل صراط بگذراند و بدرجات جنت رساند عجیب و غریب بخواهد بود و عنایتها قال الله تعالی
لمن توصل شفا حفرة من النار فانقذکم منها فتسرهم عیانا ما اخرجهم عند ابتداء لیعلموا قدرته فی کل الخاصین الحادی عشرة
ان یری الخلق کمال قدرته فرقة تستغیثون من النار وفرقة لیستغیث منهم النار کما جعل النار رحمة علی قوم کابراهیم علیه السلام ومحنة
علی آخرین والماء رحمة علی موسی علیه السلام وعقوبة علی قومه فکذلک فی النار استغاثت منها الکفار فقالوا ربنا اخرجنا منها فان
عدنا فانا ظالمون واستغاثت النار من المؤمنین حتی قالت جز یا مؤمن فان نورک اطفأ لهبی نقل است که حضرت رسالت صلی الله
علیه وسلم با صحابه نشسته بود که اعرابی آمد بزغاله را گوشت گرفته برسم هدیه پیش آن حضرت آورد و آن بزغاله فریاد میکرد خواجه علیه السلام
بصحابه رضی الله عنهم آورده فرمود که بعزت و جلال حضرت خداوندی جل وعلا که فردا آتش دوزخ برسیدن موحدان امت من چنان
فریاد کند که این بزغاله در دست این اعرابی والثانی عشرة اراد ان یبین الفرق من المسک لان رائحتها تتبین بالنار والثالثة عشرة ان
الله تعالی وعد النار بان یملأها وهی لا تشبع من الکفرة فیقول هل من مزید فلما ورد المؤمنین علیها امتلأت تقول قط و ذکر فی ریاض
المذکرین فی تفسیر المؤمنین اذا وردوا علی النار فیقول النار یا رب ان اردت ان تعذبنی فلا تعذبنی بمعرفة قلوب العارفین فانی
لا اطیقها والرابعة عشرة لتقدیر قسم وان منکم الا واردها فدخول المؤمنین فیها تحلة القسم قال النبی صلی الله علیه وسلم لا یموت لمؤمن
ثلاثة اولاد فتمسه النار الا تحلة القسم والخامسة عشرة ان السعید یفرق من الشقی علی وجه الصحیح فاذا کان یوم القیامة یامرهم بدخول النار مع صیامهم
فیاتون فیقول الله تعالی للمؤمنین ادخلوا النار فیقولون لبیک وسعدیک ربنا نطیع ما امرتنا بالراس والعین فذلک قوله تعالی
والذین امنوا اشد حبا لله السادسة عشر لیظهر للخلق ان سیره فی النار مع العاصین اکثر من سیره فی الجنة مع المطیعین السابعة
عشر بدانکه دار بازان چون میخواهند که عرض خود را دار بازی بیاموزند اول بر سر آن داری میرسند و بر سر پای فرو می نشیند و او را
بر سر دار میفرستند تا اگر [illegible] تعمق در آن کار [illegible] بر آب افتد واعضاء و اجزای وی از آزاری بر رود چون این اعمال
درست آورد دیگر بی مانعی [illegible] از خطیر اقدام میتواند نمود که [illegible] بر روی آب انما مثل الحیوة
الدنیا کماء انزلناه من السماء و [illegible] واعتصموا بحبل الله [illegible] استوار دارد تا فردا که آب را آتش گرداند و بر
[illegible] صراط [illegible] بگذرد [illegible] ننجی الذین اتقوا المقصد وصول
و معهد قبول وصل گردد الثامن عشر ان ارض بیت المقدس سال الله تعالی ان یریه حبیبه کما اراه عدوه فرعون فاعانه بذلک
ذهب نبیه علیه السلام الی بیت المقدس لیلة المعراج کما قال الله تعالی سبحان الذی اسری بعبده لیلا وکذلک فی قصة
موسی علیه السلام اوحی الله تعالی الی البحر ان یرسل الیک عدوا لی لتغرقه فسال البحر ان یریه کلیمه ایضا لیتسلی برؤیة حبیبه عن رؤیة
عدوه کذلک الارض [illegible] السلام کذلک لما عرض النار سال الاعداء الیها فسالت ان یریها احباءه ایضا
[illegible] قوله تعالی انی اعلم ما لا تعلمون فان من العباد من یحسن فی حسم
[illegible] ان من عبادی من لا یرضی بالعذاب والعقوبة ولا یسالی

بین یرانی ویعقوب بلسان الحال اشعار گرچه دل چون کبابم از خاک درت گریم + چون تو دریا دیدی کو که در و آویزم + بیم آنست که در
...ون جگر غرقه شوم + بسکه در خاک درت خون جگر می ریزم + بیکس مدران توام یادگری ام مگذار + تا تو آمیخته ام با دگری نامیزم + العشرون
چون یوسف صدیق را صلوات الله وسلامه علیه مملکت مصر تعین بود در راه سر چاه و زندان نهاد مونس را نیز چون مملکت حضرت مقرر بود
راه سر چاه سر برج و زندان دو برج نهاد بر زلیخا چون مدام عشق یوسف گرفتار شد ملک مصر حریا بت گفتند یوسف را دو سه روز در
زندان می باید فرستاد از برای نفی تهمت زلیخا یوسف را به زندان فرستادند تا حق بر سر وحلها در پیرو جا دامان در عقب چون ما...
نظر بر یوسف افتاد گفت بس هرگز چنین زندانی ندیده ام این یا ملک کریم ست یا ملک عظیم مرا خدمت وی باید کرد که بروی
وا بدبود که عتاب پادشاه با وی بسر آید و در اوج کبریائی بر مسند سلطنت و پادشاهی مستند گردد شاید که در کار من نظری کند
بیک نظر مهمات من کفایت فرماید که ملک چون بنده مونس را در برج فرستند با بیه وی را امید که خرامان خرامان سوی آید
در محل در بیتا فی وی آثار سعود و در دل وی انوار کرم وجود مالک گوید من هرگز دو برج میدن بینائی ندیده ام فرمان آید که ای
مالک این بنده ما را از عقبه عتاب در بستند روزی مار داری تا عتاب ما با وی بسر آید و هنگام اعزاز واکرام با در آید از اینجاست که
یاران گفته که محبان دوست را از دو برج ترسانیدن چنان باشد که پروانه را از شمع تخویف کردن پروانه در حسرت آن میسوزد
که آتش را در بر گیرد و اورا همان دولت بس که یکزمان خلعت نور آتش در پوشد و در انتهای وجود خود کوشد اگرچه زمان دیگر از راه
خاکستر بس بود امدار به وبام و نشان از تمام سراندار بدا ران پاک مدار در اشعار از دلم صورت آن خوب حتی می برود + چاشنی
شکر از دهن می برود + بالله ار شور کنم هر نفسی عیب مکن + که هرمت از دل تو از دل من می برود + جان پروانه مسکین پی
شعله شمع + تا بسوزد پر و بالش برنگس می برود + همه مرغان چمن هر طرفی می پرند + بلبل از واسطه گل بچمن می برود + آری راحت
از آن ست که معشوق آتشی بر او برده جان عاشق را در آن آتش اندازد ای درویش هر چه در آتش اندازند بسوزد مگر آتش عشق
که هر خس و خاشاک معاشرت را بسوزد **مثنوی** در درون شمع جمال او و حتی + در برون پروانه بار اسوختی + اخگری بسپید
وداندر دلم + اندرون جان من بر در دلم + چشم و جان و عقل و دین یکسر بسوخت + هرچه بود از غیر آن دلبر بسوخت + آتشی موسی بود
شجر + گردش از سر حقیقت با خبر + بار این آتش گر آن آتش ست + یکسر درخت جان آتش مرش ست + هرچه آن آتش موسی گفت
بود + جان من با گفته اینجا می شود + ای درویش چنانچه در بهشت لذت جمال تو ان بود در دوزخ پیرامشوق وصال تو آن بود آری
دل عاشق با خیال معشوق دست در کمر آرد و پیرا درین عالم خلوت خوشتر از صحبت در عالم دوزخ بهتر از جنت از برای آنکه دو سوار
محرمان خلوت بهتر از آن دست دهد که در میان مقبولان واین معنی حوری دار و سیاهی علم درین خلوات سمر بتوان کرده مدید عقل
زین کلمات بتوان دید آنکه در سرای محرمان با محبان با متان می گویند او دانند که سر او قات آتش ... لذت دار در رباعی
ایتم که در عشق تو آموخته ام + وارعم ... بیا آتش افروخته ایم + هر شعله که از آتش عشق تو جهد + از اگیرد از آنکه با سوخته ایم +
... آتش دوزخ ... پیش از آست ... پادشاهان ... آنکه ... مرض ... منتهی ... ال ...

را برابر نکند با محنتی که بعد از وی امید وصال باشد **قطعه** ما ز سر سوز هجر انیم کی جوئیم وصل + دوزخ آشامان چگونه شربت کوثر خورند + ای ترا جاری سیاه لشکر کی دانی که چیست + حال شیدائی که شمشیر بلا بر سر خورند + وعن علی ابن ابی طالب کرم الله وجهه انه سمع مذکرا یذکر الناس جهنم فقال اسکت فحق هذا المیت الذی فی القبر یعنی محمدا صلی الله علیه وسلم وحق الرب الذی بعثه نبیا ان المؤمنین الذین فی نار جهنم اکثر وجاهة من الملوک واهل النعیم فی الدنیا قیل وکیف یا امیر المؤمنین قال لان ملوک الدنیا یخافون العزل واهل النعیم لا یخافون الزوال والموحدون فی النار لا یخافون من القطیعة لانهم فی النار مع التوحید فعذاب الله لیس لهم کعذاب القطیعة بل عذاب التطهیر فهم فی العذاب افرح من اهل النعیم فی الدنیا **لمؤلفه** مرا سر دو جهان دولت وصال تو بس + وصال چیست که آمد سند خیال تو بس + اگر به مسند شاهی وصول ممکن نیست + گدای راه نشین با صفت نعال تو بس + چو چنگ رحمت بم میخورم ز عشق تو ستم + نوا رستم نه بجان رحم گو جمال تو بس + چو جام دل ز جمال تو گشت عکس پذیر + نگاه جلوه دل آینه جمال تو بس + معیبا رچه دار الجلال می طلبی + تو عاصی و ترا لطف ذو الجلال تو بس + کمال دوست بود تکمیل ناقصان + تو ناقصی بجان ناقص کمال تو بس + رجعنا الی الآیة المذکورة قال الله تعالی وان منکم الا واردها ای درویش ارباب اشارت درین آیت لطائف کثیره و معارف شیره ایراد فرموده اند اکنون قلم مشکین رقم بر بساط انبساط این صحیفه عالی علم لطیفه چند ترتیبیه ازان لطائف منیفه مرقوم می گرداند بسمع قبول اصغا نمای **لطیفه اول** حضرت خداوند جل و علا در ان حین که ایوب نبی را علیه السلام در ایام ابتلاع علیله حلیله خویش بر حمت خاتون قسم یاد کرده بود که اگر مرض و ابتلای او بصحت و شفا منتقل گردد و ایام بلیت منتهی باوقات عافیت شود بواسطه تقصیری که در خدمت از وی صدور یافته بود او را صد چوب بزند بعد از آنکه حق تعالی دفع بلا و ابتلا کرامت فرموده از برای تحلة القسم وی حیله بهچنین فرموده که خذ بیدک ضغثا فاضرب به ولا تحنث ای ایوب اگر عیال ترا در دمه تو حق خدمتست نرمی رعایت حقوق خدمت نموده باشی و اگر نی در سوگند حانث شده باشی اکنون حیله آنست که دسته که بعدد صد چوب باشد مثل جاروب بدست گیر و یکبار بران پاک دامن فرود آر تا از عهده سوگند بیرون آمده باشی و آن بیگناه را بالام و ایجاع نیازرده باشی کذلک قسمی در قرآن از جناب قدس الهی ورود یافته وان منکم الا واردها ولیکن ای مؤمن ترا در ذمه کرم من حق خدمتست اگر بسوزم حقوق خدمتت ضائع گردد و اگر بسوزم در سیارم قول من خلاف پذیرد لیس در آرم تا سخن من راست شود و لیکن بسوزم تا حق خدمت باطل نگردد **لطیفه ثانیه** ای درویش موسی علیه السلام دران بیابان از دور آتشی دید و روی بآن آورد تا آتش بود بلکه نام نور بود انی انا الله لا اله الا انا سده مؤمن اسیر در پرده آتش آن نماید که بهشتیان را در نار و نعیم جنت نماید چنانچه فقیر تو گفته است **بیت** سخن بشنو متیقن غم مخور از آتش دوزخ + که موسی را جمال یار اندر نار می تابد + و تحقیق این سخن آنست که حضرت رسالت فرموده صلی الله علیه وسلم که اهل دوزخ که مخلوق از برای دوزخ باشد چون در آتش در آیند مر ایشان را مرگ ساختند اما طائفه که از برای تطهیر ایشان با آتش رحمت در آرند تا مستوجب رحمت گردند فاذا القوا فیها اماتهم الله تعالی حتی یأذن باخراجهم فیدخلهم الجنة بفضل رحمته ایاهم یعنی ایشان را حضرت ملک الجلال خداوند جل و علا در آتش دوزخ بمیراند تا هنگام خروج ایشان از بیرون آرد و بهشت ایشان بفضل و رحمت خود در آرد و در معنی این حدیث شیخ ابو بکر

شیخ کلاباذی در معانی الاخبار آورده است می شاید که معنی میرانیدن تغییب ایشان باشد از آلام و اوجاع و آن موت
حقیقی نباشد و آن تغییب ایشان از آلام بواسطه لطیفه باشد که غیب مالیتان احداث فرماید چنان که غایب گردانید
... ات مصر از الآلام قطع ید بمشاهده جمال یوسف علیه السلام و مثل این سیر حدیثش در شرح تعرف آورده است که چون بندگان مؤمن
بشهر حرم رسند حضرت جلال احدیت ایشان را تجلی از تجلیات خویش مخصوص گرداند تا در استغراق انوار تجلی از مرور بر نار و عبور
از نور غایب باشند تا گویند که راه چنین بیان دوزخ و جلد برین در نظر ایشان تفاوت ساخته چنانکه فقیر تو گفته است اشعار
بهشت دیدن آن یار مهوش ست مرا + بهشت بی رخ او عین آتش ست مرا + اگر جمال تو بینم بهر کجا که روم + اگرچه آتش دوزخ بود خوش
ست مرا + مگو وصال تو آن چکار دم بر لب + که از فراق تو جان در کشاکش ست مرا + نقاب زلف برافگن که تا رخت بینم + که ز انتظار تو
خاطر مشوش ست مرا + مرا مملکت و تاج و تخت حاجت نیست + که خاک کوی تو هم تخت و مفرش ست مرا + معین تفرج باغ وجود
ن نگر + که قصر دل بچه صورت منقش ست مرا + **لطیفه ثالثه** در تفسیر رشیدی آورده است که ورود بر دو ضرب است یکی ورود عصیت
و تعذیب و دیگر ورود ادب و تهذیب ورود کافران بر سبیل عصیت و تعذیب است و ورود مؤمنان بجهت ادب و تهذیب مؤمنان گما
بوده گشته که دنیا سرای پر عمارت ست و در دوزخ معاصی بر معارف و مواصی می نشیند لاجرم از دوزخ گرمابه ترتیب ساخته آلودگان
معصیت و غم در سودگان گناه و زلت را از اوساخ و درن عصیان و خذلان مطهر ساخته بمحل کرامت و منزل سعادت میرساند
برانند و رضا بمشاهده لقای خود فتانند **لطیفه رابعه** در تفسیر امام یعقوب کشانی آورده است و نقل از ابو العالیه می کند که چاهی
در بیابان کنعان بود یوسف صدیق بآن چاه مبتلا گشت چون گذر مالک بن دعر خزاعی بر وی افتاد یوسف علیه السلام در آن
ماه سیصد و بیست و چهار هزار نقطه سوت که ... و رخ عمود ... و حال آنکه مؤمنان بالیتان همه ایمان آورده و تصدیق نموده
نشان نموده اگر برکت ایشان در دوزخ محبوس و از وصول مرادات مایوس شد از کرم الهی عجیب باشد **لطیفه خامسه**
حق تعالی چهار کس را چهار چیز وعده داد و بعد از مشقت و مجاهدت بسیار بدولت موعود و سعادت معهود ایشان رسانید اول یوسف
علیه السلام را ملک مصر وعده فرمود اما گذر آن بمحنت چاه و زندان نهاد بعد از آن بعز جاه و مملکت مصرش رسانید و کذلک
مکنا لیوسف فی الارض دوم موسی علیه السلام را بنبوت و رسالت وعده فرموده لیکن اول بمحنت غربت و ریاضت و کرتش گردانید
بعد از آن بدولت نبوت و سعادت رسالتش مشرف گردانید جاعلوه من المرسلین سوم حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم را نصرت و اعانت
وعده فرموده اما اول محنت غار و هجرت فرار در پیش آن حضرت نهاد تا عاقبت الامر بعز نصرت و شرف اعانت نمود و لقد نصرکم الله
... چهارم بنده مؤمن را بجنت وعده داده است و بشر الذین آمنوا و عملوا الصالحات ان لهم جنات تجری من تحتها الانهار و لیکن
... رشش بر سر دوزخ و آتش سکرش نهاد و ان منکم الا واردها تا بعد از آن بوعده گاه جنات عدن مفتحة لهم الابواب
رساند **لطیفه سادسه** و ذکر فی زهرة الریاض لما نزلت هذه الآیة وان منکم الا واردها دخل النبی صلی الله علیه وسلم منزله
فلم یخرج الا للصلوة فقال یا عائشه ما اراک [illegible] فقال الی این فقال الی موضع الهموم والاحزان ثم خرج الی بقیع الغرقد

فقالت عائشة رضي الله عنها ان اخبر احدا امكانك قال نعم فوقع في قلب فاطمة رضي الله عنها شيء فقالت يا علي انا اذهب الى ابي فاني لا اقدر على النوم لاني لم اره منذ ثلاثة ايام فذهبت فقام على عقبها وجاء الى بيت عائشة رضي الله عنها فسأل على عائشة اين هو فقالت في البقيع فذهب الى البقيع فوجده ساجدا لله تعالى فلما سمع صوت علي رفع راسه فقال اذهب وآت بولدي الحسن والحسين فذهب وايقظهما من المنام وجاء بهما اليه فقال اجيبوني هذه الليلة فقالوا ما نصنع قالوا توضؤا وصلوا وضعوا رؤسكم على الارض وقولوا يا رب ارحم امة محمد فجعلوا فنزل جبرئيل عليه السلام فقال يا محمد لما وضعوا رؤسهم على الارض وقالوا يا رب سجدت ملائكة سبع سموات وبكوا فقال الله تعالى يا محمد اي شيء تريد قال اريد ان اعلم ماذا تفعل مع امتي في النار قال الله تعالى افعل معهم مثل ما فعلت مع خليلي قلت يا نار كوني بردا وسلاما على ابراهيم فذلك قوله تعالى ثم ننجي الذين اتقوا ونذر الظالمين فيها جثيا فاعلم ان للنار ظلمة وحرارة ونور فالظلمة للمنافقين والحرارة للكافرين والنور للمؤمنين

الفصل الثاني عشر في ذكر مرور فرق اهل السعادة على الصراط كل فرقة مع لواء حتى دخلوا الجنة وهم اربعون فرقة وفي الخبر ان الله سبحانه وتعالى يقول لجبرئيل عليه الصلوة والسلام يوم القيمة اول من دخل جنتي محمد عليه الصلوة والسلام ثم الانبياء عليهم السلام ثم الاولياء الامثل فالامثل كما ذكره في حديث الاولية الاول لواء محمد صلى الله عليه وسلم وهو لواء الحمد طوله مسيرة الف سنة وسنانه من ياقوتة حمراء وقبضته من زمردة خضراء وقصبه من فضة بيضاء وله ثلاث ذوائب ذوابة في المشرق وذوابة بالمغرب وذوابة بالمكة مكتوب عليها ثلاثة اسطر الاول بسم الله الرحمن الرحيم والثاني الحمد لله رب العالمين والثالث لا اله الا الله محمد رسول الله ثم ينادي منادي اين النبي الامي العربي القرشي المكي الحرمي الهاشمي محمد بن عبد الله ثم اين النبيين سيد المرسلين وامام المتقين ورسول رب العالمين فيجيء النبي عليه الصلوة والسلام ويأخذ اللواء بيده ثم يجتمع عليه آدم وسائر النبيين والمرسلين والصديقين والشهداء والصالحين باهم البراق والحلل والتاج فيركبون عليها فيقفون تحت لواء محمد ثم تجيء نجيبة فيجلس عليها محمد صلى الله عليه وسلم تاج من نور وملبس حريرا خضراء وقدامه سبعون الف علم من كل علم سبعون الف لواء محمد ثم ينادي اين الذين كانوا يختارون الفقر وكانوا على طريق محمد عليه الصلوة والسلام واتبعوا سنته انطلقوا مع نبيكم الى الجنة ثم يؤتى بالانبياء عليهم السلام ويعطى لكل واحد منهم لواء فيرسلون الى الجنة الثاني لواء آدم عليه السلام فوضع على راسه تاج من نور وبين يديه ثمانية عشر الف علم فيقال اين الذين نجوا واعمروا فيدخلون تحت لواء آدم عليه السلام فآدم امامهم الى الجنة فنودي يا آدم هم لنا ستر من اولادك اليك فاذهبوا الى الجنة الثالث لواء شيث عليه السلام فقيل لهم المجتهدين بالصوم والصلوة اليك اذهبوا الى الجنة الرابع لواء نوح عليه السلام فقيل له يا نوح هم الشاكرون اليك والخامس لواء ابراهيم عليه السلام وعلى راسه تاج من نور بين يديه عشرة الف علم فنودي يا ابراهيم هم الاسخياء اليك السادس لواء اسمعيل عليه السلام فقيل لهم الصادقين اليك السابع لواء يعقوب عليه السلام فقيل له هم الباكين اليك الثامن لواء يوسف عليه السلام فقيل له هم الفقراء اليك التاسع لواء ايوب عليه السلام فقيل له هم اصحاب البلاء اليك العاشر لواء داود عليه السلام فقيل له هم المقربين اليك الحادي عشر لواء سليمان عليه السلام فقيل له هم اصحاب العدل اليك الثاني عشر لواء

موسى عليه السلام فقيل هم المخلصين اليك الثالث عشر لواء هرون عليه السلام فقيل هم الاخيار اليك الرابع عشر لواء شعيب عليه السلام فقيل لهم الشيوخ اليك الخامس عشر لواء زكريا عليه الصلوة والسلام فقيل لهم المشتاقين اليك السادس عشر لواء يحيى عليه السلام فقيل لهم الزاهدين اليك السابع عشر لواء عيسى عليه الصلوة والسلام فقيل لهم السائحين اليك الثامن عشر ثم ينادي مناديا معشر الاسلام ومن معهم وصلت العناية الصمدية الى النبي المحترم المقدم الذي فضله على سائر الامم ممن عرف الله عز وجل فليدخل تحت لواء ثم ينادي يا محمد هم العارفين اليك التاسع عشر لواء ابي بكر صديق رضي الله عنه فقيل له هم المتقين اليك العشرون لواء عمر رضي الله عنه فقيل لهم الآمرين بالمعروف والناهين عن المنكر اليك الحادي والعشرون لواء عثمان رضي الله عنه فقيل له هم المستحيين اليك الثاني والعشرون لواء علي رضي الله عنه فقيل له هم المجاهدين اليك الثالث والعشرون لواء الحسن والحسين رضي الله عنهما وقيل لهما هم المقتولين اليك الرابع والعشرون لواء معاذ رضي الله عنه فقيل له هم العلماء اليك الخامس والعشرون لواء عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قيل له هم القرائين اليك السادس والعشرون لواء حمزة رضي الله عنه فقيل له هم الشهداء اليك السابع والعشرون لواء بلال رضي الله عنه فقيل له هم المؤذنين اليك الثامن والعشرون لواء ابي ذر رضي الله عنه فقيل له هم الفقراء اليك التاسع والعشرون لواء ابي درداء رضي الله عنه فقيل له هم اصحاب الرهد اليك الثلثون لواء السابقين من المهاجرين والانصار الحادي والثلثون ينصب لواء ثم ينادي اين اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون الثاني والثلثون ثم ينادي اين الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله ثم لا يتبعون ما انفقوا منا ولا اذى الثالث والثلثون اين الذين اذا فعلوا فاحشة او ظلموا انفسهم ذكروا الله الرابع والثلثون اين الذين اذا ذكر الله وجلت قلوبهم الخامس والثلثون اين الذين هم على صلوتهم خاشعون السادس والثلثون اين الذين هم على صلوتهم يحافظون السابع والثلثون اين الذين لا يريدون علوا في الارض ولا فسادا الثامن والثلثون اين الذين تتجافى جنوبهم عن المضاجع التاسع والثلثون اين الذين يوفون بالنذر الاربعون اين الذي خاف مقام ربه ونهى النفس عن الهوى قال عليه السلام لما ذهبت ارباب الالوية مع اتباعهم الى الجنة بقي الفقراء من امتي وقوفا وراء الافواج وقد مضوا والمواكب قد سارت فلم تبق المكارم والاديان وبقينا قد مضت مواكب العابدين فبقينا متحيرين منقطعين بعدهم فما المومنين الصديقين فمن نظر الله عز وجل اليهم قيل اليهم تعرفي وحالي الى محبتهم من لا تحمله ... احبار المتكبرين ... المستحقين لم يتقدم لواء عليه مكتوب ... حتى يدخلون في الجنة ...

قال الله تعالى وسيق الذين اتقوا ربهم الى الجنة زمرا

الباب الثالث

في ذكر جهنم وعقوباتها وكيفية احوال الكفار فيها وقد اشتمل على الذات على سبعة فصول

الفصل الاول في ذكر جهنم وعقوباتها ذكر في صحاح المصابيح عن ابي هريرة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم

ل نار كم هذه جزء من سبعين جزءا من نار جهنم قيل يا رسول الله ان كانت لكافية قال انها فضلت عليهم بتسعة وستين جزءا كلهن مثل
حرها وفي الحسان عن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال اوقد على النار الف سنة حتى احمرت ثم اوقد عليها الف
سنة حتى ابيضت ثم اوقد عليها الف سنة حتى اسودت فهي سوداء مظلمة وعن انس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم ايها الناس
ابكوا فان لم تستطيعوا فتباكوا فان اهل النار يبكون في النار حتى تسيل دموعهم في وجوههم كانها جداول حتى تنقطع الدموع فيسيل الدماء
فتقرح العيون فلو ان سفنا ازجيت فيها لجرت وذكر في روضة العلماء للامام الزندويسي يروي عن ابن عباس رضي الله عنهما في
قوله تعالى لها سبعة ابواب على كل باب منها سبعون الف سرادق من نار على كل سرادق منها سبعون الف قبة من نار في
كل قبة منها الف سبعون تنورة من النار لكل تنور منها سبعون الف كورة من نار في كل كورة منها سبعون الف صخرة من نار
على كل صخرة منها سبعون الف حجرة من نار في كل حجرة منها سبعون الف عقرب من نار لكل عقرب منها سبعون الف ذنب من نار لكل
ذنب منها سبعون الف فقارة من نار في كل فقارة منها سبعون [illegible] الف تتوقد من نار يوقدون تلك النار وعن انس رضي الله عنه
انه قال لما نزلت وان جهنم لموعدهم اجمعين بكى رسول الله صلى الله عليه وسلم بكاء شديدا وبكى اصحابه لبكائه وما يدرون ما نزل
جبرئيل عليه السلام ولم يستطع احد ان يكلمه وكان النبي صلى الله عليه وسلم اذا راى فاطمة فرح بها رضي الله عنها فانطلق عبد الرحمن
بن عوف رضي الله عنه الى باب فاطمة رضي الله عنها وبين يديها شعير وهي تطحن وتقول ما عند الله خير وابقى فقال السلام عليك يا بنت
رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت وعليك السلام ومن انت قال انا ابن عوف قالت يا ابن عوف ما جاء بك قال تركت النبي صلى الله
عليه وسلم باكيا حزينا ولا ادري ما نزل جبرئيل عليه السلام فقالت تنح من بين يدي اضم على نفسي ثيابي وانطلق الى النبي صلى الله عليه وسلم
لعلي اعلم ما انزل به جبرئيل عليه السلام قال فلبست شملة خلقا قد خيط باثني عشر مكانا بسعف النخل فلما خرجت فاطمة نظر اليها عمر رضي
الله عنه فبكى ووضع يده على راسه ونادى واحزناه بحزن محمد صلى الله عليه وسلم ان قيصر وكسرى يلبسون الحرير والسندس وبنت محمد صلى الله
عليه وسلم في شملة من صوف قد خيط باثني عشر مكانا بسعف النخل فلما دخلت فاطمة رضي الله عنها قالت يا رسول الله الا ترى ان عمر
تعجب من لباسي والذي بعثك بالحق ما لي ولعلي فراش منذ خمس سنين الا مسك كبش نعلف عليه بالنهار بعيرنا واذا كان الليل
افترشناه وان مرفقتنا من ادم حشوها سعف النخل فقال النبي صلى الله عليه وسلم يا عمر دع ابنتي لعلها تكون في الخيل السابق قالت
فاطمة رضي الله عنها فداك نفسي يا ابت ما الذي ابكاك قال وكيف لا ابكي وقد نزل جبرئيل عليه السلام علي بهذه الآية وان جهنم
لموعدهم اجمعين قالت يا رسول الله عليك السلام اخبرني عن بابها قال فيها سبعون الف جبل من نار في كل
جبل سبعون الف واد من نار في كل واد سبعون الف الف شعب من نار في كل شعب سبعون الف الف مدينة من نار في كل
مدينة سبعون الف الف قصر من نار في كل قصر الف الف بيت من نار في كل بيت سبعون الف الف صندوق من نار في
كل صندوق سبعون الف الف نوع من عذاب ليس فيها عذاب يشاكل صاحبه قال فتساقطت فاطمة رضي الله عنها لوجهها وهي تقول
الويل الويل لمن دخل النار فسمع عمر رضي الله عنه فقال يا ليتني كنت كبشا لاهلي فجزوني واكلوا لحمي وقواس عظامي ولم اسمع بذكر

جهنم ويا ليت أم عمر عاقراً ولم تحمل عمر ولم يسمع عمر بذكر جهنم فأقبل أبو بكر رضي الله عنه وهو يقول يا ليتني كنت طائراً في المفاوز وآكل من
الثمار وأشرب من الأنهار وآوي إلى الأغصان من الأشجار وليس عليّ حساب ولا عذاب ولم أسمع بذكر جهنم ثم خرج علي رضي الله عنه وهو يقول
يا ليت أمي لم تلدني ويا ليت السباع مزقت لحمي ولم أسمع بذكر جهنم ثم خرج عثمان رضي الله عنه نحو بقيع الغرقد وهو واضع يده على أم
رأسه وهو ينادي بأعلى صوته وا بُعد سفراه وا قلة زاداه في سفر القيامة يذهبون من الجنة والنار يردون وفي الحساب يعرضون
في جهنم على مناخرهم يكبون كالكلاليب يختطفون مرضى لا يعاد سقيمهم وجرحى لا يداوى جريحهم وقتلى لا يموتون ولا يحيون من النار
يأكلون ومن النار يشربون ومن طباقها يتقلبون ثم لقيته بلال رضي الله عنه فقال مالي أراك يا عبد الله كئيبا حزينا قال
الويل لي ولك يا بلال إن كان مصيرنا بعد لباس القطن والكتان إلى لباس من مقطعات النيران والويل لي ولك إن كان بعد معانقة
الأزواج يقرنون مع الشياطين في الأغلال والويل لي ولك يا بلال إذا سقانا من حميمها وأطعمنا من زقومها وذكر في تنبيه الغافلين
للفقيه أبي الليث رحمه الله قال النبي عليه السلام إن أدنى أهل النار عذابا لرجل عليه نعلان من النار يغلي منهما دماغه كأنها مرجل
مسامعه جمر وأضراسه جمر وأشفاره لهب النار وتخرج أحشاء بطنه من قدميه وإنه ليرى أنه أشد أهل النار عذابا وإنه من أهون أهل النار
عذابا وعن مجاهد رضي الله عنه أنه قال إن لجهنم حيات فيها حيات كأمثال أعناق البخت وعقارب كأمثال البغال الدهم فيهرب أهل النار
من النار إلى تلك الحيات فيأخذون بشفاههم فيكشطن ما بين الشعر إلى الظفر فما ينجيهم منها إلا الهرب إلى النار وقال رسول الله صلعم
إن في النار لحيات مثل أعناق الإبل يلسع أحدهم لسعة يجد حمتها أربعين خريفا وذكر في رياض المذكرين للفقيه سراج الدين رحمة الله عن
الحسن رضي الله عنه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لجبرئيل عليه السلام يا جبرئيل صف لي النار وخوفنيها فقال جبرئيل
والذي نفس جبرئيل بيده لو فتح من جهنم مثل خرم إبرة بالمشرق ورجل بالمغرب لسال دماغه على قدميه من حرها قال يا جبرئيل زدني والذي
نفس جبرئيل بيده لو أن قطرة من عين غسلين قطرت إلى الأرض لمات جميع الأرض من نتن ريحها قال يا جبرئيل زدني قال والذي نفس
جبرئيل بيده لو أن ثوبا من ثياب أهل النار علق بين السماء والأرض لمات جميع الأرض من شدة حره قال يا جبرئيل زدني قال والذي
نفس جبرئيل بيده لو أن رجلا من أهل النار وقع ولأهل الأرض لماتوا جميعا مما يرون من تسويد خلقه قال يا جبرئيل زدني قال والذي
نفس جبرئيل بيده لو جمعت جميع جبال أهل الأرض ثم وضع عليها ذراع من السلسلة التي ذكر الله في كتابه لصارت الجبال ماءً ثم
ثم ذهبت فلا يستقل إلى يوم القيامة قال حسبك يا جبرئيل لا ينصدع قلبي وأموت فأقبل النبي صلى الله عليه وسلم يبكي وأقبل جبرئيل
عليه السلام يبكي فقال له رسول الله صلعم يا جبرئيل ما يبكيك وأنت من الله بالمكان الذي أنت قال أنا أحق بالبكاء منك لأنك
قد غفر لك ما تقدم من ذنبك وما تأخر وأنا لا أدري لعل في علم الله على غير الحال التي أنا عليها ولا أدري لعلي أبتلى بما ابتلاه
إبليس وما ابتلي به هاروت وماروت فأقبل جبرئيل يبكي ورسول صلى الله عليه وعلى جبرئيل وسلم يبكي فنوديا من فوقهما يا جبرئيل
ويا محمد صلى الله عليه وسلم إن الله قد آمنكما أن يعذبكما وقد فضل محمد عليه الصلوة والسلام على الرسل كما فضل جبرئيل عليه السلام
على الملائكة قال فلما سمع جبرئيل عليه السلام ذلك سري عنه ما كان فيه وخرج وذكر في إحياء العلوم أن الله سبحانه وتعالى أوحى

الیها ان الله قد آمنکما قالا ومن یامن مکرک اذا علیها الله تعالی هو علام الغیوب وانه لا وقوف لها علی غایة الامور ولم یا منا ان یکون قد امنکما ابتلاءً لهما وامتحانا ومکرا بهما حتی ان سکن جو فهما طرا بهما قد آمنا من المکر الم تر ان ابراهیم علیه السلام لما وضع فی المنجنیق قال حسبی الله وکانت به ومن الدعاء والعظام فامتحن وعورض بجبرئیل علیه السلام فی الهوی حتی قال له الک حاجتک فقال اما الیک فلا فکان ذلک وفاء لمقتضی قوله حسبی الله **ربنا** الی ذکر النار وعقوباتها قال قتادة رحمة الله علیه ان اهل النار یحرمون الجنة ثم یقولون کما فی الدنیا اذا اصرنا کان لنا الفرج فیصبرون الی سنة فلا یخفف عنهم فیقولون سواء علینا اجزعنا ام صبرنا ما لنا من محیص فیدعون الله تعالی الی سنة ویطلبون الغیث لما بهم من العطش ویجزعون من شدة العذاب لکی یرفع عنهم بعض الحرارة والعطش فاذا تضرعوا الی سنة یقول الله تعالی لجبرئیل اتی شیء یطلبون فیقول جبرئیل یا رب انت اعلم انهم یسالون الغیث فیظهر لهم سحابة حمراء فظنوا انهم یمطر فترسل علیهم العقارب کامثال البغال تلدغ واحدا منهم فلا یذهب عنه الوجع الی سنة ثم یسالون الله تعالی الف سنة ان یرزقهم الغیث فیظهر لهم سحابة سوداء فقالوا هذه سحابة المطر فترسل علیهم حیات کاعناق الابل کلما لسعت لا یذهب وجعها الف سنة وهذا معنی قوله تعالی زدناهم عذابا فوق العذاب بما کانوا یفسدون ونز اسے یکفرون ویعصون الله و در روایت دیگر آنکه از ان سحابت صخور آتشین بر سر ایشان فرو بارد و بر مثال سنگ منجنیق بر فرق آن فریق بی توفیق فرود آید و از طریق اسفل خارج گردد و بر هام آن اقوام مدام نازل میگردد و از اقدام ایشان بیرون می آید طعام ایشان قیح و ریم باشد و شراب ایشان حو باده حمیم بود که ما للعساق من حمیم غیر عساق وحمیم طعامهم السموم وهو اثم السموم عذابهم شدید وعقابهم مزید ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب او القی السمع وهو شهید قال الفقیه رح من اراد ان ینجو من عذاب الله تعالی وینال ثوابه فعلیه ان یصبر علی شدائد الدنیا فی طاعة الله سبحانه ویجتنب عن المعاصی والشهوات الدنیا فان الجنة قد حفت بالمکاره وحفت النار بالشهوات کما روی ابو هریرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال دعا الله تعالی جبرئیل علیه السلام فارسله الی الجنة فقال له انظر الیها والی ما اعددت لاهلها فیها فرجع فقال وعزتک لا یسمع بها احد الا دخلها فحفت بالمکاره فقال ارجع الیها وانظر الیها فرجع فقال وعزتک لقد خشیت ان لا یدخلها احد ثم ارسله الی النار فقال انظر الیها وما اعددت لاهلها فیها فرجع فقال وعزتک لا یدخلها احد یسمع بها فحفت بالشهوات فقال عد الیها وانظر الیها فرجع فقال وعزتک لقد خشیت ان لا یبقی احد الا دخلها

الفصل الثانی

فی صفة اهل النار وهیئتهم وشدة عذابهم ذکر فی صحاح المصابیح قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یؤتی بانعم اهل الدنیا من اهل النار یوم القیمة فیصبغ فی النار صبغة ثم یقال یا ابن آدم هل رایت خیرا قط هل مر بک نعیم قط فیقول لا والله یا رب ویؤتی باشد الناس بؤسا فی الدنیا من اهل الجنة فیصبغ صبغة فی الجنة فیقال له یا ابن آدم هل رایت بؤسا قط هل مر بک شدة قط فیقول لا والله یا رب ما مر بی بؤس قط ولا رایت شدة قط **واما** صورة اهل النار وضخامة اجسامهم ما روی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ما بین منکبی الکافر فی النار مسیرة ثلاثة ایام للراکب المسرع وفی روایة اربعین یوما ولیلة ضرس الکافر مثل احد وفخذه مثل البیضاء ومقعده من النار مسیرة ثلاث مثل الربذة وغلظ جلد الکافر اثنان واربعون ذراعا و در روایة ان مجلسه فی جهنم ما بین مکة

والمدینة وعن ابن عمر رضی اللہ عنہما ان النبی علیہ الصلوٰۃ والسلام قال ان الکافر لیسحب لسانہ الفرسخ والفرسخین یتوطاہ الناس وقال علیہ الصلوٰۃ والسلام تشویہ النار فتقلص شفتہ العلیا حتی تبلغ وسط راسہ وتسترخی شفتہ السفلی حتی تضرب سرتہ کذا فی المصابیح وفی روایة رؤسہم کالاطوار الرواسی واعینہم الزرقاء کالآبار المعطلة ووجوہہم مسودة وشعورہم کالرماح المشددة وظہورہم کالصفائح المسندة شفاہہم کالشعر واصواتہم کنہیق الحمیر یعیرون بعضہم کالبروق الخواطف واصواتہم کالرعود القواصف علی ارجلہم القیود والاغلال وعلی اعناقہم السلاسل والاغلال سرابیلہم من قطران وتغشی وجوہہم النار قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اجتمع اہل النار الی مالک ویقولون یا مالک ثوب نلبسہ فیلبسہم الف لباس من القطران وحلاہم بحلل من النار وحل فی کل اصبع منہم خاتما من النار علی الخاتم الاول منقوش بالحق عقابی فی العدل سخطی وعدائی وعلی الثانی حرمتہم من رحمتی والسیتہم من کرامتی وعلی الثالث قدمت الیکم بالوعید وعلی الرابع ما یبدل القول لدی وما انا بظلام للعبید وعلی الخامس طعامکم الزقوم وشرابکم الصدید وعلی السادس امنیکم ابلیس وقرناءکم الشیاطین وعلی السابع لا مستقر لکم سماء ولا قرار وعلی الثامن سحقا لاہل النار وبعدا للقوم الملک الجبار وعلی التاسع اسودت وجوہکم وعیرت محاسنکم وعلی العاشر حرام علیکم زیارتی واستماع کلامی ویقال قد البس اللہ تعالیٰ کل عضو من اعضائہم لباس مذلة وعقوبة فالبس ابدانہم لباس العقوبة بقولہ تعالیٰ کلما نضجت جلودہم بدلناہم جلودا غیرہا وعیونہم بقولہ تعالیٰ ونحشرہم یوم القیٰمة اعمی وافواہہم بقولہ تعالیٰ الیوم نختم علی افواہہم ووجوہہم بقولہ تعالیٰ ویوم یسحبون فی النار علی وجوہہم وایدیہم بقولہ تعالیٰ خذوہ فغلوہ ثم الجحیم صلوہ وارجلہم بقولہ تعالیٰ ان لدینا انکالا وجحیما وقلوبہم بقولہ تعالیٰ نار اللہ الموقدة التی تطلع علی الافئدة والسنتہم بقولہ تعالیٰ اخسئوا فیہا ولا تکلمون وکرر بعض الاخبار نقلا عن کعب الاحبار رضی اللہ عنہ ان اللہ تعالیٰ خلق افضل المخلوقات ای بنی آدم علی شکل اسم محمد صلی اللہ علیہ وسلم فی الترکیب فالراس المدور علی شکل المیم الاول والیدان علی شکل الحاء والجوف علی شکل المیم الثانیة والرجلان علی شکل الدال ولذا قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ تعالیٰ لا یدخل احدا من کفار بنی آدم نار جہنم الا وقد مسخہم من صورتہم الی صورة الشیاطین لان اللہ تعالیٰ خلقہم علی صورة اسمی وفی ہذا الحدیث بشارة للعصاة بہا تعاطی وفی المصابیح قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یلقی علی اہل النار الجوع فیعدل ما ہم فیہ من العذاب فیستغیثون فیغاثون بطعام من ضریع لا یسمن ولا یغنی فیستغیثون بالطعام فیغاثون بطعام ذی غصة فیذکرون انہم کانوا یجیزون الغصص فی الدنیا بالشراب فیستغیثون بالشراب فیرفع الیہم الحمیم بکلالیب الحدید فاذا دنت من وجوہہم شوت وجوہہم فاذا دخلت بطونہم قطعت ما فی بطونہم فیقولون ادعوا خزنة جہنم الم تک تاتیکم رسلکم بالبینات قالوا بلی قالوا فادعوا وما دعاء الکافرین الا فی ضلال قال فیقولون ادعوا مالکا فیقولون یا مالک لیقض علینا ربک قال فیجیبہم انکم ماکثون قال الاعمش نبئت ان بین دعائہم واجابة مالک ایاہم الف عام قال فیقولون ادعوا ربکم فلا احد خیر من ربکم فیقولون ربنا غلبت علینا شقوتنا وکنا قوما ضالین ربنا اخرجنا منہا فان عدنا فانا ظالمون قال فیجیبہم اخسئوا فیہا ولا تکلمون قال فعند ذلک یئسوا من کل خیر وعند ذلک یاخذون فی الزفیر والحسرة

الویل و ذکر فی بهجة الریاض عن انس رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یلقی البکاء علی اهل النار فیبکون
حتی تنفذ الدموع ثم یبکون بالدم حتی انه یکون فی وجوههم احدود فلو ارسلت السفن فیها لجرت ثم قال مساکین اهل النار
عمی لا یبصرون بکم لا ینطقون صم لا یسمعون وکل جائع یشتهی الطعام الا اهل النار وکل عطشان یشتهی الماء الا اهل النار وکل
عار یشتهی اللباس الا اهل النار وکل میت یشتهی الحیات الا اهل النار فانهم یتمنون الموت اللهم اجرنا من النار بفضلک یا ارحم الراحمین

الفصل الثالث فی ذکر اودیة جهنم وصنوف العذاب فیها نقل ست که حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم فاطمه زهرا خدیجه کبری را رضی الله
تعالی عنها گفت که ای فاطمه آسان ترین درکات دوزخ را هفتاد هزار وادیست و در هر وادی هفتاد هزار شهرستان و در هر
شهرستانی هفتاد هزار کوچه و در هر کوچه هفتاد هزار خانه و در هر خانه هفتاد هزار صندوق و در هر صندوقی هفتاد هزار گونه عذاب
حضرت فاطمه رضی الله عنها از استماع این اوصاف مدیعه وتعقل این اصناف شنیعه بیهوش هفتاد و بعد از آنکه بعقل باز آمد
گفت یا خیر خلق الله این انواع عذاب مرکرا است فرمود لمن اضاعوا الصلوٰة واتبعوا الشهوات در روایت ست که چون سورة
قل اعوذ برب الفلق نازل گشت از حضرت مقدس نبوی صلی الله علیه وسلم سوال کردند که یا رسول الله فلق چیست فرمود وادیست
در دوزخ قعر وی هفتاد هزار ساله راه و در وی هزار چاه است و در هر چاهی هزار تابوت و در هر تابوتی هزار مار و در دهان هر ماری
هزار دندان هر کدام بقدر احد چون کوه احد و در هر دندان هزار سبو دار زهر بات تعبیه کرده اند و بقول دیگر هفتاد هزار کژدم
هر کژدمی چون جمل الاهل که ما سدجمل گوید این وادی که در وی این عقوبات موقع ست مقرر و معین از برای قرآن خوانان
فاسق ست قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان النار لتسعر لحملة القرآن اکثر ما یسعر لعبدة الاوثان کعب الاحبار که کعب اخبار
بوده است رضی الله عنه گفته که در توریت چنان یافتم که در آن وقت که خلاق علی الاطلاق جل دوزخ را بیافرید از دوزخ
دود دوزخ شخص در وجود آورد نام یکی جبلست و نام دیگری ثلیت خلیه جبلیت بر هیئت سرطان ست و ترکیب ثلیت
ترتیب صورت ضرغام بالای هر یک پانصد ساله راه هر گاه که جبلیت حرکتی میکند مار از وی میریزد و هر گه که ثلیت حس
می آید کژدم از وی فرو می افتد اصل مار و نسل کژدم جهنم ازین دو شخص تولد می پذیرد و دیگر روایت ست که خواجه عالم صلی الله
علیه وسلم فرمود که در شب معراج در دوزخ دو وادی دیدم که دود کبود آن با علی علیین بر می آید و افواه آن باغطیه آهنین استحکام داده
بود در خازن دوزخ بگوشتش تمام ان پوشش از آن دو وادی برداشت دریای آتش در تموج آمد و شراره بر شمال و جمال بلکه
خیال از وی فرو میریخت و صعوبت عذاب آن بمرتبه بود که سعیر از سورت حرارت آن متغیر میگشت و جحیم از هیبت لهب آن متغیر
می شد و در وی حشرات بسیار و مودیات بیشمار مشاهده کردم از جبرئیل علیه السلام اسامی این دو موضع هائل و این دو وادی
سائل سوال کردم گفت نام یکی غی ست ولقب آن دیگر ویل هر چند بار آتش دوزخ از حریق ویل صر صرام فلق فلق می نماید که
اگر چند سوار سوزنی از آن بجانب جهان بکشاید هر چه از رطب و یابس بر و بحر ست همه احتراق پذیرد اگر یکی را از ساکنان این
دو منزل میت با آتش بالیت و بی برسند از فرط آسایش و غایت راحت مدت هزار سال در خواب استراحت مانند

الفصل الرابع فی صفة اطوار جهنم والصعود علیها نقلست که حضرت رسالت صلعم فرمود که در دوزخ کوهی دیدم نام
آن صعود که زبانیه بصعود آن عقبه کافرا اهل جهنم را تکلیف نمایند چندانکه بسر آن کوه بر آیند انگاه آن کوه چون برگ کاه از
آسیب تند باد قهر الهی در حرکت و اضطراب در آید و همه صاعدان را یکبار در قعر جهنم فرو اندازد و در تفسیر قوله تعالی
سارهقه صعودا آورده است که آن کوهی ست از آتش چون متکبران سرکش را بر ارتقاء آن مکلف کردند و صعود آن نهایت
دشوار بود و بمقامع حدید [illegible] نموده سر جمیع تمام ایشان و حیران را بر مقام ارتقا نمایند چون دست بران می نهند بالفور
گداخته [illegible] بحالت اولی باز می گردد و چون پای بروی می نهند گداخته فرو می چکد و چون بر می دارند باز صحیح گردد و باز
[illegible] ارتقا بمقامع حدید ایشان میرسد و مجال تنفس نمی یابند و مهال و توقف نمی یابند
[illegible] و تکلیف [illegible] مدت [illegible] بالا بر این کوه آتشین صعود یابد صعود این اقوام اتمام پذیرد انگاه از ان فرو
[illegible] اوتاد [illegible] ارشوا هق جبال میل باسافل نموده [illegible] هاویه افتند و باز بر این منوال
[illegible] تعالت [illegible] تعالی نموده بار با انحطاط مبتلا گردند و ذلک جزاء الظالمین و قیل یخرج الله تعالی
[illegible] الصخرة [illegible] فاذا بلغوا اعلاه احطوا الی اسفله ثم یکلفون مثل ذلک ابدا **نقلست**
که دریا [illegible] شیاطین [illegible] معروف است بسمی لعصان که گروه آتش پرستان را در انجا العذاب گونا گون
[illegible] حضرت [illegible] علیه الصلوة والسلام فرموده که در آنجا دریا های آتشین دیدم که بر مثال کوهها موج می زد
[illegible] که از سیاه تاری که چون مراجل می جوشیدند
[illegible] امواج [illegible] آن [illegible] کوه [illegible] باقیست یکی از ان انهار که مطهر قهر قهارست حمیم
[illegible] چنانکه در قرآن مجید فرموده است [illegible] [illegible] آن انهار اشجار از نار رسته

[illegible]

الفصل الخامس [illegible] الدار و الوان [illegible] و ذکر العقیق و الیت
[illegible] قال جاء جبرئیل علیه السلام الی النبی صلی الله علیه وسلم فی ساعة
[illegible] النبی [illegible] الساعة التی امر الله تعالی بمناجاة النار
[illegible] فقال النبی علیه السلام یا جبرئیل [illegible] فقال
[illegible] الله تعالی [illegible] الله علیها [illegible]
[illegible] والذی اخشک الحق [illegible] والذی بعثک بالحق
[illegible] من بیت اهل النار [illegible] فی السماء [illegible] والذی بعثک بالحق [illegible]
التی ذکره الله تعالی فی کتابه وضع علی جبل لذاب حتی تبلغ الارض السابعة [illegible] والذی بعثک بالحق

بالمشرق من شدة عذابه حرها شديد وقعرها بعيد وحليها حديد وشرابها الحميم والصديد وثيابها مقطعات النيران لها سبعة ابواب
لكل باب منهم جزء مقسوم من الرجال والنساء فقال النبي صلى الله عليه وسلم أهي كابوابنا هذه قال لا ولكنها مفتوحة بعضها اسفل من
بعض من باب الى باب مسيرة سبعين سنة كل باب منها اشد حرا من الذي يليها سبعين ضعفا يساق اعداء الله اليها فاذا انتهوا الى ابوابها
استقبلتهم الزبانية بالاغلال والسلاسل فيسلك السلسلة في فيه وتخرج من دبره وتغل يده اليسرى الى عنقه وتدخل يده اليمنى في فؤاده وتنزع
من بين كتفيه وتشد بالسلاسل ويقرن كل آدمي مع شيطان في سلسلة ويسحب على وجهه وتضربه الملائكة بمقامع من حديد كلما ارادوا
ان يخرجوا منها من غم اعيدوا فيها فقال النبي صلى الله عليه وسلم من سكان هذه الابواب فقال اما الباب الاول ففيه المنافقون
ومن كفر من اصحاب المائدة وآل فرعون واسمه الهاوية والباب الثاني فيه المشركون واسمه الجحيم والباب الثالث فيه الصابئون واسمه سقر
والباب الرابع فيه ابليس واتباعه والمجوس واسمه لظى والباب الخامس فيه اليهود واسمه الحطمة والباب السادس فيه النصارى واسمه السعير ثم امسك
جبرئيل عليه السلام فقال له النبي صلى الله عليه وسلم الا تخبرني من سكان الباب السابع فقال يا محمد لا تسالني عنه فقال بلى يا جبرئيل اخبرني
عن باب السابع فقال فيه اهل الكبائر من امتك الذين ماتوا ولم يتوبوا فخر النبي عليه السلام مغشيا عليه فوضع جبرئيل عليه السلام راسه على
حجره حتى افاق فلما افاق قال يا جبرئيل عظمت مصيبتي واشتد حزني أو يدخل من امتي النار فقال نعم اهل الكبائر من امتك ثم بكى رسول الله
صلى الله عليه وسلم بكاء شديدا وبكى جبرئيل السلام فدخل النبي صلى الله عليه وسلم منزله واحتجب من الناس وكان لا يخرج الا الى الصلاة
يصلي ويدخل ولا يكلم احدا ويأخذ في الصلوة ويبكي ويتضرع الى الله تعالى فلما كان من اليوم الثالث اقبل ابو بكر الصديق رضي الله عنه
حتى وقف بالباب فقال السلام عليكم يا اهل بيت الرحمة هل الى رسول الله صلى الله عليه وسلم من سبيل فلم يجبه احد فتنحى عن الباب باكيا
واقبل سلمان فوقف على الباب فقال السلام عليكم يا اهل البيت الرحمة هل الى مولاي رسول الله صلى الله عليه وسلم من سبيل فلم يجبه
احد فاقبل يبكي مرة ويقع مرة ويقوم اخرى حتى اتى بيت فاطمة رضي الله عنها فوقف بالباب ثم قال السلام عليك يا ابنة المصطفى
صلى الله عليه وسلم وكان علي رضي الله عنه غائبا فقال سلمان يا بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قد احتجب عن
الناس فليس يخرج الا للصلوة ولا يكلم احدا ولا ياذن لاحد في الدخول عليه فاشتملت فاطمة رضي الله عنها بعباءة قطوانية واقبلت
حتى وقفت على باب رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم سلمت وقالت يا رسول الله انا فاطمة ورسول الله ساجد يبكي فرفع
راسه فقال ما بال قرة عيني فاطمة حجبت عني افتحوا لها الباب ففتح لها الباب فدخلت فلما نظرت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم بكت بكاء
شديدا لما رأت من حاله مصفرا متغيرا قد ذاب لحم وجهه من البكاء والحزن فقالت يا رسول الله ما الذي نزل عليك فقال يا فاطمة جاءني جبرئيل ووصف
جبرئيل لي ابواب جهنم واخبرني ان في اعلى بابها اهل الكبائر من امتي فذلك الذي ابكاني وأحزنني فقالت يا رسول الله فلم تسأله كيف
يدخلونها فقال بلى تسوقهم الملائكة الى النار لا تسود وجوههم ولا تزرق عيونهم ولا يختم على افواههم ولا يقرنون مع الشياطين ولا يوضع عليهم
السلاسل والاغلال فقالت يا رسول الله صلى الله عليه وسلم كيف تقودهم الملائكة فقال النبي صلى الله عليه وسلم اما الرجال فباللحى واما
النساء فبالذوائب والنواصي فكم من ذي شيبة من امتي تقبض على لحيته يقاد الى النار وهو ينادي واشيبتاه واضعفاه وكم

ذی شباب من امتی علی لحیته ویقادا الی النار وهو ینادی واشباباه واحسن صورتاه وکم من امراة من امتی قد قبض علی ناصیتها یقادا الی النار وهی تنادی وافضیحتاه واهتک ستراه حتی ینتهی بهم الی مالک فاذا نظر الیهم مالک قال الملائکة من هؤلاء فما ورد علی من الاشقیاء اعجب من هؤلاء لم تسود وجوههم ولا زرق اعینهم ولم توضع السلاسل والاغلال فی اعناقهم فیقول الملائکة کذا امرنا ان ناتیک بهم علی هذه الحالة فیقول لهم مالک یا معشر الاشقیاء من انتم وروی فی روایة اخری انهم لما قادتهم الملائکة ینادون وامحمداه فلما راوا مالکا نسوا اسم محمد صلی الله علیه وسلم من هیبته فیقول لهم المالک من انتم فیقولون نحن ممن انزل علیه القرآن ونحن ممن نصوم رمضان فیقول مالک ما انزل القرآن الا علی محمد صلی الله علیه وسلم [illegible] سمعوا اسم محمد صلعم صاحوا وقالوا نحن من امت محمد صلی الله علیه وسلم فیقول لهم مالک اما کان لکم فی القرآن زاجر عن معاصی الله تعالی [illegible] اوقفهم علی شفیر جهنم نظروا الی النار والزبانیة قالوا یا مالک ائذن لنا حتی نبکی علی انفسنا فیاذن لهم فیبکون الدموع حتی لم تبق لهم الدموع [illegible] یبکون الدم فیقول لهم مالک ما احسن هذا البکاء لو کان لکم فی الدنیا فلو کان هذا البکاء فی خشیة الله تعالی ما مستکم النار الیوم فیقول [illegible] الزبانیة [illegible] فی النار [illegible] القوا فی النار فاذا اجمعهم لا اله الا الله رجع النار عنهم فیقول مالک للنار یا نار خذیهم فیقول النار کیف آخذهم وهم یقولون لا اله الا الله فیقول مالک نعم بذلک امر رب العرش جل جلاله فاخذتهم فمنهم من تاخذه الی قدمیه ومنهم من تاخذه الی رکبتیه ومنهم من تاخذه الی حقویه ومنهم من تاخذه الی حلقه فاذا اهوت النار الی الوجوه قال مالک لا تحرقی وجوههم فطالما سجدوا للرحمن جل جلاله فی الدنیا ولا تحرقی قلوبهم [illegible] عطشوا فی شهر رمضان فیبقون ما شاء الله ینادون فیها یا ارحم الراحمین یا حنان یا منان فاذا انفذ الله تعالی حکمه [illegible] یا جبرئیل ما فعل العاصون من امت محمد صلی الله علیه وسلم فیقول [illegible] انت اعلم بهم فیقول له انطلق وانظر ما حالهم فینطلق جبرئیل علیه السلام [illegible] علی منبر من نار [illegible] وسط جهنم فاذا نظر مالک الی جبرئیل علیه الصلوة والسلام قام تعظیما له فیقول یا جبرئیل ما ادخلک هذا الموضع فیقول [illegible] العاصیة من امت محمد صلی الله علیه وسلم فیقول مالک ما اسوء حالهم واضیق مکانهم قد احترق [illegible] النار اجسادهم واکلت لحومهم [illegible] وجوههم [illegible] الایمان فیقول جبرئیل علیه السلام ارفع الطبق عنهم حتی انظر الیهم فیامر مالک الحزنة فیرفعون الطبق عنهم فاذا نظروا الی جبرئیل علیه السلام [illegible] حسن خلقه علموا انه لیس من ملائکة العذاب فیقولون یا مالک من هذا العبد الذی لم تر شیئا احسن منه قط فیقول مالک هذا جبرئیل علیه السلام الکریم علی ربه الذی کان یاتی محمدا صلی الله علیه وسلم بالوحی فاذا سمعوا ذکر محمد صلعم صاحوا باجمعهم [illegible] محمد [illegible] معاصینا فرقت بیننا وبینک واخبره بسوء احوالنا فینطلق جبرئیل علیه السلام حتی یقوم بین یدی الله [illegible] الی [illegible] امت محمد علیه السلام فیقول رایت امت محمد صلعم یا رب ما اشد حالهم واضیق مکانهم فیقول [illegible] نعم یا رب [illegible] ان اقرئ علیهم السلام منهم [illegible] بسوء حالهم فیقول الله تعالی انطلق الیه صلعم [illegible] جبرئیل السلام [illegible] فی قبة [illegible] مصراعان من ذهب فیقول یا محمد جئتک من عند العصاة [illegible] السلام ویقولون ما اسوء حالنا واضیق مکاننا فیاتی النبی صلی الله علیه وسلم عند العرش فیخر ساجدا [illegible] الی [illegible] احد مثله فیقول الله تعالی یا محمد ارفع راسک وسل تعطه واشفع تشفع فیقول یا رب الاشقیاء [illegible] فیقول الله تعالی

بعضهم فانه النار فاخرج من قال لا اله الا الله فينطلق النبي صلى الله عليه وسلم فاذا نظر مالك الى النبي صلى الله عليه وسلم قام تعظيما له فيقول يا مالك ما حال امتي الاشقياء فيقول مالك ما اسوء حالهم واضيق مكانهم فيقول محمد صلى الله عليه وسلم افتح الباب وارفع الطبق فاذا نظروا اهل النار الى محمد صلى الله عليه وسلم صاحوا اجمعهم فيقولون يا محمد صلى الله عليه وسلم قد احترق [illegible] احترقت اكبادنا فيخرجهم جميعا وقد صاروا فحما قد اكلتهم النار فينطلق بهم الى باب الجنة يسمى الحيوان فيغتسلون فيه فيخرجون منها شبانا مردا مكحلين وجوههم مثل القمر مكتوبا على جباههم الجهنميون عتقاء الرحمن من النار فيدخلون الجنة فاذا راى اهل النار المسلمين قد اخرجوا منها قالوا يا ليتنا كنا مسلمين فكنا نخرج من النار وقوله تعالى ربما يود الذين كفروا لو كانوا مسلمين

الفصل السادس في ذكر احوال المؤمنين في النار من الاحاديث والنقول والروايات اما الاحاديث الحديث الاول ذكر [illegible]

الاخبار للشيخ الكلاباذي قدس الله روحه عن ابي سعيد الخدري رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اما اهل النار الذين هم اهلها فانهم لا يموتون فاما قوم يريد الله بهم الرحمة فاذا القوا فيها اماتهم الله تعالى حتى [illegible] الجنة [illegible] قال الشيخ رحمه الله يجوز ان يكون قوله اماتهم عبارة عن [illegible] الحقيقة ويجوز ان [illegible] معنى عليهم عن الآلام وهم احياء بلطف يجدها الله فيهم كما [illegible] الاسلام ويجوز ان يكون ذلك موتا على الحقيقة وانه يميتهم فيها بخروج ارواحهم فيكونوا امواتا على الحقيقة واما قوله تعالى لا يموت فيها ولا يحيى فذلك مختص باهل النار يعني لا يموتون فيستريحوا ولا يحيون فيتنفعوا بحيوتهم فان قيل [illegible] عير المسلمين قلت [illegible] لهم وان لم يعذبهم فيها ويكون صرف نعيم الجنة عنهم مدة كونهم فيها عقوبة [illegible] الحديث الثاني ذكر [illegible] المذكرين ان النبي صلى الله عليه وسلم قال ان العبد المؤمن [illegible] فاذا اعطاه الله تعالى له [illegible] القوة [illegible] الرجل [illegible] مالك فيقول ان عندك كان [illegible] فيقول الله تعالى [illegible] النار [illegible] الى [illegible] الحديث [illegible] على [illegible] المراة والولد [illegible] اهل رايت رجلا [illegible] فاذا على الجنة [illegible] الى مالك [illegible] الجنة فيقول [illegible] والآن [illegible] تقول [illegible] فيقول الله تعالى يا مالك [illegible] السلاسل والاغلال [illegible] فيسمون محترقا [illegible] مالك السلاسل [illegible] فيغسل في نهر الحيوان فتطهر عليه النور والنضرة فيدخل الجنة كلهم برحمته الحديث الرابع ذكر في زهرة الرياض عن عبد الله بن عباس رضي الله عنهما

ثم قال آخر من يخرج من النار من هذه الامة من بقي سبعة آلاف سنة في النار يصيح بعد اربعة الآف سنة يا الله يا الله الف سنة ثم يصيح
الف سنة يا حنان يا منان ثم يصيح الف سنة يا حي يا قيوم فيقول الله تعالى يا مالك ان عبدي يدعوني في قعر جهنم فهل تعرف مكانه فيقول
يا رب انت اعرف بمكانه مني فيقول الله تعالى انه في واد من قعر جهنم في الوادي بئر في البئر صندوق وهو فيه فيقول الله تعالى
قدمه اليّ فيجيء مالك الى النار فيأتي النار فيضربها بالعصا [illegible] بعضها من هيبة مالك فاخرجه من النار وقد اشتعلت النار في اعضائه ويقول العبد
استغفر الله [illegible] لمالك اي العذاب اشد [illegible] فيقول السعير وسقر فيقول يا مالك اجعلني في السعير [illegible]
السعير [illegible] لا تقعد [illegible] بين يدي الله تعالى فيقول لابد من ذلك [illegible] كالسمك في [illegible] من يدي الله تعالى
فيقول الله تعالى عبدي [illegible] او نصرا او كذا او كذا فيصرخ حياء من الله تعالى فيقول يا رب العار [illegible] فيقول الله
تعالى اذهبوا به الى النار فيلتفت العبد فيقول يا رب [illegible] فيقول الله تعالى صدق عبدي [illegible]
من النار فيقول لا يا رب فيقول الله تعالى انك قلت في يوم [illegible] لا اله الا الله محمد رسول الله فاليوم اخرجك
من النار لاجل ذلك ثم تقول الله تعالى ادخلوه الجنة فيقول يا رب ان [illegible] وكذا وكذا [illegible] فيقول
الله تعالى ان لك في الجنة مثل ما طلعت عليه الشمس [illegible] فيقال له [illegible] وجهه كالقمر ليلة البدر
فيتمنى اهل النار ان يكونوا في الواحدة واحدة لا اله الا الله محمد رسول الله [illegible] عباد الله [illegible] اياكم على [illegible] ايالكم [illegible]
ان الله كريم رؤف الرحيم الحديث [illegible] قيامت [illegible] محمد را صلى الله عليه وسلم [illegible]
[illegible] جهنم [illegible] بگوید که [illegible]
آن [illegible] قوت [illegible] بگوید که [illegible]
است که [illegible] عبد الله [illegible] که [illegible] گوید [illegible]
[illegible] مردان را گوید که [illegible]
در [illegible] گویا [illegible] که مالک [illegible]
[illegible] بسم الله الرحمن الرحیم گویان قدم در دوزخ [illegible] برکت این کلمه [illegible] سال راه [illegible] گوید که
[illegible] مالک [illegible] آتش [illegible] آتش [illegible]
[illegible] آتش [illegible] دیگر [illegible]
[illegible] آتش [illegible] ایمان [illegible] است [illegible]
[illegible] است نقل است که جبرئیل علیه الصلوة والسلام بعد از مدتی بر تعبیر جهنم [illegible] عاصیان [illegible]
[illegible] مصطفی صلی الله علیه وسلم [illegible]
[illegible] جبرئیل [illegible]

علیہ الصلوۃ والسلام کہ شما امتان محمد اید صلی اللہ علیہ وسلم شما متابعان حبیب من اید چون نام محمد علیہ الصلوۃ والسلام را بشنوند ہمہ یکبار
فریاد بر آرند کہ واحمداہ واحمداہ وا ابی القاسماہ ما را امید شفاعت بود کہ خود بہشت روی ہمارا در دوزخ بگذاری جبرئیل علیہ السلام چون
معنی سخن بشنود باز گردد گریان و دیدہ پرنم بہشت آید خواجہ علیہ السلام در سایہ درخت طوبی نشستہ و تاج کرامت بر سر و حلہ بہشت
در بر چون جبرئیل علیہ السلام را بنگرد زرد روی و اندوہگین بیند سوال فرماید کہ ای جبرئیل این چہ ملالت و سبب گریہ چیست جبرئیل گوید یا محمد
آنچہ من مشاہدہ کردہ ام اگر تو نیز ببینی ہمچون من بر آتش گریان گردی خواجہ فرماید صلی اللہ علیہ وسلم ای جبرئیل چہ دیدی گوید یا رسول اللہ
جماعتی از مردان و زنان پیران و جوانان امت ترا در عذاب دیدہ ام خواجہ عالم صلی اللہ علیہ وسلم چون این سخن بشنود متصرف الحال
گشتہ تاج از سر مبارک بیندازد و حلہ از بر بیرون کند و ردای مبارک بر داشتہ بالعور بر شتر سوار شدہ آید و بعد از اجابت شفاعت اجابت
بار سوال امت ردای مبارک خود را بدو [illegible] فرو گذارد [illegible] قبیلہ ربیعہ و مضر کہ ما ہمہ کار این دست در ردای آن حضرت رسد خواہد [illegible]
السلام بقوت [illegible] ربیعہ و مضر تشفاعت آن گروہ اسیر را از دوزخ بر آرد و در نہر حیوان در آرد [illegible] از ایشان آن
سر و آید بر پیشانی ہای ایشان نوشتہ کہ ہؤلاء عتقاء اللہ تعالی من النار و بعد از ان بہشت شان در آرد بہشتیان ایشان را عتقاء
اللہ من النار خوانند پس گیرند ایشان را این نام بر خاطر گران آید از حضرت خداوندی جل وعلا سوال کنند آن رقم از لوح پیشانی
ایشان محو فرماید وحکی عن ابی جعفر نیشابوری رحمہ اللہ [illegible] ہذا الحدیث ثم قال لو کنت من جملۃ ہؤلاء المعتقین لم اسال اللہ تعالی
ان یرفع ذلک عنی بل اسال ان یکتب علی سبعۃ اعضاء [illegible] قیل لہ لم قال لان اہل الجنان یکونون عتیق العمل و ہؤلاء یکونون عتیق
الفضل و من کان عتیق فضل اللہ تعالی فہو احسن ممن یکون عتیق عملہ [illegible] الحدیث السادس قال انس بن مالک رضی اللہ عنہ قال رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم حتی یبقی فی النار واحد من امتی اسمہ ہناد [illegible] ادخلوا اہل الجنۃ الجنۃ واہل النار النار یا مر الجلیل جل جلالہ بعد سبعۃ
[illegible] فتقول ان لی عبدا من امۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم [illegible] فی النار [illegible] عبد من امت محمد صلعم
[illegible] جبرئیل علیہ السلام [illegible] فیقول الٰہی قد طلبناہ فما قدرنا علیہ فیقول اطلبوہ [illegible]
[illegible] جبرئیل علیہ السلام الی جہنم [illegible] فیقول الٰہی ما وجدناہ فیقول اطلبوا [illegible] قد غرق فی
[illegible] فلم یجدوہ فی جوف النار [illegible] وعلیہ قمیص من نار
[illegible] یا حنان یا منان [illegible] جبرئیل علیہ السلام یا ہناد فیقول
[illegible] یا ہناد فلما قام تمام القرب قال اللہ تعالی ما کان فی الدنیا
[illegible] سکرات حیاتی فی ملک الموت فما کان
[illegible] من امت محمد صلی اللہ علیہ وسلم قبض روحی و انا
[illegible] لا تعید بما یقولہ
[illegible] فیقول [illegible] کلمتہ فیقول [illegible]

الی النار فیقول یارب لا تقطع رجائی عنک فانی من امۃ محمد صلی اللہ علیہ وسلم وکنت استشھد ان لا الہ الا اللہ وان محمدا رسول اللہ ولم اشرک
بک شیئا فیقول تعالی قد اوجبت لک المغفرۃ بقول بحق محمد صلعم ان تنجی من عذابک فیقول یا ملائکتی قد غفرت لہ بحق محمد صلعم وحقوہ الی
الجنۃ وجوہ الی الجنۃ جبرئیل عن یمینہ ومیکائیل عن یسارہ واسرافیل قدامہ والملائکۃ حولہ علیہم الصلوۃ والسلام ویاتون بہ الی نہر الحیوان
فیغتسل فیہ [illegible] حتی یحی رضوان لطیب الجنۃ ودار السلام بل فیصب علیہ عبیر [illegible] کالقمر لیلۃ البدر وریحہ اطیب من ریح
المسک علی حسن یوسف ومیلاد عیسی وطول آدم ونعمۃ [illegible] خلق محمد ولسانہ صلوات اللہ وسلامہ علیہ وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین ویعطیہ
[illegible] تاج من ذہب مکلل بالدر والیاقوت فیوضع علی راسہ ویریدان یدخل الجنۃ فیقول لہ الرضوان لا تدخل حتی آتیک بالمرکب فیوتی
بمرکب قوائمہ [illegible] من ذہب وظہرہ من یاقوت حمراء فیرکبہ والملائکۃ حولہ فیدخل الجنۃ فیتلقاہ سبعون الف خادم وہذا کلمۃ من کرم اللہ
[illegible] السلام الحدیث السابع قال ابن عباس رضی اللہ عنہما قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یدخل قوم من اہل الایمان النار یوم القیمۃ
[illegible] انتم فی دار واحدۃ [illegible] فیغضب اللہ لہم فیامر مالکا فلا یدع احدا فی النار فیقول
لا الہ الا اللہ [illegible] الا فسود وجوہہم ولا تزرق اعینہم فیوتی بہم [illegible] الجنۃ فیغتسلون فیہ فیذہب عنہم کل قذر
[illegible] ثم یدخلون الجنۃ [illegible] الحدیث الثامن روی ان یوم القیمۃ یخرج رجلان من النار فیقول لہم الجبار جل جلالہ کیف وجدتما مقیلکما
فیقولان شر مقیل [illegible] والاخر یمکث یلتفت فیقول الجبار جل جلالہ لہ لم [illegible] وقد علمت
[illegible] فی النار [illegible] توجہت [illegible] فانی بادرت الی امرک مخافۃ العصیان فاستوجبت الزیادۃ من عقابک ویقول
[illegible] فیقول اللہ عز وجل امر بہما
[illegible] الحدیث التاسع [illegible] گوید ای مالک حرمت محمد صلی اللہ علیہ وسلم [illegible]
[illegible] سنگ گریہ [illegible] مالک گوید کہ نام محمد بزرگ ست ولیکن
فرمان حق تعالی [illegible] فرمان الہی چنان [illegible] رسد کہ ای مالک گذار تا گریہ [illegible] گذشتن گیرد فرمان آید
کہ ای بندہ من [illegible] دیدار محمد علیہ السلام [illegible] امید آنکہ در قیامت [illegible] آن حضرت
صلی اللہ علیہ السلام [illegible] ہم اکنون چون [illegible] دیدار محمدی صلی اللہ علیہ وسلم محروم گشتم [illegible] کریم فرمان
آید کہ بندہ من [illegible] علیہ وسلم [illegible] دیدار مبارکش [illegible] عرش [illegible]
السلام ہم سر مبارک [illegible] مکشوف گردانیدہ روی [illegible] جمال [illegible] گیسوان مشکین [illegible]
[illegible] شفاعت [illegible] آگاہ گرد [illegible] دیدہ [illegible] دیدار آن [illegible]
[illegible] جمال [illegible]
عاصی گوید الہی [illegible] السلام [illegible] خلاق ست [illegible]
[illegible]

پس سزاوار کہ تمام امت را تو بخشیم ای عاصی تو نیز دل خوش دار کہ تیرا از آتش سرکشی برنج و برنج آزاد کردم الحدیث
و ذکر في روضة العلماء عن ابن عباس رضي الله عنهما ان طائفة من هذه الامة على الصراط و ذلك لان اول من دخل
[illegible] الانبياء [illegible] الامة [illegible] فيعرف امة
محمد من آثار الوضوء [illegible] على الصراط فيقول الله تعالى [illegible]
[illegible] محمد صلى الله عليه وسلم الجنة فاذا نظر رسول الله صلى الله عليه وسلم الى الجنة [illegible] الى الجنة كلهم جاءوا
رسول الله صلى الله عليه وسلم [illegible] الله تعالى للزبانية سوقوهم وسلموهم الى مالك فاذا رآهم قال يا معشر الاشقياء من
[illegible] اما [illegible] اعناقكم [illegible] مسودة الوجوه زرقة الاعين
[illegible] ارجلكم الاكبال ولا على ايديكم الاغلال ولا اري وجوهكم مسودة ولا اعينكم زرقة تمشون على ارجلكم [illegible] ثم قالوا الاشقياء
[illegible] ولكن نحن من حملة القرآن نحن من صوام شهر رمضان نحن الحجيج نحن المؤدون الزكوة نحن المكرمون الاتقياء
[illegible] المصلوة الخمس فيقول مالك يا معشر الاشقياء اما معكم القرآن عن معاصي الله تعالى
[illegible] قالوا يا مالك لا توبة لنا الآن [illegible] الله تعالى [illegible] فيها هم كذلك اذ نادى مناد من قبل العرش يا مالك
[illegible] فيقولون نعم [illegible] يا مالك [illegible] على
[illegible] الى ذلك [illegible] من قبل العرش يا مالك [illegible] على انفسهم [illegible] احسانا [illegible] والحاج عليه
[illegible] ثم ينوحون على انفسهم ويقولون كيف [illegible] النار ولم نصبر على حر الشمس كيف نصبر على لباس القطران [illegible]
من الثياب وكيف نصبر على الزقوم [illegible] الطعام وبارد الشراب فبينما هم ينوحون اذا ناديهم المنادي من قبل
[illegible] يا مالك [illegible] الكلام [illegible] فيقول مالك [illegible]
[illegible] فيخرج اليهم ملائكة
[illegible] الى النار [illegible]
[illegible] النار [illegible]
[illegible]
[illegible] الاولى [illegible]
[illegible] الامم [illegible] النار [illegible] صلى الله عليه وسلم فيقول مالك [illegible]
[illegible] كالمولود [illegible] صلى الله عليه وسلم [illegible] ويقول يا محمد [illegible]
[illegible] على حر النار [illegible] الى محمد [illegible] وسلم [illegible]
[illegible] على حر النار [illegible] على [illegible]

بکی دیکلوا فیقول یا مالک اخرج امتی من النار فیقول یا محمد مالی الیٰ اخراجهم من سبیل مالم او مربه فیاتو محمد صلی اللہ علیہ وسلم الی ساق العرش فیسرل من البراق فیخر ساجدًا ویقول یا رب هكذا وعدتنی ان تحرق امتی بالنار قال فیشفعهم فی جمیعهم فیخرجهم کلهم بشفاعته صلعم اما الفقه والحکایات واللطائف قال یحیی بن معاذ رحمه اللہ ذکر النار شدید فکیف النظر الیها والنظر الیها شدید فکیف الدخول فیها والدخول فیها شدید فکیف العذاب فیها والعذاب فیها شدید فکیف الخلود فیها والخلود فیها شدید فکیف القطیعة فیها واذا قال اخسئوا فیها ولا تکلمون وقال ابو یزید قدس اللہ روحه ان للمؤمن اربعة عموم غم الحساب ثم العتاب ثم العذاب ثم الحجاب ... عم الحساب فلو لم یکن العتاب فلا عم من الحساب ولو لا العذاب فلا عم من العتاب ولو لا الحجاب فلا عم من العذاب **بیت** بصد هزار عذاب ار بعذابم سازی + اگر حجاب ساشد ازان چه باک مرا + وذکر فی مناقب الائمة قال بعض الصوفیة رحمهم اللہ ما بقی فی النار من موحدی امة محمد صلعم وان کان عاصیًا لا یوضع الطبق علی جهنم فرحمت ولکن الموحد یقال الکفار فیقولوا اتم ترکة عصاة امة محمد صلی اللہ علیہ وسلم فاذا اخرج العصاة قال تعالیٰ ما بقی فی النار احد یصلی فیضعوا الاطباق علی جهنم وقیل اخسئوا فیها ولا تکلمون وجمیع اهل الجنة یکونون منتظرین لدخول هذه الآیة فاذا دخل الآیة اهل الجنة یرفع الرب الحجاب عن اعینهم ویقول لهم کنتم محبوسین لاجلهم فانظروا الیٰ ما لا کیف وذکر فی المعتمد قال بعض اهل العلم مثل اصحاب الکبائر من اهل التوحید فی دخولهم النار بسبب معاصیهم وخروجهم منها بالتوحید کمثل یونس علیه السلام لما حبسه اللہ تعالیٰ فی بطن الحوت بعقوبة زلته ثم اخرج بسابقة طاعته لقوله تعالیٰ فلولا انه کان من المسبحین للبث فی بطنه ... فصیح اللہ تعالیٰ طاعته وتسبیحه لاجل زلته فکذلک یعذب اهل الکبائر لمعصیتهم ثم یخرجهم لتوحیدهم ویونس علیه الصلوة والسلام وان کان محبوسًا فما تاله رحمه اللہ تعالیٰ عن ذکره حتی کان یسبح ربه فی بطن الحوت کذلک الموحد وان کان فی جهنم معذبًا فما تاله رحمه اللہ تعالیٰ عن ذکره کما جاء فی الخبر ان رجلا ینادی فی النار الف سنة یا حنان یا منان فکان یونس علیه السلام لما حبس فی بطن الحوت قیل للحوت لا تحبس له لحما ولا تکسر له عظما فانه لیس برزقک ثم اخرجه بعد اربعین یومًا کذلک الموحد اذا حبس فی النار قیل لها لا تقربی من قلبه ولسانه ووجهه ولا تکسری له عظما فانه معاقب لا معاقب ثم یخرجه منها وذکر فی ریاض المذکرین نقلا عن الشبلی رحمه اللہ انه قال ان اللہ ... یقول لجهنم استقعد علی اعدائی فان اری فیها تقصیرًا یقول وعزتی وجلالی لاعذبنک عذابًا لا اعذبه احدًا من خلقی قال فیخرج جهنم فیطرح فیها ثلاثة من الاولیاء فتخمد نیرانها وتقطع سلاسلها وتذوب اغلالها وتستجیر الی اللہ تعالیٰ فیامر اللہ تعالیٰ باخراجهم وترد الیٰ ... فتکی طویلا ولذا قالت النار غدًا لورود المؤمنین علیها یا رب ان ... ان تعذبنی فلا تعذبنی بمعرفة قلوب العارفین فانی لا اطیقها

نقل ست کہ از شیخ شبلی قدس اللہ روحہ پرسیدند کہ ای شیخ چہ آرزو داری گفت سجدہ فی عرصات القیمة وشہادت بالتوحید فی قعر جہنم مرا از بسیار سجدہ ہای متناہی دل بگرفتہ است قیام بکنی می دہند رکوع بسجود میرساند وسجدہ بقعدہ می سپارد وقعدہ بسلام وسلام بحلق می دہد اگر تکبیر بمارمی دہد وسلام از بمار جدا میکند مرد کہ عشق نامتناہی دارد بوصال متناہی چہ لذت یابد مرا سجودی میباید کہ از ان سجود سر بر سارم تا لذت قرب دوست بیابم وآرزوی دیگرم آنست کہ مرا در دوزخ درآرند وہشت طبقہ دوزخ را استوا گرداند آنکہ مرا دستوری دہند تا یکبار از صفای دل بگویم لا الٰہ الا اللہ تا ہشت درکہ دوزخ سرد شمناں او دوستان در روضۂ جنان گردانم تا دشمنان بدانند کہ ما دریں عالم کہ در کدام دوستان بودہ ایم قال الشیخ ذو النون المصری رحمہ اللہ ادنی مقام الانس ان

فانی النار علا لیعیسد لک عمن آنس آری چون مومنان را انس بیاد حضرت او ست لاجرم با عذابهای گوناگون از یاد حضرت
غافل نگردد بر آنکه انس با مولی تعالی ایشان را دیت عذاب شدت آن محجوب ساخته است چنانکه زنان مصر را با جمال یوسف علیه
السلام انس افتاد از دست بریدن و الم آن خبر نداشتند که تا چون وقت عبور بندگان بر سر دوزخ پیش آید حضرت جلال احدیت
بر ایشان را بتجلی از تجلیات جمال مخصوص گردانند تا از مشاهده از دوزخ و عذاب آن غافل باشند لو کانت الجنة بدون
لقائه هوا ویلاه ولو کانت النار مع لقائه فوا شوقاه **اشعار** آتش اگر با خدائی خوش ست + ور گر در حجابی بهشت آتش ست +
بی اگر نور تجلی قرینست + جهنم مرا او را چو خلد برین ست + بهشت از دیدار خالی بود + نخواهم اگر پر لالی بود + بهشتی که دیدار نبود درو
جحیم ست جز نار نبود درو + ای درویش بعضی از ارباب تحقیق گفته اند که ای بنده از بهشت چه امید داری چون بنده نه او نیست
و از دوزخ چه ترسی که سوزنده تو او نیست ای دوزخ اگر سوزنده ما او ست تو ما را کیستی باز مشاهده او خواهیم که مدام بتوستی یا بهشتی ای
دوزخ آنکس که آتش عذاب محنت در تو افروخته است دل ما را هر دم بشعله عشق محبت او سوخته است ای دوزخ چند دم ترسانی
که سلاسل و اغلال و جحیم و نکال دارم تو هر چه خواهی میدار که من اعتماد بر کرم حضرت ذو الجلال دارم ای دوزخ اگر تو آتش داری که مردم
را نه می زند من دل دارم که تیر آه سحرگاه بر ستاره می زند ای دوزخ تو مالک داری که محکوم فرمان وی من ملکی دارم که در کیش عاشقی فرمان اویم
ای دوزخ ترا هفت درکه است که هفت اندام را می سوزاند ما را هفت آیت ست فاتحة الکتاب از آن هفت وادی میگذرانند ترا
ای دوزخ اگر ترا در رزم عقوبت شراب عشاق حمیم در ساغر سعیر و جحیم ست ما را در بزم کرامت شراب رحمت در جام اکرام بسم الله
الرحمن الرحیم ست اگر ترا بهره شجرة زقوم و طعام مهلک غسلین ست ما را شکر و تریاق از راق الحمد لله رب العالمین ست
ای دوزخ اگرچه بر هزاری آزاد میان نه صد و نود و نه مستوجب تهدید و وعید و لهم عذاب الیم ست ما را خدائیست که نه صد و نود
و نه نام از هزار و یک نام او مندرج در دو نام الرحمن الرحیم ست ای دوزخ ترا زبانیه است که در دست شان گرزهای آتشین ست ما را بادشاهی
است که منشور دیوان او مالک یوم الدین ست ای دوزخ اگر ترا فرمان دستور ان جهنم کانت مرصادا للطاغین ست ما را منشور
اخلاص و نشان اختصاص ایاک نعبد و ایاک نستعین ست ای دوزخ هر که گمراه است در زاویه هاویه مقیم ست اما ما را صبح و شام سوال از ملک
علام هدایت اهدنا الصراط المستقیم ست ای دوزخ کسانی که در بیابان خود رائی بی راهبر بدعت بشتافته اند ما طائفه چه غم داریم
که جاده متابعت صراط الذین انعمت علیهم یافته اند ای آتش دوزخ تو برافروخته غضب حقی با اهل ضلال را بسوزانی اما سنگ غیر المغضوب
علیهم و لا الضالین اندهان ست که بر خاک ای آتش هر چند چیخ چشم ملائکه غلاظ شداد داری اما نه بین که هیچ طاقت مقاومت آه یک باماه
داری ای دوزخ در صلابت و سیاست هر چند وصف کند هستی ولیکن در حسرت شعله یک آه سحرگاه بستی **نظم** بران دمی که بر آری ز دل
سحرگاهی + بباد بر دهی مر هفت دوزخ از آهی + هزار بحر غضب از آن بنشاندار موج + بقطره که چکانی ز دیده ناگاهی + ز رقدتش بد
آور فضای عالم جان + نه بین ز روزن دل ما حضرتش راهی + ز پرده ظلمات عوامل شب هجر + بو در مطلع دل سر بر آورد ماهست +
ز چشمه دلت آب حیات بر جوشد + چنانکه یوسف مصری برآید از چاهی + تو غافلی ز شناسی ظهور سر وجود + که هست مظهر او حرمیه آگاهی

مزید حشمت وجاہت اگر زمردی کرم کنی تغنت حال گدا گند شاہی وصلی اللہ علی خیر خلقہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین الطیبین الطاہرین
وسلم تسلیما کثیرا کثیرا والحمد للہ رب العالمین

الباب الرابع فی الشفاعۃ وفیہ فصول

الفصل الاول فی ذکر الشفاعة قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اعطیت خمسا لم یعطهن احد قبلی جعلت الارض مسجدا وترابها طهورا واحلت لی الغنائم ونصرت بالرعب واعطیت الشفاعة وبعثت الی الخلق کافة وختم بی النبیون وفی المصابیح وقال الرسول صلی اللہ علیہ وسلم لکل نبی دعوة مستجابة فتعجل کل نبی دعوته وانی اختبات دعوتی شفاعتی لامتی الی یوم القیمة فهی نائلة ان شاء اللہ تعالی من مات من امتی لا یشرک باللہ شیئا وذکر فی الاحیاء قال ابن عباس رضی اللہ عنهما قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم للانبیاء منابر من ذهب یجلسون علیها ویبقی منبری لا اجلس علیه قائما بین یدی ربی منتصبا مخافة ان یبعث بی الی الجنة ویبقی امتی بعدی فاقول یا رب امتی فیقول اللہ تعالی یا محمد وما ترید ان اصنع بامتک قال اقول یا رب عجل حسابهم فما ازال اشفع حتی اعطی صکوکا برجال قد بعث بهم الی النار وحتی ان مالکا خازن النار یقول یا محمد ما ترکت للنار لغضب ربک فی امتک من بقیة وقال علیه الصلوة والسلام انی لاشفع یوم القیمة لاکثر مما علی وجه الارض من حجر ومدر وذکر فی صحاح المصابیح عن انس رضی اللہ عنه ان النبی صلی اللہ علیه وسلم قال یحبس المؤمنون یوم القیمة حتی یهموا بذلک فیقولون لو استشفعنا الی ربنا فیریحنا من مکاننا فیاتون آدم علیه السلام فیقولون انت ابو الناس خلقک اللہ بیده واسکنک جنته واسجد لک ملائکته وعلمک اسماء کل شیء اشفع لنا عند ربک حتی یریحنا من مکاننا هذا فیقول لست هناکم ویذکر خطیئته التی اصاب وهی اکله من الشجرة وقد نهی عنها ولکن ائتوا نوحا اول نبی بعثه اللہ تعالی الی اهل الارض فیاتون نوحا علیه الصلوة والسلام فیقول لست هناکم ویذکر خطیئته التی اصاب سؤاله ربه بغیر علم ولکن ائتوا ابراهیم خلیل اللہ علیه السلام فیاتون ابراهیم علیه الصلوة والسلام فیقول انی لست هناکم ویذکر ثلاث کذبات کذبهن ولکن ائتوا موسی علیه السلام عبدا آتاه اللہ التوریة وکلمه وقربه نجیا فیاتون موسی صلوات اللہ وسلامه علیه فیقول انی لست هناکم ویذکر خطیئته التی اصاب وهی قتله النفس ولکن ائتوا عیسی صلوات اللہ وسلامه علیه عبد اللہ ورسوله وروح اللہ وکلمته قال فیاتون عیسی صلوات اللہ وسلامه علیه فیقول لست هناکم ولکن ائتوا محمدا صلی اللہ علیه وسلم عبدا غفر اللہ تعالی له ما تقدم من ذنبه وما تاخر قال فیاتونی فاستاذن علی ربی فی داره فیؤذن لی علیه فاذا رایته وقعت ساجدا فیدعنی ما شاء اللہ تعالی ان یدعنی فیقول ارفع راسک یا محمد وقل تسمع واشفع تشفع وسل تعطه قال فارفع راسی فاثنی علیه علی ربی بثناء وتحمید یعلمنیه ثم اشفع فیحد لی حدا فاخرجهم من النار وادخلهم الجنة ثم اعود الثالث فاستاذن علی ربی فی داره فیؤذن لی علیه فاذا رایته وقعت ساجدا فیدعنی ما شاء اللہ ان یدعنی ثم یقول ارفع محمد وقل تسمع واشفع تشفع وسل تعطه قال فارفع راسی فاثنی علی ربی بثناء وتحمید یعلمنیه ثم اشفع فیحد لی حدا فاخرج فادخلهم الجنة حتی لا یبقی فی النار الا من حبسه القرآن ای وجب علیه الخلود ثم تلا هذه الآیة عسی ان یبعثک ربک مقاما محمودا قال وهذا المقام المحمود الذی وعده نبیکم وذکر بعد هذا الحدیث حدیثا آخر ایضا فی مصابیح ومرویا عن انس رضی اللہ عنه موافقا لهذا الحدیث ولکن قد تبین بعض ما اجمل فی هذا الحدیث مفصلا مثل انه علیه الصلوة والسلام ما رفع راسه من السجود الاول قال فاقول یا رب امتی امتی فیقال انطلق فاخرج منها من کان فی قلبه مثقال شعیرة من ایمان فانطلق فافعل

فیقال فی الثانیۃ انطلق فاخرج من کان فی قلبہ مثقال ذرۃ من ایمان او خردلۃ من ایمان فانطلق فافعل ثم یقال فی الثالثۃ انطلق فاخرج من کان فی قلبہ ادنی ادنی ادنی مثقال حبۃ خردلۃ من ایمان فاخرجہ من النار فانطلق فافعل ثم اعود الرابعۃ فاحمدہ بتلک المحامد ثم اخر لہ ساجدًا فیقال یا محمد ارفع راسک وقل تسمع وسل تعط واشفع تشفع فاقول یا رب ایذن لی فیمن قال لا الہ الا اللّٰہ قال لیس ذلک لک ولکن وعزتی وجلالی وکبریائی وعظمتی لاخرجن منہا من قال لا الہ الا اللّٰہ وقال رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم یقول اللّٰہ تعالےٰ یوم القیمۃ اخرجوا من النار من ذکرنی یومًا وخافنی فی مقام وسیجیٔ فی ہذا الباب زیادۃ بیان انشاء اللّٰہ تعالیٰ فی ذکر سعۃ رحمۃ اللّٰہ تعالےٰ و ذکر فی ریاض الاسرار نقلا عن ابی ہریرۃ قال رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم اذا کان یوم القیمۃ اجیئ الی باب الجنۃ واخذ حلقۃ باب الجنۃ بیدی واحرکہا حتی یسمع جمیع اہل الجنۃ ذلک ثم اضع جبہتی علی عتبۃ الباب ساجدًا حتی یقول الرب تعالیٰ ارفع راسک واشفع تشفع فاقول الٰہی ہب امتی الذین لم یعبدوک حق عبادتک وقصروا فی طاعتک فیجیٔ جبرئیل علیہ السلام فیقول الرب یقرئک السلام ویقول من وہبتہم لک فسل من حاجۃ اخری فاقول رب ہب لی من امتی اصحاب الکبائر فیجیٔ جبرئیل علیہ السلام ویقول ان اللّٰہ تعالیٰ قد وہبتہم لک فسل من حاجۃ اخری فاقول ہب لی من امتی الذی قصدوا اقامۃ طاعۃ فادرکہم الموت قبل ذلک او عزموا علی الطاعۃ فادرکہم الموت قبلہا فیجیٔ جبرئیل علیہ السلام ویقول الرب یقرئک السلام ویقول وہبتہم لک فسل من حاجۃ اخری فاقول الٰہی ہب لی من الامم الماضیۃ من قال اشہد ان لا الہ الا اللّٰہ وحدہ لا شریک لہ یقول ہب لہم فی الخبران طائفۃ من امۃ محمد صلی اللّٰہ علیہ وسلم امر اللّٰہ تعالیٰ بہم الی النار لکثرۃ معاصیہم فلما یرو العذاب فیرفعوا صواتہم فیسمع محمد صلی اللّٰہ علیہ وسلم یقولون وا محمداہ فیشفع لہم ویقول یا رب ہولاء من امتی فیقول اللّٰہ تعالےٰ انہم سلکوا الدنیا وام فیقول یا رب این رحمتک فیقول لہم عصاۃ ویقول یا رب ان حرمتک فیفتح باب الرحمۃ ویرضی الخصماء فیخرجہم من النار وذکر فی روضۃ الاحباب عن ابی موسی الاشعری رضی اللّٰہ عنہ قال کنا جلوسا عند رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وسلم فی مسجدہ اذ اخذہ ثقل الوحی وکان اذا نزل الوحی ثقل علیہ حتی یعرق عرقا عظیما ویتغیر لونہ فلما نزل بہ الوحی فنکس راسہ وسمع الوحی ثم رفع راسہ فنحر ساجدًا لِلّٰہ تعالی الیہ فاخذہ ثقل الوحی ثانیا فنکس راسہ ثم رفعہ فخر ساجدہ ثقل الوحی ثالثا فنکس راسہ ثم رفعہ فخر ساجدہ ثقل الوحی رابعًا فنکس راسہ ثم رفعہ وخر ساجدًا فسجد ساعۃ فاطال السجود حتی کادت ان تفارق روحہ فلما رفع راسہ من السجدۃ قلنا یا رسول اللّٰہ علیک السلام الا تخبرنا ما کان من الوحی اربع مرات فقال النبی علیہ الصلوۃ والسلام اتانی جبرئیل علیہ السلام فی المرۃ الاولی وقال ان اللّٰہ تعالیٰ یقرئک السلام ویقول ان شئت ادخلت ثلث امتک الجنۃ بغیر حساب ولا عذاب وان شئت اعطیت لک الشفاعت فی جمیع ذنوب امتک فاشار الی جبرئیل علیہ السلام وقال اسجد فسجدت فلما رفع لسجدتہ ان اخرکم فرجع من ساعتہ وقال ان الرب یقرئک السلام ویقول ان شئت ادخلت نصف امتک الجنۃ بغیر حساب ولا عذاب وان شئت اعطیت لک الشفاعۃ فی جمیع ذنوب امتک فاخترت الشفاعۃ واردت ان اخرکم فجاء ثالثۃ وقال ان الرب یقرئک السلام ویقول ان شئت ادخلت ثلثی امتک الجنۃ بغیر حساب ولا عذاب وان شئت اعطیت لک الشفاعۃ فی جمیع ذنوب امتک فاخترت الشفاعۃ فاردت ان اخبرکم فرجع من ساعتہ وقال الرب یقرئک السلام ویقول ولسوف یعطیک ربک

فاقضی قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انا اول شافع وانا اول مشفع ولا فخر لا ازال اشفع فاشفع واشفع حتی یتطاول ابلیس اللعین ان
یصیبه من شفاعتی یوم القیمة وذکر فی ریاض المذکرین عن ابن عمر رضی اللہ عنهما قال قال رسول اللہ صلعم اول من اشفع له من امتی اهل
بیتی ثم الاقرب من قریش ثم الانصار ثم من آمن بی واتبعنی من سائر الیمن ثم من آمن بی واتبعنی من سائر العرب ثم العجم ومن اشفع له اولا افضل
وعن جابر بن عبد اللہ رضی اللہ عنهما اذا کان یوم القیمة یقول اللہ عز وجل یا محمد ان لی الیک حاجة فاقول الامر کذا یا رب هل یکون
للخالق الی المخلوق حاجة فیقول بلی یا محمد فاقول وما حاجتک یا رب فیقول حاجتی الیوم ان لا تنزل منزلة الخجلاء و ان تشفع الیوم واستکثر
وعزتی وجلالی و سألتنی ان اغفر للکافرین والمنافقین لقضیت حاجتک واطلب الیوم منی کما یطلب الفقیر من السید الکریم ولی الیوم
ما احببت حتی اقضی لک الیوم ما سألتنی لکرامتک علی یا محمد وعن ابی هریرة رضی اللہ عنه انه سأل النبی صلی اللہ علیه وسلم ای الناس
احق بشفاعتک یوم القیمة قال اکثرهم قولا لا اله الا اللہ وحده لا شریک له الملک وله الحمد یحیی ویمیت وهو علی کل شیء قدیر الحدیث
لطیفه فی شفاعته صلی اللہ علیه وسلم فی کمال البشارة عن ابن عمر رضی اللہ عنهما قال قال رسول اللہ صلعم اذا کان یوم القیمة اتیت
بدابة ارکبها وهی البراق وترکب ابنتی فاطمة العضباء وهی التی کنت ارکبها فی الدنیا فازف الی الحشر کما تزف العروس الی بیت
زوجها وجبرئیل عن یمینی مع سبعین الف ملک ومیکائیل عن یساری مع سبعین الف ملک علیهم الصلوة والسلام ویوضع للمرسلین
منابر وثلثة عشر وستون منبرا وقد اجتمعت الامم والصدیقون والشهداء والانبیاء والمرسلین والملائکة والخلق اجمعون وقد
برزت الجحیم وازلفت الجنة ونشرت الدواوین ووضعت الموازین ومد الصراط علی جهنم فامر حتی اقطع صفوف الانبیاء والمرسلین
ثم اقطع صفوف الملائکة ثم اقطع صفوف الروحانیین والکروبیین ثم اقطع الحجب حتی اقوم قدام العرش فاخر ساجدا واحمد ربی بمحامد
لم یحمده الاولون والآخرون بمثله فیقول لی الرب سبحانه ارفع راسک یا محمد وسل تعط واشفع تشفع فاقول یا رب وعدتنی فی شفاعة امتی
ما تحزنی ما وعدتنی فیقول الرب تبارک وتعالی انا منجز لک ما وعدتک فابشر وقر عینا فانی اعطیک الیوم من الکرامة حتی ترضی فیامر الرب
تعالی منادیه حتی ینادی الا الصعد کل نبی علی منبره ولینتبه امته فان الرب یرید الحساب فینادی الملک فاذا سمعه الانبیاء علیهم السلام
بنداء الملک صعدوا الی منابرهم وتبعهم الامم فتبقی امتی یجولون یمینا وشمالا لا یطلبوننی ولا یرونی وهم فی کرب شدید وخوف شدید وبکاء شدید
قد نصب منبرا هو اعلی المنابر واسناها وانورها مکلل بالدر والیاقوت والزبرجد فینطلق امتی یطوفون حول تلک المنابر یبکون فیخرج
علیهم ملک من الملائکة فیقول لهم یا امة محمد مالی اراکم باکین فیقولون ان الانبیاء صعدوا علی منابرهم وتبعهم الامم فنحن لا نری
نبینا صلی اللہ علیه وسلم ومنبره فیقول الملک ویحکم یا امة محمد انطلقوا الی المنبر العالی فذاک منبر محمد صلی اللہ علیه وسلم فینطلق امتی
یحدون یبکون شوقا الی رویتی فبیناهم کذلک اذ یخرج علیهم جبرئیل علیه السلام فیقول ابشروا یا امة محمد ان محمدا صلی اللہ علیه وسلم
اتاکم لیشفع لکم الی ربکم قال فیدخل جبرئیل علیه السلام علی فیقول یا محمد ان امتک مشتاقون الی رویتک یبکون حول منبرک فاذا سمعت
ذلک سجدت لرب العالمین احمده بمحامد لم یحمده الاولون والآخرون بمثله فیقول ربی تبارک وتعالی یا محمد ارفع راسک فقد شفعتک فی امتک الا
اهل الکبائر فاخر ثانیا لربی ساجدا واحمده بمحامد مثل ذلک فما یلبث [illegible] فیقول الملائکة [illegible] فاقول یا رب

من اهل الشفاعة الا لاهل الكبائر والاحداث فيقول ربي ارفع راسك يا محمد فقد شفعتك في اهل الكبائر فكشف عن اهل المظالم فاخر لنا ساجدا
لربي فاقول يا رب شفعني في اهل المظالم وقر عيني بالشفاعة في هذا اليوم فيقول الرب تعالى يا محمد تسالني ان اظلم وانا لا اظلم احدا فاقول
يا رب عوضهم من عندك فانك واسع لذلك وانت اكرم الاكرمين يا رب انجزلي ما وعدتني وقر عيني في هذا اليوم بامتي فيقول الرب تعالى
ارفع راسك يا محمد فقد شفعتك في امتك اجمعين فاخرج الى سرك قال الانبياء عليهم السلام يقول بعضهم لبعض اما ترى من اطول المنابر
وابهاها واسترها ولا ترى صاحبه فاخرج على امتي وقد تعلق بي النور ما لا يصفه الواصفون والملائكة حولي وعلي كسوة الكرامة قد كساني ربي جل جلاله
فانظر امتي الي وراوني بصيرو بصحة ويقولون الحمد لله من علينا برويتك يا محمد فقد بقينا تائهين حتى شكلنا فيك فاقول ابشروا امتي
فاني لم ازل ساجدا بين يدي رب العالمين اتشفع لكم حتى استشفعني فيكم اجمعين فيرفع امتي اصواتهم بالتحميد والشكر لله رب العالمين فبينما هم كذلك اذ اخرج عليهم ملك ينادي
ايها الخلق ان الرب تبارك وتعالى قد برز للحساب فانصتوا فينصتون كلهم اجمعون ولا يسمع لاحد صوت ولا حس فبينا الخلق كذلك اذ يقول الرب تبارك
وتعالى يا معشر الخلق لعلي خلقتكم ولعلي جمعتكم فانا منذ يوم خلقتكم اسمع كلامكم واري اعمالكم فانصتوا اليوم فطال ما انصت لكم وانما هي اليوم صحفكم تقرا
عليكم فمن وجد خيرا فليحمد الله تعالى ومن وجد غير ذلك فلا يلومن الا نفسه ثم ينادي مناد يا محمد قرب امتك الى الحساب فاول ما يدعى من الامم الى الحساب امتي فاقوم
وامتي خلفي فاتقدم قدام الكرسي فاخر بين يدي ربي سجدة ساجدا لم اسجد مثلها لم يسجده الاولون والآخرون مثله فيقول لي ربي تبارك وتعالى يا محمد ارفع راسك الست قد
شفعتك في امتك فاقول نعم يا رب انما سجدت لك حمدا بما اكرمتني فاول من يدعى من امتي المجاهدون في سبيل الله ثم الصائمون ثم المتصدقين
ثم الآمرين بالمعروف والناهون عن المنكر فتجزي كل محسن باحسانه ثم يدعى اهل الكبائر فيحاسبون ثم يقول الرب ليلزم كل مظلوم ظالمه
فيلزم بعضهم بعضا فيامر الله تعالى جنة من الجنان فتزين بزينة لم يصفه الواصفون فترفع فينظر الخلق اليها فيقولون لمن هي تلك النعم
فيقولون يا ليتنا نعلم لمن اعدت هذا الكرامة والنعيم فينادي مناد هذا لمن عفا الله عن ظالمه فيقول كل مظلوم تعلق لظالمه يا ليتنا نعفو
عن ظالمنا فنجو من هول هذا اليوم ونصير الى هذا الكرامة فيعلم الرب سبحانه ان الخلق قد اشتاقوا الى تلك النعيم والكرامات فيامر مناديا ينادي
يا امة محمد ان شئتم تواهبوا بينكم مظالمكم فادخلوا الجنة برحمتي وخذوا عوض مظالمكم عني وهم هم مني حتى اسمهم لنبي محمد صلی اللہ علیہ وسلم
وان شئتم اقتصصت لكم لبعضكم من بعض واحاسبكم باعمالكم واطلب حقا منكم واحيانا يرفعون اصواتهم بالبكاء والتضرع ويقولون يا ربنا
قد وهبنا مظالمنا فيما بيننا لك ان تهب لنا ما بيننا فينادي مناد يا امة محمد جوزوا على الصراط لعفوي وادخلوا الجنة برحمتي واقتسموا ما

بينكم باعمالكم والحمد لله اولا وآخرا باطنا وظاهرا

الفصل الثالث در شفاعة الانبياء والملائكة عليهم الصلوٰة والسلام اما شفاعة الانبياء عليهم السلام ذکر در احياء العلوم
فی الحديث يشفع الله تعالیٰ آدم عليه السلام فی ذريته يوم القيامة فی مایة الف الف وعشرة آلاف ثم يشفع الانبياء عليهم السلام بقدر امتهم
[illegible] يوم القيامة يقول الله تعالیٰ للانبياء عليهم السلام ماذا اجبتم فيقولون يا رب سالتک دعوناهم فيقول الامم المكذبة ما بلغوا
الينا رسالتك فيقول الله تعالیٰ اين شهود فيقولون يشهد لنا امة محمد صلی الله عليه السلام آخر الامم فتشهد لهم فيقولون هم شهود
زور ثم يقول الله تعالیٰ كيف اتوهم تشهد لهم سيدنا صلی الله عليه وسلم فيريد الكفار ان يكذبوه فيخرج اقفال من النار فيوضع على افواههم

فعند ذلک یرغب کل نبی شفاعتهم فیقول آدم علیه السلام انا اولی بهم فانهم اولادی ونوح علیه السلام یقول انا اولی فانی قریبهم
ابراهیم یقول انا اولی بهم فانهم اتباعی فعند ذلک یقول الله تعالی لماذا تقطلبون ذلک فیقولون شهدوا لنا فیقول الله شهدوا لکم
مرة واحدة فتریدون ان تشفعوا لهم فانا اولی بشفاعتهم فانهم شهدوا لی بالربوبیة ثمانین سنة ادخلوا الجنة من ای باب شئتم واما

شفاعة الملائکة علیهم السلام منهم جبرئیل علیه الصلوة والسلام وهو یشفع لامة محمد صلی الله علیه وسلم کما ذکر فی روضة العلماء
نقلا عن الامام الحسن البصری رحمه الله انه قال لیتنی کنت ممن یخرج من النار بعد اربعین الف عام بشفاعة جبرئیل علیه السلام فقیل
کیف ذلک قال قال النبی علیه الصلوة والسلام اذا کان یوم القیمة یطوف جبرئیل علیه الصلوة والسلام اربعین الف عام فیسمع فی النار
صوت رجل من المسلمین من امتی یقول یا حنان یا منان یا ذا الجلال والاکرام فیاتی جبرئیل علیه الصلوة والسلام ویسجد الله تعالی
عند العرش ویقول یا رب اسمع فی النار صوت رجل من المسلمین من امة محمد صلی الله علیه وسلم یقول یا حنان یا منان منذ اربعین الف عام
وانی لا اعلم انه من امة محمد صلی الله علیه وسلم وانک یا رب تعلم الصداقة بینی وبین محمد صلی الله علیه وسلم وانی احب ان اصنع بمکان محمد
صلی الله علیه وسلم معروفا فان احل حلالا من امته الیه یا رب تشفعنی فیه فیقول الله تعالی شفعتک فیه ووهبته لک فاذهب الی مالک خازن
النار وقل له یخرجه لک ویدفع الیک فیاتی جبرئیل علیه السلام الی مالک ویقول ان الله تعالی وهب فلانا منا فاخرجه من النار وادفعه
الی قال فیدخل مالک النار ویطلبه الف عام فلا یصادفه فیخرج مالک فیقول یا جبرئیل ان جهنم ذو قوة زفرت زفرة جعلت النار کالحدید فلا احد
فیاتی جبرئیل علیه السلام ویسجد عند العرش ثانیا ویقول یا رب سلم یجده مالک فاین هو فیقول یا جبرئیل اذهب الی مالک وقل له انه فی وادی
کذا فی بئر کذا فی حجر کذا فی زاویة کذا فیجیء جبرئیل مالکا ویخبره بذلک فیذهب مالک الی ذلک الوادی فیجده هناک منکوسا قد تعلقت به الحیات والعقارب
وعلیه اغلال والسلاسل فیاخذ مالک طرف قدمه وقد صار کالفحم ویحرک ویجره الی نفسه فتسقط عنه الحیات والعقارب ثم یحرک ثانیا فتسقط عنه
الاغلال والسلاسل فیتوجه الی مالک فیقول اخبرنی تریدنی ان تعذبنی عذابا ام تنجینی فیقول لا علم لی بذلک غیر ان جبرئیل علیه الصلوة والسلام
یطلبک فیاخذه بیده ویخرجه من جهنم ویدفعه الی جبرئیل علیه السلام فیاخذه بیده فیاتی به الی ساق العرش فلا یمر به علی احد الا یقول هذا فلان
کان فی جهنم اربعین الف عام فیقوم مع جبرئیل علیه السلام عند العرش فیقول الله تعالی له عبدی الم یکن کلامی بین اظهرکم الم ابعث الیکم
الرسل الم یامرکم رسلی بالمعروف وینهوکم عن المنکر فیقول نعم یا رب لکن ظلمت نفسی یا رب بحق ما الی قلت فی النار اربعین الف عام یا حنان
یا منان یا ذا الجلال والاکرام ان تغفرلی قال فیقول الله تعالی غفرت لک ووهبتک لجبرئیل علیه الصلوة والسلام واعتقتک من النار
لشفاعته قال فیذهب به الی الجنة بعد ذلک فیغسله بماء الحیوان ویجئ الکوثر فیذهب عنه سیماء اهل النار فیدخله الجنة بعد ذلک فیسلمه الی
محمد صلی الله علیه وسلم ویقول یا محمد ما صنعت فی مکانک صنیعة فیقول نعم وذکر فی هذا الحزان الحسن لما ورد هذا الحدیث قال اجعلنی ممن یخرج

منها بعد اربعین الف ان کان لابد لی من ان ادخلها الشوم ذنبی

الفصل الثالث فی شفاعة العلماء المؤمنین فی الحزان اول من یشفع یوم القیمة الانبیاء ثم العلماء ثم الشهداء وقال علیه
الصلوة والسلام یقال للرجل قم یا فلان فاشفع فیقوم الرجل فیشفع للقبیلة ولاهل البیت والرجل والرجلین علی قدر عمله اما شفاعة العلماء

نقل است که عالمی را که یکی از بلابل بستان شرع و عنادل گلستان دین باشد روزها در تحصیل علوم کوشیده و شبها از میل نظر کتاب و دفتر کحل سحر بر
حدقه کشیده تا هنگام سحر در بصر کشیده با اجرام فلکی که در بیداری مواضعت نموده و به پاسبانی سلطان معانی بر بام مطالعه علوم ربانی قمره سر هم به مساده
بیانکه گفته اند بقدر الکد تکسب المعالی ومن ام العلی سهر اللیالی چون روز قیامت شود و جهان به نیروی مقدرت به پیرایه کما بدانا اول خلق نعیده
وصلات مفاصل اناسی و منقطعات مواصل ودانی و قواصی را بسد بر سد پیوند هر که قل یحییها الذی انشاها اول مرة جمال گلرویان عالم که هر یک
گلدسته باغ ارم عیش و نشاط و نوبسته بوستان ذوق و انبساط بودی از سموم غموم و صرصر هموم چون اوراق خزانی تر ژمرده ولی صفا گردد و وجوه یومئذ
خاشعة عاملة ناصبة تصلی نارا حامیة همه خلائق بکدورات علائق مبتلا گشته و از هر هزاری به صد و نود و نه سر او بیناه بادیه محو سر بیاده
آن عالم را باعزاز و اکرام تمام حاضر گردانند لباسهای نورانی پوشیده عمامه از نور بر سر نهاده بر براقی از نور سوار گردانیده از سر تا قدم
در غلی نور گشته چنانچه نور روی تا العرش مجید مشتعل گشته آنگاه حق تعالی بوی خطاب فرماید که یا ولی الله نور قرآنی و سرور علوم ربانی در دلت
ودیعت نهاده ام مگر بحث آنکه در باره تو اراده خیر نموده ام ای جبرئیل او را بخدمت حبیب من محمد صلی الله علیه وسلم رسان تا بشرف ملاقات
آن حضرت استسعاد یابد جبرئیل عم او را یکبار کوثر بحضرت سید انام صلی الله علیه وسلم رساند آن حضرت بعد از تعظیم و احترام او را بدست مبارک
از کوثر آب دهد بعد از ان او را با صحاب جنت فرستد عالم گوید یا رسول الله ملازمت و همراهی با شما محبوب تر است بر دل من از وصول بدرجات
علی و نزول بجنة الماوی حضرت فرماید که تو بجنت مبادرت نمائی که من از برای شفاعت گناهکاران اینجا ساعتی توقف خواهم نمود در روایت
که چون گذر آن عالم بر پل صراط افتد مردی از قعر دوزخ فریاد بر آرد و آن عالم را بنام بخواند جواب گوید و پرسد که تو کیستی و مقصود تو چیست آن
د رسد گوید که ای مخدوم از حمد در دنیا ترا دیده بودم و در دل محبت تو ورزیده اکنون بواسطه قبائح اعمال و فضائح افعال بایینه از انوار
سرل استوار مبتلا گشته ام بحق آن محبت که در دنیا با تو داشتم که امروز دست عنایت از آستین شفاعت بیرون آر و مرا ازین ورطه غرامت
بساحل سلامت رسان عالم توجه بجناب قدس الهی نموده زبان بشفاعت آن بیچاره بگشاید خطاب آید که او را بتو بخشیدم از دوزخش بیرون
آر گوید عالم ردای خود بدوزخ فرو گذارد تا آن بنده دست دران ردای زند بیکبار عصاة جناة ازدحام نموده همه یکبار چنگ در ردای
زنند تا بروایت چنین وارد گشته در هر رشته از رشته های ردای آن صاحب دولت هفتاد عاصی التجا نماید و همه در زینهار مددی استدعای
شفاعت کرده استخلاص خود جوید عالم گوید که ای جماعت متحیران شما بچه وسیله تمسک این نعمت جزیله می رسید ایشان گویند که ما در بساط دنیا
اگرچه بخدمت تو نرسیده ایم و بدیدار شریفت مشرف نگشته ایم اما محبت علم و علما در صمیم دل داشته ایم فرمان آلهی جل و علا در رسد که این متشبثان
ذیل کرم را سبیل شفاعت مشرف گردانیده از زندان مالک و چاه مهالک بر آر هر کس که دست بآن ردا نموده باشد از ان ورطه هلاکت بسلامت
بیرون آید و بدرجات جنات ترقی نماید آنگاه خطاب مستطاب بجبرئیل امین علیه السلام رسد که ای جبرئیل جماعتی که دیدار عالمی ندیده بمجرد محبتی
که بما نسبت داشته از برکت شفاعت او نجات می یابند جمعی از دوستان موحد که مرا نادیده شطرنج محبت بر بساط موحد با ما نسبت می باخته اند
اگر بوسیله رحمت از عذاب دوزخ شان برهانم و ثواب و نعمت شان برسانم سزاوار ترم پس ردای رحمت دران مهالک عقوبت فرو گذارد تا
تمامی مؤمنان را اندر روضه علای جنت و غرفه وثقای عز و دولت برساند چنانچه تتمه عنقریب بیاید که بعین خواهد آمد انشاء الله العزیز

اما ذکر الشفاعة للمؤمنین ذکر فی ریاض المذکرین عن ابی الدرداء رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اکثروا المعارف من المؤمنین
فان لکل مؤمن شفاعة یوم القیامة وعن انس رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یصف اهل النار صفوفا یوم القیامة فیمر بهم رجل
من اهل الجنة فیقول رجل من اهل النار فیقول یا فلان اما تذکر یوم بعثتنی لحاجة کذا فذهبت لک اشفع لی الی ربک فیشفع فیشفع فیه ویمر بهم رجل من
اهل الجنة فیعرفه رجل من اهل النار فیقول یا فلان اما تذکر یوم استسقیتنی فسقیتک اشفع لی الی ربک فیشفع فیشفع فیه وعن ابی سعید الخدری رضی الله
عنه قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا خلص المؤمنون من النار وآمنوا [illegible] یقولون ربنا اخواننا کانوا یعملون معنا ویحجون معنا ثم ادخلتهم النار
قال فیقول الله عز وجل اذهبوا فاخرجوا من عرفتم منهم قال فیاتونهم فیعرفونهم بصورهم [illegible] من النار حتی یخرجوا من یرید الله [illegible] فلا یبقون احدا
یعرفونه الا اخرجوه ثم یقول الله عز وجل انا ارحم الراحمین فیخرج الله اضعاف ما اخرج النبیون والصدیقون والشهداء والصالحون قال فیدخلهم الی نهر فقال اخوان
یتساءلون فیه فسقط محاسنهم علی حافتیه فیستوون [illegible] [illegible] [illegible] هولاء عتقاء الله من النار [illegible] دوستی کند در
روز قیامت مردی را از دوزخ برآرند بر ضعیف ترین حالتی [illegible] [illegible] بسیار [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] راحت بهشتی [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] گوید [illegible] [illegible] کسی است که [illegible]
[illegible] کار [illegible] بهشت می برد گوید [illegible] فلان کس است گو [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] بهشتی [illegible]
در جای خود توقف کند گوید [illegible] الهی [illegible] گوید [illegible] بهشت [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] وارد شود که ای [illegible] [illegible] بخشیدیم [illegible] بهشت [illegible] [illegible] کسی [illegible] [illegible] مخلوقی [illegible]
[illegible] قیامت [illegible] [illegible] [illegible] بهشت [illegible] [illegible] [illegible] که بنده حق تعالی را باسمای حسنی [illegible] [illegible]
[illegible] اگر در آن روز [illegible] [illegible] [illegible] الجلال و دولت وصال [illegible] [illegible] سلطان العارفین قدس الله روحه العزیز
گفته است که اگر مردی را [illegible] میگردید دیگری [illegible] [illegible] [illegible] دیگری قبول نماید آن قبول کننده را نگو تا [illegible] دعای یاد دارد
[illegible] دوستان [illegible] [illegible] دوست [illegible] دعای دوست [illegible] [illegible] درویش [illegible] دوستان دوستان
اظهار لطف و کرم نماید [illegible] که با دوستان خود [illegible] نقل است [illegible] روز قیامت خطاب آید [illegible] گاری که ای بنده هیچ کس از خواص
درگاه [illegible] [illegible] بهشتی [illegible] [illegible] [illegible] گوید [illegible] [illegible] [illegible] که ای بنده [illegible] هیچ کس دوستی داشتی که وی با دوستی [illegible]
من دوستی کرده [illegible] [illegible] [illegible] آخر الامر [illegible] [illegible] فلان دوستی داشته که وی روزی صحبت [illegible] [illegible] گوید [illegible] خدا و ندا
[illegible] [illegible] دوستی [illegible] صحبت دوستی [illegible] دوستان [illegible] خطاب آید که ترا با و بخشیدیم نکته کسی که با دوستی دوستی ورزیده که وی [illegible]
[illegible] دوستی [illegible] دوستان الهی [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] سبحانه و تعالی

اگر رحمت و مغفرت [illegible] گردد [illegible]

الفصل الرابع فی سعة رحمة الله سبحانه و تعالی روی فی اسرار العلوم للامام الغزالی رحمه الله عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال
ان الله تعالی یخرج کتابا یوم القیامة من تحت العرش ان رحمتی سبقت غضبی فانا ارحم الراحمین فیخرج من النار مثلا اهل الجنة وقال

رسول الله صلی الله علیه وسلم فی آخر حدیث طویل یصف فیها القیامة والصراط ان الله تعالی یقول یوم القیامة للملائکة من وجدتم
فی قلبه مثقال دینار من خیر فاخرجوه من النار فیخرجون خلقا کثیرا ثم یقولون ربنا لم نذر فیها احدا ممن امرتنا به ثم یقول ارجعوا فمن وجدتم
فی قلبه نصف مثقال ذرة من خیر فاخرجوه فیخرجون خلقا کثیرا ثم یقولون ربنا لم نذر فیها احدا ممن امرتنا ثم یقول ارجعوا فمن وجدتم فی قلبه
مثقال ذرة من خیر فاخرجوه فیخرجون خلقا کثیرا ثم یقولون ربنا لم نذر فیها خیرا قال فیقول الله تعالی شفعت الملائکة وشفعت النبیون
وشفع المؤمنون ولم یبق الا ارحم الراحمین فیقبض قبضة فیخرج منها قوما لم یعملوا خیرا قط قد عادوا حمما فیلقیهم فی نهر فی افواه الجنة یقال له
نهر الحیوة قال فیخرجون کاللؤلؤ فی رقابهم الخواتیم یعرفهم اهل الجنة فیقولون هؤلاء عتقاء الله الذین ادخلهم الجنة بغیر عمل عملوه ولا خیر قدموه
ثم یقول ادخلوا الجنة فما رأیتم فیها فهو لکم فیقولون ربنا اعطیتنا ما لم تعط احدا من العالمین فیقول الله تعالی لکم عندی افضل من هذا فیقولون
ربنا ای شیء افضل من هذا فیقول رضائی فلا اسخط علیکم بعدها ابدا رواه البخاری ومسلم فی صحیحیهما رحمة الله علیهما وصلی الله علی محمد وآله وسلم

الباب الخامس

فی ذکر الجنة وما یسند الیها وفیه فصول

الفصل الاول فی ذکر حوض الکوثر وما یتعلق به در خبر چنان است که چون حساب خلائق وشمار برایا باتمام پرداخته گردد وخیل انتقام روی
بدهشت آرند وفریق اشقیا طریق بسوی دوزخ گیرند فریق فی الجنة وفریق فی السعیر مهیار حضرت جبروت وشهسوار میدان ملکوت یعنی جبرئیل صلوات
الله وسلامه علیه از سریر سرادق لاهوت پروانه آرد که یا سید الاولین والآخرین اذهب الی باب الجنة وادخل الجنة من شئت واذهب الی
المیزان ورجح من شئت وخفف من شئت واذهب الی الصراط واحبس من شئت وجاوز من شئت واذهب الی الحوض واسق من شئت
وامنع من شئت قدم رنجه فرمائی ودر شط حوض کوثر که حوض اکثر از رهط مومنان دران خواهد بود توقف نمائی واز آب خوشگوار امت خود را
سیراب گردان که انا اعطیناک الکوثر آنگاه خورشید آسمان نبوت وگلدسته بوستان رسالت آن شهسوار میدان انا ارسلناک
آن ساقی مدام انا اعطیناک آن مفسر کلام هذا بیانک آن مدثر آیات انا کفیناک آن درّ صدف طاسین آن تیر هدف یاسین آن مسند نشین
سدره آن مخاطب والنجم اذا هوی **ابیات** محمد خیر نبی من هاشم + قد بلغ العرش واقصرا + قد خصه الله بقرآنه + والحوض قد اعطاه والمسرا +
صلی الله علیه من مرسل + ما غرد القمری او قرقرا + بر براق برلب کوثر آرد آنگاه اصحاب مصطفی صلی الله علیه وسلم سوال کنند
که یا رسول الله حوض کوثر چیست گفت نهریست پر نهر که جری الطول طول وعرض آن نداند وجز محیط علم او اقطار او محیط نگردد
آفریدگار قدیر کنار آن هدیه از زر سرخ آفرید وصانع صنع اقطار آن را از نور وجواهر از هر ترصیع داده آب وی سفید تر از شیر وشیرین تر از
انگبین وخوشبوی تر از عنبر وبر اطراف وی ظروف بود هر چه ظریف تر واقداحی باشد هر چه لطیف تر چون نجوم آسمان بی شمار وچون اوراق
اشجار بی مقدار انهار زمانی معین وی از پایه عرش اعظم مقرر وآب آن وی از گلاب صافی تر واز مشک بدات خوشبوی تر واز تیر تر روحانی تر
هرکه شربتی ازان بخورد ابدالآباد تشنه نگردد وآتش عطش در احشای او راه نیابد تیر سیری سر خویش زند گاهی او اثر نکند وبیم بیماری آدر
او مجال تصرف نماند وبر کنار گوهر نگار آن حوض قبهای زرین مضروب بود ودران قبها حوریان بمثال ماه در خرگاه متوطن نخستین کسی

از اصحاب بسط کوثر رسد ابوبکر صدیق باشد رضی الله عنه که بر کرسی مرتبه صدیقیت ازو فرست تاج رتبت بر فرق سر نهاده و ردای صدق بگردن
معامله خویش انداخته چون نظر خواجه علیه الصلوة والسلام بر جبین صدیق اکبر افتد مرفه الحال گشته قدحی از آن ما معین پر کند و بدست وی
دهد آنگاه فاروق اعظم رضی الله عنه تاج صلابت بر فرق و دواج معدلت در بر در عقب صدیق اکبر بیاید با روی چون نور به مطلع کافور
چون نظر مصطفی صلی الله علیه وسلم بر منظر آن قطب الطیر او افتد بالعور کاس دهاق از آن شربت خوش مذاق بدو دهد آنگاه ذی النورین عثمان بن عفان
رضی الله عنه که در حلم و حیا یگانه بود بر اثر آن دو یگانه بشتابد بر مشتری از عمر بسیار اسوار گشته و سوار سیادت در ساعد سعادت کشیده
چون مهتر عالم صلی الله علیه وسلم طلعت نورانی او مطالعه کند بستیاگویان اهلاً و سهلاً سرایان در پیش آورد و شربتی از آن ما معین
بدو دهد آنگاه علی مرتضی آن شهسوار میدان لافتی و آن سپه سالار ایوان هل اتی رضی الله تعالی عنه در عقب ایشان مبادرت نماید
روی شهامت برافروخته و رایت کرامت برافراخته بر دلدل چون جبل راسخ که بر مثال شهاب ثاقب در رسد چون طوطی قفس قاب قوسین
بوستان عارض او معاینه کند در میدان شادمانی سرکران کامرانی جولان نموده قدحی از آن آب زندگانی بدو دهد آنگاه ایشان از چهار
کناره حوض کوثر بار دارند تا مومنان که محبان این چهار یار باشند ایشان را آب میدهند و اگر عداوت یکی از ایشان در صمیم قلب داشته
از سقایی او امتناع نمایند تا در شرح تعرف آورده که کسی باشد که ابوبکر و عمر را رضی الله عنهما دشمن داشته آن روز بر نزدیک مرتضی علی
کرم الله وجهه گوید من دوستدار تو ام مرا آب ده از حوض کوثرش آب دهد ملک تعالی آن آب را در شکم وی حمیم و زقوم گرداند گوید یا علی من
دوستدار تو بودم مرا حمیم و زقوم می دهی گوید عجب باشد بغض ابوبکر و عمر رضی الله عنهما در دل داشته اکنون محبت من با عداوت ایشان
سود ندارد بار دیگر بسوی ابوبکر و عمر آید رضی الله عنهما بدیشان گوید که من شما را دوست میدارم مرا آب دهید مر او را آب دهند آن آب
در شکم وی حمیم و زقوم گردد گوید که من شما را دوست میداشتم و مرا حمیم و زقوم میدهید گویند عجب اگر دشمن و مبغض علی رضی الله عنه بوده
این محبت ما با عداوت او سود ندارد و هم در ترجیح تعرف آورده است که این چهار جوی که در قرآن وصف آن مذکور است چنانچه فرموده
فیها انهار من ماء غیر آسن وانهار من لبن لم یتغیر طعمه وانهار من خمر لذة للشاربین وانهار من عسل مصفی
حق تعالی مثل زده است بچهار یار آب عبارت از ابوبکر است و شیر اشارت بعمر است و خمر کنایت از عثمان است و عسل بود از علی
رضی الله تعالی عنهم اجمعین ابوبکر را بآب مثل زد از بهر آنکه آب سبب حیاتست و حیات دین با ابوبکر بود زیرا که ابتدای قاعده
حیات دین بسبقت او بود رضی الله عنه و بعد از وفات آن حضرت علیه الصلوة والسلام که اهل ارتداد در اکتتار کوشیده هدم
بنیان دین می نمودند بشمشیر شان مقتول ساخته دین اسلام را زنده گردانید بعد از آن عمر را بشیر مثل زد زیرا که شیر سبب تربیت است
و اسلام را عمر پرورد که در ابتدای دین پوشیده بود عمر آشکارا کرد و در ایام خلافت وی اسلام در اقطار و اکناف عالم انتشار یافت
و بار عثمان را رضی الله عنه بخمر مثل زد از آنکه خمر سبب سخاوتست و عثمان در سخاوت ثانی نداشت که تهیه جیش عسرت اکثر از
بوده مسجد پیغامبر صلی الله علیه وسلم وی کشاده و فراخ ساخت و بئر رومه خرید و وقف کرد و بار علی را رضی الله عنه بعسل مثل زد زیرا که
در عسل شفاست و علی رضی الله عنه سبب شفای دین بود بعلم چنانچه در باره او فرمود که انا مدینة العلم و علی بابها چنانچه شفای ابدان بعسل است

شفای وی بعلی ست رضی الله عنه چون آن بجاست که گوید هر کرا ابوبکر رضا از حوض کوثر جامی دهد آن آب صفای حیات بخش باشد هر کرا
عمر رضی الله عنه قدحی کرم نماید آن شیری در کمال لطافت باشد و هر کرا عثمان رضی الله عنه شراب انعام کند آن شربت انگبین باشد و
هر کرا علی رضی الله عنه شربه چشاند آن عسل مصفی باشد و شده باشد که محب اصحاب و دوستدار چهار یار مصطفی صلی الله علیه وسلم باشد چون
بدین بزرگواران آید هر یک او را جامی مخصوص گرداند چون دست ابوبکر آب خورد حیاتی یابد که مرگ نبود او بعد و چون از دست عمر
شیر خورد قوتی یابد که هرگز ضعف پیرامون او نگردد و چون از دست عثمان شراب خورد شادی یابد که هرگز غمگین نگردد و چون از دست علی
رضی الله تعالی عسل خورد شفائی یابد که هرگز به بیماری مبتلا نشود و امام احمد رحمه الله علیه در تفسیر خود آورده است که حق تعالی این حوض را
در پشت فرشته نهد در عرصات قیامت تا هر جا که سید انبیا صلی الله علیه وسلم میرود این حوض با وی باشد و چون در بهشت درآید این حوض با وی
به بهشت برود در کشادگی و بزرگی این حوض روایات وارد شده روایت آنکه حضرت فرموده حوضی ما بین عدن الی عمان البلقاء ماؤه اشد
بیاضا من اللبن واحلی من العسل واکوابه عدد نجوم السماء من شرب منه شربة لم یظمأ بعدها ابدا و در روایت دیگر آمده که در شب معراج خواجه علیه الصلوة
والسلام چون بر حوضهای بهشت مطلع شد فرمود که هر حوضی را کشادگی چهار دیدم اگر تمامی دنیا را در برابر آن قیاس کند چون سوزنی باشد
در میان دریای و منبع حوضهای چهار چشمه بسم الله الرحمن الرحیم است چنانچه در تسمیه گفته است و از ره حلق این اسما این انهار در حوض
آن میریزد و به مهور گشته چون روز قیامت شود آن دو نهر خواهد گشت و از کرامات این امت نیست که [illegible] صلی الله علیه وسلم
تمامی امت را از آب این حوض سیراب گرداند والحمد لله رب العالمین

الفصل الثانی در مقامات دخول الجنة **نقل است** که [illegible] سلامت گذرند [illegible] ایشان را پیش آید در وی
[illegible] و در زیر هر درختی [illegible] آب [illegible] [illegible] محسوس بوده و در عرصات
[illegible] مدت [illegible] قیامت [illegible] گرسنه گیان
آن [illegible] چشمه آب [illegible] آن آب [illegible] ایشان [illegible] حیات [illegible] عداوت از صدور ایشان
[illegible] نزول کرده [illegible] باطنیه [illegible] و چون بدیگر چشمه اغتسال نموده
[illegible] [illegible] ظاهر [illegible] [illegible] از رعایت [illegible] بهشت با
[illegible] [illegible] قرآن [illegible] چشمه آب [illegible] هر یک
[illegible] [illegible] دار القصه [illegible] بیرون آیند [illegible] هر یکی [illegible] ایستاده منتظر که چون
از آب بیرون آید حله در پوشانند [illegible] رحمت [illegible] فصل
بر کارگاه عنایت یافته تاج با عمامه [illegible] قدم در رکاب براق گردانند [illegible] جنت
روان کنند اول بر هشت حائط از حوائط جنت عبور نمایند حائط اول [illegible] حائط دوم [illegible] حائط سوم [illegible] حائط
چهارم از لولوی حائط پنجم از [illegible] حائط ششم از زبرجد حائط هفتم از [illegible] هر حائطی پانصد ساله راه و عمق هر دیواری پانصد سال

راه او از آن جواهر شمار از در و یاقوت و زبرجد و مابین هر دو مصراعی پانصد ساله راه اول زمره که در آیند رویهای ایشان چون ماه تمام بود و زمرهٔ دوم چون کوکب درخشان و باقی بر قدر مراتب خود نورانی باشند **نقل** است که اول طایفه که در بهشت در آیند حمّادان باشند که در همه حال مر حضرت خداوندی را حق علا ستایش گفته باشند

الفصل الثالث فی نعت اهل الجنان بدانکه اعداد جنت هشت است چهار از آن بوستان است و چهار از آن سرا و بستان آن بوستانها جنت المأوی و جنت النعیم و جنت الفردوس و جنت العدن اما جنت المأوی از دیبای احمر مخلوق است و آن قریب سدرة المنتهی و در وی جویهاست که مرور العیشت گوید حق تعالی او را از چهار چیز آفریده است ترکیب جنت وی از چهار طیب نموده مشک و کافور و عنبر و زعفران و طینت او آب حیوان سرشته و حلاوتی در وی ودیعت نهاده که قطرهٔ از آب دهان و لعاب لسان او اگر در بحار راهر بکند تمامی آب دریا از حلاوت آب دهان او محلی گردد و در سینهٔ سکینه آن نعت نوشته من احب ان یکون له مثلی فلیعمل بطاعة ربّی و این جنت المأوی منزل و مأوای ارواح شهدا است که روز آنجا می چرند و شب در درون طیور خضر که در قنادیل زرین آویخته از ساق عرش عنقوته می نمایند چون روز قیامت شود حق تعالی بفرماید تا شاه مردان علی بن ابی طالب کرم الله وجهه با دوستان وی در این بهشت در آرد والدلیل علیه قوله تعالی **افمن کان مؤمنا کمن کان فاسقا لا یستوون عند الله** قال ابن عباس رضی الله عنه المؤمن علی بن ابی طالب والفاسق عقبة بن ابی معیط کان بینه و بین علی مبارزة فقال انا املک افصح وانفع فهم تهدوا ولی قال انک فاسق فنزلت وقال الله تعالی ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات یعنی علیا و محبیه الذین لم یتجاوزوا الحد فی محبته فلهم جنات المأوی نزلا بما کانوا یعملون و اما جنت النعیم خلق آن از زمرد سبز و در وی است از جوهر مخلوق است و اصل شجرهٔ طوبی در این بهشت است و آن درختی است که ساق وی از [illegible] احمر است و اغصان وی از در و لولو و عروق آن از زبرجد و زمین آن مشک اذفر و اوراق او حلل سندس و استبرق و اثمار او احلی از عسل و الین از زبد و وسعت هر گوشه چندانکه دنیا و هر چه در وی است پوشیده مر این درخت را هفتاد هزار غصن است غصن عالی از سرادق عرش رسیده و غصن سافل بآسمان دنیا انجامیده هر غصنی مرتبه که اگر ستاره سیاری سیر نماید هرگز بمنتهای سیر خود نرسد تمامی اهل جنت در ظل ظلیل آن ابد الآباد متنعم متلذذ خوشحال می باشند و در هر قصری از قصور جنان از اغصان این شجره غصنی سایه انداخته و علم عشرت برای ایوان روح و راحت افراخته و اما جنت الفردوس حق تعالی بکمال قدرت از لؤلؤ سفید آفریده و ازواج و خیام و قصور و غرفهای آن همه از لؤلؤ مخلوق گشته اوحی الله تعالی الی عبدالله و عبیدالله وهما جبرئیل و میکائیل علیهما السلام وقال اهبطا الی جنة الفردوس فانظرا الی ما اعددت لمن اثر هوائی علی هواه قال فاهبطا الی جنة الفردوس فاذا هی باربع قوائم قائمة منها [illegible] وقائمة حمراء وقائمة خضراء واعلاها غرف من یاقوت حمراء لها اثنا عشر الف باب من الزبرجد الاخضر ما بین کل بابین مقدار میل تهب منه ریاح الرحمة منها وتجری انهار الجنة فاذا انا بحور کان الشمس والقمر منها علیهن اثنی عشر الف حلل لایستر احدها [illegible] یری مخ عظامهن تحت الحلل لهن اثنی عشر الف روایة مترسا بکللة الدر متصفین فی الحسان اثنی عشر متینه علی لبیبه [illegible]

من الذهب والفضة وبين ايديهم مثل ذلك مع الحلل والحلي بلوح النور مما تمشين معهن في الجنان فاذا هي تبسم الحور وفي وجه عريل
حتى اشرقت الجنان من نورها يا محمد جبرئيل ساجدا وقال سبحانك لا آله الا انت سيدي ومولائي طوبى لمن اثر هواك على هواه وعن عبادة
بن الصامت عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال للجنة مائة درجة ما بين كل درجتين مسيرة مائة سنة والفردوس اعلاه درجة فاذا سالتم الله
فاسالوه الفردوس نقل ست که در جنت الفردوس هشت طائفه درآیند اوّل خاشعان در نماز دوم معرضان از سخنان بیهوده سوم
مؤدیان زکوة چهارم حافظان فروج پنجم امینان در امانات ششم وفاکنندگان بعهد هفتم قائمان نمازهای پنجگانه در اوقات آن والدلیل
علیه قوله تعالی قد افلح المؤمنون الذین هم فی صلوتهم خاشعون الی قوله تعالی الذین یرثون الفردوس هم فیها خالدون
واما جنة العدن وی مخلوقست با هر چه در وی ست از ارواح وقصور واشجار وامتعه وغیر آن از زبرجد واین بهشت در وسط جنتست
ومعدن کرامت ومغرس اشجارست که حق سبحانه وتعالی بید جود غرس فرموده ومنبع عیون وانهار آورده اند که در جنت العدن غرفه
ایست از دُر مجوف ارتفاع حد آن شصت میل واو را چهار هزار در از زبرجد هر دری هفتاد هزار فرشته ایستاده با هر فرشته هدیه از نزد
حق تعالی همراه که هیچ هدیه بهدیه دیگر نماند که این عطایا چون خواهند که بر دوستی آرند تا آدن او دار دلشود و بر دوی در آمدن تو باشد
وهر این غرفه را روا با باشند ودر هر زاویه بر دوستی را اهلی باشند که اهل این زاویه بر احوال اهل آن زاویه اطلاع نیابند وابن عباس گوید
رضی الله عنه که در بهشت عدن شش درجت ست هیچ از وی سرای حله که لباس بهشتی باشد ویکی از سرای میوه در هیچ سرائی وکوشکی نبود
مگر این بهشت ودروی صد هزار شاخ وبر هر شاخی صد هزار گونه میوه وبرگهای وی همه حلها باشد چون برگ لاله که هر باد حله آنرا جمع کنند درمیان
دو انگشت توان گرفت واز زیر آن درختان سه چشمه روان باشد سلسبیل وکافور وتسنیم واز چشمها چهار جوی بهشت بر می خیزد وساکنان
وی هفت طائفه باشد اوّل وفاکنندگان بعهد دوم واصلان برحم سوم تحملان جفاها وشدائد چهارم خائفان از عذاب آلهی جل علا
پنجم صابران در بلایا وسلایا ششم منفقان اموال فی سبیل الله تعالی هفتم صادقان در اقوال وافعال اما الدّیار [illegible] بوستانها
نیز چهارست دار السلام ودار الخلد ودار الجلال ودار القرار اما دار السلام وما هر چه در وی است از یاقوت احمر مخلوقست وآن محل زیارت
وسلام وتقبیل حضرت سرور کائنات صلی [illegible] گویند درین بهشت حق تعالی بر دوستان خود سلام گوید قیل ان اهل الجنة اذا دخلوا منازلهم
واتکؤا علی سررهم وسالفوا ازواجهم واذا المنادی [illegible] سلام علیکم یا عبادی واولیائی وخیرتی
انا ربکم وآلهکم [illegible] مرحبا لکم [illegible] سلام علیکم من الحی القیوم تحیة لکم من الرحمن الرحیم طبتم وطابت الجنة لکم بالنعیم
المقیم طوبی لکم وحسن مآب ودرین بهشت کسانی ساکن باشند که در مجلس علم مبادرت نموده ومواعظ اصحاب الفاظ پذیرفته والدلیل
قوله تعالی قد فصلنا الآیات لقوم یذکرون ای یتعظون ثم دار السلام [illegible] طائفه درین بهشت متمکن گردند
که پنجم سخاوت ودر من سماعت باشند وقدم اعتقاد بر آستانه اعتماد راست داشته از جمله اصحاب همت وارباب مروت بوده
واما دار الخلد از نقره بیضا مخلوقست وموضع تماشا وتنزهاست وهر چه آرزو وهر آد دیده ست در وی مهیاست حتی جاء فی الحدیث
قال رجل یا رسول الله ان [illegible] قال یا عبد الله لو ادخلت الجنة [illegible] فیها ما اشتهت نفسک ولذت عینک وفی الحدیث ان رجلا

من اهل الجنة ليولد له الولد كما يشتهي يكون حمله وفصاله وشبابه في ساعة واحدة كذا في الاحياء. ودر ذكر في قطر الشيب برواية ابي هريرة رضي الله عنه
ان رجلا من اهل الجنة استاذن ربه في الزرع فقال الست فيما شئت قال بلى ولكن احب الزرع فبذر فبادر الطرف نباته واستواؤه
واستحصاده فكان امثال الجبال فيقول الله عز وجل دونك يا ابن آدم فانه لا يشبعك شيء فكان اعرابي عند النبي صلى الله عليه
وسلم فقال والله لا تجده الا قريشا او انصاريا فانهم اصحاب زرع فضحك النبي عليه الصلوة والسلام وساكنان اين دار طائفه
اين ديار كساني باشند كه از كفر و شرك بپرهيزند و از كبائر اجتناب نمايند قال الله تعالى فيهم لهم دار الخلد والله المولى و
دار القرار محلي از مراحلست وآن موضع روح و راحت و انبساط و عيش و نشاط است لا يزول ملكهم ولا ينقضي نعيمهم عن جابر بن عبد الله
رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يبعث الله تعالى مناديا الى اهل الجنة فينادي يا اهل الملك الدائم والنعيم
المقيم والحياة الابد فيصيحون باجمعهم قال فيقول ربكم هل رضيتم عني فيقولون سبحانه ربنا قد رضينا فيقول يا اهل الجنة ان ربكم يقول
هل لكم من حاجة فيقولون سبحان الله قد اعطانا ربنا حوائجنا فيقول يا اهل الجنة ان ربكم يقول ساعطيكم خيرا مما اعطيتكم
فيقولون سبحان ربنا اي شيء افضل مما اعطانا [illegible] يا اهل الجنة ان ربكم يقول اعطيتكم رضواني ورضوان من الله اكبر
گويند اين سراي في قصور ونعيم في حور جاي كسانيست كه متورع و پرهيزگار باشند و در طلب رضاي خداوندي كوشند و مدام معتكف
و هي مسكن متقي بليغ [illegible] متمردان و [illegible] متعمديان مساعي [illegible] مرعي دارند الذين يامرون بالمعروف وينهون
عن المنكر و آباد دار الحلال [illegible] فيها تخلو من العار [illegible] موضع الروية كما فيها في فصل [illegible]

الفصل الرابع في لطائف الجنة و [illegible] الى لقاء المولى [illegible] خازن الجنة [illegible] رضوان

[illegible] ستخانست چنانست كه حضرت رسالت صلى [الله] عليه وسلم فرمود كه رضوان را ديدم نشسته بر كرسي كه چشم هيچ [illegible] مثل آن
[illegible] گوش هيچ آدمي [illegible] نشنيده هفتاد هزار [illegible] و ملائكه فرا [illegible] پيش وي ايستاده و سر در پيش افگنده
[illegible] نشسته تا حكم پيغام خود [illegible] و طوق طاعت بر گردن استطاعت افگنده [illegible] فرمود كه از كيفيت [illegible]
[illegible] خود از رضوان سوال كردم گفت يا رسول الله حضرت خداوندي جل و علا [illegible] قسم گردانيده و قسم وي در امتان تست
[illegible] امتان [illegible] ديدم [illegible] كليدهاي بسيار و مقاليد بيشمار ديدم پرسيدم كه اين
[illegible] كليدها كجاست رضوان گفت يا رسول الله هر گاه كه يكي از امتان تو زبان بگفتار كلمه لا اله الا الله بگشايد حضرت عزت جل و علا
[illegible] سازد و [illegible] كليد آن بسيار تا گرشكن [illegible] در آيد و بدرود مقاصد على استعلاما به
اما صفة القصور در خبرست كه الله تعالى در هر بهشتي هفتاد هزار دشت آفريده [illegible] هفتاد هزار شهر از درسفيد در هر شهري
هزار سراي [illegible] صد هزار رحمت كشاده [illegible] صد هزار [illegible] ايستاده [illegible] هر دربانى [illegible] ديگر بار
در هر شهري هفتاد هزار قصر [illegible] آن يكي از سيم خام ساخته و يكي از زر پخته [illegible] از كيوان ايوان اساس آن
[illegible] از [illegible] در هر قصري هفتاد هزار صحن همه بخشتهاي زرين و سيمين آراسته و طين آن از مشك

تا آب گلاب عین ساحت قصر صحن هفتاد هزار صفه در هر صفه هفتاد هزار زاویه هر زاویه از مشرق تا مغرب در هر زاویه هفتاد هزار تخت بر هر
تختی هفتاد هزار فرش بر هر فراشی هفتاد هزار بالش بر هر بالشی حورائی نشسته آراسته هرچه تمامتر متکئین علی فرش بطائنها
من استبرق بعضی ازان تختهای سیمین بعضی ازان سریرهای سیمین بلکه تمامان سران تختها شیشه روی ان سریرها سرور ری نماید وسرها طینی ها یا عین یطاره
کرد و در ریاض حیاض بی اندازه آن جان و دل تازه گرداند اما صفت بساتین و اشجار نقل است که حضرت رسالت صلی الله علیه
وسلم فرمود که در جنت هر قصری بوستانی دیده ام آراسته انواع اشجار و پیراسته اصناف ریاحین و ازهار جنات تجری من تحتها
الانهار و در هر بوستانی هفتاد هزار گلستانی و در هر گلستانی هفتاد هزار درخت مؤتلف و اثمار آنها مختلف فیهما من کل فاکهة
زوجان طول هر یک هزار ساله راه بر هر درختی هفتاد هزار شاخ بعضی از زبرجد و بعضی از عسجد و از هر شاخی هفتاد هزار برگ مصور از
زرین و سیمین و اثمار آن همه زیورهای ثمین و گویند نثار اهل بهشت ازان اثمار خواهد بود و اوراق آن دیبا و سندس و استبرق
و عناقید آن چون تنگی که از شکر پر کنند و یا چون خیکی که از شهد و قند مملو گردانند چنانکه اهل سعادت در آن عیش خویش مدام شهد
نوش دارند و دانیة علیهم ظلالها و ذللت قطوفها تذلیلا هر میوه که خواهند میوه ازان خورند و از هر ثمره که آرزو کنند
ثمره ازان بردارند و فاکهة مما یتخیرون و گویند ازان درختها ... چون سبوئی که از عسل مملو بود و چون ... تا آن میوه را
بدست آرند و بانگشت آرزو بشگافند از میان آن بصنع الهی حورائی چون ماهی یا چون یوسفی از صمیم چاهی بیرون آید تاجی بر سر
و دواجی در بر خلخال سیمین در ساق و خلخال مشکین بر بهره ساق سوار طلاست در دست و انگشتری صباحت در انگشت صانع چالاک
صنع بر نگین تمکین آن بقلم کرم این نشان کرده که لا اله الا الله محمد رسول الله. و باز فرمود که در هر بوستانی هفتاد هزار میدان دیدم در هر میدان هفتاد
هزار خیمه منقش آراسته با بساط و مفرش در هر خیمه هفتاد هزار تخت بر هر تختی هفتاد هزار تخته جامه با دستار و عمامه و هفتاد
هزار سندس دیبا و استبرق پربهای همه در کارگاه قدرت بافته و در کارخانه عصمت نسج یافته و هفتاد هزار رفرف و هفتاد هزار
عبقری و هفتاد هزار حریر همه بخامه قدرت تحریر کرده و هفتاد هزار نهالی ... و در هر نهالی صاحب جمالی که کمال وصف او
در ... متکئین علی رفرف خضر و عبقری حسان این همه دولت سعادت حواله طائفه باشد که در مقام نعمت
هنگام محنت صابر بوده باشند **و اما صفة الحیاض** حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه و آله و اصحابه وسلم فرمود که در ارض
ریاض قدس حیاضی دیدم چون نجوم آسمان بی عدد آفریدگار قدیر آنها را ساخت هر حوضی ازان صد ساله راه تقدیر فرموده و صانع
قدرت بصنع بی شبهت شطوط آنرا بانور تزئین و جواهر ثمین ترصیع داده و بر کنار گوهر نگار هر حوضی ازان هفتاد هزار تخت مرصع و
بروایت دیگر هفتاد هزار کرسی ملمع بعضی زرین و بعضی سیمین همه بقلم قدرت نگاشته و بجواهر زواهر و لآلی معالی پیراسته مجموع
تکیه گاهی ارباب سعادت و مسند اصحاب سیادت و فراش ارواح کرام و محل اجتماع ازواج سعادت انجام گشته و نظارگاه خلدبرین
و دهشت جای حور عین آمده **و اما صفة حور العین** خورشید فلک نبوت و قمر آسمان سماحت و مروت محمد رسول الله صلی الله علیه
وسلم زبان مبارک در شمائل ایشان چنین راند که حضرت مولی ... عالم جانی را از چهار عنصر آفرید حور عین جهان باقی را

بیرا نچه ای حیز در وجود آورد از قدم تا زانو از مشک از زانو تا ناف از عالیه و عنبر و از ناف تا کتف از کافور و از کتف تا فرق سر از
نور و در روایت دیگر از مروارید و رخسار دختران از یاقوت سرخ کأنهن الیاقوت والمرجان بر رخ راست نوشته لا اله الا الله
و بر چپ نوشته محمد رسول الله ذات ذات مطهر ایشان از وصمت حیض مبرا و جیب وجود ایشان از ریب عیب منزه لهم فیها ازواج
مطهرة و هم فیها خالدون ترکیب لطیف ایشان چون در مکنون و صورت لطیف ایشان چون جوهر مخزون و حور عین کامثال
اللؤلؤ المکنون جزاء بما کانوا یعملون و یکی را از این حوریان هفتاد حله باشد و در روایت دیگر با هفتاد حله بینی ساقهاش و رای
تلک الحلل و علی راسها تاج من الجوهر مکلل بالیاقوت والدر و بستون الف روایة من المسک العالیة و فی عنقها الف قلادة من جوهر
و فی یدها کاس من الذهب فی کل کاس مائة لون من الشراب لا یشبه بعضها بعضاً هیچ کس ایشان را از جن و انس مس نکرده و به دو طمث
آورده لم یطمثهن انس قبلهم و لا جان و آنچه در حدیث نبوی صلی الله علیه و سلم در وصف جمال ایشان ورود یافته مضمون آن با این توصیف
راجع است که مشاطهٔ قدرت عروس جمال بی‌کمال ایشان را چنان آراسته و بزیور حسن و حلی زیبای چنان پیراسته که نظارگیان در مشاهدهٔ
جمال ایشان انگشت حیرت به دندان غیرت گرفته و در مقام تعجب زبان شد کار ادا کرده سبحان الله العظیم برگشاده حاصل عذار میمون آن
عذاری را آب چشمهٔ آفتاب شسته و جمائل حمیدة الخصائل بر ذات مطبوع الشمائل ایشان منطقهٔ نور آراسته طراوتی به چه تمام تر طرهٔ
طرار ایشان بهاده اطراف بر چه لطیف تر در گلزار رخسار شان پدید آورده زلف پریشان مشک افشان بر عارض گلرنگ کافوری ایشان
فرو گذاشته و صباحتی در صفحات جبین ایشان بقلم قدرت و خامهٔ فطرت نگاشته سفیدآب لطف بر چهرهٔ ایشان ریخته و گلگونهٔ ملاحت
بر رخسار گلنار ایشان انگیخته **شعر** کان بیاض نحرها شاد + کان سواد طرتها صلالة + گویند اگر یکی از ایشان [illegible] بعالم نماید در ساعت
تاریک نماید چون روز روشن می‌نماید و اگر از چشمهٔ دهان او قطره فرو چکد اموات احیا و بحار اجاج همه عذب فرات سائغ شراب گردد
عالم سراسر بوستان گردد و زمین یکپارچه گلستان شود شب از نور او روز گردد و روز از رخ او نوروز شود خاک از عکس جمال او بهشت گردد
آب شور از ریق دهان او زلال انگبین سرشت شود حقا که اگر بلغای عالم و فصحای بنی آدم جمع گردند و همگی همت در ثنای تنها یکی حورای
مصروف دارند عاقبت به عجز اقرار آرند یکی از هزاران و اندکی از بسیار نتوانند گفت قال ابن مسعود رضی الله عنه یسطع نور فی الجنة فرفعوا
رؤسهم فاذا هو من ثغر حوراء ضحکت فی وجه زوجها و کذا فی زهرة الریاض در بیان جسامت حوران ان ما بین منکبیها فرسخ در فرسخ و لو ان
حوراء من حور الجنة تقوم علی الارض لوصلت اقدامها الی الارض السابعة و جاوزت منکبها سماء الدنیا و لو ان حوراء طلعت من سماء الدنیا
لانکسف الشمس من ضوء حسنها و جمالها و فی الخبر ان للرجل من اهل الجنة خمسمائة حوراء و اربعة آلاف ثیب و ثمانیة آلاف بکر من نساء الدنیا [illegible]
مثل مقدار عمر الدنیا و فی روایت مدة الشیب مقدار عمر الدنیا ذکر فی ریاض الابرار قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لما اسری بی الی
الجنة رایت الحور العین [illegible] فی متسمین فی وجهی و حسبت من [illegible] من ضوء [illegible] فقلت یا رسول الله [illegible]
استاکوا ازداد حسنها و مرجم بالسجود فکلما سجدوا ازداد حسنها و جوهها و مرجم بالصیام فکلما صاموا ازداد لهن [illegible] و مرجم
بالصدقة فکلما تصدقوا ازداد لها سمنا و مرجم بالمکارم فکلما انکروا من خشیة الله تعالی ازداد لها ارجاؤا ما صفقة الراکب

حضرت رسالت معدن رسالت صلی الله علیه وسلم چنین فرمود که در مسارح جنان و مراتع فرادیس رضوان بر اکثر سوانح دیدم و در اقتحام مشاهده
دیدم هر یکی برق رفتاری رعد گفتاری خورشید جسمی ناهید چشمی قمر رخساری مشتری دیداری مشک بوئی لطیف خوئی باد پائی گوهر سمائی حقیق
یقین صدیق تحقیقی باد پائی آتش براهی آب رفتاری عنبر غباری جوش عنان مشک افشان که این خنانت طور سیاکل چون طیور می پریدند و بال
ادشان مانند بید بید رقم بعضی سیمین و بعضی لعلین سروج ایشان مرصع بجواهر و یواقیت احمر و زمرد و عنان ایشان مروارید و جواهر مرصع و لگام
مسام ایشان طلای لالی مانند در زبرجد و یواقیت مرصع یافته و در سروج بهشت و مراعی جنان جمالی دیدم چون جمال اسپ و اطوار اسپی بعضی از عنبر و بعضی
از مشک او در چون شمال در رنگ همچون کوه کوهان هر یک عده کرمی ریاض المذکرین عن علی رضی الله عنه قال قال رسول الله صلعم ان فی الجنة
شجرة یخرج من اعلاها الحلل و من اسفلها خیل بلق مسرجة بالذهب ملجمة بالدر لا یروث و لا یبول فی وات اجنحة فیجلس علیها اولیاء الله فتطیر بهم حیث
شاؤا فیقول الذین اسفل منهم یا اهل الجنة ثم طلع هؤلاء بهذه الکرامة قالوا انهم کانوا اذا اللیل و انتم نائمون و کانوا یصومون و کنتم تاکلون و کانوا
یجاهدون و کنتم قاعدون و دیگر در فضای بهشت طیور مشاهده کردم هر یکی چون طوری و وحوش دیدم که ارباب بهشت و صیاد دید خان
در انجا صید خواهند کرد و سنان و آشکار ادر وی شکار خواهند فرمود و ستل محمد بن حامد رحمة الله علیه ان کل یوم من ایام الآخرة مقدار
الف سنة فالمؤمنون ماذا یصنعون فی طول هذا الیوم قال قال ابن عباس رضی الله عنهما قال النبی صلی الله علیه وسلم کل یوم من ایام الآخرة
الف سنة من سنی الدنیا فیتغدی المؤمنون ثلثمائة سنة فی وسط النهار یتبارعون مع الحور و ثلثمائة فی آخر النهار یصطادون الحور فی العساطین

الجنة فیه قبل هذه سنة فیصیر کوقت اسفار الشمس فی دنیاکم فیدورون فیه رسم کذلک دائم ابد الابدین

الفصل الخامس فی کیفیة احوال اهل الجنة فی اعنه **نقل** ست که چون بهشتیان به بهشت در آیند هر یک از ایشان انچه کرامت مخصوص گردانند کرد
فی روضة العلماء ان لکل مؤمن عطایا جنة من الانبیاء کلهم علی قامة آدم ستون ذراعا و علی سن عیسی علیه السلام ابن ثلثة و ثلثین سنة و علی حسن یوسف علیه
الصلوة والسلام و علی صوت داود علیه السلام کان یبرل الطیر من الهوائی و یقف الماء الجاری بحسن نغمته و علی خلق محمد صلعم و لسانه و زاد فی روایة و
علی حلم ابراهیم علیه الصلوة والسلام و دیگر آنکه هر یکی را از ارباب بهشت هفتاد حله پوشانند و تاج مرصع بر سر نهند و دو اجی ملمع در کشند و بعضی بلعل آراسته و بجواهر
پیراسته در پا در آرند و کمری در میان بندند و میان سند یحلون فیها من اساور من ذهب و یلبسون ثیابا خضرا من سندس
و استبرق آنگاه قصرهای فی قصور ستر های آفریده اند در آنند و در خیام منقش بر سریر فرش مشابه دو رای عذرا صفت
قرار امیت بران تحت آن یک تخت قرین گردانند صیبا هی متکیة معه علی اریکة اذا اسرق علیه نور من فوقه فنادیه یا ولی الله اما لنا
فیک من دولة فیقول من انت فیقول انا من اللواتی قال الله تعالی ولدینا مزید فیتحول الیها فاذا عندها من الجمال والکمال
ما لیس عند الاولی فبینما هو متکی معها علی اریکتها اذ اشرق علیه نور من فوقه فنادی یا ولی الله اما لی فیک من دولة فیقول من انت فیقول
انا من اللواتی قال الله تعالی فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من قرة اعین جزاء بما کانوا یعملون فلا یزال یتحول من زوجة الی زوجة فلا
یحصی عدد من الا الله عز و جل **نقل** ست که چون اهل بهشت بمکان مکین و مقام امین خویش قرار گیرند و دیده بدیدار حور عین تسریر
گردانند و از ایشان قدرت خواهای آراسته بانواع نعیم بیار در روایت چنین ست که پیش هر یکی از اهل جنان بمقصد خوان نهند

کل مائدة ما بین مکة والمدینة همه بلآلی لالی آراسته و بجواهر زواهر پیراسته بر هر خانی هفتصد طشت هر طشتی مانند دشتی در پهنگی و فراخی و در هر طشتی هفتصد طاس هر طاسی در رقت چون قرطاس یری ظاهرها من باطنها و در هر طاسی صد هزار اطعمهٔ مختلفه که در مطبخ پروردگاری بیواسطهٔ شعلهٔ ناری لطیف یافته بحدولی الله فی کل لقمة مائة الف لذة خدام در قدام استاده و اقداح زرین و نقره سیمین بدست گرفته و در میان آن اطعمه از لحوم طیور که لطافت طبع و شتهای تو اندازه بسیار باشد چنانچه فرمود و لحم طیر مما یشتهون و آل انس رضی الله عنه والذی نفس محمد صلی الله علیه وسلم بیده ان فی الجنة طیرا کامثال البخت یطیر فی الجنة و یمر باهلها فیشتهی ولی الله لحم الطیر فیجیء بین یدیه قدیدا او شویا لم تمسه النار فیاکل من الجنب ثم ینقلب الجنب الآخر فیاکل منه شویا حادا اکتفی طار طیرا با بندهٔ بهشتی روایتی آنست که مدت چهل سال بران خوان ما کول لحم طیر استعمال نماید بعد از آنکه دست باز دارد علمان کاوس مالا از شراب اتصال علی برد الکافور و طعم الزنجبیل و ریح المسک پیش آرد چون بندهٔ شربتی از آن نوش کند ما کول چهل ساله یک پیاله منهضم گردد نقل است که بندهٔ بهشتی نشسته باشد و بیک دست جام مرصع گرفته و دست دیگر در گردن حورا حلقه کرده **بیت** یکدست جام بادهٔ یکدست زلف یار + رقصی چنین میانهٔ میدانم آرزوست + و از یمین و یسار چون در رشتهٔ مروارید هفتاد هزار حورا بخدمت ایستاده و هفتاد هزار علمان و ولدان دست بر دست نهاده جامهای مرصع بر کف و جامهای ملمع بر کتف مطربان و مغنیان آوازها بر آورده و بر مثال بلبل آوازهٔ غلغل بدروازهٔ علیین رسانیده ناگاه رسولی از جناب عزت بتهنیت بنده آید و در روایتیست که بنده را هفتاد دربان باشد و چون رسولی از حضرت حق سبحانه و تعالی نزدیک بنده آید تا از هفتاد دربان اجازت نخواهد پیش بنده راه نیابد و در شرح تعرف میگوید که هر بار که رسول اجازت خواهد او را سرّش باید رفتن تا اجازت بیابد تا لوت هفتاد و یکم پیش مومن آید و بگوید سلام علیکم طبتم فادخلوها خالدین انگاه عرض دارد که السلام یقرئک السلام و یقول الدار دارکم والرجا جارکم کلوا ملا حساب واشربوا ملا عتاب انگاه طبقی از نور پیش بنده نهد دستارچه نور بر روی آنکه چون بهشتی پرده از روی طبق بگشاید آیتی بیند از آن لمعات نطوی مطر اندازه لوات تعبیر مراسد بهشتی بدست رضائی قبول کند آن آیتی در کف بندهٔ بهشتی بشگافد حورایی پدید آید نقاب بسته شمع شبستان در ظلمت حجاب بر افروخته مطهر جمال دوست باشد که در پرده می نماید عشوهٔ دل ربای محبوب بود که از ورای تتق جلال از عاشقان جمال دل می رباید بمرتبه بزین و لمعانی نور دیدهٔ وی از فضای جنت منتشر گردد که سراسر بهشت عنبر سرشت خلعت نور پوشد رقعه پیام دوست در دست چون نوید ساقی در جمع حریفان سرمست بندهٔ مشتاق که دیدهٔ وفاق را از مدتیان بیالوده و همواره منتظر می بوده تا از کدام دریچه برق جمال دوست خواهد نمود و آفتاب مشاهده از چه مطلع طلوع خواهد کردن عاشق از غایت شوق خواهد که از روی آن آئینه جمال دوست که خورشیدی خواهد نقاب بگشاید حورا گوید صبر وقت آن نیست اوّل نامهٔ دوست بخوان انگاه نقاب بسته بکشای بنده نامه مکرّم ملکوت جدا و مدت حضرت جل و علا بگشاید بر عنوان نامه بر طریق بنده نواری بسطری چند مکتوب بیند من الملک

الذی لا یزول ملکه الی الملک الحی الذی لا یزول ملکه من الحی الذی لا یموت الی الحی الذی لا یموت من العزیز الذی لا یزال الی العزیز الذی لا یزال نامه را که دوست است بعد من جنتت یا حور و القصور و لیست لقای با هر بی جاده اشتیاق الی لقائک عاشق اشتها

سرمایهٔ وزبان اوزار عاشقی ست از حریم معشوق سایهٔ حور و قصور را از ولایت عشق معزول کند شوق جمال دوست حقیقی گریبان جان
گرفته در سراچهٔ دار الجلال بر بام بود و التمش بیشاید نسیمی از بساتین ظهور از ساق عرش وزیدن گیرد که عارفان نسیم لطف خواهد بر گیسوی
درختان بهشتی را چون مطربان خوش آواز سعیهٔ دلنواز اعزاز در آرد و نوای مرغان بر شاخسار اشجار با صدای آبهای در جداول انهار آن
آواز دمساز گردد عاشق جمال دوست چون صوفیان صفهٔ صفا در سماع آن نغمه و نوا در رقص طرب ست طلب افتاد از لذت این
سماع جان عاشق شراب شوق چاشنی گیرد فیقول الله تعالی ما هذا الطرب فیقولون هو اعلم بحالهم فیقول الملائکه رسا بهت ریح اللطافة
فارتفع الصیاح من کل شیء فیقول الله تعالی هذا لذتهم فی سماع کلام المخلوقین فکیف لذتهم فی سماع کلامی عاشق بیچاره بزبان
حال این مقال گویا گردد اشعار جانا ز فراق تو این محنت جان تا کی + دل در غم عشق تو رسوای جهان تا کی + خون شد دل
مشتاقان از غیرت خود تا چند + خون خوردن و خاموشی دل شدگان تا کی + با مد که آن جانان کز دیده برون آئی + از ردی بدان
خوبی در پرده نهان تا کی + انگاه دلالهٔ عشق از گوشه نا گاه پرده از پیش جمال معشوق در ربایند عاشق بیچاره در پرتو نور تجلی از کون بی شعور
گردد از هیبت نور ذات بیم آن بود که اساس بنیاد بشریت از هم فرو ریزد حضرت جل جلاله السماع سلام خویش سمع او را با وبار
دهد سلام قولا من رب الرحیم گفت و شنید دوستانه در میان آرد هیبت عظمت و جلال با لطف مقال محتجب گرداند دل او
را از مقام دهشت بگفت اسرار عشق محبت بحضرت خود مشغول گرداند تا از درون جان شده این نعرهٔ مستانه بر آید اشعار
ساقی صبح که ماه و گلستانم آرزوست + یکتای لب که شده او ابم آرزوست + ای آفتاب صبح بهار نقاب ار + کان چهرهٔ مشعشع تابانم
آرزوست + بشنیدم از هوای تو آواز طبل باز + باز آمدم که ساعد سلطانم آرزوست + در دست هر که هست ز خوبی قراضهاست +
آن معدن ملاحت و آن کانم آرزوست + یعقوب وار وا اسفاها همی زنم + دیدار خوب یوسف کنعانم آرزوست + این خلق پر شکایت
گریان شدم ملول + آن های و هوی نعرهٔ مستانم آرزوست + یکدست جام باده و یکدست زلف یار + رقصی چنین میانهٔ میدانم آرزوست
و یا ترم ملول و امار تنگ عام + شهریست بر دوام و اوعام آرزوست + دی شیخ با چراغ همی گشت گرد شهر + کز دیو و دد ملولم و انسانم
آرزوست + گفتند یافت نیست بسی جسته ایم ما + گفت آنکه یافت می نشود آنم آرزوست + ای مطرب لطیف تو باقی قصه را + زین سان
همی شمار که زینسانم آرزوست + سماع شمس مهر تبریز پر زر شرق + من هدهدم حضور سلیمانم آرزوست +

الفصل السادس فی رؤیة الله تعالی فی الجنة بفضله و منه در حدیث آمده است که چون مستنیران اشعهٔ شموس عرفان و مستفیضان
فیض لطف و احسان منازل جنت در آمده بر مدارج قربت بر آیند و بر بساط فرح و فلاح با نشاط و استرواح بر آسایند متصدران صدور
بالا و منتظران مدارج رسالت بضیافت از بارگاه حضرت معادرت جویند و بهشتیان را بمهمانی خویش سر فراز گردانند و در شنبه
آواز منادی بر آید که ای اهل بهشت امروز همه بجنة الخلد حاضر شوید و دعوت ابو البشر آدم صفی علیه الصلوة والسلام را اجابت نمایید
بهشتیان بحضور دل و سرور خاطر متوجه جنة الخلد گردند و بضیافت آدم علیه السلام مستسعد گشته مرفه الحال بفراغ بال بمنازل
خود مراجعت نمایند و در یکشنبه ندا بر آید که ای متوطنان منازل سلامت و ای متوجهان مواهب لطف کرامت بجنة النعیم

حاضر آیند که امروز نوبت ضیافت نوح نجی است علیه الصلوة والسلام بهشتیان اجابت نموده باعز و ناز و انبساط و اهتزاز بموضع
خود باز گردند **روز دوشنبه** منادی برآید که ای ساکنان خطهٔ ابدی و ای محرمان حرم احدی امروز روز مهمانی حضرت ابراهیم
خلیل الرحمن است صلوات الله و سلامه علیه دعوت منادی را جواب دهید بهشتیان هر یک اقبال سوار نجیبة الفردوس آیند و از آنجا [illegible] منازل خود
مراجعت نمایند **روز سه شنبه** بدار السلام بضیافت موسی علیه الصلوة والسلام آیند و از آنجا بمرح و راحت تمام بقصر [illegible] قصور خود
باز گردند **روز چهارشنبه** که نوبت ضیافت عیسی مجرد علیه السلام رسیده [illegible] انعقاد مجلس تحقیق پذیرد **روز پنجشنبه** ندا در دهند
که امروز وعدهٔ ضیافت سید انبیا و سند اصفیا بوده مژده هزار عالم سرور [illegible] آدم صفی است در سایه درخت طوبی [illegible] تا سر
مائده اند نشسته و جمال [illegible] محمد صلی الله علیه وسلم [illegible] مجموع امم از ما تا حوا [illegible] تقدم در سایهٔ شجرهٔ طوبی جمع آیند و بزیارت آن سلطان
انس و جان علیه الصلوة والسلام فائز گردند در روایتی است که مصطفی را صلی الله علیه وسلم قبه باشد از یک دانه مروارید [illegible]
[illegible] پانصد ساله راه در آن قبه بهشتیان را ضیافت کنند و جبرئیل و میکائیل و اسرافیل علیهم الصلوة والسلام بخدمتگاری مهمانان
بایستند و در روایت است که مهمانان بر آن خوان مدت ششصد هزار سال بسالهای آخرت بنشینند چون از طعام فارغ گردند اقداح شراب
قدس مختوم بختام مسک بیاران گرداند و گویند بر آن مهر نوشته باشد که بدا شرابا طهورا من رب طاهر الی عبد طاهر هر یک از حاضران آن مقام
جامی از آن مدام بگیرند و بنوشند و از آن جام سرشار [illegible] تا بمشاهدهٔ جمال الهی عز و علا مشرف گردند رزقنا الله تعالی بفضله و کرمه
اشعار [illegible] حلهٔ ابرار است + روز [illegible] بهشت پنج و چهار است + این قیامت شد که گویی آشکارا [illegible]
خم دکوزه حوض کوثر [illegible] جبار است + چون [illegible] گردد تجلی از جمال حق [illegible] + ذره ذره هر دو عالم گشته مولی وار مست + از
تقاضاهای مستان [illegible] عاشقان + از شفاعت مولوی احمد مختار است + رجعنا الی الروایة الاولی **نقل** است که چون بهشتیان
از ضیافت محمد صلی الله علیه وسلم عزیمت مراجعت نمایند منادی ندا کند که فردا [illegible] بوده است و آن موسوم [illegible]
و آن را یوم المزید می گویند می باید که حاضران این مقام فردا بجمع در دار الجلال بموعد مشاهدهٔ جمال است حاضر آیند و این روایت [illegible]
بدولت مشاهدهٔ دیدار الهی مشرف نگشته باشند پس بندگان [illegible] خود باز گردند و آن شب بوعدهٔ دیدار [illegible] تمام
بگذرانند صباح جمعه که موسم ضیافت [illegible] مولی سبحانه و تعالی است مواکب [illegible] عزیمت دار الجلال [illegible]
چون قریب بمنزل موعود رسند [illegible] حجابات ظلمت [illegible] حضرت عزت جل و علا [illegible] آیند و آن [illegible]
[illegible]
[illegible]
چون نجوم آسمان و کواکب [illegible]
چون جواهر [illegible]
[illegible]

و نقاش کامل الصناعة قدرة بقلم حکمت و مایه فطرت بر صحن وجود طلق مشهود پرداخته آنگاه انبیا را علیه السلام بر سایر نور متناسد
وار سرای عوام مؤمنان کرسیها تعیین نمایند بعد از آن در اعراب بود اکرام فرمایند اول خطاب ملک جل ذکره بداؤد علیه السلام ورود
یابد تا امر ابیر تسبیح و تحمید الهی و تقدیس و تهلیل خداوندی جل و علا مبادرت نماید و بروایتی اسرافیل علیه السلام را با مداد داؤد
صلوات الله و سلامه علیه فرمایند در طیب نغم و الحان و لذت آواز دلنواز داؤدی علیه السلام بیفزاید چنانچه زبان فصحا از شرح
حال و صفت آن عاجز آید آنگاه خطاب مستطاب رب الارباب در رسد که مائده الخلد حاضر گردانید یاران سوال کردند که یا رسول الله
مائدة الخلد چیست فرمود راویه من ثوابها اوسع ما بین المشرق و المغرب بعد از آن فرماید اطعموا عبادی طعامها حاضر گردانند
که زبان از حد بیان آن قاصر و عقل از ادراک کیفیت آن خاطر مدت هفتاد سال با کل طعام اقدام نمایند و بهر لقمه قوت اشتهای
دیگر فزاید پس خطاب آید که اسقوا عبادی قدحهای سیمین و جامهای زرین از رواح روح پرور روح گستر و ریحان رائحه من الرحیق
المختوم الذی لا تمسه الایدی و لم یغیره الشمس و لا الریح در فضای هوای جنت بران گردد گویند ده نوع شراب باشند که بر اهل ضیافت
دران روز نمایند و هی المذکورات فی القرآن من الرحیق و السلسبیل و التسنیم و الکوثر و الزنجبیل و الکافور و الماء و اللبن و العسل و الخمر
و بر هر جام نام صاحب آن نقش باشد و بروایتی آنست که جامهای تهی باشد چون بدست بهشتی رسد لبالب می صنع الهی چشمه ای از قعر آن
جام تراوش گیرد چندانکه لبالب گردد تا آن ولی و الی خلعت عالی مرتبت موشند و ساقی آن مجلس باقی لطف کردگار قدیم و فضل آمرزگار
کریم باشد جل ذکره و عم بره چنانچه خود فرمود و سقیهم ربهم شرابا طهورا رباعی آنکه نقاش او ساقی باشد + خود گو که زندگی چه
باقی باشد + هشیار چگونه گردد از مستی عشق + چون باده ز شش بجویش ساقی باشد + بعد از آن خطاب آید فکهوا عبادی فیکهون ثمار بیخطر
سال و اصله کاس اند بعد از آن فرماید اکسوا اولیائی ... بعد از آن حضرت و تشریف نثار حضرت الوهیت سبحانه و تعالی از خزائن
تقی فی الملائک من تشاء خلع ربانی و تشریفات سبحانی بیارند و بهر یکی هفتاد گونه حله فاخر با صد هزار حلیه زائد در پوشند و تاج مرصع
بر سر نهند و رواح ملمع بر دوش اندازند و بروایتی آنکه شجره برایشان افشانند تا از اوراق آن در هر یکی از خواص هفتصد حله بپوشانند
و هیچ ادنای از هفتاد حله کم نباشد که هیچ یک برنگ و صفات با آن دیگری نماند و مجموع حلل ابدان ایشان را از موی گرانی نکنند
بعد از آن فرماید طیبوا عبادی از بی نظر ... تا رائحه گلاب رحمت و مغفرت شان مطیب گردانند چون از کرامات ارحمت حضرت
واهب العطیات جل ذکره بتقدیم رسد و ازین تنعمات و تکریمات فراغ حاصل آید طالبان وصال و مشتاقان جمال بسرها فرو دارند
و از گویان حلقه تقاضای سر در سیار رسد و با یکدیگر میگویند اما کان وقت الزیادة هی الرویة لقوله تعالی للذین احسنوا الحسنی و زیادة
لمولفه وقت آن آمد که آن مه از نقاب آید برون + پرتو نور تجلی از سحاب آید برون + رنگ آن گل رواید عشق از مرآت جان + تا که خورشید
حقیقت از سحاب آید برون + شام غم از جلوه ای صبح شادی ان نصرت تا بود کز مطلع غیب آفتاب آید برون + این زمزمه مشتاقان بگوش
سرور عاشقان صلی الله علیه و سلم رسد آن حضرت پاس خاطر شکستگان فرماید انا اشفع الی الله تعالی لیوفی وعده پس از مقر و آید
خلعت تشریفی از بیرون کند و تاج کرامت از سر نهد و حضرت خداوندی را سجود کند خطاب مستطاب در رسد که یا محمد ارفع راسک و اشفع

وسل نفسها فاز لیس هذا یوم العمل انما هذا یوم الجزاء والمکافات حضرت رسالت پناهی صلی الله علیه وسلم فرماید خداوندا مشتاقان جمال
از تو امید دیدار می طلبند اشعار خستگان غم عشق تو شفای طلبند + دردمندان فراق تو دوای طلبند + هرکسی از تو تمنا و مرادی
دارد + کشتگان غم تو از تو ترا می طلبند + طالبان همه پوشیده گلیمی چو کلیم + بر سر وادی شوق تو لقای طلبند + پس خطاب حضرت آلهی
بفرشتگان حجاب آمد که ارفعوا الحجب عن وجوه عبادی روایت آنست که ملائکه مخاطب باین خطاب گردند هفتاد هزار از حمله
حساب باشد و هفتاد هزار از مقربان و هفتاد هزار از کروبیان و هفتاد هزار از طوافان این فرشتگان در جواب این خطاب مبادرت جویند
که سبحانک ومن یقدر ان ینظر الی وجهک الکریم وقد رایناهم فی الدنیا عاصین خاطئین خداوندا کرا قدرت و یارای آن باشد که
نظر بوجه کریم تو بگشاید و حال آنکه با انواع معاصی و خطیات آلوده باشد خدای تعالی فرمود ارفعوا الحجب فانی طال ما رایتهم بالکین
نحو بین خارین علی وجوههم فی سواد اللیل و بیاض النهار ای فرشتگان حجاب بردارید که پس ازین مشتاقان سوخته گریان
و بریان روی نیاز بر خاک خواری نهاده زاری در تمنای وصال راه قیل خیال ما کرده اند و در سواد شب و بیاض نهار نیاز معذری
و بارگاه خداوندی فرستاده اند و ملائکه بهان عذر را مکرر سازند فرمان آید که ارفعوا الحجب فانی غسلت عنهم بماء المغفرة وقلوبهم
بماء المحبة و نیز ارواه فاقبس حالبین مخلدین ای ملائکه شما از معاصی و زلات ایشان اندیشه مکنید که ما دیدهای آلوده ایشان را آب
غفران شسته ایم تیغه دلهای ایشانرا بصیقل محبت زدوده و ایشانرا بخلعت لقا و حلو دستت ساخته چون از جناب قدس
خداوندی این گونه لطف و کرم در بارهٔ این ستمدیدان مشاهده کنند و حال آنکه میان طالب و مطلوب حجاب بیش نمانده از جملهٔ آن حجب
یک حجاب بردارند نوری بظهور پیوندد که ناظران یکبارگی در سجود در آیند و زمزمهٔ سبحانک ما عبدناک حق عبادتک سرایند فیناديهم
الرب تعالی ارفعوا رؤسکم فما هذا لست دار عمل انما هی دار ثواب نعیم مقیم فیرفعون الحجاب الثانی رفع حجاب دوم امری بر ایشان ظاهر گردد از عظمت
و جلال اضعاف مضاعفه گشته اول بار دیگر بسجده در آیند بار ایشانرا بخطاب ارفعوا رؤسکم مستعد تجلی ساخته رفع حجاب سوم
فرماید فعند ذلک ینظرون الی وجه رب العالمین جل جلاله ویقولون سبحانک ما عبدناک حق عبادتک فیقول الله تعالی سلام علیکم عبادی
بل راستی ای امتکم النظر الی وجهی واحللتکم داری و رضیت عنکم فهل رضیتم عنی فذلک قوله تعالی رضی الله عنهم ورضوا عنه
فردا بتی هست که در حین مشاهدهٔ دیدار بندگان از خجالت معاصی و زلات خویش سرها فرو داشته اند چون لطف عمیم و کرم جسیم رضیت بسمع
جمع ایشان رسد گناهان خود فراموش کرده سر برداشته که تا ابد الآباد ایشان بیاد السر لفه روزی که یار جام صفا در می کند + عاشق
دران دعا رجفا یاد چون کند + ساقی اگر بهر از شراب افگند بجام + عاشق همین مشاهدهٔ حسن وی کند + حسنی که گوهر صنعت آرد تجلی +
گر خاک مرده است که فی الحال حی کند + اسرار عشق در دو مدار زنی بدل + خود بعیها اسرایدو بسست توی کند + گر صد هزار نامه نویسد
معیس محمد + مشکل اگر ز عشق تو یک حرف طی کند + و در کرفی شرح التعرف عن الحسن البصری رضی عنه انه قال لهم میهون بین جماله وجلاله تمثال
مایته الف عام فاذا نظروا الی جماله طابوا و اذا نظروا الی جلاله ذابوا یعنی در نظارهٔ جمالش سوار شوند و در نظارهٔ جلال بگدازند و نیز در شرح
تعرف میگوید که معنی آن گداختن نه نقصان باشد تا عیبی از ان بدیشان ملحق گردد بلکه معنی آن باشد که از خود بیخود گردند از ان مطلع

و ملبس و مشرب و شهوت و حضور و قصور در نهاد ایشان هیچ نماند لان الحق غالب علی کل شیء چنانکه فقیر قومی گوید للمولفه جام دیدار
خدا اگر دیجان محرومم + که خمارش نشنید بهشت و حورم + مست اگر نعره زند نعره زمی دان نه از و + حقم نه کم از مست می انگورم +
آه سوزان ز دل آدمم که فرستم بفلک + گر بسوزد پر و بالی ملک معذورم + روز و شب با من و من در طلبش سرگردان + مشکل اینست که هم
واصلم هم مهجورم + روح قدسم بقیود بشری گشته اسیر + همچو خورشید که در دست کسی مستورم + از چه در سایه تن ذره صفت گم نامم + من
که خورشیدم و در عالم جان مشهورم + پرده از پیش بر اندازم و گویم که کیم + لیک ترسم که بسوزد دو جهان از نورم + مسند سلطنتم بر زاد اک
زده‌اند + تا که سلطان ازل زد رقم منشورم + موسی دل که بطور بدم گفت ارنی + یعنی از جام لقا باده بده مخمورم + جرعه داد از آن
باده وحدت که مرا + نه کمون موسی دل بادم سبحانی طورم + من که در دیر فنا لاف انا الحق زده‌ام + عشق در دار لقا داده می منصورم +
حرفی از سطر تجلیش اگر برخوانم + دانی این نکته که بر لوح قدم مسطورم + من چو در آینه دل نظری افگندم + گشت معلوم که هم ناظر و هم
مسطورم + ما رغم گرچه بمقدار شکیبست معین + لیک پیداست که تا چند بود مقدورم + بعضی بزرگان در تحقیق معنی الحق غالب علی
کل شیء گفته‌اند که المشاهدة لیس باستلذاذ فان الحق لا یتلذذ به ولکن المشاهدة فنا تا نفس بصفات خود قائمست تالم و تلذذ صفت
ویست و چون از صفات خود غالب گردد اگرچه الم حاصل آید ولیکن از الم خبر یابد نبینی که زنان مصر در مشاهده جمال یوسف همه دستها
ببریدند قطع بود و الم هم بود اما از غایت استغراق جمال یوسف علیه السلام از آن غائب بودند آنجا که مقدمه اشتیاقی نبود و در اساس محبت
استواری در مشاهده مخلوقی محدث که در خلقت وی فی الجمله زیادتی غایت بود این همه احوال عجیب پدید آید پس از آنجا که سبقت
معرفت و محبت باشد و مشاهده حق تعالی دست دهد اگر لذت بهشت در جنب لذت دیدار حق تعالی مغلوب گردد چه عجب للمولفه
بهشت بی‌دل جای دلکش است + بی جمال دوست عین آتش است + گر نه دیدار است موعود بهشت + میروی از بهر موعود کی بهشت +
بهشت بی‌ست مرد عارف خانه ایست + حور و غلمان در نظر چون بیشه ایست + سده حق را تحت آن بیست + عاشقا را چه هوائی بار
است + منزل دنیا و ای راهدست است + مقصد الاقصای عاشق رویت است + جنت و دوزخ سرای سیکش‌اند + عاشقان را
بده بر در + ما تراخواهیم و نی بستان و باغ + باغ و بستان بی تو باشد درد و داغ + ما تو را والله و تکیه و بسی + که باشد ی تو
حنت کسی کو سگ کوی تراحت باشد + سگ محبت هست کو نعمت بباشد + ما سگ کوی تو اهل ما دستار + ما کجا و ناز و سلطانی کجا
این قدر دولت بس ای سلطان بس + که سم آن تو و تو آن بس + گر مقام اولیا و انبیا + جمله پیش نظر آ تا مرا + جمله آنها غیر محبوب
باغ اگر غیر مطلوبست + گر بودی راتش جست نشان + می پرستیدی خدا را عاشقان + نقلست که سلطان العارفین ابویزید بسطامی
قدس سره که بزرگترین حجابی در بین راه جنت ستار برای آنکه اهل جنت بالعمت‌ها می آرام گیرند و هست غیر حق مست و هر که با چو
آرام گیرد از حق محجوب گردد و عارفی دیگر میگوید که حضرت وی را طمع بهشت پرستیدن واز ترس عذاب خدمت کردن نفس پرستی ست
مقصد تو مد آنست که از حضرت حق سبحانه غیر حق تعالی نخواهند و طائفه دیگر قدم بیشتر نهاده‌اند گفته‌اند از حق جستن حق هم حقیقت
توحید نیست از آن ... ست لی خدا و بنده ... مقصود وی آن باشد که حق وی را باشد وی ... ودای طلب

حق را توحید است که بنده حق را باشد هر چگونه که حق خواهد چنانکه حقیر تو گوید **ابیات** ما سر وصال از دل و جان نیز گذشتیم + و ز وصل
نخواهی تو از آن نیز گذشتیم + عمری ز پی نام و نشان تو دویدیم + تا در طلب از نام و نشان تو گذشتیم + ناگاه رسیدیم بآب چیز گذشتیم + و ز پا
نشستیم و ز آن نیز گذشتیم + یک جام بما داد که تن دل شد و دل جان + یک جام دگر داد و ز جان نیز گذشتیم + دیدیم عیان چهرهٔ مقصود
تو حی + کز ضابطه شرح و بیان نیز گذشتیم + از تفرقهٔ عاشق و معشوق رهیدیم + فی الجمله نه اینیم و نه آن نیز گذشتیم + این طرفه که هم نقطه و هم
دائره مائیم + وز دائرهٔ دور زمان نیز گذشتیم + در منزل مقصود که جلوتگه قدس ست + از حادثهٔ کون و مکان نیز گذشتیم + از عین عیان دید
تعین حس تو امرور + کز وعدهٔ فردا احسان نیز گذشتیم + **آورده اند** که چون محبت لیلی در دل مجنون مستولی شد مجنون از غایت بیقراری
گرد محلات شهر مسکنت لیلی را این حال واقف ساختند گفت اگر مجنون عاشق ما بودی او را ما شهر و شهریان کار بودی چون مجنون این سخن شنید
از شهر بیرون آمد و گرد بیابانها میگشت لیلی را این حال باز نمودند گفت عاشق را با گرد برآمدن صحرا چه کار آی درویش بدانکه شهر عبارت
از وصال ست و صحرا کنایت از فراق عاشق را نی لطر بفراق باید نی بر وصال بر مطلوب عین محبوب می باید مشتاق دیدار را با وصال
و فراق کار نیست او را با شوق خود کار ست اگر در شهر وصال ست با معشوق ست اگر در چاه فراق ست هم با معشوق ست **رباعی**
هرگز نشود مهر تو پاک از دل من + هر چند شود زیر زمین منزل من + صد سال بر آید و بپوسد دل من + هم بوی وفای تو رود از گل من + ما یرجع الطرف
عند رویته + حتی یعود الیه الطرف مشتاقا + بی تو رعم تو بسحر خواهم بود + در آب ز ریک تشنه تر خواهم بود + هر روز اگر هزار بارت بینم + در آرزوی
دگر خواهم بود + دانسته باشی که مجنون را در عشق لیلی سه مقام بود اول عاشق وصال لیلی بود بار عاشق نام لیلی شد بار در مقام سوم عاشق ذات
لیلی شد در آن وقت که عاشق وصال بود می گفت هر کسی پیغام وصال لیلی آرد خطی به بندگی بوی دهم و در مقام دوم بجای رسید که
وصال را فراموش کرد جز نام لیلی بر زبان نمی آمد اگر از وی پرسیدی که ای مجنون از کجا می آئی گفتی لیلی و اگر پرسیدی که کجا میروی گفتی لیلی و چنین
هر چه از وی پرسیدی نام لیلی جواب دادی تا بعد از آن بمقامی رسید که مبهوت گشت نی مجال گفتن بود و نی مجال شنیدن هر چه می شنید
از لیلی می شنید و جواب آن هم لیلی میگفت و او در میان هیچ نبود چنانچه عارف جامی فرموده است **بیت** تو در میانه هیچ نه هر چه هست
اوست + هم خود الست گوید و هم خود بلی کند + ای عاشق بدانکه عاشق تا در مقام ذکر ست یاد مقام فکر یا در مقام شهود یا در مقام
وجود چون تجلی عظمت رسد ذکر نماند و چون تجلی کبریا رسد فکر نماند و چون تجلی عزت رسد شهود نماند و چون تجلی ذات رسد وجود نماند لو کشف
عن وجهه لاحترقت سبحات وجهه ما انتهی الیه بصره چنانچه حقیر فقیر گوید **ابیات** چو از جمال نقاب ظهور بر داری + در آن ظهور وجود مرا عدم
سازی + ز نور حسن چو شمع جمال افروزی + بکس ملامت پروانه رها سازی + نقوش مهر تو از صفحهٔ دل نخواهد رفت + اگر در آتش عشقم چو موم
بگدازی + چو چنگ میکشم ای گوشمال غم فراق + مراد من آنکه سرم وصال بنوازی + سپاه درد و بلا صف کشید از چپ و راست + نقاب ما
علم عشق چون برافرازی + همین دلیل که آئینه است دست + گهی چو گوی بچوگان که می تازی + دلی مطلع رواعیان چو جست بسته
تو خواه اسیر سازی و خواه گو بازی + هر آئینه که تو عکس جمال خود بینی + اگر در آئینهٔ دل تجلی اندازی + رموز عشق دلم از تو ما تو می گوید + بیا که
هیچ نیستش همدم و هم آوازی + تعبیر راز دل خود می توانم گفت + تو راز من شنوی ای که محرم رازی + متیس یک نظر از خاک بر گرفت تو تمت

[illegible] امید که بار ارنظر [illegible] واحمد [illegible] [illegible] [illegible] قدم [illegible] شریف [illegible]
علی یدجامعه الفقیر الضعیف معین المسکین ختم له بالخیر فی تفسیر قوله تعالی مالک یوم الدین وسیتلوه المجلس الآخر فی تفسیر قوله تعالی
سبحانه ایاک نعبد وایاک نستعین والمومل من الناظرین فیه ان لا ینسونی فی صالح دعائهم فانی لم اقصر فی ترتیب هذه المجالس
الشریفة المعارس تذکرة اولیهم لاحوالی الذین یاتون من بعدی اللهم تقبل منی واجعلها ذخرا لی عندک یوم القیامة ولیالی د سائر الطالبین
السالکین سبیل السلامة وحسبنا الفضل [illegible] الهدایة وعما یفضی الی الکمال والغرامة ونعوذ بک یا رب من شرور النفس ومن
سیئات اعمالنا ونسألک بالله الوصول الیک مرجعا ومآبا والحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی سید المرسلین محمد وآله اجمعین

المجلس الثانی عشر

فی قوله تعالی ایاک نعبد وایاک نستعین بسم الله الرحمن الرحیم اعلم ان هذا المجلس مرتب علی مقدمة وستة فصول **المقدمة** فی التسبیح والتحمید
والثناء والمناجات اما التسبیح سبحان من تحیرت العقول دون ادراک عظمت ذاته فلا یحوم حوم درکه اوهام العالمین سبحان من
قنیت القلوب فی مبادی معارف صفاته فکل وصف سمات جلاله لسان الواصفین سبحان من المحق عند سطوات انوار تجلیات کل
[illegible] من سکان اطباق السموات [illegible] اقطار الارضین سبحان من اظهر لمعات انوار جماله فی مرآت الکائنات علی بصائر قلوب
العاشقین سبحان من افنی جمیع الظلمات البشریة بانوار الالهیة عند شعاع سواطع انوار ذاته المبین سبحان من عرف [illegible] ذاته
الظاهر بتجلیاته حتی ازدهم [illegible] اقداح ارواح الحق الیقین سبحان من کریم عال من استعان به توفیق العبادة [illegible] الاستعانة
بقول ایاک نعبد وایاک نستعین ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له شهادة ارباب العز والتمکین ونشهد ان محمدا عبده ورسوله الصادق
الامین الشافع المشفع یوم الدین وعلی آله واصحابه وخلفائه اجمعین الطیبین الطاهرین صلی وسلم علیه تسلیما کثیرا کثیرا عدد ذرات السموات وحبات
الارضین التحمید حمدی که سعشعه اشعه [illegible] طوارق طلوعش چون سطوع نور عرفان من مطالع الوجدان مصون از معاینات الطامس محفوظ
از شوائب رین بود وشکری که [illegible] طوارق [illegible] طهورش من کمن البطون در جیل وجود وجنجل شهود چون صدا [illegible] از [illegible]
وچون مثل حاکی از انعکاس عین بود **رباعی** حمدی که چو نور قدس لی ریب بود + در دیده اهل معرفت این بود + حمدی که چو آئینه بود عکسپذیر + عکسی که چو در رو نگری عین بود + شکر از بارگاه پادشاهی که چون ملازمان عتبه جلالش ازگج راویه حجره عنچه عدم بتسنیم نسیم لطف وکرم
قدم در باغ ارم عالم وجود نهادند در گلستان هستی باغستان حق پرستی چندین هزار گل روی عشق ومحبت وشکوفه علم ومعرفت
شگفته گردید که وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون چون مشتاقان وصالش از سراپرده خمول قدم قبول [illegible] وصول بیرون نهاد
صد هزاران [illegible] [illegible] ای [illegible] اسرار جمال قدس محرمان حرم انس نمودن گرفت که وفی انفسکم افلا تبصرون العبد الضعیف
ابیات ای آفتاب طلعتت از مطلع جان تافته + وی عکس نور قدرتت بر کون وامکان تافته + راه توحید نوید فلک حس قمر مسجود ملک
انوار حسنت یک سبک بر خاک انسان تافته + در صفات ذوالمنن چون یافت اندر جان وتن + از ذره ذره خاک من خورشید تابان تافته +

... ییں ... صفات ... یافته + نور حق ... علم ... شده جهان و دلم ...

کرامت گلم آن نور عرفان تافته + دل از تو کی گردد جدا ریسمان که خیاط قضا + هر تار از زلف ترا با رشته جان تافته + تار رگش گردد جدا هر دم معنی قلب را + در بوته درد و بلا چندانکه نتوان تافته + ای عارف دل حاضر دار که نام خدا و ندی می گویم آن قصاب صنع علوی صنائع سر همه این چهار بالش سفلی طبائع برافراشته قدرت کامله اوست قادری که اطباق سبع این بسیط هامون و بسط ... ادیم طبع بیکر و گلیم مرصع جواهر بازکشیده حکمت بالغه او نقاش قدمش نقوش کرم برقته این قفه شمس روزنه لاجوردی طارم و سقف این حقه فیروزه زرین سرخم بنام حضرت او نگاشته فراش قدرتش فرش حکمت از بساط با حضرت داو و داد ...صفت و اسمار ... برسم ریبت برین بساط سقلاطون ریبت سقرلاتی ارغنته و گل و ریحان و سنبل و نرگس و سوسن و سمن و نسترن ... او گسترانیده فانظر الی اثار رحمة الله کیف یحیی الارض بعد موتها خسرو دهلوی رحمه الله **ابیات** ... گل ...

لیکن رخت ای نگار خوشتر + چه بود گلی که رویت ز دو صد بهار خوشتر + چه زمزم ساغ ... بستان خوگل هنوز باید + زگلی که می ... خار خوشتر + سیکی سخن که گوئی ز بدو ... مرده + که ز آب زندگانی دولت دو با ز خوشتر + چه خوش هست یک کرشمه زبرای ... زیم بدیل ... یکی هزار خوشتر + سم وحشی و با دل همه شب حکایت تو + که غم درازگفتن لبسان تار خوشتر + شکسته و ... گر ... باشد + تن من شکسته اولی دل افگار خوشتر + **النعت** بعد از حمد و ثنای حضرت جلال متصف بکمال صمدیت جل ذکره ... ... بلابل گلستان فصاحت و عنادل بوستان بلاغت در برابر گلزار اسرار دستان زمد نعت خواجه کائنات و مقصود ... است صلی الله علیه وسلم آن صدر بزرگوار ثقلین بدر بامدار حافقین مصلی محلی قبلتین خلاصه کاف و نون کونین ... حریم حرمین ... مطاف علیین مقصود وجود عالمین ممدوح منصور بدر و حنین صاحب اسرار ایوان فرقدین چابک سوار ... قوسین ... راجین قمرین معلم مکان ... حسن حسین یک تخت والی تخت ... هل تربصون ... الا احدی الحسنیین **رباعی** ای ... شاه کونین توئی + سرو جهان و دو کونین توئی + هر ... ملک از فلک ... بوس کند + شاهنشه تخت قاب قوسین توئی + ... مقدم مهتدی ... سرور ... اصفیا صدر انجمن انبیا سلطان تخت اجتبا ... تخت اصطفی ماه روی خورشید سیمای والضحی سیاه موی عالم سای عنبرآسای واللیل اذا سجی محبوب دلربای آرامی ما ودعک ربک وما قلی سلطان صاحب لوای وللآخرة خیر لک من الاولی ... عالی رای ولسوف یعطیک ربک فترضی در یتیم گران بهای الم یجدک یتیما ... ندیم مقیم ما وای اهتدی و وجدک ضالا فهدی ... عایلا فاغنی لطیف مزاج روح افزای فاما الیتیم فلا تقهر شریف دواح ضعیف بخشای واما السائل فلا تنهر بلبل بالنعمه ... گلشن سرای واما بنعمة ربک فحدث لکمال الدین اسمعیل **ابیات** ای گفته لطف حق ... جودت ثنا + ... مدح و ثنای تو ارکجا احود ... تا ثنای تو دم زنیم + در معرض لعمرک لولاک والضحی + لطف خدای کمالات خلق را + سرجمله کرد و داد بدو نام مصطفی + آزادگی ... سعادت تو بندگی + سلطان هر دو کون سراپرده ثنا + هرچند انبیا همه پیش از تو آمدند + چون پی روان همه بتو کردند اقتدا + تشریف سایه ... زمین گرسیاقتی + درچشم آفتاب ... خاک توتیا + ما را بعثت تو مدست کمال زد + ... سرور دوکان انبیا + علیه الصلوة والسلام

التحية من الله الملك العلام خالق اصناف الورى **المناجات** اى منور قلوب عارفان بانوار توحيد واى منشرح صدور محبان بازهار
تاييد اى مروح ساحات صدور عاشقان از فوائح روائح نسائم رياض جبروت واى معطر مشام جان مشتاقان بنسمات نفحات ازهار
حدائق لاهوت **رباعى** هر دل كه ز زلف تو نشان يابد باز + سر رشته خود در دو جهان يابد باز + در راه تو هر كه نيم جانى بدهد + از لطف تو
صد هزار جان يابد باز + يا رب تو آن كريمى كه در بوستان سينه دوستان غنچه دل عاشقان را بشميم نسيم لطف عميم شگفتانى و در دل بيمار ...
وآه سينه مستمندان در عشق جمال و شوق وصال بعلم قديم تو دانى **رباعى** اى آنكه بحز تو نيست فريادرسى + جز از كرمت نداد امداد كسى +
كار من مستمند درويش برآر + كان بر تو بهيچ آيد و بر ما بسى + الٰهى بحرمت انوار بواطن سالكان مسالك معارج الوهيت و اسرار خواطر
متعطشان بيدا ناپيداى هواهوت بحرمت عاشقانى كه صفحات مرايای بواطن خود را از غبار زنگار تعلقات ماسوى زدوده اند و در كوى
نوادى عشق صداى اى بجسم بگوش هوش بجو شنوده اند بحرمت ملندهمتان صاحب عزت كه ديوانه وار ديده را از مشاهده غيرت دوخته
اند معرفت والحال بيداى ناپيداى حيرت كه پروانه وار گرد سرادقات شمع احديت برسوخته كه ما طالبان را دلى ده دانا و كمالى ديده ده
بيناى حالت هيچ هر چه نشاندار زمين دل ما كن شاخ هر چه نمى آيد از درخت همت ما بيفكن ما را از غير خود جدائى ده و بحضرت خود آشنائى
كرامت فرماى انت المامول وانت المسئول قال الله اياك نعبد واياك نستعين وفى هذه الآية ستة فصول

الفصل الاوّل فى بيان اللغة والقراءة وهذه الفصل مشتمل على ثلث مقالات **المقالة الاولى** فى اللغة والاشتقاق قوله
اياك اصله اوياك وهى من قولهم اوى اليه واواه او اضم اليه فكانه يقول اليك القطع بالعبادة والاستعانة واما ضمير منصوب منفصل و يلحقه
من الياء والكاف والهاء حروف زيدت لبيان التكلم والخطاب والغيبة لا محل لها من الاعراب كالتاء فى انت والكاف فى ارايتك وهذا
مذهب الخليل وسيبويه والاخفش والمازنى وابى على وغيرهم وقال الخليل انما ضمير مضاف الى اللواحق فيكون اسماء اضيف اليها ايا
فيكون فى محل الجر واحتج بما حكاه عن بعض العرب اذا بلغ الرجل ستين فاياه وايا الشواب وهو شاذ لا يعتمد عليه وقيل هى الضمائر وايا عمدة
فانها لما فصلت عن العوامل تعذر النطق مفردة فضم اليها ايا لتستقل به كذا فى انت التاء ضمير وان عماد والى هذا ذهب بعض البصريين
وهو ضعيف لان التى لا يعتمد بها هو اكثر حروفا وقيل الضمير هو المجموع فيكون اياك واياه واياى بكمالها اسماء ولا تركيب فيها وهذا مذهب بعض
من الكوفيين وهذا ايضا ضعيف لانه ليس فى الاسماء الظاهرة والمضمرة ما يختلف آخره بالكاف والياء والهاء والعبادة اما معنى التذلل والقهر
كما فى قوله تعالى ان عبدت بنى اسرائيل اى ذللتهم ومنه قولهم طريق معبد اى مكرم فالعابد على هذا هو المكرم بالاذن والخدمة واما المعنى اللغة
والاستمساك كقول الشاعر **شعر** اولئك اماى فحيى بسلم + فاعبدان يحيى كليم بيارم + فالعابد على هذا هو الذى يستنكف من خدمة غير مولاه ويانف
من التعلق بسواه فلا يعبد ولا يستعين الا اياه واما المعنى التكلف بالامر والنهى يقال تعبده واستعبده اذا كلفه وامره ونهيه قال الشاعر شعر
تعبدنى نمر بن سعد وقد ارى + ونمر بن سعد لى مطيع ومهطع + فالعبد هو المكلف امر الله تعالى ونهيه والعابد هو المؤتمر المنتهى واما المعنى الدعاء كما
قال الله تعالى ان الذين يستكبرون عن عبادتى اى عن دعائى فالعابد هو الداعى لله سبحانه وتعالى والاستعانة طلب المعونة وهو اما ضرورية
وغيرها والضرورية ما لا يتأتى الفعل دونه كاقتدار الفاعل وتصوره وحصول آلة ومادة يفعل بها فيها وعند استجماعها يوصف الرجل بالاستطاعة

او يكاسب في الفعل عن الصورة يحصل بتيسيره لفعل وتسهيل كالراحلة في السفر للقادر على المشي او يقرب له فاعل الى الفعل ويحثه عليه القسم
لا يتوقف عليه صحة التكليف والمراد طلب المعونة في اداء العبادات **المقالة الثانية** في الاعراب اعلم اولا ان قوله تعالى الحمد
لله ان حمل على الامر واضمر قولوا كان هذا ايضا داخلا تحت الامر حتى صار المعنى قولوا الحمد لله اياك نعبد وان حمل على الابتداء وعلى الاخبار فلا
بد من اضماره هنا اى قولوا اياك نعبد واياك نستعين والضمير المستكن في الفعلين للقارى ومن معه من الحفظة وحاضر الجماعة وسائر الموحدين
ادرج عبادته في تضاعيف عبادتهم وخلط حاجته بحاجتهم لعلها تقبل ببركتها وتجاب اليها ولهذا شرعت الجماعة والنكتة في ذكر العبادة و
الاستعانة بلفظ الجمع لا بلفظ الواحد هي كانه سبحانه تعالى يقول لما اثنيت علينا بقولك الحمد لله رب العالمين ودعوتنا باسمائنا الحسنى الرحمن
الرحيم مالك يوم الدين فقد عظم قدرك عندنا وتمكنت منزلتك في حضرتنا فلا تقتصر على طلب حاجتك بل اجمع جميع المسلمين معك فقل
شفاعتك في حقهم جميعا وقال بعض العارفين يجوز ان يكون الضمير للقارى فقط لاشتماله على القوى والحواس والقوى فكانه لكل منها عبادة واستعانة
او يلوح ولذا الى مقام الجمع غيرى العبادات والاستعانات من الافعال كلها صادرة عنه **المقالة الثالث** في القراءة اعلم
ان القراءة في اياك خمس الاولى قراءة العامة وهي كسر الالف وتشديد الياء الثانية وفتح الالف وتشديد الياء هي قراءة الفضل الرقاشي
رحمه الله والثالثة اياك بمد الالف وتخفيف الياء وهي قراءة عيسى بن عمر رحمه الله والرابعة اياك بكسر الالف تخفيف الياء وهي قراءة
عمرو بن فائد رحمه الله والخامس هياك [illegible] كما في القراءة الرابعة مادرى ما هو وشبهه ان يكون خطاء ووجه الخطاء انه
قالوا اما ايا الشمس ضوءها فكانه يقول شمسك نعبد واعتقاده كفر فالقراءة خطاء وهي للصلوة مفسدة وقال بعض الفقهاء لا تفسد لا
وجه ان تخفيف التشديد يشابع لغة كما قوله ربما وربما ثم القراءة في نستعين قال ابو القاسم الحسن بن حبيب القراءة المشهورة الجيدة
نستعين بفتح النون الاولى وقرا يحيى بن وثاب الاعمش بكسر النون وهي لغة تميم وقيس واسد وربيعة ليدل على انه من استعان فكسر
النون كما كسر الف الوصل كذا قال القرطبي رحمه الله وذكر في الكشف والبيان وعين المعاني ان قيسا وتميما واسدا وربيعة يكسرون
علامات المستقبل الا الياء فيقولون استعين ونستعين ونحوها ويفتحون الياء لانها اخت الكسرة وقريش وكنانه يفتحونها كلها

وهي الافصح والاشهر

الفصل الثاني في اسرار المعاني والبيان في هذه الاية وقد ذكر ما فيه تم اذ **الفائدة الاولى** اعلم ان قولنا نعبدك ونستعينك
وان كان اواخر لكن في تقديم اياك على نعبد وجوه والاولى ما ذكر في الكشاف ان تقدم المفعول لقصد الاختصاص كقوله قل افغير
الله تامرونى اعبد وقل اغير الله ابغى ربا والمعنى نخصك بالعبادة ونخصك بالمعونة ووجه اختصاصه سبحانه بالعبادات ذكر
الامام الرازى في المفاتيح رحمه الله ان العبادة عبارة عن نهاية التعظيم وهي لا تليق الا بمن صدر عنه غاية الانعام واعظم وجوه الانعام
الحيات التى تفيد المكنة من الانتفاع وخلق المنتفع به ونعمة الحيوات وما ينتفع به حاصلة [illegible]
الا انه كلما كان المعبود اشرف واعلى كانت المعبودية اهنى واعرى [illegible]
من عبودية غيره وايضا قدرته سبحانه وتعالى افضل من قدرة غيره [illegible]

من عبودية غيره فلذا احسن العبودية بقوله اياك نعبد نقل عن سفيان الثوري رحمة الله انه ام يوما في صلوات المغرب فلما
قال اياك نعبد واياك نستعين خر مغشيا فلما افاق قيل له ذلك قال خفت ان يقال لي تذهب الى باب الاطباء والسلاطين
و ذكر اهل الاشارة في تقديم اياك على نعبد اشارة الاولى اعلم ان في هذا التقديم تنبيها على المعبود هو الله سبحانه لئلا
يكاسل العابد في التعظيم ويلتفت يمينا وشمالا كما حكى ان واحدا من المتصارعين الاستاذين صارع رستاقيا فلما
تصرع الرستاقي ذلك الاستاذ مرارا فقيل للرستاقي انه فلان الاستاذ فانصرع من الحال منه وذلك الا احتشاما منه وكان
صارعه ذاته او لانه تحصل العبادة مع الخشية فلا يمتزج بالغفلة الاشارة الثانية كان سبحانه وتعالى يقول عبدي
ان ثقلت عليك الطاعات وصعبت عليك العبادة من القيام والركوع والسجود فاذكر اولا اياك لتحضر قلبك في معرفتي فاذا ذكرت
جلالي وعظمتي وعزتي وعلمت انا مولاك وانك عبدي سهلت عليك تلك العبادات ومثاله العاشق الذي يضرب لاجل معشوقه ويسهل
عليه ذلك الضرب فكذا ههنا اذا شاهد جمال اياك سهل عليك ثقل العبادات الثالثة انك لو قلت نعبدك ضدات اولا ذكر عبادة
نفسك والاصل في العبادة يكون النظر الى المعبود لا الى العبادة كما قلت في شعري شعر بوجود فرشته نظر بر جمال دوست كمال است چون
العين كه بيند در سجود خود بين حقيقي ان يكون نظره الى المعبود اولا وبالذات وثانيا الى العبادة لا من حيث انها عبادة صدرت عنه بل
من حيث انها نسبة شريفة ووصلة بينه وبين الحق فان العارف انما يحق وصوله اذا استغرق في ملاحظة جناب القدس وغاب
عما عداه حتى انه لا يلاحظ نفسه ولا حالا من احوالها الا من حيث انها ملاحظة له ومنتسبة اليه ولذلك فضل ما حكى الله سبحانه عن حبيبه
حين قال لا تحزن ان الله معنا على ما حكاه عن كليمه حيث قال ان معي ربي سيهدين ولذا قال بعض العارفين حين سئل ما بال
ابي يزيد قال ان معي ربي سيهدين ولذا قال بعض العارفين حين سئل ما بال ابي يزيد قال سبحاني ما اعظم شاني ولا يرد عليه ولا يكفر
ولا يقتل وقال الحسين انا الحق فيقتل فما الحكمة في ذلك قال ان ابا يزيد قدم اسم الله وقدمه على نفسه وقال سبحاني وانا الحسين فقدم
الحادث على الواجب وقال انا الحق فسلط عليه سيف الغيرة وقطع انا منه الاشارة الرابعة ان القديم الواجب لذاته مستقدم في الوجود على المحدث
الممكن لذاته فكذلك يجب تقديمه في الذكر على المحدث الاشارة الثانية في الكشاف فان قلت لم عدل عن لفظ الغيبة الى لفظ الخطاب
قلت هذا يسمى الالتفات في علم البيان قد يكون من الغيبة الى الخطاب ومن الغيبة الى التكلم لان الكلام اذا نقل من اسلوب كان ذلك
حسن تطرية لنشاط السامع وايقاظا للاصغاء [illegible] الى اسلوب واحد وقد يختص مواقعه بفوائد [illegible] مما يختص به هذا الموضع انه لما ذكر
الحقيق بالحمد واجرى عليه تلك الصفات [illegible] تعلق العلم بمعلوم عظيم الشان حقيق [illegible] الخضوع والاستعانة في المهمات
فخوطب ذلك المعلوم المتميز بتلك الصفات [illegible] اياك يا من هذه صفاته [illegible] بالعبادة والاستعانة لا نعبد غيرك [illegible]
الخطاب ادل على العبادة ولذلك [illegible] الاقتضاء وعدل من الغيبة الى الخطاب [illegible]
[illegible] في الصلوة [illegible] العائد [illegible] اقول عندي [illegible] اقرب [illegible]
[illegible]
[illegible]

واذا انطلق فاطرق في اول الكلام مبادي حال العارف من الذكر والفكر والتأمل في اسمائه والنظر في آلائه واستدلاله بصنائعه على عظم شأنه وباهر سلطانه ثم قفاه بما هو منتهى امره وهو ان يخوض في لجة الوصول ويصير من اهل المشاهدة فيراه عيانا ويناجيه شفاها الاشارة الثالثة ان من اول السورة الى ههنا ثناء والثناء في الغيبة ومن ههنا الى آخر السورة دعاء والدعاء في الحضور الاشارة الرابعة هذا الالتفات اعلام بان الحمد والثناء ينبغي ان يكون على وجه يوجب ترقي الحامد من حضيض بعد الحجاب والمغايبة الى درجة قرب المشاهدة والمخاطبة الاشارة الخامسة ان العبادة المستطابة والاستعانة المستجابة انما يكونان في مقام الاحسان الذي هو ان تعبد ربك كأنك تراه وتخاطبه. الاشارة السادسة انه ينبغي ان يكون تالي كلامه سبحانه بحيث يتجلى له المتكلم فيصير مشهودا له فيخاطبه بتخصيص العبادة والاستعانة به عن الامام جعفر الصادق رضي الله عنه انه قال لقد تجلى الله لعباده في كلامه ولكن لا يبصرون وروي عنه رضي الله عنه انه كان يصلي فخر مغشيا عليه وهو في الصلاة فسئل عن ذلك فقال ما زلت اردد الآية حتى سمعتها من المتكلم بها

الفائدة الثالثة فان قلت ما الفائدة في قوله نعبد دون اعبد قلت ذكر في المفاتيح لذلك ان اداء العبادة في الجماعة اولى فقوله نعبد المراد منه ذلك الجمع وحينئذ يشير الى فائدتين احدهما ان العبد يقول الهي ما بلغت عبادتي الى حيث استحق ان افرد بها لانها ممزوجة بجهات التقصير ولكن اخلطها بعبادات جميع العابدين واقول اياك نعبد وفيها مسئلة شرعية وهي ان الرجل اذا باع مع غيره صفقة من العبيد فالمشتري اما ان يقبل الكل او لا يقبل واحدا منها وليس له ان يقبل البعض دون البعض فاما ان يرد الكل وهو غير جائز لان قوله اياك نعبد دخل فيه عبادات الملائكة والانبياء والاولياء واما ان يقبل وحينئذ يصير عبادة هذا القائل مقبولة ببركة قبول غيره فكأنه يقول ان لم تكن عبادتي مقبولة فالتحق بالعبادات سائر المتعبدين فاجعلني منهم واقبل عبادتي ثانيهما ان العبد لما بلغ في الثناء يقول الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم مالك يوم الدين كأن الله تعالى يقول اصبت اثنيت جميع محامد الدنيا والآخرة ودعوتنا باسمائنا الحسنى فقد عظم قدرك وتمكنت منزلتك في حضرتنا فلا تقتصر على اصلاح مهمات سائر المسلمين اقض حاجتك قال النبي صلى الله عليه وسلم من قضى لمسلم حاجة قضى الله جميع حاجاته

الفائدة الرابعة فان قلت لم كرر الضمير في اياك قلت ليكون ادل على الاخلاص والتأكيد والتخصيص بانه المستعان به لا غير لان الغير لا يمكنه اعانتي الا اذا اعنته على تلك الاعانة فاذا كانت اعانة الغير لا تتم الا باعانتك فليقطع هذه الواسطة ولنقتصر على اعانتك كأن العبد يقول لا اريد في الاعانة غيرك اقتدي بهذه المذهب بالخليل لانه لما قيده نمرود رجليه ويديه ورماه الى النار جاءه جبرئيل عليه السلام وقال هل لك من حاجة فقال اما اليك فلا مثل ما اريد على الخليل في هذا الباب وذلك انه قيد رجلاه ويداه لا غير وانا قيدت رجلي فلا احركهما وعيني فلا انظر بهما واذني فلا اسمع بهما ولساني فلا اتكلم به وكان الخليل صلوات الله وسلامه عليه مشرفا على نار نمرود وانا مشرف على نار جهنم فكما لم يرض الخليل عليه الصلوة والسلام بغيرك معينا فكذلك لا ادع غيرك معينا فكأنه تعالى يقول اتيت بفعل الخليل وردت عليه فهو يريد ايصال الحراق لانا قلنا له يا نار كوني بردا وسلاما على ابراهيم فلذلك نقول لك يا نار جهنم جز يا مؤمن فان نورك اطفأ لهبي ونزيد على ذلك حتى اوصلناك الى الجنة واسمعناك كلامنا القديم وسقيناك شرابا طهورا واكرمناك بالرضا كما قلنا رضي الله عنهم ورضوا عنه واصطفيناك باللقاء كما اخبرنا وجوه يومئذ ناضرة الى

[illegible] **الفائدة الخامسة** فان قلت لم قرن الاستعانة بالعبادة قلت ليجمع بين ما يتقرب به العباد الى ربهم وبين ما يطلبونه [illegible] ويقول يجمع بين ما يلقه الحق من الرب **الفائدة السادسة** اعلم ان العبد متمكن من الفعل والترك على السوية فلما [illegible] الرجحان وذلك المرجح ليس من العبد بل من الله فلا يمكن للعبد الاقدام على العمل الا باعانة الله تعالى وكذلك الترك [illegible] طلب الاعانة **الفائدة السابعة** فان قلت لم قدمت العبادة على الاستعانة مع ان المعونة انما تطلب قبل العمل قلت [illegible] ان تقديم الوسيلة على طلب الحاجة ادعى الى الاجابة فان قلت هذا اذا كان المراد بها الاستعانة على [illegible] العبادة [illegible] فحينئذ يكون تقديم الوسيلة ادخل في استجلاب الاجابة اما اذا كان المراد بها الاستعانة على العبادة او الاستعانة مطلقا [illegible] العبادة فاي جهة لتقديمها قلنا انما قدمت حينئذ لانها مقصودة بالنسبة الى الاستعانة وان كان طالب المعونة على التي [illegible] لما ناسب المتكلم العبادة الى نفسه اوهم ذلك [illegible] فعقبه بقوله واياك نستعين [illegible] وتوفيق او نقول يجوز ان تقييد الاستعانة اشارة الى توحيد الا للعبد العبادة وهي على [illegible] الاول معناه اياك نعبد اي نوحد واياك نستعين على اثبات على التوحيد الثاني اياك نستعين على اداء الطاعات بعد التوحيد الثالثة اياك نعبد [illegible] واياك نستعين على ذلك في الاستقبال [illegible] العبادة وان العبادة [illegible] اشارة الى العبادة [illegible] الرجوع الى العبد [illegible] الاستعانة اشارة الى [illegible] **الفائدة الثامنة** فان قلت لم اطلق الاستعانة ولم يقيدها [illegible]

ما يستعان فيه [illegible] وتحمل القاري [illegible]

الفصل الثالث

الفصل الثالث في تفسير هاتين الكلمتين [illegible] اقوال [illegible] قال ابن عباس رضي الله عنهما معناه اياك نوحد وقال عكرمة رضي الله عنه جميع ما ذكر في القرآن من العبادة [illegible] التوحيد [illegible] التسبيح فالمراد به الصلوة وجميع ما ذكر فيه من القنوت فالمراد به الطاعة وجميع ما ذكر فيه [illegible] الكاس فهي القدح مع الشراب وجميع ما ذكر فيه من الرياح [illegible] وقال الحسن البصري [illegible] علي [illegible] النبي صلى الله عليه وسلم قال [illegible] عن الضحاك قال معناه اياك نوحد [illegible] الى [illegible] واما التفسير [illegible] الاستقبال [illegible] قال [illegible] ابن عباس رضي الله عنهما معناه اياك نستعين على عبادتك قال السدي واياك نستعين على ما طاقة لنا به قال [illegible] على محاربة الشيطان الذي [illegible] اي لنستعين في امور [illegible] دينا ودنيا [illegible] هذه الاقاويل [illegible] على اداء الحقوق واقامة الفروض وتحمل المكاره وطلب المصالح وقال [illegible] كلك [illegible] وتامل برجاء قوي وتشوق

بكرم ازلي وتتكل على اختيار سابق وتعتصم بسبب غير ضعيف وقال بعض اهل المعرفة اي اطلب العين اي نسالك ان تجعلنا نعبدك كانك
تراك فنقتدي في الحديث الاحسان ان تعبد الله كانك تراه فانك ان لم تكن تراه فانه يراك واما تفسير الكلمتين معا اياك نعبد واياك
نستعين في التيسير معناه اياك نعبد بظواهرنا هي التي في وسعنا اياك نستعين في حفظ بواطننا فانها التي تقلبها كيف شئت او اياك
نعبد على الرجاء واياك نستعين على الخوف اياك نعبد على الشكر واياك نستعين على الصبر قال ابو بكر الوراق اياك نعبد لانك خلقتنا واياك
نستعين لانك هديتنا وقال الامام محمد بن علي الحكيم رحمة الله اياك نعبد فاقبل عبادتنا وان كانت غير صافية واياك نستعين فاعنا وان كنا
غير مستحقين للاعانة وقيل اياك نعبد لانا عبيد واياك نستعين لانك كريم مجيد وقيل اياك نعبد لانك المعبود بالحقيقة واياك نستعين على
لزوم هذه الطريقة وقيل اياك نعبد بالعلم واياك نستعين بان تسقط عنا الدعاوي وتردنا الى رياض الحقائق وقيل اياك نعبد بابداننا
واياك نستعين على المكاشفة باسرارنا وايضا اياك نعبد بالارادة واياك نستعين بالهمة وايضا اياك نعبد فاسقط عنا اياك عبارة
واياك نستعين على المكاشفة فازل عنا عبارة رؤية الاستعانة وايضا اياك نعبد فاجعلنا العابدين لك اياك نستعين فلا تحرمنا معونتك وايضا اياك
نعبد فاخلص عبادتنا واياك نستعين فاعذنا من رؤية عبادتنا وقيلما التعليم بذل المجهود وتلقين سوال العطاء والجود حتى يتفرع على
ذلك المحو والاثبات فان باحدهما ترفع اوصاف العادة وباخريهما تقام احكام العبادة وتنقسم الى محو الزلة من الظواهر ومحو الغفلة
عن الضمائر ومحو العلة عن السرائر وفي كل محو منها اثبات بما يناسبه ففي محو الزلة اثبات المعاملات وفي محو الغفلة اثبات المنازلات وفي
محو العلة اثبات المواصلات فاذا لمعت بذا فقد شرك الا غيره ونفاك واظهرك الحق بما يكون مستورا وهو عين جمعناك قال رجل للشبلي
قدس الله سره مالي اراك قلقا اليس هو معك وانت معه فقال الشبلي لو كنت انا معه كنت انا ولكن محق فيما هو والمحق فرق
المحو لان المحو يبقي اثرا والمحق لا يبقي اثرا وغاية همة القوم ان يمحقهم الحق عن شاهدهم ثم لا يردهم اليهم بعد ما محقهم عنهم وقال الشيخ عمرو بن
عثمان المكي قدس الله روحه بتحقيق المشاهدة قال يتوالى انوار التجلي على قلبه من غير ان يتخللها ستر وانقطاع كما لو قدر اتصال البروق كما
ان الليلة الظلماء بتوالي البروق واتصالها تصير في ضوء كالنهار فذلك القلب وقت المحو والاثبات فاذا دام التجلي دام نهاره
فلا ليل فسالك فقير تراسري درين معنى بخاطر ميگذشت اشعار بدرخشيد برق غيرت عشق + بظهور آمد اين سريرت عشق + ظلمت دوري
وكدورت او + مضمحل شد ز نور طلعت او + لمعات ظهور لامع گشت + آفتاب شهود طالع گشت + چونکه نور قدم طلوع کند + تيغ بر فرق
حادثات زند + ظلمت ممكنات برخيزد + سايه از آفتاب بگريزد + ظلمت سينه صفا گردد + جمله در نور حق فنا گردد + زين تعين كه پرتو
طاري شد + ظلمات رسوم ساري شد + چونکه تعيين ز جاي برخيزد + فرع با اصل خويش آميزد + چند در نقش خويشتن بيني + مردي از
نفس كه خويشتن بيني + پرده از روي كار خود بردار + بين كه كار تو ميكند آن يار + تو همين مظهر ظهور وي + همچو شيشه به پيش نور وي
اي كه در شيشه‌ها نظر كردي + شيشه بر سنگ زن اگر مردي + تا تو در پرده با نظر داري + از جمالش كجا خبر داري + پرده‌ها تو ني بده
برخيز + همچو سايه ز آفتاب گريز + تا جمالش به سيرت من و تو + بنمايد ز صورت من و تو + ليک آن دم ز من نه تو يابد + من و تو كيستيم او
باشد + نقطه چون دائره بسير آمد + وحدتست اينجه جاي غير آمد + شرحت اين نقطه را چو دائره ساخت + تا كسي او را ز دائره نشناخت +

چون مسافر مقیم خواهد شد + دائره هم دو نیم خواهد شد + بعد از آن در اقامت ار باید + آن دو قوسش منطبقه آید + قاب قوسین سر او ادنی
اندرین نقطه می شود پیدا + خط موهوم از میان برخواست + لاجرم نام این و آن برخاست + این قدر گفتم ار دلی داری + حل کن ار
هیچ مشکلی داری + هان ستیزی مکن و زبان درکش + لب به بند و هزار ساغر کش + کار ما سترار خموشی نیست + راز که هنگام خود فروشی نیست
آنچه مالی کمی بگوشش آید + تو خموش کن که در خروش آید +

الفصل الرابع

فی لطائف المذکرین وحقائق العارفین فی هذه الآیة الکریمة اعلم اولا ان ارباب القلوب فی کرامی تعریف العبادة
وجوها قال بعضهم العبادة شغل کلک بما هو شغل اللسان بذکره وشغل النفس بخدمته وشغل القلب بمعرفته وشغل الروح بمشاهدته وقال بعضهم
هی اجلال الرب واذلال النفس وقال بعضهم هی الرضا بالقضاء والصبر علی البلاء والشکر علی النعماء وقال بعضهم هی القیام بحق الطاعات
بشرط التوقیر والنظر الی ما منک بعین التقصیر وشهود ما یحصل من ما قبلک من التقدیر وقال بعضهم هی التبری من الحول والمنة والاقرار بما یعطیک
ویولیک من الطول والمنة قال الشیخ القشیری قدس الله روحه العبادة نزهة القاصدین ومستروح المریدین ومرتع الانس للمحبین ومسحة العارفین بها
قرة اعینهم ومنها مسرة قلوبهم وفیها راحة ابدانهم والیها اشار النبی صلی الله علیه وسلم بقوله ارحنا یا بلال من هو لا ارحنا وبعضی از بزرگان
گفته اند عبادت صیقلی ست که آئینه دل وجنجل جان را روشن میگرداند و دهقانی ست که شورستان نفس و ریگستان بدن را تربیت طاعت
وتقویت استطاعت گلشن میگرداند عبادت صبای صفائیست که ظاهر مرده و باطن افسرده را نسمات نفحات ان لربکم فی ایام دهرکم
نفحات حیات میدهد و شربتیست که سینه بی کینه عابدان را از مرض کدورت بعد ه حرمان نجات میدهد عبادت قصاریست که لباس
تن و ثیاب بدن را که بدنس معاصی و زلات شوخگین گشته است بقوت بازوی و قوه مواد طیب وان تصوموا پاک میگرداند عطاریست
که زهر هلاهل مخالفات را بشهد سهود و رکوع و سجود تریاک می سازد عبادت خوان اکبریست که طعامهای گوناگون رضا و لقا و حوالة
احسان الآء والنعامی مهدوحان پر ور نیست که در حمام مرارت مخالفت نفسانی حلاوت عسل مشاهدت ربانی به بردیان زاویه
طاعت می دهد **اشعار** حیر ایدل عاقل قدم اندر ره حق نه + سر دار قدم از خود و بر فرق فرق نه + استاد ازل درس حقائق بتو آموخت
بر خیز قدم بر سر میدان سبق نه + گر حرف سعادت طلبی از ورق دل + اول رقم عشق بعد ان ورق نه + هر خدمت شایسته که در
وسع تو گنجد + بر درگه اخلاص بیار و بطبق نه + گر هست ترا سر ارا با الحق دلت آگاه + اول ز انا بگذر و لبس وی بحق نه + هر شام معین
ماتم خود دار چو خورشید + صد کاسه پر خون بسر خوان شفق نه + قال بعض الکبراء ایاک نعبد من العبادة ومن العبودیة وقد مر تفسیر العبادة
واما تفسیر العبودیة قال ذو النون رحمة الله العبودیة ان تکون عبده فی کل حال کما انه ربک فی کل حال وکان عبد الله بن مبارک
رحمة الله یقول العبد عبدا ما لم یطلب لنفسه خادما فاذا طلب سقط عن حد العبودیة وترک آدابها وقیل العبودیة ترک آدابها وقیل
العبودیة شهود الربوبیة وقال النصیرابادی قدس سره قیمة العبد بمعبوده کما ان شرف العارف بمعروفه وقال الاستاذ ابو علی الدقاق
قدس سره وروحه لیس شیء اشرف من العبودیة ولا اسم اتم للمؤمن منها ولهذا قال الله فی صفة النبی لیلة المعراج کان اشرف اوقاته
فی الدنیا سبحان الذی اسری بعبده قال فاوحی الی عبده فلو کان اسم اجل من العبودیة لسماه به ذکر الامام الرازی رحمه الله

فی المفاتیح العبودیة اشرف من الرسالة لان بالعبودیة ینصرف من الخلق الی الحق وبالرسالة ینصرف من الحق الی الخلق وایضا بسبب العبودیة
ینعزل عن التصرفات وبسبب الرسالة یقبل علی التصرفات والالیق بالعبد هو الاول دون الثانی وایضا العبد یتکفل المولی باصلاح مهمات
الامة وشتان بینهما وحکی عن ابی نصر الجداری قدس الله روحه انه قال ان الله تعالی اضاف ستة نفر بالعبودیة الی نفسه بعد ان
الجمیع الخلائق عبده الا انه خص هذه الستة تمییزا لکل صنف منهم اما اضافة الانبیاء بالعبودیة الی نفسه وجعل العصمة علیهم قال
ان عبادی لیس لک علیهم سلطان والثانی الاولیاء وجعل المدحة علیهم وقال وعباد الرحمن الذین یمشون علی
الارض هونا الثالث الاصفیاء وجعل التحیة علیهم وقال وسلام علی عباده الذین اصطفی والرابع الاتقیاء وجعل البشارة
علیهم وقال فبشر عبادی الذین یستمعون القول والخامس العارفین وجعل القربة علیهم وقال واذا سألک عبادی
عنی فانی قریب والسادس التائبین عن الذنوب وجعل المغفرة علیهم وقال نبئ عبادی انی انا الغفور الرحیم والسابع
المذنبین المقیمین علی العصیان وجعل الرحمة علیهم وقال قل یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله
الاشارة اول ما نطق به عیسی علیه السلام قال انی عبد الله وصار ذلک سببا لطهارة امه نکتة اذا اقر عبد بانه عبد الله صار ذلک
سببا لطهارة امه فاذا اضاف الله سبحانه وتعالی عباده الی نفسه مرارا فالاولی ان تکون طهارة لعصیانهم نکتة اخری والصاقر
عیسی علیه السلام بوتا اخری انه عبد الله فصار ذلک سببا لرفعه کما قال الله تعالی ورافعک الی فکیف والادعی عبد سبعین سنة ای
یبقی محروما عن الجنة کلا وفرق میان عبادت وعبودیت آنست که در تفسیر میگوید که عبادت بندگی کردن است وعبودیت بنده بودن
عبادت موقتست وآن کردن طاعت است وعبودیت موبدست وآن باندن معصیت ست عبادت کردن آنچه خدای تعالی
پسندد وعبودیت پسندیدن آنچه تعالی کند عبادت مال زکوة وصدقه دادن عبودیت خوش بودن برفتن مال بغارت وسرقة عبادت کردن
کار حق عبودیت کشیدن بار ری ترشی عبادت چیست رضای بی خصومت جزی بمار بی غفلت روزه بی غیبت صدقه
بی منت حج بی ارادت غزوی بی سمعت ذکری بی ملالت وباقی طاعات بی آفات عبودیت چیست صبری بی شکایت یقینی بی شبهت شکری
بی مکرت تحلیتی بی شهوت علمی بی جهالت حضوری بی غیبت کشفی بی سره راحتی بی محنت پیش آمدنی بی رجعت اتصالی بی قطیعت
وصالی بی هجرت وحدتی بی کثرت رباعی چون پیر هستی خود بشکستیم + بی کثرت خود وحدت مطلق هستیم + چون دیده سیه عدم
از رویت غیر از دیده سر بسته بحق هستیم + وقال بعض العارفین بعد اشارة الی ثلث العبادة والعبودیة والعبودة وتفسیر العبودة ترک
الدعوی واحتمال الاذی وحب المولی وقیل هی ان لا تکون للدنیا عندک خطرة ولا للکونین فی قلبک اثر وقیل هی حفظ الحدود والوفاء بالعهود
والرضاء بالموجود وترک طلب المفقود وقیل علامة العبودیة ان لا یرید فی رضیتک الارادة فی التواضع ولا یرید فی مالک الارادة فی النجاة
ولا یرید فی عمرک الارادة فی الطاعة ثم اعلم ان کلا من هذه المراتب الثلاث طائفة تختص بها فالعبادة لعوام المؤمنین والعبودیة للخواص
والعبودة لخاص الخاص فحینئذ العبادة لاهل الشریعة والعبودیة لاهل الطریقة والعبودة لاهل الحقیقة وقال الشیخ ابو علی الدقاق قدس
سره العبادة لمن له علم الیقین والعبودیة لمن له عین الیقین والعبودة لمن له حق الیقین وقال ایضا العبادة لاصحاب المجاهدات والعبودیة لارباب المکاشفات

العبودة صفة اهل المشاهدات وقیل العبادة لاهل المحاضرات والعبودیة لاهل المکاشفات والعبودة لاهل المشاهدات فالمحاضرات حضور القلب
وتکمل بتواتر البرهان وهو بعد وراء الستر وان کان حاضرا باستیلاء سلطان الذکر ثم بعده المکاشفة وهو حضوره بنعت البیان غیر مفتقر فی هذه
حالة الی تامل الدلیل وطلب السبیل ولا مستجیر من دواعی الریب لا محجوب عن نعت الغیب ثم المشاهدة وهی وجود الحق من غیر بقاء تهمة فاذا اضحی سماء السر عن غیوم
لستر فشمس الشهود مشرقة عن بروج الشرق فصاحب المحاضرة مربوط بآیاته وصاحب المکاشفة مبسوط بصفاته وصاحب المشاهدة ملقی بذاته وقیل صاحب
المحاضرة یهدیه عقله وصاحب المکاشفة یدنیه علمه وصاحب المشاهدة ملقی بذاته وقیل صاحب المحاضرة مربوط بآیاته وصاحب المشاهدة یمحوه معرفته وقیل العبادة
للعابدین والعبودیة للعارفین والعبودة للواصلین وتحقیق ذلک بالفارسیة عابدان در مقام عبادت هنوز در تلاطم امواج بحار تعبدات مغلوب اند عارفان
در مقام معرفت از مرتبهٔ نفس بدرجهٔ علی منقلب اند و واصلان در مقام وصلت در بحر گشته متخلق باخلاق محبوب اند یا چنین گوئیم که عابدان پابستهٔ
تکلیفات اند عارفان شایستهٔ تشریفات اند و واصلان وارستهٔ تعریفات اند یا خود بوجهی دیگر تقریر کنیم عابدان تجار وار قدم در کشتی شریعت
دارند عارفان عیار وار سپر در دریای طریقت دارند و واصلان اشطار دار رهیک در واس حقیقت دارند یا بعبارت دیگر عابدان
بحاوراتی اند که پابستهٔ راویهٔ عبادت برسم عادت اند عارفان مسافرانی اند که سرگشتهٔ بادیهٔ مردم خوار معرفت اند و واصلان مقامرانی اند
که باز مدهٔ نقد کونین در مقامرخانهٔ محبت اند **اشعار لمولفه** دلا بجلقهٔ رندان سر عشق درآ + که از شراب لقا جرعهٔ دهند ترا +
بیا و هر دو جهان ایشان در اندر + درین قمار بیک داو هر چه هست درآ + اگر لقا طلبی اول صفا باید + که تا صفا نشوی کی بری بی لقا +
ز ظلمت بشریت چو بگذری برسی + باین حضیض در آیات براوج اوادنی + بدات هستی خود راتوا میان برداز + دگر مبین که جمال که
می شود پیدا + بکوش تا که زهمت غبار برخیزد + که تا معاینه بینی ظهور نور خدا + اگر تجلی نور قدم همی خواهی + مبین نقاب حدوث
از جمال خود بکشا + و بعضی از اهل تحقیق در تعریف این سه مقام اشارتها نموده اند که حاصل آن باین راجع ست که عبادت مقامی ست
که در وی سرویان رو ایای حمول متابعت **وما محمد الا رسول** قدم در دائرهٔ شریعت نهاده فیض از سحاب علم الیقین برداشته اند
عبودیت درجهٔ ایست که در وی یابندگان در وصول رخت اقامت بر تخت استقامت در سرا پردهٔ حقیقت انداخته لذت مشاهدت
از عین حق الیقین پرداخته اند نوعی دیگر عبادت مقامیست که در وی نفس شیطانی از حضیض امارگی ان النفس لامارة بالسوء
بدرجهٔ لوامگی و لا اقسم بالنفس اللوامة ترقی مینماید عبودیت معراجی ست که در وی نفس انسانی از مرتبهٔ لوامگی بدرجهٔ مطمئنگی یا ایتها النفس
المطمئنة عروج می نماید عبودیت سریر سروری ست که در وی لطیفهٔ روحانی از لباس طبیعگی بیرون گشته بالطف ربانی دست موافقت در گردن
مواصلت در می آرد که ارجعی الی ربک راضیة مرضیة بعبارت دیگر عبادت حکیمی ست که بیماران مصابح گناه را توفیق انابت بیق گردانیده
از آتش جحیم میرهاند عبودیت کریمی ست که تهی دستان مفلس الصاعات طاعت از راه داشته بدرجات جنت النعیم میرساند
عبودیت ندیمی ست که عاشقان مخلص الطرح ست از کونین بر دوخته بخلوتخانهٔ رضا و لقای رحمن رحیم می دواند **اشعار**
سحر از عشق میگفتم نوید وصل دردادی + بخلوتخانهٔ قدسم دری از غیب بکشادی + سرم عیش مشتاقی که بی می بود و بی ساقی +
از آن خمخانهٔ باقی هزاران جام دردادی + اساس قصر هستی میرساندم و قیق طارم + دریغا ای ساقی زندگانی شست میادست +

دلا گر خاک گردی در رهش غم نیست کز آهم + بکویش که رود بادی چو جان همراه آن بادی + تو شاه عالم جانی بتخت سلطنت سلطانی زیبائی
سبحانی درین زندان چه افتادی + ترا در مکتب حکمت خلیفه زان همی خوانند که هر گو بنگرد داند که شاگردی چه استادی + نخستین اول از بار
غم شکست ما چه غم داری + کدامی خانه ویران شد که در وی گنج ننهادی + وانا نقل الکلام الی قوله ایاک نستعین ذکر فی شرح التاویلات
ان قوله ایاک نستعین یحتمل وجهین احدهما الامر بطلب المعونة منه فی قضاء حوائج دنیاه ودینه ویحتمل الامر بطلب التوفیق لما امر به من
التوحید والعبادة والعصمة عما ینهی عنهما من اضدادهما بقوله ایاک نعبد فان التوفیق والعصمة من معادن الطاعات ودلیل
ذلک انه ذکر علی اثر الامر بالعبادة والتوحید وکذلک آخرت سنة الاخیار وعادة الصالحین من طلب المعونة من الله تعالی وهی التوفیق
علی اداء الطاعات والخیرات التی ترجع الی الدین والعصمة عن ارتکاب اضدادها دون الامور الدنیویة ثم الآیة حجة علی المعتزلة فان الله
تعالی امرنا بطلب المعونة علی الطاعات وعند المعتزلة قد اعطی الله تعالی المکلف جمیع ما هو معونة علی اداء ما کلف به من التوفیق والعصمة
والترجیه لو بقی شیء مما یتحقق به اداء ما کلف لم یعطه للعبد لم یستحسن من الله تعالی التکلیف به فاذا کان عندهم جمیع ما اصلح بالعبد فی الدین
قد اعطاه الله تعالی ولم یبق فی مقدوره ما هو صلاح فی الدین ولطف فی اداء الطاعات کان الامر بطلب المعونة من الله تعالی
یتضمن انواعا من القبح والفساد احدها ان هذا امر بطلب ما قد اعطی کما له اطلب ما اعطی یکون کتمانا للعطیة وکفرانا للعطیة کفران صنیعات
الله تعالی امره بان یکفر ویکتمها وطن مثل بالله کفر والثانی انه اذا لم یبق فی مقدور الله سبحانه عندهم ما فیه صلاح للعبد فی الدین بل قد
اعطاه بکماله فکان طلب ذلک تعنتا منه اظهارا لعجزه عن اعطاء ما یسأله فکان الله تعالی علی زعمهم امر العباد بما یتضمن تعجیزه وذلک محال
مما یؤدی الیه مثله والثالث ان من طلب شیئا لیس عند المطلوب منه ذلک کان هازئا به فی العرف فکان الامر به یتضمن الامر بالهزء علی الله
سبحانه وتعالی الله عن ذلک علی انهم ان سلموا انه بقی عند الله من الالطاف التی تطلب فنقول هل قدر الله تعالی ان یمنع ذلک الذی یطلب مع التکلیف
ما دام العبادة ام لا فان قال ان الله تعالی ان یمنع مع التکلیف فقد ترکوا قولهم انه لا یجوز ان یکلف الله عبده التی من الطاعات ولا یعطیه جمیع
ما یتحقق به تلک الطاعة من المعارف والمصالح وان قالوا لیس لله منعه بل یجب علیه الاعطاء علی وجه یصیر المنع تارکا لما هو الواجب فی الحکمة
فیکون جائرا فیصیر معنی طلب ذلک من الله فی التقدیر هو الترک طلب الجور کانه قال اللهم لا تجر من هذا اعتقاده بریء فالاسلام منه اولی و در تفسیر
سراج و تاج آورده است که در ایاک نعبد و ایاک نستعین بیان مذهب سنت و جماعت است زیرا که مخالفان دو قسم اند منکران عبودیت
و آن مجبران و مرجیان اند که گویند ما مجبور قضا و قدریم چون درخت که اگر بادش بجنباند بجنبد واگر نه از این سخن دو نوع کفر تولد کند باطل کردن
ثواب ونفی عقاب زیرا که ثواب و عقاب بار بسته باختیار است والجبر یسلب الاختیار وقسم دوم منکران ربوبیت و ایشان قدریان معتزله اند
که خیر و شر همه بخود اضافت کنند وگویند حق تعالی چون آلت آفرید وقوت داد و فرمان فرمود بنده مستغنی شد و از توفیق و نصرت بیرا احتیاج ندارد
و از این قول نیز دو باطل حاصل آید یکی آنکه خود را خالق افعال خود گویند و دیگر آنکه خود را از تعالی بی نیاز دارند مذهب اهل سنت و جماعت
آنست که هم مقر اند بعبودیت و هم بربوبیت عمل را بخود اضافت کنند وگویند ایاک نعبد و توفیق عمل را از خدای عزوجل التماس کنند وگویند ایاک
نستعین و ایضا در معنی اشارتست بدو رکن عظیم ست از ارکان دین و مدار روش دینداران برین دو رکن است اول تخلیة النفس بالعبادة

بالاخلاص یعنی خود را آراسته داشتن بعبادت بی ریا و طاعت بی نفاق و تزکیة النفس عن الشرک والالتفات الی الحول والقوة یعنی پاکیزه کردن نفس از شرک و فساد و تکیه بر حول و قوت خود ناکردن آن تخلیت اشارتست هرچه باید در شرع و این ترکیب عبارتست از هرچه نباید در دین در کشف الاسرار رشیدی آورده است که در نگر بدین دو کلمهٔ مختصر که جملهٔ شرایع دین ازین دو کلمه مفهوم می شود اما کسی که در دل آشنائی و روشنائی دارد تا حقیقت او بیند جوامع الکلم بدانی و معنی اختصر لی الکلام اختصارا التماسی اگر گویند که اگر کلمهٔ ایاک مقدم ذکر نفرمودی و نعبدک نستعینک گفتی معنی بحال خود بودی و رعایت اختصار و ایجاز نمودی و خیر الکلام ما قل و دل جواب آنست که واین از الله تعالی تعلیم است تا هیچ چیز را بر الله تعالی پیش نکند و نظر که کند از الله کند نه از خود با الله از الله تعالی بعبادت خود نکند از عبادت خود با الله تعالی پیر طریقت شیخ الاسلام انصاری گفت قدس الله روحه از اینجاست که عارف طلب از یافتن یافت نه یافت از طلب و سبب از معنی یافت نه معنی از سبب مطیع طاعت از اخلاص یافت نه اخلاص از طاعت عاصی معصیت از عذاب رسید نه عذاب از معصیت از برای آنکه رهی در هر دو سابقه ازلیست نه دست او نه استطاعت نه عجز نیست هیچ کار را سبب پیش نتواند یافت هر که او چنداشت وی از الله خبر نداشت از اینجا بود که مصطفی صلی الله علیه و علی آله و اصحابه و احبابه اجمعین گفت او که چون در کار بود ندا لا احصی ثناء علیک الله ثناء ذکر معبود در ایستد داشت و ادب خطاب در آن نگاه داشت لا جرم او را فضل امید بر موسی علیه السلام که گفت آن معنی ربی سیهدین موسی علی نبینا و علیه السلام از خود با الله تعالی نگریست و مصطفی صلی الله علیه و سلم از الله تعالی بخود نگریست این نقطه جمع است و آن عین تفرقه و مستان مائیم پیر طریقت گفت از وی با او نگریستن از خود با او که دیده با دیده در پیش است و دل با دوست نخستین در مقامات شیخ ابو الحسن خرقانی قدس الله روحه آورده است که شیخ ابو الحسن گفت نور الله مضجعه که چون هستی او نگریستم نیستی خود نگریستم هستی خود نمود درین اندوه بماندم با دل پر حسرت از حق ندا آمد که هستی خود اقرار ده گفتم مرا بس نمای تا اقرار دهم گفت هستی من اقرار ده گفتم بحز تو کیست نه خود گفته شهد الله انه لا اله الا هو **لمؤلفه** بلغه الله ساه **اشعار** کسی عاشق معشوق خویشتن همه اوست + حریف خلوت و ساقی انجمن همه اوست + اگر بدیدهٔ تحقیق بنگری هستی + که ناظر دل و منظور جان و تن همه اوست چو اندر آینهٔ دل فتاد عکس رخش + جهان نمود که در جسم جان من همه اوست + اگر تو خرقهٔ هستی خویش پاره کنی + نظر کنی که درین پیرهن همه اوست + ز جام عشق نه منصور بیخود آمد و بس + که دار بر سر همین گفت با رسن همه اوست + که سر دو بوی قرن ساخت ما اویس قرن + بجستم حق چه اویس چه این قرن همه اوست + نه سوز عشق کمند آشکار و بادیشد + چو دل بدید که در سر و در علن همه اوست + مگو که کثرت اسا القیص وحدت گشت + تو در حقیقت اشیا نظر بکن همه اوست + تعین ست که اعتبار او ست + نه اعتبار گذر کن که ما و من همه اوست + چو مانی که بهر سر دهان نی لب خویش + بهاده بر دهن عاشقان

دهن همه اوست + چه حاجی باده و جامی که دام ساقی وست + خموش باش معلمی دم مزن همه اوست

الفصل الخامس فی اشارة اهل الاشارة فی هذه الآیة الکریمة و درین فصل هشت اشارت مرقوم کالک بیان و مطوم سلک بیان میگردد اشارت اول بدانکه این آیت پنجم آیة الحمد ست و پنجم حکایت از فاتحه است از بهر آنکه در ایاک نعبد پنج رکن مسلمانی میگوید و در ایاک نستعین پنج رکن مسجد ایاک نعبد اینجاست که پنج رکن اسلام ست و ایاک نستعین آنجاست که پنج اصل نماز ست از بهر این اسلام

پنج رکن ترتیب داد و بنی الاسلام علی خمس و بدین جهت استعانت را بنماز اختصاص داد واستعینوا بالصبر والصلوة پس چنانکه اسلام
برین پنج بنای مسلمانی بر پا است ستون بر جا است الصلوة عماد الدین فمن اقامها فقد اقام الدین و حقیقت اسلام چیست
گردن نهادن آنجا بگو ایاک نعبد سر باز چیست غرا کردن انجا بگو ایاک نستعین اشارت دوم این آیت چهار کلمه است که مبنی چهار
ارکان عالم فرشی است و مقوی چهار فرشته حامل عرش است ایاک نعبد دست مایه چهار ارکان عالم فرشی است و ایاک نستعین
سرمایه چهار مقرب عالم عرشی است قوت عبادت برابطه چهار ارکان این جهانیست علاء اشباح ماست انزل لکم من السماء
ماءً و مدد استطاعت بواسطه چهار اعیان آن جهانیست که مدار ارواح ماست ویستغفرون لمن فی الارض پس معنی ایاک
نعبد یعنی ترا پرستیم در جهان گلین که در تصرف ماست و ایاک نستعین از تو یاری خواهیم در عالم اولین که در تعلق تست ایاک نعبد
ترا پرستیم که بندگان توئیم و ایاک نستعین از تو یاری خواهیم که خداوند مائی ایاک نعبد ترا پرستیم بآب و گل و ایاک نستعین از تو یاری
خواهیم بجان و دل اشارت سوم از اول سوره تا آخر این آیت هفده کلمه است چرا که حقیقت بندگی کردن در نماز پیداست و سر
یاری خواستن در صلوة هویدا پس ایاک نعبد بهفده رکعت فریضه میگذارد و در ایاک نستعین هفده رکعت سنت بجا می آرد و در
نظر بحداد ارد و خود را باستعانت بادمی سپارد و اشارت چهارم این آیت نوزده حرف است از بهر آنکه باین نوزده حرف ابتدا اشارت
میکند که ایاک نعبد وهم باین نوزده حرف از آن نوزده زبانیه پناه می جوید که و ایاک نستعین بنده را هفت ستاره و دوازده برج
در شاهراه اول اند که قضا خدای عز و جل و علا بادمی میرسد و نوزده زبانیه در جاده آخر اند که عمل بنده باو میرسد چون بنده گوید ایاک نعبد
ایاک نستعین این نوزده حرف رو برل نهاده و در بند آن نوزده برج و سیارات بر قلعه هفت آسمان سموات نگاه دارد تا قضا و قدر
ازو بد نیاید و بارهین نوزده حرف را باید آورده آن نوزده زبانیه را بر در بند هفت درکه دوزخ در بند کند تا ضرر ایشان به بنده
نرسد این نوزده حرف عوض بنده و فریاد رس اندران سهم شکلها که می از بدار قسمهای بد و بهم در آید آنگاه می دارد بدار انجام بود و ذلک تقدیر العزیز
العلیم اشارت پنجم از اول سوره تا آخر این آیت هفتاد و سه حرفست که بر آن هم اعتقاد و سه طرفست از بهر آنکه بهار مناجات گاه بنده است المصلی
مناجی ربه و طور سینا دیدارگاه بنده الصلوة میقات المصلی بنده اندرین مناجات صفت موسی صلوات الله و سلامه علیه بجای خود
و دعای علا موسی با هفتاد کس بمناجات شد و اختار موسی قومه سبعین رجلا از خزانه کرم و ضیافت خانه نعم آیت
موسی علی نبینا و علیه السلام عطا فرمود ولقد آتینا موسی تسع آیات ای درویش عقل تو موسی ست این هفتاد حرف را
بمناجات می برد و آن نه آیت کار برای موسی علیه السلام از نه ملکوت حجاب بر داشتند که تا این نه حرف باقی پرده نه ملکوت از نظر
عقل بر میدارند و از ملکوت سمواتش در می گذراند الصلوة معراج المؤمن اشارت ششم باز اندرین آیت دوازده نقطه است
از بهر آنکه چون عدد قوم موسی علی نبینا علیه السلام و معجزه او علیه الصلوة والسلام اندرین آیت مسطور افتاد این حروف بر متابعت
قوم موسی علیه السلام دوازده سبط شدند و این دوازده نقطه ایشان از دوازده سبط افتاد اشارت هفتم باز از اول سوره
تا آخر این آیت بیست و هشت نقطه است اشارت تا که در این دوازده نقطه صنعت برج گرفت و آن بیست و هشت نقطه بر مثال

ست وہشت منزل ہست از برای نماز پیدا کرده که ہمار ماہی ست که نور این ماه بر صحرای ابدی می تابد والقمر قدرناه منازل لاجرم ماه
زد کلمه ایاک نعبد صحرای بندگیست روشن می کند و ما ایاک نستعین میوه طاعت را رنگ می دہد پس این بیست وہشت نقطه بیست
ہشت منزل ست این قمر دین واین قمر الیقیں یا اشارت ہشتم بار اندرین آیت دو تشدید ست که درین دو چیز شدید ست یکی
بندگی که ایاک نعبد ویکی در یاری خواستن که وایاک نستعین یک تشدید پشتی آن عبادت ست و دیگر تشدید یاری دہنده عابد است
لعنة الله ایاک نعبد یعنی ترا پرستیم بعلم وایاک نستعین از تو یاری خواہیم بمعرفت اما ایاک نعبد ترا پرستیم بدانش و ایاک نستعین از تو یاری
خواہیم ببینش جنید گفت قدس الله سره که پادشاه عالم تعالی وتقدس وتعظیم بگزید جماعتی را شناخت بندگی خود تا او را یگانگی
پرستید پس ایشان را از ان پرستش بدر آورد بوجود شان بیا کرد و بدان کارگذاری که خدا کرده بود حق علا ایشان بقوت و بندگی
و انستند کردن آنگاه گفتند وایاک نعبد یعنی از تو یاری بخواہیم به بندگی کردن ما پس نجه ایشان از رعایت حقوق خدمت ستان
بینا گردانید تا گفتند وایاک نستعین یعنی از تو یاری بخواہیم به بندگی کردن ما حضرت خداوندی ترا تا ہم تو ترا پرستیم و ہم در پرستش
واز تو یاری خواستیم تا بر مان پرستش آن یاری خواستیم تا بر مان پرستش آن یاری دادن ترا شکر گذاریم وصلی الله علی خیر خلقه محمد وآله
واصحابه واحبابه اجمعین وسلم تسلیما کثیرا کثیرا

الفصل السادس

در اسرار ہذه الآیة من لطائف اہل الدرایة و درین فصل از اسرار فرع و اصل ہشت سر بیین مبین میگردد
سر اول آنکه سر ایاک دیریه است که اشارت بخدا و ندی اوست و حقیقت نعبد با ریه است که از بندگی تست ایاک رمز خطاب ازلی
ست از دہان بنده مر حضرت عرشی را نعبد عمر عبادت با منتہاست و جهان خمیده مرجناب قدس آلہی با حاصل کرده از بالای ایاک
با نشیب نعبد چندین ہزار سال راہست از سر آنکه ایاک نعبد اشارت بقدم حق ست سبحانه ونعبد عبارت از قدم خلق کاف
ایاک در ازل می تابد ہمه ازل از روز روشن ست مر تو نقطه نون نعبد از ابد می در افتد جمله ابدار و مور است ہر دو کلمه از قرآن ست
و قرآن قدیم ست اما ایاک اشارت لم یزل دیده است و نعبد عبارت از لم یکن بر بدیده تحقیق این سخن آنست که ازل مکرم خود بیاست
بندگان بداشت از خود با خود بیابت ایشان گفت ایاک نعبد از سر آنکه ایاک اشارت بعزت اوست بذات منزه و مقدس خود
نعبد بیر گفته حق ست پیش از وجود عابد تا بنده داند که بندگی بنده نه بنده است بلکه بخدا و ندست واین سر معنی این سخن ست
که فرموده است لایزال العبد یتقرب الی الله بالنوافل حتی احببته فاذا احببته کنت سمعه وبصره ولسانه ویده و رجله فبی یسمع وبی یبصر
وبی ینطق وبی یبطش وبی یمشی واما دریغ که بوح کبریائی این سخن در زاویه حدوث می گنجد و عماری بیان و تقریر این تحقیق در
ساباط رباط حدثان برنمی گیرد ہر چه بود کاف ونون کن فیکون گذر گیر جمله بندگان عرصه ازل ست و ہر چه از عدم قدم در عالم وجود
نهاد ہمه عراقی ره قدم ست مر بر این جمله باید نهاد تا بحضرت کبریا رسی و حقیقت این سخن اینجا دریابی مهور دست قدرت
نقش فطرت بر تخته عدم پدید بیاورده بود و نقش بند ازل رقوم عمل بر لوح ہستی پیدا کرده بود که ایاک نعبد اشارت کاف خطاب در بیا
کلمه درست کرده بود و نون نعبد آن کاف متصل می بود و ہرگز سود که گوینده ایاک نستعین با این سخن گویا شود پس تو این سخن ازلی ابدالی

ازلی تو کرا ایاک نعبد این استعانت ادعی اندرین تدبجو ایاک نستعین بیین قانون عبادت عابد پیش از آمدن نستعین گشت و ایاک نعبد بیین
سوال استعانت نستعین پیش از حدوث مبرهن شد و ایاک نستعین هان و برهان الآن حصحص الحق لیس فی الوجود غیر الله سر از دریای وجود
بر آورد و ماهیت ادراک رسید از پردهٔ غیب بدر افتاد فی نطق و نی سمع از حجب کبریای ظاهر شد و ما ینطق عن الهوی از مشرق ازل سر زد
ان هو الا وحی یوحی اشراقش از قدم بر حدوث افتاد وقت آن آمد که خریه دار رسید در حریه در رسد هنگام آن رسید که راز دل بر دهیم
دهان مهر بر سد **ابیات** خمش کهم که کسی فهم این کلام ندارد + حکایت ست حدیثم که اختتام ندارد + ممری که مسیر راه نیست هیچ بشر را
کجا بشر که ملک نیز اس مقام ندارد + رهای خوف ندانم کجا ظلام ضیا + فضای عالم وحدت صباح و شام ندارد + گذشته ایم ز احوال و حیک
ماست مقامات + رسیده ایم بجائی که هیچ نام ندارد + **سری دیگر** ایاک نعبد و ایاک نستعین باگفته بودیم که راه کوفته را طریق معبد گویند
پس بندگی کردن و عبادت بجا آوردن آن بود که خود را جادهٔ شریعت گردانی و اطراف اعمال و جوانب احوال را شاهراه حقیقت مسافر
ساری تا قافلهٔ قرآن بر جادهٔ اعمال و احوال تو گذر کند کاروان وحی بر جمله حرکات و سکنات تو بگذرد سلطان قرآن اعمال و احوال ترا راه
کوفته کند بادشاه وحی اطراف و جوانب ترا طریق معبد گرداند آنگاه تو عابد باشی و احوال تو طریق معبد بود و سایه مثلا اول آیة اقیموا الصلوة
را در اوقات معین و ساعات مرتب اعمال احوال خویش روان گردد اعمال احوال خویش اشاهراه این آیه گردان تا گرد تو بطریق بنا گردد و روز تو تمام سپار
شود بار آیت آتوا الزکوة را راه را اموال خویش یکتا تا مال تو پایمال آیت و اتوا الزکوة شود تا چون اموالت جادهٔ معبد باز شد و اموالت
شاهراه کوفته زکوة گشت نام عابدی گیری صفت و بندگی پذیری آنجا که آیت زکوة در شاهراه اموالت گذری کند سنگ ریزهای بخل را
از راه ایمت ازلی بر چینی تا مالت طریق معبد وحی گردد و آنجا که آیت صلوات بر جادهٔ احوالت می گذرد شاهراه او بخار و خشوع و خضوع
بروبد تا احوالت جاد معبد شرع شود بعد از آنکه این عبادت حالی در احوال تقدیم رسانیدی و این حدمت آلی در اموال بجا آوردی
آنگاه هر یک از اعضا و جوارح خویش را طریق معبد شرع ساز و جادهٔ کوفته بندگی گردان مثلا هر کاروان شنوائی و قافلهٔ بینائی که اندرون تو
برون آید و هر گروه گویائی و زمرهٔ بویائی که از دریچهای نقالت بدر آید که جهار کش جملهٔ شریعت باشد و نیز از هر چه برون عالم هست و درون
بشهرستان نهاد تو بدر آید که پیش آهنگ همه قافله سالار وحی الهی باشد تا جمله اعضا و جوارح تو طریق معبد شرع و شاهراه کوفته وحی گردد
آنگاه ایاک نعبد که تو گوئی بکمال بندگی باشد و ایاک نستعین تو از غایت افکندگی بود ما از نقطهٔ دل با طریق معبد بندگی گردد دشوار ترست
از بهر آنکه صد هزار ساله از شاهراه دل سراه سر این بیابان بی پایان دل و این صحاری بی تلاقی سینه تو دار که از هر یکی از راههای بگمراهی باید
آن تقلب این آدم بی کل واد شعب بس بدانکه در بیابان دل قافلهٔ تفکر و تدبر می گردد و در نواحی جان کاروان اندیشه و تمنا سفر میکند
می باید که آلاء و نعماء خدا جل و علا این قافله را قلاوزی کند و آیات بینات بار خدا سبحانه و تعالی این کاروان را پیش آهنگی بجا آرد تفکر
وفی آلاء الله و لا تفکروا فی الله کالای بازرگانان بادهٔ دل قیمتی تر باشد و متاع مجاهدان ولایت جان بیش بها تر بود از بهر آنکه وقت بود
که بازرگان فکر یک ساعت بر سر بازار عقل در ولایت دل چندان سود کرد بیاید که مجاهر طاعت در نواحی قالب اهل معتاد
سال نماز و روزه بیابد تفکر ساعة فی اختلاف اللیل و النهار خیر من عبادة سبعین سنة صیام نهارها قیام لیلها

و بندگی روح آنست که جان طریق بندگی و عبادت موبد دارد تا صفی گردد و از برای قافلهٔ الهام مستعد باشد تا ... سفر ار
وان اسرار با متاع انوار از بارگاه خدا بر وی گذر کنند و همه بر ایشان بر اثر قافلهٔ نورانی با کالای معانی از بارگاه ربانی آیند و سفر کنند آنگاه
ان تو طریق بندگی و عبادت از سر شود و روح از جاده کوچه الهامات قدم گردد و از عبادت عقل آنست که در ولایت
مسل کاروان حکمت و آن سرای پر کاروانست و آنچه در ذرات آفرینش هست جمله تجارات حق است اندرین کاروان
و آنچه حکمت الهی است بازرگانان ولایت ... اند که در تجارت ذات اشتغال داشته اند و این جمله قافلها از جوانب وجود چون کوچ
کند بر سواد عقل گذر کنند پس عقل بنده می باید که طریق معنی این کاروان بداند و مقل علا تا چون در سورة الحمد بنده گوید ایاک نعبد این آواز
حمد ذرات وجود بر آید چون گوید ایاک نستعین این صدا از ملای دل و جان و روی بارگاه کبریائی ... و الیه یصعد الکلم الطیب
سری دیگر ایاک نعبد و ایاک نستعین آنکه ... آسمان و زمین و آنچه مابین آن و این سه همه یک بندهٔ خداست سبحانه و تعالی
وان من شیء الا یسبح بحمده ولکن لا تفقهون تسبیحهم که هر ذره از ذرات وجود تا قیامت عبودیت او افتخار نموده ان کل من فی
السموات والارض الا آتی الرحمن عبداً ... بزرگ بباید دید و ایاک نعبد ... ما بشنید تا اسرار
این سخن واقف شوی و بدینها این معنی مطلع گردی گوش هوش ... باید و نور جان ... استماع باید فرستاد
از دهان هر ذره که در وجود ... که در هستی هست آواز ایاک نعبد شنوی و آوازه ایاک نستعین سماع کنی اما حمد
ذرات وجود او لا ایاک نستعین بگوید ... ایاک نعبد ... تو ... ایاک نعبد ... ایاک نستعین قوت
نزول وجود ... اما آنچه گفتیم که این عالم یک بندهٔ خداست سبحانه و تعالی بدان که عالم دو قسمت خلق و امر و جان جهان
خلق او قالب عالم است و جان او امر خدا ... و من آیاته ان تقوم السماء والارض بامره الا له الخلق والامر هر دو
حضرت او باید ... هو الحی القیوم پس عالم جانوری بزرگ است و آن هفت آسمان ... این جانور است و این هفت
زمین هفت اعضا ... این بنده است و عالم پدر است و عالمیان پسر اند پدر را عالم کبیر گویند و پسر را عالم صغیر
ما این ... پسر است و این پسر مقلوب پدر است زیرا که آدمی را هفت آسمان در سر است و هفت زمین در پوست
هفت زمین ... این عالم که بندهٔ اعظم است از آن روز که از عدم بوجود آمده است در بارگاه کبریائی حق سجود آمده ملکه وجود
وجود سجود اوست و له یسجد من فی السموات والارض و این سجود بندگی عالم است و این انقیاد چاکری جان است که بارگاه
حق را ایاک نعبد گوید و این بندگی ایاک نستعین می جوید و این جانور بدهان هر ذره ثنای خدای جل علا می گوید وان من شیء الا یسبح
بحمده و اعضا و اجزای هر موجود بندگی خدای کند ان کل من فی السموات والارض الا آتی الرحمن عبداً سری دیگر
اندر این زیان که آدمیان که قرة العین عالم اند پدید آمده و این جگر گوشگان جهان پیدا شدند خوی پدر گذاشتند و ست تا آنکه
پراکنده احوال و متفرق المآل شدند بعضی بعضی را خدای گرفتند و بعضی از بعضی یاری خواستند جماعتی زر و سیم را بندگی کردند
عبد الدرهم ... عبد الدینار ... هوا و هوس را پرستش نمودند ... اندرین جهان ...

خویش خواستند آنچه تو بینی که دنیاداران یکدیگر را خداوند می خوانند آن رسم قدیم است که او را خداوند می خوانند ایاک نعبد و ایاک نستعین در خطاب بود بزبان حال
بار طائفهٔ طبائع و ارکان ابتدای گرفتند ارکان را می پرستند و از طبائع یاری میخواهند ایاک نعبد ایشان تا بارگاه بیش نمی رسد و ایاک نستعین ایشان
تا بطبائع بیش نمی پیوندد و بار طائفهٔ دیگر کواکب می پرستند و از نجوم یاری می خواهند ایاک نعبد ایشان بستاره می رسد و ایاک نستعین ایشان
بکواکب می پیوندد و بیشتر خلائق ازین قبیل اند و ارکان این سبیل اند همه بر تفاوت درکات ایستاده اند و تمامی همت ما این معبود
آن داده خوشا بلند همت عارفی از جمله معرفت عاشقی که بر ورا از جملهٔ آفرینش بانگ و ندائی دری همانا تشکر کون گویان بر وحق آرند انی
وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض [illegible] خود دار دل کس چون گوید ایاک نعبد آواز او [illegible]
گوید ایاک نستعین فریاد ابقدم پیوند دار هزار کس که گوید ایاک نعبد یکی است گو باشد و از صد هزار کس که گوید ایاک نستعین آواز
یکی بجناب قدس الهی رسد پس ما این نظر عالم بتخانه بزرگ است و کلیسای اعظم است که جمله خلائق اندرین بتخانه از خدا باز مانده اند
مخاطب بخطاب ایاک نعبد و ایاک نستعین بالتشابه اند [illegible] که نور خدا جل و علا پیدا گردد و بتجلی جلال و جمال بار خدا عز تعالی
هویدا شود و [illegible] حجاب بردارد و صمدیت پرده برانداز ازل ظاهر گردد قدم جمال نماید این کاف خطاب در مخاطب اصلی آرد
در سجات ازین خطاب ابدی سر معرا از ان بار دیگر این خطاب مستطاب [illegible] اهل صد هزاران هزار راهین علم و عمل [illegible]
تا [illegible] غزل ای در گلستان دلم صد گل بهار از عشق تو + نالان بهر گل بلبل چون من هزار از عشق تو +
[illegible] گلستان مست باغ و گلستان مست + هر لحظه در جان مست صد خار خار از عشق تو + چون گل دریدم پیرهن چون لاله ام
خونین کفن + سرگردون جان من باغ و بهار از عشق تو + تا کی دلم مجروح [illegible] + تا چند غرق خون بود جان فگار از عشق تو
از عشق تو مجروح دلم در زخم غم [illegible] چون دلم + [illegible] همچون دلم صد یادگار از عشق تو + [illegible] لا یعقلم گر قید هستی بگسلد + دیگر باید اندر
دلم صبر و قرار از عشق تو + از صیقل نور لقا [illegible] ام از دل ما + تا تو بیایم ترا آئینه دار از عشق تو + تا کرد اسرار نهان مسکین
معین را من بیان + اندر میان عاشقان شد شهرهٔ بازار عشق تو + شعر دیگر اول ترا باید دانست که جان پاکیزه و عقل صرف
هر دو مقربان جناب خدا و خاصگیان حضرت بار خدا اند سبحانه و تعالی از ان عالم پاک باین جهان خاک [illegible] آمده اند و از ان [illegible]
همین باین قسطنطنیه کمین بجنگ آمده اند با نفس که قیصر روم و کفر و طغیان است تیغ زند و با هوا که کسری کافرستان مغان است
جنگ کند انبیا که زبان ازل و ترجمان قدم اند این دو مقرب را تعلیم داده اند که گویند ایاک نعبد یعنی اندرین سفر عبادت جای جان
و عرصهٔ این کعبهٔ دلیل ترا می پرستیم و آواز بر دارند که ایاک نستعین یعنی اندرین سفرگاه جان و در [illegible] قسطنطنیه [illegible] یاری بار تو
میخواهیم و [illegible] که ترتیب یافته عصمت حق است [illegible] ابلیس امیدان بیرون فرستاد تا صد هزار آسمانی را ده راه در جهان آتش [illegible]
و صد هزار ملکوتی ترا در [illegible] جسم فرو فرستاد فریاد از جان بر آمده [illegible] عقل ما بر خاست [illegible] جان [illegible] بارگاه خدا
عز و علا رسید فریاد عقل ما قدم درم قدم نهاد [illegible] که نظر یافته رحمت حق است انبیا را علیه السلام [illegible] بیرون فرستاد
تا [illegible] ده ما [illegible] عدل [illegible] و صد هزار [illegible] رسانید [illegible] ان بهشتی

از این قسطنطنیه وای کنیزگان از کافرستان غنیمت گرفته اند ما همه اسیران بودیم اندرین کافرستان مانده انبیا علیهم السلام مار
از چنگال کافر بدر کرده به پنجه اسلام سپردند هفت هزار سال ست که بدین در بند او پیش جنگ یک دیگر پیوسته و اندرین معرکه
هستی ما را قائم گشته ان للملک لمة وللشیطان لمة طاعت کردن گناه میزند کفر میان اسلام بودی کند علم جبل اسیاست
می فرماید جبل علم اسیلی میزند پس اگر فرمان سردار خدا و متابعان سروران انبیای علیهم السلام سر در میان لشکریان خدا سبحانه وتعالی
در آر اولئک حزب الله را فرو مگذار اگر از خیل ابلیس و متابعان بر طیبی جو را از لشکر ایمان شوم مدا خبر شمار اولئک حزب الشیطان
غنیمت دار نی بی پنبه غفلت از گوش دل بیرون کش و غشاوه جهالت از روی این عروس سعد رسالت بردار که هر دم از ورای
استار غیب ترا می خوانند و از اسرار لاریب ترا می شنوا سد که بگو که من اندرین بیت المقدس اولین ترا می پرستم ایاک نعبد و ما را این قسطنطنیه
گلهن اتوبا . می خواهم و ایاک نستعین و چون ما طاعت آستانی کنیم ترا پرستم ایاک نعبد و چون با معصیت بخشاب رحیم یاری از تو خواهم
و ایاک نستعین و چون میان بخدمت سلطان ایمان برسدم مقصود من از آن میان تو ئی ایاک نعبد و چون بقوت عرفان سپهسالار
لشکر کفر و طغیان یعنی شیطان را در میدان مردان برمین خذلان رسم حمد و معادن و مستعان قوی و ایاک نستعین **اشعار** ای تو گشاد
چشم جان خالق جسم و جان تو ئی + ودی ستوانس جان مارا رق انس و جان تو ئی + شیفته چرخ د هوا پیسته خاک بی سپهر + هیچ نصر بمیرسد
را که نگاه میان تو ئی + نیست جز ضمیر ما کز تو نشانی دهد + هستی قسمت بی نشان هست مدین نشان تو ئی + هیچ کس ار گناه ما درگذشت
در جهان + آنکه گناه سدگان در گذراند آن تو ئی + من که ضعیفم و حقیر لشکر دشمنان قوی + عاجز مستعین منم قادر مستعان تو ئی +
سری دیگر ایاک نعبد جدا و جدا ابر پرستیم و بجمله وجود سدگی تو کنیم اگر نعبد لطر در دار الضرب نصر دست آریم چشم ریوان شمع تو حرج
آن نگه داریم اگر بدرجه شنوائی در حریطه سمع جمع آریم جز سماع از استماع کلام تو صرف نکنیم اگر بعضی بهوس از راه هستی گذر کند جز بعطای
آن عبادت تو نسپاریم اگر بان دمی از پرده دل بدر آید آن دم را بسوز عشق و محبت بر آریم اگر اندیشه در راه از زوایای دل بحسد آن
اندیشه راه بسبحات جلال و سرادقات افعال تو بگشائیم و اگر آهی از سحرگاهی از دل بر و بر آریم یا سرشک اشکی بر چهره رود هم بپرورد
سپاریم آن مصقله آئینه دل از غبار شغل غیر تو بزدائیم این جمله اطراف تبعیان اعضا و جوارح بجراح گذران صبح و شام تو دائیم و این جمله
دکان داران شهرستان وجود را سرمایه داران تو خوانیم هیچکس نیست که نه سرمایه تو بدکان هستی معامله میکند و به سفد کرم تو در بازار وجود
خرید و فروخت مینماید همه ترا می شناسیم بس ایاک نعبد همه تو از تو می آریم لاغیر و ایاک نستعین **سری دیگر** ایاک نعبد را می پرستیم
پروردگاری و روبه رگاه می آریم بحد متکاری اگر خورشید آسمان بجلا و بدی طمع کند چنانچه بجدا و بدی بلقیس طمع کرد ما او را سیل زمان مار سپ
گردانیم چنانچه سلیمانش علیه السلام با دبیس گردانید رده با علی ایاک نعبد اگر ستاره پاره پاره طمع مراه ما می آید چنانچه مراه ابراهیم علیه السلام
آمد ما او را گریبان گرفته از بالای وجود لبتیوه سجود آریم چنانکه یوسف علیه السلام آورد انی رایت احد عشر کوکبا والشمس والقمر
رایتهم لی ساجدین ایاک نعبد اگر ماه بر راه ما آید تا ما را شیفته جمال و فریفته کمال خود گرداند چنانکه بر راه ... مان آمد تیغ سرع
میان ماه دو نیم سازیم چنانکه خواجه رسل ... صلوات الله وسلامه علیه و علیهم اجمعین اقتربت الساعة وانشق القمر ایاک نعبد اگر بت سرار درگه

هستی بر کنند تا ما را بجای خود رسند تو سبیل تو سالک ایثار چنانکه آذر را مداهنت ما نیز در گردن بت گردانیم چنانکه ابراهیم گردانید صلوات الرحمن
علیه فجعلهم جذاذا ایاک نعبد اگر نفس طاغوت شکل ما را با ضلال پیش آید چنانکه بر صنم اش نهاد ما تیغ مجاهده او را سر بنهیم تا اسلام نهیم
چنانکه سید عالم صلی الله علیه وسلم شیطانی علی یدی ایاک نعبد اگر جبلهٔ آفرینش راه ما بگیرد چنانکه مشرکان را گرفت ما از همه بیزاری طلبیم چنانکه
ابراهیم طلبید انی بری مما تشرکون ایاک نعبد و ایاک نستعین در همه کارها یاری از تو خواهیم در همه جنگی ایستی از تو طلبیم کان العبد یقول
الهی اگر سنگ سیه گناه در شاهراه دل ما پاشیده شود چنانکه از ان ابلیس شد بکار و ست تو سر آن سنگ سیه از راه بر داریم چنانکه آدم علیه
السلام برداشت ربنا ظلمنا انفسنا ایاک نستعین اگر سوزن معصیت بر راه دیده در مردمک امید ما شکند چنانکه در دیده هاروت و ماروت
شکست معما طلبیس کریم تو آن سرسوزن از آن مردمک دیده برکشیم چنانکه داود علیه السلام کشید فخر راکعا و اناب ایاک نستعین اگر در [illegible]
حال قحط سال جهل پدید آید چنانکه از ان ابوجهل آمد مائده جان از خوان احسان تو طلب کنیم چنانکه سید کرد علیه السلام ابیت عند ربی هو
یطعمنی و یسقینی ایاک نستعین اگر دیده ره دیده آب و گل در فراق محبوب جان و دل از نور بصر و نعود نظر عریان گردد چنانکه یعقوب از فراق
یوسف بود علیه السلام با رائحهٔ اقبال خلعت وصال یوسف بی تکلف روشن گردانیم اذهبوا بقمیصی هذا فالقوه علی وجه ابی یات بصیرا
ایاک نستعین اگر بوسوسهٔ دیو لعین نگین عز و تمکین از انگشت دل ودین ما بدست عفریت نفس در افتد چنانچه سلیمان را افتاده بود که
فالقینا علی کرسیه جسدا ما بقوت بازوی اعانت سر بچه دیو با ضلالت برتافته انگشتری ما تحت سروری بدست آریم چنانچه
سلیمان صلوة الله وسلامه علیه بدست آورد که هو اواب ایاک نستعین از ما درخواست کردن و از تو اجابت بودن از ما حلقه در
طلب زدن و از تو ابواب اتصال بروجوه آمال گشودن ایاک نعبد و ایاک نستعین قطعه بر سر راه طلب عاقبت آریم نکته + دولتی که ز عشاق
عیان تافته است + عکس جمال تو در دیده سگریان است + همچو خورشید که در آب روان تافته است + مهر با دیدن خفاش نگردد پنهان +
آفتابی که بهر ذره عیان تافته است + خواست خیاط قضا خلعت خاص ور دو + رشتهٔ ما و ترا بر هم ازان تافته است + سری دیگر
ایاک نعبد هدیه است و ایاک نستعین گدیه است و آن هدیه که در ایاک نعبد است فضل این گدیه است که در ایاک نستعین است اول ما پاک
نستعین از خدا گدیه کنیم آنکه او ستوده در ایاک نعبد هدیه بر ایاک نعبد اینجاست که کل ست و ایاک نستعین آنجاست که دل ست بیل از
یاری می باید خواستن که و ایاک نستعین بکل و درماندگی می باید کردن که ایاک نعبد گمان مبر که هر دلی هم ازین خدا را شاید وطلب مکن که هر گلی
در سدگی بار خدا را از بیم سبحانه تعالی صد هزار هزار اند که پادشاه ازل از خویشتن مهل ایشان را سمو و صد هزار هزار اند که صیقل علم و عمل
آئینهٔ گل ایشان برد و دی توگمان مبر که خداشناسان خدا را می شناسند جل و علا بلکه خدا بخودی خود بر ایشان تجلی میکند سبحانه و تعالی
خدای خویشتن را بنده نماید تا بنده بنمایش خدا خدا را داند تبارک اسمه و تعالی جده تا آنگاه که بنده او را داند و ذات و صفات او شناسد
نابد دوستش گیرد و چون دوستی بکمال رسد عاشق او شود زیرا که چون دانستن نهایت رسد شناسد و چون شناخت نهایت رسد دوست
دارد و چون دوستی نهایت رسد عاشق شود و چون عشق نهایت رسد رنگ معشوق گیرد شعر ما و او آئینهٔ یکدیگریم + بلکه یک آئینه ام از یکدگریم +
در لوایح می گوید که عشق عاشق با معشوق دیگرست و عشق معشوق با عاشق دیگر و این اگرچه در ظاهر کثرت می نماید اما در معنی وحدت ست

زیرا که چون معشوق عاشق شود هر آئینه عاشق معشوق شود کثرت بر خیزد چون معشوق یکی بود و خود یک عاشق را دو معشوق نبود ما جعل الله لرجل من قلبین فی جوفه آری هر چند در دیده شهود یک مشهود بیش نیست اما چون یک وی بدو آئینه نماید هر آئینه در آئینه دیگر پیدا آید **بیت** و ما الوجه الا واحد غیر انه + اذا انت اعددت المرایا تعددا + عشق یک ست اما از روی معشوق عاشق آمد تا در وی مطالعه خود کند و از روی عاشق آئینه معشوق تا در وی اسما و صفات خود بیند در لمعات میگوید که عشق هر چند خود را بخود می دید اما خواست که در آئینه نیز جمال معشوقی خود مطالعه کند نظر در آئینه عین عاشق کرد صورت خویش در نظر آمد گفت **شعر** ا انت ام انا هذا العین فی العین + حاشای حاشای من اثبات اثنین + عاشق صورت خود گشت و دمدمه یکسم در جهان انداخت و چون در نگری **شعر** نقش خود است فتنه نقاش + کس نیست درین میان تو خوش باش + و فقیر تو بهمدرین معنی گفته است **نظم** هر چشمی که می بیند در آئینه نگار ست + ما این دیده همی بیند رخسار نگار ست + عاشق چشم میگردد جمالش دیده حاشم + تو آن بی پرده اشخ... ل چو بر خیزد غبار کس + دو چشم جارتند دره که تا کی بیمش والله + چو برقع فتنه ما گردی گرد و چار ست + همو بیند همو داند همو گوید همو خواند + بغیر از وی همی اندر دیار نیست + ما عیان چون همی بینیم بعین اعتبار الحق + همه چیز تو می آید بچشم اعتبار من + در اول این گمان بردم که من جهر تو می ورزم + در آخر چون نظر کردم تو بودی دوستدار من + نکاهم ماده خود زیری خوشا انا الحق خود را نگیری + نگیری و در آویزی خوشا این گیر و دار من + انا الحق از خدا آمد ولی بیدار ما آمد + صدای آن ندا آمد ز کوه من + العین را کوه عمر بر دل در اول سخت می آمد + ولی شد کوه عمر آخر حصار استوار من + تم المجلس الشریف علی ید الضعیف المعین المسکین فی تفسیر قوله تعالی ایاک نعبد و ایاک نستعین بحمد الله و حسن توفیقه و یتلوه المجلس الآخر فی تفسیر قوله سبحانه اهدنا الصراط المستقیم

حامدا و مصلیا و مسلما و الحمد لله رب العالمین و الصلوة علی رسوله محمد و آله اجمعین

المجلس الثالث عشر

فی قوله سبحانه و تعالی اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم

بسم الله الرحمن الرحیم

سبحان من اسبل علی قبائح اعمال الناسین حجابا و علی فضائح افعال العاصین استار اکمال کرمه العمیم سبحان من افاض من سحائب السحاب علی السر الفاخر المحتاج فیوض فیضه المواج بقطره الشائع الجسیم سبحان من بصر ریاحین القلوب فی بساطین الصدور بتسنیم نسیم التسنیم من مهب الاسلام و التسلیم سبحانه من کشف قناع التفرقة عن بواطن اهل الجمع حتی شاهدوا انوار الیقین فی ظلمات الظن و التحیر کاسفار الصبح فی اللیل البهیم فکلما همت طامعة الخیال بنیل الاقبال ردتها سحائب الجلال ببساط التعظیم و کلما دلت داعیة البال الی الوصال ارسلت بسوابقات الجمال الی رعیم فسبحانه من کریم شرفنا بارسال و انزال الکتب و علمنا حقائق کتابه الکریم ثم بین لنا سبیلا لرشدو الرشاد الی الدین القویم لعدنا القیا طریق الاسترشاد بقوله اهدنا الصراط المستقیم و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له شهادة علی وجه التکریم و التعظیم و نشهد ان محمدا عبده و رسوله المداوی لکل قلب المساوی عند الفصیح و الجریح و السلیم و الشفیع و الحبیب صلی الله علیه و سلم و علی آله و اصحابه الهادین المهتدین ذوی الاکرام التکریم و اصلی و اسلم علیه و علیهم تسلیما کثیرا فوق التعدید و التعظیم **التمهید الفارسی**

حمدی که صدرا و به حاک نشینان سده ناسوت را گلزار طاعت و مرغزار عبادت طالبان حقائق لاهوت گردانید و شکری که صدای هوای
طائران حظائر ملکوت را ستائنه حلوتخانه سائران عیانی جبروت سازد **رباعی** حمدی که صدا در ملکوت اندازد + صد غلغله اندر جبروت اندازد
هر قطره که در ره گذر سیل هواست + در قلزم حق للاهوت اندازد + شار بارگاه بادشاهی که جان مستعشقان بوادی حیرت در طلب قطره سلطنة
سحاب معرفت سراسیمه و مبهوت اوست راحت سباحت سعد در مجره محبان ما کشاف براقع ناسوتی از جمال لاهوتی اوست **رباعی**
رخسار تو بی نقاب دیدن + دیدار تو بی حجاب دیدن نتوان + مادام که در کمال اشراق بود + سرچشمهٔ آفتاب دیدن نتوان + نام خداوند
که میگوییم که ملبلان ربانها در گلستان سانها تا حوان حمد و سپاس اوست الحمد لله رب العالمین پروردگاری که محتاجان کوی طفیل جوان
جوان فضل و احسان بی قیاس اوست که الرحمن الرحیم ملکی که رقاب متکبران گردن کشی در سلسلهٔ تسخیر مهابت و سیاست اوست که
مالک یوم الدین مالکی که این مشت خاک در صوامع ما عبد پاک حمیده طاعت و عبادت اوست که ایاک نعبد و ایاک نستعین معبودی که
عنایت بی علتش رهنمای سرگشته و دستگیر هر گرفته ایست اهدنا الصراط المستقیم مقصودی که قافله سالاری راه روان آن تنقیر
کار عارفان از جان و مال و جان و تن گذشته ایست که صراط الذین انعمت علیهم جباری که تیغ استغنا در میادین بلاد و استلا
لشکر تتار کفار بعور کرده چنانکه غیر المغضوب علیهم عبارت از آنست قهاری که صاعقه نقمه با اهلاک نومید را از راه تائید خود دور کرده چنانکه
ولا الضالین اشارت بآن ست کریمی که محتاجان در دمند را بتلقین دعا و سوال با نعام و افضال خود با امید و میگرداند حلیمی که بمراد
فقیران مستمندان را کرم عمیم و لطف جسیم کفایت بوده کلمه آمین بگوش ایشان فرو میخواند **للشیخ الرومی قدس سره**
آن کیست آن که سینه را غمگین کند + چون پیش او زاری کند تلخ ترا شیرین کند + دیری بود جورش کند ماتم بود سورش
کند + وان کور مادرزاد را دانا و عالم بین کند + تاریک را روشن کند و آن خار را گلشن کند + خار از کفت بیرون کند دار گل تا بالین کند
سهر جلیل جوشش آتش بد افروختن + وان آتش نمرود را است گوید و نسرین کند + حمله گمان صحرا ان چون برگ دی ریزان کند + در گوش
مسکین عارفان عذرگه تلقین کند + گوید بگو یاد و الوها اغفر لذنب قد مضی + چون بنده آید در دعا شیرین خوش بین کند +
دل را فرستادم بکه کوبنزد او در رفت به + تا سوی تبریز و عا اوصاف شمس الدین کند + بعد از ادای حمد و ثنای پروردگار مرجع و کردگار
مطلق بهترین نعمه و نوائی که بلبلان گلستان ایمان و عندلیبان بوستان عرفان بهار پرستان نزند نعت سیدکاینات سرور موجودات ست علیه
من الصلوة افضلها و من التسلیمات اکملها **رباعی** ای بلبل گلزار معانی که توئی + وی محرم اسرار بهانی که توئی + هر کس که ز مقصود
نشان جست و نیافت + هم از تو بیابد آن نشانی که توئی + اعنی حضرت ما الصرت شریعت شعار حقیقت دثار مقتدای فرقه اخیار رهرو راه
ساه نمائی زمرهٔ ابرار بلبل خوش نوا نغمه سرای دوح بالعشی والابکار شوای احباء الصابرین والصادقین والقانتین والمنفقین
والمستغفرین بالاسحار دلیل سبیل مهاجرین و انصار خلیل جلیل ماعتروا یا اولی الابصار شفیع جمیع اشقیا و روزگاران گنهگار واسطهٔ ار
آفرینش فرش بوقلمون و گنبد نیلگون + وار کوه شکوه حلم و صبر و وقار امامسکنش حلوتخانه غار و سیای بی انتهای جود و بخشش و استغنا
اما بساط التفش تو قع ما تصرح + ربنا آتنا فی الدنیا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار سید السادات و سید السعادات محمد المختار صلی الله علیه و سلم

اصحابه الخیرة البررة الاطهار **قطعه** اگر بدیدی ابلیس نور جوهر او + گهی بسجود نگفتی خلقتنی من نار + وگر رسیدی بدریای آتش مطهر +
باین رقعه برآید به آن رسد بکنار + وگر شناه کنند بجد غوطه خورند + شوند هردو نهان در میان موج بحار + تو نقطهٔ و مدار زمانه پرگارست
نقطه راست توان کرد گردش پرگار + ای درویش هیچ میدانی که محمد کیست و رونار پرورد محنتی ست در ربیع مبیع رسالت در گلستان
جلالت تسنیم بسمات رسالت شگفته دره غره وحدانیت در صدف شرف معرفت تربیت ربوبیت پرورده گشته از عمان عرفان بغواصی
ایمان بساحل منازل عیان افتاده **رباعی** چون قطره ز بحر بیکران آمده + اندر صدف تن از جهان آمده + هرگز نرسید کس
بموج عرفان + زان بحر که سالها نهان آمده + سر و راز حضرة جلت عزها از سر عقیدت که سموم هجوم طبیعت افسرده و پژمرده بود و نسیم نعیم لطف عمیم او تازه
گشت قلادهٔ اعناق وحاق که در وحل طلل نفاق در شعب پر تعب ظلالت بسبب ظلمت جهالت گم شده بود بمصارت دعوت رسالت
و امارت مشاعل با شواعل جلالت او تافته شد **رباعی** تا رشتهٔ جان و تن بهم تافته شد + این پردهٔ امکان قدم بافته شد +
چون سینه به تیغ عشق بشگافته شد + آن گنج نهان در دل و جان یافته شد + نام خواجه میگویم که از برای تشریف قدم تشریفش به تارم ارجمند
افلاک را آب حیات لولاک لما خلقت الافلاک زدند سراپرده عزت و شادروان فرش را در رای هوای این رواق سموات و چار طاق
شش جهات بیرون از حد فهم و ادراک برکشیدند **اشعار** ای کرده خاک پای تو با عرش همسری + ختم ست بر کمال تو ختم پیمبری + در معرض
ظهور نکرد از علو قدر + با آفتاب سایهٔ شخصت برابری + بر عزم قاب قوسین اندر دم لطیف + چون برگذشته تو ز افلاک چنبری + در راه
تو نهاده فلک صد هزار چشم + تا در قرار دیدهٔ او گام میبری + هر هفته چرخ بر سر راه تو آمده + در آرزو آنکه در رو تو کند سگری + تو برگذشته
فارغ و آزاد از همه + جائیکه جبرئیل ندانست رهبری + بی واسطه رسیده بصندوق سر تو + چندان جواهر کرم بسره پروری **المناجات**
ای احد کریم و ای صمد واجب التعظیم ای یاد جان فزای تو مونس دل گدایان گوشه نشین ای نام غمزدای تو آرام جان ناتوان متحیران مسکین
ای عصیان اشجار ارواح طالبات از روایح نسائم آههای درد آلود در رقص و ای الوان رخسار اشباح عاشقات از تواتر تقاطر
اشکهای خون آلوده بی نقص ای عدای مراصای رحم فراقت معاصین اندوه و اشرسه در دوای هوای دلکشا بواطن ارباب اشتیاقت
آههای جان سوز و دمهای سرد **اشعار** هرگه که گناه خویش تعداد کنم + صد آه ز رنج هزار فریاد کنم + خواهم که دل غمزده را شاد کنم +
از رحمت بی نهایتت یاد کنم + ای قیومی که بهجوم غیوم غموم قلوب ملهوفان را بفوائح روائح افراح پست گردانی جرعه نوشان
خم خانه شوق را از شراب باده الست سرمست گردانی عظمت جلالت شادروان کبریا بر تارک ملک و ملکوت برافراشته
عشق جمالت نقوش خیال وصالت بر جام جهان نمای جان عاشقان نگاشته **اشعار** ای برده کبریای تو بوست ملک سلم بیدل +
هم تو مقدس از صفاتم تو منزه از خلل + چون سررشته گم کند عقل بکار خویشتن + در صفت کمال تو دم زدنش کجا محل + خاک سیه دل از
حضرت عزت از کجا + است آنکه کل شیء با تو کرا بود جدل + اهل یقین بدو رهان در پس پردهٔ گمان + علم قدیم تو کند عقدهٔ مشکلات حل
گر تو بخوانیم چه غم ز این همه جرم و معصیت + ور تو برانیم چه سود از همه طاعت و عمل + گرچه بسی نوشته ام از خط و خال و زلف و لب و کعبه جان و
دل توئی قبله نمی کنم بدل + الهی بحرمت انوار بواطن سالکان مسالک معارج الوهیت و بعزت اسرار خواطر متعطشان بیدای ناپیدا کنار

هوای هویت و محبت عاشقانیکه صفحات مرایای بواطن خود را از اغیار زنگار تعلقات دنیائی غدار زدوده اند و در گوش
صدای ندای یحبهم بگوش هوش یحبونه شنوده اند بعزت عاشقان صاحب غیرت که دیوانه وار دیده از مشاهده غیرت عبرت بر دوخته
اند بحرمت مشتاقان صاحب وقت که پروانه وار گرد سرادقات شمع احدیت پر سوخته اند که ما را دلی داده دانائی که الت دیده دیده بینا
حالت بینی ده کشده یار خدمت جانی ده محرم اسرار وحدت ظاهری ده بشریعت مزین باطنی ده بحقیقت مبرهن صورتی ده بحلی
طاعت و عبادت آراسته سیرتی ده بکشف و مشاهدت پیراسته دل را با سرار عشق و محبت آشنائی جان را با نوار قرب مکرمت و مشاهدت
کرامت عطائی است المامول فی حاجاتنا و ابت المسئول فی مراداتنا قوله سبحانه و تعالی اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم فی آیه فصول

الفصل الاول فی اللغة و اعراب القراءة فی الکشاف هدی اصله ان یتعدی باللام او بالی کقوله تعالی ان هذا القرآن یهدی للتی هی اقوم و انک
لتهدی الی صراط مستقیم فعومل معامله اختار فی قوله و اختار موسی مع صیغة الامر و الدعاء واحدة لان کل واحد منهما طلب و انما یتفاوتان فی الرتبة
و قیل صیغة الطلب من الاعلی امر و من الادنی دعاء و من المساوی التماس و اعتبر بعضهم الاستعلاء فی الامر و التضرع فی الدعاء و فی الالتماس عن مساواة
او الی ذا الشرط الجادة فی شرط الشیء اذا ابتلعه لانه یسترط السائلة اذا اسلکوه کما سمی لقما لانه یلتقمهم و الصراط من قلب السین صاد
لاجل الطاء کقولک مصیطر فی مسیطر و فی التیسیر الصراط هو السبیل و قیل هو الطریق الواضح و قیل هو بلغة الروم و المستقیم هو المستوی یقال
اقامه فاستقام کما یقال اوسعه فاتسع و ارجاه فاسترجا ثم وصف الصراط به اما لانه مستوی بنفسه غیر معوج و اما لان سالکه مستقیم
فیه لقوله و النهار مبصرا ای مبصر فیه و المراد بالصراط المستقیم طریق الحق و قیل ملة الاسلام اما القراءة قرا کثیر بروایة قنبل و رویس عن
یعقوب بالاصل و حمزة باشمام الصاد صورة الزای الباقون بالصاد فصحی بین اخلاص الصاد و هی لغة القریش و هی الضابطة
فی الامام و یجمع صرطا نحو کتاب و کتب و یذکر و یؤنث کالطریق و السبیل قال الواحدی فی الوسیط من قرا بالسین فعلی الاصل الکلمة
و من قرا بالصاد فلانها اخف علی اللسان لان الصاد مطبق کالطاء فیتقاربان و یحسنان فی السمع و من قرا بالزای ابدل
من السین حرفا مجهورا حتی یشبه الطاء بالجهر و من قرا باشمام الزای فانه لم یجعلها زایا خالصة و لا صادا خالصة لکیلا یلتبس الکلمة
باحدهما و قرا حمزة علیهم و الیهم و لدیهم بضم الهای فی الالفاظ الثلثة حیث جاء فی القرآن علی اصل اللغة و قرا الباقون بکسر الهاء
لجوار الیاء و قال الثعلبی رحمه الله فی علیهم سبع قراءة علیهم بکسر الهای و جزم المیم و هی القراءة العامة و علیهم بضم الهای جزم المیم
و هی القراءة الاعمش و حمزة و یعقوب و سهل و ابو سفیان علیهمو بضم الهاء و المیم و الحاق الواو و هی قراءة عیسی عمر بن ابی اسحاق و علیهم
بکسر الهای و ضم المیم و الحاق الواو و هی قراءة ابن کثیر و الاعرج و علیهم بکسر الهای و المیم و الحاق الیاء و هی قراءة الحسن و علیهم بکسر
الهای و المیم و اختلاس کسرة المیم و هی قراءة عمرو بن حامد فمن ضم الهاء رده الی الاصل لانه کوره منفردا و من کسره فلاجل الیاء
الساکنة و من کسر الهای و جزم فانه استثقل الضمة مع مجاورة الیاء الساکنة لان الیاء اخت الکسرة فالخروج من الضم الی الکسرة
ثقیل و من ضم الهاء و المیم اتبع الضمة و من کسر الهاء و ضم المیم فکسر الهاء لاجل الیاء و ضم المیم علی الاصل و الاختلاس للاستخفاف
و الحاق الواو و الیاء للاشباع

الفصل الثاني في اسرار المعاني والبيان قوله تعالى اهدنا الصراط المستقيم بيان للمعونة المطلوبة فكانه قال كيف اعينكم فقالوا اهد
اوافراد لما هو المقصود الاعظم والهداية دلالة بلطف ولذلك لم تستعمل الا في الخير وقوله تعالى فاهدوهم الى صراط الجحيم على التهكم فان قلت لم قال
تعالى اهدنا ولم يقل اهدني قلت الدعاء مهما كان اعم كان الى الاجابة اقرب فان اهدني تخصيص في الدعاء فيجوز ان لا يقبل واما قوله اهدنا
فعام لجميع المسلمين ولا شك ان في المسلمين من يستحق الاجابة فاذا اجاب الله تعالى الدعاء في البعض فهو اكرم من ان يرده في الباقي ولهذا
لست صار سنة ان الداعي اذا اراد الدعاء فيبدا اولا بالصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم ثم يدعو ثم يختم الكلام بالصلوة على النبي صلى الله
عليه وسلم ثانيا لانه تعالى يجيب الداعي بالصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم اذا اجيب في طرفي دعائه امتنع ان يرده وسطه وايضا كان العبد
يقول الهي سمعت رسولك صلى الله عليه وسلم يقول الجماعة رحمة والفرقة عذاب فلما اردت تحميدك ذكرت حمد جميع الحامدين فقلت الحمد لله
ولما ذكرت ربوبيتك ذكرتها واصلة الى كافة العالمين فقلت رب العالمين ولما ثنيت رحمتك الشاملة فان طلقت ذكرها ولم اقيد
بعصر فقلت الرحمن الرحيم ولما استقت الى لقائك تكلم انس احلاقي وقلت مالك يوم الدين فلما ذكرت العبادة الوسيلة للقائك
ذكرت عبادة الجميع وقلت اياك نعبد واستعانة الجميع وقلت اياك نستعين فلا جرم لما طلبت الهداية طلبتها للجميع وقلت اهدنا الصراط
المستقيم ولذلك لما طلبت الاقتداء بالصالحين طلبت الاقتداء بالجميع وقلت صراط الذين انعمت عليهم ولما طلبت الفرار
من المردودين فررت عن الكل وقلت غير المغضوب عليهم ولا الضالين فلما لم افارق الانبياء والصالحين في الدنيا فارجو ان لا افارقهم
في القيمة اولئك مع الذين انعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين كذا في المصابيح وفي الكشاف فان قلت ما فائدة
البدل وهلا قلت اهدنا الصراط الذين انعمت عليهم وقلت فائدة التاكيد فيه من التثنية والتكرير والاشعار بان الطريق المستقيم
بيانه وتفسيره صراط المستقيم المحسنين لتكون ذلك شهادة لصراط المسلمين بالاستقامة على ابلغ وجه واكده كما تقول هل ادلك على اكرم الناس
وافضلهم فلان فيكون ذلك ابلغ في وصفه بالكرم والفضل من قولك هل ادلك على فلان الاكرم الافضل لانك ثنيت ذكره مجملا

اولا ومفصلا ثانيا واوقعت فلانا تفسيرا وايضاحا للاكرم الافضل فجعلته علما في الكرم والفضل

الفصل الثالث في اقوال المفسرين في الآية المذكورة قوله تعالى اهدنا الآية هداية الله سبحانه وتعالى تتنوع انواعا لا يحصيها
لكنها تنحصر في اجناس مترتبة الاول افاضة القوى التي بها يتمكن المرء من الاهتداء الى مصالحه كالقوة العقلية والحواس الباطنة والمشاعر
الظاهرة الثاني نصب الدلائل الفارقة بين الحق والباطل والصلاح والفساد واليه اشار حيث قال وهديناه النجدين والثالث
الهداية بارسال الرسل وانزال الكتب اياه عنى بقوله وجعلناهم ائمة يهدون بامرنا الرابع ان يكشف على قلوبهم السرائر
ويريهم الاشياء كما هي بالوحي او الالهام او المنامات الصادقة وهذا القسم يختص بنيله الانبياء والاولياء واياه عنى بقوله اولئك الذين
هدى الله فبهداهم اقتده قوله تعالى الذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا في التيسير فان قيل المراد من الهداية بهما مع ان
المراد من الهداية بهما مع ان الطالبين مهتدون قلنا الوجوه احدها وهو المجمع على صحته قول علي ابن ابي طالب وابي كعب رضي الله عنهما
اهدنا اي ثبتنا على هذا الصراط المستقيم وهذا كما يقال للرجل كل وهو ياكل واقرأ وهو يقرأ اي دم على ذلك وثبت عليه ومن هذا الباب

عاما ابراهيم واسمعيل عليهم الصلوة والسلام واجعلنا مسلمين لك فانه دعاء باستدامة واستشفاء بذلك كما طلب الله تعالى
المؤمنين بقوله يا ايها الذين آمنوا آمنوا بالله ورسوله اي اثبتوا على الايمان والزموه لا تفارقوه فيكون طلب الهداية ههنا كما في قوله تعالى
ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا الآية او كما سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم اللهم اني اسألك الهدى والتقى والعفاف
والغنا والعفو عما مضى وتوفيق العمل بما يحب ويرضى ومعلوم انه عليه الصلوة والسلام كان على الهدى متشرفا بالتقوى والعفة ولكن
سأل الثبات عليها الثاني قول مقاتل والسدي اهدنا اي ارشدنا وهو طلب عطاء الرشد في كل ساعة الى الطريق المستقيم
بحيث لا يزيغ عنه لحظة لا فعلا ولا قولا ولا نية وقد وردت رواية عن ابن عباس ايضا رضي الله عنهما حيث قال معناه ارشدنا الى
الطاعات والثالث قول بعض المفسرين انه طلب الزيادة المذكورة في قوله والذين اهتدوا زادهم هدى وهو التعيين في العو
مي نور اليقين الصائب والنور الثاقب حتى تزداد كل يوم استبصارا وعلى الدين الحق ثباتا وقرارا والرابع قول بعضهم معناه وفقنا
قال الله تعالى ان الله لا يهدي القوم الظالمين اي لا يرشدهم والخامس قدمنا الى طريق الجنة قال الله تعالى فاهدوهم الى
صراط الجحيم اي قدموهم وذكر في تفسير بحر العلوم ان الله علم عباده كيفية الدعاء وهو البداية بالثناء الحمد لله رب العالمين ثم قال قل
اهدنا وهو سوال الحاجة وقال عبد الله بن مسعود رضي الله عنه من بدأ بالدعاء قبل الثناء فمن ان لا يستجاب له وهذا من كرامه سبحانه و
تعالى على هذه الامة حيث انزل على نبيهم افضل الكتب وخصهم فيه باعظم السور وعلمهم فيها سوال اهم الحوائج ولو لم يرد اجابتهم الى ذلك
لما امرهم بسوال ذلك كذا ورد في الحديث اذا قال العبد اهدنا الصراط المستقيم يقول الله تعالى هذا لعبدي ولعبدي ما سأل اي اعطيته
الثبات على الايمان وهو اعظم النعم اعلم ان الهداية عند المحققين قال العارف اذا كان السالك في مقام السير الى الله تعالى يصل
الى مطلوبه فلا شك ان بينه وبين المطلوب مسافة ينبغي ان يقطعها حتى يصل اليه فلا بد له من طلب الهداية لقطع تلك المسافة واذا كان في
السير في الله فليس له نهاية ولا ينتهي سيره ابدا الآبدين فلا بد له ايضا من طلب الهداية فالحاصل لا بد له من طلبها ان كانت حاصلة له في
بعض المراتب وذكر الشيخ القاشاني في حقائق التفسير قدس سره لما استعانوا فيه في سلوك طريقه طلبوا التوفيق للتمكين والاستقامة في
التوحيد لذاته او المريد في الترقي عن توحيد الافعال الى توحيد الصفات ومنها الى توحيد الذات كما قال عليه الصلوة والسلام اعوذ بعفوك
من عقابك واعوذ برضاك من سخطك واعوذ بك منك فالخلاص عن التلوين في كل مراتب انما هو بالاستقامة والاستقامة في توحيد الذات
التي هي النهاية وذكر قدوة المحققين والمتاخرين وزبدة المتبحرين في الشريعة والطريقة والحقيقة عبد الرحمن الجامي سلمه الله في تفسيره اعلم
ان طلب الهداية وغيرها من المطالب قد يكون بلسان القول وقد يكون بلسان الاستعداد وما يكون بلسان الاستعداد لا يتخلف عنه المطلوب
وما يكون بلسان القول ان وافقه لسان الاستعداد استجيب والا فلا فان قلت فعلى هذا لا حاجة الى لسان القول قلت يمكن ان يحصل في
بعض المواد استعداد المطلوب من الطلب بلسان القول فالاحتياط ان لا يترك الطالب الطلب بلسان القول ثم اعلم ان الهداية مراتب
لا يمكن احصاؤها الا على سبيل الاجمال فالاول من امهاتها هداية الله سبحانه [illegible] الاسم [illegible] الى حضرة الوجود [illegible]
لتحصيل كمال التعيين الثاني ثم الى مرتبة الوجود العيني [illegible] وعادته [illegible] الى [illegible] ثم الى

مراتبها من مبدأ الطفولية الى سن التكليف التميز الى ان وفقنا الايمان بالنبي صلى الله عليه وسلم وبما جاء به وطلب اكثر هذه الهدايات انما هو
بلسان الاستعداد واعطانا الله سبحانه فالهداية المطلوبة ههنا انما هي الهداية الى ملة الاسلام الشاملة للاعتقادات الراسخة والملكات
الكاملة والمقامات العالية والاقوال والاعمال والاحوال الرائقة الغير القارة فان المراد بالهداية الدلالة على ما يوصل فقد حصلنا الدلالة عليه
اجمالا فاذا طلبت هذه الدلالة الاجمالية كان المطلوب الثبات عليها وان طلبت الدلالة التفصيلية وقد لا يحصل بعضها فالمراد بالطلب في
الحاصل الثبات عليها ان كان من الامور القارة او على نوعه ان كان من غيرها والى غير الحاصل زيادة الهداية وان كان المراد بها الدلالة
الموصلة فلا شك ان بعضها حاصلة وبعضها غير حاصلة وينبغي ان يعلم ان طلب الهداية ليس هو قولك اهدنا بحسب بل هو في الحقيقة
عبارة من التضرع والابتهال الى الاسم الهادي قولا وفعلا والتوصل الى المظاهر من العلماء والعرفاء والصالحين والائتمار
بما امروا به والانتهاء عما نهوا عنه فان لكل اسم من الاسماء الالهية خواص وآثارا ومظاهر لا يظهر تلك الخواص والآثار الا بها وفيها فان افعاله
سبحانه لا تظهر في الخارج ولا يخرج من القوة الى الفعل الا بواسطة المظاهر فالعارف ملتجئ في الظاهر الى المظاهر وفي الباطن يستمد
من حضرات الاسماء الالهية الظاهرة فيها فلهذا لا تخلف مطالبه عن الطلب قوله تعالى الصراط المستقيم اختلف في المراد ههنا قال
ابن عباس رضي الله عنهما وجابر وابن الحنفية والضحاك ومقاتل وابن جريج رضي الله عنهم هو الاسلام قال الله تعالى لاقعدن لهم
صراطك المستقيم اي لاضلنهم عن دينك وقال للنبي عليه السلام وانك لتدعوهم الى صراط مستقيم وقال علي وابن مسعود رضي الله
عنهما هو كتاب الله تعالى قال الله تعالى فاستمسك بالذي اوحي اليك انك على صراط مستقيم وقال سعيد بن جبير رحمة الله يعني
طريق الجنة وقال السدي رحمة الله اي ارشدنا الى دين يدخل صاحبه الجنة فلا يعذب بالنار اذ ويكون خروجه من قبره الى الجنة
وقال الحسن البصري وابو العالية الرياحي هو طريق النبي صلى الله عليه وسلم وصاحبيه ابي بكر وعمر رضي الله عنهما ويؤيده قوله صلى الله عليه وسلم
اقتدوا بالذين من بعدي ابي بكر وعمر رضي الله عنهما قال الله تعالى في حق النبي عليه الصلوة والسلام ويهديك صراطا مستقيما وقال
في حق الصحابة رضي الله عنهم لقد رضي الله عن المؤمنين الى قوله ويهديكم صراطا مستقيما وعن بكر بن عبد الله المزني
رحمه الله تعالى قال رايت النبي صلى الله عليه وسلم في منامه فسالته عن الصراط المستقيم فقال سنتي وسنة الخلفاء الراشدين من بعدي
كذا في التيسير وذكر الامام الرازي في المفاتيح ان في كل خلق من الاخلاق طرفي افراط وتفريط وهما مذمومان والحق هو الوسط ويتأكد ذلك
بقوله تعالى وكذلك جعلناكم امة وسطا وذلك الوسط هو العدل والصواب فالمؤمن بعد ان عرف الله سبحانه بالدليل
صار مؤمنا مهتديا اما بعد حصول هذه الحالة فلابد من معرفة العدل الذي هو الخط المتوسط بين طرفي الافراط والتفريط في الاعمال
الشهوانية الغضبية وفي كيفية انفاق المال فقولنا اهدنا الصراط المستقيم طلب الوسط والتفريط في كل الاخلاق والاعمال ويقول
المؤمن اذا عرف الله بدليل واحد فلا موجود من اقسام الممكنات الا وفيه دلالة على وجود الصانع سبحانه وباقي صفاته وربما صح دين الاسلام
بالدليل الواحد وبقي غافلا من الدلائل البواقي فقولنا اهدنا معناه عرفنا يا الهنا ما في كل شيء من كيفية دلالته على ذاتك وصفاتك وقدرتك وعلمك
ايا * **كرشمة من تحقيقات المحققين في صراط المستقيم** قال محمد بن علي الحكيم قدس الله روحه يعني طريق الحق

والرجاء وقال ابو سليمان الداراني يعني طريق العبودية وذكر الامام القشيري قدس سره الصراط المستقيم هو ما عليه الكتاب والسنة دليل وليس
للبدعة اليه سبيل وقال بعضهم الصراط المستقيم ما لا يضل سالكه ولا يهتدي تاركه وقيل هو ما يشهد بصحته دلائل التوحيد وينبه عليه شواهد التحقيق
وقال الامام رحمه الله وانا اقول هو ما ليس فيه ظلام النكرة والاغيار البدعة هو ما لا يضل سالكه ولا يهتدي تاركه هو ما لا آفات فيه قطع الطريق
ومد سالكه بمدرقة العصمة والتوفيق هو ما يوصل الى المقصد والمقصود وصول قصاده والله تعالى بمرصاده وقال بعض العارفين الصراط
المستقيم هو ما يؤدي الى المقصود سواء كان اقرب الطريق ام لا وغير المستقيم ما لا يؤدي الى المقصود اصلا وقيل هو اقرب الطريق الى المقصود فان
اقرب خط وصل بين نقطتين هو المستقيم وغير المستقيم على هذا لا يجب ان يكون من طرق الضلال المطلق بل يكون اعم وقيل هو اعدل الطرق
وهو الغير المائل عن يمينه ويسره فطلب الهداية الى الاول يناسب اهل السعادة مطلقا والى الثاني يناسب المتوجهين اليه الوصال الخاص فانه
اقرب الطرق والى الثالث يناسب طالبي مرتبة الجمع بين الجمع والفرق فانه طريقه غير مائل الى يمين الجمع ولا الى يسار الفرق وقال الامام القشيري في
تفسير هذه الآية اهدنا الصراط المستقيم اي سهل يا اليك واجعل اقبالنا عليك وكن علينا دليلا ويسر اليك سبيلا واقطع اسرارنا عن شهود الاغيار
ولوح في قلوبنا طوالع الانوار وافرد قصودنا اليك عن دنس الآثار ورقنا عن منازل الاستدلال الى ساحات القرب والوصال وحل بيننا وبين
مساكنة الامثال والاشكال سائرنا بما شغلنا به من شهود الجلال والجمال ارفع عنا ظلمات احوالنا لنستضيء بانوار قدسك ارفع عنا ظل جهدنا
لنستبصر بنجوم جودك احفظنا عن الزرعات والوساوس والخطرات والهواجس كيلا تستهوينا آفة من فصل او هوادة او طبع او عادة او كسل او وقف
ارادة او طمع مال او استزادة وذكر الشيخ ابو عبد الرحمن السلمي قدس الله روحه في تفسير الحقائق قال الشيخ الحميد البغدادي قدس الله سره العزيز
معنى اهدنا الصراط المستقيم سهل بقلوبنا اليك واقم هممنا بين يديك وكن دليلنا منك اليك وقال جعفر اي ارنا طريق هدايتك لنستقيم معك
على توحيدك فهذا دعاء المؤمنين وقيل ارشدنا الى طريق المعرفة حتى نستقيم معك بخدمتك فهذا دعاء المريدين وقيل ارنا طريق الانس فيصرح وطرب
لقربك فهذا دعاء العارفين وقيل اهدنا بك اليك لنستغني بهدايتك ايانا عن سائر المقامات والمجاهدات وقيل اهدنا الفناء او صفاتي الطريق
الى اوصافك التي لم تزل ولا تزال وقيل اهدنا بهدي العيان بعد العيان لنستقيم لك بفناء اوصافنا فيك وقيل اهدنا بهدي يكون منك مبدأه حتى
يكون اليك منتهاه وقيل اهدنا اي اكشف عنا ظلمات احوالنا لننظر في حقي عينيك بطرة الاستقامة وقيل اهدنا الصراط المستقيم بالصوت عن الصراط
لئلا نكون مربوطا بالصراط وقال جعفر بن محمد الصادق رضي الله عنهما اهدنا طريق القلب اليك ثم قيل اهدنا الصراط المستقيم وهو الافتقار اليك كما
قيل لابي حفص النيسابوري قدس الله سره العزيز ماذا يقدم على ربك فقال وما للفقير ان يقدم به على الغني سوى فقره وقال الجنيد رحمه الله
ان القوم سألوا الهداية على الحيرة التي وردت عليهم من اشهاد الصفات الازلية فسألوا الهداية على اوصاف العبودية لئلا يستغرقوا في الصفات
الازلية قوله تعالى صراط الذين انعمت عليهم اي طريق الذين مننت عليهم بالتوفيق والرعاية التوحيد والهداية وقال بعض المفسرين هم
المؤمنون واطلق الانعام ليشتمل كل انعام لان من انعم الله تعالى عليه بنعمة الاسلام لم تبق نعمة الا اصابته واشتملت عليه قال الله تعالى
واذكروا نعمة الله عليكم اذ كنتم اعداء فالف بين قلوبكم فاصبحتم بنعمته اخوانا وروي ان النبي صلى الله عليه وسلم سمع رجلا
يقول الحمد لله على الاسلام فقال انك تحمد الله على نعمة عظيمة وروي انه لما ورد البشير على يعقوب عليه السلام ببشير يوسف صلوات الله عليه

على اى دين تركه قال الاسلام قال الآن تمت النعمة وقيل هم الانبياء عليهم السلام والصديقين والشهداء والصالحين قال الله تعالى في
معهم فاولئك مع الذين انعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين وقال عكرمة رضي الله عنه انعمت
عليهم بالثبات على الايمان والاستقامة وقال علي بن الحسين رضي الله عنهما انعمت عليهم بالشكر على السراء والصبر على الضراء وقيل هم اصحاب موسى
وعيسى عليهما السلام قبل التحريف والنسخ بدليل قوله تعالى يا بني اسرائيل اذكروا نعمتي التي انعمت عليكم وقال سعيد بن المسيب
رحمة الله عليه هم جميع من انعم الله تعالى عليهم بالهدى والطاعة وقال محمد بن علي الترمذي رحمه الله هم الذين من الله تعالى عليهم بشكر ما انعم عليه
وذلك ان النعمة انما تبقى لمن شكر المنعم فاذا زالت فكانما لم تكن اما قول العارفين فيهم ففي بيان ان المعنى انعمت عليهم اي نعمت عليهم
بعمر ايمانك او وصلتهم الى جنابك لا طريق الذين خلقتهم لسخطك واخرجتك واحللتهم في دار عقوبتك ومرارتك قال جعفر بن محمد رضي الله عنهما الذين انعمت
عليهم بالعلم بك والفهم عنك وقال محمد بن علي الترمذي رحمه الله الذين انعمت عليهم اي رحمت جوارحهم بالهيبة عند الخدمة وقال ابو العباس
بن عطاء رحمة الله هم طبقات العارفين انعم الله عليهم بالمعرفة والاولياء انعم عليهم بالصدق والرضا واليقين والابرار انعم عليهم بحلاوة
الطاعة والمؤمنون انعم عليهم بالاستقامة وقال ابو عثمان الحيري رحمه الله انعمت عليهم بان عرفتهم مهالك الصراط ومكائد الشيطان
وخيانة النفس وقال بعض البغداديين صراط من اقبلته عن النظر الى النعمة بدولة النعم بقربك والمؤانسة بك وقيل انعمت عليهم بمشاهدة
المنعم دون النعمة وقيل انعمت عليهم بازالة ظلمات الاكوان عن سرائرهم وطهرت ارواحهم بنور قدسك فشاهدوك بسهمهم ولم يشاهدوا
معك سواك وقيل ادنيت لهم بالوصول فلم يقفوا في الطريق وقال القشيري قدس الله روحه العزيز هم الذين انعم الله عليهم بالهداية الى
الصراط المستقيم لا ما هي المذكورة قبله وهم الانبياء والاصفياء وقال ايضا انعمت عليهم بالقيام بحقوقك دون التعريج على استجلاب حظوظهم
وقال ايضا صراط من طهرتهم عن آثارهم حتى وصلوا اليك بك وقال ايضا اي حفظت عليهم آثار الشريعة عند غلبات واردات الحقيقة
حتى لم يخرجوا عن حد العلم ولم يخلوا الشيء من احكام الشرع وقيل اي انعمت عليهم في البداية بالعناية وفي الحال في الهداية وفي النهاية بالحماية
قال الله تعالى الذين سبقت لهم منا الحسنى وهذا في البداية وقال ان هداكم للايمان هذا في الحال وقال يثبت الله الذين آمنوا وهذا في النهاية
وقيل انعمت عليهم بعبادتك على المشاهدة كما قال عليه الصلوة والسلام الاحسان ان تعبد الله كانك تراه وقيل انعمت عليهم بان حرستهم
عن مغاليط النفوس ومخائل الظنون ومقامات الوصول قبل خمود آثار البشرية وقيل انعمت عليهم اهلتهم لانعامك اصلتهم لاكرامك و
قال الشيخ السهروردي قدس الله روحه في العوارف انعمت عليهم اي بان جددت لهم الوداد في كل طرفة بدوام الاتصال وآواهم في كنفه فحنوا
اليه حتى انت قلوبهم وحنت ارواحهم شوقا فكان الحب للشوق منهم اشارة من الحق اليهم من حقيقة التوحيد وهو الوجود بالله فذهبت صفاتهم وانقطعت
آمالهم عنده فحابا منه لهم ولو ان الحق تعالى امر جميع الانبياء عليهم السلام ليسألون ما سالوه بعض ما اعد لهم في قديم وحدانيته ودوام ازليته وسابق
علمه وكان تعيينهم معرفتهم سوى ما هممهم عليه واجتماع اهوائهم به وفي هذا المعنى انشدوا **اشعار** تركت للناس دنياهم ودينهم + شغلا بحبك
يا ديني ودنيائي + كانت لقلبي اهواء مفرقة + فاستجمعت اذ رأتك العين اهوائي + فصار يحسدني من كنت احسده + وصرت مولى الورى اذ صرت
مولائي + رجعنا الى التفسير ذكر في الانعام ايصال النعمة وهي في الاصل الحالة التي يستلذ بها الانسان فاطلقت لما يستلذه من النعمة وهي

اللین واعلم ان نعم الله تعالی وان کانت لا تحصی کما قال وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها تنحصر فی جنسین دنیوی او اخروی والاول قسمان موهبی وکسبی والاخروی ایضا قسمان روحانی کنفخ الروح فیه واشراقه بالعقل وما یتبعه من القوی کالفهم والفکر والنطق وجسمانی کتخلیق البدن والقوی الحالة فیه والهیأت العارضة له من الصحة وکمال الاعضاء والکسبی تزکیة النفس عن الرذائل وتحلیتها بالاخلاق والملکات الفاضلة وتزیین البدن بالهیآت المطبوعة والحلی المستحسنة وحصول الجاه والمال والثانی ان یغفر ما فرط منه ویرضی عنه ویبوئه فی اعلی علیین مع الملائکة المقربین ابد الآبدین والمراد هو القسم الاخیر وما یکون وصلة الی نیله من القسم الآخر فان ما عدا ذلک یشترک فیه المؤمن والکافر واما اهل المحبة مراد الصدیقین ومطلوب النبیین فیقولون ان افضل النعم الله تعالی علی عبده المحبة فهی الغایة فان المقامات کما تثبت علی التوبة کذلک الاحوال تثبت علی المحبة والمحبة مراد الصدیقین ومطلوب النبیین وکذلک دعاء رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم اللهم اجعل حبک احب الی من نفسی وسمعی وبصری واهلی ومالی ومن الماء البارد وکان علیه الصلوة والسلام طلب خالص الحب وهو ان یحب الله بکلیته واعلم ان الحب حبان حب عام وحب خاص فالاول یظهر باستثال الامور وما کان من معدن العلم بالآلاء والنعماء ومحرک هذا الحب الصفات وهذا الحب المقامات لان للکسب فیه محل وفی هذا الحب انشد **قطعه** تعصی الاله وانت تظهر حبه + هذا لعمری فی الفعال بدیع + ان کان حبک صادقا لاطعته ان المحب لمن یحب مطیع + واما الحب الثانی هو حب الذات عن مطالعة الروح وهو الحب الذی فیه السکرات وهو الاصطناع من الله سبحانه لعبده واصطفاه ایاه وهو من الاحوال لانه محض موهبة فالاول کالجسد والثانی کالروح والاول کالطریق والثانی کدار الوصول وقال الثوری قدس الله لرابعة یرحمك الله مصحا ما حقیقة ایمانک قالت ما عبدته خوفا من ناره ولا حبا لجنته فاکون کالاجیر السوء بل عبدته حبا له وشوقا الیه وقالت **قطعه** احبک حبین حب الهوی + وحبا لانک اهل لذاکا + فاما الذی هو حب الهوی + فشغلی بذکرک عمن سواکا + واما الذی انت اهل له + فکشفک للحجب حتی اراکا + فلا الحمد فی ذا ولا ذاک لی + ولکن لک الحمد فی ذا وذاکا + ولعلها ارادت بحب الهوی حب الله تعالی لاحسانه الیها وانعامه علیها بحظوظ العاجلة وحبه لما هو اهل الحب بجماله وجلاله انکشف لها وهو اعلی الحبین واقواهما والحاصل ان الصراط المستقیم اشارة الی الواصلین الموصوفین بالحب لله تعالی فالعبد کانه یطلب التوفیق علی الاکتساب منه ویطلب المواهب المحضة من الله تعالی المترتبة علی السعی المشکور وهو حقیقة المحبة وقال ابو عبد الله القرشی رحمه الله حقیقة المحبة ان تهب کلک لمن احببت فلا یبقی لک منک شیء قال السمنون رحمه الله ذهب المحبون لله تعالی بشرف الدنیا والآخرة لان النبی علیه الصلوة والسلام قال المرء مع من احب فهم مع الله سبحانه وسئل الجنید رحمه الله عن المحبة قال دخول صفات المحبوب علی البدل من صفات المحب وهذا معنی قوله تعالی فاذا احببته کنت له سمعا وبصرا ولسانا ویدا فعند ذلک یخرج عن رؤیة المحبة لانها واسطة والواسطة عند وجود المقصود مطروح فعند جذب صفات المحبوب قطع صفات المحب کما ان الطریق عند وصول المقصود رفع فکذا المحبة عند شهود المحبوب یعنی فاذا لا فی الواسطة بین المحب والمحبوب فلا بد ان یرتفع الواسطة بین المحب وغیر المحبوب وان کان نفسه کلما خرج من صفاته تم تصرف المحبوب فیه حتی خلا عن نفسه بالکلیة فصار المحبوب خلیفته بالکلیة فی جمیع الاحوال حتی قال

رباعی انا من اهوی ومن اهوی انا + نحن روحان حللنا بدنا + فاذا ابصرتنی ابصرته + واذا ابصرته ابصرتنا + **وفی هذا المعنی**

قال العبد الضعیف مولف الکتاب من بجانان زنده ام در جان نیم + من ز جان بگذشتم و جانانه ام + تا دل

رجان و جهان برکنده ام + من ز خود مردم بجانان زنده ام + چشم و گوش و دست و پایم او گرفت + من ندر رفتم سراپایم او گرفت +
بی بصر و بی سمع چون آلات اوست + بلکه ذرات تنم مرآت اوست + چون تجلی افگند بر ذات من + حسن خود بیند درین مرآت من + آینه
چون صاف و بی رنگ آمدست + تا جمال دوست هم رنگ آمدست + جام اکنون بی رنگ باده شد + رنگهای بی نشان ساده شد + آب چون
در شیشهٔ رنگین رود + آب صافی همچو او رنگین شود + ور در آید بادهٔ رنگین بجام + جام صافی می شود رنگین تمام + تو شوی هم رنگ آن یار
گزین + کو برنگ تو در آید در زمین + تا توانی رنگ بی رنگی گزین + تا شوی هم رنگ آن یار گزین + رنگ ای چیست آن هستی تو + اوج نگردد از کجا پستی تو +
گر تعین شد همه در مجاز + لیک نبود در حقیقت امتیاز + مرد و زن یک رنگ دان در کوی عشق + نیک و بد سرمست بین از بوی عشق +
صد هزاران قالب ار دو جان یکیست + صد هزاران عاشق و جانان یکیست + گر یکی بینی بود آن صد هزار + صد هزار اینجا یکی دان در شمار +
صد هزاران یک شود آن یک توئی + چون یکیها محو شد آن یک توئی + چون گذشتی را عوجاج ملتوی + راه بردی تا طریق مستوی + اعوجاج
احولیهای دوئیست + کان عبارت از من و مائی تویست + هست حق جز حق نه بیند در جهان + چون غریق موج بحر بی کران + هر که در بحر هویت
غرق شد + آب او را هم قدم هم فرق شد + ما چو ذره را آفتاب روشنیم + بلکه او بارست ما چون شبنمیم + بلکه ما خود آفتاب مشرقیم + زانکه در نور خدا
مستغرقیم + ما ز شرقی و ز غربی آمدیم + بلکه در نور ازل جانی شدیم + نور نور اوست ما چون سایه ایم + گر نباشد نور او بی مایه ایم + مسکن آمد سر ره
نور قدم + تا جدا گردد وجود از عدم + هیکل خاکی طلسم گنج تست + چار میخ خیمهٔ شش پنج تست + گنج معنی ظاهر آمد زین طلسم + چون خیال
موج در مرآت چشم + چون خفایش از طلسمات آمدست + پس طلسم آینهٔ ذات آمدست + مظهر حسن تعیر از حسن چیست + مظهر و نورش
غیر از نور کیست + خود ظهور و خود مظاهر آمدست + آنچه اول بود آخر آمدست + ای تجلی تن زن و دیگر مگو + خود بدست خود هلاک خود مجو + تا همی گویم
گو بادیگرست + ما همی جوئیم جو بادیگرست + هر زمان در پردهٔ وحدت طرب + می نوازد سازهای نو بعجب + نغمه از نای ست نی از نی مدان +
مستی از ساقیست نی از می بدان + ما چو مست از بدن ساقی شدیم + در گذشتیم از فنا باقی شدیم + ما لقا از باقی خود یافتیم + لذت از مستی خود یافتیم
خود یافتیم + پردهٔ بر روی آن دلبر توئی + پرده بفگن ناظر و منظر توئی + ساغر و باده توئی در انجمن + لیلی و مجنون توئی در یک بدن + عکس مسجود ملائک
آمدی + تا که مسجود ملائک آمدی + تو بعالم گنج سلطانی ولیک + در میانی خاک پنهانی ولیک + آفتابی را بگل اندوده اند + بحر را در قطرهٔ پیموده اند
پرده را بردار از رخسار خویش + تا شوی خود عاشق رخسار خویش + تیستم کل بر سر ... دل کشا + تا ببینی آن جمال دلکشا +

الفصل الرابع فی بطن الکلام فی الآیة المذکورة کما هو دأب المذکرین وقد بینا تفسیر الآیة فی هذا الفصل علی ثلاثة اطوار الطور الاول
فی قوله تعالی اهدنا الصراط المستقیم اعلم ان الهدایة فی القرآن علی تسعة عشر وجها ١ معنی البیان قال الله تعالی واما ثمود فهدیناهم
ای بینا لهم ٢ معنی الدعوة ولکل قوم هاد ای داع ٣ معنی الدلالة ان یهدینی سواء السبیل ای یدلنی ٤ معنی اعطاء الهدی والله یهدی من یشاء
٥ معنی التثبت علی الهدی اهدنا الصراط المستقیم ای ثبتنا علیه ٦ معنی الاصطلاح ان الله لا یهدی کید الخائنین ای لا یصلح عمل الزناة
٧ معنی الالهام اعطی کل شیء خلقه ثم هدی ای الهم کیف یاتی معیشته و ٨ معنی الدین ان هدی الله هو الهدی ای دین الله تعالی
٩ معنی الایقان وزدناهم هدی ای ایقانا ١٠ معنی الایمان نحن صددناکم عن الهدی ١١ معنی التوحید هو الذی ارسل رسوله بالهدی

۱۲ المعنى الرسل والكتب فاما يأتينكم مني هدى يعني الرسل والكتب ۱۳ المعنى امر صلى الله عليه وسلم خاصة ان الذين يكتمون ما انزلنا من البينات
والهدى اي من بعد ما تبين له الهدى ۱۴ المعنى القرآن ولقد جاءهم من ربهم الهدى ۱۵ المعنى التوبة وجعلناه هدى لبني اسرائيل
ولقد آتينا موسى الهدى ۱۶ المعنى معرفة طريق الدنيا وبالنجم هم يهتدون سبل العلم تهتدون ۱۷ المعنى الاسترجاع واولئك هم المهتدون
۱۸ المعنى استنان لسنة الماضين كما اخبر من الكفار انهم قالوا وانا على آثارهم مهتدون ۱۹ المعنى الثبوت على مذهب السنة والجماعة
وعمل صالحا ثم اهتدى اي كان على مذهب السنة والجماعة **النكتة في الضمير بجميع** ان الله تعالى رفع درجة المؤمنين حيث امرهم
ان يقولوا اهدنا دون اهدني ليكون بمنزلة الشفاعة ولا شفاعة الا لاهل الحرمة وكذلك امرهم في آخر الصلوة بالاستغفار لنفسه وللمؤمنين
والمؤمنات ولما ثبت الشفاعة لكل مؤمن فاني خاف في حق المؤمنين جميعا فما ظنك في شفاعة الرسل المعصومين في حق العاصين
النكتة في الصراط انما سمى الله تعالى طريق الوصول اليه صراطا لان من كان له مقصد فانما يصل اليه بعد قطع الطريق والله تعالى
متعال عن الامكنة لكن العبد الطالب صاحب المكان فلا بد له من قطع المسافات وتحمل المجاهدات وتجنب الآفات ليكرم بالوصول
والموافاة وقيل لبعض الكبراء ما الطريق الى الله سبحانه فقال خطوتين وقد وصلت خطوة على الدنيا وار طرك وخطوة ثانية خطوة على
العقبى ايضا وصلت الى المولى وقال ابو بكر الشبلي قدس الله روحه يوما لاصحابه حاجیان با صد فرسنگ بگذاشتند تا بکعبه رسیدند
محبان صبح کام برداشتند تا بدوست رسیدند یکقدم بر نفس نهادند مراد خلق مرادی را یکسان داشتند دوم بر دنیا زدند هستی و نیستی را
یکسان دیدند سوم خلق رد و قبول ایشان را یکسان انشستند چهارم بر جان نهادند حیات و موت را تفاوت ندیدند قدم در حرم سرای
قدس نهادند و نعیم انوار تجلی جلال و جمال چیزی مشاهده نمودند **لمؤلفه** چه چشم از غیر بردوزی همه دیدار او بینی +
ستر خود بگو سکر کنا اسرار او بینی + ز مرآت جهان مارست توان عکس حسن دیدن + اگر چه ز پرده ستواری که در رخسار
او بینی + ولی آنجا که افعال و صفات از حسن بر خیزد + اثر از تو کجا ماند که در آثار او بینی + تو یاری خود شوای عارف که شرک
مطلق ست اینجا + که او را یار خود دانی و خود را یار او بینی + توئی ظاهر توئی باطن توئی مظهر توئی منظر + سپه خود بکش سر که تا دیدار
او بینی + **النكتة في المستقيم** قال اهل التصريف استقام اصله استقوم نقلت حركة الواو الى القاف سكنة الواو لاعتلالها
فاحتملت حركتها الى القاف لانها حرف صحيح وفي هذا الاشارة خوف ورجاء فالخوف ان لا تخالطه اصحاب العلة بسراية علايته لئلا تتعدى
اليك علة والرجاء ان تجاوز القوي الصحيح يجبر ضعفك قوته الا ترى ان الامة لما عجزت عن احتمال اثقال المعاصي فحملت الشفاعة
الى الرسول الرؤف الرحيم صلى الله عليه وسلم قال الله تعالى عزيز عليه ما عنتم وحمل الاستغفار الى الملائكة الطاهرين لقوله
ويستغفرون للذين آمنوا **واما** بسط الكلام في قوله انعمت عليهم قال الامام في تفسير بحر العلوم ان المراد بالنعمة ههنا النعم الظاهرة
والباطنة التي ذكرت في قوله واسبغ عليك نعمه ظاهرة وباطنة وقد ذكر الامام رحمة الله لهذا الاجمال تفصيلا وانا اخترت منها
سبعين قولا الاول ما روى الضحاك عن ابن عباس رضي الله عنهما الا الضحاك قال سالت ابن عباس عن قوله تعالى واسبغ عليكم
نعمه ظاهرة وباطنة قال هذا من مخزون الذي سالته عنه رسول الله صلعم فقلت يا رسول الله صلى الله عليه وسلم ما هذه النعمة

الظاهرة والباطنة فقال يا ابن عباس اما الظاهرة فالاسلام وما سوى من خلقك وما افضل عليك من الرزق واما الباطنة فستر مساوی
عملك يا ابن عباس ان الله تعالى يقول ثلاثة جعلت للمؤمن ولم تكن له واحدة اما الاولى فصلوة المؤمنين عليه بعد انقطاع عمله
والثاني جعلت ثلث ماله كفارة لخطاياه والثالث سترت مساوی عمله فلم افضحه بشیٔ منه ولو ابديتها عليه لنبذه اهله فمن سواهم القول
الثاني الظاهرة الجوارح والباطنة المصالح فالاول الاعضاء السليمة من غير كسر ومن عيب عليه الثانية منفعات هذه الاعضاء
مثل بصر العين وسمع الاذن وشم الانف ونطق اللسان وبطش اليد ومشي الرجل ومعرفة القلب الظاهرة التصوير وصوركم فاحسن صوركم
والباطنة التدبير افمن شرح الله صدره للاسلام فهو على نور من ربه الظاهرة الاقرار والباطنة الاعتقاد الظاهرة دعوة الى الايمان
والباطنة الهداية اليه بيان الاول آمنوا بالله ورسوله والثانية بل الله يمن عليكم ان هداكم للايمان الظاهرة اعطاء الايمان ويهدي اليه
من يشاء … والباطنة التثبيت على الايمان يثبت الله الذين آمنوا الظاهرة النفع وآتاكم من كل ما سألتموه والباطنة الدفع اذكروا
نعمت الله عليكم اذ هم قوم ان يبسطوا اليكم ايديهم فكف ايديهم عنكم الظاهرة التوفيق للايمان والطاعات والباطنة العصمة عن الكفر والمعاصي
والسيئات والظاهرة اظهار الطاعات والباطنة اخفاء السيئات … تحضروا الجماعات … الكل يباهي بالملائكة اذا امت في السجدة ولا يطلع عليك الملائكة اذا اختفيت
في المعصية الظاهرة التخفيف والباطنة التضعيف يريد الله ان يخفف عنكم فيضاعفه اضعافا كثيرة ويضع عنك اصرك الذي كان على الاولين ويضاعف
اجر عملك على اجور الماضين يعمل الحسنة عشر امثالها والصدقة الى سبعمائة وليلة القدر خير من الف شهر واجر الصابرين بلا حساب الظاهرة
النطق والباطنة العقل للذات ما خص بني آدم وقال ولقد كرمنا بني آدم فالعقل يعرفه والنطق المتكلم لشكره وليس للدواب كلاهما من لم يعرف
منه الله ولم ينطق لشكره فسبحانه فهو شر من الدواب اولئك كالانعام بل هم اضل الظاهرة … آيات الناس والباطنة التزيين
وزينه في قلوبكم الظاهرة التكليف ادخلوا في السلم كافة والباطنة التاليف فالف بين قلوبكم فاصبحتم بنعمته اخوانا كلهم بمخالفة الطباع
العامر والتاجر والدارع والعجم والاعراب على ذلك مع كراهية طبعهم الظاهرة الدعوة الى الاسلام ادع الى سبيل ربك والباطنة الدعوة
الى دار السلام والله يدعوا الى دار السلام الظاهرة تعديل الحسنات التائبون العابدون المسلمين والمسلمات الآية الى غير ذلك الباطنة
اهمال السيآت توبوا الى الله جميعا ايها المؤمنون لم يقل ايها العاصون ايها الخاطؤن ايها المذنبون ايها المجرمون ايها الغاوون
المفسدون ولكن … ايها المؤمنون … شان … مومن
ببر ارتکاب عصیان بیگانہ نشود الظاهرة الاوصاف والباطنة الاسرار فالاوصاف الصلوة مع الخشوع والصوم مع التقوى
والذكر مع الحضور والصدقة مع الرغبة والطاعة مع الرضا والاسرار الخوف الصادق والرجاء الواثق واليقين التام
والشوق الغالب … الظاهرة الاعمال المرئية والباطنة الضمائر المطوية الظاهرة الاقوال والافعال والباطنة المقامات والاحوال
الظاهرة حسن الصورة والباطنة حسن السيرة الظاهرة الرسوم والباطنة العلوم الظاهرة حسن الخلق والباطنة حسن الخلق الظاهرة
المال والنعمة والباطنة العلم والحكمة الظاهرة وجود النعمة والباطنة شهود المنعم الظاهرة النعم الدنيوية والباطنة النعم الدينية الظاهرة
نفس طاهرة والباطنة قلب … الظاهرة العطاء والباطنة الرضاء الظاهرة الاعانة على الطاعات والباطنة قبول الطاعات

الظاهرة التسوية والباطنة التصفية الظاهرة الزهد فی الدنیا والباطنة الاکتفاء بالمولی الظاهرة توفیق المجاهدة الباطنة تحقیق المجاهدة الظاهرة اشتغالک بنفسک عن الخلق الباطنة اشتغالک بربک عن نفسک الظاهرة محبتک ایاه والباطنة محبة ایاک یحبهم ویحبونه الظاهرة ما وعدک فی الجنة فیها من الانهار والاشجار والحور والقصور والطعام والشراب وغیرها والباطنة ما اخفاها وقال فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من قرة اعین وقال علیه الصلوة والسلام فیها ما لا عین رات ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر الظاهرة حفظ القرآن والباطنة فهم القرآن ولقد یسرنا القرآن للذکر لم یکن الاولون یستظهرون الکتب وقد یسر الله لصبیان هذه الامة حفظها وعلماء هذه الامة کانبیاء بنی اسرائیل لفهمهم معانی القرآن الظاهرة محکم القرآن وتفسیر علمه والباطنة متشابه القرآن وظهور درجة الراسخین فی العلم بکشفه الظاهرة تفسیر المفسرین والباطنة تاویل الاولیاء قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما من آیة الا ولها ظهر وبطن ولکل حد ومطلع فالظهر لفظه والبطن معناه والظهر تفسیره والبطن تاویله الظهر قصص الامم الماضیة والبطن ما لک فیه من العظة والعبرة الظاهرة الترغیب والباطنة الترهیب حتی قال ولطف الله سبحانه فی خلق النار اعظم من لطفه فی خلق الجنة فکم من تارک من معاصی من خوف النار اکثر ممن تارکها لرجاء الجنة قال یحیی بن معاذ رحمه الله منة الله تعالی علی عباده فی خلق النار اعظم من منته فی خلق الجنة لانه اطمعهم فی الجنة فلم یلتفتوا ما خوفهم بالنار فلم یمتثلوا الظاهرة ما هو هی المقصودة والباطنة ما هی الموعودة الظاهرة الخلق والرزق والباطنة الاماتة والاحیاء قال الله تعالی الله الذی خلقکم ثم رزقکم ثم یمیتکم ثم یحییکم خلق فاحسن الصورة ورزق فاسبغ النعمة وامات فاجاه من المحنة واحیی فاوصل الجنة الظاهرة ادامه النعمة علیک فی عموم الحالات والباطنة سلبها عنک فی بعض الاوقات وفی الخبر النعم مجهولة فاذا افقدت عرفت وقال ابن عباس لا یعرف اربعة الا بعد فقدها الشباب والصحة والعافیة والحیوة الظاهرة الاعطاء بالسوال والباطنة الاعطاء من غیر السوال قال وهب مکتوب علی ساق العرش من سالنی اعطیته ومن لم یسالنی لم انسه الظاهرة اعطاء الرزق والباطنة تفریق الرزق ای من شئی الا عنده خزائنه وما ننزله الا بقدر معلوم وفیه لطف عظیم فانه لو انزله جملة ثم سرقه سارق لبقی العبد بلا رزق وایضا اذا اجتمع عنده ضاق علیه المکان وایضا تموع فسد وایضا کثر حساده وایضا استغنی العبد فلم یبال ایضا ونقف قد رزقه قدر عمره فانه قیل سر تلمیذ ان کسر حبل علی دست لیعقوب فی آخر عمره فاجاه علیه فیکون علی خوف ورجاء الظاهرة قوله تعالی والزمهم کلمة التقوی والباطنة قوله تعالی وکانوا احق بها واهلها کانه تعالی یقول لیس کل ملک یصلح لمعرفتها ولا کل لسان یصلح لذکرها ولا کل عدن یصلح لجد مقصدها انا اعلم من هو اهل لذلک فاذا اکرمتک بکلمة الشهادة علمت استحقاقک بها وانا اکرم من ان اسلب الحق من اہل المستحق بہ ابو طالب را استحقاق آن کلمہ بود ای محمد ہر چند استعاعت کردی مدادم انک لا تهدی من احببت وحسی را استحقاق بود ہر چند اعراض بودی کرم فرمودم امروز در بستہ را شفاعت تو کشادم در وقت مرگ در کشادہ را محو است ابلیس کے در سدم الظاهرة اولیائک والباطنة اعدائک لتستعین علی امورک باولیائک وتستعید بالله من اعدائک فتعصر ولیک فیکثر لک الحسنات ویظلمک عدوک فتصبر فیعفر لک السیئات یدحک لیک فتدرک فی الناس بالجمیل ویذمک عدوک فتصبر فیعفر لک السیئات یمدحک ولیک فتدرک فی الناس بالجمیل ویذمک عدوک فیشهد بنقصانه علی ما لک من التفصیل الظاهرة فتح ابواب الحسنات تقلیل

طاعتك والباطنة اغلاق ابواب النيران مع كثرة جنايتك الظاهرة ان يمسك بالصوم ويحرم طعام الاولياء والباطنة ان يمسك
بالجوع عن المعاصي وهو من صفات الاصفياء الظاهرة الباطنة قوله عليه السلام للصائم فرحتان فرحة عند فطره وفرحة عند لقاء
ربه فالتي عند الافطار هي الظاهرة والتي عند لقاء ربه هي الباطنة الظاهرة هي قوله تعالى للصائم كلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط
الابيض من الخيط الاسود من الفجر وهذا اباحة على الصوم والباطنة قوله تعالى لهم في الجنة كلوا واشربوا هنيئا بما اسلفتم في الايام
الخالية وهو وعد بالنعم الابدي الظاهرة النهار والباطنة الليل ومن رحمته جعل لكم الليل والنهار لتسكنوا فيه ولتبتغوا من فضله
ولعلكم تشكرون وقال صلى الله عليه وسلم اربع ليال هن كايامهن كياليهن يعتق الله فيهن النسم ويعطي فيهن القسم ليلة النصف
من شعبان وصباحها وليلة القدر وصباحها وليلة الجمعة وصباحها وليلة عرفة وصباحها فمن وقع له التقصير في قيام هذه الليلة
الممكنة تلافى ذلك في يومها الظاهرة الصلوة والباطنة الصوم بار جماعت كي بوديم بيسند بجانه گذاري اهل واولاد ميبند در حالي
ادا كي فرشتگان اطلاع يابند روزه داري جز خداي عز وجل براں مطلع نشود آنچه خلق مينند دراں ريا را دخل باشد وآنچه خلقان
نبينند از ريا دور بود وچوں في ريا بود خالص بود وچوں خالص بود خالص حق بود سبحانه وتعالى ولهذا قال الصوم لي الظاهرة امره الانبياء والملائكة
عليهم السلام باستغفارهم للمؤمنين قال الله تعالى الذين يحملون العرش ومن حوله يسبحون بحمد ربهم ويستغفرون للذين امنوا وكذلك
دعاء آدم لاولاده واستغفار نوح عليه السلام رب اغفر لي ولوالدي ولمن دخل بيتي مؤمنا وللمؤمنين والمؤمنات ودعاء ابراهيم
عليه السلام رب اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين والمؤمنات وقوله تعالى لمحمد صلى الله عليه وسلم واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات
والباطنة وعده بالمغفرة من غير استغفار بقوله ان الله يغفر الذنوب جميعا الظاهرة محو السيئات بالتوبة والباطنة تبديلها بالحسنات
بقوله اولئك يبدل الله سيئاتهم حسنات الظاهرة النظر في ملكوت السموات والارض قال الله تعالى اولم ينظروا في ملكوت السموات
والباطنة التدبير في السور والآيات افلا يتدبرون القرآن الظاهرة المفروضات الظاهرة من الوضوء والصلوة والصوم والزكوة والحج
والقراءة والركوع والسجود والقيام والقعود والتسبيح والتهليل والتحميد والبر والاحسان والكسوة والعريان واطعام الجيعان وارواء
العطشان وغير ذلك والباطنة المفروضات الباطنة من الشكر والرضاء والصبر والتقى والصدق والصفاء والحب والحياء والشوق
والهيمان وغير ذلك الظاهرة التقويم لقد خلقنا الانسان في احسن تقويم والباطنة التفضيل وفضلناهم على كثير ممن خلقنا تفضيلا
الظاهرة الاعتذار باللسان عن الذنوب والباطنة الندم بالقلب الظاهرة الرزق الذي يكسبه والباطنة هي التي يأتيه من حيث
لا يحتسب الظاهرة العمل والباطنة النية وقد قال عليه الصلوة والسلام نية المؤمن خير من عمله لان العمل ينقطع والنية لا ينقطع
ولهذا يخلد المؤمن في الجنة والكافر في النار لان نية كل واحد منهما الدوام على دينه لو عاش ابدا الظاهرة انزال الامطار والباطنة
اخراج الحبوب واثمار الظاهرة ما يحصل من الرزق للتجار والدهاقين والباطنة ما يظهر للمتوكلين فانهم لا يعتمدون على شيء دون الله
تعالى الظاهرة الدعاء والباطنة الاجابة اذن لك ان يقول يا رب وكفى بك شرفا ثم اعرك بان قال لبيك عبدي وما اعظم
عن قال الله تعالى ادعوني استجب لكم وله وجوه في تفسير ادعوني استجب لكم وجوه ادعوني بالسؤال استجب لكم بالنوال ادعوني بالمعرفة

استجب لكم بالمعرفة ٣ ادعوني بالاشتهاء استجب لكم بالاتصال ٤ ادعوني بالحرمة استجب لكم بالسعة ٥ ادعوني بالامانة استجب لكم بالامانة ٦ ادعوني بالندم بالتذلل استجب لكم بالتفضل ٧ ادعوني بالعبودية استجب لكم بالربوبية ٨ ادعوني بالارادة استجب لكم بالافادة ٩ ادعوني بالاخلاص استجب لكم بالخلاص ١٠ ادعوني بالبكاء استجب لكم بالعطاء ١١ ادعوني بالخوف والرجاء استجب لكم بالعفو والرضاء ١٢ ادعوني بلا غفلة استجب لكم بلا مهلة ١٣ ادعوني بلا فطور استجب لكم بلا قصور ١٤ ادعوني بقطع العلائق استجب لكم بتسهيل الطرائق ١٥ ادعوني بالسر استجب لكم بالبر ١٦ ادعوني بالتبري عن القوة والحول استجب لكم بالاتصال بالطول ١٧ ادعوني بالافتقار استجب لكم بالاعتقاد ١٨ ادعوني بالسلامة استجب لكم بالكرامة ١٩ ادعوني بالصدق والصفاء استجب لكم بالرؤية واللقاء الظاهرة[٢٣] ذكر اللسان والباطنة ذكر الجنان قال ذو النون رحمة الله عليه من ذكر الله على الحقيقة نسي كل الاشياء في جنب ذكره واذا نسي كل الاشياء حفظ الله له كل شيء كان له عوضا عن كل شيء الظاهرة البسط والباطنة القبض والله يقبض ويبسط يقبض بالفقر ويبسط بالغنى يقبض بالهم ويبسط بالفرح يقبض بالخوف ويبسط بالرجاء يقبض بالمحنة ويبسط بالنعمة يقبض بالجمع ويبسط بالتفرق يقبض بالقهر ويبسط بالبر يقبض بالجبار ويبسط بالعطاء يقبض بالعصاسية يقبض بالفناء ويبسط بالبقاء الظاهرة العبادات والباطنة الطاعات وهي الشرائع والباطنة الاشارات وهي الحقائق الظاهرة شريعة الرسول والباطنة شفاعة الرسول صلى الله عليه وسلم الظاهرة السمعيات والباطنة العقليات وهما الجناحان من جناح الشرع قال الله تعالى وقالوا لو كنا نسمع او نعقل ما كنا في اصحاب السعير الظاهرة المنادات والباطنة المناجات قال عليه السلام من قرء القرآن فقد كلم الله ومن صلى ناجا الله وقال عليه الصلوة والسلام المصلي يناجي ربه الظاهرة[٢٤] الوحي الذي نزل به جبرئيل قال الله تعالى نزل به الروح الامين والباطنة ما اوحى الله تعالى بغير واسطة ليلة المعراج فاوحى الى عبده ما اوحى الظاهرة كون النبي عليه الصلوة والسلام حيا فيما بين الامة قال الله تعالى وما كان الله ليعذبهم وانت فيهم والباطنة انقاء الاستغفار بينهم بعد موته وما كان الله معذبهم وهم يستغفرون فاعلم ان نعم الله سبحانه وتعالى اكثر من ان تعد وتحصى وهذا القدر وهو سبعون قولا منتخبة من ثلثمأية قول من اقوال المفسرين التي ذكره الامام المؤيد بتأييدات الملك ابو حامد مفتي الثقلين ابو حفص نجم الملة والدين عمر النسفي نور الله مرقده وبرد مضجعه في تفسيره المسمى بحر العلوم وهو بحر زاخر ودره ظاهر فيضه عام ونياله تام تم الصلوة والسلام على خير الانام محمد وآله واصحابه الكرام **الطور الثاني** في بيان الآية على طريقة اهل الاخلاص مشتملا على التفسير والنصائح واللطائف والنكات وقوله تعالى اهدنا الصراط المستقيم حضرت جلال احديت متصف بكمال صمديت منور قلوب ومفرح كروب باسط بلوب عباد مرسل رجا قابض ارواح عباد از خوف كبريا هادي سرگشتگان تيه ضلالت دليل سرگشتگان سبيل جهالت جل جلاله وعم نواله **شعر** راه گم كردم چه باشد گر براه آري مرا ور بديري از كرم امدر پناه آري مرا بندگان خود را تعليم ادب وتلقين طلب مي فرمايد كه اي محبوسان قيود بشريت واي مأنوسان شهود عيب باين دعا وسوال كه عين عبادت ومحض طاعت است وبطريق واشتهاء استعمال نمايد وطلب استقامت وثبات در دين مبادرت جويند اهدنا الصراط المستقيم اي دلنا عليه واسلك بنا فيه وثبتنا عليه يعني خدايا راه جوي بنماي واگاه مارا دران راه پرورش ده واگاه ازين مكن بان اي خدا وپيش روندگان راه وجويندگان اين بارگاه را سه اصل عظيم ست اول نمايش پس پرورش پس كشش نمايش آنست كه فرمود سنريهم آياتنا

موثر آنست که گفت لترکبن طبقا عن طبق ای حالا بعد حال و امرا بعد امر و شدة بعد شدة من عز و ذل و فقر و سعة و احیاء و اماتة
و نعمت و مجانسة والدخول فی جنة او نار و کشش آنست که فرمود و قربناه نجیا و مصطفی صلی الله علیه وسلم بر آتش بس الگفت ارنا الاشیاء
کما هی و پرورش را گفت سیروا سبق المفردون و کشش را گفت جذبة من جذبات الحق توازی عمل الثقلین مومنین اندرین آیت از الله
تعالی هر سه اصل در میخواهند که نه هر که راه دید در راه رفت و نه هر که رفت بمقصد رسید بسا کس که شنید و نه دید و بسا کس که شنید
و بسا کس دید و نشناخت و بسا کس که شناخت و نیافت بیت بسا پیر مناجاتی که بی مرکب فرو ماند + بسا رند خراباتی که زین بر
شیر بر بندد + این رندان آن باشند که بیک کلمهٔ توحید که گفتند با آنکه هیچ طاعت از ایشان صدور نیافت بجوار رحمت الهی واصل گشتند
چون سحرهٔ فرعون و جوانمردان اصحاب کهف و در تفسیر کشف الاسرار رشیدی میگوید که مراد از صراط مستقیم که طریق بندگان
منعم علیهم است راه و روش اصحاب کهف است یعنی خداوندا راه خود بر ما بنما تو بسر چنانکه بر جوانمردان اصحاب کهف فضل فرمودی
و نواخت خود بر ایشان ارزانی فرمودی ایشان را از سر بالین انس بار بنهادی و توفیق کشش ایشان بجاذبهٔ تقرب خود باز دادی و گفتی درین
غار شوید و خوش بخسپید که ما خواب شما را از سعادت جانبان بر گرفته قبول فرمودیم خداوندا ما را از آن نعمت و نواخت بهره ده و چنانکه
پی ایشان و کار ایشان بفضل خود شیر دی ما کار ما بسر بر و بفضل خود بساز که هر که ما کیم بر ما تاوان بود و هر چه تو کنی عز و جهان
پیر هراة قدس الله روحه العزیز گفته است الهی بمی نوائیم که این کار بی تو بسر بریم نه زهرهٔ آن داریم که از تو سر بریم هر که بیداریم
که رسیدیم از حیرت شمار و اسیر بریم خدایا کجا باز یابیم آن روز که تو ما را بودی و ما نبودیم تا از آن روز برسیم میان آتش و دودیم اگر بدو
گیتی آن روز باز یابیم بر سودیم و اگر از بود تو خود را دریابیم نه سود خود خوشنودیم **رباعی** کردیم هزار حیله که عقل آن دانست تا تو
که توان راه بجانان دانست + ره هم بریم و هم طلع می بریم + بتوان دانست تو که بتوان دانست + و حضرت مولوی قدس الله سره در مثنوی
میفرماید + منگر اندر نقش زشت و خوب خویش + بنگر اندر عشق در مطلوب خویش + منگر اندر تو حقیری یا ضعیف + بنگر اندر همت خود ای
شریف + تو بهر حالی که باشی می طلب + آب می جو دایما ای خشک لب + کان لب خشکت گواهی میدهد + کو باخر بر سر منبع رسد خشکی لب
هست پیغامی ز آب + که بیارت آرد یقین این اضطراب + این طلب مفتاح مطلوبات تست + این سپاه نصرت و رایات تست
این طلب همچون خروسی در صیاح + میزند نعره که می آید صباح + گرچه آلت نیست تو می طلب + نیست آلت حاجت اندر راه
رب + هر کرا بینی طلبکار ای پسر + یار او شو پیش او انداز سر + گر جوار طالبان طالب شوی + در زلال غالبان غالب شوی + گر یکی
موری سلیمانی بجست + منگر اندر جستن او سست سست + هر که چیزی جست بیشک یافت او + چون بجد اندر طلب بشتافت او + هین مباش
ای خواجه یکدم بی طلب + تا بیابی هر چه خواهی ای محب + عاقبت جوینده یابنده بود + چونکه در خدمت شتابنده بود + در طلب چالاک
شو و بین فتحیات می طلب والله اعلم بالصواب رجعنا الی التفسیر اهدنا الصراط المستقیم بعضی از مفسرین میگویند که مراد ازین صراط
مستقیم طریق سنت است چنانکه نقل از سدی مرقوم رقم بیان گشت **نقلست** که جهودی نزد امام ابو بکر نقاش که از بزرگان بود گفت
در کتاب شما آیتی ست برین مشکل گشته اگر کسی تفسیر کند تا اشکال من حل کند مسلمان شوم امام گفت آن کدام ست گفت اهدنا الصراط

المستقیم وسماحی گویید که ما راه راستیم و در دین او خوش اگرچه چنین ست و بر شک ـ آید در دین خویش و چه داریم چرا می‌گویید امام گفت
قومی از پیغامبران و دوستان صالح و علما پیش از ما به بهشت رفتند و بسعادت ابد رسیدند ما از الله تعالی می‌خواهیم تا آن راه که ایشان
سپرده‌اند بما نماید و آن طاعت که ایشان را از دهشت تا به بهشت رسانید ما را از آن دارد تا ما نیز با ایشان در رسیم و به بهشت فائز آییم پس
سخن اشکال آن مرد منحل گشته در سلک اهل ایمان منخرط گشت و بعضی دیگر از مفسران گفته‌اند که این صراط مستقیم شرائع اسلام است یعنی
و سنن دین و این تفسیر جواب است مر سوال سائل را که گفت مومنان چون مهتدی‌اند طلب هدایت تحصیل حاصل باشد و این تاویل
دفع سائل بدین طریق می‌کند که هر کسی که در دین اسلام در آمد بحقائق شرائع و فرائض و سنن قیام نمود حق تعالی بندگان خود را دلالت
میفرماید که از من خواهید تا شما را الشرائع راه نمائیم تا شرائط آن قیام نموده بعبور و فلاح ابدی مستعد گردند **نقلست** از بکر
عبدالله مزنی رحمه الله که گفت مصطفی را بخواب دیدم صلی الله علیه وسلم از وی صراط مستقیم پرسیدم فقال سنتی و سنة الخلفاء
الراشدین من بعدی و در روایتی آمده است که امیر المومنین علی کرم الله وجهه از آن حضرت این سوال فرمود و همین جواب شنود و ابو العالیه
گفت رحمه الله که تعلموا القرآن فاذا تعلمتم القرآن فتعلموا السنة فانه الصراط المستقیم وایاکم ان تحرفوا الصراط یمینا و شمالا یعنی اصحاب
البدع و عما محبین تفسیر المنعمت علیهم بالاسلام و السنة نموده‌اند یعنی تا اسلام و سنت پیغامبر علیه الصلوة والسلام با هم نه پیوندد
استقامت در دین میسر نگردد و در آثار می‌آرد که امام شافعی رحمه الله علیه گفت حق تعالی را می گفت حق تعالی را می گفت در واقعه
دیدم مرا فرمود تمن علی یا ابن ادریس از من بخواه ای پسر ادریس گفتم امتنی علی الاسلام یا رب فرمود قل و علی السنة یعنی که اسلام با سنت
خواه از من که اسلام بی سنت نیست و هر چه نه با سنت است آن از دین حق نیست ولذا قال النبی صلی الله علیه وسلم لا قول الا بالعمل
ولا قول ولا عمل الا بالنیة ولا قول ولا عمل ولا نیة الا باصابة السنة و بعضی از مفسران در تفسیر کریمه افمن شرح الله صدره للاسلام
فهو علی نور من ربه فرموده‌اند که هو نور السنة **و در خبرست** که فردا در انجمن قیامت و مجمع اهل سلامت و غرامت که اهل هفت آسمان
زمین حشر کنند و دیوان هیبت و سیاست را نشر کنند هر یکی را پای بکردار خویش فرو بسته و سر در پیش افکنده همه پیغامبران سرا
اندر افتاده و تری کل امة جاثیة **مثنوی** در آن روز کز فعل پرسند و قول + اولو العزم را دل بلرزد ز هول + بجائی که دهشت برند انبیا
تو عذر گنه را چه داری بیا + همه خلائق بکار خویش بیهوش افتاده و حیران و تشنه و عریان ناگاه شخصی مروح و مطیب از مکنونات غیب بیرون
آید و بر اهل عرصات متجلی گردد نسیم آن روح و راحت بمشام اهل سعادت رسد همه خوشبوی و مروح گردند و در طرب و نشاط منبسط
شوند گویند بار خدایا این چه روح و راحت است این چه جمال و کمال است خطاب مستطاب در رسد که این حسن جمال سنت محمد است صلی الله علیه وسلم
هر که در دار دنیا سنت او بوده است او را در سراپردهٔ عز ما ره دهید تا با این عروس حجله ناز در مقام اعزاز با هم تراز در آید و هر که در آن
سرای اعمال از متابعت سنت این پیغامبر یکو جهان علیه الصلوة والسلام بیگانه بوده دست رد بر روی او باز نهاده بر بدان دوزخ
مجلس بر حسن سپارید وداع جدائی را چنین او بسید که امروز هم بیگانه است و هم رانده **فرد** سنتی بین داری تو را بنده مانی را تا کی هست
هر چه جز دین مرد کی و هر چه جز سنت جز بند + قال الشیخ الجنید قدس الله روحه ما وصل احد الی الله عز وجل الا بالله تعالی ومن عمل

السبیل الی الوصول الی الله تعالی غیر متابعة المصطفی صلی الله علیه وسلم ضل. وقال الشیخ ابوبکر الوراق قدس الله روحه کنت فی تیه
اسرائیل فوقع فی قلبی ان علم الحقیقة یخالف علم الشریعة فاذا شخص تحت شجرة غیلان فصاح لی یا ابابکر کل حقیقة یخالف الشریعة فهو
کفر وقال الجنید الطریق الی الله کلها مسدود علی الخلق الا من اقتفی اثر الرسول صلی الله علیه وسلم واتبع سنته ولزم طریقته فان الخیرات کلها
مفتوحة علیه فیا طالب الوصول الی المامول بالتمسک بالعروة الوثقی وهو کتاب الله تعالی وسنت نبی الله المصطفی صلی الله علیه وسلم
هذا الصراط المستقیم الموصل الی المقصود المشرف بمشاهدة المعبود جل جلاله **مثنوی** چشم اعمی نور چون برتافت + احتراز انجم شد
تاره بیافت + هر کسی گر بدی آن چشم و رو + گر گرفتی ز آفتاب صبح نور + کی ستاره حاجتستی ای ذلیل + که بدی بر نور خورشید او
دلیل + هیچ ماه و اختری حاجت شود + گر بود در آفتاب اکه شهود + ماه میگوید بخاک و ابر و فی + من بشر بودم ولی یوحی الی + چون شما تاریک
بودم در نهاد + وحی خورشیدم چنین نوری بداد + ظلمتی دارم بنسبت زان شموس + نور دارم بهر ظلمات نفوس + زان ضعیفم تا توانی آوری
گه مرد آفتاب انوری + همچو آن شهد سرکه یافتم + تا سوی اشکم جگر ره یافتم + چون ز علت او رهیدی ای رهین + سرکه را بگذار و می خور
انگبین + تخت دل معمور شد پاک از هوا + بر وی الرحمن علی العرش استوی + حکم بر دل بعد از این بیواسطه + حق کند چون یافت دل این رابطه

رجعنا الی التفسیر اهدنا الصراط المستقیم یعنی خداوندا مارا ثابت دار بر راه راست که عبارت از ایمان و اسلام است و تفسیر
سراج وتاج آورده است که یکی از اصحاب رسول صلی الله علیه وسلم ورضی الله عنهم که نام وی علقمه بن علاثه بود در عهد خلافت صدیق
رضی الله مرتد شد والعیاذ بالله و بکفار روم ملحق گشت روزی صدیق رضی الله عنه از حال وی سوال فرمود که این علقمه گفتند علم الله
احرکه وی بدیدت آورده بروم رفت پرسید که وی مردی عاقل بود سبب رفت وی چه بود گفتند وی گفت دیدی که اهل دین در درویشی و تنگی
باشند من خواهم ایشانا میگویند ابد ما اگر این دین حق است تا گفتش راضی چیست ابوبکر علی را گفت رضی الله عنهما که ای علی از برای وی
مکتوبی نویس و رفع شبهه وی نمائی امیر مکتوبی کتابت فرمود و بصدر نامه این آیت بسم الله الرحمن الرحیم حم تنزیل الکتاب من الله العزیز
العلیم غافر الذنب وقابل التوب شدید العقاب ذی الطول بعد از ان نوشت المراد منه ما ای شتنا واحفظ قلوبنا علی طریق الانبیا
علیهم السلام کما وعدت بعد از ان صدیق مکتوب امیر بشخصی داد از برای علقمه بروم فرستاد رسول صدیق علقمه را در کلیسای یافت در پیش چلیپا
بسجود آمده چندان مکث نمود که کلیسای از مزاحمت ترسایان خالی گشت نامه صدیق بوی داد چون علقمه نامه بخواند قطرات اشک از دیده
متقاطر گردانیده می گفت در خدای چرا عاصی باید شد که تا یکبار وعید کند سه بار بآمرزش وعده می دهد فاسلم ورجع تا بیان در تفسیر کشف الاسرار
روی میگوید بدانکه این صراط مستقیم که مومنان را از جناب قدس الهی جل و علا در خواست بود منحصر است در دو طریق یکی آنکه راه بهتا
ضلالت بسیار است و راه راست یکیست پس آن طرق مختلفه یکیست مومنان از یک راه می خواهند و آن راه ایمان است که بلال حدیث
ذکر فرموده ان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل و مصطفی صلی الله علیه وسلم نیز همان راه را تعیین فرموده که درین حدیث فرموده
ضرب الله مثلا صراطا مستقیما وعلی جنبتی الصراط سور فیه ابواب مفتحة وعلی الابواب ستور مرخاة وعلی راس الصراط داع یقول
یا ایها الناس ادخلوا الصراط ولا تتعوجوا وداع یدعو من فوق الصراط فاذا اراد فتح شیء من تلک الابواب قال ویلک لا تفتحه فانک ان تفتحه تلجه ثم قال الصراط الاسلام

... والابواب مفتحة محارم الله وذلک الداعی القرآن و از اینجاست که مفسران بعضی تفسیر قرآن
کرده‌اند و بعضی باسلام و بعضی بسنت و جماعت و مراد همه آنست که راههای بخدای تعالی بسیار است بعضی است تر و نزدیکتر
و بعضی دورتر و از اینجاست که بعضی مومنان زودتر به بهشت روند و قومی بسالها بعد از ایشان مقرر است که راه سابقان بحق تعالی
نزدیکتر است از راه مقتصدان و راه مقتصدان نزدیکتر از راه ظالمان هرچند که هر سه قوم رستگارند بحکم خبر امارات ایشان
به تفاوت قسمت مومنان از خدای تعالی آن راه میخواهند که راست تر و بخدای تعالی نزدیکتر است و آن راه انبیا و صدیقان
و شهداست چنانچه بعضی از مفسران تفسیر کرده‌اند و ارباب تحقیق میگویند که راهی نزدیکتر از راه فنا نیست که از خود گسستن و بحق
پیوستن پیر هرات گفته است قدس الله روحه العزیز تراجستن از خود برستن بست و بتو پیوستن از دیگران گسستن ترا یافتن خود را
گم کردنست و تو رسیدن خود را فنا سپردنست هر که هر چه جز حق می بیند محجوبست و هر چه بجستن توان یافت یا جوینده منسوبست ...
بقعر چاه نتوان گریخت دیگر سیبده خاک بر سر خود بیخت قال الشیخ الرومی فی المثنوی قدس سره راه جانی گشته
راه دیگر ست + زانکه هشیاری گناه دیگر ست + آتشی در زن بهر دو تا بکی + پر گره باشی ازین هر دو چو نی + تا گره با نی بود همراز نیست
همنشین آن لب و آواز نیست + ای خبرهاست از خبرده بی خبر + توبهٔ تو از گناه تو بتر + جست وجوی از در آئی جست ...
تو امید از پی بکو + حال قالی از درای حال قال + غرقه گشته در جمال ذوالجلال + غرقه‌ئی کو خلاصی باشدش + تا بجز دریا کسی ...
ماست خورشید نهان در ذره + شیر نر در پوستین بره + اینست دریائی نهان در زیر کاه + تا بزین که توسه همین را اشتباه +
ما عدمهائیم و هستیهای ما + تو وجود مطلقی فانی نما + ما همه شیران ولی شیر علم + حمله شان از باد باشد دم بدم + حمله شان پیداست ناپیداست
باد بست آنکه ناپیداست هرگز کم مباد + باد ما و بود ما از داد تست + هستی ما جمله از ایجاد تست + لذت هستی نمودی نیست ... مستی خود
کرده بودی نیست را + از رب انعام خود را وا مگیر + نقل باده جام خود را وا مگیر + ور بگیری کیست جست و جو کند + نقش با نقاش چون
نیرو کند + ما نبودیم و تقاضا ما نبود + لطف تو ناگفته ما می شنود + نور قرآن ما رجوان تفسیر نیست + گفت حق که مارمیت اذ رمیت + گر بپرانیم آن ...
ما کمان و تیر اندازش خداست + حاشیه اما قوله صراط الذین انعمت علیهم بدانکه ای درویش که نعمتها خدا وندی جل جلاله اگرچه در ظاهر ...
بیرون نیست نعمت ظاهر و باطن چنانکه در ظهور اول بیش شد و نعمت ظاهر را ترتیب از نعمت باطن ... نعمت ...
عمده و اصل شش چیز ست چنانچه نعمت باطن نیز عبارت از شش اصل ست اما نعمت ظاهر او صحت قالب است ... نعمت ...
و ... دوم فراغت تحت امن جهان و اعتدال زمان و موافقت اخوان سوم علم و حکمت ست ... تجلی ...
ملکوت عقل چهارم صلاح و بهبیر کاری بخط عنایت پروردگاری پنجم صبر و شکیبائی بر مصائب و شدائد ...
محمود ششم عدل انصاف که بر نقطه وسط بودن است از بهر عمارت این جهان و حاصل کردن آن ... نعمت باطن ...
نجات ست از دو زخ که موج غضب حق ست سبحانه دوم رسیدن ست به بهشت که تجلی ...
با مقربان ملا اعلی که پرورده نور محض اند چهارم لقای اوست که از موت و فوت ایمن گردد پنجم ... است ...

یا ز گردد ششم رضای حق سبحانه و تعالی ست و رضوان من الله اکبر و ذلک هو الفوز المبین پس بنده گوید صراط الذین انعمت
علیهم از حق تعالی استعداد مابین نعم ظاهریه و باطنیه می نماید و از حق تعالی سوید اجابت و امید استجابت موید میگردد و عاقبت الامر
دولت اتصال الهی و سعادت وصال نامتناهی واصل شود **اشعار** بی وصل او صحبت جانم ملالت ست + جانرا سم از
مصاحبت تن جهالت ست + من دائم و دلم که همی بیم از غمش + کس را وقوف نیست که ما را چه حالت ست + هر درد را که هست
مبتلی شد و اکند + درمان درد ما بوصالش حوالت ست + گفتم بسوی خویش مرا ره نما و گفت + از تو قدم نهادن و از ما دلالت ست +
نسخه الطور الثالث من فصل الرابع فی بیان الآیة بلسان السالکین السائرین الی الله سبحانه و تعالی قال الامام جعفر
بن محمد الصادق رضی الله عنهما معنی اهدنا الصراط المستقیم ای اهدنا طریق القلب الیک بدانکه سالکان راه و عارفان آگاه طریق
وصل تحقیق را مشتمل بمقامات و احوال دانسته اند و مقامات را تعریف چنین کرده که المقام ما یتحقق العبد بمنازلته من الآداب
مما یتوصل الیه بنوع تصرف و یتحقق بضرب تطلب و مقاسات تکلف یعنی مقام آنست که بنده در وصول آن تصرف یا سعی
کسب و طلب او را در آن مدخل بود و مقام هر سالکی عبارت از موضع اقامت اوست و شرط ارتقای سالک از مقامی بمقامی
که فوق اوست آنست که استیفای احکام آن مقام تمام نموده بما فوق استعلا نماید مثلا تا داد قناعت کما ینبغی ندهد بمقام
توکل صعود نموده نتواند و در مقام توکل تحمل اعباء متحقق نگردد بمقام تسلیم ترقی نکند وقس علی هذا و الحال معنی یرد علی قلب
من غیر تعمل منهم و لا اجتلاب و لا اکتساب من طرب او حزن او بسط او قبض او شوق او انزعاج او هیبة او احتیاج فالاحوال مواهب
والمقامات مکاسب و الاحوال تأتی من عین الجود و المقامات تحصل ببذل المجهود کذا ذکره الامام القشیری فی الرسالة چون فرق میان
مقام و حال دانستی بدانکه صراط مستقیم عبارت از ترتیب مقامات ست چنانچه ارباب سلوک تعیین آن نموده اند و شیخ المشایخ قدوة
العارفین در منازل السائرین و قطب ارباب الطور و السماح در رساله مشتمل بفلاح ایراد مقامات بترتیب بیان فرموده و صراط
الذین انعمت علیهم اشارت بمرتقیان مدارج حالات که ابتدای این محبت ست و انتهای آن وصول بجناب قدس حضرت
عزت سبحانه چنانچه بدایت مقامات توبه است و درجات محبت که بدایت احوال ست و فقیر مسکین اعنی [illegible] بعد از مطالعه عبارات
و مطالعه اشارات این بزرگان آنچه از بهر النفع بوده اقرب بافهام عوام درین نسخه ایراد نمود تا صراط مستقیم که عبارت از سلوک
مقامات بر سبیل اجمالی [illegible] و نعیم علیهم شرح بیان مدرجات احوال اندر شناسی و یسعی تمام از مدارج مقامات بمعارج حالات صعود
نموده [illegible] اعلی شهود و غیره و لقای [illegible] رحیم [illegible] قال الشیخ الامام قدوة الامام هادی السالکین و حجة الواصلین نجم الملة والدین
الکبری قدس الله تعالی روحه الطریق الی الله سبحانه و تعالی بعدد انفاس الخلائق و الصراط المستقیم الذی هو اقرب الطرق الی الله تعالی
و اوضحها [illegible] محصور فی ثلاثة یکی طریق ارباب معاملات ست که بکثرت صوم و صلوة اعمال ظاهره از خیرات و مبرات قطع این [illegible]
نموده [illegible] بوده آورده اند لیکن واصلان باین طریق اقل من القلیل اند طریق دوم طریق اصحاب مجاهدات در ریاضت
[illegible] اند که نفس تصفیه قلب و تخلیه روح اهتمام نموده در سعی بلیغ بعمارت باطن [illegible] دریافت فرموده اند و اصلان

این طریق اگرچه از طریق اول مختصر اما بزرگان این وصول را از جمله نوادر شمرده‌اند طریق سوم که طریق سائران الی الله است و این طریق
شطار از اهل محبت است که سلوک ایشان بر سبیل جذب افتاده است منتهیان این طریق بر منتهیان دو طریق متفوق‌اند و واصلان ایشان در بدایات زیاده‌اند
از آن فریقین در نهایات و این طریق مبنی است بر موت اختیاری چنانچه حدیث نبوی صلوات الله وسلامه علیه مشیر بآنست که فرموده
موتوا قبل ان تموتوا و این طریق منحصر است در ده اصل اصل اول توبه است و آن رجوع است بالکلیه الی الله تعالی بارادت چنانچه در مرگ است بغیر ارادت یعنی
در توبه باختیار باز گردد چنانچه در مرگ باضطرار باز خواهد گشت و در مراتب درجات توبه بزرگان را اقوال است بدایتش آنست که گفته‌اند عدم العود
علی ما ارتکبه من مخالفة سیده و مولاه موافقة هواه و توسطش آنکه حصول الحضور فی العروج بعد الرجوع و نهایتش توجه عن سوایه الرؤیة
الی شهود الذات المستحقة للصفات الحمیدة ازلاً و ابداً و بیقین بان الذات شیء فرد قائم بنفسه مستغن بجمیع الوجوه عن غیره پس باید که
در مقام توبه از ما سوی که حجاب مقصود اند بوجهی مجرد گردد که هیچ چیز از مراتب دینی و دنیوی او را حجاب نتواند بود اصل دوم زهد است و آن عبارت
از خروج دار تمتعات و شهوات دنیویه چنانچه در مرگ که هیچ چیز از تمتعات و تلذذات دنیویه میل نخواهد نمود اکنون در مقام زهد اکتساب
آن معنی نماید و حقیقت آنست که از دنیوی و عقبی رغبت کرده و آن وقتی تواند بود که عظمت الهی جل و علا بر دل مستولی گردد تا ابتداء در بدایت
زهد ورزیده از دنیا و آخرت در پرتو انوار عظمت جمال نشسته و در آن نگرد تا مرتبه که از زهد خود نیز زاهد شود که مشاهده اعمال و اکتساب خود را
در مطالعه اعمال حق سبحانه گم کند بغیر حق تعالی هیچ چیز موثر نداند و کار کفایت وی به کارگذاری و کسب خود را تمام بر طرف کند تا به درایش
فارغ باشد اصل سوم توکل است بر الله تعالی و هو الخروج عن الاسباب السبب بالکلیة ثقة بالله تعالی چنانچه در مرگ خروج است از
اسباب باضطرار اینجا به توکل باختیار میسر گردد و قال سهیل بن عبدالله التستری رحمة الله کالمیت بین یدی الغاسل یقلبه کیف اراد لا یکون له
حرکة ولا تدبیر نقلست که ابو موسی دیبلی که سر دفتر مریدان سلطان العارفین بود قدس الله روحه از سلطان پرسید که توکل
چیست گفت تو چه می گوئی ابوموسی گفت اصحاب چنین گفته‌اند که اگر یمین و یسار را سباع و افاعی فرو گیرد باید که اصلا سر تو کل حرکت
نکند شیخ فرمود بلی چنین است ولیکن این مرتبه نیست آسان متوکل آنست که اگر اهل جنت را ببهشت برند و یار و نعیم شان مشغول گردانند
و اگر میان این دو مقام یک ذره تفاوت بیند از درجه توکل ساقط گردد اصل چهارم قناعت است و قناعت عبارتست از بیرون آمدن
تمام از شهوات نفسانیه و تمتعات حیوانیه است چنانچه بمرگ اضطراری بیرون خواهد آمد نقلست که از سلطان العارفین
قدس الله سره پرسیدند که باین دولت و مراد بچه استعداد رسیدی و این رسید و رشاد بچه عمل اکتساب نمودی فقال جمعت اسباب الدنیا
و ربطتها بحبل القناعة و وضعتها فی منجنیق الصدق و الصفا و رمیتها فی بحر الیاس فاسترحت یعنی تمام اسباب دنیویه بحبل متین قناعت استوار
ساختم و در منجنیق صدق نهاده در دریای نومیدی از خلق انداختم و باستراحت مهم خود پرداختم اصل پنجم عزلت است و آن عبارت
از رجوع است از مخالطت خلق بانزوا و انقطاع چنانچه بمرگ خواهد بود و این امر وقتی میسر گردد که از هر چه رقم خلقت بر منشور وجود او
کشیده اند منقطع گردد مگر از صحبت شیخ کامل چنانچه مرده را انقطاع است از کل خلائق مگر غسال که در وی متصرف است کیف ما یشاء سالک
نیز می باید که مرده صفت خود را به پیر مرشد کامل بسپارد تا در وی تصرف میکند چنانچه میخواهد تا او را بآب ولایت از نجاسات اجنبیت

باند و از لوث حدوث بشریت بطهارت غیر سرمدیت برساند و گفته اند که عزلت عبارتست از عزل حواس از تصرف محسوسات زیرا که
آفات سوء و تربیت نفس جوع از روزنه حواس در می آید سالک آن روزنه حواس را منع احساس بواسطه عزلت و انقطاع از شرار
ناس مسدود کرد اند دل سلیم و روح مستقیم ماند و نفس از اعوجاج بدرجه اعتدال اعتلا نماید قال القشیری قدس سره و من حق المعتزل
آثر العزلة ان یعتقد باعتزاله عن الخلق سلامة الناس من شره ولا یقصد سلامة نفسه من شر الخلق فان الاول من نتیجة
استصغار نفسه الثانی شهود مزیة علی الخلق ومن استصغر نفسه وهو متواضع ومن رأی نفسه مزیة علی احد فهو متکبر و یحکی عن
ابی یزید رحمة الله علیه قال رأیت ربی فی المنام فقلت کیف اجدک یا رب فقال فارق نفسک تعالی و کان الشبلی رحمه الله یقول
الافلاس الافلاس بالناس فقیل له یا ابا بکر ما علامة الافلاس قال من علامات الافلاس الاستیناس بالناس الاصل السادس
ذکر و حقیقت ذکر آنست که ماسوی را تمام فراموش کنی قال الله تعالی واذکر ربک اذا نسیت ای اذا نسیت غیره و معنی
این معنی نیز مرگ است که چنانکه مرده مرگ غیر حق سبحانه و تعالی تمام از ساحت ضمیر محو میکرده در ملازمت ذکر می باید که بنده ذاکر
صفت محو گردد تا روح لشواهد حق و تحقق ذات و صفات الهی جل و علا متصف گردد و معانی سمانی و اشرقت الارض بنور ربها ظهور
پذیرد و ظلمات صفات بشریه مقتضای یوم تبدل الارض غیر الارض بنور حقیقت مبدل گردد و ذاکر در ذکر و ذکر در مذکور فانی شود
چنانچه پیر هراة قدس سره گوید **اشعار** زبان در سر ذکر شد و ذکر در سر مذکور + دل در سر مهر شد مهر در سر نور + سر حق با حق رسید سر آدم با آدم + آب و خاک با خاک
شد و کالکی با عدم + **للرومی قدس سره** نی جا شود در وحدت در عین فنا جا کن + وان سر که دوئی اید در گردن ترسا کن + اندر قفس خاکی این
طوطی قدسی را + زان پیش که بر پرد از تنگ شکر جا کن + اندر حیوان بنگر سر سوی زمین دارد + تو آدمی آخر سر جانب بالا کن + چون سلطنت
الا هوایی تو ملا لا نشود + جاروب لا استان فراستی اشیا کن + می باش چو مستسقی کور آب شود سیری + هر چند شوی عالی تو میل باعلا کن +
هم سر شود هم محرم همدم شود هم همدم + ما را شود هم باشو هم بندگی ما کن + قال بعض العارفین الذکر للناس من استغرق فی مشاهدة المحبوب حتی صار
صفاته فعلامة ذکره ان یذکره المحبوب فی سرادق جلاله **قطعه** عجبت لمن یقول ذکرت ربی + فهل انسی فاذکر ما نسیت + شربت الحب کأسا
بعد کأس فما نفد الشراب و ما رویت اصل هشتم توجه است بجناب قدس الهی بکلیت و هو الخروج عن ذلک داعیة تدعوا الی غیر الحق
سبحانه تا او هیچ مطلوب و محبوب و مقصودی نماند غیر از حق سبحانه و تعالی چنانچه در مرگ مسطور و مطلوب هیئت محض سر جنای
محبوب حقیقی و در طرفة العینی ملتفت آن نگردد زیرا که آن مقدار التفات از مقصود او باید بود و انچه از وی در آن اوقات فوت شود
هیچ اقبال تدارک نتوان نمود قال الجنید قدس الله روحه لو اقبل صدیق علی الله الف الف سنة ثم اعرض عنه لحظة فما فاته اکثر مما نال
للشیخ الرومی قدس سره ما مایکه بیائی چو باد گرباری + چه با مهر و جمال خود کجاست دلداری + بیا بیاکه بهر سوی روزگار
صبر + که نیست نقد تر اپیش غیر معیاری + تو همچو وادی خشکی و ما چو باران ایم + تو همچو شهر خرابی و ما چو معماری + بیا بجاده دار الشفای
خالق خویش کزان طبیب ندارد دگر بیماری + بیا و حکمت من کن که حکمت دادم + چه لعل احمری ارکان بحر آن باری + بیاد جامه که کس
که باپیت داد + مدو نگر که بحشمت بساد دیداری + اصل نهم صبر است و آن خروج ست باختیار از حظوظ نفس بمجاهده و مکاره چنانچه

[illegible] بر حقایق معنیات [illegible] و استقامت بر طریقهٔ [illegible]

تصفیهٔ قلب و تخلیهٔ روح کوشد تا شراب هدایت از جام مصابرت بنوشد و لباس تعین از جامه‌خانهٔ عز و تمکین بپوشد قال الله تعالی وجعلنا منهم ائمة یهدون بامرنا لما صبروا وکانوا بآیاتنا یوقنون و قیل وقف رجل علی الشبلی رحمه الله فقال ای الصبر علی الصابرین اشد فقال الصبر فی الله فقال لا فقال الصبر لله تعالی فقال لا قال فای شیء قال الصبر عن الله فصرخ الشبلی صرخة کادت روحه تتلف ولذا قیل الصبر بعد عبارة والصبر بالله بقاء والصبر فی الله بلاء والصبر مع الله وفاء والصبر عن الله جفاء والصبر عنک مذموم عواقبه والصبر فی سائر الاشیاء محمود

اشعار

دمید صبح ظهور تو ست خواب غروری + مقربان همه حاضر بسر قرب تو دوری + چو دید طالع قابل نور دوست ندیدی + از آن نگاه هوس پای بند حور و قصوری + تو در مراقبهٔ ذات سر بجیب فرو کن + بخود نگر که تو خود مظهر کدام ظهوری + تو هیچ بار علاقهٔ حدوث بر فکن از سر + نگاه کن که چو خفاش مستتر چه بنوری + چو صبر پردهٔ وصل است ستر آنکه بیابی + بجام غم دل بزدای غبار زنگ صبوری + برون خرام چو سیمرغ از عراء توکل + به بیم حور چه محبوس غار حرص چو موری + بتعین بغنیمت خود کوش در ظهور تجلی + زهست و نیست فنا شو ببین که در چه حضوری +

اصل نهم مراقبه است عبارت از مراعات السر بملاحظة الحق و قال الخواص المراقبة خلوص السر والعلانیة لله تعالی و قال بعضهم هی خروج النفس عن حولها وقوتها متعرضا لنفحات لطفه معرضا عما سواه مستغرقا ببحر مشاهدته قائلا کما هو بالموت و مراقبه را بدایتیست که آن عبارتست از صیانت اعضا و جوارح از مخالفات و نهایتیست و هی مراقبة الرقیب الحقیقی بسر مواقع القدر من غیر ان یراقبه ایاه و قال الواسطی رحمه الله افضل الطاعات حفظ الاوقات و هو ان لا یطلع العبد غیر حده ولا یراقب غیر ربه ولا یقارن غیر وقته اصل دهم رضاست و آن عبارتست از خروج از رضای نفس و در آمدن در رضای حق و آن میسر نگردد مگر بتسلیم احکام ازلیت و تفویض امور ابدیت بلا اعتراض چنانچه این معنی کما ینبغی در موسی متحقق ست در خبرست که موسی صلوات الله و سلامه علیه در مناجات خود فرموده الهی دلنی علی عمل اذا عملته رضیت عنی خداوندا مرا کاری فرما که سبب خشنودی تو بود خطاب آمد که در یابیم دلی ستوانی موسی علیه السلام بسجده در آمد و از حق تعالی استمداد نموده وحی آمد که یا ابن عمران ان رضائی فی رضاک بقضائی رضای من بار بسته برضای تست بقضای من **نقلست** که روزی حضرت موسی علیه الصلوة والسلام بصحرا از برای دفع ملالی بیرون آمده بود گذرش بر غاری افتاد که در آن غار عابدی بعبادت پرداخته بود و لوای ریاضت در فضای ریاض مجاهدت افراخته و از بسیاری استقامت و تمکین در عبادت مرغان هوا و وحوش صحرا با وی الفت گرفته موسی علیه السلام را از حال محنت آمد اعزاز و اکرام تمام ناظر احوال گشت در حال جبرئیل امین از نزد حضرت رب العالمین جل و علا در رسیده پیغام رسانید که ای موسی این مرد با این بزرگی مقام اهل دوزخ ست و در دار غرام با اهل ندام همنشین مقارن خواهد بود موسی علیه السلام چون آن پیغام بشنید [illegible] آمد عابد چون مشاهدهٔ این معنی کرد از موسی علیه السلام استفسار احوال نمود موسی گفت مرا از اظهار این سر معذور دار که مصلحت گفتن نمی‌بینم عابد گفت بگوی باک مدار گفت مرا از آن بس که از حال تو تعجب آمد و از جد و جهد تو در عبادت متعجب الحال گشتم جبرئیل آمد و خبر داد که این مرد دوزخی ست ازین همه عبادت پریشان خاطر و پراگنده احوال گشتم عابد گفت ای موسی ازین چه اندیشه است تو خاطر جمع دار که

مادر سیاه ام ما دار و ش میریم و چون لعقی سیم حکم او راست ای موسی تو همین مقدار بیتاب منشی من معذور دار که جدا و مدام از آن
ولیش جوان و هر کجا میخواهی بدار **المولفه عفی عنه** من چو آن تو و تو آن منی + هر چه بر من میکنی آن منی + داغ تو داغ ست اندر جان
من + قهر تو مهر ست ای سلطان من + گر نخوانی ور برانی بنده ام + در پیت چون سایه سر افگنده ام + ما ملامت را عطا انگاشتیم +
ما جفایت را وفا پنداشتیم + من نمیگویم که محرومم مکن + این قدر گویم که مهجورم مکن + از هزاران در در محرومم کنی + کار درگاه خود دورم
کنی + چون آن بیچاره این نیازمندی بعرض رسانید جبرئیل امین در رسید و گفت یا موسی حق تعالی می فرماید که یا موسی ترا
رضا که بنده ما دار و بحکم و قضا ما از دوزخش آزاد کردم و بهشتش واجب گردانیدم نکته ای درویش بنده که بقضای و قدر ما تن
در نداد و علامت رضا نمی دهد ما آنکه حکم مقدر حق اوست بهشتی میشود اگر مومنان که روزی پنج بار در هر نماز چندین نوبت از حق تعالی
ثبات بر ایمان می طلبند که اهدنا الصراط المستقیم و بقضا های او رضا می دهند و در بلا ها صابر و در نعمتها شاکر اند اگر در دار بقا رضا
و لقا فائز آیند چه عجب و الحاصل ان ادنی درجة الرضا ان وکل المحب اموره الی المحبوب التسلیم اماته و احیاه الله تعالی بنور عنایته
قال الله تعالی او من کان میتا فاحییناه و جعلنا له نورا یمشی به فی الناس کمن مثله فی الظلمات لیس بخارج منها ای من
کان میتا عن اوصافه الظلمانیة من الصفات البشریة و القیود الانسانیة فجعلناه حیا باوصافنا الربانیة و جعلنا له نورا من انوار جمالنا
یمشی بذلک النور فی ساحات السرور مع ارباب الحضور کمن مثله فی الظلمات ای کمن بقی فی الظلمات مجالس الانسانیة و مراتع الحیوانیة لیس بخارج منها الی فضاء
المشاهدة و الربانیة و نزدیک ارباب تحقیق معین و مبرهن ست که منازل و مراحل در راه سالک از برای عبدیت و وصول بکعبه مقصود
چون بمقصود واصل گشت منازل و مراحل مطروح فی الطریق گشت و آنگاه طواف بر گرد کعبه مقصود پیش آمد مقام اول سیر الی الله است
و ثانی سیر فی الله و درین سیر توقف در منازل ملک متصور و تعقل مراحل مسافت عارف نیست کما قال الشیخ ابو بکر الواسطی قدس الله
روحه اربعة مقامات لا یلیق بالمعرفة الزهد و التوکل و الرضا و التسلیم لانها صفات الاشباح و هی مقامات الخلق و المعرفة من المعروف
الحق و در سیر فی الله مقصود و راه متحد ست لان الحق سبحانه و تعالی غیور و من غیرته ان لم یجعل له طریقا سواه فطریق الوصول عبارة
عن العبور علی صراط الوجود الی درجة درجات الشهود و پیر هرقان گفته است قدس الله روحه اوّل حق تعالی با ما رمز من بود بعضی گفتی و
بعضی شنیدی و بعضی نهفتی چون در زمین دریا فتادم پاره پاره ازین من برگرفت بندگی بر من ظاهر کرد اول و آخر خویش قیامت دیدم
هر چه ما دل بودم آخر من بود از فرق تا قدم پل صراط بودم آنکه ندا آمد که چون از خود بگذری صراط از پس پشت کنی و بجنت وصول برسی هر که
راه راست یافت از خود بگذشت بدرست پیوست **المولفه** تا ز خود بیگانه گشتم آشنائی یافتم + چون ز تاریکی گذشتم روشنائی یافتم + بلبل جانم
سماع قدس شد دستان سرای + وانگهی کز قید آب و گل رهائی یافتم + بلبلان را چو گل بودن سه از گویائی است + عشق را برگ و نوا در بینوائی یافتم +
پادشاهی جز گدائی نیست در درگاه او + پادشاه ملک دو عالم در گدائی یافتم + سایه چتر سلیمانی ست کاندر دولتش + من که موری هم هم فر همای
یافتم + نقد روان در وده دارم لیک در بازار فضل + ما چنین قلبی رواجی کیمیائی یافتم + با جفا کاران مگویم تا ببیداد از نه دل + من وفای
دوست را در بیوفائی یافتم + چون بچشم دل نظر کردم بمرآت وجود + در رخ هر ذره نور خدائی یافتم + خودنمائی تا نکی لیکن چو مرآت دیدم +

جلوۀ حسنش کنون در خود همانی یافتم + از آتش درج عشق سان واعطا زیرا که من + بهشت و دوزخ یک تف از سوز جدائی یافتم + مسند جنت
نمی خواهم که سر گاه خویش بدر حریم آستان کبریائی یافتم + کحل بینائی معین در دیده خاک ره او وست + گرد این ره را خواص توتیائی یافتم
قوله صراط الذین انعمت ای بالوصول الیک بذریعة المحبة فانها مراد الصدیقین ومطلوب النبیین الا ترى ان النبی صلی الله علیه وسلم
سأل المحبة عن ربه بقوله اللهم اجعل حبک احب الی من نفسی وسمعی وبصری ومالی ومن الماء البارد وطلب خاص الخاص وهو ان یحب الله
بکلیته حتی تکون حب الله تعالی غالبا علی الطبع والجبلة فیحب الله تعالی بقلبه وروحه وکلیته وذلک یتولد من محبة الذات بغیر ملاحظة
نعت وصفت قال الواسطی قدس الله فی قوله یحبهم ویحبونه کما انه بذاته یحبهم کذلک یحبون ذاته فالهاء راجعة الی الذات دون النعوت والصفات
وقال الشیخ العارف السهروردی قدس الله تعالی روحه فی عوارف للعارف ان الحب حبان حب عام وحب خاص فالاول مستمر امتثال
الامر ومحرک هذا الحب الصفات وهذا الحب من المقامات لان النسب فیه وصل والحب الثانی هو حب الذات عن مطالع الروح وهو الحب
السکرات وهو الاصطناع من الله سبحانه لعبده واصطفاؤه ایاه فهو من الاحوال لانه محض موهبته فالاول کالجسد والثانی کالروح والاول کالطریق
والثانی کدار الوصول وقالت رابعة فی هذه المحبة **قطعه** احبک لا ارجو بذلک جنة + ولا اتقی نارا وانت مراد + او کنت لی مولی فغایة حسنه +
وآیة مالی تنتقی وتراد + ثم تفرع علی المحبة الشوق ولا یکون الحب الا مشتاقا ابدا زیرا که سیر فی الله را نهایت نیست و بهر حال که محبت
ترقی کند یقین ماورای آن بدو می دانم پیدا است چنانکه عارف گفته است **قطعه** می باش چو مستسقی کو را نشود سیری + هرچند شوی
عالی تو میل باعلا کن + هم سر شود هم همدم محرم همدم شود هم همدم + مارا نشود هم ما نشود هم سدگی مالک شیخ احمد بن ابی الحواری میگوید قدس الله روحه
که بر ابوسلیمان دارانی در آمدم او را گریان دیدم از سبب گریه و موجب اندوه سوال کردم گفت و یحک یا احمد چون شب در آید
واهل محبت جامهء خواب و بستر راحت بدرود کنند و در خدمت دوست اهتمام تمام نموده بر قدم قیام ثبت نمایند و رسیر سر دو اشک از دیده
ریزان و آه سوزان از سینه حیران شب را بپایان رسانند در اثنای این حضرت جلال احدیت جل جلاله اشراق کرم نموده خطاب
فرماید که ای ملائکه این ساعت شب حیران اشک ریزان تست بذیل کلام من نموده و در مقام نیاز رسان راز با من گفته و من بکمال اطلاع
حدا و مدی مالکه در سدی و بیاز مستمندی ایشان استماع فرموده و آب دیده ایشان دیده سوز سینه ایشان پسندیده ای جبرئیل نام من
بگوش هوش ایشان برسان و مرهمی بر جراحت ایشان بنهان و بگو می که این گریه و اندوه شما از برای چیست اگر ترس عذاب است هرگز نشده
آید که حبیب مر حبیب خویش را آتش معذب سازد و یا سازد فراق شان گذارد که مرمن کی سر دکه مشتاقان مرا که شبها تا سحر در سوز
در مقام نیاز ایستاده گفته و از ذوق وصال و شوق جمال من مروارید اشک بسوزن مژگان سفته که او را از وصال خویش محروم گردانم
سوگند بذات بر کمال من چون صبح قیامت بدمد و شام ملامت انجام پذیرد ایشان الله اسراهم قدس خود بار دهم و دولت مشاهده
دیدار کرامت فرمایم ای احمد ابی الحواری مقام مشتاقان وصال پروردگاری اینست و بشارت ایشان بدین نوید با امید واری چنین
از شوق این مقام می نالم و در آرزوی این پیام می زارم و استمداد بدین دولت این نیازمندی عزیز میدارم که مبین مسکین
محرمان حرم وصال خطاب کرده و در آرزوی وصال مکاشفان انوار جمال احسان نموده **اشعار** توامی انظار گی کاندر جمال یار می بینی +

نما یاد آوری هرگه وران رخسار می بینی + تو باد صلتش همی ساری و من در وصل میسوزم + تو شربت میخوری و نه دور و دیدار می بینی +
دهم بیباد چون سوزم ز غم خاکستری خوردا + که در چشمت در آیم چون دران دیدار می بینی + میسر کی شود با چشم خواب آلوده دیدارش +
که نورانی جمال از دیده بیدار می بینی + نیابی مسند عزت مگر بر بستر خاری + بگلزار جهان هرگز گلی بیخار می بینی + گر آمد بر دلت صد
تیر محنت زان کمان ابرو + زکیش عشق بیزاری اگر آزار می بینی + جمال وحدت از آئینه کثرت همی تابد + مثال نقطه کامد کسوت
پرکار می بینی + بهر بزم وحدت از سر انا الحق کی شوی واقف + اگر در دار هستی غیر حق دیار می بینی + ز چشم دل معینی حسن او بی پرده میس
تا کی + جمال ذات در آئینه آثار می بینی + قال بعض العارفين شوق المشاهدة اشد من شوق البعد والغيبة فيكون في حال الغيبة
مشتاقا الى اللقاء وفي حال اللقاء والمشاهدة مشتاقا الى زوائد من الحبيب فان من لم يرحسنا قد يكون خاليا عن طلبه فاذا
ارتفع حجابه وسطع عليه نور اضطرب قلبه لكن عرف ان طلوع ذلك النور من اى مشرق وحقير ترا نیز از شعاع انوار این اسرار معنی بر خاطر
میگذشت هر قوم کلک بیان گشت **قطعه** از مطلع دل دعلم یک لمعه از رخسار او + شد ذره ذره هستیم در پرتو انوار او + ما آنکه ذرات
تنم هر یک هزاران دیده شد + یکذره هم دیده نشد از پرتو رخسار او + حسنش چو آید جلوه گر طاقت نیارد چشم سر + از دیده دل کن نظر تا بنگری
دیدار او + عشقش نهال باغ جان میوه وصال جاودان + تو بر نخواهی خورد از آن هم اوست برخوردار او + یکدر رقیب آید گل در رو تقصر
جان و دل + ما سر خود میں متصل سری هم از اسرار او + اظهار حسن دلبری می بین زسر ته سنگری + پیدا است در هر مظهری آن حسن و آن
اظهار او + خواهد که در خود نظر آئینه سازد از بشر + مارس کند زیره و زر حیرانم اندر کار او + پر شد جهان یکسر از وست سیک مد مضطر از او +
مومن اندکا فراز و در قید نور و نار او + در پرده آتش نگر حسن وی آمد جلوه گر + بیر معان کرد آن نظر کس چون کند انکار او + ترسا ست شانه
واز چلیپا یافته + زلف تو سر هم تافته آن حلقها از مار او + مسکین معین در یک غزل بمود اسرار ازل + شنو کمال لم یزل در کسوت گفتار او +
فارس که یکی از فارسیان میدان شوق ست میگوید که دلهای مشتاقان منور بنور حضرت اوست هر گاه که آن نور شوق در دل ایشان
اشتعال پذیرد شعاع سواطع آن نور ما بین مشرق و مغرب منور گرداند حضرت ذو الجلال احدیت جل و علا الکمال صمدیت مشتاقان
خویش را بر ملائکه ملا اعلی جلوه دهد که هولاء المشتاقون الی اشهدكم انی الیهم اشوق **اشعار** توجه سوی کناو جویان تست + سکه جو د جویا
تو جویان تست + تو او رحست و حق تو از او + تو کجا استغفر الله جل او + گر تو دم خواهی زدن همدم نه + سراگر بیرون دهی محرم نه +
دم چو دکن بی لب کام از سان + در کش آخر بحر ها ئی گران + اوحى الله تعالى الى داود عليه السلام فقال يا داود من طلبني وجدني
ومن طلب غيري لم يجدني كذب من ادعى محبتي فاذا جنه الليل نام على الس كل حبيب يحب خلوة حبيبه انا مطلع على قلوب احبائي
فاذا جنهم الليل جعلت اعينهم في قلوبهم ومثلت نفسي بين اعينهم يكلموني على الحضور ويخاطبوني على المشاهدة ولولا ان احفظ
ارواح احبائي وابدانهم لخرجت من ابدانهم شوقا الى لقائي الا طال شوق الابرار الى لقائي وانا اليهم اشد شوقا وفي هذا المعنى قال العبد
الضعيف **مثنوی** ای ز عشقت دیده عشاق تر + ما تو مشتاق تو مشتاق تر + عکس مهر قست مهر عاشقان + پرتو حسن تو حسن
مهوشان + هر کرا خواهی که بر ازش کنی + پرده بر داری و جا سازش کنی + آه از آن حسنی که بر اهل نظر + از لبس صد پرده آمد جلوه گر +

عشق می باید که در حریم شهود + پرده بردارد ز انوار وجود + آتش گرمی عشقش که هست اندر دلم + چون زخشش بیند بیا فروزد علم صد هزاران
هجر دائم در درون + ور عطش آتش بر شعله برون + می دهد جام بپایانی هیجان + ساقی دمش تشنه لب بی هیجان + صد هزاران تشنه
در جانم پدید + می رسد دل عزه بل من مزید + عاشقان هیچون ناتی اندر طلب + زار می نالد ز اوی لب بلب + چون قناعت نیست عشاق
او + او دی اندر هیجان مشتاق او + ثم بعد الشوق الانس سئل الجنید عن قدس الله روحه فقال ارتفاع الحشمة مع وجود الهیبة وقال
ابو الحسن الوراق قدس الله روحه لا یکون الانس بالله الا بعد التعظیم لان کل من استانست به سقط عن قلبک تعظیمه الا الله تعالی فانک لن
تزید انساً الا ازددت منه هیبة وتعظیما وسئل ذو النون قدس سره فقال انبساط المحب الی المحبوب وقال الواسطی رحمه الله لا یصل الی
محل الانس من لم یستوحش من الاکوان کلها وقال ادنی محل الانس انه لو طرح فی لظی لم یکدر علیه انسه یحکی عن ابی مقاتل العکی قال دخلت علی
الشبلی رحمه الله وهو ینتف الحیة من حلیه بمنقاش فقلت یا سیدی انت تفعل هذا بنفسک ویعود المه الی قلبی فقال ان تلک الحقیقة
ظاهرة لی ولست اطیقه فهو ادخل الالم علی نفسی لعلی احس به فیستر عنی فلا است احد الالم ولیس یستتر عنی ولیس لی طاقة **لمولفه**
هر دلی کو طالب دیدار اوست + مصحف دو پرتو انوار اوست + چون تجلی کرد حق بر طور دل + نور حق شد منتشر با نور دل + در تجلی جهد آدم
کجاست + غیر حق در بزم حق محرم کجاست + آفتاب حق ز غرب شرق نیست + زانکه در وحدت مجال فرق نیست + نور حق پیداست
ای نادیدگان + چند باشی کور یکتا دیدگان + آن یکی جست و درین ره بی سیاحت + وان دگر راه گزیده روی سیاحت + آن یکی نالد که
من تا کی جدا + دیگرم یکدم نگشت از وی جدا + آن یکی در جست و جویش کو بکو + وان دگر بنشسته با وی رو برو + آن یکی گوید الهی ره نما +
وان یکی جوید خلاصی از جدا + آن یکی اندر طلب مدهوش شد + وان یکی با دوست هم آغوش شد + آن یکی گوید که دارا ن حجاب + وان دگر گوید که
اعکس صد نقاب + حق تعالی آنچه با احمد نمود + دیگری را طاقت دیدن نبود + گر مرا ور اطاقت آن نور بود + کلیمی پا ز میرا دور بود + چون
ندارد تاب نورش مصطفی + بی دلی را تاب آن نور آن کجا + ثم بعد الانس التدرج یکی از بزرگان می گوید مرا وقتی هست که در حضور نور
الهی قوت آن ندارم که یکبار گویم الهی و اگر مثلاً در مقام خطاب گویم یا الله یا رب بر دل من گران آید و برای احتمال کوههای روی زمین
گفته معنی این سخن بیان عرفا قال لان الله لا یکون من وراء الحجاب هل رایت جلیسا علیه **اشعار** بیستر ابیتترا چه دارین ره
زبی + چون منی من توام بید توئی و منی + نور حقیقم ز رخسار چه بود آن لجاج + ار چه گزیده حقیقی و شیی اندر روشنی + تا همه یک گوهریم
یک فرد و یکسیریم + لیک دو بین گشته ایم زین فلکی منحنی + روح یکی وان وش گشت عدد و صد هزار + همچو که یاد جهاد در سست روحی شیخ
ذو النون مصری میگوید رحمة الله علیه در بادیه می رفتم اعرابی دیدم زار و نزار و ضعیف و ناتوان گفتم ای تن ضعیف از جمله جسمانی گفت آری
گفتم محبوب موافق ست یا مخالف گفت موافق گفتم نزدیک ست یا دور گفت نزدیک گفتم چون محبوب موافق و قرب است این ضعف
و ناتوانی بغایت است گفت ما یطال اما عرفت ان عذاب القرب اشد من عذاب البعد **فرد** برواند ما همه ز اهمین اسد ... ذبیح
سوزد و سوز درد و صال + وقالوا اشرب قلت ما اما صابع لقرب شعاع الشمس اوکان فی تحری عمالی سه غیر ذکر تخاطر ... بی الحب
الشوق فی صدری و فقیر ترا غیر درین معنی رهبری بخاطر گذشته است بسمع قبول اصغا فرمائی در آن برات ... قال بال نوشته

مشاهده نمائی مثنوی عاشقان را در فراق و در وصال + جام خون باید کشیدن مال مال + سوز وصل از سوز هجران صعب تر + در میان قصهٔ موسی نگر + چونکه هنگام مناجات آمدی + پای کوبان سوی میقات آمدی + در فراقش ذوق شکر سابقا + در وصالش خر موسی صعقا + در فراقش ماندم جوشیش بین + در وصال افتاده مدهوشیش بین + در فراقش صبر جود کار دل ست + در وصالش صبر کردن مشکل ست + تاکه پروانه جدا از شمع بود + خاطر از سور رهائی جمع بود + چون که با شمع وصال آمد پدید + بین چها بر جان او سکین رسید + سوخت جود را ماکل شمع شد + از جان یکسر بکلی جمع شد + تا جمال شمع را او دید + هستی پروانه را سوختند + در ظهور نور آن شمع طراز + حاصل پروانه سوز ست و گداز + وقال ابو یعقوب السوسی زاده الله قربه مادام العبد یکون بالقرب لم یکن قریبا حتی یغیب عن القرب بالقرب فاذا ذهب عن رویة القرب بالقرب فذلک قرب قال النوری قدس سره الوجد یطرب من فی الوجد راحة والوجد عند وجود الحق مفقود قد کان یطربنی وجدی فغیبنی عن رویة الوجد من فی الوجد موجود ثم بعد القرب الحیاء والحیا هو طراق الروح اجلالا لعظیم الجلال کما ان الانس التذاذ الروح بکمال الجمال کما ان الانس کمال قال سلیمان الدارانی قدس الله روحه ان العباد عملوا علی اربع درجات علی الخوف والرجاء والتعظیم والحیاء واشرفهم منزلة من عمل علی الحیاء لما ایقن ان الله تعالی یراه علی کل حال فاستحیی من حسناته اکثر مما استحیی العاصون من سیاتهم ابو بکر وراق گفته ست برد الله مضجعه که بسیار ازان قبیل است که چون از نماز خود سلام دهیم چنان بحالت باشیم که کسی از دزدی مراجعت نموده باشد از غایت حیا از حضرت جلال جل جلاله وبو سلیمان دارانی گفته است رحمة الله علیه که حق تعالی فرماید سبحانه تعالی بنده من تا مادام که از من شرم می داری عیوب ترا در نظر خلق می پوشم و بر بقاع زمین ذنوب ترا فراموشی میگردانم واز لوح المحفوظ محو میسازم الا ما قتشک فی الحساب یوم القیمة و مناقشه در حساب سببی بر آنست که فرموده لولا انی احب لمعاتبتک مع امتک لما فتشتهم فی الحساب بقلیل ولا کثیر ثم بعد الحیاء الاتصال در عوارف آورده است که وصول را مراتب ست بعضی بطریق افعال بدرجه وصال رسیده اند که تجلی افعال خویش بمکه تمامی افعال خلق را فانی یافته اند واز تمامی تدبیر واختیار خویش بیرون رفته واین را ابیر رتبه از مراتب وصول دانسته اند وبعضی دیگر در مقام هیبت وانس بمکاشفات قلبیه بمطالعه جلال وجمال الهیه بوده اند واین یا رسته تجلیات صفات ست واین سه رتبه است از مراتب وصول وبعضی دیگر ترقی بمقام فنا نموده انوار یقین ومشاهده بر باطن خویش مستولی یافته واز ظلمت وجود خود دور مستهلک حق سبحانه وتعالی شده باز رسته واین تجلی ذاتیست مر خواص مقربان را واین رتبه علیاست در وصول این بود مضمون آنچه در عوارف ایراد فرموده است ودر رسائل بعضی از مشایخ کبار چنین دیده ام که در تعریف این سه رتبه نوع تجلی فرموده که چون سالک انواع مرتفع شود و حال فیض تجلی گردد در تجلیات افعال چنان مشاهده کند که هیچ فعلی در صور این مظاهر ظاهر نمی شود الا از حق سبحانه وتعالی ودر مثال این چنان داند که در صور عالم ممکنات بعضی چنانند که استاد کامل بحسب خیال فائق ایشان را از باطن تحریک می دهد وافعال بخشش در مظاهر ایشان نماید سه از روی حقیقی سه از روی مجاز مالعبتگانیم وفلک لعبت باز ما از روی حقیقتیم نه از روی مجاز بکه بمقدار حق جدع رنگیلیه ثم هیشاهد الناظر فی الصور الخیالیه افعالیة الظاهرة من تلک الصور الجمادیة وذلک مثل الشهود من عین الیقین لا علم الیقین ... بحال المحاب بالکلیة ولا من الیقین المتعلق بشهود تجلی الفاعل من حیث اسمائه او صفاته او ما

حیث ذاته قصد الشهود لیشتد طلب فی السائر و یزداد جدا فی السیر و قوة فی التوجه و درین تجلی باشد که حجاب از پیش دیده خیال او بگریزد
و در مقداری که مناسب استعداد او باشد از عیوب عالم مثالی بر وی منکشف گردد پس چون سالک قدم در متابعت ثابت دارد
و نسبت باطن او بملائکه قوی تر گردد و باطن او را دمبدم انجذابی بعالم ملکوت حاصل شود و از لوامع انوار ملکی بر وی شعاعی پیدا گردد
و بحسب عنایت الهی ارواح مقدسه بر وی ظاهر شود و پیدا شود که از مثال مقید که خیال نفس اوست بمثال مطلق که خیال نفس کلی عالم ست
متصل شود و باعلی درجات مکاشفت ترقی نماید بعین الیقین متحقق شود تا هر چه در آئینه ملکوت منقش شده در وی منعکس گردد و بعلوم
و معارف یقینی متحلی شود و مقامات سلوک که بحسب اصول صدیه در سه مقام ست و اصل متوداول دفع دیو نفسانی دوم رفع غواشی
قلبی سوم منع عیون روحانی و درین مقام ست انواع عجائب ملک و ملکوت در باطن سالک سر بر زند و چون موانع مرتفع گردد و معارف
مجتمع گردد قابل فیض تجلی جلال و جمال لایزال گردد تا سالک مشاهده کند از روی تحقیق که هیچ صفت کمالی نیست الا حق سبحانه و تعالی
را و چنان داند که حیات و علم و قدرت و ارادت و سائر صفات کمالیه که اهل عالم راست جمله آن حق سبحانه و نسبت آنها با اهل عالم
عاریتی ست تحقق باین مقام را توحید صفاتی گویند و هر تجلی سابق را نفس استعدادی می بخشد بقبول تجلی لاحق چنانکه عند
التحقیق بالتجلی الافعالی مستعد بتجلی صفاتی میگردد و عند التجلی الصفاتی مستعد تجلی ذاتی میشود لاجرم در سوم مرتبه انوار تجلی ذاتی
ظهور کند تا ذوات اهل عالم را ظل ذات الهیت بیند الم تر الی ربک کیف مد الظل و درین تجلی باقی صفات که ظلال صفات الهی بودند محو و
شود در ذات صمدیت و هویت احدیت باقی ماند و کل شیء هالک الا وجهه حق الیقین و ندای لمن الملک الیوم بگوش جان شنود
بلکه بحق بشنود که یقین او بیرمانی گشته باشد و از حق تعالی بحق بشنود و هم از حق بحق جواب گوید که لله الواحد القهار بیت هم زود
بشنود هم از من و تو لمن الملک و احد القهار بعد از آنکه سفر اول که سفر من الخلق الی الحق ست بمرتبه کمال رسیده انگاه بجهت تکمیل
و ارشاد طالبان درین سفر حضرت جلال احدیت او را قوت سیر دهد تا در اسما و صفات او سیر میکند و این را السفر فی الله گویند و این
دوم ست و در آخر این سفر خلعت وجود حقانی در وی پوشند و بتعیین ذاتی او را متحقق گردانند از حق بخلق آید بجهت ارشاد خلق بحق
و این سفر سوم ست که آنرا السفر من الله گویند و درین سفر در مرتبه از مراتب تنزلات وجودی که فرود می آید در هر موجودی دو نسبت می یابد
نسبت حقانی و نسبت خلقانی چنانچه و هو معکم اینما کنتم عبارت از انست که خلقیت نه نسبت حقیقت قائم ست و چون این سفر
تمام شد قدم در سفر چهارم نهد که آن السفر من الخلق بالحق ست و این مقام قطبیت و غوثیت و خلافت حضرت حق ست سبحانه و چون شد و فانی
از خود و باقی بحق و موجود بوجود تانی و موصوف بصفات سبحانی گشت در همه مراتب وجودی از روحانی و جسمانی متصرف گردد و بدا انما
بتجلیات جمالی و جلالی ذاتا و صفة و فعلا متحلی بود و حق در خلق و خلق در حق مشاهده کند تا آنکه این حجاب آن باشد و از روی بندگی
هیچ بنده از وی مده تر باشد و از جهت تحقق بصفات حقانی و تخلق باخلاق سبحانی هیچ موجودی از وی بزرگتر نبود کما
قلت وقت شد کاید جمالش از نقاب من برون پرتو نور تجلی از حجاب من برون + زد رقم بر لوح دل یک حرف استاد ازل +
تا ابد تابد حقائق از کتاب من برون + دل چو حرم آفتاب عشق چون نور اندرو + هر ذره باید آمد تا من ...

مد براران جدول چون چیست در تقویم دل + چون بحریک سیابد از حساب من سرون + عالمی مشاطگی چهرهٔ من میکنند + تا عروس
سنتش آرد از نقاب من سرون + در بحر عشق دانی در چو اصداف قلوب قطرهٔ وحدت که آمد از سحاب من سرون + ماهی کز بحر عرفان آید
ند بهر جان + ساه تابانی ستود تا ید ز آب من سرون + در جور ردمان عیب ست این دل بریان من + در مذاق لذتی ند بهد کباب من سرون
ار ستر ام باحشیده ست بیگرد معین + لسکه ماند حس ساقی ار شراب من سرون + ای درویش بعد از آنکه شرف وکمال و نعمت
و زوال این طائفه معم علیهم که طریق ایشان منتهای همم و منتهای همم ارباب علوم و حکم ست دانستی همه از اوصاف و نعوت ایشان
لسان ارباب حال معرفیان عالی برهان پاکیزه مقال بشنو و فضائل وشمائل این گروه ناسکو کما ینبغی بکرد هر آنکه این عارفانی اند
که رایت سعادت معرفت در عالم مشاهدت برافراشته اند طائفه اند که بحست سوارق طوارق مشتهیات را در سراپردهٔ دل و تشمشیر
نقل کل از غیر عشق سر برداشته اند بادشاهانی اند که مطربان مجالس قدس در سراپردهٔ انس بیل وبم سرود صفا رحمهٔ اسرار بر
روح مقدس ایشان نواخته اند شاهانی اند که در عروس سرای تجرید در وقت معاشرت جان بجانان خلوتخانه تقریر از ما [illegible] طعیت
برداخته اند [illegible] بر انداز [illegible] اند که صور فنای نقار اسش شاهد قدیم بمقراض تسلیم شگافته اند [illegible] بازانی اند که در [illegible] بقصر
حریف در لقمه بیرو سر ارا سر دعای مشوق در باخته اند بلبلان قیومی هستند که برگلبن حس با عصمان جمال در پرواز
اند عندلیبان گلستان انسند که بابازان عرش هم باز و باکبوتران فرش همراز + کرم پروانی اند که در دم سر اندازی از استغراق
هد مام عرش و فرش نعلین ایشان ست سوار کاروانی اند که کرهٔ کائنات از اصداق [illegible] و اجرام سموات در حال عروج [illegible]
وی از قاب قوسین ایشان ست انوار سراج صفات در مشکات آیات ثبات نمودار مراحل ارواح قدسی اند در اقداح استماع انس
میوه از روی معنی در حظائر قدس روح محض اند ولی از راه صورت در خلوتخانه انس محرم اسرار [illegible] اند چون فرشان
و آیت لهم اللیل نشادروان عماسی و اللیل اذا یغشی را [illegible] پاسبان کنوز رموز ایمان در خزائن دقائق عرفان ایشان
باشند و چون نوابان قرآن و جعلنا اللیل لباسا [illegible] خوان [illegible] و الشمس وضحیها را [illegible] بساط لاجوردی آسمان گسترند
[illegible] گلشن وش بیشتر هم [illegible] و رضوان ایشان باشند عارفانی اند که بنظر همت [illegible] آثار [illegible] کوان [illegible] تمام
برداخته اند تا در کسوت هر ذرهٔ خورشید حقیقت را شناخته اند و با وجود آن آوازهٔ نادانی ما عرفناک در کرهٔ خاک و طارم افلاک انداخته
اند تا عارف رومی [illegible] قیومی [illegible] الله تعالی [illegible] میفرماید غزل من این [illegible] بی نور امیدام امیدام + [illegible]
امیدام امیدام + مرا گوئی مرو هر سو [illegible] ستادم [illegible] هر سو + چه سان آیم که آن سو امیدام نیسام + گهی دارد پشیمانم گهی گیرد [illegible] + [illegible]
[illegible] امیدام امیدام + منم یعقوب او یوسف که چشم روشن از بویش + اگرچه اصل این بو را امیدام امیدام + تو گوئی عشق ست مگر سوی
[illegible] کان سوی [illegible] امیدام امیدام + [illegible] و قدح آمد [illegible] همه جانان + که من خود جان بجز او را امیدام امیدام
[illegible] خورشید و استاره [illegible] + که من [illegible] امیدام امیدام + وصلی الله تعالی علی [illegible] خلقه [illegible] سیدنا
و شفیعنا محمد علیه الصلوة والسلام

الفصل الخامس فی بیان الاشارات قوله اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم اهدنا یعنی از سر درون ما بر بیان انبیا چه راهی
در راه ما داد ما زار اندرون ما تجلی کبریائی شعله براه ما درست تا از بیرون بچراغ انبیا بهشت تو رسیم و از اندرون تجلی کبریائی بیارگاه
مشاهده دیدار تو راه یابیم از صراط المستقیم آن راه راست که ما اندران راه از ان عالم پاک بایں ولایت خاک افتاده ایم بما نما تا ما زین
مطموره خاک سمان شاهراه باز بان عالم پاک رسیم صراط الذین انعمت علیهم راه آن کسانی که نور ازل در پردهٔ عمل باطن ایشان را
بتو راه نمود و فروع قدم در سعی قدم ظاهر ایشان را بارگاه تو دلاوری کرد و راه کسانی که از بیرون شریعت راه بدرگاه تو آورده اند و از
درون حقیقت جادهٔ پیشگاه تو سپرده و درین آیت کریمه ارباب اشارت اشارات عجیبه و بشارات عظیمه تعیین نموده و ما از جمله
آن ده اشارات مرقوم قلم بیان می گردانیم و بالله التوفیق **اشارت اوّل** این آیت ششم ست از فاتحه اشارت بانکه آفرینش
از شش جهت خالی نیست و سلطان و بادشاه اعز و جل این شش گوشه جهان و شش پهلوی حدثان در نور جلال خویش غرق کرده
و در شعاع لمعات جمال خود متلاشی گردانیده تا مسافران درگاه و راه روان بارگاه که اندرین ششم آیت از حق سبحانه هدایت
می طلبید و جادهٔ مستقیم می پوید از شش جهت آفرینش دریچه در ازل کشاده بیند و از شش جانب حدوث او سراپردهٔ قدم بار
یابد تا بنمایند توانند وصله الله **اشارت دوم** اول این آیت الف ست و آخر این آیت میم ست زیرا که اندرین آیت طلب هدایت
و سر هدایت هراس از غوایت ست هدایت اول از الله است سبحانه که از اولش الف ست و حمایت از غوایت آخر محمد ست صلی الله
علیه وسلم که اولش میم ست پس الف سر اوّل این آیت اشارت براه نمودن الله جل و علا ست و میم در آخر این آیت عبارت از
سعادت ارای حضرت علیه الصلوة والسلام و راه درگاه خدا سبحانه و تعالی عشق بین دو مست ... و لیست بخدا صدق علا و راه کل ست بهشت
از خدا سبحانه و تعالی را دل راه معرفت و راه کل راه شریعت الف در مجاری اوّل که همه است که معرفت با ول تعلق گرفت
لیرا خفیا فاردت ان اعرف و میم در مطالع آخر جمله است که شریعت لوح آخرین می نگارد و ختم النبیین الف سر اوّل این آیت
را الف الله راه معرفت بدل نمود و میم در آخر این ست ... و شریعت از میم محمد بر کل بیموده الف از اول این آیت دل را چراغ
راه داشت میم در آخر این آیت کل را مشعله بر شاهراه ساده **اشارت سوم** این آیت هفت کلمه ست زیرا که مسافران درگاه
راه رو اندرین راه از هفت پردهٔ زمین و هفت سرادق علیین بمشعله داری این کلمه راه بدرگاه حق سبحانه و تعالی تواند بردن ...
ن هفت راه بمبادیه قدم تواند سپردن آنجا در ذات ما از سلاله کل ست زمینی ست و هر چه در نهاد ما از حلاصه دل ست آسمانی ست
را هفت در اندام درونی ست و هفت عضو بیرونی و این هفت کلمه را هفت پرده اندرونی ست و هفت عضو ... سر ... القرآن
ظهرا و بطنا پس ظاهر این هفت کلمه اقرانی هفت عضو بیرون او میان ... حکم شریعت در هفت اقلیم ... بر ... سر ...
باطن این کلمه برقانی این هفت اندام نهانی انسانی را خدمات نور معرفت از هفت پردهٔ آسمان ... ت ... ت ... ل ...
ان هفت سر هفت کلمه ... بود و صراط مستقیم باریک بر بام جهنم می بود این هفت کلمه ... ت ... صراط ما ... صراط ما بکی
با امت بسلامت بگذراند و تان هفت در هشت ... رساند **اشارت چهارم** از اول ... ایست ... چهار کلمه آیت

زبهر آنکه مکان که هفت اقلیم است و زمان که هفت روز است هست چهار قسمت افتاده است زیرا که از نهاد آدمی انچه گلشن است
در مکان سفر میکند انچه ولیس است در زمان قدم می زند قدمش مسافر مکان هست دمش رهرو زمان است بیست و چهار فرسنگ
در مکان اربع مسکون است که رهگذر قدم است و بیست و چهار ساعت در زمان محزون است که جادهٔ دم است و این بیست و
چهار کلمهٔ الحمد است آنجا که شریعت بیست و چهار هزار فرسنگ مکانی را مشعله داری میکند از برای مسافری قدم هم این بیست و چهار
کلمهٔ فاتحه آنجا که حقیقت است بیست و چهار ساعت زمانی را چراغ بر دست میگیرد و از برای قدم زدن دم **اشارت پنجم** اندرین
آیت سی و هشت حرف است و این سی و هشت حرف اسرار الهی را ظرف است عدد این آیت از عدد بسم الله است و این آیت دو برابر
حرف بسم الله است از برای آنکه سی و هشت دو باره نورده است صراط المستقیم از دو گونه است صراط المستقیم کل اگر رسیده ز راه آیة
و صراط المستقیم دل را جاده در ولایت نورده مهر الست اندران جهان بران شاهراه ناگهان رصدبانان نورده اند علیها تسعة عشرة
یا زبر آسمان بروج و ستارگان که قهرمانان جان اند نورده اند پس این آیت صراط المستقیم خلق را بران صراط قیامت می گذراند
و این صراط الذین عارفان را بر ملکوت روان میکند لاجرم این حروف که بر اینجا است دو باره چیده اند که آن زبانیه که بران صراط
اند این حروف که رصدبانان این صراط اند در ازل هم بار دارند و آن زبانیه که بران صراط اند ظلمت جهنم بدهان بار دارند و هرگز ظلمت
با نور برسایه ازین دو حرف که برین صراط اند دست یکی گیرد از آن زبانیه که بران صراط اند تا این سده که دیدهٔ این حروف است سلامت
از آن زبانیه بر گذرد بعاقبت بدار السلام برسد **اشارت ششم** از اول این سورت تا آخر این آیت صد و هفت حروف است اسرار
معنی بهای الهی بس شگرف است هشت اندام اندرون و هفت عضو بیرون را بر هفت در که دوزخ می باید گذشتن و این گوینده را بنگاه وقت
بر صراط می باید داشتن سر قدم این صد و هفت حرف تا آیت اهدنا الصراط ختم کرد تا این شاهراه الهی نگاه دارند و سد در السلامت برات
صراط نگذراند ست حرف از جملهٔ این حروف هفت در که دوزخ بسپارند تا دروازه بانان دوزخ دست بدامن مومن زدن نیارند صد حرف
بین صراط ماه و پنجاه موقف آن صراط را ستاند و چون از یمین و یسار پنجاه موقف علائق بسیار دوزخ خواهند افتاد این صد حرف این
صراط المستقیم بران پنجاه موقف بایستند پنجاه از یمین و پنجاه از یسار آن مواقف را نگاه دارند تا بنده خوانندهٔ فاتحه را سلامت
ازان مواقف قیامت بگذراند و بفردوس اعلی رسانند **اشارت هفتم** باز درین آیت دو تشدید است از بهر آنکه مردمان بران صراط
اند دو جماعت شوند فریق فی الجنة و فریق فی السعیر این دو تشدید دران روز شدید سران دو راه نگاه دارند تا بنده قدم از طریق استقامت
در نگذارد و از فریق جنت بفرق سعیر رو نیارد **اشارت هشتم** باز از اول سورت تا آخر این آیت دوازده تشدید است زیرا که دوزخ دریا
حرمت رود نیل آتشین است و جاسیان بنی اسرائیلیان وقت و قبطیان آفرینش اند این اسرائیلیان را ازین قبطیان بران رود نیل
گذر می باید کردن وان منکم الا واردها پس سورة الحمد بزرگ است و فاتحة الکتاب کلیم عظیم است که عصای وحی بران نیل آتشین خواهد
ماهر بعصاک البحر الحاد و امادهٔ می بایست تا بنی اسرائیلیان از معبر آن بسلامت نجات یابند و فرعونیان غرق گردند اینجا نیز دوازده
تشدید می باید تا آن آتش دوازده قسم کند که ایمان و اسلام دوازده جاده است برین رود نیل پدید آمده این دوازده تشدید قلاوزی مومنان

نشد تا این دوازده رود سبیل آتشین بسلامت بگذرند و ما بنمودیم که اسلام شش مرتبه است و ایمان شش مرتبه است ان فی هذا لبلاغا
لقوم عابدین اشارت نهم باز اندرین آیت شانزده نقطه است از بهر آنکه مقصود و ثمرهٔ این راه بهشت و مراد از گذشتن برین جادهٔ
مستقیم رسیدن به بهشت و وصول بفردوس است چنانکه بر سر موقفی و هر حرف باید تا سده مدور حیفتد بر هر دری از بهشت نیز دو نقطه باید تا آن
در سرا بگشاید زیرا که درهای بهشت هشت است و هر دری باران دریاه دو حلقه است اشارت دهم بار از اول سورت تا آخر این آیت
چهل و چهار نقطه است که در هید حروف کلمهٔ توحید است تا روز قیامت بر هر حرفی که سده از حروف کلمهٔ توحید بر زبان رانده دو گواه
عدل بگذرانند تا مدعی شیطان را در آن هیچ سخن نماند

الفصل السادس فی اسرار هذه الآیة ای درویش بعد از آنکه شمهٔ از اشارات این آیت بسمع شریف اصغا نمودی و بعقل صافی
مزاج و فهم وافی طویت قبول فرمودی بدانکه درین آیت ما درایت حقائق و اسرار از حد عدیر دل و از حصر و احصار افزونست از جمله آن
اسرار گزیده و لطائف پسندیده بکپیدی مرقوم کلک بیان و مسطور سلک بیان می گردد ما مول آنکه در الفاظ و معانی تامل نموده و تحصیل
معانی و ادراک اسرار و لطائف معانی که در اوانی عبارات رقیقه و ظروف اشارات انیقه مستور و دقیقه تا مرعی نگذارند و عنان
همم عالی بصاحب بدست رای صائب و ذهن سابق سپارند تا بغور این طور سخن رسیده سعی بی فقیر را مشکور شمارند و بدعای خیر
یاد دارند ای عزیز من اول ترا باید دانستن که هر چه در جهان آب و گل حرکت کند تا چراغ محمدی صلوات الله وسلامه علیه دست بارگیر
بارگاه احدی نرسد و هر چه در عالم جان و دل بجنبد تا نور احدی جل و علا دستش ندارد بحضرت صمدی راه نبرد و هر قبیله را قدمی
بادیه را صباحی و هر منهاجی را معراجی و سالکان راه را از مشعله داری ناگزیر است و بران معراج او را از پیش کاری با چار
لاجرم از بهر این معنی بار دهان جمله خود این او را برجاست و از بهر جملهٔ خلائق این ندا بر آمد که اهدنا الصراط المستقیم اکنون سری
از اسرار غیبی بشنو بدانکه آدمی را اعمالی است و متفرع بران اعمال حالی است که حال منشعب از اعمال است و اعمال دایهٔ آن
حال پس بدانکه اگر اعمال تو بر صراط مستقیم شرع باشد احوال تو بر صراط مستقیم حق باشد اول وسیلهٔ اعمال تو می باید که در جملهٔ تصرفات
بر جادهٔ شرع گذر کند چنانکه قرآن قدم چراغ اول از پیش آن اعمال می برد و حدیث نبوی بر جوانب آن کردار مشعله داری میکند نورهم یسعی
بین ایدیهم و بایمانهم تا چون احوال از قوت اعمال از بند و در وجود آید بر نور کبریا از احوالی او روی نماید و در صراط المستقیم الیه یرجع الامر کله رود
حجاب ها بر خدا آرد که بدا و الیه یعود پس می باید که هیچ عمل از تو سست تو بد نشود الا که دیدهٔ آن عمل بنور سیارهٔ قرآن روشن باشد تا در صراط
المستقیم شرع سلوک تو اند بود تا هر حال که از آن اعمال زائیده گردد بحل جواهر تیسیر تش نور کبریائی باشد و باقی سیائی راه بدرگاه
خدای بیرون تو اند برد و من لم یجعل الله له نورا فما له من نور و اگر بر عکس این باشد که مثلا دیدهٔ اعمال بد و آتش و آن دیو تاریک
شده باشد هر آینه حدقهٔ احوال بظلمت معصیت خیره گرداند و چون این اعمال ناپسند وال از در دل در آید آبگینه جواهر حق در هم شکند
که دل آبگینه خانهٔ خدا است جل و علا مثل کمشکوة فیها مصباح المصباح فی زجاجة شراب خانهٔ حق سبحانه و تعالی ست القلوب اوانی الله
اعمالی که چراغ شرع با خود ندارد و حقهٔ آبگینه با درهم شکند بر حال که نور حق از و نتابد همه بیابان بر سر دیار عی دیگر تقریر کنیم سیئه سده

مسجد و پرستش حق است و نقطهٔ دل قندیل مسجد خداست سبحانه و تعالی این مسجد در شهر وجود نهاده شده حق تعالی بنا نهاد و قندیل
دل در وی خدا عزّ و علا برافراخته افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی نور من ربه آن اعمال نابینا چون اندرین
مسجد الهی در شود و آن کردار گذرد چون قدم اندر حظیرهٔ قدس نهد این قندیل نقطهٔ دل بشکند و روغن ایمان بریزد و نور معرفت
فرو نشیند جامع سینه تاریک گردد و ذهب الله بنورهم و ترکهم فی ظلمات لا یبصرون آنگاه سالکان این جامع خدائی که معتکفان
این آستانهٔ کبریائی که عبارت از احوال است همه تاریکی در مانند و راه قبله و توجه بجانب کعبه نیابند سرگردان و حیران مانند الله یستهزئ بهم
و یمدهم فی طغیانهم یعمهون پس همان کس که جملهٔ افعال و اعمال تو امروز بر صراط مستقیم شریعت دست آموز قرآن و خبر شود و همه احوال
را و صلاح تو منور بنور حقیقت گردد تا فردا قیامت از آن صراط باریک ترا تواند گذرانید و بهشت نوال و فردوس اتصال برساند و
مشاهد جمال تواند نشاند من کان فی هذه اعمی فهو فی الآخرة اعمی و اضل سبیلا تنبیه هان و هان نیک درنگر که این جوق جوق اعمال
و حرکات که از تو می گذرد و گروه اعمال و افعال که از نهاد تو کوچ میکند بنگر که در بدرقهٔ شرع بارگاه حق می شود یا در حمایت طبع بگلخن دیو
می رود فریق فی الجنة و فریق فی السعیر هر عملی که امروز از دل تو بر صراط مستقیم شرع و جادهٔ ملتمس طاعت امر حق سبحانه بارگاه
حضرت الهی جل و علا بار یابد فردا دست تو گرفته بر صراط هم بگذراند و هر کرداری که امروز از بر نفس تو در پی راهبر طبع و ظلمات معاصی
بر جانب قدس الهی معرض گشت فردا ترا پای گرفته در کوی جهنم اندازد لا اکراه فی الدین قد تبین الرشد من الغی بیت راه بهشت و
دوزخ هر دو تو نمودند به تو هر کدام داری چون گشته حیرت سر بگریبان هم در تحقیق این معنی ای درویش بدانکه بر دیوار رست قالب تو
ازین جهان گلخن اندرین عالم دلیل دروازها گشوده اند و بر هر دروازهٔ قافله دیگرگون میگذرد و بر هر جاده کاروان دیگر تیار
سفر میکند مثل بینائی در چشم و شنوائی در گوش و بویائی در بینی و چاشنی گیری در دهان و گویائی در زبان و گیرائی در دست و نوشتن
در انگشت و روائی در قدم و شهوت راندن در آلت هر یکی ازین دروازها محمل کاروان کرداریست که از شهرستان شهادت بارگاه عالم
غیب میروند مثلا یکی ازین دروازها دیده است که کاروان نظران می گذرد امروز رسد بانی برده دروازه دیده مشاهی گاه دمی
دکمین گاه عبرت بار دارد تا بینی که مهار کش قافلهٔ نظرت در شاهراه بصر دیوست یا فرستهٔ آن قافله بر صراط مستقیم شرع میگذرد یا بمنهج
طبع سفر میکند اگر در مسجد جمال دیدار اصحاب وحدت می نگری قافلهٔ نظرت به بستان سرای بهشت میرود فریق فی الجنة و اگر بحرام
نظر میکنی کاروان دیدنت بکاروان سرای دوزخ رخت می اندازد و فریق فی السعیر باز سخن که از دروازهٔ دهن قافلهٔ از وی خیزد
زورق از تختهٔ حروف با یکدگر ترکیب داده در دریای هوا فرستاده بنگر که درین زورق لوح شرع بملاحی نشسته است یا فرعون طبع اگر
کشتیبان زورق کلمه است لوح شرع است کلمه این کشتی بر جودی حق قرار خواهد گرفت فریق فی الجنة و اگر ملاح این سفینه فرعون
طبیعت است و ذیل آتشین جهنم قعر جوش عدم در خواهد شد که فریق للسعیر با نوعی دیگر تقریر میکنم ای درویش سخن بر مثال تختی ست
از تختهٔ حروف با یکدیگر ترکیب کرده و بر دوش باد نفس نهاده که این باد مسخر تست که از ... تا باندرون هوش جادهٔ گوش هوش
تخت سخن تو میکشد بر مثال باد سلیمان علیه الصلوة و السلام و لسلیمان الریح غدوها شهر و رواحها شهر بنگر که سلیمان امر از تخت

کلید گشاده و حشمت سلیمان سوده و با عفریت طبع را در جای سلیمان انداخته والقینا علی کرسیه جسدا بچنین مرحله اعضای کار و انما بقا فتنه
سالاری شرع و حمارکش طبع میگذرد بهار شرع را در صدمای در جلد وا ربا عشاق و طبع را در دروازه های معزول گردانی تا بی جواز نامه
شرع هیچ قافله از درون تو بیرون نیاید و هیچ کاروان بی قلاوزی از بیرون با درون در تو نرود و ما صراط مستقیم ثابت توانی بود
پس اگر خواهی که دیده این کاروانیان بنور حق منور باشد و با آسانی بر صراط مستقیم روانی تو را اسدشد بدانکه سرمایه این کاروانیان و مال
مصار این بازرگانان جمله از مایه لقمه است که سود کند در زر و سیم است که آن زر و سیم ما پرورده نور شریعت ست یا بر ترتیب یافته ظلمت طبیعت
اگر آن مال از بیرون که مرتب لقمه است چراغ شریعت بر دست دارد چون بولایت بهاد تو رسد اشتعال شمع نور از بدایام تو نور خدا گیرد و همه اعضای
تو فروغ ازل پذیرد هفت آسمان رس حجاب از راه تو برگیرد کو هیچ عالم پرده از روی تو بردارد سعی تو در صراط مستقیم با خطه آسمانها
اقتدار روش تو در میدان ملکوت کمال پذیرد مجموع حرکات و سکنات تو مرضی حق گردد چشم و گوش و دست و پا که بازرگانان ولایت
حق اند همه تعبیه گاه اسرار و مصار ما امانی حق گردد بی یسمع و بی یبصر و بی ینطق اند وقت تو کرده بر صراط مستقیم حقیقی ثابت کردی
صراط الذین انعمت علیهم را تابع شوی ان فی هذا لبلاغا لقوم عابدین ای درویش بدانکه در رباع خواندل بازرگانان دیگر هذا بازرگانی
حواس ببر گشته مال و متاع ایشان از سرمایه و جهاد ایها [illegible] نام این بازرگانان اندیشه ولقب ایها تفکر ست ایشان محاهرانی
کار اقلیم هفت آسمان زمین جواهر حکمت و نقود معرفت استخراج توانند نمود یتفکرون فی خلق السموات والارض ای حیث الغواص این
محاهر اقسست و ایمان کاروان سردار ایشان ست اولئک کتب فی قلوبهم الایمان بارسینه بارگاه و سینه این ولایتست آن شیخ قافله
بنی الاسلام علی خمس محاهران این بارگاه اند فمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی نور من ربه اسلام چراغ ازل در میان سرای سینه داشته
تا از درون هیچکس بی چراغ اسلام بر سرایر که بیرون منکر لاح طبع ست ظلمات بعضها فوق بعض بار ایمان هر قدم بر شاهراه بیرون گماشته است
تا از بیرون هیچکس بی نور ایمان در درون نشود که آبگینه جان شرح ست مثل نوره کمشکوة فیها مصباح پس این دو قافله از درون بی آن
چراغ اندرون بیرون نگرار دلی این مشعله بیرون در درون رو امار تا راه شاه مستقیم دو جاده ایشان راست یا تدابیر با الصراط المستقیم
بار چون از ولایت سینه بگذری جاری بیاع خواندل بدرشو بجایی رسی که صحرای آن جهان از جانست والهام الهی محاهران جهان ست
و کاروان آن بیابان اسرار ازل و ابد است و کالای آن کاروان فروغ قدم و نور کرم ست بیاق شهر ایشان سبحات جلال حق تعالی
روشن ست و عرصه سرای ایشان بنور قدس منور حدقه مردمان آن شهر از ذات عقل نورانی ست و مردمک دیده ایشان از نور حضرت ربانی
المؤمن ینظر بنور الله صراط المستقیم ایشان جاده معرفت ست مقام [illegible] ایشان حظیرة القدس ست هرچه کامه نون کن فیکون برآ
دستکاری نموده است یک دو قدم این مسافر ست حلوتا مقدم [illegible] هر چه در جهان تو قلموق لعروج قدرت پرورش یافته است
یک دو دم این رو نموده است حطیرای و قد طلعت [illegible] آستر ماه آن بادیه تا یکتا کاه وحدت این کلمه است که الرفیق الاعلی آوازه دروازه
آن بارگاه تا ما مداره دروازه این پیشگاه این سخن ست که ثم دنی فتدلی از تاریکی آن راه و تار [illegible] مسافر هیچ سولطر یار ست که چون
ما زاغ البصر و ما طغی [illegible] آن بارگاه عظمت این پیشگاه خطیب [illegible] انا افصح [illegible] و ما ینطق عن الهوی [illegible]

حق سبحانه وتعالی اندرون راه تحول ست وهر چه بعیاز حداست جل علا بران حلقه قاطع طریق او ار مسافران این راه است اسے
ذاهب الی ربی خلای مخزنان بارگاه است لا اله مرحله آن بیابانست الا الله انی ذاهب الی ربی کون کعبه آن بادیه است وان الی ربک
المنتهی حایت آن رفتن ست لا هو الا هو یافتن آن مقام ست هر چه آفریده است سنگریزه آن راه است هر چه مخلوقست خاشاک این
پیشگاه است لیس فی الوجود غیر الله تنق آن حرگاه است انی انا الله سلطان آن بارگاه است سالکان آن ولایت باین آیت آواز
بر داشته اند که سبحانک ما عبدناک حق عبادتک وا ایان آن نواحی باین حکایت گویا شده اند که ما عرفناک حق معرفتک پس اهدنا الصراط
المستقیم اندرین عالم بزبان قرآن از زبان جان آواز ده واین راه راست باین صفات از برای آن مسافر بخواه که از حق بحق سفر میکند
انا لله وانا الیه راجعون بار چون ازین جهان جانی بگذری وازین عالم ارواح مدرشوسر جار جهان سرّست واول عالم غیبست واین جهان
جهان یکرنگیست واین عالم عالم یکتائی ست مسافر اندرین عالم سرمحض ست ودر روان درین بادیه غیبست جهان این مسافر جان قدم ست
بیابان این سودیه بیابان ست صد هزار بیابان موسی وار یار سیناء اندرین تیه مانده اند صد هزار غیب شغیب شکل با صاحبت رمان اندرین
بیابان الکن حیران گشته اند اول بیابان پدید ست نه آخرین تیه بیدار این بیابان بیابانیست که آفتاب نور کبریائی حق ست سبحانه و
آسمان شرحی بارگاه جلال سبحان وجانست که لا نهایت ذات عقل از کمال نور آفتاب این عالم دیده جمله روندگان تاریکست از جلالت عقل این درگاه
قدم جمله روندگان برین آستانه قدم قلم شده دم همه گویندگان اندرین پیشگاه در گلو شکست نفس همه جوندگان اندر بارگاه در دهان گرفتار این
جهان جهان یگانگی ست واین عالم عالم وحدتست درین عالم همه در یکی ناپدید است واین جهان یکی در جمله هویداست حساب اگر یکی ست واگر
هزار که هستی هزار یکی ست بود همه یکی ست آخر همه یکی ست ظاهر همه یکی باطن همه یکی یکی را هزار حاجت نیست وهزار را یکی حاجت ست یکی بی هزار یکی ست
وهزار بی یکی هزار نیست پس هزار یکی موجود نیست وجز یکی موجود نیست لیس فی الوجود سوی الله اینجا گوید لا اله الا الله اینجا جوید سلطان کبریا
هیچ خلق را اندران درسد با خلق رهانکرد وجلال بار خدا هیچ آفریده را اندران آستانه تا آفریده بیکدانشت وقت جلال این بارگاه است الوقت سیف قاطع
داده شما نگاه را گردن زده است لیس عند ربکم صباح والامساء حر خواهی که بیبی باین در سد رسیدهٔ لی مع الله وقت دران بارگاه سیدهم
باسند یکی لا یسعنی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل اینکه این عالم اندست واندین ولایت از لست الحق اندرین جهان آواز ده سبحان الله
تعالی اندرین صحرا انوار دهان وبان این ادی مقدس ست اخلع نعلیک این همان همراست لبیک اللهم لبیک نور این عالم همه نار ست اسے
الست ناز ما راین ولایت همه نداست نور نی ان شاطی الوادی الایمن کو نین نعلین ست از مادرکن اخلع نعلیک عالمین عصات از دست
بدار دنیا الف عصاکه این وادی ایمن ست یا حرمت آتش آنک بالواد المقدس اینجا خطاب حضرت عزتست در مقام وحدت باش
انی انا الله لا اله الا انا چنانچه معنی دیوانه این جمانه رمز تیست تا نه بر وآرد غزل اگر وادی ایمن بر دون بری اهی + تو هم زجود شنوی نعره انا الله
رقیدتن بدر آ در فضای عالم جان + بس زور ورون دل تا عصرتش براهی + حجات ظلمت ونور از میان تو ان بر خیزد + اگر هزار بود دو دلی احتمل
[illegible] + در بس [illegible] گاه دکینگاه + از ان نفس که بر آید در ل سحرگاهی + بظلمت شب هجران ز مطلع غیبی + عجب مدار که سر بر زند یکی
[illegible] + پنهان کنم طلعت یوسف آمد + جاهی + تو غافلی تا سمع همه سر وجود + که نیست مطلع وحرمیه آگاهی

برفت جان رسیدنی و تن بگوی تو ماند + کر تا سگان تو یادم کنند گه گاهی + سر بحشمت وجاه هست وگر زروی کرم + گهی کفتد جان کند اکند شاهی

سر دیگر اهدنا الصراط المستقیم اول ترا باید دانستن که دنیا قالب معنی تست و قالب دنیا کهین تست باز عقبی جان معنی تست

و جان عقبی کهین تست چون این عقبی کهین تو که جانست ازین دنیا کهین تو بر خیزد که قالب ست قیامت کهین پیدا شود من مات فقد

قامت قیامته باز چون آنجا معنی که عقبی ست ازان قالب مهین که دنیا ست بر خیزد قیامت مهینه هویدا گردد القارعة ما القارعة

پس بحقیقت ملائکه کردار تو از قالب تو که دنیای کهینه است در دنیا که قالب مهینه است همچنان می نشیند که اندیشه و تفکر از جان تو

که آخرت کهینه است در قالب می نشیند که دنیای کهینه است پس برین مثال این جهان بزرگ ست جادهٔ کاروان قالب تست همچنانکه

این جهان جز و شاهراه قافلهٔ جان تست پس هر کاروان که از قالب تو در دنیا رحلت کرد انبیا و فروع شریعت مصطفی صلی الله علیه و

علی آله و اصحابه اجمعین صراط المستقیم آن کاروان ست باید که آن کاروان ازلی نور انبیا و شریعت شود تا جان آنا دانی بر مار

هر قافله است باید که آن قافله ازین فروع ازل در نور قدم قدم رسد تا بجات ابدی یا بد ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات کانت لهم جنات

الفردوس نزلا چون اکتساب این دولت و استعداد این سعادت بازبسته بمواهب حضرت جلال احدیت بود لاجرم بمسالت دلالت

فرمود که اهدنا الصراط المستقیم سر دیگر بدانکه قالب تو جان جهان ست و جان تو جان قالب تست پس تو در جهان همچنانی که جان در

بدن تست تو سرجهانی از آنکه تو در جهان جان رباعی تو جان جهانی و جهان قالب تست + تو چون ماه تابان جهان شب است + در کش

سر خود بحسب یا در دامن کان یار تو بیج سر هیچ و لب بر لب تست + رباعی عالم همه قالب ست و چون جانی تو + پوشیده نه جان و دیده

پنهانی تو + سد حیف که این نکته نمی دانی تو + کان چیز که جویای وی آنی تو + آنی درویش قالب آدمی در جهان خلیفه خرد ست در جهان بزرگی

و جان آدمی در قالب او خلیفه بزرگست در جهان خرد پس عالم قالب آدمی ست و آدمی جان عالم ست و جان ساد در قالب آدمی جان بشر

ست که قالب و راه جهان و هر آدمی بذات خود جهانیست کامل و در هر جهانی جان خلیفه است از بهر حق نازل پس قرآن صراط المستقیم

قالب ست در قالب جان از بهر آنکه قالب در شریعت سفر میکند بقرائتش حاجت ست و با اهدنا الصراط المستقیم در راه می باید خواست

قرآن از برای قالب تا اندرین جهان از جادهٔ انبیا نماند و بجان از بهر جان تا اندران جهان بارگاه بارخدایا سبحانه و تعالی برسد

سر دیگر اهدنا الصراط المستقیم اوّل ترا باید دانستن که هر چه اندرین جهان آب و خاک خرج میکند جز بقدر معین [illegible] و ان من شیء الا عندنا خزائنه

و ما ننزله الا بقدر معلوم اول هیچ جمله معانی بارگاه ربانی خویش محکم کرد که الله کتاب الحکمة آیات انگاه شرح آن معانی بولا الساید باید

ثم فصلت من لدن حکیم خبیر عرش مجید اندران عالم پاک دفتر اعظم حق ست و عهده ام الکتاب صورت روحانی و صفت انسانی و نعوت

و معانی جملهٔ آفرینها بر عرش ست هر چه کاف و نون کن فیکون بفرمان بیچون بران چیز دست کار قدرت نموده است صورت و سیرت جمله بر

عرش ست و ان من شیء الا عندنا خزائنه چون جان پاک از ایام افلاک این مغاک خاک افتاد آن جمله معانی بحکم ربانی بدین سرای فنا آمد

و ما ننزله الا بقدر معلوم جان که از عالم امر است قل الروح من امر ربی یعنی از عالم خلق افتاد الا له الخلق و الامر و الف کرا جهان [illegible]

[illegible] بهر آفرینش [illegible] امر سوست ثم انشأناه خلقا آخر امری دیگر از ان عالم پاک ملائکه تن جان [illegible]

همان خاک بیتوا که شی قالب عزیز نهاد و فرا داشت هر لحظه آن امر پاک از آن عالم پاک صد هزار معانی بر این جان انسانی می آرد ینزل الامر
من السماء الی الارض هر نفسی این خلق خاک از این پردهٔ مغاک صد هزار تحفه بر این قالب آدمی پیدا سازد و اخرج به من الثمرات رزقا لکم پس
رجال بعد قضا و قدر فرمان بارگاه ازل بگوش هوش قلم رسد قلم که سفیر بارگاه قدم بوده است و مستوفی دیوان کرم اسرار کلمات ازل
بر الواح احکام و وقایع ابد ساکن در گوش لوح گوید چون آوازهٔ قلم که سخن چنین بارگاه قدم است بگوش اسرافیل رسید علیه السلام که دیوان دار
بیں است حضرت الهی و نوبت آن جلال است روز بازار تا استماع این را هوش از وجود اسرافیل علیه السلام بر هیبت شود و حیرت بر ذات او مستولی
گردد که مبادا بارگاه ما هذا سبحانه و تعالی تعلق جبرئیل نزول کند که ایشان را طاقت آن بود بلطف الهی دهشت از اسرافیل علیه السلام
زائل گرداند لوح المحفوظ را یکبار او بعد اسرافیل علیه السلام سبحات قدس آن معنی از لوح بردارد این معنی از خصائص اسرافیل است
علیه السلام که با هیچ فرشته این عنایت اختصاص نبود و اسرافیل طرفة العین چندین هزار حرف از لوح بردارد و بجبرئیل امین سپارد و ده منزل
و زمرهٔ قدم از کرامت در آنه غیب جوار [illegible] جبرئیل علیه السلام درین جان فرشتگان افتد انگاه آسمانها از آن معنی پر شود ملکوت
بجوش بر آید موج سموات و دروج ثوابت در بروازان قضا و قدر افتد قضای الهی از ممر کواکب ثوابت فسرح بروج از حجب غیب ظاهر شود
یدبر الامر من السماء الی الارض اول که از بعد آسمان بدر آید و بحث که از شگاف ملکوت قدم بیرون نهد کره ناری رسد و بجان آتشین
بپیوندد از مهر آنکه آن دو موج که در زیر هفت زمین است از آتش محیط آسمان رسانیده و آن را نه را هشت بهشت نگرفته و آن
عظم المحیط بالکافرین تا از این آتش نگذرد به بهشت نرسد و آن حکم الاداره با ما ابراهیم علیه السلام را از آتش چه باک که سر قدر آیا
[illegible] که پیراهن [illegible] ابراهیم گرد قلنا یا نار کونی بردا و سلاما علی ابراهیم هراس از آتش زن بولهب است که همه قربه در روی آتش است
[illegible] دارد حمالة الحطب فی جیدها حبل من مسد بعد از آن لطیفهٔ ربانی و آن احکام و ربانی از ولایت آتشین ساحبه باد شد
عالم کرم بجمار [illegible] آید ریح لوادکش [illegible] قدر نوی بارگاه ازل به باد سرد سرازل اسرار قضا و قدر بر نسیم پرید و لطف
و قهر [illegible] داشتن پدید آید جان سید علیه السلام مدد کند نصرت بالصبا و جای از عادیان دمار برآرد و اهلک عادا بالدبور آن
لطیفهٔ ربانی هر گرمی که از آتش گرفته بود تا آن تری که از باد ستانده بود بیکدیگر آمیزد تری باد خشکی از گرمی آتش بر کند گرمی آتش سردی
[illegible] تری باد منقطع سازد باد گرم و نرم شود و بولکش جان گردد و این باد سگ جان گیرد مرتبهٔ عالیه لاتسبوا الریح فانها من نفس الرحمن
[illegible] انگاه آن لطیفهٔ ربانی که از آن خوان سحابی آورده با تسند تا آن باد سپارند و چندین هزار فرشته نگهبانی بران باد گمارند
والذاریات ذروا تا آن باد را بردوشته سحابست بیس می آرند فالحاملات وقرا انگاه آن باد را آن لطیفهٔ ربانی از حجر مسام آسمانی نگلوند
فرستند فالجاریات یسرا انگاه آن باد را که بادی حق همراه دارد و آن بوی را چون جان در قالب خویش نگاه داشته از کیسهٔ آن عنص
[illegible] خرج کنند که فالمقسمات امرا سید علیه السلام از همراه این بوی [illegible] که ان لربکم فی ایام دهرکم نفحات الا فتعرضوا لها جان غریب
[illegible] حبیب بشنود این نالهٔ شوق انگیز بر آرد غزل میدمد بوی مدام تا کدامی دوست این بوی عشقست این که می آید ز سوی دوست
این جان خوریسته بشنود [illegible] خود [illegible] پاک است این [illegible] درون پوست این [illegible] که جان چون ذره سرگردان او

آفتاب این نور کی دارد جمال اوست این + این بیست و چهار هزار نفس که نوالکشان جان و پیغام گذاران روح اند چون این دوست در پردهٔ استخوان و پوست جان انسانی رساند و این امانت ربانی در بر آن غریب رسانی نهند و باز گردند جان در مقام اهتزار این راز گوید **غزل** نگر بسیار سر کوی دوست می آید + که از زمین رمان بوی دوست می آید + چه اشکهاست که از یاد سیم کروی او زچه در روی دوست می آید + ز کوی دوست چه عاشق کشیده دارد پای + کمند شوق هم از موی دوست می آید + هر آنچه آیدت از عیب نیک و بد منگر + همین بس است که از سوی دوست می آید + وفا چگونه کند عقل و هوش با من مست + چنین جام صبوی دوست بیاید + پس هر شبانه روزی بیست و چهار ساعت است هر ساعتی هزار نفس چنانچه بیست و چهار هزار نفس در هر شبانه روزی پیغام دوست میبرد می آرد باز میگردد که منه بدا و الیه یعود و مصداق این معنی که نفس می آید جان بسوی دوست درین قالب بیاید چون منقطع شود جام عزم رحیل کند چرا که آن موت که سبب بقای روح بود منقطع شد جان نیز بوطن اصلی خود مراجعت نمود پس در آن ماخر تم که این پیغام گذاران چگونه رد حق تعالی بار می فرستی اگر مقرون بذکر و فکر و کلمات طیبات می فرستی در معامله سودی کرانی بی زیان تراست الیه یصعد الکلم الطیب و اگر آن نفس را بخطا و ذلت و بغفلت و عطلت بر آوردی زیان کردی که خسران آن در روز قیامت خواهی دانست **قطعه** هر یک نفس که میرود از عمر گوهریست + کانرا خراج ملک دو عالم بود بها + مپسند کان خزانه دهی انگاه سیاه + وانگه روی بخاک تهی دست و بی نوا + باز طائفه دیگر از آن ریاح لواقح که مطیهٔ آن لطیفهٔ ازلی اند از عمر کوس بچاوش آواز سر جان و عقل میروند تا این دو مریم عالم غیب الصمد هزار عیسی حکمت در بیت المقدس بیت الستر میگرداند چنانکه نسبت حمل القرآن و خبر درست میگردد و حمله حاملگان خدا و سوهان بحناب بار خدا اجل و علا می شوند اهل القرآن اهل الله خاصته تا بار همان لطف حکمت که در کسوت کلمه بمریم عصل القا نموده بود که و کلمته القاها الی مریم سلیمان وار تحت کلمات قرآنی بر دوش باد نفس نهاده ازین بیت المقدس بهادر وی بارگاه الهی بر سد جل و علا که الیه یصعد الکلم الطیب بار خود هم بیت بکار هی صد از نفس آن ماده میرود تا از دم کلک شیطان صد هزار سگ بحر مخنث و عیسی شبستان ازین نفس ستوم نهاد زاده از مردهای قارون دار دو باسعل السامع خذلان آرد که فخسفنا به و بداره الارض باز همان لطیفه علمی از پیچیده نوشته با نور آفتاب از راه دید با اندرون فرو شود از آنجا لطائف روح سرگرفته از راه انگشت بدوم قلم خود را سیر از پیچیده بر طبق ورق ثابت گرداند تا بار دو سائط نفس نظر بر بواطن ارباب فهم و غیر عبور قوافل نمود آگهی آن حکمت یوسفی بود که در چاه سیاه دود ناک فرو شده تا فور دیده که وارد قافلهٔ علم و معرفت ست با نور آفتاب که کنایت از نور ایمان ست دست یکی کرده از بالای پیشانی دید نظر و ایمان بابین چاه سیاه در و گذاشتند از سلوار دهم فادلی دلوه تا آن معنی بالای ازین چاه ظلمانی یوسف بر سیمان نظر بر دوید و باره دیگر از راه بدرون دیده با دریچهٔ دل شد منه بدا و الیه یعود انگاه از دل دریچه بارگاه بار خدا و سبحانه و تعالی من القلب الی الرب رو رفته آن حکمت خود را با زبان دریچه در ابل امداحت انا انشروا بالیه اعمل انگاه آن لطیفه الهی که از ملکوت بعالم ملک گذر کرده بود و از کرهٔ ناری بر کرهٔ هوائی تافت و این لطائف نوع خواطف از معرض ظهور آمده با صد هزار ان هزار دیگر که بزبان قلم از شرح شمه از آن اکثر ست خطاب آن جل و علا که تمثل آمد علیه السلام تا از آن

سر از خیر و شر که از کمین گاه قضا و قدر بدر آمده بر آب مدار زد و بر دریا ها پرداز داد آب از غایت صفا رنگ قضا قبول کند دست قدرت هم آب
را بعکس انوار قدس بر صفحات آب پدید آمد آب نیز بحکم پادشاه ازل عز و جل ولی نعمت حیات شود بعون ربانی حمد ربی گفته
ربوده وجعلنا من الماء کل شیء حی بفرمان الٰهی قطرات عنایات با مقتضای صد هزار فرشته در آب ریزد و صد هزار آدمی با آب برآمیزد
واما چشم تو تاریک است محال این ابهام را نمی بینی و کمال ایشان نمی شناسی دیده سید عالم صلی الله علیه وسلم می باید تا این جمال ببیند
و این کمال بشناسد تا ترا باکرام ایشان دلالت کند و با نت ایشان منع فرماید که آن للماء عوام سواکن من الملائکة کعوام البیوت
فستحیوهم و بابوهم واکرموهم اذا دخلتم علیهم الماء فلا تدخلوا الا بمیزر پس هر که دوست خدا باشد جل جلاله دوستی او درین آب ریزد
و هر که دشمن باشد دشمنی او برین آب اندازد هیچ کس از آن آب نخورد الا آنکس او دست گیرد که خدای تعالی دوستی او بر آب انداخته
هیچ کس از آن حوض ننیاشامد الا آنکه آنکس او دشمن دارد که حق سبحانه دشمنی او بر آب ریخته چنانچه عدی بن حاتم رض روایت میکند
که خواجه عالم فرمود صلی الله علیه وسلم ان الله عز وجل عبدا من السماء امر جبرئیل علیه السلام فالقی حبه علی الماء فلا یشرب منه ملک
الماء احد الا احبه واذا ابغض الله تعالی عبدا من السماء امر جبرئیل فالقی بغضه علی الماء فلا یشرب من ذلک الماء احد الا ابغضه آنگاه این آب با خاک اختلاط
دهد تا خاک با آب اینجا آن کند که آنجا باد با آتش کرد مزاج آب با خاک اعتدال حاصل کند آب خاک در تاب آفتاب درآید آفتاب که
دریچه بارگاه خدا است که الشمس باب الله بوقت حمل بار او آن عمل آید نور عالم بالا از دریچه آفتاب سبحانی بر زمین تابد قد جاءکم من الله
نور بر زمین از نور حق در پرده رحمت غرق شود و رحمتی وسعت کل شیء خاکدان جهان تماشاگاه ناظران گردد فانظر الی آثار رحمة الله
کیف یحیی الارض بعد موتها خواجه عالم صلی الله علیه وسلم خلق را آگاهی دهد که آن لطیفه عالم پاک دان جهان گلشن سرای افلاک از بین خاک
خاک بار خواهد گشتن تماییر دانه چند بر سر راه او برید که اطلبوا الرزق فی خبایا الارض تا بیچاره آدم را که خلیفه حق بود علیه السلام سه آن
دانه از بهشت بدنیا آوردیم این لطیفه را که حامل ولایت حق است سبحانه درین دنیا نگاه داریم آفتاب که سیاره ملکوت است
از نقطه حمل که اعتدال خانه آسمان است نباتات را که بار و اشکال ملکوتی اند یوسف وار از چاه ظلماتی زمین بحمل متین بایه برکشد
آن آب که بخاک فرو شده است بکشش آفتاب بار بس گردد ثم یعرج الیه خاک که با آن آب اختلاط پذیرفته بجذبات حکم الٰهی بران آب نور د
فاختلط به نبات الارض آن لطیفه ربانی که در بیابانه گندم بار داشته است و آن آیت سبحانی که بر صحیفه نبات نگاشته چون از پرده
خاک سر خیزد پیچه در دامن آفتاب آب آویزد آفتاب آب را در کشاکش گیرد آب خاک را در جذبات اندازد آن لطیفه حق درین کشاکش آب
خاک با ایشان هم سفر گردد آن امر الٰهی اندرین بند و بارهای آدم دوم شود آن دانه گندم بدین آستانه بخاک خوار بالی گردد امر دست نگرن
دانه در بار کند پانچانه جواب امر ما کند امر حق باد ای صحبت کند دانه از حق باز سر گیرد هفتصد فرزند بیک شکم از زمین متولد گردد کمثل حبة انبتت
سبع سنابل فی کل سنبلة مائة حبة سر قد بریخته آفتاب موی میان سر حوش گرفته او را اسباب علو کند با من دانه الا بوا احد سا تما
لطف خدای جل وعلا که بر ساق بر درخت گندم عصار خوانه ترتیب فرموده که عبارت از آن سدها و کوهها است شرات نه می پالاید
و هنا آرزو و رحمها ساخته صاف را عدای دانه میگرداند و در دانه قوت گاهی سازد و چون آن لطیفه ربانی از آن عالم نورانی برسد که

این جمالی تجارت آمده است که با خدای سبحانه و تعالی معامله کند اکنون میخواهد که آدمی را که میوهٔ شجرهٔ وجود و ثمرهٔ سدرة المنتهی آفرینش ست و برشاخ درخت آفرینش از این میوهٔ لطیف ترنیست که اولئک هم خیر البریة و در بوستان هستی از این ثمره زیباتر نی ولقد کرمنا بنی آدم بکنار ناز گرفته با آن عالم ربانی بار گردد تا از جملهٔ مقربان گردد و اذا سالک عبادی عنی فانی قریب انگاه امر و نهاد گیاه و عالم نبات گندم که درجهٔ اعلی گرفته بود و غذای آدمی شد و گاه که راه غلط کرده از کاروان دانه بازپس مانده بود غذای حیوانات گشت تا آدمی بدانه معاش گندم که سرجوش گیاه است و گاه بگاه زندگانی کند که در وی دانه است چون دانه با آدمی رسید که بهشت آفرینش ست و گاه بحیوان پیوست که اعراق خلق ست و از مقصود محروم ماند گاه آه از میان جان برکشید آه گاه بپای گاه بار خدا رسید جل و علا سرقدر کادی سالیس گاه و رسانیدتا بر محمد رسان گریبان گاه گرفته در نهانخانهٔ معده در کشید قافله گاه بکشاکش گرسنگی بسر حد جان گاو رسید آتش هاضمه پخته گشته حاده در وی متصرف شد تا لطیفه پاک از نصیبهٔ خاک ممتاز گردانیده بدافعه سپرد و دافعه ناپاک از نهاد حاوی بدر انداخت و پاک را بر سایر جوارح پرداخت انگاه ماسکه که حافظه ولایت نهاده است آن لطیف را در نهاد حیوانی نگاهبانی بود تا مقسمان فالمقسمات امرا قسمت اعضاء و جوارح از ملاک جسد که عبارت از اختلاط اربعه خون و بلغم و صفرا و سوداست لاجرم همه سرجوش آن گاه و لطیفهٔ آن علف ست تعیین بحد تا حق تعالی بکمال قدرت خویش خلاصهٔ آن گاه در نهاد آن گاو پوست گردانید و از درک کاهی بدرجه گندمی ترقی بود بلکه از آن هم درگذشت تا منصب سیادت و ریاست بهائم او مقرر گشت که سید الادام اللحم زیرا که دو باره جمال حیات دیده و دکرت بولایت زندگی رسیده یکبار در سرحیات نبات بوده و یکبار حیوان زندگانی بوده احرام بخدمت اعلی و انسانی می گرداند و بدرجهٔ علیای آدمی ترقی می نماید پس چون گاه در کسوت گوشت بمقدم رسیده گندم بیرکشاکش ماں خویشتن در سر گوشت کشید جان انسانی بخاصه آمد که ایجا ماس که جهان آمده خاک ست چیز که یار دیرینه تو بر تر از این معاکست لطیفه کبریائی آن گوشت و نان را در دل انبیا بخشد و حق خدا گردانید و در بیرون اولیا مستا طاعت بار خدا ساخت سبحانه و تعالی درنها آدمی به بهشت خود رسیده در قصر دل از روزن من القلب الی الرب روزنه دیدار خدای سبحانه و تعالی دیده آنا اگر نه خلاف ایمن باشد که این طعام با تو همنشین گردد با قارون قرین شود در درون ظالمان سرچشمهٔ ظلمت شود در بیرون عاصیان مورد گناه گردد لقمه اولیس از فصل فریق فی الجنة باشد لقمه دوم از که فریق فی السعیر شود هر طعامی که در نهاد عیسی گوشت شد جان عیسی مرو عالب گشت آن گوشت صفت جان گرفت با عیسی بر آسمان چهارم شد بل رفعه الله الیه باز سر حیات که در وجود قارون گوشت گشت بران حیات مستولی گشت آن حیات صفت قالب گرفت با قارون بزمین هفتم فرو شد فخسفنا به وبداره الارض اکنون هوش سر در حقه گوش نشان فهم بر نهاد سخن فتان تا بدانی که آفرینش همه در حضرت اند و از عالم پاک بعالم خاک می آیند و از جهان خاک بجهان میروند و همه در میان این دو راه هدایت و ضلالت اند با اعلیین عالم ربانی ترقی می نمایند یا با سفل السافلین جهان شیطان تنزل میکنند پس گوش سر خویش بکشای تا آواز هدهد خود را بشنوی بکه از خدای هدایت خود مطلبید که اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم و از عوائق ضلالت پناه می گیر بکه غیر المغضوب

علیهم ولا الضالین ذلک من انباء الغیب نوحیه الیه این سخن زمزمهٔ دندنهٔ ازل ست که صدا در عالم دل و جان انداخته این رمز اسرار حقائق قدم ست که معارف غیبی و لطائف غیبی و لطائف لاریبی سر رواج و روان پرداخته اما تو عمر زندگانی که سرمایهٔ تجارت تو ست رایگان خرج کردی و زمان که بحال مدت آوردی بفراغت جان وا وادی سرد یان عقل تو سر بالای این سخن کجا رسد و مرغ فهم و ادراک تو بر هوای این معنی کجا پرد تو صراط المستقیم چه دانی که از فراغت جا بسر جا نمی توان آمد جادهٔ راست چه شناسی که سر از حلقه برنمی توانی

[illegible]

اهدنا الصراط المستقیم اول ترا باید دانستن که سه گونه قافله معانی از نهاد انسانی بیارگاه رضائی می شود قافلهٔ اول از بر نفس اماره می خیزد حمله رنگ بدی دارد کاروان سالار ایشان ظلمت ابلیس ست او لنک حزب الشیطان این قافله مدرج می شود الا ملئن جهنم سلک و من تبعک قافلهٔ دوم از بر جان مطیعه می خیزد حمله رنگ نیکی دارد قافله سالار ایشان حق ست او لنک حزب الله این قافله به بهشت می شود ادخلوها بسلام آمنین بازقافله سوم بر جد مشترک ست از بر نقطهٔ دل بر می خیزد به در خیل نیکست نه در خیل بدی بر میانه این دو کرانه افتاده است امة وسطا باعراف می شود و علی الاعراف رجال هر کسی ولایت خویش بیدا دو منزل مقصود خودی شناسد و لکل وجهة هو مولیها نفس اماره که قیصر این جهان انسان ست در ولایت قالب بیستیدند که ناحیهٔ مردم کوچکست و عقل صافی مزاج که آیات خواجه کونین ست صلی الله علیه وسلم در عالم روح نشستیند که خطهٔ اسلام این جهان جر دست بار ایمان که خلیفهٔ مومن ست در سفرگاه دل جای دارد که قلعگاه این دو خطه است فرشتگان نورانی از ولایت جان که خطهٔ اسلام این جهان حر داست تا حشر لشکر نفس اماره آمده اند که قیصر این ولایت ست ان للملک لمه با ردیوان ظلمانی از ناحیهٔ قالب که ولایت این عالم صغیر ست ترکتاز سپاه روح مطمئنه آمده اند که روح مطمئنه پیغمبر این ناحیه است و للشیطان لمة نقطهٔ دل از بهر این معنی قلب خوانند که وقتی به مثال امن احد شود دیو عالب گردد فرشتگان بهزیمت شوند سگ بر دندان عقل آید دیوان بابدراه به مدینهٔ دل تازند که اشتاد ادا عه بار وقتی دیگر نقطهٔ دل سر جاه بدر گردد فرشته مستولی شود دیو بهزیمت قبول کند تو حمل جمل کشته شود کفر با کهسار قالب گریزد و اشار اقامت تو اکنون در اهدنا الصراط المستقیم راه ولایت جان طلب کن که ناحیهٔ جان سور آفتاب اکرمت هدای حرو علا تفرع مشعلهٔ ذات عقل روشن ست یهدی الله لنوره من یشاء از جادهٔ نفس بپرهیز که سامان نفس ظلمت هوا و دودهٔ دهن ابلیس تاریک است

فی بحر لجی یغشاه موج من فوقه موج من فوقه سحاب ظلمات بعضها فوق بعض بان وهان راه ولایت جان طلب کن و جادهٔ ناحیت روح بدست آور که سالکان آن ولایت هرگز گم نکنند و معتکفان آن حرم محرم هرگز قدم خطا نه نهند با فرشتگان همکاسه اند و بار و جانیان همخانه دامن دولت شان کامست الست انا لنحن الصافون پیراهن عصمت شان ست باوه کرم ست و انا لنحن المسبحون بنهار که بادیهٔ نفس نگذار شاهراه هوا رها کن مسافران بادیه هرگز باره راست بیابد رهروان بیابان هرگز با ما دانی برسند بادیه

همراه اهدنا عولان کاروان اسلام زده اند داس معاملهٔ شان کفر آلود ازل است وکان من الکافرین پیراهن وجودشان چست
لعنت است وان علیک اللعنة الی یوم الدین پس جان از جانب حق فرشته وش است ونفس از جانب باطل دیو صورت است نقطهٔ دل
میان نفس و جان آدمی رنگست نه نیک از همه تاریک چنانکه دیو و نه یکبار جمله روشن چنانکه فرشته یقلبها کیف یشاء فرشتگان جان
جان دیوان نگون نفس فرود شدند و در وسط دیو و فرشته افتاد تقلبها کیف یشاء هیچ فرشتگان نور است و سایهٔ دیو ظلمت است
سلطان ازل دست دوستان گرفته از ظلمت ولایت نفس اماره سوی ساحت روح مطمئنه شان می برد الله ولی الذین آمنوا یخرجهم
من الظلمات الی النور باز دیو دست ریو در دامان خویشان خویش در آویخته از نور روح مطمئنه شان بظلمت ولایت نفس اماره
شان می کشد والذین کفروا اولیاؤهم الطاغوت یخرجونهم من النور الی الظلمات دیو همواره با فرشته در جنگ است و فرشته با دیو
در خصومت ان للملک لمة وللشیطان لمة چون لشکر نورانی حق از جانب جان در آید تا آنکه دل [illegible] دیوار قالب اعتقادات
از و پدید آید ایمان در نقطهٔ دل امان یابد طاعت در صحرای قالب داخل دل شود ایمان از [illegible] عادات قوت گیرد هر تیه [illegible]
گردد ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات کانت لهم جنات الفردوس نزلا باز چون سپاه سیاه دیو از ولایت نفس ساحت نقطهٔ دل تار
و تاریکی و ظلمت در میان سرای سینه از معصیت او پیدا شود ایمان در نقطهٔ دل ضعیف و لاغر گردد قل للذین کفروا ستغلبون و
تحشرون الی جهنم وبئس المهاد پس هر معنی که از درون تو بر خاست نگر که از [illegible] که در درون تو از آن معنی از هر کدام بر خاسته
اگر یک شخص [illegible] از جان نه [illegible] میرود فریق فی الجنة و اگر [illegible] از نفس [illegible] شود فریق فی السعیر اگر از [illegible]
آمیخته است از هر دو [illegible] اعراف میرود وعلی الاعراف رجال پس دیدهٔ بصیرت آن راه احتیاط کن که دائی راست است دار بارگاه
باخدای [illegible] در خواه که اهدنا الصراط المستقیم یعنی ازین جمله ایشان آن راه بنما که آن راه درگاه [illegible] آن درگاه رضای تو
[illegible] آن [illegible] که در تو [illegible] بسوی در تو راه [illegible] سری دیگر از اسرار این آیت بشنو اهدنا الصراط المستقیم
اول ترا باید دانست که هدایت دو گونه است هدایت کسبی است و هدایت توفیقی در هدایت کسبی [illegible] دخل و حرج است انک لا تهدی
در هدایت توفیقی انبیاء را دخل و حرج نیست انک لا تهدی باز هر یک ازین دو هدایت چند گونه است اول هدایت توفیقی در عالم
تقدیر او است آنجا که خمیر جان میگرفت الذی قدر فهدی باز هدایت دوم در عالم خلق است آنجا که فطیر قالب ترتیب میداد ربنا الذی اعطی
کل شیء خلقه ثم هدی باز هدایت سوم در حالت کوچ است از تنگنای رحم بفراخنای جهان آنجا که شاهراه شریعت [illegible] انا هدیناه السبیل
اما شاکرا واما کفورا هدایت چهارم در وقت آبیاری کشت زار جان کودک است [illegible] پستان مادر [illegible] وهدیناه النجدین
هدایت پنجم در حالت تمیز که از مائدهٔ وحی جان پاکش [illegible] خواهد داد و از خوان قرآن رزق طیب با وی خواهد فرستادن وهدوا الی الطیب
من القول ششم چون قرآن [illegible] که وهدوا الی صراط الحمید هدایت هفتم انبیاء را از شاهراه [illegible] تا جادهٔ
اسرار وحی و راه حقائق شرع با ایشان پیدا شد وجعلناهم ائمة یهدون بامرنا هدایت هشتم توتیای لطف میل بصیرت در دیدهٔ ایمان
مومنان کشید تا نور ایمان [illegible] یهدیهم ربهم بایمانهم هدایت [illegible] هدایت قرآن را [illegible] فرستاد

ازین جمله راههای راست اینچه مستقیم‌تر است با سنت محمد علیه الصلوة والسلام ان هذا القرآن یهدی للتی هی اقوم به آیت دهم آنکه
رهنما هر مومن عقل نورانی به سر خود فرا داشته تا در شاهراه قرآن سالک مراحل باد می نماید و لکل قوم هاد این جمله راههای توفیقی است
ست کسب آفریدگان اند کوتاه است اما هدایت کسبی جز با آلت عقل نیست جمع شده از بیرون بیاید تا هدایت حق از درون بیاید
لذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا هدایت از بیرون بدعوت انبیاست علیهم السلام با ترهدایت از درون نمایند تا بار خداست جل علا
بجا که جهان دعوتست چراغ دست انبیا بار داد و جعلناهم ائمة یهدون بامرنا بار آنجا که عالم توفیق است مشعلدار بارگاه ازل فرستاد
لکن الله یهدی من یشاء ابراهیم و آزر و بکنعه اوآر که ره نمای راست اوست انی ذاهب الی ربی سیهدین اینجا هم ذات ابراهیم و هم
ذات حق سبحانه و تعالی انی ذاهب الی ربی قدم شریعت ست سیهدین در عالم حقیقت ست تو اینجا از میان جان بگو اهدنا الصراط
المستقیم تا از آن راه بست نگهدارد که فاهدوهم الی صراط الجحیم انا جاکه تو فی تا دوزخ راهی هموار براحت و آسایش و یهدیه الی عذاب السعیر
در راه جهد و مشقت بیش تخم اجر می اهدنا الصراط المستقیم در زمین طلب ساشتی تا حاصل آن در حین حصول حست برداری و زبان شکرگذاری
اشائی الحمد لله الذی هدانا لهذا و ما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله آن هدایت که سر بهشت شاخ کشید از بیم رست که اینجا ما ستیدوان
محمد که آنجا بیار آمد از ین الحمد بالید که اینجا گفت الحمد لله رب العالمین آن هدایت آدم یافت پس از آن که سیصد سال او می طلبید از مشعلداری
ن الحمد یافت که در حالت عطیه گفته بود آن الحمد متقاضی رحمت شد که بر حرکت آن حمت فکیل در به ایت کشید چراغ ازل براه آدم آورد
ثم اجتباه ربه فتاب علیه و هدی سحری دیگر اهدنا الصراط المستقیم اول ترا باید دانست که این کلام مشتمل است بر سه بار راه راست
و استقامت اول آنکه گفت اهدنا یعنی راه راست نمای ما را با الصراط گفت و موجود صراط نیز راه راست است تم المستقیم گفت و استقامت هم
راستی باشد پس بدان که راه بار راه قالب میطلبید بر قانون شریعت و در الصراط راه دل می طلبید بر قانون ایمان و در المستقیم جادهٔ
جان میطلبید بر اساس ... یعنی قرآن صراط این سه رونده دارد ثم اورثنا الکتاب الذین اصطفینا من عبادنا فمنهم ظالم
لنفسه و منهم سابق بالخیرات ... صراط ایمان بدایت فرستاد که اهدنا تا از ظلمات نور ایمان بار از سر مقتصدان صراط شهادت تا از نور تصور
بدآنکه از سرسابقان استقامت ... تا رحضور بشر اید نور علی نور یهدی الله لنوره من یشاء سحری دیگر اهدنا الصراط
المستقیم خواجه کونین ... لیس صلی الله علیه و سلم از منازل آخرت و آخر منزل ست حین میفرماید که گور اول منزلیست از
منزلهای دینی پس ... سفر است یکی اندرین جهان که آخرش منزل آن گور ست راهی از زی این ترتیب فرمود و جادهٔ از برای
این سفر تعیین نمود درین راه قرآن ... فرستاد و در آن جاده سر بالا را نور بخشی بدهیت نورهم یسعی بین ایدیهم اللیل
النهار مطمئنان و روشن ... درین سفر بنگر که بدین در بارگیر بقیامت چه می فرستی و این روز و شب جمله مختر خواهند
ان بار که بر دوش ایشان نهاده ... است خواهند آورد ان الله یعب الایام علی ساعاتها و یبعث یوم الجمعة و هی زهرا منیرة
غایت ... شصت ... اندرین جهان اعمار امتی ما بین الستین الی السبعین ... سه صورت پنجاه هزار مرحلات
درین جهان فی یوم کان مقداره ... جسته اینجا سگر که اندرین شصت و هفتاد مرحله چند را ... بنفقه بیاید تا آنجا ادای که

در چاه هزار مرحله چه توشه و نفقه می شاید حاسبوا انفسکم قبل ان تحاسبوا این هفتاد ساله سفر تو اندرین جهان هر سالی مرحله ایست هر
مرحله دوازده منزل ست ان عدة الشهور عند الله اثنی عشر شهرا فی کتاب الله هر منزل سی فرسنگ ست و واعدنا موسی ثلثین لیلة
هر فرسنگی بست و چهار میل ست و هر روزی بیست و چهار ساعت ست و هر میلی هزار قدم ست که هر ساعتی هزار نفس ست و هر قدمی دو
اوست که هر نفسی و طرفة العین ست و این جمله منازل و مراحل تست و سفر جان باز گوید سفر مکان ست از سر آنکه در زمان تو نشسته و
منازل و مراحل نشسته است و تو سفر میکنی پس اندرین راه قافله دو گروه است قافلهٔ حق ست سبحانه و قافلهٔ دیو فریق فی الجنة و فریق
فی السعیر قافله سالار قافلهٔ حق سبحانه خواجه کونین است صلی الله علیه و سلم بعثت داعیاً و لیس الی من الهدایة شیئ مهار کش کاروان شیطان
ابلیس مزینا و لیس الیه من الغوایة شیئ مادر بد و امر اول کار تصفیه همه حاجیان از سر تو لست تو بالی حدیجه در ستاد از آنکه در آخر کار مهار کش
توئی مابیست کرد مثل المؤمن کالجمل الانف اکنون شتر وار مار شریعت بردار و سر از قطار خواجه کونین بیرون میار که کنام کیاه شتران او
فردوس اعلی ست و معاطن ایشان حظیرة القدس سبحانه و تعالی ست چون تان جهان برسی مهار شرع ازبینی تو بار کشاید و سر ت از قطار
طاعت بدر کنند آنجا یکام شوی که علف خوار پاکیزه انجاست و لکم فیها ما تشتهی انفسکم امروز یکتنگ بار تو شریعت ست از بیاع خواجه شرع و حی
آسمانی سید کونین علیه الصلوة و السلام تنگ دیگر معرفت ست از بار هدایت حق سبحانه تعالی بدلای عقل بار ایمان سربار بیست از سود
جایگاه نصیبت از دنیم الحلاوة نعم العلاوة سست بوت مهار است اگر بار گیر شرعی این مهار در بینی دارد و قرآن رسن خدا است القرآن
حبل الله این رسن در آن مهار در سد و بدست سید رسل و هادی سبل محمد صلی الله علیه و سلم که شتربان این بادیه است تا امر حق مهار تو کشد
تا منزلگاه ان المتقین فی جنات و نهر فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر جنت اقامت بیداری و در فردوس اعلی بروح و ریحانت
سرداری ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات کانت لهم جنات الفردوس نزلا پس این روز و شب دو بارگیر تو اند اللیل و النهار
مطیتان بهست از این هر دو سپید تمام ست که حمل آن شصت ست بار به ساعت از ان دیگری سیاه کامل ست که ناقه و بهاست
هر سالی ازین بیست سپید و ناقهٔ سیاه حقه ملقار اید که آن اسپ سیاه و سپید سپید شش بار دست خواهند در حریف بر باد شود تا ناقهٔ سیاه و سما
بلند بالا گردد روشنائی بر جهان فرایند تولج اللیل فی النهار و تولج النهار فی اللیل یار آن شب و بها که سپیدی جگر گوشهٔ زمین ست
و آن روز اشمس که دیده قرة العین آسمان ست زمین که مادر تست بار گیر قدم تست آسمان که پدر تست روز گاه و گشت دم تست
و آن شش ساعت میان که بر مثال از میان آسمان و زمین میگردد چنانکه از چون با آسمان نزدیک شود شب سیاه سپید شود رنگ و
گیرد و چون بزمین نزدیک آید و رنگ ضعف ست شمول کند کیف لیتها شش ساعت و روشنی جهان بهار خوشتن در ولایت در
اندازد نور زیادت شود جهان حمله روشنائی بگیرد آن دهشت پیدا گردد دار در حریف حو شش برسه باد شب گذارد تاریکی بیشتر کرد جهان
حملهٔ ظلمت بگیرد و مهر بیرون ماه ظاهر شود و باز جانب بجهان قالت ساعت روز است که هر گز شب در ناحیهٔ جان نرسد بار نفس ست
تعالم سماوه ساعت شب ست که هر گز روی روز به عید جانب از معز آسمان آمده است که مرکز سعت ست نفس ست از در وی نیا
رسیده است که مهر و درج ست نقطهٔ دل میان جان و نفس ابلق افتاده است مدرش جانست که خورشید او صفت تیل است و مادرش

عس ست که قرة العین المبین ست انبیا علیهم السلام جان در جان غرق آید جان چون روشن بود ولایت ایشان نه ساعت بروز
شد که هرگز شب ندید یار مشرکان همه نفس غرق گشتند نفس تاریک بود ماچه ایشان نه ساعت شب شد که هرگز روز ندید بار مومنان
ستن ساعت میانجی گشتند که المومن مرآة المومن مانع نور طاعت شان بجانب انبیا می کشد و ظلمت معصیت شان بکافران نزدیک
بیگر وا اندر روحانیان بر آسمان بودند روغن شان بر زمین چکید انبیا از روغن روحانیان نور افروختند یکاد زیتها یضیئ دیوان
بر زمین بودند کفتنان بر سر آمد کافران از گفت دیوان ظلمت فرو دند فاما الزبد فیذهب جفاء مومنان میان پیغامبران و فرشتگان
میان کافران و دیوان بر نقطه میانه افتاده اند ست نفس اماره شان با کافرستان می رود که ریشه ایشان به دیوان فرو شده است مار
ست روح مطمئنه شان به پیغامبران می کشند که شاخ ایمان شان به فرشتگان بر آمده است از ظلمت دیوان به کافران بر ماشه
بر نفس اماره مومنان رسید معصیت ازان بشاخته بر ایشان ظاهر شد از نور فرشتگان پاکیزه پیغامبران متعاقب شعاع مطمئنه
مومنان پیوست طاعت ازان شعاع بر ایشان پیدا گشت که موج نفس اماره کافر است که از دیوان بر ایشان بچه است و
شاه موج نفس اماره مومنان ست که از کافران بر ایشان چکیده است اسلام تخلی جان مطمئنه مومنان ست که از پیغامبران بایشان
رسیده است ذلک تقدیر العزیز العلیم مومنان از بهر این معنی گروه میانه شدند دامنه وسطا است در آخر نقط وسط ساد
و در ساد تو نقطه وسط تمام کرد است چون از مرکز نقطه دل سفر آغاز کنی از جانب بالا ولایت روح مطمئنه است که راه انبیاست و چون
از ولایت انبیا بگذری بولایت فرشتگان روشن در رسی و با فوق مقربان حظیرة القدس پیوندی و بارگاه بار خدا تعالی سبحانه و تعالی
یوم نحشر المتقین الی الرحمن وفدا و اگر از نقطه دل بجانب سفل روی آری بیه سفل اماره است که ولایت کافرست چون از ولایت کافران
بجانب دیوان رفتی چهره روی در مخصوص راندگان درگاه خدا شوی سبحانه و تعالی و از خدا دور و علا دور مانی و نسوق المجرمین الی جهنم
وردا چون باین تقریر معنی صراط المستقیم دانستی و باین تقدیر طریق معرج شناختی جاده انعمت علیهم دیدی ولی راه غیر المغضوب علیهم
شنیدی اکنون بطریق تصحیب از صفای عقیدت رمان جان برکشائی و آواز روح به سیار درائی که اهدنا الصراط المستقیم سری دیگر
در لطائف توحید و شمه از واقعه حلاج اهدنا الصراط المستقیم راه خلاص رس رندان دلگیر میجوید و طریق قدسی آن بوستان
جان پذیر می پوید تو اندرین رمز لمس از بهر آن شدی که شیر از بیه ان رمز خوردی الرضاع لغیر الله اللماع این سده درگاه قدره
حضور نقطگاه محاضره است به بار ایجا قرار بگیر ازین ولایت قدرت لسر عالم ارادت شو که صراط مستقیم حق آنجاست ازین حدث
حدوث برکران آن جوی بار قدم طهارتی بسار که بمعارج هدایت خواهی شدن ازین آلایش آفرینش برکنار آن چشمه سار عشق غسلی برآر
که کعبه احدیت احرام بستی همه آفرینها را بر کنار جوی بار ارادت بین که تماشای ازل میکند که هیچ بود و نبود نیست مگر آنکه بحوا است حضرت
خداوندی ست بعد از ان از عالم دنیا که جهان ارادتست بدرده قندیل سرائی که آن عالم بالاتر از عالم ارادتست و آن عالم عالم علم ست
و این راه تا باین عالم صراط بود اکنون مستقیم شد از بهر آنکه این جهان استقامت ست قالو ربنا الله ثم استقاموا ربنا الله راه
رفتن ست ثم استقاموا بارگاه قرار گرفتن ست بالاتر ازین راه نیست و برتر ازین بینگاه نی اینجا خود را معلوم علم ازل دان

تا دانی که هرگز نبوده است که در حیطهٔ علم ازلی نبوده قد احاط بکل شیء علما همیشه آفریدگار را در بدو عالم بوده علم الغیب والشهادة و در انستر باشد
که در عالمی وجود معلوم شرط نیست که علم معدوم همچنان متعلق است که موجود و در دانش حق سبحانه عدم همچنان است که وجود چون این
عالم رسیدی چون تو پرسیدی باین عالم رسیدی زیرا که با وجود او ترا عدم نیکوتر و با بقاء او ترا فنا زیباتر چنانچه فقیر گوید قطعه
گفتمش عکسی جمالت چون مرا موجود کرد + تا تمام زندگان قوت ز سایه دادمان + لمعه از پرتو نور تجلی زد علم + طور هستی مرا بر کند از بنیاد ما
گفت با هستی مزن لاف از وجود خود مزن + کی توان کردن دکان بالا تر از استاد ما + ای درویش از خود نیست شو تا در دست بت
شوی اگر بخود هست باشی از دست مرگ پست شوی وجاءت سکرت الموت بالحق مگر او هست باشی از شراب وصل مست شوی
وجاءت سکرت الحق بالموت صدیق اکبر رضی الله عنه خوانده است هان و هان بجانی زندگانی مکن که ملک الموت از تو فرا تو آید گرفتش سوی
مست آور که دست ملک الموت گریبان آن روح رسد این آیه او از ازل و از ابد یکجا که تو رسیده و من دخله کان آمنا پسر حلاج باین نیروان نازل شد
ربانش که بوست زن حلال بود بهام دیر شطاحی ناقوس ناموس انا الحق در کوفت جاسوس عشق آواز ناقوس حسنش شنید بقیاس
آفتاب ازل بر داشت اصطرلاب خورشید قدم بر گرفت مهر صبح کیوانی میان جانها حسین روشن کرده بود مهر ماهم شب عشقش سحر
وصال رسیده بود که خروس هوی مالی معنی فرو کوفته بود و مودن روح آواز انا الحق بر آورده از آواز بال آن خروس شحنهٔ اسلام
دیده باز کرد از صدای ندای آن مودن محتسب دین سر از بالین بر داشت دید که صبح صادق نه ازل الله منور کماره ابن تیمیه
سفید کرده است و سپیده دم ازل از مطلع ابد پدید آمده است فی الحال ندا ازل در آمد و بیک قدم او را رسید که خروس حسین
سر وقت می خواند سیاستش کنید مودن روحش پیش از وقت بانگ بر آمد ... کرد ... سر سر حلاج سوی شریعت چون آن حشر بین
بر کشیدند از جامع اسلام آن مودن را معزول کردند چون آوازهٔ انا الحق در دارهٔ قدم رسید غوغا از وجود برخاست ... از
هستی بر آمد که ای پسر حلاج جهان ما جهان وحدت است عالم ما عالم یگانگی است حرف انا اگر ما انا الحق بگو نقد ازل که ...
در پیرهن تو نور حقیقت خاشاک انانیت را بسوز دار پیراهن دمی انا الحق عیار انا را ... شنیده باشی که جواهر منصور حسین منصور حلاج ...
گر شد باز ... روی خود پیش ... ورد ... بگفت ... مرد ... داران می پوشم گفتند کیست برادرم
حسین و این بدان گفت که در دعوی وی همه حق بود و همه باطل قل جاء الحق و زهق الباطل غزل گر زده منصور انا الحق ما هو الحق
میریم + ما ... الملک حق دم از قل الحق میریم + ما چو هو گفتیم ... ما هم ... ماه + تا که بی ماند آن ... ماه ... میریم + لوح روح ما
تجلی جلال + غرق ... دست و کشتی ... میریم ... الیها ... دوست + که بیار ... سرگاهی معلق
میریم + ... آسمان + چون ... میریم ... دیگر اهدنا الصراط المستقیم
ارباب معرفت گفته اند که صراط مستقیم عبارت از معرفت است که وسیله معرفت حق ... و تعالی ... من عرف ... نفسه فقد عرف ربه ... آنکه
آدمی جهان خرد است و عالم جهان بزرگ ... جهان بزرگ ... نا ... رسیدی والله من ورائهم محیط در عالم خرد ...
... تعالی در سیر جهان خرد صراط المستقیم ... آنکه مسافر ...

نهان جان و دل شوی که سرحد صراط المستقیم آنجاست چون بعرصهٔ سرای دل رسیدی در درون این سرای حجرهٔ خاص خدا است سبحانه
تعالی اما محرمان حجرهٔ محدودت انبیا شده‌اند هست هرچه از جملهٔ حوادث ست از حجرهٔ دل ایشان در بیرون کن تا راه سرای دریچهٔ خدا جل جلاله
شاده شود من القلب الی الرب ورنه چون دریچه باز کردی دست جان گرد زمین و آسمان در آورد هرچه آفریده است همه ساحت فراهم
بر در در دریچهٔ دل شد ولکدی بر پشت بهر زن ما از دریچهٔ دل در درون افتد همکش بسوزد از خودی خود نیست شود و یکسر نمک هست
گردد کل من علیها فان صفت طالب شود و سعی وجد یک نعت مطلوب گردد دیدهٔ عمر رضی الله عنه جمال و جلال حق سبحانه هم از آن
دریچه دیده بود که زبانش بسخن چینی از دل بر آورده بود یا می گفت رای قلبی ربی **اشعار للمولفه** ترا میخواهم ای دلبر که بینم + تو ئی مقصود
من در هر که بینم + مرا چشم از برای دیدن تست + تو رخ بنمایم بس در که بینم + چنانست دیده ام از دیدهٔ دل + که بتنا سم بچشم سر که بینم
نخست گریم و گریانی ببینم + چو خواهم مردن آن ستر که بینم + متعین امر در میخواهد وصالش + ندارد صبر تا محشر که بینم + ای درویش چهل
سال موسی علیه السلام مسافر بود از هفت فرسنگ بیش بگذشت زیرا که حتی یتوبوا بسیار است اربعین سنة یتیهون فی الارض
از بیهم شی تنها قدم در جادهٔ طور سینا نهاد از همه آفرید با دیده بر دوخت حمله حوادث سبحات جلال حق سبحانه بسوخت نعلین
زپا بدر کرد عصا از دست بینداخت خطاب آمد انی انا الله بیکقدم بمنزل رسید چو پس در بارگاه قدم کشید اما قدمش بنور [illegible]
سینا بود خواهد یا بود که مقامش قبهٔ نور بود صلی الله علیه وسلم اول حالش مسافری در زورق سفری نشست روحش از روی
در صندوق قالب ساکن شد نهاد سید علیه السلام چون تابوت موسی علیه السلام بود در مثال رود نیل بود روح پاک سید صلی الله
علیه وسلم اول در تابوت قالب نهادند ان اقذفیه فی التابوت قالب را در دریای دنیی انداختند فاقذفیه فی الیم بادبان سر ا دیاد از
ساحت فاستقم کما امرت ملاح غیب مجرها طاعت میر و من اللیل فتهجد به نافلة لک هیم شی بود که نسیم صبا و حبیب کبریا بجست ان لربکم
فی ایام دهرکم نفحات روح سید علیه الصلوة والسلام نوح زمانه بود در کشتی قالب نشسته قال الله یا نوح روح بجادیه علی الجودی او ادنی
سبحان الذی اسری کشتی سر سالت بار نهاد بیک هیم شب کشتی چندین هزار ساله راه سرید و بمقام او ادنی رسید و آنجا چهل سال
مسافر در سفر تیه قدم زد و یک ره راه بهم بر نیاری چون ستی در سر کسی بگردد همه شب گرد خانه سر می آمد و راه یا در انه خانه بیرون سر در فرا
ازو چه دید که ارنی انظر الیک بار دیگر بر او زن سر کشاینده الم نشرح لک صدرک میان سرای سینهٔ او نور ازل بگیرد افمن شرح الله صدره
للاسلام اگر خواهد از دریچهٔ دل جمال دوست ببیند ما کذب الفواد ما رای و اگر خواهد از شکله چشم با وطرکس الم تر الی ربک کیف مد الظل
هم دو گوشه است آفاقی و انفسی سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم چون در آفاق سفر کنی آن راه موسی بود و بطور سینا قرب رسی
قربناه نجیا باز چون در نفس قدم زنی او همچو دیدن حضرت صلی الله علیه وسلم تا در خلوتخانهٔ قاب قوسین جمال وحدت ذات بینی او ادنی
اشعار درهٔ علیای عشقش عروة الوثقای ماست + همت المادای وصلش مقصد الاقصای ماست + ما کی ز روام آتش گل توان مجبور
در فضای لامکانی منزل و ماوای است + ای هما آمدیم آخر هم آنجا میروی + دور ح و صحبت چه باشد بزم قربت جای ماست + آدم
اول از کجا آمد بفردوس برین + [illegible] دل شیدای ماست + یکقدم در فرق گوئیم آن دگر بالای عرش + را که در را

مطلب کونین پیرپای ماست + سرمازاغ البصر چون شد قرین همتم + هرشبی معراج سبحان الذی اسری ماست + در میان مجمع البحرین
امکان وقدم + قاب قوسین گذشت و وقت او ادنای ماست + صد هزاران طالب دیدار موسی وار بین + رب ارنی گوی اندر سینهٔ
سینای ماست + وه چه جای کوه طور و عرش و فرش و بحر و بر + زان تجلیهای گوناگون که بر دلهای ماست + سر لی یسمع و بی یبصر و
بی ینطق چه بود + عکس نور حق بدل افتاده بر اعضای ماست + صورت چینی ست عکس افگنده در مرآت جان + تا نه پنداری
که حسن صورت از سیمای ماست + چشم نابینا ندارد بهره از دیدار دوست + جلوهٔ حسنش برای دیدهٔ بینای ماست + طوطیان
قدس ابطلب بمهمان همیشه کاین زمان وقت نثار کلک شکرخای ماست + **سرّی دیگر از اسرار قدسی** اهدنا الصراط
المستقیم بدانکه صراط المستقیم اصلی علم ست که از حق بخلق تعلق گرفته و از خلق بنا بارگاه حق رسیده از آنجا که آدم ست علیه السلام
تا باینجا که تویی صد و بیست اند چهار هزار پیغامبر علیه السلام جمله برین شاهراه رفته اند و چراغ ازل بر دست جان نهاده خلق را
آواز می دهند که بپی ما بیایید و خلق جمله نابینا در جادهٔ شریعت راه می دانند ما آواز انبیا درین راه سفر هیچ توان کرد و بر محاذات اصوات
رسل راه می توان سپردن و بدانکه علم آواز انبیاست و حکمت ارشاد رسل ست هرکه اندرین شاهراه زندگانی برپی آواز انبیا می برد
وی بر صراط المستقیم حق ست و راه راست او یافته است فبهدیهم اقتده انبیا اندرین چندین هزار سال آواز یکدیگر داده اند
آوازی که هرگز منقطع نشود و آن آواز علم ست که از ازل با ابد پیوسته است که تا جهان آفریده اند این آواز در جهان مر دیده بسته
و این صدا از گنبد خانه عالم گسسته نگشت بلکه ارواح اهل انس کم پایها شتافته معقول علما اطوار شانخجات ست این که پا نهاده بر آواز از ل
افتاده است تا علم که ندای حق ست ازین کمیاتهای بصدا از میگردد جهانیان بصدای این علم روی بار گاه کبریای نهند سمعنا منادیا
ینادی للایمان پس راه راست علم ست و جادهٔ مستقیم دانش ست وان هذا صراطی مستقیما باز ایجه تو جهل می خوانی بیابان
ظلمانی ظلمات بعضها فوق بعض این ظلمات بر دو جانب این راه است صد هزار دیو بر مثال غولان اندرین بیابان جهل بر
دو جانب صراط المستقیم اند بر هم ریخته و خلق را ازین راه دران بیابان بیخته و رهروان را نام ولقبشان مینهادند و نام ونشان
ازین راه بیرون می خواهند تا راه روشان بر ایشان غلط می کند و مسافرشان دادشان از راه بیرون می برند تا آن بیابان
که ازین شاهراه جدا حل و علا دور ماند و ازین جادهٔ مستقیم بار خدا سبحانه وتعالی منقطع شود فقد ضل ضلالا بعیدا ایجه تو معصیت
میدانی و هرچه تو گنه می خوانی جمله آواز این غولان ست دیو خلق را از راه خدای عز و جلا بآن آواز دران بیابان میخواهند
و آن بانگ ترا از راه خدا جل و علا مر اندیس یقین بدانکه هرکه ترا بیکی میفرماید خلیفه استادان پیغامبران ترا اندرین شاهراه
خدا و ولی انبیا می برد و هرکس که ترا بدی می فرماید وکیل ست از آن دیوان که ترا در بیابان جهل گمراه می کند پس امروز از حضرت
جلال احدیت جل جلاله باید با الصراط المستقیم علم طلب و صراط الذین انعمت علیهم همراهی انبیا و علمای حق و غیر المغضوب علیهم از پی دیو
دیوان که غولان بیابان جهالت اند پناه بر تا برین جاده ثابت مانی و بمطلوب مقصود خود واصل گردی **سرّی دیگر** گروهی دیگر
آید که آن جمله علما که اندرین هشت هزار سال جادهٔ انبیا بوده است وان جمله جلفهاست که اندرین عمر عالم شاه راه اولیا بوده جمله

در قرآن جمع آورده من اراد العلم فلیثور القرآن فان فیه علم الاولین والآخرین پس قرآن صراط المستقیم بزرگتر است که برین
شاهراه صدهزار میل نصب کرده اند که نور حق سبحانه از آن میلها می تابد و صدهزار مناره ساخته اند که شمع ازل از آن منارها می افتد
تا خلایق بآن انوار راه بارگاه خداوندی بیابند هدی الدین صورا و منارا هر کلمه میل ست و هر آیتی مناره چون روز ست برین و منارها دود
برکرده اند بار چون شب ست برین میلهای آتش برافروخته اند آن سیاهی حرف که تو می بینی آن دود ست که من میگویم و آن نور معنی که تو
میدانی آن آتش ست که من نشان میدهم آنجا که دیده روز روشن ست از بهر دیده دود حرف برکرد بار آنجا که گوش ست شب تاریک ست
از برای او آتش حکمت برافروخت در بیرون قالب خلق روز ست از بهر آن در بیرون کلمه دود حرف برکرد در درون قالب جانها شب
ست از این سبب در درون قالب جانها شب ست از این سبب در درون قالب کلمه نور حکمت برافروخت قالب در سیاهی
حرف جاده جنات عدن می سپرد و معنی لما سمعی جان در نور حکمت راه بارگاه بار خدا می رود و تفسیر نورهم بین ایدیهم پس اهدنا الصراط المستقیم
طلب هدایت این دو طریق ست که راه نماینده هر دو فریق ست و موصل تحقیق ست والله اعلم **سری دیگر از اسرار آیت اهدنا**
الصراط المستقیم اول ترا باید دانستن که آدمی را تخمیر قالب از خاک ست خلقه من تراب و جان از عالم پاک ست قل الروح من امر ربی
قالبش از خاک برکشید انبتکم الله من الارض نباتا جانش از پاک در دمید ونفخت فیه من روحی سبحان الذی خلق الازواج کلها مما تنبت
الارض ومن انفسهم ومما لا یعلمون اول آغاز آدمی از آنجاست که رستنی ست انبتکم من الارض نباتا درجه دوم آنجاست که حیوان ست
یاکلون کما تاکل الانعام سوم درجه آنجاست که آدمی ست انی خالق بشرا من طین چهارم درجه آنجاست که فرشته گشت ما هذا بشرا ان هذا
الا ملک کریم و تحقیق این سخن چنان ست که درجه اولین در زمان آدم علیه السلام تحقیق پذیرفت تا در مرتبه بالی کمال یافت که کمال نبات
در بالش و بلندیست تا در روزگار ... آمده است که بر کوه سراندیب بایستادی سرش تا آسمان رسیدی و این مرتبه نباتی بر آدمی غالب بود در زمان
حضرت موسی علیه الصلوة والسلام که عوج از قوم عاد بیاید در موسی علیه السلام رسیده بود چون نوبت بموسی رسید صلوات الله و
سلامه علیه ترقی نوع انسانی از مرتبه نباتی بدرجه حیوانی ترقی نموده بود قوم او حیوانی صفت از موسی علیه السلام طلب خدا میکردند فادع لنا
ربک یخرج لنا مما تنبت الارض من بقلها ... واشربوا فی قلوبهم العجل ... حکومت و قصاره ... الله یامرکم
ان تذبحوا بقرة ... احدیث السلطان ... کمثل الحمار یحمل اسفارا و آواز خوش که از برای ... بنی اسرائیل بداود
پیغامبر علیه السلام داد هم از بهر این معنی بود که ادا ... زیرا که چهار پایان حکمت ... آواز خوش دوست دارند و ...
که چهارپایان آواز ... و معنی ... آواز خوش ... که خویشتن ... همین معنی ست
چون دور بزمان عیسی بن مریم رسید صلوات الله و سلامه علیه آدمی بمرتبه آدمی رسید از ولایت چهارپای خویشتن ... آدمی است
که معنی ... عبارت ... الانسان حیوان ناطق ... عیسی علیه السلام چون در مرتبه انسانی از مادر بزاد باول بار در سخن آمد
گفت انی عبد الله ... عالم ... الارض ... تمام عمارت می کرد ... عالمی کامل الابدان می گردانید
و تو خود دانی که یک آدمی جهان کامل ست و چون یک آدمی ... زنده گردد ... نفس و جان ... عالم کامل را عمارت تقدیم ...

باشد و چون در زمان او دور در گذار از آواز در گذشته بود و بکلمه رسیده لاجرم فرمود و کلمته القاها الی مریم و روح منه پس عالم نفس بود و آن
درجه سالست و این معنی در دور آدم بود علیه السلام و دوم مرتبه آواز کرد و آن مرتبه حیوانیست و این در دور موسی بود علیه السلام
و در سوم مرتبه سخن گفت که این درجه انسانست و این در زمان عیسی بود علیه السلام از بهر آن معنی بدور آدم علیه السلام بیان
نفس کرد و نفخت فیه من روحی باز بهر آنکه موسی علیه السلام شرح آواز داد و گفت نودی من شاطی الواد الایمن انگاه بروزگار
عیسی علیه السلام کلام از پرده آواز بدر افتاد سخن از حجاب صوت بیرون آمده و کلمته القاها الی مریم و بروزگار عیسی علیه السلام کلمه
تمام شد معنی و رحمی بانیست سخن بکمال رسید حکمت می شایست خواجه کونین صلی الله علیه وسلم معنی شد این کلمه سر گرا حکمت گشت
این سخن عظیم را تا این سدره رفته فرشتگی رسید صلعم بر اسرار ملکوت واقف گشت سرهای پای آفرینش مطلع شد باین خواجه عالم
دانش پیدا شد و باین سید جهان حکمت تمام گشت علیه من الصلوة افضلها و من التحیات اکملها و خود اینجا استقامت گرفت
جهان اینجا راست بایستاد الیوم اکملت لکم دینکم سید کونین صلعم سالست حق تعالی اگر چه این امت بمرتبه ملائکه رسیدند کنتم خیر
امة اخرجت للناس صفات فرشتگان باین امت اندخوی خدا سبحانه و تعالی این پیغامبر افتاد و جامه رنگ اندران جهان بدان
نقد خاتم رسول آمدین جهان بجوان و الملک صفا صفا آنجا بدان صفا کانهم بنیان مرصوص اینجا بجوان سید کونین صلی الله
علیه وسلم بنیابت خدا خواجه خلا برین صراط المستقیم قرآن نشسته بحقیقت حق تعالی برین جاده ایستاده ان ربک لبالمرصاد آنجا
فراموش مکن انک لتهدی الی صراط المستقیم اینجا یاد می داد احوال و اعمال جمله امم ماضیه برین صراط می گذراسد هر چه شایسته است
بیرون امت می فرستد که فرشتگان این عالمند و هر چه نشایسته نیست ازین صراط سر بر می اندازند تا سرنگون بدوزخ می شوند در دنیا
قیامت حشر معانی و بعث احوال روحانی افتاده است و بر صراط المستقیم قرآن می گذراسد و در ان قیامت حشر اشباح و بعث
اجسام خواهد بود که بر صراط باریک شان نگذراسد من کان فی هذه اعمی فهو فی الآخرة اعمی اینجا عالم خاکست و حشر پاک می افتد
و آنجا عالم پاکست و حشر خاک می افتد اینجا در قیامت جد جان جانها لطیف است و حشر آنجا لطیف آنجا در قیامت احد عالم
لطیف و حشر اشیا کثیف آنجا در قیامت احد ست حشر باعلان ست و اینجا که قیامت احد ست حشر اعمال آنجا نیکو کار از
بدکردار جدا کنند اینجا کار نیکو از کار بد ممتاز گرداند **لطیفه** در باب این دو قیامت بشنو ای درویش حق تعالی خبر داده است
که من بقیامت آیم و فرشتگان با من باشند و جاء ربک والملک صفا صفا و جای دیگر فرمود هل ینظرون الا ان یأتیهم الله
فی ظلل من الغمام والملائکة وقضی الامر اینجا معانی ربانی آیت حق ست و اسرار قرآن خلیفه خداست سبحانه و تعالی و در حدیث
آمده است در شرح احوال قیامت که فرمود اول فرشتگان آسمان دنیا بقیامت آیند و جمله بر یک صف بایستند انگاه فرشتگان
آسمان دوم بیایند دو چندان باشند که فرشتگان آسمان اول ایشان و این جمله در یک صف بایستند انگاه فرشتگان سوم بیایند
دو چندان باشند که فرشتگان این هر دو آسمان و جمله بر یک صف بایستند و همچنین فرشتگان آسمان چهارم دو چندان
باشند که این جمله فرو شیوا ایشان سد تا بفرشتگان آسمان هفتم رسد ایشان بیایند و بهم رسا حقیقت آیت اینجا پیدا شود

ینظرون الا ان یاتیهم الله فی ظلل من الغمام والملائکة حضرت جلال احدیت جل وعلا بقیامت نزول عظمت فرماید
بلس علی الصراط و بر صراط استقرار قدرة نماید و وضع رجله الیمنی علی الاخری و حاسب الخلائق و امتاز بین اهل الجنة
لنار ای عزیز من تو دیده و در بین نداری و هوش معنی نیوش حاصل نکرده ترا اول این قیامت کبری بباید دیدن و
ایت این عرصات خورد ببایدت دیدن چون از دیان صاحب شرع شنیدی که و من مات فقد قامت قیامته واو از ل
ستماع نمودی که فهذا یوم البعث ولکنکم کنتم لا تعلمون تحقیقت بدان که از روزگار آدم باز قیامت کبری ظهور کرده است
هشت یک از اولاد آدم پدید آمده علم و حکمت که ملای اعلای ولایت ارواح اند و سیاستی که کروبیان ملکوت جان اند
ن عرصات کبری آمده اند و اندرین قیامت خردترین ایستاده اند پس آن علم و دانش که بروزگار آدم علیه السلام باین عرصات
ان آمد برتبه فرشتگان آسمان دنیی بود بر یک صف بایستادند آن علم و حکمت که بروزگار نوح علیه السلام باین صعید عاله
سید برتبه فرشتگان آسمان دوم بود که دو چندان اند که فرشتگان آسمان اول یعنی علم در روزگار نوح علیه السلام دو چندان
بد که در روزگار آدم بود علیه السلام و این علم نیز بر یک صف بایستادند آن علم که بروزگار ابراهیم آمد علیه الصلوة والسلام برتبه فرشتگ
مان سوم بود و دو چندان بود که آن جمله علوم که پیش از ان آمده بود و این جمله بر صفی باستاد همچنین علم و حکمت بر مثال ملاء اعلی و بر
صفت ساکنان حظائر قدسی گروه گروه بجهان می آمد و صف صف می ایستادند تا اکنون که دور زمان بروزگار خواجه تم
مان رسید صلوة الله وسلامه علیه بهفتم درجه بود و انزل القرآن علی سبعة احرف علم و حکمت نزول کرد و چندانکه علم و حکم
ت هزار سال که پیش ازین آمده بود و فهم برسا و نور خدا و سیاست خدا سبحانه وتعالی با این ملاء اعلی و روحانیان عالم بالا باین قیم
مد آمد و بر صراط مستقیم نشست و پای راست بر پای دیگر انداخت که این قرآن را که نائب خداست سبحانه وتعالی یک پای شر
ست و دیگر پای حقیقت و پای شریعت بر پای حقیقت نهاده است و حقیقت در لطائف شریعت آماده است و این خلیفه خد
ر جل خلق را در عرصات گاه خویش خوانده است و به نیابت حق کار خلق می گذارد و کردار بهشتیان را به بهشت می فرستد فریق
الجنة و کردار دوزخیان بدوزخ روانه میکند و فریق فی السعیر هر کس که امروز اندرین قیامت کبری نائب خدای جل وعلا حکم کر
دار او کردار دوزخیان ست فردا اندران قیامت صغری او دوزخی خواهد بودن و هر کرا این خلیفه حق فتوی داد که کردار او کردار بهشتی
ست فردا بهشتی خواهد بودن ذلک من انباء الغیب نوحیه الیک لیس عزیزا من اکه این حروف قرآنی بر مثال فرشتگانند در خد
ر آن صف صف ایستاده و حکمت آلهی به سیاست حق سبحانه باین عرصات مصحف آمده ما بین الدفتین کلام الله بدین زمین سف
قره شکل قرطاس کار خلق میگذارد و این سیاهی حبر بر مثال آن ظلل غمام آن ظلل غمام آمده است با این فرشتگان که برین صفها استاده
ر سطری صفی ست و هر حرفی فرشته و خلیفه خدا و جل وعلا در میان این صفوف کار صفوف خلائق می گذارد و حکم هر دو عالم بجا می آ
ان فی هذا لبلاغا لقوم عابدین **وجه دیگر** قرآن صراط المستقیم حق است شش هزار سال راه است قرآن هزار سال راه استاده ان ظالمان
فمنهم ظالم لنفسه هزار سال راه آن مقتصدان هموار است و منهم مقتصد و هزار سال راه آن سابقا سربالا است و منهم سابق

تحیرات و نیز این صراط مستقیم قرآنی در جهان صورت تیز و رشته مرتب ست که یکدیگر و اول از آدم قلم نوشته هر شوی میشود و این پنج
سال راه سر شیوست و باز از نیوشته مردیده سر بالای مرد و این هزار سال راه سر بالا سر بالاست و باز از دهان خلق گوشت
تا بگوش شنونده همواره میرود و این هزار ساله راه به پیماست و این جمله بوده شش هزار ساله راه است بر صراط قیامت اشارت
عزیزان وجود تو برین دفتر خدا نوشته خداست سبحانه و تعالی اول عقل تو حکمت منور حق ست سبحانه و جان تو آواز معشوق
و حیات تو معنی بخشنده خداست عز و علا حیات تو در کلمه قالب نوشته حق ست سر شیو افتاده است لقالب شنوده شده جان تو
در آواز بارگاه همواره آماده است در همه قالب یکسان آرمیده عقل تو در حکمت خدا سر بالا افتاده است از ازل تا ابد رسیدا
و رحمت از عالم عبودیت به بارگاه الوهیت کشیده و در آئینه من عرف نفسه جمال لقد عرف ربه دیده **لمولفه ختم بالخیر** +
اندر آئینه جان عکس جمالی دیدم + همچو خورشید که در آب زلالی دیدم + خیره شد دیده عقل از لمعات رخ دوست + با وجود از پس صد
پرده جمالی دیدم + مس اگر واله و مدهوش بشوم معذورم + که در آئینه عجب نور و جمالی دیدم + عاشق و مست من از بزم الست
آمده است + عقل و هشیاری خود امر محالی دیدم + هستیم رفت و کون هستی مطلق باقیست + این همه هجر با امید وصالی دیدم
تا معین دره صفت رحمت بی نور ازل + نه طلوع و نه غروب و نه زوالی دیدم + **سری دیگر از اسرار غیبی** اهدنا الصراط
المستقیم ای درویش اول ترا نظر در آئینه بهار باید کردن و در فصل ربیع قیامت کهین مطالعه نمودن آنگاه صراط المستقیم دانستن
و صراط المستقیم و صراط الجحیم در اسرار آن شناختن بدانکه زمستان ملک الموت این جهانست که از جهان جان می ستاند
و بهار اسرافیل عالم ست که عالم را روح میدمد در خریف که جهان حرف شود و عالم را موی سپید گردد و عزرائیل زمستان جان
جهان بردارد و مدت چار ماه جهان مرده و عالم پژمرده ماند تا آن زمان که در زمان بفصل بهار کشد و گردش روزگار بنقطه
ربیع رسد آفتاب که نائب اسرافیل ست علیه السلام عمل حمل بگیرد جهان را نفرمان ازل حیات تازه بخشد عالم مرده سر از بالش
بردارد از صدقه شاخ دیده شگوفه بار کند فاذا هم قیام ینظرون چنانچه در قیامت کبری بنفخه اسرافیل علیه السلام آدمی سر از تابوت لحد
بردارد و از عرصات قیامت رو به بارگاه بار خدا آرد و ان الی ربک المنتهی درین قیامت صغری نیز نباتات بدم نسیم بهار از تابوت
خاکی رو بولایت آدمی نهاد فاذا هم من الاجداث الی ربهم ینسلون چه آدمی خداوند جمله میان ست خلق لکم ما فی الارض جمیعا
بلکه هرچه فرو ستی او آدمی ست و هرچه بالای اوست همه فرمان بردار اوست و سخر لکم ما فی السموات و ما فی الارض چنانچه آدمی بحد است سبحانه
و تعالی که خداوند آدمی ست و الیه ترجعون همچنین حشر همه اشیا با آدمی ست که خداوند همه است یا ابن آدم خلق الاشیاء کلها لک
و خلقتک لاجلی حاصل آنکه اندرین فصل بهار که قیامت کهین ست نباتات از گورستان خاک برسته گوی محشور گرداند بعضی بولایت
آدمی محشور گرداند که نهاد آدمی بهشت میین رستنی ست فریق فی الجنة و بعضی بگور تنور راهند که همچو کمین بهانست و فریق فی السعیر
نار طائفه در ولایت حیوانات بمانند نه بآتش سوخته شوند و نه در ولایت آدمی پیوسته بر مثال مقتصدان میان بهشت
و دوزخ بایستند و علی الاعراف رجال لیس الجنة بهمه آیت و میان نباتات که خوردن آدمی و حیوان را شاید بر مثال کافرست

هزار ساله راه سرنگون می شود تا بقعر آتش رسد انکم و ما تعبدون من دون الله حصب جهنم باز اندرین عرصات طائفه از دم آتش نجات
یابند اما در دامن حیوانات گرفتار شوند بر مثال کاه و علف اینها چون هزار سال راه اند آفرینش ما ر طائفه باشند که بولایت آدمی
رسند که بر مثال آن هزار ساله راه سر بالا است و ازین جمله همه نجات یابند صراط المستقیم نبات قامت راست آدمی شود و درین
حظیرة القدس و فردوس اعظم درجات یابند در میان سرای سینهٔ انسان همنشین انبیا گردند و از دریچهٔ دل آدمی جمال خدا
عزوجل ببینند پس از زبان جمله نباتات این آواز می آید که اهدنا الصراط المستقیم یعنی خداوندا ما را چنان گردان که شایسته بودن آدمی
شویم تا از مغاک آفرینش بذروهٔ علیای دانش و بینش رسیم و در نهاد آدمی بقای ابدی یابیم و در وجود انسان بدولت سرمدی
شتابیم با نوعی دیگر تقریر کنم ای درویش اگر خواهی که این معنی در ذات یک درخت بدانی و این حقیقت در مرآت یک نبات مشاهده
کنی آنکه ریشهٔ آن درخت چون عالم سفلی است سر شوم بیرون و میوهٔ درخت سابق ست سر بالا می شود ساق درخت مقصد اعراف می
ریشه عالم که هزار ساله سرنگون شد هیچ چیز را نشاید میوه ساق که هزار ساله سر بالا رفت هر طبق نار و اعراف در نظر بادشاه هیچ نمی رسید ساق مقصد
که هزار ساله در میان افتاده است چیزی از وی هیمه است با دوزخ میگردد که ریشهٔ او آنجا است و چیزی از وی طبق و خوانچه است با بهشت
می نگرد که میوهٔ او آنجا است القصه آفتاب آسمان میوه تربیت کرده بر ملکوت برد و زمین ریشه را در هم فشرده بدوزخ سپرد و ساق درخت
در میان خوف و رجای حسرت می خورد تو در نهاد این درخت درنگر ببین که ازین سه قسم صراط المستقیم کدام دارد در حق تعالی جمال
مسالت نمائی یا تقریر این معنی بر وجهی ازین عالم تر کنم اهدنا الصراط المستقیم بدانکه حیوانات در حق نباتات شفعا اند تا نباتات را از آتش
رهانیده بدرجهٔ حیوانی برسانند و آنچه تو می بینی که حیوانات رستنی می خورند آن این شفاعت که من میگویم که در حق آن طائفه نبات قبول
افتاده است آنچه شفاعت جانور در حق او قبول نیفتاده در آتش افتاید و حالت این نبات اندرین فلوات چون حالت دوزخیان بود
کلما نضجت جلودهم بدلناهم جلودا غیرها لیذوقوا العذاب تا نباتات بعد از وفات زمستان خشک گشته در دوزخ تنور سوخته گشتند
یک طبق عذاب ست که باز رسید باز در بهار این عذاب خورده را باز دیگر وجودی تازه دهند و بار دیگر بعذاب بسوزانند پس چون معلوم کردی
که هر چه از نباتات بولایت رسید به بهشت وصل گشت و هر چه از آن بناحیهٔ انسانی رسید و نعره زد در حظیرة القدس اصل گشت و بارگاه وصول پیوست عند ملیک
مقتدر بار حیوانات که فرو شود آدمی ایستاده اند در عرصات خویش برسته گوش شده بر طائفه شفاعت انبیا ازین حیوانات که جان پاکیزه داشتند و از نور حق
بهره مند بودند راه در ولایت آدمی کشودند و آن حیوانات بشفاعت انبیا علیه السلام بولایت آدمی رسیدند چون مومنان بحضرت العدل
و فردوس اعلی الله قرار گرفتند و زندهٔ ابدی شدند و در نهاد انسان حیوة بردوام یافتند و لا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله
امواتا بل احیاء عند ربهم آنجا شهدا سر جدا و بدن جدا و خویش حیات بهیج یافتند و چون شهیدان سر جدا و بدن خویش برده پا نمده
گشتند و آنچه از حیوانات تا آدمی رسیدند که بهشت بخصیصیت و طعمهٔ سباع و طیر گشتند که دوزخ صرف ست بلکه بر خاک ریختند
و بر نباتات و حشرات بخشیدند ایشان بر اعراف بماندند میان بهشت و دوزخ ایستاده اند لا الیهم و لا علیهم پس اینجا حیوانات نیز طلب
می کنند و صراط المستقیم خویش میجویند باز چون قیامت باین موقف همین رسد که بولایت آدمی قیامتی دیگر پدید آمد زیرا که هر چیز

که درین سال در صد هزار سیتوه بالا گذر کرد ساخته انسان پیوست و قوة و حرکت آدمی ازان مدیافت بینائی و شنوائی انسان
ازان نیرو مسد شد اینجا قیامتی دیگر ظاهر گشت و آن چنان است که چون اسرافیل عیبد ر صور دل در رسد بینائی را نفخه آن صور از
تابوت حدقه حشر اندا حت که حدقه گورستان بینائی ست و مردمک دیدهٔ تابوت نظر ست پس هر نظر که از تربت بصر سر آورد و خویشتن را صعقه
مسیحه کشید آن نظر بفروغ ازل هزار سال راه سر بالا می رود تا بهشت خلد و فردوس اعلی خویش قرار گیرد و اگر هر نظر که از گورستان حدقه
بر خاست و نور بصر بخرام بیالود آن نظر هزار ساله راه سر بشور رفته مدوزخ اندر مبتلا گشت و هر نظر که از تابوت مردمک دیده محشور و در
مصالح دنیائی مصروف ست آن نظر سرگشته صراط ماند هزار سال سرگشته صراط ماند هزار ساله راه در و اعراف آورد ان فی هذا البلاغا
لقوم عابدین بار دیگر واره دهان بیرهمین قیامت ست که دهان گورستان بزرگ ست و مخارج لحدی عظیم حروف منتهی بسار را درین مخارج
دفن افتاده است ششش که باد گیر جهان گلو ست اسرافیل عالم دلیست بای گلوی صوران اسرافیل ست و چون اسرافیل ششش
صور برنای گلو بدمید نفخه آین اسرافیل بگورستان دهان رسید الف ما تا از دو ایت مخارج محشور گشتند چه حروف از قبور مطالع منشور شدند
قالب کلمه از درات حروف بازگیر برکنت یافت جان معنی از برجلیفه حق در قالب کلمه دمیده گشت اگر جان معنی در قالب کلمه روح طیبه است
آن کلمه بر مثال عیسی بروح القدس مویدست و نفخه قرآن دوم دانش زنده هزار ساله راه سر بتیو بالای بهشت میرود فریق فی الجنة و اگر جان معنی
در قالب کلمه جان خبیثه است اگر کلمه نفس دیوی بیرو مسد ست و نفخه شیطان دوم محشر فساد زنده هزار ساله راه سر بتیو بدوزخ می شود
و فریق فی السعیر و اگر جان معنی در نهاد کلمه جان متوسط ست آن کلمه بجان میانی زنده است نه نیک بهشتی تر ادست و نه بد در خور دوزخ سرشت
نه رنگ اولیا دارد و نه خوی اعدا هزار ساله راه بر بهانا اعراف می شود و علی الاعراف رجال ای درویش اگر چه صراط نه بیرون است و قیامت
بر مظاهر اعطاست اما حسابگاه آنجاست که نقطهٔ دل ست بر آنکه نقره مصالکه گناه بروی نگه شسته است آنست و عقل بنهایت حق آن
رئیس مقدس آمده است و اندران حسابگاه نشسته صد هزار اندیشه پاک و حکمت لطیف که حمله کروبیان و ملاء اعلااین خلیفه جدا ید سبحانه
ماین عرصات بر داین خلیفهٔ خدا صف بر کشیده اند و جاء ربک و الملک صفا صفا و چنانکه در عرصات قیامت ترازو بید قدرت حق ست
سبحانه که المیزان بید الرحمن اینجا نیز میزان در دست عقل نهاده اند از ل الکتاب و المیزان و یک کفهٔ این ترازو قرآن ست از برای کشیدن
شریعت و کفهٔ دیگر برهان ست از برای وزن معرفت و جمله حرکات و سکنات از بینائی و شنوائی و گویائی و روائی که بر صراط اعضا و جوارح گذشته
است اندرین عرصات بر قرآن و برهان وزن میکنند و هر چه بقرآن راست می آید به بهشت میشود که ولایت شریعت ست راست بار آمد
سبارگاه حق میشود که غایت معرفت ست قد تبین الرشد من الغی اکنون راه راست از کج بید استد آواز بر دار که اهدنا الصراط المستقیم
آفتاب ازل تافت اشعه انوار قدم ظاهر شد و اشرقت الارض بنور ربها صدا و ندا بر خراج فردشان و این آفتاب در میغ گرفتار مکن بالله العاصمین
و یا خیر الناصرین اما اسرار فی قوله تعالیٰ صراط الذین انعمت علیهم تفسیر این آیت در معنی کلمات مذکوره میمن ست که راه راست ساخته
مگر کسی که منعم علیه است منعم ظاهریه و باطنیه جا مامرد از باب حقیقت منعم علیه کسی ست که پادشاه عالم تعالیٰ و تعظیم اندرون او ریخته است
خویش کشاید اینچه توحکمت میخوانی آن جمله در یتیما و لایت حق ست و من یوتی الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا تا چنان شود که اندیشه که در خاطر

حطیر خطور کند از آں دریچه حکمت تو جداعز و علا باستعمال آں اندیشه طور کند نور سنریهم آیاتنا فی الآفاق یتبین آیه تیمم و آں اندیشه را از تماشای صنع مانزل رساند و بتفکرون فی خلق السموات و الارض ما را از بیروں آورد و نهاد در سر قرآں کشاده باشد تا هر اندیشه که از درون دل سر کشد صنع باری نگردد از دریچه آورید با بارگاه آفرید گار پیوند و چوں ما را عرصه جاں و دل بولایت آب و گل رسد و از ناحیه روح پاک با اقلیم آب و خاک آید و چه مایه اجل و علا باستقبال او آید قرآں قدم راه گردد تا آں جمله جگر تفکر و تدبر در مدرقه وحی او بجانب قدم آرد تا صراط المستقیم حقیقی جمال نماید و صراط الذین انعمت علیهم بکمال رسد پس چوں بنده نگوید اهدنا الصراط المستقیم این راه می طلبد و چوں گوید انعمت علیهم همراهی ایں گروه می جوید یعنی راه کسانی که عقل ایشاں نور معرفت خویش تو انگر کردی و قالب ایشاں در فروغ طاعت پرور دی جان ایشاں را از جهان سر ایشاں راه بخود نمودی قالب ایشاں را از پیوند خویشتن بند تعلق و قید تعلق بگشودی نور معرفت از درون دل رهبر جان ایشاں کردی شعاع شریعت بر بیروں کل مستعد دار قالب ایشاں کرد اسیده راه آنکسانی که در شاهراه طاعت کاروان استطاعت بحمایت عدں بر دند در جاده معرفت قافله فکرت بارگاه نعوت جلال و صفات بر کمال تو سیر دند راه آنکسانی که از بیروں خیوص انوار شریعت بر آب و گل ایشاں بریختی و از درون صوں اسرار معرفت بر جان و دل ایشاں بیختی راه آنکسانی که چوں تجلی آفتاب کبریا بر ساحت وجود در کوه شهود ایشاں بر تو انداختی سایه هستی مجازی از حرارت تاب آں آفتاب چوں نمک در آب بگداختی **رباعی** در بحر فنا گداختم همچو نمک نه کفر و نه ایمان نه یقین ماند و نه شک اندر دل من ستاره پیدا شد + گم گشت در آں ستاره هر هفت فلک آری چوں صبحدم خورشید قدم بدمد ظلمت وجود از پرتو نور شهود بر مد خورشید وحدت بتابد تتق کثرت لشکافد نمک آفرینش در دیگ دل متلاشی شود همه هستی از آتش جلال خاکستر گردد مست همه هستیها در هستی حق نیست کل من علیها فان نیست همه هستیها از هست او هست گردد و یبقی وجه ربک ذو الجلال والاکرام و نقاد یاں باز گردد و غبارا فروشده سر نگرسان از ل بر آورد آدمی در آدمی گم شود جهاں در جهاں نیست گردد دیهی از دیهی کوچ کند عقبی از عقبی نگریزد عالم از عالم در عدم رود و جهاں از جهاں در نهاں شود اول بر جمه آخر بد رشود آخر از درون اول بدر برد منادی کبریائی بالای الا سر آمد لیس فی الوجود سوی الله آواره قصا مدر واره قدر بدر شود لیس فی الدارین الا الله مودن جلالا که یا آواز بردارد سبحان ما اعظم شان معرفت حجاب ماو خدا مالک بدکه انا اول انا اسمع وهل فی الدار غیری از درات وجود عارفان این نعره و ندا بر آید **نظم** بجدا عهد ندا در دو جهاں نیست کسی + صد دلیل ست ولی واقف اراں نیست کسی + نکته سر محبت تو جهاں از من و تست + لا محرم در صد و شرح و بیاں نیست کسی + مسند خلوت و عزت که بوحدت خالی است + از ازل تا ابد واقف ازاں نیست کسی + لا محرم عاشق و معشوق ز خود ساخت پدید + تا که بروی تحرار وی نگراں مست کسی + این همه رمزمه کز سینه خودمی شنوی + تو چه گوئی که دریں خانه نهاں نیست کسی + زنده دل احیعم از رخش جان و راحل + آنکه در دار نقار نده نهاں نیست کسی + جاں عنایت من گر نه و دعمر تو باد + که بغیر تو مرا روح رواں نیست کسی + بار عشق تو معنی ز دل و جان نکشد + که هوا دار تو تنها سر باں نیست کسی + دعوی عشق درس معرکه هرگز نکند + اگر از جان و دل خویش نهاں نیست کسی +
والحمد لله اولا و آخرا والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد و آله و اصحابه سید الانام باطنا و ظاهرا و قد تم هذا المجالس الشریف بعون الله و حسن توفیقه علی ید عبد الضعیف جامع هذا الکتاب المنیف معین المساکین اصلح شانه و صانه عما شانه فی ظهر یوم الثلثا ثالث و عشرین جمادی الآخر سنه

وتسعین و ثمان مایة و سیتلوه المجلس الآخر فی قوله تعالی غیر المغضوب علیهم ولا الضالین ان شاء الله العزیز المامول من الناظرین ان لا ینسونی عند مطالعة هذا المجلس بدعاء الخیر فان الله تعالی کریم جواد غفور +

بسم الله الرحمن الرحیم

المجلس الرابع عشر فی قوله تعالی غیر المغضوب علیهم تا آمین

وفیه مقدمة وصول المقدمة فی التسبیح والتحمید والنعت والمناجات التسبیح سبحان الله الاله الذی لا یحجب العزه والاستتار العظمة ولا یحوم حوم حمده لسان الحامدین سبحان المعبود الذی تاه فی تیه انوار جلاله بصائر ارباب الکشف والیقین سبحان القیوم الذی تفرد فی قیومیته الازلیة فقامت به اجرام السموات واطباق الارضین سبحان العزیز الحکیم الذی توحد فی ربوبیته الابدیة فخضعت له رقاب الاکاسرة المتجبرین سبحان من جلت نعمه السوابغ حتی عجز عن احصائها قلوب الشاکرین سبحان من دقت حکمته البوالغ حتی قصر عن ادراکها عقول العالمین فسبحانه سبحانه من جنان منان جنبنا عن الملة المغضوب علیها والفرقة الغویة الضالة الذی لم ترتق ما بین یدیها بالهدایة الی الطریقة المرضیة الحضرت المصطفیة صلی الله علیه وسلم بتلقین تعیین غیر المغضوب علیهم ولا الضالین ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له شهادة خالصة منبعثة عن شواهد الحق الیقین ونشهد ان محمدا عبده ورسوله الصادق الامین المبعوث الی کافة الخلائق اجمعین الخاتم الانبیاء والمرسلین المتفوق علی الملائکة المقربین صلی الله علیه وعلی آله واصحابه السابقین بالاسلام من الانصار والمهاجرین وعلی سائر عباد الله الصالحین الهادین المهدیین الراضین المرضیین اصلی واسلم علیه وعلیهم تسلیما کثیرا الی یوم الدین **التحمید** حمدی که بر کار بر کار اظهار جود بر مرکز آثار اسرار وجود دوار بوسایط روابط اعداد ارحاد اولود وشکری که بر قوم رسوم علوم مکتوم لطف وکرم بر طغرای منشور دستور ولقد کرمنا بنی آدم ماده انتشار او باشد **اشعار** حمدی که احاطهٔ نعم باشد ازو + حمدی که افادهٔ کرم باشد ازو حمدی که دل وجان گرفتار فراق + واصل بوصال دمبدم باشد ازو + نثار بارگاه بادشاهی که خاطر تواتر مسربان روایای بیت الاحزان فراق وگوشه نشینان خلوتخانهٔ اشتیاق از جمعیت باطن از ذکر اسماء حسنی و فکر صفات علا اوست مطربان محافل قدس و معنیان مجالس انس را ملال ارواح در اقتباس اشعه متمکن بد مدمهٔ نسمات آلاء و لمعات زمرمهٔ نعمات بهیج و نثار اوست منظر منور دل افروز تماشا گاهش روایای خلوت مکروب عارفان آگاه ست مجمر معطر عبیر سوز حرم کاهش جگرهای سوزان عاشقان او آه ست استقامت قدم سالکان مسالک سعایت در طریق تحقیق هدایت دلیل معرفت ربوبیت اوست کمال صدق ارادت طالبان مطالب سعادت در ادای فنون عبادت نشان عبادت بسان برهان عشق و محبت **لوالدی رحمة الله** قدم براه محبت دلیل معرفت ست + کمال صدق وارادت نشان مرتبت ست + نور رو روست مگردان که دولت اعراض + بدلیست که بروی مدار معصیت است + حضور در محبت محو رجوی بوش + که آن عطیه خواص بحر موهبت ست + بمقتضای کرم گر تدارک تقصیر + بذل عفو نشد کمال مرحمت ست + شود مشاهد هنگام عرض احوالت +

نمونه روی خجالت بخاک معذرتست + بیا بوعظ فراهی لطیفه نشنو + اگر ترا سر تفسیر و دوق موعظت ست + حرا تم تو زمعت آسمان
در بگذشت + تو نا امید نباشی که تحت مغفرت ست + بعد از املاء حمد و ثنا و ارسال شکر و دعا صد هزاران هزار صلوات زاکیات و تسلیمات
سامیات بر روضه منور و مشهد معطر خواجه عالم دیباچه اولاد آدم نور بخش انجم فلک در انجمن ملک کامل حرمت حرم محترم لم تحرم ما احل الله
لک اصدق اصدق افلاک دین قاصد مقاصد مسالک یقین مقرون باد **اشعار** آن شاه امیر سپهر سیر + وان در یتیم بحر طیبی پیدا نهایت
بدر بی + هشیار ولا تحام قلبی + ای ملک صفاتش مود + سلطان جهانیان محمد + صلی الله علیه وسلم آن سعدی که چیل ستارگان آسمان
سوت حاجت خواه ما تان قوت او بوده انبیای مکرم بر موائد کرم میهمان خوان احسان و پرورده مائده بر مائده مروت او بوده **رباعی**
از حلق جهان هزار خیل اند همه + اندر پی آرزو و میل اند همه + مقصود محمد است باقی همه خلق + بر خوان محمدی طفیل اند همه + **بیت** نسخه اعرار
دوستان انتر است + باد رایت وا تا هم تقویم + مهلت جان گدار ده تشمالش خطاب ما عتاب ودع اداهم + در فراق او سر عاشقان تاریک تر
زلیلة الداج بود شام وصال او در نظر مشتاقان روشن تر از سراج وهاج بود خاک اقدام همیونش بر فرق فرقدین درة التاج بود و عدا
وصال دات برکاتش با جناب حضرت ذو الجلال خلوتخانه لیلة المعراج بود **للخسروی الدهلوی رحمة الله** ای مه گردون براق انگیخته
وی بعز اکت دو کون آویخته + گشته رفعت لیلة المعراج دل + قاب قوسین ابروان انگیخته + هر کجا افتاده ار روی تو خوی + مرغ دل چون خود آمیخته
ریخته + اهل دل را بوی خون آید ز مشک گر به حالت بود آمیخته + **المناجات** الهی بحرمة این پیغامبر گزیده واین نور بصر هر دو دیده
سرست وجدانی که خرقه انابت را در حوالق عرفان از زمرة قوال کست کنز اچاک دارند بعزت عابدانی که در صوامع سیار و افتقار بالله
ورسالار باب از عایت تضرع و نهایت تزلزل روی بخاک دارند بحرمة قلاشان کوی ملامت که از لباس سلامت عاری اند در ولتهان
ردکش سنگ ما لیان خاک میفروش که باکمال عزت بصد خاری اند که اسیران لشکر شهوات را از ظلمات غوایت بنور هدایت برسان
تشنگان بادیه نامرادی را از شراب خانه کرم وابادی حرم کتشان جا بها مللب رسیده را از محیط عنایت قطره بخش لب تشنگان بادیه گناه را
زلال مغفرت سیراب کردن الهی بیر برات در ساحات خود می گوید قدس الله روحه الهی اگر تو مرا بجرم بس بگیری من ترا بکرم تو بگیرم که کرم تو از
جرم من بیشتر است الهی رو بر کردن با ضعیفان صفت کریمان است و باریک گیری با مفلسان نه کار سیار ست پس ای کریم بی سیار
له بر همه پادشاهی همان که ضعیفی و مفلسی ما به بخشای **للعبد الضعیف ختم له بالخیر** + مشت گدائیم با امید جود + آمده پیشت برکوع
وسجود + همچو گدایان که بر پادشا + دست بر آرند ز بهر عطا + لطف توچون ما همه را دعوتست + سفرة انعام تو پیدا حجت ست + قسمت هر کس که
مقرر شدست + مفلسی و دارد ره برار شدست + لطف تو آن روز که جاری بساد + جیب کرم در همه عالم گشاد + رد تو ما از ره دور آمدیم + در
ظلمات از پی نور آمدیم + می شوی با تگ علالای ما + در گذر از جرم خطاهای ما + ما همه بیجا بسوال آمدیم + در تو طلبکار نوال آمدیم + چون تو حاجات
لسی و اسلیم + دست دعا نزد تو بر داشتیم + دارم امیدی که بخوان خوانیم + دست تهی باز نگردانیم + ای که نه از دیمی و دینی مرا + مدرقه
راه یقینی مرا + جرم تو با توچه گوید کسی + از تو بغیر از توچه جوید کسی + از تو ترا خواسته ام ای کردگار + هم تو مراد من مسکین بر آر + اللهم اصلح لنا
دیننا الذی هو عصمة امورنا واصلح لنا دنیانا التی فیها معاشنا واصلح لنا آخرتنا التی الیها معادنا واجعل الحیوة زیادة لنا فی کل خیر

واجعل الموت احب غائب كل شئ اللهم اجعلنا اقرب من تقرب اليك واوجه من توجه اليك وانجح من سألك تطلب اليك يا الله يا الله يا الله يا الله يا الله يا ذا الجلال والاكرام يا ارحم الراحمين

الفصل الاول فى اللغة والقراءة والاعراب والمعانى والبيان

فى التيسير كلمة غير بمعنى سوى على ثلاثة اوجه بمعنى المغايرة وهو الاصل وبمعنى الاستثناء نحو قوله تعالى فمن اضطر غير باغ ولا عاد اى لا باغيا ولا عاد وبمعنى الا والاستثناء قال الله تعالى فما وجدنا فيها غير بيت من المسلمين ويجوز صرفها ههنا الى هذه الوجوه الثلاثة فان حمل على الاول فمعنا شئنا على طريق الذين انعمت النعمة عليهم المغايرين المغضوب عليهم وان حملت على الثالث فمعناها المغضوب عليهم وهذا على قراءة النصب كما سنبينه ان شاء الله العزيز والغضب ثوران النفس ارادة الانتقام فاذا اسند الى الله تعالى يكون المراد منه انزال العقوبة بالعصاة وارادة الانتقام منهم وان يفعل بهم ما يفعله الملك اذا غضب على من تحت يده نعوذ بالله من غضبه نسأله رضاه ورحمته وذكر الامام فى المصابيح ان الغضب لتغير يحصل عند غليان الدم فى القلب لشهوة الانتقام وهذا محال على الله تعالى ولكن ههنا قاعدة كلية وهى ان جميع الاعراض النفسانية اعنى الرحمة والفرح والسرور والغضب والحياء والغيرة والمكر والخداع والاستهزاء لها اوائل ولها غايات مثلا الغضب اوله غليان دم القلب وغايته ارادة ايصال الضرر الى المغضوب عليه فلفظ الغضب فى حق الله تعالى لا تحمل على اوله الذى هو غليان دم القلب بل على غايته الذى هو ارادة الاضرار وايضا الحياء له اول وهو انكسار يحصل فى النفس وله ترك الفعل فلفظ الحياء فى الله تعالى يحمل على ترك الفعل لا على انكسار النفس وهذه قاعدة شريفة فى هذا الباب كما ذكرناه فى باب الرحمة فى قوله الرحمن الرحيم والضلال اصله الهلاك ... فى الاصطلاح العدول عن الطريق السوى عمدا او خطأ وله عرض عريض والتفاوت ما بين ادناه واقصاه كثير وهو نقيض الرشد وهو فى القرآن لمعان الغى والكفر قال الله تعالى خبرا عن ابليس ولاضلنهم والذلل قال الله لهمت طائفة منهم ان يضلوك والخسار قال الله تعالى وما كيد الكافرين الا فى ضلال والخطاء قال الله تعالى خبرا عن اخوة يوسف عليه السلام ان ابانا لفى ضلال مبين والبطلان قال الله تعالى الذين كفروا وصدوا عن سبيل الله اضل اعمالهم والجهالة قال الله تعالى خبرا عن موسى عليه السلام فعلتها اذا وانا من الضالين والنسيان ان تضل احدهما والتلاشى قال الله تعالى خبرا عن الكفار أئذا ضللنا فى الارض والمراد فى الآية ضلال الكفر لانه مقابل بالايمان المذكور فى صراط الذين انعمت عليهم ولكن كفر مخصوص لعطفه على المغضوب عليهم والظاهر ان المراد بالذين غير المغضوب عليهم ... فى الفصل الثانى ان شاء الله تعالى اما القراءة المشهورة غير بالكسر على انه بدل من الذين انعمت عليهم على معنى ان المنعم عليهم هم الذين سلموا من غضب الله تعالى والضلال او صفة على معنى انهم جمعوا بين النعمة المطلقة وهى نعمة الايمان وهى السلامة من غضب الله تعالى والضلال وذلك انما يصح احدهما وهو اجراء الموصوف مجرى النكرة اذا لم يقصد به معهود ... ولقد امر على اللئيم يسبنى فمضيت ثمة قلت لا يعنينى وقولهم انى لامر على الرجل مثلك فيكرمنى او جعل غير معرفة ... صد واحد وهو المنعم عليهم متعين تعين الحركة غير السكون فى قولهم عليك بالحركة غير السكون وقرئ غير بالنصب وهى قراءة رسول الله صلعم وعمر بن الخطاب رضى الله عنه ورواية عن ابن كثير رحمه الله وانتصابه لوجوه احدها الاستثناء ان فسر النعم بما يعم القبيلين كما روى عن ابن عباس رضى الله عنهما

انه قال المراد من الذين انعمت لقوله تعالى يا بنى اسرائيل اذكروا نعمتى التى انعمت عليكم فيكون هذا سوال التثبيت على طريق اہل الكتاب الذين آمنوا بكل الانبيا عليهم السلام وجميع الكتب واستثنى اليهود والنصارى منهم الذين امنوا ببعض و الثانى انه على الحال عن الضمير المجرور فى عليهم والعامل انعمت و الثالث باضمار اعنى والقراءة فى عليهم على تفسير ما ذكرنا فى انعمت عليهم وفى ولا الضالين تم قرا عمر وعلى رضى الله عنهما وغير الضالين وقرا ايوب السختيانى ولا الضالين بالهمزة كما قرا عمرو بن عبيد ولا جان هذا لغة من جد فى الهرب من التقاء الساكنين ومنها ما حكاه ابو زيد شابة ودابة فان قلت اى فرق بين عليهم الاولى والثانية محلها الرفع على الفاعلية فان قلت لم دخلت لا ولا الضالين قلت لما فى غير من معنى النفى كانه قيل لا المغضوب عليهم ولا الضالين وتقول انا زيدا غير ضارب كما تقول انا زيدا لا ضارب مع امتناع قولك انا زيدا مثل ضارب وقيل كلمة لا العائدة زائدة فان قولك ما جاءنى زيد وعمرو وسمى مجيئهما جميعا وقولك ما جاءنى زيد ولا عمرو نفى مجيئهما جميعا التصرفة وهذا ابلغ فى النفى هكذا اى سوال التثبيت على طريق المنعم عليهم والعصمة عن طريق الضالين والمغضوب عليهم فى المفاتيح فان قلت ان من انعم الله تعالى عليه امتنع ان يكون مغضوبا عليه وان يكون من الضالين فلما ذكر انعمت فما الفائدة فى ان ذكر عقيبه غير المغضوب عليهم ولا الضالين قلت الايمان انما يكمل بالرجاء والخوف كما قال عليه الصلوة والسلام لو وزن خوف المؤمن ورجاءه لاعتدلا فقوله صراط الذين انعمت عليهم يوجب رجاء الكامل وحينئذ تقوى الايمان بركنيه وطرفيه وينتهى الى امد الكمال فان قلت ما الحكمة فى انه تعالى جعل المقبولين طائفة واحدة وهم الذين نعم الله عليهم والمردودين فرقتين المغضوب عليهم ولا الضالين قلت ان الذين كملت نعم الله تعالى فى حقهم هم الذين جمعوا بين معرفة الحق لذاته والخير لاجل العمل به فهولاء هم المرادون بقوله انعمت عليهم فان اختل عليهم قيد العمل فهم الفسقة وهم المغضوب عليهم وان اختل قيد العلم فهم الضالون وقالت المعتزلة غضب الله عليهم يدل على كونهم فاعلين للقبائح باختيارهم والا لكان الغضب عليهم ظلما من الله تعالى وقال اصحابنا لما ذكر غضب الله عليهم واتبعه بذكر كونهم ضالين دل ذلك على ان غضب الله عليهم علة لكونهم ضالين

يوجب غضب الله عليهم لزم ان يكون صفة العبد موثرة فى صفة الله تعالى وذلك محال

الفصل الثانى فى اقوال المفسرين فى هذه الآية واشارات العارفين فيها فى هذا الفصل قد ذكرنا مقالتين المقالة الاولى فى

ظاهر الرواية قال الامام النسفى رحمه الله فى التيسير الغضب ههنا عبارة عن تحقيق الوعيد وقيل هو الاحداد الالم والسلطان الشديد وقيل هو هتك الاستار والتعذيب بالنار وفى المغضوب عليهم ولا الضالين هم النصارى اقوال الاول ان المغضوب عليهم هم اليهود والضالين هم النصارى وفى هذا التاويل وجوه الاول ما روى عدى بن حاتم رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم ان المغضوب عليهم اليهود والضالين هم النصارى وكذا قال ابن عباس رضى الله عنهما وقال الضحاك ومقاتل والسدى وعطاء وابن جريج وابن كيسان رحمهم الله كذلك واستشهدوا على ذلك بقوله تعالى قل هل انبئكم بشر من ذلك مثوبة عند الله من لعنه الله وغضب عليه وذلك نزلت فى حق اليهود وقال فى حق النصارى ولا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل واضلوا كثيرا الوجه الثانى انما خص اليهود بالغضب فى هذه الآية والنصارى بالضلال لان وعيد الغضب فوق الضلال واليهود احق بذلك لغاية كفرهم وبلوغهم الغاية فى التمرد والعنادة انهم كانوا يقولون ان الله فقير ونحن اغنياء وقالوا يد الله مغلولة وكانوا يقتلون النبيين بغير الحق وقصدوا عيسى عليه السلام وقالوا قد قتلناه ... الخ

امرہم بہتا ما عطیا حرفوا التوریۃ وکانوا من قبل یستفتحون علی الذین کفروا فلما جاءہم ما عرفوا کفروا فاستحقوا بذلک غضب اللہ تعالیٰ
سبحانہ والعیاذ باللہ من غضب اللہ واما الضلال فہو المیل عن الطریق المستقیم والنصاری قد عدلوا عنہ بعد غایۃ السفر فقد دعاہم
موسی وعیسی ومحمد علیہ الصلوۃ والسلام بالتوریۃ والانجیل والفرقان فہم فی غایۃ الضلال لبعد وقوع البیان علی الکمال ولانہم
فی غایۃ العمی والتمادی فی الردی لقولہم ان اللہ ثالث ثلاثۃ وان اللہ ہو المسیح ابن مریم ولم یکن لہم من العقل ما یعلمون ان المصلوب
المغلوب المقہور المربوب لایکون الٰہا فلذلک یستحقون توصیفہم بالضلال والوجہ الثالث ان المغضوب علیہ لایبالی لرضا احد فکذا
الیہود لایسئلون احدا واما الضال فقد یہتدی وقد روی ان عیسی علیہ الصلوۃ والسلام عند نزولہ بعض الضلال یہتدون کذا فی التیسیر
والوجہ الرابع ما ذکر فی کشف الاسرار للامام الرشید الدین المیبدی رحمہ اللہ مراد از مغضوب علیہم بروایت عدی بن حاتم رضی اللہ عنہ
جہود انند والضالین ترسایان وہرچند اللہ تعالیٰ بر ہر دو کس خشم ست اما بر جہودان دو خشم ست وبر دیگران یکی چنانکہ فرمود فباؤا
بغضب علی غضب یکی خشم بر ایشان از جہت تکذیب ایشان موسی را علیہ السلام ودیگر خشم تکذیب ایشان محمد را علیہ السلام وبجہت این
اسم مغضوب علیہم درباره ایشان تخصیص یافت ودیا رہمہ بیراہ اند در ضلالت اند وترسایان را دولت ضلالت ست چنانچہ حق تعالیٰ فرمود
قد ضلوا من قبل واضلوا کثیرا وضلوا عن سواء السبیل یعنی ضلو گشتن ایشان ست در افراط در کار عیسیٰ ودیگر تفریط ایشان بجحود محمد
صلی اللہ علیہ وسلم وذکر الامام الرازی فی المفاتیح رحمہ اللہ تعالی المشہور ان المغضوب علیہم ہم الیہود لقولہ تعالی قد ضلوا من قبل واضلوا کثیرا
وہذا ضعیف لان منکر الصانع والمشرکین اخبث دینا من الیہود والنصاری وکان الاحتراز عن دینہم اولی بل الاولی ان یحمل المغضوب
علیہم علی کل من اخطاء فی الاعمال الظاہرۃ وہم الفساق ویحملون الضالون علی من اخطاء فی الاعتقاد ولان اللفظ عام والتقیید
خلاف الاصل وہذا التاویل ہو الوجہ الثانی من اقوال المفسرین فی المغضوب علیہم ولا الضالین التاویل الثالث ان المغضوب علیہم
ہم الکفار والضالون ہم المنافقون وذلک لانہ تعالی بدا فی السورۃ الآتیۃ بذکر المؤمنین والثناء علیہم فی خمس آیۃ ثم اتبعہ بذکر
الکفار فی قولہ تعالی ان الذین کفروا ثم اتبعہ بذکر المنافقین وہو قولہ ومن الناس من یقول آمنا وکان ذلک تفسیر بیّن لما فی
ہذا السورۃ فانہ ہہنا بذکر المؤمنین قولہ انعمت علیہم ثم اتبعہ بذکر الکفار وہو قولہ غیر المغضوب علیہم ثم اتبعہ بذکر المنافقین وہو قولہ
ولا الضالین والتاویل الرابع ما ذکر فی التیسیر قال بعض المحققین المغضوب علیہم ہم المعاندون من اہل الکتاب والضالون ہم المقلدون
منہم قال اللہ تعالی فی حق المعاندین الذین آتیناہم الکتاب یعرفونہ کما یعرفون ابناءہم وان فریقا منہم لیکتمون الحق وہم یعلمون وقال
فی حق المقلدین ومنہم امیون لا یعلمون الکتاب الا امانی وان ہم الا یظنون وقال قالوا انا وجدنا آباءنا علی امۃ وانا علی آثارہم مقتدون
ثم الغضب للمعاندین قال اللہ تعالی والذین یحاجون فی اللہ من بعد ما استجیب لہ حجتہم داحضۃ عند ربہم وعلیہم غضب والضلال صفۃ
المقلدین فان اللہ تعالی وقالوا انا اطعنا سادتنا وکبراءنا فاضلونا السبیلا التاویل الخامس قال سہیل بن عبد اللہ قدس سرہ
غیر المغضوب علیہم بالبدعۃ ولا الضالین عن السنۃ السادس المغضوب علیہم ائمۃ الکفر والضالون اتباعہم السابع المغضوب علیہم
الکافرون والضالون المبتدعون الثامن قال الواقدی غیر المغضوب علیہم بالمخالفۃ والعصیان ولا الضالین علی الدین والایمان

وقال الامام المنصور رحمه الله ان الذنوب على الوجهين منها ما يوجب غضب الرب وذلك مثل الكفر ومنها ما يوجب سلب الصلاح وذلك مثل ما قرب المعاصي غير الضلال هو الذلة والترك كقول موسى عليه السلام فعلتها اذا وانا من الضالين فكان في امر الطلب الهداية من الله تعالى الى كل انواع البر مطلقا وهو التمسك بصراط المنعم عليهم على العموم والاطلاق وكان امر ايضا بالتعوذ والعصمة من جميع انواع الذنوب والكفر وما دونه من الله

المقالة الثانية **في بطن الآية واقوال العارفين فيها** ذكر الشيخ القاشي في حقائق التاويل ان الاستقامة المطلقة لا يكون الا في طريق الوحدة الذاتية والدين القيم والملة الحنيفية لابراهيمية المامور حبيبه صلى الله عليه وسلم باتباعه قوله تعالى واتبع ملة ابراهيم حنيفا وهي طريق المنعم عليهم بالنعمة الخاصة الراحية التي هي المعرفة والهداية الحقانية الذاتية والمحبة المحمدية من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين والاولياء الذين شاهدوه اولا وآخرا وظاهرا وباطنا ففالوا في شهودهم طلعت وجه الباقي عن وجود الظل الفاني وهو الدين المشروع للكل من الانبياء الدين لا تفرقة فيه اصلا لوحدة [illegible] الوحدة كما قال الله تعالى شرع لكم من الدين ما وصى به نوحا الى قوله ان اقيموا الدين ولا تتفرقوا فيه الوحدة من الدعوة لا المغضوب عليهم الذين [illegible] واحتجبوا بالنعمة الرحمانية والمنعم عن الحقائق الذوقية والنعيم الروحاني كاليهود اذ كانت دعوتهم الى الظواهر والجنان والحور والقصور لوقوفهم مع المحسوسات الغائبة نغضب عليهم لان الغضب يستلزم الطرد والبعد والوقوف مع الظواهر التي هي الحجب الظلمانية غاية البعد ولا الضالين الذين وقفوا مع البواطن الذي هي الحجب النورانية واحتجبوا بالنعمة الرحيمية عن الرحمانية وغفلوا عن الظاهرة الحق وضلوا عن سواء السبيل المحمدية لم يشهدوا جمال المحبوب في الكلية كالنصارى اذ كانت دعوتهم الى البواطن وانوار عالم القدس لوقوفهم مع المعقولات الباقية دعوة المحمديين الموحدين الى الكل والجمع بين محبة جمال الذات وحسن الصفات [illegible] في المواطن الثلاثة وسارعوا الى مغفرة من ربكم وجنة في الظاهرة اتقوا الله وآمنوا برسوله يؤتكم كفلين من رحمته ويجعل لكم نورا تمشون به في البواطن عبد الله ولا تشركوا به شيئا في الوحدة الذاتية فاجابوا الدعوات الثلاث [illegible] في حقهم في الاولى [illegible] رحمته ويجاوز [illegible] في الثانية يقولون ربنا اتمم لنا نورنا في الثالثة فالوا ربنا الله ثم استقاموا فاشهوا الجمع على ما امر الله تعالى فالاولى جزاؤهم عند ربهم جنات عدن وفي الثانية لهم اجرهم ونورهم وفي الثالثة للذين احسنوا الحسنى وزيادة وذكر الامام القشيري رحمه الله في لطائف الاشارات ان المغضوب عليهم الموقعون في مهاد الردى والضالين [illegible] والحائرون عن طريق الهدى [illegible] وقيل غير المغضوب عليهم الموقوف برؤية الاعمال ولا الضالين بطلب الاعواض على الاعمال [illegible] غير المغضوب عليهم [illegible] ولا الضالين بترك اعتصامهم بك وتمسكهم وقيل غير المغضوب عليهم [illegible] الحمد [illegible] ليستهم سطوة الرد وغلبتهم صدمة الصد وقيل غير المغضوب عليهم [illegible] التوفيق والعصمة [illegible] الاختيار والعصمة وقال العصم في قوله اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين الى آخر السورة اي تممنا على طريق الذين [illegible] عليهم [illegible] بحمدك ورؤيتهم استحقاق الحمد لك دون غيرك لا على طريق المغضوب عليهم [illegible] وغفلهم في حمدك وغفلوا عن رؤية منتك في توفيقهم بحمدك وقيل [illegible] طريق المغضوب عليهم

ولا الضالین الذین قالوا نحن ابناء الله واحباؤه فاجعلنا من احبابک الذین صح لهم المعنی ولا تجعلنا من اعدائک الذین تطعم عنک کاذب
الدعوی وقال الشیخ ابو عبد الرحمن السلمی قدس الله سره وهو فی حقائقه قال ابن عطاء رحمه الله غیر المغضوب علیهم ای غیر المخذولین المطرودین
المهانین ولا الضالین الذین ضلوا عن طریق الهدایة ومعرفتک وسبل ولایتک وقیل غیر المغضوب علیهم المستهلکین فی معاونة الشیطان
ولا الضالین المطرودین عن طاعة الرحمن و در تفسیر رشیدی می گوید که معنی چنان ست که خداوندا مرا از آن گمرهان که ایشان را بخود
بازگذاشتی تا به تیغ هجران خسته گشتند و تیغ روبسته شدند آری چه باز کشد حبلی گسسته بکار آید کوششی با ناشایسته و در یگانگی رسته
امروز از راه بیفتاده و راه کج راه راست پنداشته و فردا در حسرت ناامیدی سر آمده و اشخاص بیزاری بدر آمده و منادی عدل بانگ بیزاری برگرفته که ضل سعیهم فی
الحیاة الدنیا وهم یحسبون انهم یحسنون صنعا ای درویش پندار که دارند باش تا پرده بردارند همه با این نعمت صوری مطعم و ملبس صوری
از ان نعم حقیقی باز مانده اند و اقسام عطاهای او به مطعوم و مشروب و ملبوس و مسکون و مقصود و محصور پنداشته و آنچه نعمت حقیقی
و مقصود بالذات تحقیقی ست از طلب آن دست باز داشته کوتاه نظر کسی که چون نعمت حق تعالی برشمرد تحت نظر او به مطعم و ملبس
افتد و بزرگان گفته اند که چون یاد نعمت الهی کنند و متبادر بفهم کسی این نعمتهای دنیوی و تمتعات صوری شود او به نعمت دانسته
و به نعم شناخته نعمت دین است و عطیت عطیت معرفت اهل این راه چنین گفته اند که نعمتهای حق تعالی بسیار ست و فهمه
خلاصه آن جمله دو نعمت ست معرفت در دنیا و دیدار در آخرت هر که این دو نعمت مشرف گردد و هر که محروم گردد در گذارش پس آنکه
گفت صراط الذین انعمت علیهم طریق وصول باین دو نعمت می طلبد و غیر المغضوب علیهم ولا الضالین از حال افتادگان از این طریق
می بود عزیزا هر که از این دو نعمت محروم ست اگر همه نعمتهای عالم دارد در عین بلا و محنت ست و اگر همه محنتها ابتلاست چون باین دو لت
همین ست و لیکن تا گریان نشوند گرد اسد **اشعار** مملکت فقر بهر بی سر و سامان ندهند + پادشاهی ممالک گدایان ندهند +
دهر وصل بصد جان و جهان نتوان یافت + کاین جنس دگر گران به بازاران ندهند + عاشقان کز ازل آشفته دیدار وی اند +
از سیمد جمالش بخدا جان ندهند + همه خلق طالب اند ولیکن تا مطلوب طالب کیست در میان صد هزار طالب یکی ما گمکرده
رگردن هی افگند که ما را تو می باید خلوتخانه قربت ما را تو می شاید دیگران حیران و سرگردان فی روی یا صحتی وفی امکان برتابش
لحظه از غیب ندا می آید که سر جای قرار گیرید که پیش ره او نیست و روی بازگشتن نی ومن لم یجعل الله له نورا فما له من نور **اشعار**
راه بی دیده این طوفان را + روی لمزه درگه این سلطان را + صد جان آری برشوت این دربان + گویند خطری نباشد اینها
ان را + عبد الله بن عمر گوید رضی الله عنهما که روزی با خواجه عالم صلی الله علیه وسلم با جمعی از صحابه در مسجد نشسته بودیم بعد از
از دیگر بلال و صهیب و سلمان که از فقرای صحابه بودند رضی الله عنهم در گوشه از زوایای مسجد بیاد حق تعالی مشغول بودند ناگاه حضرت رسالت
صلی الله علیه وسلم از میان ما برخواست و برد آن درویشان رفت و پیش ایشان بنشست بعد از زمانی باز نزدیک ما آمد گفتیم یا رسول
شبدار ما چیزی از دلی ظاهر شد که صحبت بلال و صهیب و سلمان را بر صحبت ما مقدم داشتی خواجه صلی الله علیه وسلم فرمود که از میان ما ادفی
نیامد اما نظر کردم دیدم که در آسمان گشاده شد و رحمتی نازل گشت تصور کردم که مگر آن رحمت بر سر ما فرود خواهد آمد چون نزدیک آمد

متوجه آن درویشان گشت من خود را در غوره ایشان افگندم تا مرا ایشان رحمت نصیبی باشد للرومی قدس سره یک چند
رندیم این طرف در طلب دل پنهان شده + وآن آفتاب از سقف دل بر جان ما تابان شده + هر نجم با هیدی شده هر ذره خورشید شده
خورشید و انجم پیش شان چون ذره سرگردان شده + آن عقل دل گم کردگان جان سوی کیوان بردگان بی جبر و بیحق هر یکی کیخسرو خاقان شده
سیار مرکب گشته گرد جهان برگشته + در جان سفر کن در نگر قومی سراسر جان شده + چون آئینه آن سینه شان وان سینه بی کینه شان
دل شد چو میدان ملک سلطان سوی میدان شده + از بیم و بیهای شان و ز لعل شکرخای شان لعل شکر خای آن دگر در شهر ما رزان
شده + ما این عطائی ایزدی با این جمال سرمدی + مرجان پرستان را نگر مستغرق جانان شده + ای ملائکه چند هزار سال عبادت
کردید ولیکن از نسیم وصال ما آگاهی ندارید ای گدایان بی مایه وای مفلسان بی سرمایه عبادت فرشتگان ندارید لوای کروبیان ندارید
سرمایه روحانیان ندارید ولیکن یک ذره درد و سوز عشق ما در آرید که یک مثقال از سوز تو بعبادت هزار ساله عابدان بهم یکذره درد تو
بطاعت هفصد هزار ساله مطیعان نفرو ستم عرش را از ما خبری نیست فرش را از ما اثری نی اقبال ما و اتصال ما و نوال ما و جمال و جلال ما
آنجاست که شما اید **اشعار** حرلطف و حرحلاوت خود از شکر چه آید + حر نور بحث کردن خود از قمر چه آید + حر رنگهای دلکش از دلستان چه آید
حر برگ و حر شگوفه از شاخ تر چه آید + مائیم و شور مستی مستی می پرستی + ریسان که باشد ستم از باد گر چه آید + چیری رماست ماتی مردانه
باش ساقی + دردی می رواقی زین مختصر چه آید + ای درویش در ظلمات سکر خود از ساحل بحر احدیت باید برد و در کام نهنگ غیرت
مداحت و بتیاد سلوت را تمام برانداست تا چون حهد سان عالم فردانیت یکی را دریکی صرب کند همان یکی برآید و مراد در برآید
شعار حر یکی سمای حر یکی مگوی + تا مانی زار و سرگردان چو گوی + نعی کن اثبات هر موجود را + تا بدانی هستی معبود را + ای عارف
حروف بعردانیت معروف و هدایت ما هدایت معروف کیسی [illegible] در عالم خود بار [illegible] **رباعی** از جام ولای او اگر مست شوی + در زیر لگد کوب
لا نیست شوی + در عالم مستی خود اگر نیست شوی [illegible] شاید که [illegible] سعی شریعت مگوید که ای عاقل بالغ حلقه در معرفت بجنبان طریقت میگوید که ای
بی نوای سیاه گلیم رخت ادبار خود را از عقبه ضلال فراتر بر و سلطان حقیقت بر کل کون [illegible] ندا میکند که یا احمد سواه و ما غیره سواه و ما
و ما قدر الله حق قدره **غزل** وقت آنست که دل واقف اسرار شود + جای آنست که جان طالب دیدار شود + گنج مخفی چو ببازار ظهور آمده
است + عارف آن [illegible] حضرت سوی [illegible] [illegible] صحرای ظهور + تا حسن را آئینه کون نمودار شود + ده دیده دائم
که درین واقعه سرگردانم + [illegible] گر [illegible] دل افگار شود [illegible] [illegible] [illegible] + هیچ دیدی که حجب موجب اظهار شود
چون حجابش همه آمد بمیان [illegible] + تا همه دیده و بیننده و دیدار شود + او در آئینه من چهره خود می بیند + خود درین واسطه مطلوب طلبگار
شود + حاصل آنست که این مسئله اینجا هیچ ست + وین سخن مشکل اگر راست نگفتار شود + او چو خود عارف و خود آمد و ما محرم ایم + پس
نهان از که شود بر که پدیدار شود + پرده آتے گل ار [illegible] دل و جان بردار + تا همه ظلمت هستی تو انوار شود + نیست اغیار که آئینه یار زند
همه + نور آئینه رخش بین که همه یار شود + هر که در بزم لقا [illegible] لقا اوس کند + دست در حبل انا الحق زده بردار شود + عکس رخساره ساقی
چو فتد برلب جام + [illegible] [illegible] + [illegible] [illegible] [illegible] تسبیح و سر بار شود + این چه راز است

کز این پرده برون می افتد + تا دل بیچارہ [illegible] اسرار شود + یعنی آن لطف و عنایت که خداوند تعالیٰ چه عجب باشد اگر بنده گنهکار شود
هر که چون نقطه نهد یک قدم از خود بیرون + اندرین دائره سرگشته چو پرگار شود + این همه باده که در جام تعس افتاده است
سرمستش که ازان نیست که هشیار شود +

الفصل الثالث فی اشارات المودعة فی هذه الآیة الشریفة اشارت اول ترا باید دانستن که این آیت
ست از فاتحه که این فاتحه نزد هفت آسمان ست و این هفت آیت مراقی هفت ملکوتست مازچون سارگاه بی نیاز سو
این هفت آیت از در سد هفت آسمان گذر کند الیه یصعد الکلم الطیب بیان قدم نهادن این هفت آیت ست بر هفت
آسمان والعمل الصالح یرفعه عیان کردن مدد این آیت ست مر سار را بعروج بر این هفت نردبان **اشارت ثانیه** این آیت
پنج کلمه است از بهر آنکه نماز پنج ست که در کوته این هفت آیت بران هفت آسمان میگذرد و پنج کلمه است از آیات در مرتبه
هفتم افتاده با تحت پنج نماز با خود سرده ببست هفته از هفت آسمان درگذرد **اشارت ثالثه** از اول سورت
تا آخر این آیت بیست و سه کلمه است بعدد بیست و سه حرف که قانون کلام است و ما و اگاه سخن بست و اشارت درین عدد آنست
که پادشاه عالم تعالیٰ و تقدس تعلیم حکمت اولین و آخرین به بیست و سه حرف از روز آدم بعالم درد همچنین علم ازلی و ابدی
ماین بیست و سه کلمه از قدم بحدوث فرستاد مراحل علا در بیست و سه کلمه اسرار ازل در میان نهاد چنانکه حق سبحانه تعالیٰ در بیست و سه حرف معانی
اولین و آخرین عیان نمود **اشارت رابعه** این آیت بیست و چهار حرف ست که چو هر فرو شد چهار هزار نفس ست و حکمت
بردار بیست و چهار هزار در سنگ ربع مسکون از ضلالت صیانت می نماید تا ختم مراحل و علا این انفاس معدود و این سبط
ماموں ضلالت مصون و محفوظ ماند **اشارت خامسه** از اول سورت تا آخر این آیت صد و چهل و یک حرف ست و مجموع
این جمله چهار بار بیست و هشت حرف باشد و یکبار بیست و سه از بهر آنکه در اعداد حروف خلاصت که با بیست و سه اهل دانش
بیشتر برآسد که عدد حروف بیست و هشت ست مرل که سخن تازی بران میگردد و نور نبوت سید علیه السلام بران می بود دو آن سید
سید صلوات اللہ وسلامه علیه ماه چهارده است که طه ما انزلنا علیك القرآن لتشقی و ماه بر بیست و هشت منزل میگردد پس نور نبوت
سید بر علیه الصلوة والسلام بر بیست و هشت منزل میگردد و این جماعت الف را در حساب در نمی گیرند الف تنها کاری در نطق جاری
ندارد چون الف حویش همزه بود و همزه حویش الف یک صورت و یک مخرج از پرده کبریا میراث با ایشان رسید همزه مخرج
برحاست و الف صورت حاصل آمد مخرج بی همزه را مخرج پدید آمد صورت نی و الف صورت حاصل آمد مخرج نی همزه با صورت
الف پیش آهنگ حروف افتاد اینچه تو الف میخوانی آن همزه است الف حرفه پوسیده از قدح راستی حرعه نوشیده و این سبب
امام حروف منتهی بهاگشته پس باین معنی حروف بیست و هشت بیش نیست و اینچه الف ست آواز مجرد ست و حروف بیست و سه
جمعی میگویند که بیست و سه حرف ست و الف خود اصل همه حروف ست چنانکه یکی اصل همه اعداد ست و هستی همه اعداد ازوست
و گوسد از بهر این معنی که پیچ حرف از الف خالی نیست بعضی در ابتدا بعضی در دوم درجه آنکه در اول درجه ست چون با تا تا و اینچه در دوم درجه ست

چون رحیم که مرکب است از حا و یا و میم واندران یا که در رحیم مندرج است و سین و شین نیز برین قیاس پس هیچ حرف از الف خالی نیست و الف
ریشه حروف حالیست پس چون برین معنی واقف شدی بدانکه این سورت صد و چهل و یک حرف آمد که چهار بار بیست و هشت حرف
یکبار بیست و نه تا دانی که حروف این سورت که مادرگاه اسرار ازل و ابد است گواهی میدهد که هر دو گروه برحق اند اما کسانیکه قائل بیست و
هشت اند غالب تر اند از آنها که قائل به بیست و نه اند که این حروف چهار بار بیست و هشت است و یکبار بیست و نه تا دانی که بچهار
رتبه ترجیح دارد قول آنها که بیست و هشت میگویند اما قول بیست و نه گویان معروف تر است و لطف خداوندی بین که چون بیست و
هشت گویان را قوت بیان در ره بود و بیست و نه گویان را شهرت عیان بدان ذلک من انباء الغیب نوحیه الیک **اشارت سادست**
باز اندرین آیت دوازده نقطه است که بر بیست و چهار حرف می نورد که نمودار دوازده ماه است بر بیست و چهار ساعت میگردد
ان در عالم عبودیت معیار شریعت است و این در جهان ربوبیت نمودار اسرار حقیقت **اشارت سابعة** باز از اول سورة
تا آخر این آیت پنجاه و شش نقطه است دو بار بعدد حروف منتهی شمار از برای آنکه در عالم روحانی و جهان معانی هر حرفی از ده نقطه
مرکب است چون یک نقطه بود همه حرف شود چون دو نقطه گشت حرف ظاهر شد و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله و اصحابه اجمعین

الفصل الرابع فی اسرار المستطیرین هذه الآیة الکریمة سر اول غیر المغضوب غیر المغضوب علیهم ولا الضالین

اول ترا باید دانستن که غضب حق تعالی را سه گانه باشد و ضلالت در جاده فرو ماندگان را باشد مغضوب علیه از درگاه رانده وار
محروم مانده و ترا در راه گم کرده و سرگردان در بیابان بی مقصود بیرون برده مغضوب علیه را امید بهبود نیست از بهر آنکه پادشاه بر وی خشم
گرفته وار درگاهش رانده و ضلال را امید بهبود هست که عنایت حق تعالی هنوز مشعله دار مسافران است اسیا بنور اندر
بادیه دلیل میکشد و امیال میکنند و امیال قرآن بر سر حد بیابان نشان سده سبیل می نماید لاجرم جهودان که بروایت مشهوره مغضوب
علیهم کنایت از ایشان است هرگز از غضب خداوند سبحانه نجات نیابند و ترسایان که ولا الضالین اشارت بایشان است بمشعله دار
عیسی علیه السلام در آخر الزمان از تاریکی ضلالت بروشنائی هدایت مشرف گردند الله ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات الی النور
والذین کفروا اولیاؤهم یخرجونهم من النور الی الظلمات سر ثانی درویش اگر خواهی که درین مسافرت از ضلالت مصئون و محفوظ باشی و درین
سفر از گمراهی ایمن گردی ترا در بادیه اول سفر در وجود تست از بهر آنکه وجود تو نموده هفت آسمان و زمین است ترا سر نام جهان باید شد
و بردن از نهاد و خود ساختن و این نهاد تو هفت آسمان و زمین است در یکدیگر سرشته از یکدیگر فرو گشا که تا چون ازین سد در شوی
از طاق نه رواق آسمان بر تر گذری نسخه هفت آسمان و زمین در جیب تست نسخه خود فرو نگر تا از مطالعه کتب جانه گوئی فارغ شوی
قالب تو نمودار قالب هفت آسمان و زمین است و جان تو سپهر خوشی جان هفت آسمان و زمین امر حق است و من آیاته ان تقوم السماء
والارض بامره و جان تو نیز بازبسته امر حق سبحانه قل الروح من امر ربی اسرار هفت آسمان و زمین بجان تو می پیوندد یدبر الامر من
السماء الی الارض آنگاه از بر جان تو بر قالب تو بتسبیح میکند و در هیئت گفتار و کردار از بر جان تو با حضرت کبریا می ستود جل و علا ثم
یعرج الیه تو اول درین سفر بر دمان قالب از آسمان و زمین برگذر آنگاه بر دمان جان بدیوار امر حق تعالی بازنگر امر آن حضرت

و اصل ست الا الی الله تصیر الامور تو نیز بامر وصول پذیرفته خود را در عالم ربوبیت انداز انا لله و انا الیه راجعون تا بولایت هدایت جل و علا
الی هنالک الولایة لله الحق تا بمقصد بسلامت برسی و از ضلالت و غوایت محفوظ مانی سفری دیگر غیر المغضوب علیهم و لا الضالین
اول ترا باید دانستن که بادشاه عالم تعالی و تقدس قهرست و لطف ست بقهر قهارست و هو القاهر فوق عباده بلطف لطیف ست
الله لطیف بعباده رحمت او پرورده لطف کرم اوست و غصه موج قهر و غلبه اوست در حد اسلام نعت لطفش رحمت آشکارا کرد
در ولایت کفر صفت قهرش غضب ظاهر گردانید لطفش بمهندسی رحمت در برابر قهر باغ رضوان بنا کرد قهرش باستادی غضب مجاز
لطف تنور مالک ترتیب داد لطفش بتوسط اسلام از پرده بدر آورده تا تماشای باغ رضوان کنند قهرش بمیانجی غضب کفر از حجاب
ظاهر کرد تا همه تنور مالک فراوان گردانید لطفش بمشعله داری رحمت فرشته را سر بشاهزاده دین بداشت قهرش بترکتاز غضب دیوان
در کمین گاه کفر نشاند لطفش امیدوار را بمعماری بهشت برانگیخت قهرش ابلیس را بهیمه کشی دوزخ فرستاد لطفش بعطر فروشی رحمت گل نور
روز از صلابه آسمان در دامان زمان ریخت قهرش آتش فروزی عصیان دود چون مشک سوده شب از تنور خاک در طبقه افلاک
ریخت لطفش او بکار سازی رحمت ابراهیم بلطف سرشته را از بهر قهر آغشته بیرون گرفت یخرج الحی من المیت قهر او بعد کاری
غضب کنعان بقهر سرشته را از نوح بلطف آغشته بدر آورده یخرج المیت من الحی آنجا که لطف او کارگر باشد ابو لهب اگر نیم خورده کرم
بود از بحر برص بر باید و علی کرم الله وجهه اگر کرم آدمی خوار ز تلخ تر زمین گردد حرم علیه جیادمی وهب سار آنجا که قهر او برکت تا در تمرد باکره موسی
مدائی بکرد بهیش پیشه جان فرستاد و بکال گرداند فبهت الذی کفر از هیبت لطف آتش را که سرمایه عداوت بر ابراهیم بر وضعه رضوان
گردانید از هیبت قهرت را که ماده حیات آدمیان ست ملک جان فرعونیان ساخت لطفش چون بیچه خواب این پنج بیچه حواس فرو کند
و آن یک دریچه دلیس باز کشاید که من القلب الی الرب و دریچه از ازل تا ابد به سده نماید که از آیت ما کان و ما هو کائن الی الابد بار قست تجلی
چون دریچه دل فرو بسته دریچه بیداری این پنجره حواس بکشاید و یاران از آن عالم پاک باین ولایت خاک ابدار تاریکی دست هوس بیدارند
دیده از اسرار عالم بکیدبر بنهان ای درویش این لفظ خاک چشم خدا ارق بند الدنیا ملعونة و آن دایره مال برحمت حد اصل علافروشند
آن رحمة الله قریب من المحسنین دوزخ در زیر زمین عصیان حقیقت مصور شده بهشت بر بام آسمان رحمت هدایت مشکل گشته هر آن
[illegible] آن بر بحث بر پیوست زمین افتاده حلقی با یکبار بارگرفته عیسی وار بر بام آسمان نشست حلقی با قارون وار بکوی جهنم
رسیده [illegible] الارض رحتی رحمت او دلو دیو [illegible] آمد اسم شیطان هی بدی از پی تو چشم او فرشته در دلو انسان [illegible]
[illegible] ستم او آب آسمان بر بام درکشید صد هزار پاک دامن را بچاک فرو برد اخرج منها فانک رجیم بر تو [illegible] او در آب
زمین [illegible] صد هزار خاک زاده را با فلاک بر آورد سبحان الذی اسری بعبده لیلا من المسجد تجلی رحمتش او تقریب
[illegible] چون موسی بر طور کرده [illegible] غصه ابلیس از ابلاغ و ان علیک لعنتی الی یوم الدین [illegible]
یکی با لطف او خوانده [illegible] یکی را قهر او رانده [illegible] یکی را لطف او بر سر [illegible] یکی را قهر او [illegible] لطفش
[illegible] آدم بر افلاک [illegible] قهرش می طید ابلیس [illegible] خاک [illegible] غصه‌اش میگوید بترس که قهار ست لطفش میگوید مترس که ستار ست

قهرش میگوید سوزنده و گدازنده است لطفش میگوید پذیرنده و نوازنده است قهرش میگوید دوزخ پر عذاب دارد عذاب با عتاب دارد جحیم و نکال و اسلاسل و اغلال دارد آتش بار مار دارد دوزخ بازبانیه دارد سوال و صاحب ستوار دارد زندان پرگژدم و مار دارد بنده مفلح می طلبد عمل صالح می جوید طاعت بی کبر و ریا می خواهد کردار لایق کبریا می خواهد دلهای آگاه می طلبد باطنهای پاک از ذات و گناه می طلبد لطفش میگوید امیدوار باش که رحمت بی نهایت دارد بهشت بهشت دل کشاده دارد نعیم مقیم برای تو آماده دارد حور [illegible] قصور و ولدان غلمان دارد سندس و استبرق و فرش و سرور و اوان دارد عیب پوش ست همه عیبها بپوشاند و پرده هیچکس نه دراند اندک مدیر بسیار کرم همه گناهان درگذراند و بصد رحمان رساند بیک پشیمانی از سه ذخت و دستور بیک دم خرمنها معصیت باد کرده انکار و التائب من الذنب کمن لا ذنب له طاعت ناکرده را کرده دارد اولئک یبدل الله سیئاتهم حسنات رحمت دارد نعمت دارد می طلبد و حلها درست دارد خرقه پاره می طلبد بی ساز ست بیاز بندی میطلبد بی احتیاج ست حاجتمندی می طلبد حکیم ست هما جب در دی طلبد جنیب ست عاشق فردی طلبد جبار ست آه سحرگاهی طلبد غفار ست بر حجت گناه می طلبد جریمها نیست از طاعت در دوبیا رمی طلبد بیمار پرست، رشعر رحمت یک عاشق صاحب از می طلبد لمؤلفه ختم له بالخیر حریم اسرار راقد علم ادب بجاست آه سحرگاه و پاک دل شت + مباش لیلا اندر وادی عصیان + که بحر رحمت من موج میزند بر لب + ظهور نور ربوبیت از سرای تو شد + ازان زمان که ترا گفته ام الست بربکم + تو سعد و من دم تحت العرش + رمادرو بدیت جود کنیم قطع نسب + هزار دام کتاد م که کرده ام صیدت + گرت [illegible] هزار از نواز [illegible] ام لبیکش مدان امید که یکبار گوئیم یا رب ز ابر رحمت ما کن محو رقم عمل چو شد پدید [illegible] عالم قدس در دل [illegible] سوران ما سیاهان [illegible] تعین نام نشان در گذر که در ره عشق + علامی سنگ که کشد [illegible] غیر المغضوب علیهم ولا الضالین [illegible] دانستن که ضلالت بر چهار گونه است ضلالت حال ست و جاده حال شاهراه شرع ست و ضلالت [illegible] طبعیت آل [illegible] که مشعله داری شمع سر تو آید و نور روحی از پرتو بدست تو [illegible] آن تو گراه باشد و این گمراهی در اعضا و جوارح تو پدید آمد و دلایت ضلالت تاریکی همه فرو گیرد و اندرون و بیرون ظلمت گرد هیچ کردار و معال تو در جاده مسلمانی راه هدایت بیرون ستوار در دو [illegible] صراط مستقیم شریعت [illegible] سکاح [illegible] شریعت اندرون [illegible] هر قوت حرکت [illegible] [illegible] ضلالت [illegible] ضلالت اگر [illegible] تیره [illegible] ضلالت احمال [illegible] ست که [illegible] اندرون [illegible] ضلالت [illegible] ضلالت اولیس [illegible] ضلالت اگر چه کفر اصلی نیست اما در مرتبه خویش کفر ست [illegible] ضلالت سوم ضلالت اندیشه ست و این اندیشه [illegible] ست که [illegible] اندیشه [illegible] [illegible] اندیشه [illegible] [illegible] اندیشه [illegible] حرکت [illegible] عالم [illegible] شریعت از آن حرکت [illegible]

تا بر جادهٔ مستقیم بوده از گمراهی دور باشد باز بهر تفکر از نقطه گاه دل برود حرکت کند و روحانیان افلاکی تنها معرفت حق باید که ازان تفکر
نیابد تا بر شاهراه حق بود و از ضلالت دور باشد انتهای اندیشه در جهان آب و گل می باید که شرع محمدی باشد صلعم فاتبعونی یحببکم الله
تا رغایت تفکر در عالم جان و دل می باید که معرفت احدی بود جل و علا وان الی ربک المنتهی پس اگر این فکر در آفرینش چیزی
ماند چنانکه بران چیز قرار گرفته ازوی در نگذرد این فکر گمراه باشد فقد ضل ضلالا بعیدا هر چه آفریده است همه چشمه کفرست وهمه
نیز منبع توحید ست چراکه هر ذره که در آفرینش ست صد هزار چراغ هست بار دار تا خلق بنور آن چراغ راه بحق برند باز در
هر ذره صد هزار غول کمین کرده اند تا خلق را از حق باز دارند هر صنع که اندر جمال صانع دیدی مشعله دار تست و هر چه نظاره بر آن
فرود آمدی تا ترا اندرین سفر نگاه داشت و بارگاه حق تعالی نگذاشت آن چیز غول راه و مانع وصول بدرگاه تست این گمراهی بسیاری
خلق بار ما نیست و کعبه حق بار سیدن چهارم بیرون از جهان آب و گل است و بالاتر از عالم جان و دل ست اندران عالم که
حصه خلق با خلق نپیوندد بهره حق بحق رسد آب آفرینش در شریعت با پدید گردد [illegible] المدی و هدایت این کس
ن باشد که ازان عالم بیگانگیش باین جهان دو گانی راه نماید تا در جهان [illegible] سر وحدت [illegible] بالا فهدی
[illegible] بوده است از بهر آنکه مشعله دار امت بود ازان عالم که [illegible] عالی [illegible] ست از بیت و لکن الله
[illegible] باین جهانش راه نمود که بلغ ما انزل الیک و ضلالت یعقوب که انک لفی ضلالک القدیم [illegible] این عالم ست و مر این جهان ست
مسافر این عالم در حضرت کبریائی او بنور مستغرق گردد از غایت استیلای نور دیدهٔ مسافر خیره گردد اندرین ولایت [illegible] خیره دار این
عالم روزگار نگو [illegible] درین مقام در حقیقت بیست شود طالب درین حضرت ازکمال وحدت یکی [illegible] کل من علیها فان و
[illegible] حق باقی ماند و یبقی وجه ربک ذوالجلال والاکرام درین [illegible] راه یکی شود کفر و اسلام یکی صفت گیرد یگانگی [illegible]
[illegible] گردد گمراه این درگاه آواز دهد که الیس [illegible] [illegible] این پیشگاه بانگ بر آرد که لیس [illegible] سوی الله این ضلالت
[illegible] شریعت از جادهٔ مستقیم بیرون ست [illegible] این کس [illegible] قرآن [illegible] سیاست [illegible]
چنانکه [illegible] سیاست سرکش [illegible] معرفت [illegible] جادهٔ مستقیم آن کیست [illegible] طریق هدایت [illegible] صاحب
دولت [illegible] کبریا و اکرم حمایت گرفته اولیائی تحت قبابی [illegible] این درگاه گمراهی [illegible] حوا [illegible] المتحیرین
روی تحیر دیگران [illegible] راه گم [illegible] بحق رسیدند این مسافر [illegible] گم [illegible]
اشعار [illegible] نور حق فانی شدم مطلع انوار فیض [illegible] سبحانی شدم [illegible]
از تجلیهای ربانی شدم [illegible] مرآت [illegible] تا [illegible] بیرون [illegible] ظلمت [illegible]
[illegible] تا بنور هستی او آنکه میدانی شدم گرد [illegible] ظلمت پاک بودم [illegible] عشق [illegible] میگفتند
[illegible] شدم [illegible] آسمان [illegible]
[illegible] ثانی شدم سری دیگر از اسرار غیر المغضوب علیهم [illegible] اول [illegible] ولایت [illegible]

جہل علمائیکہ اند بادشاہ ازل و سلطان ابد جہل علماء صد بیت داند ہزار سبیل شاہراہ علم و جادۂ حکمت بیابان نهادہ و جملہ انبیاء اولیاء از نور ازل روشن گردانیدہ چنانکہ شعاع آن نور از اول وجود تا آخر وجود رسیدہ و از وجود تا اول شہود پیوستہ پس علم شاہراہ سنت است و جہل جادۂ جہنم علم مر اقدام انبیاست و جہل محل خطوات شیاطین ہر کس کہ بنور علم در کشاکش طاعت شاہراہ شرع میگذرد راہ یافتہ است و ہر کہ در ظلمت جہل بمحرمات معصیت و بادیۂ طبع سعی میکند گمراہ گشتہ است خود این در جہنم جدا افتادند غضب اللہ علیہم و لعنتہم و ترسایان از جادۂ صواب گم شدند فقد ضل ضلالا بعیدا موسی را گفت تا سورۃ الحمد شفاعت بارگاہ ما از خدا سبحانہ تعالیٰ بر سید تا از بیابان غضبتان نگہ دارد غیر المغضوب علیہم و از جادۂ ضلالت آن بپرہیزند ولا الضالین آری عقلها چون گفت اند بر جملہ عقول از ولایت پاک رو بآن مغاک خاک آوردند گمراہ گشتند و لیس عقول پاکیزہ جملہ سر تو ماندند تا اکنون کہ بیان انبیاء کرد کہ اقبال فاضل عقلها روی خود را یار کردند عصب او بود کہ جملہ را از بارگاہ براند کہ او بر کرم اوست ہمہ را بارگاہ بار خواند کہ اقبال آنجاکہ غضب و بود کہ جملہ را از بارگاہ براند شب تاریک بود جملہ گمراہ گشتند اینجاکہ کرم او خلق را باز خواند روز روشن بود بیشتر راہ یار یافتند ہر کس کہ در لکد کوب غضب افتاد راہ گم کرد و ہر کس کہ از مشعلہ دار کرم روانہ شد جان با دانی بیرون برد پس خلق ہمہ بر سہ فریق اند راندگانند کہ شیطان جہنم گرفتہ گم شدگانند کہ از جادہ بیفتادند راہ یافتگان اند کہ رو ببارگاہ حق تعالیٰ آوردہ اند و من لم یجعل اللہ لہ نورا فما لہ من نور علی روش ہیں از جملہ راندگان ست چشم جدا و شکم او فتادہ آسمان جملہ خواندگان رحمت در درون او آمادہ این راندہ لا اندرون تاریک شد آن خواندہ را سینہ روشن گشت این [illegible] امیدوار ست قدم و راہ در نہادہ ہیں ہزار سال ست کہ زمین افتادہ است [illegible] ہزار سال ست کہ آسمان ایستادہ است چشم بار کرد و یکدم بہ قرار نگرفتہ است [illegible] امیدواری اگر خواہی کہ از گمراہی خلاصی یابی [illegible] تعلق از ہیں ہر کس کہ [illegible] تعلق [illegible] قدم بخاک خاک

[illegible] اللہ اعلم بالمآل

المجلس الخامس عشر فی قولہ آمین

الفصل الاول فی [illegible] اعلم ان فیہ لغتین آمین بمد الالف و امین بالقصر و امین بالامالۃ [illegible] مختار القراء [illegible] المرجع حتی قیل تفسد صلوتہ و ذکر الامام شمس الائمۃ الحلوانی رحمہ اللہ [illegible] وتصحیحا للکلام [illegible] لصلوتہم عن الفساد [illegible] قاصدین احاشک فان تفسیر الآمین بالقصد [illegible] قال اللہ تعالیٰ ولا آمین البیت الحرام [illegible] احمدہا الفتحۃ وہی القراءۃ الطاہرۃ وجہہ ان من الادوات وہی مبنیۃ والاصل [illegible] التقاء الساکنین یضطر الی التحریک فیفتح لان الفتحۃ اخف الحرکات کما فی سوف وکیف واین [illegible] یسکن للوقف وقد یکسر ایضا لان الساکن اذا حرک حرک بالکسر وقد ذکر فیہ المد ایضا علی [illegible] علی تاویل من جعل اسما للہ تعالیٰ

وكانه قال يا آمين وقيل هو من اسماء الافعال صوت سمي به استجب كما ان رويد وحيهل وهلم اصوات سمي بها امهل واسرع واقبل

الفصل الثاني في تفسيره واقوال المفسرين فيه الاول قال ابن عباس رضي الله عنهما قال النبي صلى الله عليه وسلم
معناه رب افعل الثاني عنه ايضا معناه كذلك يكون الثالث قال مجاهد هو اسم من اسماء الله تعالى معناه انه آمن من الزوال
والموت من جوده ولطفه على كل شيء ومهيمن اي شهيد الرابع قال زيد بن اسلم آمين كنز من كنوز العرش لا يعلم تاويله الا الله الخامس
معناه اللهم استجب السادس قال سهل بن عبد الله رحمه الله معناه لا يقدر على هذا احد سواك السابع معناه لا تخيب رجاءنا الثامن
معناه اللهم آمنا بالخير التاسع قال بعضهم هي درجة في الجنة يستحقها قائلها العاشر قال ابو بكر الوراق هي قوة للدعاء واستنزال
الرحمة الحادي عشر قال الجنيد رحمة الله عليه اي عاجز من بلوغ الثناء عليك بصفاتها الا اتباع محض الامر الثاني عشر اي اضمر
بما قضيت علينا ولنا الثالث عشر قال جعفر رضي الله عنه اي قاصدين نحوك وانت اكرم من ان تخيب قاصدك الرابع عشر قال
الحسين بن الفضل رحمة الله عليه معناه قصدناك بهذا الدعاء فاجب لنا الخامس عشر ذكر في تفسير بحر العلوم انه اسم ملك طاعات
العارفين وذكرهم في قصة الى يوم القيامة

الفصل الثالث في فضائل هذه الكلمة الشريفة قال الشيخ الرازي قدس الله روحه في تفسير بحر الحقائق قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم آمين خاتم رب العالمين على عباده المؤمنين قال الشيخ معناه ان العبد يكتب بقلم فعله وكل حركة تصدر عنه
من حرف وكل عمل كلمة تكتب في كتاب طاعته ومعصيته ويصعد به ملك اليمين وملك الشمال فلما [illegible] الحسنات فيها حرفا اما السيئات
فقد يمحوها الحسنات كما قال ان الحسنات يذهبن السيئات واما الطاعات فقد حبطتها الرياء والشرك لقوله لئن اشركت
ليحبطن عملك فالله تعالى من عنايته كرمه جعل آمين خاتم كتاب صلوات الله العباد حتى لا يمحوها شيء من الاشياء فبقي له محفوظا ثابتا
الى يوم الجزاء وذكر في تفسير بحر العلوم هو خاتم رب العالمين يختم به براءة اهل الجنة وهي الاجورة التي يجوزون بها الى الجنة من النار
وقد روي ان النبي صلى الله عليه وسلم لما قرأ الفاتحة قال له جبريل قل آمين في التيسير قال [illegible] مجاهد رحمه الله من السورة وعند
غيره ليست منها وقال علماؤنا يخافت بها المقتدي وعند الشافعي رحمة الله يجهر وروي عن عمر رضي الله [illegible] النبي صلى الله عليه وسلم الداعي
من شريكان يعني بقوله تعالى قد اجيبت دعوتكما خطابا لموسى وهارون [illegible] عليه دعا على
فرعون واستجاب لقوله ربنا اطمس على اموالهم واشدد على قلوبهم وهارون عليه الصلوة والسلام [illegible]
قال [illegible] الامام والمصلين [illegible] قال الامام [illegible]
الملائكة غفر له ما تقدم من ذنبه [illegible] دعائي [illegible] الكريم [illegible]
التذكير [illegible] الملائكة [illegible] سبحانه وتعالى [illegible] قال [illegible]
[illegible] الملائكة [illegible] العالم الا يغفر له ما تقدم من [illegible]
[illegible] الصلوة والسلام [illegible] الاكبر [illegible] قال

المجادلة على المائدة قالوا اذ ذلك لانها من مخالفة المجوس پس بسبب سختی مبالغ کرد خوان گفتا بعد حمد آنکه در وی مخالفت مجوس وکافران باشد گناهان گوینده آمرزیده می شود پس اگر بنده بخواندن فاتحه وشهادت بایمان وعرفان وتلاوت وتقرب بجناب قدس حضرت سبحانه جل وعلا با وجود تکلف صیام وترک طعام وسهر لیالی ومفارقت منام واظهار محاسن انام وسر ساوی خواص وعوام که درین امور موافق ست با انبیا علیهم السلام بل بخداوند ذو الجلال والاکرام مستوجب رحمت ومغفرت است ذلات وآثام گرد دار کرم الهی عجب وغریب نخواهد بود وذکر فی تفسیر کشف الاسرار الرشید الدین الرومی قدس سره قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما حسدکم الیهود علی شیء ما حسدکم علی آمین وتسلیم بعضکم علی بعض وذکر مورد هذا الحدیث فی تفسیر بحر العلوم ان یهودیا دخل النبی صلی الله علیه وسلم فقال السام علیک فقال علیه الصلوة والسلام علیک قالت عائشة رضی الله عنها فلم اصبر حتی قلت وعلیک السام الموت وغضب الله ولعنته اخوان القردة والحمار یا الخبیث تحیون رسول الله صلی الله علیه وسلم بما لم یحیه به الله سبحانه وتعالی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله لا یحب الفحش ولا التفحش قالوا قولا فرددنا علیهم ولان الیهود قوم حسد لا یحسدونا بشیء کما یحسدونا علی السلام وعلی آمین وذلک انهم علموا انه انما اعطی موسی وهارون علیهما السلام وان الله تعالی ذکر تفسیر آمین فی التوریة ولم یعطهم واعطی لامتی آمین وقوله ولم یبین تفسیره لهم لاجرم حسدوا علی هذه الامة لانهم علموا تفسیر آمین فی التوریة کذا فی تفسیر السراج الوهاج فی کشف الاسرار وهب منبه گوید رحمه الله آمین چهار حرفست رب العزة جل وعلا حرفی را فرشته آفریده تا میگویند اللهم اغفر لمن قال آمین وگفته اند آمین دلیل بر فضل وشرف سورة الحمد بر همه سورها که در هیچ سوره این نیست ودر خبرست که آن حضرت علیه الصلوة والسلام فرمود اختموا الدعاء بآمین فان الله عز وجل یستجیبه لکم وفی التیسیر سمع النبی صلی الله علیه وسلم رجلا یدعو لنفسه فقال علیه السلام اختم بآمین فی التیسیر وذکر فی السراج الوهاج هذا الحدیث مرویا عن ابی زهیر النمیری رضی الله عنه انه قال خرجت لیلة مع النبی صلعم اذ امر بمجلس رجل قد الح فی المسألة فوقف النبی صلعم یسمع منه فقال النبی صلعم اوجب ان ختم فقال رجل من القوم بای شیء یختم قال بآمین فانه ان ختم بآمین فقد اوجب ثم قال اختم الدعاء بالتامین وابشر بالاجابة پس بدانکه کلمه آمین اگرچه از جمله کلمات فاتحة الکتاب اما از جمله جود حق ست سبحانه وتعالی واز قبیل شفعاء بارگاه جناب عز او مدعو جلاله از برای معاونت در اجابت دعا از عالم غیبش فرستاده اند تا این کلمات حاجات خلق را بجناب قدس الهی جل وعلا برسان دارد وکرم حق سبحانه وتعالی را فرو می آرد وچون فاتحة الکتاب بزرگترین همه دعا یا دعا فاضلترین همه درخواستها بود این کلمه در آخر سورت برداریده حاجت خلق آمده وفرود آرنده لطف کرم حق سبحانه وتعالی

الفصل الرابع فی اشارات هذه الکلمة

بدانکه این کلمه از جمله کلمات الحمد که اعداد ثلثین وبا این کلمه کمال می پذیرد از بهر آنکه نماز روزه بزرگ ست واز بهر این معنی که در نماز نیز امساک واجب ست چنانکه در روزه از خوردن وآشامیدن وسائر مفطرات منع آمده ست در نماز نیز چنین ست ونماز چنانچه روزه از فی کردن بعمد باطل شود چرا که سخن گفتن فی کردن روحانی ست چنانچه فی کردن سخن کردن جسمانی ست پس نماز رمضانی ست که بیست وسه کلمه الحمد میگردد ودر رمضان نماز بیست که بیست وسه روزه می خورد چنانچه در رمضان نیز آفتابی دارد که از آسمان چهارم می درخشد بیحاهر کلمه خورشیدی دارد که از ملکوت ازلی می تابد پس آنجا که نماز روزه روحانی باشد کلمات الحمد روزه این رمضان باشد ماه ایشان به بیست وسه بار گشته است وکلمه آمین عید این رمضان ست وروز عید اگرچه از جمله

اما الحمد نیست اما شفیع جمله مفلسان ست اینجا نیز اگر چه کلمه آمین از الحمد نیست اما شفیع جمله خواهست و در رسید مهر خزانه از بان است چنانکه آمین مهر خزانه الحمد ست آمین خاتم رب العالمین از ینجا فرموده است باز این کلمه آمین چهار حرف ست از بهر آنکه باز نموده ایم که سورهٔ الحمد عرش جهان معانیست و کرسی کبریای سبحانی ست پس این چهار حرف ست آمین حاملان عرش اند و حامل عرش نیستند اما دوش در زیر عرش دارند اینجا نیز آمین اگر چه از ذات الحمد نیست اما دوش در زیر الحمد دارد و زیر اصل الحمد بچهار کلمه باز کشود که بسم الله الرحمن الرحیم آخر عرش نیز بچهار حرف در بست که آمین زیر آنکه ابتدای عالم ارواح منتهی بچهار صف گشت که خلق الارواح قبل الاجساد باربعة آلاف سنة علی اربعة صفوف و انتهای عالم اجسام بر چهار عنصر افتاد تا دانی که هر چه در حیطهٔ ارواح و اجسام ست درین دو حرف مندرج پس تمامی وجود یک الحمد ست مصور گشت و یک فاتحه است منور آمده و ان من شیء الا یسبح بحمده آن چهار صف روحانی چهار کلمه بسم الله این الحمد ست و این چهار عنصر جسمانی چهار حرف آمین این فاتحه است پس اینجا پیدا شد ازل و ابد الحمد مندرج ست و علم کونین و عالمین در فاتحة الکتاب منطویست و باز از اول این سوره تا آخر این کلمه صد و چهل و پنج حرف که هیچ بار نیست بر حرفست بعدد حروف هجا بعدد کلمات فاتحة الکتاب تا دانی که هر هیچ باز را این حروف تکمیل مینماید و کمال بر کمال می افزاید و تمامی اسرار الٰهی مفصل می نماید و ابواب علوم و حکم بر وجوه ارباب عرفان می کشاید باز اندرین کلمه سه نقطه است از بهر آنکه دعا کنندگان سه طائفه اند کنتم ازواجا ثلثة بل دعا در یک نهاد از سه دهان بدر می آید از دهان نفس اماره و لوامه و مطمئنه و این سه نقطه یک کار است این سه خواسته را و مددگار است این سه خواسته را

الفصل الخامس فی اسرار هذه الکلمة اول ترا باید دانستن که این کلمه مهر پادشاه عالمیانست و انگشتری سلیمان جانست آمین خاتم رب العالمین فاتحة الکتاب از گنج زیر عرش آمده است نزلت فاتحة الکتاب بمکة من کنز تحت العرش و بحقیقت بدانکه از گنج از گنج تا در گاه بی نیاز می شود الیه یصعد الکلم الطیب این نقد از اطوای صلوة بر بالای سموات می گذرد بسته پیدا و الیه یصعد در یوسته آسمان در کمین گاه قدر نشسته است کاروان جان می رسد بیشتر قوت آسمع شیطان در شاهراه طاعت گذر نقد دعا ... می رسد تک لاغوینهم اجمعین پس این گنج از گنج زمین بی مهر آمین ببارگاه رب العالمین چگونه ... و پیش سورهٔ الحمد گنج زیر عرش ست ... طاعت عبادت نقد روی عرش ست بسم الله کلید گنج خزانه ازل ست و کلمه آمین مهر خزانه قدم ست از کلمهٔ آمین هم خاتم مهر پادشاه ست بر نقد خزانه الحمد نهاده جمله دعوات بارگاه بار خدا عزو علا میرساند الیه یصعد الکلم الطیب بار ست این کلمه از حضرت الٰهی جل و علا وکیل عالم با مصاحبی ست بوالله کرم بحواله قدم بر بنده می آرد نزل به الروح الامین علی قلبک پس در قابلهٔ ازل و ابد امین و امانت دار کلمه ... می باید از بهر آنکه گنج خانه الحمد ست مهر این آمین ست که از آسمان بر زمین آورده و بار طاعات و عبادات و دعوات و مناجات در آستین این آمین ست که از زمین تا آسمان می برد تا از سارق شیاطین و طارق دیو لعین مصون و محفوظ ماند و بسلامت بحضرت عزت شرف وصول و دولت قبول یابد سری دیگر ترا باید دانستن که آمین چون مقصود جانی نام کسی بود که در امانت خیانت نکند در دیانت و امانت بجا آرد و حاجت دو جهان از اصلی الله علیه و سلم از بهر آن معنی امین خواندند تا امانت ازل و ابد ... تا آن امانت بمستحق ادا ...

رسانند ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها و آن امانت ایمان و قرآنست که مستحقان امت میرسانند اما ایمان چنانچه فرموده
انزل الله سکینته علی رسوله و علی المؤمنین و الزمهم کلمة التقوی و کانوا احق بها و اهلها و تو خود دانی که چون امانت بمستحق رسانند باز از وی
بازستانند و اما قرآن که امانت ازل و ابد ست اول بجبرئیل سپردند علیه الصلوة والسلام که امانت دار بارگاه حق ست سبحانه مطاع
ثم امین جبرئیل امین علیه السلام بمحمد امین آورد صلی الله علیه وسلم نزل به الروح الامین علی قلبک انگاه خطاب آمد ای محمد امین این
گنج خزانه رب العالمین را بامینان امت تسلیم کن بلغ ما انزل الیک خواجه علیه الصلوة والسلام که حیات بعضی از امت بیندیشیدند
پس امانت ازلی و گنج لم یزلی ترسان می بود خطاب آمد که ای محمد صلی الله علیه وسلم تو خاطر عاطر جمع دار که حفظ این امانت هم بجناب
این امانت ست انا نحن نزلنا الذکر و انا له لحافظون لاجرم حضرت جلال احدیت جل و علا این گنج نامه قرآن را بمهر آمین مختوم
گردانیده این امانت ازلی را باین آمین ابدی سپرد انگاه در میان ما از امانت شمار که امانت چنین ست و آسمان و زمین از کشیدن
این بار عاجز و حیران که انا عرضنا الامانة علی السموات و الارض و الجبال فابین ان یحملنها و اشفقن منها شهادند و آواز در عالم چنین در داد که ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها
انگاه این الحمد آمین را که در آخر این الحمد ست امین را نگاه کردید ... امانت کرده امانت جوهر ست و اما قرآن که چنین ست نازل شده
اکنون تو شیر این کلمه آمین که امین حضرت کبریا ست دعا تم کرم حضرت بارخدا این گنج خانه قدم و خزانه جود و کرم مهر بر سر دهم همین بود
بارگاه صمدانی و ... تا بی چنانست بحق تعالی رساند و بسلامت بدار السلام برد سری دیگر اول تو باید دانستن که دعا
شکر خداست که وست بسینه قصا بار تو اد رساندن قرب حق ست کو بوسه بر آستانه ازل تواند دادن لا یرد القضاء الا الدعاء پس دعا
پرده قضا از پیشگاه جناب صدا ... و علا ... تواند داشتن و قلم دعا رقم تمام صحیفه قدم صدا و امداد جود و کرم تواند نگاشتن الدعاء جند
من اجناد الله یرد بها القضاء کلمه آمین از حاجب سده و کیل این ست در دعوات تا قصه بارگاه حق تعالی برد ... در درگاه خدا
حاجب خاص حضرت کبریا ست المقصود ... حضرت بر آرد امادعا یک از ... میان در درگاه ... تا یک آواز دعا را
صد لبیک اجابت از حضرت عزت جل و علا ... که پر ... آلوده رنگ نفاق ... لبیک ... شوق آمیز ... یاد
دل آویز در مسامع جان افتاده بود از سر آنکه تا لبیک و نکوش جان ... دل دعا و ثنا گو ... دعا و ... دعای تو
... تا ... کیمیای ... مقصود دعا کیمیای ... ترکیب ... تاس ...
کیمیای دعا ... که ... در ... سلطان ازل ... سر ...
الحسنی و زیادة ... این ... کیمیای دعا ... طاعات ... کیمیای ...
میگر ... رضای ابدی و لقای سرمدی ... فی ... القوم ... سری دیگر ...
حمله قرآن ... آیات ... حضرت ... میبود این جهان شاگرد ... این عالم تلمیذ قدم ست ...
... قرآن میگرفتند تا ختم گاه رسید ختم این مصحف ... علی الله علیه
ختم بالسنة ... آیات مصحف ... کلام حضرت کبریا ... العلماء ... القرآن ... سور ... و ... تو

در خواجهٔ کونین صلی الله علیه وسلم الحمد بهم آمده با اول این مصحف ختم شده گشت اول الانبیا
چنانکه با ذا آمین حمله ست تا در آخر ... شد و آخر هم بعضا چنانچه جمله قرآن در حمایت رایت الحمد ست جمله انبیا در سایه لوا
الحمد ست آدم و من دونه تحت لوائی چنانکه ... امر بکلمهٔ آمین کنند همه انبیا را ختم محمد امین کند ختم النبوه پس تو بحقیقت
بدانکه خواجه علیه السلام امین همه انبیا ... نگاه خدا هست انبیا جمله دعوات عالم شهادت اند و خواجه علیه السلام امین این دعا ها
چنانچه کلمهٔ آمین پس از دعا باشد لاجرم محمد ... علیه وسلم و علی جمیع الانبیاء والمرسلین پس از انبیا آمد چنان بصد و بیست و چهار هزار
بیان چندین هزار سال دعا کرد تا این امین آمد ... است برشا حسار دعوت شگفت چندین هزار سال دعا کرد و آوازش تا آسمان
چهارم بیش برفت که عیسی علیه السلام کلمهٔ شکل ... اسامع آسمان افتاد بل رفعه الله الیه و هنوز بحجاب قدس الهی نرسیده بود
تا آن هنگام که در هان مار هان محمد امین آمین گفت ... جهان از بالای آفرینش بسر حد عالم بیش سید دنی فتدلی فکان قاب قوسین
او ادنی پس بدان ای درویش که هفت آسمان که ... ماهیان ست تا آن جان از کاسهٔ سخن سید علیه السلام صحو ... ت
زمین که ولی نعمت عالمیانست تو ستاره ای جا ... از این خواجه علیه الصلوة والسلام می بردا ما تو تحمد حرف در کاسه
کلمه بردست آواز ندیده وا مطبخ آوازه تو ستاره ... نه کلمهٔ بخشیدهٔ آسمان نان خوردنی رندگانی می کند زمین از کاسه
جان می پرورد کاسات حاجات ... که بر دست دعوا ... تو الیه یصعد الکلم الطیب و کلمه آمین مدکشی این کاسات کمان می
والعمل الصالح یرفعه خواجه رسول الله صلی الله علیه وسلم صد ... ست القلوب فی الصدور کالقدور در هر صبحی چندین جان آتش
عدامی سوزد نار الله الموقدة التی تطلع علی الافئدة ... ست که جان از وی حکمت هر کاسه کلمه می کند آمین راس ... گناه
عیب ست که این کاسه را ستواند بالای ازل می برد آن ساع ... در برول بود جبرئیل امین آورد که امن آسمان ست الکوس
که این سوره در صعود ست کلمهٔ آمیش می برد که ... تم رب العالمین سبحانه و تعالی والحمد لله
رب العالمین ... له
محمد و آله و ...

خاتمة الطبع

... ستائش دادار آفریدهٔ جهان هدا ... ... ست کیا ر انطباع کتابهای ...
... نعت نصیبه ... افتخار رائی داشته مالک ... احساس مطرحیص نام ... ان
گلدستهٔ کتبهای نادره کمیاب ... نه بسعد ... صوصا ... ساوی
مطالب اسرار صوفیه جامع آثار حقیقه ... اسرار ...

طریقت، رهروان حقیقت و معرفت پیشوای دین مبین اعنی ملا محمد معین که مشهور و معروفست و نام او در از علمای عصر خود

ماهش اظهر من الشمس و ابین من الامس است محتاج بیان نیستند چون این تفسیر شریف از مدت تمادی بود که حکم عنقا

لوگر و احمر داشت جویندگان این جنس کیاب بهزار جستجو و تگاپو آرزومند و طالبان این گوهر نایاب سعی خود مایوس شده بودند

مدتی دار اتفاق زمانه این جوهر نفیس بیبها نبود که حالا بظهور آمد - یعنی یک نسخه بهزار جستجو از بعضی علمای پشاور دستیاب شد و بهات

حسن اتفاق کتابت و صحت افتاد مالک مطبع را ارزو چنانکه بهم رسیده بود اعتماد راهی نتوانست ولیکن ثانی الحال نظر بر قلت نسخ از آن

نسخه منقول عنه افتاد و تا امکان استدعای سعی به تصحیح آن از علمای معتمدین کرده زیرا چه نسخه دیگر دستیاب نشده - بنابرین اگر لغزشی

بنظر آید نظر کرام لغزشگاه بعرض صحت و کتابت محمول فرمایند و العذر عند کرام الناس مقبول - امیدست که تصحیح صورت را از

نظر انداخته تمامی نظر بر جمال معنی داشته ذیل عفو بپوشند و تا امکان در اصلاح کوشند - الحمد لله که این تفاهه در ماه اگست ۱۸۹۶ع

مطبع نامی گرامی جناب منشی نول کشور صاحب سی آئی ای از لباس طبع پیراسته شد الله تعالی بفضل خود از فیض آن عالم را مستفیض گرداناد

قطعه تاریخ طبع از نتائج فکر منشی اشرف علی صاحب متخلص اشرف

چو شد طبع این نسخه لاجواب

انیس سخندانِ ارباب عصر

پی سال او کلکِ اشرف نوشت

که تفسیر مطبوع و نایاب عصر

سنه ۱۳۱۴ هجری

حدیث فارسی

اشعۃ اللمعات - چار جلدین کامل از شاہ عبدالحق دہلوی -

حدیث اردو

تحفۃ الاخیار - ترجمہ اردو مشارق الانوار -

مظاہر حق - ترجمہ اردو مشکوۃ شریف کامل چار جلدین کاغذ گلابی ہے -

ایضاً - کاغذ رسمی -

حدیث عربی

سنن ابی داؤد - ہر چہار جلد کامل دو جلد مین مطبوعہ [illegible]ھ مصنفہ ابو داؤد سلیمان بن اشعث -

تیسیر الوصول الی جامع الاصول من حدیث الرسول دو جلد مین کامل -

جامع ترمذی - مع رسالہ اصول حدیث -

قسطلانی - مسمے بہ ارشاد الساری شرح صحیح بخاری حامل المتن دس جلدین کامل کاغذ چکنا ولایتی -

زاد السبیل الی الجنۃ والسلسبیل مطبوعہ [illegible]ھ -

حصن حصین - مع دو شرح حاشیہ پر -

دلائل الخیرات - مترجم فارسی مع نقشہ خواص اسماے حسنے

غنائم الخیرات - با ترجمہ اردو -

فقہ فارسی

مدائع سلوم -

نام حق -

مسالک المتقین - منظوم -

شرح فارسی - مختصر وقایہ مطبوعہ [illegible]ھ -

فتاوی برہنہ -

بنا ر الاسلام - مطبوعہ [illegible]ھ -

ہدایہ کامل ترجمہ فارسی حامل المتن چار جلدین کامل مطبوعہ [illegible]ھ -

کنز الدقائق - مع فرہنگ بہ تحشی جدید -

مالا بد منہ - مع وصیت نامہ -

فقہ اردو

راہ نجات - قلمی -

مفتاح الجنت -

حقیقۃ الصلوۃ - مع رسالہ نماز از مولوی عبداللہ

غایۃ الاوطار - اردو ترجمہ درمختار عربی کامل چار جلدین مطبوعہ [illegible]ھ کاغذ سفید وحنائی گدہ -

ایضاً - کاغذ رسمی -

کشف الحاجات - ترجمہ اردو مالابد منہ -

ہزار مسئلہ - شامل ہفت رسالہ -

۱ - ہزار مسئلہ ۲ - مسائل نماز ۳ - صد و سی مسئلہ

۴ - مناجات ۵ - حلیہ شریف ۶ - نور نامہ -

۷ - حیل مسائل -

شرح محمدی مطبوعہ - مسائل نماز -

تنبیہ الغافلین - مسائل دینیہ -

خیر الفقہ - در اثبات مسئلہ فقہ -

مواہب السائلین۔

نور الہدایہ۔ اردو ترجمہ شرح وقایہ جلدین اولین عبادات مین مطبوعہ نظامی۔

ایضاً۔ اردو ترجمہ جلدین آخرین معاملات مین۔

کنز الدقائق۔ اردو مسمیٰ بہ تحفۃ العجم۔

رسالہ چارباب۔

چہل مسائل فقہ۔

اشرف المسائل۔ معروف بہ جواہر اشرف۔

رسالہ تجہیز و تکفین۔ میت۔

احسن المواعظ۔ مولفہ حافظ غلام محمد غوث صاحب مطبوعہ ۱۸۸۷ء۔

فقہ عربی

ابو المکارم۔ شرح مختصر وقایہ۔

منیۃ المصلی۔ غیر مطبع۔

فتح القدیر مع تکملہ نتائج الافکار۔ کامل در چار جلد۔

عینی شرح ہدایہ۔ در شش جلد کامل۔

درمختار نسخہ شرح تنویر الابصار یکجائی کامل چہار جلد میں مطبوعہ ۱۸۸۹ء۔

ہدایہ مع الکفایہ۔ چار جلد مین کامل۔

ایضاً۔ جلد اول وثانی مطبوعہ ۱۸۶۷ء۔

ایضاً۔ جلد ثالث مطبوعہ ۱۸۶۹ء۔

ایضاً۔ جلد رابع مطبوعہ ۱۸۸۱ء۔

فتاویٰ قاضی خان۔ ہر چہار جلد کامل دو جلد مین مصنفہ امام حسن بن منصور قاضی خان بہت معقول و متداول ہے۔

تبیین الحقائق۔ شرح کنز الدقائق۔

ایضاً۔ جلدین آخرین

مختصر وقایہ۔ محشّے۔

جامع الرموز۔ شرح مختصر وقایہ۔

ملا سٹھہ۔ حاشیہ شرح وقایہ مصنفہ ملا اخوند سٹھہ کتاب البیوع سے تا کتاب الوصایا بہ تحشی جدید۔

شرح وقایہ۔ مع رسالہ دائرہ ہندیہ۔ جلدین اولین۔

ایضاً۔ کلان مع حاشیہ چلپی دوہرا حاشیہ چڑھا ہوا ہے۔

ذخیرۃ العقبیٰ۔ حاشیہ شرح وقایہ۔

عمدۃ البضاعۃ فی مسائل الرضاعۃ۔

ہدایہ عربی۔ بہ تحشی جدید کامل چار جلد مین مطبوعہ ۱۸۸۶ء۔

ایضاً۔ جلدین اولین عبادات مین۔

ایضاً۔ جلدین آخرین معاملات میں۔

کنز الدقائق۔ محشّے مصنفہ حمد اللہ صاحب۔

قدوری۔ محشّے۔

شرح الیاس۔ دو جلد میں کامل۔

اصول فقہ

حسامی۔

غایۃ التحقیق۔ شرح حسامی۔

اصول الشاشی۔ مع تعلیق حصول الحواشی۔

توضیح و تلویح۔ کلان مع رسالہ۔

اشباہ النظائر۔ شرح حموی۔

شرح مسلم الثبوت۔